Părintele Liviu Petcu s-a născut în data de 10.10.1979 la Moinești, Jud. Bacău. În 2002 a absolvit Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae" din Iași, Secția Teologie Pastorală. A urmat Studiile Aprofundate în cadrul aceleiași Facultăți, secția Teologie Practică (2002-2003). Între anii 2003-2005 a absolvit Masteratul în Filosofie, specializarea Antropologie socială și etnologie. În 2010 a obținut doctoratul în Teologie Ortodoxă la Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna", specializarea *Patrologie și literatură postpatristică*. În ianuarie 2013 a obținut și doctoratul în Filosofie, la Facultatea de Filosofie din Iași, Universitatea „Al.I. Cuza". În prezent este Asistent cercetător al Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae", Universitatea „Al.I. Cuza" din Iași, unde predă și un curs de Patrologie și literatură postpatristică.

Este autorul mai multor cărți, antologii și florilegii patristice: *Îndumnezeirea omului după învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa* (teză de doctorat), Ed. Astra „Museum", Sibiu, 2013; *Suferința și creșterea spirituală*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2012; *Hristos, Prietenul nostru în suferință*, Ed. Doxologia, Iași, 2012; *Martirii – biruitori ai suferinței prin credință. Florilegiu patristic*, Ed. Basilica, București, 2011; *Despre credința ortodoxă și despre erezii. Florilegiu patristic*, Ed. Basilica, București, 2010; *O exegeză a Crezului ortodox. Florilegiu patristic*, Ed. Basilica, București, 2010; *Lumină din Scripturi și din zidiri* (antologie tematică din opera Sfântului Vasile cel Mare, însoțită de studii introductive și note explicative), Ed. IBMO, București, 2009; *Despre Dumnezeu Cel veșnic Viu*, coll. *Părinții Bisericii – Învățătorii noștri*, Ed. IBMO, București, 2009; *Desfrânarea și avortul – răni de moarte ale iubirii. O perspectivă a Sfinților Părinți în actualitate*, Ed. Fundației Academice „Axis", Iași, 2008; *Lumina Sfintelor Scripturi* (antologie tematică din opera Sfântului Ioan Gură de Aur), 2 vol., Ed. Trinitas, Iași; *Lumina din inimi. Spiritualitate isihastă în traducerea și tâlcuirea Părintelui Stăniloae. Antologie filocalică tematică* (coautor), Ed. Trinitas, Iași, 2003. A coordonat împreună cu Părintele profesor Petre Semen două volume de studii colective: *Credința și mărturisirea ei*, Ed. Doxologia a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2010 și *Părinții Capadocieni*, Ed. Fundației Academice „Axis", Iași, 2009.

A publicat peste 70 de studii în volume colective și în următoarele reviste de specialitate: *Ortodoxia*, *Biserica Ortodoxă Română*, *Teologie și Viață*, *Glasul Bisericii*, *Revista Teologică*, *Altarul Banatului*, *Mitropolia Olteniei*, *Altarul Reîntregirii*, *Studia Theologia Orthodoxa*, *Studia Theologia Catholica*, *Journal for Interdisciplinary Research on Religion and Science*, *Teologia*, *Classica et Christiana*, *Transilvania*, *Gracious Light* etc. De asemenea, a scris peste 100 de articole în ziare precum *Ziarul Lumina*, *Lumina de Duminică. Săptămânal de spiritualitate și atitudine creștină*, *Timpul. Revistă de cultură*, *Cronica Romanului* etc. și pe portalul doxologia.ro al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.

În perioada 20 aprilie 2008 – 27 iulie 2012, a slujit ca diacon la Biserica „Sfântul Dumitru" – Misai, Iași, iar din 28 iulie 2012 este preot coslujitor la Biserica „Adormirea Maicii Domnului" – Barnovschi din Iași.

# PĂRINȚII ȘI SCRIITORII BISERICEȘTI ÎNVĂȚĂTORII NOȘTRI

Vol. II (D – I)

Antologie patristică tematică alcătuită și prezentată de Pr. asist. dr. Liviu Petcu

Tipărită cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte
**DANIEL**
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă
București – 2014

**Redactare:**
Pr. dr. Bogdan Scorțea

**Tehnoredactare:**
Constantina Cristea

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**
**Părinții și scriitorii bisericești - Învățătorii noștri** / antolog. patristică tematică alcătuită și prezentată de pr. asist. dr. Liviu Petcu; tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. - București: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2014
4 vol.
ISBN 978-973-616-383-8
**Vol. 2.: (D-I).** - 2014. - ISBN 978-973-616-382-1
I. Petcu, Liviu (antolog.)
276


ISBN - 978-973-616-382-1 (vol. II)
ISBN - 978-973-616-381-8

www.editurapatriarhiei.ro
editura@patriarhia.ro

# Cuvânt înainte

Scrierile Sfinţilor Părinţi constituie, după şi împreună cu Sfânta Scriptură, norma şi frumuseţea credinţei creştine, care a rodit de-a lungul veacurilor prin graiul, penelul şi mai ales viaţa aleşilor lui Dumnezeu. Călăuziţi de Duhul Sfânt, Părinţii Bisericii au devenit, la rândul lor, îndrumători luminoşi către împărăţia lui Dumnezeu. Cuvintele lor sunt aluatul care dospeşte toată frământătura, comoara ascunsă în ţarină, adevăruri netrecătoare şi mereu actuale din tezaurul Duhului (cf. *Matei* 13, 33, 44, 52).

Lucrarea de faţă este pentru cititori o călăuză practică spre o mai bună cunoaştere, înţelegere şi aprofundare a gândirii patristice. Ea nu se vrea exhaustivă, acest lucru fiind dificil de realizat, deoarece literatura patristică însumează omilii, tâlcuiri şi comentarii, scrieri dogmatice, morale şi ascetice care nu pot fi cuprinse într-o antologie sau enciclopedie. Nici Sfinţii Părinţi nu şi-au propus să dezvolte manuale sau tratate de Teologie Dogmatică, Morală sau de Ascetică şi Mistică. De aceea, cele consemnate aici sunt texte alese tematic şi rânduite alfabetic pentru a ilustra marile teme ale gândirii patristice şi a fi de folos celor ce află în ea izvor de lumină pentru întărirea credinţei şi îmbogăţirea vieţii spirituale în comuniune de gândire şi simţire spirituală cu aceşti mari dascăli sau învăţători ai noştri. Culegerea de faţă nu trebuie înţeleasă ca o substituire a textului integral patristic, ci este un mod practic de cunoaştere a învăţăturii Sfinţilor Părinţi şi mai ales de lămurire a unor importante aspecte ale credinţei. Antologia aceasta poate incita pe cititori la contactul direct cu scrierile patristice, pentru o mai bună înţelegere a contextului din care au fost extrase temele respective.

Lectura acestei cărţi, care necesită un anume efort intelectual şi atenţie sporită, nu trebuie făcută fugitiv, ci meditativ, nu folosind textele doar spre informare intelectuală, ci şi spre formare spirituală, care permite o comunicare şi o comuniune cu Sfinţii Părinţi prezenţi deodată în scrierile lor, în ceruri şi în viaţa Bisericii lui Hristos, Cel care este minunat întru sfinţii Lui (*Psalmii* 67, 36). Literatura patristică este un pisc al frumuseţii teologice care se imprimă în sufletele tuturor celor ce o îndrăgesc şi pe care le conduce spre frumuseţea inefabilă a comuniunii omului cu Dumnezeu.

Sfântul Ioan Gură de Aur ne învaţă că, dacă vrem să cinstim pe sfinţi, trebuie să le imităm viaţa şi învăţătura. Cuvintele sfinţilor ne apropie prin credinţă de cei care le-au rostit sau scris şi devin mijlocitoare către sfinţi. Prin scrierile lor primim ajutor de la Dumnezeu Care este prezent în sfinţii Săi, prin harul Sfântului Duh.

Această antologie patristică tipărită în patru volume utilizează Colecţia *Părinţi şi Scriitori Bisericeşti*, cea mai vastă colecţie de scrieri patristice apărute la noi, lucrare începută în anul 1979 din iniţiativa şi cu binecuvântarea vrednicului de pomenire Patriarh Iustin Moisescu (1977-1986) şi continuată până azi prin concertarea eforturilor celor

mai însemnaţi teologi şi traducători români, preoţi şi mireni. De mare însemnătate sunt şi notele explicative ale traducătorilor cărţilor patristice, mai ales cele ale vrednicului de pomenire Părinte Dumitru Stăniloae, care, dacă ar fi reunite, ele însele ar putea constitui adevărate tratate dogmatice pline de hrană duhovnicească.

Binecuvântăm această culegere de texte patristice şi o recomandăm ca fiind de mare folos duhovnicesc tuturor iubitorilor de cultură şi frumuseţe duhovnicească. În acelaşi timp, felicităm pe autor pentru pasiunea şi efortul său de-a pune în valoare imensa bogăţie şi actualitate a scrierilor patristice.

**† DANIEL**
**Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**

## ABREVIERI

*PSB* = colecția *Părinți și Scriitori bisericești*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (IBMBOR), București, 1979-2009;

*PG* = colecția abatelui Jean-Paul Migne (editor), Series graeca, Paris, 1857-1866;

*PL* = colecția abatelui J.P. Migne, Series latina, Paris, 1862-1865;

IBMBOR = Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române;

IBMO = Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă.

## LISTA CĂRȚILOR UTILIZATE LA ALCĂTUIREA ANTOLOGIEI

La selecția tematică a citatelor Părinților și Sriitorilor bisericești, s-au folosit următoarele ediții ale colecției *Părinți și Scriitori bisericești*, apărute la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române din București, cu binecuvântarea Preafericitului Patriarh Iustin și a Preafericitului Patriarh Teoctist:

Vol. I – *Scrierile Părinților Apostolici*, traducere, note și indici de Preot dr. Dumitru Fecioru, 1995;

Vol. II – *Apologeți de limbă greacă*, traducere, introducere, note și indici de Pr. prof. dr. Teodor Bodogae, Pr. prof. dr. Olimp Căciulă, Pr. prof. dr. Dumitru Fecioru, 1997;

Vol. III – *Apologeți de limbă latină*, traducere de Prof. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol și Prof. David Popescu, introducere, note și indici de Prof. Nicolae Chițescu, 1981;

Vol. IV – Clement Alexandrinul, *Scrieri* (Partea întâi), traducere, introducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, 1982;

Vol. V – Clement Alexandrinul, *Scrieri* (Partea a doua). *Stromatele*, traducere, cuvânt înainte, note și indici de Pr. D. Fecioru, 1982;

Vol. VI – Origen, *Scrieri alese* (Partea întâi). *Din lucrările exegetice la Vechiul Testament*, traducere de Pr. prof. Teodor Bodogae, Pr. prof. Nicolae Neaga și Zorica Lațcu, studiu introductiv și note de Pr. prof. T. Bodogae, 1981;

Vol. VII – Origen, *Scrieri alese* (Partea a doua). *Exegeze la Noul Testament. Despre rugăciune. Filocalia*, traducere de Pr. prof. T. Bodogae, Pr. prof. N. Neaga și Zorica Lațcu, studiu introductiv și note de Pr. prof. T. Bodogae, 1981;

Vol. VIII – Origen, *Scrieri alese* (Partea a treia). *Peri Arhon (Despre principii)*, studiu introductiv, traducere, note de Pr. prof. T. Bodogae, *Convorbiri cu Heraclide*, studiu

introductiv, traducere, note de Pr. prof. T. Bodogae, *Exortaţie la martiriu*, traducere de Pr. prof. C-tin Galeriu, studiu introductiv şi note de Pr. prof. T. Bodogae, 1982.

Vol. IX – Origen, *Scrieri alese* (Partea a patra). *Contra lui Celsus*, studiu introductiv, traducere şi note de Pr. prof. T. Bodogae, 1984;

Vol. X – Sfântul Grigorie Taumaturgul şi Metodiu de Olimp, *Scrieri*, studiu introductiv, traducere, note şi indici de Pr. prof. C-tin Corniţescu, 1984;

Vol. XI – *Actele Martirice*, studiu introductiv, traducere şi note de Pr. prof. dr. Ioan Rămureanu, 1997;

Vol. XII – Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri. Despre Sfântul Duh. Corespondenţă (Epistole)*, traducere, introducere, note şi indici de Pr. prof. C-tin Corniţescu şi Pr. prof. T. Bodogae, 1988;

Vol. XIII – Eusebiu de Cezareea, *Scrieri* (Partea întâi). *Istoria bisericească. Martirii din Palestina*, traducere, studiu, note şi comentarii de Pr. prof. T. Bodogae, 1987;

Vol. XIV – Eusebiu de Cezareea, *Scrieri* (Partea a doua). *Viaţa lui Constantin cel Mare*, studiu introductiv de Prof. dr. Emilian Popescu, traducere şi note de Radu Alexandrescu, 1991;

Vol. XV – Sfântul Atanasie cel Mare, *Scrieri* (Partea întâi). *Cuvânt împotriva elinilor. Cuvânt despre Întruparea Cuvântului. Trei cuvinte împotriva arienilor*, traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, 1987;

Vol. XVI – Sfântul Atanasie cel Mare, *Scrieri* (Partea a doua). *Epistole. Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. prof. D. Stăniloae, 1988;

Vol. XVII – Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri* (Partea întâi). *Omilii la Hexaemeron. Omilii la Psalmi. Omilii şi Cuvântări*, traducere, introducere, note şi indici de Pr. D. Fecioru, 1986;

Vol. XVIII – Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri* (Partea a doua). *Asceticele*, traducere, introducere, indici şi note de Prof. Iorgu D. Ivan, 1989;

Vol. XXI – Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri* (Partea întâi). *Omilii la Facere (I)*, traducere, introducere, indici şi note de Pr. D. Fecioru, 1987;

Vol. XXII – Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri* (Partea a doua). *Omilii la Facere (II)*, traducere, introducere, indici şi note de Pr. D. Fecioru, 1989;

Vol. XXIII – Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri* (Partea a treia). *Omilii la Matei*, traducere, introducere, indici şi note de Pr. D. Fecioru, 1994;

Vol. XXIX – Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri* (Partea întâi), traducere de Pr. prof. D. Stăniloae şi Pr. Ioan Buga, note de Pr. prof. D. Stăniloae, indici de Pr. I. Buga, 1982;

Vol. XXX – Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri* (Partea a doua). *Scrieri exegetice, dogmatico-polemice şi morale*, traducere şi note de Pr. prof. T. Bodogae, 1998;

Vol. XXXIV – Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti*, traducere Pr. prof. dr. C-tin Corniţescu, introducere, indici şi note de Prof. N. Chiţescu, 1992;

Vol. XXXVIII – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri* (Partea întâi). *Închinarea şi slujirea în Duh şi Adevăr*, traducere, introducere şi note de Pr. prof. D. Stăniloae, 1991;

Vol. XXXIX – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri* (Partea a doua). *Glafire*, traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. prof. dr. D. Stăniloae, 1992;

Vol. XL – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri* (Partea a treia). *Despre Sfânta Treime*, traducere, introducere şi note de Pr. prof. D. Stăniloae, 1994;

Vol. XLI – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri* (Partea a patra). *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, traducere, introducere şi note de Pr. prof. D. Stăniloae, 2000;

Vol. XLIV – Teodoret al Cirului, *Scrieri. Istoria Bisericească*, traducere de Pr. prof. Vasile Sibiescu, 1995;

Vol. LII – Sfântul Ambrozie al Milanului, *Scrieri* (Partea întâi). *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură*, traducere de Pr. prof. T. Bodogae, Pr. prof. Nicolae Neaga şi Prof. Maria Hetco, 2007;

Vol. LIII – Sfântul Ambrozie al Milanului, *Scrieri* (Partea a doua). *Despre Sfintele Taine* (traducere, introducere și note de Pr. prof. Ene Braniște), *Scrisori* (traducere și note de Prof. David Popescu), *Imnuri* (traducere și introducere de Lector Dan Negrescu), 1994;

Vol. LVII – Sfântul Ioan Casian, *Scrieri alese. Așezămintele mănăstirești și Convorbiri duhovnicești*, traducere de Prof. Vasile Cojocaru și Prof. David Popescu, prefața, studiu introductiv și note de Prof. Nicolae Chițescu, 1990;

Vol. LXIV – Fericitul Augustin, *Confessiones (Mărturisiri)*, traducere și indici de Prof. Nicolae Barbu, introducere și note de Pr. prof. Ioan Rămureanu, 1985;

Vol. LXXII – Boethius și Salvianus, *Scrieri. Articole teologice și mângâierile filosofiei. Despre Guvernarea lui Dumnezeu*, traducere, note și comentarii de Prof. David Popescu, 1992;

Vol. LXXV – Casiodor, *Scrieri. Istoria Bisericească tripartită*, traducere de Liana și Anca Manolache, introducere și note de Pr. prof. Ștefan Alexe, 1998;

Vol. LXXX – Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua. Tâlcuiri ale unor locuri cu multe și adânci înțelesuri din Sfinții Dionisie Areopagitul și Grigorie Teologul*, traducere din grecește, introducere și note de Pr. prof. D. Stăniloae, 1983;

Vol. LXXXI – Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scrieri* (Partea a doua). *Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești*, traducere din grecește, introducere și note de Pr. prof. D. Stăniloae, 1990.

[illegible] Mihai [illegible] (1993) [illegible] [illegible] 1994.

Vol. XLV [illegible]

Vol. LII [illegible] [illegible] (Partea [illegible]) [illegible] Prof. T. Stoica [illegible] Prof. Maria Bercu.

Vol. LIII [illegible] Iancu Fischer [illegible] și note de Prof. David Popescu [illegible] (1996).

Vol. LVII [illegible]

[illegible] 1998.

[illegible] București [illegible].

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

# DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI

## Taina Sfintei Treimi. Generalități

„(...) Treimii celei cu adevărat fără de început, de o ființă, sfântă și împreună-stăpânitoare". (ORIGEN, *Filocalia*, Prefață, în *PSB*, vol. 7, p. 301)

„Există o Treime Sfântă şi desăvârşită, teologhisită în Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh, neavând nimic amestecat și nimic străin, din afară[1], și neconstând din Creator și creat, ci fiind toată creatoare şi făcătoare. Persoanele Ei sunt asemenea şi nedespărțite prin fire şi una este lucrarea Ei. Căci Tatăl face toate prin Fiul în Duhul Sfânt[2]. Şi aşa se păstrează unitatea Sfintei Treimi[3]. Şi aşa se propovăduieşte în Biserică un Dumnezeu *Cel peste toate şi prin toate şi în toate* (*Efeseni* 4, 6)[4]; *peste toate* ca Tată, ca origine şi izvor; *prin toate*, prin Cuvântul, *în toate* în Duhul Sfânt. E Treime nu numai după nume şi după vorbă închipuită, ci întru adevăr şi subzistență[5]. Căci precum Tatăl e Cel ce este, aşa şi Cuvântul Lui e Cel ce este şi Dumnezeu peste toate[6]. Şi Duhul Sfânt nu e

1. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E minunat lucru cum a ştiut Biserica de la început să facă să se cunoască şi să se păstreze de către popor esența învățăturii lui Hristos, obişnuindu-l să-şi facă la nenumărate ocazii semnul sfintei cruci, mărturisind prin aceasta credința în Sfânta Treime şi în crucea mântuitoare a lui Hristos". (nota 93, p. 58)

2. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Creația nu e pusă cu totul în afara Treimii. Ci ea e pusă de la început şi rămâne în Duhul, fără să fie una cu El, deci cu Treimea. E ceva paradoxal în modul de existență al creației. Pe de o parte, nu face parte din Treime, sau e *în afara* Ei, pe de alta nu e cu totul în afara Ei. Dar creația e în mod special în Duhul, căci El îi comunică ei viața din puterea lui Dumnezeu. Tatăl e originea ultimă a ei, Fiul e Cel prin care, iar Duhul Cel în care, primeşte ea existența şi se menține în ea. De aceea, suflarea de viață e legată în mod special de Duhul. Lucrarea Treimii e una, dar în Tatăl are originea, prin Fiul înfăptuirea, şi în Duhul împlinirea. Însă în faza de înfăptuire prin Fiul nu e alta decât cea care porneşte din Tatăl şi se desăvârşeşte în Duhul". (nota 94, p. 58)

3. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unitatea Treimii nu se desface nici în relația ei cu creația. Lumea nu e creată şi menținută de o Persoană dumnezeiască despărțită de celelalte două. La temelia creației stă Treimea, în existența ei continuată e lucrătoare Treimea; Treimea e imprimată creației. În ea se experiază caracterul ei originat (de Tatăl), raționalitatea ei constitutivă (prin Fiul) şi viața ei (în Duhul). Nici persoana singură nu se poate realiza, nici natura fără persoană nu e un vârf al existenței. Iar prin persoană natura e dusă şi ea la o desăvârşire, dar în acelaşi timp persoana e cea care poate fi desăvârşită la nesfârşit, ducând şi natura cu sine spre o desăvârşire. Dar persoana e în comuniune cu alte persoane. Aceasta arată că la originea lumii şi la temelia ei şi în aspirația ei stă o comuniune de Persoane". (nota 95, pp. 58-59)

4. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pe Tatăl Îl simte creațiunea, ca pe Cel peste ea, ca origine, care ca atare e dincolo de ea; pe Fiul ca pe Cel prezent în ea şi imprimat în ea prin raționalitatea ei constitutivă şi susținătoare; pe Duhul ca pe Cel în ea, ca Cel în care ea se mişcă spre desăvârşire. Dar nu poate simți pe unul fără ceilalți doi. E ceea ce se spune în text în continuare. A fi în Duhul e una cu a fi Duhul în mod dinamic în ea. A fi prin Fiul e una cu a fi Fiul lucrător prin Duhul în ea. Ea tinde spre desăvârşire prin Duhul în cadrul structurii ei susținută de Fiul". (nota 96, p. 59)

5. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E Treime întrucât ființa cea una subzistă în mod real în cele trei Persoane". (nota 97, p. 59)

6. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu numai Tatăl e peste toate, sau Stăpân peste toate, deci deasupra tuturor, transcendent tuturor, nu în aşa fel că cele create nu pot fi despărțite de El; ci aşa este şi Fiul şi Duhul. Dar Tatăl mai e *peste toate* şi în sensul de origine a lucrării creatoare, susținătoare şi desăvârşitoare. Însă lucrarea aceasta

nesubzistență, ci există și subzistă cu adevărat[7]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXVIII, în *PSB*, vol. 16, pp. 58-59)

„Biserica universală nu-L cugetă (pe Duhul Sfânt – n.n.) mai mic decât pe Aceștia, ca să nu cadă în rândul iudeilor celor asemenea lui Caiafa și să se facă asemenea lui Sabelie; nici nu-și închipuie mai mulți decât Aceștia, ca să nu se rostogolească în mulțimea de zei a elinilor[8]. Și că aceasta este credința Bisericii, poți afla din aceea că Domnul, trimițând pe apostoli, a pus-o pe Ea, Treimea, ca temelie Bisericii, zicând: *Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh* (*Matei* 28, 19). Iar apostolii, mergând, așa au învățat. Și aceasta este propovăduirea întregii Biserici de sub cer". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXVIII, în *PSB*, vol. 16, p. 59)

„Știind sigur că dreptarul vieții binecredincioase din voi e rezemat în dreapta dogmă a credinței, având dumnezeirea fericitei și veșnicei Treimi neschimbată nicidecum în nimic, ci cugetată și închinată într-o singură ființă, într-o singură slavă, în aceeași voință, în trei ipostasuri". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieții) și despre nevoința cea adevărată*, în *PSB*, vol. 29, p. 456)

„Mintea omului poate ajunge, e drept, într-o mică măsură, să-și facă o idee tainică despre învățătura cunoașterii lui Dumnezeu, dar desigur fără a putea tălmăci în cuvinte și adâncimea inexprimabilă a tainei acesteia și fără să poată explica în ce chip un lucru se poate și număra și în același timp se sustrage numărătoarei, apare ca separat și totuși e conceput în unitate, e divizat cu privire la persoane, dar nu se poate diviza în ființă". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 2, în *PSB*, vol. 30, p. 291)

„Cine poate înțelege Treimea cea atotputernică? Și totuși cine nu vorbește despre ea, dacă vorbește despre ea? Rar este sufletul care atunci când vorbește despre Treime știe ce vorbește. Și se ceartă, se luptă, și nimeni fără o pace lăuntrică nu vede acea viziune.

Aș vrea ca oamenii să cugete aceste trei lucruri în ele însele. Cu totul altceva sunt aceste trei lucruri decât acea Treime, dar le spun ca ei să se exercite și să dovedească și să simtă cât de departe sunt.

---

nu e alta decât a Fiului, ci ea se arată eficient prin Fiul. Deci și Fiul este *peste toate*, ca Cel prin care se săvârșește orice lucrare pornită din Tatăl, nefiind produs al acestei lucrări". (nota 98, p. 59)

7. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Biserica cunoaște pe Duhul ca subzistent, deci ca ipostas, sau ca persoană, nu ca putere nesubzistentă, sau neipostatică". (nota 98a, p. 59)

8. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă ar fi Dumnezeu mai mult de trei Persoane, n-ar fi un singur Dumnezeu, ci mulți zei. Tatăl n-ar fi concentrat cu toată iubirea Lui spre un Fiu unic și nici n-ar fi unit cu El exclusiv în Duhul Sfânt. O iubire îndreptată spre mulți fii nu mai prezintă un Tată concentrat într-o iubire absolută spre un unic Fiu și niciunul dintre fiii cei mulți, sau din nepoți, n-ar avea iubirea absolută a unicului Fiu. Aceasta ar însemna că fiecare dintre ei e la rândul său tată al altui fiu. Iubirea indirectă a tatălui spre fiul fiului nu mai are caracterul absolut. Unitatea lui Dumnezeu se menține, odată cu unitatea vie și iubitoare, numai dacă Dumnezeu e un singur Tată al unui singur Fiu, iar bucuria Tatălui de Fiul și a Fiului de Tatăl e participată de o singură Persoană, căreia i-o împărtășește fiecare dintre Cei doi. Chiar în realitatea supremă socotită dumnezeu totul s-ar relativiza și el n-ar mai putea fi socotit ca origine, susținere și dinamică supremă a existenței și iubirii, care are în Sine viața și iubirea". (nota 99, p. 59)

Susțin, încă, că aceste trei lucruri sunt: a fi, a cunoaște, a voi. Căci eu sunt și știu și voiesc, eu sunt știind și voind și știu că eu sunt și că vreau să știu și să fiu.

Așadar, să vadă, cine poate, în aceste trei lucruri cât de nedespărțită este viața și o singură viață și o singură minte și o singură ființă, cât, în sfârșit, este de nedespărțită deosebirea și totuși este o deosebire. Fiecare este desigur de față cu sine însuși; să-și încordeze atenția spre sine însuși și să vadă și să-mi spună (*Ieremia* 1, 2).

Dar când va fi găsit ceva în acestea și-mi va spune, să nu creadă că a și găsit ceea ce este neschimbător asupra acestor trei, și să știe fără schimbare și să voiască fără de mutare. Dar cine ar putea cugeta ușor dacă din cauza acestor trei și în ele este Treimea, sau dacă în fiecare sunt aceste trei, sau dacă cele trei sunt ale fiecăruia, sau dacă este și una și alta în moduri minunate, simplu și multiplu, fiindu-și sie un scop infinit, în care este și care este sieși cunoscut, și-i este de ajuns sieși, fără de schimbare și chiar acest lucru însuși, prin îmbelșugata măreție a unității? Cine ar putea-o spune în vreun mod? Cine ar putea-o rosti cu îndrăzneală în orice mod?" (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones - Mărturisiri*, cartea a XIII-a, XI, (12), în *PSB*, vol. 64, p. 293)

## Expunere de credință în Sfânta Treime

„(...) (există) o Treime desăvârșită, Care nu se desparte, nici nu se
deosebește prin slavă, veșnicie și putere.
pentru că în Treime nu este nimic creat, nici inferior, nici nu
este adăugat ceva care mai înainte n-a existat și s-a introdus ulterior.
Fiul n-a fost lipsit vreodată de Tatăl,
nici Duhul Sfânt de Fiul, ci totdeauna
Treimea a fost aceeași și neschimbată[9]". (Sf. GRIGORIE TAUMATURGUL, *Discursul adresat lui Origen* – Expunere de credință, în *PSB*, vol. 10, p. 38)

„Credeți în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfânt. Nu trădați această comoară! În Tatăl, Care e începutul a toate; în Fiul, Cel Unul-Născut; născut din Tatăl, Dumnezeu adevărat, desăvârșit din Cel desăvârșit; Icoana cea vie, Care reflectă în El pe Tatăl întreg; în Duhul Sfânt, Care-și are existența din Tatăl, fiind izvorul sfințeniei, Putere dătătoare de viață, Har care desăvârșește, prin Care omul e înfiat și ceea ce era muritor devine nemuritor, unit cu Tatăl și cu Fiul în toate, în mărire și în veșnicie, în putere și în împărăție, în stăpânire și în dumnezeire, cum mărturisește și tradiția Sfântului Botez". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 105, în *PSB*, vol. 12, p. 286)

## Treimea cea de o ființă și în trei Ipostasuri

„Fericitul martir Dasius a răspuns:

– Eu mărturisesc că sunt creștin, precum am mărturisit adeseori, și nu mă supun nimănui altuia, decât Unuia, curatului și veșnicului Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Sfântul

---

9. Tâlcuirea Pr. C-tin Cornițescu: „Această expunere de credință este unul dintre cele mai vechi simboale. Însăși scurtimea pledează pentru vechimea lui. Se referă doar la persoanele Sfintei Treimi, la relațiile dintre ele și este perfect ortodox. Antichitatea creștină cunoaște multe astfel de simboale. Ele au stat la baza simbolului niceo-constantinopolitan. În legătură cu istoria și importanța lor, a se vedea studiile: C.P. CASPARI, „Alte und neue Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel", în *Christiana*, 1879, pp. 25-64; Léon FROIDEVAUX, „Les symboles", în *Recherches de Science Religieuse*, 19 (1929), pp. 193-247". (nota 16, p. 37)

Duh, Cel în trei nume și fețe, dar de o singură ființă[10]. Iată, pentru a treia oară mărturisesc cu glasul credința în Sfânta Treime, pentru că, întărit fiind printr-Însa, biruiesc și nimicesc îndată nebunia diavolului". (Actele martirice, „Martiriul Sfântului Dasius", VIII, 2, în *PSB*, vol. 11, p. 249)

„Cel care afirmă că Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt sunt o singură ființă în mai multe persoane, dar care nu admite pentru cele trei persoane decât un singur ipostas, ce altceva face decât să nege existența din veci a Fiului Cel Unul-Născut? El mai neagă totodată și venirea Lui ca Mântuitor între oameni, la fel și coborârea Lui la iad, precum și învierea și judecata pe care o va face la sfârșit. Sabelios mai neagă totodată și orice lucrări personale ale Duhului Sfânt". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 210, III, în *PSB*, vol. 12, p. 431)

„Și sunt una (Tatăl și Fiul – n.n.) nu în sensul că ceea ce e una se împarte în două, dar rămânând totuși una[11]. Nici pentru că una are două nume, încât același să fie odată Tatăl și altădată Fiul. Aceasta cugetând-o Sabelie, a fost judecat ca eretic. Ci sunt două, pentru că Tatăl este Tatăl și nu este tot El Fiu; și Fiul e Fiu. Și nu e tot El Tată. Dar firea e una. Căci Născutul nu e neasemenea Născătorului. Ci e Chipul Lui și toate ale Tatălui sunt ale Fiului. De aceea nici nu e Fiul alt Dumnezeu. Căci nu s-a inventat din afară; pentru că în acest caz ar fi mulți dumnezei, cugetându-se o dumnezeire străină de a Tatălui. Căci deși Fiul este ca născut altul, ca Dumnezeu este același. Și una sunt El și Tatăl prin însușirile și proprietățile comune ale ființei și prin identitatea unei unice dumnezeiri, precum s-a zis înainte. Căci și strălucirea este lumină, nu a doua față de soare, nici altă lumină, nici prin împărtășirea de ea. Ci toată e născuta ei proprie. Iar această strălucire născută este în mod necesar o unică lumină cu soarele și n-ar putea spune cineva că ele sunt două lumini, ci sunt două ca soare și ca strălucire, dar una este lumina din soare ce luminează prin strălucire cele de pretutindeni. Astfel dumnezeirea Fiului este totodată a Tatălui. De aceea e și neîmpărțită. Și așa este un singur Dumnezeu și nu este altul afară de El. Astfel Ei fiind doi, dar dumnezeirea fiind una și aceeași, aceleași se spun despre Fiul, câte se spun și despre Tatăl, fără să I se spună Fiului Tată". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al treilea, IV, în *PSB*, vol. 15, pp. 328-329)

„(...) Treimea e nedespărțită și dumnezeirea Ei este una și Unul este Dumnezeu peste toate și prin toate și în toate.

Aceasta e credința Bisericii universale". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Epistola aceluiași către același episcop Serapion*, VI, în *PSB*, vol. 16, p. 85)

„*Și Cuvântul era la Dumnezeu.* Minunează-te de preciziunea fiecărui cuvânt! N-a spus: *În Dumnezeu era Cuvântul,* ci: *la Dumnezeu,* ca să arate deosebirea ipostazei.

---

10. Vorbind despre Dumnezeu Cel Unul în ființă și în trei Ipostasuri, Sfântul Grigorie Palama, acest mare bărbat al Bisericii noastre și neîntrecut apărător al Ortodoxiei, exclamă: „Unul este Dumnezeu înainte de toate, și peste toate, și întru toți și mai presus de Tot, adorat de noi în Tatăl, în Fiul și în Sfântul Duh, și în care noi credem: Monadă în Triadă, și Triadă unită în Monadă în chip neamestecat și împărțită fără separare: Monada însăși și Triada Atotputernică sunt egale" (*Mărturisirea credinței ortodoxe*, *PG* CLI, 763). (n.n.)

11. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu e una care să se împartă în două părți uniforme ce pot să se adune iarăși într-una". (nota 2, p. 328)

N-a spus: *În Dumnezeu*, ca să nu ne dea prilej să se confunde ipostaza. Rea este și hula acelora care caută să amestece pe toate, care spun că Tatăl și Fiul și Sfântul Duh sunt o singură persoană și că ar fi numai nume diferite date uneia și aceleiași ființe[12]. Rea și nu mai puțin de evitat este și necredința acelora care hulesc, spunând că Fiul lui Dumnezeu nu este asemenea, după ființă, lui Dumnezeu și Tatălui[13]". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, omilia a XVI-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 518)

„Dacă Fiul n-ar avea fire asemănătoare cu a Tatălui, atunci cum mai poate fi vorba de unitatea chipului când se aplică la persoane diferite? Căci Cel care a spus: *să facem om după chipul Nostru* și a dat să se înțeleagă prin aceste cuvinte că însăși Sfânta Treime este cea care s-a exprimat, în formă plurală, atunci desigur n-ar fi folosit oare o exprimare la forma singulară dacă prototipurile n-ar fi întru totul asemănătoare întreolaltă? Dacă persoanele treimice n-ar fi întru totul asemănătoare, atunci ar fi fost cu neputință ca în om să se facă o singură reproducere a acelora trei, mai mult, dacă ar fi fost vorba de o deosebire de natură între cele trei persoane, atunci de bună seamă că s-ar fi creat și chipuri diferite și anume cu însușirile deosebitoare ale fiecărei persoane. Or, fiindcă e vorba numai de un singur chip, pe când modelul dimpotrivă nu-i unul singur, atunci cine ar fi atât de nesocotit încât să nu recunoască cum că cele care se aseamănă cu una, fără îndoială că trebuie să se asemene și întreolaltă? Poate că tocmai pentru a nu se ivi vreun cuvânt de ocară s-a spus încă de la facerea omului: *să facem om după chipul Nostru și după asemănarea Noastră* (*Facerea* 1, 26)". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre facerea omului*, cap. VI, în *PSB*, vol. 30, p. 25)

„Deci identitatea de acțiune în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfânt arată limpede absoluta asemănare de natură". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Epistola despre Sfânta Treime către mai marele doctorilor, Eustahe*, cap. I, în *PSB*, vol. 30, pp. 434-435)

„Dar nici nu contragem firea Dumnezeirii în chip iudaic numai la Dumnezeu și Tatăl Cel Unul, ci o lărgim în Treimea Sfântă și de o ființă. Totuși deosebind-o în calitatea persoanelor și însușirea ipostasurilor, contragem iarăși pe Dumnezeu într-unul, pentru identitatea ființei; și Lui îi vom sluji, Lui ne vom închina, chemând pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh. Căci zice: *Să nu-ți fie ție alți dumnezei afară de Mine*. Și iarăși: *Domnului Dumnezeului tău te vei închina și Lui singur îi vei sluji* (*Deuteronomul* 10, 20; *Matei* 4, 10). Iar de vreme ce unul este Dumnezeu-Tatăl; unul Domnul, Fiul; unul Duhul Sfânt Cel purces, nici pe Dumnezeul Cel unul nu-L vom scoate din domnie, nici pe Cel cu adevărat și prin fire Domn, nu-L vom lipsi de a fi Dumnezeu. Căci ține numaidecât de Dumnezeirea cea prin fire domnia și iarăși de domnia cea adevărată, slava Dumnezeirii[14]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a VI-a, în *PSB*, vol. 38, p. 179)

---

12. Nota Pr. D. Fecioru: „Ca ereticii sabelieni". (nota 14, p. 518)

13. Nota Pr. D. Fecioru: „Ca ereticii arieni, ramura anomeilor". (nota 15, p. 518)

14. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Tatălui îi zicem Dumnezeu, Fiului Domn, Duhului Sfânt, Sfânt Purcezător. Dar prin aceasta nu lipsim pe Tatăl de domnie, nici pe Fiul și pe Duhul Sfânt de Dumnezeire. Sunt trei Persoane, dar un singur Dumnezeu și de aceea i se cuvine o singură închinare. Nu ne închinăm Tatălui despărțindu-L de Fiul, nici Fiului despărțindu-L de Tatăl. Și pe niciunul de Duhul Sfânt, cum nici pe Duhul Sfânt de ei. De aceea au și o singură slavă. Nu-L contragem pe Dumnezeu necunoscându-L în cele trei Persoane. Deci este o viață largă în El, sau o viață a iubirii. Dar nici nu împărțim unitatea ființei și vieții Lui. E lărgimea iubirii între Persoane în unitate și unitatea desăvârșită în lărgimea iubirii între Persoane". (nota 188, p. 179)

„Trebuie să credem că din ființa lui Dumnezeu-Tatăl a ieşit prin naştere adevărată Fiul, ca Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, sau S-a născut nu pentru a fi de o fire străină şi de alt neam, ci spre a fi ființial ceea ce se înțelege că este şi Tatăl, afară numai de-a fi Tată. Fiind împreună numărat şi unit cu ei, Sfântul Duh, avem o unică dumnezeire adevărată şi prin fire, închinată în Treimea cea de o ființă.

(...) Ne-am botezat în Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh şi nu spunem că credința ne este în trei dumnezei, ci într-o unică dumnezeire, închinată în Treime". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al III-lea, în *PSB*, vol. 40, pp. 98-99)

„Readu-ți în amintire cele ce le-am spus adineauri despre Sfânta şi cea de o ființă Treime. Căci am spus că sunt trei ipostasuri distincte şi în unire între ele, ca într-o unică fire a dumnezeirii şi a fiecărui ipostas în particular. Căci se mişcă întreaga ființă şi în mod special prin fiecare". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VI-lea, în *PSB*, vol. 40, pp. 264-265)

„Firea cea mai presus de toate este simplă şi necompusă, dar lărgindu-se în proprietățile ipostasurilor şi în deosebirile Persoanelor şi numelor, se dilată în Sfânta Treime, dar unitatea după fire şi identitatea neschimbată o adună Dumnezeu cel Unul, ca nume şi ca realitate, în aşa fel, că în fiecare ipostas se cugetă firea întreagă la care se adaugă ceea ce-I este propriu, înțelegând ceea ce se referă la ipostas. Căci rămâne fiecare ceea ce este într-o unitate de fire cu celelalte şi acelea o îmbogățesc în propria fire[15]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VII-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 285)

„(...) dacă Tatăl fiind unicul Dumnezeu, Dumnezeu este şi Fiul şi dacă Fiul fiind unicul Domn, Domn este şi Tatăl[16]. Aflându-Se ca Unul în Amândoi Sfântul Duh, mintea credincioşilor va merge drept la adevăr şi se va împărtăşi de înțelegerea dreaptă, socotindu-L şi pe El ca Dumnezeu. Căci pentru identitatea în ființă Domn şi Dumnezeu este şi Duhul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VII-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 293)

„Fiul este de o ființă cu Tatăl, şi Tatăl, cu Fiul. De aceea au o asemănare desăvârşită, în aşa fel că Tatăl se vede în Fiul şi Fiul, în Tatăl şi Unul străluceşte în Celălalt, cum spune Însuşi Fiul: *Cel ce Mă vede pe Mine vede pe Tatăl Meu* şi: *Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine* (*Ioan* 14, 9, 10)[17]. Dar, deşi Fiul este în Tatăl, are iarăşi în Sine pe

15. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Firea dumnezeiască cea una şi simplă *se lărgeşte* interior în cele trei ipostasuri, dar rămâne şi una în fiecare ipostas şi în toate trei. Simplitatea şi bogăția nesfârşită în adâncime, unitatea în ființă şi deosebirea în ipostasuri se împacă arătând marea taină a supremei şi infinitei existențe. Cu cât e mai mare iubirea, cu atât e mai reală deosebirea ipostasurilor, dar şi unitatea de ființă. Tatăl Îşi trăieşte lărgirea în Fiul, dar Îl trăieşte şi desăvârşit în unitate cu El. Existența supremă nu e nici izolată, nicio mulțime despărțită". (nota 405, p. 285)

16. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Tatăl este unicul Dumnezeu, Fiul Lui trebuie să fie şi El Dumnezeu. Şi dacă Fiul este Unicul Domn, Domn trebuie să fie şi Tatăl Lui. Deci nu pot fi doi Dumnezei şi doi Domni. Tatăl fiind Unicul Dumnezeu, Fiul Lui nu poate fi alt Dumnezeu. şi Fiul fiind Unicul Domn, Tatăl Lui nu poate fi alt Domn. Sunt desăvârşit uniți în dumnezeire şi domnie". (nota 418, p. 293)

17. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Din Unul străluceşte Celălalt, sau Unul Îl face pe Celălalt să strălucească din Sine. Chiar între oameni are loc aceasta, mai ales între cei ce se iubesc. Unul nu se poate gândi la sine, fără să-l vadă în sine pe celălalt, sau fără să se vadă în el întipărirea celuilalt. Nicio persoană nu poate fi despărțită total de altele. Niciuna nu e întreagă într-o izolare totală. Într-un fel, una este în alta, totuşi fiecare reflectă altă

Tatăl. Căci El, precum am spus înainte, poartă întocmai chipul Celui ce L-a născut; dar numaidecât, iarăși, Cel din Care este El zugrăvește în Sine pe Cel ce L-a născut. Dar prin faptul că există (ca ipostas) în mod propriu, Fiul nu Se va păgubi și nici Tatăl nu va pierde subzistența de Sine. Căci nici marea asemănare nu va pricinui vreo confundare a ipostasurilor, încât să se înțeleagă unul ca număr Tatăl, Care a născut, și Fiul, Cel născut din El. În Amândoi se va mărturisi identitatea firii, dar fiind proprie Fiecăruia, ca și Tatăl să se înțeleagă cu adevărat Tată, și Fiul, Fiu. Iar numărându-Se și mărturisindu-Se împreună Sfântul Duh, Sfânta și închinata Treime va avea plinătatea Ei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea I, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 25)

„Nu sunt unul și același Tatăl și Fiul, ci Fiecare are un ipostas propriu și Se văd Unul în Altul, după identitatea ființei, deși e Unul din Altul, adică Fiul din Tatăl.

*Altul. Eu și Tatăl una suntem* (*Ioan* 10, 30) a spus Mântuitorul, ca Cel ce Se știa și pe Sine și pe Tatăl subzistând (ca ipostasuri) în mod deosebit. Iar dacă adevărul nu e acesta, de ce, nedând unității ceea ce i se cuvine, a spus: *Eu și Tatăl una suntem*?[18] Punând la plural ceea ce spune, e vădit că respinge părerea ereticilor. Căci nu se spune cu dreptate *suntem* despre Unul singur.

*Altul.* Despre crearea omului se dă cuvântul lui Dumnezeu: *Să facem pe om*, care continuă: *după chipul și asemănarea Noastră* (*Facerea* 1, 26). Dacă Sfânta Treime s-ar reduce, ca să zic așa, la numărul unu, și ereticii lipsesc pe Tatăl și pe Fiul de subzistența proprie, cine este Cel ce zice către Altul: *Să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră*? Dacă ar fi așa, ar fi trebuit să zică, precum zic aceia aiurind: *Să facem pe om după chipul și asemănarea Mea*. Dar, nespunând așa, ci înfățișând facerea la numărul plural, și adăugând la *să facem*, *după chipul Nostru*, scriitorul *Bibliei* arată cu voce mare în Sfânta Treime un număr care depășește unitatea.

*Altul.* Dacă Fiul este strălucirea Tatălui, ca Lumină din Lumină, cum nu e altul decât Tatăl, ca ipostas propriu? Căci Cel ce luminează prin strălucire e altul decât cel din Care are strălucirea și nu are strălucirea de la Sine Însuși.

*Altul.* Fiul, arătându-Se pe Sine ca fiind din ființa lui Dumnezeu-Tatăl, zice iarăși: *Eu am ieșit și vin de la Tatăl. Și iarăși Mă întorc la Tatăl* (*Ioan* 16, 28). Cum deci nu ne va convinge toată rațiunea să înțelegem că e altul, prin ipostas și număr, cel ce a provenit din cineva, decât acela din care a provenit? Deci nu e adevărat ceea ce spun potrivnicii.

*Altul.* Suntem îndreptățiți să credem în Dumnezeu-Tatăl și în Fiul Unul-Născut și în Sfântul Duh. De aceea și Mântuitorul însuși poruncește ucenicilor Săi, zicând: *Mergând, învățați toate neamurile, botezându-i pe ei în numele Tatălui și al Fiului și al*

---

persoană în modul ei propriu. Așa și Tatăl e reflectat sau strălucește în Fiul, în calitatea Lui de Fiu, și Tatăl reflectă sau face să strălucească pe Fiul în Sine, în calitatea Lui de Tată. La Ei, Unul este deplin în Celălalt. Fiecare Persoană e unică, dar și unită cu Celelalte. Și chiar în această unire se arată unicitatea Fiecăreia. Deci nu numai Fiul este întru Tatăl, ci și Tatăl întru Fiul. Fiul îl arată în Sine pe Tatăl ca Tată, și Tatăl, pe Fiul ca Fiu. Unitatea între persoane nu e o unitate care le uniformizează. Această unire și distincție între persoane o susține și cuvântul uneia față de cealaltă, căci prin cuvânt se arată persoana în legătură cu alta. De aceea Sfântul Chiril, descriind această legătură între Tatăl și Fiul, subînțelege pe Fiul drept Cuvânt, chiar dacă Îi spune mai mult Fiu. Fiind Unul-Născut din Tatăl, e Cel mai intim Cuvânt al Tatălui. Prin aceasta Fiul Se arată cel mai desăvârșit unit cu Tatăl fără confundare". (nota 27, p. 25)

18. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „De ce, afirmând unitatea, a mai vorbit de El și de Tatăl ca deosebiți?" (nota 29, p. 26)

*Sfântului Duh* (*Matei* 28, 19). Dacă deosebirea numelor nu ne aduce nimic spre înțelegere, iar spunând cineva Tatăl, înțelege pe Fiul, și, numindu-L pe Fiul, pomenește pe Tatăl, de ce nu a poruncit ca cei ce cred să fie botezați mai degrabă în unitate, decât în Treime? De vreme ce numărul firii divine se ridică la trei, e vădit tuturor că Fiecare dintre cei numărați este în ipostasul propriu. Dar fiindcă nu Se disting deloc după fire, au la bază o unică Dumnezeire și Li se cuvine aceeași închinare.

*Altul.* Din mânia lui Dumnezeu au fost arse cetățile sodomiților, cum zice dumnezeiasca Scriptură. Iar explicând cum a venit peste ei mânia dumnezeiască și descriind limpede modul pierzaniei, zice: *A plouat Domnul peste Sodoma foc și pucioasă din cer de la Domnul* (*Facerea* 19, 24), fiindcă și aceasta e o parte a paharului foarte cuvenită celor ce obișnuiesc să păcătuiască. Deci care Domn aduce focul și arde cetățile Sodomei? E vădit că Tatăl, lucrând toate prin Fiul, Care e puterea și brațul Lui; Acesta e Cel ce a trimis focul peste sodomiți. Când deci Domnul trimite focul de la Domnul, cum nu e altul, subzistând în mod propriu, Tatăl decât Fiul și, iarăși, Fiul, decât Tatăl? Căci ce se indică prin Unul din Unul?

*Altul.* Mişcat de duhul prorocesc și preștiind prin el cele viitoare, fericitul Psalmist a cugetat că neamul omenesc nu se poate mântui altfel decât prin arătarea Fiului lui Dumnezeu, Care poate să preschimbe toate uşor în ceea ce voieşte. De aceea, se ruga să fie trimis la noi Fiul, ca Cel ce singur poate să mântuiască pe oameni, ajunși sub mâna și tirania diavolească. De aceea a și spus către Tatăl: *Trimite lumina Ta și adevărul Tău* (*Psalmii* 42, 3)[19]. Iar care este lumina și care e adevărul, ascultă pe Însuși Fiul, Care zice: *Eu sunt Lumina* și *Eu sunt Adevărul* (*Ioan* 8, 12; 14, 6). Iar dacă se trimite la noi Lumina și Adevărul Tatălui, adică Fiul, nu e Acesta decât Tatăl, ca Cel ce subzistă în mod propriu, deși e una cu El prin identitatea ființei? Căci dacă nu e așa, ci, cum socotesc unii, sunt Unul și Același Tatăl și Fiul, de ce nu și-ar fi făcut purtătorul de duh Psalmistul altul modul rugăciunii? De ce n-a zis: *Vino la noi, lumină și adevăr?* Dar fiindcă zice: *Trimite la noi*, e vădit că știa pe Unul ca trimițător și pe Altul ca trimis. Iar modul trimiterii trebuie înțeles în chip potrivit cu Dumnezeu.

*Altul.* Dumnezeieștile Scripturi spun că prin Fiul s-au făcut toate, cele văzute și cele nevăzute, cele din cer și cele de pe pământ. Și, crezând astfel, am intrat în gândurile drepte și în dogmele adevăratei credințe noi, închinătorii adevărului. Deci să cercetăm expresia *prin Fiul* și să aflăm ce înțeles ne aduce ea. Este vădit că ea ne convinge să înțelegem ca pe Altul pe Cel ce face și lucrează și ca pe Altul pe Cel prin Care lucrează toate. Căci expresia *prin Fiul* ne înfățișează două Persoane. Astfel, să spună în ce mod se afirmă că e Unul după număr și în calitatea Lui când se vorbește de facere, iar cuvintele *prin Fiul* nu arată cu adevărat pe un Altul împreună-cugetat și împreună-lucrător? Cei ce cugetă contrariul nu pot să răspundă nicidecum. Deoarece înseși dumnezeieștile Scripturi vestesc că Tatăl a lucrat toate prin Fiul, și noi socotim că și Acela a lucrat. Deci, cum nu e necesar să înțelegem pe Tatăl ca subzistând ca atare în mod deosebit, iar pe Fiul de asemenea, fără ca prin aceasta să se nege că Sfânta Treime

19. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai o Persoană dumnezeiască poate scăpa pe oameni de sub stăpânirea diavolului, susținătorul puternic al răului. Numai o Persoană atotputernică poate scăpa persoanele omenești de forța răului, al cărui ultim rezultat e moartea. Nu o lege, nu o esență poate face aceasta. Căci ea se repetă la fel. Dar numai un Dumnezeu Care e Fiu, poate să ne inspire dragostea de fii față de o altă Persoană supremă și atotbună, Care e Tatăl. Toți cei ce negau pe Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu cădeau în credința într-un Dumnezeu monopersonal, Care nu ne poate întări cu dragostea Lui față de Dumnezeu, venind lângă noi și făcându-Se ca noi". (nota 30, p. 27)

se vede în identitatea ființei?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, pp. 26-28)

„Nu numai că Cuvântul *era la Dumnezeu*, ci și că *era Dumnezeu*. Pentru că, prin faptul că *era la Dumnezeu*, să se vadă că e Altul decât Tatăl și să se creadă că Fiul există într-un ipostas propriu și de Sine, iar prin faptul că *e Dumnezeu*, să se înțeleagă că e de o ființă cu El și din El; din ființa Lui după fire, fiindcă e și El Dumnezeu și a provenit din Dumnezeu. Căci e cu neputință să fie o unică Dumnezeire, mărturisită de toți, dacă Sfânta Treime nu urcă la identitatea firii, arătându-ne astfel rațiunea cea una a Dumnezeirii[20]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 3, în *PSB*, vol. 41, p. 29)

„Pe Tatăl, iarăși, (Îl vedem subzistând – n.n.) în Fiul, ca în Cel născut din El și de o ființă cu El, de o fire comună, fiind și cugetându-Se distinct numai prin ceea ce este El altfel. Căci Tatăl rămâne ceea ce este, chiar dacă există prin ființa comună în Fiul, precum spunem că soarele există în strălucirea lui[21]. Și iarăși, Fiul nu se va înțelege ca altceva decât ca ceea ce este, chiar dacă există ca Cel de o ființă (comună) cu Tatăl, fiind strălucirea Lui ca strălucirea ce este în soare. Și astfel Tatăl, fiind cugetat și existând cu adevărat ca Tată, iar Fiul iarăși fiind și cugetându-se ca Fiu, împreună existând și Sfântul Duh, numărul Sfintei Treimi susține o unică și aceeași Dumnezeire.

Cum s-ar cugeta că Dumnezeu este Unul dacă fiecare dintre cele menționate ar indica o identitate proprie deplină și s-ar numi în întregime Dumnezeu, nefiind Una ființa comună și neavând o relație ființială? Deci, după rațiunea existenței, să cugetăm pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh ca subzistând în mod deosebit[22], neamestecându-se ceea ce este fiecare în deosebirea persoanelor sau a numelor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, pp. 58-59)

„Cugetăm Sfânta Treime în ipostasuri deosebite. Căci Tatăl este Tată, și nu Fiu. Iar Fiul iarăși Fiu, și nu Tată. Și Duhul e în mod deosebit Duhul Sfânt, deși ipostasurile nu sunt despărțite, pentru comuniunea și unitatea dintre ele. Fiind deci una Dumnezeirea în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în *PSB*, vol. 41, p. 737)

---

20. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cele trei Persoane ale Sfinte Treimi sunt o Dumnezeire de o singură ființă. În aceasta stă rațiunea unității Ei. Ființa cea una e rațiunea cea una a unității Dumnezeirii. Poate e o legătură între aceasta și faptul că în Dumnezeu există un unic Cuvânt, sau o unică Rațiune. În acest Cuvânt, sau în această Rațiune, se întâlnesc Tatăl și Sfântul Duh, Tatăl născându-L, iar Duhul Sfânt, purces din Tatăl, luminând din El. Tatăl cugetă Rațiunea ca pe un chip al Său, și Duhul sau viața Lui se odihnește în acest chip și-L face deplin luminos Tatălui". (nota 34, p. 29)

21. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Îi cunoaștem pe Tatăl și pe Fiul nu numai ca fiind de o ființă, pe Unul ca arhetip și pe Altul ca și chip, cum se poate vedea în floare și în mirosul ei, sau cum e soarele în strălucirea lui, ci și ipostasuri deosebite în ființa cea unică, sau ale acestei ființe. Dar cine poate înțelege taina ipostasurilor deosebite în aceeași ființă, deosebirea personală trăită în unitatea ființei?" (nota 95, p. 58)

22. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ipostasul e modul existenței concrete a ființei. Ființa nu există decât in ipostasuri. Ea nu există de sine. E taina cea mai mare: cum aceeași ființă există concret în ipostasuri diferite. Ființa e una, și ipostasurile sau persoanele în care ea există concret sunt diferite. Diferența ipostasurilor nu desființează unitatea firii. Toate persoanele sunt conștiente de ele, dar fiecare e conștientă și de ceea ce are ea deosebit în relația ei cu celelalte. Fiul e conștient, dar are conștiința de Fiu, deosebit de Tatăl, dar în relație cu Tatăl și în unire cu El. Dacă n-ar fi unitatea de ființă, n-ar fi relația lor, în care fiecare ocupă altă poziție". (nota 96, p. 59)

„Dar trebuie să prezentăm credința deosebind cum se cuvine, nespunând simplu: *Credem în Dumnezeu*, ci lărgind mărturisirea și atribuind fiecărei Persoane aceeași rațiune a slavei. Dar în noi nu e nicio deosebire a credinței în Ei. Fiindcă nu e mai mare în noi credința în Tatăl și mai mică în Fiul sau în Sfântul Duh. Ci una și aceeași este rațiunea și modul credinței, trecând prin trei nume de aceeași măsură[23], ca Sfânta Treime să apară în Aceștia Trei și slava Ei să strălucească nemicșorat și să se vadă și în sufletele noastre credința în Tatăl și în Fiul, Care S-a făcut om, și în Duhul Sfânt[24]. Și n-ar despărți cineva, dacă ar cugeta sănătos, de Dumnezeu-Cuvântul nici templul luat din Fecioară, înțeleg în ce privește calitatea filiației[25]. *Căci Unul este Domnul Iisus Hristos* (*1 Corinteni* 8, 6), după spusa lui Pavel. Iar cel ce taie într-o doime de fii pe Cel Unul și singur, să știe că neagă credința[26]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 832-833)

„Fiul se deosebește, dar nu de ființa, ci de Persoana Tatălui, nefiind străin după fire de El, cum li se pare adversarilor lui Dumnezeu, ci fiind și cugetându-se ca Persoană în modul existenței ipostatice. Căci este Fiu, și nu Tată. Nu spunem nici noi că se deosebește după ființă, dacă cugetăm drept, dar nu-L confundăm. Căci nici pe frați nu-i confundăm, întrucât fiecare este în mod distinct. Fiindcă Petru este Petru, și nu Pavel, și Pavel nu e Petru. Dar rămân nedeosebiți după fire. Căci una este rațiunea ființei în amândoi și posedă la fel cele ce-i leagă în mod neschimbat în unitatea de natură". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 868)

„Substanța conține unitatea, iar relația multiplică trinitatea și de aceea sunt arătate separat și deosebit cele ce sunt în relație. Tatăl și Fiul nu sunt aceiași și nici Sfântul Duh nu este fiecare dintre cei doi; totuși este același Dumnezeu Tatăl, Fiul și Sfântul Duh". (BOETHIUS, *Articole teologice*, I, 1, cap. VI, în *PSB*, vol. 72, p. 23)

---

23. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Când spun: „Cred în Tatăl, implic în credința în El credința în Fiul, căci în Tatăl e implicat sau cuprins Fiul, fără să Se confunde, iar în mărturisirea Lor e implicată mărturisirea Duhului Sfânt. Căci Ei nu sunt fără Duhul, nici Duhul fără Ei. În fiecare dintre Ei sunt cuprinși și ceilalți doi, pentru că ființa cea una nu se arată decât în toate cele trei Persoane, și în fiecare Persoană e cuprinsă toată ființa, deci și celelalte două Persoane. De aceea, numind o Persoană, trec în mod necesar la numirea celorlalte două, fără nicio coborâre sau înălțare în slava și ființa Lor. O analogie: când vorbesc despre un om care are un fiu, nu pot să nu gândesc și la fiul lui, și invers. Nu se pot despărți Persoanele dumnezeiești în ființă și în slavă, dar nici nu Se confundă, și nici tatăl și fiul omenesc. Căci rămân una în ființa și în măsura lor, dar una naște, iar alta se naște". (nota 1573, p. 832)

24. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Așa cum în realitatea dumnezeiască nu se pot despărți Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt și nici ființa și slava Lor, așa nu-I putem nici noi despărți în credința noastră. Când credem în Tatăl, trebuie să credem că are un Fiu și un Duh Sfânt nedespărțiți de El. Numai așa are Fiecare o slavă adevărată. În Dumnezeu este o iubire desăvârșită, trăită de Fiecare". (nota 1574, p. 833)

25. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Firea omenească e numai templu al unicei Persoane a Fiului. Deci El rămâne Fiu al Tatălui chiar fiind îmbrăcat în trup, sau în firea omenească. Desigur, e și în trup o simțire și o lucrare, dar nu e a lui ca a unui Subiect deosebit, ci e a Fiului lui Dumnezeu. De aceea, rămâne, cu toate cele omenești, Fiul unic al Tatălui. Deci și Tatăl însuși este Tatăl unui Fiu care lucrează și cele omenești. Și Duhul e activ și El în lucrarea Fiului, Care lucrează și cele omenești. De aceea, cel ce crede în Dumnezeu cel în Treime, crede și în Fiul cel întrupat, sau în Hristos. Și cine nu crede în El ca în Fiul lui Dumnezeu nu crede în Sfânta Treime. Și cine nu crede în Sfânta Treime nu crede în Dumnezeul iubirii, nu crede în Dumnezeu". (nota 1575, p. 833)

26. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Această împărțire în doi fii o făcea nestorianismul". (nota 1576, p. 833)

„Relația în Trinitate este de asemănare, Tatăl cu Fiul și amândoi cu Duhul Sfânt. Fiecare este Același (Dumnezeu – n.n.) și toți la un loc sunt Unul și Același". (BOETHIUS, *Articole teologice*, I, 1, cap. VI, în *PSB*, vol. 72, p. 24)

„Așadar, la întrebarea dacă Tatăl este substanță, răspunsul este afirmativ. Același este răspunsul și la întrebarea dacă Fiul este substanță și nimeni nu se îndoiește că și Sfântul Duh este substanță[27]. Numai că Tatăl, Fiul și Sfântul Duh nu sunt mai multe substanțe, ci una singură și de aceea substanța celor trei nu poate fi în niciun chip separată sau deosebită, fiindcă nu este compusă din părți deosebite, ci este una singură. Așadar, toate câte se afirmă despre substanța divină sunt comune celor trei. Acesta este faptul caracteristic, când se determină substanța divinității, că tot ce se spune despre fiecare în parte se potrivește pentru toate la un loc; de aceea, trebuie să afirmăm despre fiecare același lucru, că Tatăl este Dumnezeu, Fiul este Dumnezeu, Sfântul Duh este Dumnezeu, că deci Tatăl, Fiul și Sfântul Duh sunt Dumnezeu. Prin urmare dacă una singură este dumnezeirea lor, una singură este substanța, se poate atribui substanțial divinității numele lui Dumnezeu. Astfel, Tatăl este adevărul, Fiul este adevărul, Duhul Sfânt este adevărul, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh fiind nu trei adevăruri, ci un singur adevăr". (BOETHIUS, *Articole teologice*, I, 2, cap. VI, în *PSB*, vol. 72, p. 24)

„Într-adevăr, Tatăl nu este Treime, cum este Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Nici Fiul nu e Treime, nici Duhul Sfânt nu e Treime, pentru același motiv că Treimea constă în pluralitatea persoanelor, iar unitatea, în simplicitatea substanței". (BOETHIUS, *Articole teologice*, I, 2, cap. VI, în *PSB*, vol. 72, p. 25)

„Și Treimea este cu adevărat Treime, neîntregindu-se dintr-un număr desfăcut (căci nu e adunare de unități, ca să sufere împărțire), cu subzistență ființială a Unimii întreit ipostatice. Căci Treimea e cu adevărat Unime, fiindcă așa este, și Unimea e cu adevărat Treime, fiindcă așa subzistă. Deoarece e o singură dumnezeire, ce ființează (ουσᾶ) unitar și subzistă (υφισταμένη) treimic[28]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, partea întâi, 1, în *PSB*, vol. 80, p. 47)

„În *Cuvântul despre Botez*, (Sf. Grigorie de Nazianz – n.n.) vorbind despre una și aceeași sfântă dumnezeire în trei sfinte ipostasuri, zice: *Din toate părțile egală, din toate părțile aceeași, ca o singură frumusețe și mărime a cerului, o consubstanțialitate infinită a celor trei infinite* (*Cuvântul La Sfântul Botez*, cap. 41)". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, partea a II-a, 105, în *PSB*, vol. 80, p. 260)

---

27. Nota Prof. David Popescu: „Termenul de substanță trebuie luat în înțelesul de existență, esență, sau de ființă din Simbolul credinței: Cel de o ființă cu Tatăl". (nota 1, p. 24)

28. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Termenii ουσᾶ, ουσία vin de la ειναι/ și exprimă existența în general. Termenii υφίσταται, υφεστάναι, υφισταμένη exprimă modul existenței concrete ca întreg de sine a ceva și, când se referă la entități conștiente, indică ipostasul sau persoana. De aceea în termenul *sine*, *de sine*, se reflectă ipostasul, persoana, întrucât conștiința de sine nu poate avea decât ipostasul, persoana. În concepția Părinților răsăriteni nu poate fi cugetată mai întâi ființa, apoi ipostasul, căci ființa nu se cunoaște concret decât existând ca *sine*, sau *de sine*, deci ca ipostas, sau persoană. De aceea nu se poate vorbi de o mișcare a ființei divine spre cele trei ipostasuri. Afirmând aceasta, Sfântul Maxim combate ideea că realitatea supremă e o unitate care se poate desface într-o multiplicitate existentă în ea virtual; combate astfel ideea de bază origenistă". (nota 1, p. 47)

„Unitatea e Treime, ca una ce e desăvârşită în Ipostasurile desăvârşite, adică prin modul de subzistenţă, şi Treimea e cu adevărat unitate prin raţiunea fiinţei, adică a existenţei". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, partea a doua, 170, în *PSB*, vol. 80, p. 341)

„Căci noi ne închinăm unităţii în Treime şi Treimii în unitate; Tatăl şi Fiul şi Duhul Sfânt sunt un Dumnezeu, nici Fiul nefiind Tatăl, dar fiind ceea ce e Tatăl, nici Duhul nefiind Fiul, dar fiind ceea ce e Fiul[29]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, p. 124)

„Privind la cele de o fiinţă, zic (sfinţii): *Şi era şi era şi era, dar era Unul lumină şi lumină şi lumină, dar o lumină*. Şi: *Un Dumnezeu şi o fire, cea preaînaltă*, zice Grigore Teologul". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 7, în *PSB*, vol. 81, p. 235)

„În Sfânta Treime este identitatea fiinţei, dar deosebirea persoanelor; căci mărturisim o unică fiinţă dar trei ipostasuri[30]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 10, în *PSB*, vol. 81, p. 255)

## Sfânta Treime – Taina perfectei unităţi a Persoanelor distincte

„Ne închinăm Tatălui Adevărului, precum şi Fiului, Care şi El este Adevărul, întrucât, din punct de vedere ipostatic, Ei formează două realităţi sau două persoane distincte, dar Ei există, sunt una prin sfat, prin înţelegere, prin unitatea de voinţă". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, cartea a VIII-a, cap. XII, în *PSB*, vol. 9, p. 513)

„Cea mai mare dovadă a unităţii Duhului cu Tatăl şi cu Fiul (este spusa Scripturii), că se află în acel raport cu Dumnezeu în care se află duhul nostru cu (fiinţa) fiecăruia dintre noi. *Căci, cine dintre oameni ştie cele (ascunse) ale omului, dacă nu duhul din el? La fel şi cele (ascunse) ale lui Dumnezeu nimeni nu le-a cunoscut, afară de Duhul din El* (*1 Corinteni* 2, 11)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, cap. XVI, în *PSB*, vol. 12, p. 56)

---

29. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul nu e Tatăl şi nici Duhul ca ipostas, dar e ca fiinţă ceea ce e Tatăl şi Duhul şi de aceea sunt un Dumnezeu". (nota 239, p. 124)

30. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fără o identitate veşnică a Dumnezeirii, totul ar fi fluid. N-ar exista un adevăr etern, neclintit, plin de sens. Dar identitatea Dumnezeirii nu s-ar putea menţine dacă nu s-ar afla în Persoană. Numai Persoana conştientă de Sine ţine la eternitatea Sa. Însă o persoană singură e lipsită de bogăţia vieţii şi de bucurie. Numai cele trei Persoane Se pot bucura în mod conştient de bogăţia vieţii, întrucât o au în comun şi într-o comunicare. Numai ţinând o Persoană din iubire la Alta, ţine să existe în veci şi Ea şi Cealaltă pentru a Se bucura Ea însăşi de Aceea. Astfel identitatea neschimbată a fiinţei divine implică existenţa celor trei Persoane care pot să aibă şi să-Şi comunice în veci plenitudinea unei unice fiinţe, rămânând prin aceasta neschimbate. Neclintirea veşnică a plenitudinii existenţei înseamnă neclintirea Aceloraşi trei persoane în unitatea desăvârşită a comunicării. Fără Treime nu e nimic statornic şi viu, nu este o existenţă sigură, de veşnică fermitate, dar şi de nemărginită viaţă în fericire. Fără Treime totul e schimbător şi relativ. Nimic n-are valoare eternă. Numai Treimea asigură valoarea şi viaţa externă a existenţei Sale neamestecate şi a alteia prin creaţie şi prin întruparea Fiului lui Dumnezeu. Erwin Schadel (*Bibliotheca Trinitariorum*, Saur Verlag, München, 1984) afirmă că în afara Treimii nu e decât nihilismul". (nota 547, p. 255)

„În Sfânta Treime deosebirea dintre persoane se face ţinând seama de notele proprii ale fiecăreia din ele, tot aşa stau lucrurile şi când considerăm ceea ce e comun tuturor celor trei persoane, de pildă când vorbesc de o fiinţă necreată sau care e mai presus de orice înţelegere, sau orice altceva asemănător nu o vom concepe global pentru ca să deosebim ceea ce-i particular; vom căuta numai semnele care ne vor îngădui să distingem clar şi fără confuzie noţiunea despre fiecare persoană de cea a persoanelor considerate global". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 38, III, în *PSB*, vol. 12, p. 179)

„În comunitatea de substanţă declarăm că nu se împacă şi nu se transmit semnele distinctive care se întâlnesc în Sfânta Treime şi prin care se încheagă particularitatea persoanelor care ne-au fost transmise în credinţă: fiecare persoană e înţeleasă în chip diferit, datorită semnelor distinctive particulare, în aşa fel încât cu ajutorul acestor însuşiri, de care am amintit, se poate descoperi ceea ce separă ipostasurile între ele. Pentru faptul că Dumnezeirea e nesfârşită, neînţeleasă, necreată, nemărginită de nimic şi pentru toate atributele de acelaşi fel, nu există nicio diferenţă între fiinţa cea dătătoare de viaţă (mă gândesc la cea a Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfânt), ci putem considera că între ele există un fel de comunitate continuă şi indivizibilă. Iar observaţiile care ne ajută să înţelegem măreţia uneia sau alteia dintre persoanele pe care credinţa le admite în Sfânta Treime ne vor îngădui să mai observăm că nu-i nicio deosebire pentru Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt atunci când căutăm să-i vedem mărirea, fără ca să existe între Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt niciun interval unde cugetul ar înainta în gol. Într-adevăr nu-i nimic care să se introducă între cele trei Persoane, nici altceva care ar subzista alături de fiinţa dumnezeiască şi care să se poată împărţi în chip intim prin interpunerea vreunui element străin, nici vreun interval fără consistenţă care să producă o absenţă în armonia intimă a substanţei divine şi care să strice armonia prin intercalarea vidului". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 38, IV, în *PSB*, vol. 12, p. 180)

„Când ne gândim la Tatăl, atunci Îl concepem în El însuşi, cuprinzând în acelaşi timp şi pe Fiul prin reflexie, iar când Îl concepem pe Acesta, atunci nu ne despărţim nici de Duhul Sfânt, ci în chip logic şi deodată, potrivit fiinţei, ţi-o reprezinţi în ea însăşi, concepută în aşa fel încât să fie numai una credinţa în cele trei Persoane". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 38, IV, în *PSB*, vol. 12, p. 181)

„În niciun fel să-ţi închipui o întrerupere sau o împărţire în aşa fel încât Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărţit de Fiul, ci concepi în acelaşi timp în Ei o comunitate şi o deosebire negrăită şi cumva neînţeleasă, fără ca deosebirea ipostasurilor să rupă continuitatea fiinţei, fără ca această comunitate de substanţă să elimine particularitatea semnelor distinctive. Şi să nu te miri dacă zicem că Acelaşi e în acelaşi timp şi unit şi despărţit, căci de fapt concepem, ca într-o ghicitură, un fel de despărţire unită şi o unire despărţită". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 38, IV, în *PSB*, vol. 12, pp. 181-182)

„Cum vom putea spune, dar, că ceea ce este în acelaşi timp şi despărţit şi împreunat poate fi dedus din analogia lucrurilor care aparţin simţurilor noastre?" (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 38, V, în *PSB*, vol. 12, p. 182)

„(...) (Duhul Sfânt – n.n.) unit cu Tatăl și cu Fiul în toate, în mărire și în veșnicie, în putere și în împărăție, în stăpânire și în dumnezeire, cum mărturisește și tradiția Sfântului Botez". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 105, în *PSB*, vol. 12, p. 286)

„Trebuie mărturisit că Tatăl este persoană proprie, Fiul persoană proprie și Duhul Sfânt persoană proprie, după cum au mărturisit clar acest lucru Sfinții Părinți; căci prin cuvântul *lumină din lumină* ei au arătat limpede și deslușit că una e lumina care naște și alta e lumina născută, și totuși avem lumină și într-un caz și în celalalt caz, deși ființa e numai una și aceeași". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 125, I, în *PSB*, vol. 12, p. 305)

„Nu trebuie să îndepărtăm pe Duhul nici de Tatăl și nici de Fiul". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 125, II, în *PSB*, vol. 12, p. 306)

„Dacă acceptăm ca unică lucrarea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt, fără nicio deosebire nici varietate față de oricine ar fi, va trebui să deducem din unitatea de acțiune o unitate de natură". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 189, VI, în *PSB*, vol. 12, p. 388)

„Tu primește unitatea Dumnezeirii pe temeiul completei asemănări a firii, a Fiului și Tatălui; iar tu raportează cuvintele: *de la El am ieșit și la El Mă duc*, la deosebirea persoanelor". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, II, în *PSB*, vol. 17, p. 591)

„Chiar dacă sunt două persoane la număr, totuși nu sunt despărțite prin fire; nici cel care spune două nu introduce înstrăinare. Un singur Dumnezeu: Tatăl; un singur Dumnezeu: Fiul; și nu doi Dumnezei, pentru că Fiul are identitate cu Tatăl. Nu văd altă Dumnezeire în Tatăl și altă Dumnezeire în Fiul; nici altă fire, firea Tatălui și altă fire, firea Fiului. Ca să-ți fie clară însușirea persoanelor, numără separat pe Tatăl și separat pe Fiul; iar ca să nu cazi în politeism, mărturisește o singură ființă în cei doi: în Tatăl și în Fiul. Mărturisind așa, cade Sabelie, iar anomeul se sfărâmă". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, III, în *PSB*, vol. 17, p. 592)

„Este Tatăl, Cel care are existența desăvârșită și cu totul completă; El este rădăcina și izvorul Fiului și Duhului Sfânt. Este și Fiul, Cuvântul, Care trăiește în plină Dumnezeire, odraslă desăvârșită a Tatălui; deplin este și Duhul, nu parte a altcuiva, ci desăvârșit și întreg, contemplat în Sine Însuși. Fiul este unit cu Tatăl nedespărțit, iar Duhul unit cu Fiul. Nu este ceva care să-i despartă, nici ceva care să separe unirea lor din veșnicie. Între dânșii nu intervine timpul, nici sufletul nostru nu poate concepe ideea separării, anume că Unul-Născut n-a fost totdeauna cu Tatăl sau că Sfântul Duh n-a coexistat împreună cu Fiul". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 594)

„Așadar, când unim Treimea, să nu-ți închipui cele trei persoane ca părți ale unui lucru neîmpărțit – gândul acesta este plin de necredință –, ci primește unirea nedespărțită a trei persoane necorporale desăvârșite". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, V, în *PSB*, vol. 17, p. 595)

„Dacă s-a dovedit, prin aceea că lucrările sunt aceleași, că Duhul Sfânt nu e străin de firea Fiului, din aceasta urmează că s-a dovedit totodată că firea Sfintei Treimi e una, fără să se confunde ceea ce se vede propriu și deosebit la fiecare dintre Ei și fără să se schimbe între ele însușirile prin care se deosebesc". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul al III-lea, în *PSB*, vol. 29, p. 430)

„Într-adevăr, ceea ce deosebește pe Duhul Sfânt de Cuvânt – iar pe amândoi de Cel care e Părintele amândurora, de Tatăl – este noțiunea de persoană. Dacă ideea de persoană îi deosebește, cea de unitate a firii nu mai permite separarea lor". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 3, în *PSB*, vol. 30, p. 291)

„Iudeului i se purifică învățătura prin primirea Cuvântului și prin credință în Duhul Sfânt, păgânilor li se înlătură credința rătăcită în mai mulți dumnezei prin dogma unității firii, care anulează închipuirile pluralității.

Să păstrăm, deci, din concepția iudaică unitatea firii, iar din cea păgână reținând numai deosebirile care disting persoanele, corectând astfel reciproc părțile singuratice din concepțiile nepotrivite ale fiecărora despre Dumnezeu. Numărul Treimii e, așa-zicând, leacul pentru cei ce păcătuiesc contra unității, iar învățătura despre un singur Dumnezeu e leac împotriva adepților pluralității (politeismului – n.n.)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 3, în *PSB*, vol. 30, p. 292)

„Dacă acceptăm ca unică lucrarea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt, fără nicio deosebire, nici varietate față de oricine ar fi, va trebui să deducem din unitatea de acțiune o unitate de natură". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Epistola despre Sfânta Treime către mai marele doctorilor, Eustahe*, cap. V, în *PSB*, vol. 30, p. 434)

„Fiul este de o ființă cu Dumnezeu-Tatăl, dar există în ipostasul propriu, spunem că Ei sunt uniți și totodată distincți". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuvântul I, în *PSB*, vol. 40, p. 38)

„Dar tot la ora aceea Avraam
Plin de credință cunoscut,
De taine știutor în al său neam,
Trei văzuse, dar Unul a crezut". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Imnuri*, IX, *(Imn, către ora a șasea)*, în *PSB*, vol. 53, p. 365)

„Dacă zic soare, soare, soare, nu obțin trei sori, ci numesc de atâtea ori pe unul singur. Așadar, dacă spun Dumnezeu de trei ori, pentru Tatăl, pentru Fiul și pentru Sfântul Duh, nu înseamnă că numărul face o întreită categorie". (Boethius, *Articole teologice*, I, 1, capitolul III, în *PSB*, vol. 72, p. 19)

## Arătarea Sfintei Treimi la stejarul Mamvri

„(...) când Dumnezeu S-a arătat lui Avraam la stejarul Mamvri, (Scriptura – n.n.) zice: Ridicându-și (Avraam – n.n.) ochii săi a privit și, iată, trei oameni stăteau înaintea lui; și, cum I-a văzut, a alergat din pragul cortului său întru întâmpinarea Lor și s-a închinat până la pământ și a rostit: *Doamne, de am aflat har înaintea Ta* (*Facerea*

18, 2-3). Vede trei, adoră pe unul, oferă trei măsuri de [făină bună] lamură de făină. Căci deși Dumnezeu este nemăsurat, deține totuși măsura tuturor, precum scris este: Cine a măsurat apele cu căușul pumnului, cerul cu palma și nu cu cotul, și a măsurat întreg pământul? (*Isaia* 40, 12). Așadar, sfântul patriarh aducea jertfă Treimii, realizate într-o singură ființă, prin taina adâncă a minții, adică a azimei spirituale. Aceasta este lamura de făină, pe care în Evanghelie o râșnește femeia aceea, care se va lua; căci una se va lua și cealaltă se va lăsa (*Matei* 24, 41). Va fi luată Biserica; va fi lăsată sinagoga: adică mintea bună va fi luată, cea necinstită va fi părăsită, dar, ca să știm că și Avraam a crezut în Hristos, Domnul spune: *Avraam*, zice, *a văzut ziua Mea și s-a veselit* (*Ioan* 8, 56). Și cel ce crede în Hristos, acela crede și în Tatăl; și cel ce crede corect în Tatăl, acela crede și în Duhul Sfânt. Așadar sunt trei măsuri, o singură azimă; era adică o singură jertfă, fiindcă ea a fost oferită Sfintei Treimi, printr-o măsură egală a devoțiunii și printr-un deplin acord al cucerniciei". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre Cain și Abel*, Cartea I, 30, în *PSB*, vol. 52, pp. 136-137)

## Ființa divină

„Nimic din ceea ce este propriu corpurilor nu poate fi atribuit nici Tatălui, nici Fiului, în schimb ceea ce ține de firea divină e comun atât Tatălui, cât și Fiului". (Origen, *Despre principii*, Cartea I, VIII, 1, în *PSB*, vol. 8, p. 53)

„Dar natura divină, sub toate numirile câte s-ar putea imagina, nu poate fi exprimată, în esența ei, așa cum ar vrea-o învățătura noastră. Când însă am atribuit lui Dumnezeu numirile de *binefăcător*, de *judecător*, de *bun*, de *drept* și toate celelalte de același fel, la deosebitele Lui lucrări ne-am gândit; dar natura Celui care lucrează prin ele noi n-o mai putem descoperi prin cunoașterea intuitivă a faptelor Lui. Într-adevăr, când se va da o definiție a fiecăreia din aceste numiri și a naturii însăși care desemnează aceste numiri, se va da aceeași definiție a acestora și a aceleia. Or lucrările a căror definiție e contrară, vor avea și ele o natură diferită. Deci altceva e substanța sau ființa, pentru care nu s-a aflat termenul în stare să o facă cunoscută, și altceva e și semnificația numirilor pe care le poartă și care Li se dă pe temeiul unei activități ori a unei vrednicii oarecare". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 189, VIII, în *PSB*, vol. 12, p. 389)

„Firea dumnezeirii nu este nicidecum divizibilă în părți componente: fiindcă în cazul când ar fi compusă, ea ar presupune existența unei realități superioare, în stare să o alcătuiască. Și încă ceva: alcătuită din mai multe părți, ea n-ar putea în niciun caz fi ceva dumnezeiesc". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, „Despre Sfântul Mormânt", 12.10., în *PSB*, vol. 14, p. 225)

„(...) înțelegând pe Dumnezeu, pe cât îi este cu putință, din numirile cugetate pe seama Lui și fiind călăuzit spre cunoașterea slavei negrăite și învățând că firea dumnezeiască, orice ar fi în ea însăși, e bunătate, sfințenie, bucurie, slavă, curăție, veșnicie, fiind pururea în aceleași la fel și toate câte s-au cugetat în jurul firii dumnezeiești[31]".

31. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Însușirile lui Dumnezeu nu sunt însăși ființa Lui, ci în legătură cu ea, în jurul ei, numiri ale lucrărilor Lui statornicite, ale lucrărilor Lui statornice, ale energiilor necreate ce iradiază din El. Ea nu e una cu bunătatea, cu sfințenia, cu eternitatea, ci mai presus de ele, suportul și izvorul negrăit al lor". (nota 31, p. 417)

(Sfântul Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, cuvântul II, în *PSB*, vol. 29, p. 417)

„Firea dumnezeiască e una şi simplă, dar spunem că este viaţă şi putere, înţelepciune şi slavă. Prin viaţă, dă viaţă la ceea ce e făcut viu; prin putere, dă putere celui puternic, prin înţelepciune, înţelepţeşte pe cel înţelepţit, prin slavă slăveşte pe cel ce are trebuinţă de slavă, sau pe cel slăvit de El. Sau nu e adevărat ceea ce spun?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuvântul al II-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 73)

„Substanţa divină, însă, este formă fără materie[32] şi de aceea este unică, există pur şi simplu. Celelalte nu există pur şi simplu, întrucât fiecare îşi are existenţa sa din cele din care există, adică din părţile sale". (Boethius, *Articole teologice*, I, 1, cap. II, în *PSB*, vol. 72, p. 18)

„Deci comun şi universal, sau general, este, după Părinţi, fiinţa (substanţa) şi firea. Căci ei spun că acestea sunt identice între ele". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, p. 120)

„Firea dumnezeiască cea întreit ipostatică este fără de început, necreată, neînţeleasă, simplă şi necompusă în întregimea ei". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, 22, în *PSB*, vol. 81, p. 316)

## Ipostasul

„Acesta-i ipostasul: nu noţiunea nedefinită a substanţei, care nu găseşte nicio stabilitate în urma comunităţii lucrului specificat, ci acea noţiune care delimitează şi defineşte ceea ce-i comun şi nehotărât într-un anume obiect determinat cu ajutorul însuşirilor sale proprii. E un procedeu asemănător cu cel pe care Scriptura obişnuieşte să-l întrebuinţeze în multe locuri, în special în istoria lui Iov. Întrucât ea trebuia să descrie suferinţele lui, a amintit mai întâi ceea ce avea comun şi cu ceilalţi, şi a zis *om*; apoi îndată l-a deosebit prin ceea ce avea specific, adăugând cuvântul *oarecare* (*Iov* 1, 1: *Era odată un om pe care-l chema Iov*). Descrierea substanţei sale, care în ochii Scripturii nu avea niciun folos pentru scopul propus în istorisirea sa, l-a trecut cu vederea, pe când acest cuvânt *oarecare* îl caracterizează cu ajutorul unor semne particulare, arătând locul, însuşirile caracterului şi tot ce s-a putut aduna din afară şi care trebuia să deosebească acest personaj şi să-l depărteze de însemnarea comună, pentru ca descrierea celui despre care ne informa istoria să fie clară în toate privinţele graţie numelui, locului, însuşirilor sufleteşti proprii, precum şi însuşirilor exterioare pe care le putem lega de persoana respectivă. Dacă ea ne-ar fi dat o definiţie a substanţei sau a fiinţei nu s-ar fi făcut nicio specificare despre ceea ce s-a spus privitor la persoană". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 38, III, în *PSB*, vol. 12, p. 178, 179)

„Ipostasul e suma însuşirilor specifice fiecărei persoane". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 38, VI, în *PSB*, vol. 12, p. 183)

---

32. Nota Pr. V. Sibiescu: „Întregul univers era pentru Aristotel materie în continuă mişcare sub diferite forme. Nu există materie fără formă, iar formă în afara materiei este numai cea divină". (nota 7, p. 18)

„Definind ipostasul simplu spus, zicem că el e de o ființă oarecare cu însușirile proprii (distincte), sau o ființă oarecare cuprinzând în individualitatea proprie toate însușirile proprii, la fel, definind ipostasul în mod determinat, deci nu simplu spus, spunem că ipostasul compus este o ființă oarecare compusă cu însușirile proprii sau o ființă oarecare compusă cuprinzând distinct toate însușirile proprii în individualitatea sa[33]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 13, în *PSB*, vol. 81, p. 109)

„Faptul că ipostasul nu e fără ființă, nu-l face ființă, ci *în ființă* (ενούσιον)[34], ca să nu-l cunoaștem ca pe o simplă însușire, ci împreună cu cea (cu ființa) a cărei însușire este în mod propriu". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, 13, în *PSB*, vol. 81, p. 288)

„Căci ipostatic e numai ceea ce e caracteristic ipostasului[35]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, „Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus", 25, în *PSB*, vol. 81, p. 335)

33. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ipostasul sau persoana nu e numai firea sau ființa generală existând concret, deci în sine, ci firea plus niște proprietăți specifice fiecărui ipostas. Aceasta îl face unic pe fiecare ipostas. Proprietatea are aici sensul de ceea ce e *propriu* fiecărui ipostas în unicitatea lui. De unde vine această unicitate? Din multe împrejurări: născut la o anumită dată și într-un anumit loc, conceput din anumiți părinți în altă și altă împrejurare a vieții lor, trăind în alte și alte relații etc. Dar și din anumite daruri specifice fiecăruia. Aceasta ne face să credem că Dumnezeu face ca natura comună să imprime în fiecare existență concretă alte și alte din resursele aflate în ea. Natura umană e de o bogăție potențială inepuizabilă. Dumnezeu Își manifestă mereu în alte și alte moduri puterea imaginației Lui creatoare. Creațiunea nu rămâne nicio clipă monotonă, sau închisă în ea însăși, în esențe monotone impersonale. Dumnezeu Și-a lăsat *un spațiu de manevră* în ea. Dar aceasta nu înseamnă că nu e și natura umană ceva corespunzător cu unicitățile personale pe care Dumnezeu le actualizează cu libertatea Lui. Dar *proprietățile* multiple ce-i sunt proprii fiecărui ipostas dau o complexitate fiecăruia, și anume o altă și altă complexitate. Dar dacă firile s-ar compune, n-ar exista unitate-varietate în creație, nici n-ar fi prin ipostasuri mereu nouă în această varietate. Ar fi o unitate generală haotică, nearmonioasă. De aceea firea rămâne aceeași chiar când e alcătuită din suflet și trup, ca la om. Dar ipostasurile sunt toate de o altă și altă complexitate în cadrul firii. Poate aceasta vine din alte și alte combinații ale bogatelor resurse ale firii. Dar unicitatea nerepetată a fiecărui ipostas, chiar dacă ar fi miliarde și miliarde, trimite și la o lucrare a lui Dumnezeu și a imaginației Lui creatoare. Dar dacă, precum s-a spus în diverse note anterioare, orice ipostas sau existență concretă de sine a unei naturi își are rațiunea în respectiva natură (dar nu fără un adaos al lucrării dumnezeiești), dacă natura umană e compusă, compus va fi și ipostasul ei. E ceea ce dezvoltă în continuare Sf. Maxim. Dar în natura umană compusă este o unicitate. De aceea și ipostasul în care se realizează, deși e compus, are o unitate. E o unitate în cele compuse, mai ales în natura umană și în ipostasurile ei, mai presus de înțelegerea noastră". (nota 210, pp. 109-110)

34. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ipostasul nu poate fi fără ființă, dar nu e ființă. El înseamnă existența reală a ființei. El e *înființat* prin ființă". (nota 612, p. 288)

35. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Natura nu o găsim decât în ipostasuri, sau în stări concrete de sine. Dar aceasta nu înseamnă că ipostasurile sunt uniforme. Fiecare ipostas e o stare de sine, nerepetată identic, a naturii în relația cu alte ipostasuri. Fiul e Fiu pentru că e născut din Tatăl, nașterea din Tatăl Îl caracterizează ca ipostas deosebit de Tatăl și de Duhul Sfânt. Orice ipostas uman e născut din alți părinți, sau în alt timp și trăiește în alte împrejurări. Deci are aceeași natură, dar caracterizată prin alte împrejurări ale stării de sine și prin alt mod. Voința nu aduce de la sine nimic naturii. Ea este a naturii. Dar e a naturii în stare de sine în alte împrejurări și în alt mod. Deci fiecare ipostas o actualizează altfel. Aceasta o hotărăște prin deliberare și socotință. Ipostasurile dumnezeiești sunt atât de unite că nu au socotințe deosebite. Nici nu sunt în dubiu în privința binelui care ar cere o deliberare. Desigur, realizând același act de voință, Tatăl îl binevoiește, Fiul îl împlinește și Duhul conlucrează, cum zice Sf. Maxim mai departe, fiecare după relația Sa ipostatică cu celelalte ipostasuri. Natura umană a lui Hristos apare în starea de Sine a Fiului lui Dumnezeu. El ține seama de voia de bine legată de ea, dar nu are nevoie de deliberare ca să-l afle și să ajungă la o socotință în privința lui și apoi la un liber arbitru.În realitate orice stare de sine a naturii umane își are fundamentul în starea de sine a Logosului suprem. Dar natura umană a lui Hristos are pe Fiul ca stare de sine directă în care există. Iar după aceea și mai mult orice persoană se constituie ca stare în El. Numai pentru că Cuvântul e Persoană, sunt și oamenii persoane în El și, după întrupare, persoane și mai conștiente". (nota 698, p. 335)

„Căci ipostasul este ceea ce se constituie în mod distinct de sine, dacă ipostasul spun (Părinții) că este ființa cu proprietăți (cu însușiri personale deosebite), deosebindu-se prin număr de cele de același gen[36]. Iar enipostatul (sau enipostasiatul) este ceea ce nu subzistă nicidecum de sine, ci e văzut în altele, ca specia în indivizii de sub ea, sau ceea ce se compune cu altceva deosebit după ființă, spre a da naștere unui oarecare întreg[37], care pe cât se deosebește prin proprietățile care-l disting de cele de același gen după ființă, pe atâta se unește cu ceea ce se compune cu el după ipostas, câștigându-și propria identitate[38]. Căci cele ce-l disting de cele de un gen nu-l fac să se despartă de ceea ce are compus cu el prin unire și realizează o împreună existență, ci tocmai prin proprietățile deosebite care-l disting de cele de o ființă menține, prin unire cu ceea ce se compune, identitatea ipostasului, păstrat în totala unicitate a persoanei pe care în iconomia dumnezeiască sau în întrupare o arată și o vestește Cuvântul adevărat[39]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, pp. 131-132)

---

36. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sunt trei trăsături indicate aici ale ipostasului: a) ceea ce se constituie de sine, b) ființa comună întipărită de niște însușiri particulare și c) ceea ce introduce numărul în ceea ce este de același gen, sau specie, sau natură. Genul, sau specia, sau natura este una. Ipostasurile sunt multe. Ființa sau specia, sau natura nu se epuizează într-un singur ipostas. Chiar Iisus Hristos, deși este un ipostas cu totul special, nefăcând parte dintr-o specie, este pe de o parte Unul din ipostasurile divine, pe de alta, Unul din ipostasurile umane. Ipostasul implică, prin faptul că e unul dintre cele mai multe ale unei naturi (în cazul lui Hristos a două naturi), iubirea între El și celelalte ipostasuri ale naturii sale, în cazul lui Hristos ale naturilor Sale". (nota 266, p. 131)

37. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ipostasul uman introduce numărul și prin faptul că el e compoziția părții unei naturi cu a alteia (sufletul cu trupul). Dar numai ipostasul există ca un întreg real. Specia sau natura nu există decât în ipostasuri, deși pe de altă parte ipostasurile cad sub specie, sau natură". (nota 267, p. 132)

38. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Deși definițiile acestea au într-o oarecare măsură un caracter aplicabil întregii realități, ele se aplică în mod mai deplin omului. Ipostasul uman, unind o parte a realității spirituale cu cea materială, cuprinde întreaga existență reală cum nu o cuprind *ipostasurile* animalelor și plantelor, sau cele neorganice, inclusiv cele produse de mâna omului. Sufletul omenesc cu cât se deosebește mai mult prin anumite proprietăți personale de spirit în general, cu atât se unește mai mult, ca parte a realității materiale, cu aceasta, constituind un trup întipărit de proprietățile particulare ale sufletului propriu. Și cu atât devine mai unit și mai cuprinzător în mod conștient al întregii realități spirituale și materiale, făcând eficientă pentru întreaga realitate deschiderea și înțelegerea Sa pentru infinitatea spirituală, inclusiv cea divină, ca și pentru planul material. Omul devine cu atât mai realizat ca persoană umană, cu cât înaintează în bogăția spirituală infinită și în comuniunea cu toate ipostasurile umane și cu cele îngerești și divine, nesfârșind niciodată această îmbogățire și realizare de sine ca identitate unică.Toată realitatea există astfel în vederea personalizării, sau ca destinată a deveni natură ipostasiată în curs de nesfârșită îmbogățire. Avem aici afirmată unirea întregii realități. Cu cât spiritul uman se distinge mai mult de cel îngeresc, cu atât se unește mai mult cu materia, realizând trupul ca organ corespunzător, legat cu toată realitatea materială. Aceasta nu se poate explica decât din faptul că spiritul uman e făcut de Dumnezeu cu niște tendințe de organizare a materiei în trup. Și fiecare suflet uman e făcut pentru a se uni cu un trup propriu mai mult decât de a rămâne într-o unitate cu alte suflete. Așa se realizează iubirea între oameni – prin diferențierea între ei – și înălțarea în comun a umanului spre Dumnezeu. E marea simfonie progresivă a existenței în urcușul ei în Dumnezeu. Așa se conciliază unitatea persoanei cu universalitatea comuniunii.În persoana umană, ființa nu rămâne în ea însăși, ci se unește cu altă ființă (cu materia) și prin aceasta îmbrățișează un orizont cu mult mai larg. Aceasta se petrece în mod culminant în ipostasul lui Hristos, care se realizează ca ipostas unind cu ființa dumnezeiască întreaga realitate, pentru a o înălța întreagă în Dumnezeu. Căci numai în persoană se efectuează dinamica realității, se iese din monotonia ei. În Hristos, viața Dumnezeirii adună în ea și viața creației și o înalță în Dumnezeu.În aceasta se arată importanța persoanei, care în unitatea ei e chemată să cuprindă un orizont tot mai larg și o complexitate tot mai bogată. Această eficiență a persoanei își atinge culmea maximă în ipostasul divino-uman al lui Hristos". (nota 268, p. 132)

39. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unicitatea la culme și universalitatea în cuprinderea tuturor și în comuniune cu toate, de la Tatăl până la cea mai de jos treaptă a creației, e realizată în Cuvântul întrupat. Prin El s-au făcut toate. În El se readună toate când s-a slăbit unitatea lor. El e unica și cea mai cuprinzătoare Persoană". (nota 269, p. 132)

## Ființă și Ipostasuri în Sfânta Treime

„Ceea ce-i comun se referă la ființă, pe când ipostasul sau persoana e semnul propriu a ceea ce-i specific sau particular". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 38, V, în *PSB*, vol. 12, p. 183)

„Părinții n-au înțeles prin ființă și ipostas unul și același lucru. Dacă amândouă aceste cuvinte ar avea același înțeles, de ce ar mai fi fost nevoie de amândouă?". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 125, în *PSB*, vol. 12, p. 305)

„Raportul dintre ceea ce-i comun și particular e același ca și cel dintre ființă și ipostas, pentru că fiecare dintre noi participăm la *ființă* prin ceea ce avem în comun, în schimb însușirile individuale sunt specifice fiecăruia în parte. De aceea și aici termenul *ființă* este comun tuturor persoanelor treimice, cum e cazul cu sfințenia, cu dumnezeirea și cu orice s-ar mai putea înțelege, pe când însușirile specifice le are fiecare separat: cea de părinte, de fiu sau de putere sfințitoare. De aceea, dacă s-ar spune că persoanele sunt fără ipostas, o astfel de afirmație e ceva absurd, iar dacă am accepta ca adevărate toate trei ipostasurile, atunci atâtea mărturisim câte și numărăm. În chipul acesta, prin învățătura despre *deoființime* se asigură și unitatea dumnezeirii, dar și recunoașterea Treimii, adică existența concomitentă a Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, *Epistola* 214, IV, în *PSB*, vol. 12, p. 441)

„Firea dumnezeiască, identică cu sine însăși, nestrămutată, neschimbată, nepătimitoare, simplă, necompusă, neîmpărțită, lumină neapropiată (*1 Timotei* 6, 16), putere de nespus, măreție fără de hotar [...] care copleșește sufletul inundat de ea, dar cu neputință de arătat după vrednicie prin cuvânt". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XV-a I, în *PSB*, vol. 17, p. 510)

„*Ermia*: Spui deci că Fiul există în ființa proprie aparte de cea a Tatălui?

*Sf. Chiril*: Nu într-o altă ființă, decât cea a lui Dumnezeu, dar într-un ipostas pe care îl are ca Fiu.

*Ermia*: Este deci altceva ființa și altceva ipostasul?

*Sf. Chiril*: Este o mare deosebire care se află între ipostasuri, dar ființa le cuprinde pe fiecare.

*Ermia*: În ce mod spui? Eu nu înțeleg, pe cât se pare, decât cu întârziere aceste lucruri.

*Sf. Chiril*: Dar oare nu știi că și mie nu-mi este familiar înțelesul lor? Să ne apropiem deci de înțelegerea acestei teme ca de un mod al transcendenței dumnezeiești, aflată în supremele înălțimi. Ființa este indicarea unei realități comune. Iar termenul de ipostas indică și spune cele ce se află sub această realitate comună". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuvântul I, în *PSB*, vol. 40, p. 37)

„Așadar, cei care au explicat cu prudență termenul grecesc ουσία au definit ființa (esența) în mod diferit, ca υποστάσεως adică ipostas, și nu au mai făcut nicio discuție[40].

---

40. Nota Pr. Șt. Alexe: „Până la Sfântul Vasile cel Mare, termenii *ousia* și *ipostasis*, în latinește, *substantia* și *subsistentia*, erau întrebuințați ca sinonimi. Sinodul din Alexandria din 362, prezidat de Sfântul Atanasie

Dar învățătorul Irineu, în cartea în care a strâns cuvintele literă după literă, numește acest cuvânt de-a dreptul barbar, căci nu este spus de vreunii dintre cei vechi, iar dacă se găsește pe undeva, nu indică ceea ce se înțelege astăzi. Căci amintește că la Sofocle, în Fenica, ipostas înseamnă locul răzvrătirilor. Meneandru spune că subzistență înseamnă drojdia de la vin care se strânge în butoi. Trebuie știut totuși că, chiar dacă filosofii antici nu au mai întrebuințat acest cuvânt, cei mai tineri dintre filosofi au folosit cuvântul *subzistență* pentru *substanță*. Iar definiția substanței au explicat-o în mai multe feluri. Dacă prin definiție ființa este circumscrisă, cum am putea folosi adecvat acest cuvânt când e vorba de Dumnezeu, care e de necuprins?" (CASIODOR, *Istoria Bisericească tripartită*, Cartea a VI-a, cap. XXI, în *PSB*, vol. 75, p. 237)

„(...) propriu și particular este ipostasul și persoana. Căci și acestea sunt, după ei (Părinți), identice între ele. Fiindcă spune Marele Vasile, scriind lui Terentie: *Iar de trebuie să spunem și noi pe scurt ceea ce socotim, vom zice că ceea ce deosebește comunul de propriu, aceea deosebește ființa de ipostas. Căci fiecare dintre noi participă atât la rațiunea comună de a fi a ființei, cât și la proprietățile particulare referitoare la ea, prin care este cutare*. Și iarăși spune către Amfilohie, zicând despre aceleași: *Ființa și ipostasul au deosebirea pe care o are comunul față de fiecare. De exemplu cea pe care o are animalul față de cutare om*. Și după altele: *Cei ce spun că ființa este aceeași cu ipostasul sunt siliți să mărturisească numai persoane diferite*". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, pp. 120-121)

*„Iar cele trei ipostasuri (ce le mărturisim), fără să cugetăm pe niciunul contopit sau despărțit sau amestecat, ca să nu se desființeze totul. Căci prin ele se laudă unitatea și mai mult, sau Se arată Dumnezeu ca bun*[41]*. Prin aceasta înțelegem că Dumnezeu cel Unul și Același, ca să-L numesc așa, are mișcare și voință, dar și identitatea de ființă* (GRIGORIE TEOLOGUL, *Întâiul cuvânt teologic*)". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, p. 122)

„Dar și în *Cuvântul la sărbătoarea luminilor* spune același: *Când zic Dumnezeu vă luminez de o lumină, dar și de trei. De trei, după proprietăți sau ipostasuri, dacă-i place cuiva să le numească așa, sau persoane. Căci nu ne vom lupta pentru cuvinte atâta vreme cât cuvintele diferite ne duc la același înțeles. Dar de una, după rațiunea ființei, sau a Dumnezeirii.*

Cu totul desăvârșită au înfățișat de Dumnezeu cuvântătorii Vasile și Grigorie, atât de clar, simfonia dogmelor noastre, spunând că e același lucru firea cu ființa, ca ceea ce e comun și universal, iar persoana cu ipostasul, ca ceva propriu și particular, neamestecând nicidecum înțelesul celor spuse, prin schimbarea și amestecarea lor întreolaltă. Căci insuflați de unul și același Duh, au transmis popoarelor dreapta mărturisire a credinței. Iar în acord cu aceștia îi vei afla și pe toți cărora s-a încredințat prin harul

cel Mare, prin folosirea ambiguă a acestor termeni, a dat naștere la îndelungi controverse. Sfântul Vasile cel Mare este primul care face deosebire în Dumnezeu între ființă (*ousia*) și ipostasuri (*ipostaseis*) în formula *mia ousia treis ipostaseis*, adică *o singură fire (ființă) în trei ipostasuri*, susținând că această formulă este singura acceptabilă". (nota 123, p. 237)

41. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unul care e cauza celorlalți doi își arată mai mult importanța prin fecunditatea lui, decât unul steril. El se arată bun, nu ca unul steril și rece. Aceasta o spune Sf. Grigorie și în continuare". (nota 234b, p. 122)

Duhului cârma Bisericii, propovăduind drept cuvântul binecredincios și neabătându-se întru nimic de la această înțelegere". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, p. 123)

## Deoființimea Fiului cu Tatăl

„Spunem și noi, repetând cuvintele istoriei biblice, că chipul lui Adam ar fi fiul său Set, după cum stă scris (*Facerea* 5, 3): *și lui Adam i s-a născut un fiu după asemănarea sa și după chipul său.* Acest *chip* presupune unitatea de natură și de substanță a Tatălui și a Fiului[42]. Or, într-adevăr, se spune în alt loc (*Ioan* 5, 19): *Cele ce face Tatăl, acestea le face și Fiul întocmai* – așa încât prin aceea că Fiul face tot ce face Tatăl, se repetă în Fiul chipul Tatălui, din *Care S-a născut, așa cum voința izvorăște din cugetare*[43]. Și tocmai de aceea cred eu că voința Tatălui trebuie să fie un temei suficient pentru existența a ceea ce vrea Tatăl. În vrerea Sa, Tatăl nu folosește altă cale decât voința pe care o enunță în sfatul Său[44]. Așa ia naștere din El ființa de sine stătătoare (consubstanțială) a Fiului". (Origen, *Despre principii*, Cartea I, VI, 2, în *PSB*, vol. 8, p. 60)

„Vorbele *Fiul nu poate să facă nimic de la Sine* (*Ioan* 5, 29) dușmanii Domnului le iau ca să încurce mințile celor care îi ascultă. După părerea mea și acest text ne dă să înțelegem tocmai faptul că Fiul este de aceeași Ființă cu Tatăl. Și de fapt, dacă fiecare făptură cugetătoare poate face ceva prin ea însăși pentru că are libertatea să se decidă pentru mai rău ori pentru mai bine, pe când Fiul nu poate face așa ceva, înseamnează că El nu-i făptură. Or dacă nu-i făptură, urmează că-i de o ființă cu Tatăl. Mai mult, nicio făptură nu poate face tot ce vrea. Or Fiul a făcut tot ce a vrut în cer și pe pământ, așadar Fiul nu-i o făptură. Și mai mult, toate făpturile ori sunt alcătuite cu ajutorul contrariilor, ori sunt în stare să primească aceste contrarii. Or, Fiul e dreptatea însăși și e nematerial. Deci Fiul nu-i o creatură, iar dacă nu-i una dintre acelea, atunci e de o ființă cu Tatăl". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 8, IX, în *PSB*, vol. 12, p. 139)

„După cum nu-i cu putință ca cineva să-și închipuie c-ar exista vreo deosebire între lumină și lumină, între adevăr și adevăr, tot așa nu se poate concepe deosebire între ființa Celui Unul-Născut și între cea a Tatălui, din Care S-a născut". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 9, III, în *PSB*, vol. 12, p. 143)

„După ce au spus *Lumină din Lumină* și după ce au mărturisit că Fiul e *născut, iar nu făcut* din substanța ori din ființa Tatălui, ei (Părinții Sinodului de la Niceea) au

42. Tâlcuirea Pr. T. Bodogae: „Rufin mărturisește într-un loc (*Fragm. Evrei*, *PG* 14, 1306) că a tradus expresia ὁ μοούσιος folosită de Origen, prin ceva care e și οὐσία și ὑπόστασις, de aceea M. Simonetti și alții au pus la îndoială exactitatea traducerii acestui pasaj. În schimb, întrucât Origen a respins în toate lucrările afirmațiile eretice despre ieșirea Fiului din Tatăl (προβολή) menținând pe Fiul mereu nedespărțit de Tatăl (adevăr pe care-l explică prin unitatea de lumină, de bunătate, de iubire), se poate spune că el a susținut unitatea de fire și de substanță dintre Tatăl și Fiul". (nota 148, p. 60)

43. Tâlcuirea Pr. T. Bodogae: „Și alți teologi au folosit acest mod dinamic de exprimare, așa cum izvorăște acțiunea din gândire: așa Iustin (*Dialog*, 61, 1, trad. rom. în *PSB*, vol. 2, p. 163), Clement Alexandrinul (*Pedagogul*, III, 98, 1, în trad. rom. în *PSB*, vol. 4, la pag. 349), Tertulian (*De orat.* 4), iar Origen însuși o mai afirmă în cartea de față și în IV, 4, 1". (nota 150, p. 60)

44. Nota Pr. T. Bodogae: „Se crede că Sfântul Atanasie a împrumutat de la Origen ideea că Fiul este voința ipostaziată a Tatălui (*Contra Arianos* II, 31, *PG* 26, 212, *apud* Henri Crouzel, *Origène*, Lethielleux, Paris, 1985, p. 42)". (nota 151, p. 60)

adăugat la aceste declarații cuvântul *de o ființă*, vrând să arate prin aceasta că explicarea care s-ar da cuvântului *Lumină* pentru Tatăl s-ar potrivi și Fiului. Căci între o lumină adevărată și altă lumină adevărată nu există nicio deosebire. De aceea, întrucât Tatăl e o lumină fără început, iar Fiul e o lumină născută, cu alte cuvinte, întrucât și unul e lumină și celălalt e lumină, Părinții anume au spus *de o ființă* pentru ca să se vadă că și unul și celălalt se bucură de aceeași demnitate a firii și nu s-a spus *de o ființă*, ca să se arate că cele două persoane sunt între ele ca frații, cum au gândit unii, ci deoarece cauza și ceea ce își ia începutul din ea sunt de aceeași fire, cu alte cuvinte sunt *de o ființă*". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 52, II, în *PSB*, vol. 12, p. 217)

„Noi recunoaștem că Fiul Cel Unul-Născut e de aceeași ființă cu Tatăl, dar nu ca și cum ființa s-ar fi împărțit în două (Doamne ferește!), căci nu acesta a fost gândul acelui sinod iubit de Dumnezeu, ci susțineau doar că ceea ce este Tatăl ca ființă, același lucru trebuie atribuit și Fiului. Acest lucru este ceea ce ne-au dat ei să înțelegem atunci când s-au folosit de cuvintele *Lumină din Lumină*". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 226, III, în *PSB*, vol. 12, p. 470)

„Cine ar despărți deci pe Tatăl, ca să deosebească puterile Cuvântului de ale Lui? Căci este Cuvântul și înțelepciunea Tatălui. De aceea, coborând la cele create, li se face acestora spre cunoașterea și înțelegerea Tatălui de Sine sfințire și de Sine Viață și Ușă și Păstor și Cale[45], și Împărat și Cârmuitor și Mântuitor în toate și de-viață-Făcător și lumină și purtare de grijă a tuturor". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLVII, în *PSB*, vol. 15, p. 85)

„De aceea, spunând în mod cuvenit înainte: *Eu și Tatăl una suntem* (*Ioan* 10, 30), a adăugat: *Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine*, ca să arate identitatea Dumnezeirii Lor și unitatea ființei". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al treilea, III, în *PSB*, vol. 15, p. 328)

„Așa au înțeles și Părinții, mărturisind în Sinodul de la Niceea pe Fiul *de o ființă* cu Tatăl și *din ființa Tatălui*[46]. Căci știau preabine că o ființă creată nu poate spune: *Toate câte le are Tatăl ale Mele sunt* (*Ioan* 14, 10). Căci cel ce are început al facerii, nu are însușirea ca cel ce este și de a fi fost etern. Și de aceea, fiindcă Fiul le are acestea și toate cele spuse înainte că fiind ale Tatălui sunt și ale Fiului, e necesar ca ființa Fiului să nu fie creată, ci de o ființă cu Tatăl. Căci o ființă creată nu poate primi cele proprii lui Dumnezeu. Proprii Fiului sunt însă cele din care este cunoscut Dumnezeu, ca: atotțiitor, neschimbat și celelalte spuse înainte. Deci Dumnezeu nu Se arată de o ființă cu creaturile, având cele ce le au și creaturile, cum spun acești nesocotiți[47]".

---

45. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă nu li S-ar revela fâpturilor ca Viața în Sine, ca Sfințenia în Sine, deci ca de o ființă cu Tatăl, nu L-ar face cunoscut pe Tatăl însuși în Sine. Sau, dacă nu ar fi de o ființă cu Tatăl, nu li S-ar arăta ca Viața de Sine etc. Deși coboară la fâpturi, Cuvântul li Se face totuși cunoscut ca Cel ce are Viața în Sine. Numai așa li Se face izvor de viață și sfințenie, dar li Se face prin împărtășire, nefăcîndu-i de o ființă cu Sine, sau cu Dumnezeirea. De aceea, Cuvântul nu are puterile dumnezeiești prin împărtășire de la Tatăl, ci în baza deoființimii Lui cu Tatăl". (nota 105, p. 85)

46. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În textul completat la Sinodul al II-lea din Constantinopol s-a spus *din ființa Tatălui* pentru a nu se da impresia că Fiul Se naște *din ființă* și nu din persoana Tatălui, lăsând impresia de panteism". (nota 141, p. 72)

47. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Atanasie stăruie în a prezenta pe Dumnezeu ca Cel ce este Neschimbatul, Atotțiitorul, pentru că așa fiind, Fiul Lui luând firea noastră în Sine ne poate scăpa de corupție

(Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către același Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, V, în *PSB*, vol. 16, pp. 72-73)

„Credința noastră este în Tatăl, în Fiul și în Sfântul Duh. Căci Însuși Fiul a spus apostolilor: *Mergând învățați toate neamurile, botezându-i pe ei în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh* (*Matei* 28, 19). A spus așa, ca din acestea să înțelegem cele spuse înainte. Căci precum nu le spunem părinților făcători, ci născători și pe noi înșine nu ne-a numit cineva creaturi ale părinților, ci fii prin fire și de o ființă cu ei, așa dacă Dumnezeu este Tatăl, numaidecât este Tată al Fiului prin fire și de o ființă. Astfel Avraam n-a creat pe Isaac, ci l-a născut. Dar Veseleil și Eliav n-au născut, ci au făcut toate lucrurile din cort (*Ieșirea* 36, 1). Și constructorul de corăbii și zidarul nu nasc cele ce le fac, ci fiecare face unul vasul, celălalt casa. Isaac nu face, ci naște prin fire pe Iacov cel de o ființă. Și la fel Iacov pe Iuda și pe frații lui. Deci, precum ar fi fără minte dacă ar numi cineva casa de o ființă cu zidarul și vasul cu constructorul de corăbii, așa cu dreptate poate declara cineva pe orice fiu de o ființă cu tatăl lui. Dacă deci există tată și fiu, e necesar ca fiul să fie prin fire și cu adevărat fiu. Iar aceasta este deoființimea cu Tatăl, cum s-a arătat prin multe.

De fapt despre făpturi s-a spus: *El a zis și s-au făcut, El a poruncit și s-au zidit* (*Psalmii* 148, 5). Iar despre Fiul: *Scos-a inima Mea Cuvânt bun* (*Psalmii* 44, 2). Iar Daniel a cunoscut pe Fiul lui Dumnezeu, dar a cunoscut și lucrurile lui Dumnezeu. Și pe Fiul L-a văzut răcorind cuptorul (3, 25)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către același Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, VI, în *PSB*, vol. 16, pp. 73-74)

„(...) *Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine* (*Ioan* 14, 9), a arătat veșnicia și deoființimea cu Tatăl". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către același Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, IX, în *PSB*, vol. 16, p. 77)

„Căci ce altceva este așa de mult deofire și de o ființă cu Tatăl ca El? Căci n-a luat Dumnezeu pe cineva străin ca Fiu, având nevoie de El ca de un slujitor[48]; nici nu sunt făpturile egale în demnitate cu Creatorul, ca să fie cinstite acestea ca El, sau să socotim că acestea și Tatăl sunt una[49]. Sau cine ar îndrăzni să despartă și să spună că soarele și strălucirea sunt două lumini? Sau că sunt o alta și o altă ființă, sau că strălucirea se

---

și moarte. S-ar părea la prima vedere că aceste însușiri Îl prezintă pe Dumnezeu, din punct de vedere ontologic, ca pe o entitate oarecum fizică ce nu poate fi roasă de timp, conform filosofiei elene (parmenidiene). De fapt aceste însușiri sunt biblice. Dumnezeu Își spune El însuși *Cel ce sunt* (Iahve); Pavel prezintă pe *Iisus Hristos, ieri și astăzi și în veci același* (*Evrei* 13, 8). Sau Domnul însuși zice despre Sine: *Eu sunt Alfa și Omega, începutul și sfârșitul, Cel ce este și Cel ce era și Cel ce vine, Atotțiitorul* (*Apocalipsa* 1, 8). Dar poate că în perioada Părinților nu s-au aprofundat destul aceste trăsături ale lui Dumnezeu, nu s-a insistat asupra conținutului lor de adâncime spirituală". (nota 142, p. 73)

48. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta ar însemna iarăși o neputință a lui Dumnezeu de a crea lumea prin Sine, iar pe de altă parte subordonarea Lui sub o lege inexplicabilă. Arianismul nu poate ieși din panteismul fără sens, oricât ar încerca să distingă pe *Fiul* ca și creatură de Dumnezeu ca și Creator, sau tocmai de aceea. Ultimul sens al creațiunii nu poate fi în ceva ce face parte din ea". (nota 137, p. 164)

49. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În aceste cuvinte sfântul Atanasie demască direct panteismul arian. Dacă Dumnezeu are nevoie ca să creeze lumea de o creatură superioară, înseamnă că El are nevoie de puterea unei creaturi, că deci nu e mai puternic decât creatura, că e supus și El, și împreună cu El suntem supuși și noi, legilor fără sens ale lumii acesteia. Nu cunoaștem un Dumnezeu transcendent, capabil să ne mântuiască din acest circuit fără sens închis în sine". (nota 138, p. 164)

adaugă și nu e simpla și curata strălucire a soarelui? Soarele și strălucirea sunt două lucruri deosebite, dar lumina e una, pentru că este născută din soare[50]. Așa fiind, ba încă și mai neîmpărțită firea Fiului de a Tatălui și Dumnezeirea neadăugându-se din afară Fiului, ci Dumnezeirea părintească fiind în Fiul, încât cel ce vede pe Fiul vede în El pe Tatăl, pentru ce fiind Fiul astfel, n-ar putea fi declarat de o ființă?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola despre sinoadele ce s-au ținut la Rimini în Italia și la Seleucia în Isauria*, XLVII, în *PSB*, vol. 16, pp. 164-165)

„Să cercetăm cuvântul *de o ființă* (ομοούσιον) în el însuși, ca să știm de trebuie să spunem în general că Fiul este de o ființă și dacă e cuvântul propriu și potrivit care se poate spune despre Fiul. De fapt, știți și voi și nu se îndoiește cineva că cuvântul asemenea (όμοιον) nu se spune despre ființă, ci despre chipuri și calități. Căci despre ființe nu se spune cuvântul asemănare, ci identitate. De un om se spune că e asemenea altui om nu după ființă, ci după chip și înfățișare. Căci după ființă sunt de o fire. Și iarăși de om nu se spune că e neasemenea câinelui, ci de altă natură. Deci pe de o parte se spune de cineva că e de o fire și de o ființă, pe de alta, de o altă fire și de altă ființă. De aceea și cel ce zice de cineva că e asemenea după ființă, spune că e asemenea prin participare[51]. Căci asemănarea este o calitate care se adaugă ființei. Iar aceasta este ceva propriu făpturilor. Căci acestea se aseamănă cu Dumnezeu prin participare. Fiindcă zice: *Iar când se va arăta, asemenea Lui vom fi* (*1 Ioan* 3, 2). Adică vom fi asemenea nu în ființă, ci în filiație, de care ne vom împărtăși de la El[52]. Dar dacă declarați și pe Fiul Fiu din participare puteți spune și că e de o ființă asemănătoare[53]. Dar prin aceasta nu

50. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Arienii au alternativa: sau confundă creația cu Dumnezeu, dacă Fiul de care Dumnezeu are nevoie ca să o creeze este creatură; sau despart total pe Fiul și deci și lumea de Tatăl, ca aparținând la două planuri nelegate între ele. Ei însă fug de această alternativă, menținându-se într-un echivoc și negândind lucrurile până la capăt prin ascultarea de porunca rațiunii. Acest echivoc e propriu oricărui panteism, care ar vrea să distingă esența fundamentală de lume, dar nu o poate scoate de sub aceleași legi. Numai Treimea scapă gândirea de echivoc și de inconsistență. Căci Ea cunoaște un Dumnezeu transcendent legilor lumii, având în iubirea Sa interioară plinătatea proprie, dar putând și crea în mod liber lumea spre a o conduce la plinătatea de viață în iubirea Lui de Tată suprem și de Frate suprem al oamenilor, identic cu Fiul Tatălui. Numai Treimea unește fără să confunde pe Tatăl și pe Fiul ca lumina cu strălucirea, Fiul născându-Se etern din Tatăl; numai Ea face posibilă prin aceasta o distincție reală între Dumnezeu suficient Sieși și lume, dar o face pe aceasta totodată operă liberă și iubită a lui Dumnezeu cel în Treime. În arianism, Dumnezeu și lumea sunt unite și distinse în mod echivoc, ca în orice panteism. Credința în Treime le distinge în mod clar, dar face lumea dependentă tot în mod clar de Dumnezeu și-i asigură fericirea în iubirea Lui. Treimea asigură unitatea și distincția în Dumnezeu și legătura și distincția între Dumnezeu și lume. Iubirea unește, dar nu confundă. Iar iubirea e acolo unde sunt persoane și unde totul vine din persoane și pentru persoane". (nota 139, pp. 164-165)

51. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu e o contrazicere între a zice că cineva este asemenea după ființă, și că are asemănarea după participare, pentru că aceasta e asemănarea ce o are el cu altul după ființa sa: asemănarea prin participare. Mai jos, în text, se spune că e propriu făpturilor să fie asemenea cu Dumnezeu prin participare. Aceasta ține de ființa lor: să fie asemenea cu Dumnezeu prin participare. Ele n-ar putea avea ființa pe care o au, dacă n-ar avea-o prin participare la Dumnezeu. Ele nu există în modul propriu ființei lor decât fiind asemenea lui Dumnezeu prin participare. Ființa lor nu e identică cu ființa lui Dumnezeu, dar ea are o asemănare cu aceea prin participare". (nota 140, p. 165)

52. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ca ființă suntem deosebiți de Dumnezeu, dar suntem asemenea ca fii cu El ca Fiu. Prin ființă suntem din nimic. Dar avem o existență asemănătoare cu existența Lui, din puterea Lui. Puterea Lui ne dă asemănarea cu El, dar nu identitatea în ființă". (nota 141, p. 165)

53. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Se poate vorbi nu numai de o asemănare în vreo calitate, ci și în ființă. Căci asemănarea în ființă nu înseamnă identitate în ființă (ομοιούσιος nu e ομοούσιος). Prin aceasta Sfântul Atanasie vădea marea eroare a celor ce spuneau că Fiul e de o ființă asemănătoare cu a Tatălui. Asemănarea se poate întinde pe multe trepte. Deoființă asemănătoare cu Dumnezeu suntem noi, cei creați. Prin aceasta Fiul e considerat creatură. Iar asemănarea în ființă e prin participare la puterea lui Dumnezeu, nu prin unitatea în ființă cu El, sau prin naștere". (nota 142, pp. 165-166)

mai e declarat adevărul, nici lumina, nici Dumnezeu prin fire. Căci cele din participare nu se zic asemenea fiindcă sunt adevărul, ci fiindcă au asemănarea cu adevărul[54]. De aceea pot și cădea și pot fi private de participarea proprie celor ce participă. Iar aceasta este iarăși propriu creaturilor și făpturilor. Deci este absurd a spune că e Fiu din participare Cel ce e în adevăr Fiul, Lumina, Înțelepciunea, Dumnezeu. Fiind prin fire și nu prin participare, nu I se poate spune că e de o ființă asemănătoare (ομοιούσιον), ci de aceeași ființă (ομοούσιον). Iar aceasta nu o poate spune cineva și despre alții. Căci s-a arătat că termenul *asemenea* nu se poate aplica ființelor[55]. Căci cum nu ar fi un lucru prostesc, sau chiar mai grav să se spună despre Fiul aceasta și nu mai degrabă că e *de o ființă*?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola despre sinoadele ce s-au ținut la Rimini în Italia și la Seleucia în Isauria*, XLVIII, în *PSB*, vol. 16, pp. 165-166)

„Ai văzut cum descoperă Tatăl pe Fiul? Ai văzut cum descoperă Fiul pe Tatăl? Că *nimeni nu cunoaște pe Tatăl decât Fiul și căruia va voi Fiul să-i descopere* (*Matei* 11, 27). Deci nu poți cunoaște de la altul pe Fiul decât de la Tatăl, nici nu poți cunoaște de la altul pe Tatăl decât de la Fiul. Și din aceasta se vede deci că Fiul este de aceeași cinste și de o ființă cu Tatăl". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LIV, II, în *PSB*, vol. 23, p. 623)

„Tare mi-ar plăcea să întreb pe cei care vor să micșoreze vrednicia Fiului: Care daruri sunt mai mari: cele pe care i le-a dat Tatăl lui Petru sau cele pe care i le-a dat Fiul? Tatăl i-a dăruit lui Petru descoperirea Fiului; Fiul însă i-a dăruit puterea de a semăna pretutindeni în lume descoperirea Tatălui și descoperirea Fiului; i-a încredințat lui, unui om muritor, stăpânire peste toate cele din ceruri, dându-i cheile Cel ce a întins Biserica peste toată fața pământului și a spus că Biserica este mai puternică decât cerul: *Cerul și pământul vor trece,* a spus El, *dar cuvintele Mele nu vor trece* (*Matei* 24, 35). Cum, dar, poate fi mai mic Fiul, Care a dat astfel de daruri, Care a săvârșit astfel de lucruri? Când spun asta nu împart faptele Tatălui și ale Fiului, că *Toate prin El s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut* (*Ioan* 1, 3), ci ca să fac să amuțească limba nerușinată a acelora care îndrăznesc unele ca acestea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LIV, II, în *PSB*, vol. 23, p. 625)

„*Acesta este Fiul Meu cel iubit,* a spus Tatăl. Iar dacă este iubit, nu te teme! Nimeni nu părăsește pe cel pe care-l iubește. Așadar nu te tulbura. De L-ai iubi pe Hristos de mii de ori, nu-L iubești cum îl iubește Tatăl Său, *întru Care a binevoit.* Îl iubește nu numai pentru că L-a născut, ci și pentru că este în totul egal cu El și de același gând cu El. Deci dragostea este îndoită, dar, mai bine spus, chiar întreită: pentru că este Fiu, pentru că este iubit, pentru că în El a binevoit.

– Ce înțeles au cuvintele: *întru Care am binevoit?*

– Ca și cum ar spune: întru Care Mă odihnesc; întru Care îmi găsesc plăcerea. Pentru că este în totul egal cu Tatăl, pentru că este o voință și în El și în Tatăl, pentru

54. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Altceva este adevărul și altceva asemănarea cu adevărul. Adevărul real și prin excelență al existenței este Dumnezeu. Creatura nu e adevărul, sau nu existența în sensul propriu, inepuizabilă prin sine, ci numai asemănătoare acelei existențe reale, fără putință de micșorare sau de epuizare a adevărului. Cel adevărat nu e asemenea adevărului, ci adevărul însuși". (nota 143, p. 166)

55. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu se poate spune de ființa Tatălui și de a Fiului că sunt asemenea, ci că Tatăl și Fiul sunt de o ființă". (nota 144, p. 166)

că, rămânând Fiu, este una în totul cu Cel ce L-a născut". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LIV, II, în *PSB*, vol. 23, pp. 624-625)

„Hristos n-a spus că va veni cu o slavă asemănătoare slavei Tatălui, ca să nu presupui iarăși deosebire între Tatăl și Fiul, ci a arătat precis că va veni *întru slava Tatălui Său*, ca să credem că au una și aceeași ființă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LV, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 638)

„(...) Tatăl și Fiul sunt de aceeași ființă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXIX, I, în *PSB*, vol. 23, p. 792)

„Spunând cineva că Fiul este *de o ființă* cu Tatăl, nu se înțelege prin ea după părerea noastră, nicio inovație neobișnuită, ca impusă de vreunii, căci termenul își are prin el temeiuri în Scriptura de Dumnezeu insuflată, care folosește astfel de numiri[56]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuvântul I, în *PSB*, vol. 40, p. 18)

„*Ermia*: Ce se întâmplă dacă în loc să spună că Fiul este *de o ființă* cu Tatăl, voiesc să spună mai degrabă că e de o ființă asemănătoare (în loc de *omousios*, *omoiousios*)?

*Sf. Chiril*: Nu vor vorbi corect, prietene. Mai întâi vor fi surprinși că sunt în contrazicere cu ei înșiși, după ce refuză cu o extremă răutate termenul *de o ființă* ca neaflat în Scriptură. Fie că se spune că Fiul este *de o ființă*, sau că nu e de aceasta nicidecum, și că trebuie să se spună că e de o ființă asemănătoare, după părerea lor, în ambele moduri termenul de ființă pătrunde nu mai puțin în noi. După ce-au condamnat termenul de o ființă ca fals și greșit și contrar Sfintei Scripturi – și ce rău n-au spus împotriva lui? – și-l însușesc iarăși și-l înscriu printre termenii cei mai vrednici de prețuire. Dar dacă li s-ar îngădui să spună că Fiul este de o ființă asemănătoare cu Tatăl, ce ți se pare că fac ei prin aceasta?

*Ermia*: Nedreptățesc nu puțin, arătându-se înfricoșați de înțelesul termenului care exprimă cu curaj și foarte clar adevărul.

*Sf. Chiril*: Să nu socotești că e altfel, prietene. Stăruința lor în dogmele nereținute și cu totul neevlavioase ale învățăturilor lor scoate pe Fiul din relația și familiaritatea (rudenia) de natură cu Dumnezeu-Tatăl, lăsându-L să aibă cu greu și din milă poate un chip (un reflex) și o asemănare a Lui. Prin aceasta nu se mai vede în El decât *după chipul* celor create, sau puțin deosebit de cele modelate de calitatea purtătorilor

---

56. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă o Persoană divină spune către Moise: *Eu sunt Cel ce sunt*, adică în Mine este ființa, atunci și o altă Persoană poate spune același lucru, deci ambele au existența sau ființa prin Ele însesi, ca o unitate; deci sunt de aceeași ființă, sau de o ființă. Și e de remarcat că în Simbolul de la Niceea se spune numai de Fiul că e de o ființă cu Tatăl, nu și de Tatăl că e de o ființă cu Fiul. Aceasta nu înseamnă că nu e și Tatăl de o fire cu Fiul. Dar fiindcă Fiul a luat trup văzut și S-a arătat ca om spre mântuirea oamenilor, iar pentru mântuirea acestora era nevoie de credința lor în Dumnezeirea Fiului întrupat, sau în Hristos, trebuia să li se spună acestora în mod special că El este de o ființă cu Tatăl, fiind și El împreună Dumnezeu cu Tatăl.Se arată în aceasta și negrăita valoare pe care o dă Dumnezeu omului, făcându-Se Însuși Fiul Lui om, pentru ca, unindu-se oamenii cu El, să devină și ei fii prin har (nu prin naștere) ai lui Dumnezeu Tatăl. Fiul Își arată cea mai mare unire cu Tatăl, deci calitatea de Dumnezeu, prin faptul că e de o ființă cu Tatăl. În cele următoare se va arăta că, dacă ar fi nu *de o ființă* cu Tatăl, ci numai *de aceeași ființă* (*omoiousia*), deci de o ființă despărțită de cea a Tatălui, oamenii unindu-se prin credință cu El, nu s-ar uni cu Tatăl Însuși, ci ar rămâne și ei despărțiți de Tatăl. Cinstea ce li se dă nu ar fi deci aceea de-a fi făcuți dumnezei după har". (nota 9, p. 18)

de frumusețea asemănătoare dumnezeiască[57]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuvântul I, în *PSB*, vol. 40, p. 19)

„Vom lua modul deoființimii. Ea strânge dualitatea în ipostasuri într-o unitate prezentă în ambele și, ceea ce pare să existe deosebit și aparte ca proprietatea fiecăruia, adună într-o identitate, astfel încât nu se admite dualitatea firii simple și necompuse sub niciun raport, dar nici nu se desființează dualitatea ipostasurilor de teama de-a părea că se păgubește simplitatea firii. Că înțelesul deoființimii e adevărat, o pun în lumină înseși mărturiile despre Fiul, date nouă de Sfintele Scripturi. Căci Tatăl fiind singur prin fire și cu adevărat Dumnezeu, n-ar putea avea altfel un Fiu, care este și El singur Dumnezeu prin fire și cu adevărat, existând într-o subzistență proprie și într-o identitate de fire cu El, dacă n-ar fi din El și în El. Dar și Fiul are iarăși în firea proprie pe Cel ce L-a născut. Astfel se înțeleg și se spun și sunt în realitate una. De aceea bunul Filip a fost mustrat, deoarece n-a exprimat prin cuvintele cele mai alese buna cunoștință ce-o avea în minte. Căci deși putea privi în Fiul firea lui Dumnezeu-Tatăl, el a cerut, zicând: *Doamne, arată-ne nouă pe Tatăl și ne ajunge* (*Ioan* 14, 8). La aceasta, Hristos a răspuns: *De atâta vreme sunt cu voi și nu M-ai cunoscut, Filipe? Nu crezi că Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine? Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl; Eu și Tatăl una suntem* (*Ioan* 14, 9). Și cuvântul este adevărat. Deoarece Fiul a provenit din ființa lui Dumnezeu-Tatăl, există în Tatăl Său și arată în Sine, prin identitatea firii și ființa Celui ce L-a născut. Și Tatăl nu poate fi cunoscut altfel decât prin Fiul și în Fiul, deoarece este chipul ipostasului Lui (*Evrei* 1, 5), făcând să strălucească în chipul Său propriu firea din care a ieșit. De aceea socotesc că trebuie să continuăm să spunem și noi: tot ce se spune despre Unul, se află în fiecare, nemicșorând slava nici Unuia[58]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al III-lea, în *PSB*, vol. 40, pp. 99-100)

„(...) Fiu al lui Dumnezeu zic că este Cel din ființa Tatălui, adică de o ființă cu Cel ce L-a născut și Dumnezeu real și cu adevărat. Iar dacă, după părerea ta, nu e din ființa lui Dumnezeu-Tatăl și nu e Fiu după fire și Dumnezeu, ne va lipsi și minunea iubirii Tatălui. Căci, în acest caz, a dat o creatură pentru creaturi, și nu pe Fiul adevărat". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 177)

„Voind să arate identitatea firii pe care o are cu Născătorul, a spus: *Eu și Tatăl una suntem*. Dar ca să nu înțeleagă cineva că Tatăl și Fiul sunt Unul și Același și că numai

---

57. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Fiul nu e de o ființă cu Tatăl, ci de o ființă asemănătoare, El nu mai este Dumnezeu. Căci nu pot fi două ființe dumnezeiești. Atunci Fiul este una dintre creaturile făcute după chipul lui Dumnezeu, sau cu capacitatea de-a se face după chipul lui Dumnezeu, prin purtările lor morale. Dar atunci unde mai este nemărginita valoare ce se acordă omului și nesfârșita lui propășire în viața nemărginită a lui Dumnezeu, dacă Hristos nu mai este Însuși Fiul lui Dumnezeu, de o ființă cu Tatăl, făcut om? În acest caz, despărțirea între o persoană divină singulară, sau individuală, și toate celelalte, este de nedepășit. Și nu se mai poate vorbi de un Dumnezeu al iubirii prin Sine și din eternitate. Dar e de necugetat că Dumnezeu a făcut o lume de care să fim despărțiți, și nu cu intenția de-a ne uni cu Sine prin iubirea care ține de existența sau de ființa lui". (nota 11, pp. 19-20)

58. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu se poate vorbi de Tatăl, fără a se cugeta și la Fiul; și nici invers. Nici Unul nu e fără Celălalt. Aceasta se reflectă într-un fel și la oameni. Nu poți înțelege o persoană deplin decât dacă cunoști și pe cele cu care a conviețuit. Și nici persoana respectivă nu se poate gândi la sine fără să nu implice și gândirea la altele cu care a conviețuit. Persoanele sunt și distincte, dar au și ceva comun între ele: Dumnezeu n-a făcut pe nimeni și nimic în izolare, cum nu este nici în El o izolare între Persoane". (nota 133, p. 100)

prin numiri Se înfățișează ca doi, dar în ipostas nu sunt astfel, explică ceea ce a spus și face aceasta mai clar ascultătorilor, adăugând: *Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine*. A spus deci aceasta ca, văzându-se că Acesta este în Acela și Acela în Acesta, să se arate identitatea firii și unitatea ființei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile VII și VIII, în *PSB*, vol. 41, p. 738)

„Dumnezeu este Unul pentru identitatea firii Tatălui cu a Fiului și a Fiului cu a Tatălui. Și precum lumina și strălucirea trimisă din soare n-ar putea spune cineva că e o altă lumină după fire decât soarele, sau că se face ca aceea prin vreo împărtășire sau relație cu el, ci pentru că provine în mod natural din el, și aceste lumini se înțeleg ca două, dar sunt una după fire, la fel n-ar putea spune cineva, chiar dacă numărul distinge ca doi pe Tatăl și pe Fiul, că Tatăl este altceva decât Fiul cât privește Dumnezeirea și identitatea ființei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile VII și VIII, în *PSB*, vol. 41, p. 738)

„Căci nimeni, grăind în Sfântul Duh, nu va spune ceva contrar slavei Mântuitorului. Fiindcă aceasta înseamnă a spune anatema lui Iisus. Iar oamenii netrebnici, având sufletul și inima goale de Sfântul Duh, despart pe Fiul de Tatăl[59], declarând că El este despărțit ființial de Tatăl, cum sunt și cele create, și cugetând că El este astfel în Tatăl precum suntem noi în El". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Capitol unic, în *PSB*, vol. 41, pp. 868-869)

„Deoarece după părerea aceluia (căreia mă opun) numai cele de un neam (omogene, de o fire) primesc în mod propriu o comparație între ele, să mărturisească mai întâi că Fiul este de un neam (omogen), deci de o ființă cu Tatăl[60], căci așa trebuie să înțelegi identitatea de neam, omogenitatea. Fiindcă omul trebuie comparat cu omul, dar și calul cu calul. Să învețe cauza pentru care Fiul, comparându-Se cu Tatăl, ca Unul ce e de un neam (omogen) cu El, spune că este mai mic. Dar în ce vom afla că e mai mic, dacă cele de un neam au o unică rațiune a ființei? Căci rațiunea fiecărei ființe nu e perfectă în unele, iar în altele imperfectă, ci se arată una și egală în toate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, Capitolul întâi, în *PSB*, vol. 41, p. 916)

„Nu ar fi Tatăl nefiind Fiul, nici nu s-ar cugeta Fiul dacă nu s-ar cugeta împreună cu El și Cel ce L-a născut. Dacă se neagă Fiul (când se spune că e de alt neam), se neagă și Tatăl însuși. Ce vei zice deci, o, bunule, față de acestea? În cine va fi credința? Unde ar mai fi slava Treimii? S-a descompus și a dispărut firea care susține toate, Sfânta Scriptură nemaiindicând decât niște simple cuvinte. Nebunia lor ne face să vedem și prin aceste cuvinte basmele lor mincinoase". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, Capitolul al II-lea, în *PSB*, vol. 41, pp. 930-931)

59. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă n-avem pe Duhul Sfânt, nu vedem pe Fiul ca fiind de o ființă cu Tatăl, sau Îl vedem ca simplu om. Deoființimea Fiului cu Tatăl, însemnând unirea și iubirea desăvârșită a Lor ca Persoane de o ființă, implică și pe Duhul Sfânt, Care Îi unește pe Ei desăvârșit. Pe cei ce se iubesc desăvârșit îi unește și iubirea comună față de un al treilea". (nota 1654, p. 869)

60. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Fiul se compară cu Tatăl, socotindu-L pe Tatăl mai mare, rezultă chiar din afirmarea ereticilor că Fiul e de o ființă cu Tatăl". (nota 1740, p. 916)

„Socotindu-L născut cu adevărat, dar afirmând că este de alt neam, își vor arăta necredința în Cel ce L-a născut. Căci ceea ce nu se poate întâmpla nici firii create, afirmă că poate suferi Dumnezeu. Cum nu e vădit tuturor că cel ce se naște cu adevărat din cineva după fire e de o ființă cu cel ce-l naște? Deci, creatura naște potrivit rațiunii cuvenite ei, nu naște ceva de alt neam. Vom socoti numai pe Dumnezeu pătimind contrariul, dacă a născut pe cineva de alt neam, și nu pe Fiul din firea Sa proprie?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, capitolul al doilea, în *PSB*, vol. 41, p. 931)

„Nefiind nimic care taie, desparte sau înstrăinează pe Fiul de Tatăl, în nicio privință, Tatăl e asemenea și egal cu Fiul, afară numai de faptul că este Tată, ființa luminând în Amândoi în același mod. De aceea cum n-ar fi toate comune, mai bine-zis aceleași, în Amândoi, în așa fel că în Fiul sunt cele ale Tatălui, iar în Născătorul, cele ale Născutului? De aceea pe temeiul unei înțelegeri desăvârșite, precum socotesc, a spus cuvintele despre Ei. Căci n-a spus că *toate câte le are Tatăl, le am și Eu*, ca să nu se înțeleagă că ar purta aceleași trăsături cu modelul în mod exterior, ca noi, care am fost făcuți după chipul lui Dumnezeu, ci zice: *Sunt ale Mele*, arătând unirea extremă pe care o are cu Născătorul și deoființimea arătată în însușirile neschimbate ce se află în Amândoi. Aceasta o poți vedea foarte clar și în alte cuvinte spuse către Tatăl: *Toate ale Mele sunt ale Tale, și ale Tale, ale Mele*. Cum nu le-ar avea pe toate aceleași prin fire Cei între care nu este nicio deosebire și Care au în toate egalitate și asemănare?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 993)

„Să presupunem (...) un om ca noi și să cugetăm că este priceput în meșteșugul aramei; apoi, că el se ocupă cu construirea unei statui, sau cu repararea ei după ce a suferit vreo ciuntire. Cum va lucra deci? Sau cum va realiza ceea ce gândește? Evident, poruncind puterii mâinilor sale și înțelepciunii sale meșteșugărești, împlinește cele ce a hotărât. Dar înțelepciunea și puterea lui nu apar cugetării sale ca altceva decât el. Căci sunt una cu el prin rațiunea ființei. Cugetă ceva asemănător și la Dumnezeu, chiar dacă nu e cu totul identic conținutul pildei. Căci El va fi cugetat ca Dumnezeu mai presus de toate și, deci, mai presus și de această pildă. Același înțeles în chip de exemplu poate fi văzut și în soare și foc. Căci și soarele poruncește oarecum luminii ce se răspândește din el să lumineze toate. Și dă razelor ca lucrare să-și introducă puterea căldurii în cele ce o primesc. În mod asemănător, poruncește și focul proprietății firii să împlinească cele proprii ei. Dar nu spunem totuși că raza și lumina se află în poziție de roabe față de soare și nici despre lucrarea arzătoare a focului nu spunem aceasta. Căci fiecare dintre ele lucrează, prin cele ce le sunt proprii, în mod natural. Dar, deși apar ca nelucrând prin ele însele, totuși nu sunt altele decât cele din care sunt în mod natural.

Ceva asemănător să cugeți și despre Dumnezeu-Tatăl și despre Cuvântul născut din El prin fire, când se spune că I se încredințează ceva, ca nouă. Căci L-a slăvit pe Dumnezeu-Tatăl pe pământ Înțelepciunea și Puterea Lui, adică Hristos, săvârșind lucrarea pe care I-a dat-o". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 6, în *PSB*, vol. 41, pp. 1019-1020)

„Cuvântul *de o ființă* (ομοούσιος). Și pe acest cuvânt l-a explicat[61], zicând să nu se spună că este de o ființă, în ce privește suferințele trupești, nici că a luat ființă din Tatăl prin despărțire, sau printr-o separație (tăiere), fiindcă nu este cu putință ca firea cea imaterială, inteligentă și fără de trup, să fi luat pentru sine o suferință trupească. Astfel de învățături se cuvine să le medităm cu cuvinte dumnezeiești și negrăite.

Preaînțeleptul și evlaviosul nostru împărat gândea astfel de lucruri, iar episcopii au compus această scrisoare în legătură cu adăugirea cuvântului de o ființă (ομοούσιος)". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea I, 12, 3, în *PSB*, vol. 44, p. 53)

„Astfel s-a mărturisit că din ființă arată că Fiul este din Tatăl și că nu există ca o parte a Tatălui.

Nouă ni s-a părut că este bine să consimțim la această părere (explicație), fiindcă învățătura evlavioasă (adevărată) ne arată că Fiul este din Tatăl și că nu este o parte a ființei (esenței) Acestuia. De aceea și noi înșine ne alăturăm acestui înțeles și nicidecum nu excludem această expresie, având în fața ochilor noștri dorința de pace și să nu ne depărtăm de dreapta înțelegere.

Pe lângă aceasta am primit și expresia *născut și nu făcut* fiindcă ceea ce este făcut, este o denumire comună a celorlalte făpturi făcute prin Fiul, de la care Fiul nu are nimica asemănător (mai înainte de întrupare). De aici rezultă că El nu este o creatură, asemenea celor făcute prin El, ci substanța (ființa Sa) este mai presus decât toată făptura. Cuvintele dumnezeiești ne învață că această ființă S-a născut din Tatăl, felul nașterii fiind inexprimabil și neînțeles (nepătruns) de toată firea cea născută.

Tot așa și în ce privește expresia că Fiul este de o ființă cu Tatăl, rațiunea care cercetează înțelege că nu e o de o ființă după felul trupurilor și nici prin asemănare cu viețuitoarele muritoare, nici prin împărțirea ființei (substanței) sau despărțirea ei și nici prin vreo suferință, sau prin prefacere, sau înstrăinarea puterii Tatălui, căci ființa (firea) Tatălui nenăscut este străină de toate acestea.

Expresia de o ființă cu Tatăl poate să precizeze că Fiul lui Dumnezeu nu are nicio asemănare cu creaturile cele născute și că este întru toate asemenea numai cu Tatăl, Carele L-a născut și că nu este din vreun alt ipostas, sau substanță, ci numai din Tatăl. Așa și mie însumi, când am cercetat (lămurit) acest fel (de interpretare) mi s-a părut că e bine să-l accept, fiindcă am aflat că unii episcopi dinainte, învățați și vestiți, și unii scriitori, în expunerea teologiei (învățăturii) despre Tatăl și despre Fiul au folosit expresia de o ființă (ομοούσιος)". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea I, 12, 9-13, în *PSB*, vol. 44, p. 54)

„Dar trebuie propovăduit că Fiul este de o ființă cu Tatăl, pentru că Fiul nu are nimic egal cu creaturile făcute de Dumnezeu, ci este asemănător prin toate felurile numai Tatălui care L-a născut și nu este din nicio altă substanță sau esență, ci din Tatăl. Și lucrul acesta ni s-a părut că trebuie consimțit că a fost bine interpretat: căci știm că și unii episcopi din bătrâni, și scriitori iscusiți și nobili, au folosit cuvântul de consubstanțialitate în învățătura despre Tatăl și Fiul, adică în raționamentul divin". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită*, Cartea a II-a, cap. XI, în *PSB*, vol. 75, p. 93)

61. Sfântul Împărat Constantin cel Mare, pe baza hotărârii dogmatice a Sinodului I de la Niceea. (n.n.)

## Deofiinţimea Persoanelor Sfintei Treimi

„Întru nimic nu este atinsă comuniunea după fire (a persoanelor) prin faptul subnumărării. Dar să revenim la certărețul și înfumuratul (eretic) și să acceptăm că (lucrul) care vine al doilea după ceva se subnumără. Să vedem ce rezultă din (acest) raționament. *Primul om* – zice Apostolul – *(fiind făcut) din pământ, era pământesc; al doilea om, Domnul, era din cer* (*1 Corinteni* 15, 46). Iar în alt loc se spune: *Mai întâi (apare) ceea ce este psihic și după aceea ceea ce este duhovnicesc; ceea ce este duhovnicesc urmează după ceea ce este psihic* (*1 Corinteni* 15, 47). Deci, dacă cel de-al doilea se subnumără celui dintâi iar cel subnumărat este inferior celui față de care se subnumără, atunci, după voi, omul duhovnicesc este inferior celui psihic și cel ceresc este inferior celui pământesc". (Sf. VASILE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, cap. XVIII, în *PSB*, vol. 12, p. 62)

„Recunoscând identitatea naturii, noi admitem deoființimea, și pentru Dumnezeire nu admitem ideea de compus pentru că Cel care, după ființă, este Dumnezeu și Tată, a născut pe Cel care, după ființă, este Dumnezeu și Fiu. Acest fapt este cel care ne îngăduie să evidențiem consubstanțialitatea sau deoființimea. Într-adevăr, Cel care, potrivit substanței sau ființei Sale, este Dumnezeu, Acela este de o ființă cu Cel care, după ființă, este Dumnezeu, întrucât și omul e numit uneori dumnezeu, de pildă, *Eu am zis: Dumnezei sunteți* (*Psalmii* 81, 6). Chiar și demonul este numit dumnezeu, de pildă: *căci toți dumnezeii neamurilor sunt idoli* (*Psalmii* 95, 5). Însă aceia sunt numiți așa printr-un favor, pe când aceștia, printr-o minciună. Singur Dumnezeu este Dumnezeu după ființă sau după substanță. Iar când spun *singur* subliniez tocmai ființa lui Dumnezeu, substanța cea sfântă și necreată". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 8, I, în *PSB*, vol. 12, p. 133)

„Identitatea actelor lasă să se vadă comunitatea de natură". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 189, VIII, în *PSB*, vol. 12, p. 389)

„Deci e un singur lucru al amândurora, al Duhului care curățește păcatul și al Fiului care a făcut curățirea păcatelor. Iar cei ce au aceeași lucrare au numaidecât și aceeași fire. Căci toată lucrarea este rezultatul puterii. Dacă deci lucrarea și puterea sunt una, cum se poate cugeta o deosebire de fire în cei în care nu aflăm nicio deosebire în putere și lucrare? Căci precum nu se poate cugeta în cele două însușiri ale focului, în a lumina și în a arde, vreo deosebire (de fire), așa n-ar putea cugeta cineva, dacă cugetă sănătos pe temeiul Scripturii, vreo deosebire de fire între Fiul și Duhul.

Dar mai înainte s-a dovedit, prin spuse bine-credincioase, că Tatăl și Fiul au aceeași fire și că nu e cu putință să se numească cele de neam deosebit, cu numele de Dumnezeu. Căci dacă nu se zice puțului fiul celui ce l-a săpat, nici n-ar spune cineva dintre cei sănătoși la minte că zidarul a clădit un fiu, ci prin numirea de fiu și de tată se arată unitatea după ființă, e numaidecât de trebuință când cele două sunt una în ceea ce le e propriu și nu sunt deosebite între ele, cum e Tatăl și Fiul, ca Fiul să fie unit după fire cu Tatăl". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Rugăciunea Domnească*, cuvântul al III-lea, în *PSB*, vol. 29, p. 430)

„Cât privește pe Duhul lui Dumnezeu, și El este de aceeași ființă cu Dumnezeu. Iar întrucât una le este natura, atât a lui Dumnezeu, cât și a Duhului, înseamnă că dacă Dumnezeu este lumină, atunci și Duhul lui Dumnezeu este tot lumină". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, în *PSB*, vol. 30, p. 104)

## În Hristos are loc o unire a trupului cu Sfânta Treime

„Trupul sau templul luat în întregime din femeie nu este de o ființă cu Dumnezeu -Tatăl, deci nici în aceeași fire, dar, fiind primit ca trup al Cuvântului, s-a socotit ca una cu El. Căci Unul este Hristos și Unul, Fiul, chiar când S-a făcut om. Se înțelege că a înfăptuit unirea, integrând în ea și trupul, care nu are de la sine calitatea să fie una cu Dumnezeu[62]. Și, dacă trebuie să spunem aceasta mai pe scurt și mai clar, Unul-Născut spune că ceea ce Și-a dat Sieși a dat trupului Său (i s-a dat de la Tatăl prin El în Duhul), fiindcă modul unirii cu Dumnezeu nu are altă cale, chiar când are loc în Hristos, întrucât S-a arătat ca om și a fost om, dar a fost sfințit trupul prin unirea cu Duhul, în modul negrăit al convergenței. Și așa, trupul s-a înălțat la unirea cu Dumnezeu-Cuvântul fără contopire și, prin El, cu Tatăl, se înțelege prin relație, și nu prin fire[63]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a XI-a, cap. 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1062)

## Egalitatea Fiului cu Tatăl

„Pe El (pe Mântuitorul – n.n.), Tatăl tuturor lucrurilor L-a făcut una cu Sine, L-a îmbrăcat cu puterea Sa și Îl cinstește cu cinstea care I se cuvine Lui. Pe El, Tatăl tuturor lucrurilor L-a făcut una cu El și L-a îmbrăcat cu puterea Sa". (Sf. Grigorie Taumaturgul, *Discursul adresat lui Origen*, IV, în *PSB*, vol. 10, p. 18)

„Dar și sfinții Lui ucenici ne învață că toate prin El și spre El s-au făcut și că fiind născutul cel bun din Cel bun și Fiul Lui adevărat este Puterea și Înțelepciunea și Cuvântul Tatălui, nefiind acestea prin împărtășire, nici adăugându-I-se acestea din afară ca celor ce se împărtășesc de El și sunt înțelepțiți de El și făcuți puternici și cuvântători (raționali) în El, ci este înțelepciunea de Sine, Cuvântul (Rațiunea) de

---

62. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Așa cum omul este una, chiar dacă e format din suflet și trup, așa e și Hristos una, chiar dacă e alcătuit din dumnezeire și umanitate. Căci Eul este unul, chiar dacă este Eu al mai multor componente, cum este persoana omului una, cu toate că e și suflet, și trup și are în trup multe organe. Eul personal cel unul trăiește și conduce toate simțirile și actele componentelor sale. Eul simte înțepătura din deget, și el își dirijează gândirea cum voiește. De aceea și Hristos este același Eu sau ipostas care dă puterea sfințitoare trupului, dar o și primește în trup. Dar ceea ce dă El ca Dumnezeu umanității Sale dă și Tatăl și Duhul, sau dă Tatăl prin El în Duhul Sfânt. Întreaga Treime este unită astfel cu umanitatea Lui". (nota 2003, p. 1062)

63. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În Hristos are loc o unire a trupului cu Sfânta Treime, care pornește de la lucrarea Tatălui și se înfăptuiește prin El, ca Fiul, în Duhul Sfânt, ca și în cei ce cred în Hristos. Dar în ceilalți oameni unirea are în lucrare și subiectul uman. Omul primește să treacă lucrarea dumnezeiască sfințitoare a Treimii asupra sa, fără ca firea sa să aibă pe Fiul ca Subiect al lucrării dumnezeiești. Lucrarea pornește din Tatăl, trece prin Fiul și se desăvârșește în Duhul. De fapt, subiectul uman primește lucrarea sfințitoare de la Dumnezeu. Pe de altă parte, nici în Hristos firea omenească, unită cu cea dumnezeiască, nu devine fire dumnezeiască, ci cele două rămân într-o relație. Dar această relație e realizată și trăită de un Subiect unic, Care este și Dumnezeu, și om. Omul nu se sfințește el însuși pe sine, cum Se sfințește Hristos, ca Dumnezeu, pe Sine ca om, ci se sfințește prin Hristos. De aceea sfințirea umanității lui Hristos se ridică până la nivelul sfințeniei Lui dumnezeiești, cum nu se ridică cea a omului". (nota 2004, pp. 1062-1063)

Sine, Puterea de Sine proprie a Tatălui, Lumina de Sine, adevărul de Sine, dreptatea de Sine, virtutea de Sine și pecetea și strălucirea și chipul și, pe scurt, rodul atotdesăvârșit al Tatălui și unicul Fiu, chipul întocmai al Tatălui[64]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLVI, în *PSB*, vol. 15, p. 84)

„Egalitatea cu Tatăl trebuie înțeleasă ca o egalitate de fire și nu ca o măsurare corporală". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, II, în *PSB*, vol. 17, p. 591)

„*Ermia*: Dar care este slava Fiului față de cea a Tatălui?

*Sf. Chiril*: Nu este superioară, prietene, dar nici inferioară, ci aceeași. Mai bine-zis, precum este înțelepciunea și puterea Tatălui, așa este și slava, fiind în chip negrăit strălucirea ființei Celui ce L-a născut și arătând prin Sine firea din care S-a născut. E așa cum raza soarelui și strălucirea luminii ce se răspândește din ființa celui ce le emite, sunt ca acela din care vin, cugetat de asemenea extremă și calitate identică cu el". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VI-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 247)

„(...) El n-a voit să certe pe leprosul care I-a spus: *Doamne, de voiești, Tu poți să mă curești* (*Matei* 8, 2). El a constrâns, așa zicând, pe om la o neștiință și mai mare, făgăduindu-i îndată, mai bine-zis, poruncindu-i anticipat împlinirea cererii. Căci a zis: *Voiesc, curățește-te* (*Matei* 8, 2)[65]. Atâția, care-și pierduseră vederea, când au alergat la El și I-au zis: *Miluiește-ne pe noi, Doamne, Fiul lui David!*, le-a răspuns iarăși: *Ce voiți să vă fac?* Iar rugându-L să le aducă în ei lumina mult dorită, le-a dăruit-o iarăși, fără întârziere (*Matei* 20, 34). Pentru ce nu trebuia mai degrabă să spună leprosului: *Tatăl voiește, curățește-te*; iar celor lipsiți de vedere: *Ce voiți să vă facă vouă Tatăl?* Sau nu vom zice despre Sfinții Apostoli că au voit și au făcut fapte minunate, depărtând părerea că pot îndeplini semnele dumnezeiești prin puterea și lucrarea proprie? Căci au zis celui ce ședea lângă Poarta Frumoasă: *În numele lui Iisus Hristos, Nazarineanul, scoală-te și umblă!* (*Faptele Apostolilor* 3, 6). Iar altuia: *Enea, te vindecă pe tine Iisus Hristos* (*Faptele Apostolilor* 9, 34). Iar minunându-se unii pentru cele făcute prin lucrarea lor, le-a spus pe față: *Bărbați israeliteni, de ce vă minunați de aceasta sau de ce stați cu ochii ațintiți la noi, ca și când cu a noastră putere sau credință am făcut să umble acesta?* (*Faptele Apostolilor* 3, 12). Căci cugetau că trebuie să atribuie lui Hristos slava, și nu lor înșiși, fiindcă în realitate aveau ca

---

64. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Atanasie folosește adeseori termenul *prin participare* ca să arate relația omului cu Dumnezeu-Cuvântul, dar respinge acest termen când descrie relația Fiului cu Tatăl, în opoziție cu Eusebiu – *Hist. eccl.*, 1, 3, 13. (...) Sfântul Atanasie afirmă deoființimea Fiului cu Tatăl, în vreme ce la Eusebiu se observă, sub influența lui Origen, o trăsătură subordinațiană. După Atanasie, deși născut din Tatăl, Fiul nu primește viața, înțelepciunea, puterea de la Tatăl ca de la cineva străin, ci le are împreună cu Tatăl, prin ființa comună. De aceea Fiul este de la Sine Rațiune, de la Sine înțelepciune și Putere, pe când noi le simțim ca având-le de la un izvor superior. În special simțim cum cuvântul nostru e legat de necesitatea răspunsului nostru, a unei răspunderi față de suprema autoritate a lui Dumnezeu, și apoi de răspunderea noastră față de semeni, impusă nouă de o autoritate supremă. Cuvântul lui Dumnezeu implică și El un răspuns față de Tatăl, dar nu ca față de cineva exterior. Tatăl naște Cuvântul vorbindu-Și Sie, și Fiul răspunde Tatălui, ca temeliei Sale personale, ca Egalului Său în ființă". (nota 104, pp. 84-85)

65. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Adică Hristos l-a încurajat pe lepros în neștiința lui, sau în părerea lui neadevărată că El are de la Sine puterea să-l vindece". (nota 376, p. 263)

izvor și rădăcină a harului și lucrării din ei pe Hristos. Căci i-a ales înaintea altora și i-a întărit spre apostolat pe ei, împodobindu-i cu darurile dumnezeiești, dându-le puterea să împlinească fără greutate fapte minunate: *Pe bolnavi vindecați-i, pe morți sculați-i, pe leproși curățiți-i, demonii scoateți-i. În dar ați luat, în dar să dați* (*Matei* 10, 8). De aceea, înțelegând cât se poate de bine cine era Dăruitorul și Îndrumătorul puterii aflate în ei, împleteau pe seama Lui cununa slavei, spunând totdeauna celor bolnavi: *În numele lui Iisus Hristos, Nazarineanul*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VI-lea, în *PSB*, vol. 40, pp. 263-264)

„Căci cum va fi Cuvântul mai mic decât Tatăl, odată ce este Fiu? De aceea, deși Se face și este Fiul și om, ca născut din om, nu e mai mic decât Tatăl prin faptul că este și om. Căci omul nu e, ca om, mai mare sau mai mic decât omul, precum nici îngerul, mai mare sau mai mic decât îngerul, ca înger, sau altcineva dintre cele ce sunt, față de tot ceea ce e de aceeași fire și are rațiunea aceleiași ființe. Deci, dacă este cu adevărat Fiu, e necesar să spunem că este din ființa Tatălui, având în Sine toate cele proprii aceleia în mod natural. Și dacă Tatăl e prin fire Dumnezeu, e vădit că e Dumnezeu după fire și Cuvântul născut din El. Deci, cum e mai mic Dumnezeu decât Dumnezeu și decât Cel ce este Același cu Acela prin faptul că este Dumnezeu?

*Altul.* De unde vă vine îndrăzneala să spuneți că e mai mic Fiul, sau Cel ce este în aceleași în care e și Cel ce L-a născut? În ce mod veți dovedi că e mai mic? După timpul în care a venit la existență nu socotesc că L-ar cugeta cineva astfel, chiar dacă ar aiuri la maximum. Căci Fiul este dinainte de veacuri și El este Făcătorul veacurilor și nu s-ar putea cugeta mărginit de timp Cel ce are nașterea mai veche decât tot timpul. Dar nu e nici în câtime mai mic decât mărimea Tatălui. Căci firea dumnezeiască se înțelege și este fără mărime, fără câtime și netrupească. Deci, cum s-ar arăta mai mic în aceasta Cel născut? Poate va spune cineva: în slavă, în putere, în înțelepciune. Să spună deci cât de mare și cum este Tatăl în acestea, dacă trebuie să spună și aceasta, ca să se înțeleagă că Fiul e mai mic, ca unul ce ar fi măsurat în acestea. Sau, dacă Tatăl este în bunătăți necuprinse și nemăsurate, și acestea întrec mult măsura înțelegerii noastre, de unde scot arienii, care toate le îndrăznesc, temeiuri pentru a spune că Fiul e mai mic, spre înlăturarea demnității ce o are prin fire? Dar nu se poate susține în Dumnezeu o opoziție între mai mare și mai mic între Tatăl și Fiul. Căci dacă nu se poate măsura demnitatea Tatălui, cum se va dovedi treapta mai mică a Fiului?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 3, în *PSB*, vol. 41, p. 36)

„Dacă spun (neevlavioșii eretici – n.n.) cu adevărat că Fiul e Dumnezeu care S-a născut din Dumnezeu-Tatăl, și așa cred, cum e mai mic decât Tatăl? Căci din aceasta rezultă o mare absurditate, vrednică de toată condamnarea și pe care, numai auzind-o cineva, o va dezaproba. Căci dacă Fiul se dovedește fiind Dumnezeu prin fire, dar prin ceva este mai mic, e necesar să cugetăm că există ceva mai mare ca Dumnezeu. Deci, dacă firea Tatălui nu se cugetă desăvârșită în toate, chiar de e firea lui Dumnezeu[66], va progresa și El spre o treaptă mai mare, arătându-Se în Fiul, ca în chipul Lui, că este

66. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă ereticii mențin calitatea de Dumnezeu pentru Fiul, dar afirmă că e mai mic, ei trebuie să admită că există ceva mai mare decât Dumnezeu, sau ceva mai mic și mai mare în Dumnezeu". (nota 49, p. 36)

şi El de firea celui ce primeşte o treaptă mai mică[67]. Iar aceasta o are în potenţă, chiar dacă nu a arătat-o. Pentru că cele ce sunt capabile de ceva vor şi primi cele de care sunt capabile când o va cere timpul să le trăiască[68]. Dar în acestea se exprimă o mare blasfemie. Căci Tatăl nici nu progresează spre un grad mai mare, nici nu primeşte unul mai mic, odată ce este Dumnezeu prin fire. Deci, nici Fiul nu va primi în Sine un grad mai mic, fiind şi El Dumnezeu prin fire, ca să nu se cugete la o jignire a Fiinţei celei mai presus de toate, primindu-se din neînvăţătură născocirea cuvintelor eretice.

*Altul.* Dacă, fiind Fiu după fire al lui Dumnezeu-Tatăl, Cuvântul din El este mai mic ca El, fie prin raţiunea demnităţii dumnezeieşti, fie pentru că nu e întru totul identic după fire cu Tatăl, fie prin vreunul dintre modurile treptelor mai mici, caracteristica aceasta nu va fi atât a Lui, cât a fiinţei din care s-a crezut că este, dacă peste tot treapta mai mică, sau mai puţin bună ce apare în El se iveşte în El din ea, deşi ea nu arată că pătimeşte aceasta, ca una ce e creată. Căci tot ce naşte un rod îl naşte asemenea sieşi[69]. Dar, dacă spun că firea Tatălui este mai presus de orice pătimire, este vădit că va fi şi în afară de această scădere. Iar fiind arhetipul bunătăţilor din noi, nu va naşte pe Fiul ca mai mic, ci ca egal şi de o fiinţă cu Sine, ca nu cumva Dumnezeu, Care e atât de mult mai presus de noi, să fie mai prejos de noi[70].

*Alt argument,* prin reducere la absurd. Arătându-Se pe Sine egal cu Dumnezeu -Tatăl, Hristos spune undeva către ucenicii Săi: *Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl* (*Ioan* 14, 9). Deci, cum Cel ce este astfel prin fire, precum afirmă El însuşi adeverind că este aşa, va fi mai mic, cum se spune după aiureala unora? Căci dacă, fiind mai mic, arată în El pe Tatăl, fără să intervină vreo schimbare, treapta mai mică răsfrângându-se asupra Tatălui, cum Se arată El în chipul neprefăcut al Fiului? Dar aceasta este o absurditate. Deci nu e mai mic Fiul, în Care se vede chipul desăvârşit al Tatălui.

*Altul.* Şi cum va primi Fiul o treaptă mai mică în cele pe care le are Tatăl, când spune fără greşeală: *Toate câte le are Tatăl sunt ale Mele* (*Ioan* 16, 15), şi iarăşi, vorbind către Dumnezeu-Tatăl: *Toate ale Mele sunt ale Tale şi ale Tale, ale Mele* (*Ioan* 17, 10)? Căci dacă, după aiureala unora, Fiul este în mod real mai mic, deoarece spune adevărul zicând către Tatăl: *Ale Mele sunt ale Tale şi ale Tale, ale Mele*, va atribui şi Tatălui treapta Sa mai mică, şi Sieşi treapta mai mare a Tatălui, înlăturând deosebirea dintre Ei; dacă în fiecare apar cele din fiecare şi dacă ceea ce este al Tatălui este şi al Fiului,

---

67. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Fiul, fiind de fiinţa Tatălui, e mai mic ca Tatăl, cum zic arienii, sau e ceva în fiinţa Tatălui mai mic, sau, după ce Tatăl naşte pe Fiul, urcă la o treaptă mai mare decât Fiul, aceasta înseamnă fie o inegalitate în firea lui Dumnezeu, fie caracterul schimbăcios al ei. Amândouă aceste deducţii sunt absurde. În Dumnezeu nu poate fi nimic mai mic şi mai mare, precum nu poate fi o schimbare în fiinţa Lui. De fapt arianismul, socotind pe Fiul Tatălui ca primă creatură, cobora pe Dumnezeu în planul lumii în sensul panteismului emanaţionist neoplatonic. Toată lupta Părinţilor pentru Dumnezeu ca Treime de Persoane de o fiinţă, necreate, deosebite de fiinţa creată a lumii, ca şi pentru Hristos ca Persoană a Treimii, Care a luat în Persoana Sa, pe lângă fiinţa dumnezeiască, şi pe cea omenească, a fost o luptă împotriva oricărui fel de panteism, care nu găseşte niciun sens în existenţă". (nota 50, p. 36)

68. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Această concepţie ariană despre un dumnezeu care poate deveni mai mic sau mai mare vede pe acest fel de *dumnezeu* ca o esenţă în care există nişte virtualităţi, care se actualizează când vine timpul. Este un panteism emanaţionist, sau evoluţionist". (nota 51, p. 37)

69. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Acceptând în Fiul o treaptă mai mică, aceasta nu poate să nu-şi aibă originea în fiinţa Tatălui. Căci o fiinţă nu poate naşte ceva neegal cu ea. Diminuând pe Fiul, arienii diminuau de fapt pe Tatăl, în sens panteist. Făceau din El o esenţă cu imperfecţiuni, aşa cum o vedem în lume, socotită ca ultima realitate". (nota 52, p. 37)

70. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Omul nu naşte un fiu inferior lui. Dacă Dumnezeu ar naşte un Fiu inferior Lui, s-ar dovedi inferior nouă, neputând da naştere unui Fiu egal cu Sine, cum o face omul". (nota 53, p. 37)

și, iarăși, ceea ce apare ca propriu Fiului, aceea este propriu și Tatălui, nimic nu ne va împiedica să spunem și că Tatăl este mai mic decât Fiul și că Fiul este mai mare ca Tatăl. Dar este tot ce poate fi mai absurd chiar și a cugeta ceva asemănător. Deci este egal, și nu mai mic, Cel ce are prerogativele ființei comune cu ale Tatălui.

*Alt argument* din aceeași spusă. Dacă toate câte le are Tatăl sunt ale Fiului, în Tatăl fiind desăvârșirea, desăvârșit va fi și Fiul, Cel ce are aceleași însușiri proprii și excepționale ale Tatălui. Deci nu e mai mic, cum afirmă blasfemia ereticilor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 3, în *PSB*, vol. 41, pp. 36-38)

„Dar să ne răspundă de ce și să ne învețe, dacă sunt cu adevărat înțelepți, pentru ce, născându-L Tatăl pe Fiul, nu L-a născut egal cu Sine, ci mai mic? Iar dacă S-ar arăta mai bun, prin faptul că L-ar naște pe Fiul egal cu Sine în toate, ce L-ar împiedica pe Tatăl să facă aceasta? Căci dacă L-ar împiedica ceva în mod necesar, vor mărturisi fără să vrea că e ceva mai mare ca Tatăl. Iar dacă n-ar fi nimic ce-L împiedică, ci având puterea și știința că e mai bine să-L nască pe Fiul ca egal, dar voiește să-L nască mai mic, se va vedea apărând în El o pizmă și o ciudă, nevrând să dea Fiului egalitatea cu El. Deci Fiul va fi, cum spun aceia, mai mic, fie dintr-o neputință a Tatălui în privința nașterii Lui, fie dintr-o invidie a Tatălui, după cum rezultă din silogismele lor. Dar ambele ipoteze sunt absurde. Căci firea dumnezeiască e mai presus de orice patimă și scădere. Deci nu e mai mic Fiul, ca să nu piardă egalitatea în niciun mod, nici din neputința Tatălui în a-L naște pe Cel din El egal cu El, nici fiindcă ar fi împiedicat de pizmă să voiască ceea ce e mai bun[71]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 3, în *PSB*, vol. 41, p. 38)

„Iar că prin lucrarea întocmai și întru totul asemănătoare – se înțelege în toate – se arată ca fiind egal în putere, ne va învăța clar El însuși în cele următoare, zicând despre Tatăl Său: *Căci cele ce le face Acela, acestea le face și Fiul asemenea.* Deci cum este mai mic Cel Căruia Îi sunt proprii lucrările egale cu ale lui Dumnezeu și Tatăl? Oare va lucra cele ale focului altceva decât focul, în care nu se vede nicio schimbare în lucrare? Cum s-ar întâmpla aceasta vreodată? Dar cum va lucra Fiul cele ale Tatălui asemenea Lui, dacă este socotit ca nefiind, din cauza aceasta, egal în tărie cu El?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. VI, în *PSB*, vol. 41, p. 251)

„Dacă se are în vedere deoființimea, cum nu vă veți arăta lipsiți de înțelegere socotind pe Dumnezeu și Tatăl mai mare decât în ea decât pe Cel născut din El? Căci nu vom

71. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Arianismul era plin de contraziceri, întrucât numea pe Hristos Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, dar socotea pe acest Fiu venit la existență mai târziu, întrucât Tatăl, Care L-a născut, trebuia – după ei – să fie mai vechi. Aceasta înseamnă că nu recunoștea că Cuvântul *era la început*, deci înainte de tot ce s-a început, deci că El însuși era fără început. Dar cum putea Tatăl să nască pe cineva inferior Lui, deci ca pe o creatură, dacă era din ființa Lui? Aceasta înseamnă a socoti că ființa dumnezeiască din Tatăl nu poate să nască ceva asemenea Lui. Deci o supunea unei evoluții descrescătoare, cum nu e nicio ființă omenească; sau vedea pe Dumnezeu (Tatăl) gelos pe un Fiu egal cu El, ceea ce înseamnă a-L vedea iarăși ca pe o existență supusă unor neputințe. Toate acestea arătau contradicțiile ariene ca fiind contradicții proprii panteismului. Dacă Dumnezeu este Dumnezeul iubirii – și numai așa poate fi – El trebuie să fie așa din veci. El trebuie să fie din veci Tată și Fiu. Fiul ține de Tatăl, cum ține căldura de flacăra focului. O esență sau persoană cu imperfecțiuni este de necugetat. Trebuie să aibă deasupra ei o alta". (nota 54, pp. 38-39)

putea vedea propriu-zis în ființa Lor comună pe unul mai mare sau mai mic, sau ceva de felul acesta, ci așa ceva va fi exterior ființei și în jurul ei. Căci ceea ce există și subzistă mai înainte se va arăta, în comparație cu altul, mai mare sau mai mic. Dar, neexistând un subiect anterior în cele despre care se spun acestea, cum ar fi ele prin ele, chiar dacă se cugetă și se definesc în planul accidentelor? Deci când ni se numesc mai mare și mai mic, nu vă gândiți la ființa Unuia-Născutului, dar nici la a Tatălui, ci numai la superioritățile sau inferioritățile exterioare, și nu măriți pe Tatăl și micșorați pe Fiul, căci auziți pe Fiul spunând: *Cel ce nu cinstește pe Fiul, nu cinstește nici pe Tatăl* (*Ioan* 5, 23); și că se cuvine ca toți să cinstească pe Fiul cum Îl cinstesc pe Tatăl. Fiindcă trebuie îmbrăcate într-o slavă egală cele ce nu se împart în ființe străine, ci au una și aceeași ființă, cum a învățat foarte bine Hristos[72]. (...) Căci desigur că spune adevărul Cel ce este prin Sine adevărul, precum putem și noi să probăm aceasta din calitatea faptelor. Faptul de-a fi mai mare sau mai mic nu se spune referitor la ființa vreunora, ci despre cele ce sunt în jurul ființei. De pildă: Un om nu va fi mai mare sau mai mic ca alt om, întrucât se cugetă și se numește om. Căci nici nu e un om, ca om, mai mic ca alt om, nici nu e mai mare. Căci rațiunea firii este egală în toți. Aceeași rațiune se păstrează și în îngeri, sau în oricare existență făcută și numărată în creațiune. Deci acestea (mai mare, mai mic) nu sunt cuprinse în ființe, ci se adaugă ca accidente la ființe, sau unora din cele ce au ființa comună, cum am arătat mai sus[73]. Cum va fi Tatăl mai mare ca Fiul, fiind Acesta prin fire Dumnezeu, sau din Dumnezeu cel prin fire? Faptul de-a fi Fiul din El ne silește pe noi să-L considerăm fără voie de o ființă cu El. Dat fiind deci, ca un fapt neîndoielnic, că Fiul este Dumnezeu după fire, să cercetăm, de dorești, dacă, atribuindu-I cinstire egală cu Cel din care este, nu vom slăvi și pe Cel care L-a născut, sau vom face contrariul, batjocorind pe Cel născut cu o cinstire și slavă mai coborâtă și mai mică, socotind că aceasta este mai adevărat. Căci e o slavă a Tatălui să nască pe Unul care este după fire cum este și El[74]. Dar se va întâmpla contrariul, de nu va păstra Fiul strălucirea cuvenită Lui, dacă ar fi mai mic, fie în slavă, fie în altceva din cele care I se cuvin în mod necesar, ca să se arate prin toate că este Dumnezeu desăvârșit și adevărat. Iar Fiul având aceeași fire, să nu râzi, omule, dacă cinstește pe Tatăl; nici nu te supune pedepsei disprețuind în chip prostesc ceea ce nu trebuie. Căci trebuie să ne minunăm și de aceasta, ca de ceea ce I se cuvine, că cinstește și iubește pe Cel ce L-a născut. Căci orice fel de virtute are ca izvor și rădăcină ființa supremă, arătându-se întâi în ea bunătățile, ca să curgă la noi, care suntem făcuți după chipul ei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, pp. 377-378)

---

72. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ernest Renan I-a recunoscut lui Hristos toate însușirile, dar a socotit că S-a amăgit pe Sine socotindu-Se Fiul lui Dumnezeu. Dar cum mai poate fi socotit superior cel ce-și închipuie, plin de încredere în sine, că e Dumnezeu, fără să fie? Nu e lipsit de o conștiință trează și realistă? Și atunci, cum poate fi recunoscut plin de calități?" (nota 677, p. 378)

73. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiecare om e o unitate formată din aceleași componente. Aceasta e firea comună a tuturor oamenilor, sau definiția, sau rațiunea ei. Dar fiecare persoană, sau ipostas, ca existență concretă a firii, se folosește de aceleași posibilități ale ei în mod diferit. Posibilitățile comune ale oamenilor sunt maleabile, cuprind în ele și libertatea. În afară de aceea, fiecare om are diferite daruri și trăiește în alte împrejurări, fără ca acestea să iasă din unitatea comună a acelorași componente și deci să facă pe purtătorii concreți ai aceleiași firi inegali după fire. Toți omenii folosesc aceleași organe pentru vorbire, dar fiecare vorbește într-un mod oarecum diferit, dar toți se pot înțelege. Firea rămânând aceeași în toate persoanele, ele se pot înțelege, ba chiar au nevoie una de alta". (nota 678, p. 378)

74. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „A spune că Fiul pe care Îl naște Tatăl e mai mic după fire ca Tatăl înseamnă a micșora chiar slava Tatălui, socotindu-L incapabil să nască pe altul egal cu El. Cel născut este egal în ființă cu cel ce-l naște. Dacă micșorăm pe Fiul, micșorăm și pe Tatăl". (nota 679, p. 378)

„Deci ce înseamnă că Fiul se trimite de către Tatăl? Oare va fi pentru aceasta mai mic? Oare când, din corpul solar, se trimite lumina, va fi aceasta de altă fire ca el și mai mică decât el? Cum nu e un lucru nepriceput chiar și numai a cugeta astfel? Deci Fiul, fiind lumina Tatălui, se trimite la noi ca o rază neschimbată a Lui. E ceea ce a și afirmat David, zicând: *Trimite lumina Ta și adevărul Tău* (*Psalmii* 42, 3). Și dacă este slavă a Tatălui a avea lumina, cum este mai mic ca El, Cel prin Care se slăvește Tatăl?[75]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în *PSB*, vol. 41, p. 734)

„Deci deoarece, fiind de aceeași fire cu Dumnezeu, este și Fiul lui Dumnezeu după fire (și nu e nicio piedică să Se compare cu Tatăl, fiind la fel cu El), cum va fi mai mic?[76]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a X-a, cap. întâi, în *PSB*, vol. 41, p. 917)

„Dar modul chenozei de bunăvoie, îmbrăcarea chipului smereniei pentru umanitate, Îl face pe Unul-Născut Dumnezeu, Care răsare din Tatăl, este egal cu El, de un chip cu El și întru El, să Se arate în manifestări mai mici decât cele în care se menține Tatăl. Și să nu te miri dacă Fiul pare să fie mai mic decât măreția Tatălui din pricina omenescului, când, din pricina aceasta, Pavel afirmă că a fost pus mai prejos și decât îngerii, scriind astfel: *Pe Cel micșorat cu puțin față de îngeri, pe Iisus Îl vedem încununat cu slavă și cu cinste din pricina morții pe care a suferit-o* (*Evrei* 2, 9), poruncindu-se și sfinților îngeri să I se închine[77]. Căci, *când aduce în lume pe Cel întâi născut, El zice: Și să se închine Lui toți îngerii lui Dumnezeu* (*Evrei* 1, 6)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a XI-a, cap. 9, în *PSB*, vol. 41, p. 1032)

## Hristos – „Tatăl este mai mare decât Mine"[78]

*Tatăl este mai mare decât Mine* (*Ioan* 14, 28). Făpturile cele nerecunoscătoare, neamurile diavolului, s-au servit și de acest text. Or, eu cred cu tărie că chiar aceste cuvinte arată că Fiul e de o ființă cu Tatăl. Într-adevăr comparațiile știu că se fac din capul locului, între lucruri de aceeași natură. Zicem, de pildă, despre un înger că e

---

75. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă soarele n-ar răspândi lumină, ar mai fi soare? Dacă din Tatăl nu s-ar naște lumină, care ar mai fi slava Lui? Cum s-ar mai arăta că în El este sensul tuturor? Fiul este slava Tatălui. Dar aceasta nu arată că Fiul este mai important decât Tatăl. Căci Fiul ca lumină Se naște din Tatăl. Amândoi sunt la fel de importanți. Nici Unul nu mai este existența supremă fără Celălalt". (nota 1375, p. 734)

76. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Chiril nu admite nicio inferioritate a Fiului față de Tatăl, când Fiul se compară cu Tatăl, după ființa dumnezeiască. El înțelege declarația Fiului că Tatăl este mai mare decât El, numai legată de faptul că S-a făcut și om. E mai mic decât Tatăl ca om, dar a primit de bunăvoie, sau din iubire, să fie mai mic în această calitate, ceea ce, pe de altă parte, Îl arată iarăși mare, traducând iubirea Tatălui în forma smeririi Sale. Persoanele dumnezeiești sunt deosebite, dar nu mai mici una ca alta, nici chiar prin accidente, sau prin adaosurile cu voia, cum le vede Sfântul Chiril apărând în persoanele umane. Am menționat însă că varietatea persoanelor umane nu vine numai din niște accidente exterioare, voite, sau datorate unor diferite împrejurări, ci pentru că Dumnezeu, Creatorul însuși, a făcut ființa umană și lucrează mereu cu ea, ca să-și arate bogăția ei în varietatea persoanelor, niciodată uniforme. De aceea putem cugeta că însăși ființa divină își arată bogăția ei în varietatea celor trei Persoane, făcând ca și persoanele umane să-și aibă varietatea sau unicitatea lor, și să se întregească prin comuniunea lor". (nota 1742, p. 917)

77. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu cel întrupat S-a pogorât mai prejos de îngeri, mai ales prin moarte, căci îngerii, neavând trup, nu mor. Dar, după aceea, I s-au închinat și ca om îngerii, căci Subiectul umanității este Dumnezeu". (nota 1943, p. 1032)

78. *Ioan* 14, 28.

mai mare decât alt înger, un om mai drept decât alt om, o pasăre mai rapidă decât altă pasăre. Dacă, deci, comparațiile se fac între lucruri din aceeași specie și dacă prin comparație Tatăl a fost mai mare decât Fiul, atunci Fiul e de o ființă cu Tatăl.

Dar poate că mai e și altă idee ascunsă în acest text. Ce mirare ar fi dacă s-ar recunoaște că Tatăl e mai mare decât El, din moment ce El e Fiu și S-a făcut trup, întrucât a fost văzut inferior îngerilor ca mărire și oamenilor ca înfățișare? *Micșoratu-L-ai*, spune Scriptura, *pe Dânsul cu puțin față de îngeri* (*Psalmii* 8, 6). (...) Acesta-i motivul că Fiul e mai mic decât Tatăl! El a murit pentru tine ca să te mântuiască din pierzania morții și să te facă să ai parte de o viață cerească. Aceasta-i ca și cum ai învinui pe un doctor că se apleacă spre suferințele bolnavilor luând parte la mirosul greu al bolii, spre a vindeca pe cei încercați de suferințe". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 8, V, în *PSB*, vol. 12, p. 136)

„Fiul însuși n-a zis: *Tatăl Meu este mai presus (κρειττον) de Mine*, ca să nu-L cugete cineva străin de firea Aceluia. Ci a spus *mai mare*, nu prin vreo mărime oarecare, sau prin timp, ci pentru nașterea din El. Căci chiar zicând *este mai mare* a arătat iarăși identitatea ființei". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, XLVIII, în *PSB*, vol. 15, p. 224)

## Egalitatea Persoanelor Sfintei Treimi

„Între persoanele Sfintei Treimi nu poate fi vorba de una mai mare și de alta mai mică, întrucât un singur izvor al dumnezeirii este Cel care ține în puterea Lui totul". (Origen, *Despre principii*, Cartea I, VII, 3, în *PSB*, vol. 8, p. 77)

„Noi n-am fi în stare să socotim mai mic decât Fiul lui Dumnezeu pe Cel pe care-L numim acum Tatăl Lui". (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VIII-a, cap. XIV, în *PSB*, vol. 9, p. 515)

„Dacă după esență (Fiul – n.n.) este întru totul asemenea (Tatălui), întru totul asemenea trebuie să fie și în privința puterii. (Persoanelor) a căror putere este egală, de bună seamă, egală le este și lucrarea". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. VIII, în *PSB*, vol. 12, p. 36)

„Poporul rostește (în acest imn) vechea formulă și nimeni n-a crezut vreodată că greșesc cei care zic: *Lăudăm pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh, Dumnezeu*". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 29, în *PSB*, vol. 12, p. 87)

„Se spune Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu Fiul și Dumnezeu Sfântul Duh. Dar Tatăl, Fiul și Sfântul Duh sunt un singur Dumnezeu, nu trei. Rațiunea acestei uniri este nedeosebirea. Căci deosebire fac numai aceia care adaugă sau micșorează, ca arienii care, împărțind Treimea pe trepte de merit[79] o destramă și o împing în pluralitate. Iar începutul pluralității este alteritatea. Și fără alteritate nu se poate înțelege ce este pluralitatea. Deosebirea dintre trei sau mai multe lucruri constă în gen, specie și număr.

---

79. Tâlcuirea Prof. David Popescu: „Arie, negând dumnezeirea lui Hristos, Îl socotea inferior lui Dumnezeu Tatăl, dar superior Duhului Sfânt, împărțind astfel Treimea în trepte de merit". (nota 5, p. 17)

De câte ori se zice același, de atâtea ori se spune și deosebit. Iar același se spune în trei moduri: după gen, de pildă om și cal, care sunt din același gen, ca animale; după specie, cum sunt Cato și Cicero, care sunt în aceeași specie ca oameni, și după număr, cum sunt Tullius și Cicero, două nume din aceeași familie. De aceea se spune ceva deosebit fie după gen, fie după specie, fie după număr. Dar după număr deosebirea o face varietatea celor întâmplătoare, căci trei oameni se deosebesc nu prin gen sau specie, ci prin cele întâmplătoare ale lor". (BOETHIUS, *Articole teologice*, I, 1, în *PSB*, vol. 72, p. 17)

## Lipsirea uneia dintre Persoanele Sfintei Treimi de cinstire și respect – gravitatea

„Omul cinstit, la fel cinstește pe Fiul, cum cinstește pe Tatăl, dar când la mijloc e o necinste, atunci necinstea adusă Fiului trece și asupra Tatălui, iar pe fața noastră se așază ca un fel de văl, încât avea dreptate să spună prorocul Ieremia: *ocara ne acoperă fața*". (ORIGEN, *Omilii la Cartea Prorocului Ieremia*, omilia V, cap. VIII, în *PSB*, vol. 6, p. 383)

„Căci cine nu are o concepție adevărată despre Dumnezeu și despre Hristosul Său, acela s-a îndepărtat de Dumnezeu și de Unul-Născut, Fiul Său, iar pe Tatăl și pe Fiul, așa cum I-a scornit nebunia lui, nu-I mai cinstește după cuviință". (ORIGEN, *Despre rugăciune*, Introducere, cap. XXIX, 10, în *PSB*, vol. 7, pp. 275-276)

„Cel ce păcătuiește și hulește împotriva Fiului, în mod necesar păcătuiește și hulește și împotriva Tatălui și a Sfântului Duh". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, „Către același episcop Serapion", XII, în *PSB*, vol. 16, p. 96)

„Astfel, deci, lipsa de respect față de una dintre persoanele Treimii, în Care trebuie să credem, este o tăgăduire a întregii Dumnezeiri". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, VII, în *PSB*, vol. 17, p. 599)

„Căci cuvântul despre Fiul însoțește în mod necesar cuvântul despre Tatăl și cunoștința despre amândoi este nedespărțită. De aceea pe iudeii, care s-au rătăcit de la adevăr, pentru că nu primeau pe Fiul, dar socoteau că ei cunosc pe Dumnezeu, Mântuitorul i-a certat zicând: *Nici pe Mine nu Mă știți, nici pe Tatăl Meu. Dacă M-ați fi știut pe Mine, și pe Tatăl Meu l-ați fi știut* (*Ioan* 14, 17). Căci cunoștința despre fiecare dintre ei se referă la amândoi". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a VII-a, în *PSB*, vol. 38, p. 237)

„Dar mă întreb cum, deși păreți să fiți înțelepți și nu puțin exercitați prin raționamentele din afară (eline) în capacitatea de-a cugeta cele rele, socotind că micșorând pecetea lui Dumnezeu-Tatăl, adică pe Fiul, nu cunoașteți că-L micșorați atât pe Acesta, cât și pe Acela, a Cărui pecete este, Care trebuie să aibă în mod necesar cele ce apar în Fiul?" (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, pp. 590-591)

„Dar eu, fiindcă socotesc cu totul de nesuportat cele pe care le-au îndrăznit acești netrebnici, încerc să arăt, urmând iarăși dumnezeieștii Scripturi, că, deoarece neagă

pe Fiul, vor nega și pe Tatăl și sunt până la urmă oameni fără Dumnezeu și nu au nicio nădejde în lumea aceasta, după cum s-a scris (*Efeseni* 2, 12). Și că vorbim drept, va da mărturie adevăratul iubitor de Dumnezeu Ioan, care a scris așa: *Oricine tăgăduiește pe Fiul nu are nici pe Tatăl; cine mărturisește pe Fiul are și pe Tatăl* (*1 Ioan* 2, 23). Foarte drept spune purtătorul de Duh, mărturisind conform argumentului propriu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 867)

„Fiindcă cel ce socotește că trebuie să necinstească pe Fiul urăște pe Tatăl, nepăcătuind împotriva altei firi, ci disprețuind însăși mărirea Dumnezeirii după fire[80]. Căci nu ar putea cineva să ocărască pe Fiul dacă ar respecta firea Tatălui, deoarece, cunoscând ce este prin lucrare Tatăl, cum ar ignora pe Cel născut din El? Sau cine n-ar ocărî pomul, batjocorind rodul născut din el? Deci păcatul față de Fiul e o dovadă neîndoielnică a necunoașterii Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. al doilea, în *PSB*, vol. 41, p. 967)

„Căci nu sunt străini de păcatul împotriva Tatălui cei ce necinstesc pe Fiul, sau socotesc că trebuie să-L urască. Căci, precum cei cărora li se pare că raza soarelui nu e necesară la nimic bârfesc cauza ei și extind judecata asupra ei spre soarele din care este aceea și precum cel ce disprețuiește buna mireasmă a florilor extinde imputinarea spre florile din care se răspândește aceea, la fel socotesc că se întâmplă și cu Unul-Născut și cu Cel care L-a născut. Căci cei ce osândesc ceva apărut din altceva nu pot să laude pe aceea din care este. De aceea a spus Hristos iudeilor: *Nu poate pomul bun să facă roade rele, nici pomul rău să facă roade bune* (*Matei* 7, 18). Căci ceea ce e adevărat despre una dintre acestea socotesc că se aplică în mod necesar ambelor. Fiind de o singură fire, cum nu le vor fi comune atât cele inferioare, cât și cele luminoase? Și ceea ce spune cineva despre ceea ce e din izvor, va spune și despre izvorul însuși. De aceea zice Hristos: *Cel ce Mă urăște pe Mine urăște și pe Tatăl Meu.* Referă deci cu dreptate și la Persoana Tatălui cele pe care le spun unii despre El. Prin aceste cuvinte, ne asigură și pe noi că El nu este altul decât Tatăl după rațiunea identității în toate, iar pe ascultătorii care păcătuiesc urându-L îi condamnă, afirmând că cel ce nu voiește să se închine Lui va fi osândit și fără ajutor, ca unul ce a greșit nebunește și împotriva Persoanei Tatălui[81]. Și Se va supăra

80. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „A necinsti pe Fiul înseamnă a necinsti pe Tatăl, Care L-a născut și Care-L iubește ca Tată al Lui, înseamnă a nu considera că ține de firea dumnezeiască să fie născătoare și să aibă un Născut, să fie în trei Persoane, înseamnă a o priva de iubire și de viața plină de bogății și de bucurii, înseamnă a o reduce la o realitate simplistă, uscată, monotonă. Firea dumnezeiască nu e lipsită de bogăție, de viață, de posibilități variate de existență, așa cum e, până la un grad, cea omenească. Ea e unitară în bogăția ei. Are o bogăție care totuși nu o scoate dintr-o anumită unitate. E o mare bogăție interpersonală; tocmai în neieșirea Persoanelor din relațiile dintre ele stă unitatea ei". (nota 1818, p. 967)

81. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nerecunoscând lui Dumnezeu capacitatea de a naște un Fiu și iubirea față de Acela, îl socotesc redus din puterea și capacitatea iubitoare. Nașterea indică o putere a Celui ce naște. A fi cu totul neroditor este o uscăciune. E greu de înțeles că ar avea în acest caz o putere creatoare, deci o libertate de-a nu rămâne redus la El însuși. Iar dacă are putere creatoare, cum n-ar avea și puterea unei rodnicii mai mari, adică puterea de-a naște un egal cu Sine? Un Dumnezeu care nu e astfel n-ar cunoaște și n-ar trăi iubirea ca tot ce este mai înalt și forma celei mai înalte bucurii și fericiri. Negând Dumnezeirea Fiului, neagă astfel întreaga fire a lui Dumnezeu, care nu poate să nu fie rodnică și iubitoare, existând concret în Tatăl, în Fiul și în Sfântul Duh". (nota 1820, pp. 969-970)

şi Tatăl împreună cu Cel Născut din El". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a zecea, cap. al doilea, în *PSB*, vol. 41, p. 969)

„Nu se poate ştirbi ceva din Treime fără să se aducă ştirbire întregii Treimi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", cartea I, cap. II, 3, în *PSB*, vol. 57, p. 772)

„Cine tăgăduieşte pe Tatăl Îl tăgăduieşte şi pe Fiul. *Oricine tăgăduieşte pe Fiul nu are nici pe Tatăl; cine mărturiseşte pe Fiul are şi pe Tatăl* (*1 Ioan* 2, 23). Învaţă, aşadar, că e nedespărţită cinstea Tatălui şi a Fiului, nedespărţită vrednicia, şi că nu se poate cinsti Fiul fără Tatăl, şi nici Tatăl fără Fiul. Dar nimeni nu poate cinsti pe Dumnezeu şi pe Fiul lui Dumnezeu, decât în Hristos Cel unul născut Fiu al lui Dumnezeu, fiindcă nu poate avea Duhul Însuşi al cinstirii lui Dumnezeu decât în Duhul lui Hristos, precum spune apostolul: *Dar voi nu sunteţi în carne, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi. Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos acela nu este al Lui.* Şi iarăşi: *Cine va ridica pâră împotriva aleşilor lui Dumnezeu? Dumnezeu este Cel care îndreptează* (*Romani* 8, 9; 33-34)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. VII, 5-6, în *PSB*, vol. 57, pp. 794-795)

„Când tăgăduieşti pe unul singur Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ai tăgăduit totul. În aceasta stă raţiunea tainei bisericeşti şi a dreptei credinţe, că, acela care tăgăduieşte o parte a tainei, nu poate mărturisi partea cealaltă. Căci atât de legate şi de încorporate sunt toate, încât nu poate fi una fără alta, ci cel ce a tăgăduit numai o parte din toate, nu-i mai foloseşte la nimic să le creadă pe celelalte toate. Dacă tăgăduieşti că Domnul Iisus Hristos este Dumnezeu, este de trebuinţă ca, tăgăduind pe Fiul lui Dumnezeu, să-l tăgăduieşti şi pe Tatăl, fiindcă, după cum spune Dumnezeu Însuşi, *Oricine tăgăduieşte pe Fiul nu are nici pe Tatăl; cine mărturiseşte pe Fiul are şi pe Tatăl* (*1 Ioan* 2, 28). Tăgăduind astfel pe Cel născut, îl negi şi pe Cel ce L-a născut. Tăgăduind că este Fiul lui Dumnezeu Cel născut în trup, urmează să tăgăduieşti şi pe cel născut în Duh, fiindcă este Acelaşi Cel născut în trup, Care mai înainte a fost născut în Duh. Necrezând deci în Cel născut în trup, trebuie să nu crezi nici în Cel ce a pătimit. Necrezând însă în patimile Lui, ce rămâne decât să tăgăduieşti şi învierea, fiindcă credinţa în Cel sculat din morţi vine din credinţa în Cel ce a murit şi nu poate sta în picioare adevărul învierii, dacă nu i-a precedat faptul morţii. Tăgăduind, aşadar, pe Cel ce a pătimit şi a murit, tăgăduind şi pe Cel ce a înviat din morţi, însemnează că tăgăduieşti şi pe Cel ce S-a înălţat la cer, fiindcă înălţarea fără înviere nu putea să fie şi cel ce nu crede în înviere, nu poate crede nici în înălţare, precum spune apostolul: *Cel care S-a pogorât, Acela este Care S-a suit.* Aşadar, după tine, Domnul Iisus Hristos nici n-a înviat din morţi, nici nu S-a ridicat la cer, nici nu S-a aşezat de-a dreapta Tatălui, nici nu va veni acea zi aşteptată a Judecăţii de Apoi şi nici nu va judeca viii şi morţii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XVII, 1-3, în *PSB*, vol. 57, pp. 848-849)

„În Treime fiecare Persoană cuprinde în sine vrednicia întregii Treimi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XXI, 3, în *PSB*, vol. 57, p. 873)

„Preaînțeleptul Amfilohie (...), intrând în palat (...) și văzându-l pe Arcadie, fiul împăratului, șezând alături de tatăl său, l-a salutat solemn pe Teodosie, pe fiu însă nu l-a onorat cu același salut. Iar împăratul, crezând că Amfilohie a uitat, l-a poftit să-i dea salutul de rigoare. El însă spuse: *Îi este de ajuns propria-i cinstire.* Întristat, împăratul s-a gândit că afrontul adus fiului este o jignire pentru el însuși. Apoi preaînțeleptul Amfilohie i-a dezvăluit hotărârea intenției sale și a spus cu glas tare: Vezi, împărate, cum nu poți admite să se aducă o jignire fiului tău? Crede dară că și Dumnezeul tuturor îi detestă pe aceia care se încumetă să-L necinstească pe Fiul Său Unul-Născut și ca niște ingrați îl privesc mereu cu ură pe Mântuitorul și Binefăcătorul lor. Înțelegând împăratul acest lucru și admirând totodată faptele și spusele lui, a dat imediat o lege de interzicere a adunării ereticilor". (CASIODOR, *Istoria Bisericească tripartită*, Cartea a IX-a, cap. XXV, în *PSB*, vol. 75, p. 363)

## Fiecărei Persoane a Sfintei Treimi Îi sunt interioare Celelalte două

„În El (Duhul Sfânt - n.n.) se află deplinătatea substanțială a Cuvântului lui Dumnezeu[82]". (ORIGEN, *Despre principii*, cartea a II-a, IV, 6, în *PSB*, vol. 8, p. 145)

„Adorând pe Dumnezeu, din Dumnezeu, mărturisim specificul ipostasurilor și rămânem la credința într-un singur Dumnezeu: considerăm că în Dumnezeu-Tatăl și în Dumnezeu-Fiul există același chip, care reflectă imuabilitatea divinității. Fiul există în Tatăl și Tatăl în Fiul, pentru că Acesta este la fel ca și Acela, iar Acela ca și Acesta, și în felul acesta cei doi sunt una, încât privite după specificul persoanelor, sunt una și una, însă după identitatea firii, cele două sunt una. Cum, deci, dacă există unul și unul, nu există doi Dumnezei? Pentru (motivul) că și chipului regelui se zice rege, dar nu (avem) doi regi. Nici puterea nu se scindează, nici slava nu se împarte. Și după cum autoritatea care ne stăpânește este una, (și nu mai multe), la fel și slava dată nouă este una, și nu mai multe, pentru că cinstea dată chipului trece asupra prototipului. Deci, ceea ce aici prin imitare este chipul, aceasta este acolo, după fire, Fiul. Și după cum în cele realizate de tehnică asemănarea rezidă în formă, la fel și în natura divină și simplă, unitatea rezidă în participarea la divinitate. Unul este și Duhul Sfânt, enunțat de asemeni separat, dar unit cu Tatăl cel unic prin Fiul cel unic, Care completează Preasfânta și fericita Treime. Intimitatea Sa cu Tatăl și Fiul o vădește foarte clar faptul că n-a fost rânduit printre creaturi, ci aparte, pentru ca El nu este o (creatură) dintre cele mai multe, ci unul (creator). După cum Tatăl este Unul și Fiul este Unul, la fel și Duhul Sfânt Unul este. Prin urmare, atât de departe se găsește față de natura creată, pe cât de departe se află Cel ce este unic față de creaturile cele ce sunt multe (la număr); este atât de unit cu Tatăl și Fiul, pe cât de unită este celula de celulă.

Și nu se vede numai de aici că participă la firea (lui Dumnezeu), ci și din faptul că se spune (despre El) că este *din Dumnezeu.* (...) Duhul se mai zice și Duh al lui Hristos, pentru că este legat ființial de El". (Sf. VASILE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, cap. XVIII, în *PSB*, vol. 12, pp. 60-61)

„Căci după cum atunci când prinzi una din marginile unui stejar, automat tragi și pe cealaltă, tot așa când tragi Duh (...) prin El tragi în același timp și pe Fiul, și pe

82. Nota Pr. T. Bodogae: „Aici nu mai poate fi vorba de o unire morală". (nota 633, p. 145)

Tatăl. Dacă înțelegi cu adevărat pe Fiul, Îl vei vedea din amândouă părțile, El va aduce, pe de-o parte, pe Tatăl, și din cealaltă pe Duhul Său propriu[83]. Într-adevăr, Cel care e mereu în Tatăl, Acela nu va putea fi rupt de Tatăl și nu va fi niciodată despărțit de Duhul Său, Care lucrează totul în toți. Și tot așa, dacă primești pe Tatăl, prin puterea Lui primești în același timp și pe Fiul și pe Duhul, pentru că nu-i cu putință în niciun fel să-ți închipui o întrerupere sau o împărțire în așa fel încât Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărțit de Fiul, ci concepi în același timp în Ei o comunitate și o deosebire negrăită și cumva neînțeleasă, fără ca deosebirea ipostasurilor să rupă continuitatea ființei, fără ca această comunitate de substanță să elimine particularitatea semnelor distinctive. Și să nu te miri dacă zicem că Același e în același timp și unit și despărțit, căci de fapt concepem, ca într-o ghicitură, un fel de despărțire unită și o unire despărțită". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 38, IV, în *PSB*, vol. 12, pp. 181-182)

„Nu trebuie să îndepărtăm pe Duhul nici de Tatăl și nici de Fiul". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 125, II, în *PSB*, vol. 12, p. 306)

„Fiul este întru Tatăl și Tatăl întru Fiul. Tatăl fiind la dreapta, la dreapta este și Fiul. Și șezând Fiul la dreapta, Tatăl este întru Fiul". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, LXI, în *PSB*, vol. 15, p. 227)

„Așa cum lucind soarele, poate spune cineva că luminează și strălucirea lui, căci una e lumina și nu se poate despărți și desface, la fel unde este și Se numește Tatăl, acolo este numaidecât și Fiul". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, XLI, în *PSB*, vol. 15, p. 278)

„(...) *Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine.* Căci Fiul este întru Tatăl, cum se cuvine să cugetăm, fiindcă tot ce este Fiul este propriu ființei Tatălui, ca strălucirea din lumină și ca râul din izvor, încât cel ce vede pe Fiul vede ceea ce e propriu Tatălui și înțelege că ființa Fiului fiind din Tatăl este la fel în Tatăl. Dar și Tatăl este în Fiul, pentru că Fiul este ceea ce e propriu Tatălui, precum e în strălucire soarele și în cuvânt (rațiune) mintea și în râu izvorul. Astfel, cel ce vede pe Fiul vede ceea ce e propriu ființei Tatălui și înțelege că Tatăl este în Fiul. Căci Fiul fiind chipul și dumnezeirea Tatălui, urmează că Fiul este în Tatăl și Tatăl în Fiul". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, III, în *PSB*, vol. 15, p. 328)

„Zicând: *Eu și Tatăl una suntem* (*Ioan* 10, 30), a adăugat: *Ca să cunoașteți că Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine* (*Ioan* 10, 38). Iar după aceasta iarăși a spus: *Cel ce Mă vede pe Mine vede pe Tatăl* (*Ioan* 14, 9). În aceste trei spuse este același înțeles. Căci cel ce a cunoscut că Fiul și Tatăl sunt una știe că Fiul este în Tatăl și Tatăl în Fiul. Pentru că dumnezeirea Fiului este a Tatălui și ea este în Fiul. Și cel ce a înțeles aceasta s-a convins că cel ce vede pe Fiul vede pe Tatăl. Căci în Fiul se vede dumnezeirea Tatălui.

Acesta va putea s-o înțeleagă cineva mai ușor din pilda chipului împăratului. Căci în chip este înfățișarea și figura împăratului și în împărat este înfățișarea chipului. Între chip și împărat este o asemănare deplină, încât cel ce privește la chip privește în el

83. Persoanele Sfintei Treimi se conțin și se dăruiesc reciproc. E ceea ce se numește perihoreză, inhabitarea și interioritatea reciprocă a Persoanelor Sfintei Treimi. (n.n.)

pe împărat; și iarăși, cel ce privește pe împărat cunoaște că el este cel din chip. Iar prin asemănarea neschimbată, celui ce voiește să privească după chip la împărat, chipul i-ar putea spune: Eu și împăratul una suntem, căci eu sunt în acela și acela în mine; și ceea ce vezi în mine, vezi în acela; și ceea ce vezi în acela, aceea vezi în mine. Deci cel ce se închină chipului se închină în el și împăratului. De vreme ce deci și Fiul este chipul Tatălui, trebuie să se cugete că dumnezeirea și ceea ce e propriu Tatălui este ființa Fiului". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, V, în *PSB*, vol. 15, pp. 329-330)

„Căci Sfânta și fericita Treime este neîmpărțită și unită în Ea însăși. Și când e numit Tatăl, cu El este și Cuvântul Lui și în Fiul este și Duhul[84]. Iar de se numește Fiul, în Fiul este Tatăl și Duhul nu este în afară de Cuvântul. Căci unul este harul din Tatăl care se împlinește prin Fiul în Duhul Sfânt[85]. Și una este Dumnezeirea și unul Dumnezeu cel peste toate și prin toate și în toate[86]. Așa și Pavel, spunând: *Mărturisesc înaintea lui Dumnezeu și a lui Iisus Hristos*, a cunoscut că nu se desface Duhul de Fiul, ci e și El în Hristos, precum Fiul în Tatăl[87]. Iar pe îngerii aleși i-a adăugat ca, de vreme ce dădeau mărturie ucenicului, să-i facă cunoscut că cele spuse le-a grăit de la Dumnezeu prin Hristos în Duhul[88]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XIV, în *PSB*, vol. 16, pp. 39-40)

84. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cine neagă pe Fiul neagă și pe Tatăl și pe Duhul. Și invers, cine neagă pe Duhul ca ipostas dumnezeiesc neagă și pe Fiul, fără de Care nu există, și pe Tatăl care-L naște pe Fiul și-L purcede pe Duhul ca să se odihnească și să strălucească drept mărturie a iubirii Lui, peste Fiul. A scoate o Persoană din Treime, înseamnă a nega și pe Celelalte, înseamnă a nega iubirea desăvârșită care unește Persoanele Sfintei Treimi și în care se arată calitatea Lor dumnezeiască". (nota 29, p. 39)

85. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Harul îl avem din Tatăl prin Fiul în Duhul Sfânt. Curge din Tatăl prin Fiul în care este El, ridicându-ne în Duhul, Care este în Fiul. Numai aflându-ne în Duhul, suntem uniți cu Fiul. Aflându-ne în Duhul, nu suntem despărțiți de Fiul. Harul ni se dă din Tatăl prin Fiul, aducându-ne dragostea Tatălui, atrăgându-ne prin Fiul iubit în Duhul aflător în Fiul.Avem aici formula cea mai corespunzătoare adevărului. Când se numește Tatăl, se spune că împreună cu El este Fiul, iar cu Fiul, Duhul Sfânt. Nu e Duhul din Fiul, ci din Tatăl ca să Se odihnească în Fiul. Treimea este Una nu în mod simplu și uniform, ci pentru că e unită prin afecțiunea dintre Tatăl și Fiul, în care Se oprește Duhul Sfânt purcezător din Tatăl ca mărturie a iubirii Tatălui. În această Treime unită în iubire e adunată și creațiunea. Perihoreza din iubire a Treimii, prin care fiecare Persoană e în Celelalte, adună și pe oameni în această perihoreză iubitoare, care se hrănește din perihoreza Treimii. Pentru că Tatăl e prin Fiul în Duhul Sfânt, sau pentru că e prin Duhul în Fiul, suntem și noi adunați prin Duhul în Fiul și uniți cu Tatăl, iar prin aceasta uniți și între noi ca frați ai Fiului și ca fii ai Tatălui". (nota 30, p. 39)

86. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Tatăl este *peste toate* ca izvor al dragostei; dar e în toate prin Fiul și e în toate, prin faptul că Duhul Lui este în Fiul și vrea să le adune în Fiul pe toate. Căci toate sunt adunate în Duhul care e în Fiul cel unit cu Tatăl". (nota 31, p. 40)

87. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E perihoreza treimică în care sunt prinși și oamenii, sau creațiunea întreagă. Fiul e în Tatăl, Duhul în Fiul. Deci noi, fiind în Duhul, suntem în Fiul și cu El la sânul Tatălui". (nota 32, p. 40)

88. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Chiar cuvintele ce ne vin de la Dumnezeu ne vin de la Tatăl prin Cuvântul în Duhul, purtând întipărirea fiecărei Persoane. Când auzim cuvintele dumnezeiești, le auzim aflându-ne în Duhul, sau numai aflându-ne în Duhul. Dar ele ne fac să simțim pe Tatăl, căci vin de la El, și ne pun în responsabilitatea de fii, căci ne vin prin Fiul, în Care Se află Duhul ce ne este dat prin Fiul. Dacă n-am fi în Duhul, nu le-am auzi, pentru că n-am fi împreună cu El în Fiul. În Duhul auzim, înțelegem și grăim cu convingere și cu putere, ca unii ce ne simțim prinși în relație cu Sfânta Treime și în relația dintre Persoanele Sfintei Treimi. Noi când vorbim, cuvintele noastre sunt ale Duhului. Dar vorbim ca fii, căci Duhul Fiului este și în noi. Și-I vorbim Tatălui, Căruia Îi răspunde cu dragoste Fiul ca Dumnezeu din veci și ca om întrupat de când S-a făcut om". (nota 33, p. 40)

„Tatăl e numit izvor și lumină. Căci zice: *M-au părăsit pe Mine izvorul de apă vie* (*Ieremia* 2, 13). Și iarăși: *Ce este, Israele, că ești în pământul dușmanilor? Ai părăsit izvorul înțelepciunii* (*Baruh* 3, 10, 12); iar la Ioan se spune: *Dumnezeul nostru este lumină* (*1 Ioan* 1, 5). Iar Fiul în raport cu izvorul se numește râu: *Râul lui Dumnezeu s-a umplut de ape* (*Psalmii* 44, 10). Iar în raport cu lumina, strălucire. Căci zice Pavel: *Care fiind strălucirea slavei Lui și pecetea ipostasului Lui* (*Evrei* 1, 2). Tatăl fiind deci Lumina, iar Fiul strălucirea Lui (căci nu trebuie să obosim să repetăm de multe ori acestea), se poate vedea și în Fiul, Duhul[89], în care ne luminăm[90]. Căci zice: *Ca să vă dea vouă Duhul înțelepciunii și al descoperirii și al cunoașterii Lui, având luminați ochii inimii* (*Efeseni* 1, 17). Luminați fiind noi de Duhul, Hristos este Cel ce luminează în El. *Era*, zice, *lumina adevărată care luminează pe tot omul care vine în lume* (*Ioan* 1, 9). Și iarăși Tatăl fiind izvorul, iar Fiul numindu-Se râul, se spune de noi că bem Duhul. Căci s-a scris că *noi toți dintr-un Duh ne-am adăpat* (*1 Corinteni* 12, 13)[91]. Iar adăpându-ne din Duhul, bem pe Hristos. Căci *au băut din băutura duhovnicească ce avea să vină. Iar piatra era Hristos* (*1 Corinteni* 10, 4). Și iarăși, Hristos fiind Fiul adevărat, noi primind pe Duhul, suntem făcuți fii[92]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XIX, în *PSB*, vol. 16, pp. 44-45)

„Precum Fiul este în Duhul ca în propriul chip, așa și Tatăl, în Fiul[93]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XX, în *PSB*, vol. 16, p. 47)

89. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul este în Tatăl și Duhul în Fiul. Astfel fiind noi în Duhul, suntem în Fiul și în Tatăl. Este ceea ce se numește perihoreză, sau interioritate reciprocă. Sensul dragostei între trei persoane este acela de a arăta că niciuna dintre cele două nu vrea ca numai ea să iubească pe cealaltă, ci fiecare se bucură de a o vedea iubită și de alta, punându-se prin aceasta în lumină deplina ei valoare, sau de a o iubi pe aceea în comun, fără ca vreuna să se arate geloasă. Perechea celor ce se iubesc e deschisă și spre altă persoană". (nota 45, p. 45)

90. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Lumina e din Tatăl. Dar ea strălucește prin Duhul în Fiul. Căci în Duhul e nu numai Fiul care strălucește, ci și Tatăl ca lumină". (nota 46, p. 45)

91. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul e apa vie a Fiului, pusă la dispoziția noastră ca să ne facă vii prin comuniunea cu Sfânta Treime și între noi". (nota 47, p. 45)

92. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta arată cât de mult este unit Duhul cu Fiul. Nu poate fi primit Fiul decât prin Duhul. Nu putem avea pe Duhul decât unindu-ne cu Fiul. Duhul este în Fiul, sau Fiul în Duhul. Duhul nu vine în noi singur, de Sine și pentru Sine, ci ca să ne câștige dragostea pentru Fiul și Tatăl. Bând Duhul ca pe o apă, o bem din râul Fiului și din izvorul Tatălui. Fiul ne adună prin Duhul în Sine ca Fiu, sau Duhul Sfânt ne imprimă calitatea de fii, făcându-ne să ne simțim fii ai Tatălui împreună cu Fiul, sau ca Fiul. Dacă Duhul ar purcede și de la Fiul, Acesta n-ar mai avea pe Duhul în Sine ca Fiu, ci ca Tată, și ni l-ar da ca Duh de Tată; sau primind pe Duhul în noi nu ar mai imprima în noi calitatea de Fiu, așa cum primind pe Fiul nu ne imprimă calitatea de Tată. S-ar imprima în noi calitatea Duhului deosebită de filiație; Duhul ar veni în noi pentru Sine. Poate de aceea s-a dezvoltat în Occident fie un hristomonism neduhovnicesc, fie un entuziasm al trăirii Duhului fără Hristos, un entuziasm harismatic pur sentimental, lipsit de filiație și de interes pentru cunoașterea mistică a lui Dumnezeu cel în Treime. Fiul vrea să ne bucure dăruindu-ne pe Duhul, și Duhul imprimă în noi pe Fiul. Aceasta e urmarea faptului că Duhul e *în Fiul*. Fiind ridicați în Duhul, suntem uniți în El cu Fiul în dragostea față de Tatăl, având lucrătoare în noi iubirea Tatălui față de Fiul. Totul e spre înfierea noastră". (nota 48, p. 45)

93. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dar Fiul Se reflectă în Duhul ca în chipul Său, ca Fiu, nu cum Se reflectă Tatăl în Fiul ca Tată. Duhul nu e chip al Fiului ca al celui ce L-ar naște, sau din care ar iradia, cum e Fiul chip al Tatălui, ca al Celui ce e născut din Tatăl. În Duhul trăim pe Fiul ca Fiu sau ca chip al Tatălui, ca pe Cel ce-L primește pe Duhul din Tatăl și e întors ca Fiu spre Tatăl". (nota 52, p. 47)

„Căci e nedespărțit Duhul de Cuvântul. (...) Iar Hristos fiind în noi, este și Tatăl". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXXI, în *PSB*, vol. 16, p. 63)

„(...) Fiul e în Tatăl și Tatăl în Fiul. Fiindcă cele ce sunt ale Tatălui, acelea sunt în Fiul și iarăși acestea se înțeleg în Tatăl. Așa se înțelege și cuvântul: *Eu și Tatăl una suntem* (*Ioan* 10, 30). Fiindcă nu sunt altele în Tatăl și altele în Fiul, ci cele ce sunt în Tatăl, acelea sunt și în Fiul. Și dacă vezi în Tatăl, cele ce le vezi în Fiul, bine se spune: *Cel ce Mă vede pe Mine vede pe Tatăl* (*Ioan* 14, 9)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către același Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, I, în *PSB*, vol. 16, p. 69)

„Iar dacă Fiul, fiind în Tatăl și Tatăl în El, a fost mărturisit că nu este creatură, e cu totul necesar ca nici Duhul să nu fie creatură. Căci în El este Fiul și El este în Fiul[94]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, *Epistola* aceluiași către același episcop Serapion, III, în *PSB*, vol. 16, p. 81)

„Unde este prezența Duhului Sfânt, acolo este prezent și Hristos; iar unde este Hristos, acolo este evident și Tatăl. (...) Așadar, fiind sfințiți prin Duhul, primim pe Hristos Care locuiește în noi în omul cel dinăuntru și împreună cu Hristos primim pe Tatăl, Care locuiește în cei vrednici". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, V, în *PSB*, vol. 17, p. 595)

„Fiul împărtășește din plinătatea Sa pe Sfântul Său Duh, căci este lăuntric firii Lui în mod nedespărțit". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al III-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 128)

„Căci se înțelege Dumnezeu-Tatăl într-o existență (ipostatică) în Sine, dar subzistă iarăși și Fiul în mod deosebit. Însă deși Fiecare Își are distinct ipostasul Său, nu Se află prin aceasta într-o separație totală. Căci nu e separat Fiul de Tatăl, cum e despărțit un înger de alt înger, și, în cele ale noastre, cutare de cutare, întreg de întreg. Rațiunea diferenței nu va merge până acolo ca să stea pe fiecare în întregime aparte. Căci în acest caz vor fi doi dumnezei. Dar Dumnezeire fiind și înțelegându-se una și singură, putem vedea pe Fiul viețuind și subzistând în Tatăl, și invers, adică pe Tatăl în Fiul. Căci este pecetea ipostasului Său". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VI-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 235)

„Deci lucrând cu privire la creație Dumnezeu-Tatăl, nu rămâne nelucrător Fiul. Nici dacă lucrează Fiul, nu va rămâne nelucrător Tatăl, dacă este un unic Dumnezeu și Creator. Căci fiecare este cugetat și este cu adevărat în celălalt, prin aceeași fire și ființă, deși se cugetă în mod deosebit în subzistențe și ipostasuri distincte". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuvântul al VI-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 265)

„Vom crede mai degrabă că Duhul lui Dumnezeu există și e prezent ființial în El, cum este duhul omenesc în om. Și precum dacă cineva ne-ar numi fie pe Petru, fie pe Ioan,

94. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E o interioritate reciprocă între Fiul și Duhul, deosebită de cea dintre El și Tatăl, sau de cea între Tatăl și Fiul". (nota 152b, p. 81)

ar indica numaidecât împreună cu ei și duhul lor propriu, prezent în ei, și ar arăta orice existență vie, la fel, socotesc, că este și cu Tatăl și cu Fiul. Împreună cu Fiecare se indică Duhul; și nu ca fiind o parte a Lui, cum cugetau și referitor la oameni[95]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VI-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 278)

„Tatăl este în Fiul și în Sfântul Duh, dar la fel și Fiul și Duhul în Tatăl, și Unul în Altul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuvântul al VII-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 285)

„Iisus Mântuitorul spune undeva că El este întru Tatăl și Tatăl de asemenea întru El. Dar este vădit oricui că nu se cuvine a cugeta pe Tatăl încăput în Fiul, ca pe un corp în alt corp, sau ca pe un vas în alt vas; sau a-L opune în oarecare mod pe Fiul Tatălui. Acesta se arată în Acela, și Acela, în Acesta, ca într-o identitate neschimbată a ființei și într-o unitate și asemănare prin fire. E ca și când cineva, văzându-și forma proprie și în alt chip, ar zice către unii, admirându-și asemănarea dusă la culme a propriei înfățișări: Eu sunt în această copie, și copia în mine; sau, în alt mod, ca și când, punându-și dulceața mierii pe limbă, ar zice despre ea: Eu sunt în miere, și mierea în mine; sau, iarăși, ca și când căldura provenită natural din foc ar face glasul celui ce o simte să spună: Eu sunt în foc, și focul în mine[96]. Căci fiecare dintre cele spuse este pentru cugetarea abstractă separabil, dar în fire ele sunt unite, și una se arată din alta într-o mișcare inseparabilă și nedistanțată, deși una pare să fie despărțită de cea în care este.

Astfel, se realizează o unitate între înțelesurile celor cugetate, căci una apare în alta, dar amândouă sunt aceeași în ființă. Deci dacă, prin identitatea ființei și prin deplina neprefacere a caracterului propriu, Tatăl este în Fiul, cum va încăpea și se va arăta Cel mai mare în Fiul, Care este, după aceia, mai mic? Iar fiindcă Tatăl este întreg în Fiul, Fiul este numaidecât desăvârșit și condiție a caracterului Tatălui[97]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 3, în *PSB*, vol. 41, p. 39)

„Căci cum s-ar înțelege vreodată peste tot Cuvântul fără Duhul propriu? (...) Deci în ce mod vom despărți Duhul de Fiul, Care este unit cu El prin fire și în mod ființial și Care se arată prin El existând în mod evident prin fire, încât nu trebuie să se cugete că e fără El datorită identității lucrării și firii întru totul neschimbate?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, pp. 146-147)

---

95. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul Sfânt este în Tatăl și în Fiul Viața, cum este și în om duhul viața. Iar Fiul e în Dumnezeu Înțelepciunea, sau gândirea înțeleaptă. Dar în Dumnezeu acestea au în mod mai accentuat caracter de Persoane, cum în oarecare măsură și în om n-ar fi gândire și viața, dacă n-ar fi gândire și viață, dacă n-ar fi în legătură cu alte persoane. E greu de despărțit relația între acestea". (nota 396, p. 278)

96. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „De simți în tine căldura celui ce te iubește, ca a unuia ce îți este prin aceasta interior, ești îndreptățit să spui: *Eu sunt în el și el este în mine*". (nota 55, p. 39)

97. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Părinții, meditând la modul cum poate fi Tatăl în Fiul și viceversa, au fost ajutați prin aceasta să reflecteze asupra tainei existenței persoanelor umane ce se iubesc una în alta. Eu sunt în cel pe care îl iubesc, și el în mine, în înfățișarea mea se reflectă chipul lui și el contribuie la precizarea caracterului sau trăsăturii mele. Suntem unul în altul și ne definim unul pe altul, dar nu ne confundăm. Suntem o unitate, prin unitatea firii, dar și prin întregirea ce ne-o dăruim ca persoane deosebite. Însă prin faptul din urmă rămânem și distincți în această unitate. Filosofia elină știa de indivizi separați, sau de esența comună, dar nu reflectase asupra comuniunii care unește persoanele fără să le confunde". (nota 56, p. 39)

„Ca cel ce are în Sine pe Tatăl și pe Duhul prin fire, Mântuitorul a extins la un număr plural de Persoane mărturia Lui[98]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 174)

„Fiul are în Sine prin fire pe Tatăl, împreună slăvit și împreună subzistent[99]. Și Tatăl are în Sine pe Fiul ca împreună-posesor al ființei, deci și al slavei în toate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a VI-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 637)

„Precum soarele este în strălucirea provenită din el, și strălucirea în soarele din care a ieșit, așa este Tatăl în Fiul și Fiul în Tatăl, prin număr distingându-Se ca doi și fiind astfel în ipostasuri, dar prin identitatea firii fiind uniți într-o unică Dumnezeire". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a VI-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 738)

„Dumnezeu-Tatăl are în Sine pe Duhul Său, adică pe cel Sfânt, prin Care Se sălășluiește în Sfinți și le descoperă tainele, nefolosindu-L pentru aceasta în chip de slujitor (să nu socotești aceasta!), ci Duhul existând în Tatăl ființial și provenind din Tatăl, fără să se producă vreo diviziune sau distanțare, ci declarând ca proprii cele în care și din care este. Căci Dumnezeu nu vorbește altfel făpturii decât prin Fiul în Duhul, căci Duhul este propriu și Unuia-Născutului, fiindcă este de o ființă cu Tatăl[100]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 993)

„Se-nalță cărările noastre
Și-n toate s-arată Duh Sfânt,
Și Fiul s-arată în Tatăl,
Și Tatăl întreg în Cuvânt". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Imnuri*, Imnul VII („Tu, strălucire-a slavei Tatălui"), în *PSB*, vol. 53, p. 354)

---

98. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos are pe Tatăl și pe Duhul ca pe Cei ce sunt una în fire cu El, deci așa cum nu-I avem noi oamenii, care suntem de o fire creată, deosebită de a lui Dumnezeu. De aceea S-a dat nu numai ca mărturie despre Sine ca Fiu al lui Dumnezeu, ci vorbește la plural de mărturia tuturor celor trei Persoane. Simțea și El și simțeau și cei ce-și deschideau inima Lui că spusele Lui sunt nu numai ale Lui, ci ele sunt întărite și de Tatăl, și de Duhul. Dacă și eu simt, când cred, pe Dumnezeu grăind în mine, și simte aceasta și cel ce mă ascultă, cum n-ar fi simțit aceasta Fiul lui Dumnezeu făcut om și n-ar fi simțit-o și cei ce Îl ascultau?" (nota 296, p. 174)

99. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În Simbolul niceo-constantinopolitan se spune *Despre Sfântul Duh* că e *împreună închinat și slăvit* cu Tatăl și cu Fiul. Aceasta pentru că e de o ființă cu Ei. În Duhul sunt toate puterile Tatălui și Fiului. Așa este și Tatăl *împreună slăvit în Fiul.* Căci Fiul nu e natura Tatălui, ci este în Tatăl, și Tatăl în El. Tot ce are ca putere mai presus de fire Tatăl are și Fiul; pentru că ființa Fiului este una cu a Tatălui. Dar totuși sunt deosebiți. Căci sunt *împreună-subzistență.* Nu se poate numi o Persoană Tată dacă nu are împreună-subzistent, sau ca ipostas unit cu El, pe Fiul; și nici Fiul nu poate fi Fiu dacă nu are împreună subzistent cu El un Tată. Tatăl nu e numele unei Persoane singulare și despărțite de Fiul și nici invers. Dar nici numele unuia dintre Ei nu e numele unei Persoane confundate cu al celeilalte. Tatăl se trăiește ca Tată al Fiului, și Fiul, ca Fiu al Tatălui. Fiecare are în Sine, în definiția Sa, pe Celălalt, dar deosebit de El. Tatăl nu e numele unei Persoane singulare și nici Fiul. Dar, la fel, nu e numele unei Persoane confundate cu alta. Aceasta este și relația dintre oameni. Dar în Dumnezeu, unicitatea e dusă la maximum, însă fără confuzie. Această relație e una dintre tainele fundamentale ale existenței". (nota 1210, p. 637)

100. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Duhul este al Tatălui, fiind de o ființă cu El și provenind din El, este și al Fiului, pentru că și Fiul este de o ființă cu Tatăl". (nota 1866, p. 993)

## „Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine" (*Ioan* 14, 10)

„Spun identitate între Tatăl și Fiul, dar salvez însușirea de Fiu și de Tată. În ipostasul Fiului înțelege chipul părintesc, ca să salvezi rațiunea exactă a chipului Tatălui, ca să înțelegi, cu cuviință dumnezeiască, cuvintele: *Eu sunt în Tatăl și Tatăl întru Mine* (*Ioan* 14, 10). Să nu înțelegi amestecarea ființelor, ci identitatea caracterelor". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXIII-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 588)

## Împreună-lucrarea Persoanelor Sfintei Treimi

„(...) Unul și Același Duh Sfânt lucrează până acum împreună cu atotputernicul Dumnezeu Tată și cu Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava și nemărginita putere în vecii vecilor. Amin". (*Actele martirice*, „Martiriul Sfintelor Perpetua și Felicitas", XXI, în *PSB*, vol. 11, p. 131)

„Ia bine aminte la cuvintele Domnului: pe când ne instruiește în legătură cu Tatăl, se folosește de termeni care inspiră suveranitatea, ca atunci când zice: *Vreau, curățește-te* (*Matei* 7, 3); *Taci, închide-ți gura* (*Marcu* 4, 39); *Eu însă zic vouă* (*Matei* 5, 22); *Demon mut și surd, Eu îți poruncesc* (*Marcu* 9, 25), și câte altele asemenea acestora. Pentru ca prin acestea să cunoaștem pe Stăpânul și Creatorul nostru, iar prin acelea să aflăm pe Tatăl Stăpânului și Creatorului nostru. Astfel, de pretutindeni se adeverește cuvântul că faptul de a crea Tatăl prin intermediul Fiului nu face imperfectă lucrarea creatoare a Tatălui, nici nu micșorează (valoarea) lucrării Fiului; (prin acest cuvânt) se demonstrează unitatea voinței (Lor)". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. VIII, în *PSB*, vol. 12, p. 37)

„Dacă acceptăm ca unică lucrarea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt, fără nicio deosebire nici varietate față de oricine ar fi, va trebui să deducem din unitatea de acțiune o unitate de natură". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 189, VI, în *PSB*, vol. 12, p. 388)

„Tatăl, Fiul și Sfântul Duh împreună sfințesc, împreună dau viață, luminează, mângâie și săvârșesc în același fel toate lucrările asemănătoare. Deci nimeni să nu atribuie în chip special acțiunii Duhului puterea de a sfinți, după ce am auzit în Evanghelie pe Mântuitorul spunând Tatălui Său în legătură cu ucenicii Săi: *Părinte, sfințește-i întru numele Tău* (*Ioan* 17, 17). Așadar, pentru cei care-s vrednici trebuie să credem că tot ce se lucrează în ei e în comun lucrarea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt: orice har, orice putere, orice înaintare morală, viața, mângâierea, schimbarea care duce la nemurire, trecerea la libertate, precum și toate celelalte bunuri care ajung până la noi". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 189, VII, în *PSB*, vol. 12, p. 388)

„Identitatea actelor lasă să se vadă comunitatea de natură". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 189, VIII, în *PSB*, vol. 12, p. 389)

„Și împlinind în El toată teologia și desăvârșirea noastră, prin care ne-a unit pe noi cu Sine și prin Sine cu Tatăl[101], a poruncit ucenicilor: *Mergând, învățați toate neamu-*

101. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul Sfânt e prezentat pretutindeni de Sfântul Atanasie ca Cel în care se împlinesc sau se desăvârșesc de către Tatăl toate, în vreme ce Fiul e Cel prin care se împlinesc.

*rile, botezându-i pe ei în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh* (*Matei* 28, 19)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, VI, în *PSB*, vol. 16, p. 28)

„Căci nimic nu se face de Tatăl, care nu se face și nu se lucrează prin Cuvântul în Duhul". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXXI, în *PSB*, vol. 16, p. 63)

„*A zis Domnul Dumnezeu*, spune Scriptura: *Nu este bine să fie omul singur. Să-i facem lui ajutor asemenea lui* (*Facerea* 1, 18).

Iată iarăși și aici: *Să facem*. Precum la început la facerea omului, spusese: *Să facem om după chipul Nostru și după asemănare* (*Facerea* 1, 26), tot așa și acum, când avea să facă pe femeie, se folosește de același cuvânt și spune: *Să facem*. Cu cine vorbește? Nu vorbește cu vreo putere creată, ci cu Cel născut din El, cu Sfetnicul Cel minunat, Cel tare, Domnul păcii (*Isaia* 9, 6), Fiul Lui cel Unul-Născut". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, Omilia XIV, IV, în *PSB*, vol. 21, p. 162)

„Glasul dumnezeiesc nu zice o dată: *Ceea ce a curățit Dumnezeu nu e spurcat*, ci de trei ori se face această vestire, ca să învățăm, prin primul glas că Dumnezeu care curățește e Tatăl; prin al doilea la fel, că Dumnezeu care curățește e Fiul cel Unul – Născut; și prin al treilea, de asemenea, că Dumnezeu care curățește tot ce e necurat e Duhul Sfânt (*Faptele Apostolilor* 11, 1-10)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, omilia X, în *PSB*, vol. 29, p. 254)

„Tatăl, Fiul și Sfântul Duh împreună sfințesc, împreună dau viața, luminează, mângâie și desăvârșesc în același fel toate lucrările asemănătoare. Deci nimeni să nu atribuie în chip special acțiunii Duhului puterea de a sfinți, după ce am auzit în Evanghelie de Mântuitorul spunând Tatălui său în legătură cu ucenicii Săi: *Părinte, sfințește-i întru numele Tău* (*Ioan* 17, 17). Așadar, pentru ce-i care-s vrednici trebuie să credem că tot ce se lucrează în ei e în comun lucrarea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt: orice har, orice putere, orice înaintare morală, viața, mângâierea, schimbarea care duce la nemurire, trecerea la libertate, precum și toate celelalte bunuri care ajung până la noi". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Epistola despre Sfânta Treime către mai marele doctorilor, Eustahe*, cap. I, în *PSB*, vol. 30, p. 434)

---

De la Tatăl pornește orice lucrare, împlinindu-se prin Fiul în Duhul Sfânt. Tatăl este unica origine pentru toate. Fiul este mijlocul prin care, iar Duhul Sfânt este Cel în care se împlinesc toate. Duhul se află astfel în Fiul, dar purcede din Tatăl, cum se naște Fiul din Tatăl. Fiul nu e origine a Duhului, precum nu e origine pentru nimic, ci *locul* de odihnă al Duhului și de oprire a iubirii interioare între Persoanele dumnezeiești. Duhul pornind din Tatăl nu trece dincolo de Fiul, căci în Fiul se oprește iubirea Tatălui, a cărei mărturie I-o aduce Fiului Duhul. Fiul s-ar relativiza dacă ar fi pentru Duhul Sfânt un punct de trecere. În acest caz ar trebui să pornească din Tatăl și din Fiul o nouă Persoană care să-I mărturisească Duhului iubirea Lor. Mai sus sau mai jos decât Fiul nu e nimeni pentru Tatăl și din ființa Lui. Dacă Duhul ar merge mai departe de la Fiul, unindu-ne cu El, n-am deveni fii ai Tatălui. Numai adunându-ne în Fiul, în care Se odihnește Duhul, ne facem fii ai Tatălui. Aceasta nu e nicio punere a Duhului pe un plan inferior. Căci numai în Duhul e văzut Fiul în toată măreția și frumusețea Lui neîntrecută. Iar faptul că Fiul Îl dă oamenilor pe Duhul nu e decât spre adunarea oamenilor în Cel iubit de Tatăl ca Fiu, ca în Cel în care Se odihnește Duhul pornit din Tatăl. Dacă prin Duhul s-ar trece dincolo de Fiul, lucrarea Lui n-ar fi spre înfierea noastră". (nota 13, p. 28)

„Căci toate vin la noi de la Tatăl prin El în Duhul". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al V-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 229)

„Căci tot ce se face de către Tatăl, este în mod deplin o lucrare a Fiului; și ceea ce se spune că se îndeplinește prin Fiul este neîndoielnic o operă a Tatălui. Căci toate se îndeplinesc de amândoi în egalitate, lucrând Tatăl, dar având în lucrarea Sa și voirea în orice prin Fiul și împreună cu Acela în Duhul". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VI-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 251)

„Firea dumnezeirii celei una se cunoaște de către noi și de către sfinții îngeri în Treimea Sfântă și cea de o ființă. Și în ipostasul Lui distinct, Tatăl este desăvârșit, de asemenea și Fiul și Sfântul Duh. Dar voința creatoare a Unuia dintre cei numiți, referitoare la orice se spune că se face, este o lucrare a Lui, dar trece prin toată dumnezeirea și este rezultatul ființei comune celei mai presus de creațiune, dar și propriu și potrivit fiecărei Persoane în parte. Deci opera ce se împlinește este a firii celei una, dar se face prin trei ipostasuri și e potrivită Fiecăruia în mod special, Fiecare fiind desăvârșit în Sine. Deci lucrează Tatăl, dar prin Fiul în Duhul. Lucrează și Fiul, dar cu puterea Tatălui, înțeles din El și în El ca subzistență (ca ipostas) deosebit. Lucrează și Duhul. Căci Duhul este al Tatălui și al Fiului, lucrător în toate". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VI-lea, în *PSB*, vol. 40, pp. 262-263)

„Cum vom înțelege spusa: *Tatăl Meu până acum lucrează, și Eu lucrez* (*Ioan* 5, 17)? Căci Fiul nu spune că Dumnezeu-Tatăl lucrează în mod deosebit și de Sine cele privitoare la cele ce sunt, nici despre Sine nu spune că lucrează fără Tatăl și în mod oarecare deosebit de ființa din care este, ca o alta. Fiindcă ar fi doi Creatori, și nu unul, dacă ar lucra fiecare aparte și despărțit[102]. S-ar putea, în acest caz, ca Tatăl să nu aibă pururea pe Fiul în Sine, și Fiul, la fel, s-ar vedea neavând pururea pe Tatăl în Sine dacă s-ar întâmpla ca fiecare să lucreze ceva din cele ce sunt aparte și în mod separat, precum am spus mai înainte. Și n-ar fi adevărat ceea ce spune Fiul: *Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine* (*Ioan* 14, 10)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, p. 58)

102. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Mărturisim un singur Dumnezeu, deci și un singur Creator pentru că, deși sunt trei Persoane, ființa și lucrarea e una. De câte ori nu se întâmplă și ca doi sau mai mulți oameni să facă o singură lucrare: ridică un lemn împreună, spre exemplu. Dar ei își pot, de cele mai multe ori, și despărți lucrările. Numai mărginirea în putere îi face uneori să-și unească lucrările într-una. Dumnezeu săvârșește totdeauna în mod unit lucrarea Sa nu din mărginire, ci din deplinătatea unității de ființă și de iubire. Dar Tatăl nu Se confundă cu Fiul și cu Duhul în lucrarea comună ce o săvârșesc. El e Tatăl, Cel din Care pornește lucrarea, Fiul e Cel prin Care lucrarea se împlinește fără ca Tatăl să fie absent, și Duhul e Cel în Care se duce la capăt, fără să fie absenți Tatăl și Fiul din ea. Fiecare simte pe Ceilalți lucrând în lucrarea Sa. E un mod de-a trăi lucrarea unității, deci și persistența lor ca Persoane în această unitate. Dar crearea și susținerea și mântuirea în comun a lumii are o semnificație și pentru lume. Tatăl nu lucrează separat o parte a lumii, și Fiul, la fel. Ea se resimte de lucrarea comună a Sfintei Treimi. Însă, fiind creată de Tatăl prin Fiul în Duhul Sfânt, Tatăl pune pe ea pecetea faptului de-a proveni din El prin Fiul și de-a înainta spre unirea cu Dumnezeu, sau spre desăvârșire, prin maxima prezență în ea a Duhului Sfânt. În mod special, făpturile conștiente primesc putința de-a se face fii prin har prin unirea cu Fiul. În primul rând ele primesc o structură rațională, putând fi cunoscute de făpturile conștiente prin rațiune. Căci sunt făcute prin Gândul înțelept care e și Putere. Chiar la om, în cuvânt e gând și putere, care poate înrâuri chiar fără sunet, prin oarecare telepatie. Lumea nu e produsă printr-un impuls necugetat, ci printr-o gândire înțeleaptă, care are în ea o putere atât de mare, că poate să o creeze din nimic". (nota 94, p. 58)

„Fiecare este și lucrează în fiecare, e vădit că, lucrând Tatăl, lucrează și Fiul la fel, ca Putere naturală și ființială și ipostatică a Lui; iar lucrând Fiul, lucrează și Tatăl, ca Izvor al Cuvântului creator, Care există în mod natural în Cel născut din El, ca și focul în căldura provenită din el". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, p. 59)

„Prin toată Sfânta Treime vin la noi bunătățile și Tatăl e totul în toate prin Fiul și Sfântul Duh. Da e de observat și aceea că a crede în Fiul e ceva de mare preț. Căci are drept cunună viața[103]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 384)

„E neîndoielnic adevărat că nu greșește cineva spunând că toate lucrările Tatălui asupra unora, sau voirile Lui, sunt ale Sfintei Treimi, la fel și ale Fiului, și ale Sfântului Duh. Din această cauză, spunându-se că Dumnezeu și Tatăl descoperă pe Fiul și cheamă la El pe cei gata să creadă, se arată că aceasta face și Fiul și nu mai puțin Duhul Sfânt[104]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 390)

„Dumnezeirea este una după fire, înțeleasă în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh, deci că nu lucrează fiecare în mod împărțit în ceva din cele ce sunt (cele create), ci orice s-ar spune că se face prin Unul este numaidecât operă a întregii firi dumnezeiești. Căci Sfânta Treime fiind Una prin deoființime, Una este numaidecât și puterea Ei în toate. Căci toate sunt din Tatăl prin Fiul în Duhul. Astfel, ceea ce am spus de multe ori, aceea o spunem iarăși. Căci, deși e obositor a repeta aceleași, ele cuprind adevărul. Dar e obiceiul Mântuitorului Hristos să atribuie lucrării Tatălui toate câte întrec puterea omului. Căci S-a smerit pe Sine făcându-Se om[105]. Și, deoarece a primit chipul robului, nu nesocotește măsura robului (*Filipeni* 2, 7-8). Totuși, nu Se pune în afara facerii tuturor împreună cu Tatăl, ci Cel ce L-a născut pe El lucrează toate prin El, după spusa Mântuitorului însuși. Căci zice: *Tatăl, Care rămâne în mine, El face lucrurile* (*Ioan* 14, 10)[106]. Punând deci pe seama iconomiei celei în trup ceea ce se cuvine ei, atribuie lui Dumnezeu și Tatăl cele mai presus de puterea omului". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a IV-a, cap. 3, în *PSB*, vol. 41, pp. 414-415)

---

103. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În fiecare Persoană a Treimii Se află și celelalte două, lucrând împreună. În Fiul sunt pus în legătură de fiu cu Tatăl, și această simțire o am prin Duhul ce mi Se dă prin Fiul. Dar legătura trăită de mine cu Sfânta Treime pornește de la credința mea în Hristos ca Fiul lui Dumnezeu. Căci El a venit vizibil aproape de oameni prin faptul că S-a făcut om. Dar prin Hristos ne punem în legătură cu Sfânta Treime numai dacă El este Fiul de o ființă cu Tatăl. Cei ce neagă aceasta rămân despărțiți de Dumnezeu". (nota 689, p. 384)

104.Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Fiul, lucrând în unii oameni, o face cu conștiința că face aceasta pentru că Tatăl o dorește, deci nu fără lucrarea Tatălui, se poate spune că lucrarea Lui este și lucrarea Tatălui, iar lucrarea Tatălui este și lucrarea Fiului. Ei sunt uniți în lucrare, fără să Se confunde ca Persoane. În aceasta se arată desăvârșita Lor iubire, care se reflectă într-un fel și în relația persoanelor umane ce se iubesc". (nota 704, p. 390)

105. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Toate faptele mai presus de puterea omului sunt ale tuturor celor Trei Persoane dumnezeiești. Dar, întrucât Dumnezeu-Cuvântul S-a făcut și om, atribuie acele fapte de cele mai multe ori nu Sieși, ci lui Dumnezeu-Tatăl, ca să Se pună pe Sine în relief ca om". (nota 756, p. 415)

106. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Tatăl face lucrările aflându-Se în Fiul, Care nu e pasiv, ci e și El lucrător, deci le face împreună cu Fiul. Sau: Tatăl lucrează toate prin lucrarea Fiului. E cea mai deplină unitate între Persoanele Care totuși nu se contopesc. Într-un anumit grad, aceasta se întâmplă și între oameni. Când copilul face ceva încurajat de mama, trăiește în lucrarea sa și lucrarea mamei". (nota 757, p. 415)

„Dar El spune: *nu fac de la Mine nimic*, nu ca o slugă, sau ca vreun ucenic și așteptând să I se poruncească de către Tatăl, sau ca cel învățat spre împlinirea minunilor, ci arată mai degrabă în modul cel mai exact că, provenind din ființa lui Dumnezeu și Tatăl și răsărind ca o Lumină din sânul nepătruns al Tatălui în mod negrăit și fără început și subzistând etern împreună cu El, și fiind și cugetându-Se că e chipul și pecetea ipostasului Lui, are aceeași cugetare, ca să spun așa, și aceeași lucrare cu El în toate. Și, ca să ne învețe clar că este în toate împreună-voitor cu Cel ce L-a născut, zice: *Nu fac de la Mine nimic*. E asemenea cu a zice: Nu Mă despart printr-o voință specială de cea care se află în Dumnezeu-Tatăl. Toate câte le voiește și le hotărăște Tatăl prin firea Lui, acelea sunt și în Mine, deoarece am strălucit din sânul Lui și sunt rodul adevărat al ființei Lui. Sunt greu de explicat acestea și nu e ușor de a exprima prin grai cele ce nu sunt accesibile înțelegerii. Totuși, aducându-le pe cât se poate pe acestea la o oarecare înțelegere, vom câștiga o răsplată cerească și ne vom păstra mintea nerănită și neclătinată prin abaterile spre altceva". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 557)

„Sunt Dumnezeu și Fiu după fire, că nu sunt nicidecum voitor prin Mine, ci împreună-voitor cu Dumnezeu-Tatăl și ceea ce face El, acelea nu șovăi să le fac și Eu, și de asemenea vorbesc cele ce Îl știu și pe El spunând. Căci sunt de aceeași ființă cu Cel ce M-a născut[107]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, p. 587)

„Ceea ce face Tatăl, aceea se împlinește prin Fiul în Duhul. Și iarăși, ceea ce face Fiul, aceea se zice că face Tatăl în Duhul[108]. De aceea și spune: *De la Mine nu fac nimic, ci Tatăl care este în Mine face lucrările*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile VII și VIII, în *PSB*, vol. 41, p. 731)

„Dumnezeirea fiind cugetată una în Tatăl și în Fiul și în Duhul, orice cuvânt de la Tatăl este prin Fiul în Duhul. Și toată fapta, sau minunea, se lucrează de la Tatăl prin Fiul în Duhul. Căci nu e Fiul în afară de ființa Tatălui, nici Duhul Sfânt. Iar Fiul Unul-Născut fiind în Tatăl și având pe Cel ce-L naște în Sine, spune că Tatăl lucrează. Căci firea Tatălui este lucrătoare, strălucind în Fiul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 854)

---

107. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul e de o ființă cu Tatăl, dar e Persoană deosebită. Deci lucrează și spune ceea ce lucrează și spune Tatăl, dar ca un alt lucrător și voitor, adică sunt doi împreună-lucrători și voitori. Ființa comună se manifestă într-o desăvârșită împreună-lucrare și voire a Ambilor, care arată și o iubire desăvârșită. Ființa comună nu anulează deosebirea Persoanelor. Persoanele deosebite nu împart ființa, voința, lucrarea. Fiul poate spune: Trăiesc în lucrarea și vorbirea Mea lucrarea și voirea Tatălui, sau în voirea și lucrarea Tatălui, voirea și lucrarea Mea. Dar deosebirea personală nu indică numai o doime de Persoane neidentice, ci și o deosebire de poziție în voirea și lucrarea comune. Dar nu Tatăl face și voiește ceea ce vede pe Fiul făcând și voind, ci invers. Fiul face și vorbește tot ce vede pe Tatăl făcând și vorbind, dar voind și făcând aceleași cu o totală bucurie, ca și când le-ar face și vorbi dintr-o pornire proprie". (nota 1113, p. 587)

108. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „De multe ori chiar noi trăim o influență, deci un ajutor, un îndemn verbal, sau tăcut, de la alții, realizând un scop, deci simțim lucrarea noastră întregită de a altora. Aceasta mai ales când suntem într-o relație iubitoare cu aceia. Este greu să credem că lucrarea noastră este cu totul individuală". (nota 1366, p. 731)

„Sfânta Treime Se vede și Se slăvește în întregime de către noi chiar și într-o Persoană. Căci numai pe Dumnezeu Mântuitor, nevăzând în parte în Tatăl, în parte în Fiul, sau în parte în Sfântul Duh darurile cu care, primindu-le, suntem miluiți, ci declarând că mântuirea noastră este fapta unei unice Dumnezeiri. Căci deși părem că atribuim fiecărei Persoane ceva din cele ce se fac cu noi, sau din cele lucrate cu creația, nu mai puțin credem că toate sunt de la Tatăl prin Fiul în Duhul. Deci înțelegem cu multă dreptate că Tatăl ne hrănește în dreapta credință prin Duhul, sau El lucrează, adică ne privește și ne vede și ne învredniceşte de grija îndreptării, prin Fiul în Duhul. Socotim că e mai bine să înțelegem așa decât altfel. Căci, dacă admitem că fiecare dintre cele trei Persoane lucrează în mod separat cele referitoare la noi (ceea ce nu atribuim și Alteia), cum nu va fi neîndoielnic că, deoarece Fiul S-a numit acum viță, iar Tatăl, lucrător, suntem hrăniți în mod special și susținuți în buna existență numai de Fiul, iar de la Tatăl nu avem decât îngrijirea? Căci e propriu viței să hrănească mlădițele ei, iar lucrătorului, numai să se îngrijească de ea. Dar, dacă cugetăm drept, vom socoti că nici aceea nu se face fără Tatăl, nici aceasta, fără Fiul și nimic nu se va înfăptui fără Sfântul Duh. Toate sunt, precum am spus, de la Tatăl prin Fiul în Duhul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. al II-lea, în *PSB*, vol. 41, pp. 924-925)

„Iar dacă credem că Fiul este prin fire și cu adevărat în Tatăl Său și are în firea Sa pe Cel ce L-a născut, toate se vor săvârși prin Amândoi, ca dintr-o unică Dumnezeire, în Duhul. Astfel, nici Tatăl nu va fi socotit că ne hrănește în afara Fiului, nici Fiul nu va fi socotit străin de lucrarea Tatălui în noi. Căci unde se vede unitatea firii în rațiuni identice, nu se împarte nici lucrarea, chiar dacă s-ar înțelege că e variată și diferită[109]. Iar ființa, adică Dumnezeirea adevărată și cea după fire, fiind înțeleasă ca una în trei ipostasuri, în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh, cum nu s-ar spune foarte clar și neîndoielnic că uneori lucrarea este a Unuia, dar ca rezultat al întregii și unicei Dumnezeiri, aflându-se în ea aceeași putere a firii?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a X-a, cap. al II-lea, în *PSB*, vol. 41, p. 925)

## Aproprierea

„Principala bunătate este fără îndoială Tatăl: din ea S-a născut Fiul, Care este în toate privințele *chipul bunătății Sale* (*Matei* 15, 10). Într-adevăr, nu există în Fiul altă bunătate decât cea care este în Tatăl. Acesta-i motivul pentru care Mântuitorul zice, pe bună dreptate, în Evanghelie (*Marcu* 10, 18): *nimeni nu este bun decât numai Unul Dumnezeu, Tatăl.* Prin aceasta trebuie să înțelegem că Fiul nu are altă bunătate decât numai aceea care este în Tatăl. Și mai e numit Fiul, pe bună dreptate, chipul Său, pentru că nu vine din alt loc decât din această bunătate, care e și începutul, pentru ca să nu se vadă în Fiul altă bunătate decât cea care e în Tatăl, iar nu o bunătate străină sau diferită. De aceea nu trebuie luate drept blestem cuvintele *nimeni nu e bun decât numai Unul Dumnezeu-Tatăl*, ca și cum am vedea aici o tăgăduire a bunătății lui Hristos sau a Duhului Sfânt, ci – după cum s-a spus mai înainte – trebuie să situăm în Tatăl bunătatea primordială: Fiul, Care Se naște din El, sau Duhul, Care purcede din El[110] reproduc

109. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Tatăl lucrează în alt mod decât Fiul și Duhul, dar lucrarea Lui nu e despărțită de a Lor, căci pornește din Tatăl și se efectuează prin Fiul, sfârșindu-se în Duhul". (nota 1755, p. 925)

110. Nota Pr. T. Bodogae: „Termenul tehnic procedens (din gr. ἐκπορεύων) poate să fi fost creat de Rufin,

în Ei, fără îndoială, firea (autentică) a acestei bunătăţi care este în izvorul din care S-a născut Fiul şi din care a purces Duhul Sfânt.

Dacă atributul *bun* s-a dat de către Scripturi şi altor fiinţe, fie că erau îngeri, oameni, slujitori, comoară chiar, în toate aceste cazuri s-a vorbit în sens larg, fiind vorba doar de o bunătate întâmplătoare, nu de una substanţială". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea I, XIII, 2, în *PSB*, vol. 8, pp. 68-69)

„După cum nimeni nu trebuie să se poticnească de faptul că Tatăl e Dumnezeu şi de faptul că şi Mântuitorul e Dumnezeu, tot astfel, întrucât Tatăl e numit *Atotputernicul*, nimeni nu trebuie să se tulbure pentru faptul că şi Fiul este numit *Atotputernicul*[111]. Corespunde aşadar adevărului ceea ce a zis El către Tatăl: *Toate ale Mele sunt ale Tale şi ale Tale sunt ale Mele şi M-am preamărit întru ei* (*Ioan* 17, 10). Iar dacă tot ce este al Tatălui este şi al lui Hristos, printre atributele pe care le aflăm în Tatăl este şi atotputernicia: or, fără nicio îndoială se cade ca şi Fiul cel Unul-Născut să fie *atotputernic* pentru ca tot ce are Tatăl să le aibă aşijderea şi Fiul". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea I, X, 2, în *PSB*, vol. 8, p. 66)

„Cuvântul lui Dumnezeu este viu, împlinitor şi creator, şi că nu există propriu-zis deosebire, în ce priveşte firea, între Cuvânt şi Cel din care se naşte.

După cum, fiind vorba de oameni, spunem că din minte iese cuvântul, dar nu se confundă cu ea şi nici nu e total despărţit de ea, ci întrucât purcede din ea este ceva specific, dar şi deosebit de ea, însă, în acelaşi timp, ca manifestare a minţii, iarăşi nimeni n-ar putea spune despre cuvânt că nu stă în legătură cu mintea, ci că au natură comună (...) tot aşa stau lucrurile şi în ce priveşte pe Cuvântul lui Dumnezeu: având viaţă aparte, Cuvântul se deosebeşte de Cel care I-a dat-o; după natură, însă, este una cu Cel ale Cărui însuşiri, ca Dumnezeu ce este, le are deopotrivă. Căci vrând să vorbim de Tatăl şi să-I înşirăm însuşirile specifice, ca bunătate, putere, înţelepciune, veşnicie, depărtarea de rău şi de moarte, cu un cuvânt desăvârşirea deplină sau oricum ne-am exprima, în mod automat vom atribui aceleaşi însuşiri şi Fiului, care-şi are existenţa din Tatăl". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 1, în *PSB*, vol. 30, p. 290)

„Dumnezeu-Tatăl are nemurirea, această demnitate se va afla în mod fiinţial şi în Fiul şi va fi împreună numit numaidecât nemuritor, sau nemurirea însăşi prin fire. Şi împodobit cu măririle Născătorului, va fi împreună închinat cu El de noi înşine şi de sfinţii îngeri". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al III-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 115)

„Însuşirile proprii ale fiinţei lui Dumnezeu-Tatăl sunt şi ale Fiului, mai bine-zis tot ce se poate spune că e propriu Tatălui după fire, a arătat că este propriu şi Fiului.

(...) Deci Fiul nu este prin nimic mai mic decât Dumnezeu-Tatăl, dacă se cunoaşte ceea ce este după fire, remarcându-Se prin aceleaşi însuşiri ale dumnezeirii. Căci prin aceasta este şi pecete a ipostasului Tatălui. Fiindcă prin El şi în El se observă firea

dat fiind că Origen spusese însuşi că nu ştie cum să exprime originea Duhului". (nota 200, p. 69)

111. Nota Pr. T. Bodogae: „Întrucât izvorul e tot numai unul, Tatăl, însă unitatea de voinţă şi de lucrare este veşnică". (nota 181, p. 66)

Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VI-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 230)

„Nu e clar că se distinge de către noi foarte bine prin deosebirea ipostasului propriu ce este Tatăl, ce este Fiul și ce este Duhul? Totuși, prin întâlnirea în unitatea firii, toate sunt ale tuturor, prezența, cuvintele, participarea, lucrarea și slava și câte înfrumusețează firea dumnezeiască". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VII-lea, în *PSB*, vol. 40, pp. 286-287)

„Una este Dumnezeirea și așa se vede în Sfânta și cea de o ființă Treime. Astfel voirile și lucrarea, ce se arată proprii și se atribuie fiecăruia, le socotim ca aparținând întregii Dumnezeiri. Căci firea dumnezeiască și nedespărțită nu lucrează în mod divizat, în ceea ce privește rațiunea cea una a Dumnezeirii, ci fiecare dintre cele cugetate subzistă în ipostas propriu. Căci ceea ce este Tatăl este și Fiul și Sfântul Duh asemenea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 391)

„Deoarece în Tatăl este o singură Dumnezeire și stăpânire și puterea neschimbată a aceleiași firi, cu siguranță faptele Fiului sunt fapte ale lui Dumnezeu-Tatăl, și faptele lui Dumnezeu-Tatăl sunt, iarăși, fapte ale Fiului[112]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 557)

„Căci toate câte este Tatăl este și Fiul, afară de nenaștere (căci Fiul e născut), și toate câte este Fiul este și Duhul Sfânt, afară de naștere (căci Duhul e purces)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, p. 124)

## Relațiile interpersonale

„Precum nu se poate vorbi de un tată al Tatălui, așa nu se poate vorbi de un frate al Fiului. Cum s-a spus înainte, alt dumnezeu al Tatălui n-a fost. Iar alt Fiu nu există. Căci este Unul Născut. De aceea unul și singur este Tată al unui unic și singur Fiu. Și numai în dumnezeire a fost și este pururea un Tată și un Fiu[113]. La oameni, dacă cineva se zice tată, el a fost fiu al altuia și dacă se zice fiu, a fost tată al altuia. Deci la oameni nu se păstrează în mod propriu și exclusiv numele de tată și de fiu[114]. Avraam, fiind

112. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceleași fapte sunt săvârșite atât de Tatăl ca Subiect, cât și de Fiul ca Subiect. Faptul că sunt săvârșite de Tatăl ca Subiect, nu le face săvârșite mai puțin de Fiul ca Subiect, și viceversa. Ei săvârșesc toate împreună într-o strânsă comuniune ca Subiecte, Tatăl ca Tată, și Fiul ca Fiu. Tocmai pentru că Îi place Tatălui să le săvârșească, Îi place și Fiului; și Tatăl vrea ca faptele Lui să le săvârșească și Fiul". (nota 1049, p. 557)

113. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În dumnezeire Tatăl este de la Sine. De aceea are un singur Fiu. Nici Tatăl nu Se relativizează, nici Fiul, cum ar fi când Tatăl ar avea mai mulți fii. Precum Unul e Tatăl, așa Unul este și Fiul. Nu se slăbește afecțiunea Tatălui unic față de Fiul unic și nici afecțiunea Fiului față de Tatăl unic. Ei sunt pereche veșnic unită în Duhul Sfânt". (nota 34, p. 41)

114. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În Dumnezeu calitatea de Tată și de Fiu e liberă de orice relativizare, nu se schimbă. O persoană este permanent numai Tată și alta numai Fiu, cu un sentiment pur, corespunzător. Calitatea de Tată e trăită în toată puritatea ei în mod absolut, și cea de Fiu de asemenea. Și e un sentiment patern care leagă pe Tatăl exclusiv și absolut de un unic Fiu și invers. Tatăl e dumnezeirea întreagă în mișcarea dăruitoare a ființei Sale, Fiul, dumnezeirea întreagă în starea primitoare a ființei, iar Duhul Sfânt e dumnezeirea întreagă în bucuria ce rezultă din mișcarea dăruitoare și primitoare desăvârșită a celorlalte două". (nota 35, p. 41)

fiul lui Tara, s-a făcut tată al lui Isaac; și Isaac, fiind fiu al lui Avraam, s-a făcut tată al lui Iacov. Acesta e modul naturii omenești[115]. Căci sunt părți unii altora. Și fiecare născându-se se face parte a unui tată, ca să se facă și el tată al altuia. Dar în Dumnezeire nu este așa. Căci nu e Dumnezeu ca omul și nici nu are o fire împărțită[116]. De aceea, nici nu naște Tatăl pe Fiul împărțindu-Se, ca să Se facă și tată al altuia, fiindcă nici El nu este dintr-un tată. Nici Fiul nu e parte a Tatălui. De aceea, nici nu naște cum S-a născut El, ci e întreg chipul și strălucirea unui întreg[117]. Numai în dumnezeire Tatăl este în mod propriu (prin excelență, κυρίως) Tată; și Fiul în mod propriu Fiu. Între ei, Tatăl a fost pururea Tată, iar Fiul, pururea Fiu. Și precum Tatăl nu va fi niciodată fiu, așa nici Fiul nu va fi niciodată tată[118]. Și precum Tatăl nu va înceta niciodată să fie singur Tată, așa nu va înceta Fiul niciodată să fie singur Fiu. E deci o nebunie și a cugeta și a zice de Fiul că e frate, sau de a da tatălui numele de bunic[119]. De aceea, în Scripturi nu s-a numit Duhul nici fiu, ca să nu se socotească frate; nici fiu al Fiului, ca să nu se înțeleagă Tatăl ca bunic[120]. Ci Fiul S-a numit Fiu al Tatălui. Și Duhul, Duh al Tatălui. Și așa e o singură dumnezeire a Sfintei Treimi și o credință în Ea". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XVI, în *PSB*, vol. 16, pp. 41-42)

115. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu e mod propriu al firii umane să fie numai paternă, sau numai filială. Omul nu trăiește exclusiv și în toată intensitatea paternitatea sau filiația. Prin aceasta persoanele umane nu sunt distincte în toate, nici atât de intens legate între ele. Ființa omenească e mai puțin imprimată de distincțiile personale decât cea dumnezeiască. Persoanele umane fiind numeroase, unitatea firii lor e menținută prin relații reciproce mai bogate, de născători și născuți și de alte înrudiri". (nota 36, p. 41)

116. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Deși oamenii par să aibă o fire mai unită prin relațiile reciproce mai bogate de născători și născuți, totuși aceasta înseamnă și o împărțire a firii lor și a atenției între ei, pe când la Dumnezeu firea nu se împarte, ci fiecare Persoană are toată firea fie ca Tată, fie ca Fiu. Nu e necesar să se comunice firea multiplu împărțită prin multiple nașteri. Tatăl Se comunică întreg Fiului. Toată atenția Tatălui e îndreptată spre unicul Fiu și a Fiului spre Cel ce e Tatăl Său". (nota 37, p. 42)

117. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cauza pentru care un tată omenesc poate fi fiu al altei persoane stă, după Sfântul Atanasie, în faptul că născând pe altul, rămân cu o fire nedată întreagă celui născut. De aceea, el poate intra într-o nouă legătură. Dar Fiul dumnezeiesc nu primește parțial o fire. El rămâne desăvârșit una cu Tatăl. Fiul nu poate deveni ca chip, izvor, nici Tatăl din izvor, chip. Tatăl Își păstrează prin nenaștere firea Sa ca origine, precum Fiul, pe cea de Născut prin naștere. Tatăl nu L-ar iubi altfel în veci ca Tată pe Fiul. Unde ar fi atunci o paternitate neschimbată și o filiație neschimbată, ca izvoare inepuizabile ale paternității și filiației dintre oameni?". (nota 38, p. 42)

118. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În aceasta se arată temelia neclătinată a identității persoanelor. Există undeva o pereche de Persoane neschimbate în rolul Lor. Ele sunt izvorul iubirii tuturor părinților și tuturor fiilor creați, al neschimbării relației de fiu și de tată care există totuși între două persoane, sau între o persoană și mai multe, ca unul din temeiurile identității lor". (nota 39, p. 42)

119. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Bunicul apare acolo unde fiul se face tată al altuia. Dar aceasta nu se întâmplă la Dumnezeu. Fiul e chipul întreg, deci exclusiv al Tatălui. Nici Tatăl nu e izvorul altui chip, nici Fiul nu e numai în parte chip al Tatălui". (nota 40, p. 42)

120. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În doctrina *Filioque* nu se ține seama de aceasta. În ea Fiul e un fel de Tată al Duhului, împreună cu Tatăl. Nu se mai păstrează pură nici calitatea Tatălui de Tată, nici a Fiului de Fiu. Persoana nu diminuează calitatea de unicitate a Ei în treapta supremă a existenței. La noi se menține unicitatea, întrucât o persoană umană nu dă ca tată toată firea fiului. La Dumnezeu nu s-ar putea menține această unicitate astfel, întrucât Tatăl dă toată firea Sa Fiului, ci prin faptul că Tatăl e numai Tată și Fiul numai Fiu. Dar prin aceasta Tatăl ne rămâne și nouă exclusiv Tată și Fiul exclusiv Frate, accentuând valoarea acestei calități a noastră. Sau noi devenim exclusiv fii ai Tatălui, uniți cu Fiul ca Fiu. Tatăl suprem nu se relativizează pentru noi. Dar prin aceasta și valoarea noastră de fii ai Tatălui, iubiți de Tatăl, rămâne în veci. Dumnezeu ar putea crea la nesfârșit alte lumi, ca să-Și arate dragostea Sa infinită. Dar infinitatea dragostei Sale adevărate Și-o poate păstra nu creând la infinit alte persoane, ci ridicându-le la infinit pe cele pe care le creează prin arătarea dragostei de Tată și de Frate și în simțirea de către ele a acestei iubiri. De aceea, nu sunt nici tați mai mulți, nici fii mai mulți cărora să le arate dragostea. Iar noi vom urca la nesfârșit în trăirea înfierii, sau a alipirii la Fiul și în simțirea dragostei părintești". (nota 41, p. 42)

„Păstrând în chip special ceea ce e propriu fiecăruia și spunând fiecăruia ceea ce este și crezându-L astfel, le referim în chip natural la o unică Dumnezeire, nesuferind să le înțelegem cu totul despărțite pentru faptul că Fiul Se numește și Cuvântul și Înțelepciunea și Strălucirea și Pecetea și Puterea Tatălui[121]. Căci e Cuvânt și Înțelepciune fiindcă e din Minte și Se află intim în mod nedespărțit în Minte pentru reciprocitatea celor indicate. Fiindcă Mintea se vede în Cuvânt și în Înțelepciune, și Cuvântul, invers, în Minte. Și nimic nu se află între ele sau nu o desparte pe una de alta. Iar Putere se numește ca existând în mod nedespărțit în Cel ce o are prin fire și neputând în niciun fel să se despartă ca un accident, aceasta întâmplându-se numai în cazul coruperii suportului. Dar Pecete este iarăși ca Unul ce coexistă prin fire și nu se poate despărți de ființa a cărei Pecete este". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, p. 59)

„Căci cum s-ar socoti că se poate despărți cel ce naște de cel născut și provenit în mod neîmpărțit? Ci amândoi sunt una și aceeași prin fire și unul nu este nicidecum fără altul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, p. 61)

„Este (Fiul – n.n.) în Tatăl, precum și strălucirea este în cel ce emite strălucirea; și e altceva după rațiunea cuprinsă în cugetare și, iarăși, nu altceva, și contemplat împreună cu El, pentru că se spune că este din El și iarăși este în El[122]. Și acestea nu trebuie înțelese ca cele ce se împart și se despart în general și după ființă. Căci sunt una după identitatea ființei și se văd prin înțelegere ca cele ce se deosebesc, dar nu se despart[123]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a III-a, cap. V, în *PSB*, vol. 41, p. 345)

„Căci faptul de-a exista ca ipostas propriu nu-L face pe Fiul străin de ființa Celui ce-L naște. Căci este în mod recunoscut din Tatăl, întrucât este din ființa Lui[124]. Și iarăși este în Tatăl pentru că este în El prin fire. E ceea ce spune El însuși, zicând odată: *Eu de la Tatăl am ieșit și am venit* (*Ioan* 8, 42), iar altă dată: *Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine* (*Ioan* 10, 38). El nu pleacă spre o identitate cu totul separată și deplină, deoarece Sfânta Treime se cugetă într-o unică Dumnezeire. Și fiind în Tatăl printr-o rațiune sau relație nedistanțată, Fiul va fi înțeles ca o manifestare sau o strălucire, în deoființime,

---

121. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul e și deosebit, dar și unit cu Tatăl, pentru că este Cuvântul și Înțelepciunea și Puterea Tatălui. Când se spune că *la început era Cuvântul*, se spune că era Cuvântul Tatălui, iar prin aceasta se înțelege că este și deosebit, și unit cu Tatăl. Cuvântul cuiva nu e mai mic ca acela și nici despărțit de el. Dar la Dumnezeu-Cuvântul e atât de puternic, că are și caracter de Persoană. Uneori și omul vede în cuvântul său o putere aproape personală, deosebită de persoana sa, dar în același timp unită cu el. Dumnezeu e prin fire Născător de Cuvânt, trăind cu El o comuniune". (nota 97, p. 59)

122. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul e din Tatăl, strălucind din El, dar e și în Tatăl, pentru că strălucirea, venind din Cel ce strălucește, este în El. Se întâmplă aceasta și în relațiile omenești. Copilul este din mamă, dar mama îl simte și în ea. În iubirea dintre mamă și copil nu se poate pune că, fiind copilul din ea, mama nu-l simte și în ea. Abia creștinismul, prin învățătura despre Sfânta Treime, a dat un temei tainei relațiilor dintre persoane". (nota 621, p. 345)

123. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Vorbește în general despre cele de o ființă. Cele ce se nasc se deosebesc ca ipostasuri de cele din care se nasc, dar nu se despart. Aceasta are loc și la oameni". (nota 622, p. 345)

124. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Arienii declarau vag că Fiul este *din* Tatăl, dar nu recunoșteau că este din ființa Lui, ci doar din puterea Lui. (nota 638, p. 350)

din El în mod negrăit. Căci este Lumină din Lumină. Deci, este în Tatăl și din Tatăl în mod nedistanțat și deosebit, aflându-Se ca o pecete, sau ca un chip al arhetipului, înțeles într-o existență ipostatică proprie[125]. Dar nu dăm în mod simplu această învățătură, ci o întărim în toate cu pilde luate din Lege, apărând adevărul ei față de eterodocși. Astfel, Legea poruncește celor din Israel să aducă preț de răscumpărare, pentru capul fiecăruia, o jumătate de didrahmă. Iar un statir însemna o didrahmă (două drahme). În aceasta se afla ca într-o umbră Hristos, care Se aduce pe Sine pentru toți, ca de către toți, preț de răscumpărare lui Dumnezeu și Tatăl, aflându-Se cu Tatăl ca într-o didrahmă, dar nu în mod despărțit, deoarece într-o monedă (într-un statir) se aflau cele două drahme. Așa trebuie înțeles și Fiul în raport cu Tatăl, și Tatăl iarăși în raport cu Fiul, Amândoi într-o fire, distinct fiecare, ca existând în ipostas deosebit, dar nu despărțit, niciunul fără altul. Și, precum, erau într-o monedă două drahme, fiecare dintre ele fiind de aceeași măsură și niciuna mai mică decât cealaltă, așa să înțelegi nedeosebirea ființei Fiului față de a lui Dumnezeu-Tatăl, sau, iarăși, a Tatălui față de cea a Fiului[126]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a III-a, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, pp. 350-351)

„Căci Duhul este al lui Dumnezeu-Tatăl, dar este și al Fiului, nu ca și cum ar fi împărțit între cei Doi. Deoarece Fiul este din Tatăl și în Tatăl după fire, fiind rodul adevărat al ființei Lui, I se adaugă și Lui Duhul Tatălui după fire, Care se revarsă din Tatăl și, prin Fiul, se dăruiește făpturii. Și nu face aceasta Fiul ca un slujitor, ci, cum am spus adineauri, răsărind prin Cuvântul cel de o ființă și se arată din El în mod nemijlocit și împărțit. Dar, Fiul rămânând în mod real pururea[127], spunem de Fiul că este de-Sine-stătător (în ipostas propriu) și că are în Sine pe Cel ce L-a născut. Iar că Duhul Tatălui se arată al Fiului și al Tatălui (al Tatălui, Care Îl trimite sau făgăduiește să-L împartă Sfinților, dar Îl dă și Fiului pentru identitatea ființei, pe care o are cu Tatăl) și că în toate este lucrător Tatăl prin Fiul, a spus iarăși foarte clar Fiul, zicând: *Vă este de folos ca să Mă duc Eu. Căci, dacă nu Mă voi duce, Mângâietorul nu va veni la voi, iar dacă Mă voi duce, Îl voi trimite la voi* (*Ioan* 16, 7)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 10, în *PSB*, vol. 41, p. 1048)

## Însușirile, calitățile și proprietățile Persoanelor

„*Ființa* și *persoana* se deosebesc atât de mult una de alta pe cât se deosebește generalul de particular, cum e de pildă cazul cu ființa vie a unei mulțimi de oameni sau numai a unui individ singuratic. De aceea mărturisim că există o singură ființă

125. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul e pecetea Celui ce Se arată în ea ca modelul nedespărțit de Acesta, dar Se vede totuși ca un chip deosebit de model". (nota 639, p. 350)

126. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Legea veche poruncea să se dea ca preț de răscumpărare pentru orice om o drahmă, dar într-un statir se cuprindeau două drahme. Această drahmă era umbra lui Hristos. El Se află într-o fire cu Tatăl, dar e distinct de El întrucât numai El Se aduce Tatălui. Hristos Se aduce preț de răscumpărare *pentru toți, ca de către toți*. Se identifică oarecum cu fiecare, încât, aducându-Se pentru fiecare, face pe acela să simtă că el Îl aduce, sau că în Hristos se aduce pe sine. Hristos Se simte una cu cel pentru care Se aduce, în așa fel că acela e cel ce se aduce. Toată explicarea cuvintelor lui Hristos despre pecetea Tatălui în El (*Ioan* 6, 27) a fost o pledoarie a Sfântului Chiril pentru unitatea de ființă a Fiului cu Tatăl. Fără această unitate de ființă a Fiului întrupat cu Tatăl, n-am fi putut fi mântuiți prin unirea cu Fiul lui Dumnezeu". (nota 640, p. 351)

127. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul se dă oamenilor prin lucrări deosebite, dar în Fiul rămâne pururea întreg ca Persoană deosebită". (nota 1975, p. 1048)

în divinitate, pe câtă vreme în categoria existențelor particulare nu facem nicio deosebire, doar să luăm persoana ca ceva particular, așa că despre Tatăl, despre Fiul și despre Duhul Sfânt dobândim o noțiune precisă și limpede. Pentru că dacă nu contemplăm notele specifice ale fiecăruia, cum sunt paternitatea, înfierea și sfințirea, ci mărturisim pe Dumnezeu după însușirea generală a ființei, atunci nu-i cu putință să explicăm în mod sănătos credința. Trebuie dar să adăugăm ființei ceea ce-i comun tuturor celor trei persoane, exprimându-ne crezul în felul următor: dumnezeirea e comună, paternitatea e ceva specific, iar împreunându-le pe amândouă spunem: cred în Dumnezeu-Tatăl. Tot așa trebuie să procedăm și când vom mărturisi despre Fiul, împreunând ceea ce-i general cu ceea ce-i particular și când putem spune: Cred în Dumnezeu-Fiul. Și tot așa vom mărturisi și despre Duhul Sfânt, făcând legătura între general și special spunând: cred și într-un Duh Sfânt dumnezeiesc. Așa că peste tot devine clar că în mărturisire se păstrează unitatea în divinitate pe de o parte și specificul persoanelor prin separarea însușirilor atribuite fiecăreia, pe de altă parte". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 236, II, în *PSB*, vol. 12, pp. 491-492)

„Mintea, care a reușit să se curățească de patimile cele materiale, care a putut să părăsească toată zidirea înțelegătoare și, ca un pește, să iasă din adânc și să înoate la suprafața apei, ajunge în regiunea curată a creației și vede pe Duhul cel Sfânt acolo unde este Fiul și unde este Tatăl, în unire cu Ei într-o singură ființă și într-o singură fire, având pe toate: bunătatea, dreptatea, sfințenia, viața. Scriptura spune: *Duhul Tău cel bun* (*Psalmii* 142, 12); și iarăși: *Duh drept* (*Psalmii* 50, 11); și iarăși: *Duhul cel Sfânt* (*Psalmii* 50, 12.); iar apostolul spune: *Legea Duhului vieții* (*Romani* 8, 2). Niciuna dintre aceste însușiri nu este dobândită în urmă și nici adăugată mai târziu, ci după cum căldura este nedespărțită de foc și strălucirea de lumină tot așa este nedespărțită și de Duhul: sfințirea, viața, bunătatea și dreptatea". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XV-a, III, în *PSB*, vol. 17, p. 512)

„Într-adevăr, nu cunoaștem între numirile atribuite firii divine să existe vreo deosebire în înțelesul de mai bine sau mai puțin bine și nici nu ne putem închipui c-ar fi corect să atribuim Duhului însușiri mai mărunte, pe care le-am socoti inferioare față de celelalte persoane dumnezeiești. Toate noțiunile ca și conceptele care se potrivesc lui Dumnezeu sunt între ele de o egală vrednicie". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Epistola despre Sfânta Treime către mai marele doctorilor, Eustahe*, cap. IV, în *PSB*, vol. 30, p. 432)

„Având ochiul înțelegerii luminat (fericitul Ioan - n.n.) nu ignoră că se vor ridica unii care din multa neștiință vor spune că Însuși Tatăl e și Fiul, și vor menține numai cu numele Sfânta Treime, nerecunoscând că este în ipostasuri deosebite, ca Tatăl să fie înțeles ca Tată, și nu ca Fiu, iar Fiul iarăși să fie în mod propriu Fiu, și nu Tată, cum o arată învățătura adevărată". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 24)

„Sfânta și cea de o ființă Treime se deosebește și prin deosebirile de nume, și prin însușirile și proprietățile și calitățile Persoanelor. Fiindcă Tatăl este Tată, și nu Fiu, Fiul este Fiu, și nu Tată, și Duhul Sfânt este Duh propriu Dumnezeirii. Ei se cuprind în aceeași rațiune a ființei, neînfățișându-ne trei dumnezei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 832)

„Iar calitatea ipostatică a Tatălui e nenașterea, a Fiului, nașterea (faptul de a fi născut), a Duhului Sfânt, purcederea; adică nenașterea, nașterea și purcederea, care se numesc și proprietăți (însușiri proprii, personale). Ele aparțin numai Lui în mod natural sau ipostatic, și nu altuia. Din acestea se constituie deosebirile ființiale în Dumnezeu". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 20, în *PSB*, vol. 81, p. 309)

## Nașterea Fiului din Tatăl

„Atunci când spunem un cuvânt, noi dăm naștere unui cuvânt nu prin sciziune, pentru ca să credem că se împuținează cuvântul din noi atunci când vorbim. Și, după cum vedem că dintr-un foc ia naștere alt foc, nemicșorându-se acela din care s-a făcut aprinderea, ci rămânând același, iar acela care a fost luat de el se pare că este același și că nu împuținează pe acela din care s-a aprins. De altfel, și cuvântul *Înțelepciune* îmi va fi o mărturie că acest Dumnezeu însuși, Care S-a născut din Părintele tuturor, este și Cuvântul și Înțelepciunea și Puterea și Slava Celui ce L-a născut". (Sf. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea întâi, LXI, în *PSB*, vol. 2, pp. 213-214)

„Și precum o rază când purcede de la soare este o parte din tot, deoarece soarele va rămâne în rază ca una ce a purces din el, la fel și substanța nu se desparte, ci se întinde, ca și lumina născută din lumină, materia creatoare rămâne veșnic întreagă, izvor nesecat (...). Astfel și ceea ce a purces de la Dumnezeu este Dumnezeu și Fiu al lui Dumnezeu, amândoi fiind Unul și Același (...) Dumnezeu din Dumnezeu (...) a pornit din izvorul Său fără să se fi rupt din el pentru totdeauna". (TERTULIAN, *Apologeticul*, XXI, în *PSB*, vol. 3, p. 70)

„(...) Fiul, Cel Unul-Născut; născut din Tatăl, Dumnezeu adevărat, desăvârșit din Cel desăvârșit; Icoana cea vie, Care reflectă în El pe Tatăl întreg". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 105, în *PSB*, vol. 12, p. 286)

„Nașterea din Dumnezeu nu e pătimire și împărțire a acelei fericite ființe. Nu e deci lucru de necrezut a avea Dumnezeu un Fiu, născut din ființa Lui proprie. Și nu cugetăm la o pătimire și la o împărțire a ființei Lui Dumnezeu, spunând de Fiul că e născut din El. Ci credem mai degrabă că nașterea cea una e propria și adevărata naștere a lui Dumnezeu.

Arătându-se și dovedindu-se că Fiul este Cel născut din ființa Tatălui, nu mai e îndoială pentru nimeni, ba, dimpotrivă, e vădit că Acesta e înțelepciunea și Cuvântul Tatălui, în Care și prin Care creează și face toate; și strălucirea, prin care luminează toate și Se descoperă celor cărora voiește". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, XVI, în *PSB*, vol. 15, p. 174)

„Nici nu este Fiul dintr-o emanare (curgere) a Tatălui, nici nu S-a născut dintr-un tată care s-a născut și el. De aceea nici nu S-a născut pentru a naște[128]. Astfel, numai în

128. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu s-a născut cu pornirea de a naște, ca să fie supus acestei porniri. El nu e numai primul, ci și ultimul născut și exclusiv născut. El nu e o verigă dintr-un lanț de indivizi fără valoare

dumnezeire Tatăl este în mod propriu Tatăl şi Fiul în mod propriu Fiul şi numai în Ei singuri e un fapt stabil ca Tatăl să fie veşnic Tatăl şi Fiul veşnic Fiul". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, XXI, în *PSB*, vol. 15, p. 182)

„Deci cel ce întreabă pentru ce Fiul nu e născător al unui fiu, să întrebe pentru ce Tatăl nu a avut un tată? De fapt, ambele acestea sunt absurde şi pline de toată necredinţa". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, XXI-XXII, în *PSB*, vol. 15, p. 182)

„Tatăl, principiul tuturora, cauza existenţei existenţelor, rădăcina a tot ce este viu. Din El a ieşit izvorul vieţii, înţelepciunea, puterea, chipul întru totul asemenea nevăzutului Dumnezeu (*Coloseni* 1, 15), Fiul născut din Tată". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, XV, II, în *PSB*, vol. 17, p. 510)

„Dar Fiul şi Dumnezeu şi Domnul nu are calitatea de-a fi Dumnezeu din voia lui Dumnezeu-Tatăl, ci are ceea ce Îi e propriu după fire[129] strălucind din însăşi fiinţa Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 9, în *PSB*, vol. 41, pp. 107-108)

„(...) *Unul-Născut, Dumnezeu, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut.* Fiindcă, după ce a spus Unul-Născut şi Dumnezeu, adaugă îndată: *Cel ce este în sânul Tatălui*, ca să se înţeleagă că Fiul e din El şi în El prin fire, spunând, în loc de fiinţă, sân, din pilda văzută în trup[130]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 10, în *PSB*, vol. 41, p. 128)

„Căci aţi ignorat că Dumnezeu-Tatăl, făcându-le toate în chip nepătimitor, va şi naşte nepătimitor şi este mai înalt decât focul[131]. Căci suntem siliţi să recurgem şi la acest exemplu îngroşat, ca să înţelegem că arderea din Cel ce naşte nu se efectuează

---

absolută. El e întors total spre Tatăl. El are în Tatăl totul în eternitate. Trăieşte exclusiv din fiinţa infinită şi din dragostea absolută a Tatălui şi în sânul iubirii Tatălui, dăruit şi El total iubirii de Tată faţă de Fiul". (nota 49, p. 182)

129. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Noi devenim fii ai lui Dumnezeu prin voinţa lui Dumnezeu, căreia I ne deschidem prin voia noastră. Fiul lui Dumnezeu Unul-Născut are această calitate prin naştere din fiinţa Tatălui. Aici se afirmă din nou caracterul de Persoană al Tatălui, şi al nostru. Dar Tatăl nu S-ar putea face şi Tatăl nostru dacă n-ar avea un Fiu născut din fiinţa Lui, dacă n-ar avea prin fire simţirea şi puterea de-a fi Tată şi dacă Fiul n-ar avea în această calitate a Lui puterea de-a ne transmite şi nouă iubirea Sa de Fiu faţă de Tatăl, prin voinţa Lui iubitoare. Iubirea ţine de fiinţa dumnezeiască, dar se poate îndrepta şi spre existenţele pe care le creează". (nota 183, p. 108)

130. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nedespărţirea între Persoană şi fiinţă în Dumnezeu (dar şi în om) se arată în faptul că nici Persoana nu naşte fără fiinţă, nici fiinţa fără persoană. Persoana naşte altă persoană din fiinţa sa, dând fiinţa sa şi altei persoane. Totuşi, persoana care naşte se deosebeşte de cea născută. Se deosebesc ca persoane, nu în fiinţă. Una dă fiinţă prin naştere, alta o primeşte prin naştere. Una e tată, alta, fiu. Toate câte le are Tatăl prin fiinţă, le are şi Fiul, afară de faptul că Unul naşte, Altul e născut, Unul îndreaptă iubirea spre Celălalt, iar Celălalt o întoarce spre Primul. *Sânul* Tatălui e intimitatea fiinţei Lui. Întrucât Fiul nu Se desparte prin fiinţă de Tatăl, rămâne în sânul Lui, dar e totuşi deosebit ca persoană de Tatăl, deşi Se află în intimitatea fiinţei cu Tatăl". (nota 215, p. 128)

131. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Tot ce se primeşte prin lucrare de la altcineva se poate pierde. Dacă Dumnezeu ar da fiinţa Sa Fiului, s-ar micşora chiar în fiinţă. De aceea, adversarii au rămas consecvenţi cu ei înşişi declarând că Tatăl n-a dat nimic din fiinţa Sa Fiului, dându-i asemănarea printr-o lucrare exterioară. Dar ei n-au înţeles că naşterea în Dumnezeu nu implică pătimirea desprinderii a ceva din fiinţa Lui". (nota 628, p. 347)

prin pătimire și tăierea cea după trup". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a III-a, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, pp. 346-347)

„Iudeii Îl micșorează pe Iisus, necunoscând pe Tatăl Lui Cel din ceruri și neștiind în niciun fel că El este Fiul prin fire al Celui ce stăpânește peste toate[132]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 388)

„Deoarece Cuvântul s-a ivit din Minte și strălucirea, din soare, cele ce nasc nu trebuie socotite că sunt golite de cele ce ies din ele, ci vom vedea și pe acelea existând în acestea și pe acestea în acelea. Căci mintea nu este niciodată lipsită de cuvânt (de rațiune), dar nici cuvântul (rațiunea) neavând în sine mintea care îi dă formă. Și pe una o vom înțelege asemenea celeilalte[133]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, p. 463)

„Ce limbă va putea explica nașterea negrăită a Fiului din Tatăl? Sau ce minte nu va obosi în aceasta? Că s-a născut din Dumnezeu și Tatăl, știm și credem. Dar modul acestui fapt este neînțeles de nicio minte, și orice cercetare este periculoasă, sau supusă greșelii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 505)

„Dar Se slăvește și Tatăl, când arată că are un Fiu născut din El la fel cum este El[134]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile VII și VIII, în *PSB*, vol. 41, p. 777)

„(...) *Am ieșit de la Tatăl* vom socoti că înseamnă: M-am născut și am strălucit din ființa Lui, primind existența și fiind cugetat în mod de Sine subsistent, fără să Mă despart întru nimic de El. Căci Tatăl este în Fiul, și Fiul, prin fire, în Tatăl". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 1002)

---

132. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Fiul prin fire*, adică nu prin adopțiune, sau printr-un act de voință, ci născut în baza faptului că Tatăl are chiar în firea Lui dumnezeiască capacitatea de a naște pe Fiul. Nu naște firea prin Sine, ci întrucât este purtată de Persoana Tatălui. Firea umană nu naște un om prin sine, ci întrucât e într-o persoană. Sau persoana naște altă persoană întrucât e purtătoarea unei firi înzestrate cu capacitatea de a naște". (nota 698, p. 388)

133. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Persoana Fiului este numită Rațiunea sau Cuvântul, iar Tatăl, Mintea din Care se arată Rațiunea, fără să se despartă de Minte. Dar Amândouă sunt Persoane în Dumnezeu. De altfel, o persoană care gândește sau vorbește nu poate fi cugetată astfel fără să fie altă persoană la care gândește sau căreia îi vorbește. Rațiunea sau Cuvântul implică o Persoană, la Care prima Persoană gândește, sau Căreia Îi vorbește. La ce să gândesc dacă nu la o persoană cel puțin de valoarea și de adâncimea mea? Și cui să vorbesc dacă nu unei persoane care îmi dă bucurie ascultându-mă? Dacă altă persoană cel puțin egală îmi este necesară ca să gândesc și ca să vorbesc, cum n-ar fi cu atât mai mult necesară o altă Persoană gândirii și vorbirii desăvârșite a Persoanei Tatălui? Și anume o persoană de gradul suprem ca și Tatăl însuși? Cuvântul desăvârșit comunicant al Tatălui se cere ascultat de o Persoană capabilă de comuniunea desăvârșită cu El. Iar gândirea desăvârșită a Tatălui cere altă Persoană desăvârșită spre care să se comunice și care să o înțeleagă". (nota 885, p. 469)

134. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Dumnezeu n-ar avea un Fiu atotputernic ca și El, nu ar putea dovedi că e Dumnezeu adevărat, un Dumnezeu Care poate naște pe cineva la nivelul Lui. Dumnezeul gnosticilor, care nu poate naște decât *eoni*, sau zei inferiori, nu este un Dumnezeu atotputernic. Un tată omenesc care n-ar putea naște decât existențe inferioare ar fi un tată care decade prin actul nașterii". (nota 1473, p. 777)

## Naşterea Fiului din Tatăl din veşnicie

„Unul este Dumnezeu, Care s-a arătat prin Iisus Hristos, Fiul Lui, Care este Cuvântul Lui ieşit din tăcere, Care în toate a bineplăcut Celui ce L-a trimis (*Ioan* 8, 29)". (Sf. *Ignatie Teoforul, Epistole*, „Către magnezieni", cap. VIII, 2, în *PSB*, vol. 1, p. 201)

„Fiul lui Dumnezeu este născut mai înainte de întreaga creaţie, ca El să fie Tatălui sfetnic pentru creaţia Lui (*Pildele lui Solomon* 8, 27-30)". (HERMA, *Păstorul*, pilda IX, în *PSB*, vol. 1, p. 364)

„Având, aşadar, Dumnezeu în El Însuşi Cuvântul Lui imanent, L-a născut împreună cu Înţelepciunea Sa, scoţându-L înainte de crearea universului. Pe Acest Cuvânt L-a avut slujitor pentru cele făcute de El şi prin El a făcut toate (*Ioan* 1, 3)". (TEOFIL AL ANTIOHIEI, *Trei cărţi către Autolic*, Cartea a II-a, X, în *PSB*, vol. 2, p. 399)

„Cum ne-am putea închipui sau cum am putea crede că Dumnezeu-Tatăl ar fi putut să existe chiar şi o clipită măruntă fără să nască (din veci) această Înţelepciune? Ori se va spune cumva că fie că Dumnezeu n-a putut naşte această Înţelepciune înainte de a o zămisli şi de aceea ea n-ar fi existat, ci că ar fi fost chemată la viaţă abia mai târziu, fie că de fapt Dumnezeu ar fi putut-o naşte dar n-ar fi voit-o. Însă aceasta chiar şi numai gândindu-ne am huli pe Dumnezeu. Or, e lucru limpede pentru oricine că amândouă aceste alternative ascund în sine un lucru nebunesc şi nelegiuit. Căci nu se potriveşte nici să spui că Dumnezeu a înaintat de la neputinţă la putinţă, dar nici că, având putinţa s-o facă, totuşi ar fi neglijat ori ar fi amânat să nască Înţelepciunea! Acesta-i temeiul pentru care, din clipa în care L-am cunoscut pe Dumnezeu, L-am cunoscut ca Tată al Fiului Său cel Unul născut, căci Fiul S-a născut din Tatăl şi din El Şi-a primit fiinţa, desigur fără ca acest lucru să se fi petrecut într-un anume răstimp, fie că am gândi lucrurile cronologic, fie că mintea şi le-ar putea imagina cumva, aşa zicând, teoretic ca având-şi o existenţă logică. Aşadar, trebuie să credem că Înţelepciunea S-a născut înainte de orice început, în orice chip ar putea fi conceput acesta. În această fiinţă, de sine stătătoare, a Înţelepciunii se cuprindeau virtual toate forţele şi toate tiparele creaţiilor viitoare[135] fie că avem în vedere pe fiinţele primare, fie realităţile secundare[136] sau întâmplătoare, toate fiind stabilite şi rânduite de mai înainte prin purtarea de grijă a providenţei. Din pricina acestor făpturi, pe care le avea în Sine prefigurate şi schiţate, Înţelepciunea zice prin gura lui Solomon că Ea a fost zidită *la începutul lucrărilor Sale* şi aceasta pentru că Ea este aceea care cuprinde în Sine toate începuturile, toate temeiurile şi speciile tuturor făpturilor[137]". (ORIGEN, *Despre principii*, cartea întâia, II, 2, în *PSB*, vol. 8, pp. 56-57)

---

135. Nota Pr. T. Bodogae: „Lumea ideilor nu are pentru Origen o existenţă independentă, ci se cuprinde în Fiul, Care e Înţelepciunea însăşi". (nota 121, p. 56)

136. Nota Pr. T. Bodogae: „Să fi înţeles Origen prin cele *primare* pe făpturile cugetătoare, iar prin cele *secundare* celelalte vieţuitoare?". (nota 122, p. 56)

137. Nota Pr. T. Bodogae: „În aceste *începuturi*, Origen va fi cuprins nu numai ideile (genurile şi speciile), ci şi raţiunile şi germenii fiinţelor viitoare". (nota 123, p. 57)

„Această naștere veșnică și neîntreruptă seamănă cu iradierea provocată de un focar luminos[138]. Într-adevăr, Fiul nu este fiu printr-o acțiune exterioară sau printr-o adoptare de către Duhul Sfânt[139], ci El este Fiu prin fire". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea I, IV, 2, în *PSB*, vol. 8, p. 59)

„*Dumnezeu este Lumină* (*1 Ioan* 1, 5). Fiul cel unul-Născut este așadar strălucirea acestei Lumini; pleacă din Ea, dar rămâne nedespărțit de Ea[140], așa cum pleacă raza din focarul luminos și *luminează toată făptura* (*Ioan* 1, 9)". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea I, VII, 2, în *PSB*, vol. 8, p. 62)

„Iar dacă ar avea cineva să susțină că Înțelepciunea n-ar fi existat mai înainte, ci că Ea ar fi venit la ființă abia mai târziu, să ne spună acela de ce Tatăl, Care I-a dat ființa, nu a creat-o mai devreme. Și dacă I-a rânduit la un moment dat un început, când acest suflu s-a pornit din puterea lui Dumnezeu, atunci îl vom întreba iarăși de ce n-a avut loc acest lucru înaintea acelui *început* de care se vorbește? Și astfel, tot căutând întruna ceea ce s-a întâmplat *mai înainte* și împingând tot mai departe întrebările vom ajunge la urmă să înțelegem că, întrucât Dumnezeu nu a fost niciodată lipsit de putere și de voință, nu a existat niciodată temei sau pricină ca Dumnezeu să nu fi fost în stare vreodată să nu facă binele pe care-l dorea. Acest fapt ne arată că acest *suflu al puterii lui Dumnezeu* a existat în toată vremea și că n-a avut niciun alt început decât pe Dumnezeu însuși. Iar ceea ce spune Apostolul, când zice că *Hristos este puterea lui Dumnezeu*, nu trebuie să numim numai *suflu al puterii lui Dumnezeu*, ci *putere din puterea* Lui". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea I, IX, 2, în *PSB*, vol. 8, p. 64)

„La drept vorbind numim perpetuu sau veșnic ceva ce n-a început să existe și care nu va înceta să fie ceea ce este[141]. Acest lucru îl exprimă evanghelistul Ioan atunci când zice (*1 Ioan* 1, 5; 9, 5) că *Dumnezeu este lumină*. Într-adevăr Înțelepciunea e strălucirea luminii Lui nu numai în calitatea ei de a lumina, ci și întrucât ea e lumină veșnică: în modul acesta Înțelepciunea este în același timp și strălucire veșnică și strălucire a veșniciei. Dacă această afirmație va fi înțeleasă după cum se cuvine, atunci va reieși limpede că ființa Fiului vine de la Tatăl însuși, dar nu în timp și nu după un anumit început – cum am mai spus-o –, ci chiar de la Dumnezeu însuși". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea I, XI, 2, în *PSB*, vol. 8, pp. 67-68)

„Cu toate că Dumnezeu-Tatăl e nevăzut dar și nedespărțit de Fiul, totuși nu a născut pe Fiul prin emanație[142], cum cred unii[143], căci dacă Fiul ar fi o simplă emanație din Tatăl, în sensul în care ne-o spune cuvântul *emanație* când e vorba de

138. Nota Pr. T. Bodogae: „Aceeași imagine și la Iustin (*Dialog*, 61, 128) și la Tertulian (*Adv. Prax.*, 8, 5) și pare a fi luată din *1 Ioan* 1, 5 sau *Evrei* 1, 3". (nota 137, p. 59)

139. Nota Pr. T. Bodogae: „De pildă printr-o adoptare, *Romani* 8, 15". (nota 138, p. 59)

140. Nota Pr. T. Bodogae: „Deoființimea Tatălui și Fiului". (nota 160, p. 62)

141. Nota Pr. T. Bodogae: „Așa cum zice în alt loc (Omilia *Ieremia* IX, 4)". (nota 189, p. 67)

142. Nota Pr. T. Bodogae: „După cum a spus-o și mai înainte (I, 2, 6) Origen afirma că nașterea Fiului n-a fost o προβολή (*prolatio*, la Rufin) adică o generație ca a omului și a altor animale, unde se introduce o sciziune în substanța divină, ci a fost o naștere liberă din voința Tatălui". (nota 1538, p. 298)

143. Nota Pr. T. Bodogae: „Cum susțin valentinienii". (nota 1539, p. 298)

naşterea sau reproducerea animalelor şi a oamenilor, în chip necesar ar trebui ca cel adus la viaţă şi cel pe care l-a adus să aibă amândoi trupuri. Aşadar, noi nu spunem, cum cred ereticii[144], că o parte din substanţa Tatălui s-a schimbat devenind Fiul sau că Fiul a fost zămislit de Tatăl din nimic, adică fără să fi avut vreo legătură cu substanţa Sa încât să se fi înregistrat vreun moment când El n-ar fi existat, ci zicem că, înlăturând orice reprezentare fizică, Înţelepciunea sau Cuvântul lui Dumnezeu S-a născut din Tatăl cel nevăzut şi fără de trup, aşa cum voinţa purcede din cugetare[145]. De aceea nu va părea absurd că, fiind numit şi fiu al dragostei, să concepem pe Fiul şi ca fiu al voinţei. Dar Ioan mai spune şi că *Dumnezeu este lumină* (*Ioan* 1, 4-5), iar Pavel lămureşte că Fiul este *strălucirea luminii veşnice* (*Evrei* 1, 3). După cum niciodată n-a existat lumină fără strălucire, tot aşa nici Fiul nu poate fi înţeles fără Tatăl de vreme ce e numit pecete şi expresie a substanţei Sale, Cuvântul Său şi Înţelepciunea Sa. Cum ar fi, dar, cu putinţă să se spună că a existat un timp când Fiul nu exista? Aşa ceva[146] e tot una cu a spune că a existat o vreme când Adevărul nu exista şi când n-au existat nici Înţelepciunea şi nici Viaţa, dat fiind că fiinţa lui Dumnezeu tocmai prin acestea se caracterizează: niciodată vreuna dintre aceste calităţi nu au putut fi despărţite de fiinţa Tatălui, căci sub aspect intelectual ele se prezintă mai multe, totuşi după fiinţă ele sunt una singură şi în ele se află deplinătatea dumnezeirii[147].

Pe de altă parte, afirmaţia noastră că n-a putut exista vreme când Fiul să nu fi existat trebuie înţeleasă cu precauţie căci şi cuvintele au uneori o anumită semnificaţie legată de timp, un *când* sau un *niciodată*[148]. Or, ceea ce trebuie înţeles despre Tatăl, despre Fiul şi despre Duhul Sfânt este ceva mai presus de orice timp, de orice veac, de orice veşnicie. Singură Treimea depăşeşte orice semnificaţie ce s-ar putea atribui nu numai caracterului temporal, ci chiar şi celui *veşnic*, pentru că în afară de Treime toate celelalte fiinţe se pot măsura cu veacurile, cu timpurile[149]". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea a IV-a, I, 4, în *PSB*, vol. 8, pp. 297-299)

„Într-adevăr, tot ce aparţine Tatălui le putem vedea oglindite în Fiul, întrucât Fiul rămâne întreg în Tatăl, şi în acelaşi timp El are pe Tatăl întreg în Sine însuşi

---

144. Nota Pr. T. Bodogae: „Cum afirmau aderenţii gnostici ai lui Vasilide". (nota 1540, p. 298)

145. Nota Pr. T. Bodogae: „Aici, după cuvântul *putetur* s-au propus două fragmente: unul de către Iustinian (*Mansi* IX, 525), în care se constată că s-au interpolat cuvintele κτίσμα σοφία, care la început fuseseră o notă marginală a copistului şi apoi a fost introdusă în text, al doilea păstrat la Sfântul Atanasie (*De decr. Nic. syn.*, 27, 1-2), în care acesta spunea: *afirmaţia că Logosul e din veci cu Tatăl şi nu-i din altă esenţă sau ipostas, ci din aceea a Tatălui, cum au zis membrii Sinodului, s-o auziţi din nou căci provine de la harnicul Origen. Ceea ce a scris el sub formă de întrebare şi de exerciţiu trebuie s-o primim nu ca şi cum ar fi părerea lui, ci a celor care obişnuiesc să se certe, iar după ce înşiră părerile ereticilor adaugă şi părerile sale proprii.* Ει εστιν ειχων. Deci Origen era, zice Atanasie, pe linia Niceii, căci combate formula: ην πότε οτε ουχ ην". (nota 1542, p. 298)

146. Nota Pr. T. Bodogae: „Origen este cel dintâi care a formulat celebrul argument *n-a existat un moment în care Fiul să nu fi existat*". (nota 1546, p. 298)

147. Nota Pr. T. Bodogae: „Un alt fragment din lucrările Sfântului Atanasie (*De decr. Nic. Syn.*, 27, 3) confirmă părerea corectă a lui Origen despre nedespărţirea Fiului de Tatăl, fragment pe care Rufin l-a redat prescurtat, dar al cărui cuprins se află tot la prima carte (I, 4, 4)". (nota 1547, p. 299)

148. Nota Pr. T. Bodogae: „Ambele aceste expresii (*când* şi *niciodată*) sunt nepotrivite dacă le folosim în legătură cu divinitatea, zicea încă Platon (*Timeu*, 37e). Ideea va fi frământată mai ales în timpul controverselor ariene din sec. IV". (nota 1548, p. 299)

149. Nota Pr. T. Bodogae: „Merită a fi subliniată afirmaţia lui Origen că timpul începe deodată cu creaţia; dar spre deosebire de apologeţi care afirmau că Logosul există un timp în Tatăl în mod impersonal şi abia după o vreme în mod personal, Origen afirmă divinitatea şi veşnicia netă a Logosului". (nota 1549, p. 299)

(*Ioan* 14, 11). De aceea, ipostasul Fiului e într-un fel făptura şi înfăţişarea care ar permite recunoaşterea Tatălui, iar ipostasul Tatălui e recunoscut sub forma Fiului, deși atributele pe care le știm în Ei rămân spre deosebirea netă a ipostasurilor". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 38, VIII, în *PSB*, vol. 12, p. 185)

„După ce au spus *Lumină din Lumină* și (...) au mărturisit că Fiul e *născut, iar nu făcut* din substanța ori din ființa Tatălui, ei (Părinții Sinodului de la Niceea)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 52, II, în *PSB*, vol. 12, p. 217)

„El este chiar lumina care se revarsă de sus, din dumnezeirea cea veșnică și fără început". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cuvântare, Prolog, 6, în *PSB*, vol. 14, p. 192)

„Cuvântul lui Dumnezeu, prin Care își capătă ființă toate, izvorăște în chip negrăit, revărsându-se de sus, din Bunul Tată, ca apa râului dintr-un nesecat și veșnic izvor, aducând tuturor prisos de mântuire.

Un soi de pildă poate fi aflată chiar din alcătuirea noastră. Intelectul[150] este o facultate cu desăvârşire nevăzută. Niciun om nu s-a priceput vreodată să arate ce şi cum este el, de fapt, aidoma unui împărat, el sălăşluieşte undeva înăuntru, în cele mai nepătrunse locuri ale alcătuirii noastre, de unde însă singur poruncește ce anume trebuie făcut. Astfel purcede din el singură-născuta sa facultate a graiului, izvodită în chip tainic (și în virtutea unei puteri cu neputință de numit) parcă în adâncurile cele mai secrete ale ființei părintești. Și tot astfel ajunge aceasta să fie pentru toată lumea cel dintâi vestitor al cugetului părintesc, dând fățiș de știre cele vrute de părintele ei în acele ascunse locuri. Și iar așa ajunge și lumea să se împărtășească din foloasele graiului, chiar dacă nimeni nu i-a putut vreodată vedea părintele cu ochii. Or, cam în același chip (deși, mai curând, mai presus de orice chip și asemuire), Cuvântul cel desăvârşit al lui Dumnezeu, Împăratul a toate (Cuvântul, spun, Care fiind Fiul Unul-Născut al Tatălui, nu-și are temeiul numai în posibilitatea rostirii și a Cărui natură nu e determinată nici de alcătuirea silabică, nici de substantive sau verbe, și nu se face cunoscut sub chipul unui glas purtându-se spre noi prin aer, ci este Cuvântul cel viu și activ tocmai al lui Dumnezeu, cel aflat mai presus de toate), fiind El esențialmente – dacă se poate spune astfel – puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu, se naște din împărătească Dumnezeire a Tatălui ca o odraslă bună a unui părinte și el bun, rourând – spre mântuirea tuturor lucrurilor – întreaga zidire, și scăldând cu propria-I desăvârșire totul în săvârșirea vieții și a rațiunii, a înțelepciunii și a luminii și a tot binelui, cernind nu numai peste creaturile Sale aflate cel mai aproape și la îndemâna Sa, ci chiar și peste cele de departe, de pe pământ, din mări și din oricare altă modalitate de existență". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, „Despre Sfântul Mormânt", 12.2-12.4, în *PSB*, vol. 14, pp. 223-224)

„Se cere aici să admitem posibilitatea a două feluri de naștere. Una este cea pe care o știm cu toții, și care are loc pe cale firească; cealaltă se petrece în virtutea unei cauze veșnic-izvorâtoare al cărei temei nu poate fi contemplat decât de dumnezeiasca

150. Nota D-lui Radu Alexandrescu: „Sau mintea, νοῦς (n.tr.)". (nota 337, p. 223)

pronie sau, dintre oameni, de cei care au izbutit să-I merite dragostea". („Cuvântarea lui Constantin cel Mare către adunarea Sfinților", la EUSEBIU DE CEZAREEA, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea a V-a, 11.8, în *PSB*, vol. 14, p. 268)

„Spuneți, deci, răucredincioșilor și răugrăitorilor, ce era atunci când nu era Fiul? Dacă spuneți că Tatăl, hula voastră e și mai mare. Pentru că nu e îngăduit să se spună că Acela era cândva. Căci cândva arată când era El. Dar El era pururea și este și acum, dacă este și Fiul; pentru că El este Cel ce este dacă e și Tatăl Fiului[151]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XI, în *PSB*, vol. 15, p. 166)

„Deci cine va fi atât de fără minte, ca să se îndoiască despre Fiul că e pururea? Căci cine a văzut cândva lumina fără strălucirea luminii, ca să spună despre Fiul că *era cândva când nu era*, sau că *înainte de a Se naște nu era*[152]. Iar ceea ce se spune în Psalmul 144 către Fiul: *Împărăția Ta e împărăția tuturor veacurilor* nu îngăduie cuiva să cugete nici cel mai mic interval în care să nu fi fost Cuvântul. Căci dacă orice interval se măsoară în veacuri, iar Împăratul tuturor veacurilor și Făcătorul lor este Cuvântul, va fi numaidecât o nebunie ca nefiind înainte de El nici cel mai mic interval, să se spună că *era cândva când nu era* Cel veșnic și că *Fiul este din nimic*[153].

Însuși Domnul zice: *Eu sunt Adevărul* și nu zice: *Am fost făcut adevăr*, ci totdeauna zice *sunt*[154]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XII, în *PSB*, vol. 15, pp. 168-169)

---

151. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Tatăl nu putea fi Tată când nu era Fiul. El nu era și nu este Tată decât dacă era și este și Fiul. El n-a putut fi *cândva* când nu era Fiul. Căci Tatăl este *Cel ce este*, adică este existența de la Sine și prin excelență numai dacă este și Tată. Dacă nu e Tatăl Fiului, nu e peste tot înainte de aceea. El Se schimbă, ca toate. Dacă nu a născut din veci pe Fiul, El nu a fost din veci *Cel ce este* și la aceasta nu poate ajunge prin dezvoltare. Un Dumnezeu care nu poate naște din Sine un egal al Său, nu are puterea deplină a lui Dumnezeu, deci nu e Dumnezeu. Dacă a fost un timp când nu L-a putut naște pe Fiul, nu L-a putut naște niciodată. De aceea arienii conchideau logic că Fiul nici nu S-a născut vreodată din Dumnezeu, deci că Dumnezeu n-a fost niciodată Tată. Ci că Fiul e o creatură. Dar este un lucru infinit mai mare să poată naște cineva un egal cu Sine, din Sine, decât să facă un lucru infinit inferior Lui". (nota 16, p. 166)

152. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă n-ar fi o Rațiune din veci, cum ar fi putut apărea peste tot o rațiune înțelegătoare? Iar acea Rațiune din veci nu poate fi decât personală, căci nu poate exista o raționalitate fără subiect". (nota 21, p. 169)

153. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Împăratul timpului trebuie să fie mai presus de timp, să nu fie supus timpului, să nu fie produs de timp. Căci în acest caz timpul ar fi împăratul. Nu e timp *înaintea* Lui, ci El este *mai înainte de orice timp*. Eternitatea timpului face ca toată realitatea să fie relativă, să se desfășoare în timp, să aibă în ea o neputință de a ajunge la o desăvârșire.Adevărul care e realitatea adevărată nu devine, ci există din veci. Numai pentru că este un adevăr sau o realitate desăvârșită din veci sunt și unele adevăruri care devin. Dar ele se și desfac, sau sunt depășite. Iar aceasta arată că nu sunt în ele totul. Deci niciuna dintre acestea nu e adevărul deplin și veșnic persistent. Adevărul deplin are în sine totdeauna totul. De el nu se poate spune că a fost adevărul, sau va fi, sau este acum, dar nu va mai fi și n-a fost. De aceea Domnul zice totdeauna despre Sine *sunt*, într-un prezent etern. Pe de altă parte o realitate plenară nu poate fi impersonală, nu poate fi lipsită de conștiința de sine, singura care dă unei existențe cea mai bogată complexitate. O realitate, oricât ar fi de adâncă și de puternică, dacă nu știe de sine, e ca și când n-ar fi; dacă nu e pentru sine și dacă nu e din veci nimeni pentru care să fie, dacă nu e nimeni care să știe de ea, e ca și când n-ar fi. Pe lângă aceea, dacă există persoane în planul nostru, ca realități infinit superioare față de obiecte, realitatea supremă trebuie să cuprindă în sine caracterul personal. Cum s-ar finaliza în persoane realitatea noastră, dacă n-ar fi în baza ultimă a realității acest caracter? În acest sens Dumnezeu e *lumină*. De aceea, înțelegerea răsăriteană a lui Dumnezeu ca lumină, nu e inferioară celei care înțelege pe Dumnezeu ca *întuneric*. Cum a spus Jean Daniélou în *Platonisme et théologie mystique*". (nota 22, p. 169)

154. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Sunt* la prezentul permanent arată că nu a fost cândva când n-a fost, sau va fi, dar încă nu este, ci e veșnic". (nota 22a, p. 169)

„Ci (Fiul – n.n.) e Născutul lui Dumnezeu și, fiind propriu lui Dumnezeu Celui ce există pururea, există din eternitate. Căci e propriu oamenilor a naște în timp din cauza nedesăvârșirii firii; și e propriu lui Dumnezeu să aibă un Născut etern, pentru desăvârșirea eternă a firii[155]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XIV, în *PSB*, vol. 15, p. 171)

„Iar dacă e Fiu (căci aceasta o spune și Tatăl și o strigă și Scripturile), iar Fiul nu e altceva decât Cel ce Se naște din Tatăl, iar Cel ce Se naște din Tatăl e Cuvântul și Înțelepciunea și Strălucirea Lui, ce trebuie spus decât că, zicând ei: *A fost odată când n-a fost*, jefuiesc pe Tatăl ca niște tâlhari de Cuvântul și spun împotriva Lui că a fost odată fără Cuvântul propriu și fără Înțelepciunea Sa[156] și că lumina a fost odată fără strălucire[157] și izvorul era neroditor și uscat[158]. Căci chiar dacă făcându-se că se tem de cuvântul *timp*, pentru cei ce i-ar osândi pentru aceasta, și spun că El este înainte de timp, totuși dau unele intervale, în care își nălucesc că El nu era. Prin aceasta dau să se înțeleagă timpuri și Îl lipsesc pe Dumnezeu, plini de toată necredința, de Rațiune[159]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XIV, în *PSB*, vol. 15, p. 172)

„Dacă, după voi (arienii – n.n.), Fiul este din nimic și n-a fost înainte de a Se naște, fără îndoială că S-a numit Fiu și Dumnezeu și Înțelepciune prin împărtășire[160]. Căci așa

155. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În Dumnezeu nu se poate produce o schimbare așa de mare ca nașterea în timp. Pentru că aceasta L-ar supune evoluției, sau unei legi a schimbării. El n-ar mai fi Dumnezeu în acest caz". (nota 25, p. 171)

156. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Un Dumnezeu care nu ar fi Tată al unui Cuvânt e un Dumnezeu lipsit de Rațiune, de Înțelepciune, de sfat și comuniune. Este o esență supusă unor legi oarbe, ea însăși fiind oarbă spiritual". (nota 25a, p. 172)

157. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Fiul S-ar fi născut mai târziu, Tatăl ar fi devenit și El Tată mai târziu. Dar aceasta ar însemna că s-a întâmplat ceva ulterior în ființa Tatălui sau în însăși ființa dumnezeiască. Sfântul Atanasie stă pe temeiul ultimei expresii a Sinodului de la Niceea: *Născut din ființa Tatălui*. El nu desparte între ființă și proprietățile personale: naștere, purcedere. Desigur aceste proprietăți deosebind Persoanele nu sunt comune Lor. Dar ele se produc în mod distinct în ființa însăși. Ființa întreagă este posedată în mod deosebit de Tatăl, de Fiul și de Sfântul Duh. Și de modul posedării de către Tatăl, ține și nașterea Fiului de către El, din însăși ființa Sa, care e și a Fiului, într-un alt mod. Tatăl dă Fiului ființa ce o are, Fiul o primește. Dar ființa însăși se lasă dată și totodată primită. Dacă ființa ar fi fost dată și primită de-abia mai târziu, ar însemna că în ea s-a produs un fenomen important nou, echivalent cu o prefacere". (nota 25b, p. 172)

158. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeu nu poate fi lipsit cândva de fecunditate. Aceasta ar însemna lipsa de putere și de viață în El și nu ar mai putea fi numit nici Creatorul. Dar în realitate, El nu creează numai fapturi străine de El. Dacă El e *lumina*, dacă El gândește, fecunditatea Lui cea mai proprie este un rod al gândirii și nu un rod nesubzistent, ci subzistent, ipostatic. Alta e gândirea când e împreună-gândire. Altă plinătate are un Subiect când e împreună Subiect cu altul și când între Sine și celălalt subiect este o armonie ca între Tată și Fiu. Dacă nu ar rodi o Rațiune-Subiect ar însemna că nu este El însuși capabil de o Rațiune deplină; ar însemna că are o Rațiune neputincioasă să meargă până la ipostazierea ei într-un Subiect-Fiu. Chiar omul când gândește să aibă un fiu, va putea să-l aibă. Dumnezeu rămâne cu o rațiune neputincioasă?". (nota 26, p. 172)

159. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Un Dumnezeu fără Cuvântul veșnic e un Dumnezeu lipsit de Logos, de Rațiune. E o esență oarbă, inconștientă. Dar cum poate emite atunci din Sine rațiunile arătate în lume?". (nota 26a, p. 172)

160. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Atanasie face o deosebire netă între comuniunea în ființă cu Tatăl, proprie Fiului, și existența prin împărtășire de puterea lui Dumnezeu, proprie fapturilor. Aceasta nu înseamnă că puterea folosită de fapturi este necreată, ci că puterea lui Dumnezeu creează și susține existența și puterile lor. E indicată aici distincția între ființa lui Dumnezeu și energiile Lui necreate. Dar învățătura despre ele va deveni clară de abia prin Sfântul Grigorie Palama. Sfântul Atanasie face însă o deosebire între felul cum se împărtășesc fapturile de Dumnezeu și felul împărtășirii Fiului de însăși ființa Tatălui". (nota 27, p. 173)

se socotesc că există și sunt sfințite toate celelalte. Dar atunci trebuie să spuneți de cine Se împărtășește Fiul? Dacă toate celelalte se împărtășesc de Duhul, El (Fiul) de cine Se împărtășește, după voi? De Duhul? Dar mai degrabă Duhul ia de la Fiul, cum a spus El însuși; și e o nebunie să se spună că El Se sfințește de Duhul. Deci Se împărtășește de Tatăl. Căci numai aceasta a mai rămas și e necesar să se spună. Altfel ce este El și de unde este? Dacă e din ceva din afară de Tatăl, nu mai e părtaș la Tatăl, ci la ceea ce e în afară de Tatăl și nu mai e atunci nici al doilea după Tatăl, având înainte de Sine acel ceva[161]. Și nu mai trebuie numit nici Fiul Tatălui, ci al acelui ceva de care împărtășindu-Se S-a numit Fiu și Dumnezeu. Dar aceasta e o nebunie și o lipsă a dreptei credințe, odată ce Tatăl însuși a spus: *Acesta este Fiul Meu cel iubit*; dar a spus și Fiul că Tatăl Lui este Dumnezeu. Deci din acestea e vădit că acel ceva de care se împărtășește nu e din afară, ci e ființa Tatălui. Și dacă acel ceva e altceva decât Ființa Fiului, va urma aceeași absurditate, acela aflându-se la mijloc între Tatăl și ființa Fiului, orice ar fi acesta". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XV, în *PSB*, vol. 15, p. 173)

„Deci vedem pe Cuvântul pururea fiind, și fiind din Acela, și fiind propriu ființei Celui al Cărui Cuvânt este și neavând un înainte și un după El. E așa cum vedem și strălucirea din soare, ca fiind proprie lui și neîmpărțind, nici micșorând ființa soarelui, ci fiind și ea întreagă, dar și strălucirea desăvârșită și întreagă, nemicșorând ființa luminii, ci fiind ca ceva născut cu adevărat din ea. Așa vedem și pe Fiul, nu din afară, ci născut din Tatăl și pe Tatăl rămânând întreg, iar Chipul subzistenței Lui păstrând pururea asemănarea desăvârșită a Tatălui Lui și Chipul Lui, încât cel ce Îl vede pe El vede în El și subzistența al cărei Chip este. Căci din lucrarea Chipului cunoaștem cu adevărat dumnezeirea subzistenței[162]. Aceasta învățând-o și Fiul, a spus: *Cel ce rămâne întru Mine, Acela face lucrările pe care le fac Eu* (*Ioan* 14, 12); și: *Eu și Tatăl una suntem* (*Ioan* 10, 20), și: *Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine* (*Ioan* 14, 10).

Să încerce deci erezia dușmană a lui Hristos mai întâi să împartă pildele aflate în făpturi și să spună: era odată soarele fără strălucire, sau aceasta nu este proprie ființei soarelui, sau e proprie, dar prin împărțire e o parte a luminii. Și iarăși, să despartă cuvântul și să spună că acesta este străin minții, sau că a fost odată când n-a fost, sau că nu e propriu ființei minții, sau că e prin împărțire parte a aceleia. La fel, să despartă chipul și lumina și puterea, cum o fac cu cuvântul și cu strălucirea și să născocească apoi cele ce vor. Iar dacă nu pot avea o astfel de îndrăzneală în acelea, cum își pot întinde în chip deșert nebunia și mai mare la cele ce sunt mai presus de făpturi și de firea lor și să încerce cele cu neputință?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, XXXIII, în *PSB*, vol. 15, p. 268)

„Dar nu trebuie întrebat nici cum e cuvântul din Dumnezeu sau cum naște Dumnezeu și care e modul nașterii lui Dumnezeu. Ar fi prost cineva dacă ar îndrăzni să întrebe astfel de lucruri, pentru că e un lucru negrăit și propriu firii lui Dumnezeu, cunoscut numai Lui și Fiului. La fel e prost a voi cineva să tâlcuiască aceasta în cuvinte.

---

161. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă ar fi din altceva, Fiul n-ar mai fi numai Fiu al Tatălui, ci al acelui altceva din care este; și n-ar mai fi al doilea după Tatăl, ci după aceea din care a fost făcut, care ar fi la mijloc între ființa dumnezeiască și Fiul. S-ar introduce niște trepte între Dumnezeu și Fiul. Și cu ce rost? Ar face mai explicabilă producerea așa zisei prime trepte de către Dumnezeu?". (nota 27a, p. 173)

162. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Chipul are și El o lucrare, deci e viu. Dar lucrarea Lui e însăși lucrarea revelată, sau intrată în mișcare a Tatălui: ca subzistență, ca obârșie de temelie a Fiului". (nota 90, p. 268)

Aceasta e egal cu a întreba: unde e Dumnezeu și cum e Dumnezeu și cum e Tatăl? Dar precum a întreba de aceasta e un lucru lipsit de evlavie și e propriu celor ce nu cunosc pe Dumnezeu[163], așa nu se cuvine a întreba nici despre astfel de lucruri, nici despre nașterea Fiului, nici a coborî pe Dumnezeu și înțelepciunea Lui la măsura și la slăbiciunea noastră. Dar aceasta nu trebuie să ne facă să cugetăm contrar adevărului. Dacă nu află cineva răspuns întrebând despre aceasta, aceasta nu trebuie să-l facă să nu creadă celor scrise. Căci mai bine este ca cei ce nu pricep să tacă și să creadă, decât să nu creadă din pricina neînțelegerii[164]. Căci cel ce nu pricepe poate să aibă întrucâtva iertare, pentru că cercetând s-a liniștit. Dar cel ce, nepricepând, își născocește cele necuvenite și grăiește cele nevrednice de Dumnezeu rămâne cu osânda îndrăznelii neiertată. Căci cel dintâi poate avea din aceste taine neînțelese o mângâiere din Scripturi, ca să primească cum se cuvine cele scrise. Dar să înțeleagă ca o pildă cuvântul nostru; anume că, precum cuvântul propriu al nostru este din noi și nu un lucru din afară de noi, așa și Cuvântul propriu lui Dumnezeu este din El. Dar nu e făptură ca cuvântul oamenilor[165]. Altfel ar trebui să cugetăm și pe Dumnezeu om[166]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, XXXVI, în *PSB*, vol. 15, pp. 271-272)

„Astfel și Ioan, teologhisind despre Fiul și cunoscând deosebirea cuvintelor, nu a zis: La început s-a făcut, sau a fost creat, ci *La început era Cuvântul*, ca prin expresia *era* să se cunoască totodată că e născut și să nu cugete cineva niciun interval între Tatăl și Fiul, ci să creadă că Fiul există pururea și etern". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, LVIII, în *PSB*, vol. 15, p. 295)

„Dar Fiul e așa cum e și Tatăl. Căci Cuvântul și înțelepciunea Tatălui este Născutul ființei Lui proprii. Pentru că aceasta este propriu Fiului Tatălui și aceasta este propriu Tatălui Fiului, că nu arată nici pe Dumnezeu vreodată fără Cuvânt (fără Rațiune), nici pe Fiul ca neexistând vreodată[167]. Pentru că altfel, de ce ar fi Fiu, dacă nu e din Tatăl? Sau de ce ar fi Cuvânt și Înțelepciune, dacă n-ar fi pururea și propriu Tatălui?[168]

163. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cel ce cunoaște pe Dumnezeu Îl cunoaște ca fiind mai presus de cunoaștere". (nota 95, p. 271)

164. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Adevărurile acestea generale despre Dumnezeu nu pot fi pricepute până la epuizare. Nici cele din existența noastră și a lumii nu le înțelegem deplin și nu le vom înțelege niciodată deplin. Deci trebuie să vedem o împăcare între ceea ce înțelegem și ceea ce nu înțelegem, între sens și taină, între exprimabil și apofatic, între rațional și suprarațional, între cunoaștere și credință. A se reține numai ceea ce se înțelege înseamnă a se rămâne într-o monotonă și îngustă superficialitate. Chiar domeniul infinit al tainei e sesizat printr-o adâncă intuiție. Prin rațional se vede, dincolo de el, supraraționalul, oceanul misterios al existenței; sensul adânc al raționalului licărește din fundamentul lui suprarațional. Nu poți fi deplin rațional dacă nu vezi dincolo de el adâncul infinit al supraraționalului". (nota 96, pp. 271-272)

165. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pilda, simbolul, chipul îți dă un înțeles, dar nu cu totul adecvat. Este în ele un amestec de înțeles și neînțeles". (nota 97, p. 272)

166. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cuvântul nostru seamănă cu al lui Dumnezeu, deci ne ajută să-L înțelegem pe Acela. Dar al nostru ține de făptură, pe când al lui Dumnezeu e necreat. Din acest punct de vedere e diferit ca înțeles de Cuvântul lui Dumnezeu". (nota 98, p. 272)

167. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Rațiunea sau Cuvântul Tatălui nu are desăvârșirea ce constă în caracterul ipostatic, Tatăl nu are Rațiune sau Cuvânt; iar dacă Tatăl nu poate fi fără Rațiune sau Cuvânt, Acesta nu poate fi cugetat ca neexistând vreodată. Tatăl cugetând din etern, ceea ce cugetă are caracter ipostatic. Aceasta e esența argumentării Sfântului Atanasie. Pe ea se bazează convingerea lui despre Dumnezeu în Treime". (nota 39, p. 179)

168. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „N-ar fi Rațiune supremă, dacă n-ar fi obârșia supremă. Ar fi o Rațiune relativă". (nota 39a, p. 179)

Deci, când oare a fost Dumnezeu fără ceea ce e propriu Lui?[169] Sau cum poate cugeta cineva despre ceea ce e propriu lui Dumnezeu, ca despre ceva străin și deosebit de El?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XIX-XX, în *PSB*, vol. 15, p. 179)

„Fiul este Născutul propriu al ființei și al firii Tatălui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, „Către același episcop Serapion", III, în *PSB*, vol. 16, p. 89)

„Ființa Tatălui este fără început și rădăcină și izvor al Fiului". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola despre sinoadele ce s-au ținut la Rimini, în Italia și la Seleucia, în Isauria*, XLV, în *PSB*, vol. 16, p. 159)

„Este o identitate de ființă, pentru că Fiul este din Tatăl, nu făcut la poruncă, ci născut din fire; nu tăiat din Tatăl, ci, în timp ce Tatăl rămâne desăvârșit, Fiul strălucește desăvârșit". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 592)

*„Să iei,* zice, *din apa râului și s-o verși pe uscat. Și va fi apa pe care o vei lua din râu, sânge pe uscat* (*Ieșirea* 4, 9). Apa e chip sau semn al vieții. Căci este cu adevărat necesară spre aceasta și foarte folositoare celor de pe pământ. Deci Fiul, Viața adevărată, S-a născut ca dintr-un râu, din Tatăl care dă viață tuturor. Precum este lumină din lumină, așa este și Viață din Viață. Moise a fost învățat că Fiul nu stă de Sine, în afară de orice, ci este după fire din Dumnezeu și Tatăl[170]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea a II-a, 4, în *PSB*, vol. 39, p. 329)

„Era din și pentru totdeauna, fiind în Tatăl ca izvor, după însăși spusa Lui: *Eu am ieșit și am venit din Tatăl* (*Ioan* 16, 28). Deci Tatăl fiind înțeles ca izvor[171], Cuvântul era în El Înțelepciune și Putere și Pecete și Strălucire și Chip al Lui. Și dacă nu era niciun timp când Tatăl era fără Cuvânt și Înțelepciune și Pecete și Strălucire, e necesar să mărturisim că este etern Fiul, Care este acestea pentru Tatăl cel etern[172]. Căci cum este Pecete și Chip întocmai, dacă nu Se vede format potrivit frumuseții Aceluia al Cărui Chip este?

Dar nu va fi nedrept nici a înțelege pe Fiul existând în Tatăl ca într-un izvor. Căci numai Aceluia din Care este I se cuvine numele de izvor. Iar Fiul este în Tatăl și din

---

169. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E propriu lui Dumnezeu să aibă un Fiu, adică un Cuvânt, sau o Rațiune, prin care să Se cugete și să Se exprime pe Sine însuși sau întreaga ființă a Sa, și aceasta să ia, ca Chipul desăvârșit al Lui, caracter ipostatic. Altfel cugetarea sau înțelepciunea lui Dumnezeu, prin care Se cugetă pe Sine, ar fi nedesăvârșită. Dumnezeu n-ar afla printr-o astfel de cugetare în mod deplin cunoștința despre Sine, adică despre întreaga Lui putere. Ar rămâne închis într-un fel de cugetare neputincioasă". (nota 40, p. 179)

170. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Persoana naște sau e născută. Și aceasta înseamnă că dă sau primește ființa de la o persoană ca persoană. Există o comunitate de ființă între persoane, dar ființa nu stă decât în persoană și nu într-o singură persoană, ci în mai multe, care dau și primesc ființa. Fiul nu subzistă de Sine în afară, ci unit cu Tatăl". (nota 589, p. 329)

171. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul a dat Tatălui caracter de Tată. Altfel, Tatăl ar fi fost indefinit ca Tată. Ar fi fost un Dumnezeu indefinit ca Dumnezeu al iubirii. O persoană făcând pe alta fiu, aceea o face pe prima tată. Tatăl făcând pe Fiul Cuvânt, Cuvântul face pe Tatăl cuvântător. Relația Lor face ca însușirile unei Persoane să corespundă cu însușirile întregitoare ale celeilalte". (nota 16, p. 20)

172. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu Fiul singur este Înțelepciunea și Puterea Tatălui, ci împreună cu Tatăl. Dar o Persoană singură nu le are pe acestea". (nota 17, p. 21)

Tatăl nu fiind născut în afara Lui, sau în trup, ci existând în ființa Tatălui și strălucind din ea, ca strălucirea soarelui din acesta, sau asemenea căldurii naturale din focul de a cărui fire ține. Căci în aceste pilde se poate vedea cum una este născută din alta, dar coexistând pururea cu ea și fiind nedespărțită, în așa fel că fără una nu se poate vedea cealaltă în sine și păstrând rațiunea adevărată a firii aceleia. Căci, cum ar fi soarele fără strălucirea lui, sau strălucirea, neexistând soarele a cărui strălucire este? Sau cum ar fi foc, dacă ar fi lipsit de căldură, sau de unde ar fi căldura, dacă nu din foc, sau altceva care nu e străin de calitatea ființială a focului? Deci, precum în acestea existența unora în cele din care sunt nu contrazice coexistența ambelor, ci cele născute se arată pururea existând împreună cu cele ce le nasc și moștenitoare ale aceleiași firi cu acelea, așa e și cu Fiul[173]. De fapt, El e înțeles și declarat în Tatăl și din Tatăl și nu ni Se va arăta exterior și străin Tatălui, sau ivindu-Se după El, ca al doilea, ci fiind în El și coexistând pururea cu El și arătându-Se din El, prin modul negrăit al nașterii dumnezeiești.

Că lui Dumnezeu și Tatăl I se spune de către sfinți (autorii Scripturii) și început al Fiului, dar numai ca Celui de la Care vine Fiul, auzi de la Psalmist, care prevestește a doua arătare a Mântuitorului nostru prin Sfântul Duh, spunând către Fiul însuși: *cu Tine este Începutul în ziua puterii Tale, în strălucirea sfinților Tăi* (*Psalmii* 109, 3). Căci e zi a puterii Fiului cea în care va judeca toată lumea și va răsplăti fiecăruia după faptele lui. Cu adevărat va veni ziua Aceluiași Care este în Tatăl și are în Sine pe Tatăl ca Început neînceput al ființei Sale, numai prin faptul că este din El, căci există din Tatăl[174]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea întâi, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, pp. 20-21)

„Dacă Dumnezeu-Cuvântul Cel ce strălucește din Dumnezeu este Fiu cu adevărat, e cu totul necesar să mărturisească și adversarii că El este din ființa Tatălui. Căci aceasta înseamnă filiația adevărată[175]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 3, în *PSB*, vol. 41, p. 34)

„Tatăl este împreună cu Fiul nu pentru că Acesta n-ar putea să facă ceva din cele ce sunt, ci pentru că este întreg în Fiul pentru identitatea ființei și pentru extrema și nemijlocita apropiere de El deoarece Fiul a provenit în mod natural din Tatăl[176]. E ca și cum ar zice cineva că împreună cu mirosul ce se răspândește din floare și în lucrarea

173. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „La Dumnezeu este o așa de mare unire după fire a Fiului născut din Tatăl cu Tatăl, încât Fiul rămâne pururea în Tatăl, fără să-Și piardă niciunul proprietatea Lui: Tatăl, pe cea de Tată, Fiul, pe cea de Fiu. Fiul coexistă cu Tatăl, existând totodată în Tatăl, dar neconfundat cu El". (nota 18, p. 21)

174. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În trei feluri se poate spune despre Tatăl că e *început* al Fiului: prin faptul că Tatăl Îl naște fără de început, prin faptul că, fiind în El, Se arată prin El la întrupare, și prin faptul că Se arată prin El la Judecata din urmă. În toate aceste trei feluri se arată că Fiul este *din*, dar și *în* Tatăl, dar este deosebit de Tatăl. În niciunul dintre aceste feluri Tatăl nu e declarat început al Fiului, ca existând înainte de Fiul". (nota 19, p. 21)

175. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pe cât de important este să recunoaștem în Dumnezeu un Tată și un Fiu, ca Persoane deosebite, tot pe atât de important e să-I cunoaștem de o ființă. Căci nu se poate naște o persoană din alta dacă nu sunt de o ființă. Nașterea înseamnă atât unitatea de ființă, cât și deosebirea ca persoane între cel ce naște și cel născut". (nota 45, p. 34)

176. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Din declarațiile Sfântului Chiril că Fiul provine din Tatăl *în mod natural sau prin fire*, nu trebuie înțeles că Fiul nu provine din Tatăl ca Persoană specifică, sau ca Fiu. Nu firea cugetată în sine naște pe Fiul, căci firea nu există decât în Persoane: în Persoana Tatălui, Care naște din ea pe Fiul, și în Fiul, Care Se naște din firea ce există concret ca fire a Tatălui. Firea dumnezeiască există concret în trei Persoane și în relațiile dintre ele. Fiul Se naște și El ca Dumnezeu sau ca purtător al firii dumnezeiești, dar în calitate de Fiu". (nota 93, p. 57)

răspândită din mireasmă este floarea însăși, deoarece mirosul provine natural din ea. Dar o spunem pentru înțelegerea ce rezultă din această pildă. Căci firea cea mai presus de toate e mai presus și de această pildă, primind puține ajutoare din ea în înțelegerea Sa". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, pp. 57-58)

„Pe Fiul Îl vedem strălucind din ființa Tatălui în mod născut și existând în ea și din ea, subzistând ca Dumnezeu-Cuvântul în ipostas propriu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, p. 58)

„Când zice *în sânul*, voiește să spună că Fiul Se arată din sânul născător al Tatălui, ca o strălucire potrivită lui Dumnezeu și ca o negrăită înaintare spre ipostasul propriu, dar avându-L totuși pe Tatăl în Sine, întrucât nu prin despărțire sau prin diviziunea cea după trup S-a ivit Născutul dumnezeiesc din Tatăl. Și de fapt Fiul însuși zice undeva că El este în Tatăl, dar, iarăși, că are în Sine pe Tatăl. Căci ceea ce e propriu ființei Tatălui, trecând în mod firesc (natural) în Fiul, arată în El pe Tatăl. Și Tatăl are iarăși în Sine pe Fiul, înrădăcinat în identitatea neschimbată a ființei și ca ieșind din El, dar nu prin împărțire sau distanțare spațială, ci existând în El și împreună existând pururea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 10, în *PSB*, vol. 41, pp. 126-127)

„Toată fiimea este din Fiul, pentru că El este în mod propriu și singurul cu adevărat Fiu, nu fals și cu nume mincinos, ci din ființa lui Dumnezeu-Tatăl, nu prin rupere, sau curgere, sau diviziune, sau tăiere, căci firea dumnezeiască e cu desăvârșire nepătimitoare; ci ca Unul din Unul, pururea coexistând și fiind împreună etern și interior prin fire Născătorului, fiind în El și provenind din El în mod neîmpărțit și nedespărțit. Aceasta fiindcă Dumnezeirea nu se poate circumscrie nici după trup, nici prin spațiu, nici de așa fel ca să parcurgă distanțe, sau să facă mutări, ci, precum provine din foc căldura cea aflată în el, părând înțelegerii că se împarte și fiind altceva decât focul, dar fiind din el și în el după fire și provenind din el fără să-l micșoreze întru nimic prin despărțire, sau prin împărțire și curgere, căci se păstrează întreagă în focul întreg, așa vom cugeta și nașterea dumnezeiască, folosind înțelegerea cea mai potrivită pentru Dumnezeu. Și, crezând că Fiul subzistă în mod propriu, nu-L vom vedea pe El exterior Dumnezeirii celei una și negrăite, nici nu vom spune că e de altă ființă decât Tatăl. Căci în acest caz n-ar mai fi cugetat în chip drept Fiu, ci altceva decât aceasta, și ne-ar răsări un dumnezeu recent, altul decât Cel cu adevărat și singur existent. Căci ceea ce nu e de o ființă cu Dumnezeu cel prin fire, cum nu va cădea din calitatea de a fi Dumnezeu adevărat?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 149)

„Cuvântul Care luminează în mod negrăit din Tatăl, având nașterea proprie de sus, și existând ca dintr-un izvor din ființa Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. II, în *PSB*, vol. 41, p. 189)

„(...) Tatăl însuși, ca (...) Cel ce a născut din firea Sa pe Fiul, ca dintr-un izvor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. VIII, în *PSB*, vol. 41, p. 266)

„(...) *și obârșia Lui este dintru început, din zilele veacului* (*Mihea* 5, 1). Prin obârșie indică aici ieșirea la existență (ipostatică) proprie Unuia-Născutului din ființa Născătorului ca o strălucire din lumină, înainte de tot veacul și ziua și clipa". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 506)

„Precum dintr-un izvor dulce iese o undă dulce și din pomi de soi bun ies și roduri bune, așa socotesc că trebuie să credem că Cel ce este din Dumnezeu după fire este Dumnezeu adevărat și Cel născut din Tatăl etern este etern ca și Născătorul Lui. Era potrivit deci să spună către iudei: *Sau faceți pomul rău, și rodul va fi rău, sau faceți pomul bun, și rodul lui va fi bun* (*Matei* 12, 33). *Căci nu poate pomul bun să facă roade rele, nici omul rău să facă roade bune* (*Matei* 7, 18). Cum se poate deci întâmpla, sau, mai bine-zis, cum nu este o mare nebunie să se creadă că Cel Născut din Tatăl nemuritor este muritor, sau să se numere între cei stricăcioși Cel ce nu știe de stricăciune?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a VI-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 646-647)

„A provenit din ființa Tatălui ca o strălucire din lumină, sau cum iese un râu dintr-un izvor. Deci, cei ce văd pe Fiul pot vedea ființa Tatălui și pot înțelege din Fiul ceea ce e propriu Tatălui. Căci, deoarece toată existența Fiului iese din ființa Tatălui, Fiul este în Tatăl și, invers, Tatăl este în Fiul, deoarece ceea ce este Tatăl prin fire, aceea este și Cuvântul Cel ce provine din El, fiindcă Tatăl Se arată și este în Fiul, așa cum este în râu izvorul din care el izvorăște. Căci ceea ce e propriu ființei Tatălui se află în Fiul, și chipul Dumnezeirii, ca să zic așa, Îl arată pe Tatăl în Sine". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile VII și VIII, în *PSB*, vol. 41, pp. 737-738)

„El (Hristos – n.n.) este în Tatăl și are pe Tatăl în Sine, adică poartă firea Tatălui în ipostasul Său, ca un adevărat Născut, ca rod adevărat, ca Fiu provenit în chip natural din Tatăl[177]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 856)

„(...) Tatăl este ca o rădăcină și izvor al propriului Născut". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 10, în *PSB*, vol. 41, p. 1055)

„Socotind că este imens acel *era* (τὸ ἦν) despre Dumnezeu-Cuvântul și că întrece puterea de înțelegere a creaturilor preacredinciosului Ioan (Evanghelistul) a evitat să ne spună despre nașterea și creația Lui și nici nu a îndrăznit să numească cu aceleași cuvinte pe Cel ce face, odată cu cele făcute, nu că era nenăscut (Unul este nenăscut, Tatăl) ci că ipostasa inexprimabilă a Unuia-Născut, Dumnezeu, este peste puterea de gândire a Evangheliștilor și, într-adevăr, și peste puterea de înțelegere a îngerilor.

---

177. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul Se naște în mod natural din Tatăl. Aceasta nu înseamnă că natura sau firea naște pe Fiul, sau că ea e Tatăl, ci ea este în Tatăl ca în ipostasul care naște. Deci Fiul nu e creat din nimic, sau format din ceva deosebit de ființa Tatălui. Nu natura naște, ci un ipostas purtător al naturii naște un alt ipostas purtător al aceleiași naturi". (nota 1633, p. 856)

Eu nu cred că trebuie socotiți printre cei credincioși aceia care îndrăznesc să discute ceva dintre acestea, pentru faptul că nu ascultă de cuvintele: *Nu căuta cele mai sus decât tine și nu cerceta cele ce te depășesc* (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 3, 20).

Într-adevăr, cunoașterea multor altor lucrări care sunt cu totul mai simple, depășește puterea omenească de înțelegere așa cum sunt cuvintele lui Pavel: *cele ce ochiul nu a văzut și urechile nu au auzit și la inima omului nu au ajuns, câte a pregătit Dumnezeu celor ce-L iubesc* (*1 Corinteni* 2, 9), ci și astrele, cum spune Dumnezeu lui Avraam *că nu poate să le numere* (*Facerea* 15, 5). Și încă zice: *Cine va putea număra nisipul mărilor și picăturile de ploaie* (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 1, 2).

Atunci cum ar putea cineva să cerceteze ipostaza lui Dumnezeu-Cuvântul, fără numai dacă, cuprins de o stare de nebunie, ar încerca acest lucru? Despre aceasta duhul profetic spune: *Iar neamul Lui cine-L va spune?* (*Isaia* 53, 8).

Iată că însuși Mântuitorul nostru, sprijinind pe stâlpii tuturor celor ce sunt în lume – mă gândesc la Apostolii cei inspirați – S-a străduit să-i despovăreze de cunoașterea acestor lucruri spunându-le tuturor acestora că nu există (nu e posibilă) înțelegerea pe cale naturală, și că numai Tatălui îi este rezervată cunoașterea acestui mister divin, căci zice: *Nimeni nu cunoaște cine este Fiul, fără numai Tatăl și pe Tatăl nimeni nu-L cunoaște fără numai Fiul* (*Matei* 11, 27). Despre acest lucru socotesc că zice Tatăl: *Taina Mea, Mie* (*Isaia* 24, 16; *Coloseni* 1, 15)". (Fericitul TEODORET, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea I, 4, 19-21, în *PSB*, vol. 44, p. 26)

„Ce înseamnă aceasta: *Din pântece mai înainte de luceafăr Te-am născut?* (*Psalmii* 109, 3). Oare nu arată filiația firească, directă, prin nașterea din Tatăl (a Fiului) și nu prin respectarea rânduielilor firești și prin năzuința spre sporire, ci prin însușirea firii divine, Care a provocat-o? De aici rezultă că Unul-Născut din Tatăl are o filiație permanentă, iar filiația ființelor raționale nu aparține însăși firii lor, ci se produce prin respectul față de rânduielile firii și prin darul lui Dumnezeu". (Fericitul TEODORET, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea I, 4, 34, în *PSB*, vol. 44, p. 29)

„Din veșnicie, adică înainte de facerea lumii, înainte de tot ce se poate numi timp, a existat substanța divină a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, aceștia totuși nefiind trei Dumnezei, ci unul. Tatăl are pe Fiul născut din substanța Sa și din veșnicie, printr-o rațiune cunoscută Lui, credința mărturisind că Fiul nu este Tatăl, nici Tatăl n-a fost vreodată Fiul, ca să nu cugete gândul omenesc că neamul dumnezeiesc s-a înmulțit la nesfârșit. Nici Fiul n-a devenit vreodată Tată, deși este de aceeași natură cu Tatăl și din veșnicie împreună cu El, pentru ca neamul dumnezeiesc să nu fie socotit că se va înmulți la nesfârșit". (BOETHIUS, *Articole teologice*, I, 4, în *PSB*, vol. 72, p. 28)

„Fiul e născut din Tatăl, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, și asa cum s-a mai spus, nimeni nu cunoaște nașterea Lui, decât numai Tatăl". (CASIODOR, *Istoria Bisericească tripartită*, Cartea a V-a, cap. VIII, în *PSB*, vol. 75, p. 172)

„Nașterea Fiului din Tatăl e mai presus și de voință. Căci voința nu e la mijloc între Fiul și Tatăl, nici nu e cugetată voința Tatălui înainte de Fiul, pentru că nici Tatăl nu exista înainte de Fiul, precum nici Mintea înaintea Cuvântului din ea, nici lumina, înainte de strălucire. Căci Tatăl și Fiul, Cel născut fără de început din El, având deodată existența au și o singură voință, simplă și nedespărțită, precum și o

singură ființă și fire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 86, în *PSB*, vol. 80, pp. 231-232)

## Nașterea Fiului din Tatăl – analogii cu lucrurile din lume

„Când învățăm deci că Fiul este din ființa Tatălui, și anume că e născut, iar nu făcut, atunci nu trebuie să ne ducem cu gândul la niște înțelesuri trupești ale fenomenelor naturale. Căci ființa Tatălui nu a fost împărțită, așa încât de la Tatăl să treacă să ajungă și la Fiul, și nici nu se naște printr-un fel de scurgere sau prin producere, așa cum se întâmplă cu pomii care rodesc, ci chipul nașterii dumnezeiești nu se poate explica și nici înțelege de cugetarea omenească. E un semn de cugetare nedemnă și senzuală să asemeni lucrurile veșnice cu cele stricăcioase și trecătoare și să crezi că Dumnezeu Se naște așa cum se nasc ființele trupești, câtă vreme în vederea dreptei credințe trebuie să cugetăm cu totul altfel, gândindu-ne că numai ființele muritoare se comportă așa, pe când în cazul lui Dumnezeu, Cel nemuritor, lucrurile stau cu totul altfel. Așadar, nici nu trebuie să tăgăduim nașterea dumnezeiască, dar când contemplăm pe Dumnezeu nu trebuie nici să ne întinăm cugetul cu noțiuni materiale". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 52, III, în *PSB*, vol. 12, p. 218)

## Tatăl – izvorul Fiului și al Duhului Sfânt

„Tatăl e originea și izvorul Fiului și al Duhului Sfânt (...); nu se poate concepe în Ei un *înainte* sau un *după*". (Origen, *Despre principii*, Cartea a II-a, I, 2, în *PSB*, vol. 8, p. 115)

„Din Tatăl se naște Fiul, prin Care au fost făcute toate și de Care e subînțeles inseparabil și Duhul Sfânt, căci nu poți ajunge să te gândești la Fiul fără să fi fost mai întâi luminat de Duhul. Deci întrucât Duhul Sfânt, din Care izvorăște asupra creației orice împărțire de bunuri, e în strânsă legătura pe de o parte cu Fiul, cu Care îl și concepem în chip imediat, dar pe de altă parte e strâns legat și de Tatăl (Care e cauza Lui, căci din El purcede) judecând-o după ipostas, însușirea proprie a Duhului Îl situează în urma Fiului și împreună cu Fiul, dar ființa Și-a luat-o prin purcedere de la Tatăl. Căci Fiul e Cel care face cunoscut și pe Duhul Cel purcezător din Tatăl, ca unul Care fiind singur născut în chip unic a ieșit strălucind ca o lumină din Lumina cea nenăscută, așa încât potrivit acestei însușiri distinctive El nu se confundă nici cu Tatăl, nici cu Duhul Sfânt, ci se recunoaște singur după însușirea de care am vorbit". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 38, IV, în *PSB*, vol. 12, p. 180)

„Mântuitorul și Duhul cel Sfânt sunt din Tatăl". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXII, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 252)

„Este Tatăl, Cel care are existența desăvârșită și cu totul completă; El este rădăcina și izvorul Fiului și Duhului Sfânt". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, XXIV, 4, în *PSB*, vol. 17, p. 594)

„Fiul a ieșit din Tatăl prin naștere, iar Duhul din Dumnezeu într-un chip care nu se poate spune prin cuvinte". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, XXIV, 7, în *PSB*, vol. 17, p. 598)

„Nenașterea și nașterea și purcederea nu taie în trei ființe și firi inegale firea și puterea cea una a negrăitei Dumnezeiri, dar caracterizează persoanele sau ipostasurile în care sau care este Dumnezeirea sau ființa și firea cea una[178]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, p. 124)

## Duhul Sfânt purcede din Tatăl și strălucește din Fiul

„(...) Unul fiind Fiul sau Cuvântul cel viu, Una trebuie să fie desăvârșita și deplina lucrare sfințitoare și luminătoare și vie a Lui și darul[179], de care se spune că purcede din Tatăl, pentru că strălucește[180] și se trimite și se dă de la Fiul cel mărturisit din Tatăl. Neîndoielnic Fiul e trimis de Tatăl. Căci zice: *Așa a iubit Dumnezeu lumea, că și pe Unul Născut Fiul Său L-a trimis* (*Ioan* 3, 16). Iar Fiul Îl trimite pe Duhul[181]. Căci zice: *de voi pleca Eu, voi trimite pe Mângâietorul* (*Ioan* 16, 7)". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XX, în *PSB*, vol. 16, pp. 47-48)

## Duhul Sfânt curge din Tatăl prin Fiul

„Duhul este al lui Dumnezeu și Tatăl și al Fiului[182], ca Unul ce este ființial din amândoi, adică curge din Tatăl prin Fiul". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea întâia, în *PSB*, vol. 38, p. 21)

„Duhul, fiind din ființa lui Dumnezeu-Tatăl și a Cuvântului ieșit din Tatăl și prezent în El prin fire, concentrează în Sine tot ce e propriu dumnezeirii; El are

---

178. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Toate ființa e trăită de Tatăl ca având-o din veci și comunicând-o prin naștere Fiului și prin purcedere Duhului Sfânt și ca primită de Fiul și de Duhul de la Tatăl, de Primul prin naștere, de al Doilea prin purcedere. Tatăl trăiește pe Fiul ca Cel ce are aceeași ființă cu El, primită de la El: și Fiul, pe Tatăl ca pe cel Care Îi comunică și de la Care primește aceeași ființă. Trăiesc astfel împreună aceeași ființă într-o continuă comunicare iubitoare, în care fiecare ipostas are propria poziție și tocmai în aceasta stând iubirea între ele". (nota 240, p. 124)

179. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul e atenția Tatălui către Fiul și mărturia Lui personificată către Fiul despre dragostea Sa către El și odihna Lui în Fiul. Dar aceasta este o atenție activă, mărturia unui ipostas, și numai persoana e capabilă de lucrare. În forma aceasta lucrătoare, ipostatică, se manifestă atenția Tatălui și mărturia dragostei Lui și față de noi, dar nu ca spre unii ce am fi în afara Fiului, ci adunați în Fiul. Duhul presupune totdeauna pe doi. Dacă Fiul e conștiința ipostasiată a Tatălui de Sine, dacă Tatăl e cu Fiul într-un dialog interior, sau într-o convorbire a Sa cu Chipul Său, în Duhul se depășește această convorbire între doi, fără a se desființa, ci se desăvârșește ca iubire prin care Unul cere și Altuia să fie martor al iubirii Sale față de celălalt și să Se bucure de iubirea Sa față de Acela". (nota 54, pp. 47-48)

180. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Expresia *strălucirea* Duhului din Fiul a folosit-o în sec. XII patriarhul Grigorie Cipriotul. Duhul strălucește din Fiul, dar nu purcede din El, pentru că nu trece dincolo de Fiul în provenirea Sa din Tatăl. Ci El Își primește existența din Tatăl ca iradiere a iubirii Tatălui spre Fiul. Când apar făpturile și Fiul Se face om, această odihnă și strălucire devine proprie și umanității Lui și celor ce se unesc cu El". (nota 55, p. 48)

181. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul Îl trimite pe Duhul ca Fiu, nu ca Tată, adică imprimând în ei simțirea de fii, ca Cel ce Îl are ca Fiu de la Tatăl, ca cel ce îi adună pe oameni în Sine ca împreună fii, nemergând prin Duhul dincolo de Sine, cum Tatăl nu Se îndreaptă, purcezând pe Duhul, dincolo de Fiul". (nota 56, p. 48)

182. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Curge din Tatăl prin Fiul*, nu înseamnă că provine și din Fiul ca izvor. Cu atât mai puțin că Tatăl și Fiul sunt un singur izvor. Duhul vine din Tatăl în Fiul, se odihnește în Fiul, strălucește din Fiul (...). Duhul Sfânt întipărește în suflet chipul, fără să rămână El însuși sufletul omului. (...) El nu iese din Fiul mai departe de El, ci purcezând din Tatăl se mișcă în Fiul". (nota 11, p. 21)

dumnezeirea ca izvor, ca Cel ce se varsă din Tatăl prin Fiul[183] și sfințește creația". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VI-lea, în *PSB*, vol. 40, pp. 237-238)

## Duhul Sfânt de la Tatăl purcede

„(Duhul) provine din Dumnezeu (ca Dumnezeu), nu prin naștere ca Fiul, ci ca suflare a gurii Sale. Desigur, gura (nu trebuie înțeleasă) ca mădular (al lui Dumnezeu), nici Duhul, ca o suflare ce se risipește, ci gura (trebuie înțeleasă) într-un chip vrednic de Dumnezeu și Duhul ca ființă vie, dătătoare de sfințenie. În felul acesta se exprimă intimitatea (cu celelalte persoane) și se păstrează insondabil modul provenienței (Sale). (Duhul) se mai zice și Duh al lui Hristos, pentru că este legat ființial de El". (Sf. VASILE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, cap. XVIII, în *PSB*, vol. 12, pp. 60-61)

„Că noi nu numim pe Duhul Sfânt nici *nenăscut*, întrucât cunoaștem numai un singur *Nenăscut* și un singur început al tuturor lucrurilor, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos; dar nici *născut* nu-L numim pe Duhul Sfânt, pentru că am învățat din tradiția credinței că numai Fiul este Cel Unul-Născut; dar am mai învățat că Duhul adevărului de la Tatăl purcede și mărturisim că fără să fi fost creat, Duhul e și El din Dumnezeu". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 125, II, în *PSB*, vol. 12, p. 306)

„Duhul cel din Dumnezeu, *Care de la Tatăl purcede* – adică Cel care iese din gura Lui, ca să nu socotești că Duhul este unul dintre cele din afară și dintre creaturi, ci să crezi că-și are ipostaza de la Dumnezeu – are în El toate puterile". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 252)

„Fiind însă Duhul de o fire, Se revarsă din Tatăl ca dintr-un izvor". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VI-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 236)

„Căci este neîndoielnic că purcede din însăși firea lui Dumnezeu-Tatăl". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VII-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 301)

„Vom zice deci, judecând drept, că din Tatăl și în Tatăl este în mod natural Fiul, iar din El și în El este și Duhul Fiului, adică Cel Sfânt[184]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 875)

„Căci vorbind de Duhul adevărului, adică de Duhul Său, zice că El purcede de la Tatăl. Fiindcă, precum este prin fire al Fiului, existând în El și prin El, așa este și

183. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Se varsă din Tatăl prin Fiul, dar nu purcede. Se varsă* (*procheomenon*) când se dăruiește creaturii (creației) pentru a se sfinți". (nota 346, p. 237)

184. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Tot din Tatăl și în Tatăl este și Duhul Sfânt, dar Acesta se numește și Duhul Fiului, ceea ce arată și mai mult că Fiul nu devine origine, sau un fel de Tată al Duhului. Duhul este din Tatăl și în Tatăl, ca Duhul iubirii Lui față de Fiul, îndreptat spre Fiul, ca să țină și în Fiul iubirea vie față de Tatăl. În Tatăl e inițiativa iubirii, și ea se întoarce și de la Fiul ca răspuns. Cuvântul e prima formă de revelare a Tatălui. Suflarea, ca Viață, e a doua formă. Cele două revelări sunt unite, dar deosebite. Duhul reprezintă comuniunea deplină. Suflarea e sfântă, pentru că e comuniune deplină". (nota 1665, pp. 875-876)

al Tatălui[185]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. al II-lea, în *PSB*, vol. 41, p. 973)

„Tatăl are din Sine și în Sine pe Duhul Său, la fel și Fiul are pe Duhul în Sine, deoarece Duhul este de o ființă cu Tatăl și purcede din El[186], având în Sine prin fire toate cele proprii Tatălui". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, pp. 1159-1160)

„Fără îndoială hotărârile Sinodului Preasfântului Papă (Teodor) au fost criticate de cei din capitala imperiului, dar nu în toate capitolele de care ați scris, ci numai în două, dintre care unul se ocupă cu învățătura despre Dumnezeu (cu teologia), când spune: *Duhul Sfânt purcede și din Fiul* (...). Cel dintâi capitol aduce în acord cu el texte ale Părinților romani, dar și ale lui Chiril din Alexandria din sfânta lucrare a lui despre Sfântul Ioan Evanghelistul. Din acestea i-a arătat pe aceia ca nefăcând pe Fiul cauză a Duhului. Căci ei cunosc pe Tatăl ca singura cauză a Fiului și a Duhului, a Unuia prin naștere, și a celuilalt prin purcedere. Ci (o spun aceasta) ca să arate că Duhul iese prin Fiul și ca prin aceasta să arate unitatea ființei neschimbate a Lor[187]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 9, în *PSB*, vol. 81, pp. 251-252)

## „Luați Duh Sfânt" (*Ioan* 20, 22)

„Iar odată înviat din morți, modelându-și firea omului ca icoană dumnezeiască, le-a insuflat Duhul Sfânt sfinților apostoli ca celor dintâi, zicând: *Luați Duh Sfânt* (*Ioan* 20, 22). Dar a spus și dumnezeiescul Pavel: *Căci n-ați luat iarăși duh de robie spre temere, ci ați luat Duhul înfierii, întru care strigăm: «Avva, Părinte»* (*Romani* 8, 15)[188].

185. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Chiril spune că Duhul este *în Fiul* și *provine*, sau iese *prin Fiul*, dar *purcede din Tatăl*. Purcezând din Tatăl, Își ia existența din Tatăl și se află în Fiul, prin Care ni se dă, sau ne strălucește. Duhul și Fiul sunt nedespărțiți, dar Amândoi provin *din Tatăl*. De aceea, Duhul este și al Fiului, Fiul avându-L de la Tatăl. Tocmai faptul că Fiul are pe Duhul de la Tatăl, din Care El Se naște, și că Tatăl purcede pe Duhul ca să fie în Fiul, Îl arată pe Fiul și mai deplin ca fiind de o ființă cu Tatăl. Duhul purcede din Tatăl ca izvor, și ne vine din Fiul ca Cel în Care este prin unitatea de ființă, nu ca dintr-o ființă diferită de a Duhului". (nota 1825, p. 973)

186. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Este de remarcat că Sfântul Chiril spune despre Tatăl că are pe Duhul provenind sau purcezând din Sine, pe când despre Fiul, numai că Îl are *în Sine*, deci nu purcede de la El. Dar Fiecare are pe Duhul în Sine, deci Îl au Amândoi, trăind în Duhul, în alt fel, unitatea Lor". (nota 2194, p. 1160)

187. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Maxim arată cum se înțelegea atunci *Filioque* de către catolici: ca distingându-se în aplicarea purcederii la relația între Duhul și Tatăl și între Duhul și Fiul. În relația dintre Duhul și Fiul expresia nu înseamnă decât identitatea de ființă și un fel de ieșire la arătare (προιέναι) a Duhului prin Fiul, nu o primire a existenței Lui din Fiul, cum o primește din Tatăl. Catolicii au ajuns la identificarea provenirii Duhului din Fiul cu provenirea Lui din Tatăl (ca dintr-un singur principiu), pentru că au folosit aceiași termeni pentru amândouă: *procedere* și *prodire*, ceea ce Părinții răsăriteni n-au făcut niciodată. Pe baza acestui loc teologii catolici de după aceea au dat pe Sf. Maxim în mod greșit ca martor răsăritean aprobativ al învățăturii lor. În această identificare a termenului *procedere* cu *prodire* (*ekporeusis* și *proienai*) cei din Constantinopol au văzut o identificare a provenirii Duhului din Fiul cu provenirea Lui din Tatăl. Sfântul Maxim le arată că latinii cunosc în *procedere* două înțelesuri: purcederea Duhului din Tatăl și ieșirea Lui prin Fiul. Deci ei cred ca și grecii. Numai neobișnuința cu limbajul mai expresiv al grecilor îi face să pară că confundă provenirea Duhului din Fiul cu provenirea din Tatăl (vezi despre această chestiune: Jean Miguel GARRIGUES, *L'Esprit qui dit Père*, Saint Cénere, 1982, pp. 79-80). E vorba de papa Teodor. Se poate pune întrebarea: pentru ce Duhul iese sau Se arată prin Fiul și nu și invers? Un răspuns potrivit ar fi, credem: pentru că Duhul pune pe Fiul – prin participarea la bucuria Tatălui de El – într-o lumină maximă". (nota 539, p. 252)

188. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Am luat Duhul Fiului care a trecut din Hristos ca Dumnezeu în El ca om. E Duhul supremei intimități, Duhul iubirii supreme care unește pe Fiul cu Tatăl. E Duhul prin care

Deci în Israil era duh de robie, iar în noi, cei (...) din Biserica neamurilor, e Duhul lui Dumnezeu spre înfiere, care ne face casa Lui duhovnicească". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, Cartea a V-a, 2, în *PSB*, vol. 39, p. 154)

„Căci după ce a înviat Hristos din morți, călcând moartea, și prădând iadul și spunând celor din legături: *Ieșiți! Și celor din întuneric: Luminați-vă!* (*Isaia* 49, 9), a înfrumusețat din nou prin Duhul firea omului, ca la începutul neamului, și a zidit-o din nou spre sfințenie, suflând Duhul în Sfinții Apostoli și zicând: *Luați Duh Sfânt* (*Ioan* 20, 22)[189]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la a doua Lege*, 3, în *PSB*, vol. 39, p. 461)

„Căci s-a scris că a suflat asupra ucenicilor zicând: *Luați Duh Sfânt* (*Ioan* 20, 22). Deci nu va nega cineva, ci mai degrabă va afirma că Fiul fiind Subiect al bunătăților naturale ale lui Dumnezeu-Tatăl, în mod ființial, în același mod cum le are și Tatăl, nu-L are pe Duhul dobândit din afară. Căci e greșit, sau, mai mult, e nebunie a cugeta astfel. Ci, precum fiecare dintre noi are în sine duhul propriu și-l răspândește din cele dinlăuntru în afară, așa e și Hristos. De aceea a suflat Hristos trupește, arătând că, precum iese din gura omului suflarea trupească, așa iese și din ființa dumnezeiască Duhul din El". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 880)

„Tatăl este în Fiul și Fiul în Tatăl. Deci Tatăl nu dă pe Mângâietorul, sau pe Duhul Sfânt, în mod deosebit, și Fiul în mod deosebit, ci Duhul Se dăruiește Sfinților de la Tatăl prin Fiul. Pentru aceasta se spune despre Tatăl că e Cel ce dăruiește, și despre Fiul că e Cel prin care Tatăl dăruiește toate. Și spunându-se despre Fiul că e Cel ce dăruiește, se spune despre Tatăl că e Cel din care Fiul dăruiește toate". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 880)

## Trimiterea Duhului Sfânt în lume de către Fiul

„În sânul Sfintei Treimi nu există nicio dezbinare, ci ceea ce se numește *darul Duhului Sfânt* dobândim prin mijlocirea Fiului și prin lucrarea Tatălui: *toate le lucrează unul și același Duh, împărțind fiecăruia deosebit, după cum voiește*". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea I, VII, 3, în *PSB*, vol. 8, p. 78)

„Iisus Hristos ieri și astăzi fiind același și rămânând neschimbat în veci același, este Cel ce-L dă (pe Duhul Sfânt – n.n.) și Îl primește, dându-L ca Cuvântul lui Dumnezeu și primindu-L ca om. Nu e deci Cuvântul ca Cuvânt cel ce Se îmbunătățește; căci le avea pe toate și le are pururea. Ci oamenii cei ce au un început în a primi întru El și prin El. Deci spunându-se că El Se unge acum, noi suntem cei ce suntem unși întru El. Pentru că și botezându-Se El, noi suntem cei ce ne botezăm. Toate acestea le face

---

Hristos ne face împreună fii cu Sine ai Tatălui ceresc. E extrema frățietate cu Sine pe care o primim prin Duhul lui Hristos". (nota 257, p. 154)

189. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Se afirmă aici înțelesul mântuirii ca înnoire, ca îndumnezeire a firii noastre prin Duhul ce ne vine din Hristos cel înviat ca om, sau din umanitatea Lui înviată". (nota 794, p. 461)

Mântuitorul mai vădite, zicând Tatălui: *Și Eu slava ce Mi-ai dat-o Mie, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem* (*Ioan* 17, 23). Pentru noi deci a cerut slava și pentru noi s-a spus că *a luat, I s-a hărăzit, a fost preaînălțat*, ca și noi să ne înălțăm întru El, precum S-a și sfințit pe Sine pentru noi, ca noi să ne sfințim întru El". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XLVIII, în *PSB*, vol. 15, p. 215)

„Dar prin cine și de la cine trebuie să se dea Duhul, dacă nu prin Fiul, al Căruia și este Duhul? Și când am putut lua noi Duhul, dacă nu când S-a făcut Cuvântul om?[190] Și precum arată spusa Apostolului, că nu ne-am fi mântuit și preaînălțat dacă Cel ce este chipul lui Dumnezeu n-ar fi luat chip de rob, la fel arată și David că nu ne-am fi împărtășit altfel de Duhul și nu ne-am fi sfințit dacă n-ar fi spus Însuși Cuvântul, Dătătorul Duhului, că Se unge pe Sine pentru noi. Căci sfințindu-Se întâi trupul întru El și spunând El că a luat pentru noi în trupul Său Duhul ca om, noi avem ca urmare harul Duhului, primit din plinirea Lui". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, L, în *PSB*, vol. 15, p. 217)

„N-a unit vreun înger cu dumnezeirea, nici nu ne-a legat pe noi cu Sine și cu Tatăl prin vreo făptură, ci în Duhul Sfânt[191], pe Care Hristos însuși făgăduindu-L, n-a spus că va trimite un înger, ci *Duhul adevărului, Care de la Tatăl purcede și din al Său ia și ne dă nouă* (*Ioan* 15, 26; 16, 14)". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XI, în *PSB*, vol. 16, p. 36)

„Și fiindu-ne dat nouă (căci Domnul a zis: *Luați Duh Sfânt* (*Ioan* 20, 22), Dumnezeu este în noi. Căci așa a spus Ioan: *De ne iubim unii pe alții, Dumnezeu rămâne în noi. În aceasta cunoaștem că rămânem în El și El în noi, că din Duhul Lui ne-a dat nouă* (*1 Ioan* 4, 12-13)[192]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistola întâi către Serapion,*

---

190. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul e al Fiului. Dar al Fiului în calitatea de primit al Lui de la Tatăl. Deci numai Fiul ni-L putea da, făcându-ne asemenea Sieși, primitori ai Duhului cel primit și de El de la Tatăl. Cu deosebire Fiul ni Se face dătător al Duhului prin faptul că Se face om. Omenescul Lui Îl face, în mod și mai accentuat, mijlocitor al Duhului către noi. Dându-Și-L Sieși ca om, ni-L dă prin aceasta și nouă, celor uniți cu El. În Duhul S-a făcut Fiul și ca om Fiul prea iubit al Tatălui și în Duhul ne facem și noi fii iubiți ai Tatălui împreună cu Hristos ca om". (nota 133, p. 217)

191. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă ne-ar fi legat cu Sine, ridicându-ne în vreo creatură, tot în planul creat am fi rămas. Aici e greșeala învățăturii catolice despre grația creată. Dumnezeu ne unește cu Sine, ridicându-ne în Duhul cel necreat. Duhul Sfânt e Persoana dumnezeiască în care se oprește urcușul nostru. Pentru că prin Duhul se oprește, sau se odihnește dumnezeirea în Fiul. Dar tocmai de aceea în El e adusă creațiunea la existență și în El se susține în existență și se desăvârșește. A cădea din Duhul e a cădea din Dumnezeu, în Care este existența inepuizabilă. Prin Cuvântul ne aduce Tatăl la existență, ne susține și ne desăvârșește, dar în Duhul. Dincolo de Duhul, în afară de Duhul ce Se odihnește în Fiul nu mai e nimic dumnezeiesc. Aceasta ar fi o întindere a lui Dumnezeu în toate ca produse ale esenței Lui. Duhul arată distincția creaturilor de Dumnezeu, dar le și adună în Dumnezeu. Odihnindu-Se Duhul în Fiul, sau oprindu-Se ca mărturie a iubirii Tatălui în Fiul, adunați în El, suntem adunați în Fiul și ne bucurăm de iubirea Fiului față de Tatăl ca niște fii, dar și de iubirea Tatălui ca față de fii. În toate se vede că Duhul nu purcede și din Fiul. Aceasta ar duce spre un fel de panteism degradaționist. Suntem adunați în Treime, pentru că Treimea Se oprește, prin Duhul, în Fiul, sau Duhul, venind din Tatăl peste Fiul, Îl ține pe Fiul privind la Tatăl și pe Tatăl privind la Fiul. Treimea rămâne astfel în Ea însăși". (nota 23, p. 36)

192. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeu ne iubește pentru că ne dă Duhul Lui, Care Se odihnește ca iubire peste Fiul, odihnindu-ne și pe noi în Fiul. Tatăl ne iubește pentru că iubește pe Fiul și ne dă Duhul Fiului, întărind în noi Duhul de fii. Dumnezeu este în noi prin Duhul, așa cum Tatăl este în Fiul prin Duhul. Duhul este suflarea lui Dumnezeu, este atenția Lui; este atenția Tatălui spre Fiul și odată cu aceasta spre noi. E

*Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XIX, în *PSB*, vol. 16, p. 46)

„*Câte Le-am auzit de la Tatăl, acelea le și grăiesc în lume* (*Ioan* 8, 26). Iar Duhul le ia din Fiul. *Căci din al Meu va lua și va vesti vouă* (*Ioan* 16, 14)[193]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XX, în *PSB*, vol. 16, p. 48)

„(...) *nu dă Duhul cu măsură*, după cuvântul lui Ioan Botezătorul (*Ioan* 3, 31)[194]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, Cartea I, în *PSB*, vol. 39, p. 380)

„Iar numele de Duhul Sfânt Îl vei da Celui ce se revarsă prin fire din Dumnezeu-Tatăl prin Fiul, arătându-ne sub chipul suflării existența Sa[195]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al II-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 53)

„Pregătindu-Se Hristos să Se întoarcă la cer, a grăit celor ce credeau în El: *Nu vă voi lăsa pe voi orfani. Voi veni la voi* (*Ioan* 14, 18); și: *Iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului* (*Matei* 28, 20). Și ne-a trimis din cer pe Mângâietorul, prin care și în care este cu noi și locuiește în noi, nevărsând în noi un Duh străin, ci Duhul propriu al ființei Lui și al celei a Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VII-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 286)

„Le făgăduiește (Hristos ucenicilor – n.n.) să li Se dea pe Sine altfel, prin Duhul Adevărului, adică al Său[196], pe care Îl numește Mângâietorul. Căci nu este de înțeles Duhul ca străin de ființa Unuia-Născutului, ci El iese în chip natural din ea, nefiind

---

atenție și odihnă. Nu te odihnești decât în celălalt pe care-l iubești. Odihnindu-Se Tatăl în Fiul prin Duhul, Se odihnește și în noi. Dar ne face și pe noi să ne odihnim în El prin Duhul, împreună cu Fiul. Odihna o găsești în altul când ai dragoste față de el. Dar nu te odihnești deplin în celălalt, dacă nu te bucuri de el împreună cu altul. Al treilea te asigură deplin că celălalt te poate odihni. Te odihnești deplin în celălalt când te bucuri împreună cu altul de El prin iubire". (nota 49, p. 46)

193. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul ia ale Fiului ca să le dea celor pe care vrea Tatăl să-i facă fii. Deci Duhul ia de la Fiul ca de la Fiul, nu ca de la Tatăl, dar ia de la Fiul din voința Tatălui. De aceea nu se trimite Duhul făpturilor direct de către Tatăl, ci prin Fiul". (nota 57a, p. 48)

194. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Omul care comunică Duhul altuia, îl comunică cu măsură, atâta cât poate primi și el datorită limitărilor lui. Dumnezeu însă Îl dă fără măsură, pentru că Îl are din Sine, sau purcede din Sine în mod nemărginit, sau și prin Duhul lucrează Dumnezeu în interiorul oamenilor, sau asupra gândirii, simțirii și voinței lor. Dar numai dintr-un Dumnezeu transcendent lumii, neprovenit din lume, poate ridica pe om peste robia lumii, a patimilor ce-l alipesc la ea. Iar aceasta n-o poate face decât un Duh care întărește persoana în comuniune, deci trebuie să fie și El Persoană, trăitoarea supremei comuniuni, sau condiția supremei comuniuni ca Persoane în care Doimea de persoane e depășită". (nota 680, p. 380)

195. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu e vorba aici de *purcederea din Tatăl prin Fiul* în existența veșnică a Persoanelor Sfintei Treimi, ci de trimiterea Lui de la Tatăl prin Fiul întrupat oamenilor. Aceasta se vede și din rândurile următoare, în care se afirmă că Fiecare își are proprietatea Lui personală neamestecată cu a Altuia: Tatăl naște pe Fiul și purcede pe Duhul Sfânt, Fiul Se naște din Tatăl și Duhul purcede din Tatăl. În orice caz, *revărsarea Duhului din Tatăl prin Fiul* nu poate fi înțeleasă ca purcederea Duhului din Tatăl și Fiul, *ca dintr-un singur principiu*, cum se afirmă în teologia catolică. Tatăl și Fiul nu Se topesc într-un singur izvor al Duhului". (nota 59, p. 53)

196. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos, dându-ne Duhul Său, ca Duhul Adevărului, împreună cu El Se dă pe Sine. Duhul e nedespărțit de Fiul, de Adevărul, și viceversa. Nu poate fi primit Adevărul fără a primi iubirea Lui. În iubire sunt totdeauna cel puțin doi. Primind iubirea Adevărului, primesc Adevărul, și viceversa". (nota 1855, p. 988)

Mântuitorul mai vădite, zicând Tatălui: *Și Eu slava ce Mi-ai dat-o Mie, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem* (*Ioan* 17, 23). Pentru noi deci a cerut slava și pentru noi s-a spus că *a luat, I s-a hărăzit, a fost preaînălțat*, ca și noi să ne înălțăm întru El, precum S-a și sfințit pe Sine pentru noi, ca noi să ne sfințim întru El". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XLVIII, în *PSB*, vol. 15, p. 215)

„Dar prin cine și de la cine trebuie să se dea Duhul, dacă nu prin Fiul, al Căruia și este Duhul? Și când am putut lua noi Duhul, dacă nu când S-a făcut Cuvântul om?[190] Și precum arată spusa Apostolului, că nu ne-am fi mântuit și preaînălțat dacă Cel ce este chipul lui Dumnezeu n-ar fi luat chip de rob, la fel arată și David că nu ne-am fi împărtășit altfel de Duhul și nu ne-am fi sfințit dacă n-ar fi spus Însuși Cuvântul, Dătătorul Duhului, că Se unge pe Sine pentru noi. Căci sfințindu-Se întâi trupul întru El și spunând El că a luat pentru noi în trupul Său Duhul ca om, noi avem ca urmare harul Duhului, primit din plinirea Lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, L, în *PSB*, vol. 15, p. 217)

„N-a unit vreun înger cu dumnezeirea, nici nu ne-a legat pe noi cu Sine și cu Tatăl prin vreo făptură, ci în Duhul Sfânt[191], pe Care Hristos însuși făgăduindu-L, n-a spus că va trimite un înger, ci *Duhul adevărului, Care de la Tatăl purcede și din al Său ia și ne dă nouă* (*Ioan* 15, 26; 16, 14)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XI, în *PSB*, vol. 16, p. 36)

„Și fiindu-ne dat nouă (căci Domnul a zis: *Luați Duh Sfânt* (*Ioan* 20, 22), Dumnezeu este în noi. Căci așa a spus Ioan: *De ne iubim unii pe alții, Dumnezeu rămâne în noi. În aceasta cunoaștem că rămânem în El și El în noi, că din Duhul Lui ne-a dat nouă* (*1 Ioan* 4, 12-13)[192]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion,*

190. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul e al Fiului. Dar al Fiului în calitatea de primit al Lui de la Tatăl. Deci numai Fiul ni-L putea da, făcându-ne asemenea Sieși, primitori ai Duhului cel primit și de El de la Tatăl. Cu deosebire Fiul ni Se face dătător al Duhului prin faptul că Se face om. Omenescul Lui Îl face, în mod și mai accentuat, mijlocitor al Duhului către noi. Dându-Și-L Sieși ca om, ni-L dă prin aceasta și nouă, celor uniți cu El. În Duhul S-a făcut Fiul și ca om Fiul prea iubit al Tatălui și în Duhul ne facem și noi fii iubiți ai Tatălui împreună cu Hristos ca om". (nota 133, p. 217)

191. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă ne-ar fi legat cu Sine, ridicându-ne în vreo creatură, tot în planul creat am fi rămas. Aici e greșeala învățăturii catolice despre grația creată. Dumnezeu ne unește cu Sine, ridicându-ne în Duhul cel necreat. Duhul Sfânt e Persoana dumnezeiască în care se oprește urcușul nostru. Pentru că prin Duhul se oprește, sau se odihnește dumnezeirea în Fiul. Dar tocmai de aceea în El e adusă creațiunea la existență și în El se susține în existență și se desăvârșește. A cădea din Duhul e a cădea din Dumnezeu, în Care este existența inepuizabilă. Prin Cuvântul ne aduce Tatăl la existență, ne susține și ne desăvârșește, dar în Duhul. Dincolo de Duhul, în afară de Duhul ce Se odihnește în Fiul nu mai e nimic dumnezeiesc. Aceasta ar fi o întindere a lui Dumnezeu în toate ca produse ale esenței Lui. Duhul arată distincția creaturilor de Dumnezeu, dar le și adună în Dumnezeu. Odihnindu-Se Duhul în Fiul, sau oprindu-Se ca mărturie a iubirii Tatălui în Fiul, adunați în El, suntem adunați în Fiul și ne bucurăm de iubirea Fiului față de Tatăl ca niște fii, dar și de iubirea Tatălui ca față de fii. În toate se vede că Duhul nu purcede și din Fiul. Aceasta ar duce spre un fel de panteism degradaționist. Suntem adunați în Treime, pentru că Treimea Se oprește, prin Duhul, în Fiul, sau Duhul, venind din Tatăl peste Fiul, Îl ține pe Fiul privind la Tatăl și pe Tatăl privind la Fiul. Treimea rămâne astfel în Ea însăși". (nota 23, p. 36)

192. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeu ne iubește pentru că ne dă Duhul Lui, Care Se odihnește ca iubire peste Fiul, odihnindu-ne și pe noi în Fiul. Tatăl ne iubește pentru că iubește pe Fiul și ne dă Duhul Fiului, întărind în noi Duhul de fii. Dumnezeu este în noi prin Duhul, așa cum Tatăl este în Fiul prin Duhul. Duhul este suflarea lui Dumnezeu, este atenția Lui; este atenția Tatălui spre Fiul și odată cu aceasta spre noi. E

*Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XIX, în *PSB*, vol. 16, p. 46)

„*Câte Le-am auzit de la Tatăl, acelea le și grăiesc în lume* (*Ioan* 8, 26). Iar Duhul le ia din Fiul. *Căci din al Meu va lua și va vesti vouă* (*Ioan* 16, 14)[193]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XX, în *PSB*, vol. 16, p. 48)

„(...) *nu dă Duhul cu măsură*, după cuvântul lui Ioan Botezătorul (*Ioan* 3, 31)[194]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, Cartea I, în *PSB*, vol. 39, p. 380)

„Iar numele de Duhul Sfânt Îl vei da Celui ce se revarsă prin fire din Dumnezeu-Tatăl prin Fiul, arătându-ne sub chipul suflării existența Sa[195]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al II-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 53)

„Pregătindu-Se Hristos să Se întoarcă la cer, a grăit celor ce credeau în El: *Nu vă voi lăsa pe voi orfani. Voi veni la voi* (*Ioan* 14, 18); și: *Iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului* (*Matei* 28, 20). Și ne-a trimis din cer pe Mângâietorul, prin care și în care este cu noi și locuiește în noi, nevărsând în noi un Duh străin, ci Duhul propriu al ființei Lui și al celei a Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VII-lea, în *PSB*, vol. 40, p. 286)

„Le făgăduiește (Hristos ucenicilor – n.n.) să li Se dea pe Sine altfel, prin Duhul Adevărului, adică al Său[196], pe care Îl numește Mângâietorul. Căci nu este de înțeles Duhul ca străin de ființa Unuia-Născutului, ci El iese în chip natural din ea, nefiind

---

atenție și odihnă. Nu te odihnești decât în celălalt pe care-l iubești. Odihnindu-Se Tatăl în Fiul prin Duhul, Se odihnește și în noi. Dar ne face și pe noi să ne odihnim în El prin Duhul, împreună cu Fiul. Odihna o găsești în altul când ai dragoste față de el. Dar nu te odihnești deplin în celălalt, dacă nu te bucuri de el împreună cu altul. Al treilea te asigură deplin că celălalt te poate odihni. Te odihnești deplin în celălalt când te bucuri împreună cu altul de El prin iubire". (nota 49, p. 46)

193. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul ia ale Fiului ca să le dea celor pe care vrea Tatăl să-i facă fii. Deci Duhul ia de la Fiul ca de la Fiul, nu ca de la Tatăl, dar ia de la Fiul din voința Tatălui. De aceea nu se trimite Duhul făpturilor direct de către Tatăl, ci prin Fiul". (nota 57a, p. 48)

194. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Omul care comunică Duhul altuia, îl comunică cu măsură, atâta cât poate primi și el datorită limitărilor lui. Dumnezeu însă Îl dă fără măsură, pentru că Îl are din Sine, sau purcede din Sine în mod nemărginit, sau și prin Duhul lucrează Dumnezeu în interiorul oamenilor, sau asupra gândirii, simțirii și voinței lor. Dar numai dintr-un Dumnezeu transcendent lumii, neprovenit din lume, poate ridica pe om peste robia lumii, a patimilor ce-l alipesc la ea. Iar aceasta n-o poate face decât un Duh care înfăptuiește persoana în comuniune, deci trebuie să fie și El Persoană, trăitoarea supremei comuniuni, sau condiția supremei comuniuni ca Persoane în care Doimea de persoane e depășită". (nota 680, p. 380)

195. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu e vorba aici de *purcederea din Tatăl prin Fiul* în existența veșnică a Persoanelor Sfintei Treimi, ci de trimiterea Lui de la Tatăl prin Fiul întrupat oamenilor. Aceasta se vede și din rândurile următoare, în care se afirmă că Fiecare își are proprietatea Lui personală neamestecată cu a Altuia: Tatăl naște pe Fiul și purcede pe Duhul Sfânt, Fiul Se naște din Tatăl și Duhul purcede din Tatăl. În orice caz, *revărsarea Duhului din Tatăl prin Fiul* nu poate fi înțeleasă ca purcederea Duhului din Tatăl și Fiul, *ca dintr-un singur principiu*, cum se afirmă în teologia catolică. Tatăl și Fiul nu Se topesc într-un singur izvor al Duhului". (nota 59, p. 53)

196. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos, dându-ne Duhul Său, ca Duhul Adevărului, împreună cu El Se dă pe Sine. Duhul e nedespărțit de Fiul, de Adevărul, și viceversa. Nu poate fi primit Adevărul fără a primi iubirea Lui. În iubire sunt totdeauna cel puțin doi. Primind iubirea Adevărului, primesc Adevărul, și viceversa". (nota 1855, p. 988)

altceva decât Fiul, cât privește identitatea firii, deși se cugetă ca subsistând în mod propriu[197]. Deci Duhul Adevărului, zice, ne va călăuzi la toată cunoștința Adevărului[198]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a X-a, capitolul al II-lea, în *PSB*, vol. 41, p. 989)

## Creația adusă „dintru neființă la ființă" de Sfânta Treime

„Scriptura spune că toate s-au făcut în El și prin El. Despre aceasta ne încredințează zicând: *El a zis și s-au făcut; El a poruncit și s-au zidit* (*Psalmii* 32, 9). Tot despre aceasta ne asigură și marele Moise la începutul cărții despre facerea lumii, zicând: *Și a zis Dumnezeu: Să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră* (*Facerea* 1, 26). Iar despre facerea cerului și a pământului și a tuturor, Tatăl a zis către Fiul: *Să se facă cerul și să-și adune apele, să se arate uscatul; și pământul să scoată iarbă și toată vietatea* (*Facerea* 1, 6, 9, 12, 20).

Din aceste cuvinte ar putea cineva să mustre pe iudei ca neînțelegând cu adevărat Scriptura. Căci ar putea întreba: Cu cine vorbea Dumnezeu ca să dea poruncă? Dacă poruncea și vorbea celor ce se creau de către El, vorbirea ar fi fost de prisos. Căci acelea încă nu erau, ci urmau să fie. Dar nimenea nu vorbește celui ce încă nu este, nici nu poruncește și spune să se facă celui ce încă nu a fost făcut. Iar dacă Dumnezeu poruncea celor ce vor fi, trebuia să zică: Fă-te, cerule, și fă-te, pământule, și ieși, verdeață; și fă-te, omule! Dar El n-a făcut aceasta, ci a poruncit, zicând: *Să facem om*; și *să scoată verdeața*. Din acestea se vede că Dumnezeu a vorbit despre acestea cuiva apropiat. Deci e necesar să înțelegem prin aceasta pe cineva, căruia vorbindu-i s-au făcut toate. Dar cine ar fi Acesta, dacă nu Cuvântul Lui? Căci cui ar putea spune cineva că vorbește Dumnezeu, dacă nu Cuvântului Său? Sau Cine era împreună cu El când făcea toată ființa creată, dacă nu Înțelepciunea Lui, care zice: *Când făcea cerul și pământul, eram împreună cu El* (*Pildele lui Solomon* 8, 27)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLVI, în *PSB*, vol. 15, pp. 83-84)

„*Și a făcut Dumnezeu pe om* (*Facerea* 1, 27).

Scriptura nu spune: *Au făcut*. A evitat aici pluralul persoanelor. Instruind pe iudei prin primele cuvinte[199], iar prin ultimele[200] excluzând păgânismul, Scriptura revine cu tărie la monadă, ca să înțelegi pe Fiul împreună cu Tatăl și să fugi de primejdia politeismului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, VI, în *PSB*, vol. 17, p. 180)

## Sălășluirea Sfintei Treimi în noi

„Căci după cum atunci când prinzi una din marginile unui stejar, automat tragi și pe cealaltă, tot așa când tragi Duh (...) prin El tragi în același timp și pe Fiul, și

197. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul este în Fiul, dar nu sunt identici ca ipostas, ci sunt identici în ființă. Tot ce-mi comunică Duhul este al Fiului, și invers". (nota 1856, p. 989)

198. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „O persoană se cunoaște prin alta atunci când ele sunt unite desăvârșit prin ființă și iubire. Se cunoaște atât ca și conținut, cât și ca subiect deosebit, dar strâns unit prin iubirea cu persoana care vorbește". (nota 1857, p. 989)

199. Nota Pr. D. Fecioru: „Prin: *Să facem pe om după chipul Nostru*". (nota 29, p. 180)

200. Nota Pr. D. Fecioru: „Prin: *Și a făcut Dumnezeu pe om*". (nota 30, p. 180)

pe Tatăl. Dacă înțelegi cu adevărat pe Fiul, Îl vei vedea din amândouă părțile, El va aduce, pe de-o parte, pe Tatăl și din cealaltă pe Duhul Său propriu. Într-adevăr, Cel care e mereu în Tatăl, Acela nu va putea fi rupt de Tatăl și nu va fi niciodată despărțit de Duhul Său, Care lucrează totul în toți. Și tot așa, dacă primești pe Tatăl, prin puterea Lui primești în același timp și pe Fiul și pe Duhul, pentru că nu-i cu putință în niciun fel să-ți închipui o întrerupere sau o împărțire în așa fel încât Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărțit de Fiul, ci concepi în același timp în Ei o comunitate și o deosebire negrăită și cumva neînțeleasă, fără ca deosebirea ipostasurilor să rupă continuitatea ființei, fără ca această comunitate de substanță să elimine particularitatea semnelor distinctive". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 38, IV, în *PSB*, vol. 12, pp. 181-182)

„Căci fiind Duhul în popor, Dumnezeu însuși era cu ei prin Fiul în Duhul[201]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XII, în *PSB*, vol. 16, p. 37)

„Tatăl fiind izvorul, iar Fiul numindu-Se râul, se spune de noi că bem Duhul. Căci s-a scris că *noi toți dintr-un Duh ne-am adăpat* (*1 Corinteni* 12, 13)[202]. Iar adăpându-ne din Duhul, bem pe Hristos. Căci *au băut din băutura duhovnicească ce avea să vină. Iar piatra era Hristos* (*1 Corinteni* 10, 4). Și iarăși, Hristos fiind Fiul adevărat, noi primind pe Duhul, suntem făcuți fii[203]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XIX, în *PSB*, vol. 16, pp. 44-45)

---

201. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Tatăl fiind prin Fiul în Duhul, fiind noi în Duhul, suntem prin Fiul în Tatăl însuși. Duhul purcede din Tatăl în Fiul, nu trece de Fiul. Deci aflându-ne noi în Duhul, nu suntem mai jos de Fiul, ci în Fiul în care este Duhul și prin Fiul suntem legați de Tatăl ca fii. Dragostea Tatălui care se odihnește prin mărturia Duhului Sfânt în Fiul, se odihnește și în noi. Suntem ridicați astfel în afecțiunea Tatălui. Totul e adunat după har în Sfânta Treime. Tatăl ne trimite prin Fiul pe Duhul, ca adunându-ne în Duhul să fim conduși în Fiul și prin Fiul în Tatăl. Căci Fiul e în relație filială cu Tatăl. Prin Fiul Se trimite Duhul filiației făpturilor. Prin Fiul ni Se trimite Duhul pentru că Se află *în Fiul* venind din Tatăl. Mai ales ni se dă prin Fiul întrupat, intrat în legătură cu noi prin firea Sa omenească. Dar ne este dat de Fiul ca să ne adune în Sine, odată ce Duhul este în Sine. Este o mișcare a Duhului de la Tatăl prin Fiul spre noi și de la noi prin Duhul în Fiul și prin El spre Tatăl. Treimea Se mișcă în Sine în felul acesta și face și cu noi la fel. Când ni se spune că Tatăl conduce pe oameni prin Fiul în Duhul, sau prin Duhul în Fiul, se arată că Duhul nu e un lăcaș despărțit de Fiul, sau nu e ultimul în care ne conduce Tatăl, ci Fiul e ultimul lăcaș în care suntem readunați, dar în acest ultim lăcaș Se odihnește Duhul". (nota 26, pp. 37-38)

202. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul e apa vie a Fiului, pusă la dispoziția noastră ca să ne facă vii prin comuniunea cu Sfânta Treime și între noi". (nota 47, p. 45)

203. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta arată cât de mult este unit Duhul cu Fiul. Nu poate fi primit Fiul decât prin Duhul. Nu putem avea pe Duhul decât unindu-ne cu Fiul. Duhul este în Fiul, sau Fiul în Duhul. Duhul nu vine în noi singur, de Sine și pentru Sine, ci ca să ne câștige dragostea pentru Fiul și Tatăl. Bând Duhul ca pe o apă, o bem din râul Fiului și din izvorul Tatălui. Fiul ne adună prin Duhul în Sine ca Fiu, sau Duhul Sfânt ne imprimă calitatea de fii, făcându-ne să ne simțim fii ai Tatălui împreună cu Fiul, sau ca Fiul. Dacă Duhul ar purcede și de la Fiul, Acesta n-ar mai avea pe Duhul în Sine ca Fiu, ci ca Tată, și ni l-ar da ca Duh de Tată; sau primind pe Duhul în noi nu ar mai imprima în noi calitatea de Fiu, așa cum primind pe Fiul nu ne imprimă calitatea de Tată. S-ar imprima în noi calitatea Duhului deosebită de filiație; Duhul ar veni în noi pentru Sine. Poate de aceea s-a dezvoltat în Occident fie un hristomonism neduhovnicesc, fie un entuziasm al trăirii Duhului fără Hristos, un entuziasm harismatic pur sentimental, lipsit de filiație și de interes pentru cunoașterea mistică a lui Dumnezeu cel în Treime. Fiul vrea să ne bucure dăruindu-ne pe Duhul, și Duhul imprimă în noi pe Fiul. Aceasta e urmarea faptului că Duhul e *în Fiul*. Fiind ridicați în Duhul, suntem uniți in El cu Fiul în dragostea față de Tatăl, având lucrătoare în noi iubirea Tatălui față de Fiul. Totul e spre înălțarea noastră". (nota 48, p. 45)

„Iar dacă ar încerca cineva să întrebe cum sunt acestea: cum Duhul fiind în noi, se spune că Fiul este în noi, iar că Fiul fiind în noi, se spune că Tatăl este în noi, sau cum fiind peste tot Treime, Treimea e înțeleasă în Unul, sau cum Unul fiind în noi, se zice că Treimea este în noi, să despartă întâi strălucirea de lumină, sau înțelepciunea de înțelept, sau să spună cum sunt acestea. Iar dacă nu poate aceasta, cu atât mai mult e o îndrăzneală a celor nebuni să iscodească acestea despre Dumnezeu. Căci dumnezeirea nu se predă, cum s-a spus, prin dovedirea raționamentelor, ci prin credință și prin cugetare binecredincioasă unită cu evlavia". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XX, în *PSB*, vol. 16, p. 47)

„Căci e nedespărțit Duhul de Cuvântul. (...) Iar Hristos fiind în noi, este și Tatăl". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXXI, în *PSB*, vol. 16, p. 63)

„Căci, sălășluindu-Se în noi Mântuitorul nostru Iisus Hristos prin Sfântul Duh, va fi împreună cu El numaidecât și Cel ce L-a născut pe El[204]. Căci Duhul lui Hristos este și Duhul Tatălui. De fapt dumnezeiescul Pavel când zice că Duhul e propriu Tatălui, când că e Duhul Fiului, necontrazicându-se în cuvintele sale, ci exprimând adevărul prin amândouă[205]. Căci așa este Duhul prin fire". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 898)

„Izbăvitorule, să ne privești
Ca-mpreunând cei Trei ce vin
Pe robii tăi să îi unești
În veacul vecilor. Amin". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Imnuri*, Imnul al VIII-lea „Ale Mântuitorului veșnice daruri", în *PSB*, vol. 53, p. 354)

---

204. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă și tatăl creat este totdeauna cu gândul sau cu sufletul său acolo unde este fiul lui, cum n-ar fi Tatăl ceresc, Care e unit prin iubire desăvârșită cu Fiul, acolo unde este Fiul Său?". (nota 1709, p. 898)

205. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unde e Duhul este atât Fiul, cât și Tatăl. Căci sunt uniți în unda iubirii care se mișcă între Amândoi, pornind din Tatăl spre Fiul și întorcându-se din Fiul spre Tatăl. De aceea și noi trăim în Duhul iubirea Fiului față de Tatăl, iubirea noastră față de Fiul ca Frate al nostru, iubirea Tatălui față de Fiul și iubirea noastră față de Tatăl prin iubirea față de Fiul". (nota 1710, pp. 898-899)

# DUMNEZEU TATĂL[206]

„Lumea e învinuită că nu știe pe Tatăl, adică pe Dumnezeu adevărat și prin fire[207]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1069)

„Fiul a arătat numele Tatălui (*Ioan* 17, 6 – n.n.) aducându-ne la cunoașterea și la vederea sigură că nu e numai Dumnezeu (fiindcă s-a propovăduit aceasta și înainte de venirea lui Hristos, prin Scriptura de Dumnezeu insuflată), ci că, pe lângă faptul că e Dumnezeu cu adevărat, este și Tată, nu printr-un nume mincinos, ci având în Sine și din Sine pe Cel Născut al Său, împreună veșnic cu firea, fiindcă nu L-a născut în timp pe Creatorul veacurilor. De aceea, numele de Tată Îi este mai propriu lui Dumnezeu, decât cel de Dumnezeu. Căci numele de Dumnezeu indică demnitatea, pe când cel de Tată, proprietatea ființială. Spunând cineva Dumnezeu, arată pe Domnul tuturor, iar numindu-L Tată, exprimă proprietatea: arată că a născut[208]. Numele de Tată, care e mai propriu și mai adevărat, I-l acordă lui Dumnezeu și Fiul însuși, Care nu zice: Eu și Dumnezeu, ci *Eu și Tatăl una suntem* (*Ioan* 10, 30), iar altă dată zice despre Sine: *Pe El L-a pecetluit Dumnezeu-Tatăl* (*Ioan* 6, 27). Dar și când a poruncit ucenicilor Săi să boteze toate neamurile, nu le-a spus să facă aceasta în numele lui Dumnezeu, ci a legiuit pe față să se facă *în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh* (*Matei* 28, 19)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 7, în *PSB*, vol. 41, pp. 1023-1024)

206. Ortodoxia nu desparte niciodată Persoanele Sfintei Treimi, adică pe Tatăl de Fiul și de Duhul Sfânt, căci Ele nu sunt una lângă alta, ci una într-alta, se conțin și se dăruiesc reciproc. Sfinții Părinți nu au scris vreun tratat sau vreo operă specială despre Dumnezeu Tatăl și nici nu aflăm în vreuna din lucrările lor învățătura completă despre acest subiect. În *Mărturisirea credinței ortodoxe,* Sfântul Grigorie Palama prezintă succint învățătura ortodoxă despre Dumnezeu Tatăl, spunând: *Tatăl este fără de început, nu doar fiindcă este veșnic, ci și pentru că nu are în niciun chip vreo cauză: El singur este cauza și rădăcina și izvorul Dumnezeirii contemplate în Fiul și în Sfântul Duh; El singur este cauza primă celor ce s-au făcut: El este nu numai Ziditor, ci este și singur Tată al unicului Fiu și Purcezător al unicului Duh Sfânt; El este veșnic și din veșnicie este Tată și din veșnicie este singur Tată și Purcezător; este mai mare decât Fiul și decât Duhul, dar numai ca principiu fundamental; în toate celelalte este egal cu ei și toți se bucură de aceeași cinstire* (*PG* CLI, 763)". (n.n.)

207. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Un Dumnezeu care nu e Tată nu e Dumnezeu adevărat și prin fire, căci e un Dumnezeu lipsit de iubire. Și un Dumnezeu lipsit de iubire prin fire nu poate fi Dumnezeu adevărat". (nota 2017, p. 1069)

208. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Un Dumnezeu care n-ar fi născut un Fiu, care n-ar fi Tată, ar fi un Dumnezeu lipsit de iubire, de comuniune. Iar dacă ar fi silit să facă ceva, n-ar fi atotputernic, n-ar fi liber. Dacă n-ar exista un Tată ceresc, n-ar exista nici tați pământești, care reprezintă tot ce e mai înalt între oameni. Un Dumnezeu care n-ar fi Tată ar fi o esență panteistă, n-ar indica proprietatea Lui de Dumnezeu liber și iubitor, de adevărat Dumnezeu". (nota 1927, p. 1023)

# DUMNEZEU FIUL

## Numele „Iisus”[209]

„Numele *Iisus* nu este un nume elinesc, ci ebraic, care tâlcuit în limba greacă înseamnă *Sotir*, adică Mântuitor; și se numește Mântuitor, pentru că a mântuit pe poporul Său”. (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia a II-a, II, în *PSB*, vol. 23, p. 30)

„Numele de Iisus și de Mântuitor erau foarte cunoscute la iudei. Și pentru că faptele viitoare ale Domnului Iisus aveau să fie neobișnuite, de aceea numele acesta a fost purtat și de altul, de Iisus al lui Navi, preînchipuire a Domnului Iisus, ca de la început să se înlăture orice tulburare ce ar fi putut fi provocată de un nume nou. În Scriptură se spune că Iisus al lui Navi, urmând lui Moise, a dus pe poporul iudeu în pământul făgăduinței. Aceasta e preînchipuire. Iată acum și faptul! Iisus al lui Navi a dus poporul iudeu în pământul făgăduinței; Domnul Iisus a dus pe poporul Său în cer și la bunătățile cele cerești. Iisus al lui Navi, după moartea lui Moise, Domnul Iisus, după încetarea legii. Acela, conducător de popor, acesta, împărat.

Dar ca nu cumva când auzi numele Iisus să te rătăcești din pricina acestui nume, evanghelistul Matei a adăugat: *Iisus Hristos, Fiul lui David.*

Celălalt Iisus nu era din seminția lui David, ci din altă seminție”. (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia a II-a, III, în *PSB*, vol. 23, p. 30)

## Numele „Hristos”

„Cuvântul *Hristos*, adică uns, este plăcut, folositor și lipsit de batjocură”. (TEOFIL AL ANTIOHIEI, *Trei cărți către Autolic*, cartea întâi, XII, în *PSB*, vol. 2, p. 384)

„Iar spunând *Hristos*, nu dăm acest nume eternității dumnezeiești, ci trupului purtător de dumnezeire, Celui ce S-a arătat pe pământ și a petrecut cu oamenii, Celui odrăslit din feciorie, întru Care a locuit toată plinătatea dumnezeirii trupește, făcându-se pârga noii frământături, prin care Cuvântul a îmbrăcat firea noastră făcând-o neîntinată, curățită de toate patimile concrescute în ea”. (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, omilia a XIII-a, în *PSB*, vol. 29, p. 295)

---

209. „Iisus” este forma greacă a lui [*Ioshua*] ce în ebraică înseamnă „Domnul este mântuirea” sau „mântuitorul”. Vorbind despre acest nume, Bernard de Clairvaux exclama: „Numele de *Iisus* nu-i numai lumină, ci și hrană, untdelemn, fără de care hrana sufletului este uscată; sare, fără de care, ca un condiment, orice se pune înaintea noastră este fără gust; în sfârșit, miere în gură, melodie în ureche, bucurie în inimă și în același timp medicament. Orice convorbire religioasă în care nu se aude numele acesta este absurdă” (*cf.* Nicolae MOLDOVEANU, *Dicționar de înțelepciune patristică*, Ed. Casa Școalelor, București, 1997, p. 263). (n.n.)

„Întrucât demnitatea împărătească stă mai presus de orice alt merit și de orice altă putere sau stăpânire, iar numele *Hristos* înseamnă în primul rând și mai cu seamă puterea împărătească (fiindcă *Hristos* se tâlcuiește *uns*, iar din istorie aflăm că mai înainte a fi cineva împărat trebuia să fie uns) (...), deoarece în demnitatea împărătească se cuprinde toată puterea celorlalte demnități". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 457)

„Nu se numește Hristos pentru Sine, sau ca fiind aceasta în mod ființial, cum este Fiu, ci ca Unul în mod excepțional față de altul. Căci nimeni nu este între hristoși ca El. Totuși, El se numește Hristos prin asemănarea cu noi. Căci numele Lui propriu și excepțional și care constituie realitatea specială este acela de Fiu, iar cel de Hristos îl are comun cu noi. Căci este Hristos fiindcă a fost uns, întrucât S-a făcut om[210]. Deci, dacă faptul că a fost uns îl vom vedea răspunzând trebuinței omenești, numele Hristos se înțelege prin asemănare cu noi, însă nu cum se înțelege numele de Fiu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 4, în *PSB*, vol. 41, p. 446)

## Puterea numelui „Hristos"

„Avraam, auzind că Lot a fost luat prizonier, a numărat cele 318 slugi ale sale, a ieșit la luptă și a biruit numerosul număr de dușmani (*Facerea* 14, 14-15). Se spune că numărul 300[211], după forma sa, este tipul semnului Domnului[212]; iota, ι (= 10) și eta, η (= 8), reprezintă numele cel mântuitor[213]. Deci slugile lui Avraam arată mântuirea, cu alte cuvinte: cei care aleargă la semn și la nume[214] ajung domni ai prizonierilor și ai multor neamuri necredincioase care au urmat acelora". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, VI, 11, 84.2-84.4, în *PSB*, vol. 5, p. 434)

„Numele lui Iisus: s-a văzut deja că numele Lui scoate multe duhuri necurate din suflete și din trupuri și promovează virtutea în cei din care au fost alungați demonii". (Origen, *Filocalia*, XVII, 2, în *PSB*, vol. 7, p. 376)

„Simpla invocare *în numele lui Iisus*, pe care o rosteau adevărații închinători, a vindecat mulți bolnavi de duhuri necurate și de alte suferințe". (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VIII-a, cap. LVIII, în *PSB*, vol. 9, p. 554)

„Căci unde este numit Hristos și există credința în El se smulge toată cinstirea idolilor, se dă pe față toată amăgirea dracilor; niciun demon nu poate suferi nici măcar

210. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numele de Hristos îl are Fiul lui Dumnezeu comun cu noi, pentru că înseamnă uns. Și a fost uns pentru că S-a făcut, ca om, plăcut lui Dumnezeu. Dar și oamenii pot primi această ungere, deci se pot numi *hristoși*, dacă se unesc cu El. Dar numai El este Hristosul prim, deci în mod articulat. Căci numai pentru că în El a fost uns primul om, pot fi unși și alții. Dar Fiul în sens propriu, ca Cel născut din Tatăl, este numai El. Noi putem să fim fii numai prin har, sau prin unirea cu El. El este Hristosul prin excelență ca om, pentru că este și Dumnezeu. Primind ungerea sau numele de Hristos, S-a făcut asemenea nouă; dar ca Fiu ne-a făcut El asemenea Lui, însă nu prin naștere, ci prin har". (nota 825, p. 446)

211. Nota Pr. D. Fecioru: „În grecește cifra 300 este reprezentată prin T". (nota 340, p. 434)

212. Nota Pr. D. Fecioru: „Adică: a crucii". (nota 341, p. 434)

213. Nota Pr. D. Fecioru: „Prima și a doua literă din numele Domnului, Ιησοῦς. Numărul 318 se scrie în grecește τιη, care simbolic înseamnă: Cruce Iisus". (nota 342, p. 434)

214. Nota Pr. D. Fecioru: „Adică: la semnul crucii și la numele Iisus". (nota 343, p. 434)

numele Lui, ci numai la auzul Lui o ia la fugă[215]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXX, în *PSB*, vol. 15, pp. 125-126)

„Cine e deci acest Hristos, Care prin numirea și venirea Lui le-a umbrit și le-a desființat pe toate și singur El are putere împotriva tuturor și a umplut toată lumea de învățătura Lui? Să spună elinii, care râd și nu se rușinează. Dacă e om, cum un singur om a putut întrece puterea tuturor zeilor și i-a dovedit pe aceia, prin puterea Lui, ca nefiind nimic? Iar de spun că e vrăjitor (magician), cum e cu putință ca un vrăjitor să desființeze toată vrăjitoria (magia) și nu, mai degrabă, să o întărească? Dacă ar fi biruit numai pe unii vrăjitori dintre oameni, sau ar fi fost copleșit numai vreunul dintre ei, pe drept cuvânt ar fi fost socotit de ei că i-a biruit pe alții numai printr-un mai mare meșteșug. Dar dacă prin Crucea Lui a biruit toată vrăjitoria și a făcut să dispară însuși numele acesteia, e vădit că Hristos nu e vrăjitor, odată ce și dracii chemați de vrăjitori fug de El ca de Stăpânul lor. Să ne spună deci elinii cine este El, dacă întreaga lor străduință e să râdă de El. Vor zice poate că a fost și El un demon și de aceea a avut putere. Spunând aceasta se vor face ei înșiși de râs, putând fi rușinați de dovezile noastre de mai înainte. Căci cum poate fi demon Cel ce alungă pe demoni? Fără îndoială dacă ar fi alungat numai draci, cu drept cuvânt s-ar fi putut socoti că a avut putere asupra celor mai mici, de la căpetenia lor, ceea ce spuneau și iudeii, vrând să-L facă de ocară. Dar dacă cu numele Lui e scoasă și alungată toată nebunia dracilor, arătat este că rătăcesc spunând aceasta și că Domnul nostru Iisus Hristos nu e vreo oarecare putere drăcească. Deci dacă Mântuitorul nu e nici simplu om, nici vrăjitor, nici demon, ci a desființat și umbrit cu dumnezeirea Lui și închipuirea poeților și nălucirea dracilor și înțelepciunea elinilor, e vădit și se va mărturisi de toți că este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, sau Cuvântul și Înțelepciunea și Puterea Tatălui[216]. De aceea, faptele Lui nu sunt

215. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Atanasie, ca toți părinții Bisericii, urmând sfintele Scripturi (*Matei* 28, 20; *Ioan* 14, 21; *2 Corinteni* 13, 9; *Galateni* 2, 20), avea ferma convingere că în cei credincioși e prezent și lucrează Hristos, că credința nu înseamnă numai o siguranță în faptul că Hristos există, ci un semn al acestei prezențe și lucrări a lui Hristos în lume. Chiar numele lui Iisus rostit cu credință e un semn al puterii lui lucrătoare. Aceasta era o concluzie firească trasă din învierea lui Hristos. Dacă El e viu, e și lucrător. Și întrucât prin trupul Lui înviat lucrează Dumnezeu, lucrarea Lui nu are loc pe o rază restrânsă, ci oriunde e mărturisit prin credință". (nota 80, p. 126)

216. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Acestea sunt cele trei numiri date în mod regulat de Sfântul Atanasie Fiului lui Dumnezeu: Cuvântul, Înțelepciunea, Puterea Tatălui. Cuvântul Îl arată ca persoană în comuniune și dornic de comuniune ca unul ce Se comunică; Înțelepciunea, ca fiind Subiect cunoscător, Izvorul tuturor sensurilor; Puterea, ca cel ce nu e numai comuniune și sens, ci și Subiectul tuturor puterilor firii și al celor mai presus de fire. În puteri sunt sensuri, în sensuri puteri și toate sunt spre comunicare, deci toate sunt ale unei Persoane supreme. Cuvântul, Înțelepciunea și Puterea lui Dumnezeu a luat firea noastră ca s-o refacă și fortifice ca și Cuvânt comunicat, ca sens comunicat și ca putere manifestată asupra morții, patimilor, lumii. Noi am slăbit în toate aceste trei privințe. Viața noastră e mereu însoțită de neputința de a ne comunica deplin, de a înțelege deplin pe ceilalți, de a putea birui cu totul atracțiile lumii inferioare și de a răbda greutățile. Aceste forme de neputință sunt tot atâtea forme, care ne slăbesc, ducându-ne spre moarte. De câte ori copiii nu se pot comunica părinților și părinții copiilor și de aceea nu se înțeleg unii pe alții, chiar dacă se iubesc! Copiii îi acuză pe părinți că nu i-au înțeles, că nu le-au avut grijă, deși părinții nu au dormit ani de-a rândul de grija copiilor. Dar n-au putut face cât au voit pentru ei. Și aceasta le-a mărit și mai mult suferința. Cuvântul întrupându-Se a pogorât și în aceste neputințe ale noastre (chenoza), suferind cu noi pentru ele, dar ne ajută să le depășim, sau să cerem iertare lui Dumnezeu și unii altora pentru ele. Unde nu e folosit ajutorul lui Hristos pentru a se cere această iertare de la Dumnezeu și întreolaltă, omul ajunge prin scurtele țâșniri ale infernului în viața sa la infernul deznădejdii definitive, prin învârtoșarea într-o necomunicare definitivă, a aducerii la neputința totală a calității sale de cuvânt cuvântător". (nota 110, pp. 146-147)

omenești, ci mai presus de om; ele se cunosc cu adevărat ca ale lui Dumnezeu atât din ele înseși, cât și din compararea lor cu cele ale oamenilor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, XLVIII, în *PSB*, vol. 15, pp. 145-146)

„Iar noi, pomenind numele lui Hristos cel răstignit, punem pe fugă pe toți dracii". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXVII, în *PSB*, vol. 16, p. 236)

## Întruparea – „Taina cea ascunsă din timpuri veșnice" (*Romani* 16, 25)

„Auzi cum zice că s-a dat harul în Hristos înainte de vremuri veșnice. Dar s-au știut și s-au hotărât de mai înainte de către Dumnezeu și Tatăl cei ce vor fi asemenea chipului Fiului Său. Căci s-a știut de mai înainte, cum am spus, modul întrupării. Dar s-a împlinit la vremea cuvenită vindecarea bolilor. Aceasta o va mărturisi iarăși Pavel, scriind așa: *Iar celui ce poate să vă întărească după Evanghelia mea și după propovăduirea lui Iisus Hristos, potrivit cu descoperirea tainei celei ascunse din timpuri veșnice*[217]. *Iar acum arătată prin Scripturile prorocilor după porunca veșnicului Dumnezeu, și cunoscută la toate neamurile spre ascultarea credinței, Unuia înțeleptului Dumnezeu prin Iisus Hristos, căruia fie slava în veac. Amin* (*Romani* 16, 25-27)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea întâia, 4-5, în *PSB*, vol. 39, pp. 15-16)

„Și (Mântuitorul – n.n.) a fost iubit, zice, și dinainte de întemeierea lumii, arătând prin aceasta puterea tainei Lui și că a fost cunoscută, de mai înainte, de Dumnezeu-Tatăl calea mântuirii noastre, săvârșită prin mijlocirea lui Hristos[218]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1066)

## Întruparea „la plinirea vremii" (*Galateni* 4, 4)

„La întrebarea de ce oare n-a fost propovăduit altădată printre neamuri și la toți oamenii, așa cum se face astăzi, iată ce lămurire s-ar putea aduce: viața pe care o duceau oamenii de altădată nu le îngăduia să cuprindă cu mintea învățătura atât de înțeleaptă și de desăvârșită[219] adusă de Hristos". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, Cartea întâi, II, 17, în *PSB*, vol. 13, p. 34)

---

217. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sf. Apostol Pavel și Sf. Chiril numesc veșnicia în care a gândit Dumnezeu cele ale lumii înainte de a o crea, *timpuri veșnice*. Ea e deosebită de *eternitatea* lui Dumnezeu. E o veșnicie a lui Dumnezeu în care se gândește la lumea temporală". (nota 20, p. 16)

218. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin aceasta Sfântul Chiril spune că Fiul lui Dumnezeu a fost iubit înainte de întemeierea lumii ca Cel ce Se va întrupa ca om. Astfel, știa de atunci că oamenii vor cădea din legătura cu El și vor avea nevoie de mântuire, că le va arăta iubirea trimițând pe Fiul Său să Se facă om". (nota 2011, p. 1066)

219. Nota Pr. T. Bodogae: „La întrebarea de ce întruparea Domnului a venit așa târziu, a răspuns Eusebiu mai pe larg în *Praeparatio evangelica* și în *Demonstratio evangelica*". (nota 27, p. 34)

„Or, în clipa când – sătui să tot fie purtați încolo și încoace și să se lase sfâșiați fără milă (dar nu de lupi sau de cine știe ce sălbăticiuni, ci de demonii cei răi și cruzi și de duhurile cele silnice și pierzătoare de suflete) – au început oamenii să simtă lipsa unui ajutor mai puternic decât tot ajutorul ce le putea veni de la oameni, a sosit printre noi de bunăvoie Însuși Cuvântul lui Dumnezeu, dând ascultare îndemnului primit de la preabunul Său Tată". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Viața lui Constantin cel Mare*, „Despre Sfântul Mormânt", 13.15, în *PSB*, vol. 14, pp. 232-233)

„Căci prorocia arată că Dumnezeu va veni și va face cunoscute semnele și timpul venirii Lui: orbii vor vedea, șchiopii vor umbla, surzii vor auzi și limba gângavilor se va face limpede. Toate acestea se spun despre venirea lui Dumnezeu. Dar să spună când s-au făcut astfel de semne în Israel sau unde s-a întâmplat așa ceva în Iudea? A fost curățit leprosul Neeman, dar nu a auzit niciun surd, nu a umblat niciun olog. Ilie și Elisei au înviat un mort, dar niciun orb din naștere nu a văzut cu adevărat. Mare lucru este și să fie înviat un mort. Dar nu e o minune așa de mare ca cea făcută de Mântuitorul. Și dacă Scriptura nu a trecut sub tăcere vindecarea leprosului și învierea copilului văduvei, dacă s-ar fi întâmplat să umble vreun olog și să vadă vreun orb mai înainte, fără îndoială le-ar fi arătat și pe acestea. Dar dacă nu au grăit Scripturile, e vădit că nici nu s-au petrecut acestea mai înainte. Când s-au făcut deci acestea, dacă nu când a venit însuși Cuvântul lui Dumnezeu în trup? Și când a venit, dacă nu atunci când au umblat ologii și au vorbit limpede gângavii și au auzit surzii și au văzut orbii din naștere? De aceea și iudeii care le priveau vorbeau de ele ca de niște fapte de care nu au auzit să se fi întâmplat altădată: *Din veac nu s-a auzit să fi deschis cineva ochii vreunui orb din naștere. De nu era Acesta de la Dumnezeu, nu putea face nimic* (*Ioan* 9, 32-34)". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. V, XXXVIII, în *PSB*, vol. 15, p. 133)

„Dacă era bună și compatibilă cu Dumnezeu întruparea, de ce a întârziat atât de mult buna ei realitate? De ce n-a fost oprit răul la început, când încă nu se împrăștiase?

La această observație răspunsul nostru e scurt: amânarea s-a făcut din înțelepciunea și prevederea Celui care voia să fie folositor făpturii. În bolile trupești, când au loc infecții în țesuturi, cei ce vindecă în mod științific bolile trupului, încă înainte de a începe tratamentul cu astringente și cu alte metode, ei așteaptă să iasă la suprafața pielii tot răul adunat înăuntru și abia după ce văd ce fel este rana, abia atunci aplică leacul corespunzător. Tot așa, după ce odată veninul răutății s-a încuibat în sângele omenirii, Doctorul lumii întregi a așteptat până când n-a mai găsit ascunsă în trupul nostru niciun fel de răutate.

(...) când, însă, răutatea a atins culmea și când nu mai exista nicio perversitate pe care să n-o fi încercat omenirea, abia atunci a venit Dumnezeu, în clipa când boala era mai progresată, iar nu de la început, pentru ca vindecarea ce a adus-o să

treacă la întreg cuprinsul bolii"[220]. (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 29, în *PSB*, vol. 30, p. 327)

„Firea dumnezeiască (...) a luat mai degrabă chipul potrivit timpului[221]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 846)

## Întruparea – rațiunea tainică pentru care nu S-a întrupat altă Persoană a Sfintei Treimi

„Însă din faptul că Sfânta și închinata Treime este de o ființă, nu urmează că poate atribui cineva oricărei Persoane a ei, căreia ar voi, rațiunea întrupării. Căci nu S-a făcut om Însuși Tatăl, nici Duhul Sfânt, ci numai Fiul. Așa ne-au învățat dumnezeieștile Scripturi[222]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, Cartea a II-a, 7, în *PSB*, vol. 39, p. 65)

## Întruparea – cauzele și scopul Întrupării

„Dacă n-ar fi venit în trup, cum ar fi putut oamenii rămâne vii uitându-se la El, odată ce nu pot să se uite cu ochii liberi la razele soarelui, care este lucrul mâinilor Lui și care are să înceteze de a fi?

Așadar, Fiul lui Dumnezeu pentru aceasta a venit în trup ca să umple măsura păcatelor celor care au prigonit de moarte pe prorocii Lui.

Deci pentru aceasta a suferit. Că zice Dumnezeu că de la ei vine rana trupului Lui: *Când vor bate pe Păstorul lor, atunci vor pieri oile turmei.*

El Însuși a voit să pătimească așa; că trebuia să pătimească pe lemn. Profetul, care a prorocit despre El, spune: *Izbăvește sufletul meu de sabie; și: Pironitu-mi-au trupul, că adunările celor răi s-au ridicat asupra mea.*

Și iarăși spune: *Iată am dat spatele Meu spre biciuiri și obrajii Mei spre pălmuiri, iar fața Mea am pus-o ca o piatră tare*". (BARNABA, *Epistola*, cap. V, 10-14, în *PSB*, vol. I, pp. 141-142)

---

220. În altă scriere, marele gânditor capadocian, referindu-se la aceleași, scrie: „S-a născut în iarnă, adică în acea perioadă a anului în care zilele sunt mai scurte și nopțile mai lungi, pentru a semnifica că puterea răului a atins apogeul" (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *In epistolam de euntibis Hierosolyman*, *PG* XLVI, 1228C). (n.n.)

221. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Timpul stă în legătură cu treapta de înțelegere și cu trebuințele omului. Timpul nu e gol, ci se modelează după om, sau omul se modelează după el. Am nevoie să parcurg un timp pentru a ajunge să înțeleg ceva, și modul de înțelegere e determinat de timpul pe care l-am parcurs și la care am ajuns. În acest sens și Fiul lui Dumnezeu Se face om *la plinirea vremii*, sau când omul era pregătit să-L înțeleagă, și primește moartea după ce ucenicii au cunoscut toată învățătura Lui. Dumnezeu însuși ține seama de timp, pentru că El a legat dezvoltarea omului de timp". (nota 1610, p. 846)

222. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Există o rațiune tainică pentru care nu s-a întrupat altă Persoană a Sfintei Treimi, ci numai Fiul. Noi am putea vedea în această rațiune două motive: a) că Dumnezeu vrea să ne facă prin întruparea Fiului și pe noi fii, și b) că Fiul fiind totodată și Cuvântul lui Dumnezeu, *prin Care* a creat toate, voiește ca tot prin El să ne și recreeze, refăcând pecetea de dreaptă raționalitate pe care a imprimat-o El în noi prin actul creației". (nota 98, p. 65)

„Nu li s-a dat creştinilor învăţătura lor ca o născocire pământească, nici creştinii nu pretind că păzesc cu atâta grijă o învăţătură trecătoare, nici nu li s-a încredinţat rânduiala unor taine omeneşti, ci, cu adevărat, Însuşi Atotputernicul, Atoateziditorul şi nevăzutul Dumnezeu, El Însuşi, din ceruri, a aşezat în oameni şi a întărit în inimile lor adevărul şi cuvântul cel Sfânt şi mai presus de înţelegere. N-a trimis oamenilor, cum şi-ar închipui cineva, un slujitor sau un înger sau o căpetenie sau pe cineva dintre cei care cârmuiesc cele pământeşti sau pe cineva dintre cei cărora li s-a încredinţat conducerea celor cereşti, ci pe Însuşi Meşterul şi Creatorul universului, prin care a creat cerurile, prin care a închis marea în hotarele ei (*Psalmii* 103, 10; *Pildele lui Solomon* 8, 27-29; *Iov* 26, 10; 38, 8-11), ale Cărui taine le păstrează cu credincioşie toate stihiile lumii, de la Care soarele a primit porunca să păzească măsurile drumurilor zilei, de a Cărui poruncă ascultă luna, ca să lumineze noaptea, Căruia I se supun stelele, care urmează drumul lunii, prin care toate au fost rânduite şi hotărâte, Căruia I se supun cerurile şi cele din ceruri, pământul şi cele de pe pământ, marea şi cele din mare, focul, aerul, adâncul, cele din înălţimi, cele din adâncuri, cele de la mijloc. Pe Acesta L-a trimis oamenilor. L-a trimis, oare, cum ar putea gândi unul dintre oameni, spre a împila, spre a înspăimânta, spre a îngrozi? Nicidecum! L-a trimis cu bunătate şi blândeţe, cum trimite un rege pe fiul său, L-a trimis ca Dumnezeu, L-a trimis la oameni, L-a trimis ca să mântuie, ca să convingă, nu să silească; că Dumnezeu nu sileşte. L-a trimis ca să cheme, nu ca să alunge; L-a trimis ca să iubească, nu ca să judece (*Ioan* 3, 17)". (*Epistola către Diognet*, cap. VII, în *PSB*, vol. 1, pp. 414-415)

„Hristos S-a făcut om, născându-Se, după voinţa lui Dumnezeu şi Tatăl, pentru oamenii care vor crede în El şi pentru nimicirea demonilor". (Sf. Iustin Martirul şi Filosoful, *Apologia a doua în favoarea creştinilor*, VI, în *PSB*, vol. 2, p. 107)

„Cuvântul lui Dumnezeu s-a făcut om, ca şi tu să afli de la om, că omul poate ajunge Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. I, 8.4, în *PSB*, vol. 4, p. 75)

„Cuvântul S-a făcut trup, pentru ca să poată fi şi contemplat (*Ioan* 1, 14)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, cap. III, 16.5, în *PSB*, vol. 5, p. 320)

„A luat trup sensibil şi a venit pe pământ ca să arate oamenilor că le este cu putinţă să se supună poruncilor". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, VII, 2, 8.6, în *PSB*, vol. 5, p. 480)

„De ce să nu bagi în seamă că Dumnezeu pentru tine a luat asupra Lui ceea ce se potriveşte cel mai puţin naturii Sale?" (Origen, *Omilii la Cartea Facerii*, omilia IX, cap. II, în *PSB*, vol. 6, p. 45)

„Voind să Se arate oamenilor şi să trăiască printre ei pentru mântuirea neamului omenesc, Mântuitorul a luat suflet de o fire asemănătoare cu a noastră, dar asemănător în acelaşi timp şi Lui, Fiului, prin scop şi putere, încât să poată împlini fără scădere toate hotărârile şi toate planurile mântuitoare ale Cuvântului şi ale Înţelepciunii". (Origen, *Despre principii*, Cartea a IV-a, 4, IV, în *PSB*, vol. 8, pp. 301-302)

„(...) Dumnezeu însuși, Care a venit pentru mântuirea neamului omenesc (...)". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea I, cap. LXVIII, în *PSB*, vol. 9, p. 93)

„Scopul primei Lui veniri n-a fost ca să judece pe oameni, ci ca să-i învețe prin cuvânt și faptă ce trebuie să facă și ce nu, nu să pedepsească pe cei răi și să dea fericire celor buni, ci ca să vestească, în chip minunat și cu putere dumnezeiască, învățătura Sa la întreg neamul omenesc, așa după cum fusese prezis de către proroci". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, cap. XXXVIII, în *PSB*, vol. 9, p. 131)

„Dar nici Iisus însuși și nici ucenicii Lui n-au cerut celor ce pășeau pe urmele Lui să creadă pur și simplu în divinitatea și în minunile Lui, fără ca El să fi luat asupră-Și, prin întrupare, fire omenească tocmai prin aceea că a luat asupra Lui din același trup care *poftește împotriva duhului*. Dar ei au văzut cum puterea dumnezeiască a coborât în natura omenească și în realitatea omenească impunându-Se cu suflet și cu trup omenesc, pentru a colabora împreună, prin credință, spre mântuirea celor ce au credință în El". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, cap. XXVIII, în *PSB*, vol. 9, p. 188)

„Dumnezeu-Cuvântul, Iisus, a fost trimis să fie doctor pentru cei slăbănogi, dascălul dumnezeieștilor taine pentru oamenii care, după ce s-au curățat de vechile patimi, nu vor să mai trăiască în păcate". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, cap. LXII, în *PSB*, vol. 9, p. 213)

„După noi, o asemenea coborâre are un scop îndoit: întâi, acela de a întoarce, așa cum se spune în Evanghelie, *oile pierdute ale casei lui Israel* (*Matei* 10, 6; 15, 24), iar în al doilea rând, acela de a lua de la vechii iudei, pentru necredința lor, împărăția, numită a lui Dumnezeu, și de a o încredința altor lucrători, creștinilor, care vor *aduce* lui Dumnezeu roadele împărăției Lui, la timpul cuvenit, când fiecare faptă este rod al Împărăției (*Matei* 21; 41; 43)". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, cap. III, în *PSB*, vol. 9, p. 231)

„El *era la început la Dumnezeu* (*Ioan* 1, 1), dar din pricina celor care se lipiseră de trup și deveniseră cu totul trupești, *S-a făcut trup* (*Ioan* 1, 14), ca să poată fi cuprins de cei ce nu-L puteau vedea atunci când, în calitate de Cuvânt, era la Dumnezeu și era Dumnezeu. Vorbindu-se oamenilor despre El *trupește*, fiind propovăduit ca având trup, El cheamă la Sine pe cei ce sunt trupuri ca să-i facă mai întâi să se apropie de înfățișarea trupească a Cuvântului celui întrupat, iar după aceea să-i înalțe până la a-L vedea așa cum era înainte de a Se fi făcut trup. Așa că ei, văzând că se ajutorează sufletește și înălțându-se mai presus de inițierea cea trupească, zic: *Chiar dacă am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaștem după trup* (*2 Corinteni* 5, 16). Așadar, El *S-a făcut trup* și, făcându-Se trup, S-a sălășluit printre noi, iar nu în afară de noi". (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VI-a, cap. LXVIII, în *PSB*, vol. 9, pp. 429-430)

„(...) Domnul a luat firea lui (a omului – n.n.) și a îmbrăcat-o (ca pe un veșmânt); a făcut aceasta pentru ca nu cumva omul – copleșit de înșelăciunile plăcerii, iarăși să se afunde. Iată pentru ce Cuvântul a îmbrăcat firea omenească, pentru ca în felul acesta să fie anulată sentința pierzării, iar șarpele să fie învins.

Cel viclean trebuia învins tocmai de cel supus de el prin viclenie, și nu de altcineva. Era imposibil să fie desființată de altcineva sentința de condamnare și moartea, afară de omul căruia i s-a zis: *pământ ești și în pământ vei merge*; acesta, reintrând în luptă, trebuia să desființeze sentința care, din cauza lui, plana asupra tuturor oamenilor, așa încât, *după cum mai înainte toți mureau în Adam, la fel iarăși toți să fie vii în Hristos*, care s-a îmbrăcat cu firea lui Adam (*1 Corinteni* 15, 22)". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul al III-lea (al Thaliei), VI, în *PSB*, vol. 10, p. 61)

„Ceea ce fusese imposibil pentru legea naturală din noi a binelui – pentru că era fără putere, copleșită de poftele cuibărite în trup – a fost realizat de Dumnezeu prin trimiterea Fiului Său care a luat un trup asemănător trupului nostru (întruparea a fost reală și nu aparentă). El a venit ca păcatul să fie condamnat pierzării, ca legea păcatului să nu mai rodească în trup, ci cea naturală a binelui, ca oamenii să nu mai dea ascultare poftei trupului, ci poruncii Duhului (*Romani* 8, 3, 7; 5, 8, 4)". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul al II-lea, VI-VIII, *PSB*, vol. 10, p. 175)

„Pricina arătării Sale aici în mijlocul nostru a stat în cele învederate: ele toate L-au făcut să vrea unirea cu toți oamenii". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, „Despre Sfântul Mormânt", 13.16, în *PSB*, vol. 14, p. 233)

„Cum altfel ar fi putut esența cea dumnezeiască, cea insesizabilă, cea nematerială și nevăzută, să se manifeste unor ființe învățate să caute pe Dumnezeu într-o lume a devenirii (ba chiar aici, jos, pe pământ) – așadar unor ființe care nu mai erau în stare (sau cărora le lipsea voința) să contemple pe izvoditorul și creatorul tuturor lucrurilor – altfel decât sub chipul și sub înfățișare omenească? De asta S-a plecat El până la a intra în legătură cu oamenii prin mijlocirea unui instrument supus morții: adică în temeiul unui soi de analogii – și numai fiindcă le era lor dragă calea asta; fiindcă (după cum se zice) cele asemenea se atrag. De asta S-a arătat Cuvântul lui Dumnezeu pe această cale: adică avându-i în vedere pe toți cei pe care nu-i mulțumește decât lucrul văzut cu ochii lor, care-și caută dumnezeii în statui și în tot soiul de imagini sculptate dar neînsuflețite; care-și imaginează că natura dumnezeiască ar putea sălășlui undeva în materie sau în trup, și care aclamă pe alții (tot oameni și, prin însăși condiția lor, tot muritori) ca zei. De asta Și-a pregătit El – cu rostul unui instrument – un trup, un adevărat templu preasfânt care să fie sălașul vizibil al puterii celei spirituale, imagine minunată și preasfântă, mai de preț decât toate neînsuflețitele sculpturi. Orice imagine făcută din materie neînsuflețită și lucrată de mâinile unor meșteri ca să închipuie ceva – fie din bronz, fie din fier, din aur, din fildeș, din piatră sau lemn – poate prea bine să se transforme într-un sălaș al demonilor; dar chipul acela dumnezeiesc, croit în virtutea dumnezeieștii înțelepciuni, participa în același timp și la viață și la stările cele gândite[223]. Era un chip încărcat cu toate virtuțile, sălaș al Cuvântului lui Dumnezeu și templu sfânt dumnezeieștii sfințenii". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, 14.5, în *PSB*, vol. 14, pp. 233-234)

„Un mit al elinilor spune despre Orfeu că el izbutea să îmblânzească tot felul de fiare, potolindu-le instinctele prin darul său de a cânta și lovind cu plectrul în corzile

223. Nota D-lui Radu Alexandrescu: „*Gândite* (cu valoare acordată acestui determinativ în vechea terminologie bisericească) sau *spirituale* (termen modern, mai ambiguu)". (nota 349, p. 234)

instrumentului. Poveste redată și printr-un dans; fiindcă, iată, ajung oamenii să creadă că lira asta neînsuflețită ar putea domestici niște jivine, ba chiar că ar putea clinti stejarii sub chemarea muzicii! Or, Preaînțeleptul și întru-tot-priceputul Cuvânt al lui Dumnezeu, punând la cale tot soiul de leacuri sortite sufletelor omenești celor robite puzderiei de rele, a luat de astă dată în mână un instrument muzical care era chiar opera înțelepciunii Sale: anume omul, pe care l-a făcut să înalțe în auzul ființelor cuvântătoare (iar nu într-al unor jivine necuvântătoare) cântări peste cântări, pentru a lecui prin remediile dumnezeieștii învățături toată stricăciunea elinilor și barbarilor, precum și iraționalele, animalicele patimi ce pun stăpânire pe suflet; iar sufletelor bolnave care-l caută pe Dumnezeu în lumea aceasta a devenirii și în ce e trupesc oferindu-le – ca un adevărat și suveran doctor – tocmai leacul căutat de ei și potrivit lor: un Dumnezeu în trup omenesc. După care, de vreme ce la cerințele noastre trupești Îi era gândul nu în mai mică măsură decât la cele ale sufletului, (a îngăduit) ochilor noștri trupești să vadă niște minuni nemaipomenite – miracole și făptuiri ale puterii dumnezeiești. Urechilor noastre trupești le-a dat învățătură cu o limbă de asemeni trupească, ducând la bun sfârșit prin mijlocirea acestei înfățișări de om luate de El toate cele privitoare la adevărata dumnezeire, și pe care oamenii numai așa mai erau în stare să le priceapă". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, 14.5-6, în *PSB*, vol. 14, pp. 234-235)

„Pricina hotărârii de a coborî stă – așa cum cu mult înainte o și spuseseră prorocii – în purtarea de grijă față de toate; la urma urmei este firesc ca un creator să se îngrijească de creația lui". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea a V-a, 11.9, în *PSB*, vol. 14, p. 268)

„Aceasta a devenit adevărata cauză a coborârii – mai bine spus: ea a făcut necesară coborârea – pe pământ a Mântuitorului, Care veghează în pronia Sa asupra tuturor: căci nu putea fi găsit nimeni, niciun tămăduitor în stare să scoată cu adevărat lumea de sub puterea unor rele atât de mari și a unei asemenea grozăvii!" („Cuvântarea lui Constantin cel Mare către adunarea Sfinților", la Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea a V-a, 11.14, în *PSB*, vol. 14, p. 269)

„(...) rostul luării-asupră-Și a trupului era limpede: fiindcă prin ea (prin întrupare și patimă – n.n.), El avea să nimicească vlăstarele nedreptății și desfrâului, care aduceau stricăciunea în dreptele lucrări și năravuri omenești, și pentru ca întreg pământul să încapă sub stăpânirea rațiunii și a cumpătării. În acest scop era nevoie ca în mai toate sufletele să domnească legea dată lumii de Mântuitorul și să se întărească credința în Dumnezeu, să piară credința în idoli, care a dus nu numai la adevărate măceluri în rândurile viețuitoarelor necuvântătoare, ci chiar la jertfe omenești rituale și la înfiorătoarea pângărire a altarelor". („Cuvântarea lui Constantin cel Mare către adunarea Sfinților", la Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, 16.1, în *PSB*, vol. 14, p. 276)

„Nu vei crede că Mântuitorul a purtat trup în virtutea firii[224], ci că fiind netrupesc prin fire și Cuvântul însuși, din iubirea de oameni și din bunătatea Tatălui Său, S-a

224. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Mântuitorul Hristos a avut trup nu pentru că era prin fire om; sau Fiul lui Dumnezeu S-a îmbrăcat în trup nu pentru că firea Lui dinainte de întrupare îl mâna fără voie la aceasta, printr-o lege sădită în El. Aceasta ar fi un fel de identificare monofizită sau panteistă, a lui Dumnezeu, cu lumea". (nota 4, p. 90)

arătat nouă, pentru a noastră mântuire, în trup omenesc". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, I, în *PSB*, vol. 15, p. 90)

„Noi am fost motivul pogorârii Lui, și neascultarea noastră a făcut iubirea de oameni a Cuvântului ca Domnul să vină la noi și să Se arate între oameni. Pentru că noi am fost pricina întrupării Lui și pentru a noastră mântuire S-a lăsat mișcat de iubirea de oameni ca să Se sălășluiască în trup omenesc și să Se arate în el". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. I, IV, în *PSB*, vol. 15, p. 93)

„Stricându-se și pierzându-se astfel de ființe raționale (cuvântătoare), ce trebuie să facă Dumnezeu Care e bun? Să lase stricăciunea să se întărească împotriva lor și să stăpânească moartea asupra lor? Dar atunci ce nevoie ar mai fi fost ca aceste ființe să fi fost făcute chiar și la început? Ar fi trebuit mai bine să nu fi fost făcute decât, odată făcute, să greșească și să se piardă. Căci dacă după ce l-a făcut pe om, ar privi cu nepăsare stricarea lucrului făcut, din această lipsă de grijă s-ar vedea mai mult slăbiciunea și lipsa Lui de bunătate, decât dacă nu l-ar fi făcut la început. Căci dacă nu l-ar fi făcut, nu ar fi fost cineva care să vadă slăbiciunea Lui. Dar odată ce l-a făcut și l-a creat ca să existe, era cu totul fără înțeles să se piardă lucrul Său și mai ales sub ochii Săi ca ai celui ce l-a făcut. Deci nu putea să lase pe oameni să fie stăpâniți de stricăciune, căci acest lucru era necuvenit și nepotrivit cu bunătatea lui Dumnezeu". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. I, VI, în *PSB*, vol. 15, p. 97)

„Văzând neamul rațional (cuvântător) pierdut și moartea împărățind asupra lui prin stricăciune, văzând amenințarea cu stricăciunea de pe urma neascultării stăpânind asupra noastră și că nu se cuvenea să se înlăture legea (morții) înainte de a se împlini, văzând că nu avea niciun înțeles să se piardă cele ce El însuși crease, mai văzând și răutatea covârșitoare a oamenilor, care crescuse pe încetul împotriva lor înșiși, încât ajunsese de nesuferit și, în sfârșit, văzând că toți oamenii erau supuși morții, S-a milostivit de neamul nostru și S-a îndurat de neputința noastră. Și pogorând la stricăciunea noastră și nesuferind stăpânirea morții prin care se pierdea ceea ce a făcut și se nimicea lucrul Tatălui Său privitor la oameni, Își ia trup, un trup care nu e străin de al nostru. Căci nu a voit să fie simplu în trup, nici nu a voit să se arate numai. Căci ar fi putut, dacă ar fi voit, să-Și facă arătarea Sa printr-un alt trup mai mare. Ci îl ia pe al nostru, și pe acesta nu în chip simplu, ci din Fecioară neprihănită și neîntinată și neștiutoare de bărbat (*1 Petru* 1, 18), un trup curat și cu adevărat străin de unirea femeii cu bărbatul. Căci fiind puternic și făcător al tuturor, Își pregătește El însuși în Fecioara trupul ca templu și Și-l face propriu, ca pe o unealtă (organ), făcându-se cunoscut și locuind în el. Și astfel, luând din cele ale noastre un trup asemenea celui al nostru, l-a predat morții pentru toți, pentru că toți erau supuși stricăciunii morții, aducându-l (jertfă) Tatălui. Și o face aceasta cu iubire de oameni, pentru ca, murind toți în El (*Romani* 6, 8), să se desființeze în El legea stricăciunii oamenilor[225] (adică,

225. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unit ființial cu noi toți în umanitate, moartea Lui poate fi însușită de toți prin comuniune, dar moartea Lui fiind în același timp dăruire Tatălui e și o eliberare de păcat și o umplere

împlinindu-se și istovindu-se în trupul Domnului până la capăt puterea ei, să nu mai aibă putere împotriva oamenilor asemănători)[226], şi să întoarcă spre nestricăciune pe oameni, întorși odinioară spre stricăciune, și să-i ducă din nou din moarte la viață mistuind, prin trupul pe care Şi l-a însuşit şi prin harul învierii, moartea lor, asemenea unei trestii mistuite de foc[227]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. II, VIII, în *PSB*, vol. 15, pp. 99-100)

„Pentru că de vreme ce moartea stăpânea peste oameni pornind de la oameni, desființarea morții și învierea spre viață s-au făcut și ele prin întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul[228]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. II, X, în *PSB*, vol. 15, p. 102)

„Şi ce folos ar avea Dumnezeu-Creatorul, sau ce slavă ar avea El, dacă oamenii făcuți de El nu I se închină Lui, ci socotesc că alții sunt cei ce i-au făcut? (Zeii – n.n.), în acest caz, Dumnezeu i-ar fi făcut pentru alții și nu pentru Sine. Căci un împărat, chiar dacă e om, nu lasă cetățile întemeiate de el să se supună și să slujească altora, sau să-și caute scăparea la alții; ci le atrage luarea aminte prin *Scrisori* și le trimite solii prin prieteni, iar de e nevoie vine el însuși pentru a-i îndupleca prin prezența sa ca să nu slujească altora, ca lucrul făcut de el să apară fără rost. Dar atunci nu Se va arăta cu mult mai mult Dumnezeu fâpturilor Sale, ca să nu fie rătăcite de la El și să slujească celor ce nu sunt? Mai ales că o astfel de amăgire ni se face pricină de pieire și cele Ce s-au făcut odată părtașe de chipul lui Dumnezeu nu trebuiau să se piardă.

Deci, ce trebuia să facă Dumnezeu? Ce altceva decât să înnoiască existența lor după chipul Său, ca prin acesta să-L poată cunoaște oamenii iarăși pe El? Dar aceasta cum s-ar fi putut întâmpla altfel, decât venind Însuși Chipul lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru Iisus Hristos? Căci prin oameni nu era cu putință, de vreme ce

---

de puterea dumnezeiască, ea are acest efect pentru toţi. Depinde numai de ei să-şi însuşească cu voia această putere aflată în ea". (nota 31, p. 100)

226. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În trupul Domnului, cu care erau legate prin fire virtual trupurile tuturor, s-a împlinit legea morţii şi a stricăciunii ce duce la ea, intrată în trupul omenesc după despărţirea de Dumnezeu; dar s-a împlinit oarecum istovindu-şi puterea. Căci moartea Lui fiind, prin lipsa Lui de păcat, şi o dăruire lui Dumnezeu, legea morţii a fost învinsă în El". (nota 32, p. 100)

227. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trupul înviat al Domnului era plin de focul dumnezeiesc, sau al Duhului din sufletul Lui, cum se spune în cântările de la Duminica Tomii. Acest foc, care e însăşi puterea de viaţă a dumnezeirii, a biruit slăbiciunea trupului care-l supunea stricăciunii; dar a biruit această stricăciune nu fără a fi întărit voinţa Sa omenească de a nu se lăsa stăpânit de slăbiciunea afectelor, care întreţin stricăciunea trupului şi duc la moartea definitivă". (nota 33, p. 100)

228. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin trupuri a venit în oameni moartea şi s-a prelungit. Trebuia ca tot prin cineva purtând trup să fie suportată moartea pentru a fi biruită şi să se transmită şi celorlalţi biruinţa asupra ei prin înviere. Prin trupuri se transmite celor slăbiţi de păcat stricăciunea şi moartea; prin trupul Celui ce are viaţă nemuritoare se transmite lor biruinţa asupra morţii şi învierea. Prin trup comunică omul cu oamenii; prin trup comunică Fiul lui Dumnezeu cu oamenii. Dar oamenii îşi comunică unii altora prin trup stricăciunea şi moartea; Cuvântul lui Dumnezeu le comunică puterea prin care a biruit moartea şi învierea. Prin trup se face păcatul; prin trup se biruieşte păcatul. Deplina comunicare între Dumnezeu şi oameni, ca să le transmită Dumnezeu acestora viaţa Lui nemuritoare, nu se putea face decât tot numai prin trup. Nimic nu arată mai mult însemnătatea de neînlocuit a trupului decât încadrarea lui în solidaritatea de destin a tuturor oamenilor, în despărţirea şi unirea lor prin trup cu Dumnezeu". (nota 39, pp. 102-103)

ei au fost făcuți *după* chipul Lui[229]. Dar nici prin îngeri, căci ei nu sunt chipuri[230]. De aceea a venit Însuși Cuvântul lui Dumnezeu, Care în calitate de Chip al Tatălui să poată rezidi pe omul cel *după* chipul Lui. Iar aceasta nu se putea întâmpla dacă nu era nimicită moartea și stricăciunea[231]. De aceea, pe drept cuvânt a luat El trup muritor, ca să poată fi nimicită în El moartea, iar oamenii cei după chipul Lui să fie reînnoiți. Deci nu putea împlini altcineva această trebuință decât Chipul Tatălui". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. III, XIII, în *PSB*, vol. 15, pp. 106-107)

„Căci atunci când un chip înscris în lemn e șters de petele din afară, este nevoie să vină din nou cel al căruia este chipul, ca să poată fi înnoit chipul în materia aceea". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. III, XIII-XIV, în *PSB*, vol. 15, pp. 106-107)

„Preasfântul Fiu al Tatălui, Cel ce e chipul Tatălui, a venit în locul nostru, ca să înnoiască pe omul făcut după chipul Lui și să-l afle pe cel pierdut, prin iertarea păcatelor, precum zice El însuși în Evanghelie: *Am venit să aflu și să mântuiesc pe cel pierdut* (*Luca* 19, 10). De aceea, a spus și către iudei: *De nu se va naște cineva din nou...* (*Ioan* 3, 6). Prin aceasta nu a vorbit despre nașterea din femeie, cum se gândeau aceia, ci de sufletul născut și zidit din nou, după chipul Lui". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. III, XIV, în *PSB*, vol. 15, p. 107)

„Vrând să folosească pe oameni, vine ca om, luându-Și un trup asemănător lor, pentru ca cei ce n-au voit să-L cunoască din purtarea de grijă și din cârmuirea tuturor să-L cunoască din cele de jos – înțeleg din faptele trupului, adică din faptele săvârșite prin trup – pe Cuvântul lui Dumnezeu în trup și, prin El, pe Tatăl Lui". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. III, XIV, în *PSB*, vol. 15, p. 108)

„Deci, odată ce a căzut cugetarea oamenilor în cele supuse simțurilor, Cuvântul S-a pogorât pe Sine ca să Se arate prin trup, pentru ca să întoarcă spre Sine ca om și să îndrepte simțurile lor spre Sine[232]; și așa văzându-L aceia pe El ca om, să se convingă prin faptele săvârșite de El că este nu numai om, ci și Dumnezeu și Cuvântul și Înțelepciunea adevăratului Dumnezeu". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. III, XVI, în *PSB*, vol. 15, p. 110)

---

229. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cel ce este și el după chipul Altuia, ca și semenii săi, nu poate înnoi calitatea sa de a fi după chipul Aceluia, ci numai Acela însuși poate face aceasta". (nota 49, p. 107)

230. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Îngerii nu sunt chipuri după care omul să fie după chipul lor. Ci noi avem ca model, ca chip normativ, pe Însuși Cuvântul, sau Rațiunea supremă personală, necreată. Nu în comunicare cu îngerii avem viața eternă". (nota 50, p. 107)

231. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Forța nimicitoare a specificului omului, de existență *după chipul* lui Dumnezeu, adică rațional, prin comuniunea fără sfârșit cu Rațiunea personală supremă, e stricăciunea și moartea, sau neființa, care, grefată pe ființă, face ființa nedeplin rațională, deci nedeplin existentă, prin ieșirea din comuniunea dialogică responsabilă cu Cuvântul vieții. Din nou Sfântul Atanasie identifică existența deplină cu raționalitatea deplină, care se păstrează în comuniune cu Rațiunea supremă". (nota 51, p. 107)

232. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Să dea simțurilor un alt conținut, să le ajute să vadă printr-un trup cele mai presus de trup. Astfel s-au putut sfinți înseși simțurile". (nota 58a, p. 110)

„Pricina arătării Lui în trup am spus-o înainte, atât pe cât mi-a fost cu putință și pe cât am putut să înțeleg. Pricina aceasta a fost că nu era cu putință altuia să prefacă stricăciosul în nestricăcios decât numai Mântuitorului, Care a făcut și la început toate din cele ce nu sunt. De asemenea, că nu era cu putință altuia să rezidească în om existența după chipul lui Dumnezeu decât Chipului Tatălui[233]. Și nu era cu putință altuia să facă prin înviere, pe muritor nemuritor, decât celui ce era însăși Viața, adică Domnul nostru Iisus Hristos[234]. Și nu putea învăța despre Tatăl și nu va surpa credința în idoli decât Cârmuitorul care a orânduit toate și e singur Fiul Unul-Născut și adevărat al Tatălui.

Dar, de vreme ce mai trebuia să și plătească datoria tuturor – căci, precum am spus înainte, trebuia să moară numaidecât, acesta fiind mai ales motivul pentru care a venit la noi[235] – după dovezile dumnezeirii Sale date prin fapte, a adus și jertfa pentru toți, dând templul Său spre moarte (*Evrei* 9, 12, 24), ca să facă pe toți nevinovați și iertați de neascultarea de la început (*Apocalipsa* 12, 9)[236] și să Se arate totodată pe Sine mai înalt decât moartea, arătând trupul Său nestricăcios drept pârga învierii tuturor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XX, în *PSB*, vol. 15, pp. 114-115)

„Platon, admirat de elini, zice că cel ce a născut lumea, văzând-o cuprinsă de furtună și în primejdie să cadă în starea neasemănării, se așază la cârma sufletului și vine în ajutorul ei și îndreptează toate greșalele ei[237]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, XLIII, în *PSB*, vol. 15, p. 139)

„Oamenii, întorcând spatele Binelui, au dat chip nimicului, înlocuind Adevărul, și au îmbrăcat în cinstea cuvenită lui Dumnezeu demonii, oamenii și pietrele, căutând cunoașterea lor în locul cunoașterii lui Dumnezeu. De aceea, pe drept cuvânt, de vreme ce nu era potrivit bunătății lui Dumnezeu să treacă cu vederea o astfel de stare și de vreme ce oamenii nu-L puteau cunoaște pe El ca orânduind și cârmuind toate, ia o parte a întregului, adică trupul omenesc, ca organ al Său și Se sălășluiește în el, pentru ca, de vreme ce nu L-au putut cunoaște în întreaga lume, să-L cunoască măcar într-o parte a ei; și de vreme ce nu L-au putut vedea în puterea Lui nevăzută, să-L poată înțelege și vedea din ceea ce le era asemănător.

Căci fiind oameni, vor putea cunoaște, din trupul asemănător cu al lor și din faptele dumnezeiești săvârșite prin el, mai repede și mai din apropiere, pe Tatăl Lui,

---

233. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Făcându-Și Creatorul proprie firea omenească creată, El însuși S-a făcut ipostas al ei, ca ea să viețuiască în conformitate cu El ca model, adică să revină la existența după chipul Lui pentru eternitate". (nota 65a, p. 114)

234. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai Cel ce a orânduit toate putea să restabilească rânduiala lor căzută în dezordine. Căci din El, ca Rațiune supremă, curge puterea bunei orânduieli a tuturor, sau raționalitatea lor adevărată". (nota 66, p. 114)

235. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Neascultarea nu se putea vindeca total decât prin jertfă, opusul radical al neascultării egoiste". (nota 66a, p. 114)

236. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cuvântul Cel ce e viața a luat trupul nostru muritor mai ales pentru ca, primind moartea în acest trup, s-o învingă pentru noi toți, sau să întindă biruința aceasta a morții la toți". (nota 66b, p. 115)

237. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E un citat liber din Platon, *Polit.*, 273 d. (vezi la P. Th. Camelot, în coll. *Sources Chrétiennes*, nr. 2, p. 293)". (nota 97, p. 139)

socotind că cele săvârşite de El nu sunt fapte omeneşti, ci fapte ale lui Dumnezeu. Şi dacă ar fi cu neputinţă să fie cunoscut, după ei, Cuvântul prin faptele trupului cunoscut, şi mai cu neputinţă ar fi să fie cunoscut din ceea ce se face în întreaga lume[238].

Căci, aşa după cum nu Se împărtăşeşte de nimic din cele ale creaţiunii, deşi este în creaţiune, ci mai degrabă toate se împărtăşesc de puterea Lui, tot aşa, folosindu-Se de trup ca de un organ, nu S-a împărtăşit de nimic din ale trupului, ci mai degrabă a sfinţit trupul[239]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, XLIII, în *PSB*, vol. 15, p. 139)

„Trebuie ştiut şi aceea că stricăciunea care s-a produs nu era în afara trupului, ci străbătuse în el şi era nevoie ca, în locul stricăciunii, să pătrundă în el Viaţa; precum intrase moartea în trup, aşa să intre şi Viaţa în el. Dacă moartea ar fi fost în afara trupului, se cădea să rămână şi Viaţa în afara lui. Dar de vreme ce moartea pătrunsese în trup şi stăpânea asupra lui, fiind unită cu el, era nevoie ca şi Viaţa să pătrundă în trup, ca, îmbrăcând Viaţa, trupul să lepede stricăciunea[240]. Altfel, dacă ar fi fost Cuvântul în afara trupului şi nu în el, moartea ar fi fost biruită de El în mod fizic, întrucât ea n-ar fi avut putere împotriva vieţii, dar ar fi rămas în trup stricăciunea venită împreună cu ea[241]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, XLIV, în *PSB*, vol. 15, pp. 140-141)

„Cu dreptate s-a cuvenit să îmbrace Mântuitorul trupul, ca, unindu-se trupul cu Viaţa, să nu mai rămână muritor în moarte, ci, ca unul ce a îmbrăcat nemurirea, să rămână nemuritor în înviere. Căci odată ce a îmbrăcat stricăciunea n-ar fi înviat dacă n-ar fi îmbrăcat Viaţa. Şi iarăşi moartea nu se arată în sine, ci numai în trup. De aceea

238. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Atanasie revine de multe ori asupra ideii că aşa cum sufletul nu se poate vedea direct, ci numai prin faptele trupului, aşa nici Cuvântul nu poate fi văzut direct, ci numai din univers şi din faptele săvârşite în trupul ce l-a luat. Argumentarea lui se întemeiază în fond pe raţionalitatea lucrurilor şi a faptelor trupeşti cărora trebuie să le stea la bază o Raţiune personală supremă, creatoare şi proniatoare, iar în Hristos, aceeaşi Raţiune personală care Şi-a făcut propriu în mod deosebit trupul asumat. Argumentarea se mai bazează şi pe faptul că, aşa cum în natură şi în istorie se fac lucruri care nu totdeauna decurg în mod automat din cele anterioare, ci variază pe baza unei alegeri superioare, aşa şi prin trupul omenesc se fac fapte alese, dintre multele fapte posibile, de un agent liber. În Hristos faptele săvârşite prin trup se deosebesc şi mai clar de cele alese dintre multele fapte naturale posibile. În El Persoana superioară naturii se cunoaşte şi mai vădit prin fapte deosebite de faptele obişnuite ale omului". (nota 95, p. 139)

239. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfinţirea trupului a constat în a-l face organ al unor stări şi fapte bune mai presus de cele naturale. Prin aceasta subiectul Lui s-a făcut şi mai clar cunoscut ca Dumnezeu. El nu a luat de la noi puterea de a fi, ci El a dat trupului din ale Lui". (nota 96, p. 139)

240. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Îmbrăcarea vieţii de către trup înseamnă străbaterea lui de viaţa lui Dumnezeu. Moartea era în trup nu ca ceva static, ci ca o forţă de descompunere. Aşa trebuia să ajungă şi Viaţa, sau Cuvântul, izvorul personal al vieţii, lucrător pozitiv în trup. Iar moartea lucra în trup, pentru că trupul era purtător de suflet şi sufletul încuviinţa patimile lui. Trebuia vindecat deci acest trup purtat de un suflet, sau de un subiect ce încuviinţa patimile. De aceea a luat trupul omenesc, purtător de suflet, Subiectul vieţii dumnezeieşti". (nota 100, p. 141)

241. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Moartea ar fi putut fi învinsă fizic de Cuvântul vieţii, dacă El ar fi rămas în afara omului. Dar stricăciunea care e şi efectul unei stări morale, nu ar fi putut fi biruită din afară, ci numai prin întărirea lăuntrică a voinţei omului, prin unirea voinţei Cuvântului cu ea, prin colaborarea subiectului uman cu cel dumnezeiesc. Aşa se explică de ce vor învia şi păcătoşii, pentru că şi ei o doresc aceasta, dar într-un trup stricăcios, sau pentru o moarte veşnic *vie*, pentru că nu colaborează cu Cuvântul întrupat". (nota 101, p. 141)

a îmbrăcat El trupul, ca aflând moartea în trup, în el să o nimicească[242]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, XLIV, în *PSB*, vol. 15, p. 141)

„De aceea cu dreptate a luat trup Cuvântul lui Dumnezeu și S-a folosit de om ca de un organ, ca să facă viu trupul și ca, precum este cunoscut din creațiune prin fapte, așa să lucreze și în om și să Se arate pe Sine pretutindeni, nelăsând nimic gol de dumnezeirea și de cunoștința Sa". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, XLV, în *PSB*, vol. 15, pp. 141-142)

„De când au început oamenii să părăsească credința în idoli, dacă nu de când a venit Dumnezeu-Cuvântul cel adevărat la oameni? De când au început să înceteze pretutindeni vrăjitoriile, dacă nu de când S-a arătat pe pământ Mântuitorul? De când au început să fie disprețuiți așa numiții de poeți zei și eroi, ca niște simpli oameni muritori, dacă nu de când Domnul a săvârșit biruința asupra morții și de când a făcut nestricăcios trupul luat de El, înviindu-l din morți? De când a fost disprețuită înșelăciunea și nebunia dracilor, dacă nu de când Puterea și Cuvântul lui Dumnezeu, Care e și Stăpânul tuturor acestora, pogorând pentru slăbiciunea oamenilor, S-a arătat pe pământ? De când meșteșugul și școlile vrăjitoriei au început să fie părăsite, dacă nu de când s-a produs arătarea dumnezeiască a Cuvântului între oameni? Și peste tot, de când a înnebunit înțelepciunea elinilor, dacă nu de când Înțelepciunea cea adevărată a lui Dumnezeu S-a arătat pe pământ?[243]

Căci odinioară toată lumea și tot locul erau amăgite de credința în idoli și oamenii nu se gândeau la nimic altceva decât să cinstească pe idoli ca zei. Dar acum, în toată lumea, oamenii părăsesc superstiția idolilor și aleargă la Hristos și, închinându-se Lui, cunosc prin El și pe Tatăl, pe care nu-L știau[244]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, XLVI, în *PSB*, vol. 15, p. 143)

„El S-a întrupat, ca noi să fim îndumnezeiți[245]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LIV, în *PSB*, vol. 15, p. 151)

242. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ca să se întâlnească cu moartea, Cuvântul trebuia să o întâlnească într-un trup, adică acel trup trebuia să moară. Dar El fiind Viața, a îngăduit morții să lucreze numai până ce s-a produs ca moarte. Dar îndată după aceea, a scos trupul de sub efectul ei". (nota 102, p. 141)

243. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Atanasie accentuează cu atâta putere aspectul cosmic al mântuirii, din necesitatea de a arăta că natura nu e una cu Dumnezeu și deci idolii n-au nicio justificare, pentru că ea e supusă lui Dumnezeu arătat în Hristos. Ea nu e Dumnezeu; dar Dumnezeu-Cuvântul întrupat în om lucrează în calitatea de Stăpân al ei, pe care o are ca Persoană dumnezeiască, dar și ca Persoană a firii omenești. Prin aceasta El confirmă stăpânirea și superioritatea omului asupra naturii. Numai pe verticala omului ca persoană conștientă superioară naturii Se poate afla Dumnezeu ca Stăpân suprem al naturii". (nota 107, p. 143)

244. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cât nu s-a știut, prin Cuvântul cel întrupat, că El e Fiul lui Dumnezeu, nu se știa că Dumnezeu e un Tată care are un Fiu, și deci că amândoi ca Persoane sunt mai presus de natura zeificată, supusă legilor. Arătându-Se în trup Fiul lui Dumnezeu, oamenii au văzut deci că natura nu e decât natură, deci opera lui Dumnezeu, Care poate da legi, dar e mai presus de legi. Prin aceasta au părăsit închinarea la idoli neputincioși". (nota 107a, p. 143)

245. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Avem aici celebra sentință a Sfântului Atanasie: *Dacă Cuvântul întrupat nu e Fiul lui Dumnezeu, omul nu e îndumnezeit*". (nota 115, p. 151)

„Fiind Dumnezeu, S-a făcut pe urmă om, ca să ne îndumnezeiască". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XXXIX, în *PSB*, vol. 15, p. 202)

„Hristos a murit și a fost înălțat ca om, așa se spune că a luat ca om ceea ce avea pururea ca Dumnezeu, ca să ajungă la noi și acest har dăruit. Pentru că nu S-a micșorat Cuvântul luând trup, ca să ceară să ia El har, ci mai vârtos a îndumnezeit ceea ce a îmbrăcat și a dăruit aceasta și neamului oamenilor. Căci precum Cuvântul era pururea închinat, fiind și existent în chipul lui Dumnezeu, așa Același, fiind și numindu-Se și om și ca atare numindu-Se Iisus, are nu mai puțin toată zidirea sub picioarele Lui, încovoindu-și genunchii în fața Lui întru numele Lui[246]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XLII, în *PSB*, vol. 15, p. 206)

„Într-adevăr faptul că puterile din ceruri, îngerii și arhanghelii care se închină pururea Lui, I se închină și acum Domnului în numele lui Iisus, este un har și o înălțare a noastră; căci Fiul lui Dumnezeu este închinat chiar făcut om și puterile cerești nu se smintesc văzându-ne pe toți cei de un trup cu El ridicați în ținuturile lor[247]. Aceasta nu s-ar fi putut întâmpla, dacă Cel aflat în chipul lui Dumnezeu n-ar fi luat chip de rob și nu S-ar fi smerit îngăduind trupului Său să ajungă până la moarte[248]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XLII, în *PSB*, vol. 15, p. 207)

„Căci ceea ce s-a scris de Pavel: *Pentru că fiind în chipul lui Dumnezeu, S-a făcut om și S-a smerit pe Sine până la moarte, de aceea și Dumnezeu L-a preaînălțat pe El*, se spune și de către Petru. Pentru că, deoarece fiind Dumnezeu S-a făcut om, iar semnele și minunile L-au arătat ca Dumnezeu celor ce-L priveau, nu era cu putință să fie ținut El de moarte. Iar omului nu-i era cu putință o astfel de izbândă. Căci omului îi este proprie moartea. De aceea Cuvântul, fiind Dumnezeu, S-a făcut trup, ca omorât fiind cu trupul să facă vii pe toți prin puterea Lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XLIV, în *PSB*, vol. 15, p. 210)

---

246. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În umanitatea lui Hristos e concentrată toată bogăția și înălțimea darurilor dumnezeiești ce au să se reverse peste noi în veci. A primit ca om ceea ce avea din veci ca Dumnezeu. Umanitatea Lui e un fel de legătură între Dumnezeu și noi. Căci ea nu e despărțită de dumnezeirea Lui (ele sunt unite *în chip nedespărțit*). Iar ipostasul Lui trăit ca unitate de Subiect este unul. Însă Subiectul acesta se resimte și de umanitatea pe care o poartă. Ca atare are în El ceva receptiv, dar nu pasiv. Același Subiect al lui Hristos, fiind divino-uman, e și dăruitor și primitor. Ba mai mult: în relația Lui cu oamenii e nu numai uman, sau inel pasiv de transmitere a darurilor primite, ci și divin, deci dăruitor. Sau chiar în elementul uman prezent în Subiectul Lui cel unul e și o mișcare de dăruire activă, nedespărțită de mișcarea activă dăruitoare a caracterului divin al subiectului Său. Aceasta s-a întâmplat mai ales când a primit un nume *mai presus de tot numele*, când fără să-Și schimbe firea, omenitatea a primit tot ce avea dumnezeirea. Chiar și în trăirea noastră ca subiect se află nu numai o notă activă, ci și una receptivă. Iar în comunicarea către alții a ceea ce avem, ne trăim dând nu numai ce avem sau am produs noi, ci și ceva ce am primit de mai sus. Nici chiar viața personală a omului simplu nu e despărțită de cea dumnezeiască. Dar în Subiectul lui Hristos nota dăruitoare e trăită cu altă intensitate și claritate. Căci Hristos Se trăiește nu numai ca Eu, ci și ca Tu și ca El deși Se trăiește și ca Eu uman". (nota 113, pp. 206-207)

247. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu socotesc că aceasta ar micșora pe Dumnezeu". (nota 115, p. 207)

248. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Tocmai în faptul că a lăsat trupul Lui să ajungă până la moarte, s-a arătat puterea Lui și iubirea Lui de oameni. Căci a primit moartea noastră în trupul Lui, ca să o biruiască dinăuntru, pentru a ne ajuta și nouă să o biruim prin spirit, prin contribuția credinței noastre, dând omului o astfel de putere. S-a smerit ca să ni Se facă apropiat, dar și ca să ne apropie de El pentru veci. S-a smerit El și ne-a înălțat, pe noi, acesta e marele și veșnicul paradox. Pare o nebunie această coborâre, dar e o măreție mai presus de toate în această coborâre înălțătoare. Prin ea a înălțat trupul nostru, dar S-a slăvit și pe Sine ca Dumnezeu". (nota 116, p. 207)

„Oare nu vedeți că și aceasta s-a săvârșit și s-a scris pentru noi și în favoarea noastră, ca, făcându-Se Domnul om, să ne facă pe noi, cei ce suntem muritori și vremelnici, nemuritori și să ne introducă în împărăția cerurilor?[249]" (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XLVIII, în *PSB*, vol. 15, p. 214)

„Dar fiindcă este Dumnezeu, fiind Fiul lui Dumnezeu, și este Împărat din veci, fiind strălucirea și pecetea Tatălui, pe drept cuvânt El este Hristos cel așteptat, pe Care Tatăl Îl prevestește oamenilor, descoperindu-L sfinților Săi proroci, ca, precum prin El am fost făcuți, așa întru El să se facă răscumpărarea tuturor de păcate și toate să fie supuse Împărăției Lui[250]. Și aceasta este cauza ungerii săvârșite cu El și a venirii în trup a Cuvântului". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XLIX, în *PSB*, vol. 15, p. 216)

„Mântuitorul a venit ca să mărturisească și să primească moartea pentru noi și ca să învie pe oameni și să strice lucrurile diavolului. Aceasta este cauza (scopul) venirii Lui în trup". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, LV, în *PSB*, vol. 15, p. 291)

„Nu pentru Sine a venit, ci pentru mântuirea noastră și pentru a surpa moartea și a osândi păcatul și pentru ca orbii să vadă și ca să învie pe toți din morți. Iar dacă n-a venit pentru Sine, ci pentru noi, nu pentru Sine a fost creat (ca om), ci pentru noi[251]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, LV, în *PSB*, vol. 15, p. 292)

„Dar facerea Lui ca om nu s-ar fi produs, dacă n-ar fi existat drept cauză trebuința oamenilor". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea împotriva arienilor, LVI, în *PSB*, vol. 15, p. 294)

„Dacă Dumnezeu, vrând să-Și arate puterea, ar fi grăit numai, desigur blestemul s-ar fi dezlegat și așa, arătându-se puterea Celui ce ar fi poruncit. Dar omul ar fi devenit numai așa cum era și Adam înainte de călcarea poruncii, luând harul din afară, neavându-l articulat cu trupul[252]. Căci așa era și atunci, când a fost așezat omul în rai.

---

249. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă nu e Cineva desăvârșit din veci, nu putem ajunge nici noi la desăvârșire. Nu se poate ajunge la o desăvârșire prin simpla evoluție, dacă nu e din veci o existență personală desăvârșită. O evoluție fără o astfel de entitate personală desăvârșită din veci, din care să ne vină puterea spre desăvârșire, nu ajunge niciodată la desăvârșire". (nota 126a, p. 214)

250. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Făcuți toți prin El și după chipul Lui, au rămas atârnați în oarecare grad de El și o refacere a lor trebuie să echivaleze cu o refacere a calității depline de chipuri ale Lui. De aceea prin El și întru El se poate săvârși și refacerea lor, sau reașezarea în viața lor deplină, ca viață întru El. Ei sunt făcuți ca cuvinte ipostatice după chipul Cuvântului ipostatic și ca fii ai Tatălui după chipul Fiului unul născut al Tatălui. Restabilirea lor nu e altceva decât restabilirea acestor însușiri ale lor și ea nu se poate face decât prin modelul lor plin de putere, prin unirea lor cu El. Fiul și Cuvântul face vădită iubirea lor de către Dumnezeu și sensul lor în Dumnezeu. Omul le face vădite pe acestea în lume, ca ființe capabile de iubire și de cuvânt responsabil". (nota 130, p. 216)

251. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „El vine pentru noi, nu pentru Sine, dar ca să ne folosească nouă, nu ca să-Și folosească Lui prin noi. Nu El câștigă de la noi, ci noi de la El". (nota 136, p. 292)

252. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Precum sentința de la început prin care s-a hotărât ca omul să moară n-a fost numai o sentință juridică, ci o retragere a lui Dumnezeu din omul care I s-a închis, așa în Hristos nu se retrage sentința de condamnare numai juridic, ci în mod eficient, întrucât Fiul lui Dumnezeu asumă firea

Ba poate ar fi fost și mai rău, pentru că învățase să păcătuiască. Fiind deci astfel, dacă ar fi fost iarăși ispitit de șarpe, s-ar fi ivit din nou trebuința să poruncească și să se dezlege blestemul. Și așa s-ar fi ivit trebuința aceasta la nesfârșit și oamenii ar fi rămas vinovați mereu, robind păcatului. Iar păcătuind pururea, pururea ar fi avut nevoie de iertare și niciodată n-ar fi fost eliberați definitiv, fiind în ei înșiși trupuri și pururea supuși legii pentru slăbiciunea trupului lor[253]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, LXVIII, în *PSB*, vol. 15, p. 307)

„Dacă lucrurile dumnezeirii Cuvântului nu s-ar fi săvârșit prin trup, omul nu s-ar fi îndumnezeit[254]. Și iarăși dacă cele proprii trupului nu s-ar fi socotit ale Cuvântului, omul nu s-ar fi eliberat desăvârșit de ele. Și chiar dacă acesta s-ar fi liniștit puțin timp de ele, cum am spus înainte, totuși ar fi rămas păcatul și stricăciunea în el, așa cum s-a întâmplat cu oamenii dinainte". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXXIII, în *PSB*, vol. 15, p. 362)

„Venind Cuvântul în Sfânta Fecioară Maria, a venit în ea împreună cu El și Duhul; și Cuvântul S-a plăsmuit și Și-a format în ea trupul Său din Duhul[255], voind să adune și să aducă prin Sine creația Tatălui și să împace toate întru Sine, *împăcând cele din cer și cele de pe pământ* (*Coloseni* 1, 20)[256]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXXI, în *PSB*, vol. 16, p. 64)

„Căci n-a adus trupul vreo lipsă de slavă Cuvântului. Să nu fie! Ci mai degrabă El S-a slăvit prin trup[257]. Prin faptul că Fiul, Care este în chipul lui Dumnezeu, a luat

---

noastră fără de păcat și o duce la înviere. Numai în calitate de Fiu al lui Dumnezeu putea face ambele aceste lucruri, dar cu o umanitate care în Adam s-a închis lui Dumnezeu, iar în Hristos I s-a făcut ascultătoare". (nota 176, p. 307)

253. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Din această expunere se vede că o eliberare adevărată de păcat și de moarte nu le putea veni oamenilor decât din maxima unire a lor cu Dumnezeu. Iar aceasta nu putea fi alta decât asumarea firii umane de ipostasul Fiului lui Dumnezeu. Prin aceasta Dumnezeu S-a făcut om, iar omul s-a făcut Dumnezeu pe veci, fără ca Dumnezeu să Se altereze, fără ca omul să se piardă în Dumnezeu. O mai mare unire ca aceasta nu se putea. Fiind noi în comunicare cu Hristos care e om, pentru firea noastră asumată de El, din ipostasul dumnezeiesc ce o poartă ni se poate comunica direct puterea dumnezeiască. Căci umanitatea Lui comună cu a noastră primește din ipostasul Lui divin tot ce are El ca Dumnezeu. În comunicarea cu Hristos sunt deschise pentru oameni toate puterile existente în Dumnezeu, dar în formă omenească. O cinste mai mare nu se poate cugeta pentru om, ca umanitatea sa aibă ca ipostas pe Însuși Fiul lui Dumnezeu, într-una din concretizările ei, sau ca Fiul lui Dumnezeu să Se facă purtătorul firii omenești, sau Fiu al Omului. Prin aceasta Dumnezeu S-a angajat în păstrarea eternă a umanului la nivelul maxim posibil". (nota 177, pp. 307-308)

254. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai fiind străbătute, curățite, întărite și tot mai desăvârșite de lucrările dumnezeiești ale Cuvântului, trupul și sufletul omenesc s-au îndumnezeit. Aceasta s-a făcut lucrând Dumnezeu-Cuvântul însuși în și prin trupul devenit propriu al Lui. Și numai prelungindu-se aceasta în veci. În umanitatea Cuvântului lucrează ca Subiect Cuvântul; și aceasta, în veci. Se menține astfel în veci în mijlocul oamenilor un focar, din care iradiază Focul îndumnezeitor". (nota 91, p. 362)

255. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Așa cum Duhul e în Cuvântul neîntrupat, așa trece și în trupul ce începe El să Și-l formeze. Astfel Cuvântul Își formează trupul, dar nu fără lucrarea Duhului". (nota 114, p. 64)

256. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Lucrarea de mântuire începe odată cu începutul întrupării în pântecele Fecioarei. E o lucrare în care e prezentă iarăși întreaga Sfântă Treime plină de iubire în Ea însăși". (nota 115, p. 64)

257. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trupul n-a acoperit slava Cuvântului și în acest sens nu L-a privat de slavă, ci mai vârtos s-a făcut un transparent al slavei Cuvântului. Căci prin trup grăia Cuvântul și săvârșea faptele Sale minunate. Și e o slavă și pentru Dumnezeu și pentru trup, ca Dumnezeu să grăiască și să lucreze prin el. E o slavă și pentru Dumnezeu și pentru rațiunea umană și pentru cuvântul omului, ca Dumnezeu să-Și arate inteligibilitatea prin ele și să comunice cu omul prin ele. E o slavă pentru Dumnezeu și pentru om ca iubirea

chip de rob (*Filipeni* 2, 7-8), nu S-a micșorat în dumnezeire, ci mai vârtos S-a făcut eliberatorul a tot trupul și a toată creația. Și faptul că Dumnezeu a trimis pe Fiul Lui născut din femeie (*Galateni* 4, 6), nu I-a adus rușine, ci mai degrabă slavă și mare har. Căci S-a făcut om, ca pe noi să ne îndumnezeiască întru Sine[258]. Și S-a făcut din femeie și S-a născut din Fecioară, ca nașterea noastră rătăcită să o readucă la Sine[259] și să devenim la sfârșit neam sfânt și părtași firii dumnezeiești, cum a scris fericitul Petru (*2 Petru* 1, 4). Și *ceea ce era cu neputință legii, fiind slabă prin trup, a săvârșit Dumnezeu trimițând pe Fiul Său în asemănarea trupului păcatului și pentru păcat a osândit păcatul în trup* (*Romani* 8, 3)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistolă către episcopul Adelfie, împotriva arienilor*, IV, în *PSB*, vol. 16, pp. 181-182)

„Pavel scrie: *Așteptând fericita nădejde și arătarea slavei marelui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Care S-a dat pe Sine pentru noi ca să ne răscumpere pe noi de tot păcatul și să-Și curățească Sieși popor ales, râvnitor de fapte bune* (*Tit* 2, 13). Dar cum S-ar fi dat pe Sine pentru noi, dacă n-ar fi purtat trup? Căci S-a dat pentru noi, aducându-l pe acesta, ca, primind moartea în el, să surpe pe cel ce are stăpânirea morții, adică pe diavolul (*Evrei* 2, 14). De aceea și mulțumim totdeauna în numele lui Iisus Hristos și nu desființăm harul venit la noi prin El. Căci prezența Mântuitorului în trup s-a făcut izbăvire de moarte și mântuire a toată zidirea. Drept aceea, iubite și preadorite, cei ce iubesc pe Domnul să țină minte acestea". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistolă către episcopul Adelfie, împotriva arienilor*, VI, în *PSB*, vol. 16, p. 183)

„Pentru noi și mântuirea noastră, Cel ce este în sânul Tatălui a primit să ia chip de rob, să îndure toate celelalte suferințe trupești, să se nască din femeie, să se nască din Fecioară, să stea nouă luni în pântece, să fie înfășat, să fie socotit Iosif, logodnicul Mariei, tată al Său, să crească trupește puțin câte puțin, să se taie împrejur, să aducă jertfă, să flămânzească, să înseteze, să obosească și în sfârșit să sufere moartea, și nu o moarte oarecare, ci una socotită de ocară, adică moarte pe cruce; și pe toate acestea pentru noi și pentru mântuirea noastră le-a primit Creatorul universului, Cel neschimbat, Cel ce a adus pe toate de la neființă la ființă, Cel ce se uită pe pământ și-l face pe el de se cutremură (*Psalmii* 103, 33) strălucirea slavei Căruia nici heruvimii, puterile acelea netrupești, nu pot s-o vadă, ci-și acoperă cu aripile fețele, arătându-ne minunea, pe Care Îl laudă necontenit îngerii, arhanghelii și miile de mii de îngeri; Acesta, pentru noi și mântuirea noastră, a primit să Se facă om, ne-a deschis calea unei îmbunătățite viețuiri și ne-a dat o învățătură îndestulătoare prin

lui Dumnezeu să ia forma accesibilă simțirii omenești, ca măreția dumnezeiască să strălucească în smerenia omenească". (nota 4, p. 181)

258. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Atât în faptul că S-a făcut om, cât și în acela că prin aceasta ne-a îndumnezeit, se arată capacitatea omului, dată lui de Dumnezeu prin creație, ca Dumnezeu însuși să Se facă om, fără să înceteze de a fi și Dumnezeu, și omul să fie ridicat la treapta de Dumnezeu prin har. Omul n-a fost creat ca o ființă despărțită de Dumnezeu, *aruncat în lume* cu dispreț, de Dumnezeu, ca să se piardă în ea, cum zice Heidegger. În om a binevoit să Se altoiască Dumnezeu, ca omul însuși să fie altoit în Dumnezeu. Însușirile omului sunt capabile să fie mijloace folosite de Dumnezeu pentru manifestarea Lui și ca prin ele omul să se adâncească tot mai mult în Dumnezeu și să crească tot mai mult ca om adevărat". (nota 5, p. 182)

259. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pofta ne-a dus la o naștere tot mai puțin legată de lucrarea lui Dumnezeu în ea. Prin nașterea din Fecioară, liberă de orice poftă, Dumnezeu a readus deplin nașterea omului sub puterea spirituală a Lui". (nota 6, p. 182)

tot ce a făcut în trupul pe care l-a luat. Ce cuvânt de apărare ne mai rămâne, deci, când după ce s-au făcut atâtea pentru mântuirea noastră, noi ne pierdem vremea cu lucruri de nimic, trădându-ne mântuirea prin trândăvia noastră?" (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia XXIII, VI, în *PSB*, vol. 21, pp. 283-284)

„În cele din urmă, Dumnezeu a văzut că chiar după atâta purtare de grijă, oamenii tot mai au nevoie de multa și nespusa Lui iubire de oameni; a văzut că n-au avut nicio putere, nici patriarhii, nici profeții, nici minunile acelea nemaiîntâlnite, nici pedepsele, nici îndemnurile adresate fiecărui om, nici acele repetate robii; de aceea, îndurându-se de neamul nostru, a rânduit, să se nască din Fecioară și să ia chip de rob (*Filipeni* 2, 7), Doctorul trupurilor și al sufletelor, Fiul Lui Cel Unul Născut, sculându-L ca să spun așa, din sânurile părintești, a rânduit să petreacă împreună cu noi și să sufere toate slăbiciunile noastre, pentru ca să poată ridica de la pământ la cer firea noastră care zăcea jos undeva din pricina mulțimii păcatelor. Fiul tunetului, minunându-se de lucrul acesta și înțelegând covârșitoarea dragoste a lui Dumnezeu, arătată neamului omenesc, striga și spunea: *Așa a iubit Dumnezeu lumea* (*Ioan* 3, 16). Uită-te cât de mare minune cuprind aceste cuvinte! Spune *Așa*, gândindu-se la măreția celor ce vrea să ne spună.

De aceea își începe așa cuvântul său!

– Spune-ne Fericite Ioane, cum *Așa*? Spune-ne măsura, spune-ne măreția, învață-ne covârșirea cuvintelor pe care vrei să ni le spui!

– *Așa a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Lui Cel Unul Născut L-a dat, ca tot cel ce crede în el să nu piară, ci să aibă viață veșnică.*

Ai văzut că aceasta e pricina venirii Fiului? A venit ca să găsească mântuire prin credința în El, cei care sunt pe calea pieirii". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, I, în *PSB*, vol. 21, pp. 333-334)

„Că Fiul lui Dumnezeu nu S-ar fi smerit în zadar și în deșert atât de mult dacă n-ar fi vrut să ne înalțe pe noi. S-a născut după trup, ca tu să te naști după Duh; S-a născut din femeie, ca tu să încetezi de a mai fi fiu al femeii. Pentru aceasta Fiul lui Dumnezeu a avut o îndoită naștere: una asemenea nouă, și alta mai presus de noi. Pentru că S-a născut din femeie, Se aseamănă cu noi; dar pentru că nu S-a născut nici din sânge, nici din voința trupului sau a bărbatului, ci de la Duhul Sfânt, ne arată nașterea cea mai presus de noi, nașterea cea viitoare, pe care ne-o va dărui nouă de la Duhul". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia II, 2, în *PSB*, vol. 23, p. 29)

„Iar coborârea arată fapta iubirii de oameni. Căci deoarece nu ne putem înălța la Cel Preaînalt, dacă nu Se pleacă Domnul la cele de jos, ca să înalțe pe cei blânzi, sufletul ce urcă spre cele de sus, cerând călăuzirea Celui de sus, dorește să Se pogoare El din înălțimea Lui, ca să Se facă apropiat celor de jos". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, omilia X, în *PSB*, vol. 29, p. 251)

„Căci S-a golit pe Sine chip de rob luând (*Filipeni* 2, 7) și S-a dat pe Sine preț de răscumpărare pentru viața lumii. Și pentru noi S-a făcut sărac, ca noi să trăim în moartea Lui și să ne îmbogățim în sărăcia Lui și să împărățim în chipul robiei

Lui (*2 Corinteni* 9, 8)[260]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, omilia a XV-a, în *PSB*, vol. 29, p. 319)

„Întrebi de ce a luat Dumnezeu trup omenesc? Dar ia depărtează din om darurile date de Dumnezeu și ai să vezi că nu mai ai după ce să recunoști în om pe Ziditorul său. Căci doar după darurile primite se recunoaște binefăcătorul, așijderea după cele ce vedem că se întâmplă în lume, putem cunoaște firea Creatorului lumii. Iar dacă însușirea de căpetenie a Dumnezeirii e dragostea de oameni, atunci iată răspunsul la ceea ce cauți, iată pricina pentru care S-a întrupat Dumnezeu. Firea noastră slăbănogită, într-adevăr, avea nevoie de doctor, omul căzut de istoveală aștepta pe Cel ce-i va întinde mâna, cel ce-și pierduse viața aștepta pe Dătătorul ei, cel ce se depărtase de părtășia binelui avea nevoie de îndrumătorul care să-l readucă de unde plecase, tânjea după lumină cel ce zăcea la întuneric, cel căzut în robie își aștepta izbăvitorul, cel legat aștepta pe Cel care să-l dezlege, cel din jugul sclaviei, pe slobozitorul său. Erau aceste lucruri atât de mici și de neînsemnate, încât să nu poată îndemna pe Dumnezeu să coboare și să cerceteze pe oameni cum cercetează un doctor pe bolnavii săi, mai ales în starea nenorocită și vrednică de milă în care se găsea omenirea?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 15, în *PSB*, vol. 30, pp. 309-310)

„Într-adevăr, dacă sălășluiește în Dumnezeu o putere atât de mare după cum am arătat în expunerea anterioară, dacă stă în puterea Sa de a omorî moartea și a deschide drum vieții, de ce nu-Și aduce la îndeplinire hotărârea printr-un simplu act de voință, fără a realiza mântuirea noastră printr-un ocol atât de mare, născându-se în trup, crescând până la bărbăție și suferind și moarte numai spre a-l mântui pe om, câtă vreme ne-ar fi putut mântui și fără să fi trecut prin atâtea ocoluri?

Față de o asemenea observație, ar fi destul să răspundem pentru cei care judecă limpede, că nu bolnavii sunt cei care prescriu medicilor metoda de tratament și nici nu dau lecții binefăcătorilor lor despre modul cum trebuie tratați, întrebându-i de ce se ating de porțiunea dureroasă a trupului sau de ce a întrebuințat într-un caz oarecare de lecuire cutare metodă și nu cealaltă, ci, gândindu-se numai la rezultatul binefacerii, primesc cu bucurie orice tratament". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 17, în *PSB*, vol. 30, p. 313)

„Nici împodobirea tuturor făpturilor și chiar nici legile neschimbate ale firii nu vădesc așa de mult atotputernicia divină și mai presus de cuvânt, pe cât dovedește această coborâre a lui Dumnezeu până la adâncul slăbiciunilor firii noastre. Putem vedea astfel înălțimea coborâtă în smerenie, fără ca nici în această înjosire să se piardă ceva din înălțimea ei. Vedem, așadar, cum Dumnezeirea s-a contopit cu firea omenească, Hristos Domnul rămânând însă în același timp și Dumnezeu și om.

Căci, după cum am mai spus mai înainte, neavând din fire cel rău putere de a intra în legătură cu prezența directă a lui Dumnezeu și nici să rabde a vedea față către față arătarea Lui, din aceste pricini, spre a da de înțeles aceasta celui ce dorea pentru

260. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „S-a mai spus: cei ce se unesc își comunică stările sufletești, simțirile, trăsăturile feței, însușirile. Pavel dorește și el să pătimească pentru Israel cum a pătimit Hristos. Hristos a coborât la noi, la sărăcia noastră, ba până la moartea noastră, dar a rămas înalt în coborârea Lui, bogat în sărăcia Lui, viu în moarte, ca să putem participa și noi la smerenia, la sărăcia și la moartea Lui, dar în ele să dobândim și să trăim adevărata înălțime, bogăție și viață". (nota 304, p. 319)

noi un preț de răscumpărare, Dumnezeu s-a ascuns sub chipul firii omenești pentru ca, după cum se întâmplă și cu peștii lacomi, cel rău să înghită deodată cu momeala trupului omenesc și undița Dumnezeirii și astfel, prin intrarea în împărăția morții și prin arătarea luminii în lumea întunericului, să piară odată pentru totdeauna ceea ce nu-i lumină și nu-i viață. Căci nu poate răbda întunericul să vadă în față lumina și nici moartea să persiste în fața vieții". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 24, în *PSB*, vol. 30, pp. 320-321)

„Rostul luminii e să împrăștie întunericul, al vieții să înghită moartea. Întrucât, însă, noi am apucat pe un drum greșit îndată ce am fost creați și am căzut în ghearele morții, atunci de ce ni se pare greșită afirmația creștină că însăși curățenia întrupată se unește cu noi cei spurcați, viața cu cei morți, cârmaciul cu cei rătăciți, toate acestea pentru ca necurăția să se spele, rătăcirea să se îndrepte și cel mort să revină la viață?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 24, în *PSB*, vol. 30, p. 321)

„Atunci însă se unise cu omul pentru ca omul să se îndumnezeiască prin acest amestec". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 25, în *PSB*, vol. 30, p. 322)

„În planul Iconomiei: după dreptate, diavolul își primește ca răsplată tocmai ceea ce a semănat atunci când a urzit de bunăvoia lui capcana înșelării oamenilor. Cu alte cuvinte, cel care momise pe om prin amăgirea plăcerilor, la rândul său e păcălit și el acum prin chipul de om pe care îl întâlnește în Dumnezeu. Desigur că intenția bună a Domnului schimbă în bine felul procedurii.

Diavolul a înșelat pe om pentru a-i corupe natura, în vreme ce Dumnezeu ca drept, bun și înțelept ce este, s-a folosit și El de un fel de *înșelăciune*, dar pentru a mântui pe cel căzut (...). Căci prin apropierea morții de viață, a întunericului de lumină, a stricăciunii de nestricăciune se înlătură și se nimicește răul, spre binele celuia care a fost curățit de rele". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 26, în *PSB*, vol. 30, p. 323)

„Tot așa când Adam a călcat porunca lui Dumnezeu și a ascultat de șarpele cel viclean, s-a vândut pe sine diavolului, iar cel viclean s-a îmbrăcat cu sufletul, ca această creatură strălucită, pe care Dumnezeu o făcuse după chipul Său. Spune Apostolul în acest sens: *Fiul lui Dumnezeu a dezbrăcat începătoriile și puterile, triumfând asupra lor prin cruce* (*Coloseni* 2, 15).

De altfel, pentru aceasta a venit Domnul ca să-i alunge pe aceștia și să-și reia înapoi propria casă și templu, adică pe om". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia I, 7, în *PSB*, vol. 34, p. 90)

„Dumnezeu, Cel nemărginit și necuprins, arătând iubire (față de oameni), S-a micșorat pe Sine și coborându-Se din slava Sa cea de negrăit, a îmbrăcat mădularele trupului acestuia. Deci, arătând blândețe și iubire față de oameni, Se întrupează, Se amestecă și cuprinde sufletele cele bineplăcute, sfinte și credincioase, cu care devine *un Duh*, așa cum spune (Apostolul) Pavel (*1 Corinteni* 6, 17). Sufletul (se amestecă) să zic așa, cu sufletul, ipostasul cu ipostasul, pentru ca sufletul să poată fi mereu tânăr, să trăiască viața cea nemuritoare și să se facă părtaș de slava cea veșnică, cea vrednică de El și bineplăcută Lui". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia a IV-a, 10, în *PSB*, vol. 34, p. 102)

„Venirea Domnului pentru om s-a făcut – (pentru acela care) zăcea mort în groapa întunericului, a păcatului, a duhului celui necurat și a puterilor celor viclene – ca să-l învieze încă din acest veac și să-l aducă la viață, să-l curățească de toată întunecimea, să-l lumineze cu lumina Sa și să-l îmbrace cu veșmintele cele cerești ale Divinității". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXXIV, 2, în *PSB*, vol. 34, p. 242)

„Pentru acesta a venit Domnul nostru Iisus Hristos, pentru ca să schimbe, transforme și reînnoiască firea (noastră), pentru ca să recreeze sufletul cel ruinat de patimi, din cauza încălcării poruncii și să-l amestece cu Duhul Dumnezeirii Sale. El a venit pentru a ne da o minte nouă, un suflet nou, ochi noi, urechi noi și o limbă nouă și spirituală; într-un cuvânt, pentru a face pe cei ce cred în El oameni noi, *burdufuri noi*, ungându-i cu lumina cunoștinței Sale, pentru ca să pună (în ei) vin nou, adică pe Duhul Sfânt. Pentru că, zice: *Vinul cel nou în burdufuri noi trebuie să se pună* (*Matei* 9, 17).

Că după cum dușmanul, atunci când a supus pe om, l-a făcut făptură nouă în folosul său, l-a îmbrăcat cu patimi rele, l-a uns cu duhul păcatului și a turnat în el vinul a toată nelegiuirea și învățătura cea rea, tot așa și Domnul, izbăvindu-l (din mâna) dușmanului, l-a făcut (un om) nou, l-a uns cu Duhul Său și a turnat în el vinul vieții, învățătura cea nouă". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XLIV, 1-2, în *PSB*, vol. 34, pp. 260-261)

„Pentru aceasta a și venit Domnul, singurul doctor adevărat, pentru ca să vindece sufletele celor credincioși de patimile cele incurabile și să le curățească de murdăria leprei răutății". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XLVIII, 3, în *PSB*, vol. 34, p. 277)

„Domnul S-a coborât la oameni ca să le arate că nimeni nu va fi lipsit de răsplată pentru lucrul cel bun". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, Cuvinte *Despre rugăciune*, 8, în *PSB*, vol. 34, p. 300)

„Domnul cel fără de trup și necuprins, mișcat de nemărginita Lui bunătate, Se întrupează – aș zice că cel mare și ceresc se micșorează – pentru ca să Se unească cu creaturile Sale cele raționale, adică cu sufletele sfinților și cu îngerii, pentru ca aceștia să se împărtășească de viața veșnică a divinității Lui. (A luat trup ca să intre în comuniune cu ființe trupești)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Despre înălțarea minții", 6, în *PSB*, vol. 34, p. 317)

„Prin intermediul acestui suflet, Domnul atunci când vrea, Se face foc și arde tot ce este rău și vătămător, după cum zice și profetul: *Dumnezeul nostru este foc mistuitor* (*Deuteronomul* 4, 24). Altădată se face odihnă de negrăit, iar altădată bucurie și pace, îmbrățișând (sufletul) din toate părțile și ocrotindu-l. (...) El se îmbracă în trup, pentru a deveni hrană duhovnicească și pentru a umple pe cei vrednici de desfătare duhovnicească". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Despre înălțarea minții", 7, în *PSB*, vol. 34, p. 317)

„Care este rostul venirii lui Hristos? În ce constă restabilirea și reașezarea firii în ea însăși? (Noi zicem că venind Hristos) a redat firii omenești vrednicia (firii)

protopărintelui Adam și pe lângă aceasta – o, har al Duhului celui bun, cu adevărat mare și dumnezeiesc – i-a dat moștenirea cea cerească. Scoțând-o din temnița întunericului, (i-a arătat ușa) la care bătând, poate să intre în Împărăția cerurilor. Pentru că zice (Mântuitorul): *Cereți și vi se va da, bateți și vi se va deschide* (*Matei* 7, 7).

Prin această poftă intrând cineva, află libertatea sufletului său, își redobândește cugetele (cele curate), se îmbogățește în Hristos, locuiește împreună cu mirele Hristos prin comuniunea Duhului Sfânt. Iată (deci, în ce constă) iubirea cea de nedescris a Stăpânului față de omul făcut de El după chipul Său". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, cuvânt despre libertatea minții, 34, în *PSB*, vol. 34, p. 351)

„(...) pogorându-Se de bună voie în cele ale noastre Cuvântul Unul Născut al lui Dumnezeu, nu ca să fie stăpânit de moarte ca noi, aducându-Se și asupra Lui omorârea lui Adam (odată ce este Cel ce pe toate le face vii), ci ca luând chipul supus stricăciunii, să-l prefacă spre viață. De aceea S-a făcut trup". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea I, 5, în *PSB*, vol. 39, p. 18)

„(...) Hristos, Care pentru noi S-a făcut ca noi, ca și noi să câștigăm pentru El slava în cele bune și să ne facem dumnezei mai presus de om, prin har și din iubirea de oameni. *Căci Eu am zis*, spune, *dumnezei sunteți și toți fii ai Celui Preaînalt* (*Psalmii* 81, 6)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea I, 4, în *PSB*, vol. 39, p. 30)

„(...) Domnul Puterilor, care a și pregătit ca Fiul să fie binecuvântat în cer și pe pământ[261]. Căci scrie dumnezeiescul Pavel: *Iar când aduce în lume pe Cel întâi Născut*[262], zice: *Și să se închine Lui toți îngerii lui Dumnezeu* (*Evrei* 1, 6)[263]. Dar ne spune undeva și marele David: *Tot pământul să se închine Ție și să-ți cânte Ție* (*Psalmii* 65, 3)[264]. Aceasta spunem că este binecuvântarea de sus și cea de jos de la pământ care are toate. Adică în care este pentru Hristos toată virtutea și în care sunt rodurile de toate felurile ale evlaviei față de Dumnezeu[265]. Căci s-a spus undeva către Fiul: *Vizitat-ai pământul și*

261. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nimic nu face Fiul fără bunăvoirea și împreuna-lucrare a Tatălui. El L-a trimis pe Fiul să ia față de om, pentru ca Tatăl să iubească fața oamenilor în fața omenească a Fiului Său și pentru ca și Fiul să iubească pe oameni ca frați ai Săi și să iubească pe Tatăl și cu iubire de om, atrăgând și pe oameni în această iubire. Dar prin aceasta Tatăl nu s-a gândit numai la oameni, ci și la o slavă a Fiului cunoscută de oameni. De fapt jertfa pentru oameni a Fiului Său și în general bunătățile adânci și bogate arătate oamenilor prin familiaritatea în care a intrat cu ei, Îl fac iubit și slăvit de ei și de toată creația, căreia s-a arătat lumina Lui". (nota 433b, p. 253)

262. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Întâi-Născut ca Om nou, sau reînnoit, căci ca Dumnezeu este Unicul-Născut". (nota 434, p. 253)

263. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „I se închină îngerii acum lui Dumnezeu-Cuvântul ca om. Căci lui Dumnezeu I s-au închinat de la crearea lor. Acum și omul capătă în ochii îngerilor o valoare necunoscută de ei înainte. În om e recapitulat și transfigurat universul. El face legătura între lumea îngerească și cea materială. Dar omul revine la această slujire și putere a Lui numai când Hristos însuși Se face om. Acum e unificată prin umanitate în mod deplin și creația materială cu Dumnezeu". (nota 435, p. 253)

264. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Chiar cosmosul material se închină și cântă în cor lui Dumnezeu când omul se umple de Hristos. Căci omul adună în El prin cunoaștere, organizare, înfrumusețare și exprimare tot universul. Chiar umanitatea asumată de Hristos nu e pasivă în El ca Dumnezeu, ci și activă la maximum devenită umanitate a ipostasului dumnezeiesc. Căci altfel actualizează în El prin umanitatea Lui puterea Lui, sau a umanității în a înțelege, descoperi și exprima bogățiile și adâncimile universului". (nota 436, p. 253)

265. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Altfel sunt virtuțile oamenilor care impun prin trup (frumusețea), puterea spiritului asupra creației materiale, care descoperă sensurile ei, care o înfrumusețează, care fac spiritul stăpân asupra ispitelor ei și îi dau prin aceasta o tărie deosebită. Dar numai dacă știe de Dumnezeu, ca izvor de putere mai presus de lumea materială. Acestea le poate arăta și Fiul făcându-Se om. Și ele sunt binecuvântarea ce-I vine de la pământ". (nota 437, p. 253)

*îmbătându-l l-ai înmulțit, ca să-l îmbogățești pe el* (*Psalmii* 44, 10)[266]. S-a dat Lui binecuvântarea de sus; iar cea de la pământ e confirmată clar: *Din pricina binecuvântării sânilor și pântecelui, a tatălui și a mamei* (*Facerea* 49, 25-26). Prin aceasta se indică limpede și lămurit nașterea Unuia Născutului din Dumnezeu și Tatăl și cea prin Sfânta Fecioară, prin care se înțelege și s-a arătat ca om[267]. Căci, fiind prin fire și cu adevărat Fiu al lui Dumnezeu și Tatăl, pentru noi a suportat nașterea din femeie și din pântece și a supt sânii ei[268]. Căci nu S-a făcut om la părere, cum spun unii[269], ci S-a făcut cu adevărat ceea ce suntem și noi[270], urmând legile firii, și S-a folosit de hrană, deși a dat El însuși viață lumii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VII-a, în *PSB*, vol. 39, pp. 253-254)

„Fiind Dumnezeu prin fire și în chipul lui Dumnezeu și Tatăl și deopotrivă cu El și numit de aceea și Întâiul Născut, Unul Născut S-a arătat pe pământ și cu oamenii a conviețuit[271]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea a II-a, 2, în *PSB*, vol. 39, p. 290)

„(...) Cel ce pentru noi S-a făcut ca noi[272]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea a II-a, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 298)

„Trebuia să se înlăture sentința: *Pământ ești și în pământ vei merge*, prin unirea negrăită a trupului căzut cu Cuvântul care tuturor le dă viață.

Trebuia ca, devenit trup al Lui, să se împărtășească de la El de nemurire. Căci ar fi un lucru dintre cele mai absurde să se poată pune foc în materie și în însușirea sensibilă ce-i aparține după fire, și să prefacă în el cele ce se fac părtașe de el, iar pe Cuvântul lui Dumnezeu să nu-L socotim că poate introduce propriul bine, sau viața, în trup.

266. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În trad. rom.: *adăpându-l*. E bine și așa. Căci adăparea îl face roditor. Dar *îmbătându-l* arată entuziasmul care s-a dat sufletelor. Aceasta le-a îmbogățit cu cunoștința lui Dumnezeu, le-a deschis orizonturi nesfârșite, le-a înălțat în bunătate". (nota 438, p. 253)

267. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă nu s-ar fi făcut și hrănit ca om prin Sfânta Fecioară, Fiul lui Dumnezeu n-ar fi putut arăta în formă umană, nouă, bogăția Lui și deci n-ar fi avut binecuvântarea de la pământ, din pricina binecuvântării date pântecelui și sânului Fecioarei de către Dumnezeu". (nota 439, p. 253)

268. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sf. Chiril repetă că Hristos e Dumnezeu *după fire*. Dar nu o spune că e după fire ca om. Căci om Se face prin voință, nu e prin fire. Se face om, în chip iconomic, adică prin voință și nu pentru El, ci pentru noi, pentru mântuirea noastră. Dar aceasta nu înseamnă că n-a luat firea omenească. El a *suportat* nașterea din femeie, ca o *coborâre*, ca o smerire. El ia firea noastră, cum spune mai departe prin expresia *s-a făcut ceea ce suntem și noi, urmând legilor firii*. El urmează (cu voia) *legilor firii*. Acestea nu I se impun fără voie. El *suportă*, cu voia nașterea din femeie și suge sânii ei. El nu este om după fire, cum e Dumnezeu. În acest caz n-ar fi fost Dumnezeu din veci, care S-a făcut om când a voit. Sau ar fi om din veci. Ar fi un fel de om identic cu Dumnezeu. Dar în faptul că S-a făcut om cu voia, se arată că e și Dumnezeu cu o putere superioară omului, care îl poate mântui pe om". (nota 440, p. 254)

269. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta o susține dochetismul". (nota 441, p. 254)

270. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă nu S-ar fi făcut om ascultător de Tatăl, Fiul n-ar fi fost binecuvântat de Tatăl și ca om și n-ar fi primit închinarea sau binecuvântarea și de la pământ, sau de la toată creația. Dar aceasta a adus Tatălui o slavă nouă". (nota 442, p. 254)

271. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu, deci deosebit de noi, dar în același timp făcut Frate cu noi. Numai așa ne putea mântui, unindu-ne în Sine cu Dumnezeu. Un Dumnezeu identic cu lumea, sau impersonal și fără un Fiu, nu ne poate mântui". (nota 518, p. 295)

272. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă nu S-ar fi făcut Fiul lui Dumnezeu om ca noi, n-am fi putut să restabilim în noi chipul lui Dumnezeu. Hristos a restabilit în El ca om chipul integral și desăvârșit al lui Dumnezeu, făcând umanitatea Sa proprie Cuvântului dumnezeiesc, după al Cărui chip a fost creat omul". (nota 529, p. 298)

Mai ales pentru această pricină socotesc că Sfântul Evanghelist, pornind de la partea prin care a pătimit mai mult vieţuitorul, a spus că Cuvântul lui Dumnezeu S-a făcut trup, ca să vadă cineva deodată atât rana, cât şi leacul, pe cel ce boleşte şi pe doctor, pe cel alunecat spre moarte şi pe Cel ce-l ridică la viaţă, pe cel biruit de stricăciune şi pe Cel ce alungă stricăciunea, pe cel stăpânit de moarte şi pe Cel mai tare ca moartea, pe cel lipsit de viaţă şi pe Dăruitorul vieţii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 9, în *PSB*, vol. 41, p. 113)

„Fiindcă pentru aceasta S-a numit şi *Adam cel de pe urmă* (*1 Corinteni* 15, 45), deoarece, prin umanitatea comună asumată, a îmbogăţit toate cu bucurie şi slavă, aşa precum şi Adam cel dintâi, cu stricăciune şi tristeţe. Deci în toţi S-a sălăşluit Cuvântul printr-Unul, Unul fiind rânduit Fiul lui Dumnezeu în putere, ca să vină prin Duhul Sfinţeniei demnitatea aceasta la toată umanitatea şi aşa să ajungă şi la noi printr-Unul dintre noi, ceea ce s-a spus: *Eu am zis: dumnezei sunteţi şi toţi fii ai Celui Preaînalt* (*Psalmii* 81, 6). Deci, în Hristos se eliberează robul, înălţându-se la unitatea tainică cu Cel ce poartă chipul robului, iar în noi vine prin imitare înrudirea cu Cel Unul, prin înrudirea după trup. Pentru care motiv nu Se face unul dintre îngeri, ci Cuvântul însuşi ia sămânţa lui Avraam? (...) Oare nu e clar tuturor că S-a coborât El însuşi la rob, nepricinuindu-Şi Sieşi pentru aceasta vreo schimbare, ci S-a dăruit pe Sine însuşi nouă, ca noi să ne îmbogăţim din sărăcia Lui, ridicându-ne prin asemănarea cu El la bunătatea mai presus de toate a Lui, arătându-ne dumnezei şi fii ai lui Dumnezeu prin credinţă? De aceea S-a sălăşluit între noi Fiul şi Dumnezeu cel după fire. De aceea şi strigăm în Duhul: *Avva, Părinte*. Iar Cuvântul Se sălăşluieşte într-un templu asumat pentru noi şi din noi, ca, avându-ne pe toţi în Sine, să împace într-un trup pe toţi cu Tatăl, cum zice Pavel (*Romani* 8, 15)[273]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 9, în *PSB*, vol. 41, pp. 114-115)

„Fiindcă deci întâiul Adam nu a păstrat harul dat lui de Dumnezeu, ne-a trimis Dumnezeu-Tatăl din cer pe al doilea Adam. Căci trimite spre asemănare cu noi pe Fiul Său cel neschimbat şi nealterat prin fire şi cu totul neştiutor de păcat[274] ca, precum prin neascultarea celui dintâi am ajuns sub mânia dumnezeiască, aşa, prin ascultarea Celui de al doilea, să scăpăm şi de blestem şi să înceteze şi relele".

273. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În umanitatea asumată de El, ca Adam cel din urmă, e toată umanitatea, cum a fost umanitatea lui Adam cel dintâi, sau e umanitatea înnoită potenţial, a tuturor. Din El ne renaştem prin Duhul Lui toţi cei ce credem în El, ca fii ai lui Dumnezeu, aşa cum Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om. S-a făcut frate cu noi în umanitate, ca noi să ne facem fraţi cu El în calitatea de Fiu al lui Dumnezeu. Aceasta nu înseamnă că n-a fost unic ca Persoană. Dar e un Unul din Care ne naştem spiritual toţi prin faptul că e nu numai un Unul omenesc, ci Unul dumnezeiesc, iradiant al Duhului Sfânt". (nota 198, p. 115)

274. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ca începătură nouă a vieţii omeneşti ne vine un al doilea Adam, Care este totodată Fiul lui Dumnezeu şi Care nu poate păcătui. Căci firea omenească nu se mai formează ca un ipostas de sine, ci se constituie în ipostasul dumnezeiesc. Şi întrucât Acesta însuşi se face nouă începătură neamului omenesc, se poate spune că El este noul ipostas fundamental al tuturor oamenilor care se alipesc spiritual de El. Aceasta pentru că în El, ca Cel prin Care s-a creat omul şi la început, se afla raţiunea şi puterea creatoare a omului: raţiunile după care s-au creat sau au existenţa toţi oamenii. Din El, primind Duhul Lui, ne înnoim toţi cei care ne naştem ca succesori ai primului Adam, Ioan Botezătorul şi ucenicii lui, văzând la botezul lui Iisus Duhul pogorât peste El în chip de porumbel şi auzind glasul Tatălui din cer, au avut prima dovadă comună despre existenţa lui Dumnezeu cel personal, mai precis despre Dumnezeu cel în Treime, din Care una dintre Persoane este Hristos. Ei au scăpat astfel de lipsa de sens a existenţei, căci au aflat în mod sigur şi despre nemurirea lor". (nota 249, p. 144)

(Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 144)

„Șerpii săreau la cei din Israel în pustie, iar ei cădeau ca spicele și, arătându-și marea teamă către cel ce părea să privească fără grijă la primejdie, strigau cu glasuri înspăimântate și cereau scăpare de sus și de la Dumnezeu. Iar Acela fiindcă era bun și milostiv, ca Dumnezeu, poruncește lui Moise să le înalțe un șarpe de aramă. Și poruncește să vadă în el izbăvirea prin credință. Căci leacul celui mușcat stătea în privirea la el și credința împreunată cu vederea privitorilor aducea izbăvirea de primejdiile cele din urmă. Aceasta e istoria. Dar prin ea se înfățișează ca un chip toată taina întrupării. Căci șarpele înseamnă păcatul amar și de oameni ucigător, care chinuia tot neamul omenesc de pe pământ, mușcând în multe moduri sufletul fiecărui om și vărsându-și în el veninul de multe feluri al răutății. Și nu puteau scăpa altfel de păcatul care îi biruia decât prin ajutorul cel din cer. S-a făcut deci Dumnezeu-Cuvântul întru asemănarea trupului păcatului, ca să osândească, precum, s-a scris, păcatul în trup (*Romani* 8, 3) și să Se arate ca pricină veșnică de mântuire celor ce privesc la El printr-o credință tare și prin pătrunderea dogmelor dumnezeiești". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 176)

„Căci de aceea S-a făcut în trup, mai bine-zis trup, Cuvântul lui Dumnezeu, Care toate le poate, ca, prin lucrările Duhului Său, să întărească slăbiciunile trupului și să scape firea noastră de o cugetare prea pământească, ridicând-o numai la cele plăcute lui Dumnezeu. Deci slăbiciunea firii omenești, care e supusă durerii, e biruită pentru prima dată în Hristos, ca să treacă aceasta și la noi[275]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în *PSB*, vol. 41, p. 751)

„(...) Cuvântul lui Dumnezeu Și-a unit Sieși firea întreagă a oamenilor, ca să mântuiască omul întreg. Căci ceea ce n-a luat, nici n-a mântuit". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în *PSB*, vol. 41, p. 776)

„Înțeleptul Pavel, explicând cauza unică și adevărată a înomenirii, a spus: *ca toate să fie iarăși unite în Hristos, cele din ceruri și cele de pe pământ* (*Efeseni* 1, 10)[276]. Și fapta

---

275. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dar dacă sufletul omenesc face trupul capabil de simțirea durerilor și plăcerilor naturale, Duhul dumnezeiesc îl întărește în curăție prin emoții, îl face să simtă la un nivel înalt, curat, durerile și plăcerile sau bucuriile. Durerea lui Hristos pentru moartea lui Lazăr era simțită real, dar la un alt nivel, la un nivel spiritualizat". (nota 1412, p. 751)

276. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „De aceea Se face Fiul lui Dumnezeu om. Căci omul este făcut să fie în legătură cu toate, să le cuprindă pe toate, dar nu poate cuprinde și pe Dumnezeu. Dar Dumnezeu le poate cuprinde în mod mai apropiat, mai intim pe toate, le poate trăi pe toate și ne ajută și pe noi ca, uniți cu El, să le înțelegem altfel pe toate. Hristos îi cuprinde pe toți oamenii și toți vin cu toate cele cunoscute de ei în El, sau le pot cunoaște prin El în adâncimea lor pe toate. Omenirea se readună în Hristos ca în începutul sau căpetenia cea nouă a ei, prin faptul că El este de o ființă cu noi, dar și de o ființă cu Tatăl, sau Fiul Tatălui. Este noul Adam Care, nemaipăcătuind și biruind moartea, ne dă și nouă această putere, pentru că este de o ființă cu noi, dar și cu Tatăl. Ne recapitulează astfel în Sine nu numai ca în noul om, ci și ca în Fiul lui Dumnezeu, Care ne face și pe noi frați ai Săi și fii ai Tatălui. Pe de o parte, ca om, este pentru noi un nou început de o fire cu noi, un Frate prin fire, pe de alta, ne face frați ai Săi și fii ai Tatălui prin har, întrucât El este de o ființă cu Tatăl. Face aceasta prin întruparea, jertfa pentru noi și învierea Sa, iar noi primim puterea Lui de-a ne uni cu El prin pogorârea Duhului Sfânt". (nota 1690, p. 889)

unirii arată readucerea făpturilor la scopul spre care au fost create la început și de la care au căzut". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 889)

„Deoarece Dumnezeu-Tatăl voia să mântuiască neamul corupt de pe pământ, dar nu se putea face aceasta prin cineva dintre cei supuși facerii, fapta aceasta întrecând toată puterea creației[277], a acceptat iconomia întrupării Însuși Cel ce cunoștea voia lui Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu cel Unul-Născut. S-a pogorât astfel la o stare de supunere voită, încât să ajungă până la moarte, și anume la moartea cea de necinste". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. al II-lea, în *PSB*, vol. 41, pp. 946-947)

„Căci de aceea S-a arătat ca noi, adică S-a numit și S-a făcut om, ca pe cel devenit odinioară urât, pentru neascultarea de la început și pentru păcatul ce s-a introdus, să-l facă iubit de Dumnezeu. De aceea se spune că Hristos S-a făcut ușa, începutul și calea noastră în toate bunurile". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. al II-lea, în *PSB*, vol. 41, p. 947)

„(...) a venit printre noi și S-a făcut om nu pentru Sine[278], ci a pregătit calea prin Sine și în Sine, pentru ca firea omenească să scape de moarte și să se întoarcă la nestricăciunea cea de la început". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 10, în *PSB*, vol. 41, p. 1054)

„Ia aminte cum Cuvântul Unul-Născut al lui Dumnezeu a venit printre noi, ca și noi să ne facem asemenea Lui, pe cât e cu putință firii noastre, și să dobândim înnoirea prin har. Căci S-a smerit pe Sine ca să ducă la înălțime ceea ce este smerit prin fire și a purtat chip de rob (*Filipeni* 2, 6-7), deși era Domn și Fiu al lui Dumnezeu prin fire, ca să ridice pe robul, prin fire, la slava înfierii după asemănarea Lui (*Galateni* 4, 4-5). Deci Se face ca noi, adică Om, ca și noi să ne facem ca El, adică dumnezei și fii (*Ioan* 10, 31). Își însușește cele proprii nouă și ne dă în schimb cele ale Lui. Dar vei vrea, cu drept cuvânt, să se spună cum și în ce mod. Voi explica după putere. Întâi, numește frați ai Săi pe cei aflați în poziția și firea de slugi (căci făpturile sunt roabe ale Făcătorului), iar pe Dumnezeu îl numește Tată al Său și al nostru. Însușindu-Și cele omenești pentru a fi asemenea nouă, numește pe Dumnezeul nostru Dumnezeul Său, deși El este Fiu după fire, ca, precum noi urcăm prin asemănarea cu El la demnitatea mai presus de fire (căci nefiind fii după fire, am fost numiți fii ai lui Dumnezeu, fiindcă strigă în noi prin Duhul Său: *Avva, Părinte*), așa și El, fiindcă a primit chipul nostru (căci S-a făcut om, după Scripturi – *Romani* 8, 15), are pe Dumnezeu ca Dumnezeu, deși e Dumnezeu adevărat după fire[279]. Deci să nu te smintești, chiar dacă îl auzi numind

277. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu poate scăpa de corupere cineva care, făcând parte din creație, e supus și el coruperii. Numai Dumnezeu, mai presus de orice proces al coruperii, care rămâne în infinitatea puterii și vieții, poate face creația părtașă la puterea care o scapă de procesul de corupere, ca să nu mai fie supusă morții. Căci numai Dumnezeu nu cade în trepte inferioare de existență". (nota 1789, p. 946)

278. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Fiul lui Dumnezeu S-ar fi făcut om pentru Sine, înseamnă că ar fi avut nevoie să Se facă om, El nefiind deplin fără umanitate. Această idee ar fi proprie panteismului, care nu cunoaște decât esența ce evoluează spre alte forme existente virtual în ea". (nota 1990, p. 1054)

279. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos îi numește și după învierea Sa pe ucenici *frați*, ca să se știe că nici în această stare nu a părăsit firea omenească și că-i va ridica și pe ei, și pe toți cei ce vor crede în El, la

pe Dumnezeu Dumnezeul Său, ci înțelege ca un iubitor de învățătură și cugetă cu înțelepciune la tâlcul cuvântului. Căci zice că Dumnezeu este Tatăl Său și Dumnezeul nostru, spunând un lucru adevărat în amândouă privințele. Căci Dumnezeul tuturor este prin fire și cu adevărat Tatăl lui Hristos, dar nouă nu ne este Tată prin fire, ci mai degrabă Dumnezeu, ca Domn și Făcător. Dar Fiul unindu-Se cu noi, demnitatea ce-I este proprie și anume o dăruiește și firii noastre, numind pe Născătorul Său Tată comun. Primește în Sine ceea ce e natural firii noastre, adică asemănarea cu noi. Căci numește pe Tatăl Dumnezeul Său, nevrând să disprețuiască asemănarea cu noi pe care Și-a asumat-o datorită iubirii de oameni și bunătății aflate în El[280]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a XII-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, pp. 1148-1149)

„Căci Domnul Iisus Hristos de aceea a venit în lume, ca să țintuiască pe cruce patimile noastre și ca să ne dea iertare păcatelor. Întru moartea Lui ne-am îndreptat, pentru că prin sângele Lui a ajuns să se curățească întreaga lume". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre Iacob și despre viața cea fericită*, Cartea I, 17, în *PSB*, vol. 52, pp. 254-255)

„Tocmai din această pricină a binevoit să Se întrupeze Domnul Iisus și să vină în lume, pentru ca prin El să ne facă și pe noi părtași la belșugul iertării păcatelor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre Iacob și despre viața cea fericită*, Cartea a II-a, 27, în *PSB*, vol. 52, p. 279)

„Ieronim[281], dascăl al celor drept credincioși, ale cărui scrieri strălucesc ca niște lămpi dumnezeiești în lumea întreagă, în *Scrisoarea către Eustochium* zice: *Pentru izbăvirea noastră Fiul lui Dumnezeu Se face fiu al omului. Zece luni așteaptă în pântece să Se nască și El, în al Cărui pumn e cuprins tot universul, este așezat într-un staul strâmt.* Tot el, în comentariul la Isaia, spune: *Domnul puterilor, împăratul slavei, a coborât în pântece de fecioară și a intrat și a ieșit prin poarta de răsărit, care întotdeauna a fost închisă* (*Iezechiel* 44, 1) despre care Gavriil zice către Fecioară: *Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea și Sfântul care Se va naște din*

---

înălțimea umanității Sale înviate, și alături de Sine, Care va sta lângă Tatăl. Ca Om înviat în mod deplin, urcă la Dumnezeu-Tatăl, făcându-i și pe ucenicii Lui (prezenți și viitori) să-L aibă pe Dumnezeu apropiat ca Tată. Faptul că i-a făcut *frați* ai Săi în mod conștient se va arăta în aceea că El însuși va spune în ei, unind glasul lor cu al Său, prin Duhul Său, către Dumnezeu: *Avva, Părinte*, cum spune din veci prin Duhul. Pe de altă parte, El S-a făcut și rămâne atât de mult Om, chiar de-L are pe Dumnezeu și în această calitate ca Tată, încât Îl trăiește pe Dumnezeu ca Dumnezeu, împreună cu oamenii. Îl are pe Dumnezeu și ca Tată, și ca Dumnezeu, făcându-i pe cei ce se unesc cu El să-L trăiască pe Dumnezeu și ca Tată și ca Dumnezeu. Prin Hristos se realizează o deplină unire între Dumnezeu și oameni, dar fără să înceteze deosebirea după fire dintre Dumnezeu și oameni. Dumnezeu a adus la ființă și o altă formă de existență, dar nu o ține separată de El, ci o unește deplin cu El în Hristos, Fiul Lui făcut Om, prin Duhul de Fiu al Fiului Său. Chiar înălțarea Fiului Său întrupat la cer unește deplin creația cu Dumnezeu, urcând-o la cer, unde El este din veșnicie, adică dinainte de întrupare". (nota 2165, pp. 1148-1149)

280. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Persoana Celui născut din Tatăl, făcându-Se și Persoană a firii noastre, numește pe Tatăl din Care S-a născut Tată al Său și ca Om, iar în unire cu El, Îl avem și noi ca Tată pe Cel ce L-a născut". (nota 2166, p. 1149)

281. Tâlcuirea Prof. N. Chițescu: „Fer. Ieronim (331-421) a tradus *Biblia* în limba latină, a tradus și a continuat *Cronica* lui Eusebiu de Cezareea; îi aparțin de asemenea comentarii la cele mai multe texte biblice". (nota 233, p. 877)

*tine Fiul lui Dumnezeu Se va chema* (*Luca* 1, 35), și în *Pildele lui Solomon*: *Înțelepciunea și-a zidit casă* (*Pildele lui Solomon* 9, 1)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XXVI, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 877)

„Augustin[282], preot al cetății Hippo-Regius, zice: *Dar pentru ca oamenii să se nască din Dumnezeu, S-a născut mai întâi Dumnezeu dintre ei: Hristos Dumnezeu. Și Hristos la nașterea dintre oameni n-a căutat pe pământ decât mamă, fiindcă tată avea în cer, născut din Dumnezeu, prin Care suntem făcuți, și născut din femeie, ca prin El să ne facem, din nou*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XXVII, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 878)

„La cuvântul din aceeași Cuvântare a aceluiași (Sf. Grigorie Teologul - *Cuvântul teol. 3, despre Fiul* – n.n.): *Căci Acesta, Care acum e disprețuit de tine, era odată mai presus de tine: omul de acum era odată necompus; ceea ce era a rămas, iar ceea ce nu era a luat asupră-Și; era la început în chip necauzat (căci care poate fi cauza lui Dumnezeu?), dar S-a făcut și mai pe urmă pentru o cauză; iar aceasta a fost pentru ca să te mântuiești tu, care-L ocărăști și care disprețuiești dumnezeirea pentru că a primit grosimea ta, unindu-Se prin mijlocirea minții cu trupul și făcându-Se Dumnezeu om de jos, căci (trupul) s-a împreunat cu Dumnezeu și a devenit unul (cu El), partea superioară biruind asupra celeilalte, ca să devin eu atât de mult dumnezeu, pe cât S-a făcut Acela om* (*Cuvântul citat* cap. 19; *PG* 36, 100 A).

Acesta pe care îl disprețuiești, zice, a fost odată mai presus de tine, existând adică pentru Sine dincolo de orice veac și de orice natură, chiar dacă acum, S-a coborât pentru tine de bunăvoie sub amândouă. Omul de acum a fost necompus, fiind simplu după fire și după ipostas, ca unul ce era numai Dumnezeu, gol de trup și de toate ale trupului, chiar dacă acum, prin primirea trupului ce are un suflet mintal, S-a făcut ceea ce nu era, compus după ipostas, rămânând ceea ce era, simplu după fire, ca să te mântuiască pe tine. Căci numai aceasta a fost cauza nașterii Sale trupești: mântuirea firii. Luând asupra Sa, ca pe o grosime, caracterul pătimitor (pasivitatea și pasibilitatea) al acesteia, S-a unit prin mijlocirea minții cu trupul, făcându-Se Dumnezeu om de jos, întrucât S-a făcut pentru toți toate câte suntem noi, afară de păcat: trup, suflet și minte; toate în câte stăpânea moartea și ceea ce alcătuiesc acestea în comun: om, Dumnezeu fiind văzut cu înțelegerea". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea I, 3, în *PSB*, vol. 80, pp. 49-50)

„Căci prin fire[283] a rămas stăpân și prin fire[284], S-a făcut rob pentru mine, robul, ca să mă facă stăpân al celui ce mă stăpânea în chip silnic prin amăgire. De aceea, lucrând ca un stăpân în cele ale robului, adică dumnezeiește cele trupești, a arătat în cele trupești puterea nepătimitoare și prin fire stăpânitoare, care a desființat prin patimă nestricăciunea și a procurat prin moarte viața nestricăcioasă. Și săvârșind ca un rob cele ale Stăpânului, adică trupește cele dumnezeiești, a făcut arătată golirea (chenoza) cea negrăită, care a îndumnezeit prin trup pătimitor tot neamul omenesc

---

282. Nota Prof. N. Chițescu: „Fericitul Augustin (354-430), episcop de Hippo-Regius (oraș în nordul Africii), cunoscut mai ales prin *Confesiunile* sale, a fost un reprezentant de seamă al literaturii și spiritualității creștine din Apus. Înainte de a deveni creștin a scris opere filosofice, iar după botez tratate teologice și polemice (*Împotriva maniheilor, pelagienilor, arienilor* etc.)". (nota 238, p. 878)

283. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin firea dumnezeiască". (nota 8, p. 52)

284. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin firea omenească, deci cu adevărat, nu numai la părere". (nota 9, p. 52)

devenit pământ prin stricăciune". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea I, 4, în *PSB*, vol. 80, pp. 52-53)

„Din dor nesfârșit după oameni S-a făcut cu adevărat Cel ce există prin fire însuși cel iubit (dorit)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea I, 5, în *PSB*, vol. 80, p. 55)

„S-a întrupat pentru noi ca să mistuie în Sine păcatul nostru și ca să Se dea pe Sine tuturor celor ce văd în El chipul și exemplul (τύπον καὶ πρόγραμμα) viețuirii virtuoase, îndeplinind ca un învățător bun și înțelept întâi prin Sine cele ce sunt de spus și de făcut spre pilduire nouă". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 112 a, în *PSB*, vol. 80, p. 285)

„Pentru aceasta S-a arătat pe Sine și a așezat stăpânirea Sa și a venit în trup ca să mântuiască pe cei pierduți și să omoare fiarele cele rele ce se hrănesc din el; și să-l facă loc al păcii și pășune a oilor cuvântătoare, călăuzite prin fapte spre Dumnezeu[285]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 8, în *PSB*, vol. 81, p. 58)

„Cuvântul dumnezeiesc și începător al lui Dumnezeu și Tatăl, printr-un mod negrăit al coborârii la noi, a binevoit să viețuiască cu noi prin trup, lucrând, pătimind și grăind acelea prin care voia ca pe noi, deveniți vrăjmași și dușmani ai Lui, să ne împace cu Dumnezeu și Tatăl și, înstrăinați de viața fericită, să ne readucă iarăși la ea". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 11, în *PSB*, vol. 81, p. 61)

„Pricina și unicul temei al minunatei Sale veniri la trup este singură mântuirea noastră". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 11, în *PSB*, vol. 81, pp. 62-63)

„(...) Hristos, adevăratul nostru Dumnezeu, Care S-a făcut om ca să adune la Sine firea omenească[286]; și să o oprească să fie purtată în chip rău spre ea însăși, mai bine

---

285. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Avem aici înțelesul ontologic-duhovnicesc al operei mântuitoare a lui Hristos. El S-a întrupat și S-a jertfit pentru a ridica trupul la eliberarea de patimi (afecte). Aceasta se conciliază cu ridicarea umanului la relația iubitoare cu Dumnezeu ca supremă existență în același timp personală și spirituală. Toate învățăturile de credință creștină sunt izvoare ale vieții spirituale și interpersonale superioare. Spiritualitatea și deplina și curata comuniune interpersonală țin împreună. În aceasta stă fericirea personală. Din această valență duhovnicească a învățăturilor dogmatice decurge și interpretarea simbolică a faptelor lui Dumnezeu față de om. Această interpretare e propriu-zis punerea în relief a valențelor spirituale ale actelor văzute. Urcarea lui Hristos pe muntele Sinai, sau pe Tabor, înseamnă un urcuș al sufletului spre Dumnezeu. Opera mântuitoare a lui Hristos înțeleasă ca ridicare spirituală a umanului spre Dumnezeu începe chiar cu conceperea Lui ca om. Umanul începând să se formeze în ipostasul divin nu mai activează voința lui ca o socotință posibilă să se opună lui Dumnezeu, ci e activată de Fiul lui Dumnezeu Însuși în conformitate cu voința Sa divină și aceasta sub forța spirituală deosebită a ipostasului divin. Chiar în preajma morții pe cruce, în vremea patimilor, când umanul se teme de moarte, El nu face decât să manifeste pornirea naturii umane de a se menține în viață, care ține, după Sf. Maxim, de voința naturală umană. Dar aceasta se conformează voinței divine a ipostasului divin. Teologia occidentală nu a primit această explicare simbolică a Scripturii, pentru că nu cunoaște conținutul spiritual al învățăturilor creștine și al mântuirii". (nota 101, p. 58)

286. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Chiar întruparea are în gândirea Părinților răsăriteni un rost mântuitor, nu numai jertfa lui Hristos. Căci prin întrupare ridică firea noastră din păcat și intră în relație strânsă cu noi toți ca om și în același timp ca Dumnezeu". (nota 307, p. 147)

zis să se sfâșie și să se împartă împotriva ei[287]; să o oprească de a nu mai avea nicio stabilitate din pricina mișcării nestatornice a voinței spre orice lucru". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 17, în *PSB*, vol. 81, p. 147)

„S-a făcut pentru noi ca noi". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 5, în *PSB*, vol. 81, p. 214)

## Întruparea Domnului Hristos

„(...) El a venit, născându-Se om prin Fecioara Maria și rămânând astfel de-a pururea". (Sf. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea a II-a, CXIII, în *PSB*, vol. 2, p. 296)

„Puterea de admirație a minții omenești se simte cu totul depășită și puținătatea unei înțelegeri muritoare nu vede cum ar putea gândi și pricepe că această Putere atât de mare a măreției dumnezeiești, acest Cuvânt al Tatălui însuși, această Înțelepciune a lui Dumnezeu, prin Care a fost creat tot ce se vede și ce nu se vede, a fost în stare – trebuie s-o credem – să ia ființă în granițele strâmte ale acelui Om care S-a arătat în Iudeea, că Însăși Înțelepciunea lui Dumnezeu a intrat într-un pântece femeiesc, S-a născut ca un prunc, a țipat ca sugacii care plâng[288]". (ORIGEN, *Despre principii*, cartea a II-a, II, 6, în *PSB*, vol. 8, p. 142)

„Vom aminti cu evlavie despre venirea în trup și despre întruparea Fiului Celui Unul născut al lui Dumnezeu. Aici nu trebuie să înțelegem că întreagă slava dumnezeirii Sale a putut fi mărginită la cadrele modeste ale unui sărman corp omenesc, încât toată bogăția Cuvântului dumnezeiesc, toată Viața Sa, toată Înțelepciunea și Adevărul, care sunt ființa Sa, au fost luate de la Tatăl și silite să le micșoreze pe măsura micimii acestui trup și că prin urmare în alt loc n-ar mai fi fost în stare să acționeze ceva, ci mărturisirea noastră de credință trebuie să se ferească de două greșeli: de a crede, pe de o parte, că în Fiul ar lipsi ceva din dumnezeire, iar pe de altă parte, să se creadă că ar fi avut loc cumva o despărțire a Fiului[289] de ființa cea pretutindeni prezentă a Tatălui. Căci până și Ioan Botezătorul exprima ceva asemănător acestui adevăr atunci când spunea mulțimilor, într-o vreme când Hristos nu Se arătase încă în trup: *în mijlocul vostru Se află Acela, pe Care voi nu-L știți, Cel care vine după mine, Care înainte de mine a fost și Căruia eu nu sunt vrednic să-i dezleg cureaua încălțămintei* (*Ioan* 1, 27)". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea a IV-a, III, 4, în *PSB*, vol. 8, pp. 300-301)

---

287. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Inșii întorși în mod egoist numai spre ei înșiși sfâșie firea și aceasta o simt ca un rău ei înșiși, căci se luptă unii împotriva altora și suferă din lipsa de comuniune. Firea umană se realizează în persoane neuniforme, îmbogățindu-se unele pe altele și îmbogățind firea comună prin ceea ce aduce fiecare. Dar dacă ele se rup unele de altele, rămân în sărăcia lor unilaterală, ba chiar se împiedică în dezvoltare și suferă fiecare de nepăsarea tuturor. Hristos a venit ca să adune pe toți întreolaltă în Sine". (nota 308, p. 147)

288. Nota Pr. T. Bodogae: „Origen afirmă deplin umanitatea lui Hristos (*Contra Cels.*, IV, 19, și *Com. Ioan*, II, 26 (21): 163-166 etc.". (nota 616, p. 142)

289. Nota Pr. T. Bodogae: „Sigur că expresiile *a paterna substantia (...) divulsio* au fost înțelese de Origen în sensul că Fiul are *hypostas* propriu față de cel al Tatălui; altfel, Fiul e nedespărțit de Tatăl în creație, în providență, în veșnicie". (nota 1561, p. 301)

„Căci omul n-ar fi fost mântuit în întregime dacă Hristos nu S-ar fi îmbrăcat cu structura întreagă a omului[290]. Ne lipsim de mântuirea trupului omenesc dacă afirmăm că trupul Mântuitorului a fost numai duhovnicesc". (ORIGEN, *Convorbirile cu Heraclide*, în *PSB*, vol. 8, p. 329)

„Cât despre dogmele atinse în Simbolul credinței privitoare la întruparea Domnului, noi nici nu le-am pus în discuție și nici nu am argumentat acceptarea lor, pentru că depășesc puterea noastră de înțelegere, întrucât, după cum știm, în momentul în care ne atingem de simplitatea credinței atunci nu vom mai putea pune capăt discuțiilor, pentru că veșnic principiul contradicției ne va duce tot mai departe și vom tulbura continuu cugetele oamenilor de rând prin introducerea celor mai stranii idei". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 258, II, în *PSB*, vol. 12, p. 528)

„Mântuitorul accepta simțirile firii ca să dea siguranța unei întrupări reale, nu numai aparente, dar că toate simțămintele viciate, care tulbură liniștea vieții, El le-a respins ca nevrednice de dumnezeirea Sa cea nepătată (*Romani* 8, 3). De aceea s-a spus că S-a născut *întru asemănarea trupului păcatului*. De aceea, chiar dacă a luat asupră-Și trupul nostru cu afecțiunile lui firești, El n-a săvârșit păcat. După cum moartea, care ne-a fost transmisă prin trupul lui Adam, a fost înghițită de dumnezeire, tot așa și păcatul a fost suprimat de dreptatea care era în Iisus Hristos. Când vom învia vom lua un trup care nu va fi supus morții și nici păcatului". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 261, III, în *PSB*, vol. 12, pp. 539-540)

„Cel care S-a transformat și-a alcătuit un trup al Lui propriu, adică acest trup care a existat împreună cu natura divină condensată în el". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 262, II, în *PSB*, vol. 12, p. 541)

„Cuvântul dumnezeiesc și ceresc al lui Dumnezeu S-a arătat El însuși cu trup de om nedeosebindu-se de noi cu nimic în ce privește ființa acestui trup". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Istoria bisericească*, Cartea I, II, 23, în *PSB*, vol. 13, p. 36)

„Aceștia (prorocii – n.n.) vestiseră că va veni pe lume o ființă care va fi în același timp și Dumnezeu și om, care va săvârși fapte mai presus de fire și va învăța toate neamurile credința în Dumnezeul cel adevărat, ba, ceea ce-i mai mult, ei au prevestit și chipul tainic în care se va naște Iisus, apoi învățătura cu totul nouă pe care o va aduce El, faptele cu totul ieșite din comun pe care le va săvârși, precum și modul în care va muri și în care va învia din morți și, pe deasupra, și chipul în care El își va reașeza pe veci o împărăție dumnezeiască în ceruri". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Istoria bisericească*, cartea întâi, II, 23, în *PSB*, vol. 13, p. 36)

„Căci nu a fost închis în trup; nici fiind în trup, lipsea din altă parte. Nici nu mișca trupul spre ceva, lăsând toate celelalte goale de lucrarea și de purtarea Lui de grijă. Ci, minune covârșitoare fiind, Cuvântul nu era cuprins de ceva în chip deosebit; ci mai degrabă le cuprindea El însuși pe toate. Și precum, deși este în toată zidirea, este în

290. Nota Pr. T. Bodogae: „Formulare destul de reușită, cu mai bine de 100 de ani înainte, care a afirmat crezul ortodox, față de rătăcirea apolinaristă". (nota 39, p. 329)

afară de toate după ființă, dar este în toate prin puterile Lui, orânduindu-le pe toate, întinzând în toate purtarea Lui de grijă și dăruind viață fiecăreia și tuturor deodată, tot așa, cuprinzând toate, este necuprins, fiind întreg numai în Tatăl în toate privințele.

Astfel fiind și în trupul omenesc și făcându-l viu El însuși, le făcea de asemenea vii pe toate și era în toate și în același timp în afară de toate. Și făcându-Se cunoscut din trup prin fapte, nu era mai puțin văzut prin lucrarea Sa în toate. E propriu sufletului să vadă prin cugetări și cele din afară de trupul său, dar nu să și lucreze în afară de trupul său, sau să miște cele departe de acesta prin prezența sa. Căci niciodată cugetând omul la cele de departe, nu le și mișcă și nu le mută. Nu mișcă soarele și nu face cerul să se învârtească, șezând în casa sa. Ci le vede pe acestea mișcându-se și săvârșindu-se, dar nu are și puterea să facă el acestea.

Nu așa era însă Cuvântul lui Dumnezeu în trup. Căci nu era legat de trup, ci mai degrabă El îl stăpânea pe acesta. Încât era și în el și în toate, ba și în afară de cele ce sunt. Și totuși nu Se odihnea decât în Tatăl. Și lucrul cel mai minunat era că viețuia și ca om, dar dădea în calitate de Cuvânt viață tuturor și era în calitate de Fiu împreună cu Tatăl.

Astfel când Fecioara Îl năștea, El nu pătimea[291], nici nu Se întina de trup, ci mai degrabă sfințea și trupul. Și fiind în toate, nu Se împărtășește de toate, ci mai degrabă tuturor le dă viață și le hrănește. Căci dacă soarele făcut de El și văzut de noi se învârtește pe cer fără să se întunece de corpurile de pe pământ pe care le atinge, nici nu e întunecat de întuneric, ci mai degrabă el le luminează și le curățește pe acestea, cu mult mai vârtos Preasfântul Cuvânt al lui Dumnezeu, Care e și Făcătorul și Domnul soarelui, făcându-Se cunoscut în trup, nu Se întina, ci mai degrabă nestricăcios fiind și trupul Lui muritor aflându-se îl făcea viu și-l curăța și pe acesta". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XVII, în *PSB*, vol. 15, pp. 110-111)

„Căci Cel ce S-a coborât, același este și Cel ce a înviat. Căci S-a pogorât trupește; și Același a înviat, pentru că era Dumnezeu în trup[292]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, XLIV, în *PSB*, vol. 15, p. 209)

„Avea un trup adevărat și nu prin nălucire[293]. Domnul îmbrăcând trupul l-a îmbrăcat pe acesta întreg cu toate pătimirile (afectele) lui, încât, precum spunem că trupul era al Lui, așa trebuie să se spună că și afectele trupului erau ale Lui, deși nu atingeau dumnezeirea Lui[294]. Căci dacă ar fi fost trupul altuia, s-ar fi spus că și pătimirile erau

291. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu suporta pasiv nașterea, ci El însuși Și-o lucra". (nota 59b, p. 111)

292. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aici referă și învierea la ipostasul Cel unul al lui Hristos. Învierea nu e a naturii, ci a Persoanei. Iar Persoana sau Ipostasul lui Hristos este una sau unul. În Ipostasul Lui este prezentă și natura Lui omenească. Deci înviind firea Lui omenească, învierea e și Operă a Ipostasului cel unul. Cuvântul lui Dumnezeu Și-a trăit El însuși într-un fel învierea cu trupul, dând-o ca Dumnezeu și primind-o ca om. Ca urmare, după înviere, s-a trăit ca Ipostas al unei naturi umane înfiate, de acum nemuritoare". (nota 119, p. 209).

293. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu era un trup nălucă, căci în acest caz n-ar fi fost scăpat trupul nostru de patimi și de moarte. Dar Cuvântul nu era numai la aparență Subiectul lui, căci în acest caz s-ar fi întâmplat de asemenea o mântuire la aparență. Ci era cu adevărat trupul real al Lui, efectuându-se în el faptele mântuitoare reale ale Cuvântului, care se transmiteau prin el și asupra altora și asupra naturii". (nota 87, p. 361)

294. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Erau ale Cuvântului întrupat, pentru că le trăia într-un mod imprimat de puterea dumnezeiască, sau erau ale Lui ca Subiect unitar, dar nu atingeau dumnezeirea Lui". (nota 88, p. 361)

ale aceluia[295]. Dar dacă trupul a fost al Cuvântului (căci *Cuvântul trup S-a făcut, Ioan* 1, 14), e necesar să se spună că și afectele trupului erau ale Lui, al Căruia era și trupul. Iar fiind ale Lui afectele (pătimirile), cum sunt mai ales: a fi judecat, a fi biciuit, a înseta, crucea și moartea și celelalte slăbiciuni ale trupului, ale Lui sunt biruințele și harul. De aceea în mod consecvent și cuvenit se numesc acestea afecte (pătimiri) ale Domnului și nu ale altuia, ca și harul să ne poată fi dat de El[296]. Și să nu ne facem închinătorii altuia, ci cu adevărat închinători ai lui Dumnezeu, pentru că nu chemăm nici Mântuitor pe nimenea dintre cei făcuți, nici vreun om comun, ci pe Fiul adevărat și Cel prin fire din Dumnezeu, Care S-a făcut și om". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXXII, în *PSB*, vol. 15, pp. 361-362)

„De aceea, să nu râdă cineva zicând că a fost prunc, arătând vârsta și creșterea și că a mâncat, a băut și a pătimit. Acestea s-au spus ca nu cumva, tăgăduind unii cele proprii trupului, să tăgăduiască deplina Lui întrupare pentru noi. Și precum nu S-a făcut om prin legea naturii, așa se cuvenea să se arate că, luând El trup, a luat cele proprii trupului, ca să nu aibă crezare afirmarea lui Maniheu că întruparea a fost părută. Se cuvenea iarăși ca, viețuind El în trup, să nu ascundă cele ale trupului, ca să nu afle samosateanul motiv să spună că altul a fost omul decât Dumnezeu-Cuvântul". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Maxim Filosoful*, IV, în *PSB*, vol. 16, p. 189)

„Dar când a binevoit să ia chip de rob, să primească pârga noastră, n-a luat închipuire de trup, nici aparență de trup, ci trup adevărat. De aceea a primit să vină cu toate cele ale noastre; să se nască din femeie, să fie prunc, să fie înfășat, să fie hrănit cu lapte și să sufere de toate celelalte, ca să se creadă adevărul întrupării și să se coasă gurile ereticilor. Pentru aceea a dormit în corabie, a călătorit, a ostenit, a îndurat toate cele omenești, ca prin fapte să poată fi încredințați toți oamenii. Pentru aceea a stat înaintea scaunului de judecată, a fost răstignit, a suferit moartea cea plină de rușine și a fost pus în mormânt, ca prin toate să se învedereze întruparea Sa. Dacă n-a luat cu adevărat trupul nostru, atunci nici n-a fost răstignit, nici n-a murit, nici n-a fost îngropat, nici n-a înviat". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, Omilia LVIII, III, în *PSB*, vol. 22, pp. 250-251)

„Iosif, însă, va fi și un tip al celor viitoare; a arătat mai dinainte, în umbră, realitatea de mai târziu. Și după cum Iosif s-a dus la frații săi ca să-i cerceteze, iar ei n-au ținut seamă că le e frate, nu s-au uitat nici la pricina pentru care a venit, ci mai întâi s-au sfătuit să-l ucidă, dar mai pe urmă l-au vândut barbarilor, tot așa și Stăpânul nostru, mergând pe urmele iubirii Sale de oameni a venit să cerceteze neamul omenesc; a luat trupul nostru, primind să fie fratele nostru; și a venit. Pavel

295. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă nu ar fi luat Fiul lui Dumnezeu însuși trupul, ci ar fi lucrat din afară asupra trupului, trupul Lui n-ar fi devenit izvorul de vindecare al tuturor, ci Cuvântul ar fi lucrat asupra oamenilor numai prin îndemnuri ca și în Vechiul Testament. Nepătimind în el Cuvântul însuși, nu l-ar fi ridicat din moarte". (nota 89, p. 361)

296. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Atanasie expune aici o concepție despre har legată de înțelegerea ontologică a mântuirii. Harul e puterea eliberării de afecte și de moarte, ce ne vine din trupul Cuvântului pentru că Acesta a biruit în el moartea. E puterea prin care se prelungește în noi în mod activ starea umanității curate și înviate a Cuvântului; puterea biruirii păcatelor prin răbdarea crucii (sau a afectelor) de către Cuvântul însuși. E puterea prin care înaintăm spre înviere și îndumnezeire, dându-ne calitatea de fii ai Tatălui ceresc în unire cu Cuvântul". (nota 90, pp. 361-362)

striga, zicând: *Că nu pe îngeri a luat, ci sămânța lui Avraam; de aceea trebuia să se asemene întru toate fraților Săi* (*Evrei* 2, 16-17). Dar iudeii cei nerecunoscători au căutat să ucidă pe Doctorul trupurilor și al sufletelor, pe Cel ce a făcut nenumărate minuni în fiecare zi; și-au adus la împlinire ucigașul lor gând și au răstignit pe Cel ce a primit să ia chip de rob pentru mântuirea noastră. Iudeii au căutat să-L ucidă și L-au ucis răstignindu-L pe cruce; frații lui Iosif, însă, s-au sfătuit să-l ucidă, dar nu au dus la îndeplinire sfatul lor. Că trebuia ca tipul să fie mai mic decât realitatea; de n-ar fi așa, Iosif n-ar mai fi tip celor ce aveau să fie mai târziu. De aceea, el este o umbră premergătoare a celor ce aveau să se întâmple în viitor. Și gândește-te la minunea petrecută cu Iosif! Nu l-au ucis, ci l-au vândut; apoi au mânjit haina cu sângele unui ied și au dus-o tatălui, vrând să-l convingă că Iosif a fost ucis. Vezi că toate acestea s-au făcut pentru ca totul să fie ca într-o umbră, numai icoană a celor ce se vor întâmpla, dar să se păstreze realitatea?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, Omilia LXI, III, în *PSB*, vol. 22, pp. 274-275)

„Firea omenească Te-a cunoscut pe Tine, cum Te și cunoaște, ca pe Cel ce Te-ai făcut umbrit prin întrupare (iconomie). Pentru că de nu Te-ai fi umbrit pe Tine însuți, acoperind raza cu neputință de răbdat a dumnezeirii cu chipul robului, cine ar fi suportat arătarea Ta?[297] Căci *nimeni nu va vedea fața lui Dumnezeu și va trăi* (*Ieșirea* 33, 20). Ai venit, așadar, Frumosule, dar făcându-Te așa cum Te putem primi. Ai venit umbrind razele dumnezeirii cu învelișul trupului. Căci cum ar fi putut firea muritoare și pieritoare să se unească în împreună – viețuire cu cea nepieritoare și neapropiată, dacă nu ar fi mijlocit între noi, cei ce viețuim în întuneric, și între lumină, umbra trupului?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, Omilia IV, în *PSB*, vol. 29, p. 161)

„În Hristos ceva este necreat, iar ceva, creat. Și spunem că necreat în El este faptul de a fi etern, dinainte de veci și Făcător al tuturor lucrurilor; iar creat, trupul ce Și l-a plăsmuit asemenea trupului smereniei noastre, prin întruparea cea pentru noi". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, Omilia XIII, în *PSB*, vol. 29, p. 290)

„Fiind vorba de Dumnezeu care S-a arătat în trup, credem că minunile care au însoțit activitatea Sa sunt destulă mărturie, că însuși Dumnezeu s-a arătat în trup, întrucât în toate faptele pe care le-a săvârșit vedem însușiri care se potrivesc numai firii dumnezeiești. Numai un Dumnezeu a putut da viață oamenilor, numai El poate purta de grijă la toate, numai El poate da mâncare și băutură celor ce se bucură de viață în trup, numai Dumnezeu poate face bine unde și când trebuie, numai El poate readuce firea omenească cea măcinată de boli la sănătatea de mai înainte, numai El e în stare să stăpânească în același fel făptura întreagă, pământ, apă, văzduh și cele mai de deasupra ale lor, numai Dumnezeu poate avea putere peste tot și să biruiască înainte de toate

---

297. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cum ar fi putut sufletul nostru să rămână neconfundat în îmbrățișarea iubitoare cu Dumnezeu-Cuvântul, dacă Acela nu S-ar fi acoperit cu umbra trupului Său? E o umbră lină, care filtrează lumina dumnezeiască în mod blând, mângâietor. Căci chiar din mădularele lui, își face mijloace de mângâiere a noastră. Numai iubirea lui Dumnezeu ca Persoană poate să se poarte cu atâta delicatețe față de cei pe care îi iubește, umbrindu-și prin întrupare tăria de nesuportat a luminii". (nota 83, p.161)

moartea și stricăciunea. Dacă, la cele înșirate până aici, ar fi ceva nepotrivit cu ideea de Dumnezeu, pe bună dreptate ar putea păgânii să respingă tainele credinței noastre; dacă însă în tot ce am spus despre El nu-i nimic potrivnic ideii de Dumnezeire, atunci ce piedică se mai pune credinței?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 12, în *PSB*, vol. 30, p. 308)

„Dacă ne uităm la ambele capete ale vieții omenești, atunci înțelegem și de unde venim și încotro ne ducem: în dureri se naște omul, în dureri se sfârșește. În legătură, însă, cu întruparea Domnului, nu întâlnim nici naștere din dureri, nici moarte urmată de stricăciune, căci acolo unde nașterea nu s-a făcut din poftă bărbătească, nici moartea n-a fost urmată de stricăciune.

Nu crezi într-o astfel de minune? Mă bucur! Prin aceasta tu mărturisești că minunile, din pricina cărora nu admiți cele spuse înainte, depășesc rânduielile firii. Mărturia că Dumnezeu s-a arătat în trup să-ți fie tocmai faptul că învățătura noastră despre El nu se încadrează în rândul unor învățături obișnuite. Religia de toate zilele, pe care o propovăduim, nu se sprijină, oare, pe legi suprafirești? Căci dacă ceea ce se istorisește despre Hristos intră în rândul lucrurilor firești, ce-ar mai fi dumnezeiesc în El? Iar dacă, dimpotrivă, aceste istorisiri rămân totuși în domeniul suprafirescului, în care tu nu crezi, atunci aici e dovada că cel propovăduit e Dumnezeu adevărat". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 13, în *PSB*, vol. 30, p. 308)

„După cum nici eonii cei de sus, nici cei de jos nu pot cuprinde și înțelege măreția lui Dumnezeu, tot așa nici lumile cele de sus, nici cele de pe pământ, nu pot să cuprindă cu mintea subțirimea lui Dumnezeu, cum s-a micșorat printre cei mici și slabi. Că precum de neînțeleasă este măreția Sa, tot așa și subțiimea Sa". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, Omilia XXXII, 7, în *PSB*, vol. 34, p. 238)

„Arătarea feței Domnului pricinuiește îndată mila, dacă este adevărat că în cunoașterea lui Dumnezeu se cuprinde și împărtășirea de viață veșnică. Căci așa a zis Mântuitorul către Tatăl Cel din ceruri și Dumnezeu: *Aceasta este viața de veci, ca să Te cunoască pe Tine, singurul, adevăratul Dumnezeu și pe Iisus Hristos, Cel pe Care L-a trimis* (*Ioan* 17, 3). *Iar că fața lui Dumnezeu și Tatăl este Fiul,* Care S-a arătat nouă, nu se va îndoi, socotesc, nimeni. Fiindcă El este pecetea și asemănarea și chipul Lui și prin El și împreună cu El cunoaștem pe Tatăl, iar cunoașterea aceasta e însoțită în chip necesar de miluirea noastră. Căci ne-am îndreptat din credință și nu din faptele dreptății, pe care le-am făcut noi, ci după marea milă a Lui (*Tit* 3, 5)[298]. Și prin îndurarea lui Dumnezeu am fost ușurați de povara stricăciunii și ne-am prefăcut spre înnoirea vieții în Hristos". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a XI-a, în *PSB*, vol. 38, pp. 403-404)

---

298. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul întrupându-Se ne-a arătat fața Tatălui. Căci El e fața Tatălui. Iar fața cuiva se arată altuia când are milă de El. Pe față se arată mila. Cine nu-și arată fața nu e milos. În Dumnezeu e atâta milă față de noi că ne arată vizibil fața Sa. Fața lui Hristos ni se arată ca față interesată de noi la maximum prin mila vie întipărită pe ea. Cât de uman ni se arată Dumnezeu în mila Lui! Sau cât de dumnezeiești ne arătăm noi când suntem miloși! Dumnezeu nu manifestă față de noi o atitudine de dreptate, ci de milă. Dacă ne-ar trata după dreptate, nu ne-ar iubi. Iar noi niciodată n-am merita mântuirea". (nota 467, p. 404)

„Căci era Dumnezeu după fire și S-a făcut trup. În acestea constă întreaga taină a lui Hristos[299]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, Cartea a IV-a, 11, *PSB*, vol. 39, p. 144)

„(...) S-a născut ca atare în timpurile de pe urmă ale veacului celui prezent și fiindcă după El n-a mai fost altul[300]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 4, *PSB*, vol. 39, p. 200)

„Fiindcă după firea Lui, El este Însuși Domnul slavei, chiar dacă spune în chip iconomic pentru asemănarea cu noi[301]: *Părinte, slăvește pe Fiul Tău* (*Ioan* 17, 1)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 4, în *PSB*, vol. 39, p. 201)

„Și nu a zis că a venit Cuvântul la trup, ci că S-a făcut trup, ca să nu se înțeleagă că a venit ca la Proroci, sau ca la alții dintre Sfinți, prin relație, ci că El însuși S-a făcut cu adevărat trup, adică om. (...) De aceea El este și Dumnezeu după fire în trup și cu trupul, împropriindu-Și-l, și în același timp fiind înțeles ca altceva decât trupul, fiind închinat în trup și împreună cu trupul, potrivit spusei de la Prorocul Isaia: *Bărbați înalți la Tine vor trece și Îți vor robi Ție și vor urma Ție legați de mâini și de picioare și se vor închina Ție și Ție se vor ruga, că în Tine este Dumnezeu și nu este Dumnezeu afară de Tine* (*Isaia* 45, 14). Iată că spun că în El este Dumnezeu, nedespărțind trupul de Cuvântul. Și iarăși au afirmat că nu este alt Dumnezeu afară de El, unind cu Cuvântul ceea ce poartă El, ca propriu Lui, adică templul luat din Fecioară, căci Hristos este Unul din două". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 9, *PSB*, vol. 41, p. 113)

„*Și S-a sălășluit între noi* (*Ioan* 1, 14)

Evanghelistul explică în mod folositor spusa și duce la o înțelegere mai clară semnificația afirmației. Căci, deoarece a spus că Cuvântul lui Dumnezeu S-a făcut trup, ca nu cumva cineva din multă neștiință să cugete că El a ieșit din firea Sa și S-a prefăcut în mod real în trup (și să pătimească ceea ce era cu neputință, căci Dumnezeirea este departe de orice schimbare și prefacere în altceva, după rațiunea modului de a fi), foarte bine a adăugat Teologul îndată: *Și S-a sălășluit între noi*, ca să înțelegi prin aceasta pe Cel ce S-a sălășluit și pe aceea în care S-a sălășluit, ca să nu socotești că El S-a

299. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „De fapt toată taina lui Hristos consta în acestea trei: Fiul lui Dumnezeu se face om, golindu-Se de slavă, duce această coborâre până la moarte, învie cu trupul pe care L-a asumat. În coborârea Lui nu părăsește puterea Lui, ci o comunică și trupului pe care-l asumă. Dacă omul ca o creatură a lui Dumnezeu ar muri definitiv, însăși puterea Creatorului li s-ar dovedi limitată. Moartea ar fi mai tare ca El. Cel ce poate crea, poate și recrea. Dar omul nu e creat ca obiect; Dumnezeu îi poate da deci o participare și la primirea morții, și la biruirea ei. În crearea omului ca chip al Cuvântului dumnezeiesc pentru o relație dialogică cu El, se arată marea prețuire acordată omului și o putere de-a se comporta ca subiect în această relație. Moartea îi vine din faptul că nu rămâne ca subiect în relația iubitoare cu Dumnezeu, și e învinsă, dându-i-se puterea să revină în unitatea sa personală cu Fiul lui Dumnezeu însuși, la acea relație într-un mod de nepierdut. Fiul lui Dumnezeu făcându-Se om, deci și Subiect uman, biruiește moartea și ca om, făcând din desființarea omului prin ea, un somn trecător". (nota 235, p. 145)

300. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Fiu al Lui ca om în timpurile de pe urmă. Nu-L are Tatăl din veci Fiu ca om. Nu are din veci Tatăl un Fiu omenesc. În acest caz oamenii ar fi din veci, ar fi dumnezeu după ființă". (nota 350, p. 200)

301. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Arătând că S-a întrupat și ca atare S-a făcut om de bună voie, deci nu e numai Dumnezeu, cere Tatălui să-L slăvească, se înțelege în calitatea Sa de om". (nota 353, p. 200)

prefăcut în trup, ci S-a sălăşluit în trup, folosindu-Se, ca de templul propriu, de trupul luat din Sfânta Fecioară. *Căci în El locuieşte toată plinătatea dumnezeirii trupeşte*, cum zice Pavel (*Coloseni* 2, 9)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 9, *PSB*, vol. 41, p. 114)

„Deşi spunem că S-a întrupat, nu zicem că S-a îmbrăcat numai în trup Cuvântul lui Dumnezeu, ci prin numele de trup e arătat omul întreg[302]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a cincea, cap. 2, *PSB*, vol. 41, p. 548)

„Căci precum cărbunii sunt prin fire lemn, iar lemnul e întreg în ei, deşi sunt plini de foc şi au puterea şi lucrarea lui, aşa şi Cuvântul, fiind foc, ca Dumnezeu, *S-a făcut om şi S-a sălăşluit între noi*. Dar deşi era văzut şi om, ca noi, în înţeles iconomic, toată plinătatea Dumnezeirii locuia în El, după modul unirii. Prin aceasta arată că face şi prin trupul Său lucrările cele mai demne de Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în *PSB*, vol. 41, p. 783)

„Iar întrucât S-a făcut om ca noi, S-a unit, afară de păcatul nostru, cu cei de pe pământ şi S-a făcut Mijlocitor, unind în Sine cele ce tind spre unitate şi iubire între ele[303]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, *PSB*, vol. 41, p. 840)

„Dar e propriu Lui, întrucât S-a făcut om, dar a rămas şi ceea ce a fost, este şi va fi pururea, să se spună că a şezut pentru noi unde nu era[304]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 9, în *PSB*, vol. 41, p. 1033)

„Cel ce domnea la început împreună cu Tatăl primeşte aceasta (stare) cu trupul ca pe un dar (îmbrăcămintea pământească şi trecătoare în formă omenească), ceea ce Îi aparţinea prin fire, cerând ca pe un dar ceea ce era al Său prin fire[305], căci era şi este în chipul şi egalitatea Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1062)

---

302. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu n-a luat numai trupul ca pe o haină exterioară, ci S-a făcut om întreg, rămânând Dumnezeu întreg. Dumnezeu însuşi Şi-a însuşit modul de gândire, de simţire, de exprimare omenesc. S-a înomenit în întregime, fără să înceteze să fie şi Dumnezeu. Dar nu un Dumnezeu despărţit de umanitate. Nici Dumnezeirea, nici umanitatea nu erau trăite de El separat. Trăia şi trăieşte în veci omeneşte cele dumnezeieşti şi dumnezeieşte, cele omeneşti. Umanitatea a fost făcută de Dumnezeu Însuşi capabilă să fie trăită de Persoana Lui dumnezeiască şi să simtă acest lucru în umanitatea ei, sau în mod omenesc". (nota 1031, p. 548)

303. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeirea voieşte, şi umanitatea tinde spre unirea şi iubirea dintre ele, fără confundare, căci fiecare vrea să se bucure de cealaltă. Dar Dumnezeu vrea să-Şi apropie umanul, nefiind silit de o trebuinţă, pe când umanul tinde spre unirea cu desăvârşirea dumnezeiască, dintr-o trebuinţă. Totuşi, nu merge spre aceasta decât în libertate. Dumnezeu e fericit şi fără umanitate, deşi Se bucură de iubirea ei. Omul aspiră spre Dumnezeire, nefiind fericit fără ea. Căci a fost creat pentru a se desăvârşi şi a fi fericit în unirea cu existenţa personală desăvârşită. Dar poate trăi şi fără această desăvârşire, fără propria fericire. Pentru a înainta spre împlinirea aspiraţiei sale spre desăvârşirea pe care o poate avea numai în Dumnezeu, are nevoie numaidecât de puterea dumnezeiască. Şi aceasta ni se pune la dispoziţie deplin în Hristos". (nota 1597, p. 840)

304. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu nu S-a pogorât de la înălţimea Sa de Dumnezeu făcându-Se om. Dar tocmai de aceea S-a putut înălţa şi ca om la înălţimea Lui dumnezeiască, după ce a primit pentru o vreme smerenia noastră acoperindu-Şi slava". (nota 1944, p. 1033)

305. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Acest text foarte subtil, ca atâtea altele, pare să spună că nu numai Dumnezeu vrea ca Fiul Său să-Şi asume omenescul pentru a-l înălţa la viaţa Sa, ci şi omenescul cere să primească prin har viaţa dumnezeiască pe care Fiul lui Dumnezeu o are prin fire". (nota 2002, p. 1062)

„Fiul vine în noi trupeşte, ca om, unindu-Se cu noi prin binecuvântare tainică, şi duhovniceşte, ca Dumnezeu, prin lucrarea şi harul Duhului Său, Care recreează duhul din noi spre înnoirea vieţii şi ne face părtaşi firii Sale dumnezeieşti. Deci Hristos se arată ca veriga de unire a noastră cu Dumnezeu-Tatăl, unindu-ne cu El, Care e om, dar şi prin fire Dumnezeu din Dumnezeu, Născătorul Său. Căci firea supusă stricăciunii nu putea trece altfel la nestricăciune, dacă nu pogora la ea firea mai presus de orice schimbare, ridicând spre binele propriu pe cel ce cade prin stricăciune, pururea, şi, prin împărtăşirea şi unirea cu ea, o ridică din hotarele proprii firii create, replăsmuind potrivit Sieşi pe cel ce nu este astfel în sine. Deci ne-am desăvârşit din unitatea cu Dumnezeu-Tatăl, prin mijlocirea lui Hristos. Căci am fost slăviţi, primind, cum am spus adineauri, în noi, trupeşte şi duhovniceşte, pe Fiul adevărat şi prin fire, Care este unit fiinţial cu Tatăl; ne-am făcut părtaşi şi am intrat în comuniune cu firea mai presus de toate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1063)

„Căci despre Cel ce singur este fără de păcat se aminteşte şi acest fapt unic: *A trimis Dumnezeu pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului.* Luând fiinţa adevărată şi întreagă a trupului omenesc, trebuie să credem că a luat în ea nu păcatul însuşi, ci asemănarea păcatului. Asemănarea nu trebuie raportată la adevărul trupului, cum înţeleg unii eretici, ci la chipul păcatului. Era în el trup adevărat, dar fără păcat, asemănător însă, de bună seamă, celui ce păcătuieşte. Şi aceasta se referă la vicii şi obiceiuri. Avea asemănarea trupului păcătos când, ca un om neştiutor şi preocupat de hrană, întreba: *Câte pâini aveţi?* Dar dacă trupul nu-i era supus păcatului, sufletul nu-i era fără ştiinţă, fiindcă evanghelistul adaugă pe dată: *Iar aceasta o zicea ca să-i încerce, căci El ştia ce avea să facă.* Avea trupul asemenea celui ce păcătuieşte, când ca un însetat cerea apă femeii samarinence. Dar nu era pătat de tina păcatului, fiindcă, dimpotrivă, femeia a fost chemată să ceară apă vie, care împiedicând-o să-i mai fie vreodată sete, să se facă în ea fântână de apă ţâşnitoare spre viaţa veşnică. Avea adevărul acestui trup când dormea pe corabie. Dar ca să nu se înşele prin asemănarea păcatului cei ce călătoreau cu El, *ridicându-Se a certat vânturile şi marea şi s-a făcut linişte mare.* Părea supus păcatului printr-o soartă comună cu a tuturor când se spunea despre El: *Acest om de ar fi proroc ar şti cine este şi ce fel este femeia care se atinge de picioarele Lui.* Dar n-a avut adevărul păcatului, fiindcă, respingând gândul defăimător al fariseului, pe dată i-a iertat femeii păcatele. Se socotea că poartă trup păcătos împreună cu ceilalţi, când, găsindu-Se ca un om sub ameninţarea morţii şi a chinurilor, se ruga: *Părinte, dacă este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta*, şi: *Întristat este sufletul Meu până la moarte.* Dar acea tristeţe nu cunoştea atingerea păcatului, fiindcă Dătătorul de viaţă nu putea să se teamă de moarte. El spune: *Nimeni nu-mi ia viaţa, ci Eu o dau de la Mine însumi. Putere am ca să o dau şi putere am ca s-o iau iarăşi.*

Aşadar, este o mare deosebire între Acel om, care S-a născut din Fecioară, şi toţi ceilalţi, care provin din împreunarea a două sexe, pentru că noi toţi purtăm în trup nu asemănarea, ci adevărul păcatului, pe când El, întrupându-Se cu adevărat, a primit nu adevărul, ci asemănarea păcatului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, „A doua convorbire cu părintele Theonas", cap. XI, 1-5, cap. XII, 1, în *PSB*, vol. 57, pp. 698-699)

„*A trimis*, zice Apostolul, *Dumnezeu pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului.* Pentru că, precum spunea, L-a trimis în trup, a scos din El păcatul trupului. *A trimis Dumnezeu pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului*, pentru ca în adevărata întrupare să se știe că n-a fost adevărul păcatului și, pe cât se înțelegea adevărul pentru trup, pe atât să fie asemănarea păcatului cu păcatul. De vreme ce tot trupul este păcătos, iar El a avut trupul fără păcat, a avut în Sine numai asemănarea cu trupul păcătos. Era în trup, dar a fost lipsit de adevărul păcatului, fiindcă a fost fără păcat". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a IV-a, cap. III, 3-4, *PSB*, vol. 57, p. 808)

„*Carele pentru noi a venit și S-a născut din Fecioara Maria.* Dacă s-a născut din Maria un om, de ce să se spună că a venit? Căci nu vine decât cel ce se are în ființa sa ca să poată veni. Dar cel ce nu primise încă putința de a veni, cum putea să vină? Vezi, așadar, că în însuși numele de venire cel ce vine însemnează că există mai înainte, fiindcă n-ar fi avut putința de a veni decât cel ce prin faptul că era, a putut să vină. Dar înainte de zămislire în niciun chip n-a fost om; deci ca om n-a avut în Sine putința de a veni. Astfel, este sigur că a venit Dumnezeu, Căruia mai dinainte îi era cu putință să vină, Care fiindcă era, a venit și Care fiindcă întotdeauna ar fi putut să vină, întotdeauna a fost". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. VIII, 3-4, în *PSB*, vol. 57, p. 841)

„Căci n-a fost veșnic acel trup născut din trupul Fecioarei, ci Dumnezeu, Care a existat întotdeauna, a venit din trupul fecioarei, în trupul omului. Cuvântul trup S-a făcut, adică n-a avut trupul cu Sine, ci s-a unit cu trupul omului prin bunăvoința dumnezeirii". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XX, 2, în *PSB*, vol. 57, p. 851)

„Tu spui că El, chiar după venirea Lui, S-a ascuns. Eu spun că nici înainte de a veni n-a stat ascuns. Oare de acel mare patriarh, căruia arătarea lui Dumnezeu i-a dat nume, care de la numele de luptător s-a ridicat la cel de Israel, s-a ascuns taina lui Dumnezeu care avea să se nască din Fecioară? Acesta, fiindcă a înțeles minunea viitoarei întrupări, din lupta cu un om, a zis: *Am văzut pe Dumnezeu în față și mântuit a fost sufletul meu!* Ce văzuse, te întreb, de credea că a văzut pe Dumnezeu? Oare între tunete și fulgere i S-a arătat Dumnezeu, sau deschizându-se cerul de la sine i s-a înfățișat strălucind chipul Dumnezeirii? Nimic din acestea, ci dimpotrivă, a văzut un om și a recunoscut pe Dumnezeu. Cu adevărat vrednic a fost de numele căpătat, fiindcă, mai mult prin ochii lăuntrici, decât prin cei din afară, a meritat vrednicia numelui dat de Dumnezeu. Vedea o înfățișare omenească luptând cu el și dădea mărturie că a văzut pe Dumnezeu. Știm oricum că acea înfățișare de om era adevărul lui Dumnezeu, fiindcă în care înfățișare era atunci văzut Dumnezeu, în acel adevăr al înfățișării însăși avea să vină după aceea. De altfel, de ce să ne mirăm, dacă un patriarh atât de mare a crezut fără vreo îndoială că i S-a arătat Însuși Dumnezeu în chip limpede, dacă el însuși zice: *Am văzut pe Dumnezeu în față și mântuit a fost sufletul meu!* Ce i-a arătat Dumnezeu atât de mare din Dumnezeirea Sa, de l-a făcut să spună că i s-a arătat fața lui Dumnezeu? Pe cât se vede, i s-a arătat numai om, Cel care-l învinsese în luptă. Dar Dumnezeu făcea prin semne prevestitoare ca să nu fie nimeni care să nu creadă că Dumnezeu S-a născut din om, după ce chiar patriarhul văzuse înainte pe Dumnezeu în

înfățișare omenească". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. VIII, 2-4, *PSB*, vol. 57, p. 863)

„Noi nu tăgăduim că trupul Domnului a fost zămislit de Duhul Sfânt, dar afirmăm că trupul a fost zămislit în conlucrare cu Duhul și adăugăm că Fiul lui Dumnezeu și-a creat omul Său, aceasta spunând și mărturisind în *Scripturile Sfinte*, Însuși Duhul Sfânt: *Înțelepciunea și-a zidit casă* (*Pildele lui Solomon* 9, 1). Vezi, așadar, că a fost zidit și desăvârșit de Fiul lui Dumnezeu ceea ce s-a zămislit de către Duhul Sfânt. Nu pentru că una ar fi lucrarea Fiului lui Dumnezeu și alta cea a Duhului Sfânt, ci pentru că prin unitatea Dumnezeirii și a slavei, lucrarea Duhului este zidirea Fiului lui Dumnezeu este conlucrare a Duhului Sfânt. Dar, precum citim, nu numai Duhul Sfânt S-a coborât peste Fecioară, dar și puterea Celui Preaînalt a umbrit-o, încât, fiindcă înțelepciunea însăși este plinătatea Dumnezeirii, înțelepciunea zidindu-și casă, nimeni să nu pună la îndoială că a fost de față toată plinătatea Dumnezeirii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XVII, 3-4, *PSB*, vol. 57, p. 869)

„Grigorie[306], un foarte strălucitor luceafăr al științei și învățăturii, care, deși s-a săvârșit din viață, chiar și acum trăiește prin autoritatea și credința lui, și care, chiar dacă nu mai este trupește în biserică, glasul și învățătura lui sunt la fel de puternice ca înainte, zice: *Așadar, Dumnezeu, după ce S-a născut din Fecioară, fiindcă prin ea și-a luat natura omenească, fiind una din două părți contrarii, din trup și din Duh, printr-unul îndumnezeiește, iar prin celălalt este îndumnezeit. O, nou și nemaiauzit amestec, o minunată și nemaiîntâlnită unire! Cel ce este Se naște, Ziditorul este zidit și Cel necuprins este cuprins, mijlocitor fiind între trup și Dumnezeu, sufletul și Acela care îi îmbogățește pe toți se face sărac.* De asemenea, la sărbătoarea Epifaniei: *Dar ce se petrece? Ce se face despre noi sau pentru noi? Se produce o nouă și nemaiauzită schimbare a firilor și Dumnezeu Se face om.* Și tot acolo: *Și Fiul lui Dumnezeu a început să fie Fiul omului, nu schimbat din ceea ce era, căci nu este schimbător, ci și-a însușit ce nu era, căci milostiv este, ca să poată fi cuprins Cel ce nu putea fi cuprins.* Vezi cât de strălucit și de măreț predică slava Dumnezeirii, pentru ca să arate vrednicia întrupării, știind minunatul învățător al credinței că acestea toate pe care ni le-a dăruit Dumnezeu venind în lume sunt un cumul de binefaceri și nu o micșorare a cinstei Sale, fiindcă, ceea ce a dat Dumnezeu omului trebuie să ne sporească dragostea față de El, nu să-I micșoreze vrednicia". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XXVIII, 2-4, *PSB*, vol. 57, p. 879)

„Ascultă acum ce a propovăduit și simțit despre întruparea Fiului lui Dumnezeu acel Ioan[307], podoabă a preoțimii din Constantinopol, a cărui sfințenie, fără vreo

---

306. Nota Prof. N. Chițescu: „Sfântul Grigorie de Nazianz (338-390), fiu al episcopului din Nazianz și prieten bun cu Sf. Vasile cel Mare, a urcat treptele ierarhice până la scaunul de arhiepiscop al Constantinopolului (379) pe care l-a părăsit în timpul Sinodului al II-lea Ecumenic (381). Au rămas de la el scrisori, cuvântări, poezii, multe reflectând frământările religioase ale vremii". (nota 239, p. 879)

307. Nota Prof. N. Chițescu: „Sf. Ioan Hrisostomul (345-407), preot în Antiohia, a fost ales în 397 arhiepiscop de Constantinopol, dar nu pentru mulți ani, căci, datorită unor intrigi, a fost demis din scaun (403), printr-un sinod alcătuit în acest scop dintre episcopii supuși brațului secular. Au rămas de la el *Omiliile*, care l-au făcut celebru (este de prisos să amintim că ele i-au dat numele), precum și alte multe scrieri". (nota 241, p. 880)

furtună a prigoanei păgâne, a ajuns la meritele muceniciei. El spune: *Și pe cel pe Care, dacă ar fi venit numai ca Dumnezeu, nici cerul, nici pământul, nici mările și nicio făptură nu L-ar fi putut ține, L-au purtat pântecele neîntinate ale Mariei*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XXX, 1, *PSB*, vol. 57, p. 880)

„Și a coborât acolo chiar viața voastră și a adus moartea noastră, și a ucis-o din bogăția vieții sale și a tunat, strigând ca să ne întoarcem de aici în acel ascuns de unde a venit la noi chiar în pântecele feciorelnic unde s-a unit cu El firea omenească, carne muritoare, ca să nu fie mereu muritoare. Și, de aici, *ca un mire care iese din camera sa de nuntă, bucura-se-va ca un uriaș care aleargă în drumul său* (*Psalmii* 18, 56)". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a IV-a, XII, (19), în *PSB*, vol. 64, p. 110)

„Căci e stabilit că S-a făcut cu adevărat om, în toate privințele, afară de păcat (care nu are nicio rațiune care să fi fost semănată în fire), dar nu afară de lucrarea naturală a cărei rațiune definește firea, caracterizând în chip natural pe toți cei ce o au după ființă. Fiindcă predicatul dat unora în mod comun și general e o definiție a ființei lor, și lipsa acelui predicat provoacă stricăciunea acelei firi dacă nicio existență lipsită de ceea ce-i aparține prin fire nu poate rămâne ca ceea ce este". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea întâi, 2, în *PSB*, vol. 80, p. 49)

„Aceasta s-a făcut *mai presus de oameni*, fiindcă s-a petrecut dumnezeiește, fără bărbat, s-a făcut și *după oameni*, fiindcă s-a petrecut omenește, prin legea zămislirii și dezvoltării în pântece femeiesc. *Și a luat din ființa oamenilor ființă Cel mai presus de ființă*. Căci nu a produs numai în noi nălucirea că ar avea în Sine o formă trupească, după aiurelile maniheilor, nici n-a adus cu Sine din cer un trup consubstanțial, după poveștile lui Apolinarie. Ci după ființa întreagă S-a făcut cu adevărat om, adică prin primirea trupului străbătut de suflet mintal, pe care l-a unit cu Sine după ipostas". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea întâi, 5, în *PSB*, vol. 80, pp. 55-56)

„Căci nu S-a subordonat firii (omenești) făcându-Se om; dimpotrivă, mai degrabă a ridicat la Sine firea, făcând-o o altă taină, iar El rămânând cu totul necuprins. Și întruparea Sa, care a avut o origine supraființială, a arătat-o ca fiind mai necuprinsă decât orice taină. Peste tot El a devenit cu atât mai comprehensibil prin întrupare, cu cât S-a arătat prin ea mai necuprins[308]. *Căci e ascuns și după arătare*,

---

308. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Maxim dezvoltă ideea că Hristos e om adevărat, precizând că El are o fire omenească înzestrată cu lucrarea ei naturală. Căci *fără lucrare nu e decât ceea ce nu există*. Însă prin faptul că nu S-a supus firii omenești în starea ei de împătimire, ci a ridicat-o la Sine, a făcut-o cu atât mai străvezie cu cât era mai deplin omenească. Sau prin întrupare pe de o parte, S-a acoperit de trup, pe de alta S-a făcut străveziu prin trup. La fel prin toate faptele omenești, pe de o parte, S-a ascuns, întrucât erau omenești, pe de alta, S-a făcut străveziu, întrucât, rămânând în granițele adevărate ale firii limitate, nu căuta să o lărgească supunându-Se afectelor, ci le biruia pe acestea. *Peste tot El S-a făcut cu atât mai cunoscut prin întrupare, cu cât S-a arătat mai necuprins (de firea omenească). Căci S-a ascuns și prin arătare*, zice Dionisie Areopagitul, sau S-a arătat și sub acoperământ. Căci chiar în faptul arătării ca om se arată ascunzimea (se făcea străvezie dumnezeirea). E ascuns sub acoperământul Său omenesc, dar se vede că cel ascuns e mai presus de om, sau nu e numai om. *Fiindcă prin taina Sa Iisus rămâne ascuns și nu poate fi scos la iveală nici de cuvânt, nici de minte, ci, chiar spus, rămâne negrăit*

zice dascălul, sau, ca să spun mai dumnezeiește, și în arătare. *Fiindcă misterul lui Iisus rămâne ascuns și nu poate fi scos la iveală nici de cuvânt, nici de minte, ci chiar spus, rămâne negrăit și chiar înțeles, rămâne necunoscut* (Sf. Grigorie Teologul, *Ep.* 3, *PG* 3, 1069). Ce ar putea dovedi mai mult ca aceasta supraființialitatea divină, care-și păstrează chiar în arătare ascunsul, în cuvânt, negrăitul și în fața minții (cugetătoare), necunoștibilitatea în sens de depășire, ba mai mult, în coborârea în ființă (în substanțializare) suprafiinţialitatea. *Căci prin abundența ei, chiar coborând cu adevărat în ființă, S-a făcut ființă într-un chip mai presus de ființă. El a înnoit adică legile naturale ale facerii, făcându-Se om cu adevărat fără sămânța speciei din bărbat. O arată aceasta fecioara, care naște în chip suprafiresc pe Cuvântul cel mai presus de ființă, fără bărbat, din sângele ei feciorelnic, în mod omenesc plăsmuindu-L printr-o rânduială străină de fire*". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea întâi, 5a, în *PSB*, vol. 80, pp. 56-57)

„Căci cine a cunoscut cum Se întrupează Dumnezeu, rămânând Dumnezeu? Și cum rămânând Dumnezeu adevărat este totodată om adevărat, arătându-Se pe Sine, ca fiind cu adevărat amândouă într-o subzistență naturală și prin fiecare dintre ele arătând pe cealaltă, neschimbându-Se prin niciuna din ele? Acestea numai credința le cuprinde, cinstind prin tăcere pe Cuvântul, Căruia nu-I corespunde prin fire nicio rațiune a celor create". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea întâi, 5e, în *PSB*, vol. 80, p. 62)

„Socotesc că n-a fost un lucru așa de uimitor, deși a fost așa de mare, că Dumnezeu a așezat firea oamenilor apărută prin prima creațiune în comuniune cu Sine prin insuflare. Căci atunci ea era curată, ca una ce era cinstită de mâna lui Dumnezeu. El împărtășea celui asemenea frumusețea dumnezeiască a chipului. Mai uimitor lucru a fost că a primit să stea în convorbire cu aceasta după ce aceasta s-a întinat și s-a depărtat de Dumnezeu prin patimile ce și le-a îngăduit și să Se facă părtaș de ceea ce e mai rău, întinzând minunea până la unirea miraculoasă a ei cu Cel ce n-are niciun amestec cu cele create. Căci înainte firea nu primise unirea cu Dumnezeu după niciun mod sau rațiune a ființei sau ipostasului în care se contemplă în general toate cele ce există. Dar acum a primit să fie una cu El după ipostas, prin unirea negrăită, păstrându-și după ființă rațiunea proprie neschimbată și nedeosebită de ființa dumnezeiască cu care are, prin unire, unitatea de ipostas, păstrându-se deosebirea. Aceasta, pentru ca rațiunea ființei, după care a fost făcută și este, să-și păstreze ființa ei nemicșorată în niciun fel, iar prin rațiunea modului de existență a ființei să primească a subzista dumnezeiește, ca să nu cunoască și să nu admită nicidecum tendința mișcării în jurul a altceva. Prin aceasta Cuvântul înfăptuiește cu firea oamenilor o comuniune cu mult mai minunată decât prima, unind cu Sine în chip esențial după ipostas însăși firea noastră". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 101, în *PSB*, vol. 80, p. 250)

---

*și chiar cunoscut, rămâne necunoscut* (*Ep.* 3, *PG* 3, 1069). Misterul ține de Dumnezeu, care nu poate fi hotărnicit, în adâncimea Lui, de arătarea omenească. Dar revelarea Lui ca mister și înțelegerea Lui ca mister inepuizabil e prilejuită de acoperământul omenescului Său. Numai prin umanitatea Lui Îl cunoaștem că e Dumnezeu, dar și că nu-L cunoaștem ca atare în mod deplin. În general, numai prin om Se poate cunoaște, numai prin om Se poate releva Dumnezeu, dar în același timp numai prin El Se cunoaște ca neputând fi cunoscut, descoperit și Se revelează ca mister infinit. Prin aceasta, Sfântul Maxim a arătat și îndreptățirea icoanei pe care iconoclasmul inspirat de origenism o refuză". (nota 11, p. 56)

„(...) Taina Întrupării dumnezeiești e nebunie și slăbiciune a lui Dumnezeu, după Sfântul Apostol Pavel (*2 Corinteni* 1, 3, 4; *1 Corinteni* 1, 24), și un joc al lui Dumnezeu, după minunatul și marele dascăl Grigorie, ca una ce depășește în chip supraființial toată rânduiala și armonia întregii firi, puteri și lucrări[309]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a II-a, 179, în *PSB*, vol. 80, p. 347)

„A fost Unul și Același și înainte de trup și a rămas și după trup și din întruparea Cuvântului n-a avut niciun adaos al Sfintei Treimi, nici vreo micșorare a Ei[310]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, pp. 69-70)

„(...) S-a arătat prin trup ca Cel prin fire de oameni iubitor, făcându-Se încăput, prin nașterea adevărată din femeie, precum a voit, în cele ale noastre[311]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, p. 142)

---

309. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cel mai mare val al iubirii lui Dumnezeu pornit spre noi este întruparea Fiului Său. Acest val e de aceea și mai neînțeles de noi. Această faptă ni se pare o nebunie din cauza suprabunătății și înțelepciunii manifestate în ea; ea ne apare ca o slăbiciune a lui Dumnezeu, din cauza puterii supraabundente arătate în ea. Căci e o putere supraabundentă slăbiciunea care înfăptuiește ceea ce nu poate înfăptui puterea firii noastre, aceea care face pe Dumnezeu om purtător al slăbiciunilor noastre pentru a le învinge din lăuntrul firii noastre, ca să ne arate că o putem face și noi, sau care ne dă și nouă această putere de a le învinge din lăuntrul firii noastre. Și e o înțelepciune supraabundentă nebunia care înfăptuiește ceea ce nu poate înfăptui și nici nu se poate gândi să înfăptuiască înțelepciunea omenească: scăparea de moarte și îndumnezeirea omului. Mintea noastră stă înmărmurită în fața acestui paradox: o nebunie mai înțeleaptă ca orice înțelepciune. Dar în acest paradox care se refuză înțelegerii, simțim totuși zvonul unei avalanșe de iubire, de înțelepciune și de putere, care întrece toate iubirile, toate înțelepciunile și toate puterile. (...) Nu poate fi puternic și înțelept cineva decât prin ceea ce zidește pe alții, prin ceea ce îi ridică, prin ceea ce le dă viață adevărată. Iar aceasta este iubirea lor, respectul lor, smerenia în raport cu ei, jertfa pentru ei. Acestea par slăbiciune și nebunie oamenilor lacomi de putere și mărire orgolioasă. Cum ar fi putut să câștige Fiul lui Dumnezeu pe oameni, dacă nu S-ar fi apropiat de ei cu dragostea cuceritoare a smereniei? Dar cine poate face așa, cine poate să se jertfească pentru ei, dacă nu are o altă putere decât puterea omenească? Poate că slava în care va apărea Hristos la sfârșit nu va fi o trecere a Lui, de la smerenie și pogorământ, la înălțare în sens lumesc, ci creșterea oamenilor prin înduhovnicire la înțelegerea că în acestea stă slava adevărată a lui Hristos. Dumnezeu nu e sursa gândurilor de trufie ale altora, ca să pună în locul lor trufia măririi Sale. Ci El condamnă orice trufie (*2 Corinteni* 9, 5). Pe lângă aceasta slava deosebită de care Se va bucura Domnul atunci va fi să vadă înstăpânite în oameni aceste valori. Actul suprem în care se arată *slăbiciunea* lui Dumnezeu din iubire față de noi s-a arătat în crucea Lui față de noi. Dar tot acest act reprezintă și iubirea Lui supremă, prin care infirmă *înțelepciunea* și *puterea* neputincioasă a noastră. Cât de redusă este puterea noastră față de această putere a lui Hristos! Cât de mică e mărirea la care renunță omul pentru Hristos, în comparație cu mărirea la care renunță Fiul lui Dumnezeu pentru noi!". (nota 441, pp. 347-348)

310. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu întrupându-Se rămâne Unul din cele trei ipostasuri ale Sfintei Treimi, nici sporit, nici micșorat. Deci Treimea însăși nu primește niciun adaos, nicio micșorare. Dar Cel ce e în mod plenar Unul din cele trei ipostasuri ale Sfintei Treimi trăiește totodată cele omenești, fără să piardă ceva din plenitudinea Sa, sau să adauge ceva la Ea; fără să Se coboare din înălțimea Sa ca ipostas al Sfintei Treimi. Coborârea constă doar în primirea umanității în ipostasul Său. Așa cum Treimea nu-Și adaugă ceva și nu Se micșorează în Ea însăși creând și folosindu-Și puterea în conservarea și cârmuirea lumii, așa nu-Și adaugă ceva și nu Se micșorează nici unindu-Se cu creatura umană înălțând-o la maximum. Treimea e infinit mai presus de cele ale creației și ale omului chiar înălțându-le pe acestea cât mai mult posibil. Pe lângă aceea Fiul lui Dumnezeu, trăind cele omenești la nivelul cel mai înalt, trăiește ale ei ca pe niște potențe ale dumnezeirii Sale în forma umană". (nota 110, p. 70)

311. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cel ce iubește e chiar prin aceasta mai prezent prin trupul său altora. Fiul lui Dumnezeu la culme de oameni iubitor, nu numai că S-a putut întrupa din iubire și a putut pătimi, luând trupul, ci a putut să-Și arate prin trup iubirea mai mult ca orice om". (nota 299, p. 142)

„Căci El arată cu îmbelșugare toate ale firii afară de păcat, ca să închidă gura ereticilor[312]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 12, în *PSB*, vol. 81, p. 264)

„(...) S-a făcut om adevărat, nelipsindu-Se de niciuna dintre cele ale noastre, afară de păcat[313], ci având toate cele după fire ale ființei noastre în mod neschimbat, câte le avem și noi, precum și cele ale ființei dumnezeiești fără de început". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 13, în *PSB*, vol. 81, p. 282)

## Întruparea Domnului Hristos – eveniment uimitor și neasemuit pentru umanitate

„O stea a strălucit pe cer mai mult decât toate stelele; lumina ei era nespusă și noutatea ei minuna; toate celelalte stele, împreună cu soarele și luna, horă făceau în jurul stelei, care covârșea cu lumina ei pe toate. Și tulburare a fost. De unde noutatea aceasta că steaua nu se aseamănă cu celelalte stele? Atunci orice magie s-a nimicit și orice legătură a răutății a pierit; neștiința s-a risipit; iar vechea împărăție a căzut, când Dumnezeu S-a arătat în trup omenesc spre înnoirea vieții veșnice (*Romani* 6, 4). A luat început ceea ce fusese hotărât de Dumnezeu și prin aceasta toate se puneau în mișcare, pentru că se pregătea nimicirea morții". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către efeseni", cap. XIX, în *PSB*, vol. 1, p. 196)

„Lumea asta a noastră, a oamenilor, n-a cunoscut din veac decât un singur eveniment cu adevărat ieșit din comun, uimitor și neasemuit: atunci, anume, când Fiul lui Dumnezeu S-a arătat cu adevărat pe pământ". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, 17.15, în *PSB*, vol. 14, p. 249)

„Este dovada celei mai mari puteri, anume ca Dumnezeu să poată fi în fire de om. Facerea cerului și a pământului, a mării și a aerului, facerea celor mai mari stihii ale lumii și dacă te gândești la facerea celor mai presus de lume și a celor de sub pământ, toate acestea nu arată atât de mult puterea lui Dumnezeu-Cuvântul, cât iconomia întrupării și pogorământul la smerenia și slăbiciunea firii omenești". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XLIV, V, în *PSB*, vol. 17, p. 290)

„(...) *Mare cu adevărat este ziua lui Israel*, adică a seminției lui Dumnezeu, sau a Fiului[314].

---

312. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Arătând Hristos toate ale trupului, afară de păcat, închidea gura ereticilor care negau că Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat de fapt. Și dacă n-a încadrat firea omenească în ipostasul Său dumnezeiesc, n-a vindecat slăbiciunea ei pricinuită de păcat. Este implicat aici sensul ontologic al mântuirii, sau mântuirea ca întărire a firii noastre prin penetrarea ei de Dumnezeire. O fire omenească purtată de Subiectul dumnezeiesc nu poate păcătui. Dar acest subiect nu anulează voia omenească. Căci El e purtătorul acestei voințe. Prin voința omenească voiește El Însuși. El voiește ferm ca Dumnezeu, dar dă această fermitate voinței omenești". (nota 569, p. 264)

313. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai păcatul e contrar lui Dumnezeu și existenței create de El, ca voință și necomunicare cu El". (nota 599, p. 282)

314. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Mare este ziua în care Fiul lui Dumnezeu se va face om, sau începutul unei omeniri noi". (nota 294, p. 175)

De această zi ne-a amintit şi dumnezeiescul David, zicând: *Aceasta e ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim într-însa* (*Psalmii* 117, 24). Dar și preaînțeleptul Pavel: *Iată acum vremea bunei așteptări, iată ziua mântuirii* (*2 Corinteni* 6, 2), în care adică ne-am mântuit, Hristos chemându-ne la aceasta[315]. Căci a spus înțeleptul ucenic: *Nu este alt nume sub cer, dat oamenilor, în care trebuie să ne mântuim noi* (*Faptele Apostolilor* 4, 12)[316]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a V-a, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 175)

## Întruparea – roadele Întrupării Domnului Hristos

„(...) Întruparea Domnului, cel mai mare bun de pe pământ, prin care se mijlocește legătura și comuniunea cu Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, VII, cap. IX, 52.1, în *PSB*, vol. 5, p. 508)

„Dar ție ce-ți poate folosi faptul că Hristos a venit în trup, dacă n-a venit și în sufletul tău? Să-L rugăm ca în fiecare zi să se împlinească și în noi venirea Lui, ca să putem spune: Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine (*Galateni* 2, 20). Căci dacă Hristos trăiește (numai) în Pavel și nu trăiește și în mine, ce câștig este pentru mine? Dar câtă vreme El a venit și pentru mine și eu mă bucur întocmai ca și Pavel, voi putea spune întocmai ca și Pavel: Nu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca*, Omilia a XXII-a, III, în *PSB*, vol. 7, p. 112)

„În urma întrupării lui Hristos, Dumnezeu îndreptează nu pe aceia care nu doresc, ci pe aceia care, conform învățăturii creștine, și-au ales o viață virtuoasă, plăcută voii Sale". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, cap. III, în *PSB*, vol. 9, p. 231)

„Până la (Hristos) toți oamenii erau robii celui rău și nimeni dintre cei de demult n-a bineplăcut Domnului; legea nu era suficientă pentru a elibera omenirea de stricăciune, până când fecioria, luând locul legii, a stăpânit peste oameni la porunca lui Hristos.

Cei de demult n-ar fi fost împinși adesea la lupte, ucideri, adulter și idololatrie, dacă dreptatea izvorâtă din lege ar fi fost capabilă să-i mântuiască. Atunci (oamenii) se găseau fără încetare în mijlocul a mari și numeroase nenorociri. Dar, de când Hristos s-a făcut om și și-a împodobit trupul cu armura fecioriei, tiranul cel crud, prințul necumpătării a fost învins, iar pacea și credința domnesc (peste tot); oamenii nu mai sunt idololatri ca odinioară". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul X (al Domninei), I, *PSB*, vol. 10, pp. 108-109)

„Or dacă venirea Mântuitorului n-ar fi avut loc în trup, atunci Mântuitorul n-ar fi plătit morții prețul răscumpărării noastre și n-ar fi nimicit puterea morții. Într-adevăr,

---

315. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Așteaptă omul timpuri grele. Dar ziua întrupării Fiului lui Dumnezeu este așteptată ca cel mai mare bine. Aceasta e ținta în care începe împlinirea timpului sau a istoriei. E ziua în care se umple timpul de sens. Căci e ziua începutului mântuirii sau a scăpării omenirii de rău și de moarte". (nota 295, p. 175)

316. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numele Hristos e numele Fiului lui Dumnezeu dat nouă, ca venit între noi sub cer. Dacă n-ar exista un Fiu al lui Dumnezeu după ființă, deci nu supus legilor lumii care duc la moarte, și dacă Acesta nu S-ar fi făcut om, luând un nume între numele noastre și purtând viața noastră de sub cer, n-ar exista mântuire". (nota 296, p. 175)

dacă ceea ce fusese supus puterii morții ar fi fost altceva decât ceea ce a luat asupră-Și Mântuitorul, atunci moartea n-ar fi încetat de a-și arăta mai departe lucrarea și n-am fi avut niciun folos din suferințele îndurate prin trupul purtător de dumnezeire. Dacă Mântuitorul n-ar fi omorât păcatul în trup, noi n-am fi fost înviați în Hristos, ci am fi rămas morții în Adam; ceea ce căzuse n-ar fi fost reînnoit, ceea ce fusese zdrobit și doborât n-ar fi fost ridicat din nou; ceea ce devenise străin de Dumnezeu, prin înșelăciunea diavolului, n-ar fi fost din nou înrudit și înfiat de Dumnezeu". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 261, II, în *PSB*, vol. 12, p. 538)

„Dat fiind că oamenii, întorcând spatele contemplării lui Dumnezeu și având ochii scufundați în jos ca într-un adânc, îl căutau pe Dumnezeu în cele ale simțurilor, închipuindu-și ca zei oameni muritori și demoni, Cuvântul lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru comun și de oameni iubitor, Își ia trup și viețuiește ca om între oameni și atrage simțurile tuturor oamenilor, ca cei ce cugetau că Dumnezeu este în cele trupești să cunoască adevărul din faptele ce le lucrează Domnul prin trup și prin El să cugete la Tatăl[317]. Căci fiind oameni și cugetând toate cele lumești erau atrași de toate cele spre care se îndreptau simțurile lor și din toate părțile învățau adevărul. De erau copleșiți de zidire, o puteau acum vedea mărturisind pe Domnul Hristos; iar de era atrasă cugetarea lor de oameni, în așa măsură că îi putea socoti zei, din faptele Mântuitorului, comparând faptele Lui și ale acelora, li se arăta că între oameni singur Mântuitorul e Fiul lui Dumnezeu, cele săvârșite de ei nefiind asemenea celor făcute de Dumnezeu-Cuvântul[318]. Chiar de erau robiți de demoni, văzându-i pe aceștia alungați de Domnul, au putut cunoaște că numai Acesta este Cuvântul lui Dumnezeu și că demonii nu sunt zei. Iar dacă mintea lor era preocupată de morți, încât să creadă în ei ca în niște eroi, sau, cum îi numeau preoții, zei, văzând învierea lui Hristos mărturiseau că acestea sunt minciuni și că singurul Domn adevărat este Cuvântul lui Dumnezeu care a biruit moartea[319]. De aceea S-a și născut și a venit ca om și a murit și a înviat, tocind și umbrind prin faptele Sale cele lăudate ale oamenilor care au fost, ca oriunde ar fi atrași oamenii, să-i înalțe de acolo și să le facă cunoscut pe Tatăl Său cel adevărat, precum El însuși zice: *Am venit să mântuiesc și să aflu pe cel pierdut* (*Luca* 19, 10)". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. III, XV, în *PSB*, vol. 15, pp. 108-109)

---

317. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aici Sfântul Atanasie arată adevăratul înțeles al învățării oamenilor prin trupul lui Hristos. Nu e vorba de o învățare a lor din experiența unui păcat depășit, ci dintr-un model de trup prin care se vedea curăția sufletului omenesc și prin el prezența ajutătoare a puterii dumnezeiești. Hristos le dădea putința să sfințească înseși simțurile obișnuite, să nu se ispitească de cele materiale și de semenii lor ce păcătuiau cu trupul, arătându-le un trup ce persistă în înfrânare și văzând prin el pe Dumnezeu-Cuvântul. Trupul lor se raționaliza, primea putere să se raționalizeze, privind trupul deplin raționalizat prin Rațiunea personală supremă, Care-l asumase. De altfel și oamenilor din rai li se poruncise să se mențină în curăție și prin privirea curată cu simțurile la lucrurile firii. Nu ajunge numai *credința umilă a fiecărui credincios* în Hristos, ca el să se mântuiască, ci e necesar a fi un efort spre menținerea trupului în înfrânarea de la păcat, după pilda lui Hristos. Altfel în ce ne-ar fi ajutat Cuvântul lui Dumnezeu întrupându-Se?". (nota 56, p. 109)

318. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Odată ce au cunoscut prin simțuri pe Cuvântul în trup, n-au învățat numai să se silească să-L urmeze, ci au învățat, prin comparația celorlalți oameni cu El, să nu-i mai socotească zei, iar zidirea de care se minunează o vedeau ca operă a Lui. Deci oriunde și-ar fi îndreptat simțurile, după ce au cunoscut prin simțuri pe Cuvântul în trup, nimic nu-i mai ispitea să le socotească pe cele văzute mai presus de El. Simțurile lor au fost eliberate de această ispită. Simțurile sunt și ele puteri organizate rațional, prin care rațiunea-subiect poate sesiza rațiunile lucrurilor". (nota 57, p. 109)

319. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cum ar fi zei cei ce n-au putut învia? Ei arătau prin aceasta că nu sunt dumnezei, întrucât singur Hristos a înviat, vedeau că singur El este Dumnezeu". (nota 58, p. 109)

„Odinioară, oamenii socoteau eroi și zei pe cei numiți de poeți așa, pe Zeus, Cronos și Apollo, și rătăceau aducându-le închinare. Astăzi însă, Mântuitorul arătându-Se între oameni, aceia s-au făcut cunoscuți ca fiind oameni muritori și numai Hristos S-a făcut cunoscut ca Dumnezeu, sau ca Dumnezeu-Cuvântul adevăratului Dumnezeu[320].

Dar ce să spunem de vrăjitoria de care se minunează ei? Înainte de venirea Cuvântului înflorea la egipteni, la chaldei și la hinduși și uimea pe privitori. Dar de la venirea Adevărului și de la arătarea Cuvântului a fost dată și aceasta pe față și a încetat cu totul.

Iar despre înțelepciunea elinilor și grăirea măreață a filosofilor socotesc că nimenea nu are nevoie de un cuvânt din partea noastră. Căci văd toți minunea că înțelepții elinilor scriind atâtea, n-au putut să convingă pe nimeni din locurile apropiate lor despre nemurire și despre viața în virtute; dar Hristos, prin cuvinte simple și prin oameni neînvățați în ale vorbirii, a convins în toată lumea foarte multe grupuri de oameni să disprețuiască moartea, să cugete la cele nemuritoare, să părăsească cele trecătoare, să privească la cele veșnice și să nu pună niciun preț pe slava de pe pământ, ci să caute numai nemurirea.

Toate acestea spuse de noi nu sunt numai cuvinte, ci au mărturia adevărului din experiența însăși. Să vină cel ce voiește să privească dovada virtuții în fecioarele lui Hristos și în tinerii ce păzesc curăția fecioriei, iar credința în nemurire, în ceata așa de mare a martirilor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, XLVII-XLVIII, în *PSB*, vol. 15, pp. 144-145)

„Și, peste tot, biruințele Mântuitorului cele câștigate prin întrupare, sunt de așa fel și atât de mari, că dacă ar voi cineva să le povestească, s-ar asemăna celor ce privesc la noianul mării și voiesc să numere valurile ei. Căci precum nu poate cuprinde cineva cu ochii toate valurile, pentru că pe măsură ce se apropie copleșesc simțul celui ce încearcă să le cuprindă, la fel celui ce voiește să cuprindă faptele lui Hristos în trup, îi este cu neputință să le primească pe toate, fie și numai în cugetare, cele ce întrec gândirea lui fiind mai multe decât cele pe care socotește că le-a cuprins". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LIV, în *PSB*, vol. 15, p. 152)

„Iată cum ceea ce pare oamenilor o nebunie a lui Dumnezeu, s-a făcut prin Cruce mai de cinste decât toate. Căci prin aceasta s-a așezat în El învierea noastră. Și nu numai Israel, ci și toate neamurile, cum a prezis prorocul, părăsesc idolii lor și recunosc ca adevăratul Dumnezeu pe Tatăl lui Hristos și a încetat închipuirea demonilor și e închinat singur Dumnezeu cel adevărat întru numele Domnului nostru Iisus Hristos.[321] Iar în faptul că se aduce închinare Domnului chiar venit în trup și numit

320. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin Hristos, cunoscut ca Fiul lui Dumnezeu întrupat, Cel mai presus de natură, s-a cunoscut că Dumnezeu e transcendent naturii, deci oamenii nu se mai închină forțelor naturii, socotite zei, dar neputând ajuta în niciun fel omului, ca supuse unor legi implacabile. Dar Dumnezeu cel transcendent naturii S-a cunoscut în Fiul Lui cel făcut om, totodată ca Dumnezeu de oameni iubitor, Cel venit între ei, ca Dumnezeu care-i poate ajuta, arătându-Se prin faptele Lui totodată în mod clar ca Dumnezeu cel transcendent naturii". (nota 107b, p. 144)

321. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fără temeiul ce ni-l dă Hristos n-am îndrăzni să spunem Tatălui Tată, să ne închinăm Lui ca atare. Temeiul stă în faptul că Fiul lui Dumnezeu Se face om". (nota 116a, p. 207)

Iisus și că se crede că El este Fiul lui Dumnezeu și prin El este cunoscut Tatăl, se arată, precum s-a zis, că nu Cuvântul, întrucât e Cuvânt, a primit acest har, ci noi. Căci prin înrudirea Lui cu noi după trup, am devenit și noi temple ale lui Dumnezeu și ne-am făcut fii ai lui Dumnezeu, așa încât se aduce închinare Domnului și în noi și cei ce ne privesc vestesc - cum zice Apostolul (*1 Corinteni* 14, 25) - că *Dumnezeu este cu adevărat în aceștia*". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, XLII-XLIII, în *PSB*, vol. 15, pp. 207-208)

„E și aceasta un semn al bunătății arătate de El nouă, că am fost înălțați prin faptul că este în noi Domnul cel Preaînalt și că I s-a dat harul pentru noi, pentru că S-a făcut om ca noi Domnul care ne dă harul. Și însuși Mântuitorul S-a smerit pe Sine luând trupul nostru smerit; și a luat chip de rob, îmbrăcând trupul robit păcatului. Și n-a avut nimic de la noi spre îmbunătățire; căci El nu are nevoie de nimic și e deplin Cuvântul lui Dumnezeu. Ci mai vârtos noi ne-am îmbunătățit de la El[322]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, XLIII, în *PSB*, vol. 15, p. 208)

„Căci dacă nu S-ar fi făcut Domnul om, n-am fi înviat noi din morți, răscumpărați de păcate, ci am fi rămas morți sub pământ; nici n-am fi fost înălțați la cer, ci am zăcea în iad". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, XLIII, în *PSB*, vol. 15, p. 208)

„Legea prin îngeri s-a grăit și ea n-a desăvârșit pe nimeni, căci avea nevoie de venirea Cuvântului, cum a spus Pavel. Iar venirea Cuvântului a desăvârșit lucrul Tatălui[323]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, LIX, în *PSB*, vol. 15, p. 225)

„Iar dacă nu S-ar fi creat pentru noi nu ne-am fi creat în El[324]. Iar dacă n-am fi fost creați în El, nu L-am avea pe El în noi, ci L-am fi avut în afară, adică am fi primit de la El învățătura ca de la un învățător. Iar dacă ne-am fi aflat noi astfel, păcatul ar fi împărățit tot așa de mult peste trup, rămânând în trup și nefiind scos din el". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, LVI, în *PSB*, vol. 15, p. 293)

„Căci Cuvântul îmbrăcând trupul, precum s-a arătat de multe ori, s-a vindecat toată mușcătura șarpelui din el[325]. Și orice rău odrăslea din mișcările cărnii s-a tăiat,

---

322. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trupul nostru asumat de Cuvântul a devenit atât de cinstit prin deoființimea cu trupul Cuvântului că a devenit și el templu al lui Dumnezeu. Deci trupul nostru a fost înălțat, nu Cuvântul". (nota 116c, p. 208).

323. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În iconomia Lui, Dumnezeu a urmărit ridicarea oamenilor la treapta de fii ai Tatălui și de frați ai Fiului, după har, în unirea lor cu El arătându-se cea mai caldă iubire a Sfintei Treimi. Această operă nu se putea duce la sfârșit decât prin înomenirea Fiului. Îngerii, ca făpturi mai apropiate de Dumnezeu, ne puteau ridica cel mult prin împlinirea poruncilor trimise nouă prin ei la o apropiere mai mare de Dumnezeu, dar nu ne puteau face fii ai Tatălui, pentru că nici ei nu sunt fii. Pe de altă parte, noi, fiind îmbrăcați în trupul devenit muritor, nu puteam scăpa de moartea trupului decât prin Fiul lui Dumnezeu, Care, luând trupul nostru, i-a biruit moartea". (nota 141a, p. 225)

324. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ne-am creat ca oameni noi în El, pentru că El a fost creat ca om nou pentru noi, fără să fie creatură în Sine. În cazul din urmă nu ne-am fi creat din nou în El". (nota 140, p. 239).

325. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Orice păcat, orice patimă e o rană purulentă în noi, în care a avut un rol și mușcătura demonilor. Invidia e o rană dureroasă în sufletul nostru produsă și de o mușcătură a Șarpelui spiritual. Gândul rău despre altul e și el o mușcătură, care lasă o rană în mine. Dar manifestată în cuvânt, în

și împreună cu ele s-a desființat moartea ca urmare a păcatului. Căci Domnul însuși zice: *Vine stăpânitorul lumii acesteia și nu află nimic întru Mine* (*Ioan* 14, 30). Sau cum spune Ioan: *Spre aceasta s-a arătat, ca să strice lucrurile diavolului* (*1 Ioan* 3, 8). Iar acestea fiind desfăcute de la trup, toți am fost eliberați pentru înrudirea trupului[326]. Și așa ne-am unit și noi Cuvântul. Iar unindu-ne cu Dumnezeu, nu mai rămânem pe pământ[327], ci, precum a spus El, unde este El și noi vom fi (*Ioan* 14, 3). Și astfel nu ne vom mai teme de șarpe, căci s-a golit de putere, fiind gonit din trupul propriu de Mântuitorul, Care spune: *Mergi înapoia Mea, satano!* (*Matei* 4 10); și așa e aruncat în afara raiului, în focul cel veșnic". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al doilea, LXIX, în *PSB*, vol. 15, p. 308)

„Și precum Domnul, îmbrăcând trupul, S-a făcut om, așa noi oamenii suntem îndumnezeiți, fiind preluați de Cuvântul prin trupul Lui, și de aceea moștenim viața veșnică". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXXIV, în *PSB*, vol. 15, p. 365)

„Dar nici făcându-Se trup n-a încetat să fie Dumnezeu; și nici, pentru că e Dumnezeu, nu ocolește omenescul. Să nu fie! Ci mai vârtos, Dumnezeu fiind, a luat trupul și fiind în trup a îndumnezeit trupul". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXXVIII, în *PSB*, vol. 15, pp. 368-369)

„Fiindcă precum El, luând trupul nostru, a imitat ale noastre, așa noi, primidu-L pe El, ne împărtășim de nemurirea Lui[328]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, LVII, în *PSB*, vol. 15, p. 389)

„Dușmanul mântuirii noastre, deci, împins de invidie, a meșteșugit ca cel întâi-zidit, care era nemuritor, să fie osândit la moarte; dar Stăpânul cel purtător de grijă și iubitor de oameni, prin moartea Sa, ne-a dăruit iarăși nemurirea și am dobândit bunătăți mai mari decât am pierdut. Diavolul ne-a izgonit din rai, dar Stăpânul ne-a urcat la cer, diavolul a făcut să fim osândiți la moarte, dar Stăpânul ne-a dăruit nemurirea; diavolul ne-a lipsit de desfătarea paradisului, dar Stăpânul ne-a pregătit împărăția

---

faptă față de altul produce și în acela, ca o mușcătură, o rană purulentă. Mândria mă chinuiește ca o rană adâncă. Toate sunt în același timp insuficiențe, neputințe ce ne duc spre moarte. Și nu le putem vindeca prin noi înșine. Dimpotrivă, le înmulțim, le adâncim. Fiul lui Dumnezeu, luând firea noastră, a vindecat aceste răni din ea. Se vede și din aceasta înțelesul ontologic al mântuirii în gândirea Sfântului Atanasie. Cu cât rațiunea care se plasticizează în existența mea e mai tare, cu atât menține mai tare existența mea realizată prin puterea lui Dumnezeu. De aceea, Cuvântul dumnezeiesc, suprema Rațiune, după al cărei chip e și rațiunea plasticizată în mine, poate vindeca plasticizarea realizată de aceasta în firea omenească asumată de El și prin puterea iradiată din aceasta și în noi". (nota 180, p. 308)

326. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Desprinse fiind patimile din trupul asumat de Cuvântul, ne-am putut elibera și noi de ele, datorită înrudirii comunicante (συγγένεια) după trup, sau a unității de natură între trupul Lui și al nostru. E o mare taină unirea neconfundată a firii diferitelor persoane omenești. Persoanele umane nu au nicio fire despărțită, nicio fire nerepetată în fiecare. E o comunicare de la una la alta, chiar fără cuvinte și acte. Ce se întâmplă cu fiecare are repercusiuni asupra tuturor, fie bun, fie rău. Totuși are și voința un rol, slăbind comunicarea dar neanulând-o, ci strâmbând-o, dar putând-o și întări și adânci în bine". (nota 181, pp. 308-309)

327. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În viața pătimașă, neliberă". (nota 182, p. 309)

328. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „El a luat trupul nostru pătimitor și muritor ca, răbdându-le acestea întărit de puterea dumnezeiască, să putem lua noi acest trup întărit prin prezența lui Dumnezeu și așa să scape și trupul nostru de patimi și de moarte". (nota 146, p. 389)

cerurilor. Ai văzut că iscusința Stăpânului a întors împotriva capului diavolului armele făurite de invidia lui împotriva mântuirii noastre? Nu numai că ne-a învrednicit de mai mari bunătăți, dar ni l-a dat și pe diavol în mâinile noastre, spunându-ne: *Iată v-am dat vouă putere să călcați peste șerpi și peste scorpii* (*Luca* 10, 19)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, Omilia XLVI, IV, în *PSB*, vol. 22, p. 144)

„Ți-am văzut, îi spune Dumnezeu lui Avraam cugetul tău iubitor de Dumnezeu, și iată ți-am gătit ce-ai spus mai înainte copilului tău. *Și l-a luat și l-a adus jertfă în locul lui Isaac, fiul său.* Ai văzut iubirea de oameni a lui Dumnezeu? Jertfa a fost adusă; patriarhul și-a arătat cugetul său iubitor de Dumnezeu, i s-a încununat voința, luând pe Isaac au plecat încununați cu nenumărate cununi. Toate acestea au fost închipuirea crucii. De aceea și Hristos spunea iudeilor: *Avraam, părintele vostru, a fost bucuros să vadă ziua mea; și a văzut-o și s-a bucurat* (*Ioan* 8, 56).

– Cum a văzut-o când a trăit cu atâția ani înainte?

– Prin tip, prin umbră. După cum aici a fost adusă jertfă oaia în locul lui Isaac, tot așa și Mielul cel cuvântător a fost adus jertfă în locul lumii. Trebuia ca prin umbră să fie preînchipuit adevărul.

Vezi-mi iubite, că toate au fost preînchipuite prin umbră. Unul-născut acolo, unul-născut aici. Fiu iubit și adevărat acolo, fiu iubit și adevărat aici. *Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru Care am binevoit* (*Matei* 3, 17). De tată a fost adus Isaac jertfă, pe Acesta Tatăl L-a dat. Și strigă Pavel zicând: *El, Care n-a cruțat pe Fiul Lui, ci L-a dat pentru noi toți, cum nu ne va dărui toate împreună cu El?* (*Romani* 8, 32).

La atât se mărginește umbra. Adevărul este, însă, mult superior. Da, Mielul Acesta cuvântător s-a jertfit pentru întreaga lume, Mielul Acesta a curățit întreaga lume! El a scăpat pe oameni de rătăcire și i-a readus la adevăr; El a făcut pământul cer, nu schimbând firea stihiilor, ci făcând pe oamenii de pe pământ să aibă viețuirea cea din ceruri. Prin El a pierit toată slujirea idolilor, prin El oamenii nu se mai închină la pietre și la lemne, nici nu se mai pleacă cei cinstiți cu rațiune în fața lucrurilor celor fără de simțire, ci toată înșelăciunea a fost alungată, iar lumina adevărului a luminat lumea. Ai văzut superioritatea adevărului? Ai văzut ce este umbra și ce este adevărul?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, Omilia XLVII, III-IV, în *PSB*, vol. 22, pp. 151-152)

„Vorbesc despre marea taină a dreptei credințe, prin care Dumnezeu S-a arătat în trup; despre Cel ce era în chipul lui Dumnezeu și a petrecut între oameni în trup, cu față de rob; despre Cel care, după ce Și-a însușit ca pârgă firea pieritoare a trupului, pe care a luat-o asupra Sa prin fecioria nestricată, sfințește împreună cu ea, întru nestricăciune, firea comună, prin cei ce se unesc cu El, prin împărtășirea de taină, hrănind trupul Său, adică Biserica, și articulând în chip cuvenit mădularele ce odrăslesc prin credință în trupul comun. Prin aceasta orânduiește totul în chip frumos, făcându-i pe credincioși ochi, gură, mâini și celelalte mădulare, într-un mod cuvenit și armonic. Căci așa zice Pavel: *Un trup este, dar multe mădulare* (*1 Corinteni* 12, 14 ș.u.)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, Omilia a XIII-a, în *PSB*, vol. 29, pp. 290-291)

„Într-adevăr, cine nu știe că înșelăciunea diavolească a cuprins aproape toate colțurile pământului și că a pus stăpânire pe viața omului prin nebunia închinării la idoli, cum a devenit un obicei la toate popoarele lumii de a cinsti chipurile cioplite,

aducându-le jertfe de animale vii și punând pe altare tot felul de murdării? Din clipa în care s-a arătat, însă, prin mijlocirea firii omenești (*Tit* 2, 11), harul lui Dumnezeu, cel ce mântuie pe toți, cum zice Apostolul, din acel moment precum piere fumul așa au pierit toate: a încetat nebunia tălmăcirii semnelor de noroc și a prorocirilor deșarte, s-au înlăturat procesiunile animale și măcelăririle pline de spurcăciuni ale hecatombelor, iar la cele mai multe popoare au dispărut în întregime altarele păgâne, curțile templelor, tămâierile sacre și chipurile idolești de prin piețe sau din poieni, în sfârșit toate lucrurile prin care slujitorii demonilor se înșelau pe ei înșiși și pe cei care trăiau în apropierea lor, încât în multe locuri nu-și mai aduce aminte omenirea nici dacă au mai existat vreodată asemenea lucruri.

În locul lor s-a ridicat pe întregul pământ, în numele lui Hristos, pe lângă biserici și altare, o preoție nesângerată și neprihănită, precum și o filosofie înaltă, care pune preț mai mult pe faptă decât pe vorbă și care vorbește aproape cu dispreț față de viața trupească și-și râde parcă de moarte". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 18, în *PSB*, vol. 30, p. 314)

„Hristos (Fiul lui Dumnezeu), mișcat de bunătatea Sa, cea mai presus de minte și de cuvânt, Se micșorează și Se întrupează, Se amestecă și Se îmbracă cu sufletele, prietenele Lui, *făcând cu ele un duh* (*1 Corinteni* 4, 17), după cum spune un cuvânt al Sfântului Apostol Pavel. Sufletul (Său se unește) cu sufletul (omenesc), firea sa cu firea (omenească), încât sufletul trăiește în Dumnezeire, se face părtaș la viața cea nemuritoare și se desfată cu plăcerea cea nestricăcioasă și cu slava cea negrăită". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Despre înălțarea minții", 6, în *PSB*, vol. 34, p. 317)

„Căci în Hristos s-a surpat peretele despărțiturii și noi cei ce eram odinioară depărtați și despărțiți, din pricina păcatului, ne-am unit prin El și în El cu Dumnezeu și Tatăl, desființând vechea dușmănie. Căci El este pacea noastră, cum zice Scriptura (*Efeseni* 2, 14)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a III-a, în *PSB*, vol. 38, pp. 107-108)

„Căci ceea ce pricinuiește primăvara în munți și dumbrăvi, înconjurând arborii cu frunză nouă, aceea a împlinit venirea Mântuitorului nostru la noi. Iar aceasta a avut loc la vremea sa, adică în anul al doilea și nu în timpul dintâi, în care era în vigoare legea și ceata prorocilor, și în care stăpânea moartea. Căci aceasta a (stăpânit) împărățit de la Adam și până la Moise (*Romani* 5, 14)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a X-a, în *PSB*, vol. 38, p. 329)

„Luând în Sine cele omenești, și coborând în chip iconomic[329] în cele ale noastre cele ale Lui, nu se rușinează să ne numească frați, odată ce am fost chemați la înfiere (*Efeseni* 1, 5), prin El[330]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Ieșire*, Cartea a II-a, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 295)

---

329. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În chip iconomic, cu voia și pentru a ne mântui, nu fără voie ca noi". (nota 519, p. 295)

330. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Odată ce Fiul Unul-Născut S-a făcut și om între noi, ne-a făcut și pe noi fii ai Tatălui unindu-Se după firea Lui omenească cu noi. Tatăl vede pe Fiul Său cu față omenească, de aceea vede în orice față de om un fiu al Său, dacă acesta își însușește dragostea Fiului Său față de El". (nota 520, p. 295)

„(...) Dumnezeu fiind prin fire S-a pogorât prin golire (prin chenoză) (*Filipeni* 2, 7) şi S-a făcut trup şi S-a sălăşluit între noi, după Scripturi (*Ioan* 1, 14), s-au îmbogăţit cu harul dumnezeiesc şi atotpreţios. *Căci celor ce L-au primit pe El, le-a dat lor putere să se facă fii ai lui Dumnezeu* (*Ioan* 1, 12)[331]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la a doua Lege,* 1, în *PSB*, vol. 39, p. 440)

„Căci, dacă nu S-ar fi făcut om, nici noi nu ne-am fi învrednicit de o unire cu El (de o altoire a firii noastre în firea Lui), sădindu-ne în El ca nişte mlădiţe şi primind de la El puterea rodirii, prin împărtăşirea de Duhul, ca să producem rodul vieţuirii de Dumnezeu iubitoare, pe care-l numeşte *mult,* declarându-l pe cel din slujirea Legii rămas în urmă şi arătându-l ca fiind între cele mici şi puţine. Căci *Legea n-a desăvârşit nimic,* după cuvântul lui Pavel (*Evrei* 7, 18)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. al II-lea, în *PSB*, vol. 41, p. 944)

„(...) Unul-Născut S-a făcut om spre slava lui Dumnezeu-Tatăl[332]. Din acest motiv s-au putut face ucenici ai Săi şi cei ce vieţuiau pe pământ. Căci celor vechi de odinioară Dumnezeu le grăia prin Proroci (*Evrei* 1, 1), iar despre noi s-a spus: *Şi vor fi toţi învăţaţi de Dumnezeu* (*Ioan* 6, 45). Căci ne-a dăruit cuvântul Lui nouă, celor ce am crezut în El, nemijlocind un altul, căci nu s-a făcut vreun altul mijlocitor al voilor Lui către noi, precum Moise celor din Israel în muntele Sinai, sau Prorocii de după Moise celor ca ei, ci Hristos ne-a învăţat pe noi. De aceea, toţi suntem învăţaţi de Dumnezeu[333]. Dar n-am fi fost făcuţi ucenici ai Lui şi n-am fi adus rodul iubirii de Dumnezeu, şi încă mult rod, dacă Tatăl nu S-ar fi preaslăvit prin bunătate, binevoind faţă de noi aşa de mult, încât Cuvântul provenit din fiinţa Lui să Se facă şi om. Aceasta să înţelegem când auzim dumnezeiasca Scriptură spunând că a dat pe propriul Său Fiu, căci a binevoit cu Cel ce a hotărât să pătimească pentru noi, şi de aceea se şi spune în mod foarte hotărât că L-a dat". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. al II-lea, în *PSB*, vol. 41, p. 945)

„Nu numai că ne-a mântuit pe noi cei ţinuţi sub păcat, ci ne-a împărtăşit şi din puterea dumnezeiască, dezlegând în sine pedeapsa (τὸ επιτίμιον) noastră. Puterea

331. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cei ce s-au alipit de Fiul, au fost primiţi de Tatăl ca fii. Fiul le-a dat simţirea Sa de fii ai Tatălui, ca să se simtă şi ei fii. Tatăl L-a făcut pe Fiul Său Om, ca în orice faţă de om să vadă un fiu al Său, dacă acela se alipeşte de Fiul Său". (nota 766, p. 440)

332. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Faptul că Dumnezeu Se face om, fără a înceta să rămână şi Dumnezeu, e cea mai mare cinstire pentru om. În aceasta se arată cu ce existenţă valoroasă şi plină de înalte capacităţi a fost creat omul. Nu e mare lucru pentru Dumnezeu să facă să se nască firea omenească şi în Persoana proprie, dar e un lucru negrăit de mare pentru această fire să fie născută ca fire a Persoanei Lui, să Se manifeste Dumnezeu însuşi prin ea. E o pogorâre extraordinară a Lui, dar şi o înălţare extraordinară a firii omeneşti. Aceasta nu aduce propriu-zis o slavă nouă Fiului şi Tatălui decât în sensul că arată marea Lor iubire şi faptul că existenţa pe care o creează din nimic primeşte să se bucure de descoperirea acestei iubiri, sau a măreţiei şi iubirii Lor de oameni. Aceasta e măreţia smereniei lui Dumnezeu. Ea rezultă dintr-o iubire ce dă unei existenţe pe care o creează din nimic un preţ nesfârşit, etern şi capacitatea de a-L descoperi". (nota 1786, p. 945)

333. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „A fi învăţaţi toţi de Dumnezeu înseamnă a Se fi făcut Dumnezeu om, ca să le vorbească tuturor în graiul lor. Căci odinioară le vorbea prin Proroci, pentru că avea nevoie de nişte tălmăcitori ai unei învăţături pe care nu o dădea El însuşi în limba tuturor, ci prin înţelesuri spirituale, care erau insuflate unora spre a fi tălmăcite de ei în limba omenească. În Hristos, Dumnezeu însuşi Se face om ca să le vorbească tuturor în limba lor. E o maximă apropiere de om. Dumnezeu devine asemenea omului, dar rămâne totodată Dumnezeu". (nota 1787, p. 945)

aceasta lucrează neschimbabilitatea sufletului și nestricăciunea trupului, prin dispoziția identică a voii spre ceea ce-i bun prin fire, în cei ce se străduiesc cu fapta să cinstească harul. Aceasta cred că o spune Sfântul (Grigorie – n.n.) prin cuvintele: *Ca să mistuie în Sine ceea ce e mai rău, cum mistuie focul ceara sau soarele, umezeala pământului; iar eu să mă împărtășesc de ale Lui prin amestecare*, devenind adică, prin har, curat de patimă, la fel cu El[334]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea întâi, 4, în *PSB*, vol. 80, p. 52)

„Prin taina ascunsă de veacuri și de generații, iar acum descoperită prin întruparea adevărată și desăvârșită a Fiului lui Dumnezeu, Acesta a unit cu Sine după ipostas, în chip neîmpărțit și neamestecat firea noastră, iar pe noi, prin Sfântul Său trup, cel din noi și al nostru, însuflețit mintal și rațional, ne-a fixat în Sine ca printr-o pârgă, și ne-a învrednicit să fim una și aceeași cu Sine după omenitatea Lui, după cum am fost rânduiți dinainte de veacuri să fim în El ca mădulare ale trupului Său, articulându-ne și încheindu-ne în Sine în Duh ca un suflet trupul și ducându-ne la măsura vârstei duhovnicești a plinătății Lui. Prin aceasta a arătat pe de o parte că noi spre aceasta am fost făcuți, iar pe de alta, că scopul preabun dinainte de veacuri al lui Dumnezeu, cu privire la noi, n-a primit nicio schimbare, după rațiunea Lui, dar a venit la împlinire printr-un mod nou, introdus ulterior.

Căci trebuia ca odată ce Dumnezeu ne-a făcut asemănători Lui (prin aceea că avem prin împărtășire trăsăturile exacte ale bunătății Lui și a plănuit înainte de veacuri să fim în El) să ne și ducă la acest sfârșit preafericit, dându-ne ca mod buna folosire a puterilor naturale; dar omul refuzând acest mod prin reaua întrebuințate a puterilor naturale, ca să nu se depărteze de Dumnezeu, înstrăinându-se, trebuia să introducă alt mod cu atât mai minunat și mai dumnezeiesc decât cel dintâi, cu cât ceea ce e deasupra firii e mai înalt decât ceea ce e după fire. Și acest mod este taina venirii atottainice a lui Dumnezeu la oameni, precum credem toți. *Căci dacă testamentul cel dintâi,* zice Apostolul, *ar fi rămas fără prihană, nu s-ar fi căutat loc pentru un al doilea* (*Evrei* 8, 7). Și de fapt, este vădit tuturora, că taina ce s-a săvârșit în Hristos la sfârșitul veacului este dovada și urmarea greșelii protopărintelui de la începutul veacului[335]".

334. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iisus Hristos ne-a adus nu numai eliberarea de voința noastră arbitrară (gnomică), contrară firii, sau de împătimirea păcătoasă (εμπάθεια), ci ne-a dat și puterea să ne eliberăm de afecte (τὸ παθητόν), ca pedeapsă (τὸ επιτίμιον), intrată în fire după cădere, sau ca urmare a păcatului. Aceasta se va înfăptui deplin în viața viitoare, după pilda și din puterea trupului înviat al lui Hristos. În viața pământească le putem slăbi numai. La lumina lui Hristos putem distinge clar între păcat, și urmarea păcatului. Ceea ce a luat Iisus prin nașterea Sa ca om din firea noastră este totalitatea afectelor ireproșabile, ca urmare a păcatului ce ține de fire, în vederea existenței ei pământești; ceea ce avem noi în plus prin nașterea din trup e păcatul. În Hristos însuși prin suportarea de bunăvoie a morții și prin înviere, pedeapsa ca urmare a păcatului (τὸ επιτίμιον) a fost înlăturată total. Dar în noi rămâne să se lucreze mai întâi înlăturarea păcatului și apoi să înaintăm spre slăbirea afectelor, dobândind nestricăciunea sufletului și implicit progresul spre nestricăciunea trupului. Aici Sfântul Maxim rezumă ce spune Sfântul Grigorie Teologul în *Cuv. teol. 3*, cap. 20, *PG* 36, 100 C-101 C". (nota 7, p. 52)

335. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Maxim introduce acum tema hristologică în viziunea lui. Scopul lui Dumnezeu dinainte de veacuri a fost ca noi să fim readunați în El și îndumnezeiți împreună cu tot cosmosul. Dacă n-am fi căzut în păcat, acest scop s-ar fi putut realiza prin buna folosire a puterilor umane naturale, în care era sădit impulsul binelui și atracția lui Dumnezeu ca Binele suprem, impuls și atracție care nu se manifestau fără o lucrare a lui Dumnezeu în natura umană. Dumnezeu S-ar fi sălășluit tot mai deplin în firea umană sau ar fi devenit tot mai transparent în ea, și ea, tot mai proprie Lui printr-o dezvoltare a legăturii naturale dintre ea și Dumnezeu. Dar reaua întrebuințare a puterilor naturale, adică refuzul lor de a lucra conform impulsului spre bine sădit în ea, a slăbit aceste puteri, în așa măsură că a trebuit ca Însuși Fiul lui Dumnezeu

(Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 7k, în *PSB*, vol. 80, p. 97)

„(...) a reînnoit firea, sau ca să spunem mai adevărat a înnoit-o și a readus-o la străvechea frumusețe a nestricăciunii prin sfântul Lui trup însuflețit rațional, pe care l-a luat din noi; ba mai mult, i-a procurat firii cu generozitate îndumnezeirea, din care nu mai poate nicidecum cădea, fiind întrepătrunsă cu însuși Dumnezeu cel întrupat, ca sufletul cu trupul, printr-o unire neamestecată și primind, datorită arătării Lui prin ea, să se ascundă atât de mult, cât de mult S-a făcut El arătat prin ea și S-a socotit ieșit din ascunzimea Sa naturală[336]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 109, în *PSB*, vol. 80, p. 273)

„În felul acesta, a cinstit și nașterea noastră cea din trupuri, după acest sfânt și mare învățător, făcându-Se om cu adevărat și născându-Se omenește, ca să ne elibereze pe noi din lanțurile nașterii și din legea la care eram osândiți din pricina păcatului, de a fi semănați și de a răsări asemenea ierbii, cum zice undeva marele și văzătorul celor mari Iezechiel, ridicat tainic la cele dumnezeiești, unde a cunoscut cauza iconomiei de acum cu privire la om. Căci zice acesta adresându-Se Ierusalimului: *Acestea zice Domnul Ierusalimului: rădăcina ta și nașterea, din pământul Canaan; tatăl tău, amoreu, și mama ta, heteancă. În ziua în care te-ai născut, nu ți-au legat buricul tău și n-ai fost scăldată în apă, nici frecată cu sare și în scutece n-ai fost înfășată. Și ai fost aruncată pe fața câmpului pentru viclenia sufletului tău în ziua în care te-ai născut. Și*

---

să Se facă subiectul acestor puteri pentru ca ele să lucreze în conformitate cu binele și în direcția unirii depline cu Dumnezeu. El a recurs la un mod nou de conducere a firii umane la unirea cu Sine, la un mod cu atât mai înalt, cu cât ceea ce e mai presus de fire e mai înalt decât ceea ce e conform firii. Desigur, modul supranatural al unirii creațiunii cu Dumnezeu prin Hristos nu face, pe de altă parte, decât să restabilească puterile firii și s-o aducă pe aceasta la același scop la care ea ar fi ajuns dacă n-ar fi căzut. Hristos n-a lucrat fără puterile firii, ci prin acestea, restabilindu-le în acest scop. El nu realizează numai o mântuire juridică, printr-un act prin care nu angajează efortul firii umane, și nu o conduce pe aceasta nefolosind și acest efort la îndumnezeire, ca în teologia occidentală.Întâlnim aici din nou optimismul antropologic al Sfântului Maxim, solidar cu al tuturor părinților răsăriteni. Natura umană e capabilă să devină natura restabilită și îndumnezeită în ipostasul divin. Numai întrucât e capabilă de aceasta, natura umană poate redeveni *părticică* a lui Dumnezeu". (nota 72, pp. 97-99)

336. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu, acceptând atât existența omenească creată cu rațiunea ei, cât și existența născută cu modul ei, a readus existența prin naștere la frumusețea de la început, adică la starea de nepăcătuire, ba chiar la îndumnezeire. Căci această existență a fost într-o întrepătrundere cu Dumnezeu însuși, într-o unire neamestecată, încât însușirile ei de pe urma nașterii s-au ascuns atât de mult în Dumnezeu pe cât de mult S-a arătat prin ele Dumnezeu, ieșit din ascunzimea Lui naturală. Firea noastră asumată de El prin nașterea de pe urma păcatului și-a ascuns în El atât de mult ceea ce-i era propriu (nașterea din poftă, păcătoșenia), pe cât de mult s-a arătat în aceste însușiri primite de ea dumnezeirea Lui. Firea noastră de după păcat e făcută în Hristos un mediu de revelare a Lui ca Dumnezeu. Omul Iisus a fost atât de minunat, că revela pe Dumnezeu fără să Se știrbească ca fire omenească, ci tocmai prin revenirea ei la rațiunea ei neștirbită, întrucât chiar în aducerea ei la existență se arată în parte facerea omului de la început prin Dumnezeu. Iisus ca om în parte Se face fără de păcat, în parte, Se naște ca să intre în legătură cu omenirea existentă. Astfel chiar prin modul facerii lui, omul e rânduit să fie un transparent al lui Dumnezeu. Nu e adus la existența pământească spre pedeapsă în sens origenist. Dumnezeu l-a adus la existență ca om prin suflarea iubirii Sale, sau adierii infinitului dumnezeiesc al Duhului Sfânt în care trebuia omul să respire permanent. Printr-o suflare a început să se formeze și în Fecioara umanitatea lui Hristos, printr-o suflare asemănătoare cu cea a facerii de la început, dar incomparabil mai eficientă. Și printr-o astfel de suflare ni se transmite și nouă în botez nașterea omului nou din Hristos, având să trăim pururea în adierea dragostei infinite, de-viață-dătătoare a Duhului Sfânt. De altfel, chiar în nașterea noastră din trupuri e implicată și o insuflare a lui Dumnezeu, chiar dacă sufletul dat prin ea nu rămâne în legătura originară a omului cu Dumnezeu". (nota 343, pp. 273-274)

*am trecut pe lângă tine și te-am văzut pe tine tăvălită în sângele tău și am zis: Din sângele tău, viața ta. Înmulțește-te, că rod al țarinei te-am dat* (*Iezechiel* 16, 3 ș.u.)[337].

Deci Domnul, vrând să tămăduiască firea de osânda legii, datorită căreia odrăslește prin sămânță asemenea ierbii și are viață prin sânge ca celelalte animale, și s-o readucă la străvechiul har al nestricăciunii, a venit să o elibereze și să-i arate clar binele spre care, fiind creată la început, nu s-a mișcat deloc; apoi, să calce răul spre care mișcându-se îndată ce a fost creată, din pricina rătăcirii, și-a deșertat contrar firii toată puterea ei, și să lege de Sine puterea poftei ei (al cărei simbol e buricul), care a primit astfel o fermă și statornică deprindere a fecundității în bine; de asemenea, să o spele, adică să o curețe de petele neștiinței cu apa vărsată peste ea prin har, și să o învelească cu scutece, adică să întărească cu Duhul lucrarea ei naturală în direcția binelui pentru care a fost creată; iar prin aceasta să o facă curată și incapabilă de putreziciunea patimilor și, strângând-o în învelișul rațiunilor adevărate din lucruri ca în niște scutece, să o oprească de la orice revărsare în afara rațiunii ei[338]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a II-a, 109, în *PSB*, vol. 80, pp. 274-275)

„Prin aceasta (Întrupare – n.n.), Domnul și Dumnezeul nostru a cinstit nașterea noastră întreită, adică modurile generale ale facerii noastre în vederea existenței, a existenței bune și a veșnicei existențe: pe cea din trupuri, care e una pentru amândouă părțile, adică pentru suflet și pentru trup, prin faptul că sunt aduse împreună la existență, dar e împărțită în două pentru modul deosebit al facerii fiecăruia; aceasta e cea prin care primim existența; pe cea din botez, prin care primim îmbelșugat existența cea bună; și pe cea din înviere, prin care suntem preschimbați prin har spre

---

337. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Taina unirii celor două firi în ipostasul unic al Cuvântului, fără alterarea niciunei firi, se explică prin faptul că firea omenească, departe de a fi micșorată sau alterată în însușirile ei de către firea dumnezeiască, este consolidată în ele sau întărită și desăvârșită în rațiunea ei. Și în realizarea ei plenară nu obligă firea dumnezeiască la o micșorare sau alterare în ființa ei, ci numai la un pogorământ în lucrările ei. Dumnezeu nu e contrar făpturii Sale; și făptura nu e contrară lui Dumnezeu. Există între ele o convergență. În *Opuscula theologica et polemica*, Sfântul Maxim spune: *A închipuit în mod nefantezist marele mister al iconomiei pentru noi, neînlăturând nimic natural din partea asumată, afară de păcat* (*PG* 91, 32). Prin înlăturarea păcatului nu se înlătura ceva de la firea umană, ci mai degrabă se restabilea aceasta în conformitatea ei naturală cu Dumnezeu și deci în deplina ei actualizare. *Căci nimic din cele naturale și nici firea nu se opune Cauzatorului firii* (*PG* 91, 89). Venind cu libertatea dumnezeirii în firea noastră robită păcatului, a eliberat-o pe aceasta de la început de această robie, dăruindu-i de la început libertatea față de păcat și deci, de automatismul animalelor și vegetalelor, apoi, de alterarea ce urmează acestei propagări automate. Iubirea nu răpește libertatea celui iubit, ci i-o întărește. Cel ce iubește vrea să fie iubit în mod liber. Acceptând în libertate nașterea noastră, a cinstit-o pe aceasta, dar ne-a și eliberat din lanțurile pe care ea le imprima ființei noastre, suflând în firea umană născută din umanitatea noastră libertatea iubirii desăvârșite. Ba mai mult, prin libertatea ce i-a insuflat-o de a lupta contra pornirilor ce o opreau de la iubirea liberă a lui Dumnezeu, sau de a se lăsa abătută de la aceasta de durerile coruperii ce ne vin din această naștere, i-a dat putința de creștere duhovnicească. În sfârșit, prin harul și prin forța divină cu care a pus în comunicare firea noastră, i-a dat nu numai puterea de a nu păcătui, ci și pe aceea de a redobândi incoruptibilitatea. Căci viața dumnezeiască este incoruptibilă și comunică incoruptibilitatea. Prin toate acestea, Sfântul Maxim respinge pesimismul resemnat al origenismului platonizant, referitor la nașterea și la viața în trup". (nota 344, pp. 274-275)

338. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unind firea noastră cu firea dumnezeiască în ipostasul Său, Dumnezeu-Cuvântul i-a făcut acesteia clară și atrăgătoare frumusețea binelui adevărat sau a izvorului existenței ei, spre care ea trebuie să se miște, ca să se întărească tot mai mult în existență. Puterea ei nu se mai cheltuiește în preocuparea de ceea ce nu are consistență. Firea noastră își recâștigă fecunditatea în bine odată ce ea soarbe din izvorul Infinit al binelui. Aflându-se într-un ipostas comun cu firea dumnezeiască, firea omenească e deschisă în Hristos oceanului de viață și de cunoștință sau de lumină ce se revarsă în ea prin har din prezența dumnezeiască infinită. În Hristos ea e înfășată în lumea ordonată și unitară a rațiunilor divine ale lucrurilor, încât nu se poate revărsa în afara lor spre suprafața pur sensibilă a lucrurilor". (nota 345, p. 275)

(Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 7k, în *PSB*, vol. 80, p. 97)

„(...) a reînnoit firea, sau ca să spunem mai adevărat a înnoit-o și a readus-o la străvechea frumusețe a nestricăciunii prin sfântul Lui trup însuflețit rațional, pe care l-a luat din noi; ba mai mult, i-a procurat firii cu generozitate îndumnezeirea, din care nu mai poate nicidecum cădea, fiind întrepătrunsă cu însuși Dumnezeu cel întrupat, ca sufletul cu trupul, printr-o unire neamestecată și primind, datorită arătării Lui prin ea, să se ascundă atât de mult, cât de mult S-a făcut El arătat prin ea și S-a socotit ieșit din ascunzimea Sa naturală[336]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 109, în *PSB*, vol. 80, p. 273)

„În felul acesta, a cinstit și nașterea noastră cea din trupuri, după acest sfânt și mare învățător, făcându-Se om cu adevărat și născându-Se omenește, ca să ne elibereze pe noi din lanțurile nașterii și din legea la care eram osândiți din pricina păcatului, de a fi semănați și de a răsări asemenea ierbii, cum zice undeva marele și văzătorul celor mari Iezechiel, ridicat tainic la cele dumnezeiești, unde a cunoscut cauza iconomiei de acum cu privire la om. Căci zice acesta adresându-Se Ierusalimului: *Acestea zice Domnul Ierusalimului: rădăcina ta și nașterea, din pământul Canaan; tatăl tău, amoreu, și mama ta, heteancă. În ziua în care te-ai născut, nu ți-au legat buricul tău și n-ai fost scăldată în apă, nici frecată cu sare și în scutece n-ai fost înfășată. Și ai fost aruncată pe fața câmpului pentru viclenia sufletului tău în ziua în care te-ai născut. Și*

---

să Se facă subiectul acestor puteri pentru ca ele să lucreze în conformitate cu binele și în direcția unirii depline cu Dumnezeu. El a recurs la un mod nou de conducere a firii umane la unirea cu Sine, la un mod cu atât mai înalt, cu cât ceea ce e mai presus de fire e mai înalt decât ceea ce e conform firii. Desigur, modul supranatural al unirii creațiunii cu Dumnezeu prin Hristos nu face, pe de altă parte, decât să restabilească puterile firii și s-o aducă pe aceasta la același scop la care ea ar fi ajuns dacă n-ar fi căzut. Hristos n-a lucrat fără puterile firii, ci prin acestea, restabilindu-le în acest scop. El nu realizează numai o mântuire juridică, printr-un act prin care nu angajează efortul firii umane, și nu o conduce pe aceasta nefolosind și acest efort la îndumnezeire, ca în teologia occidentală.Întâlnim aici din nou optimismul antropologic al Sfântului Maxim, solidar cu al tuturor părinților răsăriteni. Natura umană e capabilă să devină natura restabilită și îndumnezeită în ipostasul divin. Numai întrucât e capabilă de aceasta, natura umană poate redeveni *părticică* a lui Dumnezeu". (nota 72, pp. 97-99)

336. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu, acceptând atât existența omenească creată cu rațiunea ei, cât și existența născută cu modul ei, a readus existența prin naștere la frumusețea de la început, adică la starea de nepăcătuire, ba chiar la îndumnezeire. Căci această existență a fost într-o întrepătrundere cu Dumnezeu însuși, într-o unire neamestecată, încât însușirile ei de pe urma nașterii s-au ascuns atât de mult în Dumnezeu pe cât de mult S-a arătat prin ele Dumnezeu, ieșit din ascunzimea Lui naturală. Firea noastră asumată de El prin nașterea de pe urma păcatului și-a ascuns în El atât de mult ceea ce-i era propriu (nașterea din poftă, păcătoșenia), pe cât de mult s-a arătat în aceste însușiri primite de ea dumnezeirea Lui. Firea noastră de după păcat e făcută în Hristos un mediu de revelare a Lui ca Dumnezeu. Omul Iisus a fost atât de minunat, că revela pe Dumnezeu fără să Se știrbească ca fire omenească, ci tocmai prin revenirea ei la rațiunea ei neștirbită, întrucât chiar în aducerea ei la existență se arată în parte facerea omului de la început prin Dumnezeu. Iisus ca om în parte Se face fără de păcat, în parte, Se naște ca să intre în legătură cu omenirea existentă. Astfel chiar prin modul facerii lui, omul e rânduit să fie un transparent al lui Dumnezeu. Nu e adus la existența pământească spre pedeapsă în sens origenist. Dumnezeu l-a adus la existență ca om prin suflarea iubirii Sale, sau adierii infinitului dumnezeiesc al Duhului Sfânt în care trebuia omul să respire permanent. Printr-o suflare a început să se formeze și în Fecioara umanitatea lui Hristos, printr-o suflare asemănătoare cu cea a facerii de la început, dar incomparabil mai eficientă. Și printr-o astfel de suflare ni se transmite și nouă în botez nașterea omului nou din Hristos, având să trăim pururea în adierea dragostei infinite, de-viață-dătătoare a Duhului Sfânt. De altfel, chiar în nașterea noastră din trupuri e implicată și o insuflare a lui Dumnezeu, chiar dacă sufletul dat prin ea nu rămâne în legătura originară a omului cu Dumnezeu". (nota 343, pp. 273-274)

*am trecut pe lângă tine și te-am văzut pe tine tăvălită în sângele tău și am zis: Din sângele tău, viața ta. Înmulțește-te, că rod al țarinei te-am dat* (*Iezechiel* 16, 3 ș.u.)[337].

Deci Domnul, vrând să tămăduiască firea de osânda legii, datorită căreia odrăslește prin sămânță asemenea ierbii și are viață prin sânge ca celelalte animale, și s-o readucă la străvechiul har al nestricăciunii, a venit să o elibereze și să-i arate clar binele spre care, fiind creată la început, nu s-a mișcat deloc; apoi, să calce răul spre care mișcându-se îndată ce a fost creată, din pricina rătăcirii, și-a deșertat contrar firii toată puterea ei, și să lege de Sine puterea poftei ei (al cărei simbol e buricul), care a primit astfel o fermă și statornică deprindere a fecundității în bine; de asemenea, să o spele, adică să o curețe de petele neștiinței cu apa vărsată peste ea prin har, și să o înfășeze cu scutece, adică să întărească cu Duhul lucrarea ei naturală în direcția binelui pentru care a fost creată; iar prin aceasta să o facă curată și incapabilă de putreziciunea patimilor și, strângând-o în învelișul rațiunilor adevărate din lucruri ca în niște scutece, să o oprească de la orice revărsare în afara rațiunii ei[338]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 109, în *PSB*, vol. 80, pp. 274-275)

„Prin aceasta (Întrupare – n.n.), Domnul și Dumnezeul nostru a cinstit nașterea noastră întreită, adică modurile generale ale facerii noastre în vederea existenței, a existenței bune și a veșnicei existențe: pe cea din trupuri, care e una pentru amândouă părțile, adică pentru suflet și pentru trup, prin faptul că sunt aduse împreună la existență, dar e împărțită în două pentru modul deosebit al facerii fiecăruia; aceasta e cea prin care primim existența; pe cea din botez, prin care primim îmbelșugat existența cea bună; și pe cea din înviere, prin care suntem preschimbați prin har spre

337. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Taina unirii celor două firi în ipostasul unic al Cuvântului, fără alterarea niciunei firi, se explică prin faptul că firea omenească, departe de a fi micșorată sau alterată în însușirile ei de către firea dumnezeiască, este consolidată în ele sau întărită și desăvârșită în rațiunea ei. Și în realizarea ei plenară nu obligă firea dumnezeiască la o micșorare sau alterare în ființa ei, ci numai la un pogorământ în lucrările ei. Dumnezeu nu e contrar făpturii Sale; și făptura nu e contrară lui Dumnezeu. Există între ele o convergență. În *Opuscula theologica et polemica*, Sfântul Maxim spune: *A închipuit în mod nefantezist marele mister al iconomiei pentru noi, neînlăturând nimic natural din partea asumată, afară de păcat* (*PG* 91, 32). Prin înlăturarea păcatului nu se înlătura ceva de la firea umană, ci mai degrabă se restabilea aceasta în conformitatea ei naturală cu Dumnezeu și deci în deplina ei actualizare. *Căci nimic din cele naturale și nici firea nu se opune Cauzatorului firii* (*PG* 91, 89). Venind cu libertatea dumnezeirii în firea noastră robită păcatului, a eliberat-o pe aceasta de la început de aceasta robie, dăruindu-i de la început libertatea față de păcat și deci, de automatismul animalelor și vegetalelor, apoi, de alterarea ce urmează acestei propagări automate. Iubirea nu răpește libertatea celui iubit, ci i-o întărește. Cel ce iubește vrea să fie iubit în mod liber. Acceptând în libertate nașterea noastră, a cinstit-o pe aceasta, dar ne-a și eliberat din lanțurile pe care ea le imprima ființei noastre, suflând în firea umană născută din umanitatea noastră libertatea iubirii desăvârșite. Ba mai mult, prin libertatea ce i-a insuflat-o de a lupta contra pornirilor ce o opreau de la iubirea liberă a lui Dumnezeu, sau de a se lăsa abătută de la aceasta de durerile coruperii ce ne vin din această naștere, i-a dat putința de creștere duhovnicească. În sfârșit, prin harul și prin forța divină cu care a pus în comunicare firea noastră, i-a dat nu numai puterea de a nu păcătui, ci și pe aceea de a redobândi incoruptibilitatea. Căci viața dumnezeiască este incoruptibilă și comunică incoruptibilitatea. Prin toate acestea, Sfântul Maxim respinge pesimismul resemnat al origenismului platonizant, referitor la nașterea și la viața în trup". (nota 344, pp. 274-275)

338. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unind firea noastră cu firea dumnezeiască în ipostasul Său, Dumnezeu-Cuvântul i-a făcut acesteia clară și atrăgătoare frumusețea binelui adevărat sau a izvorului existenței ei, spre care ea trebuie să se miște, ca să se întărească tot mai mult în existență. Puterea ei nu se mai cheltuiește în preocuparea de ceea ce nu are consistență. Firea noastră își recâștigă fecunditatea în bine odată ce ea soarbe din izvorul Infinit al binelui. Aflându-se într-un ipostas comun cu firea dumnezeiască, firea omenească e deschisă în Hristos oceanului de viață și de cunoștință sau de lumină ce se revarsă în ea prin har din prezența dumnezeiască infinită. În Hristos ea e înfășată în lumea ordonată și unitară a rațiunilor divine ale lucrurilor, încât nu se poate revărsa în afara lor spre suprafața pur sensibilă a lucrurilor". (nota 345, p. 275)

existența veșnică[339]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a II-a, 111, în *PSB*, vol. 80, p. 278)

„Zice dumnezeiește Sfântul și marele Dionisie Areopagitul în primul capitol al scrierii *Despre numirile dumnezeiești*, unde zice despre dumnezeiasca întrupare: *În chip deosebit, din iubirea de oameni, căci S-a făcut părtaș de ale noastre cu adevărat în mod integral într-unul dintre ipostasurile Lui, readucând la Sine însuși și refăcând micimea omenească din care S-a compus (în chip negrăit) Iisus cel simplu; și Cel etern a luat prelungire temporală și S-a făcut interior firii noastre Cel ce în chip supraființial e în afara întregii rânduieli a firii*". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 13, în *PSB*, vol. 81, p. 112)

„El Însuși m-a luat pe mine întreg împreună cu ale mele, ca să-mi dăruiască mie întreg mântuirea[340], dezlegând tot blestemul păcatului. Căci *ceea ce nu a fost luat a rămas nevindecat și ceea ce a fost unit cu Dumnezeu, aceea se și mântuiește*, cum zice cel cu numele de Teologul[341]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 8, în *PSB*, vol. 81, p. 249)

„Căci S-a făcut om fără schimbare și confundare Cel ce e prin excelență de oameni iubitor, nelipsindu-Se de nimic în asumarea celor ale noastre, ca să nu-I lipsească Lui ceva din dărnicia harului, nici nouă ceva din mântuire[342]. Căci în acest caz n-ar fi dat toată mântuirea firii, deoarece n-ar fi asumat toată firea, ci ar fi micșorat mântuirea în măsura în care n-a asumat firea. *Căci ceea ce n-a fost luat n-a fost vindecat*, zice marele Grigorie.

Căci cum ar fi în noi Dumnezeu-Cuvântul cel mai presus de ființă, întrupat din Duhul Sfânt și din Maria Pururea Fecioară și Maica lui Dumnezeu, prin asumarea trupului care are suflet înțelegător și rațional, făcându-Se om nou prin fire, înnoind pe omul vechi, dacă nu l-ar fi luat cu totul întreg afară numai de păcat, din care vine învechirea[343] și pentru care natura a fost osândită la moartea care ne are pe noi ca hrană, în măsura în care gustăm din păcat ghiftuindu-ne amarnic din neascultare? Și cum, coborându-Se El, ar fi înviat pe cel căzut, dacă n-ar fi unit cu Sine cu totul întreg după ipostas, afară numai de cădere, din care a provenit zdrobirea și pedeapsa? De aceea luând suflet înțelegător și rațional împreună cu trupul de o fire cu el (συμφονοῦς

339. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În această primă naștere neîntinată a Domnului spre existență ca om e implicată a doua naștere a Lui, cea prin botez, spre existența Lui cea bună pentru Dumnezeu și a treia naștere, cea a învierii, spre veșnica existență bună. Dar prin această naștere a Domnului e constituită și prima naștere a noastră, precum în ea sunt implicate și celelalte două nașteri ale noastre împreună cu ale Lui: cea spre existența cea bună, prin botez, și cea spre existența veșnică, prin înviere. Existența noastră prin naștere devine astfel prin Hristos existență veșnică. Astfel, existența noastră ca rezultat al nașterii din trupuri nu se anulează, ci e ridicată la existența veșnică. Din nou e respins origenismul, dar acum, pe temei hristologic". (nota 349, p. 278)

340. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aici se arată sensul transformator, desăvârșitor al mântuirii, nu cel juridic". (nota 536, p. 249)

341. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Epistola I către Cledoniu*". (nota 537, p. 249)

342. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă n-a luat ceva din cele omenești, ceea ce n-a luat e lipsit de har și nu mântuiește. Dacă n-a luat voia noastră, aceasta nu s-a umplut de har și deci nu se poate mântui nici în noi. Harul care ni se dă vine în toate componentele noastre prin componentele umanității Lui". (nota 560, p. 260)

343. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Păcatul face pe om monoton, îl îngustează în preocuparea de cele trupești, în repetiția acelorași plăceri lipsite de noi și noi orizonturi spirituale". (nota 563, p. 261)

αὐτῳ σώματος)[344], adică pe omul întreg, fără de nicio pată și unindu-l cu Sine după ipostas, Însuși Dumnezeu Cel mai presus de fire, luând și voința naturală a sufletului, a avut și voința cu totul liberă. Căci dacă, nu fără voință călcând porunca, am avut nevoie de vindecarea ei, Însuși Dumnezeu Cel întrupat vindecând ceea ce e asemenea prin asumarea a ceea ce e asemenea. Iar luând-o pe ea, a luat și lucrarea ei rațională și vitală, căci cugetând și lucrând noi odinioară prin ea aveam nevoie de mântuirea ei. De aceea, El a curățit-o prin zămislire de toată pata, îndumnezeind prin întrupare întreaga noastră fire". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 12, în *PSB*, vol. 81, pp. 260-261)

## Întruparea – efectele Întrupării asupra creației[345]

„Eu cred că la venirea Domnului Mântuitor, atât Avraam, cât și Isaac și Iacov s-au bucurat de mila lui Dumnezeu. Nu se poate crede că acei oameni, care au prevăzut această zi și care s-au bucurat de ea, să nu fi dobândit nimic din venirea Domnului la ziua nașterii Sale feciorelnice. Ce să mai zicem de patriarhi? Ascultător față de autoritatea Sfintei Scripturi, îmi voi lua îndrăzneala să urc și mai sus și să spun că prezența Domnului Iisus și întruparea Lui n-au adus bucurie numai pământului, ci și cerului. Astfel vorbește Sfântul Pavel: *Prin sângele crucii Sale toate să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri* (*Coloseni* 1, 20). Dacă, deci, prezența Domnului a fost folositoare pământului și cerului, de ce să ne fie teamă a spune că venirea Sa a fost folositoare și patriarhilor[346], mai ales ca să se împlinească cuvântul: *Să facă milă cu părinții noștri, aducându-și aminte de legământul Său cel sfânt, de jurământul cu care S-a jurat către Avraam, părintele nostru* (*Luca* 1, 73; *Evrei* 6, 17), *ca fiind izbăviți din mâna vrăjmașilor să ne dea nouă fără frică să-I slujim* (...).

De obicei oamenii sunt scoși din mâna vrăjmașilor lor, dar nu fără să fi simțit frica (*Luca* 1, 74). După ce te-ai îngrozit într-o situație grea și apoi ești eliberat de vrăjmași, ești frumos și bine eliberat, nu însă fără să fi gustat teama. Venirea Mântuitorului Iisus, însă, ne-a slobozit din mâna vrăjmașilor noștri fără frică. De altfel, noi nu am cunoscut pe vrăjmașii noștri și nu i-am văzut atacându-ne, însă, fără a ști, deodată, noi am fost smulși din cursele lor și din lațurile lor. Într-o clipită ne-a învrednicit pe noi să luăm parte la moștenirea sfinților (*Coloseni* 1, 13), fiind scoși din mâna vrăjmașilor noștri fără a simți frică, pentru a sluji lui Dumnezeu în sfințenie și în dreptate, în toate zilele vieții noastre (*Luca* 1, 75)". (ORIGEN, *Din omiliile Evangheliei de la Luca*, Omilia a X-a, III-IV, în *PSB*, vol. 7, p. 96)

---

344. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aici Sf. Maxim numește trupul de o fire cu sufletul spre deosebire de afirmarea de mai înainte, că în om sunt *două ființe*, sufletul și trupul. Dar folosește expresia nuanțată: *de o împreună fire*". (nota 564, p. 261)

345. În Fiul lui Dumnezeu își află originea întreaga creațiune, prin El toate s-au zidit și în El sunt cuprinse rațiunile tuturor lucrurilor, de aceea în El toate își află rostul și împlinirea. Omul, prin căderea sa în păcat, a pus în primejdie însăși existența cosmosului, deoarece prin cădere s-a desfigurat opera Ziditorului. În Întrupare, Fiul vine și re-creează lumea. Hristos va readuna toate într-Însul (*Efeseni* 1, 10). După cum căderea omului a rupt echilibrul, atât în ființa acestuia, cât și în cosmos, tot astfel, Întruparea Fiului va readuce restabilirea armoniei cosmice și reunificarea întregii creații în Hristos. Prin Întruparea și coborârea Fiului lui Dumnezeu în lumea creată aveau să fie îndreptate urmările căderii. (n.n.)

346. Nota Pr. T. Bodogae: „Textul grecesc formulează și mai îndrăzneț această idee spunând: *cercetarea părinților s-a făcut prin venirea lui Hristos la noi și coborârea Lui până la iad*. În același timp, un comentator bizantin din sec. XIV, Macarie Hrysokefalul, ține să sublinieze că eliberarea noastră de teamă s-a făcut *pentru toate zilele vieții noastre*, adică pentru veșnicie – *PG* 13, 1821-1822". (nota 94, p. 96)

## Chipul strălucitor și frumos al Domnului Hristos[347]

„Hristos străluceşte mai puternic decât soarele. Prin El ochii orbilor își recapătă vederea (*Isaia* 42, 18; *Luca* 4, 18)". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. XII, 119.3, în *PSB*, vol. 4, p. 159)

„Or, după părerea generală, chiar dacă Scripturile spun despre Iisus că nu era arătos la chip, totuşi nu spun că El ar fi fost grosolan, cum afirmă Celsus, după cum nici n-avem vreun indiciu că ar fi fost mic de statură. Iată cum se exprimă prorocul Isaia atunci când vesteşte că nu va apărea într-o înfățișare falnică și nici de o frumusețe suprafirească: *Cine va crede ceea ce noi am auzit, și brațul Domnului cui se va descoperi? Crescut-a înaintea Lui ca o odraslă și ca o rădăcină în pământ uscat; nu avea nici chip, nici frumusețe, ca să ne uităm la El, și nicio înfățișare, ca să ne fie drag. Disprețuit era și cel din urmă dintre oameni* (*Isaia* 53, 1-3). Se vede că Celsus a auzit de aceste cuvinte, pentru că le-a crezut favorabile ca să-l poată acuza. În schimb, el n-a dat atenție și altor cuvinte, celor din Psalmul 44 și modului în care sunt rostite acolo: *încingându-Te cu sabia Ta, peste coapsa Ta, Puternice, cu frumusețea Ta și cu strălucirea Ta, încordează-Ți arcul, propăşeşte și împărățeşte* (*Psalmii* 44, 4-5).

Să zicem că n-a citit prorocia aceasta sau că a citit-o, dar a fost derutat de cei care o interpretează greșit, ca și cum psalmistul n-ar fi rostit nicio prorocie la adresa

347. Dacă doctrina sau faptele Mântuitorului sunt atacate de unii, nimeni nu atacă existența Sa istorică, căci este apodictică. În vechea *Istorie iudaică* scrisă la sfârșitul secolului I, *Ιουδαική Αρχαιολογία*, paragrafele 63-64, istoricul Iosif Flaviu vorbeşte despre Iisus Hristos astfel: „Pe timpul acesta apare Iisus, un om înțelept, dacă e să-i spunem om. Căci era făcător de lucruri minunate, învățător al oamenilor care primesc cu plăcere cele adevărate; și ce-i drept, pe mulți iudei, dar și pe mulți dintre eleni i-a făcut să-L urmeze. Acesta este Hristosul. Și pe El, în urma pârei celor dintâi dintre bărbații de la noi, Pilat L-a pedepsit cu răstignirea; dar cei ce L-au adorat la început nu au încetat să-L adore; căci li s-a arătat, după trei zile, iarăși viu, dumnezeieștii profeți spunând despre El acestea și alte nenumărate lucruri minunate. Nici chiar acum nu s-a sfârșit cu neamul creștinilor, care se numește astfel de la El". Precizăm că în cartea a XVIII-a, cap. 5, același Iosif Flaviu vorbeşte în termeni la fel de frumoși și despre Sfântul Ioan Botezătorul. Pliniu cel Tânăr relatează despre un „oarecare Hristos care a trăit în Ierusalim și a fost crucificat". Istoricul Tacit relatează de asemenea despre Hristos și anume în legătură cu aprinderea Romei de către Nero. *Talmudul* evreilor prezintă faptele în legătură cu Iisus Hristos în formă deformată, lucru explicabil de altfel, dar nu contestă nicidecum existența Lui (cf. Diac. prof. Orest Bucevschi, „Mântuitorul despre Sine", în *Studii Teologice*, nr. 7-8 (1956), p. 421). La sfârșitul secolului a XVI-lea, într-o bibliotecă din Roma, s-a descoperit scrisoarea lui Lentulus, președintele poporului din Ierusalim pe care a adresat-o senatului roman. Printre altele, Lentulus vorbeşte și de Iisus, zugrăvindu-i înfățișarea și arătându-i toate particularitățile care se deosebesc prea puțin de cele ale lui Nichifor, un monah din Constantinopol (veacul al XIV-lea) care ne-a oferit și el unele date în acest sens. Astfel, Lentulus scrie: „În vremea noastră s-a ivit și încă trăieşte un om de mare virtute, cu numele Iisus Hristos, numit de ucenicii Săi, Fiul lui Dumnezeu. El a înviat morții și a vindecat boalele. Este de statură înaltă și are un exterior nobil. Înfățișarea lui este vajnică și expresivă, așa că privind la dânsul nu se poate să nu-l iubeşti și totdeodată să nu te temi de dânsul. Părul său este ondulat și creț, puțin mai întunecat decât acolo unde cade pe umeri. El se împarte în două după obiceiul nazarinenilor. Fruntea lui e curată și netedă, iar fața, fără nicio pată sau încrețire, dar arde pe ea cea mai dulce rumeneală. Nasul și gura lui au o frumusețe perfectă. El are o barbă plină, de aceeași culoare castanie ca și părul, nu lungă, dar despărțită în furculiță. Ochii îi sunt albaștri și pare că au lumini diferite în diferite timpuri. E groaznic când mustră și plin de duioșie când mângâie. Om iubitor și iubit, vioi, dar necontenit serios. Nu l-a văzut nimeni râzând, dar plângând a fost văzut. Statura lui era dreaptă, iar mâinile, prea frumoase la vedere. Vorbirea lui e uniformă și interesantă. El este smerit și blând, și cel mai minunat din fiii oamenilor" (cf. Pr. Emanuel Copăcianu, „Chipul Domnului nostru Iisus Hristos", în *Mitropolia Banatului*, XIV (1964), nr. 4-6, p. 159). Așa va fi arătat fiul Mariei, dar în același timp și Fiul lui Dumnezeu. Așa ni l-a păstrat tradiția și așa l-au văzut primii săi adoratori. Dumnezeu fiind, „e frumosul desăvârșit, veșnic, invariabil, nenăscut, nemuritor, fără dezvoltare sau micșorare în Sine. Tot ce există vine de la frumos și bine" (Sf. Dionisie Areopagitul, *Despre numele divine*, 4, *PG* III, 705D). (n.n.)

lui Iisus Hristos. Dar, ce-ar spune de același citat folosit tocmai în Evanghelie, unde însuși Iisus, după ce *a urcat într-un munte înalt, S-a schimbat la față înaintea ucenicilor* (*Matei* 17, 4-5) și S-a înfățișat în chip măreț într-un timp când s-au arătat și *Moise și Ilie* (*Luca* 9, 30), vorbind despre plecarea Lui din lume, așa cum avea să se împlinească ea în Ierusalim. Doar zice unul dintre proroci: *văzu-tu-L-am și n-avea nici chip, nici frumusețe* (*Isaia* 53, 2). Însuși Celsus înțelege că această prorocie se referă la Iisus, cu toate acestea el rămâne orb când e vorba de tălmăcirea ei, și nu vede că, cu multe sute de ani înainte de nașterea Sa, tocmai înfățișarea sub care va veni a fost tema unei prorocii, iar aceasta e o puternică dovadă că acest lisus, cu toate că nu era prea frumos la arătare, este însuși Fiul lui Dumnezeu. Întrucât vorbea și un alt proroc despre farmecul și despre frumusețea Lui, Celsus nu vrea să admită că această prorocie se referă la lisus Hristos. Dacă s-ar putea confirma limpede din Evanghelie că *n-avea nici chip, nici frumusețe, disprețuit era și cel din urma dintre oameni*, atunci ai înțelege că spusele lui Celsus nu sunt luate din profeți, ci din Evanghelie. Dar, pentru că nici Evangheliile, nici apostolii nu afirmă că Iisus *n-avea nici chip, nici frumusețe*, iată-l silit să admită, pe față, că prorocia s-a realizat totuși în (Iisus) Hristos, fapt care nu mai îngăduie nicio altă învinuire împotriva lui Iisus[348]". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, cartea a VI-a, cap. LXXV-LXXVI, în *PSB*, vol. 9, pp. 436-437)

„Materia, care prin firea sa e supusă schimbării, stricăciunii și transformării, așa cum vrea Creatorul, și în stare de a primi orice calitate îi conferă Cel ce a plăsmuit-o, odată e în starea despre care s-a spus că *n-avea nici chip, nici frumusețe*, iar altădată o atât de măreață, de izbitoare și de încântătoare încât strălucitoarea ei frumusețe face pe cei trei apostoli, care însoțiseră pe Iisus, să cadă cu fața la pământ (*Matei* 17, 6)". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, cartea a VI-a, cap. LXXVII, în *PSB*, vol. 9, p. 437)

„Diferitele înfățișări ale persoanei lui Iisus erau legate de firea Logosului dumnezeiesc, căci El nu Se arată mulțimii în același fel în care S-a arătat celor care au fost în stare să-L urmeze până pe piscul muntelui de care am vorbit. Pentru cei care sunt încă la poala muntelui și care nu sunt pregătiți încă să-l urce, Logosul *nu are nici chip, nici frumusețe*, întrucât pentru ei înfățișarea Lui e vrednică de plâns și mult mai prejos decât L-ar fi putut arăta graiurile omenești, pe care unii i-au numit *fii ai oamenilor*. Căci, pe bună dreptate, s-ar putea spune că discursurile filosofilor, care sunt și ele niște *fii ai oamenilor*, par mult mai împodobite decât Cuvântul lui Dumnezeu, care a fost propovăduit mulțimilor, cuvânt care într-un fel pare chiar o *nebunie a propovăduirii* (*1 Corinteni* 1, 21). Iar din pricina acestei nebunii aparente a propovăduirii, cei ce se opresc în contemplarea lor numai la atâta, zic: *ne-am uitat la El și nu avea nici chip, nici frumusețe*. Totuși, celor care îl urmează și care au primit putere să-L însoțească, chiar și pe *muntele cel înalt*, li Se arată într-un chip mai dumnezeiesc". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, cap. LXXVII, în *PSB*, vol. 9, pp. 437-438)

„Nu era minunat numai când făcea minuni, ci chiar când se arăta era plin de farmec. Lucrul acesta a vrut să-l spună profetul prin cuvintele: *Împodobit cu frumusețea, mai mult decât fiii oamenilor* (*Psalmii* 44, 3); iar când Isaia spune că *n-avea chip, nici*

348. Tâlcuirea Pr. T. Bodogae: „Iisus a fost totuși Fiul lui Dumnezeu *Cel prezis* de proroci, indiferent dacă a fost urât sau frumos – *Contra Celsum* I, 48; II, 64; IV, 16". (nota 319, p. 437)

*frumuseţe* (*Isaia* 43, 2), Isaia spune cuvintele acestea sau pentru că pune în comparaţie frumuseţea Lui omenească cu frumuseţea şi slava nespusă şi negrăită a Dumnezeirii Sale sau pentru că istoriseşte cele ce se vor petrece în timpul patimilor, necinstea suferită în vremea răstignirii şi smerenia arătată în toate împrejurările de-a lungul întregii Sale vieţi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia XXVII, II, în *PSB*, vol. 23, pp. 345-346)

„După cum pe munte mulţimile au stat lângă Hristos nu numai când vorbea, ci L-au urmat şi după ce a terminat cuvântarea Sa, tot aşa şi acum; L-au înconjurat nu numai când făcea minuni, ci şi după ce a terminat. Aveau mare folos chiar numai uitându-se la chipul Domnului. Gândeşte-te cât trebuie să fi strălucit chipul Stăpânului nostru obştesc atunci, dacă Moise avea faţa plină de slavă (*Ieşirea* 34, 30), iar Ştefan arăta ca un înger? (*Faptele Apostolilor* 6, 15) Poate că mulţi s-au aprins acum de dorinţa de a vedea chipul Domnului; dar dacă voim, vom vedea un chip cu mult mai frumos decât cel de atunci. Dacă vom duce viaţa aceasta cu îndrăznire, îl vom primi pe Domnul pe nori, întâmpinându-L într-un trup nemuritor şi nestricăcios (*1 Tesaloniceni* 4, 17)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia XXVII, II, în *PSB*, vol. 23, p. 346)

## Chenoza lui Hristos[349]

„Rămânem încremeniţi de o admiraţie atât de mare văzând că această fire (firea Fiului lui Dumnezeu – n.n.), cea mai aleasă dintre toate, se leapădă de starea de mărire (*Filipeni* 2, 7), făcându-se om şi vieţuind printre oameni, cum mărturiseşte *harul revărsat pe buzele Lui* şi după mărturia pe care o aduce Tatăl ceresc (*Matei* 3, 17), întărită apoi de semne şi minuni nenumărate pe care le-a săvârşit". (Origen, *Despre principii*, Cartea a II-a, I, 6, în *PSB*, vol. 8, pp. 141-142)

„Cele pe care nu le cuprind oamenii, socotind că sunt cu neputinţă, pe acelea le dovedeşte El ca fiind cu putinţă[350]; şi cele ce oamenii le batjocoresc, ca necuvenite lui Dumnezeu, pe acelea le face El ca întru totul cuvenite bunătăţii Lui; şi cele pe care oamenii, făcând pe înţelepţii, le iau în râs ca fiind omeneşti, pe acelea le arată dumnezeieşti prin puterea Lui, risipind prin Cruce nălucirea idolilor, cu păruta Lui smerenie şi înduplecându-i pe nevăzute, pe cei ce râd de El şi nu cred, să recunoască dumnezeirea şi puterea Lui[351]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, Introducere: Unitatea lucrării lui Dumnezeu, I, în *PSB*, vol. 15, p. 90)

---

349. Chenoza (gr. κένωσις, ἡ, τό κένωμα – a se goli, a se umili) este smerirea, umilirea cea de bunăvoie a Fiului lui Dumnezeu care S-a întrupat spre mântuirea oamenilor. Motivul Întrupării este iubirea lui Dumnezeu faţă de om. Această Întrupare a lui Dumnezeu în om a însemnat un act de smerenie. Rostul chenozei Fiului este unul ontologic, de ridicare a firii omeneşti din păcat şi îndumnezeirea ei. Fiul lui Dumnezeu Şi-a împropriat cele omeneşti, afară de păcat, ca să urce firea omenească la cinstea împărătească. (n.n.)

350. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Tocmai în faptul că, întrupându-Se, Cuvântul S-a făcut aşa de mic şi de smerit, El a făcut un lucru pe care nu-l pot face oamenii şi de aceea a dovedit chiar prin smerenia Lui că e Dumnezeu (ca să nu mai vorbim de faptele minunate şi de învierea săvârşite prin trupul Lui)". (nota 2, p. 90)

351. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Oamenii râd de smerenia lui Hristos şi de crucea suportată de El, ca de nişte lucruri prea omeneşti, deci nedemne de Dumnezeu. Dar chiar în acestea s-a arătat puterea Lui dumnezeiască, pentru că niciun om nu le-ar fi suportat cum le-a suportat El, prin puterea dumnezeiască. De aceea chiar prin ele i-a atras pe oameni la credinţa în El". (nota 3, p. 90)

„Da, este un lucru cu totul neobișnuit că Dumnezeul Cel negrăit, Cel netălmăcit, Cel neînțeles, Cel asemenea Tatălui, a primit să vină pe pământ din pântece feciorelnic, a primit să Se nască din femeie și să aibă strămoși pe David și pe Avraam. Dar pentru ce spun pe David și pe Avraam? Lucru plin cu totul de spaimă și uimire este că a avut strămoși pe acele femei păcătoase despre care am vorbit mai înainte[352]. Când auzi acestea, ridică capul sus! Nu te gândi la ceva umilitor. Dimpotrivă, minunează-te că, fiind Fiu al Dumnezeului celui fără de început și adevărat Fiu, a primit să audă spunându-I-se Fiu al lui David, pentru ca pe tine să te facă fiu al lui Dumnezeu! A primit să Se facă rob Tatălui, pentru ca ție, robului, să-ți facă Tată pe Stăpânul". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, Omilia II, II, în *PSB*, vol. 23, p. 29)

„Făcătorul tuturor, Cuvântul lui Dumnezeu Cel Unul-Născut, coborându-Se pe Sine spre deșertare (chenoză), s-a uns de către Tatăl și s-a făcut ca noi. Și scopul chenozei (deșertării) a fost să mântuiască pe cei de pe pământ[353]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, Cartea a V-a, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 177)

„Căci S-a pogorât la smerenie și S-a arătat ca noi, nu ca să pătimească ceva din ale celor ce s-au obișnuit să facă nedreptăți, deci nu renunțând să fie Dumnezeu și Fiu cu adevărat, ci ca să ridice pe cel ce era în stare de rob și de creatură, adică pe noi, la slava care se află în mod propriu numai la El singur, făcându-ne fii ai lui Dumnezeu. Deci când e pus între noi, fiindcă S-a numit Întâiul Născut, nu-L forțăm să coboare la ceea ce e contrar firii Lui, departe de aceasta. Ci ne ridică mai degrabă El pe noi spre

352. Este vorba de femei păcătoase, și anume de adultere, desfrânate, femei născute din căsătorii nelegitime, femei de alt neam, păgâne ș.a.m.d. Sf. Ioan, în capitolele anterioare oferă și exemple de astfel de femei: nevasta lui Urie, Tamara, Rahav, Rut etc. (n.n.)

353. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „(...) cum se poate smeri Fiul lui Dumnezeu făcându-Se om și încă un om smerit? Dacă Dumnezeu însuși a făcut pe om să se înalțe prin simțirea de iubire, de milă, iar aceasta înseamnă coborârea smerită la semeni care suferă de pe urma izolării prin mândria nefirească, oare nu e în Dumnezeu însuși capacitatea de simțire, de milă, de coborâre la cei ce suferă când ajung în mândria păcatului? Și nu e în această capacitate adevărata superioritate a lui Dumnezeu? Dumnezeu smerindu-Se cu înțelegere, cu milă de oameni, manifestă o mai mare putere decât rămânând nepăsător și rigid. Căci prin smerenie, milă și înțelegere îi câștigă. Prin milă devine om adevărat; prin milă se apropie cu adevărat de ei și ei se apropie de El. Se apropie de ei, arătând mila față de ei și trezind mila lor față de El. El flămânzește, obosește, pătimește durerile morții, arătând mila față de oameni și trezind mila lor. Ne face *frățiorii* Săi și El se face *frățiorul* nostru. Totuși El e tare în acestea. El le rabdă real, dar le și biruiește răbdându-le real, comunicând și oamenilor această putere. Îmbină paradoxal smerenia cu puterea. Se supune lor și e mai tare ca ele. Acesta e Dumnezeu făcut om. Fiul lui Dumnezeu se poate face subiectul firii capabilă de suferința de pe urma izolării de semeni, dar capabilă și de milă când biruiește mândria, și capabilă să-și rabde suferința biruind-o. Dumnezeu adevărat nu e un Dumnezeu încremenit în superioritatea Lui. În lucrările sau energiile Sale se poate situa în diferite grade și forme de viață, dar toate exprimă tăria neschimbată în bunătate a firii Sale. El se poate face până și subiectul firii noastre și a energiilor și pătimirilor ei, pe care El a făcut-o, pătrunzându-o de lucrările Sale, care închid în ele și simțirea și mila. În viața internă a Treimii nu e milă, pentru că Persoanele fiind perfect unite prin fire, nu suferă de singurătate. Oamenii sunt făcuți să înainteze la unitatea deplină și prin libertatea lor, folosind rău libertatea pot ajunge la suferința singurătății. Dar Dumnezeu are în iubirea față de făpturile Sale conștiente și virtualitatea milei pentru cazul că ajung la această suferință. Iar în milă e putința coborârii la cel ce suferă. *Chenoza* Sa o mai poate trăi Hristos și drept conștiință a dependenței umanității Sale de Dumnezeirea Sa. Dar în același timp El face umanitatea să se bucure de absolutitatea Lui ca Dumnezeu. Dar prin aceasta nu face umanitatea Sa independentă de dumnezeirea Sa. E o ridicare a umanității Sale prin coborârea la ea. Aici avem un nou paradox: participarea umanității Sale la caracterul absolut al ipostasului Său divin, dar neîncetarea ei de a fi umanitate dependentă de El ca ipostasul ei divin. Trupul meu participă la caracterul de subiect al spiritului meu, dar nu încetează de a fi trup, netransformat în spirit". (nota 298, p. 177)

demnitatea cea mai presus de fire[354]. Căci a declara că firea dumnezeiască și negrăită a fost forțată sau învinsă de creatură, cum n-ar fi cu totul absurd? Deci făcându-Se ca noi, nu înseamnă că va fi cândva ca noi, ca Unul ce-ar fi lepădat ceea ce-I este propriu, ci noi ne-am ridicat prin El mai presus de noi, depășind, prin cinstirea din partea Lui, măsura noastră, înălțându-ne spre ceea ce e sus și deasupra noastră". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuvântul IV, în *PSB*, vol. 40, pp. 152-153)

„De dragul nostru, n-a ținut să rămână în demnități excelente și supreme, adică în chipul și egalitatea Tatălui, ci a ales golirea (chenoza) în trup, cu toate urmările ei normale și cuvenite, socotind această umilire ca nimic, numai ca să restabilească integritatea noastră, recreând firea de la început în El spre înnoirea vieții în Duhul[355]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul V, în *PSB*, vol. 40, p. 188)

„Dar chenoza (deșertarea, golirea) Îl coboară oarecum la ceea ce suntem noi, deși nu a fost silit Cel ce este împreună cu Tatăl, Împăratul tuturor, căci n-a fost silit vreodată Unul-Născut împotriva voii[356], ci mai degrabă prin voia Sa a primit deșertarea din iubire față de noi. Fiindcă S-a smerit pe Sine, cu voia, și nu din vreo necesitate[357]. Căci s-ar dovedi că S-a întrupat împotriva voii Sale dacă ar fi cineva care-L poate stăpâni și i-ar porunci să meargă fără voie spre aceasta. Deci S-a smerit pe Sine de bunăvoie pentru noi. Fiindcă altfel nu vom fi niciodată fii după har și dumnezei, dacă Unul-Născut nu Și-ar fi însușit pentru noi și din pricina noastră smerenia, al cărei chip luându-l și noi prin împărtășirea de Duhul, devenim fii ai lui Dumnezeu și dumnezei[358]. Deci, când spunem că a unit în oarecare mod omenescul cu Dumnezeirea, să nu te

---

354. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Când Îl numim pe Hristos Întâiul Născut, nu-L silim să coboare între noi, ci pe noi să ne ridicăm ca urmași ai Lui într-o viață în care e Întâiul dintre oameni, la o viață mai presus de firea noastră omenească". (nota 206, p. 153)

355. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Îl admirăm pe Fiul lui Dumnezeu pentru că renunță pentru o vreme la strălucirea Lui supremă, luând chip de rob pentru a umple acest chip al nostru de strălucirea Lui dumnezeiască. Admirația aceasta arată că nu putem spune ce e mai mare în Fiul lui Dumnezeu: faptul de-a fi în strălucirea Tatălui Său, sau de-a Se coborî la noi din dragoste pentru noi, pentru a ne înălța și pe noi. Poate că trebuie să cugetăm că, această capacitatea de-a Se pogorî la noi, când ne putea ridica la înălțimea Lui, se cuprinde în însăși înălțimea Lui extremă. Ea nu e înălțime egoistă, ci o înălțime în iubirea externă.Am spus într-o notă anterioară că a face ceva din nimic este un semn al atotputerniciei lui Dumnezeu. Dar a uni Fiul lui Dumnezeu chipul Tatălui Său, pe care Îl poartă ca născut din ființa Lui, cu chipul omului creat de El, duce până la capăt iubirea extremă a lui Dumnezeu față de făptura atotputerniciei Sale, iubire arătată și în crearea acestei făpturi. Dumnezeul credinței creștine este într-adevăr Dumnezeul supremei iubiri. El dă un sens pozitiv culminant existenței. Sensul acesta e formulat în trei învățături: a) un Dumnezeu al Treimii; b) Un Dumnezeu Creator al lumii; c) Fiul lui Dumnezeu făcut om. Se poate uni cu ei pentru veci, ca și cu frații Săi. Credința creștină vede pe Dumnezeu în culmea atotputerniciei și a iubirii, dar și valoarea culminantă a omului, creat pentru a fi unit cu Fiul lui Dumnezeu ca și cu un frate al Său". (nota 273, p. 188)

356. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu flămânzea de silă Hristos, nu pătimea fără voia Lui. Toate cele omenești, mărginirile, le suporta cu voia. Dar și în aceasta se manifesta puterea Lui dumnezeiască. Suporta cele omenești, afară de păcat". (nota 1939, p. 1031)

357. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă fără voie ar fi devenit om și ar fi trebuit să suporte cele omenești, n-ar fi fost Dumnezeu atotputernic, ci ar fi fost supus, prin cine știe ce evoluție, legii trecerii de la cele puternice la cele slabe. Aceasta e concepția panteistă, care nu vede o deosebire de ființă între Dumnezeu și lume. Nu se poate să nu fie undeva o libertate unită cu atotputernicia. Fără ea, nimic nu s-ar explica". (nota 1940, p. 1032)

358. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Smerenia de bună voie a lui Hristos Îl arată ca Dumnezeu adevărat. Căci, dacă ar avea pe cineva superior Lui, s-ar smeri din voia sau rânduiala aceluia. Dar numai prin smerenia Sa de bună voie ne-a dat și nouă posibilitatea să fim asemenea Lui, adică fii ai lui Dumnezeu după har. Însuși Fiul lui Dumnezeu S-a făcut ca noi, pentru ca noi să ne putem uni cu El de bunăvoie și să ne înălțăm la demnitatea Lui". (nota 1941, p. 1032)

sminteşti, părăsind, cu neînţelegere, minunarea cuvenită măiestriei neasemănate pusă în cuvintele Lui, care păstrează pentru noi caracterul lor dublu, aşa încât să vedem în acelaşi timp pe Dumnezeu şi Omul, Care grăieşte, împletind cu slava firii negrăite smerenia omenităţii, păstrând unirea armonioasă dintre cele două". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, Cap. 9, în *PSB*, vol. 41, pp. 1031-1032)

„Căci dacă S-a smerit pe Sine, a disprețuit rușinea (*Evrei* 12, 2) și, făcându-Se om pentru tine, a luat micimea smereniei tale (*Filipeni* 2, 8), mare fiind cinstea Celui ce a primit-o[359]. Şi mă mir că, auzind că S-a deşertat (fiindcă S-a deşertat pentru noi – *Filipeni* 2, 7), nu te gândeşti la plinătate, ci, privind numai la smerenie, nu înţelegi înălţimea. Căci, cum S-ar fi deşertat, dacă n-ar fi fost desăvârşit ca Dumnezeu? Şi în ce mod S-ar fi deşertat, dacă nu cugeţi la înălţimile firii Lui negrăite?[360] De aceea, fiind deplin şi atotdesăvârşit, ca Dumnezeu, S-a deşertat pentru tine, pogorându-Se la asemănarea cu tine; şi, fiind înalt, ca Fiu al lui Dumnezeu şi din însăşi fiinţa Tatălui, S-a smerit pe Sine Cel ce S-a coborât din înălţimile slavei dumnezeieşti atât de mult, încât a cunoscut firea (noastră)[361]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Cap. 1, în *PSB*, vol. 41, pp. 1149-1150)

„(...) Dumnezeu care a făcut firea, iar când s-a îmbolnăvit de patimi a tămăduit-o cu înţelepciune din iubirea cea către noi. *S-a deşertat pe Sine chip de rob luând* (*Filipeni* 2, 7), unind-o pe aceasta cu Sine după ipostas. Astfel, S-a făcut întreg ca noi, din noi, pentru noi, făcându-Se atât de mult om, cât să pară celor necredincioşi că nu e Dumnezeu; dar a rămas totuşi atât de mult Dumnezeu cât poate să cugete raţiunea negrăită, adevărată şi binecredincioasă a celor credincioşi. Şi aceasta a făcut-o ca să surpe lucrurile diavolului şi, redând firii puterile neprihănite, să reînnoiască puterea iubirii prin care oamenii să se unească cu El şi între ei şi să se opună iubirii egoiste, primul păcat şi primul făt al diavolului, care este şi se cunoaşte la rândul ei ca fiind maica patimilor de după ea. Pe aceasta nimicind-o prin iubire, Cel ce S-a dat pe Sine

359. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În sine, micimea este un lucru de dispreţuit. Dar când o ia cineva mărit, din iubire pentru cel mic, fapta acestei smeriri din iubire pentru cel mic devine o dovadă a înălţimii celui ce o săvârşeşte, iar când o face chiar Dumnezeu e o adevărată minune". (nota 2168, p. 1149)

360. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Când ni se spune că Fiul lui Dumnezeu *S-a deşertat* făcându-Se om, nu trebuie să uităm plenitudinea în care a rămas. Şi când vedem smerenia acceptată, nu trebuie să uităm înălţimea pe care a păstrat-o. Căci şi golirea Celui ce are plenitudinea e tot un semn al plenitudinii, precum şi smerirea Celui înalt e o dovadă a înălţimii Lui. Numai Cel înalt se poate smeri cu adevărat, arătând chiar în smerenie cât de înalt este. Şi numai Cel ce are plenitudinea are de unde să Se deşerte, fără să o piardă. Acela aduce plenitudinea şi înălţimea Lui într-o formă accesibilă şi cuceritoare la cel spre care Se deşartă şi spre care Se smereşte". (nota 2169, p. 1149)

361. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu S-a pogorât atât de mult din înălţimea Sa de Dumnezeu, fără a înceta să fie Dumnezeu, încât a putut fi într-un fel simţit şi *văzut*, prin trupul asumat, ca Dumnezeu de către cei ce purtau firea omenească. Desigur că au putut să-L vadă ca Dumnezeu pentru că le-a dat puterea Sa dumnezeiască. Dar şi aceasta este, pe de o parte, o coborâre la capacitatea oamenilor de a folosi puterea Lui, pe de alta, o înălţare a oamenilor. În general, omul nu e făcut pentru a trăi despărţit de Dumnezeu. Numai primind puterile dumnezeieşti se realizează ca om deplin. Dar Dumnezeu L-a făcut pe om aşa. Numai prin Dumnezeu sunt create şi susţinute toate şi numai prin El, sau în unire cu El, se desăvârşesc toate. În toate se arată puterea lui Dumnezeu. Şi numai pentru că are un Fiu Unul-Născut, Dumnezeu poate să-Şi arate puterea dumnezeiască, creând lumea şi desăvârşind-o prin El. Altfel, sau n-ar putea ieşi din *închisoarea* dumnezeirii Sale, sau S-ar naşte din El o lume prin emanaţie, sau prin evoluţie, fără voia Lui. În acest caz, nefiind nicăieri o libertate, n-ar fi niciunde o putere reală. Totul s-ar desfăşura automat, ca o putere fără putere". (nota 2170, p. 1150)

ca dar vrednic de Dumnezeu, a nimicit prin ea și toată mulțimea de patimi care nu mai au după ea altă temelie sau cauză a existenței". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 2, în *PSB*, vol. 81, p. 31)

„Să vestim cu binecredincioșie și taina coborârii neschimbate pentru noi prin trup a Dumnezeului tuturor, mărturisind deodată pe Hristos cu adevărat Dumnezeu și om: Dumnezeu fiind în mod necauzat pentru Sine[362], iar om făcându-Se pentru noi mai pe urmă. N-a părăsit ceea ce era pentru ceea ce S-a făcut, căci e neschimbat; nici n-a negat ceea ce S-a făcut pentru ceea ce era, căci era de oameni iubitor. Pentru că numai Lui, Care este propriu-zis, Îi era cu putință din belșugul de putere să Se facă fără schimbare în mod neamestecat ceea ce nu era[363] și să rămână propriu ceea ce era și ceea ce S-a făcut". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 16, în *PSB*, vol. 81, pp. 144-145)

„Căci a binevoit să Se facă El Însuși sământa întrupării Sale, ca să Se facă și om cu adevărat și să arate, prin zămislirea fără de sământă și prin nașterea nestricăcioasă și firea înnoită, dar nepătimind prin înnoire nicio micșorare. Căci taina aceasta a fost o coborâre (chenoză) de bună voie a lui Dumnezeu la oameni pentru bunătatea Lui. Dar această coborâre de bună voie prin trup n-a fost o cădere a Dumnezeirii (din dumnezeire). Căci a rămas ceea ce era, deși S-a făcut ceea ce nu era. Căci era neschimbabil. Și a păstrat ceea ce S-a făcut, rămânând însă ceea ce era. Fiindcă era de oameni iubitor[364]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 19, în *PSB*, vol. 81, pp. 153-154)

---

362. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos ca Dumnezeu e necauzat și pentru Sine. Căci nașterea din Tatăl nu înseamnă că e cauza, ca toate cele create din nimic de o putere superioară lor. El e împreună cu Tatăl din veci. Tatăl nu a fost niciodată fără Fiul. Fiul ține de Tatăl. Existența din veci a Tatălui înseamnă existența din veci a Fiului. Este existența plenară ca iubire fecundă, care nu poate fi decât a unei Persoane pentru altă Persoană. Întrucât existența n-a început vreodată, existența din veci nu poate fi decât desăvârșită, plenară. Și această existență e una cu iubirea fecundă. Iar iubirea e a unei Persoane față de altă persoană. Unde nu este iubire, existența se veștejește. Deci existența cea fără început e existența personală treimică.Omul ca și creatură există pentru Dumnezeu. Dumnezeu e prin Sine și pentru Sine. Nu e nicio cauză și niciun scop în afară de Dumnezeu, pentru care ar exista El. El nu-Și are existența din altceva și nu există ca mijloc pentru altceva nici ca să-Și ajungă desăvârșirea înaintând spre altceva. El are în Sine desăvârșirea actualizată ca existență deplin iubitoare". (nota 303, p. 144)

363. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cuvântul prin care toate s-au făcut, făcându-Se om fără să Se schimbe. Își arată chiar în chenoză belșugul Său de putere. A Se putea coborî, arătând mărimea puterii Sale, e tot un semn de putere. El S-a făcut om pentru noi pe urmă, nu pentru că avea nevoie de noi. În acest caz ar fi trebuit să fie om din veci. S-a făcut om nu pentru nevoia Lui, ci a noastră. El a putut exista și fără a Se face om. Deci S-a făcut om din iubire. El S-a micșorat (a acceptat chenoza) din iubire. Aceasta este o altă formă a înălțimii Lui spirituale. El Se micșorează pentru cei mici, ca ei să poată suporta apropierea Lui, ca să simtă iubirea Lui, deci și ca să se poată înălța prin ea. Chenoza e o relație benevolă a lui Dumnezeu cu cei mai mici decât El, care, fiind creați într-o altă formă de existență, nu pot fi ca El prin fire, dar pot fi înălțați la nesfârșit în El. Chenoza e o micșorare a lui Dumnezeu în cadrul măririi Lui. E forma iubitoare față de cei mici a măririi Lui. Ea arată libertatea lui Dumnezeu în formele măririi Sale. Și aceasta se vede în faptul că, făcându-Se om, n-a încetat să fie Dumnezeu". (nota 304, p. 145)

364. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cum S-ar fi arătat de oameni iubitor, dacă ar fi topit umanitatea pe care a asumat-o, sau n-ar fi rămas ca Dumnezeu izvorul vieții nemuritoare pentru aceasta? În panteismul monofizit nu poate exista iubire reală de oameni. Valorile cele cu adevărat mângâietoare ale umanității nu pot exista decât în relația dintre un Dumnezeu personal și omul ca persoană. Panteismul face iluzorii toate valorile care-l însuflețesc pe om și dau sens existenței. Prin această expunere Sf. Maxim afirmă deplinătatea firii omenești, contrar *hotărârii* lui Serghie pe care pare s-o aprobe în rândurile dinainte". (nota 320, p. 154)

## Naşterea din Fecioară

„Dumnezeul nostru Iisus a fost zămislit de Maria, după rânduiala lui Dumnezeu, *din sământa lui David* (*Ioan* 7, 42; *Romani* 1, 3; *2 Timotei* 2, 8) și din Duhul Sfânt". (Sf. IGNATIE TEOFORUL, *Epistole*, „Către efeseni", cap. XVIII, 2, în *PSB*, vol. 1, p. 196)

„Celsus nu știe ce însemnătate avea naşterea feciorelnică și curată, fără de nicio stricăciune, a acelui trup care avea să slujească la mântuirea oamenilor. Celsus crede ca firea dumnezeiască a fost coborâtă în întinare și zice că a fost pângărită când a intrat în trup de femeie, până să i se croiască un trup propriu, sau atunci când firea dumnezeiască a luat asupră-și un trup. Celsus se aseamănă cu cei ce cred că razele soarelui se întinează în noroiul și în corpurile puturoase prin care trec, și nu rămân curate dacă le întâlnesc". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, cap. LXXIII, în *PSB*, vol. 9, p. 434)

„Pricina hotărârii de a coborî stă – așa cum cu mult înainte o și spuseseră prorocii – în purtarea de grijă față de toate; la urma urmei este firesc ca un creator să se îngrijească de creația lui. Dar, de vreme ce urma ca El să ia înfățișarea trupească și creată și să zăbovească un timp pe pământ (așa cum o cereau lucrurile), și-a rânduit o naștere zămislită fără căsnicie, adică în afara împreunării nupțiale: o naștere dintr-o Fecioară sfântă (fiind Maica Domnului fecioară). Așa și-a făcut ființa aceasta dumnezeiască intrarea în timp; așa a devenit vizibilă esența cea spirituală; așa a putut lumina cea netrupească să devină trup". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea a V-a, 11.9, în *PSB*, vol. 14, p. 268)

„Naşterea Lui, însă, e superioară naşterii noastre, pentru că s-a născut fără căsătorie. Naşterea este o naştere omenească, îi spune îngerul Fecioarei, pentru că ai să ai în pântece; dar naşterea aceasta este mai cinstită decât o naştere omenească, pentru că se face fără împreunare. Îți spun asta ca să cunoşti în ce se aseamănă și în ce se deosebește naşterea ta de celelalte naşteri.

Uită-te cu câtă înțelepciune au fost făcute toate! Superioritatea naşterii Fecioarei n-a dus la pierderea asemănării și înrudirii cu celelalte naşteri, dar nici asemănarea n-a pus în umbră superioritatea, ci prin fapte s-a arătat și una și alta. Pe de o parte, se aseamănă întru totul cu naşterea noastră, iar pe de altă parte, se deosebește întru totul". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia XLIX, II, în *PSB*, vol. 22, p. 170)

„Nu merge (...) mai departe cu iscoditul! Nu căuta mai mult decât spun cuvintele evanghelistului! Nu te întreba: cum a lucrat Duhul Cel Sfânt această zămislire din Fecioară? Dacă nu ne putem explica chipul în care se plăsmuiește copilul când se naşte în chip firesc, cum putem să ne explicăm, oare, o naştere săvârșită prin minunea Sfântului Duh? Ca să nu mai hărțuiești pe evanghelist, ca să nu te mai necăjești punând mereu aceste întrebări, scapă de orice nedumerire spunând: Dumnezeu a făcut minunea! Chiar evanghelistul spune așa: Nu știu nimic mai mult; atât știu, că ceea ce s-a făcut, s-a făcut de la Duhul Sfânt.

Să se ruşineze dar cei care caută să pătrundă cu mintea lor naşterea cea de sus a Fiului! Dacă nimeni nu poate explica naşterea aceasta în timp din Fecioară, naştere cu nenumărați martori, prezisă cu atâția ani înainte, văzută și pipăită, cât de mare trebuie

să fie nebunia acelora care iscodesc și încearcă să pătrundă cu mintea nașterea cea nespusă a Fiului din Tatăl? Nici arhanghelul Gavriil, nici Matei n-au putut sa spună ceva mai mult, ci atât doar că S-a născut de la Duhul Sfânt; dar cum de la Duhul și în ce chip, niciunul dintre ei nu ne-a explicat. Nici nu era cu putință". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia IV, III, în *PSB*, vol. 23, p. 50)

„Se cădea să fie netulburat pântecele acela în care a pășit Creatorul universului! Se cădea să fie lipsit de orice frământare sufletească sufletul care a fost învrednicit să slujească unor taine atât de mari! Aceasta este pricina pentru care îngerul o vestește pe Fecioară înainte de zămislire, iar pe Iosif, atunci când avea să nască". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia IV, V, în *PSB*, vol. 23, p. 54)

„Apoi magii nu numai că I s-au închinat, ci, deschizând vistieriile lor, I-au adus daruri; și daruri nu ca unui om, ci ca unui Dumnezeu. Că tămâia și smirna sunt simboluri ale lui Dumnezeu. Ce i-a făcut, dar, pe magi să se închine Lui?

– Aceea ce i-a făcut să plece din țara lor și să facă un drum atât de lung, anume: steaua și lumina pusă de Dumnezeu în sufletul lor; ele i-au călăuzit treptat spre o cunoaștere mai desăvârșită a lucrurilor. De n-ar fi fost asta, nici nu I-ar fi arătat Pruncului o cinste atât de mare, când toate cele din jurul Lui erau sărăcăcioase. Nimic din cele văzute de ei nu era strălucitor și mare, ci o iesle, o colibă și o Mamă săracă, ca să vezi descoperită filosofia magilor, ca să cunoști că n-au venit la El ca la simplu om, ci ca la Dumnezeu și binefăcător. De aceea nu i-a smintit nimic din cele văzute, ci I s-au închinat și I-au adus daruri, lipsite de toată greutatea legii iudaice; că nu I-au jertfit oi și viței, ci daruri care erau aproape de filosofia Bisericii noastre, adică: credință, ascultare și dragoste". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia VIII, I, în *PSB*, vol. 23, p. 101)

„Căci din toate miliardele de oameni de până acum și până ce va continua să curgă, prin naștere, firea celor ce vor veni, numai Acesta a venit în viața aceasta printr-un nou fel de naștere. Iar El nu a coborât firea ca să se nască, ci i-a slujit (...). Căci venind în viață prin trup și sânge, El singur S-a născut din curăția fecioarească.

Zămislirea Lui a fost fără însoțire, iar nașterea, fără întinăciune și fără durere. Cămară de nuntă i-a fost puterea Celui preaînalt, care a umbrit ca un nor fecioria; torța de nuntă, lumina Sfântului Duh; patul, nepătimirea; și nunta, nestricăciunea. Deci bine este numit Cel ce S-a născut din aceasta *ales din zeci de mii* (...), ceea ce înseamnă că nu e din patul durerii. Căci numai nașterea Lui nu e nașterea întru durere, precum zămislirea e fără nuntă. Pentru că numirile de feciorie și naștere întru durere nu se pot întâlni la una și aceeași[365]. Ci, precum ni s-a dat Fiu fără Tată, așa ni s-a născut și prunc fără naștere și durere. Căci precum n-a cunoscut Fecioara cum a luat

365. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unde se zămislește întru feciorie, deci fără împreunarea între bărbat și femeie, care strică fecioria, nu e nici nașterea întru durere. Precum zămislirea se face sub puterea Duhului, care copleșește carnea și legea firii, așa și nașterea se face prin aceeași putere a Duhului, care copleșește legea firii potrivit căreia nașterea e însoțită de durere. Dacă însuși duhul din noi poate copleși până la un grad, prin întărirea dată de el, anumite procese și simțiri ale trupului, cu atât mai mult o poate face aceasta Duhul dumnezeiesc cel atotputernic, Care întărește și duhul nostru, ridicându-l peste nivelul cel mai înalt al celor ce-i sunt lui cu putință. Duhul dumnezeiesc de-viață-făcător a putut actualiza în sămânța femeii virtualitatea bărbătească din ea, dat fiind că femeia poartă în ea virtualitatea bărbatului și bărbatul, pe a femeii, fapt care se arată într-un alt fel și în apariția Evei din Adam, la început". (nota 268, p. 294)

ființă în trupul ei trupul purtător de Dumnezeu, așa n-a simțit nașterea. Încă prorocul a mărturisit nașterea fără dureri. Căci zice Isaia: *Înainte de a veni durerile naşterii, a scăpat şi a născut fecior* (*Isaia* 66, 7). De aceea, a fost deosebit și străin în amândouă privințele de rânduiala firii, întrucât nici n-a început din plăcere, nici n-a ieșit la lumină prin dureri[366].

Şi aceasta se petrece, printr-o urmare firească, într-un chip cu totul cuvenit. Căci odată ce aceea care a introdus prin păcat moartea în fire a fost osândită să nască în întristări şi dureri, trebuia desigur ca Maica Vieții să înceapă purtarea pruncului din bucurie, şi să ducă la capăt naşterea prin bucurie[367]. Căci zice arhanghelul către ea: *Bucură-te cea cu dar hărăzită* (*Luca* 1, 28), alungând prin cuvânt întristarea cea întipărită la începutul naşterii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, Omilia XIII, în *PSB*, vol. 29, pp. 293-294)

„Omul se naşte din împreunare firească între bărbat şi femeie, iar după moarte trece în stricăciune. Dacă aceleaşi lucruri le-ar spune învățătura noastră şi despre Hristos, atunci ai avea tot dreptul să refuzi a socoti drept Dumnezeu pe Acela pe care mărturia noastră îl aşază în rândul firii. Dacă însă, dimpotrivă, auzi că şi El s-a născut, dar atât felul cum a fost zămislit, cât şi modul cum S-a născut trec dincolo de rânduielile obişnuite în natură şi de părtăşia cu ea – ambele fiind cu totul străine de schimbările care duc la stricăciune – în acest caz necredința ta va trebui în mod logic şi consecvent să facă loc credinței, afirmând că El n-a fost un om de genul celorlalți oameni care se nasc în chip firesc.

Or, dacă nu crezi că dacă a fost un astfel de om, atunci trebuie în mod necesar să crezi că era Dumnezeu. Cel ce a istorisit naşterea lui Hristos, acela a adăugat şi faptul că naşterea Lui s-a făcut dintr-o fecioară (*Matei* 1, 16, 23)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 13, în *PSB*, vol. 30, pp. 308-309)

„Dar din Sfânta Fecioară s-a născut trupul dumnezeiesc, plăsmuit negrăit în Sfânta Fecioară, neținând seama de legile firii. Căci n-a avut lipsă de o aducere în ființă prin sămânță întâiul născut dintre sfinți, începătura celor ce au primit naşterea a doua din Dumnezeu prin Duhul, despre care s-a spus limpede: *Care nu din sânge, nici din voia trupului, ci din Dumnezeu s-au născut* (*Ioan* 1, 13). Deci a scăpat de osânda legii Sfânta Fecioară, nefiind însămânțată nicidecum, ci zămislind Pruncul dumnezeiesc prin lucrarea Sfântului Duh[368]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a XV-a, în *PSB*, vol. 38, pp. 539-540)

---

366. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iisus, neprovenind din plăcere, în trupul Lui nu s-a imprimat pornirea spre plăcere, de aceea, suportând durerea fără a alerga în brațele plăcerii, a învins cu tărie durerea. Trupul e supus tendinței spre plăcere şi e biruit de durere pentru că acestea sunt ca nişte spasme ale cărnii în care s-a dezvoltat o sensibilitate exagerată, prin faptul că s-a slăbit puterea duhului (sufletului) asupra lui, în urma ieşirii din legătura strânsă cu Duhul dumnezeiesc". (nota 269, p. 294)

367. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Eva, prin păcatul ruperii de Dumnezeu şi a slăbirii duhului ei, a pricinuit întărirea senzațiilor trupeşti în fire, deci tendința spre plăcere şi frica de durerea sporită ce se naşte din plăcere, era firesc ca Maria, care n-a căutat plăcerea împreunării cu bărbatul, ci a întărit în ea bucuria spirituală a unirii cu Dumnezeu, să fie ferită şi de durere în naşterea ca om a Fiului Dumnezeiesc". (nota 270, p. 294)

368. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Naşterea Domnului nu din legea sângelui, ci din puterea Duhului care copleşeşte legea sângelui, o vede Sf. Chiril ca temelie a naşterii noastre celei de-a doua de la Sfântul Duh, naştere de care avem nevoie pentru viața noastră cea nouă. Dacă Fiul lui Dumnezeu nu S-ar fi născut de la Duhul Sfânt, nu S-ar fi inaugurat această nouă naştere a oamenilor prin naşterea Lui. Din Cel născut fără de sămânță, prin Duhul Sfânt, lucrează Duhul Sfânt ca să ne naştem şi noi a doua oară nu din sânge, ci din Duhul Sfânt". (nota 586, p. 540)

„(...) să înțelegi și cele despre hainele Lui. Ele s-au împărțit în patru părți, dar cămașa a rămas nesfâșiată. Și nu se va greși cu nimic, adăugându-se că, dacă cineva a luat cămașa țesută de sus ca un întreg nesfâșiat, în înțelesul ei mai înalt se indică Sfântul Trup al lui Hristos, pentru alcătuirea lui unitară, fără unirea și contribuția bărbatului și femeii, fiind țesut în forma cuvenită prin lucrarea și puterea de sus a Duhului[369]. Aceste explicații nu aduc nicio pagubă credinței, ci descoperă înțelesul cel de folos, care nu trebuie respins, ci mai degrabă primit ca fiind cea mai bună descoperire a minții". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1124)

„(...) luând El trupul din Neprihănita Fecioară ca dintr-un pământ nespurcat, iar de la Sine sădind viața, pe care Scriptura o socotește suflet mintal și chip al lui Dumnezeu, a făcut omenitatea Sa, sau S-a făcut pe Sine însuși de bunăvoie om pentru noi în chip neschimbat, prin primirea trupului însuflețit mintal și rațional, ca Atotputernicul[370]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a II-a, 111, în *PSB*, vol. 80, pp. 277-278)

„Deodată cu zămislirea, care nu trebuie cugetată nicio clipă ca anterioară, Domnul a primit și Duhul de-viață-făcător, adică insuflarea ce ține de omenitatea Lui, sau sufletul mintal, împreună cu trupul cel din Neprihănita Fecioară, și nu după zămislire[371]".

---

369. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E o remarcabilă înțelegere a cămășii necusute din părți a lui Hristos, ci țesută ca un întreg, de sus, ca o reprezentare a trupului Său, care nu s-a urzit din contribuția bărbatului și femeii, ci a ieșit ca om întreg, de sus, prin lucrarea Sfântului Duh". (nota 2127, p. 1124)

370. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Domnul Iisus Hristos Se constituie ca om pe de o parte după oarecare asemănare cu Adam, deși e și născut după o oarecare asemănare cu noi, pe de alta, e făcut altfel decât Adam și altfel decât noi. El a adus neîntinarea într-un trup luat din trup omenesc ca al nostru, care a fost sălaș corespunzător pentru sufletul Lui neîntinat creat prin insuflare dumnezeiască". (nota 348, p. 278)

371. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Maxim ține să facă evident că nici la Domnul, nici la ceilalți oameni nu se admite o separare în aducerea la existență a sufletului și a trupului. Numai prin cugetare se poate distinge între aducerea la existență a sufletului prin insuflare de către Dumnezeu și a trupului, din alt trup, în cazul lui Hristos, și din alte trupuri, în cazul nostru, sau din pământ, în cazul lui Adam. Sunt două acte concomitente, indisolubil legate între ele, sau o pereche de acte neseparate având ca rezultat persoana umană, ca unitate desăvârșită. Sfântul Maxim a ținut să dea aceste două explicări pentru că unii considerau că în vorbirea Sfântului Grigorie s-ar indica o a patra naștere, care ar putea implica o preexistență a sufletului.Sfântul Maxim, deși distinge actul dumnezeiesc, prin care aduce sufletul la existență, de actul nașterii trupului din trup, le unește nu numai prin concomitența lor, ci și prin referirea unuia la altul și prin faptul că ele concură în a aduce la existența reală o persoană umană conformă unei rațiuni unitare a ei în Dumnezeu. De aceea credem că putem merge mai departe în accentuarea unității duale a actului prin care e adusă la existență o persoană omenească. O face de altfel aceasta însuși Sfântul Maxim. De fapt, trupul omenesc, care se naște din trupuri, nu e numai o entitate biologică, ci e o raționalitate organizată, inarticulată chiar de la începutul formării într-o cunoscătoare sau într-un suflet conștient (rezultatele științei ne-au dovedit că însăși materia e o raționalitate plasticizată). Actul de zămislire a omului nou nu e numai zămislirea unui trup de către două trupuri de sex contrar, ci actul de zămislire a unui trup insuflat cu suflet rațional, deci a unei persoane umane integrale. N-am spune că prin aceasta ne declarăm aderenții traducianismului, după care sufletul vine din sufletul părinților, respingând creaționismul. E în actul de zămislire a unui om nou o misterioasă împreună-lucrare a lui Dumnezeu și a părinților și poate și o implicare, în parte, a sufletelor urmașilor (sau a rațiunilor lor) în cele ale înaintașilor, care ar corespunde unei implicări a rațiunilor lor în rațiunea generală a speciei umane, în Rațiunea supremă, actualizându-se ca persoane concrete prin colaborarea între părinți și Dumnezeu. Simțualitatea excesivă care s-a introdus în actul zămislirii noului om nu a făcut pe Dumnezeu să-Și retragă colaborarea la această zămislire, căci în acest caz ea nu s-ar produce.Aceasta ne dă putința să admitem că, în eventualitatea necăderii lui Adam și a Evei în păcat, zămislirea copiilor s-ar fi produs nu în afara unirii lor trupești, ci printr-o covârșire a senzualității trupești de o sensibilitate a dragostei spirituale sau de înfrânarea ei prin rațiunea sau prin mintea părinților (prin spiritul lor) trăitoare într-o accentuată intuire a lui Dumnezeu și a gustării bunătăților spirituale aflate în El. Pentru că după căderea în păcat zămislirea unui nou om nu se putea înfăptui decât în condiția excesivei sensibilități carnale, Dumnezeu-Cuvântul Și-a zămislit trupul prin evitarea unirii între două trupuri, ceea ce a asociat zămislirea Lui cu o

(Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 111, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 80, p. 278)

„Săvârșind taina cu adevărat atotnouă, pentru care și prin care au fost acelea, cea a întrupării Sale pentru noi, a înnoit firea în ce privește modul, dar nu rațiunea, luând trupul prin mijlocirea sufletului mintal, zămislindu-Se negrăit fără de sămânță și năs-cându-Se fără stricăciune cu adevărat, ca om adevărat, având suflet mintal cu trup de la însăși zămislirea cea negrăită[372]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 114, în *PSB*, vol. 80, p. 293)

„(Umanul din Mântuitorul – n.n.) a fost luat din ființa noastră prin asumarea negrăită din sângele Preasfintei și Neprihănitei Născătoare de Dumnezeu, cu care unindu-Se Cuvântul lui Dumnezeu ca o sămânță, S-a făcut trup, neieșind din faptul de a fi Dumnezeu după ființă. Și S-a făcut om desăvârșit ca noi, afară numai de păcat". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, „Către Preacuviosul presbiter Gheorghe", 3, în *PSB*, vol. 81, p. 209)

„Omenescul Lui se deosebește de al nostru nu pentru rațiunea firii, ci pentru modul nou al nașterii, fiind Același ca noi, dar nu Același după nașterea fără sămânță, deoarece nu e umanitatea simplă, ci cu adevărat a Celui ce S-a făcut om pentru noi[373].

---

trăire spirituală curată a Fecioarei, produsă de lucrarea covârșitoare a Duhului Sfânt. Dumnezeu-Cuvântul, Rațiunea supremă, a întărit rațiunea Fecioarei ca să frâneze sensibilitatea ei trupească și a deschis mintea (spiritul) ei pentru sesizarea prezenței și lucrării lui Dumnezeu, întărind și rațiunea umanității pe care Și-o forma Fiul lui Dumnezeu. Aceasta a apropiat de facerea lui Adam zămislirea Lui ca om, care s-a produs printr-o formare a unui trup fără mijlocirea altui sau altor trupuri, dar a unui trup care se forma de la început ca un trup insuflat cu un suflet rațional, unit cu Dumnezeu prin harul Duhului Sfânt. Căci, dacă rămânem la ideea Părinților despre concomitența creării sufletului și trupului, nu trebuie să se admită o distanță între crearea trupului și a sufletului înzestrat cu un anumit har dumnezeiesc.Distanța dintre crearea trupului și a sufletului e afirmată la facerea fiecărui om, pentru a distinge prin gândire între ceea ce are omul din materie și ceea ce dă Dumnezeu în mod direct (insuflarea sufletului unit cu un anumit har). Omul a fost creat ca un întreg. Trupul lui are de la început în el suflet și un anumit har, prin care e deschis unui alt orizont, mai precis, comuniunii cu Dumnezeu, nefiind închis în natură ca animalul. Insuflarea chipului dumnezeiesc în Adam reprezintă această deschidere a omului spre Dumnezeu prin suflet și o anumită legătură cu Dumnezeu, prin rațiunea care tinde la o cunoaștere infinită, până la totul absolut, și prin virtuți, până la binele la fel de infinit al comuniunii cu Dumnezeu.Nașterea de după cădere, în care sensibilitatea trupurilor ce se unesc s-a accentuat puternic, a covârșit mult deschiderea oamenilor născători și născuți spre orizontul spiritual, închizând în mare măsură venirea la existență a urmașilor în procesul unor legi ale naturii, în care actul lui Dumnezeu părea acoperit. Dar nu a putut fi cu totul acoperit. Omul continuă a se naște nu numai cu trup, ci și cu suflet și într-o anumită legătură cu Dumnezeu, deci deschis spre orizontul spiritual infinit. În zămislirea și nașterea lui Hristos legea naturii e dezlegată sau deschisă iarăși în mod mai direct actului creator al lui Dumnezeu. Dar contribuția naturii umane nu e eliminată total. La ceilalți oameni care se alipesc lui Hristos, actul lui Dumnezeu, prin care omul e ajutat ca să se deschidă liber planului dumnezeiesc sau comuniunii cu Dumnezeu în mod deplin, se înfăptuiește în botez, căruia S-a supus și Hristos, născut cu unele strâmtorări ale trupului ca om". (nota 350, pp. 278-280)

372. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Toate faptele din Vechiul Testament prin care Dumnezeu S-a manifestat intervenind în natură printr-un mod mai presus de modurile ce decurgeau din posibilitățile ei naturale, tăind sau deschizând astfel o cale nouă pentru creație, fără să o știrbească, spre a o conduce la împlinirea adevărată, au culminat în întruparea Fiului lui Dumnezeu conform acestui mod nou. Precum acele acte antecedente întrupării au arătat posibilitatea firii și a lui Dumnezeu pentru actul culminant al acestui mod, tot așa acest act culminant a pus începutul pentru învierea printr-un astfel de mod a întregii firi omenești și, cu ea, a întregii creații. Întruparea lui Hristos a fost deschiderea unei căi noi (καινοτομία) pentru întreaga creație, a căii de îndumnezeire a ei, a căii de ridicare a ei la nivelul de subiect și de mediu al energiilor divine necreate". (nota 368, p. 293)

373. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Maxim deosebește între rațiunea celor create și mai ales a naturii umane și modul de folosire a ei de către om, care poate fi foarte variată, dar fără să iasă din rațiunea lor. În aceasta se arată că Dumnezeu a făcut toate după rațiune sau cu o structură statornică, dar a lăsat loc

Deci şi capacitatea Lui de a voi era adevărat naturală ca a noastră, dar era întipărită totodată dumnezeieşte într-un chip mai presus de noi. Căci e vădit că naşterea fără de sămânţă şi cea prin sămânţă nu taie firea (a Lui de a noastră), ci ele sunt deosebiri păstrând aceleaşi firi, precum şi nenaşterea şi naşterea[374]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, „Către Preacuviosul presbiter Gheorghe", 3, în *PSB*, vol. 81, p. 210)

## Despre steaua care s-a arătat la naşterea Pruncului Iisus

„Haide să dezlegăm problemele puse de cuvintele Evangheliei, începând cu dezlegarea problemelor puse de steaua de la naştere. Dacă vom afla ce stea a fost, de unde a fost, dacă a fost o stea din multele stele sau alta decât celelalte, dacă a fost o stea adevărată sau numai una aparentă, atunci vom înţelege cu uşurinţă şi pe toate celelalte.

– De unde vom căpăta răspuns la aceste întrebări?

– Chiar din cele scrise în Evanghelie. Că n-a fost una dintre stelele cele multe, dar, mai bine spus, după părerea mea, n-a fost nici stea, ci o putere nevăzută, care a luat chip de stea, se vede în primul loc din mersul ei. Nu este, nu este vreo stea care să meargă pe cer cum a mers steaua aceasta; noi vedem că şi soarele şi luna şi toate celelalte stele merg de la răsărit la apus; steaua aceasta, însă, mergea de la miazănoapte la miazăzi, că aşa se află Palestina faţă de Persia. În al doilea loc, şi din timpul în care s-a arătat putem vedea că steaua aceasta n-a fost una dintre multele stele. Nu se vedea noaptea, ci ziua namiaza mare pe când strălucea soarele; putere pe care n-o au nici stelele, nici luna; că luna depăşeşte în strălucire pe toate celelalte stele, dar când se ivesc razele soarelui, se ascunde îndată şi dispare. Steaua aceasta, însă, prin mărimea strălucirii sale, a biruit şi razele soarelui; strălucea mai tare decât ele; lumina mai puternic, deşi era atâta lumină.

În al treilea rând, se vede că nu era una dintre celelalte stele, pentru că apărea şi apoi iarăşi dispărea. Pe drumul până în Palestina steaua se arăta conducând pe magi; când au ajuns în Ierusalim s-a ascuns; apoi iarăşi, când magii au părăsit pe Irod, după ce-i spuseseră pricina pentru care veniseră şi au plecat, steaua iar s-a arătat; şi acest lucru nu poate fi mişcarea firească a unei stele, ci a unei puteri înzestrate cu o raţiune deosebită. Nici nu avea un drum propriu; mergea când magii trebuiau să meargă; când stăteau ei, stătea şi ea; slujea tuturor celor de trebuinţă (*Ieşirea* 13, 21-22). Era ca

---

libertăţii umane în folosirea acestei raţiuni. Astfel, firea omenească şi lumea întreagă are un caracter flexibil, fiind făcută pentru creşterea spirituală a omului şi pentru manifestarea atenţiei dintre oameni în utilizarea lor. De ce n-am spune atunci că omul şi lumea nu sunt opera unui Creator liber şi El, Care urmăreşte creşterea omului în raporturile dintre el şi semenii săi şi cu cosmosul şi cu Sine Însuşi?Dar pe lângă modurile care stau în puterea omului de a le folosi liber, s-a arătat şi un mod care nu depinde de om, ci şi l-a rezervat Dumnezeu. E modul naşterii fără de sămânţă a Fiului lui Dumnezeu ca om şi dintr-o Fecioară deschisă spiritului total lui Dumnezeu mai tare şi ea într-un anumit grad decât legile firii. Aici umanitatea nu s-a mai format conform legii generale întărită după căderea în păcat, ci într-un mod mai presus de ea. Căci în acest caz Dumnezeu Însuşi S-a făcut om şi El nu Se putea supune modului naşterii ca om prin sămânţă bărbătească, adică legii înstăpânite în fire. Cum s-ar fi arătat în acest caz că omul ce s-a născut acum e totodată Dumnezeu, stăpânul legilor? Aici se arată o supremă libertate faţă de legi. Totuşi Cel ce Se naşte e în acelaşi timp şi om adevărat, format din sângele umanităţii existente, pentru a putea folosi cu libertate supremă legile cărora e supus omul prin slăbiciunile sale şi cărora în parte e supus şi El, pe de o parte, supunându-Se lor, pe de alta, biruindu-le. Această libertate supremă îşi are originea în libertatea faţă de legi, manifestată în conceperea Sa. Fără Hristos, umanitatea ar fi rămas închisă în legile lumii, cu toată relativa libertate a ei faţă de ele, în care se arată că e făcută pentru biruirea lor deplină". (nota 447, p. 210)

374. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Precum în Dumnezeu nenaşterea Tatălui şi naşterea Fiului nu taie firea comună, ci Ei aparţin aceleiaşi firi, aşa şi naşterea din sămânţă a noastră şi cea fără sămânţă a Fiului, ca om, nu taie firea omenească a Lui de a noastră". (nota 448, p. 210)

stâlpul cel de nor din pustie: oprea și scula tabăra iudeilor atunci când trebuia. În al patrulea rând, se vede bine că nu era o stea precum celelalte din chipul în care a arătat locul unde s-a născut Pruncul. Că n-a arătat locul rămânând sus pe cer – de altfel, nici nu putea să le arate locul de rămânea sus –, ci l-a arătat pogorându-se jos. Știți doar că locul era atât de mic cât putea încăpea o colibă, dar mai bine spus, cât putea încăpea trupul unui prunc; iar o stea obișnuită nu putea să arate un astfel de loc pentru că o stea stă la o înălțime foarte mare și nu poate să arate un loc atât de mic, nici să-l facă cunoscut celor care vor să-l găsească. De lucrul acesta poți să te încredințezi uitându-te la lună; deși este cu mult mai mare decât stelele, totuși pare că este aproape de toți locuitorii lumii răspândiți pe o întindere atât de mare de pământ. Spune-mi, te rog, cum ar fi putut steaua să arate locul așa de îngust al ieslei și al colibei de n-ar fi părăsit înălțimea aceea, de nu s-ar fi pogorât jos și n-ar fi stat chiar deasupra capului Pruncului? Acest lucru îl lasă evanghelistul să se înțeleagă când spune: *Și iată steaua mergea înaintea lor, până a venit și a stat deasupra unde era Pruncul* (*Matei* 2, 9).

Iată, dar, câte pricini ne arată că steaua aceasta nu era una dintre multele stele ale cerului și că ea nu s-a arătat potrivit legilor care guvernează creația văzută.

Aș putea fi întrebat:

Dar pentru care pricină s-a arătat steaua?

– Ca să mustre nesimțirea iudeilor și să le ia orice cuvânt de apărare pentru nerecunoștința lor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia VI, II în *PSB*, vol. 23, pp. 78-79)

„– Dar pentru ce Dumnezeu, mi s-ar putea spune, i-a adus pe magi prin arătarea stelei?

– Și ce-ar fi trebuit să facă? Să le trimită profeți? Magii n-ar fi primit mărturia profeților! Să le trimită glas din cer? Nu l-ar fi luat în seamă! Să le fi trimis înger? Dar și pe acesta l-ar fi trecut cu vederea! De aceea Dumnezeu lasă la o parte toate aceste mărturii și, făcând mare pogorământ, îi cheamă pe o cale obișnuită: le arată o stea mare și deosebită de celelalte stele, ca să-i minuneze și prin mărimea și prin frumusețea înfățișării ei, dar și prin felul mersului ei. Pavel a făcut la fel: elinilor le vorbește pornind de la altarul de pe Areopag (*Faptele Apostolilor* 17, 22-31) aducând ca mărturie pe poeții lor; iar iudeilor, care trăiau după lege, le vorbește pornind de la tăierea împrejur și de la jertfe. Pentru că fiecare om iubește acelea cu care este obișnuit, de aceea atât Dumnezeu, cât și oamenii trimiși de El pentru mântuirea lumii se folosesc de ideile și de faptele cu care lumea era obișnuită. (...) Așa a făcut și cu magii; a vrut să-i cheme prin arătarea unei stele, ca să-i înalțe cu mintea mai sus de propria lor gândire. Pentru că, după ce i-a condus și i-a călăuzit și după ce i-a adus lângă iesle, nu le mai vorbește prin stea, ci prin înger. Așa au ajuns cu încetul mai buni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia VI, III în *PSB*, vol. 23, pp. 80-81)

„Când steaua a ajuns deasupra Pruncului, steaua s-a oprit. Iar ca o stea, când să se ascundă, când să se arate și în sfârșit să se oprească după ce iar s-a arătat, înseamnă că era o stea cu o putere mai mare decât a unei stele obișnuite. Asta a întărit și mai mult credința magilor. De aceea s-au și bucurat. S-au bucurat că au găsit ce căutau; s-au bucurat că au ajuns vestitorii adevărului; s-au bucurat că n-au făcut în zadar atâta cale. Atât de mare le era dorul de Hristos! Și venind steaua s-a oprit chiar deasupra capului Pruncului, arătând că dumnezeiesc este Pruncul. Oprindu-se, steaua i-a făcut

să se închine Pruncului, nu ca niște simpli barbari, ci ca unii dintre cei mai înțelepți dintre barbari. Vezi ce rost mare a avut steaua? În afară de profeție și de interpretarea arhiereilor și cărturarilor magii au dat atenție și stelei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia VII, IV în *PSB*, vol. 23, p. 95)

## Unirea celor două firi în Hristos

„Pe cât vedem în Hristos unele trăsături omenești care par că nu s-ar deosebi deloc de fragilitatea obișnuită a muritorilor, pe atâta întâlnim și trăsături atât de dumnezeiești care nu se potrivesc nimănui altcuiva decât firii celei primare și negrăite a dumnezeirii. Aici judecata mărginită a omului șovăie și, cuprinsă de mirare, nu mai știe încotro să se încline, ce să aleagă, încotro să se întoarcă. Dacă într-o clipită Îl socoate cineva Dumnezeu, în cealaltă Îl vede supus morții; dacă-L socotește om, mâine zărește în El pe biruitorul împărăției morților, de unde Se întoarce cu pradă". (Origen, *Despre principii*, Cartea a II-a, II, 6, în *PSB*, vol. 8, pp. 142-143)

„De la El a început să se întrepătrundă firea dumnezeiască și cea omenească, pentru ca aceasta din urmă să se îndumnezeiască prin comuniunea cu ceea ce este divin și nu numai în Iisus, ci și în toți care duc, în credință, viața propovăduită de Iisus, care îndreaptă spre iubirea de Dumnezeu și spre comuniunea cu El pe tot omul care își duce viața după îndemnurile lui Iisus (*Galateni* 5, 17)". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, cap. XXVIII, în *PSB*, vol. 9, p. 189)

„Trupul Său muritor și sufletul omenesc, care se află în El, s-au ridicat la cea mai mare vrednicie, nu numai prin împreunarea lor, ci și prin unirea și legătura cu El, împărtășindu-se din dumnezeirea Lui". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, cap. XLI, în *PSB*, vol. 9, p. 198)

„(...) n-avea nici să decadă din ce fusese El mai înainte și să se lepede de dumnezeirea Sa. Fiindcă dacă nici măcar razelor soarelui nu li se întâmplă nimic – deși ele răzbat până-n tot locul și se aștern în drumul lor, printre altele, și peste necurăția mortăciunilor – ei bine cu atât mai puțin ar putea pătimi netrupeasca putere a Cuvântului lui Dumnezeu, în sinea ei; și cu atât mai puțin va fi fost ea afectată sau degradată din starea ei anterioară, de vreme ce legătura ei cu trupul va fi fost făcută în afara legilor trupului". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, „Despre Sfântul Mormânt", 14.4, în *PSB*, vol. 14, p. 234)

„Cele proprii trupului se zic ale Lui[375], fiindcă era în trup. Așa era propriu Lui a flămânzi, a înseta, a pătimi, a obosi și cele asemenea care țin de trup[376]. Iar faptele proprii Cuvântului, cum e a scula morții, a face pe orbi să vadă, a vindeca pe cea care suferea de curgerea sângelui, le făcea prin trupul Său[377]. Și Cuvântul purta slăbiciunile trupului ca

---

375. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cuvântul S-a făcut subiectul trupului". (nota 77, p. 359)

376. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trupul e al Lui, pentru că ale Lui sunt toate cele primite prin trupul asumat. Aceasta e marea taină a lui Dumnezeu și a omului: că Dumnezeu poate trăi cele ale omului și omul pe cele ale lui Dumnezeu". (nota 78, p. 359)

377. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta e iarăși marea taină a trupului omenesc: că cele dumnezeiești se pot manifesta prin trup". (nota 79, p. 359)

ale Sale[378]. Căci trupul era al Lui. Și trupul slujea faptelor dumnezeirii, căci în el se săvârșeau. Fiindcă era trupul lui Dumnezeu[379]. De aceea a zis prorocul: *Acesta neputințele noastre le poartă* (*Isaia* 53, 4; *Matei* 8, 17). El n-a zis: neputințele noastre le-a vindecat, ca unul ce ar fi fost afară de trup și le-ar fi vindecat numai, cum a făcut totdeauna, lăsând pe oameni iarăși supuși morții. Ci a purtat neputințele noastre și poartă păcatele noastre, ca să arate că S-a făcut El însuși om pentru noi, și trupul care le are pe acestea în sine este trupul Său". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXXI, în *PSB*, vol. 15, pp. 359-360)

„Când ne uităm la o lumină aprinsă, vedem lumina, dar și materia din care se alimentează și mintea le distinge pe una de alta, dar nu le poate despărți spre a arăta într-un loc focul și în altul materia respectivă, ci amândouă formează un întreg, o torță. Tot așa și în ceea ce ne preocupă. Fiindcă nimeni nu are voie să obiecteze că, de exemplu, în pilda respectivă, focul e trecător și nu reținem decât ceea ce e esențial luminării, restul nu ne interesează. După cum vedem, așadar, că se întinde flacăra torței pe toată fața materiei, dar n-o vedem închizându-se și mărginindu-se numai la volumul ei, tot așa, în legătură cu unirea firii dumnezeiești sau cu apropierea ei de cea omenească, cine ne oprește să ne formăm cu privire la această unire sau apropiere o idee vrednică de Dumnezeire, convinși fiind că, deși se află în om, această Dumnezeire n-are margini?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 10, în *PSB*, vol. 30, pp. 306-307)

„Dacă te vei întreba cum se poate uni Dumnezeirea cu omenitatea, atunci va trebui mai întâi să-mi spui cum se face unirea sufletului cu trupul și dacă nu vei ajunge să pricepi cum se face aceasta, atunci de cealaltă nici să nu-ți treacă prin minte a te apropia. Mai mult, după cum în primul caz suntem convinși că sufletul e ceva complet deosebit de trup – pe motiv că imediat ce pleacă sufletul din trup, acesta e mort și fără mișcare și totuși modalitatea unirii lor n-o cunoaștem – tot așa și în al doilea

---

378. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Când sufăr de o înțepătură în trup, nu pot spune că mă doare trupul, ci că mă doare pe mine în întregime, deși nu e înțepat sufletul. Tot așa Cuvântul întrupat simțea slăbiciunile și durerile trupului ca fiind ale Sale, nesimțindu-Se ca Persoană unitară nesimțitor față de ele, deși neputințele și durerile flămânzirii, oboselii, pătimirii nu atingeau propriu-zis dumnezeirea. În acest sens dumnezeirea era nepătimitoare. Dar aceasta nu însemna că El nu simțea în întregimea Lui ca Persoană durerile și slăbiciunile. E o mare taină în a avea omul de exemplu sufletul neînțepat, neflămând și totuși în a suferi ca un întreg nedespărțit cele ce ating numai trupul. În acest sens, Dumnezeu-Cuvântul nu privea impasibil la suferințele trupului Său, deși nu cu dumnezeirea flămânzea și nu ea era străpunsă de cuie. Avem aici marea taină a unității Persoanei Lui, care era atât purtătoarea dumnezeirii, cât și a firii omenești". (nota 80, p. 360)

379. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E o mare taină cum poate fi trupul organul faptelor dumnezeiești. Aici se arată cum și el este un extraordinar complex rațional plasticizat, chip al sufletului, care la rândul lui este chip al Cuvântului (al Logosului dumnezeiesc), între toate fiind totodată o comunicare. Raționalitatea plasticizată a trupului este o raționalitate sensibilă, fiind trăită de el mai ales ca atare. Dar prin aceasta el e articulat în suflet (sau sufletul e *inserat* în trup, cum spune Bergson); iar Dumnezeu-Cuvântul, în firea Sa omenească. El a făcut trupul însuflețit capabil să fie unealtă a faptelor dumnezeiești, mai presus de puterile lui naturale, dar și să se umple de dulceața unei sensibilități superioare celor naturale. De aceea, trupul lui Hristos se resimțea de faptul că era al lui Dumnezeu, precum și Dumnezeu Își însușea sensibilitatea trupului în săvârșirea și pătimirea celor proprii trupului. Dumnezeu a binevoit să Se umanizeze, precum umanitatea Lui s-a îndumnezeit. Îndumnezeirea n-a anulat omenescul, ci l-a înălțat și umanizarea n-a coborât dumnezeirea de la firea ei, ci i-a dat prilejul de a participa la simțirea celor omenești. Poate că așa cum în simțirea conștientă a trupului omenesc al nostru se întâlnește sufletul cu trupul, așa în simțirea trupului lui Hristos se întâlnește dumnezeirea cu umanitatea Lui constătătoare din suflet și trup". (nota 81, p. 360)

caz mărturisim, că în măreţia ei inaccesibilă, firea dumnezeiască e şi mai departe de cea muritoare şi stricăcioasă şi că tot aşa de puţin putem pricepe şi cum se uneşte Dumnezeu cu omul.

Şi totuşi, pe baza minunilor raportate de *Biblie*, noi nu avem dreptul să ne îndoim că Dumnezeu S-a născut cu trup omenesc. Cum s-a făcut însă această întrupare, renunţăm de a cerceta, întrucât ea depăşeşte puterile minţii noastre". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 11, în *PSB*, vol. 30, p. 307)

„Dacă (...) am afirma că Dumnezeu S-a unit cu firea noastră, care ea însăşi tot din El îşi are începutul şi fiinţa, atunci în ce constă greşeala credinţei noastre cu privire la ideea despre Dumnezeu, câtă vreme nu există nicăieri în această credinţă a noastră despre Dumnezeu nicio înclinare spre patimă sau spre slăbiciune? Căci noi nu zicem, că doctorul care vindecă pe bolnav, trebuie neapărat să se îmbolnăvească şi el, ci vom spune că, chiar dacă ia contact cu boala, el tot rămâne teafăr". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 16, în *PSB*, vol. 30, p. 312)

„El legiuieşte cele ce le voieşte, şi a fost Mijlocitor în înţelesul că în El s-au întâlnit şi s-au adunat într-o unitate Dumnezeirea şi omenitatea[380]. Căci prin Hristos se înţeleg acestea amândouă deodată". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a II-a, în *PSB*, vol. 38, p. 61)

„Ci precum a fost desăvârşit în Dumnezeire, aşa şi în umanitate, dar compus în chip negrăit şi mai presus de minte în Unul[381]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 4, în *PSB*, vol. 39, p. 198)

„(...) Unul Născut fiind Viaţă şi născut din Viaţa lui Dumnezeu şi Tatăl ca printr-o curgere din El, S-a unit într-un mod oarecare cu umanitatea din pământ, ca apa cu pământul. *Căci în Hristos a locuit trupeşte toată plinătatea Dumnezeirii* (*Coloseni* 2, 9). Deci s-a unit cu firea omenească, cum nu poate înţelege şi exprima cineva[382]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire*, Cartea a II-a, 4, în *PSB*, vol. 39, p. 329)

---

380. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „El e Omul desăvârşit, pentru că e şi Dumnezeu. Ne mijloceşte prin aceasta puterea dumnezeiască. El face parte după fiinţă numai dintre oameni. Mijlocitorul adevărat trebuie să aibe în sine ambele părţi între care mijloceşte, Moise primeşte de la Dumnezeu un mesaj pentru oameni. Dar nu uneşte în sine Dumnezeirea şi umanitatea. Deci nu poate uni nici pe oameni cu Dumnezeu în Sine. Hristos e după o fire a Sa Dumnezeu, după alta om. În El unirea între Dumnezeu şi om sau oameni e dusă la capăt, fără să-i confunde. În afară de Hristos nu există decât sau despărţirea între Dumnezeu şi om, sau panteism. Oamenii simţeau aspiraţia după desăvârşirea prin împlinirea legii în plinătatea ei. Dar prin ei înşişi n-o mai putea împlini. De aceea se face Dumnezeu Însuşi şi om. Cuvântul El Însuşi să dea legea, ca dar, să o şi dea, dar să o şi împlinească în plinătatea ei se întemeiază pe faptul că El e Mijlocitorul, în sensul că este ipostasul care uneşte în Sine Dumnezeirea şi umanitatea, deci mijloceşte în Sine Însuşi între Dumnezeire şi umanitate şi ca atare între Dumnezeire şi umanitate, în general. Moise nu e la mijloc, propriu-zis, între Dumnezeu şi oameni". (nota 70, p. 61)

381. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ideea de persoană compusă a fost preluată şi de *călugării sciţi* (daco-romani din Dobrogea la începutul sec. VI, apoi de Leonţiu de Bizanţ şi Sf. Maxim Mărturisitorul). E un paradox plin de taină unitatea persoanei şi bogăţia ei de facultăţi şi de componente". (nota 343, p. 198)

382. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeu este în Sine neînţeles; dar nici firea omenească nu este deplin înţeleasă. Cu atât mai mult nu se poate înţelege unirea lor într-o Persoană. Afirmaţiile evanghelice şi formulările dogmatice ale Bisericii nu pretind să explice deplin aceste taine. Ele conturează doar cadrul larg al înţelesului lor. Omul e persoană şi nu obiect, Dumnezeu e existenţa desăvârşită, veşnică, izvorul existenţei, una în fiinţă şi întreit în Persoane; Hristos e Persoana Fiului lui Dumnezeu, Care S-a făcut şi Persoană a firii omeneşti. În aceste cadre sunt adâncuri nesfârşite, despre care se poate cugeta, cu condiţia ca să nu iasă din ele". (nota 590, p. 329)

„Taina lui Hristos e cu adevărat greu de privit[383]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire*, Cartea a III-a, 2, în *PSB*, vol. 39, p. 348)

„*Nimeni nu s-a suit la cer, decât Cel ce S-a pogorât din cer, Fiul Omului.* Dumnezeu-Cuvântul, pogorându-Se din cer, zice că S-a pogorât Fiul Omului, refuzând să spună că S-a împărţit după întrupare în două Persoane şi neîngăduind unora să spună că altul este Fiul, Cel ce a luat templul din Fecioară pentru trebuinţa noastră, şi altul Cuvântul, Cel ce a odrăslit din Tatăl, cu păstrarea celor proprii fiecăruia după fire. Căci, precum este Cuvânt din Dumnezeu, aşa este şi om din femeie. Dar Unul este Hristos din amândouă, neîmpărţit în fiimea şi în slava demnă de Dumnezeu. Dar cele ce se cuvin numai Cuvântului le face proprii templului luat din Fecioară şi Îşi împropriază cele ce se cuvin numai trupului. De aceea zice că S-a pogorât din cer Fiul Omului. Dar Se teme şi Se înspăimântă şi Se nelinişteşte în vremea patimii. Căci s-au înfăţişat ca suferite de El patimile cuvenite numai umanităţii[384]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 175)

„Observă cum, deşi aştepta să Se despartă numai după trup (căci este totdeauna împreună cu noi prin puterea Dumnezeirii), zice că va mai fi puţin timp cu noi, indicându-Se prin parte pe Sine în întregime, ca nu cumva să încerce cineva să taie pe Hristos în doi, ci să înţeleagă şi să primească pe Cuvântul născut din Dumnezeu-Tatăl şi templul Său luat din Sfânta Fecioară ca Unul, nu pentru că ar fi de aceeaşi fiinţă, ci pentru că, după unirea negrăită, tăierea Lui nu este conformă dreptei credinţe. Căci Hristos este Unul din două[385]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 818-819)

„*Înainte de a Te fi zămislit în pântece Te-am cunoscut şi înainte de a ieşi din pântece Te-am sfinţit* (*Ieremia* 1, 5). Aşadar prorocul recunoaşte în fiinţa lui Iisus o fire dublă: cea dumnezeiască şi cea trupească, prima din Tatăl, cealaltă din Fecioară, dar şi aceasta

---

383. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos ni S-a făcut cunoscut ca Fiul lui Dumnezeu cel făcut om şi Îi simţim binefăcătoarea prezenţă în noi. Şi totuşi nu putem pătrunde tot adâncul tainei Lui, sau al unirii maxime a dumnezeirii cu umanitatea într-o Persoană. Vedem şi persoana semenului nostru şi o distingem de persoanele altora. Dar nu putem înţelege toată taina ei. Cunoaşterea şi necunoaşterea se unesc paradoxal în privinţa existenţelor importante". (nota 621, p. 348)

384. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aici se afirmă taina unităţii celor două firi în unica Persoană a lui Hristos. El este Fiul lui Dumnezeu şi, odată pogorât din cer, tot El este şi Fiul Omului. Toate ale omului Şi le face proprii Fiul lui Dumnezeu, şi toate ale Sale, ca Fiul lui Dumnezeu, le face proprii Sieşi ca om. Pătimeşte Dumnezeu cele omeneşti şi Se umple de slavă dumnezeiască Cel făcut om. Nu firea omenească îşi face proprii şi trăieşte cele dumnezeieşti, nici firea dumnezeiască nu-şi face proprii şi nu trăieşte cele omeneşti, ci Persoana cea una le are şi le trăieşte şi pe unele, şi pe altele: ca Dumnezeu, pe cele omeneşti, şi ca om, pe cele dumnezeieşti. În aceste precizări Sfântul Chiril arată învăţătura Bisericii, pe care o va afirma împotriva lui Nestorie, care vedea două persoane deosebite în Hristos, una având cele dumnezeieşti, şi una cele omeneşti. Negrăita şi tainica valoare dată de Dumnezeu omului se arată în faptul că Fiul lui Dumnezeu Se face Fiul Omului, că Ipostasul dumnezeiesc Se face ipostas al firii omeneşti, umplută de Duhul cel Sfânt al Lui, deci curată de orice patimă reproşabilă, chiar de la conceperea din Sfânta Fecioară". (nota 299, p. 175)

385. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos e o Persoană în două firi. Persoana întreagă a lui Hristos e şi Dumnezeu, şi om, atât pe pământ, cât şi în cer. Căci în Persoana cea una a lui Hristos trăiesc toate ale ambelor firi. Eu trăiesc ca persoană întreagă chiar în punctul din picior unde sunt înţepat. Hristos nu mai e cu trupul pe pământ, dar e Persoana care trăieşte şi cele omeneşti de pe pământ, deci e şi în mine, care mă unesc cu El ca Persoană. Deşi eu Îl simt mai puţin, sau deloc. El Se simte în mine, sau mă simte pe mine unit cu Persoana Lui". (nota 1548, p. 819)

în așa fel încât să nu fie cu totul străină de Dumnezeire atunci când e vorba de nașterea din Fecioară și de a avea și trup". (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre patriarhi, 51*, în *PSB*, vol. 52, pp. 364-365)

„(...) astfel este în toate scrierile sfinte unificat și încorporat Domnul, ca om în Dumnezeu, încât nimeni nu poate să-L deosebească nici în timp pe om de Dumnezeu, nici în pătimire pe Dumnezeu de om. Dacă te uiți la timp, vei găsi întotdeauna pe Fiul omului împreună cu Fiul lui Dumnezeu, iar dacă ai în vedere pătimirea, Îl vei afla întotdeauna pe Fiul lui Dumnezeu împreună cu Fiul omului. În așa fel este unit și nedespărțit în Hristos Fiul omului și Fiul lui Dumnezeu, încât, precum arată Scriptura, nu poate fi despărțit nici omul de Dumnezeu în timp, nici Dumnezeu de om în pătimire. De aceea este scris: *Nimeni nu s-a suit în cer decât Cel care S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer* (*Ioan* 3, 13). Așadar, pe când Fiul lui Dumnezeu vorbea pe pământ, dădea mărturie că în cer este Fiul omului și că același Fiu al omului, despre Care spunea că Se va sui la cer, S-a coborât din cer. Sau: *Dacă veți vedea pe Fiul omului suindu-se acolo unde era mai înainte* (*Ioan* 6, 62). Precum se vede, pe Cel pe care mai înainte Îl numește născut din om, Îl arată totuși că a fost întotdeauna întru cei de sus. Dar și apostolul, dacă este vorba de timp, mărturisește că toate au fost făcute prin Hristos: *Un singur Domn, Iisus Hristos, prin Care sunt toate și noi prin El* (*1 Corinteni* 8, 6). Iar dacă ne gândim la pătimire, spune că a fost răstignit Domnul slavei: *Căci dacă L-ar fi cunoscut, niciodată n-ar fi răstignit pe Domnul slavei* (*1 Corinteni* 2, 8)". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XXII, 2-4, în *PSB*, vol. 57, p. 852)

„Astfel, chiar dacă nu trebuie să se spună că e om fără început și Dumnezeu pătimitor, se propovăduiește totuși că în Unul Domnul Iisus Hristos este și Dumnezeu și omul și în veșnicie și în moarte. Vezi, așadar, că Hristos este toate și numele Lui este o însemnare a ambelor firi, fiindcă și omul și Dumnezeu născut astfel cuprinde în Sine toate, încât să se știe că în numele Lui nu lipsește nimic. Așadar, în trecut, înainte de nașterea din Fecioară nu este aceeași veșnicia omului și a lui Dumnezeu ci, fiindcă în pântecele Fecioarei s-a unit Dumnezeu cu omul, s-a făcut ca în Hristos să nu poată fi numit în niciun chip unul fără celălalt". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XXII, 5-6, în *PSB*, vol. 57, pp. 852-853)

„Credința Bisericii universale mărturisește că în Hristos rămân ambele naturi, că ele persistă perfecte și că nu se schimbă una în alta, că deci Hristos constă în ambele și din ambele naturi: în ambele, fiindcă rămân ambele, și din ambele, fiindcă din adunarea celor două care rămân se face una persoana lui Hristos". (BOETHIUS, *Articole teologice*, I, 5, cap. VII, în *PSB*, vol. 72, p. 44)

„Cuvântul lui Dumnezeu, fiind întreg ființa deplină (căci era Dumnezeu) și întreg ipostas neștirbit (căci era Fiul), golindu-Se, S-a făcut sămânță a propriului trup și compunându-Se, prin zămislire negrăită, S-a făcut ipostas al trupului pe care l-a luat, și prin această taină nouă făcându-Se cu adevărat întreg om, în chip neschimbat, a fost același ipostas al celor două firi, al celei necreate și al celei create, nepătimitoare și pătimitoare, primind fără nicio lipsă toată rațiunile naturale al căror ipostas era. Iar dacă

a primit în mod ființial toate rațiunile naturale al căror ipostas era, foarte înțelept a atribuit învățătorul patimile trupului Aceluia, Lui Însuși, devenit compus după ipostas prin asumarea trupului, ca să nu fie socotite ale unui om simplu. Căci trupul era al Lui, și după trup era cu adevărat Dumnezeu pătimitor împotriva păcatului[386]. Deci învățătorul - arătând deosebirea dintre ființă, după care Cuvântul, chiar întrupându-Se, a rămas simplu și întreg ipostas, după care, prin asumarea trupului, S-a făcut compus și a viețuit în vederea mântuirii ca Dumnezeu pătimitor - zice: *Ca nu cumva, atribuind din neștiință firii cele ale ipostasului, să ne închinăm, ca arienii, unui dumnezeu pătimitor prin fire*[387]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea I, 2, în *PSB*, vol. 80, pp. 47-48)

„*A devenit unul*, dar nu *una*, a zis învățătorul (Sf. Grigorie Teologul - n.n.) arătând că și în identitatea ipostasului cel unic a rămas necontopită eterogenitatea celor unite. Căci primul termen indică ipostasul, iar al doilea, firea". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea I, 3, în *PSB*, vol. 80, p. 50)

---

386. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Luând firea omenească în sinea sa, Fiul lui Dumnezeu a făcut-o parte a sinei sau a ipostasului Său. Sinea Sa, după întrupare, cuprinde și firea umană. Conștiința Lui de sine implică și umanitatea Sa. De aici se vede că noțiunea de ipostas are, pe lângă sensul de întreg ce stă de sine, și pe acela de a avea în cadrul său un factor spiritual. În om, acesta este mintea, care e centrul sufletului. Și întrucât ipostasul sau persoana ca întreg e ultimul for al deciziilor și actelor sale, de el ține și libertatea. Iar întrucât el face ca trupul să se integreze în această unitate, trebuie să vedem în el o putere care leagă trupul de sine, un fel de virtualități care se actualizează în organizarea trupului și în susținerea lui. În spirit sunt deci ca virtualități atât țesătura rațională care ia forma plastică a trupului, cât și sensibilitatea trăită conștient prin trup în legătură cu lumea. Acestei raționalități îi corespunde rațiunea cunoscătoare aflătoare în spirit sau în minte. Pe de altă parte sinea conștientă a omului, ca bază spirituală a ipostasului, are și o dimensiune a profunzimii, care o face de nedefinit, unii Părinți îi spun acestei dimensiuni *inimă*, socotind-o ca un fel de centru al tuturor puterilor sufletului și trupului, legând întregul uman și cu infinitatea lui Dumnezeu. Iar întrucât firea umană e menită să cuprindă toate rațiunile celor create, Logosul întrupându-Se Se face ipostas al tuturor acestor rațiuni.Dar pe când cuprinderea și adâncimea sinei sau ipostasului sau persoanei umane include trupul și sufletul ca două părți ce formează o singură fire, ce se zămislește și se naște deodată și se repetă ca ipostas propriu și nou în mod general, iar adâncimea sinei pătrunde în infinitatea dumnezeiască ca în ceva străin de ea însăși, ipostasul lui Hristos are o extindere de altă lărgime și adâncime, unind în sinea Sa atât firea dumnezeiască, cât și firea omenească, iar sinea Sa nu pătrunde în Dumnezeu cel infinit ca în ceva străin, ci El însuși este prin sinea Sa și Dumnezeu cel infinit. Și totuși, cele două părți sunt unite într-un ipostas, încât Hristos Se trăiește atât ca om cât și ca Dumnezeu. Taina cea mare este unirea celor două părți atât de distanțate într-un ipostas, sau o persoană. Este cu neputință de înțeles ce repercusiuni trebuie să aibă asupra firii umane această uniune a firii umane și divine într-un ipostas. Este cu neputință de înțeles cum se deschid minții umane a lui Hristos adâncimile divine. Cum simte Fiul lui Dumnezeu ca ale Sale pătimirile trupului? Putem folosi eventual o analogie: mintea omenească nu e înțepată de cuiele de care e înțepat trupul; totuși ea participă într-un mod spiritual la durerea simțită de trup. Ba propriu-zis mintea face trupul să simtă și mai intens înțepăturile. Dacă în spiritul nostru se reflectă într-un mod spiritual durerile simțite de trup, nu se reflectă oare și în temelia divină sau în ipostasul lui Hristos durerile trupului Său?Însușindu-Și odată cu firea omenească afectele sau pătimirile intrate în această fire după căderea în păcat, Hristos le limitează pe de altă parte în satisfacerea lor (foamea de ex.), sau pune toată răbdarea, întărită în El de dumnezeirea Lui, în suportarea lor (a chinurilor morții). Prin aceasta le satisface sau le rabdă în chip nepăcătos, sau înfrânge ispita care vine de obicei prin ele spre păcătuire, comunicându-ne și nouă această putere de ordin spiritual. El pătimește nu satisfăcând patimile, deci nu păcătuind, ci le pătimește împotrivindu-Se păcatului pentru că nu primește păcatul; iar prin aceasta slăbește patimile care de obicei prilejuiesc păcatul". (nota 2, p. 48)

387. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Astfel pătimirile firii sunt asumate de ipostasul Cuvântului, întrucât El Își *lărgește* paradoxal, prin chenoză, ipostasul, prin asumarea și experierea firii noastre, dar nu imprimând în firea Lui dumnezeiască pătimirile firii umane. El suportă pătimirile firii noastre ca ipostas, sau ca Cel ce a devenit un ipostas în care se cuprinde și firea umană. Dar nu prin firea lui dumnezeiască, cum ziceau arienii, în sens panteist". (nota 3, p. 48)

„Lucrând prin comunicarea acestor însuşiri a adeverit clar firile, al căror ipostas El era, şi lucrările naturale sau mişcările lor, a căror unire fără contopire era. Căci n-a primit împărţirea în cele două firi al căror ipostas era, odată ce corespunzător cu Sine însuşi lucra în chip unitar şi prin fiecare dintre cele făcute de El manifesta, deodată cu puterea dumnezeirii Sale, în chip nedespărţit, lucrarea trupului propriu. Căci El fiind unul, nimic nu era mai unitar, ca El, nici mai unificator şi mai păstrător al celor ale Lui, ca El. De aceea, Acelaşi era, şi Dumnezeu ce pătimea cu adevărat şi om ce săvârşea minuni cu adevărat, fiind ipostasul adevărat al unor firi adevărate, prin unire negrăită. Lucrând prin acestea în comuniunea lor şi corespunzător cu fiecare, Se arăta conservându-le cu adevărat necontopite şi conservându-Se necontopit, odată ce a rămas prin fire nepătimitor şi pătimitor, nemuritor şi muritor, văzut şi cugetat ca cel ce Acelaşi era Dumnezeu prin fire şi om prin fire". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea I, 4, în *PSB*, vol. 80, p. 53)

„Şi lucra ale omului mai presus de om, arătând într-o unire supremă lucrarea omenească concrescută (συμφύισαν) cu puterea dumnezeiască. Pentru că şi firea (omenească) era întrepătrunsă în întregime de firea dumnezeiască (περιεχώρηκε), fiind unită în mod necontopit cu aceea, şi neavând nicidecum ceva dezlegat (απόλυτον) şi despărţit de dumnezeirea unită cu ea după ipostas[388]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, partea întâi, 5d, în *PSB*, vol. 80, p. 59)

„Căci comunicarea aceasta trece, prin reciprocitate, atributele naturale ale fiecărei părţi din Hristos celeilalte, fără prefacerea şi contopirea unei părţi în cealaltă, în ce priveşte raţiunea firii. Puterea tăietoare a sabiei înroşite în foc devine putere arzătoare, şi puterea arzătoare, putere tăietoare. Căci precum s-a unit focul cu fierul, aşa s-a unit şi puterea arzătoare a focului cu puterea tăietoare a fierului, şi fierul a devenit arzător prin unire cu focul, iar focul tăios, prin unirea cu fierul, dar în niciun fel nu pătimeşte niciuna vreo prefacere în cealaltă prin comunicare de pe urma unirii, ci fiecare rămâne, şi după primirea însuşirii de la partea cu care s-a unit, necăzută de la însuşirea cea proprie după fire. Aşa şi în taina dumnezeieştii întrupări, dumnezeirea şi omenitatea s-au unit după ipostas, fără să iasă niciuna din lucrarea sa naturală din cauza unirii, dar în acelaşi timp fără să aibă după unire desfăcută lucrarea ei şi distinctă de cea a firii cu care s-a unit şi cu care subzistă împreună. Căci în toată puterea de activitate a dumnezeirii Sale, Cuvântul întrupat a avut, în baza unirii nedesfăcute, întrepătrunse (συμφύισαν), toată puterea pătimitoare a omenităţii Sale. Astfel, Dumnezeu fiind, săvârşea omeneşte minunile, împlinindu-le prin trupul prin fire pătimitor, şi om fiind suporta dumnezeieşte patimile firii, făcând aceasta cu putere

388. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unirea celor contrare se arată nu numai în formarea trupului real, dar în mod mai presus de cel natural, ci şi în calitatea de Maică şi Fecioară a Născătoarei de Dumnezeu. Fiul lui Dumnezeu întrupându-Se a respectat raţiunea firii omeneşti, dar a înnoit modul venirii ei la existenţă. Păstrarea raţiunilor firilor Lui şi a lucrărilor lor se îmbină cu unirea lor, datorită unităţii de ipostas a Celui ce le uneşte în Sine şi lucrează prin ele. La urma urmelor toate se reduc la El ca ipostas. Din El provin raţiunile celor distincte de firea şi de lucrarea lui dumnezeiască şi modul lor de a lucra. Pentru ce nu le-ar putea uni şi n-ar putea lucra prin ele într-un mod mai unitar? Între firea omenească creată şi firea dumnezeiască din care cea dintâi îşi ia puterea existenţei nu e o contrazicere care să facă imposibilă unirea lor fără confuzie şi Cel ce Se foloseşte distinct de lucrarea fiecăreia din ele de ce nu S-ar putea folosi şi de o unire mai intimă a lucrărilor lor? De ce n-ar fi putut uni raţiunea firii create cu un mod nou, *mai presus de fire*, în ce priveşte aducerea ei la existenţă?". (nota 14, p. 59)

dumnezeiască. Mai bine zis le împlinea și pe unele și pe altele în chip teandric, ca Cel ce era deodată Dumnezeu și om[389]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea I, 5e, în *PSB*, vol. 80, pp. 63-64)

„Și ce e mai minunat e că, fiind Dumnezeu prin fire și binevoind să Se facă și om prin fire, nu a schimbat hotarele niciunei firi prin cealaltă, ci fiind întreg Dumnezeu, a rămas și întreg om.

Faptul că era Dumnezeu nu L-a împiedicat de a Se face om, nici faptul că S-a făcut om nu I-a micșorat existența Sa ca Dumnezeu. Dar S-a păstrat Unul și Același prin amândouă, fiind amândouă cu adevărat în chip natural. Nu S-a împărțit din pricina păstrării neatinse a deosebirii naturale celei după ființă a părților și nu S-a amestecat din pricina unității culminante a ipostasului; nu S-a prefăcut în firea de jos și nu a căzut în ceea ce nu era.

Nu a împlinit iconomia în mod părelnic, luând chip și figură de trup și toate celelalte ce se atribuie unui suport, dar fără suportul lor, ci luând în sens propriu și real și cu adevărat însăși firea omenească, Și-a unit-o Sieși după ipostas, în mod neschimbat, nealterat, nemicșorat și neîmpărțit, păstrând-o necăzută din rațiunea și hotarul ei". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a II-a, 109, în *PSB*, vol. 80, p. 274)

„Pentru ea (iubirea) Însuși Făcătorul firii (lucru cu adevărat înfricoșător de auzit!) îmbracă firea noastră, unind-o pe aceasta, fără schimbare, cu Sine după ipostas, ca s-o oprească de a fi purtată încolo și încoace și să o aducă la Sine, adunată în ea însăși și neavând față de El sau față de ea nimic care să o despartă prin socotință (κατὰ γνώμην)[390]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 2, în *PSB*, vol. 81, p. 36)

„(...) S-a făcut om pentru noi și S-a întrupat din Sfânta, Preaslăvita pururea Fecioara Maria, Născătoare de Dumnezeu în înțeles propriu și cu adevărat; că Și-a unit Lui după ipostas trupul luat din Ea, de o ființă cu noi, însuflețit de suflet rațional și înțelegător, nici într-o clipită a ochiului nepreexistând ca ipostas, ci primind și faptul de a fi, și faptul de a subzista în Însuși Cuvântul lui Dumnezeu[391]; pe Cel ce,

389. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Expresia *lucrare teandrică* nu exprimă o lucrare unică a unei firi compuse din cea dumnezeiască și cea omenească, căci noutatea ei exprimă o calitate, nu o câtime, deci nu o singură lucrare. Dacă sunt două firi, trebuie să admitem și două lucrări unite prin ipostasul unic care le săvârșește. Dacă ar fi o singură lucrare, cum ar săvârși Hristos prin ea minuni, suportând în același timp prin ea patimile? Deci suferirea pătimirilor este și ea teandrică, cum e și săvârșirea minunilor. Dacă s-ar socoti că e o singură lucrare, s-ar socoti că e și o singură fire, căci nu există fire fără lucrare. Ar fi o fire rezultată din contopirea celor două firi. Și în acest caz în Sfânta Treime ar apărea o a patra persoană cu o fire deosebită, sau persoana aceasta, identică cu Fiul cel întrupat, ar înceta să mai fie o persoană dumnezeiască nemaiavând o fire dumnezeiască". (nota 19, p. 63)

390. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Printr-o voire pe baza unei socotințe individuale, firea omenească e despărțită și de rațiunea ei și de Dumnezeu-Cuvântul după care e creată. Dumnezeu-Cuvântul asumând firea noastră a unificat-o în ea însăși și cu Dumnezeu, făcându-i-Se transparent. De la Hristos pornește deci unificarea firii umane în ea însăși și cu Dumnezeu-Cuvântul. Cei ce se alipesc Lui ajung și ei la această unitate". (nota 67, p. 36)

391. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nici o clipită de ochi trupul lui Hristos (firea Lui omenească) n-a existat înainte de a fi în El ca ipostas, adică n-a existat ca unitate de sine. În acest caz ipostasul dumnezeiesc s-ar fi unit cu un ipostas omenesc. Maria ar fi zămislit un om pe cale obișnuită. În acest caz în Hristos ar fi două persoane, în sens nestorian, sau Cuvântul ar fi anulat o persoană umană unindu-se cu ea. Dar Fiul lui Dumnezeu dă atâta cinste umanității că Și-o formează ca unitate proprie din primul moment. E suprema cinste la care e ridicată firea omenească. Firea omenească a Cuvântului nu vine într-o existență umană de sine, ci-și formează o existență care-L are pe El ca suport, ca ipostas. Se formează în suportul infinit necreat, care îi dă și ei o

fiind El Dumnezeu desăvârșit, Se face om desăvârșit[392], nelipsindu-I nici existența ca Dumnezeu prin faptul că S-a făcut om, și nefiind nici împiedicat de a Se face ceea ce nu era, adică om, de faptul de a fi rămas ceea ce era, adică Dumnezeu, ci fiind aceasta Se face și aceea, adeverind spre crezare amândouă împreună, dumnezeirea și umanitatea[393], prin minunile dumnezeiești și prin patimile omenești după firea și ființa pe care o are, una cu a Tatălui, mărturisindu-L necreat, nevăzut, nescris împrejur, neschimbat, nealterat, nepătimitor, nestricăcios, nemuritor, creator al tuturor, iar după firea trupului Lui și a noastră, pe același creat, pătimitor, circumscris, încăput, muritor; pe același, dar nu după aceeași, pentru cele din care și în care are existența, de o ființă cu Dumnezeu și Tatăl după dumnezeire și pe Același de o ființă cu noi după umanitate; îndoit în fire, sau în ființă. Căci fiind mijlocitor între Dumnezeu și oameni (*1 Tesaloniceni* 2, 5) trebuie să păstreze unitatea naturală cu cele între care mijlocește, fiind amândouă. Aceasta pentru ca unind cu adevărat în Sine și prin Sine cele pământești cu cele cerești, să aducă firea materială a oamenilor, războită de păcat, lui Dumnezeu și Tatăl, mântuită, împăcată și îndumnezeită, nu prin identitatea ființei, ci prin puterea negrăită a înomenirii, spre a ne face și pe noi părtași firii dumnezeiești (*2 Petru* 1, 4) prin sfântul Lui trup ca pârgă. De aceea Același e cunoscut ca fiind deodată Dumnezeu și om[394], în realitate și nu numai cu numele. Dar nu îndoit după ipostas, sau ca persoană". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, pp. 68-69)

---

stabilitate neslăbită și prin unirea cu firea din ceilalți oameni îi dă și acesteia fermitate. În fiecare ipostas uman firea umană primește o existență concretă ca o unitate deosebită de altele. În Hristos firea umană primește o existență concretă într-o unitate cu firea dumnezeiască în ipostasul dumnezeiesc, dar fără să se confunde între ele, cum nu se confundă sufletul cu trupul în ipostasul uman". (nota 106, p. 68)

392. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Se face om desăvârșit, pentru că El nu e un om clătinat în existența Lui ca ceilalți, ci un om în care se realizează prin ipostasul Lui divin toate potențele umane". (nota 107, p. 68)

393. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta e învățătura ortodoxă deosebită de cea monofizită sau nestoriană. După învățătura monofizică menținerea Fiului lui Dumnezeu ca Dumnezeu adevărat L-ar împiedica să Se facă om, iar existența Lui ca om adevărat L-ar împiedica de a fi și Dumnezeu. La baza învățăturii ortodoxe, care menține învățătura Evangheliei despre unirea divinului cu umanul, fără alterarea unuia sau altuia, într-o Persoană, stă învățătura despre creație și cea despre om ca chip al lui Dumnezeu. Dacă omul e creat de Dumnezeu și e creat după chipul Lui, Dumnezeu poate intra într-o unire maximă cu omul, dar fără să anuleze caracterul lui de creatură și de chip al lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu l-a creat pe om și l-a creat după chipul Lui, îl iubește așa de mult că Se poate și uni cu el, dar fără să-l anuleze ca creatură și ca chip. Chipul e așa de iubit de Dumnezeu care l-a creat după modelul Său, încât Creatorul poate merge până la unirea maximă cu el, dar păstrându-l ca chip și ca creatură. Chiar în relația Creatorului cu creatura este o anumită unire a lui cu ea. Creatura nu se poate menține dacă nu o menține Creatorul, deci dacă nu o iubește. Cu atât mai mult când ea poartă chipul Lui. De ce n-ar duce atunci Creatorul unirea Sa cu creatura și cu chipul Său până la gradul maxim fără să o nimicească? S-ar putea spune că iubind chipul Său creat, Dumnezeu Se iubește într-un anumit sens pe Sine în calitate de model al ei, adică al chipului. De aceea El vrea să și desăvârșească chipul Său, ducându-L cât mai aproape de Sine. El Se are, așa zicând, în chipul Său, pe Sine Însuși, sau o proiecție a Sa. Ea e dovada și semnul puterii și măreției Sale. De ce n-ar face o oglindă cât mai desăvârșită a prezenței sale? De ce n-ar căuta să o facă să Se vadă cât mai deplin pe Sine în ea, făcându-Se purtătorul personal al firii umane și îndumnezeind-o? Taina înomenirii Sale și a îndumnezeirii umanului e o treaptă consecventă a creației". (nota 108, p. 69)

394. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Dumnezeu și omul ar fi rămas numai un altul și altul, oricât ar fi înaintat în relația de parteneri ai dialogului dintre ei, Dumnezeu n-ar fi mers până la capăt în cinstirea chipului Său uman. Dialogul Lui cu omul ar fi rămas mereu ca între străini. Omul n-ar fi văzut pe Dumnezeu devenit Sine a sa, dar totuși ca pe Absolutul care-l urcă până la Sine și Dumnezeu nu Și-ar fi însușit cu toată iubirea umanitatea urcând-o până la treapta de parte a Persoanei Sale absolute. Identificarea omului cu Dumnezeu de către Dumnezeu ar fi fost egală cu nimicirea ei disprețuitoare. Rămânerea Lui ca Persoană separată ar fi pus și ea o limită iubirii Sale față de om". (nota 109, p. 69)

„Potrivit înțelegerii sfinților învățători ai Bisericii, e cu totul binecredincios ca urmând și noi lor să mărturisim că sunt două firi neasemenea după ființă, care s-au adunat într-o unire negrăită; dar să credem că acestea au rămas neamestecate și după ce s-au unit. Însă a spune că au rămas neamestecate nu înseamnă să introducem vreo împărțire oarecare. Să nu fie! Ci înseamnă că deosebirea rămâne neschimbată[395]. Nici nu e același lucru deosebirea cu împărțirea. Deosebirea e rațiunea după care se deosebesc suporturile și arată cum este ceva, adică cum că trupul este prin fire și ființă ceea ce este; și iarăși că Dumnezeu-Cuvântul este prin fire și ființă ceea ce este. Iar împărțirea este tăiere deplină, sau taie cu totul suporturile și le pune să subziste ca părți de sine și despărțite între ele. Dacă deci rațiunea aceasta se păstrează și după unire, arată și pe Cuvântul că nu S-a schimbat în trup și trupul neieșit din definiția (din hotarul) cea după fire, ci pe fiecare adeverit ca rămas după ființă ceea ce este prin fire, deși s-a făcut unirea între ele, cum nu e drept să mărturisim că deosebirea firilor care s-au unit împreună se păstrează și după unire? (...) E arătat și vădit tuturor că nici Dumnezeirea nu S-a schimbat în trup, nici trupul nu s-a strămutat în Dumnezeire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, pp. 70-71)

„Părinții învățându-ne pururea rațiunile celor adunate împreună, ne arată că înseși cele adunate au concurat amândouă într-o Persoană și într-un ipostas al Fiului. Iar dacă e așa, cum nu e necesar ca, iarăși după Părinți, odată ce știm păstrate rațiunile, să afirmăm și deosebirea lor și că după unire se păstrează în proprietatea cea după fire fiecare dintre cele adunate; iar mărturisind că amândouă sunt o Persoană unică și un ipostas unic al Fiului, să cunoaștem cu exactitate că acestea sunt neîmpărțite[396]?" (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 71)

---

395. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Neamestecate* nu înseamnă că firile rămân lângăolaltă la o linie la care se întâlnesc exterior. Căci ele se străbat interior. *Neamestecate* înseamnă numai că niciuna nu se schimbă din ceea ce este, ca să aibă ca rezultat o singură fire. Omenescul e plin de dumnezeiesc, dar rămâne omenesc. Și invers. E așa cum se întâmplă cu trupul și cu sufletul. Trupul e plin de suflet și invers. Ba fiecare se imprimă în celălalt. Mișcarea materială a ochiului e penetrată de mișcarea văzătoare a sufletului. Totuși nu se preface niciuna în cealaltă. Mâna lui Hristos care atinge ochii orbilor e plină de puterea dumnezeiască, dar întinderea mâinii e deosebită de puterea dumnezeiască". (nota 112, p. 70)

396. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă după unire, firile sunt o singură Persoană, ele sunt și deosebite și neîmpărțite (nedespărțite). Căci cum ar fi amândouă Persoană dacă nu s-ar păstra amândouă și dacă în același timp nu ar fi strict unite? Persoana e în același timp o realitate complexă (sau compusă, cum spune adeseori Sf. Maxim, urmând călugărilor sciți și lui Leonțiu de Bizanț) și unitară. O experiem aceasta și în persoana umană. Nu există persoană fără complexitate, dar nici fără unitate. Ea este unitatea care tinde să cuprindă totul. Hristos este în realitate unitatea conștientă atotcuprinzătoare. Dar așa cum în complexitatea persoanei umane există o bază, care e sufletul – pentru că el poate continua ca persoană și după ce trupul se desparte –, așa există și în Hristos o bază și ea este ipostasul divin. Firea umană este așa de intim încadrată în ipostasul divin, precum e trupul în sufletul persoanei umane; și atât de îndumnezeită, pe cât e de însuflețit trupul de către suflet. Deosebirea e că sufletul nu se poate manifesta cât e pe pământ fără trup. E făcut pentru trup și odată cu trupul, pentru materia pe care sufletul o face un trup acomodat lui în mod unic. Dar ipostasul divin poate exista fără firea umană și aceasta nu e făcută pentru a se manifesta ipostasul divin prin ea, deși poate servi ca un astfel de mijloc. Mișcările materiei pot fi folosite de mișcările sufletului care se întipăresc materiei, făcându-le mișcări ale trupului unui anumit suflet. La fel mișcările firii umane – gândirea, simțirea, vorbirea – pot fi folosite ca mijloace de manifestare ale actelor divine, care le înalță la această slujire, fără să le anuleze ca mișcări ale firii umane. La urma urmelor în unitatea sufletului sunt date potențial toate valențele care se pot ramifica în lucrările variate cărora le corespund mișcările trupului și cu care se îmbină mișcările sufletului. La fel în unitatea firii dumnezeiești sunt date unitar toate valențele mișcărilor sufletului și ale trupului, toată compoziția creației avându-și la urma urmelor originea în unitatea firii dumnezeiești. Toate sunt unite și toate distincte în diferite grade în toată existența". (nota 113, p. 71)

fiind El Dumnezeu desăvârşit, Se face om desăvârşit[392], nelipsindu-I nici existenţa ca Dumnezeu prin faptul că S-a făcut om, şi nefiind nici împiedicat de a Se face ceea ce nu era, adică om, de faptul de a fi rămas ceea ce era, adică Dumnezeu, ci fiind aceasta Se face şi aceea, adeverind spre crezare amândouă împreună, dumnezeirea şi umanitatea[393], prin minunile dumnezeieşti şi prin patimile omeneşti după firea şi fiinţa pe care o are, una cu a Tatălui, mărturisindu-L necreat, nevăzut, nescris împrejur, neschimbat, nealterat, nepătimitor, nestricăcios, nemuritor, creator al tuturor, iar după firea trupului Lui şi a noastră, pe acelaşi creat, pătimitor, circumscris, încăput, muritor; pe acelaşi, dar nu după aceeaşi, pentru cele din care şi în care are existenţa, de o fiinţă cu Dumnezeu şi Tatăl după dumnezeire şi pe Acelaşi de o fiinţă cu noi după umanitate; îndoit în fire, sau în fiinţă. Căci fiind mijlocitor între Dumnezeu şi oameni (*1 Tesaloniceni* 2, 5) trebuie să păstreze unitatea naturală cu cele între care mijloceşte, fiind amândouă. Aceasta pentru ca unind cu adevărat în Sine şi prin Sine cele pământeşti cu cele cereşti, să aducă firea materială a oamenilor, războită de păcat, lui Dumnezeu şi Tatăl, mântuită, împăcată şi îndumnezeită, nu prin identitatea fiinţei, ci prin puterea negrăită a înomenirii, spre a ne face şi pe noi părtaşi firii dumnezeieşti (*2 Petru* 1, 4) prin sfântul Lui trup ca pârgă. De aceea Acelaşi e cunoscut ca fiind deodată Dumnezeu şi om[394], în realitate şi nu numai cu numele. Dar nu îndoit după ipostas, sau ca persoană". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, pp. 68-69)

---

stabilitate neslăbită şi prin unirea cu firea din ceilalţi oameni îi dă şi acesteia fermitate. În fiecare ipostas uman firea umană primeşte o existenţă concretă ca o unitate deosebită de altele. În Hristos firea umană primeşte o existenţă concretă într-o unitate cu firea dumnezeiască în ipostasul dumnezeiesc, dar fără să se confunde între ele, cum nu se confundă sufletul cu trupul în ipostasul uman". (nota 106, p. 68)

392. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Se face om desăvârşit, pentru că El nu e un om clătinat în existenţa Lui ca ceilalţi, ci un om în care se realizează prin ipostasul Lui divin toate potenţele umane". (nota 107, p. 68)

393. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta e învăţătura ortodoxă deosebită de cea monofizită sau nestoriană. După învăţătura monofizică menţinerea Fiului lui Dumnezeu ca Dumnezeu adevărat L-ar împiedica să Se facă om, iar existenţa Lui ca om adevărat L-ar împiedica de a fi şi Dumnezeu. La baza învăţăturii ortodoxe, care menţine învăţătura Evangheliei despre unirea divinului cu umanul, fără alterarea unuia sau altuia, într-o Persoană, stă învăţătura despre creaţie şi cea despre om ca chip al lui Dumnezeu. Dacă omul e creat de Dumnezeu şi e creat după chipul Lui, Dumnezeu poate intra într-o unire maximă cu omul, dar fără să anuleze caracterul lui de creatură şi de chip al lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu l-a creat pe om şi l-a creat după chipul Lui, îl iubeşte aşa de mult că Se poate şi uni cu el, dar fără să-l anuleze ca creatură şi ca chip. Chipul e aşa de iubit de Dumnezeu care l-a creat după modelul Său, încât Creatorul poate merge până la unirea maximă cu el, dar păstrându-l ca chip şi ca creatură. Chiar în relaţia Creatorului cu creatura este o anumită unire a lui cu ea. Creatura nu se poate menţine dacă nu o menţine Creatorul, deci dacă nu o iubeşte. Cu atât mai mult când ea poartă chipul Lui. De ce n-ar duce atunci Creatorul unirea Sa cu creatura şi cu chipul Său până la gradul maxim fără să o nimicească? S-ar putea spune că iubind chipul Său creat, Dumnezeu Se iubeşte într-un anumit sens pe Sine în calitate de model al ei, adică al chipului. De aceea El vrea să şi desăvârşească chipul Său, ducându-L cât mai aproape de Sine. El Se are, aşa zicând, în chipul Său, pe Sine Însuşi, sau o proiecţie a Sa. Ea e dovada şi semnul puterii şi măreţiei Sale. De ce n-ar face o oglindă cât mai desăvârşită a prezenţei sale? De ce n-ar căuta să o facă să Se vadă cât mai deplin pe Sine în ea, făcându-Se purtătorul personal al firii umane şi îndumnezeind-o? Taina înomenirii Sale şi a îndumnezeirii umanului e o treaptă consecventă a creaţiei". (nota 108, p. 69)

394. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Dumnezeu şi omul ar fi rămas numai un altul şi altul, oricât ar fi înaintat în relaţia de parteneri ai dialogului dintre ei, Dumnezeu n-ar fi mers până la capăt în cinstirea chipului Său uman. Dialogul Lui cu omul ar fi rămas mereu ca între străini. Omul n-ar fi văzut pe Dumnezeu devenit Sine a sa, dar totuşi ca pe Absolutul care-l urcă până la Sine şi Dumnezeu nu Şi-ar fi însuşit cu toată iubirea umanitatea urcând-o până la treapta de parte a Persoanei Sale absolute. Identificarea omului cu Dumnezeu de către Dumnezeu ar fi fost egală cu nimicirea ei dispreţuitoare. Rămânerea Lui ca Persoană separată ar fi pus şi ea o limită iubirii Sale faţă de om". (nota 109, p. 69)

„Potrivit înțelegerii sfinților învățători ai Bisericii, e cu totul binecredincios ca urmând și noi lor să mărturisim că sunt două firi neasemenea după ființă, care s-au adunat într-o unire negrăită; dar să credem că acestea au rămas neamestecate și după ce s-au unit. Însă a spune că au rămas neamestecate nu înseamnă să introducem vreo împărțire oarecare. Să nu fie! Ci înseamnă că deosebirea rămâne neschimbată[395]. Nici nu e același lucru deosebirea cu împărțirea. Deosebirea e rațiunea după care se deosebesc suporturile și arată cum este ceva, adică cum că trupul este prin fire și ființă ceea ce este; și iarăși că Dumnezeu-Cuvântul este prin fire și ființă ceea ce este. Iar împărțirea este tăiere deplină, sau taie cu totul suporturile și le pune să subziste ca părți de sine și despărțite între ele. Dacă deci rațiunea aceasta se păstrează și după unire, arată și pe Cuvântul că nu S-a schimbat în trup și trupul neieșit din definiția (din hotarul) cea după fire, ci pe fiecare adeverit ca rămas după ființă ceea ce este prin fire, deși s-a făcut unirea între ele, cum nu e drept să mărturisim că deosebirea firilor care s-au unit împreună se păstrează și după unire? (...) E arătat și vădit tuturor că nici Dumnezeirea nu S-a schimbat în trup, nici trupul nu s-a strămutat în Dumnezeire". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, pp. 70-71)

„Părinții învățându-ne pururea rațiunile celor adunate împreună, ne arată că înseși cele adunate au concurat amândouă într-o Persoană și într-un ipostas al Fiului. Iar dacă e așa, cum nu e necesar ca, iarăși după Părinți, odată ce știm păstrate rațiunile, să afirmăm și deosebirea lor și că după unire se păstrează în proprietatea cea după fire fiecare dintre cele adunate; iar mărturisind că amândouă sunt o Persoană unică și un ipostas unic al Fiului, să cunoaștem cu exactitate că acestea sunt neîmpărțite[396]?" (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 71)

---

395. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Neamestecate* nu înseamnă că firile rămân lângăolaltă la o linie la care se întâlnesc exterior. Căci ele se străbat interior. *Neamestecate* înseamnă numai că niciuna nu se schimbă din ceea ce este, ca să aibă ca rezultat o singură fire. Omenescul e plin de dumnezeiesc, dar rămâne omenesc. Și invers. E așa cum se întâmplă cu trupul și cu sufletul. Trupul e plin de suflet și invers. Ba fiecare se imprimă în celălalt. Mișcarea materială a ochiului e penetrată de mișcarea văzătoare a sufletului. Totuși nu se preface niciuna în cealaltă. Mâna lui Hristos care atinge ochii orbilor e plină de puterea dumnezeiască, dar întinderea mâinii e deosebită de puterea dumnezeiască". (nota 112, p. 70)

396. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă după unire, firile sunt o singură Persoană, ele sunt și deosebite și neîmpărțite (nedespărțite). Căci cum ar fi amândouă Persoană dacă nu s-ar păstra amândouă și dacă în același timp nu ar fi strict unite? Persoana e în același timp o realitate complexă (sau compusă, cum spune adeseori Sf. Maxim, urmând călugărilor sciți și lui Leonțiu de Bizanț) și unitară. O experiem aceasta și în persoana umană. Nu există persoană fără complexitate, dar nici fără unitate. Ea este unitatea care tinde să cuprindă totul. Hristos este în realitate unitatea conștientă atotcuprinzătoare. Dar așa cum în complexitatea persoanei umane există o bază, care e sufletul – pentru că el poate continua ca persoană și după ce trupul se desparte –, așa există și în Hristos o bază și ea este ipostasul divin. Firea umană este așa de intim încadrată în ipostasul divin, precum e trupul în sufletul persoanei umane; și atât de îndumnezeită, pe cât e de însuflețit trupul de către suflet. Deosebirea e că sufletul nu se poate manifesta cât e pe pământ fără trup. E făcut pentru trup și odată cu trupul, pentru materia pe care sufletul o face un trup acomodat lui în mod unic. Dar ipostasul divin poate exista fără firea umană și aceasta nu e făcută pentru a se manifesta ipostasul divin prin ea, deși poate servi ca un astfel de mijloc. Mișcările materiei pot fi folosite de mișcările sufletului care se întipăresc materiei, făcându-le mișcări ale trupului unui anumit suflet. La fel mișcările firii umane – gândirea, simțirea, vorbirea – pot fi folosite ca mijloace de manifestare ale actelor divine, care le înalță la această slujire, fără să le anuleze ca mișcări ale firii umane. La urma urmelor în unitatea sufletului sunt date potențial toate valențele care se pot ramifica în lucrările variate cărora le corespund mișcările trupului și cu care se îmbină mișcările sufletului. La fel în unitatea firii dumnezeiești sunt date unitar toate valențele mișcărilor sufletului și ale trupului, toată compoziția creației avându-și la urma urmelor originea în unitatea firii dumnezeiești. Toate sunt unite și toate distincte în diferite grade în toată existența". (nota 113, p. 71)

„Înțeleptul Chiril zice limpede: *Nici nu se amestecă firile între ele, prin faptul că constituie un ipostas al Fiului, nici nu se împart (se despart) între ele prin faptul că sunt și rămân și se cugetă una și alta (evident după ființă) după unire*. Fiecare rămâne cu proprietatea și deosebirea ei naturală. Prin aceasta Cuvântul este Dumnezeu după fire și nu trup, deși Și-a făcut trupul propriu în chip iconomic[397], iar trupul nu este după fire Dumnezeu, deși a devenit propriu al Cuvântului după unire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 72)

„Deci trebuie să se spună două (firi), ca să nu afirmăm numai deosebirea simplă. Și numai pentru aceasta se folosește numărul: pentru a arăta că a rămas deosebirea celor ce s-au adunat la un loc ca a unora ce s-au păstrat după unire și nu s- au împărțit (despărțit)[398]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 73)

„Iar dacă numărul nu poate împărți (despărți), nici nu poate fi împărțit (despărțit) după rațiunea lui[399]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, pp. 73-74)

„Noi, mărturisind unirea și explicând exact și binecredincios modul ei, nu ne folosim de cuvântul cu sensul de *deosebire* pentru a indica unirea, ci, afirmând în mod cuvenit atât deosebirea, cât și unirea, păstrăm sensul *neschimbat* al celor indicate[400]. De aici e vădit că el (Sf. Chiril) avea comun cu Nestorie a spune două firi prin faptul că le cunoștea deosebirea. Dar nu avea comun cu acela faptul de a mărturisi și unirea, spunând: *Un Hristos, un Fiu, un Domn și o fire a Cuvântului întrupată*, ceea ce Nestorie nu primea să spună. Căci spunând: *Așa și Nestorie, chiar dacă spune două firi, indicând deosebirea trupului și a lui Dumnezeu-Cuvântul, nu mărturisește și unirea lor împreună cu noi*, nu voiește să indice altceva decât că Nestorie mărturisește deosebirea împreună cu noi, spunând două firi, dar nu mai mărturisește și unirea împreună cu noi, întrucât nu spune: *Un Hristos, un Fiu, un Domn și o fire a Cuvântului întrupată*[401]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 76)

397. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*În chip iconomic*, adică prin întrupare, pentru că înfăptuindu-se prin trup, nu-l anulează, ci-l unește cu Dumnezeu". (nota 115, p. 72)

398. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numărul doi sau două în Hristos nu se folosește pentru a se exprima o dualitate despărțită, ci numai pentru a arăta că amândouă firile sunt reale". (nota 119, p. 73)

399. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Între doi sau trei aflați la un loc nu e o totală despărțire. Toate lucrurile care se numără au o anumită legătură între ele. Între *doi oameni* nu e o despărțire totală, pentru că amândoi sunt oameni, sau de o fire. Între cele *două firi* ale lui Hristos nu este o despărțire, pentru că sunt ale unei unice Persoane. Totdeauna când zic doi sau mai mulți vorbind de o grupă, e o legătură între ei. Numai când se zice *unul* și *unul* e despărțire. Orice număr plural indică un trup ale cărui componente nu sunt total despărțite. Universul întreg, dacă i-am putea număra componentele prin număr, nu l-am despărți total între ele.

Mai menționăm aici că Sf. Maxim, urmând Sfântului Chiril din Alexandria, folosește termenul *neîmpărțit* (ἀδιαίρετος) și în sensul de nedespărțit (ἀχώριςτος), care a fost folosit și el în definiția de la Chalcedon. Pentru Sf. Maxim firile în Hristos sunt așa de unite, că se poate vorbi nu numai de o nedespărțire a lor, ci chiar și de o neîmpărțire. Așa cum de suflet și de trup se poate spune nu numai că nu pot fi despărțite, ci și că unitatea lor poate fi socotită chiar neîmpărțită. Noi am pus totuși (uneori) și termenul *nedespărțit*". (nota 123, p. 74)

400. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă am spune numai că firile în Hristos sunt deosebite, n-am arăta că sunt unite cu adevărat. Dar spunând că ele sunt unite *neamestecat* se indică atât că cele două firi sunt unite, cât și că ele nu sunt contopite". (nota 127, p. 76)

401. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Maxim arată că Sf. Chiril n-a înțeles prin expresia *o fire a lui Dumnezeu-Cuvântul întrupată* o singură fire în Hristos, cum susțineau monofiziții. Căci Sf. Chiril adaugă această expresie după ce spune de Nestorie că recunoaște *cu noi două firi în Hristos, dar nu mai recunoaște unirea lor împreună cu noi*". (nota 128, p. 76)

„Dacă deci unirea a rămas pururea, dar rămân și cele unite pururea neamestecate, se păstrează și deosebirea celor unite, motiv pentru care a fost folosit numărul de Părinți[402]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 77)

„Ci în Același Hristos se află și se spun pururea amândouă în chip binecredincios, dar nu devenind aceleași, pentru că nici cele indicate nu sunt identice între ele[403]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 77)

„Cei ce voiesc să fie cu adevărat binecredincioși, trebuie să mărturisească și *o fire a lui Dumnezeu-Cuvântul întrupată*, ca să arate prin aceasta unirea extremă (culminantă)[404] și să spună iarăși două firi, ca să se arate deosebirea celor adunate împreună și păstrate neamestecat după unire, și nu pentru aceasta și numai pentru aceasta să se folosească de număr". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 78)

„Deci după Părinți unirea după ipostas este adunarea celor de altă ființă într-un ipostas, fiecare dintre cele ce s-au compus[405] în El păstrând nealterată și nedespărțită proprietatea ei naturală față de cealaltă". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 79)

„Sunt ale unui Hristos firile din care și în care se cunoaște constând[406]; și ale unui om cele din care s-a compus și în care se cunoaște existând. Căci e unul în ipostas atât Hristos, cât și omul cel ca noi, sau în întregul care constă din acelea ca din părți și care primește cu adevărat ca depline amândouă rațiunile deosebite ale existenței părților[407]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 82)

---

402. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai în sensul acesta a fost păstrat numărul celor două firi, dar nu pentru despărțirea lor". (nota 130, p. 77)

403. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cele două firi nefiind identice, nici unirea lor nu produce o singură fire". (nota 133, p. 77)

404. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Încadrarea firii umane în ipostasul divin e unirea culminantă (η ἄκρα ἕνωσις) între Dumnezeu și creație. Dumnezeu e unit în diferite grade cu creația. Dar treapta supremă a unirii cu ea, fără să o topească în sine, e asumarea firii umane în Persoana Fiului lui Dumnezeu. Dacă s-ar fi unit ca Persoană cu o persoană umană, ar fi rămas în planul unirilor de mai înainte (cu prorocii), sau o unire mai deosebită cu un singur om (ca în formațiunile neoprotestante). În Hristos, Fiul lui Dumnezeu Se face El Însuși om. Prin aceasta Se unește la maximum nu numai cu firea omenească, ci și cu toți oamenii, făcându-Se unul dintre ei. El trăiește umanul ca al Său propriu. Prin aceasta comunică cu oamenii cum comunică ei, deși le comunică prin aceasta și puterea dumnezeiască la maximum. Dumnezeu duce prin aceasta la vârful cel mai înalt dragostea Sa pentru creațiune prin unirea cu umanul. În El S-a arătat ca un Dumnezeu al dragostei extinsă în afara naturii Sale, dar a arătat și libertatea și puterea Lui, unindu-Se cu o lume pe care El a creat-o. Altfel ar fi rămas un Dumnezeu închis în Sine. În acest caz n-ar fi fost Dumnezeu adevărat. Dar dragostea și libertatea aceasta sunt duse la capăt în întruparea ca om pentru veci. În Hristos avem dovada celei mai desăvârșite iubiri a lui Dumnezeu. Unde nu e întruparea, creația se arată fără un rost deplin, sau nici nu e creație și în ambele cazuri Dumnezeu nu e Dumnezeu deplin, adică atotputernic, iubitor și liber". (nota 135, p. 78)

405. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Compunerea* ar putea indica modul special al unirii firilor într-un ipostas. Ea e mai mult decât relație. Ea dă o unitate părților fără să le confunde". (nota 137, p. 79)

406. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Lars Thunberg observă că Sf. Maxim nu insistă asupra expresiei *din două firi* prea mult, pentru că el ține să afirme și faptul că cele două firi s-au păstrat în Hristos (*Microcosm and Mediator. The Theological Antropology of Maximus the Confessor*, Lund, 1965, p. 46)". (nota 146, p. 82)

407. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Maxim nu folosește prea des expresia lui Leontie de Bizanț despre primirea firii omenești în ipostasul Cuvântului, ci folosește mai mult formula de la Chalcedon, completată cu cea a Sinodului V Ecumenic, că Hristos e un ipostas «compus» sau constatator *în* sau *din* două firi. Hristos

„Dar noi știind să unim în unitatea după ipostas proprietățile naturale neschimbate, evităm amestecarea și împărțirea, nefăcând nici unirea amestecare, ca unii ce n-am mai cunoaște deosebirea, nici deosebirea împărțire (despărțire), ca unii ce am cunoaște cele deosebite ca stând în mod divizat.

Aceasta socotesc că se arată învățând-o și marele Grigorie Teologul în marea *Cuvântare apologetică*, spunând: *Unul din amândouă și prin Unul amândouă*[408]. E ca și când ar zice: Precum e Unul din două, adică în două firi Unul, ca Unul constituit din părți după rațiunea ipostasului, la fel prin Unul după ipostas, ca întreg, sunt amândouă părțile după rațiunea firii, adică cele două firi. E ceea ce spune și în a doua *Cuvântare despre Fiul*, dezvoltând-o mai clar: *Căci amândouă sunt Unul, dar nu prin fire, ci prin adunarea împreună.*

Tot aceasta se arată cugetând-o și fericitul Chiril în *Epistola către Succens*, în care, bazându-se pe exemplul omului, zice: *Deci cele două nu mai sunt două, ci prin*

---

menține neschimbate rațiunile firilor Sale. El vede o asemănare între felul cum e compus ipostasul lui Hristos din firea dumnezeiască și cea omenească și cel uman din suflet și trup. Dar menționează și deosebirea. Cele două componente umane formează nu numai un ipostas, ci și *o ființă* umană, pe când în Hristos ființa umană și cea divină nu formează o singură ființă. Ipostasul uman e prin aceasta un exemplar al ființei sau al speciei umane, care apare prin actul natural al nașterii, pe când Hristos e unic, născându-Se ca om în mod mai presus de fire. Aceasta implică și o mare deosebire între cele două firi în Hristos, decât cea dintre suflet și trup în om. În Hristos e unit necreatul sau Creatorul cu creatul, pe când în omul de rând sunt unite două părți ale creatului. Dar unitatea de ipostas face ca și Hristos să fie un singur Eu, ca și omul, sau să-Și trăiască ambele părți ca proprii cum și le trăiește omul. Hristos Și-a însușit așa de intim omenescul, că trăiește toate cele omenești ca ale Sale.Unitatea de ființă între sufletul și trupul uman provine din faptul că materia devine trup prin suflet. Varietatea funcțiilor sufletești organizează și produce varietatea complexă a organelor și componentelor trupești. Trupul nu e numai simplă materie până e trup. Funcțiile trupești sunt trăite de om sufletește. El vede conștient prin ochii trupului ce se deschid. Omul simte sufletește durerea loviturilor în trup, spălându-și trupul omul spune: *eu mă spăl*. Eul e în toate. Hristos e și El un Eu care trăiește nu numai cele dumnezeiești, ci și cele omenești. În organele și funcțiile trupului e prezent nu numai un eu uman, ci un Eu care se simte în același timp Eu uman și Eu divin. Căci trupul Lui e organizat și trăit în complexitatea lui nu numai de sufletul uman, ci și de Cuvântul dumnezeiesc, care de altfel, într-un grad mai redus, e prezent și în lucrarea sufletului de organizare a materiei în trupul unui om simplu.Pe tema faptului că sufletul și trupul compun, după Sf. Maxim, o ființă în omul obișnuit, iar în Hristos firea dumnezeiască și omenească compun un ipostas, dar Sf. Maxim admite că și în om sufletul și trupul compun ipostasul, s-a născut o discuție între Sherwood și Lars Thunberg. Primul a văzut în aceasta o inconsecvență a Sfântului Maxim. Lars Thunberg vede în aceste două moduri ale compoziției la Sf. Maxim un sens mai neutral al ei. Nu e totuși nici el de acord cu Leontie, care, după acești teologi și alți teologi occidentali, atribuind în unitatea de ipostas a omului un rol principal sufletului, care asumă trupul cum asumă Cuvântul trupul nostru, lunecă într-un fel de origenism (L. THUNBERG, *Microcosm and Mediator...*, pp. 108-110). Socotim că în această egalizare de către teologia occidentală a trupului cu sufletul în om și deci și a Dumnezeirii cu umanitatea în Hristos, se manifestă un fel de nestorianism al creștinismului occidental, înrudit cu dualismul origenist. Faptul că trupul e asumat de suflet nu duce, după părerea noastră, spre origenism. Căci în suflet sunt puterile care organizează materia în trup. Sufletul omenesc nu poate fi fără un trup organizat conform identității unice a fiecărui suflet. Thunberg afirmă că Sf. Maxim declară trupul *co-ipostasiat* cu sufletul și nu *enipostasiat* în suflet (*Microcosm and Mediator*, p. 111). Dar textul din Sf. Maxim la care se referă nu are acest termen ci numai că sufletul și trupul sunt unite după ipostas (*Op. theol.*, *PG* 91, 152 A). În general, deși materia are în ea virtualitatea de a fi făcută trup de către suflet, posibilitățile active pentru aceasta sunt în suflet, nu în materie. Sufletul înalță materia la treapta de trup cu funcțiuni conștiente, nu materia materializează sufletul. Sufletul face din materie un trup ca instrument al actelor liber decise ale lui, nu materia supune repetiției complete a legilor ei sufletul. Trupul e *însuflețit de sufletul rațional și înțelegător*, nu sufletul e materializat, după Sf. Maxim. De aceea nu trupul simte viața sufletului, ci sufletul simte cele ale trupului. Deci putem spune că și Dumnezeirea în Hristos simte trupul prin suflet.În ce privește pe Hristos, Thunberg recunoaște că omul ca persoană nu poate fi izolat de faptul că natura umană are, în viziunea Sfântului Maxim, ipostasul ei în Logos. Și astfel este ea însăși *enipostasiată* (*Microcosm and Mediator*, p. 112)". (nota 147, pp. 82-83)

408. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Cuv. 30, 4*: Despre teologie". (nota 167, p. 90)

*amândouă se constituie un viețuitor*". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 90)

„Deci mărturisim pe Domnul nostru Iisus Hristos compus *din două firi* drept compus din Dumnezeire și umanitate; și *în două firi*, ca cei ce-L cunoaștem fiind în Dumnezeire și umanitate[409]. Căci precum spunând din două firi, credem că El e din Dumnezeire și umanitate, așa spunând și în două firi, Îl arătăm pe El, cum se cuvine, existând în Dumnezeire și umanitate, ca nedespărțit după unire de niciuna dintre cele două firi din care S-a constituit, ci ca existând și fiind cunoscut în ele, din care și este pururea[410]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, pp. 92-93)

„Ca să nu cădem sub vina blasfemiei, nu vom înceta să mărturisim, precum s-a spus, pe Hristos din două firi, ca fiind din Dumnezeire și umanitate; și două firi și în două firi, ca fiind în Dumnezeire și umanitate; și două firi, crezându-L pe Același ca fiind Dumnezeu și totodată Același fiind om. Căci nu e numai din acestea, ci și acestea; și nu numai acestea, ci și în acestea, cunoscându-L ca fiind întreg din părți și un întreg în părți și un întreg prin părți". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 93)

„Ucenicul adevărat și sincer al dreptei credințe înțelege că trupul este altceva după ființă decât Dumnezeu-Cuvântul. Și cei ce afirmăm unirea după ipostas, înțelegem și mărturisim că unirea firilor s-a făcut într-un ipostas, întrucât niciuna nu este, sau nu se înțelege în sine, ci împreună cu cea care este compusă sau coexistentă; nici, iarăși, amestecată după rațiunea ființială cu cealaltă, sau pătimind în oarecare fel o micșorare a deplinătății ei de natură din pricina unirii[411].

Și iarăși mărturisim unirea naturală în loc de adevărată, cum însuși Sfântul Chiril a spus și a explicat aceste ziceri; nu spre desființarea celor două firi, din care este Hristos după unire, sau a uneia din ele, cum au învățat Apolinarie, Eutihie și Sever, urmând lui Simon Magul, Valentin și Manes, cum pot vedea ușor cei ce voiesc din scrierile lui Sever identitatea dogmelor lui până și în identitatea cuvintelor, cu ale celor abătuți de la dreapta credință". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 94)

---

409. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Remarcăm aici un înțeles important al expresiei *în Dumnezeire și umanitate*, Hristos nu numai că le are pe acestea, ci și este ca ipostas în ele: e adâncit în Dumnezeirea infinită și în simțirea omenească". (nota 170, p. 92)

410. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pe când Sinodul IV din Chalcedon declara pe Iisus *în două firi*, Sinodul V a adăugat și *din două firi*, expresie la care țineau monofiziții, dar n-a renunțat la expresia *în două firi* ca să arate că după unitatea Lui realizată din două firi n-a încetat să fie în două firi, cum pretindeau monofiziții. Omenescul nu e alterat de dumnezeiesc după ce e unit cu acela. Dimpotrivă, el e dus la cea mai deplină împlinire. Chiar învierea și *schimbarea la față* a omenescului nu e decât desăvârșirea la care a fost destinat să ajungă. Aceasta înseamnă că omenescul a fost făcut să se împlinească prin unirea cu divinul. El e făcut să devină un mediu tot mai desăvârșit al divinului. Așa cum omul e o singură persoană în suflet și trup, nedespărțit în trăirea sufletului și a trupului, așa e Hristos o singură Persoană în Dumnezeire și umanitate, nedesființându-se în trăirea Lui divinul și omenescul". (nota 171, p. 93)

411. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu se micșorează prin unire nicio fire. Nici Dumnezeirea, nici umanitatea. Dumnezeirea însă nu se poate manifesta întreagă prin umanitate, sau are loc o creștere a umanității în capacitatea de mediu de manifestare al Dumnezeirii, dar nu iese din firea ei. Pe de altă parte umanitatea nu scade ca umanitate prin aceasta, ci-și arată tot mai actualizate potențele ei. În aceasta se arată tot mai mult conformitatea umanului cu divinul. Minunată creație a realizat Dumnezeu!". (nota 173, p. 94)

„Nu voim să facem unirea Cuvântului cu trupul produsă fără voie și fără o hotărâre liberă, nici pe Dumnezeu-Cuvântul de o vârstă cu trupul în venirea la existență, sau trupul coetern Cuvântului prin existența fără de început, precum nu-L definim pe Hristos nici ca neavând în El nimic mai mult decât celelalte specii, văzute, după firea lor generală, ca părți spre completarea totului conform celorlalte specii, produse de puterea care a întemeiat toate[412]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 13, în *PSB*, vol. 81, p. 103)

„(...) Dumnezeu și Cuvântul, Care există dinainte de toți vecii, ba, vorbind mai propriu, e Făcătorul veacurilor și Și-a făcut coborârea (chenoza) la noi oamenii cu voia și prin libera hotărâre și S-a întrupat spre îndreptarea și înnoirea, dar nu spre completarea întregului[413]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 13, în *PSB*, vol. 81, p. 103)

„Să-L mărturisim Unul după rațiunea identității ipostatice, după care Hristos nu primește nicidecum nicio deosebire sau împărțire în Sine ca întreg, din pricina deosebirii firilor, în așa măsură că e crezut ca fiind un singur ipostas și înainte de trup, și după întrupare; și e închinat de către noi și slăvit ca Unul din Sfânta și împărăteasca Treime. Căci ipostasul lui Hristos e unul, ca întreg, neîmpărțindu-se prin nicio rațiune în proprietatea Lui caracteristică, de către cele extreme, proprietate prin care se distinge de ele[414]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 13, în *PSB*, vol. 81, p. 106)

412. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În Hristos nu se vede nicio unire realizată involuntar prin natură; nici firea dumnezeiască venită la existență deodată cu trupul, sau trupul unit din eternitate cu Cuvântul; nici Cuvântul întregind ca o parte trupul, sau invers. Acestea sunt proprii firii compuse. Căci o fire compusă nu e întreagă decât primind existența deodată în toate părțile ei, în mod natural, deci fără voie, în același timp, și fiecare întregindu-se prin alta. Nu se poate cugeta despre firea omenească din Hristos niciuna dintre acestea. Ar însemna să se pună Cuvântul pe același plan creat cu trupul, sau umanul pe același plan necreat, în sens panteist. N-ar mai fi o deosebire esențială între Dumnezeire și umanitate. Dumnezeirea ar fi numai cu numele, Dumnezeirea având și ea nevoie de completare prin trup". (nota 195, p. 103)

413. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Se arată aici cele trei motive pentru care Dumnezeirea n-a putut alcătui o fire compusă cu firea omenească a lui Hristos: a) după Dumnezeire, Hristos este etern și făcător al firii omenești; b) Dumnezeu-Cuvântul S-a unit nu prin necesitatea firii Lui dumnezeiești, ci în mod liber cu firea omenească; c) nu Și-a unit firea dumnezeiască cu firea omenească pentru a completa firea omenească sau lumea, sau pe Sine Însuși, ci pentru a o înnoi.Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om din libertate. Altfel n-ar fi Dumnezeu, ca orice om ar impune Dumnezeirii o unire cu Sine. Hristos e singurul Care S-a făcut om de la Sine, prin libertate deplină. Orice alt om e adus în existență fără voia lui și aceasta îi impune o îndatorire a ascultării. Dar în scopul acesta el e înzestrat în cadrul firii lui pe care nu el și-o dă în mod liber cu o anumită libertate. Dumnezeu-Cuvântul însă Se face om în mod liber. Deci nu întregindu-Și Dumnezeirea Sa și nu întregind umanitatea Sa prin întrupare. Dacă Dumnezeirea s-ar întregi prin umanitate, El n-ar fi Dumnezeu. Deci El n-are o *fire compusă*, căci o fire compusă e întreagă numai având toate părțile ei. Dacă Dumnezeirea ar întregi umanitatea sau lumea, n-ar fi creat lumea sau umanitatea ca un întreg, fiindcă n-ar fi putut-o. Și în acest caz n-ar putea-o întregi nici prin întrupare, căci și El ar avea nevoie să Se întregească cu ea, deci ar avea o insuficiență în Sine. Toate cele făcute de Dumnezeu au fost *bune foarte*. Dar au fost *bune foarte* întrucât au fost capabile să ajungă la deplina unire cu Dumnezeu, contribuind și cu voia lor. Însă neurmând acest drum s-au slăbit prin voia lor. Și Creatorul lor a venit să le înnoiască și să le aducă la deplina înnoire cu El". (nota 196, pp. 103-104)

414. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ipostasul e unul, fiind Același înainte de întrupare și după întrupare. El nu e împărțit de firi, deși ele se păstrează în El. El are ceva propriu al Lui. Și acest ceva propriu nu poate fi împărțit de către firile Lui. Ci El le ține în unitatea Lui fără să le confunde. E taina identității unice și de nepierdut a fiecărei persoane, oricât de mult s-ar îmbogăți în conținutul ei. Ipostasul e forța unificatoare a tuturor facultăților, funcțiilor și conținuturilor lui. Ele nu se confundă, dar ipostasul le trăiește pe toate unite ca un eu unitar. El nu se repetă identic, cum se repetă firea în fiecare ipostas. Fiecare ipostas e unic, căci toate ipostasurile folosesc o natură comună în mod propriu. Ipostasul Cuvântului e nu numai unic între multe ipostasuri unice ale aceleiași naturi, ci unic și în sensul că nu are numai o natură comună cu celelalte, ci și natura divină unită cu ea, ca niciun altul". (nota 205, p. 106)

„(...) că este deodată Același și Dumnezeu, și om. Căci n-a lepădat ceea ce era, făcându-Se cu adevărat ceea ce nu era; fiindcă e de oameni iubitor[415]. Ci e întreg amândouă în mod natural după ipostas[416], ca Unul din amândouă și salvând prin Sinea Sa unică (δι ενὸς εαυτοῦ) pe amândouă, fără schimbare și micșorare, ca fiind acestea cu adevărat prin unirea cea după ipostas". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 14, în *PSB*, vol. 81, pp. 115-116)

„Întrupându-Se din Duhul Sfânt și din Sfânta Născătoare de Dumnezeu și Pururea fecioară Maria, S-a înomenit desăvârșit, adică S-a făcut om desăvârșit prin asumarea trupului care are suflet înțelegător și rațional și a luat în El firea și ipostasul omenesc, adică existența și subzistența, prin însăși zămislirea Cuvântului[417]. Fiindcă Însuși Cuvântul a fost cu voia în loc de sămânță, sau mai bine zis sămânța întrupării[418] și S-a făcut compus după ipostas Cel prin fire simplu și necompus, căci Unul și Același rămânând în persistența părților din care S-a constituit neschimbat, neîmpărțit și neamestecat ca să fie după ipostas Mijlocitorul între părțile din care S-a compus, a depășit în Sine distanța părților sau extremelor[419] *făcând pace și împăcând cu Dumnezeu și*

415. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă ar fi alterat unitatea, Cuvântul nu s-ar fi dovedit de oameni iubitor. Dar și dacă n-ar fi rămas Dumnezeu, s-ar fi dovedit că nu poate sau nu vrea să rămână Dumnezeu în unirea maximă în care se așază cu umanitatea. Omul e mântuit, e înălțat până la Dumnezeire, e primit în comuniunea maximă cu Dumnezeu, fără să înceteze a fi om. Omul e cinstit ca atare și e făcut capabil de aceasta ca atare. Nu există o incompatibilitate între Dumnezeu și om de așa fel, ca întâlnirea între ei să schimbe sau pe Dumnezeu, sau pe om. Omul e făcut de Dumnezeu ca creatură care poate fi ridicată la treapta de conținut al Persoanei dumnezeiești a Cuvântului. Nu e de esență divină, dar e făcut capabil de a fi conținut al vieții personale a lui Dumnezeu și prin aceasta toți oamenii sunt capabili de a fi parteneri ai lui Dumnezeu, deci ridicați prin har la nivelul Lui. Îl pot trăi pe Dumnezeu ca om și Dumnezeu mă poate trăi în calitatea de Dumnezeu pe mine ca om. Sunt ridicat în lărgimea nesfârșită a iubirii între mine și El". (nota 220, pp. 115-116)

416. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Are în persoana Sa și firea dumnezeiască, și pe cea omenească. În acest sens El este în amândouă în mod natural sau prin fire, fără să Se facă o singură fire. Trăiește pe om în firea lui omenească, și pe Dumnezeu în firea Lui dumnezeiască. Dacă nu s-ar fi păstrat în El ambele firi, n-ar fi mântuit Dumnezeu pe om și nu l-ar fi ridicat la înălțimea de dumnezeu prin har". (nota 221, p. 116)

417. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om asumând de bună voie umanitatea. Nu a fost adus la existența de om fără voie. Astfel, prin asumarea de către Cuvântul, umanitatea Lui și-a primit și firea, și subzistența concretă, sau ipostasul în El (καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν υπόστασιν), Și-a primit firea umană, deosebită de oricare altă fire, dar și existența concretă. Sfântul Maxim afirmă aici că umanitatea și-a primit și ipostasul în Dumnezeu-Cuvântul, spre deosebire de Leontie de Bizanț care spune că a fost *enipostasiată* în ipostasul Cuvântului. De fapt umanitatea nu și-a primit un ipostas deosebit în Hristos, deosebit de ipostasul Lui divin, sau o stare de Sine. Dar credem că Sf. Maxim vrea să spună că firea omenească, primind existența concretă în Fiul lui Dumnezeu, care are în Sine într-un grad maxim existența de Sine, și aceasta poate fi un temei pentru existența oricărui om, are cu atât mai mult în El un temei al existenței ei". (nota 248, p. 127)

418. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În Dumnezeu-Cuvântul sunt semințele spirituale ale tuturor creaturilor, cu atât mai mult a umanității Sale. Semințele spirituale pun în mișcare, când vrea purtătorul lor divin, și procesul nașterii persoanelor umane din trupuri". (nota 249, p. 127)

419. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Rămâne mereu nepătrunsa taină a ipostasului lui Hristos. El e *compus*, dar nu are *deosebiri* în Sine, cum spune în două locuri anterioare Sf. Maxim. Adică nu se poate spune că sunt în Persoana Lui două unități altfel caracterizate. Ci poartă întreagă aceleași caracteristici personale. Dar cum se poate explica această unitate? Se pare că aici se aduce o nouă contribuție la această explicare. Ipostasul unește (leagă, unește = συνάπτων) *în Sine* distanța extremelor. Acest *Sine* care unește părțile trebuie să fie altceva decât părțile care-l compun, dar totuși este în ele ceva ce concură în ipostas. Căci cine le adună sau le leagă? Credem că nu putem înțelege prin acest Sine decât ipostasul etern al Cuvântului. Dar El are în Sine puterea prin care-Și formează firea umană și căreia îi corespunde ceva din ea. El are puterea de a Se face om, deci de a Se face compus, datorită virtualității firii umane ce o are în El și pe care o actualizează prin puterea Lui, pe de alta, prin puterea formării umanității Sale din Fecioara Maria. Cuvântul întrupat e și compus prin părțile Sale, dar și mai presus de compunere prin faptul că El Își formează, pe lângă Dumnezeirea pe care o are, și umanitatea, răspunzând și unei tendințe din ea. Un subiect uman e și compus

*Tatăl* (*Efeseni* 2, 16) prin Duhul firea omenească, ca Unul ce e Dumnezeu cu adevărat, după ființă și S-a făcut om cu adevărat prin fire după iconomie[420]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, pp. 126-127)

„Prin cele prin care S-a unit cu extremele, a păstrat deosebirea între ele a părților[421], iar prin cele prin care se distingea de extreme, păstra identitatea după ipostas a părților deosebite[422].

Deci Hristos a păstrat și comunul și particularul fiecărei părți din care S-a compus. Comunul, în rațiunea identității după ființă a părților lui cu cele extreme, după care avea și după unirea părților între ele, deosebirea. Iar particularul, în rațiunea identității după ipostas a părților, prin care Se distingea de extreme, păstrând neamestecată distincția față de ele[423]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, p. 131)

„Deci trupul Cuvântului lui Dumnezeu s-a făcut ipostas. Căci niciodată n-a subzistat în sine, determinat prin însușirile proprii care-l disting de trupurile de un gen, nici măcar cât durează iuțimea unui singur gând, având o existență proprie separată de Cuvântul cu care era compus după ipostas și neavându-L pe Acesta în comun, ci a fost enipostasiat[424], ca Unul ce Și-a luat în El și prin El venirea la existență și S-a făcut prin unire trupul Lui și a fost unit cu El după ipostas, prin rațiunea unei particularități care-l distinge de al celorlalți oameni. Ba, pentru a spune mai clar, Și-a făcut propriu după ipostas ceea ce era al Cuvântului, precum s-a făcut și ființă comună a Celui căruia I s-a făcut cu adevărat trup prin unire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, p. 133)

„Dacă, Cuvântul care era prin fire Dumnezeu, prin asumarea trupului mintal însuflețit, S-a făcut om fără schimbare, e vădit că se adeverea din amândouă Unul și prin Unul Se adeverea pe Sine cu adevărat amândouă. Și prin aceasta Același avea și ceea ce e comun, și ceea ce e propriu fiecăreia din cele două. Prin acestea avea și unirea *cu* și distincția *de* cele două extreme[425]. Prin deosebirea naturală (după fire) a părților

---

prin toate facultățile, mădularele și experiențele sale, dar și unitar ca cel ce se arată prin toate și e caracterizat prin toate". (nota 250, p. 127)

420. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Prin fire*, căci a luat cu adevărat firea omenească, dar *după iconomie*, adică nu supunându-Se unei legi, ci asumând de bună voie umanitatea pentru a o mântui". (nota 251, p. 127)

421. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă nu s-ar fi păstrat în Hristos deosebirea de natură a părților, El n-ar fi unit pe Dumnezeu cu oamenii fără să-i confunde". (nota 262, p. 131)

422. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dar păstrând unirea între extreme, nu le confundă, întrucât păstrează distincte părțile în ipostas. Persoana este factorul care unește părțile deosebite, fără să le confunde". (nota 263, p. 131)

423. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos are două identități. Una prin părțile sau prin firile Lui cu cele din care au fost luate, identitate care Îl ține într-o comuniune cu acelea, reprezentând ceea ce are El comun cu acelea. Alta este identitatea unității după ipostas a firilor Lui, prin care se păstrează distinct de extreme, dar prin care este de asemenea Mijlocitorul între ele, întrucât le are unite în același ipostas. Lipsa uneia dintre ele nu L-ar fi făcut Mijlocitor între ele". (nota 264, p. 131)

424. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aici Sf. Maxim folosește direct expresia *enipostasiei* a lui Leontie de Bizanț (ενυπόστατος)". (nota 272, p. 133)

425. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Avea și ceea ce avea comun cu Dumnezeu și ceea ce avea comun cu oamenii, dar și ceea ce avea propriu fiecare dintre aceste ființe în El: cea dumnezeiască, nașterea din Tatăl, cea omenească, nașterea fără de sământă și fără de păcat. Prin cele ce le avea comune cu ambele extreme, avea

Sale era unit după ființă cu cele extreme; prin identitatea aceloraşi părţi după ipostas, Se distingea de cele extreme[426]. Iar dacă El avea și deosebirea și identitatea, e vădit că era Acelaşi şi Unul şi două[427]. Era Unul prin raţiunea monadei Sale neîmpărţite după ipostas. Era două prin raţiunea heterogenităţii după fiinţa părţilor Sale şi după unire. Căci deosebirea este raţiunea după care se salvează heterogenitatea celor indicate şi indică cum este ceva. Iar identitatea este neschimbarea prin care raţiunea lucrului indicat îşi are totala sa unicitate, necunoscându-se în el niciun fel de deosebire[428]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, pp. 133-134)

„Dacă deci raţiunea după fiinţă a fiecăreia din cele unite a rămas după unire, fiindcă definiţia fiinţei niciuneia n-a trecut în definiţia fiinţei celeilalte, e evident că Dumnezeirea lui Hristos a rămas Dumnezeire după fiinţă, neschimbându-se în fiinţa trupului; şi umanitatea Lui iarăşi a rămas umanitate după fiinţă, nepătimind o prefacere în firea Dumnezeirii. Iar dacă nici Dumnezeirea lui Hristos, nici umanitatea n-au trecut una în alta pentru unirea lor după ipostas, ci firile au rămas, după marele Chiril, neamestecate, e clar că după unire s-a menţinut deosebirea firilor păstrate în Hristos. Şi nicio raţiune nu va contrazice aceasta". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, p. 137)

„Propovăduim în chip binecredincios în Hristos atât identitatea, cât şi deosebirea. Primul lucru, pentru ipostasul cel unul, pentru care mărturisim pe Dumnezeu-Cuvântul Acelaşi cu trupul Său, ca să nu primească prealăudata Treime un adaos personal, devenind pătrime[429]. Iar al doilea, din cauza diversităţii de fiinţă a celor din care este El, datorită căreia părţile lui Hristos nu trec câtuşi de puţin una în alta. Căci nu se fac vreodată aceeaşi după fiinţă dumnezeirea şi umanitatea, ca să nu fie nimic creat de o fire şi de o fiinţă cu Dumnezeirea prin unire. Fiindcă a spune că o fire este de o fiinţă cu altă fire ştim că e propriu unei cugetări nesănătoase. Căci nu e vreodată o fire de o fire şi de o fiinţă cu altă fire. Fiindcă de o fire şi de o fiinţă nu se poate

---

legătura sau comuniunea cu ele; prin cele ce le avea propriu în fiecare, Se distingea de ambele extreme: Se distingea de Tatăl, căci era născut, Se distingea de oameni, căci nu era conceput ca ei". (nota 273, p. 133)

426. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cele două firi care se deosebeau în El, Îl uneau cu Tatăl şi cu oamenii. Ceea ce unea cele două firi între ele prin particularitatea ipostatică întipărită în ele, ca Fiu al Tatălui şi ca umanitate asumată fără de sămânţă, Îl distinge şi de Tatăl şi de oameni. Dar tocmai prin aceasta aduce contribuţia lui personală unică, de neînlocuit şi fără asemănare, în unirea lui Dumnezeu cu oamenii şi mijlocirea între Dumnezeu şi oameni. Prin firi era unit cu Dumnezeu şi cu oamenii. Dar dacă ele n-ar fi fost unite prin ceva ce le era propriu, unirea Lui cu cele două părţi extreme n-ar fi unit acele părţi extreme între ele. Hristos a fost prin ipostasul Său, în care unea cele două părţi, puntea unificatoare între Dumnezeu şi umanitate". (nota 273 b, pp. 133-134)

427. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă ar fi fost numai Dumnezeu sau om, n-ar fi putut uni părţile. Dacă ar fi fost numai două (Dumnezeu şi om despărţiţi), iar nu le-ar fi putut uni. Numai fiind Acelaşi şi Unul şi Două, a putut uni pe cei doi în Sine. Aici se arată din nou importanţa ipostasului Său compus, dar totuşi Unul". (nota 274, p. 134)

428. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În persoana umană nu cunosc nimic ce ar putea scăpa din unitatea şi identitatea ei". (nota 275, p. 134)

429. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă umanul lui Hristos ar fi un ipostas deosebit, dar tot al Lui, s-ar adăuga Treimii un al patrulea ipostas, pentru că Hristos ar adăuga la ipostasul Lui încă unul. De aceea nu se poate spune că umanul lui Hristos are o anumită separaţie de ipostasul dumnezeiesc al lui Hristos. El e încadrat în ipostasul cel Unul al lui Hristos. În umanul Lui şi în toate actele Lui umane şi în toate calităţile Lui, ca şi în firile Lui, e prezent acelaşi unic ipostas dumnezeiesc. E aşa cum în om nu se poate separa ceva în care să nu fie prezent acelaşi unic ipostas". (nota 283, p. 137)

spune că sunt decât indivizii ce aparţin prin aceeaşi specie unei singure fiinţe[430]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, p. 137)

„Iar dacă afirmând (monofiziţii – n.n.) o unică fire compusă în Hristos după unire, socotește să-i atribuie o deosebire, ca uneia aflate în calitatea ei naturală[431], întâi, ca fire compusă, Hristos nu va fi de o fiinţă cu niciuna dintre cele ce sunt (din cele create), dacă El este unul şi singur după fiinţă şi fire. Căci, precum s-a spus, o fire nu va fi vreodată de o fiinţă cu altă fire. Iar nefiind de o fiinţă cu vreuna dintre cele ce sunt (cu cele create), El nu va fi nici Dumnezeu, nici om[432], sau dacă va fi Dumnezeu, cel ce-L propovăduieşte astfel va fi politeist, întrucât va spune de Tatăl şi de Duhul Sfânt că sunt de o fire necompusă, deci simplă, iar de Hristos, cel de o fire compusă, că e tot Dumnezeu, deşi fiind compus după fire nu e de o fire simplă. Va arăta astfel ca vestind două Dumnezeiri: una simplă şi una compusă". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, pp. 139-140)

„Cuvântul lui Dumnezeu şi Tatăl, făcându-Se om cu adevărat din oameni, pentru oameni, cu oamenii, fără de păcat, nu S-a schimbat de a fi Dumnezeu făcându-Se om, nici nu S-a micşorat în a fi om cu adevărat, rămânând ceea ce era şi este şi va fi, adică Dumnezeu după fire; dar fiind pentru Sine Dumnezeu după fiinţă şi fire, S-a făcut în mod neschimbat, prin iconomie, pentru noi cu adevărat om, prin asumarea trupului care are suflet mintal şi raţional. De aceea este Acelaşi şi Dumnezeu prin fire şi cu adevărat Acelaşi şi om prin fire, fiind Acelaşi şi aceasta şi aceea cu adevărat fără nicio lipsă, prin taina întrupării Lui desăvârşite, prin care a adunat în unitatea Sa după ipostas firile lui, niciuna neanulându-se din pricina unirii, ci păstrând raţiunea şi definiţia ei, sau particularitatea naturală neamestecată şi neprefăcută în cealaltă după unire. Căci unirea nu desfiinţează deosebirea celor adunate într-un ipostas, dar înlătură şi împărţirea (şi despărţirea) lor". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 17, în *PSB*, vol. 81, pp. 147-148)

„Aşa au învăţat Părinţii, zicând: Căci dacă amândouă sunt una, nu sunt prin fire, ci prin convergenţă, căci prin aceasta a primit în chip iconomic[433] pentru noi, ca un

430. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Mereu ne întâlnim cu taina persoanei ca unitate manifestată în complexitate. E o taină pe care au constatat-o şi afirmat-o Părinţii. Dar ea rămâne mereu neînţeleasă. Nu se poate spune că această unitate e dincolo de toate componentele prin care se manifestă. S-ar introduce ceva ontologic în plus la fiinţe, ceea ce Părinţii au negat. Nu putem spune că e o sine ontologic deosebită de fiinţă sau de fiinţe. Dar e greu şi să înţelegem o unitate formată din elementele unei fiinţe, ca la om, sau din două fiinţe, ca în Hristos. E misterul cel mai mare al existenţei. Dar fără el totul ar fi fără sens. Poate că e ceva în părţile componente care face posibilă convergenţa şi unitatea lor, fără desfiinţarea lor. Dar aceasta nu se poate aplica persoanei îngerului. Unitatea aceasta misterioasă a persoanei umane nu poate avea temeiul decât în unitatea Persoanei dumnezeieşti, care e în comunitate de fiinţă cu alte două Persoane distincte. Unitatea persoanei depăşeşte planul formelor de existenţă ale naturii investigabile ştiinţific". (nota 284, pp. 137-138)

431. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Monofiziţii afirmând o fire compusă în Hristos cunoşteau calităţile naturale ale divinului şi umanului unite într-o singură fire". (nota 290, p. 139)

432. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Hristos ar avea o fire compusă nu ar fi de o fire nici cu Dumnezeu care e fire dumnezeiască, nici cu oamenii, care au o fire omenească. Căci El ar fi de o altă fire şi în raport cu Dumnezeu, şi cu oamenii. Hristos având o fire deosebită de orice fire, sau oricare fire fiind alta decât a Lui, El nu poate fi de o fiinţă cu nimeni". (nota 291, p. 140)

433. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu prin lege, ci de bunăvoie, pentru mântuirea noastră". (nota 312, p. 150)

Bun, să Se facă compus Cel simplu prin firea, după care este și rămâne de o fire și de o ființă cu Tatăl, păzind-o pe aceasta neştirbită şi după întrupare, pentru că nu e acelaşi lucru Dumnezeirea și umanitatea. Căci deși S-a făcut Cuvântul lui Dumnezeu om, S-a făcut om prin asumarea trupului unit mintal cu El după ipostas în mod nedespărțit[434]. De aceea este Același în mod propriu și Dumnezeu, și om, ca Unul ce e Aceea și S-a făcut aceasta; și este și aceasta și Aceea fără știrbire". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 18, în *PSB*, vol. 81, pp. 149-150)

„În Hristos unirii firilor îi urmează, după toată rațiunea, unitatea ipostasului, cum învață Părinții, deosebirea firilor din care este Hristos, păstrate în mod neamestecat și neîmpărțit (și nedespărțit)". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 18, în *PSB*, vol. 81, p. 150)

„(...) S-a făcut toate pentru noi, a lucrat de bună voie pentru noi, nearătând în chip mincinos nici ființa noastră, nici vreuna dintre însușirile ei ireproşabile și naturale, deși a îndumnezeit-o pe aceasta împreună cu toate acelea, făcând-o arzătoare asemenea unui fier și arătând-o organ al lucrării dumnezeiești, ca Unul ce a pătruns-o cu totul și la culme prin unirea cu ea[435] în mod neamestecat, în unul și același unic ipostas". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, „Către Preacuviosul presbiter Gheorghe", 3, în *PSB*, vol. 81, p. 209)

„Trebuie să se păstreze în toate și firea asumată de Cuvântul lui Dumnezeu Cel întrupat și înomenit în mod desăvârșit pentru noi, împreună cu însușirile naturale ale ei, fără de care nu e nici fire ceea ce a asumat, ci numai o nălucire goală; dar să se păzească și unirea. Cea dintâi să se păstreze în deosebirea ei naturală, iar a doua să fie cunoscută în identitatea ipostatică. Și așa să se arate cu înțelepciune și binecredincioșie rațiunea întreagă a iconomiei, în același timp neamestecată și neîmpărțită.

Vestind-o pe aceasta cu dreaptă credință, te vei arăta vestind, potrivit făgăduinței și bunătății tale, aici prin nădejde, iar acolo cu bucuria de ele prin trăire". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, „Către Preacuviosul presbiter Gheorghe", 3, în *PSB*, vol. 81, p. 211)

---

434. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sunt niște precizări interesante ale motivelor pentru care nu s-a schimbat prin întrupare Dumnezeirea Cuvântului: a) El S-a făcut om, asumând (de bunăvoie) umanitatea, nu născându-Se ca atare în virtutea legii generale. Deci El are, ca Dumnezeu, o libertate față de umanitatea asumată; b) S-a făcut om, unindu-Și trupul cu Sine în mod mintal (înțelegător), deci printr-un act de gândire liberă, dar eficientă; sau Și-a unit Dumnezeirea cu firea umană prin mintea acesteia, întipărindu-Se Cuvântul în mintea acesteia și prin ea în trupul ce Și-l formează prin ea. Desigur că mintea trupului a început să se formeze deodată cu trupul ei, în Fecioara, prin lucrarea Cuvântului. Ca Dumnezeu, existând din veci, iar ca om, Se face pe Sine însuși în timp. El Se știe ca Dumnezeu Făcătorul Său ca om. Orice om se știe făcut de o putere superioară. Hristos Se știe ca om făcut de El Însuși. Umanitatea Lui stă în puterea Lui. El are în Sine ca om transparența Sa ca Dumnezeu. El Se știe ca Dumnezeu Făcătorul Său ca om. Orice om se știe făcut de o putere superioară. Hristos Se știe ca om făcut de El Însuși. Umanitatea Lui stă în puterea Lui. El are în Sine ca om transparența Sa ca Dumnezeu. El Se știe pe Sine ca Dumnezeu Creator identic cu Sinea Sa ca om, creată de Sinea Sa ca Dumnezeu". (nota 313, p. 150)

435. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Pătrunzându-o* = περιχωρήσας. Dumnezeu-Cuvântul a intrat cu umanitatea Sa într-o perihoreză, El mișcându-Se în ea și învăluind-o, și ea mișcându-se în El și manifestându-L. Sfântul Maxim folosește și pentru relația Dumnezeirii și umanității în Hristos termenul *perihoreză*, folosit și pentru relația între Persoanele dumnezeiești. Precum cele trei Persoane dumnezeiești se mișcă una în alta fără să se confunde, așa e și cu cele două firi în Hristos". (nota 446, p. 209)

„S-a dovedit chiar din sfințita învățătură a învățătorului (Chiril) că menține și deosebirea lucrărilor naturale, precum se arată păzind și deosebirea firilor din care sunt lucrările și după unire, deși păstrează unirea. Deosebirea o arată zicând: poruncă a tot făcătoare și atingere; iar unirea, spunând că lucrarea e una și înrudită. Prin acestea înlătură atât împărțirea, cât și despărțirea tainei lui Hristos. Iar cei ce nu înțeleg așa, ci înțeleg *lucrarea înrudită* ca fiind o singură lucrare a Cuvântului și a trupului, dogmatizează amestecarea într-o ființă, susținută de Eutihie și Apolinarie. Deci trebuie păstrată în toate nevătămată atât rațiunea nevătămată, cât trebuie păzit și modul iconomiei nestricate[436]. Aceasta ca să nu pătrundă împotriva adevărului urâta pereche: despărțirea sau confundarea". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 6, în *PSB*, vol. 81, p. 226)

„Unirea ipostatică este cea care adună și leagă ființele sau firile deosebite într-o persoană și într-un ipostas". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 11, în *PSB*, vol. 81, p. 258)

„Nerecunoscându-se în chip neamestecat deosebirea ființială a celor unite și a însușirilor lor naturale, în unirea lor extremă, nu se va cunoaște nici rațiunea unirii în mod neamestecat[437]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 12, în *PSB*, vol. 81, p. 267)

„Învățătorul (Anastasie Sinaitul, Patriarhul Antiohiei (†599)), numind, precum am spus, rezultatul celor două lucrări naturale, sau fapta care le cuprinde pe amândouă prin unirea lor, cu numele lor, a spus că este o singură lucrare pentru faptul că nu se săvârșește nimic dumnezeiesc sau omenesc separat, ci Unul și Același împlinește deodată ceea ce înfăptuiește din unirea firilor și în mod unificat printr-o perihoreză (interioritate reciprocă) unitară a lor[438]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 19, în *PSB*, vol. 81, p. 299)

---

436. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trebuie păstrată nealterată rațiunea fiecărei firi, dar și modul unirii lor mântuitoare. Chiar în universul creat se arată în toată rațiunea fiecărui gen, sau componente, cât și modul unirii lor care nu le confundă. La fel se mențin Dumnezeirea și umanitatea în unirea lor. Dumnezeu n-a creat făpturile ca să le contopească între ele sau cu Sine prin unire. Modul unirii nu alterează rațiunile individuațiunii lor, sau componentele. Nici iubirea între oameni nu desființează persoanele lor. Se poate vedea valoarea și durata eternă a persoanelor, ca cele mai ireductibile și neînlocuibile unități". (nota 486, p. 226)

437. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă nu se păstrează neconfundate firile unite în Hristos, nu se mai recunoaște nici unirea lor neamestecată, ci se afirmă o contopire a lor, care nu e propriu zis unire. În unire trebuie să se vadă cele unite. Nici o despărțire oarecare nu e unire adevărată, precum nu e nici contopirea unire. În fiecare dintre cele unite într-o persoană trebuie să fie ceva care face posibilă articularea celeilalte componente în ea, care face posibilă unirea lor. În materie trebuie să fie o raționalitate, care face posibilă articularea ei, ca trup, în sufletul rațional; în sufletul rațional trebuie să fie ceva care să se poată manifesta prin materia pe care el o face trup sau organ intim al său. Nicio componentă nu se contopește în alta, căci în acest caz nu i-ar aduce niciun folos celeilalte și nici ea n-ar avea niciun folos din unirea cu aceea. Dar nici nu rămân în oarecare fel despărțite, căci nici în acest caz n-ar aduce niciuna vreun folos celeilalte. Capacitatea unei astfel de articulări trebuie să existe și între firea dumnezeiască și cea omenească. Aceasta, deși nu aduce un folos Dumnezeirii, aduce un folos umanității. Dar dă și Dumnezeirii prilejul unui nou mod de revelare și de lucrare, prilej pe care însă și-l procură chiar Dumnezeirea". (nota 573, p. 267)

438. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Precum Persoanele divine Se află într-o perihoreză, datorită unității de ființă, așa se află într-o perihoreză cele două firi ale lui Hristos datorită unității Persoanei". (nota 634, p. 299)

„Se păstrează și în unirea firilor deosebirea după ființă, care păstrează împreună cu ea și deosebirea însușirilor ființiale a firilor". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 19, în *PSB*, vol. 81, p. 300)

„Hristos întreg e și Domn și Dumnezeu și Atotputernic, dar are în Sine în mod neîmpărțit și neamestecat și trupul pe care l-a purtat pentru noi și pentru a noastră mântuire, trup pătimitor și nu atotputernic creat, circumscris, neatotputernic prin fire, dar având în Hristos o voință atotputernică. Căci nu prin ipostas este Hristos muritor și nemuritor, nici neputernic și atotputernic, văzut și nevăzut, creat și necreat. Fiindcă altceva e prin fire și altceva prin ipostas[439]. Și simplu vorbind, nu e un ipostas compus prin opoziția socotinței, ci prin proprietatea firilor". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 22, în *PSB*, vol. 81, pp. 315-316)

„Dar este evident că comunicarea nu este a uneia, ci a amândurora și neegale. E dăruirea prin reciprocitate în mod natural a celor proprii în mod natural fiecărei părți a lui Hristos prin unirea negrăită a lor fără prefacerea și amestecarea naturală a niciunei părți în cealaltă[440]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, „Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus", 25, în *PSB*, vol. 81, p. 325)

„Același era întreg Dumnezeu cu umanitatea și Același întreg om cu Dumnezeirea. Același ca om a supus în Sine și prin Sine umanitatea lui Dumnezeu și Tatălui, dându-ni-Se nouă ca chip (τύπον) și pildă desăvârșită prin imitare ca și noi, privind ca spre căpetenia mântuirii noastre să predăm ceea ce e al nostru lui Dumnezeu, ca să nu voim altceva decât ceea ce voiește El[441]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, „Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus", 25, în *PSB*, vol. 81, p. 331)

---

439. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos este și una și alta, dar nu prin ipostas, ci prin firi. Dacă ar fi prin ipostas nemuritor și muritor ar fi două ipostasuri, sau fiind același ipostas și muritor și nemuritor n-ar putea învinge moartea. Numai pentru că este, datorită firilor rămase neschimbate, un ipostas compus, poate învinge în sine moartea trupului prin nemurirea dumnezeiască, sau slăbiciunea acestuia prin atotputernicia dumnezeiască. Dacă Hristos n-ar fi un ipostas în același timp compus din două firi și unic, n-ar avea loc în el o comunicare a însușirilor și nu le-ar copleși pe cele omenești, dar trăindu-le în același timp, Hristos trăiește slăbiciunea omenească, dar o și învinge; primește moartea, dar o învinge, fără să înceteze de a Se trăi și după moarte ca om.Cum e cu putință aceasta? Dumnezeu creând lumea, aceasta nu putea fi decât mărginită în ființă și în putere. Ca atare, Dumnezeu Însuși a cugetat, creând-o, mărginirea ei și chiar eventualitatea morții ei prin ieșirea ei din legătura cu Sine. Și nu numai că le-a cugetat pe acestea, ci, întrupându-Se, le-a și experiat nu ca ale Sale, ci ca ale unei lumi create de El, dar nerămase în legătură cu El. În Hristos, Dumnezeu merge în direcția aceasta până la capăt, însușindu-Și prin experiență ca proprii mărginirea lumii create de El așa cum e trăită de ea după păcat și chiar moartea la care aceasta a ajuns prin slăbirea legăturii cu El. Dar Și le însușește ca să le învingă prin atotputernicia Sa nepărăsită de El. Nu învinge însă mărginirea prin fire a lumii, ci o face părtașă, prin comunicare, la atotputernicia și infinitatea Lui. Și învinge moartea, desființând-o prin introducerea deplină a umanității asumate în viața sa nemuritoare.Într-un fel, Dumnezeu poartă cu puterea Sa toată lumea mărginită și pe fiecare dintre componentele ei, dar în mod deosebit de intim introduce în ipostasul Său firea omenească, căreia i-a imprimat în conștiința cugetătoare și în libertate chipul Său, care el însuși se cere după nemărginirea Creatorului. Hristos ca ipostas divin întrupat are o unică conștiință. Dar conștiința Lui știe atât de infinitatea și de atotputernicia Lui ca Dumnezeu, cât și de mărginirea Lui ca om. E o conștiință unitară, dar compusă. Însă unirea nu rămâne numai la faptul că aceeași Persoană e conștientă de infinitatea și de mărginirea Ei, ci constă și în faptul că conștiința mărginirii Sale umane e deschisă orizontului nemărginit al conștiinței nemărginirii Sale divine, sau ultima inundă cu lumina ei în prima". (nota 659, pp. 315-316)

440. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Se comunică slava cuvenită Dumnezeirii umanității și smerenia umanității Dumnezeirii, prin faptul că amândouă sunt ale aceluiași ipostas. Deci slava nu răsare din umanitate, nici ceea ce e smerit, din Dumnezeire". (nota 677, p. 325)

441. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos a avut umanitatea noastră așa cum o avem și noi, adică ca a propriei Sale Persoane. Numai așa a putut-o supune cu adevărat Tatălui și S-a putut socoti ca Fiu al Tatălui și ca om". (nota 690, p. 331)

## „Iisus înainta în înțelepciune și har" (*Luca* 2, 52)

„Iar fiindcă la fericitul Luca s-a scris: *Iisus înainta în înțelepciune și har* (*Luca* 2, 52), purtătorul de Duh (Ioan), spunând că *e plin de har*, a indicat prin aceasta slava Fiului. Dar atunci, unde va înainta plinătatea Lui, sau va primi creșteri de dincolo de unde nu mai este nimic? Deci, nu întrucât este Cuvântul și Dumnezeu s-a spus că va înainta, ci că S-a arătat mereu mai minunat și mai bogat în har prin faptele Lui celor ce le vedeau, înaintând, cum trebuie spus mai adevărat, în înțelegerea celor ce se minunau de ele, și de Însuși cel desăvârșit ca Dumnezeu, ca și în har. Le-am spus acestea spre folos, deși ca o digresiune[442]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 9, în *PSB*, vol. 41, p. 116)

## Iisus „sporea cu înțelepciunea și cu vârsta" (*Luca* 2, 52)

„Nu Cuvântul, în calitate de Cuvântul, e Cel ce sporește, odată ce e desăvârșit, din Tatăl cel desăvârșit, și nu are nevoie de nimic, ci întrucât îi conduce și pe alții în sporire, s-a vorbit și aici de sporire, omenește. Căci și sporirea este a oamenilor. De aceea și Evanghelistul unește sporirea cu vârsta. Dar Cuvântul lui Dumnezeu nu se măsoară cu vârsta, ci vârstele sunt ale oamenilor. Deci și sporirea e a trupului[443]. Iar crescând trupul, sporea în el și arătarea dumnezeirii pentru cei ce vedeau. Și cu cât se descoperea (se revela) mai mult dumnezeirea, cu atât creștea harul Lui ca om la toți oamenii[444]. Căci ca prunc era purtat pe brațe, iar ajuns băiat a rămas în templu și îi examina pe preoți despre cele din Lege. Și crescând trupul pe încetul, și Cuvântul arătându-Se în el[445], e mărturisit întâi de Petru, apoi de toți, că El este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu. Aceasta chiar dacă iudeii cei vechi și aceștia de acum își închid ochii cu voia, ca să nu vadă că *a spori întru înțelepciune* nu înseamnă a spori înțelepciunea însăși, ci a spori mai degrabă El omenește în Ea. *Și Iisus sporea întru înțelepciune și har* (*Luca* 2, 52). Iar de trebuie să spunem mai adevărat, El însuși sporea în Sine însuși[446].

---

442. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Contrar părerii unor teologi mai recenți, că Iisus Hristos înainta în înțelepciune și har, ca om, Sfântul Chiril spune aici că *înaintarea* era o revelare tot mai accentuată a puterii și a slavei Sale. Căci în curăția și bunătatea maximă a firii Sale omenești, se arată toată înălțimea dumnezeiască, dar în forma umană. Fiindcă aceeași Persoană dumnezeiască Se arată lucrând și prin firea Sa omenească". (nota 201, p. 116)

443. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dar, cum a spus Sfântul Atanasie mai înainte, prin *trup* trebuie să înțelegem întreaga fire omenească. Deci cu aceasta sporea Hristos". (nota 133, p. 383)

444. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cu creșterea în vârstă, creșteau mijloacele prin care Se descoperea Cuvântul. Sporea în cuvintele prin care vorbea Cuvântul. Sfântul Atanasie pare a spune că descoperirea dumnezeirii sporea pe măsura creșterii trupului ca mijloc de comunicare a ei către ceilalți oameni. Căci trupul însuflețit e deschis spre Dumnezeu și spre oameni. S-ar putea cugeta aceasta și din afirmarea Sfântului Atanasie că, pe măsura creșterii Lui cu trupul, sporea și arătarea harului prin El către oameni. Dar prin expresia *sporea în El arătarea dumnezeirii* pare totuși să afirme și o sporire a arătării dumnezeirii în firea Lui omenească. Aceasta se poate înțelege astfel: crescând El în organele Lui trupești și în facultățile sufletești, sesiza mai accentuat dumnezeirea în firea Lui omenească. El Se descoperea, ca Dumnezeu, Lui însuși, ca om, deși avea unită cu Sine ca om sau cu firea Sa omenească, deci adânc imprimată în ea, dumnezeirea Sa, în unirea lor într-o Persoană. Căci harul în care sporea *la oameni* nu era detașat de umanitatea Sa, fiind o umanitate imprimată de dumnezeire, o umanitate nouă, transfigurată, îndumnezeită". (nota 134, p. 383)

445. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În ediția din *PG* e dată, dintr-un codice, și versiunea: *arătându-Se pe Sine Sieși* (ἑαυτῶ), care nu contrazice versiunea: *Se arăta pe Sine în el* (în trup = ἐν αὐτῷ), căci și trupul sau firea Sa omenească era a Lui". (nota 135, p. 383)

446. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Această expresie exprimă explicarea dată la nota 64 (134). El își descoperea Sieși, ca om, dumnezeirea ce o avea unită adânc și ipostatic cu firea Sa omenească. El ca Dumnezeu

Dar care e sporirea de care se vorbește, dacă nu, precum am spus înainte, îndumnezeirea și harul transmise oamenilor de înțelepciune[447], când se desființează în ei păcatul și stricăciunea prin asemănare și înrudire cu trupul Cuvântului? Astfel crescând El în vârsta trupului, sporea în trup și arătarea dumnezeirii și S-a arătat tuturor că este templul lui Dumnezeu și că era Dumnezeu în trup". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, LII-LIII, în *PSB*, vol. 15, pp. 382-384)

„Nu Înțelepciunea în calitate de înțelepciune sporea în Sine, ci omenescul sporea întru înțelepciune[448], ridicându-se (ὑπεραναβαῖνον) câte puțin peste firea omenească și făcându-se și arătându-se tuturor ca organ al Ei spre lucrarea dumnezeirii și spre strălucirea Ei[449]. De aceea nici nu a spus *Cuvântul sporea*, ci *Iisus*, nume cu care S-a numit Domnul când S-a făcut om. Aceasta arată că sporirea este a firii omenești, precum am spus înainte". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, LIII, în *PSB*, vol. 15, p. 384)

„Iar El cunoștea nu prin învățătură sfaturile Tatălui, ci ca Unul ce era El însuși înțelepciunea și sfatul Tatălui[450]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Numeri*, 3, în *PSB*, vol. 39, p. 411)

---

Se descoperea Sieși ca om. În acest sens era o sporire în descoperirea dumnezeirii în umanitatea Sa, sau descoperirea dumnezeirii Sale în El se realiza pe măsura creșterii Sale trupești și sufletești ca om; dar și invers: la El, sporirea umanității era puternic ajutată de dumnezeirea imprimată în umanitatea Lui". (nota 136, p. 383)

447. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Îndumnezeirea și harul veneau într-un fel de la Cuvântul tot mai mult pe măsura creșterii Lui în trup. Dar sporirea firii omenești în ele nu lăsa îndumnezeirea și harul detașate de firea omenească, ci aceasta se arăta cu o fire îndumnezeită, și harul, ca o putere ce iradia mai departe din această fire. Și iradierea ei mai puternica în oameni îi îndumnezeiește pe aceștia sau are loc când fac și ei eforturi de a crește". (nota 137, p. 383)

448. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Omenescul din Iisus sporea *în înțelepciune* nu numai în sensul că devenea mai înțelept, ci și în sensul că înainta în înțelepciunea dumnezeiască aflătoare în el, sau pătrundea tot mai mult în Ea, mai bine zis sporea în conștiința că e unit cu Ea; sau înțelepciunea unită ipostatic cu firea omenească Se arăta tot mai mult acesteia și sporea înțelepciunea ei și prin aceasta Se arăta tot mai mult și oamenilor". (nota 139, p. 384)

449. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Omenescul din Iisus, înaintând tot mai mult întru înțelepciunea cu care era unit ipostatic, se ridica nu peste firea lui, ci peste puterile ei, întrucât firea lui omenească cu puterile ei devenea un organ tot mai adecvat manifestării dumnezeirii prin ea sau prin puterile ei. Aceasta o făcea și transparentă pentru dumnezeirea ce se descoperea prin ea. Transparentă nu numai privirii cunoscătoare, ci întregii simțiri a iradierii puterii ei de către ființa celor ce veneau aproape. Dar și Hristos își simțea organele trupești și sufletești ridicate peste nivelul lor natural și umplute de o putere dumnezeiască. Lucrarea dumnezeiască a înțelepciunii strălucește pe fața trupului". (nota 140, p. 384).

450. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos ca Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu avea în Sine cunoștința celor ce le grăia. Și le grăia cu autoritatea sau cu puterea proprie (*Matei* 7, 29). Iar cunoștința Lui se acoperea cu ființa dumnezeiască nemărginită. Deși ca om *sporea cu înțelepciunea și cu vârsta* (*Luca* 2, 52), sporea din Sine. El știa ca om că ia din Sine ca Dumnezeu toată învățătura Sa. Dumnezeirea din care își lua învățătura nu-I era străină. Dar în calitatea de Fiu al Tatălui, nu se simțea singur ca izvor infinit al cunoștinței Sale, ci unit cu Tatăl. Era o cunoștință comunitară în care totuși se simțea în calitatea deosebită de Fiu. Și umanitatea căreia îi comunica din Sine ca Dumnezeu cunoștința Sa la nesfârșit, avea și ea sentimentul că o primește de la Fiul în care este Tatăl, ca pe o cunoștință filială. Hristos ca Fiu după fire al Tatălui e atât de unit în cunoștința Lui cu Tatăl, încât se și spune ca Înțelepciunea și Sfatul Tatălui. Nu poate cunoaște nici copilul omenesc pe tatăl său decât întipărit de sentimentul lui patern, datorită faptului că-l are pe el ca fiu. Însuși Tatăl se cunoaște ca ipostas patern datorită Fiului. Cunoștința lor e nedespărțită, deși nu-i confundă și într-un fel e distinctă". (nota 716, p. 411)

## „Copilul creștea și se întărea cu duhul, umplându-se de înțelepciune" (*Luca* 2, 40)

„Creșterea lui Hristos trebuie înțeleasă ca sporire a slavei, pe care o are pururea mai largă și mai strălucitoare, fiind înțeles de cei din lume că e prin fire Dumnezeu[451]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VII-a, în *PSB*, vol. 39, p. 251)

## Două voințe în Hristos

„Câți dintre Sfinții Părinți au pomenit de voia alegătoare a umanității lui Hristos au înțeles prin ea puterea doritoare prin esență a firii, adică voința naturală (voința naturii) sau voia alegătoare a noastră, existentă în Dumnezeu cel întrupat prin însușirea ei de către El[452]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, „Către Preacuviosul presbiter Marin", 11, în *PSB*, vol. 81, p. 191)

„Căci omenescul lui Dumnezeu nu se mișca prin libera alegere, ca al nostru, ajungând prin sfătuirea cu Sine și prin judecată la cunoașterea celor contrare între ele, ca să nu se cugete putându-se schimba prin fire în alegere[453]. Ci luând existența odată cu unirea cu Dumnezeu-Cuvântul[454], a avut mișcarea nesupusă îndoielii, mai bine zis statornică, potrivit dorinței naturale sau voinței[455], sau, ca să spunem mai propriu, și-a avut slăbiciunea nemișcată în El, potrivit venirii la o existență desăvârșit curată și îndumnezeită în Dumnezeu-Cuvântul[456]. Căci imprimând-o și mișcând-o în mod natural, ca pe una proprie și naturală a Sa și a sufletului Său, a împlinit în mod real, și nu fictiv, marea taină a întrupării Sale pentru noi[457], neînlăturând nimic din ceea ce era natural, afară de păcat, care nu are nicio rațiune semănată în niciuna dintre

451. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dar slava lui Hristos ca Dumnezeu crește mereu, pentru că și-o face tot mai străvezie prin umanitatea Lui și oamenii devin tot mai capabili să-i vadă măreția dumnezeiască prin umanitatea Lui, făcându-I-se tot mai intim. *Iar copilul creștea și se întărea cu duhul umplându-Se de înțelepciune* (*Luca* 2, 40), pentru că tot mai mult se descoperea prin înțelepciunea Lui omenească Înțelepciunea dumnezeiască, tot mai mult se deschidea cea dintâi celei din urmă". (nota 432, p. 251)

452. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Maxim admite în Hristos, pe baza Părinților anteriori, o voie electivă, dar numai în înțelesul de voie nedeterminată în concret a firii noastre, ca voire actualizată a ceva sau altceva de către Dumnezeu-Cuvântul Însuși. De aceea ea nu poate fi o voie care ar fi putut alege și răul, ci numai una care putea alege între două lucruri bune: a merge de exemplu la Ierusalim sau a nu merge; a merge pe un drum sau pe altul". (nota 386, p. 191)

453. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fără să nege puterea alegerii în Hristos, Sf. Maxim declară că omenescul Lui nu se mișca prin libera alegere între cele bune și cele rele. Căci El cunoștea cele bune și nu le putea alege pe ele, nepătimind de vreo slăbiciune necesară". (nota 389, p. 192)

454. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nicio clipă umanitatea lui Hristos nu și-a avut existența în afara Cuvântului, deci în putința alegerii răului". (nota 390, p. 192)

455. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeu-Cuvântul n-a anulat voia omenească, ci a readus-o la mișcarea ei conformă cu firea care își găsește și satisfacerea, și împlinirea în Dumnezeu". (nota 391, p. 192)

456. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Firea omenească a primit substanțializare, sau a luat ființă în Dumnezeu-Cuvântul, fiind în același timp desăvârșit îndumnezeită. În alți oameni Dumnezeu-Cuvântul dă o substanță în afară de Sine rațiunii omului din El. Aici îi dă substanță sau ființă rațiunii umane din El în El Însuși, rămânând El Însuși ipostasul ei". (nota 392, p. 192)

457. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Firea omenească I s-a făcut Lui naturală, odată ce Și-a însușit-o ca una dintre cele două naturi ale Sale. I-a fost așa de naturală cum ne este naturală și nouă firea noastră. Dar nu necesară. N-a simțit-o străină de Sine, ci familiară Lui și sufletului Său omenesc. Dar Cel ce o avea ca naturală și proprie Lui, fiind și Dumnezeu întipărit în ea, Și-a mișcat-o ca Dumnezeu, umplând-o de misterul prezenței și lucrării Sale ca Dumnezeu cel întrupat". (nota 393, p. 192)

cele ce sunt (create)[458]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, „Către Preacuviosul presbiter Marin", 11, în *PSB*, vol. 81, pp. 191-192)

„(...) și două voințe naturale, potrivit Părinților, dacă nu îndrăznim să spunem că e fără suflet și fără minte[459]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, „Către Preacuviosul presbiter Marin", 11, în *PSB*, vol. 81, p. 193)

„Voința Lui nu ca una ce e a altei ființe, din altă ființă sau fire decât a noastră, ci pentru că s-a făcut pentru El și în El a unuia și aceluiași ipostas; și pentru că nu a fost adusă la existență în sine și pentru sine, ca noi. De aceea a și avut pe Cuvântul Însuși ca sămânță proprie care a înnoit modul nașterii[460], primind odată cu existența și existența în chip dumnezeiesc în ipostasul Lui[461]. Aceasta pentru ca să se întărească ceea ce este al nostru și să se facă crezut ceea ce e mai presus de noi[462]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, „Către Preacuviosul presbiter Gheorghe", 3, în *PSB*, vol. 81, p. 211)

„(...) acordul voinței omenești a Mântuitorului cu voința Lui dumnezeiască și părintească, ca a Cuvântului întrupat Care a dat ființă firii omenești și a îndumnezeit-o prin faptul că i-a dat ființă[463]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 5, în *PSB*, vol. 81, p. 214)

„După amândouă (firile) din care și în care și al căror ipostas era, Se făcea cunoscut ca fiind prin fire voitor al mântuirii, printr-una, ca binevoind împreună cu Tatăl și cu Duhul, iar prin alta *ascultător făcându-Se până la moarte, iar moartea*

---

458. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pe cât de mult a fost îndumnezeită firea noastră asumată de El, pe atât de mult a rămas ea în întregimea ei. Întregul omenesc I-a devenit propriu. Numai păcatul I-a lipsit din omenesc, dar păcatul nu există prin vreo rațiune proprie vreuneia dintre făpturi, căci nu are o astfel de rațiune nici în Dumnezeu. De aceea de abia firea fără de păcat e readusă la starea de fire neștirbită, nestrâmbată, deplină. Această unire a umanului cu divinul într-o Persoană, această posibilitate a lui Dumnezeu de a Se întipări în uman și de a Se manifesta astfel prin uman, de a-Și face voia umanului voia Sa, arată o tainică conformitate a omenescului cu Dumnezeu și o înrudire prin creație și har cu El. Umanul se poate întâlni cu Dumnezeu în nepătimire, adică în libertatea de patimi, care e totodată eliberarea de îngustarea în orizontul închis al lumii materiale. Teologia protestantă vrea să apropie pe Dumnezeu de om atribuindu-I pătimirea. Părinții răsăriteni aproprie pe om de Dumnezeu prin despătimire, întrucât El e nepătimitor". (nota 394, p. 192)

459. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Hristos n-ar avea voință omenească, n-ar avea nici suflet, nici minte. Căci cum ar dori să fie și să lucreze cele bune și ca om, dacă n-ar cugeta la ele și n-ar simți bucurie pentru ele? Am văzut că pentru Sf. Maxim rațiunea stă în slujba mișcării firii spre împlinirea celor dorite ca bune". (nota 395, p. 193)

460. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Maxim arată aici că voința omenească în Hristos e numită voința Lui, și nu a omului, nu pentru că ar fi dumnezeiască, ci pentru că este a ipostasului dumnezeiesc făcut om, născându-se cu firea omenească din sângele Fecioarei; și pentru că ea nu e folosită de Hristos pentru El, cum folosim noi voința noastră, ci pentru noi, cum Dumnezeu pune toate ale Lui la dispoziția noastră". (nota 449, p. 211)

461. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Alte motive pentru care voința omenească a lui Hristos se numește a Cuvântului întrupat, fără a fi voință dumnezeiască". (nota 450, p. 211)

462. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Voința noastră omenească devenind voința Cuvântului întrupat se întărește. Dar această întărire a ei face să se creadă totodată că Cel ce a luat-o este Dumnezeu. În această naștere a umanului fără de sămânță în Hristos, s-a făcut străvezie Dumnezeirea". (nota 451, p. 211)

463. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin faptul covârșirii că ipostasul întrupat nu refuză paharul, își pune voia omenească de acord cu cea dumnezeiască. Prin aceasta, voia dumnezeiască însăși se arată în Hristos manifestându-și unitatea în ferirea de pahar, iar voia omenească se deschide dumnezeirii. Dacă voia lui Hristos pe de o parte se oprește de a voi ceva contrar voii dumnezeiești, dar pe de alta se ferește de pahar, această ferire va fi și a voii dumnezeiești cu care este una". (nota 458, p. 214)

*pe cruce* (*Filipeni* 2, 8) și împlinind prin trup marea taină a mântuirii[464]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 5, în *PSB*, vol. 81, p. 214)

„Cuvântul (...), având firea cea mai presus de ființă și suprainfinită împreună cu Tatăl și cu Duhul, deși *ca Dumnezeu dădea firii iarăși în chip liber, când voia, vreme să lucreze ale ei*[465], cum spune dumnezeiescul și marele învățător al Nyssenilor, Grigorie (*Comentariu la Ioan*, Cartea a IV-lea). Căci dacă ar fi voit acestea numai ca Dumnezeu nu Același și ca om, sau ar fi fost El Însuși trup prin fire, sau schimbându-Se după ființă S-ar fi făcut trup prin căderea Dumnezeirii Sale, sau trupul Lui n-ar fi fost însuflețit în chip rațional, ci el ar fi fost în trupul Său cu totul neînsuflețit și nerațional. Iar dacă trupul a fost însuflețit în chip rațional, avea și voie naturală, căci tot ce e prin fire rațional e numaidecât și voitor prin fire[466]. Și dacă are voința naturală ca om, voia desigur după ființă acelea pe care El ca Dumnezeu, creând-o, le-a sădit în fire în chip natural, ca ținând de constituția și de menținerea ei[467]. Căci n-a venit ca să strice firea, pe care El Însuși a făcut-o ca Dumnezeu și Cuvântul, ci a venit să îndumnezeiască cu totul firea pe care El Însuși a voit, cu bunăvoința Tatălui și cu împreună lucrarea Duhului, să o unească cu Sine după ipostas împreună cu toate însușirile ce-I aparțin în mod natural, afară de păcat.

Deci ca Dumnezeu prin fire a voit cele dumnezeiești și părintești prin fire. Căci ea împreună voitor cu Născătorul Lui. Iar ca om, voia iarăși Același cele omenești prin fire, păzind iconomia (întruparea) curată de orice nălucire, neîmpotrivindu-Se

---

464. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin amândouă voile, Hristos voia mântuirea noastră: prin cea dumnezeiască, binevoind împreună cu Tatăl și cu Duhul, iar prin cea omenească făcându-Se ascultător pentru noi Tatălui, ca, îndreptând astfel firea noastră în Sine și prin ea și pe cea din noi, să deschidă ușa la Tatăl sau să o deschidă pe ea Tatălui (și Sieși ca Dumnezeu). Deschiderea aceasta prin voia omenească înseamnă de fapt punerea de acord a voii omenești a Lui cu voia dumnezeiască. Și acest acord și l-a putut realiza în El pentru că El era ipostasul, sau Subiectul ambelor. Însuși Fiul lui Dumnezeu făcându-Se și om a deschis firea noastră prin voia ei, al cărei Subiect S-a făcut, lui Dumnezeu. Fiul lui Dumnezeu a deschis în Sine Dumnezeirea umanului și umanul lui Dumnezeu, prin voile lor. Subiectul voii dumnezeiești făcându-se și Subiect al voii omenești, El Însuși S-a făcut ca om ascultător Sieși ca Dumnezeu și, prin aceasta, și Tatălui. El Însuși, supremul subiect iubitor al Tatălui, în calitate de Fiu prin fire S-a făcut și Subiect ~~uman plin de acee~~ași iubire filială față de Tatăl". (nota 459, p. 214)

465. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Învățătura cea dreaptă e că Iisus nu numai lucra cele omenești prin firea omenească, ci le și voia cu voia omenească, nu cu voia dumnezeiască. Totuși avea și voia dumnezeiască în voia omenească a acestora. Căci El îngăduia firii omenești să voiască, când era potrivit, cele ale ei: foamea, setea etc. Umanul nu era numai un instrument pasiv al voii dumnezeiești. Căci cum ar fi biruit astfel cele ale slăbiciunii omenești? Legătura între voia omenească și cea dumnezeiască era foarte subtilă în Hristos. Nu era nicio despărțire în ele și nicio contopire. Voia omenească nu se mișca fără voia dumnezeiască, iar cea dumnezeiască nu o silea pe cea omenească, ci aceasta se mișca benevol simțind dorința voii dumnezeiești. Fiecare din cele două voi își arată libertatea în lucrarea celeilalte. În oarecare măsură aceasta se întâmplă și în orice om care vrea să se conformeze voii dumnezeiești. Deosebirea cea mare stă poate în faptul că în Hristos voia omenească simțea mai clar dorința și mișcarea voii dumnezeiești". (nota 471, p. 220)

466. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Rațiunea fără voință e fără rost. De ce aș raționa în împrejurările vieții mele, dacă nu pot alege prin judecată felul de a mă comporta în ele, sau cu ce faptă am să le răspund? În rațiune este implicată voința și conștiința că e de preferat să aleg binele". (nota 473, p. 220)

467. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeu-Cuvântul n-a venit să desființeze firea pe care a creat-o, deci nici voia pe care a sădit-o în ea ca să fie în armonie cu voia Lui și să sporească astfel în ceea ce îi este propriu prin comunicarea cu Dumnezeu, lucrând conform voii Lui. Deci însușindu-Și firea noastră Și-a însușit și voia ei în mișcarea ei dreaptă, deci în Dumnezeu, întrucât El a sădit în firea noastră această voie spre El. A venit să readucă voia firii noastre la conformitatea cu voia Sa, dar nu silind-o spre aceasta. S-a făcut El Însuși ca Dumnezeu Subiectul acestei voi a creaturii Sale, întărind libertatea pe care i-a dat-o ca să meargă pe calea proprie firii ei în conformitate cu voia Lui dumnezeiască. În aceste rânduri, Sf. Maxim afirmă în mod clar conformitatea firii noastre, și deci a voii noastre, cu Dumnezeu ca bază a întrupării. Întruparea duce la capăt opera creațiunii, unind deplin creatura cu Creatorul și o îndumnezeiește după har". (nota 474, p. 220)

nicidecum voii Tatălui. Căci nimic din cele naturale, precum nici însăși firea, nu se împotrivește vreodată cauzei firii[468]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 6, în *PSB*, vol. 81, pp. 220-221)

„Că a avut voie omenească după fire, precum și dumnezeiască după ființă, arată în mod vădit Însuși Cuvântul prin ferirea omenească iconomică de moarte, manifestată de El. Aceasta L-a făcut să spună: *Părinte, de este cu putință, să treacă acest pahar de la Mine*, ca să arate slăbiciunea trupului Său și că nu S-a făcut cunoscut celor ce-L vedeau prin nălucire, înșelându-le simțirea; ci că a fost cu adevărat și în mod propriu om, mărturisind-o aceasta voința Lui naturală, care s-a ferit de moarte prin iconomie[469].

Dar că iarăși a fost îndumnezeită voința Lui omenească în întregime prin consimțire cu cea dumnezeiască, fiind mereu mișcată și întipărită de ea, e vădit din faptul că împlinea în mod desăvârșit numai judecata voii Tatălui, de care spunea ca om: *Să nu se facă voia Mea, ci a Ta*. Ni S-a dat și prin aceasta pe Sine model și pildă spre nesocotirea voii noastre prin împlinirea deplină a celei dumnezeiești chiar dacă am vedea atârnând prin aceasta moartea asupra noastră[470]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 6, în *PSB*, vol. 81, pp. 221-222)

„Așa a învățat și marele Grigorie Teologul, în *Al doilea Cuvânt despre Fiul*, zicând în chip clar: *Voirea Aceluia nu avea nimic potrivnic, fiind întreagă îndumnezeită*. Deci Îi era propriu să voiască omenește, după acest mare învățător. Căci nu se întâmpla aceasta prin socotința proprie, ci prin voința naturală în sens propriu întipărită continuu de Dumnezeirea Lui după ființă și mișcată spre împlinirea iconomiei (a mântuirii) și îndumnezeită prin consimțirea și legătura cu cea părintească și devenită și numită și dumnezeiască cu adevărat prin unirea în sens propriu cu aceea, dar nu prin fire. Căci nu a ieșit nicidecum, îndumnezeindu-se, din fire[471]. Căci spunând *îndumnezeită întreagă*, învățătorul a înfățișat unirea voinței omenești din El cu voia dumnezeiască și

---

468. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Hristos n-ar fi împlinit voia Tatălui, s-ar fi dovedit că nu e nici Fiul Lui adevărat și n-a luat nici firea omenească adevărată. Deci întruparea, ridicarea din păcat și mântuirea ar fi fost o nălucire. Căci atât ca Fiul adevărat al lui Dumnezeu, cât și ca Cel ce a luat firea omenească creată ca Dumnezeu, ridicată din păcat (singura cu care Se putea uni Fiul lui Dumnezeu), S-a dovedit prin împlinirea voii Lui de mântuire a umanului. Sfântul Maxim manifestă un mare optimism în înțelegerea firii omenești. Faptul că ea, voind ceea ce voiește Dumnezeu, voiește ceea ce o promovează cu adevărat, arată că e făcută să se deschidă prin voia sa adevăratului Dumnezeu. În faptul că omul închizându-se capricios în sine prin voia sa nu se simte bine în mod statornic și nu crește spiritual, se arată că el a fost făcut să se depășească, prin voia sa, pe sine, ca să se realizeze pe sine, că a fost făcut ca o ființă ce tinde spre desăvârșirea în Creatorul ei". (nota 475, p. 221)

469. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă nu S-ar fi ferit de moarte, nu ar fi fost om. Deci n-ar fi fost Dumnezeu întrupat și nu ne-ar fi mântuit". (nota 476, p. 222)

470. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trecem peste voia noastră, o călcăm, n-o împlinim, când împlinim voia dumnezeiască, chiar dacă renunțând la voia noastră renunțăm la apărarea vieții noastre prin ea. Dar în această renunțare la voia noastră în favoarea celei dumnezeiești, se manifestă în alt fel voia noastră, mai bine zis, voia noastră cea adevărată. Și prin ea asigurăm firii noastre adevărata viață, cea în Dumnezeu, sau din izvorul vieții adevărate în locul unei vieți trecătoare, mai mult aparente. Mai mult împlinim voia noastră când împlinim prin ea voia lui Dumnezeu, decât atunci când căutăm să o împlinim împotriva voii lui Dumnezeu. Slăbirea aceasta a voii a adus-o păcatul". (nota 477, p. 222)

471. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Îndumnezeirea nu înseamnă ieșirea firii noastre din ceea ce este ea. Aceasta înseamnă că e făcută pentru îndumnezeire; că în starea de îndumnezeire se realizează în mod deplin. Iarăși apare conformitatea umanului cu divinul. Omul se cere după prezența transcendenței dumnezeiești în sine, cum se cere plămânul după aer. Îndumnezeirea e desăvârșirea bunătății în om, în care el simte în modul cel mai deplin și neștirbit umanitatea lui". (nota 479, p. 223)

părintească a Lui, depărtând deplin toată împotrivirea și pe cei ce voiesc cele contrare tainei lui Hristos[472]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 6, în *PSB*, vol. 81, p. 223)

„Ei (Părinții) spun: E o dorință naturală și o dorință înnăscută și firească a nu voi trupul să moară. Fiindcă aceasta este o osândă a firii. Și cum ar spune că voința e comună ambelor? Sau cum s-ar arăta deosebirea firilor într-o singură voință? Căci e cu totul necesar să concure voința cu firea și firea să nu voiască să moară și să se lipsească de viața prezentă. Și precum a flămânzi și a înseta nu e un rău, așa nici a dori să rămână în viața prezentă. Și e sădită în fire iubirea față de cele prezente. Și iarăși: Ține de trupul pe care l-a luat cu toate însușirile lui naturale, să se ferească de moarte.

Acestea sunt învățăturile pururea pomeniților Atanasie, Vasilie, Grigorie, Ioan, Teofil, Chiril și ale celorlalți Părinți probați. Și ce dovadă mai mare decât acestea se poate aduce despre voințele naturale pe care le susțin? Ce și cine s-ar putea opune acestora, când nu e nimic îndoielnic în ele și nimic neclar?" (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 18, în *PSB*, vol. 81, pp. 295-296)

„(...) prin cea (voința) naturală și omenească era în acord cu cea părintească și dumnezeiască, neavând deosebirea față de aceea dintr-o făptuire contrară, ci, dându-Se astfel pe Sine nouă ca model, o supunea pe a Sa de bună voie; și o recomanda pe a Tatălui, ca imitându-L în aceasta și noi și renunțând la a noastră s-o împlinim pe cea dumnezeiască cu toată sârguința. Aceasta o spune așa: *Când s-a scris: «N-am venit să fac voia Mea, ci a Tatălui care M-a trimis» (Ioan 6, 38) și: «Nu ceea ce Eu voiesc, ci Tu, Părinte» (Matei 14, 36), acestea nu sunt ale unei voințe deosebite*, adică potrivnice și contrar lucrătoare, *ci ale iconomiei (întrupării) omenești care și-a însușit din compătimire cele ale noastre.* (...) Deci, cum am spus, nu afirmă desființarea voinței naturale și omenești, ci a celei pătimașe și contrare firii. Și vorbind în general, a mărturisit pe Dumnezeu Cel întrupat având voința noastră, dar liberă de orice păcat". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 19, în *PSB*, vol. 81, p. 306)

„*Pyrhus*: Este cu putință să se afle într-o singură Persoană două voințe fără contrazicere între ele?

*Maxim*: Dacă nu pot fi în una și aceeași persoană două voințe fără contrazicere, atunci, după tine, ele pot fi în contrazicere. Iar dacă e așa, mărturisești că sunt două și nu te mai opui numaidecât numărului, ci numai lipsei de contrazicere. Deci rămâne

---

472. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Învățăturile contrare tainei lui Hristos se opun îndumnezeirii. Sfântul Maxim vede îndumnezeirea concentrată în acordul deplin al voii omenești a lui Hristos cu voia Lui dumnezeiască. De voie atârnă toată bunătatea, dar și toată răutatea. Prin acordul voii omenești cu cea dumnezeiască se deschide Dumnezeirea omenescului și omenescul Dumnezeirii. Voia este ușa firii noastre care se poate închide și deschide lui Dumnezeu, întâlnind ușa închisă sau deschisă a lui Dumnezeu, reprezentată de voia Lui. Voința bună face întreg omul bun, căci e deschisă cu drag lui Dumnezeu și semenilor. Voința bună se află în unire cu voia lui Dumnezeu prin care se revarsă bunătatea Lui nesfârșită din izvorul ei. În unire cu voia lui Dumnezeu, omul trăiește bunătatea sa în întâlnire cu cea dumnezeiască, fără să se confunde bunătatea sa cu cea dumnezeiască, întrucât pe a sa o simte provenind din cea dumnezeiască, iar pe cea dumnezeiască, izvor al bunătății sale. Cine ajunge în preajma unui om bun simte în acela bunătatea lui, dar și pe cea a lui Dumnezeu ca izvor al bunătății lui. Simte persoana omului în întâlnirea ei cu Persoana cea bună a lui Dumnezeu sau cu Sfânta Treime.Prin voință, omul arată că este o persoană deosebită de Dumnezeu, dar se și poate pune de acord cu El ca Persoană, când nu I se opune". (nota 480, p. 223)

să se caute cauza producătoare a luptei. Care spui deci că e aceasta? Oare voința cea după fire sau păcatul? Dacă vei spune că e voința cea după fire, iar cauza acesteia nu e altul decât Dumnezeu, atunci, după tine, făcătorul luptei e Dumnezeu. Iar de vei zice că e păcatul, iar păcat (Hristos) n-a făcut, Dumnezeu Cel întrupat n-a avut nicio contrazicere în voințele Sale cele după fire. Căci lipsind vreo cauză, evident că nu va fi nici ceea ce e cauzat de ea[473].

*Pyrhus*: Deci e propriu firii a voi?

*Maxim*: Da. A voi simplu e propriu firii". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, „Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus", 25, în *PSB*, vol. 81, p. 322)

„*Maxim*: În Sfintele Evanghelii s-a spus despre Domnul că *a doua zi a voit Iisus să intre în Galileea* (*Ioan* 1, 43). E vădit că a voit să intre, întrucât nu era acolo. Dar nu era cu umanitatea. Căci cu Dumnezeirea nu lipsea de nicăieri. Așadar, a voit să intre ca om, nu ca Dumnezeu. Şi era voitor ca om.

Şi în altă parte iarăşi: *Voiesc ca precum unde sunt Eu și ei să fie* (*Ioan* 17, 21). Ca Dumnezeu Hristos este deasupra locului unde este, căci nu e într-un loc ca Dumnezeu. Dar firea noastră nu poate fi deasupra locului. Urmează deci că în calitate de om voiește ca unde este El să fie și ei. Deci era Același și voitor ca om.

Şi în alt loc iarăşi: *Şi venind la acel loc, a spus: «Mi-e sete!». Şi i-au dat Lui vin amestecat cu fiere și gustând, nu a voit să bea* (*Matei* 27, 34). După care parte se zice că a însetat? Dacă după Dumnezeire, va fi pătimitoare Dumnezeirea Lui, poftind băutura contrar naturii (ei). Iar dacă după umanitate, atunci a însetat după acea parte după care n-a voit să bea ceea ce era neplăcut prin fire. Deci era voitor Acelaşi şi ca om.

Şi în alt loc iarăşi: *Şi umbla Iisus prin Galileea. Căci nu voia să umble prin Iudeea, pentru că Îl căutau iudeii să-L omoare* (*Ioan* 7, 1). Dacă umblarea e a trupului prin fire, nu a Dumnezeirii unită cu trupul după ipostas, urmează că Acelaşi umbla ca om prin Galileea şi nu voia să umble prin Iudeea. Deci era Acelaşi voitor şi ca om.

Şi în alt loc iarăși: *Şi ieşind de acolo, străbăteau Galileea. Dar El nu voia ca cineva să ştie* (*Marcu* 9, 29). Toţi mărturisesc că umblarea este, cum s-a spus, prin fire a umanității Domnului, nu a Dumnezeirii. Iar dacă Îi era proprie plimbarea ca om, dar nu ca lui Dumnezeu prin fire, urmează că străbătea cu ucenicii şi nu voia să ştie cineva, ca om. Deci era voitor Acelaşi şi ca om". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, „Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus", 25, în *PSB*, vol. 81, p. 338)

## Lucrarea dumnezeiască şi cea omenească în Hristos

„Când a fost nevoie să ridice pe soacra lui Petru cuprinsă de friguri (*Matei* 8, 14), a întins mâna omeneşte, dar a oprit boala dumnezeieşte[474]. Şi orbul din naştere a fost atins de scuipatul omenesc ieşit din trup, dar prin tina purtătoare a scuipatului a deschis ochii dumnezeieşte (*Ioan* 9, 6). Către Lazăr a trimis glas omenesc, ca un om, dar

473. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Contrazicerea voinței omenești față de cea dumnezeiască vine din păcat. Păcatul e act al voinței, nu al ființei omenești. Dar voința nu e dată de Dumnezeu? Da, dar *prin voință Dumnezeu îl face pe om liber, nu sclav. Şi voința nu-l silește la păcat*". (nota 671, p. 322)

474. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin mâna ce o întindea se simțea puterea dumnezeiască. Mâna Lui nu era ca o mână fără putere. Lucrarea dumnezeiască nu era despărțită de mâna ce atingea trupul bolnav. În aceasta se arăta că mâna era a lui Dumnezeu, asumată fiind de ipostasul Cuvântului". (nota 85, p. 361)

l-a sculat din morţi dumnezeieşte, ca Dumnezeu[475]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXXII, în *PSB*, vol. 15, p. 361)

„Când se spun în Evanghelie cele omeneşti despre Mântuitorul, trebuie să privim iarăşi la firea celor spuse şi, văzându-le ca fiind străine de Dumnezeu, să nu le punem pe socoteala dumnezeirii Cuvântului, ci pe seama umanităţii Lui. Căci deşi Cuvântul însuşi S-a făcut trup, pătimirile (afectele) erau ale trupului. Dar dacă trupul e purtat dumnezeieşte în Cuvântul, harul şi puterea sunt ale Cuvântului. Căci făcea lucrurile (faptele) Tatălui prin trup. Dar arăta nu mai puţin afectele trupului în Sine. Aşa a întrebat şi a sculat pe Lazăr; a mirat pe Maica Sa, zicând: *încă n-a sosit ceasul Meu* (*Ioan* 2, 4), însă îndată a prefăcut apa în vin. Căci era Dumnezeu adevărat în trup şi trup adevărat în Cuvântul. De aceea, din fapte Se făcea cunoscut pe Sine ca Fiu al lui Dumnezeu şi îl făcea cunoscut pe Tatăl Său, iar din afectele trupului arăta că poartă trup adevărat şi că acesta era propriu al Lui[476]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XLI, în *PSB*, vol. 15, p. 372)

„Dumnezeu fiind şi om făcându-Se, ca Dumnezeu a sculat morţi, a vindecat pe toţi, a prefăcut apa în vin; căci nu erau acestea faptele omului. Iar purtând trup, înseta şi obosea şi pătimea, căci acestea nu erau proprii dumnezeirii. Şi ca Dumnezeu zicea: *Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine* (*Ioan* 14, 11). Iar ca purtător de trup mustra pe iudei: *De ce căutaţi să Mă omorâţi pe Mine, omul care v-am vorbit despre adevărul pe care l-am auzit de la Tatăl Meu?* (*Ioan* 8, 40). Iar acestea nu se săvârşeau în mod despărţit, după calitatea celor ce se săvârşeau, ca cele ale trupului să se arate fără dumnezeire, iar cele ale dumnezeirii, fără trup. Toate se săvârşeau în chip unit şi unul era Domnul care le făcea acestea în mod minunat prin harul Lui. Căci scuipa omeneşte, dar scuipatul era îndumnezeit. Fiindcă prin el făcea ochii orbului din naştere să vadă. Şi vrând să Se arate pe Sine Dumnezeu, zicea aceasta cu limbă omenească: *Eu şi Tatăl una suntem* (*Ioan* 10, 30); şi vindeca cu însoţirea voinţei omeneşti. Iar întinzând mâna, a vindecat pe soacra lui Petru care zăcea de friguri şi a sculat din morţi pe fiica mai marelui sinagogii, care murise". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, „Către acelaşi episcop Serapion", XIV, în *PSB*, vol. 16, p. 98)

„Dar ereticii, din neştiinţa lor, şi-au ieşit din minţi. Şi unii văzând cele trupeşti ale Mântuitorului, au tăgăduit afirmaţia: *La început era Cuvântul* (*Ioan* 1, 1); iar alţii, privind cele ale dumnezeirii, n-au recunoscut afirmaţia: *Cuvântul trup S-a făcut*

475. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Chiar prin glasul trimis spre Lazăr aflat cu trupul în mormânt, lucra puterea dumnezeiască. Glasul omenesc şi lucrarea dumnezeiască nu erau despărţite. Se simţea puterea dumnezeiască în glasul omenesc. Nu era un glas ca al oricărui om, ci era plin de puterea dumnezeiască. De aceea se spune că glasul era al Cuvântului, şi puterea era a omului Hristos Iisus". (nota 86, p. 361)

476. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Le făcea şi pe cele omeneşti şi pe cele dumnezeieşti în mod unit. Suporta afectele omeneşti, dar le şi biruia. întreba ca un om neştiutor şi afla răspunsul de la Sine, ca Dumnezeu. Căci dumnezeiescul îşi deschidea uşa la bătaia omenescului; simţirea foamei îi dădea prilejul s-o învingă. Dacă n-ar fi simţit-o real, n-ar fi avut prilejul să-Şi arate puterea asupra ei. Dacă n-ar fi avut prilejul să rabde stările legate de trupul Său ca nişte pasivităţi involuntare şi dureroase, nu le-ar fi putut învinge. Răbdarea afectelor I s-a făcut mijloc de biruire a lor prin arătarea puterii dumnezeieşti. Cel întrupat nu dă altă putere umanului Său în suportarea afectelor decât pe cea a răbdării. Şi aceasta ţine de chenoza Cuvântului. Ontologia prefacerii în bine a umanului are ca bază eticul, sau spiritualitatea. Omul nou e omul spiritualizat. La aceasta e ajutat de Duhul Sfânt". (nota 113, pp. 372-373)

(*Ioan* 1, 14). Iar apostolul credincios, cunoscând iubirea de oameni a Domnului și văzând semnele dumnezeirii, s-a minunat de Domnul în trup. Dar privind iarăși cele proprii trupului, se uimește peste măsură, cunoscând lucrarea dumnezeirii din ele". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, „Către același episcop Serapion", XIV-XV, în *PSB*, vol. 16, pp. 98-99)

„*Și lucra mai presus de om cele omenești*, schimba prin pașii Săi firea elementelor, fără schimbare. O arată aceasta limpede apa nestatornică ce susține, fără să cedeze, greutatea picioarelor materiale și pământești, rămânând printr-o putere mai presus de fire nedesfăcută (αδιάχυτον). Căci umbla cu adevărat cu picioarele uscate, ce aveau un volum corporal și o greutate materială, pe apa fluidă și nestatornică, trecând pe mare ca pe uscat și arătând prin această umblare, deodată cu puterea dumnezeirii Sale și nedespărțită de ea, lucrarea naturală a trupului; căci mișcarea aceasta de trecere aparținea prin fire trupului, și nu dumnezeirii suprainfinite și supraființiale, unită cu El după ipostas. Căci, odată ce Cuvântul mai presus de ființă Și-a luat o ființă (S-a substanțializat) în mod omenesc, El avea ca proprie Lui, împreună cu ființa umană, și micimea ființei ce-L caracteriza în mod general ca om și arăta forma speciei în chip natural prin toate cele ce le lucra ca om. Fiindcă S-a făcut cu adevărat om, respirând, grăind, umblând, mișcându-Și mâinile, folosindu-Se în mod firesc de simțuri pentru perceperea lucrurilor sensibile, flămânzind, însetând, mâncând, dormind, ostenind, lăcrimând, agonizând, deși era Puterea de sine subzistentă, și în general făcând toate celelalte prin care, lucrând liber, mișca firea asumată, așa cum mișcă sufletul în chip natural trupul unit cu el. Căci firea aceasta devenise și se numea cu adevărat a Lui, sau, vorbind propriu, El însuși S-a făcut ceea ce este în mod real și firea, și a împlinit, în afară de orice nălucire, iconomia cea pentru noi". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea întâi, 5b, în *PSB*, vol. 80, p. 57)

„*Și cu adevărat S-a făcut om mai presus de om*, unind întreolaltă în chip neștirbit modurile mai presus de fire și rațiunile cele după fire. Astfel celor ce le era cu neputință să se împreune, S-a făcut El, Căruia nimic nu-I este cu neputință, unire adevărată, nelucrând prin niciuna dintre cele două, al căror ipostas era, în mod separat de cealaltă, ci mai degrabă adeverind prin fiecare pe cealaltă. Căci fiind amândouă cu adevărat, ca Dumnezeu mișca propria Sa omenitate, iar ca om manifesta propria Sa dumnezeire. Ca să spun așa, pătimea dumnezeiește, căci pătimea de bunăvoie, odată ce nu era simplu om, și săvârșea minuni omenește, căci le săvârșea prin trup, odată ce nu era Dumnezeu gol (γυμνός). Încât patimile Lui erau minunate fiind înnoite prin puterea dumnezeiască, cea după fire, a celui ce pătimea, iar minunile Lui era pătimite, fiind săvârșite prin puterea pătimitoare, cea după fire, a trupului celui ce le săvârșea[477]. Aceasta știind-o învățătorul, zice: *În sfârșit, săvârșea cele dumnezeiești, nu*

477. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nelucrând separat prin niciuna dintre cele două firi, căci nu se putea separa ca ipostas unificator de niciuna, adeverea prin fiecare pe cealaltă. Prin firea omenească făcea vădită pe cea dumnezeiască, deși nu era niciun gol în firea omenească prin care să răzbească la vedere descoperită cea dumnezeiască. Omenescul acoperea dumnezeirea Lui în întregime cu întregimea lui, dar în întregimea omenescului se străvedea dumnezeiescul, căci era un omenesc biruitor al păcatului și liber de neputințele necesității în asumarea liberă a acestor slăbiciuni. Făcea și minuni, care arătau și mai mult dumnezeirea, dar le făcea omenește, căci dumnezeirea nu se arăta în nicio lucrare a ei în mod descoperit. Dumnezeirea lucra minunile prin Duhul, Care Se arăta biruitor în acceptarea coborârii depline, a renunțării la o așa zisă umanitate, care de fapt era subumană. Înseși pătimirile erau minunate prin modul lipsit de orice grijă de Sine în care le suporta și

l-a sculat din morți dumnezeiește, ca Dumnezeu[475]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXXII, în *PSB*, vol. 15, p. 361)

„Când se spun în Evanghelie cele omenești despre Mântuitorul, trebuie să privim iarăși la firea celor spuse și, văzându-le ca fiind străine de Dumnezeu, să nu le punem pe socoteala dumnezeirii Cuvântului, ci pe seama umanității Lui. Căci deși Cuvântul însuși S-a făcut trup, pătimirile (afectele) erau ale trupului. Dar dacă trupul e purtat dumnezeiește în Cuvântul, harul și puterea sunt ale Cuvântului. Căci făcea lucrurile (faptele) Tatălui prin trup. Dar arăta nu mai puțin afectele trupului în Sine. Așa a întrebat și a sculat pe Lazăr; a mirat pe Maica Sa, zicând: *încă n-a sosit ceasul Meu* (*Ioan* 2, 4), însă îndată a prefăcut apa în vin. Căci era Dumnezeu adevărat în trup și trup adevărat în Cuvântul. De aceea, din fapte Se făcea cunoscut pe Sine ca Fiu al lui Dumnezeu și îl făcea cunoscut pe Tatăl Său, iar din afectele trupului arăta că poartă trup adevărat și că acesta era propriu al Lui[476]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XLI, în *PSB*, vol. 15, p. 372)

„Dumnezeu fiind și om făcându-Se, ca Dumnezeu a sculat morți, a vindecat pe toți, a prefăcut apa în vin; căci nu erau acestea faptele omului. Iar purtând trup, înseta și obosea și pătimea, căci acestea nu erau proprii dumnezeirii. Și ca Dumnezeu zicea: *Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine* (*Ioan* 14, 11). Iar ca purtător de trup mustra pe iudei: *De ce căutați să Mă omorâți pe Mine, omul care v-am vorbit despre adevărul pe care l-am auzit de la Tatăl Meu?* (*Ioan* 8, 40). Iar acestea nu se săvârșeau în mod despărțit, după calitatea celor ce se săvârșeau, ca cele ale trupului să se arate fără dumnezeire, iar cele ale dumnezeirii, fără trup. Toate se săvârșeau în chip unit și unul era Domnul care le făcea acestea în mod minunat prin harul Lui. Căci scuipa omenește, dar scuipatul era îndumnezeit. Fiindcă prin el făcea ochii orbului din naștere să vadă. Și vrând să Se arate pe Sine Dumnezeu, zicea aceasta cu limbă omenească: *Eu și Tatăl una suntem* (*Ioan* 10, 30); și vindeca cu însoțirea voinței omenești. Iar întinzând mâna, a vindecat pe soacra lui Petru care zăcea de friguri și a sculat din morți pe fiica mai marelui sinagogii, care murise". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, „Către același episcop Serapion", XIV, în *PSB*, vol. 16, p. 98)

„Dar ereticii, din neștiința lor, și-au ieșit din minți. Și unii văzând cele trupești ale Mântuitorului, au tăgăduit afirmația: *La început era Cuvântul* (*Ioan* 1, 1); iar alții, privind cele ale dumnezeirii, n-au recunoscut afirmația: *Cuvântul trup S-a făcut*

475. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Chiar prin glasul trimis spre Lazăr aflat cu trupul în mormânt, lucra puterea dumnezeiască. Glasul omenesc și lucrarea dumnezeiască nu erau despărțite. Se simțea puterea dumnezeiască în glasul omenesc. Nu era un glas ca al oricărui om, ci era plin de puterea dumnezeiască. De aceea se spune că glasul era al Cuvântului, și puterea era a omului Hristos Iisus". (nota 86, p. 361)

476. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Le făcea și pe cele omenești și pe cele dumnezeiești în mod unit. Suporta afectele omenești, dar le și biruia. întreba ca un om neștiutor și afla răspunsul de la Sine, ca Dumnezeu. Căci dumnezeiescul își deschidea ușa la bătaia omenescului; simțirea foamei îi dădea prilejul s-o învingă. Dacă n-ar fi simțit-o real, n-ar fi avut prilejul să-Și arate puterea asupra ei. Dacă n-ar fi avut prilejul să rabde stările legate de trupul Său ca niște pasivități involuntare și dureroase, nu le-ar fi putut învinge. Răbdarea afectelor I s-a făcut mijloc de biruire a lor prin arătarea puterii dumnezeiești. Cel întrupat nu dă altă putere umanului Său în suportarea afectelor decât pe cea a răbdării. Și aceasta ține de chenoza Cuvântului. Ontologia prefacerii în bine a umanului are ca bază eticul, sau spiritualitatea. Omul nou e omul spiritualizat. La aceasta e ajutat de Duhul Sfânt". (nota 113, pp. 372-373)

(*Ioan* 1, 14). Iar apostolul credincios, cunoscând iubirea de oameni a Domnului și văzând semnele dumnezeirii, s-a minunat de Domnul în trup. Dar privind iarăși cele proprii trupului, se uimește peste măsură, cunoscând lucrarea dumnezeirii din ele". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, „Către același episcop Serapion", XIV-XV, în *PSB*, vol. 16, pp. 98-99)

„*Și lucra mai presus de om cele omenești*, schimba prin pașii Săi firea elementelor, fără schimbare. O arată aceasta limpede apa nestatornică ce susține, fără să cedeze, greutatea picioarelor materiale și pământești, rămânând printr-o putere mai presus de fire nedesfăcută (αδιάχυτον). Căci umbla cu adevărat cu picioarele uscate, ce aveau un volum corporal și o greutate materială, pe apa fluidă și nestatornică, trecând pe mare ca pe uscat și arătând prin această umblare, deodată cu puterea dumnezeirii Sale și nedespărțită de ea, lucrarea naturală a trupului; căci mișcarea aceasta de trecere aparținea prin fire trupului, și nu dumnezeirii suprainfinite și supraființiale, unită cu El după ipostas. Căci, odată ce Cuvântul mai presus de ființă Și-a luat o ființă (S-a substanțializat) în mod omenesc, El avea ca proprie Lui, împreună cu ființa umană, și micimea ființei ce-L caracteriza în mod general ca om și arăta forma speciei în chip natural prin toate cele ce le lucra ca om. Fiindcă S-a făcut cu adevărat om, respirând, grăind, umblând, mișcându-Și mâinile, folosindu-Se în mod firesc de simțuri pentru perceperea lucrurilor sensibile, flămânzind, însetând, mâncând, dormind, ostenind, lăcrimând, agonizând, deși era Puterea de sine subzistentă, și în general făcând toate celelalte prin care, lucrând liber, mișca firea asumată, așa cum mișcă sufletul în chip natural trupul unit cu el. Căci firea aceasta devenise și se numea cu adevărat a Lui, sau, vorbind propriu, El însuși S-a făcut ceea ce este în mod real și firea, și a împlinit, în afară de orice nălucire, iconomia cea pentru noi". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea întâi, 5b, în *PSB*, vol. 80, p. 57)

„*Și cu adevărat S-a făcut om mai presus de om*, unind întreolaltă în chip neștirbit modurile mai presus de fire și rațiunile cele după fire. Astfel celor ce le era cu neputință să se împreune, S-a făcut El, Căruia nimic nu-I este cu neputință, unire adevărată, nelucrând prin niciuna dintre cele două, al căror ipostas era, în mod separat de cealaltă, ci mai degrabă adeverind prin fiecare pe cealaltă. Căci fiind amândouă cu adevărat, ca Dumnezeu mișca propria Sa omenitate, iar ca om manifesta propria Sa dumnezeire. Ca să spun așa, pătimea dumnezeiește, căci pătimea de bunăvoie, odată ce nu era simplu om, și săvârșea minuni omenește, căci le săvârșea prin trup, odată ce nu era Dumnezeu gol (γυμνός). Încât patimile Lui erau minunate fiind înnoite prin puterea dumnezeiască, cea după fire, a celui ce pătimea, iar minunile Lui era pătimite, fiind săvârșite prin puterea pătimitoare, cea după fire, a trupului celui ce le săvârșea[477]. Aceasta știind-o învățătorul, zice: *În sfârșit, săvârșea cele dumnezeiești, nu*

477. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nelucrând separat prin niciuna dintre cele două firi, căci nu se putea separa ca ipostas unificator de niciuna, adeverea prin fiecare pe cealaltă. Prin firea omenească făcea vădită pe cea dumnezeiască, deși nu era niciun gol în firea omenească prin care să răzbească la vedere descoperită cea dumnezeiască. Omenescul acoperea dumnezeirea Lui în întregime cu întregimea lui, dar în întregimea omenescului se străvedea dumnezeiescul, căci era un omenesc biruitor al păcatului și liber de neputințele necesității în asumarea liberă a acestor slăbiciuni. Făcea și minuni, care arătau și mai mult dumnezeirea, dar le făcea omenește, căci dumnezeirea nu se arăta în nicio lucrare a ei în mod descoperit. Dumnezeirea lucra minunile prin Duhul, Care Se arăta biruitor în acceptarea coborârii depline, a renunțării la o așa zisă umanitate, care de fapt era subumană. Înseși pătimirile erau minunate prin modul lipsit de orice grijă de Sine în care le suporta și

*ca Dumnezeu*, adică nu numai dumnezeiește, despărțite de trup, căci nu era numai mai presus de ființă; *nici cele omenești, ca om*, adică nu numai trupește, despărțite de dumnezeire, căci nu era numai om; *ci întrucât era Dumnezeu înomenit, ne-a arătat viețuirea printr-o lucrare nouă teandrică*. Și de fapt iubitorul de oameni, făcându-Se cu adevărat om prin asumarea trupului însuflețit mintal și în baza unirii neîmpiedicate înomenindu-Și lucrarea dumnezeiască prin unitatea de viață (τη συμφυιὰ) cu cea omenească, a împlinit iconomia cea pentru noi în mod teandric, adică lucrând deodată dumnezeiește și omenește, atât cele dumnezeiești cât și cele omenești, sau, mai limpede spus, manifestând deodată o lucrare dumnezeiască și omenească". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea întâi, 5d, în *PSB*, vol. 80, pp. 60-61)

„Dacă definiția oricărei firi o constituie rațiunea lucrării ei ființiale, cel ce n-ar spune că aceasta e îndoită ar admite mituri cu centauri. Și apoi dacă ar fi așa, cel ce ar fi astfel având o singură lucrare – și aceasta, naturală – cum ar putea săvârși cu ea minunile și patimile, care se deosebesc întreolaltă prin rațiunea firii, fără să urmeze nicio privațiune absenței unei capacități a firii? Căci niciuna dintre existențe nu poate înfăptui prin una și aceeași lucrare cele contrare, fiind ținută în marginile definiției și ale rațiunii firii. De aceea nu e permis a spune că în Hristos e simplu o singură și naturală lucrare a dumnezeirii și a trupului, dacă dumnezeirea și trupul nu sunt, după calitatea naturală, unul și același lucru. Căci în acest caz ar fi și o singură fire, iar Treimea ar deveni pătrime. Fiindcă nici după fire, nici după putere, nici după lucrare, nu S-a făcut, zice, una cu trupul. Pentru că prin nimic din ce e Fiul una cu Tatăl și cu Duhul Sfânt pentru ființa cea una, nu S-a făcut una cu trupul din pricina unirii, chiar dacă l-a făcut pe acesta prin unirea cu Sine de viață făcător, deși prin fire era muritor. Căci altfel S-ar fi arătat ca fiind de o fire schimbăcioasă și schimbând ființa trupului în ceea ce nu era, iar unirea făcându-l una după fire". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, partea întâi, 5e, în *PSB*, vol. 80, p. 62)

„Căci lucra cele dumnezeiești trupește, pentru că le lucra prin trupul nelipsit de lucrarea naturală. Și cele omenești, dumnezeiește, pentru că le făcea cu voia în chip stăpânitor (liber)[478], nu primea experiența pătimirilor omenești prin vreo silă[479]. Căci nu lucra cele dumnezeiești dumnezeiește, pentru că nu era Dumnezeu gol; nici cele omenești, trupește, pentru că nu era simplu om[480]. De aceea, minunile nu erau fără pătimire; și pătimirile nu erau fără minune. Ci cele dintâi, ca să spun ceva adevărat, nu erau pătimite; iar cele de al doilea erau minunate[481]. Și amândouă erau paradoxale

---

minunile erau pătimite căci apăreau din ascultarea și pătimirea liberă în care nu se mai simțea deloc omenescul, ca un zid de piatră între el și Dumnezeu". (nota 17, p. 61)

478. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Făcea minuni prin trupul pe care îl păstra nealterat. Dacă n-ar fi păstrat trupul, nu S-ar fi arătat săvârșind minuni.Pătimea cele omenești dumnezeiește, pentru că nu era supus lor fără voie, ci cu voie, fiind într-un fel stăpân peste ele. Toate erau paradoxale în El. Accepta cu voia pătimirile și simțea că le-ar putea înlătura, dar totuși le suporta în toată intensitatea lor. Suferea foamea, când putea să nu o sufere. Numai așa a putut întări firea omenească. Căci pătimea cele omenești, dar le pătimea cu voia omenească întărită de cea dumnezeiască, însă numai atâta cât să le suporte, nu ca să nu le simtă". (nota 321, p. 154)

479. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Le pătimea real, dar pentru că le accepta cu voia în mod liber El a ridicat la libertate deplină firea noastră". (nota 322, p. 154)

480. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu făcea și nu suferea cele omenești numai cu puterea trupului. Căci nu ar fi putut face cele ce le făcea, nici suferi cele ce le suferea numai cu puterea unui trup lipsit de puterea dumnezeiască". (nota 324, p. 154)

481. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Era o minune chiar suportarea patimilor". (nota 324, p. 154)

(uneau contrariile), pentru că erau și dumnezeiești, și omenești, ca provenind din unul și același Dumnezeu-Cuvântul întrupat, adeverind prin amândouă adevărul celor din care și care era[482]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, Ep. 19, în *PSB*, vol. 81, pp. 154-155)

„(...) dacă lucra în mod natural[483] prin fiecare dintre cele cărora le era ipostas, neîmpărțindu-Se, e vădit că împreună cu firile al căror ipostas era, avea și lucrările lor ființiale și susținătoare ale lor[484], a căror unire era El însuși[485], lucrând corespunzător Sieși și făcând cunoscute prin cele ce le lucra adevărul celor din care, în care și care era.

Deci Unul e Hristos din două firi[486], din Dumnezeire și umanitate, Cuvântul și Fiul Unul Născut și Domnul slavei, pe care Îl cunoaștem și Îl credem în ele cu adevărat, având și două mișcări sau lucrări naturale și generale și indicatoare ale celor din care era, ale căror rezultate erau diferitele fapte săvârșite în parte, care ieșeau din El și se săvârșeau de El fără o tăiere a celor din care era fără niciun fel de contopire. Căci nu suferea tăiere sau confundare Cel ce nu e supus niciodată prefacerilor și dă tuturor celor ce sunt statornicia și consistența existenței și a modului de existență". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, „Către Preacuviosul presbiter Marin", 11, în *PSB*, vol. 81, p. 195)

„Termenul *lucrarea teandrică* e o îmbrățișare deodată a lucrării dumnezeiești și omenești. Învățătorul a creat un termen corespunzător îmbrățișând, cum am spus, în rostire pe amândouă și, exprimând-o aceasta în chip unitar, a indicat concentrat lucrarea îndoită a Celui îndoit după fire. Căci, după ce a spus mai înainte: *nelucrând cele dumnezeiești în modul lui Dumnezeu, căci nu era Dumnezeu simplu, dar lucrând cele dumnezeiești prin fire, căci era Dumnezeu după fire, însă prin trupul unit cu El după ipostas*[487]*, nici cele omenești, în modul omenesc, căci nu era om simplu, dar lucrând în chip natural cele omenești, căci era om prin fire, dar cu stăpânirea dumnezeiască, nefiind dus de vreo nevoie și prin sila naturală ca noi spre lucrarea lor* (*Epistola întâi*

---

482. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Adeverea și prin minuni și prin pătimiri deodată atât Dumnezeirea, cât și umanitatea. Făcea minuni pentru că era și Dumnezeu și om, Același; și pătimea așa cum numai El a pătimit (absolut liber, dar real), pentru că era și om și Dumnezeu". (nota 325, p. 155)

483. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Lucra în mod natural prin fiecare fire Același unic ipostas, neîmpărțindu-se ca să lucreze prin firea umană ca om, iar prin cea divină ca Dumnezeu, adică a acceptat să întindă mâna Cel ce era în același timp om și Dumnezeu, neschimbând această lucrare a naturii omenești, fiindcă Cel ce săvârșea acest gest era și Dumnezeu. Săvârșea și pătimea cele omenești Dumnezeu Însuși pentru că era Același totodată om, și săvârșea cele dumnezeiești Omul pentru că era și Dumnezeu. Aceasta arată și mai mult tainica conformitate a omenescului cu dumnezeiescul, capacitatea primită de om prin creație de a se actualiza ca mediu sau organ al lucrării dumnezeiești, fără a fi anulat omenescul, ci arătând, tocmai în calitate de omenesc, capacitatea de mediu și organ al dumnezeiescului". (nota 405, p. 195)

484. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Lucrarea ține de ființă. Unde se vede lucrarea omenească, ea e dovada unei ființe omenești sau arată că ființa nu poate fi fără o lucrare ce izvorăște din ea sau se face prin ea. De aceea, într-un fel lucrarea menține ființa sau se arată constitutivă ei. Lucrarea omenească a lui Hristos arată că El are și firea omenească". (nota 406, p. 195)

485. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ipostasul sau Persoana lui Hristos e unirea firilor și a lucrărilor lor, fără să le confunde, cum e persoana umană unirea tuturor organelor trupești și facultăților sufletești, fără să le confunde". (nota 407, p. 195)

486. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Maxim folosește nu numai expresia de la Chalcedon *în două firi*, ci și cea de la Sinodul V Ecumenic *din două firi*, singura acceptată de monofiziți". (nota 408, p. 195)

487. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Lucra cele dumnezeiești, dar nu ca Dumnezeu neîntrerupt, ci ca Dumnezeu întrupat. Vindeca orbirea, dar nu în chip nevăzut, ci prin tina adusă la ochii orbului cu mâna omenească, deci ca Dumnezeu întrupat". (nota 502, p. 233)

*către Gaius*), a împletit lucrarea Lui dumnezeiască și omenească după fire, arătând că niciuna dintre ele nu era fără cealaltă, ci cunoscute una în alta și una prin alta prin compenetrarea reciprocă (συμφυῶς), pentru unirea lor nedesfăcută le-a exprimat pe amândouă printr-un termen unitar în chip concentrat. Prin acest termen a arătat pe de o parte că lucra cele dumnezeiești și cele omenești deși nici în modul lui Dumnezeu, nici în cel al omului, căci, cum am spus, nu era Dumnezeu simplu, nici om simplu; totuși, lucrându-le cu adevărat, adeverea deosebirea lucrărilor naturale. Pe de altă parte, cuprinzându-le pe acestea și exprimându-le sinoptic prin termenul potrivit de lucrarea teandrică, ne-a învățat unirea lor de nedespărțit". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 7, în *PSB*, vol. 81, p. 233)

„Căci este Același Dumnezeu și om. Dar zic că sunt și altele în oarecare fel comune și oarecum referindu-se la amândouă, adică la Dumnezeire și umanitate. Adică unele dintre expresii sunt foarte dumnezeiești, iar altele omenești; în sfârșit, altele dețin un loc oarecare de mijloc, arătând pe Fiul lui Dumnezeu ca fiind deodată Dumnezeu și om[488]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 8, în *PSB*, vol. 81, p. 245)

„Iar Ioan, care a avut gură de aur, mai bine zis gura lui Hristos, spune la începutul «Cuvântului despre văduva care a pus în vistierie doi bănuți»: *E simplu numele postului. Și în altele cu firi unite e deosebită lucrarea umanității, precum e deosebită puterea Dumnezeirii. Să dau un exemplu: jos obosește și sus adună stihiile. Jos flămânzește și de sus aduce ploaie. Jos îi e frică și de sus pricinuiește tunete. Jos stă în fața judecătorului și de sus Se privește pe Sine Însuși. Cât privește milostivirea, în ea concurg amândouă lucrările. Căci Cel ce încununează dintre heruvimi pe cei milostivi, Același șezând în fața vistieriei cearcă pe iubitorii de oameni.* Același zice în *Cuvântul către Toma împotriva arienilor*: *Acestea auzindu-le, am curățit sufletul de necredință, am lepădat socotința îndoielnică, am îmbrăcat convingerea, m-am atins de trup, bucurându-mă și tremurând, am întins împreună cu degetele și ochii sufletului și am simțit două lucrări.*

Dar și preaînțeleptul Chiril, întâi stătătorul Alexandriei, în capitolul 32 al *Tezaurului* zice: *Nu vom admite că e una lucrarea naturală a lui Dumnezeu și a făpturii, ca să nu ridicăm nici făptura la firea dumnezeiască, nici să coborâm înălțimea*

---

488. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos fiind un unic ipostas sau Subiect, dar constând din două firi, poate săvârși unele lucrări în care se întâlnesc atât lucrările omenești, cât și cele dumnezeiești, fără să se anuleze, nici să se schimbe după fire. De exemplu, El simțea foamea, dar simțirea foamei nu-L făcea să-Și piardă stăpânirea de Sine. Sau vindeca, manifestând puterea dumnezeiască, dar folosindu-Se de mișcarea vreunui organ trupesc, sau asociind mila omenească. Dar erau și unele lucrări pe care le săvârșea numai omenește, oprind asocierea puterii dumnezeiești la ele; sau numai dumnezeiește, susținând în existență creațiunea, fără asocierea unui efort omenesc. Mai bine zis există o gradație în săvârșirea unor lucrări și trăirea unor simțiri mai mult cu Dumnezeirea, sau mai mult cu umanitatea. Dar totdeauna Își distinge ceea ce aduce din Dumnezeire și ceea ce aduce din umanitate în lucrările Sale. Chiar unirea între suflet și trup în persoana umană este o mare taină. Din această unire rezultă unitatea persoanei. Dar cum, din două părți necontopit unite, rezultă o unitate desăvârșită? La om aceasta se poate datora faptului că în suflet sunt puse puterile formatoare ale trupului, încât nu se poate cugeta un suflet realizat fără trup și nici invers. Deși deosebit de trup, sufletul nu e despărțit de ele. Poate o astfel de conformitate există și între firea umană și cea dumnezeiască, deși Dumnezeirea poate exista și fără a se uni cu cea umană. Poate de aceea Logosul dumnezeiesc are în Sine rațiunile tuturor creaturilor. De aceea El a putut să-Și formeze chipul Său uman și în Sine Însuși din Fecioara Maria, nu ca un ipostas aparte, ci în propriul Său ipostas. Aceasta poate explica unitatea ipostasului și manifestarea lui prin toate cele ce țin de cele două firi". (nota 527, pp. 245-246)

*mai presus de toate ale firii dumnezeiești la locul cuvenit celor create. Căci cele ce au o unică lucrare și o unică putere nedeosebită păstrează în mod necesar și o unitate a genului*". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 12, în *PSB*, vol. 81, pp. 266-267)

„Severian, întâistătătorul Cabalei, (...) mărturisește: *Deci arată două voințe: una dumnezeiască și alta omenească.* (...) Ambrosie, marele mărturisitor, (...) vestește cu înțelepciune: *În ce mod aceeași lucrare e a altei ființe? Căci nu poate fi o singură lucrare unde e o ființă deosebită.* (...) Chiril al Ierusalimului (...) afirmă: *A arătat o lucrare îndoită, pătimind ca om, dar Același lucrând ca Dumnezeu.* (...) Dumnezeiescul Leo, care vorbește cu cumințenie: *Fiecare chip lucrează cu participarea celuilalt ceea ce are propriu.* (...) Gură de Aur: *Și în altele e deosebită lucrarea firilor unite, a umanității și a Dumnezeirii. Iar când e vorba de milostivire, concurg amândouă lucrările. Și de aceea am simțit două lucrări*". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 12, în *PSB*, vol. 81, p. 271)

„Oricare alt Părinte probat și dumnezeiesc afirmă, cum am arătat, scriind în Hristos o lucrare și două, primul lucru privind la unirea lucrărilor celor după fire precum și a firilor, iar al doilea la deosebirea lor ființială". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 19, în *PSB*, vol. 81, p. 301)

„Căci întinderea mâinii și atingerea și apucarea și amestecarea prin ea a tinei și frângerea pâinii și, simplu, tot ce se săvârșea prin mână, sau prin alt mădular, sau parte a trupului, era propriu lucrării naturale a umanității lui Hristos, prin care, ca om, era lucrător Același, Care era Dumnezeu prin fire și lucra în mod natural cele dumnezeiești, ca să se adeverească prin amândouă după fire, arătându-Se fiind cu adevărat Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, afară numai de păcat". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, „Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus", 25, în *PSB*, vol. 81, p. 351)

„Iar lucrarea susținătoare de viață a arătat-o în respirație, în grăire, în vedere, în auzire, în atingere, în mirosire, în fapta mâncării și a băuturii, în mișcarea mâinilor, în umblare, în dormire și în celelalte câte se arată în mod neschimbat în firea lucrării celei naturale[489]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, „Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus", 25, în *PSB*, vol. 81, p. 351)

## „Și a lăcrimat Iisus" (*Ioan* 11, 35)

„*Și a lăcrimat Iisus* (*Ioan* 11, 35)

Evanghelistul, văzând lăcrimând firea care nu lăcrimează, e mirat, căci pătimirea aceasta era proprie trupului, și nu potrivită Dumnezeirii. Iar Domnul lăcrimează, văzând pe omul făcut după chipul Său intrat în stricăciune, ca să ne scape de lacrimile noastre. Căci pentru aceasta a și murit, ca să ne izbăvim și noi de moarte. Îi curge

489. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „După Sf. Maxim lucrarea sau energia cea unică a firii omenești se arată într-o mulțime de fapte înrudite, sau de același fel omenesc. Hristos Și-a arătat lucrarea omenească în toate acestea". (nota 730, p. 351)

doar o lacrimă și îndată o reține, ca să nu pară că este crud și fără milă, dar ne și învață să nu ne topim pentru cei ce au murit. Primul lucru e propriu compătimirii, al doilea e femeiesc și nebărbătesc. De aceea a îngăduit trupului Său să plângă puțin, deși El era ferit de lacrimi, de orice durere, pentru firea Sa dumnezeiască. Se minunează de lacrima Domnului și cei ce-L urăsc pe El. Căci cei ce filosofează la culme și se bucură de mare vază cu anevoie lăcrimează, ca unii ce biruie orice neajuns. Iudeii socoteau că lăcrimează pentru moartea lui Lazăr. Dar El lăcrima din milă pentru toată firea omenească, plângând nu numai pe Lazăr, ci cugetând la vechea întâmplare, când toată firea omenească a ajuns sub moarte, căzând cu dreptate sub pedeapsa aceasta[490]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în *PSB*, vol. 41, p. 522)

## Dumnezeirea lui Hristos

„Trebuie să gândim de Iisus Hristos, ca de Dumnezeu, ca de *Judecătorul viilor și al morților* (*Faptele Apostolilor* 10, 42), că nu trebuie să gândim lucruri mici despre mântuirea noastră. Dacă gândim lucruri mici de Iisus Hristos, și lucruri mici nădăjduim să primim. Cei care ascultă vorbindu-li-se de Hristos, ca și cum li s-ar vorbi de niște lucruri mici, păcătuiesc; de facem așa, păcătuim și noi, că nu știm de unde am fost chemați, de Cine și spre ce loc, că nu știm câte a suferit Iisus Hristos, pătimind pentru noi". (Sf. CLEMENT ROMANUL, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni*, cap. I, în *PSB*, vol. 1, p. 111)

„Ce spune oare altceva Moisi lui Isus, fiul lui Navi, când i-a pus acest nume, ca unui profet, decât numai ca să audă tot poporul că Tatăl descoperă toate despre Fiul Iisus? Așadar, Moisi îi spune lui Isus, fiul lui Navi, când i-a pus numele și când l-a trimis iscoadă a pământului: *Ia carte în mâinile tale și scrie ce zice Domnul, că Fiul lui Dumnezeu va tăia din rădăcină toată casa lui Amalic în zilele de pe urmă.* Iată iarăși Iisus, nu fiu al omului, ci Fiu al lui Dumnezeu, arătat în preînchipuire în trupul lui Isus al lui Navi.

Așadar, pentru că vor zice că Hristos este Fiu al lui David, David însuși, temându-se și înțelegând rătăcirea păcătoșilor, a profețit: *Zis-a Domnul Domnului Meu: Șezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe dușmanii Tăi așternut picioarelor tale.* Și iarăși, Isaia grăiește așa: *Zis-a Domnul lui Hristos Domnul Meu: Apucatu-L-am de mâna Lui dreaptă, ca să asculte de El neamurile și puterea împăraților voi sfărâma.* Iată că David Îl numește Domn și nu-L numește Fiu!" (BARNABA, *Epistola*, cap. XII, în *PSB*, vol. 1, p. 155)

„E necesar să spun câteva cuvinte despre Hristos, ca despre Dumnezeu". (TERTULIAN, *Apologeticul*, XXI, în *PSB*, vol. 3, p. 69)

---

490. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Moartea e cea mai cumplită tragedie pentru oameni. Merită cu adevărat să plângem din pricina ei. Și chiar Dumnezeu trăiește mila pentru oameni din pricina ei. Căci nu e o dispariție pur și simplu, ci un chin veșnic. De aceea, El însuși Și-o însușește pentru a o birui, sau intră în ea pentru ca noi să nu rămânem în ea. Ea chinuiește pe om și înainte de-a se produce. Hristos o asumă, o așteaptă, o primește, dar nu rămâne în ea, ci o face trecere la viața veșnic fericită pentru Sine și pentru cei ce se unesc prin iubire cu El și cu ceilalți. Moartea e biruită de iubire, de bucuria iubirii de Dumnezeu Cel iubitor de oameni". (nota 1414, p. 522)

„Este (Hristos – n.n.) Dumnezeu. Nu este cineva mai mare decât Cuvântul, nici nu există învățător pentru singurul Învățător". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, cartea întâia, cap. VI, 25.2, în *PSB*, vol. 4, p. 180)

„În ce ne privește, potrivit învățăturii, care după convingerea noastră izvorăște din inspirația dumnezeiască, credem că nu există altă posibilitate de a da despre Fiul lui Dumnezeu o explicație mai înaltă și mai potrivită despre dumnezeirea Lui și de a-L face cunoscut oamenilor, decât pe baza Sfintei Scripturi, care a fost inspirată de Duhul Sfânt și care cuprinde Evangheliile și scrierile apostolice, precum și Legea și Prorocii, cum le-a înșirat Însuși Hristos[491]". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea întâi, I, 3, în *PSB*, vol. 8, p. 70)

„Învinuim, așadar, pe iudei care n-au recunoscut dumnezeirea lui Iisus cu toată mulțimea mărturiilor prorocilor, care-L descriu ca puterea cea mare a lui Dumnezeu, Stăpânul și Părintele tuturor făpturilor, căci după convingerea noastră despre El s-au rostit acele cuvinte de poruncă despre care citim în istoria creației descrisă de Moise: *să fie lumină!*, *să fie o tărie în mijlocul apelor* și tot ce a poruncit, Dumnezeu a poruncit și Fiul a făcut. Lui i-au fost adresate cuvintele (*Facerea* 1, 26): *să facem om după chipul și după asemănarea Noastră*, și credem că tot ce Tatăl a poruncit, Cuvântul a săvârșit. Și aceste lucruri le afirmăm nu numai pe temeiul unei presupuneri obișnuite, de altfel, la iudei, ci ele au fost spuse de însuși Dumnezeu și rostirea lor e următoarea: *El a zis și s-a făcut; El a poruncit și s-au zidit* (*Psalmii* 32, 9). Iar dacă Dumnezeu a poruncit și făpturile au fost aduse la viață, atunci, în înțelesul și graiul acestor proroci, cine ar fi fost în stare să împlinească porunca Tatălui dacă nu Cel care este, ca să zicem așa, Cuvântul și Adevărul?" (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, cap. IX, în *PSB*, vol. 9, p. 105)

„Căci, dacă poruncind dracilor, aceștia se supun, aceasta nu este faptă omenească, ci dumnezeiască. Sau cine, văzându-L pe El tămăduind bolile, cărora le este supus neamul oamenilor, Îl mai socotește pe El om și nu Dumnezeu? Căci curăța leproși, făcea șchiopii să umble, deschidea urechile surzilor, dădea vedere orbilor și alunga pur și simplu toate bolile și toată neputința de la oameni. Iar din acestea oricine putea vedea dumnezeirea Lui. Căci cine, văzându-L dând cuiva ceea ce-i lipsea prin naștere și deschizând ochii orbului din naștere, nu ar fi înțeles că Lui Îi era supusă nașterea oamenilor și că El era făcătorul și ziditorul acesteia? Căci Cel ce dă ceea ce nu are omul din naștere e vădit că e Domnul însuși al nașterii oamenilor[492]. De aceea, când a coborât la noi la început Și-a plăsmuit trupul Său din Fecioara, ca să dea tuturor o probă nu mică a dumnezeirii Sale prin faptul că Cel ce L-a plăsmuit pe acesta este și făcătorul celorlalte trupuri". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XVIII, în *PSB*, vol. 15, p. 112)

„Și cine, văzând firea apelor schimbându-se și prefăcându-se în vin, nu putea înțelege că Cel ce a făcut aceasta e Domnul și Făcătorul firii tuturor apelor? De aceea a pășit și pe mare ca un Stăpân și umbla pe ea ca pe pământ, dând privitorilor dovada

---

491. Nota Pr. T. Bodogae: „Fără Scriptură nu există cunoștință sigură". (nota 205, p. 70)
492. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „El completa ceea ce n-a dat în anumite cazuri nașterea". (nota 62b, p. 112)

stăpânirii Lui peste toate. Iar hrănind cu puține pâini atâta mulțime și făcând din cele puține belșug mare, încât a săturat cu cinci pâini cinci mii de oameni și au rămas mai multe decât au fost, n-a făcut cunoscut altceva decât că El este Domnul purtării de grijă al tuturor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XVIII, în *PSB*, vol. 15, p. 113)

„Au fost mulți regi și tirani pe pământ înainte de El; se istorisește despre mulți înțelepți și vrăjitori la caldei și la egipteni și hinduși. Care dintre ei, nu zic după moarte, dar încă trăind a putut să-și impună atât de mult puterea, încât să umple tot pământul de învățătura lui și să întoarcă de la superstiția idolească o mulțime așa de mare, câtă a atras Mântuitorul nostru la El de la idoli? Filosofii elinilor au scris multe cărți părute convingătoare și cu mult meșteșug în cuvinte. Ce-au dovedit ele așa de mult ca crucea lui Hristos? Până la moartea lor sofismele lor păreau să aibă ceva convingător. Dar chiar când trăiau se contraziceau în cele ce socoteau că se impun ca adevărate în gândirea lor și se certau întreolaltă.

Dar e un fapt foarte minunat că Cuvântul lui Dumnezeu învățând prin cuvintele cel mai simple, a umbrit pe sofiști și a golit de putere învățăturile lor, atrăgând pe toți la Sine și umplând bisericile Sale. Și ceea ce e uimitor este că pogorând la moarte ca om, a făcut de nimic vorbăria făloasă a înțelepților despre idoli. Căci a cui moarte a alungat demonii? Sau de moartea cui s-au înspăimântat dracii, ca de a lui Hristos?[493] De aceea, unde se rostește numele Mântuitorului, de acolo se alungă orice demon.

Și cine a smuls așa de desăvârșit patimile sufletești din oameni[494] încât desfrânații s-au făcut feciorelnici, ucigașii n-au mai ținut sulițele în mână, iar cei stăpâniți de frică s-au îmbărbătat? Și peste tot, cine a înduplecat pe barbari și pe cei ce locuiau în țări păgâne să lepede furia și să cugete cele pașnice, dacă nu credința în Hristos și semnul crucii? Cine a încredințat pe oameni așa de mult despre înviere, ca crucea lui Hristos și însăși învierea Lui cu trupul? Cu toate că elinii au scornit atâtea minciuni, totuși n-au putut născoci învierea idolilor lor, nevenindu-le în minte nicidecum că e cu putință ca după moarte să învie trupul din nou[495]. Această închipuire le-ar fi fost de altfel aprobată, pentru că, cugetând astfel, ar fi dat pe față neputința idololatriei lor și ar fi recunoscut puterea lui Hristos, ca să se cunoască și din aceasta că e Fiul lui Dumnezeu". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, L, în *PSB*, vol. 15, pp. 147-148)

„Care dintre oameni a învățat după moarte, sau chiar viețuind încă, despre feciorie, și n-a socotit că e cu neputință virtutea aceasta între oameni? Dar Mântuitorul

493. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Moartea lui Hristos a alungat demonii, pentru că prin ea aducându-Se ca dar lui Dumnezeu Tatăl și renunțând la Sine, a dat putere tuturor să depășească despărțirea egoistă și orgolioasă de Dumnezeu pentru că a fost cea mai mare coborâre (chenoză) a Celui mai presus de toate, a Fiului lui Dumnezeu făcut om ca să poată primi moartea noastră. Dracii, individuațiunile pervertite de extrema mândrie, și-au dovedit neputința față de această smerenie". (nota 111, p. 148)

494. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Atanasie cugetă că Dumnezeu-Cuvântul a lucrat și asupra sufletului, sau a lucrat asupra trupului prin curățirea sufletului, deci n-a lucrat numai direct asupra trupului, cum spune Kannengiesser. Chiar prin coborârea Lui din dragoste pentru noi până la primirea morții ne-a dat putere să biruim mândria, lăcomia, pofta de plăceri trupești, toate patimile ca expresii ale egoismului". (nota 112, p. 148)

495. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta se opunea gândirii lor panteiste, în care toate individuațiunile apar și dispar definitiv. Dacă și-ar fi închipuit învierea, ar fi recunoscut eterna valoare a persoanei". (nota 113, p. 148)

nostru și Împăratul tuturor, Hristos, a pus atâta putere în învățătura Sa, despre aceasta, că și copiii care nu au ajuns la vârsta cunoscătoare a Legii au făgăduit viața în feciorie, care e mai presus de lege. Cine dintre oameni a putut străbate vreodată așa de departe, încât să ajungă și la sciți și la etiopieni, sau la perși, sau la armeni, sau la goți, sau la cei de care se spune că locuiesc dincolo de ocean, sau la cei ce sunt peste Hircania, sau la egipteni și caldei, care cred în vrăji și sunt peste măsură de superstițioși și de sălbatici în obiceiurile lor, ca să le propovăduiască despre virtute și feciorie și despre o credință potrivnică idolilor, cum a făcut Domnul tuturor, Puterea lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos? Și El nu numai că le-a propovăduit prin ucenicii Săi, ci i-a și înduplecat în cugetul lor să lepede sălbăticia purtărilor și să nu se mai închine zeilor părinților lor, ci să-L recunoască pe El și prin El să creadă în Tatăl.

Odinioară, închinându-se la idoli, elinii și barbarii se războiau între ei și erau cruzi cu cei de un neam și nu se afla cineva care să umble pe pământ, sau să străbată marea, fără să-și înarmeze mâna cu sulița, din pricina luptei neîmpăcate între ei. Toată viața lor o trăiau înarmați și sulița le slujea în loc de toiag și numai în ea le era ajutorul. Se închinau, cum am spus înainte, idolilor și aduceau demonilor jertfe; și totuși cei ce slujeau idolilor n-au putut fi îndreptați prin superstiția idolească. Dar când s-au mutat la învățătura lui Hristos, cugetarea li s-a străpuns cu adevărat în chip minunat, încât au lepădat cruzimea și nu se mai gândesc la lupte, ci în toate s-au făcut pașnici și plini de dorința de prietenie". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LI, în *PSB*, vol. 15, pp. 147-149)

„Sau cine e Cel ce i-a unit întreolaltă spre pace pe cei ce se urau, dacă nu Fiul cel iubit al Tatălui, Mântuitorul de obște al tuturor, Iisus Hristos, Care prin dragostea Lui toate le-a răbdat pentru a noastră mântuire? De altfel despre această pace ce o va aduce El se prorocise de demult. Căci spusese Scriptura: *Și-și vor preschimba săbiile lor în fiare de plug și sulițele lor în seceri și nu va mai ridica sabia un neam asupra altui neam și nu vor mai fi învățați să se lupte* (*Isaia* 2, 4). Și nu e de crezut (ce s-a scris). Căci și acum barbarii care au sălbăticia purtărilor sădită în ei, cât timp jertfesc idolilor ce-i au, se înfurie unii împotriva altora și nu rămân niciun ceas fără suliță; când aud de învățătura lui Hristos, îndată se întorc de la războaie la lucrarea pământului și în loc de a-și înarma mâinile cu sulițe, le întind la rugăciune; și peste tot, în loc de a se război între ei, se înarmează de acum împotriva diavolului și a dracilor, războindu-i pe aceștia cu fecioria și cu virtutea sufletului. Iată o dovadă a dumnezeirii Mântuitorului: ceea ce n-au putut învăța oamenii de la idoli au învățat de la El. Iar aceasta este o nu mică dovadă a neputinței și nimicniciei idolilor. Căci cunoscându-și dracii neputința lor, ațâțau odinioară pe oameni să se războiască între ei, ca nu cumva, încetând să se certe între ei, să se întoarcă împotriva dracilor[496]. Căci, fără îndoială neluptându-se între ei, ucenicii lui Hristos se rânduiesc prin purtările și faptele lor în frontul împotriva dracilor și pe aceștia îi alungă, iar pe căpetenia lor, diavolul, îl iau în râs, prin aceea, că în tinerețe trăiesc în curăție, în încercări rabdă, în dureri stăruiesc, când sunt ocărâți suportă, lipsurile le disprețuiesc și, ceea ce e minunat, disprețuiesc chiar și moartea, făcându-se martiri ai lui Hristos". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LII, în *PSB*, vol. 15, pp. 149-150)

---

496. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pacea între oameni arată prezența Logosului care toate le orânduiește și le armonizează, care scapă pe oameni de patima mândriei, lăcomiei, mâniei". (nota 113a, p. 150)

„Dar să mai arăt o dovadă foarte minunată a dumnezeirii Mântuitorului: care dintre oamenii de odinioară – fie el om simplu, sau vrăjitor, sau tiran, sau împărat – a putut lua sarcina să lupte împotriva întregii închinări la idoli și a toată oastea drăcească și a toată vrăjitoria și a toată înțelepciunea elinilor, care erau atât de tari și înfloreau și înfricoșau pe toți, și să se împotrivească cu o unică pornire tuturor, ca Domnul nostru, Fiul adevărat al lui Dumnezeu, Care dând pe față în chip nevăzut rătăcirea fiecăruia, îi atrage pe toți oamenii de la toate, încât unii calcă în picioare idolii cărora li se închinau, alții ard cărțile cu vrăjitoriile de care se minunau, iar în locul înțelepților aleg tâlcuirea Evangheliilor; pe cei cărora mai înainte li se închinau îi părăsesc, iar lui Hristos celui răstignit, de Care râdeau, I se închină, mărturisindu-L ca Dumnezeu; și așa numiții de ei zei sunt alungați cu semnul crucii, iar Mântuitorul cel răstignit e propovăduit în toată lumea, ca Dumnezeu și ca Fiul lui Dumnezeu; și zeii închinați la elini sunt defăimați de ei ca închipuiri spurcate, iar cei ce primesc învățătura lui Hristos au o viață mai curată ca aceia?

De sunt acestea și unele ca acestea omenești, să ne arate cine voiește, ca să ne convingem și noi, că unele ca acestea s-au produs și mai înainte. Iar de nu se arată și nu sunt acestea fapte omenești, pentru ce le resping necredincioșii fără nicio evlavie, nerecunoscând pe Stăpânul care le-a lucrat? Ei pătimesc ceva asemănător celui ce nu cunoaște pe Dumnezeu Făcătorul, din lucrurile zidirii. Căci dacă ar fi cunoscut, din puterea Lui arătată în toate, dumnezeirea Lui, ar fi cunoscut și că faptele prin trup ale lui Hristos sunt ale lui Dumnezeu-Cuvântul. Iar cunoscându-L, *nu L-ar fi răstignit pe Domnul Slavei*, cum a zis Pavel (*1 Corinteni* 2, 8)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LIII, în *PSB*, vol. 15, p. 150)

„Precum cel ce dorește să vadă pe Dumnezeu, Care este prin fire nevăzut și nu poate fi nicidecum văzut, Îl înțelege și Îl cunoaște din faptele din natură, așa cel ce nu vede prin înțelegere pe Hristos să caute să-L afle măcar din faptele trupului și să cerceteze de sunt ale unui om. Și de sunt omenești, să râdă; iar de nu sunt omenești, ci cunoaște că sunt ale lui Dumnezeu, să nu râdă de cele ce nu sunt de râs, ci mai degrabă să se minuneze, că cele dumnezeiești ni s-au arătat printr-un mijloc așa de smerit și prin moarte a ajuns la toți nemurirea și prin întruparea Cuvântului s-a făcut cunoscută purtarea Lui de grijă pentru toate și că Dăruitorul și Făcătorul tuturor este Însuși Cuvântul lui Dumnezeu". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LIV, în *PSB*, vol. 15, p. 151)

„Însuși Mântuitorul zice: *Precum Tatăl are viață întru Sine, așa a dat și Fiului să aibă viață întru Sine* (*Ioan* 5, 26). Spunând *I-a dat* S-a arătat pe Sine că nu e Tatăl. Iar spunând *așa*, a arătat asemănarea și identitatea firii Fiului cu Tatăl. Deci dacă era odată când nu le avea Tatăl, e vădit că și Fiul era când nu le avea. Căci, precum le are Tatăl, așa le are și Fiul. Iar dacă e necredincios lucru a spune că Tatăl nu le avea, dar e binecredincios a zice că Tatăl le are pururea, cum nu e absurd ca, odată ce Fiul zice *precum are Tatăl, așa are și Fiul*, aceștia să spună că nu are așa, ci altfel? Mai vrednic de crezare este ceea ce zice Cuvântul și a crede că toate câte spune că le-a luat, avându-le pururea, le are de la Tatăl. Căci Tatăl nu le are de la cineva, dar Fiul le are de la Tatăl". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXXVI, în *PSB*, vol. 15, p. 367)

„Nu cumva, însă, să-L socotești numai om pe Domnul nostru ignorându-I puterea dumnezeirii Lui din pricină că a trăit printre noi în asemănarea trupului păcatului!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLVIII, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 314)

„Iar toate textele care-ți vorbesc de firea Lui trupească, cu care a lucrat mântuirea oamenilor, pe care ne-a arătat-o prin venirea Lui în trup, în care El spune că a fost trimis (*Ioan* 3, 17), că nu poate să facă de la El nimic (*Ioan* 5, 30), că a primit poruncă (*Ioan* 10, 18), și altele asemenea, să nu-ți dea pricini să micșoreze dumnezeirea Unuia-Născut. Pogorământul Fiului la slăbiciunea firii tale omenești nu-ți dă dreptul să micșorezi vrednicia Celui puternic, ci înțelege firea Lui așa cum se cuvine unui Dumnezeu, iar cuvintele pline de smerenie, spuse despre El, interpretează-le având în vedere întruparea Sa pentru mântuirea oamenilor. Dacă aș vrea să vorbesc acum cu de-amănuntul de lucrul acesta, aș putea aduce, uitând de mine însumi, o mulțime nesfârșită de dovezi". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XV-a, II, în *PSB*, vol. 17, p. 511)

„Și a sfătuit *Domnul Dumnezeu pe Adam* (*Facerea* 2, 16).
Iată că și aici Scriptura folosește aceleași cuvinte ca mai sus: *Domnul Dumnezeu*, pentru ca prin repetarea acestor cuvinte să primim o învățătură precisă și să nu suferim pe cei care îndrăznesc să împartă aceste două nume: unul să-l dea Tatălui, iar pe celălalt Fiului. Pentru că ființa amândurora este una, de aceea și dumnezeiasca Scriptură dă, fără deosebire, același nume când Tatălui, când Fiului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, Omilia XIV, III, în *PSB*, vol. 21, p. 159)

„Într-una dintre Epistole, vorbind despre Mântuitorul nostru, după ce a spus că *toate au fost supuse sub picioarele Lui*, adaugă foarte drept: *Iar supunând toate, n-a lăsat nimic nesupus Lui* (*Evrei* 2, 8). Deoarece credem că toate s-au făcut prin Fiul, nu-L vom înțelege ca unul dintre toate, ci-L vom socoti că este în afară de toate, deosebindu-Se de firea și specia celor făcute; deci, vom mărturisi că nu e altceva decât Dumnezeu din Dumnezeu după fire[497]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, p. 57)

„Sau neplăcându-le să fie siliți să mărturisească pe Fiul cu adevărat Dumnezeu din Dumnezeu după fire, se abat din obișnuința de-a lupta cu adevărat spre al doilea înțeles al chipului, care constă numai în formă și pecete? Dar socotesc că, spunând aceasta, se vor omorî pe ei înșiși[498]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. VIII, în *PSB*, vol. 41, p. 268)

„Să mărturisim pe Fiul ca chipul lui Dumnezeu și Tatăl, neformat din unele însușiri trecătoare, nici numai împodobit cu demnități dumnezeiești, ci având ființial

497. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă toate Îi sunt supuse Fiului lui Dumnezeu și nimic nu-I este nesupus, El este deasupra tuturor. Toate Îi sunt supuse întru totul, toate avându-L întru totul pe El ca și Creator, toate fiind create de El. Numai El nu depinde de nimic. Deci, numai El este necreat și Creator, ceea ce înseamnă că e Dumnezeu". (nota 91, p. 57)

498. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nerecunoscând pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu, Care S-a făcut om ca să scape umanitatea celor ce cred în El de moartea veșnică, își aleg ei înșiși moartea. Mai ales că ei nu mai cred prin aceasta nici în Dumnezeu. Căci un Dumnezeu impersonal și fără iubire nu există". (nota 479, p. 268)

însușirile Celui ce L-a născut și fiind prin fire exact ceea ce se înțelege și Cel ce L-a născut, adică Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Atotțiitorul, Creatorul, slăvit, bun, închinat și tot ce e unit cu cele spuse și care se cuvin lui Dumnezeu. Căci, arătându-L astfel în toate asemenea lui Dumnezeu și Tatăl, vom înfățișa adevărul cuprins în spusa Lui: *De nu va voi cineva să cinstească pe Fiul, nu-L cinstește nici pe Tatăl care L-a trimis pe El*[499]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. VIII, în *PSB*, vol. 41, p. 271)

„Căci, dacă mărturisesc lucrurile cele mai bune despre Mine, cinstesc pe Cel ce M-a născut, iar cei ce Îl acoperă cu cele mai de pe urmă ocări pe Cel ce S-a născut din El necinstesc pe Tatăl însuși[500]. În toate felurile Hristos Se dovedește pe Sine prin cuvintele Sale[501] și Se arată clar că este Dumnezeu după fire și prin cele ce zice că cinstește pe Tatăl". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a VI-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 636)

„Nu se va micșora întru nimic înțelegerea dumnezeiască a Fiului, spunându-se că slava Lui este Tatăl, deoarece și Tatăl însuși e slăvit la fel de către Fiul, nu ca având nevoie (fiind lipsit) de slavă, ci deoarece și are slava de a fi cunoscut ca Tată al Unui astfel de Născut, Care este și El Dumnezeu[502]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a VI-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 645)

„Căci cel ce zice că Domnul este Iisus, zice numaidecât în Sfântul Duh, după cuvântul lui Pavel (*1 Corinteni* 12, 3)[503]. Dar cugetând cineva cele opuse nu o face în Duhul Sfânt, ci va grăi mai degrabă în Belzebut". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a VII-a, în *PSB*, vol. 41, p. 678)

---

499. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai dacă Hristos e chipul Tatălui în sensul că de aceeași ființă dumnezeiască, cel ce nu-L cinstește pe El nu cinstește nici pe Tatăl. Căci acela disprețuiește însăși ființa lui Dumnezeu, proprie și Tatălui. Dacă nu cinstesc pe fiul unui om, nu-l cinstesc nici pe tatăl lui". (nota 485, p. 271)

500. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Fiul Îl laudă pe Tatăl prin toate cuvintele și faptele Sale vrednice de Acela, cei ce coboară pe Fiul în ceea ce spun despre El, Îl coboară pe Tatăl însuși. Și Îl coboară pe Fiul atribuindu-I fapte și purtări rele, contrare celor de Fiu. Prin acestea, Îl coboară și pe Tatăl. În general, omul bun și curat Îl mărește pe Tatăl, căci numai de la El pot fi cele bune și curate. Iar dacă cel rău se declară fiu al Tatălui, în răutățile lui îl coboară pe Tatăl, el având ca dumnezeu și tată pe diavolul. Cele mai incontestabile argumente despre existența lui Dumnezeu le aduce cineva prin bunătatea și curăția lui". (nota 1207, p. 636)

501. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Se dovedește pe Sine ca Hristos, deci ca Mesia dumnezeiesc, calitate pe care nu I-o recunosc căpeteniile iudaice, cum nu I-o recunosc nici sectele neoprotestante". (nota 1208, p. 636)

502. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pentru Dumnezeu-Tatăl este o slavă să aibă un Fiu Care este și El Dumnezeu. Dacă n-ar putea primi existența de la El decât creaturi minore, puterea Lui ar fi mărginită. Slava lui Dumnezeu se arată în faptul că poate naște un Fiu, Care e și El Dumnezeu, ca și Tatăl. Filosofiile (în general panteiste) nu cunosc o origine atotputernică a existenței, întrucât toate cele ce se ivesc dintr-o esență sunt pline de insuficiență. Pentru credința creștină insuficiențele creației vin din faptul că nu este născută din Dumnezeu, ci este creată din nimic. Dar Dumnezeu are și un Fiu născut din El. Iar Acesta e desăvârșit și etern, ca și El. Numai având aceste puteri: de-a naște un Fiu egal și de-a crea din nimic o lume mărginită, dar putându-se îmbogăți cu nemărginirea Lui, se arată că este un Dumnezeu atotputernic, ceea ce explică totul". (nota 1226, p. 645)

503. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cel ce recunoaște pe Iisus ca Domn, sau ca Dumnezeu, face aceasta prin Duhul Sfânt. Cel ce rămâne numai în rațiunea lui naturală nu va fi în stare să înțeleagă că e Fiul lui Dumnezeu făcut om. Zic și neoprotestanții *Domnul Iisus*, dar nu spun că e Dumnezeu cel întrupat. Dau termenului *Domn* un sens modern, care exprimă un respect pentru omul simplu, sau distins prin anumite calități de alții. Cel ce nu înțelege prin *Domnul Iisus* că Iisus este Dumnezeu, nu vorbește în Duhul Sfânt, ci în Beelzebut. A vorbi în Duhul Sfânt înseamnă a fi ridicat la înțelegerea lui Iisus ca fiind Cel egal în dumnezeire cu Duhul Sfânt. De fapt în cele următoare se precizează că fariseii spun în Beelzebut *Domnul Iisus*, dar nu mărturisesc nici ei și împiedică și pe alții să numească pe Hristos și să-L mărturisească. Și așa fac neoprotestanții". (nota 1268, p. 678)

„(...) observă cum, prin cuvântul Său, ajută pe de o parte la zidirea celor credincioși, iar pe de alta, nu ignoră grăirea bolnavă a ereticilor lipsiți de evlavie. Căci spune către ucenicii Săi: *Voi Mă numiți pe Mine Învățătorul și Domnul*, ca să nu socotească cineva că El nu este prin fire Domnul și Învățătorul, și, ca să arate că prețuiește aceste numiri date Lui de cei care Îl urmează, în mod necesar adaugă, înlăturând bănuielile acelora: *Și bine ziceți, căci sunt*. Fiindcă nu Și-a dobândit ca pe un simplu nume de cinste pe cel de *Domn*, precum noi, rămânând slugi prin fire, am dobândi o strălucire după har prin numirile cele mai presus de fire și prețioase date de oameni". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 797)

„Privește la slava și la puterea Lui, privește la stăpânirea Lui neîmpiedicată peste toate. Spune-mi, ce nu împlinește dintre cele mai presus de rațiune prin consimțiri neforțate și înainte de trup, și cu trupul? Privește la Cel ce ni Se arată atât de mare prin faptele înseși. De aceea zice: *Eu și Tatăl una suntem. Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl* (*Ioan* 14, 9)[504]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 842)

„Odată cu Cel născut cu adevărat se cugetă Persoana Celui ce naște prin fire. Și îndată ce cunoaște cineva pe Tatăl înțelege și pe Cel născut. Și, dacă află de Cel născut, înțelege îndată că a odrăslit dintr-un Tată. Deci din Amândoi se naște în ascultători cunoașterea Fiecăruia. Tăgăduind cineva că Dumnezeu este Tată cu adevărat, va desființa numaidecât și nașterea Fiului. Iar nemărturisind că Fiul este născut, va desființa împreună cu El și cunoștința despre Tatăl[505]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, pp. 867-868)

„De va afirma că Fiul se cinstește prin simplul nume al Dumnezeirii, nefiind prin fire și cu adevărat ceea ce se spune că este, îi vom răspunde, cugetând cele cuvenite și spunând deschis: O, deșteptule! Dacă nu este Dumnezeu după fire, ne închinăm mai departe creaturii în locul Creatorului, și nu numai noi, care formăm această ceată pământească, ci și mulțimea Sfinților Îngeri. Ba vom acuza și pe tot Sfântul care L-a numit pe El Dumnezeu după fire și adevărat, iar mai mult decât pe toți vom învinui pe Fericitul care a spus despre El: *Știm iarăși că a venit Fiul lui Dumnezeu și ne-a dat nouă pricepere ca să cunoaștem pe Dumnezeu cel adevărat; și noi suntem în Dumnezeul cel adevărat, adică întru Fiul Său Iisus Hristos. Acesta este adevăratul Dumnezeu și viața de*

504. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Chiar dacă nu poate să Se arate numai ca Dumnezeu, Se arată totuși ca atare prin umanitatea asumată. Numai cel ce își închide ochii cu voia nu vede, prin toată înfățișarea omenească a lui Hristos și prin toate manifestările Lui, dumnezeirea Lui și deci și dumnezeirea Tatălui, căci El Se arată în continuu în relație cu Tatăl. El nu Se arată ca fiind unica Persoană dumnezeiască, ci Se arată mereu privind spre Tatăl nevăzut, iubind pe Altul tot așa de mare ca El. Nu arată că nu are nicio relație cu nimeni egal cu Sine, sau numai cu oamenii, care depind de El. Chiar faptul că umanitatea Lui este a unui ipostas mai presus de om, iar acesta se adresează și prin manifestările lui omenești altei Persoane, Căreia îi spune Tată, arată că, și ca Subiect al umanității Sale, e în relație cu un Tată". (nota 1604, p. 842)

505. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E o expunere mai pe larg a faptului că cine nu cunoaște pe Fiul ca Dumnezeu nu-L cunoaște nici pe Tatăl ca Dumnezeu, dar și a faptului că cine nu cunoaște pe Dumnezeu ca Tată nu-L cunoaște nici pe Dumnezeu ca Fiu. Ei nu pot fi cunoscuți decât împreună, Unul ca Tată, și Altul ca Fiu. Dar aceasta e posibil numai dacă sunt împreună de o fire dumnezeiască". (nota 1652, p. 868)

*veci* (*1 Ioan* 5, 20)[506]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 917)

„Privind la smerenia Lui după trup și disprețuind prin aceasta lipsa Lui de importanță, (iudeii – n.n.) se întrebau: *Nu este Acesta Iisus, fiul lui Iosif, și nu știm noi pe tatăl Său și pe mama Sa? Cum spune El acum: M-am pogorât din cer?* Vezi în acestea mizeria gândurilor iudaice? Considerând mulți că Domnul nu este cu adevărat Dumnezeu, pentru chipul trecător al trupului[507], și nevrând să părăsească înțelegerea atotcoborâtă despre El, i-a asigurat pe Sfinți că Duhul le va arăta în modul cel mai vădit slava Lui. Și nu i-a încredințat despre aceasta numai prin cuvinte înțelepte, ci a încredințat mintea fiecăruia prin dovada reală că este Dumnezeu cu adevărat și rod al ființei lui Dumnezeu-Tatăl. Și care e dovada, sau cum îl face Duhul slăvit și recunoscut pe Hristos?[508] A arătat slava Lui lucrând minunat și dumnezeiește în toți și sădind știința exactă a tuturor în Sfinți. Firii care împărățește peste toate trebuie să i se atribuie cunoașterea a toate, nimeni neputând învăța și vedea toate dezvăluite și descoperite și neputând împlini cu ușurință ceea ce voiește, asemeni ei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 991)

„Fericitul Toma a dat mărturia cea mai dreaptă despre El, zicând: *Domnul meu și Dumnezeul meu* (*Ioan* 20, 28)[509]. Căci Domnului după fire și Celui ce are stăpânirea peste toate Îi este propriu să fie Dumnezeu, precum în Cel după fire Dumnezeu se vede în mod desăvârșit și calitatea de a stăpâni peste toate și de a avea slava domniei peste ele.

Bagă de seamă că spune, la singular și în mod articulat, *Domnul meu și Dumnezeul meu*. N-a zis simplu *Domn al meu și Dumnezeu al meu* (nearticulat), ca să nu socotească cineva că îl numește Domn și Dumnezeu după asemănarea noastră sau a Sfinților îngeri. Căci sunt mulți domni și dumnezei (zei) în cer și pe pământ, cum

506. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai o persoană trăiește în mod conștient viața ca valoare cuprinzătoare a tuturor valorilor. Și numai altă persoană îmi dă și mie un surplus de viață. Dar trebuie să existe și o Persoană care are și dă viața veșnică. Nu obiectele, nu esența care nu există real ca atare, dau viață". (nota 1743, p. 917)

507. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „După păcat, trupul nostru a căzut în mortalitate definitivă. Și Fiul lui Dumnezeu l-a asumat tocmai pentru ca să-l scape de mortalitate și corupție, întâi în El, și apoi în toți cei ce se unesc cu El prin credință. Dar căpeteniile iudaice nu vedeau aceasta". (nota 1859, p. 991)

508. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Știind Hristos că oamenii vor avea nevoie, după plecarea Lui dintre ei, de o dovadă a dumnezeirii Lui, le făgăduiește că această dovadă le-o va da Duhul Sfânt, prin slăvirea ce I-o va aduce. Hristos spune că aceasta va fi o dovadă a dumnezeirii Sale, pentru că Duhul nu va lucra aceasta de la Sine, ci de la Hristos, adică din unitatea Lui cu Hristos". (nota 1860, p. 991)

509. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ceilalți ucenici văzuseră urmele cuielor și coasta lui Iisus. Deci n-aveau motiv să mai spună cuvinte ca ale lui Toma, măcar că nici ei nu ajunseseră la credința neclintită. Titlul de *Domnul* în mod articulat se dă în Noul Testament: și, după aceea, în primele secole creștine, numai lui Hristos. El înseamnă Stăpânul suprem, calitatea de Dumnezeu unic. Vazându-L înviat cu adevărat, Toma Îl recunoaște ca Dumnezeu unic. Domnul, în mod articulat, este Cel ce stăpânește peste toate și nu e stăpânit de nimic. Acesta este Dumnezeul unic. Numai ca Stăpân al tuturor, deci și ca Dumnezeul tuturor, Hristos n-a putut fi stăpânit de moarte. Dar, zicând *Domnul meu și Dumnezeul meu*, Toma exprimă și relația afectivă, de iubire: Ești al meu, Doamne! Toma găsește fundamentul suprem al existenței sale. În general, orice om e în căutarea absolutului, al fundamentului care e independent de toate. Nu ne mulțumim cu relația cu cele dependente, care nu ne pot da din ele viața fără sfârșit, nu ne pot da totul. Trebuie să fie Cineva care poate da un sens persoanelor umane și lucrurilor din lume legate de om, socotindu-le în legătură cu El, ca factor absolut independent". (nota 2214, p. 1170)

ne-a arătat înțeleptul Pavel (*1 Corinteni* 8, 5), dar Unul este Domnul și Dumnezeu, ca Cel născut din Tatăl, Care este Domn şi Dumnezeu după fire. În acest înțeles a spus: *Domnul meu și Dumnezeul meu.* Mai important pentru dovedirea acestui adevăr este că Mântuitorul l-a auzit pe ucenicul Său zicând aceasta, l-a văzut statornic în credința că El este Domn și Dumnezeu și a socotit că nu trebuie să-l mustre[510], ci îl laudă, cu toată dreptatea, pentru că a spus aceasta. Și poți vedea că ceea ce spune e adevărat. La sfârşitul Evangheliei le spune celor ce cred aşa: *Mergând, învăţaţi toate neamurile* (*Matei* 28, 19). Iar dacă poruncești celui ce cugetă astfel să învețe toate neamurile și l-a arătat învățător al lumii întregi, arată că doreşte să avem o astfel de credinţă. Căci El este cu adevărat Domn şi Dumnezeu după fire, chiar şi după ce S-a făcut Om. Observă că ucenicul, când I-a pipăit mâinile și picioarele și coasta, I-a adus mărturie, nedespărțind pe Emanuel în doi Fii, ci recunoscându-L ca Unul şi Acelaşi în trup, căci Unul este Domnul Iisus Hristos, după Scripturi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 1170-1171)

„Nu se poate face despărțire, sau deosebire, între Hristos și Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu este întreg în Hristos și Hristos este în întregime în Dumnezeu. Nu poate fi vorba de nicio desfacere, de nicio dezbinare. Mărturisirea e una atât de simplă, una atât de evlavioasă, una atât de sănătoasă: a adora, a iubi, a cinsti pe Hristos-Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. VII, 1-2, în *PSB*, vol. 57, p. 794)

„Căci nimeni nu mărturisește pe Dumnezeu, dacă nu-L mărturisește pe Hristos. De vreme ce în aceasta constă toată credința Bisericii și tot cultul în a-L mărturisi pe Iisus Dumnezeu adevărat, cine a putut să înlăture respectul și cultul Lui mai mult decât cel ce a tăgăduit în El ceea ce cinstim noi toți? Ferește-te deci, te rog, ferește-te să nu-ți poată zice chiar ție cineva antihrist. (...) Dacă-L mărturisești pe Iisus și nu-L tăgăduiești ca Dumnezeu, nimeni nu-ți poate zice antihrist. Dar dacă-L tăgăduiești, de ce te superi că-ți zice cineva antihrist? Tu însuți, îți spun, îți dai acest nume, dacă-L tăgăduiești pe Hristos Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a V-a, cap. X, 2-3, în *PSB*, vol. 57, pp. 828-829)

## Hristos – Cuvântul lui Dumnezeu

„Negreșit și Domnul este instrument muzical armonios și sfânt al lui Dumnezeu, Înțelepciune mai presus de lume, Cuvânt ceresc". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. I, 5.4, în *PSB*, vol. 4, pp. 72-73)

„Trebuie să se știe aceasta: Cuvântul Tatălui universului nu este cuvântul acesta pe care noi îl rostim, ci este Înțelepciune și Bunătate preaevidentă a lui Dumnezeu; este Putere atotputernică și cu adevărat dumnezeiască, Care este neînțeleasă chiar de cei ce o mărturisesc; este Voință atotputernică". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, V, cap. I, 6.3, în *PSB*, vol. 5, p. 314)

---

510. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Toma, numindu-L pe Hristos Domnul și Dumnezeul suprem și unic, în mod articulat, Hristos nu L-a dezaprobat. Deci și El S-a socotit fiind Domnul și Dumnezeul cel unic". (nota 2215, p. 1171)

„(...) El care este perfecţiunea însăşi şi Cuvântul însufleţit al Raţiunii primare însăşi". (Sf. GRIGORIE TAUMATURGUL, *Discursul adresat lui Origen*, IV, în *PSB*, vol. 10, p. 18)

„Şi după cum atunci când auzi că Unul-Născut este numit *lumină*, nu te gândeşti la lumina aceasta materială, văzută cu ochii; şi după cum atunci când auzi că este numită *viaţă*, nu te gândeşti la viaţa aceasta comună, pe care o trăiesc şi animalele necuvântătoare, tot aşa şi atunci când auzi că Unul-Născut este numit *Cuvânt*, fereşte-te ca nu cumva, din pricina slăbiciunii minţii tale, să te cobori la gânduri pământeşti şi josnice, ci caută să afli înţelesul acestui termen.

– Pentru ce este numit *Cuvânt*?

– Ca să-ţi arate că iese din minte!

– Pentru ce este numit *Cuvânt*?

– Că s-a născut fără suferinţă!

– Pentru ce este numit *Cuvânt*?

– Pentru că este chipul Celui care L-a născut, arătând în El Însuşi în întregime pe Cel ce L-a născut; şi fără să se despartă întru ceva de Cel ce L-a născut, are totuşi o existenţă desăvârşită în El însuşi, aşa precum şi cuvântul nostru înfăţişează în întregime gândirea noastră; că cele pe care le-am gândit în inimă pe acelea le rostim prin cuvânt; şi astfel graiul nostru este înfăţişarea gândirii inimii noastre, că din prisosinţa inimii grăieşte cuvântul (*Matei* 12, 34). Inima noastră este un fel de izvor, iar cuvântul rostit este ca un pârâiaş care curge din acest izvor. Atâta curge cât ţâşneşte mai întâi din izvor; şi cât este ascuns tot atâta se şi arată.

Aşadar Ioan L-a numit *Cuvânt*, ca să-ţi arate naşterea impasibilă din Tatăl, să-ţi teologhisească existenţa desăvârşită a Fiului şi să arate prin asta legătura în afară de timp a Fiului cu Tatăl. Că şi cuvântul nostru, născut din minte, se naşte fără suferinţă; nici nu se taie, nici nu se împarte, nici nu curge; ci mintea, rămânând întreagă în propria sa fiinţă, dă naştere la un cuvânt întreg şi desăvârşit; iar cuvântul ieşind în afară are în el toată puterea minţii care l-a născut.

Ia, aşadar, din termenul *Cuvânt* atât cât este evlavios pentru teologia Unuia-Născut şi lasă la o parte şi treci cu toată dibăcia peste tot ce vei găsi că este neadevărat şi nepotrivit". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XVI-a, III, în *PSB*, vol. 17, pp. 517-518)

„El e Cuvântul lui Dumnezeu, care vrea pentru că are viaţă, făptuieşte pentru că vrea şi vrea numai ce-i bun şi înţelept, întrucât tot ceea ce lucrează El e desăvârşit". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 1, în *PSB*, vol. 30, p. 286)

„Întrucât firea noastră e stricăcioasă şi slăbănoagă desigur şi viaţa omenească e efemeră, puterea fără consistenţă, cuvântul fără tărie. Dimpotrivă, când vorbim de natura Dumnezeirii, atunci şi însuşirile pe care i le atribuim vor trebui să fie pe măsura celei la care ne gândim. De aceea chiar dacă vorbim de un Cuvânt al lui Dumnezeu, nu trebuie să credem că El îşi are fiinţa doar în actul vorbirii sau al intonării, urmând ca după ce s-a sfârşit cu exprimarea unui cuvânt, ca la om, El să înceteze de a mai trăi; ci, după cum firea noastră trecătoare are un cuvânt trecător, tot aşa şi firea cea nestricăcioasă şi care în veci nu se schimbă, are un Cuvânt veşnic şi continuu statornic". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 1, în *PSB*, vol. 30, p. 288)

## Fiul – chipul ipostasului Tatălui

„*Chip al lui Dumnezeu* (*2 Corinteni* 4, 4) este Cuvântul Lui – Cuvântul dumnezeiesc este Fiu adevărat al Minții, este lumina luminii primitive". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. X, 98.4, în *PSB*, vol. 4, p. 146)

„Tălmăcind însă legătura și despărțirea Fiului de Tatăl, precum și însușirea Fiului de a fi privit la un loc cu infinitul și veșnicul Tată, infinit și veșnic, (Pavel - n.n.) L-a numit pe acesta *oglindă*, adică *strălucire* a slavei, și *icoană*, adică *întipărire* a ipostasului, înțelegând prin cuvântul *oglindă*, sau *strălucire*, legătura Lui cu Tatăl, iar prin acela de *icoană*, sau *întipărire*, egalitatea dintre amândoi. Căci între natura care răspândește strălucirea și strălucirea răspândită, nu se poate descoperi nimic deosebit, după cum nu se poate descoperi nimic deosebit nici între întipărirea lăsată de un obiect oarecare și obiectul care a lăsat întipărirea.

Într-adevăr, cel ce înțelege natura care strălucește pricepe totodată și strălucirea acesteia, iar cel ce are în minte măreția înfățișării (ipostasului) unui lucru, acela poate, negreșit, și să măsoare înfățișarea (ipostasa) acestui lucru cu întipărirea lui, pe care o are în față. Pentru acest motiv, Sfântul Apostol Pavel numește pe Domnul nostru Iisus Hristos și chip al lui Dumnezeu, cu aceasta nemicșorând întru nimic pe Domnul, ci, dimpotrivă, arătând măreția Fiului cu ajutorul chipului acestuia în care strălucește măreția Tatălui. Căci nici măreția Tatălui nu întrece limitele ei proprii, care sunt măreția Fiului, și nici întipărirea acestei măreții, care este măreția Fiului, nu este mai mare decât măreția Tatălui". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 464)

„Iar Fiu numesc pe Cel ce este din ființa Lui, și nu doar cinstit cu simplul nume de Fiu. Îl știu că este chipul întocmai a ceea ce Îi este propriu Tatălui, încât Fiul e văzut în mod desăvârșit în Tatăl, iar Tatăl înfățișează în El pe Cel ce strălucește în mod negrăit din Sine[511]. Tatăl are în Sine pe Fiul, dar este și El în Fiul, datorită identității ființei". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. III, în *PSB*, vol. 41, p. 196)

„*Eu și Tatăl una suntem.*

Aceasta zice Domnul, nu predicându-Se pe Sine ca Tată și nici arătând că cele două firi în ipostasul Său sunt una, ci că Fiul S-a născut ca să păstreze exact chipul părintesc al Tatălui, având imprimat din fire asemănătoare cu El întru toate și fiind icoana neschimbată a Tatălui și chipul întipărit al Prototipului. De unde și lui Filip, care dorea să vadă atunci pe Tatăl, Domnul îi arată clar zicând, către el care îi spusese: *Arată-ne nouă pe Tatăl, cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl* (*Ioan* 14, 8-9), așa cum printr-o oglindă clară și vie a chipului celui dumnezeiesc al Lui se vede Tatăl.

---

511. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul este chipul Persoanei Tatălui, nu al ființei dumnezeiești în general, ci al proprietății care Îl distinge ca Persoană. Este un chip atât de exact al Tatălui, încât Tatăl Se vede în Fiul, și Fiul în Tatăl. Sunt doi, dar Unul este chipul celuilalt în așa fel că nu vedem pe Unul fără Celălalt. Cu cât semăn mai mult cu tatăl meu, cu atât mai mult sunt văzut în tatăl, și tatăl în mine. Aceasta înseamnă și o nedespărțire între Tatăl și Fiul, deși nu Se confundă Unul cu Celălalt". (nota 335, p. 196)

Aceasta o spun la fel și în Psalmi Sfinții (bărbați): *Întru lumina Ta vom vedea lumină* (*Psalmii* 35, 9). De aceea, cel ce cinstește pe Fiul cinstește pe Tatăl". (Fericitul TEODORET, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea I, 4, 37-40, în *PSB*, vol. 44, p. 30)

## Hristos – Dumnezeu adevărat și Om adevărat

„(...) Omul cel nou, Iisus Hristos". (Sf. IGNATIE TEOFORUL, *Epistole*, „Către efeseni", cap. XX, în *PSB*, vol. 1, p. 196)

„Cu adevărat este *din neamul lui David după trup* (*Ioan* 7, 42; *Romani*, 1, 3), dar Fiu al lui Dumnezeu după voința și puterea lui Dumnezeu, născut cu adevărat din Fecioară, botezat de Ioan, *ca să se împlinească de El toată dreptatea* (*Matei* 3, 15)". (Sf. IGNATIE TEOFORUL, *Epistole*, „Către smirneni", cap. I, în *PSB*, vol. 1, p. 219)

„Și cel ce desparte pe Cuvântul de trup respinge harul dat nouă prin el[512]. De aceea, arienii, maniaci și preanecredincioși, să nu socotească și pe Cuvântul creatură, fiindcă trupul e creat, nici să nu bârfească trupul Cuvântului, fiindcă Cuvântul nu e creatură[513]. Ne mirăm de vicleșugul cugetării lor, pentru că le încurcă și le amestecă pe toate și născocesc pretexte numai ca să numere pe Creatorul între creaturi.

Dar să audă: dacă Cuvântul ar fi fost creatură, n-ar fi luat trupul creat ca să-l facă viu[514]. Căci ce ajutor vor primi creaturile de la o creatură având și ea nevoie de creatură? Numai întrucât Cuvântul, fiind Creator, a fost El însuși Făcătorul creaturilor, a îmbrăcat la sfârșitul veacurilor El însuși creatul, ca Creator, ca să-l poată învia[515]. Căci

512. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai în templu, prin care Dumnezeu intră în legătură cu creațiunea, ni se dă harul, sau puterea Lui. În acest sens, Dumnezeu-Cuvântul sfințește totul, fie el din piatră, fie trup omenesc". (nota 10, p. 185)

513. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Arienii nu puteau gândi că Dumnezeu însuși Și-a făcut trupul veșmântul Său, sau că Dumnezeu însuși S-a putut face om. De aceea afirmau că nu poate să fie Dumnezeu purtătorul trupului lui Hristos. Ei nu puteau înțelege că Creatorul lumii și al omului nu poate considera ca un lucru nedemn de El de a Se face și El însuși subiect al trupului creat de El. Ei nu puteau înțelege că odată ce Dumnezeu-Cuvântul e permanent un fel de subiect susținător și cârmuitor al creației întregi, de ce n-ar putea fi un subiect mai intim al unei forme proprii a firii umane, ca punct central mai eficient în mijlocul creației și al umanității asupra întregii umanități. De aceea, arienii sau declarau pe Cuvântul prezent în Hristos creatură, sau, luând forma nestoriană, declarau că Cuvântul dumnezeiesc nu-Și face cu adevărat propriu trupul, ci rămâne cu el în legătura în care este cu trupurile altor oameni". (nota 11, p. 185)

514. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă nu S-ar fi întrupat Fiul lui Dumnezeu însuși, întruparea ar fi fost inutilă. Căci numai Dumnezeu însuși, luând trupul, îl poate învia și poate asigura oamenilor nemurirea. Dacă s-a întrupat ca om o piesă a creațiunii, totul rămâne cum a fost, oamenii născând și murind definitiv în mod succesiv, fără niciun rost. Numai dacă cel întrupat este o persoană dumnezeiască, nemuritoare, fiecare om va primi o existență eternă în comuniune cu Persoanele Sfintei Treimi prin persoana dumnezeiască făcută om. Sfântul Atanasie nu poartă o luptă pentru o teorie, ci pentru mântuirea persoanelor umane, singura care dă sens existenței". (nota 12, p. 185)

515. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unii teologi protestanți spuneau nu de mult (și poate că unii mai spun și acum) că mântuirea în Hristos nu are nicio legătură cu învățătura despre Dumnezeu Creatorul și deci s-ar putea elimina partea întâi din Simbolul credinței. Dar o lume care nu e creată de Dumnezeu, ci există prin sine, nu poate fi nici ridicată din non-sensul planului în care se află, deci nu poate fi nici mântuită. Însă odată ce e creată de Dumnezeu nu e fără rost și nedemn de Dumnezeu de a Se fi făcut Subiectul creatului, ca să-l ridice la viața veșnică în unire cu Sine. Au știut Sinoadele de la Niceea și Constantinopol ce fac (pe baza unor Simboluri mai vechi, începând din primele timpuri creștine) atunci când au pus la începutul Crezului mărturisit la botez învățătura despre Dumnezeu-Creatorul". (nota 13, pp. 185-186)

creatura n-ar putea fi nicicând mântuită de către altă creatură, precum nici nu s-ar fi creat creaturile de către o creatură, deci dacă Cuvântul n-ar fi fost Creator. Deci să nu redea în mod mincinos învățătura dumnezeieștilor Scripturi, nici să nu smintească pe frații mai simpli". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistolă către episcopul Adelfie, împotriva arienilor*, VIII, în *PSB*, vol. 16, pp. 185-186)

„Să se rușineze Marcion[516], să se rușineze Pavel din Samosata[517], care nu vor să vadă ce-au văzut magii, strămoșii Bisericii![518] Nu mi-i rușine să-i numesc strămoși ai Bisericii! Să se rușineze Marcion, când vede că Dumnezeu este închinat în trup! Să se rușineze Pavel, când vede că nu este închinat numai ca simplu om! Că este Dumnezeu în trup o arată scutecele și ieslea; iar că magii nu I s-au închinat ca unui simplu om arată darurile acelea atât de bogate aduse de ei lui Hristos, pe când era încă Prunc, daruri care de obicei se aduc numai lui Dumnezeu. Să se rușineze și iudeii împreună cu Marcion și Pavel, când văd că le-o iau înainte barbarii și magii și când nici după aceștia nu înțeleg să vină să se închine lui Hristos! Că tot ce s-a făcut atunci a fost o preînchipuire a celor viitoare! Chiar de la început, de la nașterea lui Hristos, s-a arătat că neamurile păgâne o vor lua-o înaintea poporului iudeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia VII, IV în *PSB*, vol. 23, pp. 95-96)

„(...) iarăși S-a suit în corabie, deși putea să treacă marea cu piciorul; că nu voia să facă totdeauna minuni, ca să nu se creadă că e numai Dumnezeu, și nu și om deplin". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXIX, I, în *PSB*, vol. 23, p. 362)

„După ce, prin minunile pe care le-au făcut, ucenicii au luat dovada puterii Lui, nu când L-au văzut făcând minuni, ci când ei înșiși au putut face atâtea minuni în numele Lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXXVIII, II, în *PSB*, vol. 23, p. 468)

„Prin aceste fapte ale Sale, Hristos n-a împlinit numai profețiile, nici n-a sădit numai dogmele adevărului, ci ne-a îndreptat și viața, dându-ne reguli pentru cele de neapărată trebuință, ca prin toate să desăvârșească viața noastră. De aceea, când a fost să Se nască, n-a căutat casă strălucită, nici mamă bogată și de neam bun, ci săracă, logodită cu un dulgher; S-a născut într-o colibă și a fost așezat într-o iesle; nu Și-a ales ca ucenici retori și înțelepți, nici bogați și nobili, ci săraci, născuți din familii sărace și neînsemnate; când întindea masa, uneori punea pe masă pâini de orz, alteori, la vremea mesei, trimitea pe ucenici să cumpere de-ale mâncării din piață (*Ioan* 4, 8), când Își făcea patul, Și-L făcea din fân; când Se îmbrăca, Se îmbrăca cu haine ieftine, întru nimic deosebite de ale majorității oamenilor; casă nu avea. Dacă trebuia, de la un loc la altul mergea cu piciorul; și călătorea atât de mult pe jos că și obosea (*Ioan* 4, 6). Când stătea jos n-avea nevoie de scaun, nici de pernițe la picioare, ci stătea pe pământul gol,

---

516. Tâlcuirea Pr. D. Fecioru: „Marcion, eretic din secolul al II-lea, predica antiteza dintre dreptate și har, lege și Evanghelie, iudaism și creștinism. După el totul își are originea în două principii veșnice și necreate: un Dumnezeu bun și un Dumnezeu drept, dar rău, creatorul lumii materiale și autorul Vechiului Testament". (nota 22, p. 95)

517. Tâlcuirea Pr. D. Fecioru: „Pavel din Samosata, episcop al Antiohiei, eretic din sec. al III-lea, condamnat de trei sinoade ținute în Antiohia între 264 și 268, tăgăduia dumnezeirea lui Hristos". (nota 23, p. 95)

518. Tâlcuirea Pr. D. Fecioru: „Sf. Ioan Gură de Aur numește pe magi strămoși ai Bisericii, pentru că, înainte de întemeierea Bisericii, magii au propovăduit pe Hristos". (nota 23, p. 95)

fie pe munte, fie lângă o fântână; iar la fântână n-a stat pentru altă pricină, ci numai ca să vorbească cu samarineanca (*Ioan* 4, 7). Pune apoi măsuri supărării; când trebuia să plângă, lăcrima potolit (*Ioan* 11, 35); pune, după cum am spus, reguli și hotare până unde trebuie să mergi, și nu mai departe. Pentru aceea și acum, pentru că se întâmpla ca unii oameni mai slabi să aibă nevoie de animale, și aici a pus o măsură, arătând că nu trebuie să fie purtați de cai, nici de catâri înhămați, ci să se folosească de asin; să nu se meargă mai departe, ci totdeauna să se mărginească la ceea ce au nevoie". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLVI, II, în *PSB*, vol. 23, p. 763)

„Și fiindcă se lăsau atât de greu învățați (iudeii – n.n.) și nu suportau cuvintele dumnezeiești și cugetau și grăiau despre El numai lucruri mici, Mântuitorul Se coboară la starea lor copilărească, dar Se folosește totuși de o explicare amestecată, nerenunțând cu totul nici la cuvintele potrivite lui Dumnezeu, dar nedespărțindu-Se deplin nici de vorbele omenești. Deci, spunând ceva demn de puterea dumnezeiască, îndată pedepsește mânia nepricepută a ascultătorilor, adăugând ceva omenesc; și iarăși, spunând ceva omenesc, pentru iconomie, nu lasă să se vadă cele privitoare la El numai în cele mici, arătând de multe ori că este Dumnezeu prin puterea și cuvintele mai presus de om[519]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. IX, în *PSB*, vol. 41, p. 276)

„De multe ori, în cele ce le știa ca Dumnezeu, arăta că nu le știa ca om. Observă acest lucru clar în istoria cu privire la Lazăr, cel din Betania, pe care cu o putere minunată și cu un glas potrivit Dumnezeirii, aflându-se în a patra zi de la înmormântare și în început de putreziciune (*Ioan* 11, 39), l-a făcut să revină la viață. Dar ia seama în aceasta și la iconomia infinită. Căci, știind că Lazăr a murit și spunând aceasta mai înainte ucenicilor Săi ca Dumnezeu, a întrebat în chip omenesc, zicând: *Unde l-ați pus?* (*Ioan* 11, 34). Ce lucru minunat! Cel ce Se afla departe de Betania și nu ignora, ca Dumnezeu, că Lazăr a murit, cum cerea să afle mormântul? Vei spune, cugetând foarte bine, că Se prefăcea că întreabă dintr-o iconomie folositoare. Primește deci și în acest caz că, tot în chip iconomic, cele pe care le știa ca Dumnezeu, acestea zice că le învăța de la Tatăl. Nevrând să înfurie și mai tare nebunia iudeilor și să pedepsească mânia lor, nu le adresează un cuvânt neacoperit, deși I se potrivea să grăiască mai mult așa[520]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, p. 596)

---

519. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos Se pogoară la oameni vorbind de cele omenești ale Lui, ca să nu rămână cu totul deasupra înțelegerii oamenilor, dar adaugă și cuvinte prin care exprimă dumnezeirea Lui, ca să-i ridice la credința în El ca Dumnezeu. El le îmbină pe amândouă, pentru că de fapt este amândouă și coboară la noi prin cele omenești, ca să ne urce la Sine ca Dumnezeu. Ba, s-ar putea spune că unele se întregesc cu altele în așa măsură, încât nici cele omenești nu mai sunt despărțite de cele dumnezeiești, nici cele dumnezeiești, de cele omenești. În unele se văd celelalte. Hristos nu mai trăiește și nu mai e trăit în veci numai ca om, nici numai ca Dumnezeu. El e Dumnezeu care trăiește și Se arată în cele omenești și omul care nu mai este și nu se mai arată numai ca om, ci are în Sine și le arată pe cele omenești. A ridicat omenescul la calitatea de mediu al celor dumnezeiești și a coborât Dumnezeirea la arătarea ei în cele omenești. Totuși prin cele omenești transpar cele dumnezeiești în forme și trepte diferite. Dumnezeirea se arată și în smerenia omenească de pe pământ, dar și în lumina strălucitoare la care e ridicată umanitatea fără să se topească". (nota 497, p. 276)

520. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Când îi vede pe iudei înfuriindu-se prea tare de afirmația Sa că e Dumnezeu, sau când Se manifestă ca atare, îi mai potolea vorbind ca un om. De fapt era amândouă, și aceasta o arată alternând manifestări smerite de om, cu fapte și afirmații dumnezeiești. Nu-i lăsa să cadă nici în cugetarea că e numai om, dar nu voia nici să-i înfurie prea mult, manifestându-Se ca Dumnezeu. Dar când săvârșea și vorbea de la nivelul omenesc, Cel ce făcea aceasta era tot ipostasul dumnezeiesc. El Și-a putut însuși aceste lucrări pentru că El a fost Creatorul și susținătorul lor. Și dacă este El aceasta, este și Tatăl Lui". (nota 1133, p. 596)

„Profetul zice: *Om este, și cine-L va cunoaște?* (*Ieremia* 17, 9). Om după trup, dar mai presus de om după lucrarea dumnezeiască. Părea om când se atingea de cel lepros, dar mai presus de om Îl vindeca (*Matei* 8, 3). Și când îl plângea pe Lazăr mort (*Ioan* 11, 35), plângea ca un om; dar era mai presus de om când poruncea mortului să iasă afară, deși-i erau picioarele legate (*Ioan* 11, 44). Om părea când atârna pe cruce; dar mai presus de om când, deschizând mormintele, învia pe cei morți (*Matei* 27, 52)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, Scrisoarea a XLVI-a, 7, în *PSB*, vol. 53, p. 218)

„Noi, adică toți cei cu dreaptă credință, noi spun, credem și una și alta: credem, înțelegem, știm și mărturisim că este și Fiul omului, fiindcă s-a născut din om, și Fiul lui Dumnezeu, fiindcă este zămislit de Dumnezeire. Tu susții de asemenea și una și alta, că este adică Fiul lui Dumnezeu și al omului, sau că este numai al omului? Dacă susții că e numai fiul omului, ți se împotrivesc apostolii, strigă profeții, ți se împotrivește în sfârșit Duhul Sfânt, prin Care s-a făcut zămislirea. Gura-ți nerușinată este astupată de toate mărturiile înălțimilor cerești, este astupată de mărturiile scrierilor sfinte, este astupată, în sfârșit, de Evanghelia lui Dumnezeu, ca de o mână dumnezeiască. Marele Arhanghel Gavriil, care cu puterea cuvântului său l-a făcut pe Zaharia[521] să creadă, oprindu-i glasul fiindcă nu crezuse, cu atât mai mult îți osândește cu gura sa blasfemia și nelegiuirea, când spune Fecioarei Maria, mama lui Dumnezeu: *Duhul Sfânt se va pogorî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea și Sfântul care Se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema* (*Luca* 1, 35). Vezi că, înainte de a fi după trup fiul omului, Iisus Hristos a fost numit Fiul lui Dumnezeu; Fecioara Maria având a naște pe Domnul, prin coborârea Duhului Sfânt și prin conlucrarea puterii celui Preaînalt a zămislit Fiu. Prin aceasta înțelegi că obârșia Domnului și Mântuitorului nostru îi vine de acolo de unde îi este și zămislirea. De vreme ce S-a născut coborându-Se în fecioară în plinătatea întregii Dumnezeiri, n-ar fi putut fi Fiul omului fără să fi fost mai înainte Fiul lui Dumnezeu. De aceea îngerul lui Dumnezeu, trimis să binevestească sfânta naștere, după ce mai înainte vestise taina zămislirii, a pus și nume Celui ce avea să Se nască, zicând: *Sfântul care se va naște Fiul lui Dumnezeu Se va chema* (*Luca* 1, 35). Este așadar, Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu, fiindcă a fost zămislit de Dumnezeire și născut de Dumnezeire. Dacă e Fiul lui Dumnezeu, este fără îndoială Dumnezeu. Iar dacă este Dumnezeu, nu e lipsit de harul lui Dumnezeu. Și n-a fost lipsit de ceea ce El Însuși a făcut, căci *harul și adevărul prin Iisus Hristos s-au făcut* (*Ioan* 1, 17)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a II-a, cap. VI, 3-6, în *PSB*, vol. 57, pp. 786-787)

„Același a fost pe pământ Cel care este și în ceruri, același și între cei de jos, Cel care este și între cei de sus, același în puținătatea omenească Cel care este în măreția cerească. Și de aceea apostolul (*1 Corinteni* 16, 23), numind harul lui Hristos, numea harul lui Dumnezeu, fiindcă Hristos era tot ceea ce este Dumnezeu: toată puterea lui Dumnezeu în însăși zămislirea omului, toată dumnezeirea, toată plinătatea dumnezeirii. De acolo îi venea toată desăvârșirea dumnezeirii, de unde îi venise și obârșia. Nu putea fi fără Dumnezeu Acel om, Care tot ce era primise de la Dumnezeu. Astfel, mai întâi, vrei nu vrei, nu poți tăgădui că Domnul Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu, fiindcă îngerul strigă în Evanghelii: *Sfântul Care se va naște din tine Fiul*

521. Tâlcuirea Prof. N. Chițescu: „Zaharia a devenit mut; *cf. Luca* 1, 19-20". (nota 20, p. 786)

*lui Dumnezeu Se va chema* (*Luca* I, 35)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a II-a, cap. VII, 2, în *PSB*, vol. 57, p. 787)

„*Ci prin Iisus Hristos și prin Dumnezeu-Tatăl Care L-a înviat pe El din morți* (*Galateni* 1, 1). Strălucitul și minunatul învățător (Sf. Apostol Pavel – n.n.), știind că Domnul Iisus Hristos trebuie propovăduit și ca Dumnezeu adevărat și ca om adevărat, I-a propovăduit măreția Dumnezeirii fără să lase la o parte mărturisirea întrupării. A înlăturat, însă, atât închipuirile lui Marcion despre adevărata întrupare, cât și îngustimea lui Ebion despre desăvârșita Dumnezeire, pentru ca nu cumva, printr-o îndoită blasfemie, Domnul Iisus Hristos să fie crezut cu totul fie om și nu Dumnezeu, fie Dumnezeu și nu om". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. V, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 791)

„(...) Toma, pipăindu-I trupul și cercetându-I rănile, când a descoperit adevărul corpului arătat, ce cuvinte a grăit? *Domnul meu și Dumnezeul meu* (*Ioan* 20, 28). Oare a spus ce spui și tu, că e om nu Dumnezeu, Hristos și nu Dumnezeire? S-a atins de trupul Domnului și a răspuns că este Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. XV, 1-2, în *PSB*, vol. 57, p. 802)

„Prin taina Cuvântului lui Dumnezeu unit cu omul, și Cuvântul Care a fost trimis pentru mântuire e numit Mântuitorul și Mântuitorul născut în trup prin comunicarea cu Cuvântul se numește Fiul lui Dumnezeu; astfel, în nedespărțita slavă a ambelor nume, fiindcă Dumnezeu a fost unit cu omul, tot ce este om și Dumnezeu, în Hristos se numește Dumnezeu. (...) Propovăduiește că în El crede cu adevărat, pe El îl socotește plin de dumnezeiască dragoste, cine crede că Iisus este Fiul lui Dumnezeu. Cuvântul lui Dumnezeu este arătat Fiul lui Dumnezeu și prin aceasta vrea să se înțeleagă că unul născut Cuvântul lui Dumnezeu și Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu. Vrei să știi mai deplin că, deși după trup Hristos S-a născut cu adevărat om din om, totuși din pricina unității de negrăit a tainei în care s-a unit omul cu Dumnezeu, nu este nicio distincție între Hristos și Cuvânt? Ascultă Evanghelia Domnului, sau mai degrabă ascultă-L pe Dumnezeu însuși vorbind despre Sine: *Aceasta este viața veșnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis* (*Ioan* 17, 3). Mai sus ai auzit că a fost trimis Cuvântul lui Dumnezeu pentru a-i vindeca pe oameni, iar aici auzi că Acela care a fost trimis este Iisus Hristos. Fă această despărțire, dacă poți, când vezi că este atât de mare unitatea dintre Hristos și Cuvânt, încât nu numai că se spune Cuvântul unit cu Hristos, ci, din cauza unității înseși, Hristos este numit Cuvântul". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a IV-a, cap. V, 1-3, în *PSB*, vol. 57, pp. 809-810)

„Ce-aș avea să mă întreb dacă este adevărat ceea ce a spus Dumnezeu, când nu trebuie să mă îndoiesc de cele spuse de Dumnezeu? *Nimeni nu s-a suit în cer decât Cel care S-a coborât din cer, Fiul omului, Care este în cer.* Întotdeauna Cuvântul Tatălui a fost în cer. Și cum a amintit El că Fiul omului a fost întotdeauna în cer? Înțelege așadar învățătura că este Fiul omului Cel care a fost întotdeauna Fiul lui Dumnezeu, de vreme ce El întărește că Acela care a fost de curând Fiul omului a fost întotdeauna în cer. La aceasta se adaugă ceva și mai mare, anume că este același Fiul omului și Cuvântul lui Dumnezeu despre Care a spus că S-a coborât din cer și, atunci când vorbește pe

pământ, arată că este în cer. *Nimeni nu s-a suit în cer, decât Cel care S-a coborât din cer, Fiul omului, Care este în cer.* Cine este, te întreb, cel ce spune acestea? Hristos desigur. Dar unde era atunci când vorbea? Pe pământ, fără îndoială. El spune că atunci când S-a născut, S-a coborât din cer, că este în cer şi că El este acelaşi Fiul omului, fiindcă din cer n-a putut coborî decât ca Dumnezeu şi, când vorbeşte pe pământ, nu poate fi în cer decât ca Dumnezeu nesfârşit". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a IV-a, cap. VI, 4-6, în *PSB*, vol. 57, p. 811)

„S-a coborât din cer Cuvântul lui Dumnezeu, dar s-a urcat Fiul omului: S-a urcat Acelaşi care Se coborâse. Vezi, aşadar, că este acelaşi Fiul omului şi Cuvântul lui Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a IV-a, cap. VI, 7, în *PSB*, vol. 57, p. 811)

„*A venit*, zice Mântuitorul în Evanghelie, *Fiul omului, ca să mântuiască pe cel pierdut* (*Matei* 18, 11). Apostolul zice: *Vrednic de credinţă şi de toată primirea este cuvântul că Iisus Hristos a venit în lume ca să mântuiască pe cei păcătoşi, dintre care cel dintâi sunt eu* (*1 Timotei* 1, 15). Dar şi Ioan Evanghelistul zice: *Între ale Sale a venit şi ai Săi nu L-au primit* (*Ioan* 1, 11). Vezi, aşadar, cum Scriptura spune într-un loc că a venit în lume Fiul omului, în alt loc Iisus Hristos, în alt loc Cuvântul lui Dumnezeu. Înţelege aici că este neasemănare de numiri, nu de lucruri, şi că în felurita înfăţişare de nume este o singură putere. Căci, deşi Cel ce a venit în lume este numit când Fiul omului, când Fiul lui Dumnezeu, când Cuvântul, în fiecare nume este arătat unul singur". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a IV-a, cap. VII, 2-3, în *PSB*, vol. 57, p. 812)

„Aceasta este credinţa cea adevărată şi drept mărturisitoare: să crezi că Domnul Iisus a avut la fel fiinţa trupului adevărat şi adevărul desăvârşitei dumnezeiri". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a V-a, cap. V, 3, în *PSB*, vol. 57, p. 822)

„Şi de aceea Hristos se numeşte tot ce este Dumnezeu, fiindcă există atâta unitate între Hristos şi Dumnezeu, încât nimeni, când zice Hristos, să nu poată spune că în numele lui Hristos nu este Dumnezeu, şi de asemeni, nimeni, când zice Dumnezeu, să nu-L socotească pe Hristos decât ca Dumnezeu. Astfel, de o fiinţă fiind prin taina şi slava naşterii sfinte, Dumnezeu şi Omul s-au făcut întru totul Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a V-a, cap. VII, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 824)

„Aşadar, numai aceasta este credinţa sobornicească a întregii Biserici, numai aceasta este adevărată, pentru care Domnul Iisus Hristos este precum om, la fel şi Dumnezeu, precum Dumnezeu, la fel şi om. *Oricine nu-L mărturiseşte pe Iisus nu este de la Dumnezeu.* Iar a nu-L mărturisi înseamnă a voi să rupi ce e unit şi să desparţi ce e de nedespărţit. Şi ce este în Iisus unit şi nedespărţit? Omul şi Dumnezeu. Deci nu-L recunoaşte pe Hristos cine-L desparte şi-I sfâşie în două dumnezeirea. (De altfel, dacă nu-L desface şi nu-L desparte, Îl mărturiseşte; iar dacă-L deosebeşte şi desface, nu-L mărturiseşte)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a V-a, cap. X, 5, în *PSB*, vol. 57, p. 829)

„Marta, pe când cu ochii trupești Îl vedea om, cu cei duhovnicești Îl mărturisea Dumnezeu, zicând: *Da, Doamne. Eu am crezut că Tu ești Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care ai venit în lume* (*Ioan* 11, 27). De aceea Petru, sub descoperirea Duhului Sfânt, deși privea pe dinafară pe Fiul omului, propovăduise totuși pe Fiul lui Dumnezeu, zicând: *Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu* (*Matei* 16, 16). De aceea Toma, pe când pipăia trupul, știa că pipăie pe Dumnezeu, zicând: *Domnul meu și Dumnezeul meu* (*Ioan* 20, 28). Căci toți Îl mărturiseau pe Hristos unul, și nu făceau din El doi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XIX, 2, în *PSB*, vol. 57, pp. 849-850)

„Profetul vorbea despre El pe față oarecum către tot neamul omenesc: *Iată Dumnezeul vostru!* (*Isaia* 40, 9) și în alt loc: *Acesta este Dumnezeul nostru* (*Isaia* 25, 9) și *Dumnezeu puternic, Tatăl veacului ce va să vină și împărăția Lui nu va avea sfârșit?* Dar și după ce a venit, de ce avea să-și ascundă venirea de aceia care pe față Îl mărturiseau că a venit? Oare nu știa Petru de venirea lui Dumnezeu când zicea: *Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu?* (*Matei* 16, 16). Oare Marta nu-L știa pe Cel în Care crede, când spunea aceste cuvinte: *Doamne, eu am crezut că Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu, Care ai venit în lume?* (*Ioan* 11, 27). Toți, în sfârșit, care cereau fie leacuri pentru boli, fie vindecarea mădularelor, fie viața celor morți cereau acestea de la slăbiciunea unui om sau de la atotputernicia lui Dumnezeu?

Diavolul însuși, când Îl ispitea prin toate ocolurile șiretlicurilor, prin toată arta nemerniciei sale, ce presupunea neștiind, sau ce dorea să știe ispitind? Sau ce-l făcea atât de mult să caute pe Dumnezeu în smerenia unui om? Oare aflase aceasta din învățăturile de mai înainte, sau cunoscuse că a venit Dumnezeu în trup de om? Hotărât nu. Dar din marile arătări ale semnelor, din marile încercări ale lucrurilor și din glasurile adevărului însuși era împins la bănuială și la cercetarea acestui lucru, ca unul care auzise odată de la Ioan: *Iată, Mielul lui Dumnezeu Cel care ridică păcatul lumii* (*Ioan* 1, 29). Și iarăși de la același: *Eu trebuie să fiu botezat de Tine și Tu vii la mine?* (*Matei* 3, 14). Porumbelul care, coborând din cer, s-a oprit deasupra capului Domnului, a dat semn limpede arătându-L Dumnezeu. Și glasul trimis de Dumnezeu nu prin ghicire, sau închipuiri, L-a arătat Dumnezeu zicând: *Tu ești Fiul Meu Cel preaiubit; întru Tine am binevoit* (*Luca* 3, 22). Și de aceea, deși vedea pe dinafară în Iisus pe om, Îl cerceta ca pe Fiul lui Dumnezeu, zicând: *Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, zi ca aceste pietre să se facă pâini.* Oare privirea omului i-a răpit diavolului bănuiala Dumnezeirii încât, pentru că-L vedea om, credea că nu poate fi Dumnezeu? Hotărât nu. Dar ce spune? *Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, zi ca aceste pietre să se facă pâini* (*Matei* 4, 3). Nu se îndoia că poate fi ceea ce întreba dacă este: Întrebarea lui era dacă este într-adevăr Dumnezeu, nu dacă poate, sau nu, să fie". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. X, cap. XI, 1-3, în *PSB*, vol. 57, pp. 864-865)

„Dar noi nu definim pe Iisus omenește, fiindcă nu-L dogmatizăm om simplu, tăind unirea cea mai presus de înțelegere. Desigur, nu fiindcă e Făcătorul oamenilor dăm numele de om Celui ce, după fire, fiind Dumnezeu, a luat cu adevărat ființa noastră (S-a substanțializat ca noi), ci ființial. Dar nu e numai om, fiindcă același e și Dumnezeu; însă nici numai supraființial, fiindcă același e și om. Căci nu e om simplu, nici Dumnezeu gol, ci e om cu adevărat Preaiubitorul de oameni". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea întâi, 5, în *PSB*, vol. 80, p. 55)

„Se dă întreg pe Sine însuși, fără știrbire, și ia pe om întreg și deplin prin unirea negrăită și nevătămată, nemicșorând desăvârșirea niciunuia. Și este cu adevărat același Dumnezeu întreg și același Om întreg, dându-Se pe Sine însuși mărturie, prin desăvârșirea celor două firi în care este cu adevărat, despre neschimbabilitatea și constanța amândurora. Așa desface Dumnezeu legile firii, folosindu-Se de fire în cele ale firii, în chip mai presus de fire". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a II-a, 95, în *PSB*, vol. 80, p. 242)

„Căci nu declarăm pe Hristos om îndumnezeit, ci Dumnezeu în mod desăvârșit înomenit, Care Și-a făcut vădită, prin trupul mintal însuflețit și prin fire lucrător, puterea nesfârșită de infinite ori în mod infinit suprainfinită a Dumnezeirii Sale negrăite[522]. Îl vestim pe Același întreg Dumnezeu și om cu adevărat, pe Același fiind desăvârșit și atotdeplin amândouă acestea prin fire și având fără nicio lipsă tot ce e propriu fiecăruia afară de păcat, care nu are nicio rațiune[523]. Căci fiind ipostas al firilor, a primit în mod natural și rațiunile ființiale ale lor. Iar dacă a primit rațiunile ființiale ale firilor al căror ipostas a fost, a avut pe drept cuvânt și lucrarea naturală însuflețită a trupului a cărei rațiune ființială s-a semănat în fire[524]. Iar dacă a avut ca om o lucrare naturală, prin a cărei rațiune se susține firea, e firesc că a avut și ca Dumnezeu o lucrare naturală (a naturii dumnezeiești), care revela Dumnezeirea mai presus de ființă. Căci fiind Dumnezeu desăvârșit și același om desăvârșit, lucra în mod natural prin amândouă cele cărora le era ipostas, neîmpărțindu-Se[525]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, „Către Preacuviosul presbiter Marin", 11, în *PSB*, vol. 81, pp. 194-195)

„Îi atribuim după fire lui Hristos, ca Aceluiași întreg și Unul și Singur, toate cele ale firilor din care este, afară de păcat. Îl mărturisim pe Același și pătimitor și nepătimitor, și necreat și creat, și pământesc și ceresc, și văzut și cugetat, și încăput și neîncăput după fire". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 8, în *PSB*, vol. 81, p. 244)

„Noi credem că din cele ce este Hristos, în acelea și este. Și în cele în care este Hristos, acelea sunt Hristos. Fiindcă El este totodată Dumnezeu și om; și este în

522. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trupul lui Hristos, purtător de suflet mintal, rămâne lucrător prin fire. Dar prin el, dar și prin lucrarea lor, e lucrătoare totodată puterea infinită, ba de infinite ori infinit suprainfinită a Dumnezeirii, putere care în sfinți nu se manifestă în această infinitate suprainfinită, căci nici trupul lor n-a devenit trupul ipostasului Fiului lui Dumnezeu. Minunea e că trupul omenesc însuflețit mintal poate deveni în Hristos – nu cu înlăturarea lucrării lui naturale – organ al lucrării puterii infinite a Dumnezeirii. Nu numai mintea, ci chiar trupul omenesc se deschide în Hristos lucrării infinite a lui Dumnezeu. În Hristos s-a făcut cunoscută o uluitoare capacitate cu care Dumnezeu a înzestrat la creație trupul omenesc, o capacitate de organ al lucrării întregii infinități a puterii dumnezeiești". (nota 401, p. 194)

523. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Păcatul ca rău practicat de om nu are nicio rațiune în Dumnezeu și în sine însuși. El nu produce decât dezordine în om și în jurul lui. El face pe omul însuși nerațional sau tulbură rațiunea lui. Hristos e și ca om cel mai perfect rațional". (nota 402, p. 194)

524. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Lucrarea are și ea o rațiune, conformă rațiunii trupului însuflețit mintal. Nicio faptă nu e fără rațiune, fără un scop, fără o manifestare a raționalității trupului într-un anumit fel. Lucrarea ca sumă a faptelor raționale e și ea rațională. De aceea Hristos Își poate imprima în lucrarea rațională omenească lucrarea Sa dumnezeiască conformă lucrării raționale a trupului". (nota 403, p. 195)

525. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E de remarcat că, pe când în sfinții îndumnezeiți Sf. Maxim vede lucrarea omenească redusă la o funcție receptivă, în Hristos afirmă menținerea activă a ei împreună cu lucrarea dumnezeiască. Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om ca să restabilească în toate privințele tot ce e propriu omului. El a venit să arate cât de total lucrarea omenească se poate face organ al lucrării dumnezeiești". (nota 404, p. 195)

Dumnezeire și umanitate; și S-a făcut Unul din Dumnezeire și umanitate". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 17, în *PSB*, vol. 81, p. 295)

„Căci cuvântul: *Nu precum Eu voiesc, ci precum Tu* nu arată nimic altceva decât că a îmbrăcat trup cu adevărat temător de moarte. Căci e propriu trupului a se teme de moarte, a se feri de ea și a se întrista până la moarte. Acum însă îl lasă lipsit și gol de lucrarea lui, ca să adeverească slăbiciunea și firea lui. Însă tot acum nu ascunde (nici puterea Lui), ca să afle că nu era simplu om. Căci precum dacă ar fi arătat prin toate numai cele omenești, s-ar fi socotit numai om, așa dacă ar fi împlinit totdeauna numai cele ale Dumnezeirii, nu s-ar fi adeverit învățătura despre întrupare (iconomie). De aceea, variază și împreună atât cuvintele, cât și faptele, ca să nu dea prilej nici bolii nebune a lui Pavel de Samosata, nici celei a lui Marcion și Maniheu[526]. Și așa și prezice moartea viitoare ca Dumnezeu, dar Se și ferește de ea ca om". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 22, în *PSB*, vol. 81, p. 316)

## „La început era Cuvântul" (*Ioan* 1, 1)

„Nu-i nimeni care să nu preamărească soarele de pe cer, să nu-i admire măreția lui, frumusețea lui, simetria razelor sale și lumina lui strălucitoare; dar dacă s-ar ambiționa să-și ațintească privirile ochilor lui pe discul soarelui, nu numai că nu va mai putea vedea frumusețea admirată, dar își va pierde și vederea. Mi se pare că tot așa va păți și mintea care se ambiționează să cerceteze exact cuvintele: *La început era Cuvântul*". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XVI-a, I, în *PSB*, vol. 17, p. 514)

„Unde este hulitorul? Unde este limba care luptă împotriva lui Hristos, care spune: *Era un timp când nu era?* Ascultă Evanghelia: *La început era.* Dacă era la început, atunci când nu era? Să plâng necredința lor sau să mă scârbesc de neștiința lor?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XVI-a, II, în *PSB*, vol. 17, p. 516)

„*La început era Cuvântul.*

Nimic nu este mai vechi ca începutul, dacă ne gândim la definiția *începutului*. Căci nu va exista niciodată vreun început al începutului[527], sau cugetându-se vreun alt început existent înainte; și așa, mai departe se va nega existența unui început adevărat[528]. Căci altfel, dacă se întâmplă să existe altul mai înainte de începutul adevărat, cuvântul nostru despre început va merge la nesfârșit, răsărind mereu altul și declarând

526. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Gândirea lui Pavel de Samosata mergea spre panteism, recunoscând în Hristos numai Dumnezeirea; a lui Marcion și Maniheu mergea spre dualism, recunoscând în Hristos numai umanul". (nota 660, p. 316)

527. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Deci *începutul*, înțeles ca început nu al unui lucru singular, ci început general, nu poate avea nimic înaintea lui. Cel ce era la acest început general este din eternitate". (nota 6, p. 19)

528. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă lumea n-are un început, ea e din veci. O lume deosebită de Dumnezeu este numai o lume care pe cineva ca început, care nu are la rândul lui un alt început. Dar e absurd a cugeta o lume, plină de mărginirile și imperfecțiunile evidente, care să nu aibă un început suprem, care e deci altfel decât ea, și care nu are o desăvârșire în lipsa Lui de început, El fiind începutul prin excelență. Spunându-se: *la început era Cuvântul*, El este pus în legătură cu lumea, care are un început. Lumea nu a apărut independent de El, spunându-se doar că El exista atunci când a apărut lumea. Ci El a fost cauza ei necauzată, cum spune Evanghelistul în versetul 3". (nota 7, p. 19)

ca al doilea pe cel la care s-a oprit căutarea noastră. Deci nu va fi început al începutului pentru cugetarea exactă și adevărată, ci cuvântul despre el va exprima infinitatea și necuprinderea lui. Deci mersul mereu înapoi neavând sfârșit și depășind măsura veacurilor, Fiul nefiind născut în timp, Se va afla existând mai degrabă etern împreună cu Tatăl, căci *era la început*.

Iar de era la început, spune-mi, ce minte va zbura peste puterea acelui *era*?[529] Când se va opri deci ca într-un sfârșit acel *era*, odată ce fuge mereu înaintea gândului ce-l urmărește și mereu înaintea cugetării ce-i urmează[530]? Uimit de aceasta, Prorocul Isaia zice: *Neamul Lui cine-l va spune? Că s-a luat de pe pământ viața Lui* (*Isaia* 53, 8). Căci cu adevărat ridicată de pe pământ este viața Unuia-Născutului, adică e mai presus de toată înțelegerea celor ce sunt pe pământ și mai presus de tot cuvântul, fiind de neexplicat. Iar dacă este peste mintea și cuvintele (rațiunile) din noi, cum ar fi El creat, când înțelegerea noastră nu poate circumscrie în timp și în cuvânt nici cele făcute?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, pp. 18-19)

„Căci un început prin sine nu s-ar putea cugeta niciodată[531] fără să tindă spre sfârșitul lui[532]. (...) Deci, fiindcă Fiul e mai vechi și decât veacurile înseși[533], e liber de calitatea de-a fi fost născut în timp". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 20)

„Afirmându-se deci de către unii că e unul dintre cei făcuți în timp, în mod necesar fericitul Evanghelist pornește cu asprime asupra celor ce învață astfel și scoate pe Fiul de sub orice robie și Îl înfățișează ca pe ființa liberă și stăpânitoare a tuturor și Îl afirmă existând în mod firesc în ea, zicând: *La început era Cuvântul*. Și unește cu termenul *la început* în mod folositor pe cel de *era*, ca să se înțeleagă nu numai plin de slavă, ci și înainte de veci. Și astfel a pus termenul *era* ca să înalțe înțelegerea celui ce cugeta la o naștere adâncă, necuprinsă și negrăită, ce are loc în afara timpului. Căci

529. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ce minte va putea trece dincolo de acel *era*? Aceasta pentru că nu se va putea trece pururi la alt și alt început, parcurgând orice măsură a veacurilor". (nota 8, p. 19)

530. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Acel *era* nu-și are o margine sau un sfârșit în trecut. Gândirea care vrea să sară dincolo de el e mereu anticipată de acel *era*. Sau acel *era* aleargă mereu înaintea gândirii care vrea să ajungă la capătul lui. Acel *era* are în sine nesfârșirea în timp și în veacuri. În zadar se silește gândirea să treacă peste ele pentru a ajunge la capătul acelui *era*. Acel *era* fuge mereu înaintea gândirii care vrea să-l ajungă". (nota 9, p. 19)

531. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu s-ar putea cugeta ceva care începe prin sine. Orice începe nu începe prin sine; deci nu are viața în sine. Fiul era la început. Aceasta înseamnă că Cuvântul n-a început vreodată să existe, că n-are început. Când spune despre Fiul că era la început, implică în această calitate a Lui faptul că El era atunci când a început ceva, adică lumea, să existe. El este înainte de orice început. Dar *El era la început* înseamnă și că în El este începutul lumii care a început să existe. Numai Cuvântul, implicând în El voința și gândirea, poate face să înceapă ceva nou cu adevărat. Altfel, toate sunt numai actualizări printr-o lege ceea ce e dat virtual într-o esență generală. De aceea, până la un anumit grad, și omul prin cuvânt e mereu început a ceva. Iar Dumnezeu-Cuvântul e început a toate. De aceea El a făcut lumea, ca s-o înnoiască mereu și ca oamenii să spună și să facă și ei mereu ceva". (nota 11, p. 20)

532. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ceea ce are un început – și-l are totdeauna prin altcineva – va avea și un sfârșit. Căci nu are în sine puterea existenței din veci și deci până în veci. Ca urmare, Fiul este Viața în Sine, neavând nici început, nici sfârșit, pentru că nu e din altcineva, deci nu e mărginit". (nota 12, p. 20)

533. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Veacurile reprezintă nu numai toate marile unități de timp, ci implică în ele și o legătură cu eternitatea. Căci eternitatea depășește toate unitățile temporale și străbate prin ele". (nota 14, p. 20)

termenul *era*, spus în mod nedefinit, la ce loc ne va opri, odată ce merge pururea înaintea minții ce-l urmărește? Și dacă socotește cineva că se află vreo oprire a lui, îl face pe acesta început a ceea ce e dincolo de orice drum[534].

*Era* deci *Cuvântul la început*, adică în Începutul cel peste toate, și existând din El în mod natural, și având o demnitate stăpânitoare. Iar dacă acest lucru este adevărat, cum va mai fi creat sau făcut? Unde se spune în general că *era*, în ce mod se va putea spune că vreodată nu era? Sau cum se va spune aceasta împotriva Fiului?[535]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 23)

„În cele dinainte (fericitul Ioan – n.n.) a învățat că Cuvântul era întru început, (adică) precum am spus mai înainte, în Dumnezeu-Tatăl[536]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 24)

## Hristos nu e simplă creatură

„(Cum de a fost posibil ca un om crescut în condiții modeste și sărace, care nu s-a bucurat de o educație mai aleasă și nici de o învățătură în ale oratoriei în stare să-l fi îndreptățit să poată vorbi mulțimilor în chip lingușitor și atrăgător, cum de a ajuns să fie conducător de popoare care răspândește în omenire o doctrină care desființează obiceiurile evreilor dar respectă încă pe prorocii lor și nimicește legile elinilor[537] mai ales în ceea ce privește divinitatea? Cum a fost posibil ca un astfel de om, crescut în aceste condiții, și Care, după cum spun chiar și dușmanii Lui, n-a avut de la cine să învețe ceva mai deosebit și mai important, Care n-a fost inițiat de nimeni într-o știință mai adâncă, să fi putut propovădui învățături atât de înalte despre judecata lui Dumnezeu, despre pedepsirea celor răi și despre răsplătirea celor buni, încât cuvintele Lui n-au convins numai pe oamenii simpli și neînvățați, ci și pe mulți din straturile mai sus puse și chiar persoane care sunt în stare să aprecieze, sub vălul expresiilor în aparență banale (care am putea spune că le îmbracă), învățături de o semnificație interioară ascunsă?" (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea I, cap. XXIX, în *PSB*, vol. 9, p. 54)

„Cine, dar, dintre cei care ar parcurge cât de cât cu atenție firea lucrurilor n-ar rămâne surprins de admirație în fața acestei ființe Care, prin mărirea Lui, a biruit și a lăsat în urmă toate măririle care au dus la decadență, și pe toți bărbații vestiți ai

534. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cuvântul era în Tatăl, dar acest *era*, fiind spus în mod indefinit, nu arată vreun moment în care a început să fie în Tatăl, ca Început al Lui. E în Tatăl dinainte de orice timp". (nota 22, p. 23)

535. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Când se spune că era la orice început sau în începutul a toate, Care este Tatăl, nu se mai poate spune că nu era vreodată. Deci se afirmă existența din eternitate a Fiului". (nota 23, p. 23)

536. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Ioan, folosind – în primul capitol al *Evangheliei* – pentru Hristos ca Dumnezeu numele de Cuvântul, a arătat prin aceasta caracterul de Persoană activă al Fiului în dialog cu Tatăl, deci cu altă Persoană, și, prin aceasta, a subliniat faptul că începutul tuturor nu e o esență, ci o comuniune supremă, gânditoare și liberă de Persoane. Sfântul Chiril numește mai des pe acest Cuvânt Fiul etern al Tatălui. Dar prin folosirea termenului *întru început* se indică nu atât relația Lui cu lumea, cum dă de înțeles traducerea lui în Biblia românească cu *La început*, ci cu Tatăl. Deși Îl numește mai mult Fiul, prin acest nume arată nu mai mult relația Lui cu Tatăl, cum o implică de altfel și termenul *Cuvântul* care *era* din eternitate". (nota 25, p. 24)

537. Nota Pr. T. Bodogae: „Adică ale păgânilor". (nota 70, p. 54)

tuturor timpurilor? De altfel, rar se întâmplă ca oamenii vestiţi să fi ajuns să dobândească un nume strălucit pentru mai multe isprăvi deodată, ci unul s-a distins prin filosofie, altul prin valoare militară, dintre barbari, unii prin forţa lor magică, alţii prin alte merite, dar totdeauna a fost mic numărul celor care, în acelaşi timp, au stârnit admiraţia altora, dar au şi dobândit o faimă reală. În schimb, pe lângă alte mari calităţi, Iisus e preamărit în acelaşi timp atât pentru înţelepciunea Lui, pentru minunile pe care le-a săvârşit, cât şi pentru atotputernicia cu care conduce lumea. El n-a silit ca un tiran pe cei din jurul Lui să-L urmeze, chiar dacă ar fi certaţi cu legile, nici ca un tâlhar care aţâţă pe cei din ceata lui împotriva oamenilor, nici ca un bogătaş care nu poartă de grijă decât de scopurile cu care leagă pe cei din jurul lui, şi nici ca unul dintre cei osândiţi de toată lumea, ci a acţionat totdeauna ca propovăduitor al învăţăturii lui Dumnezeu cel peste toate, al cinstirii care I se cuvine şi al întregii legi morale, învăţătură care are darul de a uni, în chip familiar, cu Dumnezeu Atotputernicul pe oricine îşi potriveşte viaţa cu a Lui". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea I, cap. XXX, în *PSB*, vol. 9, p. 55)

„Dar dacă n-ar fi fost decât om, nu ştiu cum s-ar fi încumetat să răspândească peste tot pământul credinţa Sa şi învăţătura Sa, şi cum ar fi fost în stare, fără ajutorul lui Dumnezeu, să-şi ducă planul la îndeplinire şi să biruiască pe toţi cei care se împotrivesc răspândirii învăţăturii Sale: regi, împăraţi, senat roman şi peste căpetenii şi popoare? Cum să pui în sarcina firii omeneşti, care n-ar avea la urma urmei nimic superior, puterea de a converti o atât de mare mulţime de oameni, şi încă nu numai oameni culţi, ci şi dintre cei care sunt foarte neînvăţaţi şi robiţi de patimile lor şi care pentru neştiinţa lor sunt cu atât mai greoi în întoarcerea spre renunţare cu cât sunt lipsiţi de raţiune? Întrucât, însă, Hristos este *puterea lui Dumnezeu şi înţelepciunea Tatălui* (*1 Corinteni* 1, 24) a rânduit toate acestea şi rânduieşte şi acum". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, cap. LXXIX, în *PSB*, vol. 9, p. 166)

„Căci cum ar spune adevărul despre Tatăl, acela care tăgăduieşte pe Fiul care ni L-a descoperit pe Tatăl? Sau cum ar cugeta drept despre Duhul, vorbind urât despre Cuvântul, Care-L dăruieşte? Şi cine va crede acestuia vorbind despre înviere, odată ce tăgăduieşte pe Hristos, Care S-a făcut pentru noi întâiul născut din morţi (*Coloseni* 1, 10)? Sau cum, nerecunoscând naşterea adevărată a Fiului din Tatăl, nu va rătăci şi în privinţa venirii Lui în trup? Căci şi iudeii de odinioară, tăgăduind pe Cuvântul şi zicând: *Nu avem alt împărat decât pe Cezarul* (*Ioan* 19, 15), au tăgăduit deodată cu aceasta toate şi s-au golit de sfeşnicul luminii, de mireasma mirului, de cunoştinţa prorociei şi de însuşi adevărul, iar acum, neînţelegând nimic, sunt ca cei ce umblă în întuneric". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, VIII, în *PSB*, vol. 15, pp. 162-163)

„Dar noi ne ţinem cu îndrăzneală de dreapta credinţă, pe temeiul dumnezeieştilor Scripturi, punând-o ca un sfeşnic în candelabru şi zicând: Acesta este Fiul adevărat al Tatălui, prin fire, propriu fiinţei Lui, înţelepciunea unic născută şi Cuvântul adevărat şi unic al lui Dumnezeu. Nu este creatură şi făptură, ci Născutul propriu al fiinţei Lui. De aceea e Dumnezeu adevărat de o fiinţă cu Tatăl adevărat. Iar ceilalţi, cărora le-a spus: *Eu am zis: dumnezei sunteţi* (*Psalmii* 81, 6) numai prin Împărtăşanie au pe Cuvântul prin Duhul, având harul acesta de la Tatăl. Căci e pecetea ipostasului Tatălui (*Evrei*

1, 3) şi lumină din lumină şi putere şi chip adevărat al ființei Tatălui[538]. Căci aceasta a spus-o Însuşi Domnul: *Cel ce Mă vede pe Mine a văzut pe Tatăl* (*Ioan* 12, 9).

Şi a existat pururea şi nu a fost niciodată când nu a fost. Căci Tatăl fiind veşnic, veşnic este şi Cuvântul şi Înțelepciunea Lui[539]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, IX, în *PSB*, vol. 15, pp. 163-164)

„Să răspundă (arienii – n.n.) ținând seama de ceea ce s-a spus: *Dumnezeu era Cuvântul* (*Ioan* 1, 2). Mai bine zis: să răspundă la întrebare înşişi susținătorii ereziei, ținând seama de aceste cuvinte. Că din acest cuvânt se va cunoaşte ce se cuvine să se spună despre întreaga învățătură a ambelor părți: de era Cuvântul sau nu era; de a fost pururea sau a fost cândva când n-a fost; de a fost veşnic sau de la cineva şi de cândva; de este Dumnezeu adevărat sau prin fapta altcuiva şi prin împărtăşire şi prin închipuire; de trebuie să fie numit unul dintre cele făcute sau să fie văzut în unire cu Tatăl; de e neasemenea după ființă cu Tatăl sau de e asemenea şi propriu ființei Tatălui; de e făptură sau prin El s-au făcut făpturile; de e Cuvântul Tatălui sau altul decât Acesta". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, IX, în *PSB*, vol. 15, p. 164)

„Dacă Dumnezeu este Făcător şi Ziditor, dar creează făpturile prin Fiul şi nu se pot cunoaşte cele făcute decât ca făcute prin Cuvântul, cum nu e o blasfemie ca odată ce Dumnezeu este Făcătorul, să se spună că şi Cuvântul Lui Ziditor şi Înțelepciunea Lui n-au fost cândva? Căci aceasta este egal cu a zice că nici Dumnezeu nu e Făcător, neavând din Sine pe Cuvântul Creator în care creează, ci e venit din afară şi e străin Lui şi neasemenea Lui, după ființă[540].

Apoi să ne spună, mai bine zis să vadă, greşeala ce o săvârşesc zicând: *Era cândva când nu era* şi *nu era înainte de a Se naşte*. Căci dacă Fiul nu e din veci împreună cu Tatăl, nu e Treimea din veci, ci mai înainte a fost monadă şi S-a făcut Treime mai târziu prin adaos, deci cunoştința lui Dumnezeu despre Sine a crescut şi s-a constituit cu înaintarea vremii[541]. Şi iarăşi, dacă Fiul nu e născut propriu al ființei Tatălui, ci a fost făcut din nimic, Treimea însăşi a luat existența din nimic şi a fost cândva când n-a fost. Şi o vreme Treimea e cu lipsă, apoi e deplină. A fost cu lipsă înainte de a se fi făcut Fiul, şi deplină după ce a fost făcut. Şi deci şi făcutul se numără împreună cu Făcătorul[542], şi

538. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul e Chipul sau Pecetea Tatălui imprimată viu în interiorul Lui. Ca să folosim ca imagine o realitate din lume: într-o mare iubire eu trăiesc eu-ul cel iubit în interiorul eu-ului meu ca şi eu-ul propriu, cu tot conținutul lui de simțiri. Simțirile lui sunt simțirile mele, dar rămân şi ale lui; dar simțirile lui sunt în acelaşi timp provocate de mine. Eu mă văd trăit în el şi prin aceasta e chipul meu, şi eu îl trăiesc în interiorul meu". (nota 9, pp. 161-164)

539. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Niciodată n-a lipsit în Dumnezeu calitatea de Tată şi de Fiu. Căci, dacă ar fi apărut acestea după un timp, Dumnezeu ar fi supus unei evoluții, deci unei legi care ar fi superioară Lui şi atunci El n-ar mai fi Dumnezeu". (nota 10, p. 164)

540. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Dumnezeu nu are o Rațiune ipostatică, n-a putut face lumea prin Ea. În acest caz e făcută după o rațiune nedumnezeiască, fiind un fel de realitate total străină, adică nici nu e propriu zis opera lui Dumnezeu. Dumnezeu nu are în acest caz o Rațiune după care şi prin care să creeze lumea. Nici nu se mai poate şti dacă mai există propriu zis un Dumnezeu, sau dacă El mai are vreo legătură cu lumea". (nota 31, p. 175)

541. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta înseamnă o evoluție panteistă involuntară a unei realități care nu poate fi numită Dumnezeu". (nota 31a, p. 175)

542. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Completându-Se cu Cuvântul făcut mai târziu, Treimea astfel completată nu se mai poate spune că e Treime. Pentru că ea nu e pur nefăcută, sau necreată, ci e un amestec din necreat

Cel ce S-a făcut cândva e socotit împreună cu Cel pururea existent şi – ce e mai mult – Treimea e socotită neasemenea cu Ea însăşi, constând din firi străine şi deosebite. Iar aceasta înseamnă a nu spune alta decât că firea Treimii e ceva făcut. Şi cum ar întemeia ea o dreaptă credinţă, dacă nu e asemenea ei însăşi, ci se completează din ceea ce adaugă timpul şi uneori nu e aşa, alteori e aşa? Căci ea va lua iarăşi un adaos din afară de ea şi aceasta, la nesfârşit, dat fiind că odată şi la început s-a constituit din adaosuri. Nu încape îndoială în acest caz că ea se şi micşorează. Căci cele ce se adaugă e vădit că se pot şi înlătura.

Dar nu este aşa (simplă creatură – n.n.); să nu fie". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, XVII-XVIII, în *PSB*, vol. 15, pp. 175-176)

„Căci dacă există Dumnezeu, ca lumină, există şi strălucirea ei; şi dacă există suportul, există şi chipul lui întreg; şi dacă există Tatăl, există şi adevărul. Să se gândească deci cei ce fac atârnător chipul şi arătarea dumnezeirii de timp, în ce prăpastie de rătăcire cad. Pentru că dacă n-a fost Fiul înainte de a Se naşte, nu a fost pururea Adevărul[543]. Dar aceasta nu e îngăduit să se spună. Căci existând Tatăl, a fost pururea în El Adevărul, Care este Fiul cel ce zice: *Eu sunt Adevărul* (*Ioan* 14, 6); şi subzistând suportul, numaidecât e drept să fi fost şi arătarea şi chipul lui. Căci nu se zugrăveşte din afară Chipul lui Dumnezeu, ci Însuşi Dumnezeu este Născătorul Lui, în care privindu-Se pe Sine Se bucură de El, cum Însuşi Fiul zice: *Eu eram întru care Se bucura* (*Pildele lui Solomon* 8, 30). Când deci nu Se privea Tatăl în chipul Său?[544] Sau când nu Se bucura de El, ca să îndrăznească ei să spună: *Chipul este din nimic* şi: *Nu se bucura Tatăl, înainte de a Se face Chipul.* Dar cum S-ar vedea Făcătorul şi Creatorul pe Sine într-o fiinţă creată şi făcută? Căci Chipul trebuie să fie aşa cum este şi Tatăl Lui". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, XX, în *PSB*, vol. 15, pp. 180-181)

---

şi creat. În general, nu se mai face o deosebire netă între necreat şi creat. Arianismul era în fond tot un panteism, nefăcând o distincţie netă între necreat şi creat". (nota 31b, p. 175)

543. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Adevărul ca ceva veşnic nu poate fi unde realitatea se completează prin evoluţie. O realitate lipsită de raţiune, sau de conştiinţa de sine, nu cuprinde totul, deci nu e adevărul". (nota 44a, p. 180)

544. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „S-ar putea spune că Sfântul Atanasie identifică pe Fiul cu conştiinţa de Sine a Tatălui. Căci conştiinţa de sine nu înseamnă altceva decât gândirea la sine, vederea spirituală a sinei proprii, a întregii fiinţe proprii. De-abia aceasta dă putinţa pentru conştiinţa despre altele, în cazul lui Dumnezeu, putinţa gândirii la crearea altor lucruri şi la susţinerea şi desăvârşirea lor. Dumnezeu nu putea fi lipsit cândva de conştiinţa de Sine şi de bucuria de Sine, dată fiind plenitudinea Sa. Propriu-zis aceasta e caracteristica personală a conştiinţei de Sine. Dar conştiinţa de Sine a lui Dumnezeu nu-L lasă într-o singurătate monopersonală. De altfel, şi omul prin conştiinţa de sine se află oarecum într-o convorbire cu sine, e scos din singurătatea absolută. Orice exprimare a omului, care rămâne statornică şi vie, e ca un alt sine (o poezie mare, de exemplu). Dar la Dumnezeu orice exprimare e totală. Fără această exprimare şi conştiinţa de Sine a Lui s-ar afla într-o totală neştiinţă de Sine. Ea e un fel de reduplicare, de ieşire din singurătate care e egală cu inconştienţa. Pe om conştiinţa îl mustră pentru faptele rele, aproape ca o persoană; îl face să se bucure pentru faptele bune, aproape ca de ale altei persoane. Se poate spune că în om conştiinţa reprezintă gândul la ce-ar spune alte persoane despre el. În orice caz ea implică legătura omului cu alte persoane (şi, în ultima analiză, cu Dumnezeu); reprezintă judecata altor persoane aflate alături de el, pentru că asemenea persoane nu există în interiorul lui. Dar la Dumnezeu conştiinţa de Sine trebuie să fie ea însăşi o altă persoană. Desigur precum în om conştiinţa nu reprezintă numai ceva deosebit de om, ci şi ceva al lui, fiind însă şi ceva deosebit de el în ea, cu atât mai mult în Dumnezeu conştiinţa este şi a Tatălui, dar ea reprezintă şi pe Fiul. În ea Se întâlneşte Tatăl cu Fiul, mai mult decât se întâlneşte în conştiinţa unui om el însuşi cu ceilalţi. Fără Fiul Tatăl nu S-ar cunoaşte pe Sine şi fără Tatăl Fiul n-ar fi conştient ca Chip ipostatic al Lui. A se privi pe sine spiritual e una cu conştiinţa de sine. Dumnezeu nu a fost niciodată fără conştiinţa care să-I dea siguranţa despre Sine ca un Altul". (nota 45, pp. 180-181)

„Iar dacă ei (arienii – n.n.) vorbesc despre Dumnezeu și despre Cuvântul Lui, să adauge cele ce lipsesc la întrebare și să întrebe așa: Dumnezeu cel ce este a fost cândva fără Cuvânt (Rațiune)? Și fiind lumină, a fost vreodată neluminos? Sau a fost pururea Tată al Cuvântului? Sau iarăși: Tatăl cel ce este a făcut pe Cuvântul care nu exista sau care nu era, sau Îl are pe Cuvântul care e propriu ființei Sale ca născut pururea, împreună cu El? Întrebând așa, se vor arăta că întreabă despre Dumnezeu și despre Cel din El și îndrăznesc să discute despre Dumnezeu în mod sofistic. Și cine va putea să-i rabde, spunând că Dumnezeu a fost cândva fără Cuvânt (fără Rațiune)? Căci iarăși au căzut în cele de mai înainte. Pentru că, chiar dacă încearcă să ocolească aceasta și să o acopere cu sofismele lor, nu pot. Fiindcă nimeni nu voiește nici măcar să-i audă îndoindu-se de faptul că Dumnezeu nu a fost pururea Tată, ci S-a făcut mai pe urmă, ca de la aceasta să ajungă la născocirea că și Cuvântul (Rațiunea) Lui nu a fost cândva[545]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, XXI, în *PSB*, vol. 15, p. 182)

„Negând pe Cuvântul (Rațiunea), fără rațiune e și întrebarea lor[546]. Căci precum dacă cineva văzând soarele ar întreba despre strălucirea lui și ar zice: *acest soare care este a dat o strălucire care nu este, sau care este?*, s-ar socoti că nu are o cugetare cuminte, ci prostească, pentru că ceea ce este din lumină cugetă că e din afară și întreabă despre ea, când, unde și cum, și dacă a fost făcută, la fel, cel ce cugetă unele ca acestea despre Fiul și Tatăl și întreabă despre ele, e stăpânit de o nebunie cu mult mai mare, pentru că Îi aduce Tatălui din afară pe Cuvântul cel din Tatăl, și pe Cel născut din fire Îl numește, născocind, făptură, zicând: *Nu era înainte de a Se naște*. Să audă însă la întrebarea lor că Tatăl cel ce este a făcut pe Fiul care era. Căci *Cuvântul trup S-a făcut* (*Ioan* 1, 14). Și fiind El Fiul lui Dumnezeu, Tatăl L-a făcut la sfârșitul veacurilor și Fiu al Omului". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, XXV, în *PSB*, vol. 15, p. 187)

„Deci dacă Apostolul ar fi spus: *Fiul întrece pe îngeri cu atât mai mult, sau e cu atât mai mare*, ați fi avut motiv să comparați pe Fiul cu îngerii. Dar zicând că e mai presus și atâta se deosebește, cât se deosebește Fiul de robi, Îl arată ca fiind altul pe Cel ce a întemeiat toate; Îl arată ca altul decât toți creați. Iar fiind altul și de altă ființă decât firea celor creați, ce comparație și asemănare ar putea fi între ființa Lui și cele create? Și dacă L-ar cugeta cineva asemănător, l-ar respinge Pavel care zice: *Căci căruia dintre îngeri i-a spus vreodată: Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut?* Iar de îngerii Săi tot el zice: *Cel ce face pe îngerii Săi duhuri și pe slujitorii Lui pară de foc* (*Evrei* 1, 5, 7)". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, LVII, în *PSB*, vol. 15, p. 223)

545. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Când arienii încep să întrebe, bazați pe ceea ce se întâmplă la oameni (de ex.: *Ai avut un copil înainte de a-l naște?*), oamenii pot fi amăgiți. Dar când încep să-i întrebe pornind de la Dumnezeu (*A fost vreodată când Tatăl n-a fost Tată?*), oamenii resping imediat erezia lor, anume că Tatăl n-a fost totdeauna Tată, căci nu admit să se introducă în Dumnezeu o astfel de schimbare". (nota 59, p. 185)

546. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cine întreabă caută un sens, o rațiune. Dacă nu e o Rațiune supremă, o Rațiune ca fundament al realității, nu poate fi rațiune în nimic, nici întrebare despre ea. Însuși faptul că întrebăm, că trebuie să întrebăm, însemnează că e o rațiune în toate, deci și în fundamentul ultim al tuturor spre care înaintăm întrebând mereu. Aceasta cu atât mai mult, pentru că cine începe să întrebe nu se oprește niciodată, până nu urcă cu întrebările până la ultima cauză, până la ultimul sens, la care însă nu află răspuns deplin niciodată, pentru că e dincolo de tot ce pricepem noi, dar despre care dăm răspunsuri tot mai adecvate". (nota 63, p. 187)

„*La început, Doamne, ai întemeiat pământul și cerurile sunt lucrul mâinilor Tale. Acestea vor pieri, iar Tu rămâi* (*Evrei* 1, 8, 10, 11). Din acestea ar putea vedea și ei, dacă ar voi, că altul este Făcătorul și altele făpturile. Acela este Dumnezeu, iar acestea sunt creaturi făcute din cele ce nu sunt. Căci ceea ce spune acum că acestea vor pieri, nu o spune pentru că zidirea este spre pieire, ci ca să arate firea celor făcute din sfârșitul lor. Pentru că cele ce pot pieri, chiar dacă nu pier din cauza harului Celui ce le-a făcut pe ele, totuși s-au făcut din cele ce nu sunt și ele mărturisesc că n-au fost cândva.

De aceea, întrucât acestea au o astfel de fire, despre Fiul se spune *dar Tu rămâi*, ca să se arate eternitatea Lui. Căci neavând putința să piară, cum au cele făcute, ci având rămânerea de-a pururi, e străin Lui să I se spună că *nu era înainte de a Se naște*; ci Îi este propriu să fie de-a pururi și să rămână împreună cu Tatăl". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, LVIII, în *PSB*, vol. 15, p. 224)

„Dacă deci nu e Fiu, să I se spună făptură și să I se atribuie și Lui toate cele ale făpturilor. Și să nu se mai spună că e Fiul unic și Cuvântul, și Înțelepciunea. Și Dumnezeu însuși să nu Se mai numească Tată, ci numai Făcător și Creator al celor făcute de El. Și să se socotească zidirea chip și pecete a voii creatoare a Lui. Iar El, potrivit socotinței lor, să nu se mai considere ca având fire născătoare, ca să fie din ființa Lui Cuvântul, Înțelepciunea și peste tot un Chip[547]. Căci dacă nu e Fiu, nu e nici Chip. Iar nefiind Fiu, cum spuneți că Dumnezeu este Creator, dacă toate cele făcute se fac prin Cuvântul și întru înțelepciune și fără Acesta nu s-ar putea face ceva și, dacă, chiar și după voi, fără El nu are întru cine și prin cine să facă toate? Iar dacă ființa dumnezeiască nu e, după voi, roditoare, ci pustie, ca o lumină ce nu luminează, ca un izvor uscat, cum nu vă rușinați să spuneți că are o lucrare (energie) creatoare? Și desființând ceea ce e după fire, cum nu vă rușinați voind să preferați ceea ce e după voință?[548] Căci dacă pe cele din afară și care nu au fost mai înainte, voind să fie, le creează și Se face Făcător al lor, trebuie socotit că e cu mult mai înainte Tată al Celui născut din ființa Lui". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, II, în *PSB*, vol. 15, pp. 232-233)

---

547. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă nu e un Fiu, ca chip al lui Dumnezeu Tatăl prin care se aduce la existență creațiunea, creațiunea iese direct din dumnezeu ca chip al lui. În acest caz creațiunea e o emanație din dumnezeu în sens panteist. Așa-zisul dumnezeu în acest caz e o esență, din care iese fără voia ei lumea. Totul e supus atunci unei fatalități oarbe, fără sens. Numai distincția între un Fiu care e din ființa lui Dumnezeu, ca Tată, și între o lume creată prin voința lui Dumnezeu, evită panteismul, salvându-se transcendența lui Dumnezeu de o lume neidentificată cu El și nesupusă exclusiv unor legi involuntare. Numai în acest caz lumea e creată prin voința lui Dumnezeu, fiind deosebită de ființa Lui; și dacă e creată prin voință, e creată și prin cugetare, căci voința liberă nu lucrează fără cugetare și fără un scop. Dacă Dumnezeu nu e un Tată care are un Fiu, El n-are o viață personală. Căci un dumnezeu monopersonal, fiind lipsit de o viață personală întreținută de o comuniune interpersonală, nu e propriu zis un Dumnezeu personal. El e mai degrabă o esență din care lumea iese fără voia Lui. De aceea un dumnezeu monopersonal nu poate avea o voință și o simțire iubitoare și deci o cugetare liberă. El nu are în acest caz o conștiință de sine, prin care își vede chipul său; nu are propriu zis o sine. Numai un Dumnezeu cunoscându-Se pe Sine în chipul Său vede bogăția Sa și poate cugeta și avea o lume conformă ei". (nota 1, p. 232)

548. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu poate avea o lucrare operând ceva în extern dacă nu e roditor prin ființă. Omul poate lucra asupra unei lumi exterioare, pentru că e roditor și prin ființa lui. Dar până la un punct și lumea ține de el, îl completează pe el. Totuși e deosebire și la el între ceea ce naște și ceea ce face omul. Ceea ce face e mai mult opera voinței, decât ceea ce naște. La animale nu e nici nașterea, nici mișcarea între lucruri cu efectele ei, opera voinței. Ele sunt mai identificate cu natura. Dar la om relațiile interpersonale au ca premize nașterile, deci unitatea de natură; așa e și la Dumnezeu". (nota 2, p. 233)

„Nu împotriva noastră este lupta arienilor, ci, prefăcându-se că luptă cu noi, luptă de fapt cu dumnezeirea însăși. Căci dacă ar fi fost a noastră spusa: *Acesta este Fiul Meu* (*Matei* 17, 5), disprețuirea lor din partea noastră ar fi fost mică. Dar dacă spusa este a Tatălui, precum a fost auzită de ucenicii înșiși, și dacă Însuși Fiul zice despre Sine: *Înainte de toți munții M-a născut pe Mine* (*Pildele lui Solomon* 8, 25), cum nu se luptă și ei împotriva lui Dumnezeu ca giganții mitologiei, având limba sabie ascuțită a necredinței, cum spune psalmistul (*Psalmii* 56, 5)? Nu s-au temut nici de glasul Tatălui, n-au respectat nici cuvintele Mântuitorului, n-au crezut nici sfinților. Dintre aceștia unul scrie: *Care e Strălucirea slavei și Chipul ipostasului Lui* (*Evrei* 1, 3) și: *Hristos, puterea lui Dumnezeu și Înțelepciunea lui Dumnezeu* (*1 Corinteni* 1, 24); iar psalmistul zice: *Că la Tine este izvorul vieții, întru lumina Ta vom vedea lumină* (*Psalmii* 35, 10) și: *Toate cu înțelepciune le-ai făcut* (*Psalmii* 103, 24). Iar prorocii zic: *Și a fost Cuvântul Domnului către mine* (*Ieremia* 2, 1). Și Ioan zice: *La început era Cuvântul* (*Ioan* 1, 1); iar Luca: *Precum ne-au predat nouă cei ce au fost de la început văzătorii și slujitorii Cuvântului* (*Luca* 1, 2). La rândul lui, David zice iarăși: *A trimis pe Cuvântul Său și i-a vindecat pe ei* (*Psalmii* 106, 20).

Toate acestea țintuiesc la stâlp erezia ariană și arată veșnicia Cuvântului și că nu e străin, ci propriu ființei Tatălui. Căci cine a văzut vreodată lumină fără strălucire? Sau cine îndrăznește să spună că e străin chipul de ceea ce subzistă? Sau cum nu e un aiurit cel ce spune că Dumnezeu a fost vreodată fără Cuvânt (Rațiune) și fără Înțelepciune? Căci astfel de pilde și astfel de chipuri le-a dat Scriptura, ca, firea omului fiind neputincioasă, să înțeleagă pe Dumnezeu și să putem să pricepem pe cât e cu putință din acestea, fie măcar cât de puțin și de întunecos, ceva cu privire la El". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, XXXII, în *PSB*, vol. 15, pp. 266-267)

„Dacă Fiul ar fi creatură, omul ar fi rămas muritor, nefiind unit cu Dumnezeu. Căci nu creatura a unit vreodată creaturile cu Dumnezeu, având și ea să caute pe cineva care să o unească cu El[549]. Nici nu poate o parte a creației să fie mântuitoare a creației, având ea însăși ea nevoie de mântuire". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, LXIX, în *PSB*, vol. 15, p. 308)

„Astfel a luat și trupul făcut și omenesc, ca, înnoindu-l în calitate de Făcător, să-l îndumnezeiască în Sine, și așa să ducă în împărăția cerurilor pe toți după asemănarea aceluia. Dar nu s-ar fi îndumnezeit omul unindu-se tot cu o creatură, deci dacă Fiul n-ar fi fost Dumnezeu adevărat. Nici n-ar fi îndrăznit omul să stea în fața Tatălui, dacă n-ar fi Cuvântul prin fire și adevărat al Lui, Cel ce a îmbrăcat trupul. Și precum nu ne-am fi eliberat de păcat și de blestem, dacă trupul pe care l-a îmbrăcat Cuvântul n-ar fi fost trup omenesc[550] – căci nu avem nimic comun cu ceea ce ne este străin – așa nu

549. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai Cel necreat poate lega cu Sine ceea ce e creat, în așa fel ca să-l scape de amenințarea nimicului din care a fost adus la existență. Între existentul necreat și nimic este o prăpastie, pe care numai Necreatul existent o poate trece, putând aduce la existență creatura din nimic. Dar putând face aceasta, Dumnezeu poate rămâne continuu prezent cu puterea Sa în creatură, în vreme ce creatura nu poate ieși prin ea din nimic ca să se unească cu Dumnezeu, nici nu poate sili pe Dumnezeu să rămână unit cu ea". (nota 178, p. 308)

550. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă ar fi îmbrăcat Cuvântul trupul altei specii, nu s-ar fi mântuit neamul omenesc. Pe cât de important e pentru oameni faptul că Cuvântul e Dumnezeu, tot pe atât de important e faptul că a luat trupul nostru". (nota 185, p. 309)

s-ar fi îndumnezeit omul dacă Cuvântul care S-a făcut trup n-ar fi fost prin fire din Tatăl și cu adevărat și propriu al Lui. Căci de aceea s-a făcut această unire, ca omul prin fire să se unească cu Cel prin fire Dumnezeu și mântuirea omului și îndumnezeirea lui să fie sigură. Deci cei ce tăgăduiesc că Fiul este prin fire din Tatăl și propriu ființei Lui să tăgăduiască și că a luat trupul adevărat omenesc din Pururea-fecioara Maria. Căci n-am mai fi avut niciun folos nici dacă Cuvântul n-ar fi fost Fiul prin fire și adevărat al lui Dumnezeu, nici dacă n-ar fi fost trup adevărat cel pe care l-a luat". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, LXX, în *PSB*, vol. 15, pp. 309-310)

„Fiul este *Cel ce este*[551] și Dumnezeu peste toate, ca și Tatăl. Aceasta s-a arătat. El nu este făcut, ci e Făcător[552]; nu este creat, ci Creator și Făcător al lucrurilor Tatălui. Căci prin El s-au făcut veacurile (*Evrei* 1, 2)[553]. Și *toate printr-Însul s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut*[554]. Precum a învățat Apostolul din psalm, El a întemeiat la început pământul și cerurile sunt lucrurile mâinilor Lui (*Evrei* 1, 10; *Psalmii* 101, 26)". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistola a doua către același Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, IV, în *PSB*, vol. 16, p. 71)

„(...) *Iar de ziua sau de ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii, nici Fiul.* Cuvântul are un înțeles bun. Aceia (ereticii arieni - n.n.) însă socotesc că zicând *nici Fiul*, se arată ca neștiutor, fiindcă e creatură. Dar nu este așa. Nicidecum! Căci precum zicând: *M-a zidit* a zis-o omenește, așa zicând *nici Fiul* a spus-o tot omenește. Și a spus-o dintr-o pricină binecuvântată. Căci fiindcă S-a făcut, precum s-a scris, om, iar propriu omului este să nu știe, și să flămânzească și celelalte (pentru că nu știe, de nu aude și nu află), de aceea Își arată și neștiința omului, ca unul ce S-a făcut om: întâi, ca să arate că are cu adevărat trup omenesc; apoi ca, având neștiința omenească în trup, eliberând-o și curățind-o de toate, să înfățișeze Tatălui umanitatea sfântă și desăvârșită[555]".

551. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „El e pururea Cel ce este, nu ceva ce n-a fost vreodată, sau a fost numai gândit de altcineva și a fost făcut de acela. Nu se poate merge așa la infinit. El e Cel ce este într-un prezent etern, nu ceva ce a fost făcut cândva". (nota 133, p. 71)

552. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă nu se face, e veșnic. Dacă e Făcător, e numai Subiect, nu e obiect în nicio privință". (nota 134, p. 71)

553. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă prin El s-au făcut veacurile, El este înainte de veacuri, din eternitate. Deci n-a fost făcut cândva". (nota 135, p. 71)

554. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă *toate printr-Însul s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut din câte s-au făcut,* El nu e din cele făcute. El este pur și simplu din eternitate prin Sine. Nimic n-a avut putere peste El, care să-L facă. El e liber în mod absolut, deci e Persoana absolută, neavând în El nimic de obiect, nimic supus unei puteri superioare. Toate cele supuse, dependente, se explică în existența lor printr-o realitate nesupusă vreunei puteri superioare, vreunei legi. E Subiect absolut în putere și libertate. Mai mult, toate cele ce au o dependență, dovedindu-se ca făcute, sunt dependente de El și nu poate fi ceva independent de El. Căci atunci n-ar fi putut să facă toate câte s-au făcut. Ar fi strâmtorat de acela care n-a fost făcut de El. N-ar fi Atotputernic și Atotțiitor". (nota 136, p. 71)

555. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trebuia ca foamea, setea, neștiința, frica de moarte, moartea să le învingă ca om ajutat de Dumnezeu, dinăuntru, căci nu se putea întări firea noastră împotriva lor fără a face și ea un efort prin voința ei liberă. Iar puterea dumnezeiască nu putea susține efortul omenesc decât comunicându-i-se umanității de însuși ipostasul dumnezeiesc, care i-a devenit ipostas propriu. Oarecum Însuși Subiectul dumnezeiesc biruia în Hristos slăbiciunile omenești și moartea, dar folosindu-Se și de eforturile omenești, sau suportându-le pe acestea ca un om. Ipostasul dumnezeiesc, devenit ipostas al firii noastre, a coborât în lucrarea Sa la nivelul posibilităților maxime a lucrării omenești. Un Dumnezeu care ne-ar comunica puterea Sa numai din exterior, nefăcându-Se El însuși subiectul firii omenești și necomunicându-i acesteia Duhul Său care-i dă tărie, n-ar putea birui slăbiciunile și moartea omului de pe urma păcatului. Prin aceasta firea omenească e

(Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistola a doua către același Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, IX, în *PSB*, vol. 16, p. 77)

„(...) zicând: *Nimeni nu știe, nici Fiul*, o zice iarăși ca om. Căci e propriu oamenilor să nu știe. Dar zicând: *Nimeni nu cunoaște pe Tatăl decât Fiul nici pe Fiul, decât Tatăl* (*Matei* 11, 27), El arată că cunoaște cu mult mai mult decât făpturile. De aceea ucenicii au spus Domnului, în *Evanghelia după Ioan*: *Acum știm că toate le știi* (*Ioan* 16, 30). E vădit deci că nu e nimic ce nu știe El, Care e Cuvântul prin care toate s-au făcut. Iar între toate fiind și ziua aceea, fără îndoială că prin El va fi și ziua aceea, chiar dacă strigă arienii contrarul, în neștiința lor". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistola a doua către același Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, IX, în *PSB*, vol. 16, p. 77)

„Cine ar putea descrie mărimea copleșitoare a nebuniei lor? Sau cine, cum a spus prorocul, ar putea găsi ceva asemănător cu necinstirile aduse de ei lui Dumnezeu? Au arătat prin acestea mai drepți pe sodomiți și au întrecut neștiința elinilor. Au întrecut și pe vrăjitorii lui Faraon și nu se pot asemăna decât cu arienii cei nebuni, uniți în aceeași necredință. Căci iudeii, văzând faptele Tatălui prin Fiul, le atribuie lui Beelzebut. Iar arienii văzând și ei aceleași fapte, numără pe Domnul, care le săvârșește, între creaturi, spunând că El este din cele ce nu sunt; și că nu era înainte de a fi făcut. Fariseii privind pe Domnul în trup bombăneau, zicând: *Pentru ce Tu, om fiind, Te faci pe Tine Dumnezeu?* (*Ioan* 10, 33). Iar dușmanii lui Hristos, văzându-L pătimind și dormind, Îl hulesc, zicând: Cel ce le suferă pe acestea nu poate fi Dumnezeu adevărat și de o ființă cu Tatăl.

Și în general, dacă ar voi să cerceteze cineva în paralel urâtele cugetări ale ambelor grupuri, i-ar afla, cum am spus înainte, căzuți împreună în groapa aceleiași nebunii". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, „Către același episcop Serapion", XXII, în *PSB*, vol. 16, p. 106)

„De aceea Domnul a declarat de neiertat osânda pentru acestea atât a unora, cât și a altora, zicând: *Oricăruia care ar grăi împotriva Duhului Sfânt, nu i se va ierta nici în veacul acesta nici în cel viitor* (*Matei* 12, 32). Și pe drept cuvânt. Căci cel ce neagă pe Fiul, pe cine rugându-l, îl va putea avea ca Mântuitor? Sau ce viață, sau odihnă va aștepta, cel ce respinge pe Cel ce a zis: *Eu sunt viața* (*Ioan* 14, 6)[556]; și: *Veniți la*

---

dăruită și se dăruiește Tatălui curățită și sfințită de Însuși Fiul prin puterea întăritoare a Duhului, ca fire proprie a Lui. În Fiul Său Tatăl iubește și omenescul asumat de Fiul Său în care trece și Duhul ce Se odihnește în Fiul Său din eternitate. Avem aici sensul ontologic al mântuirii, derivând din relația Persoanelor treimice, nu cel juridic care s-a dezvoltat în Occident". (nota 146, p. 77)

556. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Hristos nu e Fiul lui Dumnezeu, oamenii n-au pe nimeni care, luând firea lor, să le asigure învierea și viața eternă. N-au în cine fi prezentați în fața Tatălui, ca ridicați din starea care-i duce, prin lucrarea păcatului în ei, sau a urmărilor păcatului, la moartea eternă. N-are cine să dea lumii acesteia un rost. În sensul acesta, cel ce disprețuiește pe Hristos, declarând că nu e Dumnezeu, nu poate avea iertare de păcate nici în viața aceasta, nici în cea viitoare. Căci cine va mijloci pentru el în fața Tatălui, ca să fie iertat? Cine îi va putea asigura în El viața veșnică întru fericire? În acest sens de existența unui Fiu etern în Dumnezeu și de întruparea Lui depinde viața veșnică a oamenilor întru fericire și sensul vieții lor în lume și însuși sensul lumii legată de oameni. Numai în acest caz, lumea aceasta și viața oamenilor în ea nu se arată ca singura realitate, ci ca creată de un Dumnezeu personal, etern și ca atare putând fi scăpată de corupere și moarte și căpătând un sens. În afară de Hristos ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, totul e fără sens. Omul capătă adâncime de taină și de valoare nesfârșită numai

*Mine toți cei obosiți și împovărați și Eu vă voi odihni* (*Matei* 11, 28)[557]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, „Către același episcop Serapion", XXII-XIII, în *PSB*, vol. 16, p. 106)

„Și mințind odată niște arieni că el (Cuviosul Antonie – n.n.) cugetă aceleași ca ei, s-a supărat și s-a mâniat împotriva lor. Apoi, rugat de episcopi și de toți frații, a coborât din munte și venind în Alexandria, i-a dat pe față în predici pe arieni, spunând că erezia lor e cea mai rea și înaintemergătoarea lui Antihrist. Și învăța poporul că Fiul nu este făptura lui Dumnezeu, nici n-a fost făcut din cele ce nu sunt, ci că e Cuvântul veșnic și Înțelepciunea ființei Tatălui. Pentru aceea, este necredincios lucru a spune: *Era cândva când nu era*. Căci Cuvântul a fost pururea existând împreună cu Tatăl. *De aceea să nu aveți nicio comuniune cu preanecredincioșii arieni. Căci lumina nu are nimic comun cu întunericul. Voi sunteți creștini binecredincioși; iar aceia, spunând că Fiul și Cuvântul cel din Tatăl este făptură, nu se deosebesc întru nimic de păgâni, închinându-se făpturii în locul Creatorului Dumnezeu (*1 Corinteni 6, 14*). Credeți că și zidirea însăși e scârbită de ei, că numără pe Ziditorul și Domnul tuturor, întru Care toate s-au făcut, între cele făcute.*

Poporul întreg se bucura auzind dată anatemei erezia dușmană lui Hristos de un astfel de bărbat". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXVIII-LXIX, în *PSB*, vol. 16, p. 232)

„Iar cugetarea apoasă despre El constă în a socoti că nu este Dumnezeu după fire, ci în a-L coborî în planul făpturilor. E ceea ce nu pregetă a face unii cu neștiință, trăgându-L spre voia lor și făcându-L ca pe o hrană a nedredinței lor[558]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea a II-a, 2, în *PSB*, vol. 39, p. 291)

„Dumnezeieștile Scripturi dau Fiului multe și felurite nume. Căci spun că El este Înțelepciunea și Puterea Tatălui, după spusa lui Pavel: *Hristos e Puterea și Înțelepciunea lui Dumnezeu* (*1 Corinteni* 1, 24). S-a mai spus că este Lumina si Adevărul Lui, după cum e cântat de unul dintre Sfinți în Psalm: *Trimite lumina Ta și adevărul Tău* (*Psalmii* 42, 3). I s-a spus și Dreptate, după spusa: *Întru dreptatea Ta fă-mă să viețuiesc* (*Psalmii* 118, 40). Căci în Hristos face vii Tatăl pe cei ce cred în El. A fost numit și Sfat al Tatălui, după spusa: *Cu Sfatul Tău m-ai povățuit* (*Psalmii* 72, 23). Dacă Fiul este toate acestea pentru că este din Dumnezeu-Tatăl să ne spună cei ce laudă rătăcirea lui Arie și sunt

---

în Hristos. Fără Hristos omul apare ca o înfiripare superficială și trecătoare. Toată existența devine o platitudine inexplicabilă, Hristos e viața nesfârșită și sensul existenței, sau *Adevărul*". (nota 180, p. 106)

557. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Viața omului fără nădejdea vieții eterne întru fericire este o *oboseală* și o *povară* plictisitoare, căci e lipsită de sens". (nota 181, p. 106)

558. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „O făceau în acele timpuri arienii și o fac astăzi într-un mod mai neprecizat formațiile neoprotestante, care nu spun niciodată: *Hristoase, Dumnezeule*, sau: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu*, ci simplu: *Iisuse bun, Iisuse dulce*. Deci nu zic nici: *Hristos Mântuitorul*, pentru că, de fapt, dacă nu e Dumnezeu, n-a înviat și nu ne va învia nici pe noi. Tot ce spun despre Iisus e foarte apos. În cântările lor nu se precizează nimic despre cele de mai sus, ci sunt expresii ale unui sentiment gol de orice conținut. Crucea Lui nu e amintită, căci nu e un mijloc prin care a învins moartea. Fiind om, nu S-a născut din Fecioară. Acest *Iisus* nu ne dă nimic, decât cel mult o pildă de viață mai morală în viața aceasta. Iar dacă acest *Iisus* nu e Dumnezeu, nu există nici Sfânta Treime, ca Dumnezeul dragostei. Totuși declară că au descoperit Evanghelia, deși ea e plină de Treime și de Hristos ca Fiul Unul-Născut al Tatălui. Lăsând în umbră învierea, multe din ele nu cinstesc prin odihnă nici Duminica, ci Sâmbăta, ca sărbătoare a creațiunii, nevăzând o viață dincolo de timpul creațiunii". (nota 504, p. 291)

plini de nebunia lui, cum este mai mic decât El? Înseamnă că, dacă este așa cum zic ei, Tatăl nu este înțelept și puternic în mod desăvârșit, nu e lumina desăvârșită, nu e adevărul desăvârșit, nici drept în mod desăvârșit, nici desăvârșit în Fiul, Care e toate acestea pentru Tatăl. Dar a cugeta sau a vorbi așa e o abatere de la dreapta credință. Tatăl e desăvârșit pentru că le are pe toate în mod desăvârșit[559]. Deci e desăvârșit și Fiul, Înțelepciunea, Puterea, Lumina și Adevărul, Dreptatea și Sfatul Tatălui. Iar Cel ce e plinirea desăvârșirii în Născătorul Său, cum ar fi conceput ca fiind mai mic?

*Altul.* Iar dacă Fiul ar fi mai mic decât Dumnezeu-Tatăl, aducându-I închinare noi și sfinții îngeri, vom fi descoperiți ca adorând doi dumnezei; dacă nu se va recunoaște identitatea firii, cel mai nedesăvârșit ar fi la fel cu Cel desăvârșit. Căci e mare diferența între cei ce nu sunt la fel prin rațiunea firii, și aceasta aduce o tăiere, o înstrăinare între ei. Dar credința noastră nu primește un număr de mai mulți dumnezei, ci Unul fiind Dumnezeu-Tatăl, Fiul Se află în unitate cu El și evident că și Sfântul Duh. Deci nu se poate aduce niciun reproș Fiului. Căci cum va fi mai mic Cel ce este în unitate cu Tatăl Cel desăvârșit și e unit cu El în mod natural în unitatea ființei?[560]

*Altul.* Fiul este plinătatea. *Căci din plinătatea Lui noi toți am luat* (*Ioan* 1, 16). Dar atunci, cum va fi mai mic? Căci e cu neputință să fie unitate între cele ce sunt contrare.

*Altul.* Dacă Fiul e mai mic și umple toate, unde va mai încăpea ceea ce are Tatăl mai mare? Și se poate spune aceasta și trupește, ca printr-o pildă, deși altfel se înțeleg mărimea și micimea în cele netrupești.

*Altul.* Dumnezeu este mai presus de tot numele, iar Fiul este moștenitorul Lui. Dar dacă nu este desăvârșit pentru că e mai mic, mărimea nu constă în a fi, sau în a fi peste toate. Dar a fi Dumnezeu constă în aceasta. Deci a cugeta și a grăi acestea e absurd. Prin urmare, Fiul este desăvârșit și Dumnezeu, ca Unul ce este peste tot numele.

*Altul.* Fericitul Ioan spune despre Fiul: *Nu dă Duhul cu măsură* (*Ioan* 3, 34), se înțelege, celor vrednici. Deoarece nu e măsură în Fiul, este nemăsurat și întrece toată câtimea cuprinderii ca Dumnezeu. Deci, cum e mai mic Cel nemăsurat?

*Altul.* Dacă Fiul este mai mic, iar Tatăl mai mare, e vădit că fiecare lucrează în chip diferit și potrivit măsurilor ce le are în sfințirea noastră. Și va sfinți mai mult Tatăl și mai puțin și potrivit Lui, Fiul. Deci va fi și Duhul îndoit, mai mic în Fiul și mai mare în Tatăl. Și cei ce se sfințesc desăvârșit de Tatăl, nu se sfințesc desăvârșit prin Fiul. Dar în acestea este o mare absurditate a gândurilor. Căci unul este Duhul Sfânt și una este sfințirea dăruită prin fire în mod desăvârșit de Tatăl prin Fiul. Deci nu e mai mic Cel ce are lucrarea cu Tatăl cel desăvârșit și pe Duhul cel bun al firii proprii Celui ce L-a născut, pe Duhul viu și ipostaziat, precum Îl are și pe Tatăl[561].

*Altul.* Dacă Fiul era *în chipul Tatălui și întocmai cu El*, după spusa lui Pavel (*Filipeni* 2, 6), cum este mai mic decât Tatăl? Căci, în acest caz, modul întrupării și

559. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dar și altfel, dacă n-ai în dialog o persoană egală cu tine, scazi și tu în toată înțelegerea și puterea ta spirituală. Se afirmă aici condiționarea desăvârșirii lui Dumnezeu de existența Lui ca și comuniune interpersonală. Numai în comuniune cu altă Persoana egală cu Sine are, și Una și Alta, desăvârșirea". (nota 36, p. 31)

560. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Tatăl ca Dumnezeu e desăvârșit, iar Fiul e mai mic decât El, nu poate fi unit în mod desăvârșit cu El. Creatura, oricât s-ar înălța spre unirea cu Dumnezeu prin harul Lui, nu va ajunge niciodată la unitatea deplină cu El. Căci nu devine persoană a infinității firii Lui". (nota 37, p. 31)

561. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Fiul întrupat ar fi mai mic decât Tatăl, n-ar fi Fiu adevărat al Lui, și lucrarea Lui de sfințire a noastră n-ar fi una cu lucrarea Tatălui, deci nu ne-ar face și pe noi prin lucrarea Lui fii după har ai Tatălui. În acest caz, Tatăl fiind singur Dumnezeu, noi n-am fi îndumnezeiți prin Fiul, ca Fiul prin fire al Tatălui. Iar Duhul ce ni s-ar da prin Hristos ar fi un Duh deosebit prin fire și de Tatăl, și de Fiul, deci nu ne-ar pune în legătură spirituală nici cu Tatăl, nici cu Fiul". (nota 38, p. 32)

al smeririi nu cred că ar fi golit pe Fiul de demnitatea ce I se cuvine prin fire. E o smerire care va înceta la a doua Lui venire din cer[562]. Dar L-am auzit zicând că *va veni întru slava Tatălui Său* (*Marcu* 8, 38). Dar cum va veni întru slava Tatălui, Cel ce este mai mic decât El?

*Altul.* Dumnezeu-Tatăl spune undeva, printr-unul dintre Proroci: *Slava Mea n-o voi da altuia* (*Isaia* 48, 11). Voi întreba deci pe cei ce necinstesc fără evlavie pe Fiul, mai bine-zis și pe Tatăl prin Fiul (*Căci cel ce nu cinstește pe Fiul nu-L cinstește nici pe Tatăl – Ioan* 5, 23): Oare, dacă, precum socotesc ei, Fiul este mai mic decât Tatăl, e de o ființă cu El sau nu? De vor spune că e de o ființă, de ce Îl socotesc în deșert mai mic? Căci cele ce sunt de aceeași ființă și fire nu prezintă între ele o treaptă mai mare și alta mai mică în felul lor de-a fi. Deci aceasta trebuie s-o cerceteze. Dar poate nu vor fi de acord cu noi nici în aceasta și nu vor admite că Fiul este de o ființă cu Tatăl, odată ce, după ei, este mai mic. Dar atunci, va fi cu totul altul și străin de Tatăl. Și atunci, cum va mai avea slava Lui? Căci, după cum spune fericitul Daniel: *Lui I s-a dat cinstea și Împărăția* (*Daniel* 7, 14). Deci, sau minte Dumnezeu-Tatăl, spunând: *Slava Mea n-o voi da altuia* (*Isaia* 48, 11), sau, dacă este adevărat și a dat slava Lui Fiului, Acesta nu e altfel decât El, fiind rodul ființei Lui și Născutul Lui adevărat. Iar Cel ce este la fel cu Tatăl după rațiunea ființei, cum va fi mai mic decât El?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 3, în *PSB*, vol. 41, pp. 30-32)

„Și dacă Tatăl este desăvârșit Lumină, și Fiul e de asemenea Lumină, cum va fi mai mic ca El? Căci, în acest caz, nu va mai fi desăvârșit lumină, ci va fi cuprins în parte de întuneric și va minți Evanghelistul care zice: *Întunericul nu L-a cuprins pe El* (*Ioan* 1, 5)[563]. Și dacă Tatăl e Viață, și Fiul e de asemenea Viață, cum va fi mai mic ca El? Căci, în acest caz, nu este în mod desăvârșit viață în noi, chiar dacă locuiește Hristos în omul dinlăuntru. Dar cei ce au crezut sunt în parte morți dacă Fiul Cel venit în ei, fiind mai mic, nu este în mod deplin viață[564]. Și deoarece trebuie să alungăm cât mai departe absurditatea acestora, spunem că Fiul este desăvârșit în Tatăl și egal cu El datorită identității ființei.

*Altul.* Dacă Fiul e mai mic decât Tatăl, și pentru aceasta nu e de o ființă cu Acela, El este cu totul străin după fire de Tatăl. Deci nu e Fiu și nici peste tot Dumnezeu. Căci cum s-ar numi Fiu cel ce nu e din Tatăl; sau cum e Dumnezeu cel ce nu e din Dumnezeu după fire? Ce spun la aceasta cei ce afirmă că cei ce nu primesc credința în Fiul, ci Îl disprețuiesc pe Acesta, cred în Tatăl?[565] Deoarece credința pornește de la

562. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Fiul ar fi mai mic decât Tatăl, nu s-ar mai putea vorbi de o smerire a Lui prin întrupare. El ar fi prin fire în această treaptă smerită care n-ar înceta odată cu slăvirea lui Hristos la a Doua Venire. Dacă nu S-ar fi smerit Fiul făcându-Se om, nici nu ne-ar putea înălța la slavă dumnezeiască împreună cu Sine, la a doua Lui venire. Venirea lui Hristos ca om n-ar fi fost un eveniment cu urmări mântuitoare și îndumnezeitoare pentru oameni dacă El n-ar fi întocmai ca Tatăl prin firea Lui". (nota 39, p. 32)

563. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Precum Tatăl se cunoaște deplin și cunoaște toate și le dă sens tuturor, așa se cunoaște și dă sens tuturor și Fiul. Numai în Dumnezeul personal e sens. Are în Sine sensul infinit și dă sens tuturor. Esența impersonală nu e preocupată de sens, nu știe de el, deci nici nu-l posedă și nici nu-l poate da celor ce ies din ea". (nota 42, p. 33)

564. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În faptul de a ne ajuta să învingem pentru veci moartea, Hristos ne dă viața deplină. Dar dacă El nu este Viața deplină ca Fiul lui Dumnezeu, fiind mai mic decât Tatăl, nu ne va putea da nici nouă puterea vieții deplin scăpate de moarte. Numai în comuniune cu Viața desăvârșită, sau veșnică prin sine, putem rămâne și noi în viața fără de moarte. Dar viața deplină e totodată bucurie conștientă de ea. Iar Dumnezeu e Cel ce Se bucură de comuniunea personală prin Sine în mod desăvârșit". (nota 43, p. 33)

565. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „De ce mai vorbesc de Dumnezeu-Tatăl cei ce nu cred că Hristos e Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat? Cine nu crede că Dumnezeu are un Fiu nu mai are dreptul să spună că el crede în Tatăl.

Fiul, pe drept cuvânt rătăcim nerecunoscând pe Dumnezeul Adevărat[566]. Dar aceasta este o absurditate. Deci, crezând în Fiul, credem și în Tatăl și în Sfântul Duh. Deci Fiul nu este străin de Tatăl, ca unul Ce e mai mic, ci, una cu El, pentru că este din El după fire, și de aceea și egal cu El și desăvârșit". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 3, în *PSB*, vol. 41, pp. 33-34)

„*Călcând cineva Legea lui Moise va fi ucis fără milă, pe cuvântul a doi sau trei martori. Dar gândiți-vă cu cât se va învrednici de o pedeapsă mai aspră cel ce va călca în picioare pe Fiul lui Dumnezeu* (*Evrei* 10, 28-29). Căci Îl calcă neîndoielnic pe Acesta nesocotindu-L Fiu adevărat, ci împreună-slujitor cu Moise, frate cu cel creat prin faptul de-a fi fost creat, chiar dacă prin superioritate în mărire și bunătate întrece pe alții în slavă[567]. Și este adevărat cuvântul lui Pavel. Căci va plăti printr-o pedeapsă cu mult mai grea cel ce a călcat în picioare pe Fiul, pentru că n-a disprețuit o creatură, niciun împreună-slujitor cu Moise". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 178)

„Pentru ce e slăvit împreună cu Dumnezeu și Tatăl? Pentru ce șade deasupra Puterilor celor mai înalte, ca Dumnezeu? Oare, sfinții Serafimi ignoră, împreună cu noi, că se abat mult de la ceea ce se cuvine, slăvindu-L (ca Dumnezeu) pe Cel ce nu este Dumnezeu prin fire? Fiindcă rătăcesc numind Domnul Savaot pe Cel cinstit cu cele egale lor. Căci oare nu spunem că trebuie văzute și Puterile cele preaînalte, Începătoriile și Tronurile și Stăpâniile și Domniile ca purtătoare ale chipului lui Dumnezeu, pe cât este cu putință? Fiindcă, dacă ființa cea atât de mică din creație, înțeleg omul, a fost cinstită cu atâta frumusețe, ce motiv ar exista să nu socotim că cele cu mult mai înalte decât noi au fost așezate cu mult deasupra noastră? Deci, cum Îl numesc pe Domnul Savaot și stau împrejurul Lui ca niște străji, slujind ca Împăratului tuturor?[568] Și pentru ce motiv șade de-a dreapta Tatălui robul, cu Stăpânul, făptura, cu Creatorul?[569] Sau oare nu se cuvine mai degrabă să se laude nepătimirea neclintită prin trezvie, când e văzută în cele create, decât în Dumnezeu Cel prin ființă, Care are neputința pătimirii prin fire?[570] Dar acest lucru este evident,

---

Cei ce disprețuiesc pe Hristos ca Fiu nu mai văd în Dumnezeu un Tată, deci lipsesc pe Dumnezeu de viața iubitoare, care se prelungește și către noi". (nota 44, p. 33)

566. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iar dacă, necrezând în Fiul, nu credem nici că în Dumnezeu o Persoană este Tată, respingem în Dumnezeu iubirea. Dar un Dumnezeu fără iubire nu mai este Dumnezeu adevărat". (nota 44b, p. 34)

567. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă cineva disprețuind Legea lui Moise, deci pe Moise ca și creatură, era ucis, cu cât mai mult nu va fi sortit morții cel ce disprețuiește pe Fiul lui Dumnezeu, Care S-a făcut om și ne-a dat Evanghelia vieții veșnice? Cine disprețuiește iubirea lui Dumnezeu se închide ei și nu va iubi nici pe Dumnezeu iar dacă iubirea lui Dumnezeu Cel nemuritor ne va ține veșnic în viață, lipsa ei este una cu moartea noastră". (nota 306, p. 178)

568. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Hristos ar fi numai o făptură ce are o anumită asemănare cu Dumnezeu, cum ne-am închina Lui ca lui Dumnezeu? Și cum I s-ar închina toate Puterile cele mai înalte, care sunt și ele după chipul lui Dumnezeu, numindu-L Domnul Savaot, sau Stăpânul oștirilor, ca pe Dumnezeu?". (nota 631, p. 348)

569. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Hristos ar fi numai creatură, fie ea cea mai înaltă, cum ar ședea creatura de-a dreapta Creatorului, robul, de-a dreapta Stăpânului, stăpânind peste toate? În aceasta se vede că Hristos nu e numai creatură, ci și Dumnezeu-Creatorul. Tatăl Îl așază de-a dreapta Sa, arătând prețuirea ce o dă firii umane, dar numai pentru că ea este asumată de Fiul Său făcut om". (nota 632, p. 348)

570. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Un motiv pentru care Dumnezeu Tatăl așază pe Fiul Său întrupat la dreapta Sa e acela că a rămas în trezvia nepăcătuirii chiar cu firea Sa omenească. Tatăl a văzut în Hristos

chiar dacă aceia nu o spun". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a III-a, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, p. 348)

„*Au răspuns slujitorii:*
*Niciodată n-a vorbit așa un om* (*Ioan* 7, 46)
(...) Căci, temându-se arhiereii și fariseii ca nu cumva mulțimile iudaice să fie mișcate de cuvintele Mântuitorului, trimit pe slujitori ca să-L prindă, luându-le grija cu privire la El. Dar au pătimit bănuiala care-i neliniștea, trimișii lor întorcându-se. Și află aceasta fără să vrea, auzind de la cei ce le spun crezând că aceasta ceea ce era contrar părerii lor: *Niciodată n-a grăit astfel un om*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, pp. 540-541)

„Cine a îndrăznit să spună: *De însetează cineva, să vină la Mine și să bea*[571]? Când ne-a spus însuși marele Moise: *Cel ce crede în Mine, chiar de va muri, va fi viu. Căci râuri de apă vie vor curge din pântecele lui*? Acestea L-am auzit pe El grăindu-le. Este fără îndoială Dumnezeu prin fire odată ce Se arată pe Sine fără teamă prin cuvintele mai presus de om[572]. Cum n-ar socoti cineva supus celui mai mare păcat și împăcându-se cu cea mai mare primejdie pe cel ce ar căuta să-și aroge ca proprie și cu sila calitatea Celui mai presus de creație? Sau cum s-ar fi lăsat amăgit de către noi fără voie Cel ce este atât de mult mai presus de noi, pe cât este Dumnezeu mai presus de oameni?[573] Deci slujitorii prezintă ca dovadă clară că Domnul este Dumnezeu după fire, spusa: *Niciodată n-a grăit așa un om*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, pp. 541-542)

„Deoarece, privind, zice, numai la trup, credeți că sunt simplu om și socotiți că sunt unul ca voi, iar demnitatea Dumnezeirii și slava rezultată de aici nu o luați în seamă, vă va fi un semn cu totul clar că sunt cu adevărat Dumnezeu din Dumnezeu și Lumină din Lumină îndrăzneala voastră extremă și cu totul nelegiuită, adică crucea și moartea trupului pe cruce[574]. Căci, când veți vedea rezultatul, nedorit de voi, al necredinței voastre și lațul morții zdrobit, odată ce voi învia din morți, veți fi în mod necesar de acord, fără să vreți, cu cuvintele Mele spuse vouă și veți mărturisi că sunt Dumnezeu prin fire. Căci voi fi mai tare ca moartea și stricăciunea, deoarece,

---

firea omenească ridicată la această curăție deplină, pe care Dumnezeu o are prin fire, și prin contribuția voii ei". (nota 633, p. 348)

571. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cu toată smerenia care-L făcea apropiat celor mai smeriți dintre oameni (bolnavi, păcătoși, disprețuiți), Se declară și Dumnezeu mai presus de toți oamenii. Cum ar fi putut cineva atât de smerit să Se arate pe Sine Dumnezeu mai presus de toate, dacă n-ar fi fost Dumnezeu adevărat?". (nota 1021, p. 541)

572. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu numai smerenia L-ar fi împiedicat pe Iisus să Se prezinte pe Sine ca Dumnezeu, ci și teama de pedeapsă din partea lui Dumnezeu, dacă n-ar fi fost de fapt Dumnezeu. Ar trebui să-L socotim nu numai lipsit de aceste două însușiri, ci și cu totul fără respect, dacă S-ar fi declarat pe Sine Dumnezeu, amăgindu-Se, fără să fie, cum spunea Ernest Renan, fapt cu adevărat contrar întregii purtări a lui Iisus Hristos". (nota 1022, pp. 541-542)

573. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cum S-ar lăsa amăgit de laudele noastre, încât să Se arate drept Dumnezeu, Cel ce este atât de mult deasupra oamenilor?" (nota 1023, p. 542)

574. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Cel mai vădit semn al dumnezeirii lui Hristos se va da iudeilor prin cea mai extremă faptă a necredinței lor, sau a socotinței lor că El e numai trup. Căci răstignirea Lui pe cruce de către ei va fi prilej să vadă, în învierea prilejuită de cruce, că nu e simplu om, ci Dumnezeu". (nota 1110, p. 585)

fiind Viața prin fire, voi învia templul Meu (*Ioan* 2, 19). Dar dacă este propriu lui Dumnezeu Cel prin fire să stăpânească moartea și să sfarme lanțurile corupției, și nu alteia dintre existențe, cum nu Mă voi dovedi nesupus niciunei împotriviri și îndoieli, putând să biruiesc toate, de necontestat? Așadar, Mântuitorul a spus că tocmai crucea Lui va fi un semn pentru iudei și o dovadă cu totul vădită că El este Dumnezeu după fire". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 4, în *PSB*, vol. 41, p. 585)

„Fiindcă, zicând simplu și absolut, fără să adauge altceva: *Nimic nu fac de la Mine*, nu vom spune că Își declară firea slabă în vreo privință, ci indică pe Altul adevărat și ireproșabil. Dar să aplicăm, prin strămutare, înțelesul cuvântului la om, ca să vedem exact ce spune: Să cugetăm doi oameni având aceeași fire, egali între ei și în putere și cu aceeași gândire, apoi unul dintre ei să spună: Nu fac nimic de la mine. Oare o spune aceasta fiind slab, sau pentru că nu poate face de la sine nimic, sau ca având în toate pe celălalt împreună-voitor și gândind aceleași și fiind unit cu el? Înțelege aceasta și despre Fiul, mai bine-zis gândește-L mult mai presus. Căci, deoarece, săvârșind minuni necuprinse cu mintea, Îl atacau iudeii fără judecată, învinuindu-L în tot felul pentru călcarea sâmbetei și acuzându-L de nesocotirea Legii, arată pe Dumnezeu-Tatăl consimțind cu El în toate și fiind împreună-voitor cu El, umilind cu măiestrie mânia neînfrânată a celor necredincioși. Căci era potrivit să-i înspăimânte pe unii care voiau să-L învinuiască, spunându-le că toate le face după voia Tatălui și arătându-le că voia Sa se cuprinde în voia Aceluia. Iar faptul de-a lucra Fiul toate după voia Tatălui nu-L va arăta mai mic și slujitor, ci fiind din Acela și în El și de o ființă cu El. Căci, deoarece El Însuși este Înțelepciunea Tatălui și Sfatul Lui viu, mărturisește că nu face altceva decât ceea ce voiește Tatăl, a Cărui Înțelepciune și Sfat este, odată ce și înțelegerea din noi nu face ceva de la ea, ci împlinește tot ceea ce ni se pare nouă bun[575]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, p. 591)

„Precum am spus de multe ori prin multe cuvinte, ei (iudeii – n.n.) socotesc că El este om simplu și unul dintre noi, ignorând cu desăvârșire pe Dumnezeu-Cuvântul Unul-Născut, unit cu trupul[576]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a șasea, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 642)

575. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu există o înțelepciune impersonală, ci a persoanei, sau personală. Sau persoana însăși este înțelepciune ipostaziată. Nu există persoană fără cugetare, nici cugetare fără persoană. Iar Dumnezeu este suprema Înțelepciune personalizată. Dar Înțelepciunea nu e unipersonală. Înțelepciunea este cea prin care se armonizează relația dintre două sau mai multe Persoane. Tatăl își arată Înțelepciunea în armonia Lui cu Fiul. Sau în Fiul se arată Înțelepciunea Tatălui. Deci și Sfatul dumnezeiesc se realizează prin unitatea de gândire dintre Tatăl și Fiul. O persoană nu poate face abstracție în gândirea ei de alta, nici chiar în Dumnezeu". (nota 1125, p. 591)

576. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cei ce nu primesc pe Iisus Hristos decât ca om simplu, și nu ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, nu înțeleg nimic din cele spuse de El și nu-și pot explica faptele Lui minunate. Cuvintele Lui nu pot fi inventate. Căci, deși nu puteau fi spuse de un om simplu, fiindcă niciun alt om nu a putut spune cuvinte de nivelul și de calitatea lor, ele sunt nu numai de o coerență și de o înțelepciune perfecte, dar și deschid omului calea care-l poate ridica la desăvârșirea umană. Cei ce nu cunosc decât umanul obișnuit și nu admit că Dumnezeu Însuși S-a făcut în Hristos om nu pot înțelege cum a fost posibil ca El să spună și să facă astfel de lucruri. Fără Hristos, lumea ar fi rămas închisă în îngustimea ei monotonă; nu s-ar fi deschis gândirii și aspirațiilor morale o lumină care să le scoată din întunericul pretins rațional, dar, în același timp, fără sens și întunecat al acestei lumi". (nota 1216, p. 642)

„(...) *Credeți Mie că Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine, iar de nu, credeți-Mă pentru lucrările acestea.* Dar cine va mai numi creștin pe cel ce cugetă și judecă astfel despre Hristos? Căci e foarte clar că nu-L mai numește cu adevărat Hristos[577], fiindcă, atribuindu-I în mod primejdios măsura potrivnică, a creaturilor, declară ca Dumnezeu și ca născut din Dumnezeu pe cineva care e doar purtător de Dumnezeu și părtaș la Dumnezeu. Scopul acestuia este să-L despartă în tot modul pe Hristos de ființa lui Dumnezeu-Tatăl și să taie unitatea naturală și ființială pe care o are cu Tatăl Său și Dumnezeu[578]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 859)

„După ei, nici nu este Fiu cu adevărat! Căci nu l-ar putea cugeta și primi cineva ca Fiu pe cel folosit în rol de unealtă. Deci Tatăl l-a născut ca unealtă a lucrării sau înțelepciunii și se arată concepându-l ca altceva decât este El Însuși. Dar cum se putea întâmpla aceasta? Cum nu e cu totul absurd a cugeta așa ceva? Căci, socotind pe Fiul ca unealtă slujitoare, nemărturisindu-L ca Născut cu adevărat și negând nașterea Lui negrăită, adică cea din ființa lui Dumnezeu-Tatăl, vei micșora însăși slava Născătorului[579]. Tatăl n-ar mai fi în acest caz Tată cu adevărat. Căci Cel ce n-a născut din Sine pe cineva, al cui Tată ar fi după fire? Sfânta Treime ar fi un nume cu totul mincinos, nici Tatăl nefiind Tată cu adevărat, nici Fiul, Fiu după fire. Și în mod asemănător acestei cugetări ar urma și o defăimare a Duhului. Deci ne-am înșela în credință, și aceasta ar fi mincinoasă!

Ar născoci mituri și Sfânta Scriptură numind pe Dumnezeu Tată. Și dacă Fiul nu este Dumnezeu după fire, ca născut din Dumnezeu-Tatăl, ne-am înșela și noi, și cetatea de sus s-ar împreuna cu cei de pe pământ, ca și mulțimea preacurată a îngerilor, care slăvește pe Dumnezeu cel după fire și se închină Lui! Cum să slăvească un purtător de Dumnezeu o unealtă și una dintre creaturi, după urâta gândire a acelora? (...) Spune-mi, pentru ce nu-și mărturisește și El firea împreună cu noi?[580] Pentru ce noi suntem slujitori, iar El este Domn? Căci, deși suntem numiți și noi fii, cunoscând nu mai puțin firea noastră, nu ne atribuim o slavă mincinoasă. Deci, spune-mi, pentru care cauză, dacă este ca noi, și deloc mai mare ca noi, întrucât nu e Dumnezeu după

577. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cine nu recunoaște pe Iisus ca Hristos, sau ca Dumnezeu, nu mai are drept să se numească creștin. Din acest motiv, membrii grupărilor neoprotestante evită numele de *creștini*, preferând orice alte numiri: baptiști, iehoviști, adventiști. Folosind numele de evangheliști, evită să spună că se mântuiesc prin Hristos ca Dumnezeu, înțelegând după puterile lor învățătura Lui, cum cugetă și budiștii, sau confucianiștii, care cred că se mântuiesc folosind învățătura întemeietorilor religiilor lor prin puterile proprii, nu din unirea lor cu acele persoane. Dar aceia nu sunt Persoane dumnezeiești. Sfântul Chiril dezaprobă aici pe cei ce spuneau că Hristos are pe Dumnezeu lucrând în El, în sensul în care spune și Pavel că are pe Hristos lucrând în sine, sau în sensul în care se spune despre cineva că e părtaș Dumnezeirii, sau teofor (purtător de Dumnezeu). Hristos are pe Dumnezeu în Sine ca Tată Care L-a născut din firea Lui". (nota 1639, p. 859)

578. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aici Sfântul Chiril explică ce înseamnă expresia că Fiul Se află ființial în Dumnezeu-Tatăl și viceversa. E unitatea Lor de ființă, nu o simplă prezență a lui Dumnezeu în om prin lucrarea îndumnezeitoare". (nota 1640, p. 859)

579. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Precum un Dumnezeu Care n-ar putea crea o lume din nimic n-ar fi un Dumnezeu atotputernic, deci un Dumnezeu adevărat, așa și un Dumnezeu Care n-ar putea naște din veci un Fiu egal cu El ar fi un Dumnezeu steril, lipsit de fecunditate și iubire. În ce s-ar vedea slava Lui, iubirea Lui? Cât de îngust ar apărea un astfel de Dumnezeu! N-ar avea delicatețea și profunzimea iubirii paterne, dar nici a unui Fiu model". (nota 1641, p. 861)

580. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Fiul e și El de o fire creată, de ce nu mărturisește aceasta?". (nota 1642, p. 861)

fire (aceasta o socotesc cei neînvățați), nu mărturisește robia Sa împreună cu noi? Pentru ce atribuindu-Și cinstea și slava proprii și aparținătoare în mod special firii dumnezeiești, se află spunând Sfinților ucenici: *Voi Mă numiți pe Mine Domnul și Învățătorul, și bine ziceți, căci sunt.* Acestea le spune Mântuitorul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, pp. 860-861)

„Iar cei ce adunau banii după Lege, apropiindu-se de Petru, l-au întrebat: *Învățătorul vostru nu plătește drahma?* Deoarece Hristos a fost întrebat, se cuvine să vedem ce i-a răspuns lui Petru: *Împărații pământului de la cine iau dare sau dajdie? De la fii sau de la străini?* Iar Petru, răspunzând cu înțelepciune și cu dreptate că cel străin de împărat în privința neamului sau rudeniei e supus legilor sau birurilor, Hristos a adăugat îndată, însușindu-Și mărturia potrivită cu adevărat lui Dumnezeu: *Deci fiii sunt liberi* (*Matei* 17, 24, 26). Deci, dacă ar fi fost împreună-rob, și nu Fiu cu adevărat, născut din ființa Tatălui, nici având familiaritatea naturală față de Născătorul, de ce ar fi supus pe toți ceilalți dării, ca pe unii ce trebuia să plătească dajdie – pentru că se aflau în poziția de străini și slujitori –, iar libertatea față de ea a mărturisit-o numai pentru Sine?[581]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, pp. 861-862)

„Vor numi, oare, pe Pavel purtător de Dumnezeu dacă locuiește în El Hristos prin Duhul Lui? Sau vor aiura, negând aceasta? Dacă vor spune că Pavel nu este cu adevărat purtător de Dumnezeu, aceasta va ajunge spre a-i convinge pe toți să se lepede de flecăreala lor și să-i respingă în totalitate ca pe unii ce nu se feresc să spună mereu cele absurde. Iar dacă, evitând aceasta, se vor întoarce spre trebuința de-a spune adevărul, și vor mărturisi pe Pavel cu adevărat purtător de Dumnezeu, pentru faptul că locuiește Hristos în el, cum nu vor fi dovediți că spun cu mare necredință că Fiul este străin de ființa lui Dumnezeu[582]? Căci Pavel nu e purtător de Dumnezeu dacă Fiul nu e Dumnezeu după fire". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, caitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 862)

„Cine nu va coborî la atâta nebunie încât să îndrăznească a spune: Cine mă vede pe mine vede pe Hristos. Eu și Hristos una suntem?[583]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 867)

---

581. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Toți sunt *fii* ai lui Dumnezeu, dar fii care au de plătit dajdie lui Dumnezeu, fiind străini după fire de Dumnezeu. Dar Hristos, nefiind străin de Dumnezeu după fire, nu trebuie să plătească niciun fel de dajdie lui Dumnezeu. El n-are nimic de la Dumnezeu pentru ca să aibă o dependență față de El. Și cei ce cred în Dumnezeu sunt *fii* ai Lui, dar nu fii de un neam sau de o ființă cu El, ca Hristos. Au și ei o anumită libertate, dar dăruită, nu de la ei înșiși". (nota 1643, p. 862)

582. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă vor nega că Pavel este purtător de Dumnezeu, ceea ce este absurd, cum nu vor nega și că Hristos este Dumnezeu? Admițând primul lucru, trebuie să admită și pe al doilea". (nota 1644, p. 862)

583. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Hristos e simplu om, fiecare om poate spune că cine îl vede pe el vede pe Hristos. Iar dacă Hristos, fiind simplu om, e chipul neschimbat al Tatălui, cum nu va spune că și Tatăl este om? Deci nu ar exista un izvor personal al vieții eterne. Totul ar fi dominat în acest caz de moarte, sau de non-sens". (nota 1651, p. 867)

„Apoi, spune-mi, cum a făcut clară dovada că S-a hotărât să pătimească pentru noi?[584] Căci zice: *Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi* (*Ioan* 15, 13). Și de ce a cerut în mod clar de la noi o astfel de iubire, care să ne silească să împlinim cele plăcute Lui, zicând: *De Mă iubiți, păziți poruncile Mele* (*Ioan* 14, 15)?[585] Dar când vom păzi deplin porunca dumnezeiască, nesocotind cele prezente?[586]" (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, pp. 886-887)

„Când Hristos voiește să fim primiți în unirea cu Dumnezeu-Tatăl, cheamă asupra firii noastre binecuvântarea de la Tatăl și declară că puterea pe care o aduce harul va fi o mustrare a celor ce socotesc că El nu este de la Dumnezeu[587]. Ce rost mai are această falsă acuzație, dacă El prin Sine duce spre Tatăl pe cei pe care i-a adus la Sine prin credința și iubirea lor sinceră?" (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1063)

„Dacă toate s-au făcut prin El, cum Cel ce a dăruit celor făcute ca să existe, El însuși, nu a existat odată? Nicio rațiune nu socotește că cel ce face ceva (creatorul) are aceeași fire cu cele făcute de el. Căci dacă El (Fiul) însuși a fost de la început, atunci toate prin El s-au făcut și le-a făcut din cele ce nu erau". (Fericitul TEODORET, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, cartea I, 4, 17, în *PSB*, vol. 44, p. 25)

„A zice că nu există strălucirea slavei (în Fiul) înseamnă a înlătura lumina cea dintru început, care dă această strălucire. Iar dacă și chipul lui Dumnezeu nu a fost totdeauna în Fiul este clar că nici Cel al Căruia este chipul (Dumnezeu) nu este întotdeauna. Dacă Cel care are chipul ipostazei lui Dumnezeu nu există, atunci Se înlătură întru totul și Acela care este închipuit de El". (Fericitul TEODORET, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea I, 4, 27-28, în *PSB*, vol. 44, p. 27)

„O, nelegiuită mândrie, o nemăsurată nebunie, slavă deșartă unită cu tristețea întunecată, cuget satanic, care a învârtoșat sufletele lor lipsite de evlavie! Nu i-a rușinat pe aceștia (pe arieni – n.n.) claritatea divină a vechilor Scripturi și nici evlavia unanimă pentru Hristos a împreună slujitorilor noștri! Nu a slăbit pornirea lor contra Acestuia! Nici chiar puterile diavolești nu vor lăuda sacrilegiul lor, căci acestea se feresc să spună cuvântul de blasfemie contra Fiului lui Dumnezeu". (Fericitul TEODORET, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea I, 4, 42, în *PSB*, vol. 44, p. 31)

---

584. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă e simplu om, a pătimit pentru el, căci fiecare om de rând pătimește prin firea lui". (nota 1685, p. 886)

585. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă n-ar fi Dumnezeu, nu ne-ar cere să împlinim din iubire toate poruncile Lui". (nota 1685, p. 886)

586. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai dacă e Dumnezeu ne poate cere să-i împlinim poruncile, nețiinând seama de plăcerile pe care ni le oferă trupul". (nota 1651, p. 867)

587. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai dacă este una în ființă cu Tatăl, dar are și firea noastră, Hristos ne poate uni cu Dumnezeu-Tatăl. Cei ce nu-L socotesc de o ființă cu Tatăl, ci doar o creatură, se păgubesc pe ei înșiși, în unirea cu El rămânând închiși în granițele creatului, care este supus coruperii și morții. Dacă numai veșnicia personală dă un sens vieții, iar aceasta n-o putem primi decât prin unirea cu Dumnezeu, și numai Hristos, Dumnezeu făcut om, ne asigură această veșnicie, înseamnă că numai Hristos dă un sens existenței omenești și deci lumii în general". (nota 2006, p. 1063)

„Au fost episcopi venerabili, cu aproape 130 ani înainte, şi ai Romei mari şi ai oraşului nostru, care au acuzat pe cei care ziceau că Fiul este o creatură şi că nu este de o fiinţă cu Tatăl. Eusebiu, cel ce a fost episcop al Cezareei a ştiut acest lucru, el care mai înainte susţinuse erezia lui Arie, dar apoi a subscris hotărârilor Sinodului de la Niceea. El a scris celor ai săi, afirmând cu tărie că: am aflat că unii dintre episcopii învăţaţi şi vestiţi dintre cei de demult şi scriitori folosesc expresia de o fiinţă, când vorbesc despre dumnezeirea Tatălui şi a Fiului[588]". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea I, 8, 15, în *PSB*, vol. 44, p. 44)

„Căci cei ce despart pe Fiul de Fiinţa şi de dumnezeirea Tatălui şi care înstrăinează Cuvântul de Tatăl se cuvine să fie despărţiţi de Biserica sobornicească şi să fie străini de numele de creştini. Să vă fie vouă deci şi tuturor anatema pentru că au falsificat cuvântul adevărului (*2 Corinteni* 2, 17), căci porunca apostolică este: dacă cineva vă va învăţa ceva în afară de cele ce aţi primit, să fie anatema (*Galateni* 1, 8). Să faceţi cunoscut ca să nu aibă nimeni comuniune cu aceştia, căci nu este nicio legătură între întuneric şi lumină. Pe aceştia să-i îndepărtaţi, deoarece nu este nicio potrivire între Hristos şi Veliar. Feriţi-vă, preaiubiţi fraţi, ca nici să (nu) scrieţi acestora şi nici să primiţi scrisori de la ei. Râvniţi şi voi, preaiubiţi fraţi şi împreună-liturghisitori ca fiind de faţă cu duhul vostru la sinod (de la Sardica) să fiţi de acord cu noi şi să aprobaţi, prin semnătura voastră, ca să se păzească de către toţi împreună-liturghisitorii de pretutindeni, hotărârea noastră[589]". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea a II-a, 8, 34-36, în *PSB*, vol. 44, pp. 90-91)

„Este o arătare a necinstirii, nu o mărturisire a respectului, a-L socoti pe Hristos ca pe o fiinţă născută ca şi celelalte. Ce este mai necuviincios decât să-L crezi aşa cum suntem noi?" (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea I, 4, în *PSB*, vol. 53, p. 27)

„Trebuie să ne aducă un spor de dragoste şi de cinstire faţă de El respectul pentru naşterea Lui atât de umilă şi pietatea pentru patimile Sale atât de mari. În orice caz e cea mai mare şi cea mai îngrozitoare nelegiuire ca să aibă din partea noastră cu atât mai puţină cinstire, cu cât este mai mare dragostea Lui pentru noi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a II-a, cap. III, 10, în *PSB*, vol. 57, p. 782)

„Apostolul Pavel, ştiind că în Hristos sunt toate comorile bogăţiilor cereşti, pe bună dreptate scrie bisericilor: *Harul Domnului nostru Iisus Hristos cu voi cu toţi* (*1 Corinteni* 16, 23). Cine propovăduise foarte des că este Acelaşi Dumnezeu şi Hristos, că toată slava Dumnezeirii există în El şi că toată plinătatea Dumnezeirii locuieşte întrupată în El, cere pe bună dreptate adesea harul lui Hristos, fără să fie nevoie de adăugarea numelui lui Dumnezeu (fiindcă de îndată ce a propovăduit destul de des că există acelaşi har al lui Dumnezeu, ca şi al lui Hristos, acum cere din plin harul lui Hristos), fiindcă ştie că în harul lui Hristos se cuprinde tot harul lui Dumnezeu. Aşadar, zice: *Harul Domnului nostru Iisus cu voi cu toţi*. Dacă Iisus Hristos ar fi doar

588. Nota Pr. V. Sibiescu: „Sf. Atanasie, *De Synodis*, 43-44; *De sententia Dionysii*, 18". (nota 123, p. 44)

589. Din scrisoarea sinodală trimisă *episcopilor din toată lumea*, de către episcopii adunaţi la Sinodul de la Sardica, în toamna anului 342 sau 343. (n.n.)

om, înseamnă că Apostolul, când cerea pentru Biserici harul lui Hristos, le dorea harul unui om, zicând: Harul lui Hristos cu voi înseamnă că zicea: harul omului cu voi, harul cărnii cu voi, harul slăbiciunii trupești, harul şubrezeniei omenești. Pentru ce spunea numele harului însuși, dacă cerea harul unui om, de vreme ce nu există motiv de a cere celui ce n-are ce i se cere, că deci nu trebuia cerut să li se dea harul acelui care nu avea, cum spui tu, însăși substanța harului cerut. Vezi, așadar, că sunt de râs aceste prostii, sau sunt mai degrabă de plâns, decât de râs". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a II-a, cap. V, 4-7, în *PSB*, vol. 57, p. 785)

„Tot harul, toată virtutea, toată puterea, toată Dumnezeirea, în sfârșit toată plinătatea Dumnezeirii și a slavei însăși cu El și în El au fost întotdeauna. Fie în cer, fie pe pământ, fie în pântece, fie la naștere, nimic n-a lipsit vreodată lui Dumnezeu ceva din Dumnezeu. Întotdeauna dumnezeirea este cu Dumnezeu, neseparată de El nici în loc nici în timp. Pretutindeni este tot, pretutindeni desăvârșit, nedespărțit, neschimbat, nemicşorat, fiindcă lui Dumnezeu nu I se poate nici adăuga, nici înlătura ceva. Astfel, dumnezeirea n-are micşorare, după cum n-are nici adaos". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a II-a, cap. VII, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 787)

„Spune-mi (...), ereticule, dușman al tuturor, dar mai ales al tău însuți, pentru care crucea Domnului nostru Iisus Hristos este sminteală ca pentru iudei și nebunie, ca pentru păgâni, care respingi taina adevăratei mântuiri din sminteala unora și n-o înțelegi din nebunia altora: de ce învățătura apostolului Pavel a fost pentru păgâni nebunie și pentru evrei sminteală? Oare cu ce ar fi putut să supere pe oameni, dacă El ar fi propovăduit că Hristos, așa cum susții tu, a fost doar un om? Pentru cine putea fi de necrezut, sau de neînțeles, nașterea Lui, pentru cine patimile, pentru cine crucea, pentru cine moartea? Ce avea nou și nemaiauzit în sine propovăduirea Sfântului Pavel, dacă ar fi spus că Hristos omul a pătimit ceea ce pătimesc și oamenii zilnic prin starea lor de oameni? Dar tocmai aceasta nu înțelegea prostia păgână și respingea necredința iudaică, anume mărturisirea apostolului că Hristos, pe care ei, ca și tine, îl socoteau doar om, este Dumnezeu. Aceasta era ceea ce respingea înțelegerea celor neevlavioși, ceea ce nu puteau răbda urechile celor necredincioși: să se predice în omul Iisus Hristos nașterea lui Dumnezeu, să se susțină patimile, să se vestească răstignirea lui Dumnezeu. Aceasta era grav și de necrezut, pentru auzul omenesc era de necrezut ceea ce nu se mai auzise că s-ar fi întâmplat firii dumnezeiești. Astfel, printr-o asemenea afirmație și învățătură, ești sigur că niciodată predicile tale nu vor fi pentru păgâni nebunie și pentru iudei sminteală: niciodată tu nu vei fi răstignit împreună cu Petru de către iudei și păgâni, niciodată tu nu vei fi ucis cu pietre împreună cu Iacob, sau osândit la moarte împreună cu Pavel. Căci propovedania ta n-are nimic supărător. Afirmi că s-a născut omul, că a pătimit omul. Nu poți să te temi că vei fi prigonit de iudei și de păgâni, fiindcă prin cuvântările tale doar ideile lor le susții". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. IX, 1-3, în *PSB*, vol. 57, p. 796)

„Ce ai să faci? Să-ți astupi poate urechile, ca să n-auzi; Aceasta au făcut și iudeii, când propovăduia Pavel. Orice ai face, Hristos este în cer și în Dumnezeu și cu El și în El în cei de sus, în care este, și în cei de jos în care a fost. Să-L prigonești cu iudeii de

acum nu mai poți, dar faci ceea ce poți: Îl prigonești în credință, Îl prigonești în biserică, Îl prigonești cu sulița părerilor tale, Îl prigonești cu sabia relei învățături. Poate faci ceva mai mult decât unul dintre vechii iudei; tu Îl prigonești pe Hristos acum, după ce cei ce L-au prigonit au crezut. Dar poate socotești că e mai mică nelegiuirea, fiindcă acum nu poți întinde mâna împotriva Lui. Nu e mai mică, îți spun, nu e mai mică prigoana aceea grea, decât cea prin care nelegiuiții Îl prigonesc în credincioșii Săi. Dar te supără numele crucii Domnului; aceasta i-a supărat întotdeauna și pe iudei. Te îngrozești să auzi că Dumnezeu a pătimit. Această pătimire a luat-o în râs și rătăcirea păgână. Așadar, te întreb acum: prin ce te deosebești de ei, dacă în această stricăciune te potrivești cu ei? Dar eu dreapta propovăduire despre sfânta cruce, dreapta propovăduire despre pătimirea Domnului nu numai că n-o micșorez, ci, pe cât este în dorința și puterea mea, o măresc. Pe Cel care a fost răstignit Îl voi preaslăvi nu numai ca putere și înțelepciune a lui Dumnezeu, însușiri decât care nimic nu e mai mare, ci chiar ca Domn și Stăpân al întregii Dumnezeiri și măriri". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. X, 1-3, în *PSB*, vol. 57, p. 797)

„Cuvântul dumnezeiesc spune că Domnul slavei a fost răstignit de către stăpânii acestui veac, iar tu tăgăduiești; și cei ce-L răstigneau tăgăduiau că-L răstignesc pe Hristos. Cei ce-L mărturisesc sunt de partea mărturiei apostolului; iar partea ta trebuie să fie alături de cei ce-L prigonesc. Așadar, ce s-ar mai putea spune în această privință? Apostolul spune că a fost răstignit Stăpânul slavei. Schimbă ceva dacă poți: desparte pe Iisus de Dumnezeu dacă ești în stare. Sigur nu poți tăgădui că Hristos a fost răstignit de iudei, iar Cel care a fost răstignit este Domnul slavei. Așadar, ești nevoit sau să tăgăduiești că Hristos a fost pironit pe cruce, sau să mărturisești că a fost pironit Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. X, 6-7, în *PSB*, vol. 57, p. 798)

„Așadar, susții că Hristos e numai om, nu Dumnezeu, și că, deci, e Fiul omului, nu Fiul lui Dumnezeu. Ce răspunde la acestea Petru? *Tu ești Hristosul*, zice el, *Fiul lui Dumnezeu celui viu.* Pe acest Hristos, pe Care tu Îl numești Fiul omului, el Îl mărturisește Fiul lui Dumnezeu. Pe cine vrei să credem? Pe tine sau pe Petru? Nu cred că ești atât de fără obraz, să îndrăznești a te socoti pe tine mai presus de apostoli. Deși, de altfel, îndrăzneala ta n-are margini. Și cum n-ai putea disprețui pe apostoli tu, care ai putut să-L tăgăduiești pe Dumnezeu? *Tu ești*, zice el, *Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu.* Oare au aceste cuvinte ceva nelimpede sau de neînțeles? Simplă și deschisă mărturisirea, Îl propovăduiește pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Tăgăduiești poate aceasta, dar dă mărturie pentru ea apostolul; sau spui că minte apostolul? Este o urâtă minciună cea care-l acuză pe apostol de minciună. Sau vrei să spui că e vorba de un alt Hristos? Dar acesta e un nou soi de nemaiauzită născocire. Ce rămâne, deci? Un singur lucru și anume, de vreme ce se citește ceva și este adevărat ce se citește, silit de trebuință sau de puterea adevărului, întrucât nu poți să aperi un neadevăr, să încetezi a lupta împotriva adevărului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. XII, 5-7, în *PSB*, vol. 57, p. 800)

„Să vedem cum a fost socotit răspunsul lui Petru de către Cel care-L întrebase; căci dacă Dumnezeu Însuși i-a lăudat răspunsul, aceasta înseamnă mai mult decât ce a spus Apostolul. Așadar, la cuvintele Apostolului *Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu*

*Celui viu*, care a fost răspunsul Mântuitorului? *Fericit ești, Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sânge ți-au descoperit ție aceasta, ci Tatăl Meu, Cel din ceruri* (*Matei* 16, 17). Dacă nu-ți place mărturia Apostolului, primește-o pe cea a lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu, lăudând cuvintele Apostolului, le-a investit cu autoritatea Lui, astfel încât, chiar dacă acele cuvinte au ieșit din gura Apostolului, totuși Dumnezeu, care le-a aprobat, le-a făcut să fie ale Lui. *Fericit ești, Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sânge ți-au descoperit ție aceasta, ci Tatăl Meu, Cel din ceruri.* Așadar, în cuvintele Apostolului vezi mărturia Duhului Sfânt, a Fiului de față și a lui Dumnezeu-Tatăl. Ce vrei mai mult, ce-ți mai trebuie altceva? Fiul a lăudat, Tatăl a luat parte, Duhul Sfânt a descoperit. Prin urmare, spusa Apostolului este mărturia întregii Dumnezeiri, căci acest cuvânt al lui în mod necesar are autoritatea Celui de la Care a plecat. Așadar, *Fericit ești, Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sânge ți-au descoperit ție aceasta, ci Tatăl Meu, Cel din ceruri.* Deci, dacă nu carnea și sângele au insuflat lui Petru aceste cuvinte, înțelegi cine ți le-a insuflat ție. Dacă pe cel care a mărturisit că Hristos este Dumnezeu l-a învățat Duhul lui Dumnezeu, vezi că pe tine, care ai putut tăgădui, te-a învățat duhul diavolului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. XIII, 1-3, în *PSB*, vol. 57, pp. 800-801)

„Dar după acele cuvinte, prin care Domnul l-a lăudat pe Petru, ce alte cuvinte mai urmează? *Și Eu îți zic ție*, spune Domnul, *că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea* (*Matei* 16, 18). Vezi că spusele lui Petru sunt credința Bisericii și este în afara Bisericii cine nu se ține în credința Bisericii, *și îți voi da*, zice Domnul, *cheile împărăției cerurilor* (*Matei* 16, 19). Înțelege ce te așteaptă. Nu vei putea intra pe ușa acestei chei, fiindcă ai tăgăduit credința acestei chei. *Și porțile iadului*, zice Domnul mai departe, *nu o vor birui* (*Matei* 16, 18). Porțile iadului sunt credința cea rea a ereticilor. Cât de departe este cerul de iad, atât de departe de cer cel ce tăgăduiește că Hristos este Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. XIV, 1-2, în *PSB*, vol. 57, p. 801)

„Așadar, de ce s-a atins apostolul Toma, când s-a apropiat să-L pipăie pe Domnul? De Hristos, fără nicio îndoială. Și ce a grăit cu voce tare? *Domnul meu și Dumnezeul meu.* Mergi acum, dacă poți, și desparte pe Hristos de Dumnezeu. Schimbă aceste cuvinte, dacă poți. Folosește acea dezbatere dialectică, folosește înțelepciunea lumească și acea proastă simțire cu vorbe pline de vicleșug: întoarce pe toate fețele și răsucește tot ce poți, fie cu sufletul, fie cu meșteșugul. Orice-ai zice, orice-ai face, de-aici nu poți ieși nicăieri, decât dacă recunoști că apostolul s-a atins de Dumnezeu. Dacă vrei să poți cumva, schimbă cuprinsul istorisirii evanghelice în așa fel încât citind că reiasă că apostolul Toma nu s-a atins de corpul Domnului și nici n-a zis că Domnul Hristos este Dumnezeu. Dar în niciun chip nu se poate schimba ce s-a scris în Evanghelia Domnului. Căci *cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece* (*Matei* 24, 35). Iată, și acum apostolul Toma îți strigă ceea ce a mărturisit atunci: este Iisus Dumnezeu Cel de Care m-am atins, este Dumnezeu Cel ale Cărui părți ale trupului le-am pipăit, n-am întâlnit ceva netrupesc, și n-am găsit ceva de neatins, n-am aflat duhul cu mâna, încât numai de aceea să fiu crezut că am zis: este Dumnezeu. Căci *duhul*, după spusele Domnului meu, *nu are carne și oase.* Deci de corpul Domnului m-am atins, carnea și oasele Lui le-am pipăit, degetele mele le-am pus pe locul rănilor și despre Hristos, Domnul meu, pe care-L pipăisem, am strigat: *Domnul meu și*

*Dumnezeul meu*. Nu știu să fac deosebire între Hristos și Dumnezeu, nu mă pricep să despic pe Dumnezeu de Sine Însuși. Tu simți altfel decât mine și vorbești altfel decât mine. Eu știu că Hristos nu e altceva decât Dumnezeu. Aceasta am păstrat cu tovarășii mei apostoli, aceasta am spus în Biserici, aceasta am propovăduit neamurilor, aceasta îți grăiesc și ție: Hristos este Dumnezeu, Hristos este Dumnezeu. Mintea sănătoasă nu simte altceva, credința sănătoasă nu spune altceva, Dumnezeirea nu se poate despica de sine". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. XV, 3-6, în *PSB*, vol. 57, pp. 802-803)

„Îți voi arăta un (...) semn ceresc, pe care nici demonii nu l-au tăgăduit, întrucât, constrânși de necesitatea adevărului, deși îl vedeau pe Iisus în trup, strigau totuși că este Dumnezeu ceea ce au văzut. Ce zice, așadar, evanghelistul despre Domnul Iisus? *Iar botezându-Se Iisus, îndată ce a ieșit din apă, iată, cerurile I S-au deschis și a văzut Duhul lui Dumnezeu pogorându-Se ca un porumbel și venind peste El. Și iată, glas din ceruri care a zis: «Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit»* (*Matei* 3, 16-17). Ce-ai de zis despre acestea, ereticule? Nu-ți place cuprinsul celor spuse, sau persoana care le-a spus? Fără îndoială, nici înțelegerea celor spuse n-are nevoie de tălmăcire, nici vrednicia vorbitorului de recomandarea cuvintelor; este Dumnezeu Tatăl Cel care a vorbit, este limpede ceea ce a spus. Oare ce va putea să rostească glasul tău atât de neobrăzat și de nelegiuit, încât să spui că trebuie crezut despre Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu și nu despre Dumnezeu-Tatăl? *Acesta este*, a spus, *Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit.* Dar vei încerca poate să spui, așa cum îți este nebunia, că aceste vorbe arătau Cuvântul, nu pe Hristos. Spune-mi, te rog, cine era Cel ce Se boteza? Cuvântul sau Hristos? Trupul sau duhul? În niciun chip nu poți tăgădui că a fost Hristos". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. XVI, 2-3, în *PSB*, vol. 57, pp. 803-804)

„(...) este cu mult mai mare nelegiuirea ta, fiindcă ei (păgânii și iudeii – n.n.) Îl tăgăduiau prin ceea ce pătimirea Îl arată om, pe când tu-L tăgăduiești pe Cel pe Care învierea L-a dovedit Dumnezeu. Și prin aceasta ei Îl prigoneau pe pământ, tu Îl prigonești și în cer. Și nu numai atât; dar ceea ce e mai crud și mai nelegiuit, ei Îl tăgăduiau din neștiință, tu, după credință, ei necunoscând pe Domnul, tu mărturisindu-L pe Dumnezeu, ei, sub râvna pentru respectul legii, tu sub mărturisirea de împotrivitor, ei, pe Cel de Care se socoteau străini, tu pe Cel al Cărui preot ești. Crimă nemernică și nemaiauzită! Îl prigonești prin tăgăduire pe Cel de vrednicia Căruia te folosești". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XII, 3, în *PSB*, vol. 57, p. 845)

„Dar, după părerea mea, cel ce tăgăduiește în Dumnezeu o parte tăgăduiește totul și cel care nu-L mărturisește că a fost întotdeauna Îl tăgăduiește întotdeauna. La fel și tu, chiar dacă ai zice că Domnul Iisus Hristos Care S-a născut din Fecioara Maria este azi în cer Dumnezeu adevărat, totuși, dacă ai spune că n-a fost întotdeauna Dumnezeu, nu L-ai mărturisi cu adevărat". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XIV, 2-3, în *PSB*, vol. 57, p. 846)

„Când tăgăduiești pe unul singur Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ai tăgăduit totul. În aceasta stă rațiunea tainei bisericești și a dreptei credințe, că, acela care

tăgăduiește o parte a tainei, nu poate mărturisi partea cealaltă. Căci atât de legate și de încorporate sunt toate, încât nu poate fi una fără alta, ci celui ce a tăgăduit numai o parte din toate nu-i mai folosește la nimic să le creadă pe celelalte toate. Dacă tăgăduiești că Domnul Iisus Hristos este Dumnezeu, este de trebuință ca, tăgăduind pe Fiul lui Dumnezeu, să-l tăgăduiești și pe Tatăl, fiindcă, după cum spune Dumnezeu Însuși, *Oricine tăgăduiește pe Fiul nu are nici pe Tatăl; cine mărturisește pe Fiul are și pe Tatăl* (*1 Ioan* 2, 28). Tăgăduind astfel pe Cel născut, îl negi și pe Cel ce L-a născut. Tăgăduind că este Fiul lui Dumnezeu Cel născut în trup, urmează să tăgăduiești și pe cel născut în Duh, fiindcă este Același Cel născut în trup, Care mai înainte a fost născut în Duh. Necrezând deci în Cel născut în trup, trebuie să nu crezi nici în Cel ce a pătimit. Necrezând însă în patimile Lui, ce rămâne decât să tăgăduiești și învierea, fiindcă credința în Cel sculat din morți vine din credința în Cel ce a murit și nu poate sta în picioare adevărul învierii, dacă nu i-a precedat faptul morții. Tăgăduind, așadar, pe Cel ce a pătimit și a murit, tăgăduind și pe Cel ce a înviat din morți, înseamnă că tăgăduiești și pe Cel ce S-a înălțat la cer, fiindcă înălțarea fără înviere nu putea să fie și cel ce nu crede în înviere, nu poate crede nici în înălțare, precum spune apostolul: *Cel care S-a pogorât, Acela este Care S-a suit*. Așadar, după tine Domnul Iisus Hristos nici n-a înviat din morți, nici nu S-a ridicat la cer, nici nu S-a așezat de-a dreapta Tatălui, nici nu va veni acea zi așteptată a judecății de apoi și nici nu va judeca viii și morții". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XVII, 1-3, în *PSB*, vol. 57, pp. 848-849)

„Cel ce știa că Domnul Iisus Hristos S-a născut din Maria știa că a fost înfășurat în scutece într-un staul, că a fost sărac la începuturile Lui omenești, că i-a fost lipsită copilăria de serviciile obișnuite ale leagănului. Nu se îndoia că are trup adevărat, că S-a născut om adevărat. Dar de ce i s-a părut puțin aceasta ca să fie sigur că e Dumnezeu? De ce pe Cel pe Care-L știa sigur că este om Îl credea că poate fi Dumnezeu? Învață deci, nefericită nebunie, învață, nesănătoasă și crudă neevlavie, învață că și diavolul este mai puțin necredincios. El a zis: *Dacă ești Fiul lui Dumnezeu* (*Matei* 4, 3), tu zici: Nu ești Fiul lui Dumnezeu. Tu tăgăduiești ceea ce el a întrebat. Nu s-a găsit până acum cineva, în afară de tine, care să fi întrecut neevlavia diabolică. Ceea ce el a mărturisit că poate fi în Domnul tu nu crezi că a putut fi.

Dar a încetat cumva după aceea și a părăsit bănuiala după ce i-au fost zădărnicite ispitirile, fiindcă nu găsea ce căuta? Ba, dimpotrivă, a rămas mereu în el întotdeauna bănuiala și, chiar până la răstignirea pe cruce, i s-a mărit prin temerile-i proprii. Ce să mai spun? N-a încetat să bănuiască că e Fiul lui Dumnezeu nici chiar după ce a aflat că li s-a îngăduit atât de mult prigonitorilor împotriva Lui. Dar, dușman iscusit, în înseși pătimirile trupești văzând semnele Dumnezeirii, deși L-ar fi vrut numai om, era împins totuși să-L bănuie Dumnezeu, fiindcă deși ar fi vrut să creadă altceva, era totuși silit după semne sigure să constate tocmai ceea ce nu voia. Și nu e de mirare. Deși-L vedea scuipat, lovit, batjocorit și pus pe cruce, își dădea seama că, întru atâtea injurii și schingiuiri, puterile dumnezeiești totuși prisosesc. Când catapeteasma templului s-a despicat, soarele a apus, ziua s-a întunecat, toate au simțit puterea pătimirii și toate care nu știau că e Dumnezeu au cunoscut lucrarea Dumnezeirii. Și de aceea diavolul, văzând aceasta și tremurând, a încercat în toate felurile să ajungă la cunoașterea lui Dumnezeu în însăși pieirea omului, zicând prin acei care-L răstigniseră: *Dacă este Fiul lui Dumnezeu să Se coboare acum de pe cruce și vom crede în El* (*Matei* 27, 42). A mințit

că Domnul Dumnezeul nostru prin pătimirea trupului aduce răscumpărarea izbânzii omenești și că prin ea el, diavolul, este subjugat și nimicit, iar noi suntem răscumpărați și mântuiți și de aceea dușmanul neamului omenesc, în tot felul și prin toate vicleșugurile, a voit să zădărnicească orice a văzut că se înfăptuiește pentru răscumpărarea tuturor. *Dacă este Fiul lui Dumnezeu, să Se coboare acum de pe cruce și vom crede în El*, pentru ca Domnul, stăpânit de ocara cuvintelor, să părăsească taina, până să pedepsească injuria. Vezi deci că Domnul chiar pe cruce este numit Fiul lui Dumnezeu, vezi că ei bănuiesc ceea ce numesc. Învață astfel, cum am spus mai sus, chiar de la prigonitori, sau de la diavolul, să crezi în Fiul lui Dumnezeu. Cine a fost vreodată la înălțimea necredinței diabolice? Cine a întrecut-o? El L-a bănuit că este Fiul lui Dumnezeu chiar când a îndurat moartea, iar tu-L tăgădui chiar când a înviat; el L-a bănuit Dumnezeu, chiar dacă nu i S-a dat pe față, tu-L tăgăduiești chiar dacă S-a arătat". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XII, cap. XIII, 1-4, în *PSB*, vol. 57, pp. 865-866)

## „Nu pot face de la Mine nimic" (*Ioan* 5, 30)

„(...) *Nu pot face de la Mine nimic, precum aud, judec.* La prima vedere, pare că prin aceste cuvinte aprobă neînțelegerea iudeilor. Căci dă cuvântului o formă prin care pare să exprime o oarecare slăbiciune, și nu o putere liberă. Dar nu acesta este adevărul. Deoarece Fiul este în toate deopotrivă cu Tatăl, are prin fire aceeași lucrare și putere. Dar spunând că nu poate face de la Sine ceva, ci judecă așa cum aude, Se arată pe Sine, în alt mod, iarăși egal în cunoștință și putere cu Dumnezeu și Tatăl. Căci nici Tatăl nu poate fi înțeles singur și lucrând ceva de la Sine referitor la creaturi (la cele ce sunt) fără Fiul, avându-L pe El ca tărie și putere. De aceea, *toate prin El s-au făcut și fără de El nimic...* (*Ioan* 1, 3)[590]. Și totuși, nu socotim că Fiul e întărit de Tatăl pentru slăbiciunea Lui, ci Îi atribuim și Lui puterea în toate. Căci n-ar mai fi Dumnezeu după fire dacă ar avea dobândită frumusețea Dumnezeirii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a doua, cap. IX, în *PSB*, vol. 41, p. 277)

„Spusa: *Nu pot face de la Mine nimic, precum aud, judec*, eliberează pe Fiul de orice disprețuire pentru declarația Sa că nu poate face nimic din propria putere. Căci Se afirmă în mod clar iubitor al Tatălui și împreună-voitor în toate cu Cel ce L-a născut[591]. Căci dacă, din pricina slăbiciunii Lui I s-ar dărui puterea de la Tatăl, neavând El însuși putere îndestulătoare, cum n-ar fi trebuit să spună mai degrabă: Nu pot să fac de la Mine nimic, ci primesc puterea de la Tatăl? Dar, nespunând aceasta, ci adăugând, la declarația că nu poate lucra de la Sine, că judecă așa cum aude, e vădit că nu din slăbiciunea de-a lucra unele sau altele a spus că nu poate, ci pentru că nu se întâmplă

590. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Precum Fiul nu poate exista și nu poate fi gândit fără Tatăl, nici Tatăl nu poate exista și nu poate fi gândit fără Fiul. Faptul acesta se exprimă prin afirmarea că Fiul este Puterea și Înțelepciunea Tatălui. Tatăl are o poziție de izvor față de Fiul. Dar n-ar fi izvor dacă din El n-ar izvorî Fiul. Fiul nu poate face nimic dacă nu izvorăște ca putere din Tatăl. Dar nici Tatăl n-ar fi izvorâtor de putere dacă Fiul n-ar fi Puterea Lui. De aceea, nici Tatăl, nici Fiul, nu fac nimic singuri, ci Fiecare lucrează împreună cu Celălalt, dar nu din exterior, ci Unul în interiorul Celuilalt. Oare nu se întâmplă aceasta și cu persoanele umane, într-un anumit grad? Oare, când copilul lucrează ceva, nu lucrează și tatăl cu el, încurajându-l? Sau nu compătimește cu el?". (nota 500, p. 277)

591. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „La motivul că Fiul face numai ceea ce vede pe Tatăl făcând, pentru faptul că primește ființa de la Tatăl, Sf. Chiril adaugă aici și motivul iubirii față de Tatăl". (nota 503, p. 278)

să calce în vreo privință voia Tatălui. Căci înțelegându-se o unică Dumnezeire în Tatăl și în Fiul, va fi numaidecât și o unică voință și nu se va înțelege vreodată firea dumnezeiască opunându-se Sieși nici în Tatăl, nici în Fiul, nici în Sfântul Duh, ci ceea ce-I place Tatălui, aceasta este voia întregii Dumnezeiri. Deci în mod necesar Fiul Se prezintă pe Sine împreună-binevoind și consimțind cu Tatăl în orice hotărâre I-ar conveni Acestuia, declarând că nu poate face ceva care nu e după voia Tatălui[592]. Aceasta înseamnă: *nu pot face de la Mine însumi*. E ca și cum, dacă ar zice că nu poate săvârși păcatul, nimeni, judecând drept, nu L-ar acuza de slăbiciune, ci ca expunând mai degrabă însușirea vrednică de prețuire și demnă de Dumnezeu a firii proprii, prin care arată că e neschimbat și nealterat. Astfel, când mărturisește că nu poate face de la Sine nimic, ne vom uimi mai degrabă, văzând în aceasta rodul neschimbat al firii neschimbate, și nu vom înțelege în mod necuvenit declarația că *nu poate*, ca pe un semn al slăbiciunii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. IX, în *PSB*, vol. 41, pp. 278-279)

## Domnul Hristos – și vestiții înțelepți, eroi și împărați ai lumii

„Cu toate că între elini și barbari s-au arătat mulți legiuitori și mulți dascăli care au propovăduit învățături ce făgăduiau adevărul, totuși noi nu am găsit niciun legiuitor care să fi fost în stare să trezească și în sânul altor popoare râvna pentru primirea învățăturii lui și, cu toate că cei care făgăduiau să spună adevărul foloseau toată aparatura demonstrațiilor pe care le credem logice, niciunul dintre ei n-a reușit să sădească adevărul recunoscut de ei în mintea mulțimii mai numeroase din sânul unui singur popor[593]. Și cu toate acestea legiuitorii ar fi dorit ca legile pe care le socoteau bune să fie respectate, dacă ar fi fost cu putință, de întreg neamul omenesc, iar învățătorii ar fi vrut ca ceea ce li se părea lor că formează adevărul să aibă răspândire peste întreg pământul. Dar întrucât nu au fost în stare să îndemne pe oamenii care vorbeau diferite limbi și care țineau de diferite neamuri să respecte legile și să admită învățăturile lor, nici unii, nici alții nici măcar nu și-au dat silința să facă așa ceva, căci și-au dat seama pe bună dreptate că ar fi cu neputință să realizeze așa ceva. În schimb, în întreaga Grecie și în ținuturile barbare din întreaga lume, se află mulțimi nenumărate de oameni care au părăsit tradițiile părinților și pe cei pe care-i socoteau zei, primind în locul lor legile lui Moise și urmând învățăturile lui Iisus Hristos". (Origen, *Despre principii*, Cartea a IV-a, 1, I, în *PSB*, vol. 8, p. 263)

„Fost-a vreodată, din negura timpului, vreun împărat, vreun cârmuitor, vreun filosof sau vreun legiuitor, ori vreun proroc (fie el elin sau barbar) care să fi atins un asemenea grad de virtute (și nu atât după moarte, ci încă în viață fiind ca ființă

592. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Neputința Fiului de-a nu face ceea ce nu vede pe Tatăl făcând, în care se implică acordul judecății Lui cu cea a Tatălui, arată că în aceasta nu e numai o necesitate dorită de Amândoi, ca o lege a ființei celei una, ci și un acord voit, din iubire, al Fiului cu Tatăl. Ei nu au numai o unitate de ființă, ci și o unitate de voință, sau un acord voit. Chiar la oameni, copilul nu e de acord cu mama numai pentru că e născut de ea, având aceeași fire, ci și pentru că voiește să fie de acord cu ea din iubire. Voința nu e făcută de prisos prin unitatea ființei". (nota 504, p. 279)

593. Nota Pr. T. Bodogae: „Se cunoaște din tratatul *Contra Celsum* (I, 27; I, 64; III, 51; VI, 2 urm.) argumentul folosit de Origen în combaterea neputinței filosofiei antice de a schimba moravurile oamenilor". (nota 1294, p. 263)

care răsuflă și-i încă plină de vlagă!), încât numele lui să fi ajuns pretutindeni în lume în auzul și pe buzele tuturor? Or, faptul acesta n-a fost lucrarea nimănui altul decât numai și numai a Mântuitorului nostru, și a fost săvârșit de El după biruința Lui asupra morții (vestită de El ucenicilor Săi și de El dusă la bun sfârșit). Drept care le și spusese El: *Mergeți acum și învățați toate neamurile în numele Meu*, prin care cuvinte El le dăduse din timp de veste și le descoperise că Evanghelia Lui urma să fie cunoscută în toată lumea și tuturor neamurilor, în chipul unei mărturii. Iar graiului Său, fapta-i urmase pe dată: fiindcă pe dată – și nu zăbavnic – de cuvintele Sale s-a umplut lumea toată (...).

Dar mergi acum mai departe și mai gândește-te și la lucrul următor: fost-a vreodată, din veac, vreun om care să fi întocmit – prin singură puterea cuvintelor sale, deci fără să scrie nimic – niște dreptare de viață pline de cucernicie și de înțelepciune? Și care să fi fost în stare a semăna din lucrarea învățăceilor săi cu atâta ușurință peste tot omul, pretutindeni deschizând vetre de învățătură și făcând ca tot omul, fie el elin sau barbar, să se recunoască în semenul său de la un cap și până-n celălalt depărtat cap al lumii? Să-ți răspund eu: n-a fost niciunul[594]. Înseamnă, deci, că și privită așa, aceasta a fost numai lucrarea Mântuitorului nostru, care, săvârșită după moartea Lui, se face mărturie a dumnezeieștii Sale vieți și puteri. Dar dacă nici asta nu-l poate încredința pe necredincios, să ne spună el nouă celor dornici de lămurire, care alt vestit înțelept izbutit-a să pună capăt sălbaticelor și crudelor moravuri ale barbarilor doar în virtutea unor legi pline de omenire, făcându-i, bunăoară, pe sciții ascultători ai învățăturii Lui să nu se mai mănânce între ei, pe perși să nu mai nuntească cu mamele lor, pe alții să nu-și mai dea câinilor morții sau să nu-și mai spânzure bătrânii, și pe alții să nu mai săvârșească alte soiuri de fapte asemănătoare acestora, îngrozitoare și bestiale. Totuși, cele pomenite nu-s decât niște dovezi mărunte ale dumnezeieștii vieți de după moarte a Mântuitorului nostru. (...) Dar cine altul dacă nu Mântuitorul nostru a făcut ca cei mai mari închinători la idoli (grăiesc aici despre egipteni, de la care le-a venit și elinilor încurcata lor credință în zei), să nu se mai lase înșelați și să nu mai înconjoare cu suprema cinstire tot soiul de jivine, de șerpi, până și viețuitoarele cele mai neghioabe și mai biete, să nu mărturisească alt Dumnezeu decât pe Cel aflat mai presus de toate și să se lupte pentru credință până la răzbirea prin moarte? Cine – din adâncurile vremilor – izbutit-a să pună pe fugă din (marea) noastră turmă, a oamenilor, cu brațul Său nevăzut și puternic, primejdioasa, cumplita spiță a demonilor (care cândva, răvășise întreaga noastră natură omenească, iar prin lucrarea idolilor vârâse multă sminteală în credința oamenilor), ca pe niște fiare neîndurate? Cine altul a îngăduit vreodată cu tărie celor ce-și rânduiesc viața în chip cinstit și neprefăcut după filosofia dată de El, ca – în temeiul invocării Lui în stările cele mai curate ale rugăciunii purtate de El mai departe până la Dumnezeul tuturor – să pună pe goană ultimele rămășițe ale duhurilor rele; cine altul, dacă nu tocmai Mântuitorul nostru? Cine altul de nu singur Mântuitorul nostru învățatu-Și-a participanții la Taine să săvârșească jertfele cele fără sânge, duhovniceasca jertfă ce se aduce în rugăciune și în tainițele cuvântării-de-Dumnezeu? Iată deci cum de au luat ființă, pe toată fața pământului, altarele și sanctuarele bisericilor noastre – rostul lor fiind să înalțe Dumnezeului și Împăratului

594. În decursul secolelor, niciuna dintre marile personalități ale lumii n-a exercitat atâta influență asupra discipolilor săi ca Iisus Hristos, influență care să dureze milenii, fără să sufere nicio micșorare și fără să fie nevoie de corectări doctrinare. (n.n.)

nostru Celui unic și suprem (și numai Lui!), din mijlocul neamurilor, sfințitele liturghii ale cugetatelor și duhovniceștilor noastre jertfe". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Viața lui Constantin cel Mare*, 16.8-10, în *PSB*, vol. 14, pp. 242-244)

„Și cum să nu ne minunăm peste poate văzând cum nu numai cei care-L urmaseră, dar și cei ce aveau să le urmeze acelora – iar mai apoi urmașii acestora, și cei de mai apoi, și tot așa până chiar în zilele noastre – tuturor, deci, într-atât li s-au întețit puterile sufletești, încât, deși nu se făcuseră prin nimic vinovați de moarte, au suferit cu bucurie pedepse peste pedepse lăsându-se schingiuiți în fel și chip, mânați de credința lor în Dumnezeul a toate?

Dar fost-a vreodată vreun împărat a cărui domnie să fi ținut cât veacul? Care altul s-a arătat în stare să poarte asemenea lupte după moarte și să-și biruie dușmanii, supunând tărâm după tărâm, ținut după ținut și cetate după cetate, până ce va fi ajuns stăpân și peste Elada și peste lumea barbară, zdrobindu-și potrivnicii prin nearătata putere a nevăzutului Său braț? Iată însă și lucrul cel mai de căpetenie din tot ce am vorbit noi până acum: pacea adusă peste toată fața pământului prin puterea Lui (despre care am mai avut noi prilejul să stăm de vorbă), această pace oare nu va închide nici ea clevetitoarele guri, de ne vom gândi că buna înțelegere dintre popoare și consensul lor au coincis cu lucrarea învățăturii Mântuitorului și poruncii date de El întregului univers, precum și de ne vom gândi că pacea aceasta a întregului univers – aidoma rânduielii de El gătită neamurilor – fusese vestită din vremi de prorocii lui Dumnezeu?

Întregul crug al acestei zilei nu mi-ar ajunge – o, împăratul meu – de aş vrea să adun laolaltă şi să înşir învederatele dovezi ale dumnezeieştii tării a Mântuitorului nostru, care pot fi văzute şi astăzi în lucrările Sale. Sigur este că din negura veacurilor, nici printre elini, nici printre barbari, n-a fost niciun om care să fi dat dovada forței unor asemenea dumnezeieşti atribute, aşa cum a fost Mântuitorul. Căci ce să mai vorbim despre oameni, când până şi acele personaje în care toate neamurile vedeau niște zeități n-au fost în stare să dea aici, pe pământ, dovada unei asemenea virtuți? Și să ne spună cine va pofti, să vină oricare filosof încoace și să arate despre care zeu sau despre care erou din câți pururi fost-au știuți a auzit el că va fi dăruit oamenilor niște învățături în măsură să le chezășuiască viața veșnică și împărăția cerească, asemenea Mântuitorului nostru, făcând puhoaiele de lume de pretutindeni să se ajute între ele în practicarea înțeleptelor Sale învățături, hotărându-le să nu se mai gândească decât la cer și să nădăjduiască în petrecerea cerească gătită sufletelor iubitoare de Dumnezeu? Fost-a vreodată vreun zeu – sau ființă de om ajunsă erou, care să fi revărsat, asemenea soarelui, de la răsărit și până la apus, belșugul de lumină al învățăturii sale, făcând ca peste tot pământul un popor după altul să slujească în același chip aceluiaș unic Dumnezeu? Care zeu sau care erou – din câți vor fi fost ei – izbutit-a să înlăture pe toți zeii și eroii elinilor și barbarilor (...) ajungând să stăpânească peste toți zeii și eroii cunoscuți și singur să fie aclamat de toate neamurile ca Fiu al lui Dumnezeu? Cine altul a lăsat cuvânt locuitorilor nesfârșitelor întinderi ale pământului, fie ei pe pământ sau pe mare, să se adune în fiecare săptămână într-un loc spre a ține praznicul zilei Domnului? Și cine i-a învățat să nu-și îmbuibe trupul, ci să-și învigoreze sufletele prin dumnezeieștile Sale învățături? Fost-a vreun zeu sau vreun erou, care, războit asemenea Mântuitorului nostru, să-și fi biruit vrăjmașii așa cum i-a biruit El? Și nu trebuie trecut cu vederea că, de la începutul începuturilor și până acum, ei nu și-au contenit atacurile îndreptate împotriva învățăturilor și poporului Său! Numai că El,

ca un nevăzut, în chip nevăzut Și-a mânat credincioșii – odată cu sfintele Sale lăcașuri – pe culmile slavei!

E oare nevoie să ne străduim să înșirăm în vorbă dumnezeieștile lucrări cele mai presus de cuvânt ale Mântuitorului nostru? (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Viața lui Constantin cel Mare*, 17.11-15, în *PSB*, vol. 14, pp. 248-249)

„Au fost mulți regi și tirani pe pământ înainte de El; se istorisește despre mulți înțelepți și vrăjitori la caldei și la egipteni și hinduși. Care dintre ei, nu zic după moarte, dar încă trăind a putut să-și impună atât de mult puterea, încât să umple tot pământul de învățătura lui și să întoarcă de la superstiția idolească o mulțime așa de mare, câtă a atras Mântuitorul nostru la El de la idoli? Filosofii elinilor au scris multe cărți părute convingătoare și cu mult meșteșug în cuvinte. Ce-au dovedit ele așa de mult precum crucea lui Hristos? Până la moartea lor sofismele lor păreau să aibă ceva convingător. Dar chiar când trăiau se contraziceau în cele ce socoteau că se impun ca adevărate în gândirea lor și se certau întreolaltă.

Dar e un fapt foarte minunat că Cuvântul lui Dumnezeu, învățând prin cuvintele cel mai simple, a umbrit pe sofiști și a golit de putere învățăturile lor, atrăgând pe toți la Sine și umplând bisericile Sale. Și ceea ce e uimitor este că pogorând la moarte ca om, a făcut de nimic vorbăria făloasă a înțelepților despre idoli. Căci a cui moarte a alungat demonii? Sau de moartea cui s-au înspăimântat dracii, ca de a lui Hristos?[595] De aceea, unde se rostește numele Mântuitorului, de acolo se alungă orice demon.

Și cine a smuls așa de desăvârșit patimile sufletești din oameni[596], încât desfrânații s-au făcut feciorelnici, ucigașii n-au mai ținut sulițele în mână, iar cei stăpâniți de frică s-au îmbărbătat? Și peste tot, cine a înduplecat pe barbari și pe cei ce locuiau în țări păgâne să lepede furia și să cugete cele pașnice, dacă nu credința în Hristos și semnul crucii? Cine a încredințat pe oameni așa de mult despre înviere, ca crucea lui Hristos și însăși învierea Lui cu trupul? Cu toate că elinii au scornit atâtea minciuni, totuși n-au putut născoci învierea idolilor lor, nevenindu-le în minte nicidecum că e cu putință ca după moarte să învie trupul din nou[597]. Această închipuire le-ar fi fost de altfel aprobată, pentru că, cugetând astfel, ar fi dat pe față neputința idololatriei lor și ar fi recunoscut puterea lui Hristos, ca să se cunoască și din aceasta că e Fiul lui Dumnezeu. (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, L, în *PSB*, vol. 15, pp. 147-148)

„Care dintre oameni a învățat după moarte, sau chiar viețuind încă, despre feciorie, și n-a socotit că e cu neputință virtutea aceasta între oameni? Dar Mântuitorul

595. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Moartea lui Hristos a alungat demonii, pentru că prin ea aducându-Se ca dar lui Dumnezeu Tatăl și renunțând la Sine, a dat putere tuturor să depășească despărțirea egoistă și orgolioasă de Dumnezeu pentru că a fost cea mai mare coborâre (chenoză) a Celui mai presus de toate, a Fiului lui Dumnezeu făcut om ca să poată primi moartea noastră. Dracii, individuațiunile pervertite de extrema mândrie, și-au dovedit neputința față de această smerenie". (nota 111, p. 148)

596. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Avem aici o indicație apriată că Sfântul Atanasie cugetă că Dumnezeu-Cuvântul a lucrat și asupra sufletului, sau a lucrat asupra trupului prin curățirea sufletului, deci n-a lucrat numai direct asupra trupului, cum spune Kannengiesser. Chiar prin coborârea Lui din dragoste pentru noi până la primirea morții ne-a dat putere să biruim mândria, lăcomia, pofta de plăceri trupești, toate patimile ca expresii ale egoismului". (nota 112, p. 148)

597. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta se opunea gândirii lor panteiste, în care toate individuațiunile apar și dispar definitiv. Dacă și-ar fi închipuit învierea, ar fi recunoscut eterna valoare a persoanei". (nota 113, p. 148)

nostru și Împăratul tuturor, Hristos, a pus atâta putere în învățătura Sa, despre aceasta, că și copiii care nu au ajuns la vârsta cunoscătoare a legii au făgăduit viața în feciorie, care e mai presus de lege. Cine dintre oameni a putut străbate vreodată așa de departe, încât să ajungă și la sciți și la etiopieni, sau la perși, sau la armeni, sau la goți, sau la cei de care se spune că locuiesc dincolo de ocean, sau la cei ce sunt peste Hircania, sau la egipteni și caldei, care cred în vrăji și sunt peste măsură de superstițioși și de sălbatici în obiceiurile lor, ca să le propovăduiască despre virtute și feciorie și despre o credință potrivnică idolilor, cum a făcut Domnul tuturor, Puterea lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos? Și El nu numai că le-a propovăduit prin ucenicii Săi, ci i-a și înduplecat în cugetul lor să lepede sălbăticia purtărilor și să nu se mai închine zeilor părinților lor, ci să-L recunoască pe El și prin El să creadă în Tatăl.

Odinioară, închinându-se la idoli, elinii și barbarii se războiau între ei și erau cruzi cu cei de un neam și nu se afla cineva care să umble pe pământ, sau să străbată marea, fără să-și înarmeze mâna cu sulița, din pricina luptei neîmpăcate între ei. Toată viața lor o trăiau înarmați și sulița le slujea în loc de toiag și numai în ea le era ajutorul. Se închinau, cum am spus înainte, idolilor și aduceau demonilor jertfe; și totuși cei ce slujeau idolilor n-au putut fi îndreptați prin superstiția idolească. Dar când s-au mutat la învățătura lui Hristos, cugetarea li s-a străpuns cu adevărat în chip minunat, încât au lepădat cruzimea și nu se mai gândesc la lupte, ci în toate s-au făcut pașnici și plini de dorința de prietenie". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LI, în *PSB*, vol. 15, pp. 147-149)

„Sau cine e Cel ce i-a unit întreolaltă spre pace pe cei ce se urau, dacă nu Fiul cel iubit al Tatălui, Mântuitorul de obște al tuturor, Iisus Hristos, Care prin dragostea Lui toate le-a răbdat pentru a noastră mântuire? De altfel despre această pace ce o va aduce El se prorocise de demult. Căci spusese Scriptura: *Și-și vor preschimba săbiile lor în fiare de plug și sulițele lor în seceri și nu va mai ridica sabia un neam asupra altui neam și nu vor mai fi învățați să se lupte* (*Isaia* 2, 4). Și nu e de crezut (ce s-a scris). Căci și acum barbarii care au sălbăticia purtărilor sădită în ei, cât timp jertfesc idolilor ce-i au, se înfurie unii împotriva altora și nu rămân niciun ceas fără suliță; când aud de învățătura lui Hristos, îndată se întorc de la războaie la lucrarea pământului și în loc de a-și înarma mâinile cu sulițe, le întind la rugăciune; și peste tot, în loc de a se război între ei, se înarmează de acum împotriva diavolului și a dracilor, războindu-i pe aceștia cu fecioria și cu virtutea sufletului. Iată o dovadă a dumnezeirii Mântuitorului: ceea ce n-au putut învăța oamenii de la idoli au învățat de la El. Iar aceasta este o nu mică dovadă a neputinței și nimicniciei idolilor. Căci cunoscându-și dracii neputința lor, ațâțau odinioară pe oameni să se războiască între ei, ca nu cumva, încetând să se certe între ei, să se întoarcă împotriva dracilor[598]. Căci, fără îndoială, neluptându-se între ei, ucenicii lui Hristos se rânduiesc prin purtările și faptele lor în frontul împotriva dracilor și pe aceștia îi alungă, iar pe căpetenia lor, diavolul, îl iau în râs, prin aceea, că în tinerețe trăiesc în curăție, în încercări rabdă, în dureri stăruiesc, când sunt ocărâți suportă, lipsurile le disprețuiesc și, ceea ce e minunat, disprețuiesc chiar și moartea, făcându-se martiri ai lui Hristos". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LII, în *PSB*, vol. 15, pp. 149-150)

598. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pacea între oameni arată prezența Logosului Care toate le orânduiește și le armonizează, Care scapă pe oameni de patima mândriei, lăcomiei, mâniei". (nota 113a, p. 150)

„Dar să mai arăt o dovadă foarte minunată a dumnezeirii Mântuitorului: care dintre oamenii de odinioară – fie el om simplu, sau vrăjitor, sau tiran, sau împărat – a putut lua sarcina să lupte împotriva întregii închinări la idoli și a toată oastea drăcească și a toată vrăjitoria și a toată înțelepciunea elinilor, care erau atât de tari și înfloreau și înfricoșau pe toți, și să se împotrivească cu o unică pornire tuturor, ca Domnul nostru, Fiul adevărat al lui Dumnezeu, Care dând pe față în chip nevăzut rătăcirea fiecăruia, îi atrage pe toți oamenii de la toate, încât unii calcă în picioare idolii cărora li se închinau, alții ard cărțile cu vrăjitoriile de care se minunau, iar în locul înțelepților aleg tâlcuirea Evangheliilor; pe cei cărora mai înainte li se închinau îi părăsesc, iar lui Hristos Celui răstignit, de Care râdeau, I se închină, mărturisindu-L ca Dumnezeu; și așa numiții de ei zei sunt alungați cu semnul crucii, iar Mântuitorul cel răstignit e propovăduit în toată lumea, ca Dumnezeu și ca Fiul lui Dumnezeu; și zeii închinați la elini sunt defăimați de ei ca închipuiri spurcate, iar cei care primesc învățătura lui Hristos au o viață mai curată ca aceia?

De sunt acestea și unele ca acestea omenești, să ne arate cine voiește, ca să ne convingem și noi, că unele ca acestea s-au produs și mai înainte. Iar de nu se arată și nu sunt acestea fapte omenești, pentru ce le resping necredincioșii fără nicio evlavie, nerecunoscând pe Stăpânul care le-a lucrat? Ei pătimesc ceva asemănător celui ce nu cunoaște pe Dumnezeu Făcătorul, din lucrurile zidirii. Căci dacă ar fi cunoscut, din puterea Lui arătată în toate, dumnezeirea Lui, ar fi cunoscut că și faptele prin trup ale lui Hristos sunt ale lui Dumnezeu-Cuvântul. Iar cunoscându-L, *nu L-ar fi răstignit pe Domnul Slavei*, cum a zis Pavel (*1 Corinteni* 2, 8)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LIII, în *PSB*, vol. 15, p. 150)

„Precum cel ce dorește să vadă pe Dumnezeu, Care este prin fire nevăzut și nu poate fi nicidecum văzut, Îl înțelege și Îl cunoaște din faptele din natură, așa cel ce nu vede prin înțelegere pe Hristos să caute să-L afle măcar din faptele trupului și să cerceteze de sunt ale unui om. Și de sunt omenești, să râdă; iar de nu sunt omenești, ci cunoaște că sunt ale lui Dumnezeu, să nu râdă de cele ce nu sunt de râs, ci mai degrabă să se minuneze, că cele dumnezeiești ni s-au arătat printr-un mijloc așa de smerit și prin moarte a ajuns la toți nemurirea și prin întruparea Cuvântului s-a făcut cunoscută purtarea Lui de grijă pentru toate și că Dăruitorul și Făcătorul tuturor este Însuși Cuvântul lui Dumnezeu". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LIV, în *PSB*, vol. 15, p. 151)

## Despre minunile săvârșite de Mântuitorul Hristos

„(...) El, ale Cărui minuni întreceau pe ale lui Moise prin mărime și prin caracter dumnezeiesc, și care s-au dovedit lucrătoare tocmai prin aceea că erau condamnate ca scorniri și închipuiri omenești, care aveau valoare doar pentru iudei, dar care lăsau să se întrevadă că Cel care învață și săvârșea astfel de lucrări era mai mare și decât prorocii". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, cap. LII, în *PSB*, vol. 9, p. 143)

„Întrucât dumnezeirea Domnului și Mântuitorului nostru devenise cunoscută oamenilor în urma săvârșirii puternicelor și tainicelor Sale minuni, au fost câștigați multe mii de oameni chiar și dintre cei care locuiau în ținuturi străine, din cele mai

îndepărtate de Iudeea, mai ales pentru că nădăjduiau că vor putea fi vindecați de boli și de suferințe de tot felul.

Așa se face că regele Abgar, care domnea cu mare cinste peste popoarele de dincolo de Eufrat și care suferea cumplit de o boală trupească, după socotințele omenești cu neputință de vindecat, auzind de vestitul nume al lui Iisus și de minunile Lui recunoscute de toți, I-a trimis printr-un sol o smerită scrisoare, rugându-L să vină și să-l vindece de boală.

Neputând să dea altfel ascultare acestei cereri, Iisus l-a învrednicit totuși de o scrisoare specială[599], prin care-i făgăduia că-i va trimite pe unul dintre ucenicii Săi ca să-l vindece și să-l mântuiască pe el și pe toți supușii lui.

După scurtă vreme făgăduința făcută regelui s-a și împlinit, căci după ce Iisus a înviat din morți și s-a înălțat la cer, Toma, unul dintre cei doisprezece apostoli, a trimis la Edessa, printr-o lucrare dumnezeiască, pe Tadeu, care și el era numărat în rândul celor șaptezeci de ucenici ai lui Hristos, ca vestitor și propovăduitor al învățăturii despre Hristos, așa încât prin el au fost aduse aici la îndeplinire toate făgăduințele Mântuitorului". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, Cartea I, XIII, 1-4, în *PSB*, vol. 13, pp. 59-60)

„Femeia aflată cu curgerea sângelui (*Matei* 9, 20; *Marcu* 5, 25; *Luca* 8, 43), despre care suntem informați de Sfintele Evanghelii că și-a aflat vindecarea de suferințe, era originară, se zice, tocmai din această localitate[600]; s-ar vedea și azi casa ei în acest oraș, ba ar mai exista și alte urme minunate legate de minunea pe care Mântuitorul a săvârșit-o aici.

Într-adevăr, pe o piatră ridicată din fața ușilor acestei case, în care a locuit femeia, se vede o statuie de bronz reprezentând o femeie în rugăciune. Alături de ea, din același metal, se vede figura unui bărbat stând în picioare, purtând pe umeri o mantie și întinzând o mână spre femeie. La picioarele bărbatului crește lângă statuie o plantă stranie care se înalță până la tivitura paltonului de aramă și care ar fi leacul potrivit tuturor bolilor.

Se spune că această statuie imita chipul Mântuitorului. Ea se păstrează până azi și am văzut-o și eu cu ochii mei când am trecut prin acest oraș. Nu-i nimic de mirare că păgânii de altădată, pe care Mântuitorul i-a dăruit cu atâtea binefaceri, să-I fi ridicat astfel de monumente". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, Cartea a VII-a, XVIII, 1-4, în *PSB*, vol. 13, pp. 287-288)

„De cum se atinge (Hristos – n.n.) de ceva cu dumnezeiasca și netrupeasca sa putere, în chip necesar îi dă viață și-l împărtășește din lumina Lui spirituală. Trupul

---

599. Nota Pr. T. Bodogae: „Abgar V Uchama (sau Avgar ori Augar), regele din Osroene – cu capitala Edessa, a fost persoană istorică, domnind la Edessa în două rânduri: odată între anii 4 î.Hr. și 7 d.Hr., a doua oară între anii 13-60 d.Hr. Provincie romană încă de pe vremea lui Traian, statul Osroene este primul stat creștin de la finea sec. II, când domnea regele Abgar IX cel Mare, fapt pentru care a fost confundat Abgar V cu acest suveran. Spre a da vechime și faimă mare, de origine apostolică acestui stat de la marginea imperiului creștin, s-a compus o corespondență legendară, între Abgar și Iisus. Fiind bolnav, Abgar cere lui Iisus să vină să-l vindece. Iisus i-ar fi răspuns că nu poate merge personal, dar îi va trimite un ucenic în persoana lui Tadeu, care venind l-a vindecat și a creștinat pe toți. Critica recunoaște autentică scrisoarea lui Abgar, dar celelalte amănunte sunt romanțate. Eusebiu a copiat legenda din arhivele Edessei. Corespondența a circulat și pe pământul românesc de mult timp – Nicolae Cartojan, *Cărțile populare în literatura română*, vol. II, București, 1974, pp. 167-174). (nota 128, p. 60)

600. Cezareea lui Filip, pe care fenicienii o numesc Paneea. Oraș clădit în ținutul Paneea dintre Galileea și Trahonitis, în cinstea împăratului Tiberiu, de către Filip Tetrarhul. (n.n.)

de care se atinge se sfințește și pe dată se luminează; orice boală, orice beteșug și toată suferința pier, făcând ca acelea ce sunt lipsite să primească în schimb câte ceva din plinătatea Lui". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, „Despre Sfântul Mormânt", 14.11, în *PSB*, vol. 14, pp. 235-236)

„Văzându-L scuipând și întinzând mâna și strigând pe Lazăr, nu spunem că minunile au fost omenești, deși s-au săvârșit prin trup, ci ale lui Dumnezeu[601]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XLI, în *PSB*, vol. 15, p. 372)

„Dacă ar fi făcut minuni din pruncie, n-ar mai fi fost socotit om. Pentru același motiv nici templul trupului Său n-a fost plăsmuit necondiționat de nimic, ci au loc zămislirea, purtarea în pântece nouă luni, durerile nașterii, nașterea, hrănirea cu lapte, tăcere în tot timpul copilăriei, așteptarea vârstei cuvenite bărbaților, pentru ca prin toate să fie primită taina întrupării.

– Atunci, ar întreba cineva, pentru ce s-au făcut la nașterea Sa minunile care s-au făcut?

– S-au făcut pentru Mama Lui, pentru Iosif, pentru Simeon, care avea să plece de pe lumea asta, pentru păstori, pentru magi, pentru iudei. Că, dacă iudeii ar fi privit cu multă luare-aminte la cele petrecute, ar fi cules mare folos din ele pentru cele viitoare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia VIII, III, în *PSB*, vol. 23, p. 105)

## Prorociile Domnului Hristos

„L-au urmat și femeile în timpul patimilor gemând de durere din pricina nedreptății cu care a fost judecat, întrucât ele încă nu pricepuseră că planul de mântuire trece prin suferință. El însă le-a spus să nu-L plângă pentru că nu-i vrednic de lacrimi, ci mai bine să-și păstreze plânsul și lacrimile pentru vremea când vor trebui să plângă și anume atunci când cetatea Ierusalimului va fi împresurată de vrăjmași și când nenorocirea va năpădi peste ei din toate părțile încât cele mai fericite vor fi femeile sterpe care n-au putut naște (*Luca* 23, 27-29).

Unde mai sunt astăzi aceste palate împărătești? Unde-i templul? Unde sunt zidurile lor? Unde sunt întăriturile turnurilor de apărare? Unde mai e puterea de altădată a izraeliților? Nu s-au risipit oare toți aceștia pe aproape toată suprafața pământului și n-au fost nimicite atunci toate ale lor? După părerea mea, Domnul n-a prorocit toate acestea numai de dragul de a le spune – ce rost ar fi avut ca ascultătorii să audă niște vești care și așa s-ar fi împlinit cu siguranță? Ei tot ar fi ajuns să le cunoască chiar și dacă n-ar fi fost informați de mai înainte asupra lor – ci, prin mijlocirea lor, Hristos a căutat să-i pregătească să fie cu încredere pentru alte evenimente și mai însemnate. Pentru ca mărturia despre un eveniment care are să se întâmple să constituie o dovadă pentru celelalte care vor veni". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. XXV, în *PSB*, vol. 30, pp. 67-68)

---

601. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Întinderea mâinii a fost faptă omenească, dar prin mâna întinsă s-a săvârșit o minune dumnezeiască. Mâna întinsă a putut sluji ca mijloc prin care iradia puterea dumnezeiască. Lui Hristos ca Subiect comun al mâinii întinse și al puterii dumnezeiești ce iradia din El trebuie să I se atribuie amândouă, și ele erau atât de unite încât atât El cât și cel vindecat simțea scurgându-se prin mâna întinsă puterea dumnezeiască. El nu simțea întinzând mâna numai ceea ce simte un om obișnuit". (nota 111, p. 372)

## Propovăduirea Domnului Hristos

„Iar ceea ce a ațâțat invidia împotriva lui Iisus, îndemnând pe iudei să uneltească împotriva Lui, a fost creșterea tot mai mare a numărului celor care-L urmau până și în pustiuri: mulțimi de 5000 de bărbați, afară de femei și de copii (*Matei* 14, 21; 15, 38), căci atât era de mare farmecul cuvântărilor lui Iisus, încât nu numai bărbații s-au hotărât să-L însoțească în pustie, ci și femeile își uitau de slăbiciunea și de ezitarea femeiască, urmându-L și ele pe Învățătorul în pustie. Ba, chiar și pruncii, oricât ar fi ei de nepăsători, au luat-o după El împreună cu părinții lor, fie pentru că au fost luați de părinți, fie pentru că se simțeau atrași de dumnezeirea Lui, în dorința de a se împărtăși și ei din ea". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, cap. X, în *PSB*, vol. 9, p. 175)

## Domnul Hristos îi alungă cu biciul pe cei ce fac negustorie în templu

„*Și, făcându-Și un bici de ștreanguri, i-a scos pe toți afară din templu, și oile, și boii, și a vărsat banii zarafilor și le-a răsturnat mesele.*

*Și le-a spus celor ce vindeau porumbei* (*Ioan* 2, 15-16)

Se mânie pe drept cuvânt Mântuitorul pe iudei. Căci nu trebuia să facă templul dumnezeiesc casă de negustorie, ci casă de rugăciune. Căci așa s-a scris (*Matei* 21, 13). Și nu arată mișcarea în cuvinte simple, ci prin lovituri. Și cu biciul îi alungă din curțile sfinte, aplicându-le cu dreptate acelora o pedeapsă potrivită robilor. Căci nu voiau să recunoască pe Fiul Care-i eliberează[602]. Privește ca într-un chip ceea ce se descrie prin spusa lui Pavel: *De strică cineva templul lui Dumnezeu, strica-l-va pe el Dumnezeu* (*1 Corinteni* 3, 17).

*Scoateți acestea de aici. Nu faceți casa Tatălui Meu casă de negustorie* (*Ioan* 2, 16).

Poruncește ca un Stăpân, călăuzește spre ceea ce se cuvine ca un învățător, descoperă greșelile ce aduc pedeapsa, rușinează pe cel pedepsit pentru ele, nelăsându-l să le sporească". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 161)

## Hristos – Răscumpărătorul nostru

„Să privim cu ochii deschiși la sângele lui Hristos și să cunoaștem cât este de scump (*1 Petru* 1, 19) lui Dumnezeu și Tatălui Lui, că, vărsându-se pentru mântuirea noastră, a adus har de pocăință întregii lumi.

Să străbatem cu mintea toate generațiile și să vedem că, din generație în generație, Stăpânul a dat loc de pocăință (*Înțelepciunea lui Solomon* 12, 10) celor ce vor să se întoarcă la El.

602. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos îi arată ca robi, pentru că-i bate. A venit să-i facă frați ai lui Dumnezeu pe oameni, să nu mai fie robi. Dar n-o putea face aceasta cu cei ce nu răspundeau iubirii Lui cu iubirea lor. Nu-i putea elibera pe cei ce nu-L recunoșteau ca Dumnezeu eliberator al oamenilor prin întruparea Sa ca om. Hristos, deși Își însușește toată smerenia și blândețea când e vorba de loviturile ce I se dau Lui, folosește toată forța Sa de om când e batjocorit Dumnezeu. Și omul e dator să fie astfel și să apere cu hotărâre Numele și slava lui Dumnezeu, chiar dacă e blând când e dușmănit el însuși. Dar nu folosește forța pentru ucidere și pentru lovitura care să producă răni, care să nenorocească pentru toată viața. Nu folosește, de aceea, forța lui Dumnezeu, Care putea nimici dintr-o dată pe dușmanii lui Dumnezeu". (nota 277, p. 161)

Noe a predicat pocăința, iar cei care l-au ascultat s-au mântuit.

Ioan a predicat ninivitenilor pieirea cetății lor, iar cei care s-au căit de păcatele lor au făcut îndurător pe Dumnezeu cu rugăciunile lor și au dobândit mântuire (*Iona* 3, 4-10; *Matei* 12, 41; *Luca* 11, 32), deși erau străini de Dumnezeu.

Slujitorii harului lui Dumnezeu, prin Duhul Sfânt, au vorbit despre pocăință". (Sf. CLEMENT ROMANUL, *Epistola către corinteni (I)*, cap. VII, 4-7, cap. VIII, 1, în *PSB*, vol. 1, pp. 54-55)

„Aceasta este, iubiților, calea în care am găsit mântuirea noastră, pe Iisus Hristos, Arhiereul (*Evrei* 2, 17; 3, 1; 4, 4, 15; 5, 5; 7, 26; 8, 1; 9, 11) jertfelor noastre, ocrotitorul și ajutorul slăbiciunii noastre. Prin El căutăm la înălțimile cerurilor; prin El vedem, ca într-o oglindă, nepătata și preaînalta Lui față; prin El s-au deschis ochii inimii noastre, prin El nepriceputa și întunecata noastră minte înflorește la lumina Lui, prin El Stăpânul a voit să gustăm cunoștința cea nemuritoare". (Sf. CLEMENT ROMANUL, *Epistola către corinteni (I)*, cap. XXXVI, în *PSB*, vol. 1, pp. 73-74)

„Pentru aceasta a suferit Domnul să-și dea trupul Său spre nimicire, ca să-și ne curățim prin iertarea păcatelor, cu stropirea cu sângele Lui". (BARNABA, *Epistola*, cap. V, 1, în *PSB*, vol. 1, p. 140)

„(...) înnoindu-ne pe noi, prin iertarea păcatelor, ne-a dat alt chip, să avem suflet de copil, ca și cum ne-ar fi făcut din nou". (BARNABA, *Epistola*, cap. VI, 11, în *PSB*, vol. 1, p. 143)

„Domnul cel bun ne-a descoperit nouă mai dinainte toate, ca să cunoaștem pe Cine trebuie să lăudăm, mulțumindu-I pentru toate.

Așadar, dacă Fiul lui Dumnezeu, fiind Domn și având să judece viii și morții (*2 Timotei* 4, 1), a suferit, ca rana Lui să ne dea viață, să credem că Fiul lui Dumnezeu nu putea pătimi decât pentru noi.

Dar pe când era răstignit *a fost adăpat cu oțet și fiere* (*Matei* 27, 34, 48).

Ascultați cum au arătat mai dinainte acestea preoții templului. Este scrisă în lege porunca: *Cel care nu va posti postul, cu moarte să fie nimicit* (*Leviticul* 23, 29); a poruncit Domnul, pentru că și El avea să aducă jertfă pentru păcatele noastre vasul duhului[603], ca să se împlinească preînchipuirea, care a fost în Isaac adus pe jertfelnic.

Ce spune în profet?

*Și să mănânce din țapul jertfit în zi de post pentru toate păcatele*[604]. Luați bine seama! *Și să mănânce numai preoții toate intestinele nespălate cu oțet*[605].

Pentru ce?

*Pentru că aveți să Mă adăpați cu fiere și cu oțet pe Mine, Care Îmi voi jertfi trupul Meu pentru păcatele poporului Meu celui nou; mâncați numai voi, în timp ce poporul va posti și-și va bate pieptul fiind îmbrăcat cu sac și cu cenușă!* Ca să arate că El trebuie să pătimească multe de la ei.

Dar cum a poruncit?

603. Nota Pr. D. Fecioru: „Vasul duhului, adică: trupul". (nota 65, p. 145)
604. Nota Pr. D. Fecioru: „Text necunoscut". (nota 66, p. 145)
605. Nota Pr. D. Fecioru: „Text necunoscut". (nota 67, p. 145)

Fiți cu luare aminte: *Luați doi țapi frumoși și asemănători și aduceți-i jertfă; și să ia preotul unul spre ardere de tot pentru păcate* (*Leviticul* 16, 7, 9).

Dar cu celălalt ce să facă?

*Blestemat*, zice, *să fie celălalt* (*Leviticul* 16, 8, 10). Uitați-vă cum este arătată preînchipuirea lui Hristos!

*Și scuipați-l toți și înțepați-l și puneți în jurul capului lui lână roșie și așa să fie alungat în pustie*[606]. Și după ce se făcea așa, cel ce ținea țapul îl ducea în pustie, îi lua lâna și o punea pe un mărăcine numit rahia, ai cărui lăstari obișnuim să-i mâncăm atunci când suntem pe câmp; că numai acest mărăcine are fructele dulci.

Ce înseamnă dar aceasta?

Fiți cu luare aminte! *Un țap pe altar, celălalt blestemat* (*Leviticul* 16, 8) și cel blestemat a fost încununat! Pentru că Îl vor vedea într-o zi pe Iisus venind și având în jurul trupului o haină roșie până la picioare și vor zice: Nu este oare Acesta Acela pe Care noi L-am răstignit, batjocorindu-L, împungându-L și scuipându-L? Într-adevăr, Acesta este Acela care spunea că este Fiul lui Dumnezeu.

Dar cum se face că este asemenea aceluia?

Trebuia să fie țapii asemenea, frumoși și de aceeași statură (*Leviticul* 16, 7), pentru ca atunci când Îl vor vedea pe Iisus revenind, să se înspăimânteze de asemănarea cu țapul. Iată, dar, că țapul este preînchipuirea lui Iisus, Care avea să pătimească!

Dar ce înseamnă că au pus lâna în mijlocul spinilor?

Este tot o preînchipuire a lui Iisus, pusă Bisericii; că dacă vrea cineva să ia lâna cea roșie, trebuie să pătimească multe, pentru că spinii sunt înfricoșători și înțeapă pe cel care vrea să pună mâna pe ei. *Așa că cei care vor să Mă vadă*, spune Iisus, *și să ajungă în împărăția Mea, trebuie să Mă primească suferind și pătimind.*

Ce preînchipuire socoți că este, că s-a poruncit lui Israil ca bărbații, care au făcut mari păcate, să aducă jertfă o junică, să o junghie și să o ardă, apoi copiii să ia cenușa și s-o toarne în vase și să pună de jur împrejur pe lemne lâna roșie – iată și lâna roșie, o altă preînchipuire a crucii! – și isop și așa copiii săi să stropească poporul, unul câte unul, ca să se curățe de păcate? (*Numerii* 19, 2-10)

Gândiți-vă cât de simplu vă grăiește! Vițelul este Iisus; cei care-L jertfesc sunt bărbații păcătoși; ei sunt cei care L-au adus la junghiere. După aceasta, nu mai sunt acei bărbați, nu mai este slava păcătoșilor.

Copiii, care stropesc, sunt cei care ne-au binevestit nouă iertarea păcatelor și curăția inimii, cărora le-a dat stăpânire să predice Evanghelia[607]; și sunt doisprezece, spre mărturie semințiilor – că douăsprezece erau semințiile lui Israil.

Pentru ce sunt trei copiii care stropesc?

Spre mărturie lui Avraam, Isaac și Iacov, că aceștia sunt mari înaintea lui Dumnezeu.

Dar pentru ce lână pe lemn?

Pentru că împărăția lui Iisus este pe lemn[608] și pentru că cei care cred în El vor trăi în veac (...).

De aceea ne sunt nouă atât de clare cele ce s-au întâmplat, iar acelora[609], întunecate, pentru că ei n-au ascultat de glasul Domnului". (BARNABA, *Epistola*, cap. VII, 1-11 și cap. VIII, 1-7, în *PSB*, vol. 1, pp. 145-147)

606. Nota Pr. D. Fecioru: „Text necunoscut". (nota 70, p. 146)
607. Nota Pr. D. Fecioru: „Adică: apostolii". (nota 75, p. 147)
608. Nota Pr. D. Fecioru: „Pe lemn, adică: pe cruce". (nota 76, p. 147)
609. Nota Pr. D. Fecioru: „Acelora, adică: iudeilor". (nota 77, p. 147)

„Un singur doctor este, trupesc și duhovnicesc, născut și nenăscut, Dumnezeu în trup, în moarte viață adevărată, din Maria și din Dumnezeu, mai întâi pătimitor și apoi nepătimitor, Iisus Hristos, Domnul nostru". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către efeseni", cap. VII, 2, în *PSB*, vol. 1, p. 191)

„(Iisus Hristos – n.n.) Care a murit pentru noi, pentru ca, voi crezând în moartea Lui, să scăpați de moarte". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către tralieni", cap. II, 1, în *PSB*, vol. 1, p. 204)

„Dacă, după cum spun păgânii, adică necredincioșii, Hristos a pătimit în aparență – ei trăind în aparență –, pentru ce port eu lanțuri, pentru ce doresc să mă lupt cu fiarele? Deci, degeaba mor. Spun eu oare minciuni despre Domnul? (*1 Corinteni* 15, 15)". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către tralieni", cap. X, 1, în *PSB*, vol. 1, p. 207)

„Pe timpul lui Pilat din Pont și al lui Irod a fost pironit cu adevărat pentru noi cu trupul, din al cărui fruct suntem noi, din patima Lui cea de Dumnezeu fericită; *ca să ridice semn* (*Isaia* 5, 26; 11, 12; 49, 22; 62, 10) în veci prin înviere pentru a aduna pe sfinții și credincioșii Lui, fie din iudei, fie din păgâni, într-un singur trup al Bisericii Lui". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către smirneni", cap. I, în *PSB*, vol. 1, p. 219)

„El a pătimit toate acestea ca să ne mântuim. A pătimit cu adevărat și a înviat cu adevărat, nu cum spun unii necredincioși, că a pătimit în aparență, ei existând în aparență, și, precum gândesc, așa li se va și întâmpla, că sunt fantome și draci.

Eu Îl știu în trup și după înviere și cred că este.

Când a venit la Petru și la cei dimpreună cu el, le-a zis: *Luați, pipăiți-Mă și vedeți, că nu sunt demon fără de trup* (*Luca* 24, 39). Și îndată s-au atins de El și au crezut, unindu-se strâns și cu trupul și cu duhul Lui. De asta au disprețuit și moartea și au fost găsiți mai presus de moarte.

După înviere a mâncat cu ei și a băut cu ei, ca unul în trup, deși duhovnicește era unit cu Tatăl". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către smirneni", cap. II, 1, cap. III, 1-3, în *PSB*, vol. 1, pp. 219-220)

„Ce altceva decât dreptatea Aceluia putea acoperi păcatele noastre? (*Psalmii* 84, 2)

În cine altul, decât numai în Fiul lui Dumnezeu, era cu putință să ne îndreptăm, noi, nelegiuiții și necredincioșii?

Ce schimbare dulce, ce lucrare a cărei urmă nu se poate găsi (*Romani* 11, 33; *Efeseni* 3, 8), ce binefaceri neașteptate! Nelegiuirea multora se acoperă cu dreptatea unuia singur, iar dreptatea unuia singur îndreaptă pe mulți nelegiuiți.

Așadar, arătând că în vremile de mai înainte era cu neputință firii noastre să dobândească viața, a arătat acum că Mântuitorul poate mântui și face cele cu neputință; prin acestea două a voit să credem în bunătatea Lui, să-L socotim hrănitor, tată, învățător, sfătuitor, doctor, minte, lumină, cinste, slavă, putere și viață și să nu ne îngrijim de îmbrăcăminte și hrană (*Matei* 6, 31; *Luca* 12, 29)". (*Epistola către Diognet*, cap. IX, 2-6, în *PSB*, vol. 1, pp. 416-417)

„Taina mielului pe care a poruncit Dumnezeu ca să-l jertfiți de Paște, era o imagine a lui Hristos, cu sângele Căruia, după cuvântul credinței în El, se ung casele lor, adică

voi înșivă, care credeți în El. Căci puteți cu toții să înțelegeți că Adam, creatura pe care a creat-o Dumnezeu, a fost casă a suflării lui Dumnezeu (*Facerea* 2, 7; *1 Corinteni* 3, 16)". (Sf. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea I, XL, în *PSB*, vol. 2, p. 177)

„(...) S-a făcut om, prin Fecioara, pentru ca, pe aceeași cale prin care a luat început neascultarea cea de la șarpe, să-și ia și sfârșitul. Într-adevăr, după cum Eva, fiind fecioară și fără de pată și primind întru sine cuvântul șarpelui, a născut neascultarea și moartea (cf. *Iacov* 1, 15), tot astfel și Fecioara Maria, atunci când îngerul Gavriil i-a binevestit că: *Duhul Domnului va veni asupra ei și puterea Celui Preaînalt o va umbri, din care cauză și Sfântul, Care Se va naște din ea, va fi Fiul lui Dumnezeu* (*Luca* 1, 26, 35), primind credința și bucuria, a răspuns: *Fie mie după cuvântul tău.* În felul acesta S-a născut prin ea Acesta, despre Care am arătat că s-au spus atâtea în Scripturi și prin care Dumnezeu nimicește pe șarpe, ca și pe îngerii și oamenii cei asemănători cu el, și prin Care liberează de moarte pe cei răi, care se pocăiesc și care cred în El". (Sf. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea a II-a, C, în *PSB*, vol. 2, pp. 277-278)

„Cine ne-a miluit mai mult decât Mântuitorul, pe noi care eram aproape omorâți de stăpânitorii întunericului (*Efeseni* 6, 12); pe noi, care eram cu multe răni, cuprinși de frică, de pofte, de urgii, de supărări, de înșelăciuni și plăceri? Singurul doctor al acestor răni este numai Iisus, Cel ce a tăiat desăvârșit din rădăcină patimile, nu ca legea, care tăia doar urmările patimilor, fructele sadurilor rele, ci a pus securea Lui la rădăcina răutății (*Matei* 3, 10; *Luca* 3, 9). Mântuitorul este *vinul* (*Luca* 10, 34), sângele cel din via lui David (*Romani* 1, 3; *2 Timotei* 2, 8), care s-a vărsat peste sufletele noastre rănite; El este *untdelemnul* (*Luca* 10, 34), mila din inima Tatălui, pe care ne-a adus-o și s-a revărsat cu prisosință peste noi; El a arătat *feșile* (*Luca* 10, 34) cele de nedezlegat ale sănătății și mântuirii: dragostea, credința și nădejdea (*1 Corinteni* 13, 13); El a poruncit îngerilor și începătorilor și puterilor să ne slujească (*Evrei* 1, 14) cu mare plată (*Luca* 10, 35)". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Care bogat se va mântui?*, 29.2-29.4, în *PSB*, vol. 4, p. 54)

„Domnul nu încetează de a sfătui, de a înfricoșa, de a îndemna, de a deștepta, de a povățui. Domnul deșteaptă și ridică chiar din întuneric pe cei rătăciți". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. IX, 84.1, în *PSB*, vol. 4, p. 137)

„Cu ușurință ne-a luminat pe noi și s-a arătat Dumnezeu prin învățătura Sa, arătând de unde era și cine era El, Cuvântul, Crainicul păcii, Mijlocitorul, Mântuitorul nostru, Izvorul cel de viață făcător, Izvorul cel pașnic, Care se revarsă pe întreaga față a pământului, datorită Căruia, ca să spun așa, toate au ajuns un ocean de bunătăți". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. X, 110.3, în *PSB*, vol. 4, p. 153)

„Domnul a vrut să-l dezlege pe om de lanțuri; El s-a legat cu trup – taină dumnezeiască este aceasta! – a supus pe șarpe, a robit pe tiran, adică moartea; și lucru preaminunat, pe acel om rătăcit din pricina plăcerii, legat din pricina stricăciunii, l-a

arătat dezlegat prin mâinile Sale întinse. O, minune tainică! Domnul stă întins, și omul s-a ridicat; cel care a căzut din paradis primește o răsplată mai mare pentru ascultarea sa, primește cerurile". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. XI, 111.2-111.3, în *PSB*, vol. 4, p. 153)

„(...) Cuvântul adevărului, cuvântul nestricăciunii, cel care renaște pe om, urcându-l la adevărul însuși; boldul mântuirii, care alungă stricăciunea, care izgonește moartea, care zidește templu în oameni, ca să facă sălaș lui Dumnezeu în oameni". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. XI, 117.4, în *PSB*, vol. 4, p. 157)

„Zice Apostolul: *voi ați fost cumpărați cu preț* (*1 Corinteni* 7, 23). Dar ascultă ce spune profetul: *Pentru fărădelegile voastre ați fost vânduți și pentru păcatele voastre am alungat pe mama voastră* (*Isaia* 50, 1).

Vezi, dar, că toți suntem făpturile lui Dumnezeu, dar că fiecare este vândut pentru păcatele sale și că nelegiuirile l-au înstrăinat de propriul lui Creator. Noi suntem ai lui Dumnezeu, pentru că El ne-a creat, dar am devenit robi ai diavolului, de vreme ce am fost vânduți pentru păcate, însă *Hristos ne-a răscumpărat* pe când slujeam încă acelui domn căruia i-am fost vânduți pentru păcatele noastre. Și astfel Și-a primit Domnul din nou pe cei pe care îi crease, câștigând, în schimb, ca pe niște străini, pe cei care, păcătuind, își căutaseră alt stăpân.

E just, fără îndoială, a zice că Hristos ne-a răscumpărat, de vreme ce El ne-a plătit cu sângele Său". (ORIGEN, *Omilii la Cartea Ieșirii*, Omilia VI, cap. VIII, în *PSB*, vol. 6, p. 103)

„(...) Iisus a deschis porțile luminii pentru cei care fuseseră până atunci fiii întunericului și ai nopții și care se hotărâseră să fie *fii ai luminii și ai zilei* (*1 Tesaloniceni* 5, 5). Iar Domnul a venit ca Mântuitor și ca un doctor bun mai curând pentru noi cei plini de păcate, decât pentru cei drepți". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, cap. LXVII, în *PSB*, vol. 9, p. 155)

„Nu-mi dau seama ce fel de *îndreptare* ar voi Celsus să aibă loc atunci când își pune întrebarea: *nu putea săvârși oare Dumnezeu, cu puterea Sa dumnezeiască, acea operă de îndreptare fără să mai fi trimis pe cineva în mod special în lume?* Crede cumva Celsus că Dumnezeu ar vrea ca îndreptarea omului să se facă în mod mecanic, scoțând dintr-odată răutatea din el și sădind virtutea în locul ei? Să cerceteze altcineva dacă un asemenea mod de a îndrepta este conform și posibil naturii omului; noi să presupunem că ar fi conform cu natura lucrurilor și ar fi și posibil. Atunci în ce ar mai consta libertatea voinței noastre? În ce măsură ar fi demn de laudă acordul nostru la adevăr și demnă de răsplată îndepărtarea noastră de la minciună?" (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, cap. III, în *PSB*, vol. 9, pp. 231-232)

„Nimeni dintre cei care au făgăduit mai înainte să tămăduiască pe om n-a putut-o face așa cum a făcut-o acest suflet (Hristos – n.n.) prin ceea ce a făcut El de bună voie, coborând prin chinuri în inimile oamenilor pentru mântuirea neamului nostru". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, cap. XVIII, în *PSB*, vol. 9, p. 243)

„E clar că Iisus a răbdat toate și în folosul păcătoșilor, pentru a-i abate de la păcate și a-i face oameni drepți (*Romani* 5, 19; *1 Timotei* 1, 15; *Evrei* 2, 15)". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, cap. XIX, în *PSB*, vol. 9, p. 244)

„(...) a pătimit pentru a elibera pe om din robia patimilor; Care, nemuritor fiind, a suferit moartea, pentru ca noi, cei muritori, să devenim nemuritori". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, discursul III, XXIII, în *PSB*, vol. 10, p. 210)

„Cuvântul S-a folosit de unealta aceea muritoare întrucâtva ca de o imagine adusă ca să-I străvadă dumnezeiasca măreție, ducând o viață în care s-a purtat față de trup așa cum se poartă orice împărat mare cu crainicul său, și săvârșind totul pe potriva dumnezeieștilor sale posibilități. Dar, dacă după viața dusă de El în mijlocul oamenilor, El ar fi devenit deodată invizibil și ar fi dispărut (luându-și pe furiș și crainicul – adică propria-I înfățișare –, zorind să păcălească moartea prin fugă), distrugând și dându-Și pieirii abia mai apoi ceea ce era muritor, ca efect al propriei Sale voințe, oricine L-ar fi putut lua drept o simplă nălucire iar El n-ar fi lucrat în concordanță cu Sine-Însuși, ca Viață și Cuvânt al lui Dumnezeu și ca dumnezeiască Putere. Lăsându-și El Însuși crainicul pradă nimicitoarei distrugeri, sigur că nici lupta pornită de El împotriva demonilor n-ar fi dus – prin neimplicarea morții – la nimic, și nici nu s-ar mai fi știut unde anume dăinuiește El după această plecare. Nimeni dintre cei ce nu-L vor fi primit nu I-ar fi dat crezare, iar El nu S-ar fi dovedit mai puternic, în Sine-Însuși decât moartea, n-ar fi putut elibera omeneasca seminție supusă morții de cătușele propriei ei naturi, n-ar fi fost urmat de oameni pe toată fața pământului, nu Și-ar fi putut convinge ucenicii să nu se teamă de moarte și n-ar fi putut pune în fața viitorilor Săi învățăcei nădejdea de viață care, după moarte, îi așteaptă la Dumnezeu. Nu Și-ar fi putut ține făgăduințele, n-ar fi putut împlini cele vestite despre El prin prorociri și n-ar fi putut răzbate tocmai prin ultima dintre toate încercările – cea împotriva morții". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, 15.23, în *PSB*, vol. 14, p. 236)

„Or, pronia a rânduit iarăși – și pe dată – tot ce mai înainte fusese răvășit sub imperiul dezordinii și al neînfrânării. Și n-a făcut-o pe ascuns, fiindcă era conștientă de faptul că, dacă unii oameni au, prin mijlocirea chibzuinței lor și a minții, privirea ațintită asupra ei, alții, în schimb, ajunși asemenea viețuitoarelor necuvântătoare, își concentrează atenția asupra acestei lumi supuse simțurilor. Așadar, de asta a lucrat ea această binecuvântată și miraculoasă tămăduire în văzul tuturor: anume ca nimeni – fie el mânat de râvnă sau delăsător – să nu poată avea vreo îndoială; de asta le-a dat ea răposaților să revină la viață; de asta le-a poruncit ea celor cu sănătatea șubrezită să-și revină în puteri. Liniștirea apelor mării și porunca ascultată de domolire a vântoasei (sau, până la urmă, înălțarea la cer) – după înfăptuirea atâtor lucrări minunate și după chemarea oamenilor din starea de necredință în aceea de putere și de credință – a cui lucrare ar putea ele să fie dacă nu a lui Dumnezeu și a puterii Sale supreme?" (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea a V-a, 11.15, în *PSB*, vol. 14, pp. 269-270)

„Dar, odată ce, după călcarea ce a premers, oamenii erau stăpâniți de stricăciunea cea după fire și erau dezbrăcați de harul de a fi după chipul lui Dumnezeu, ce trebuia să se întâmple altceva? Sau, de cine era nevoie pentru readucerea acestui har, dacă nu

de Cuvântul lui Dumnezeu, Care a făcut la început toate, din cele ce nu sunt? Căci era propriu Lui să aducă iarăși pe cel stricăcios la nestricăciune[610] și să împlinească pentru toți ceea ce se cuvenea în fața Tatălui. Căci fiind Cuvântul Tatălui și fiind mai presus de toate, era firesc că numai El avea puterea să creeze din nou toate[611] și să pătimească pentru toți și să fie pentru toți sol vrednic pe lângă Tatăl[612]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. I, VII, în *PSB*, vol. 15, p. 98)

„Căci știind Cuvântul că nu se putea desființa altfel stricăciunea oamenilor decât prin moarte, dar nu era cu putință să moară Cuvântul, odată ce era însuși Fiul cel nemuritor al Tatălui, își ia un trup în stare să moară, pentru ca acesta, împărtășindu-se de Cuvântul Cel peste toate să Se facă în stare să moară pentru toți, dar prin Cuvântul ce locuia în El să rămână nestricăcios și drept urmare să înceteze la toți stricăciunea, prin harul învierii[613]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. II, IX, în *PSB*, vol. 15, p. 100)

„Căci dacă un împărat care zidește o casă sau o cetate nu privește nepăsător războirea ei de către tâlhari prin lipsa de grijă a locuitorilor, ci apără și izbăvește lucrul făcut de el, necăutând la nepăsarea locuitorilor, ci la ceea ce i se cuvine lui să facă, cu atât mai vârtos Dumnezeu, Cuvântul Preabunului Tată, nu a trecut cu vederea neamul omenesc făcut de El, căzut în stricăciune. Ci a înlăturat, prin aducerea trupului Său, moartea ce se lipise de acesta, iar negrija lor a lecuit-o prin învățătura Sa, îndreptând toate ale oamenilor prin puterea Sa". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. II, X, în *PSB*, vol. 15, pp. 101-102)

„Și prin moartea Lui s-a adus mântuire tuturor și toată zidirea s-a izbăvit". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. V, XXXVII, în *PSB*, vol. 15, p. 132)

---

610. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai Cel ce a adus pe om la viață îl putea readuce iarăși la viața adevărată, prin revenirea în dialogul nemincinos cu el. Cuvântul a adus pe om la viață restabilind în umanitatea asumată rațiunea responsabilă". (nota 27c, p. 98)

611. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În aceasta se deosebește gândirea Sfântului Atanasie, de a lui Anselm: Hristos nu numai pătimește pentru toți, ca să-i scape pe toți de osânda morții, ci îi și creează din nou, din firea Lui omenească, scăpată de moarte prin puterea dumnezeiască și umplută de această putere, pe care prin comuniunea cu frații Săi întru umanitate le-o transmite. Îi creează din nou ca ființe raționale și responsabile în fața Tatălui". (nota 28, p. 98)

612. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „El nu numai vorbește din nou oamenilor, ci îi ridică și pe ei în Sine la vorbirea responsabilă către Tatăl împreună cu El. Dar vorbirea cea mai responsabilă către Tatăl pentru oameni stă în pătimirea Lui pentru ei". (nota 28a, p. 98)

613. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trupul luat de Hristos, fiind trupul Cuvântului, care e purtătorul tuturor, poate muri pentru toți, dar tot pentru același motiv poate să rămână și nestricăcios și să învie și să răspândească peste toți puterea învierii. Evanghelia ne spune că în cele trei ore de agonie a Domnului s-a întunecat tot pământul (*Matei*, 27, 45). Ordinea rațională în care lucea Rațiunea-Subiect a Cuvântului s-a întunecat de moartea care umbrea prin ea, ca un somn, cum spun Sfinții părinți, conștiința Lui umană și ar fi umbrit conștiința tuturor oamenilor dacă ar fi fost trează și ar fi putut cunoaște ceea ce se petrece. Ceva din moartea suportată de Rațiunea-Subiect a tuturor prin trupul asumat se întindea peste toate. Dar oamenii erau prea morți cu sufletul ca să simtă această moarte eliberatoare de moarte. O vor simți mai târziu actualizând-o pentru ei cei ce vor crede în El (*Galateni* 3, 19-20). Cuvântul puternic trezind puterea răspunderii în sufletul omenesc asumat, această putere se întindea și asupra trupului". (nota 34, pp. 100-101)

„Fiind deci Cuvântul chip al Tatălui și nemuritor și luând chipul robului și răbdând pentru noi ca om în trupul Său moartea, ca să Se aducă astfel Tatălui pentru noi prin moarte[614], de aceea se spune că a și fost preaînălțat ca om pentru noi, ca, precum prin moartea Lui noi toți am murit în Hristos, așa în același Hristos noi suntem preaînălțați, ridicându-ne din morți și suindu-ne la ceruri". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XLI, în *PSB*, vol. 15, p. 205)

„Unii au călcat porunca, alții s-au făcut neascultători, precum s-a spus, iar făptuirea lor nu e sigură, ci se întâmplă de multe ori că ceea ce acum e bun în ea, după aceea se schimbă și se abate, încât cel ce e acum drept după puțin timp se află nedrept. De aceea era nevoie de Cineva neschimbăcios, ca oamenii să aibă neschimbarea Cuvântului întru dreptate chip și pildă în vederea virtuții. Iar acest înțeles are o urmare binecuvântată pentru cei cu un cuget sănătos. Deoarece întâiul Adam s-a schimbat și prin păcat a intrat moartea în lume, trebuia ca al doilea Adam să fie neschimbător, ca chiar dacă șarpele ar încerca iarăși, amăgirea lui fiind slabă, iar Domnul fiind neschimbător șarpele să se arate slab în uneltirile lui față de toți. Căci precum păcătuind Adam, păcatul lui a trecut la toți oamenii, așa Domnul făcându-Se om și biruind șarpele, puterea Lui va trece la toți oamenii, ca fiecare dintre noi să poată spune: *Nu ne sunt necunoscute gândurile lui* (*2 Corinteni* 2, 11)[615]. Deci pe drept cuvânt Domnul cel pururea și prin fire neschimbăcios, iubind dreptatea și urând nedreptatea, Se unge și Se trimite Același, ca fiind și rămânând Același, dar luând trupul schimbăcios, să osândească păcatul în el (*Romani* 8, 3), dar trupul să-l facă liber, ca să putem împlini de acum dreptatea legii în El, încât să putem zice: *Iar noi nu mai suntem în trup, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în noi* (*Romani* 8, 9)[616]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, LI, în *PSB*, vol. 15, pp. 217-218)

„Așa și noi oamenii, deoarece nu am voit să cunoaștem pe Dumnezeu prin Cuvântul Lui și să slujim Cuvântului lui Dumnezeu, Celui ce ne e Stăpân prin fire, a binevoit Dumnezeu să arate în om domnia Lui și să atragă pe toți la Sine[617]. Dar nu

---

614. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Moartea lui Hristos nu e moartea ca despărțire de Dumnezeu, ci o moarte ca dar al vieții omenești adus de El Tatălui. Și un astfel de dar adus lui Dumnezeu devine moartea tuturor celor ce se alipesc de Hristos". (nota 110, p. 205)

615. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Primul Adam era schimbăcios, fiind numai om. De aceea, schimbându-se el de la bine la rău, toți cei proveniți din el au moștenit starea lui de cădere. Hristos ca om este neschimbat, deoarece nu, e numai om, ci și Dumnezeu, sau pentru că umanitatea în El e purtată de ipostasul dumnezeiesc. De aceea, cei ce se nasc din El prin botez, și rămân alipiți de El, rămân neschimbați în bine, pentru că stâlpul pe care se reazimă continuu nu se clatină. (...) Dacă cineva ține mereu deschis canalul de comunicare între el și Hristos, se întărește mereu din puterea ce-i vine din Hristos". (nota 134, p. 218)

616. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cel neschimbăcios e Fiul. În calitatea aceasta El este totuși trimis de Tatăl. Iar în baza trimiterii, luând trupul schimbăcios, îl face pe acesta neschimbăcios ca pe Sine însuși. Căci osândește păcatul în Sine, murind din pricina păcatului intrat în firea omenească luată și de El, dar îl și eliberează de păcat, căci nu S-a lipit personal de păcat. A luat moartea firii pentru păcat, dar a biruit moartea pentru că nu Și-a însușit El însuși păcatul; a făcut trupul Său mai tare chiar decât moartea, pe care a suportat-o totuși de bunăvoie. Nu putea s-o învingă altfel în însuși trupul Său, dacă nu o suporta. Trebuie să bei otrava, ca să arăți că o poți învinge. Dar a învins moartea pentru că Cel ce a luat-o împreună cu trupul nu era simplu om schimbăcios, ci și Dumnezeu cel neschimbăcios. A învins schimbarea, trăind schimbarea. Nu schimbarea de la bine la rău, ci de la viața în trup la moartea trupului și la învierea lui. Neschimbabilitatea lui Dumnezeu nu e, deci, o lipsă de viață, o apatie indiferentă. În El e o intensă viață, ca intensa iubire a tot ceea ce e bun". (nota 135, p. 218)

617. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Omul s-a lăsat ispitit să înțeleagă prin înțelepciunea sa, Înțelepciunea lui Dumnezeu. Prin aceasta s-a închis în păcatul mândriei, în stricăciune și în moarte. De aceea, Dumnezeu a

se cuvenea să o facă aceasta printr-un om simplu, ca nu cumva, având noi ca Domn un om, să devenim închinători ai omului (antropolatri)[618]. De aceea Însuși Cuvântul S-a făcut trup[619] și s-a chemat numele lui Iisus". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, XVI, în *PSB*, vol. 15, p. 248)

„*Deoarece printr-un om a venit moartea, tot printr-un om a venit învierea morților* (*1 Corinteni* 15, 21)[620]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, LV, în *PSB*, vol. 15, pp. 291-292)

„Însuși Cuvântul făcându-Se trup și noi fiind contrupești (σύσσωμοι) cu El, ne mântuim prin trupul Lui[621]. Căci în trupul Lui ni Se face Domnul Conducător spre împărăția cerurilor și spre Tatăl Său[622], zicând: *Eu sunt calea și ușa și prin Mine trebuie să intre toți* (*Ioan* 30, 10, 7; 14, 6). De aceea Se numește și *întâiul născut din morți*, nu pentru că a murit întâiul dintre noi, căci muriserăm noi înșine mai înainte. Ci pentru că, primind moartea pentru noi și desființând-o pe aceasta a înviat cel dintâi, ca om, înviind trupul Său pentru noi. De aceea înviind Acela, pe urmă vom fi sculați și noi de El și pentru El". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, LXI, în *PSB*, vol. 15, pp. 299-300)

„De fapt harul adus nouă de Mântuitorul s-a arătat de curând, cum a spus Apostolul (*Tit* 2, 11), și ni s-a împărtășit după venirea Lui. Dar El a fost pregătit mai înainte de a fi fost făcuți noi, mai bine zis chiar înainte de întemeierea lumii. Și cauza este bună și minunată. Căci nu trebuia ca Dumnezeu să hotărască despre noi mai pe urmă, ca să nu apară ca necunoscând înainte cele privitoare la noi. Creându-ne deci Dumnezeul tuturor prin Cuvântul propriu și știind cele ale noastre, mai presus

---

făcut Înțelepciunea Sa ipostas al firii omenești, ca să ni se impună ca distinctă de a noastră. Deci tot Dumnezeu (sau Cuvântul lui Dumnezeu) este Cel ce ne mântuiește, dar lucrând prin om, descoperindu-i-Se și strălucindu-i ca adevărata Înțelepciune. Nu ne poate mântui un om simplu, sau un rob al mândriei, uzând de puterile naturale prin care rămâne rob. De aceea nu ni se poate face un om simplu, nici Domn adevărat, ci un domn fals care sporește robia în care ne aflăm cu robia în care se află el și prin care ni se face tiran. Lucrând în omul slab, dar capabil să încapă pe Dumnezeu în el, a mântuit Dumnezeu pe oameni. Pentru că în omul care se umflă pe sine prin mândrie nu încape Dumnezeu". (nota 45, p. 248)

618. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Și să ne închidem iarăși în granițele umanului". (nota 46, p. 248)

619. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Minunea omului se arată în faptul că Însuși Fiul lui Dumnezeu Se poate îmbrăca în el și Se poate manifesta prin el. Dar micimea omului, pe de altă parte, se arată în aceea că nu ne putem mântui închizându-ne în omenesc". (nota 47, p. 248)

620. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Din interiorul omului trebuie să se învingă moartea, pentru că din acel interior, din voia lui, a pornit slăbiciunea care l-a dus la moarte. Acolo trebuie să se instaleze și puterea care să o învingă". (nota 134, p. 292)

621. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Contrupești* nu înseamnă că avem toți un singur trup, dar nici că avem doar trupuri asemănătoare, însă total despărțite. Căci este o comunicare între noi prin trupuri. Aceasta înseamnă că avem trupuri de aceeași fire între noi și cu Hristos ca om. Aceasta nu înseamnă că Hristos ne scoate și pe noi fără contribuția voinței noastre din păcate, căci în aceasta are un rol și voința noastră personală. Dar totuși legătura tainică dintre trupul lui Hristos și ale noastre va face ca să învie chiar și trupurile celor păcătoși. Dumnezeu menține, datorită întrupării și învierii Sale, firea noastră omenească pentru veci". (nota 159, pp. 299-300)

622. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În trupul Lui ne este Fiul lui Dumnezeu Conducător spre împărăția cerurilor. Căci dacă n-ar avea un trup puternic în sfințenia Lui, cum ne-ar da nouă putere să sfințim trupul nostru? În trupul Lui ne conduce la Tatăl, căci dacă n-ar fi ajuns ca om la Tatăl, cum am putea fi duși de El ca oameni la Tatăl? Numai dacă Domnul e Împărat peste tot ce supune și slăbește trupul în mod pătimaș, ne face și pe noi în stare să devenim împreună împărați cu El, chiar în trupul nostru". (nota 160, p. 300)

de noi, și cunoscând de mai înainte că, făcuți buni, pe urmă vom călca porunca și vom fi scoși din rai pentru neascultare, fiind bun și de oameni iubitor, ne-a pregătit de mai înainte în Cuvântul Său, prin Care ne-a și creat, iconomia mântuirii noastre. Aceasta ca, chiar dacă, amăgiți de șarpe, vom cădea, să nu rămânem definitiv morți, ci având în Cuvântul răscumpărarea și mântuirea mai înainte pregătite nouă, înviind iarăși, să rămânem nemuritori, când El Se va zidi (crea) pentru noi început al căilor și Întâiul născut al creației, făcându-Se Întâiul născut al fraților și înviind ca Cel dintâi din morți. Aceasta o învață fericitul Apostol Pavel, care, explicând cuvintele din *Proverbe*: *înainte de veac* și *înainte de a se face pământul*, spune către Timotei: *Pătimește pentru Evanghelie după puterea lui Dumnezeu care ne-a mântuit pe noi și ne-a chemat cu chemare sfântă, nu după faptele noastre, ci după a Sa hotărâre și după harul ce ni s-a dat în Hristos Iisus mai înainte de timpuri veșnice, dar s-a arătat acum prin arătarea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Care a surpat moartea și ne-a luminat viața* (*2 Timotei* 2, 8-10)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, LXXV, în *PSB*, vol. 15, pp. 315-316)

„Deci, în mod cuvenit, venind Cuvântul în trupul nostru și zidindu-Se (creându-Se) în El început al căilor în lucrurile Lui, se pune ca o astfel de temelie. Căci așa a fost voia Tatălui întru El, precum s-a zis, înainte de veac și înainte de a se face pământul și înainte de a se înfige munții și înainte de a țâșni izvoarele. Aceasta, pentru ca, și când pământul și munții și formele ce se arată vor trece, la sfârșitul veacului de față, să nu ne învechim și noi, ci să putem viețui și după acestea, având în Cuvântul Însuși pregătită nouă, înainte de acestea, prin hotărâre, viața și binecuvântarea duhovnicească[623]. Așa vom putea să avem nu o viață trecătoare, ci să rămânem după acestea viețuitori în Hristos, pentru că și înainte de acestea viața noastră a fost întemeiată și pregătită în Hristos Iisus". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, LXXVI, în *PSB*, vol. 15, p. 317)

„Căci nu se putea întemeia viața noastră în altul decât în Domnul, existent dinainte de veacuri, prin Care s-au făcut și veacurile, ca, fiind în El, să putem și noi moșteni viața veșnică. Căci Dumnezeu e bun. Iar fiind pururea bun, a voit aceasta, cunoscând că firea noastră slabă are nevoie de ajutorul și mântuirea de la El[624]. Și precum un arhitect înțelept, hotărând să clădească o casă, voiește totodată ca, dacă aceasta s-ar

623. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă ni s-a pregătit viața în Fiul înainte de veacul existenței lumii acesteia, vom putea să și durăm uniți cu El, Cel netrecător, și după trecerea modului de existență al lumii veacului acestuia. Cei rânduiți să dureze în veacurile viitoare au trebuit să fie rânduiți la aceasta într-un veac anterior celui prezent. Aceasta nu se opune învierii cu trupurile, pe care Sfântul Atanasie o afirmă cu putere, dar e o taină în ce legătură vor fi trupurile noastre, copleșite de Duhul, cu ceea ce rămâne din formele trecătoare ale lumii de acum. Poate toate vor fi copleșite de Duhul și viața lor nemonotonă va fi întreținută de Duhul Sfânt în comunicare cu duhul din oameni, și nu de procesele schimbătoare. Vom duce cu noi, pe de altă parte, tot ce am câștigat ca înțelegere a rațiunilor divine din viața solidară cu formele lumii. Pentru Sfântul Atanasie nu se pune întrebarea dacă Fiul lui Dumnezeu S-ar fi întrupat în caz că omenirea n-ar fi căzut. Căci aceasta ar însemna să negăm lui Dumnezeu preștiința că vom cădea, deci că Fiul lui Dumnezeu Se va întrupa pentru că vom cădea în păcat". (nota 201, p. 317)

624. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Este de remarcat această întemeiere nu numai a creării omului și lumii, ci și a veșniciei lor, pe bunătatea lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu le-a creat din bunătate, bunătatea aceasta divină, veșnică, nu poate să le lase să piară după o vreme. Bunătatea aceasta Îl îndeamnă să le conserve veșnic, cu atât mai mult cu cât vede că, prin ea însăși, creația e slabă, ca una ce e adusă la existență din nimic. Ți-e mai milă de cineva când e lângă tine și-i vezi slăbiciunea decât când nu-l vezi existând". (nota 202, p. 318)

strica după facerea ei, să o înnoiască iarăşi, iar voind aceasta îl şi pregăteşte de mai înainte pe lucrător şi-i dă cele trebuitoare spre înnoire, şi aşa, pregătirea de mai înainte a înnoirii se face înaintea zidirii casei, la fel se pune în Hristos temelia mântuirii şi înnoirii noastre înainte de a fi noi, ca să putem să fim şi rezidiţi în El. Sfatul şi hotărârea s-au pregătit înainte de veac. Dar lucrul s-a făcut când a cerut trebuinţa şi a venit Mântuitorul. De aceea Domnul va fi înainte de noi toţi în ceruri, luându-ne şi pe noi în viaţa veşnică[625]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, LXXVII, în *PSB*, vol. 15, p. 318)

„Născându-se trupul Lui din Născătoarea de Dumnezeu Maria, se spune că S-a născut El, Care dăruieşte altora facerea spre a fi, ca să mute la Sine facerea şi să nu mai mergem în pământ ca fiind numai pământ, ci, uniţi cu Cuvântul cel din cer, să fim ridicaţi prin El la ceruri. Deci aşa a mutat şi celelalte afecte ale trupului nu fără rost la Sine, ca de acum, nu ca oameni (de la noi înşine), ci ca proprii ai Cuvântului, să ne împărtăşim de viaţa veşnică. Căci nu mai murim în Adam, potrivit facerii de mai înainte, ci mutându-se facerea noastră şi toată slăbiciunea la Cuvântul, ne vom scula din pământ, dezlegându-se blestemul de pe urma păcatului, pentru Cel ce S-a făcut pentru noi blestem. Şi aceasta s-a făcut în modul cel mai cuvenit. Căci precum, fiind din pământ, toţi murim în Adam, aşa renăscând de sus, din apă şi din Duh, în Hristos toţi suntem făcuţi vii, ca unii al căror trup nu mai e pământesc, ci cuvântător (raţional) pentru Cuvântul lui Dumnezeu, Cel ce pentru noi S-a făcut trup[626]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXXIII, în *PSB*, vol. 15, pp. 362-363)

„(...) *Deci Hristos pătimind pentru noi cu trupul* (*1 Petru* 4, 1). Aşadar când se spune că a flămânzit, a însetat, a obosit, că n-a ştiut, că a dormit, că a plâns şi S-a rugat şi a fugit şi S-a născut şi a cerut să fie ferit de patimi şi simplu toate ale trupului, să se înţeleagă fiecare, potrivit cu ceea ce am spus înainte, că Hristos a flămânzit, a însetat pentru noi cu trupul; că a spus că nu ştie şi a fost pălmuit şi a obosit pentru noi cu trupul; S-a înălţat, S-a născut, a crescut cu trupul; I-a fost frică şi S-a ascuns cu trupul; a spus: *De e cu putinţă să treacă de la Mine acest pahar* (*Matei* 26, 39), a fost lovit şi a primit bătăi pentru noi cu trupul; şi toate cele de felul acesta le-a răbdat pentru noi cu trupul. De aceea nici Apostolul n-a zis: Hristos a pătimit cu dumnezeirea, ci *a pătimit pentru noi cu trupul*, ca să se ştie că patimile nu sunt proprii Cuvântului după fire, ci proprii prin fire trupului". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXXIV, în *PSB*, vol. 15, p. 364)

---

625. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „A fost înainte de existenţa noastră în acest veac, ca temelie pentru noi. După ce am fost creaţi şi am căzut şi El a realizat întruparea cugetată dinainte de acest veac, va fi în starea aceasta de om înnoit în veci, urmând să ne ridice şi pe noi la ea în unire cu El". (nota 203, p. 318)

626. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În Hristos am scăpat de forţa afectelor şi de moartea definitivă, asemenea Lui, pentru că unindu-ne cu El prin credinţă, El a devenit în sens cuprinzător Subiectul nostru, dându-ne o altă naştere decât cea din păcat, asemenea celei a Lui, şi imprimându-ne prin puterea purtării crucii, dată de El, rezistenţa la afecte. Astfel trupul nostru nu mai este din pământul despărţit de Dumnezeu (prin căderea în păcat), ci este imprimat mai puternic de raţiune. El devine mai cuvântător (mai raţional) decât este prin sufletul raţional cu care este unit, prin care se actualizează raţionalitatea lui, sau cuvântul lui responsabil. Căci Raţiunea supremă îl întăreşte în raţionalitatea ce se opune dereglărilor pătimaşe şi îl face să fie instrumentul cuvântului ca răspuns cu mult mai conştient la Cuvântul lui Dumnezeu". (nota 96, pp. 363-364)

„Cuvântul Se afla într-un astfel de trup pătimitor și nici nu împiedica pe uneltitori, nici nu se răzbuna împotriva celor ce-L ucideau, deși putea, Cel ce a împiedicat pe alții să moară, sau murind i-a înviat din morți[627]. Dar a îngăduit trupului Său să pătimească. Căci pentru aceasta a și venit, cum am spus înainte, ca să pătimească cu trupul și drept urmare să se facă trupul nepătimitor și nemuritor[628], și pentru ca, precum am spus de multe ori, întrucât batjocurile și toate cele ce ni se întâmplă, ajungând la El, să nu se mai atingă acestea de oameni, ci să fie desființate cu totul de către El și ca urmare ei să rămână în veac nestricăcioși, ca temple ale Cuvântului[629]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, LVIII, în *PSB*, vol. 15, p. 389)

„Și Cuvântul fiind de nepipăit în firea Lui, totuși a zis: *Spatele Meu L-am dat spre biciuiri și obrajii Mei spre loviri. Și fața Mea n-am întors-o de la rușinea scuipărilor* (*Isaia* 1, 6). Căci cele ce le pătimea trupul omenesc al Cuvântului, acelea, fiind Cuvântul împreună cu el, le referea la Sine Însuși, ca să putem participa la dumnezeirea Cuvântului[630]. Și era un lucru minunat (un paradox: o unire a contrariilor), că Același era și Cel ce pătimea și Cel ce nu pătimea. Pătimea, pentru că pătimea trupul Lui, și era în el care pătimea Cel ce nu pătimea, deoarece, Cuvântul, fiind prin fire Dumnezeu, e nepătimitor[631]. Și Însuși Cel netrupesc era în trupul ce pătimea. Iar trupul avea în sine pe Cuvântul nepătimitor, desființând (αφανίζοντα) neputințele trupului[632]. Și a

---

627. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Deci Cuvântul a îngăduit trupului Său să pătimească real, reținând puterea Sa dumnezeiască de a opri pătimirea din trup, sau de a o face mai puțin simțită. Dar în răbdarea cu care trupul Lui suporta pătimirea, se manifesta totuși în alt mod puterea dumnezeiască. Puterea dumnezeiască întărea umanul ca să învingă real neputințele sale și moartea, nu ca să le ocolească. Făcea din puterea Sa dumnezeiască un mijloc de a întări omenescul rămânând omenesc, nu de a scăpa de omenesc. Hristos înălțându-l în Dumnezeu, confirmă valoarea omenescului, nu o anulează. Omenescul rămâne astfel etern, dar ridicat în sânul dumnezeirii. Arienii nu țineau seama de experiența celor proprii oamenilor, pe care le-a luat în mod real Fiul lui Dumnezeu și pe care numai suportându-le în mod real le-a putut ridica din starea lor de slăbiciune, întărind omenescul, din izvorul nesfârșit al vieții dumnezeiești". (nota 147, p. 389)

628. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pătimind se face trupul nepătimitor și nemuritor, nu ocolind pătimirea și moartea. Căci prin pătimirea răbdătoare crește puterea omenească și la această tărie își aduce contribuția și tăria dumnezeiască. Hristos spunând pe cruce: *Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?*, a înțeles prin părăsire și această îngăduire dată omenescului de a-și trăi suferința, pentru ca, suportând-o prin răbdare ca pe una trăită real, să o învingă. Căci o suferință, odată răbdată, face și ea omenescul trecut prin ea mai omenesc. (Leon – n.n.) Bloy a spus: *Souffrir passe, avoir souffert ne passe jamais*. Și acest omenesc sensibilizat îl vrea Dumnezeu, ca transparent pentru El". (nota 148, p. 389)

629. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Toate cele ce ating pe oameni, întrucât țin de trup, au ajuns prin trupul Lui până la El ca ipostas dumnezeiesc al trupului și de aceea le-a stins puterea (ca slăbiciuni), ca să nu mai aibă putere nici asupra lor, întrucât umanitatea lor atinsă de ele a fost întărită de Cel ce, Dumnezeu fiind, S-a făcut ipostasul firii omenești îndeobște. Se afirmă aici o tainică legătură între firea omenească asumată de Cuvântul, și Purtătorul ei și, deci, și între firea omenească îndeobște, și a tuturor purtătorilor ei și între Hristos, Purtătorul ei dumnezeiesc. Când o batjocură sau o greutate atinge firea noastră, ea merge până la Hristos și în El ele își pierd puterea. Sau El ne dă, din răbdarea Lui, și nouă puterea să le răbdăm și prin aceasta să le biruim". (nota 149, pp. 389-390)

630. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai pentru că Și-a făcut cele ale noastre proprii, ele s-au împărtășit de curăția și puterea Lui dumnezeiască și acestea au putut trece și la noi. Căci făcându-Se Unul dintre noi, sau de o fire cu noi, El S-a făcut oarecum centrul ipostatic înnoitor al nostru, al tuturor, dacă Îi deschidem lăuntric poarta spre noi". (nota 4, p. 173)

631. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Deci dintr-un anumit punct de vedere chiar Cuvântul nepătimitor pătimea". (nota 5, p. 173)

632. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „O împăcare a pătimirii și nepătimirii aceluiași subiect divin ce purta trupul cu suferințele lui, rămânând totuși nepătimitor ar putea consta în faptul că El copleșea suferințele, suportându-le cu tăria răbdării, nu evitându-le. Trebuia să fie în ele ca să se poată dovedi mai tare ca ele.

împlinit-o aceasta și S-a făcut așa, ca primind El însuși ale noastre și aducându-Se jertfă, să le desființeze[633], și de aici înainte, noi îmbrăcându-ne în ale Sale, să facă pe Apostolul să zică: *Se cade ca acest stricăcios să se îmbrace în nestricăciune și muritorul acesta să se îmbrace întru nemurire* (*1 Corinteni* 15, 53)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Epictet, episcopul Corintului*, VI, în *PSB*, vol. 16, pp. 172-173)

„Căci fiind Dumnezeu și Domnul slavei, era totuși în trupul pironit fără slavă și fără cinste. Iar trupul pătimea pironit pe lemn și din coasta Lui curgea sânge și apă. Iar trupul fiind templu al Cuvântului, era plin de dumnezeire. De aceea soarele, văzând pe Creatorul său răbdând în trupul batjocorit, și-a reținut razele și a întunecat pământul. Iar trupul însuși, având o fire muritoare, a înviat mai presus de firea lui, pentru Cuvântul ce era în el. Și a pierdut stricăciunea cea după fire. Căci, îmbrăcându-l Cuvântul mai presus de om, s-a făcut nestricăcios". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Epictet, episcopul Corintului*, X, în *PSB*, vol. 16, p. 177)

„Căci în trupul în care, aflându-Se, a spălat picioarele, în acela ne-a ridicat păcatele pe lemn (*1 Petru* 2, 24)[634], în acela a fost mărturisit ca Stăpân al creațiunii de soarele care și-a retras razele și de pământul care se cutremura și de pietrele ce se despicau și de mulțimile care-L recunoșteau pe Cel răstignit că e cu adevărat Fiul lui Dumnezeu[635]. Căci trupul nu era al unui om oarecare, ci al lui Dumnezeu, aflându-Se în el și când a fost răstignit și când (S-a) sculat din morți. De aceea nu e bună îndrăzneala lor, care spune: Cuvântul lui Dumnezeu a venit la un oarecare om sfânt. Căci aceasta s-a întâmplat cu fiecare dintre proroci și dintre alți sfinți. Aceasta ar lăsa părerea că se naște

Cine fuge de lup și nu-l biruie și luptă cu el, n-a scăpat pe oameni de el și nu se dovedește mai tare ca el". (nota 6, p. 173)

633. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Suferindu-le până la moarte, S-a adus jertfă. Dar prin aceasta le-a copleșit, le-a biruit și le-a desființat. Chiar în a suferi până la capăt e o putere, care e mai tare ca suferința și îi ia acesteia puterea pentru viitor. Avem iarăși aici un paradox: dacă S-ar fi oprit în suportarea lor cu un moment înainte de moarte, nu le-ar fi suportat până la capăt, deci nu le-ar fi biruit. Dar suportând moartea, a biruit-o. Dacă n-ar fi suportat-o, ar fi fost El biruit de moarte. Așa ar fi fost dacă n-ar fi fost și Dumnezeu care nu Și-a sfârșit plinătatea vieții ca subiect purtător de suferințe omenești la capătul suportării lor. E de remarcat aspectul jertfei ca suportare a pătimirilor omenești pentru a le birui, sau aspectul ei ontologic, de desăvârșire prin aceasta a existenței omenești. Desigur moartea Lui e jertfă și pentru că o suportă ca om ascultând de Dumnezeu până la capăt, nelăsându-se abătut de frica pătimirii, prin ceea ce a realizat calitatea Lui de om fidel împlinitor al rânduirii dumnezeiești, care vrea ca omul să se realizeze, nelăsându-se oprit de slăbiciune în actualizarea puterilor și valorilor ascunse în firea umană". (nota 7, p. 173)

634. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În slăbiciunea Sa Și-a arătat Fiul lui Dumnezeu puterea Sa care ne-a eliberat de păcate. Numai că Eu-ul, care era pe de o parte Eu uman, solidar cu noi, pe de alta Eu-ul divin, care ne cuprindea pe toți, a putut lua toate păcatele noastre și a biruit moartea prin puterea răbdării omenești, hrănită de puterea dumnezeiască, pentru că a rămas personal străin de păcat și a trecut dincolo de pedeapsa care venea de pe urma păcatului. Dacă nu era și om și Dumnezeu, nu putea face aceasta. Omul nu se putea ridica la această tărie decât prin coborârea lui Dumnezeu în slăbiciunea omului. Nu se putea ridica la slava aceasta decât prin acceptarea smereniei ascultătoare de Dumnezeu, din puterea smeririi Fiului lui Dumnezeu. Taina cea mai măreață a existenței stă în smerenie, a cărei putere vine de la Dumnezeu. Această taină e indisolubil unită cu paradoxul". (nota 2, p. 188)

635. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin coborârea Sa la slăbiciunea omenească, Cuvântul lui Dumnezeu Și-a frânat atât de mult puterea Lui, încât soarele a fost lipsit de puterea dătătoare de lumină, și pământul, de puterea mișcării lui obișnuite. În efectele nemanifestării puterii Lui, a arătat că prin puterea Lui se țin toate. Toate mor, lăsând pe omul din Sine să moară. Dar tot El învinge această stare de supremă slăbiciune în care e lăsată firea. Iar prin această slăbiciune a pus capăt și păcatului, în care se manifestă mândria creației, închipuirea creației că e ceva prin sine". (nota 3, p. 188)

în fiecare, ca să și moară iarăși în fiecare[636]. Dar nu este așa. Să nu fie! Ci o singură dată, la sfârșitul veacurilor, Cuvântul S-a făcut trup spre desființarea păcatului și S-a născut din Maria Fecioara ca om asemenea nouă, cum a zis și către iudei: *Pentru ce căutați să Mă ucideți pe Mine, Omul Care v-am grăit adevărul?* Și nu ne îndumnezeim, împărtășindu-ne de trupul vreunui om oarecare, ci primind însuși trupul Cuvântului". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Maxim Filosoful*, II, în *PSB*, vol. 16, p. 188)

„Căci nu s-a dat un om oarecare pe sine pentru noi. Fiindcă tot omul este supus morții[637]. Căci cuvântul: *Pământ ești și în pământ vei merge* (*Facerea* 3, 19) s-a spus prin Adam tuturor. Deci nici vreuna dintre creaturi. Fiindcă toată zidirea creată este supusă stricăciunii. Ci Însuși Cuvântul Și-a dat propriul trup pentru noi, ca să nu fie credința și nădejdea noastră într-un om, ci ca să avem credința în Dumnezeu Însuși. Căci chiar făcându-Se El om, vedem slava Lui, slavă ca a Unuia Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr (*Ioan* 1, 14)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Maxim Filosoful*, III, în *PSB*, vol. 16, p. 189)

„Căci cele ce le răbda prin trup, acelea le împodobea cu mărire, ca Dumnezeu. Flămânzea cu trupul, dar sătura dumnezeiește pe cei ce flămânzeau[638]. Și de se smintește cineva pentru cele trupești, să creadă în cele ce le lucrează dumnezeiește". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Maxim Filosoful*, IV, în *PSB*, vol. 16, p. 189)

„Necredinciosul, înțelegându-le acestea să învețe că, fiind prunc în iesle, îi avea supuși pe magi care-I aduceau închinare. Și coborând ca prunc în Egipt, a oprit închinarea la idolii făcuți de mâini. Și răstignit cu trupul, a sculat pe morții putreziți de multă vreme. Și așa S-a arătat tuturor că nu pentru Sine, ci pentru noi a răbdat toate, ca noi, îmbrăcând prin Patimile Lui nepătimirea și nestricăciunea, să dobândim viața veșnică[639]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Maxim Filosoful*, III-V, în *PSB*, vol. 16, pp. 189-190)

---

636. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În acest caz Dumnezeu n-ar fi atotputernic, căci n-ar putea să mântuiască pe toți oamenii printr-o singură și adevărată întrupare. Ar fi un Dumnezeu care moare mereu cu fiecare om, fără să poată mântui pe toți printr-o singură moarte. Ar fi tot o formă de panteism sau o natură lipsită de desăvârșire". (nota 4, p. 188)

637. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Niciun om nu se dă propriu-zis morții pentru altul; și cu atât mai puțin pentru toți. Fiindcă fiecare moare ca unul ce e supus legii morții. Numai moartea lui Hristos ca desăvârșit benevolă e semnul iubirii desăvârșite și poate învinge moartea, pentru că nu moare învins cu necesitate de ea. Aici ni se arată că există undeva o adevărată libertate, care se dă și firii noastre. Dar numai prin trupul lui Hristos, dus până al răstignire, se manifestă puterea lui Dumnezeu biruitoare de păcat și de moarte. Cu atât mai mult prin trupul Lui înviat. Căci era trupul ipostasului dumnezeiesc al Cuvântului. Mântuirea se obține ontologic, ca întărire a firii noastre prin ridicarea mai presus de fire, prin puterea lui Dumnezeu lucrătoare în trupul asumat de El, nu juridic datorită valorii pe care o are acest trup, ca trup al lui Dumnezeu-Cuvântul". (nota 5, p. 189)

638. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Se mărea prin ele, pentru că ele erau semne ale răbdării ca putere. În stăpânirea de sine e mai multă putere decât în stăpânirea asupra altora. Dar puterea aceasta o arăta mai ales pentru că, în timp ce răbda în Sine, revărsa prin aceasta putere spre alții, arătând că ar fi putut evita să rabde acele stricăciuni. Răbda foamea ca să biruiască tirania ei, dar sătura cu șapte pâini mii de oameni. Prin trupul ținut în frâu și subțiat astfel se revărsa îmbelșugat puterea Duhului". (nota 6, p. 189)

639. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă ar fi pătimit pentru Sine, n-ar fi fost nimeni mai presus de necesitatea pătimirii, a suportării pasive, involuntare, a coruperii și a morții. Și n-ar fi dovedit nimeni o iubire desăvârșită prin răbdarea morții exclusiv pentru alții. Totul s-ar fi arătat supus procesului de apariție și dispariție a noi indivizi umani relativi. Totul s-ar fi arătat supus unei legi oarbe, fără nicio explicație și fără niciun rost. Fiul lui Dumnezeu a îmbrăcat trupul nostru ca să rabde prin el pătimirea și moartea noastră din iubire desăvârșită, în scopul de a le birui. Sfântul Atanasie expune nu numai învățătura despre dumnezeirea Fiului, ci și pe cea despre mântuirea noastră prin El. Din dumnezeirea Lui întrupată decurge mântuirea noastră. Numai Dumnezeu putea să biruiască starea de neputință în care a căzut firea omenească. Numai El a putut scoate lumea din non-sensul relativității în care se află". (nota 7, p. 190)

„Acesta ne-a răscumpărat, nu fiindu-I Lui frați, ci dușmani prin păcatele noastre, nici El fiind un simplu om, ci Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLVIII, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 314)

„(...) prin moarte, biruită moartea; prin blestem, blestemul nimicit; iar prin armele prin care diavolul biruia, prin acelea i s-a surpat tirania lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia II, I, în *PSB*, vol. 23, p. 28)

„Ca să se facă cunoscută prin Biserică, Începătoriilor și Stăpâniilor în cele cerești, înțelepciunea cea de multe feluri a lui Dumnezeu, după hotărârea dinainte de veci, pe care a împlinit-o în Hristos Iisus Domnul nostru, întru Care avem îndrăznirea și apropierea întru nădejde prin credința în El (*Efeseni* 1, 10-12). Și de fapt prin Biserică se face cunoscută Puterilor mai presus de lume înțelepciunea felurită a lui Dumnezeu care prin cele potrivnice a săvârșit minunat lucrurile cele mari și minunate. Căci s-a făcut prin moarte viață; prin păcat, dreptate; prin blestem, binecuvântare; prin necinstire, slavă; prin neputință, putere. Pentru că în timpurile dinainte de aceasta Puterile mai presus de lume au cunoscut numai înțelepciunea simplă și uniformă a lui Dumnezeu, care lucra minunile potrivit cu firea. Și nu era în cele văzute nimic felurit, prin faptul că prin firea dumnezeiască având putere a crea liber toată zidirea, aducând numai prin mișcarea voii firea lucrurilor la existență, a făcut bune foarte toate cele ce au țâșnit din izvorul binelui[640]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, omilia a VIII-a, în *PSB*, vol. 29, pp. 226-227)

„Dar acest chip variat al înțelepciunii, constând din împletirea celor potrivnice, l-au cunoscut acum limpede (puterile mai presus de lume – n.n.) prin Biserică:

640. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Până nu S-a întrupat, nu S-a răstignit și n-a înviat Cuvântul lui Dumnezeu, nu se cunoștea înțelepciunea felurită, sau împletită din fețe potrivnice, ci numai cea care lucra simplu și potrivit firii, în creațiune. Dar în iconomia lui Hristos s-a arătat înțelepciunea Lui, unind în vederea mântuirii noastre chipuri potrivnice de lucrare. În întrupare apare unit trupul care se naște din alt trup, ca la ceilalți oameni, dar fără sămânță bărbătească, adică apare unită o lucrare a firii noastre, cu una mai presus de fire. Prin moartea pe cruce pricinuiește trupului Său și prin aceasta și trupurilor noastre viața veșnică. Prin moarte e biruită moartea, căci se pune capăt trupului muritor, ivindu-se din puterea lui Dumnezeu, purtătoare a trupului Său, când acest trup ajunge la ultima neputință a lui, viața nemuritoare din izvorul dumnezeiesc în care se reazimă. Luând păcatul asupra Sa, ne-a adus dreptatea, căci răbdând întru curăție deplină urmările păcatului, le-a depășit și le-a topit. Răbdând fără păcat, fără căderea cu duhul în slăbiciune, durerea de pe urma păcatului, până la capăt, adică până la sleirea trupului în moarte, a întărit duhul care se întărea în suportarea acestei dureri, în așa măsură încât acesta, întărit de Duhul dumnezeiesc, a putut ridica la o nouă viață, la viața nestricăcioasă a învierii, trupul, făcând să fie copleșit de spirit, deci nemuritor. Această putere ne-a dat-o și nouă, care comunicăm cu El prin credință. Aceasta e taina morții, ca mijloc și ca înviere. Dimpotrivă, în plăcerile trupului, în înaintarea în ele, care fac trupul să prospere pentru un timp cu prețul slăbirii spiritului, se ajunge la moartea fără scăpare. Minuni erau și lucrurile ce se săvârșeau prin legile firii, căci aceste legi și firea condusă de ele nu erau de la ele, ci erau rânduite de Dumnezeu. Dar minunile ce se săvârșesc de Hristos prin îmbinarea firii cu ceea ce e mai presus de fire sunt mai izbitoare, pentru că pun mai mult în evidență faptul că peste legile firii există și o altă putere, care nu le desființează, ci produce prin ele efecte superioare, unindu-se cu ele. Această îmbinare a legilor firii, văzute cu lucrarea prin ele a unei puteri mai presus de ele, nu se putea produce decât în planul zidirii văzute, nu și în lumea pur nevăzută a îngerilor; sau acolo se produce o îmbinare a puterii create cu cea necreată, fără ca puterea creată să fie supusă unor legi stricte ca lumea materială. De aceea, numai de la lumea văzută, în care are loc această îmbinare a puterilor materiale cu cele duhovnicești, adică de la Biserică, puteau afla cetele îngerești această înțelepciune care îmbină puteri atât de deosebite, care se arată în unirea celor materiale cu cele mai presus de firea lor, ba la aparență chiar potrivnice lor. Prin aceasta *sora* înțelegerilor, care are față de ei și avantajul că e Mireasa Mirelui, fiind mai unită cu El decât ei (Maica Domnului), *pune inima* în îngeri, îi umple de o nouă înțelegere și de un nou entuziasm în lăudarea lui Dumnezeu". (nota 109, p. 227)

cum Se face Cuvântul trup, cum se amestecă viața cu moartea, cum rana Lui vindecă rana noastră, cum prin neputința Crucii surpă puterea vrăjmașului, cum Nevăzutul Se arată în trup, cum răscumpără pe cei robiți, Același fiind și Răscumpărătorul și prețul răscumpărării[641] – căci S-a dat pe Sine preț morții pentru noi – cum este și în moarte, dar nici din viață nu iese, cum Se amestecă și în robie, dar rămâne în cinstea aceasta împărătească". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, Omilia VIII, în *PSB*, vol. 29, p. 227)

„După ce noi de bunăvoie ne-am vândut libertatea, trebuia ca și Cel care din bunătatea Lui cea mare ne-a scos din robie iarăși la libertate, să găsească pentru aceasta tot un procedeu legal, în niciun caz silnic. Și acest procedeu constă tocmai în a lăsa posesorului să fixeze el prețul de răscumpărare pe care dorea să-l primească de la cel ce dorea să-l aibă.

Să vedem acum asupra cărui preț s-a învoit stăpânul? După felul cum a decurs până acum înlănțuirea ideilor, ne putem închipui cam care a fost această dorință dacă evidențele de până acum pot servi drept mărturii pentru ceea ce căutăm. În schimbul cărui lucru l-a putut da din mâini pe om cel care, după cum am spus la începutul acestei cărți, a închis ochii față de bine (din invidie pentru fericirea omului) și a zămislit în inima sa întunericul păcatului, îmbolnăvindu-se de pofta de mărire, început și mamă a tuturor răutăților, zic, în schimbul cărui alt lucru ar fi putut da pe om, decât poate în schimbul a ceea ce era mai prețios și mai înalt, pentru ca și prin acest schimb, ceea ce are mai mare pe ceva mai mic, să-și sature încă o dată patima mândriei sale? Atunci însă s-a întâmplat ceva, ce nu mai cunoscuse până atunci istoria întregii omeniri: zămislire fără împreunare bărbătească, naștere fără dureri, alăptare printr-o fecioară, glasuri care mărturiseau în mod nevăzut, de undeva din văzduh, despre mărirea Lui supranaturală, vindecare fără oboseală și fără leacuri, numai prin cuvânt și prin pornirea voii sale, a tuturor slăbiciunilor și bolilor firești, readucerea la viață a celor morți, îndreptarea osândiților, înfricoșare a dracilor, arătarea a puterii peste furiile văzduhului (*Matei* 8, 26-27), umblare pe mare (*Matei* 14, 25-26; *Marcu* 6, 48-49; *Ioan* 6, 49), neafundare în valuri atunci când călca pe ele, întocmai ca în minunile lui Moise când se întărise fața mării spre a se putea trece pe ea mai departe, lipsire de hrană pentru Sine pe timp cât mai lung ar fi vrut, dar în același timp oferire în pustiu a hranei îndestulătoare pentru mii și mii de flămânzi (*Matei* 14, 20; *Marcu* 6, 42-43) cărora cerul nu le-a trimis mană și ale căror trebuințe firești nici pământul nu le putea sătura prin grânele sale, ci din jitnițele pline de taină ale atotputerniciei dumnezeiești pâinea ieșea de-a gata în mâinile slujitorilor Lui parcă izvorând din brazda pământului și se înmulțea văzând cu ochii pentru săturarea mulțimilor, peștele sporea întruna fără ca marea să-și fi oferit serviciile sale, numai datorită puterii Celui care a presărat în mări toate soiurile de pește; dar cum să arătăm numai în câteva cuvinte tot

---

641. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trebuie să se facă oarecum și rob, dar fără a înceta să aibă putere asupra robiei, ca să poată nu numai răscumpăra în calitate de Stăpân, ci să Se și dea pe Sine însuși preț de răscumpărare. Căci ceea ce se dă ca preț de răscumpărare trebuie să aibă calitatea celui ce trebuie să fie răscumpărat, dar trebuie să fie totodată de o valoare egală nu cu unul dintre cei ce trebuie răscumpărați, ci cu toți, ba chiar de o putere mai mare, ca să dea tuturor o putere ca să-i apere de noi căderi într-o robie ca cea dintâi. Deși folosește termenul juridic de *Răscumpărător*, și de *preț de răscumpărare*, Sfântul Grigorie de Nyssa arată că înțelege mântuirea în sens ontologic, ca lucrare de îndreptare a firii căzute și de umplere a ei de o putere mai mare decât cea omenească, de puterea dumnezeiască". (nota 170, p. 228)

şirul lung al minunilor din Evanghelie? În faţa unei puteri atât de mari a recunoscut şi vrăjmaşul omului, că târgul ce i se oferea îi aducea mai mult decât avea el. Iată de ce a ales el pe Hristos drept preţ de răscumpărare, pentru cei pe care el îi ţinea închişi în temniţa morţii. Îi era însă cu neputinţă să poată privi în faţă trupul gol al arătării dumnezeieşti fără a zări în această arătare măcar o părticică din trupul peste care se înstăpânise prin păcat. De aceea s-a şi îmbrăcat Dumnezeirea în haina trupului, pentru ca omul având de acum în faţa ochilor ceva apropiat şi cunoscut sieşi, să nu-i mai fie frică să se apropie de puterea cea suprafirească a Dumnezeirii, ci încetul cu încetul să-şi obişnuiască ochii minţii tot mai mult cu puterea care reiese din minunile dumnezeieşti, pentru ca mai curând să dorească această arătare decât să spună de ea.

Iată, dar, cum se uneşte binele cu dreptatea şi cum nici înţelepciunea nu stă departe de ele. Că puterea dumnezeiască a găsit cu cale să ni se facă cunoscută în haină trupească, pentru ca iconomia mântuirii noastre să nu afle o piedică în frica faţă de arătarea Dumnezeirii, tocmai aceasta e o mărturie comună pentru bunătatea, pentru înţelepciunea şi, în sfârşit, pentru dreptatea Lui. Faptul că El a vrut să ne mântuiască e o mărturie a bunătăţii Lui, faptul că S-a dăruit pe Sine ca preţ de răscumpărare pentru cei robiţi e o dovadă a dreptăţii Lui, iar faptul că a ştiut să-l facă pe vrăjmaş să cuprindă cu mintea ceea ce e de necuprins, e mărturia supremei Lui înţelepciuni". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 23, în *PSB*, vol. 30, pp. 318-320)

„Ridicarea Lui din morţi s-a făcut pentru cei muritori începătură a vieţii nemuritoare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 25, în *PSB*, vol. 30, p. 322)

„După cum în cazul amestecării aurului cu un material mai prost, cei care se pricep la curăţirea aurului folosesc proba focului pentru a înlătura astfel materialul străin care trebuie eliminat, spre a se ajunge iarăşi la însănătoşirea metalului şi la strălucirea pe care acela trebuie s-o aibă – o lucrare plină de oboseală, căci puterea mistuitoare a focului înlătură ceea ce-i netrebnic numai după vreme îndelungată, fără să mai pomenim că aceasta e adevărata *lecuire a aurului*, prin topirea elementului străin, a cărui prezenţă altera frumuseţea metalului – tot aşa şi moartea, stricăciunea, întunericul şi orice alt rod al răutăţii, pe care le-a sădit izvoditorul lor, se nimicesc când simt că se apropie, ca un foc, puterea dumnezeiască, spre a înlătura orice element necurat din natura de acum lămurită, chiar dacă această lămurire e foarte obositoare. Însuşi vrăjmaşul n-ar putea pune la îndoială că această lucrare e dreaptă şi mântuitoare, sigur, dacă peste tot va putea el înţelege ce-i bunătatea". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 26, în *PSB*, vol. 30, p. 323)

„Naşterea implică numaidecât moartea. Cine o dată s-a hotărât să împărtăşească soarta şi însuşirile firii omeneşti, acela trebuie să şi suporte apoi toate condiţiile omenescului. Dacă, deci, Domnul n-ar fi atins decât unul dintre cele două capete ale existenţei, atunci misiunea lui ar fi rămas nedeplină, deoarece n-a trecut şi prin ultima din cele două stări sau însuşiri proprii firii omeneşti. Cu mai mult temei ar putea spune cineva, care cunoaşte mai adânc doctrina creştină, că nu naşterea e pricina morţii, ci, că dimpotrivă, din cauza morţii noastre a acceptat Dumnezeu să Se nască. De fapt, nu de aceea S-a supus naşterii trupeşti, Cel veşnic viu, pentru că ar fi dorit viaţă, ci pentru că voia să ne cheme pe noi iarăşi de la moarte la viaţă. Întrucât, însă, întreagă firea noastră trebuia să se împărtăşească din această ridicare din morţi,

Dumnezeu S-a aplecat, așa-zicând, asupra cadavrului nostru, a întins mâna omului care zăcea în păcat, apropiindu-Se atât de tare de moarte încât a atins-o cu mâinile Sale, pentru a reda naturii, prin trupul Său, începătura învierii și ridicând din morți totodată și omenirea întreagă". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 32, în *PSB*, vol. 30, pp. 329-330)

„Auzind, pe de altă parte, că Hristos este *răscumpărare*, dându-Se pe Sine preț de răscumpărare pentru noi, prin aceasta înțelegem că, dându-ne nouă nemurirea ca o cinste deosebită fiecărui suflet în parte, El a făcut pe toți cei răscumpărați de El, prin viața Sa, de la moarte, un bun al Său propriu. Deci, dacă prin aceasta noi am devenit robi ai Celui ce ne-a răscumpărat pe noi, datori suntem să privim de aici încolo numai către Stăpânul nostru, pentru ca să nu mai viețuim nouă înșine, ci să viețuim numai Aceluia Ce ne-a răscumpărat de la moarte, în schimbul vieții Sale. Noi nu mai suntem stăpâni ai noștri, căci Stăpânul nostru este numai Domnul, Care ne-a răscumpărat, iar noi suntem un bun al Lui. De aceea și voința Celui care ne stăpânește trebuie să fie lege pentru viața noastră". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 462)

„Dacă auzim că Hristos este *jertfă de ispășire cu sângele Său*, atunci trebuie să înțelegem că fiecare dintre noi este dator să devină jertfă de ispășire pentru sine însuși, purificându-și sufletul prin omorârea mădularelor sale". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 463)

„Acesta, deci, Care este mai presus de orice cunoștință și de orice înțelegere, nespus și negrăit, ca să te facă pe tine din nou chip al lui Dumnezeu, din iubirea Lui de oameni S-a făcut El însuși chip al lui Dumnezeu cel nevăzut. Prin aceasta, cu forma pe care a luat-o, a voit să se întruchipeze în tine și să te aducă prin Sine iarăși la chipul frumuseții celei dintru început, ca să fii din nou ceea ce ai fost. Astfel, dacă dorim să devenim și noi chip al lui Dumnezeu cel nevăzut, se cuvine să ne întocmim felul vieții noastre după exemplul vieții Mântuitorului Iisus Hristos, care ne stă înainte". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 466)

„Ce înseamnă aceasta: Șarpele cel mort, care a fost pironit în vârful lemnului, vindecă pe cei răniți? Șarpele cel mort (care) biruia pe (șerpii) cei vii, era o preînchipuire a trupului Domnului. Pentru că El a ridicat și pironit pe lemnul crucii trupul pe care l-a luat din Maria și (așa) un trup mort a învins și a ucis pe șarpele cel viu care se târa prin inima (omului). Mare minune este aceasta! Șarpele cel mort a ucis pe cel viu! Și în ce chip Moise a făcut un lucru nou, făcând o asemănare a șarpelui celui viu, tot așa și Domnul a făcut un lucru nou din Maria și S-a îmbrăcat cu acesta. El nu și-a adus trupul Său din cer, ci Duhul cel ceresc, Care a intrat (în firea) lui Adam. (Trupul) luat (din Maria) s-a unit cu dumnezeirea, iar (dumnezeirea) a îmbrăcat trup omenesc, format din pântecele (Fecioarei). Și după cum, până în vremea lui Moise, Domnul n-a poruncit să se facă în lume un șarpe de aramă, (pe care privindu-l cei mușcați) de șerpi, să se vindece, tot așa nu S-a arătat în lume, până la (venirea) Domnului, un trup nou, fără de păcat (izbăvitor al omenirii din moarte). Pentru că, după ce primul Adam a călcat porunca, moartea a împărățit peste toți fiii acestuia. (Dar odată cu întruparea Fiului lui Dumnezeu) a învins trupul cel mort pe șarpele cel viu. Acest lucru minunat este

pentru iudei o pricină de sminteală, iar pentru neamuri o nebunie. Pentru că (iată) ce spune Apostolul: *Noi propovăduim pe Iisus Hristos cel răstignit, (Care) pentru iudei este sminteală, iar pentru neamuri nebunie; dar pentru noi cei care ne mântuim (este) Hristosul lui Dumnezeu, puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu (1 Corinteni 23, 24)*. Pentru că în trupul cel omorât este viața, izbăvirea și lumina. (Pentru că) prin trup Se apropie Domnul de moarte și vorbește cu ea și îi poruncește să scoată sufletele din iad și să I le redea Lui". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XI, 9, în *PSB*, vol. 34, pp. 138-139)

„Trei mărturisesc despre Mine[642]: (Dumnezeu-Tatăl) care sloboade glas din ceruri, (oamenii) cei de pe pământ, și tu însuți (satan). Deci, Eu răscumpăr trupul care ți-a fost vândut prin Adam cel dintâi și nimicesc zapisele tale. Pentru că, Eu, fiind răstignit și coborându-Mă la iad, am plătit datoriile lui. De aceea îți poruncesc ție iadule, întunericule, ție moarte: *Scoate puterile cele rele, umple-te de frică, lasă liber (neamul) cel închis al lui Adam*". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, XI, 10, în *PSB*, vol. 34, p. 139)

„Că ce lucru greu este pentru Dumnezeu să ajungă până la moarte și până în sânul cel adânc al inimii și să recheme (la viață) pe Adam cel mort? Că dacă în lumea de acum, în care sunt case și lăcașuri, în care, locuiesc oamenii și (locuri) unde (viețuiesc) fiare, lei, balauri și monștri otrăvitori; iar soarele – care este o creatură, intrând de pretutindeni (în ele) prin uși și ferestre, prin peșterile leilor și prin găurile șerpilor, iese apoi (din ele) și cu nimic nu se vatămă, cu cât mai mult Dumnezeu, Stăpânul tuturor lucrurilor intră în sălașuri, în casele și în sufletele oamenilor, unde s-a cuibărit moartea și eliberează de acolo pe Adam, (și întreg neamul său) fără să sufere ceva de la moarte?" (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, XI, 13, în *PSB*, vol. 34, p. 140)

„(Să luăm aminte la cele ce se întâmplă) sub ochii noștri. Dacă un popor mic se ridică împotriva unei împărății, nu se ostenește împăratul însuși să intre în luptă, ci trimite pe soldați împreună cu comandanții lor și aceștia poartă războiul. Însă dacă se ridică un popor foarte mare, care poate să distrugă împărăția, (atunci) împăratul însuși împreună cu sfetnicii săi merg să strângă oaste pentru război. (Referindu-ne acum la iconomia mântuirii) vezi câtă cinste (ți s-a dat), omule! Dumnezeu S-a pornit cu oastea Sa, adică cu îngerii și cu duhurile cele sfinte, și a venit întru întâmpinarea ta, ca să te izbăvească din moarte. Întărește-te, deci, și adu-ți aminte câtă grijă s-a arătat față de tine". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, XV, 30, în *PSB*, vol. 34, pp. 162-163)

„Și după cum femeia cu scurgere de sânge, cheltuindu-și averea ei la doctori, de la niciunul n-a căpătat vindecare, până când, apropiindu-se cu credință de Domnul și atingându-se de poala (veșmântului) Său, îndată a dobândit vindecare, oprindu-se curgerea (sângelui) ei, tot așa, niciunul dintre drepți, dintre Părinți, dintre profeți sau patriarhi n-a putut să vindece sufletul, care fusese de la început rănit cu o rană nevindecabilă.

642. Sf. Macarie pune în gura lui Dumnezeu aceste cuvinte. (n.n.)

A venit Moise, dar nu a putut să aducă o vindecare completă. (Au urmat) preoții, darurile, zeciuielile, sărbătorile, lunile noi, spălările rituale, jertfirile, arderile de tot și toate celelalte mijloace de îndreptare care existau în vremea Legii; dar sufletul n-a putut fi vindecat de curgerea cea necurată a cugetelor celor necurați, și toată dreptatea ei n-a putut să-l vindece. A trebuit să vină Mântuitorul, doctorul cel adevărat, Cel ce vindecă în dar, Cel care S-a dat pe Sine preț de răscumpărare pentru neamul omenesc (*Marcu* 10, 45). El singur a adus marea și mântuitoarea izbăvire și însănătoșire a sufletului; El l-a eliberat din robie, El l-a scos din întuneric, El l-a preaslăvit cu lumina Sa, El a secat în suflet izvorul cugetelor necurate. Pentru că zice: *Iată Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatul lumii* (*Ioan* 1, 29).

Nu puteau să-l vindece pe om de o rană nevăzută, atât de mare, leacurile pământești, adică numai lucrările dreptății lui, ci natura cerească și divină a darului Duhului Sfânt. Numai datorită acestui leac a putut omul să dobândească vindecarea, să revină la viață, să i se curețe inima de Duhul Sfânt". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, XX, 5-7, în *PSB*, vol. 34, pp. 192-193)

„După cum atunci când agricultorul, mergând să lucreze ogorul, trebuie să ia uneltele și veșmintele (necesare) pentru lucru, tot așa și Hristos, Împăratul cel ceresc și adevăratul agricultor, venind către omenirea cea pustiită de păcat, îmbrăcând trupul și luând ca instrument crucea, a prelucrat sufletul cel pustiu, a îndepărtat din el spinii și mărăcinii duhurilor viclene, a smuls neghina păcatului și toată buruiana păcatului a ars-o în foc. Prelucrându-l, astfel, cu lemnul crucii, a făcut din el o grădină minunată a Duhului, care aduce Stăpânului Dumnezeu tot felul de roade dulci și plăcute". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, XXVIII, 3, în *PSB*, vol. 34, p. 224)

„Rana cu care am fost răniți este nevindecabilă și numai Dumnezeu poate s-o vindece. De aceea, a și venit în persoană, pentru că nimeni (și nimic) din cele de demult – nici legea, nici profeții – n-au putut s-o vindece. Numai El, venind, a vindecat acea rană nevindecabilă a sufletului". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, XXX, 7-8, în *PSB*, vol. 34, p. 232)

„(El a eliberat sufletul) care era ca și robit și împins cu forța de niște stăpâni cruzi ca să facă faptele nedreptății, l-a ușurat de poverile insuportabile și de cugetele zadarnice și murdare. A luat de la el jugul cel amar al faptelor nedreptății și i-a dat odihnă pe când era copleșit de cugetele necurate". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, XXXV, 2, în *PSB*, vol. 34, p. 243)

„Fiecare dintre noi cei îndreptați prin credință și sfințiți în Duh, a devenit un dar sfințit lui Dumnezeu. Și fiecare datorăm lui Hristos viața noastră. Căci precum a spus dumnezeiescul Pavel: *Cu preț am fost răscumpărați și nu suntem ai noștri* (*1 Corinteni* 7, 25); și: *Unul a murit pentru toți, ca cei ce trăiesc să nu mai trăiască loruși, ci Celui ce-a murit și S-a sculat pentru ei* (*2 Corinteni* 5, 15). Căci ne-a câștigat prin Sine însuși lui Dumnezeu și Tatăl, *punând ca pe un preț pentru noi, sângele Său.* Să ne apropiem deci de Hristos, Mântuitorul tuturor, prin credință și sfințenie, aducând ca răsplată pentru cele ce le-am primit de la El, închinarea vieții noastre întru

evlavie[643]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a XVI-a, în *PSB*, vol. 38, p. 558)

„Cu preț au fost răscumpărați și nu sunt ai lor, ci unul pentru toți a murit, ca cei ce viețuiesc să nu mai viețuiască loruși, ci Celui ce a murit și S-a sculat pentru ei (*2 Corinteni* 5, 15)[644]. Căci, deoarece pentru păcatele noastre S-a dat, se spune că pentru noi a murit. Și de aceea noi suntem cei ce-L junghiem. Căci cei pentru care a murit, aceia sunt în chip necesar pricina patimii Lui, chiar dacă aceea s-a săvârșit prin alții[645]. (...) Căci taina lui Hristos face cu neputință intrarea morții. Deci și noi, *odată ce-am fost unși cu scumpul sânge*, vom fi mai presus de moarte și vom disprețui stricăciunea, netemându-ne de pierzătorul. Căci ne izbăvește sângele vieții, adică al lui Hristos[646]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a XVII-a, în *PSB*, vol. 38, p. 577)

„Cu adevărat învățatul în ale legii și preasfântul Pavel, înțelegând taina mântuirii prin Hristos, spune că El s-a făcut recapitularea celor din cer și celor de pe pământ, prin bunăvoirea și voia lui Dumnezeu și Tatăl (*Efeseni* 1, 10), înțelegând prin recapitulare, îndreptarea din nou și readucerea tuturor celor corupte la starea în care erau de la început[647]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea I, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 8)

„Așadar trebuia ca Cel prin care toate au fost aduse la existență, să Se facă Reînnoitorul celor stricate (corupte) și să înlăture învârtoșarea ivită din păcat, să facă să înceteze durerea și să dăruiască iarăși cu îmbelșugare buna existență celor făcuți prin El. Socotesc că a fost o strălucită faptă a puterii dumnezeiești și a stăpânirii Lui atât să aducă la existență cele ce sunt din cele ce nu sunt, cât și să cheme cele ce s-au

643. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Făcând ale satanei, eram ai lui. Hristos a primit moartea venită de la acela, în locul nostru, dar ea nu L-a putut ține. El S-a dăruit lui Dumnezeu. El a învins deci moartea în Dumnezeu Căruia S-a dăruit, scoțându-ne și pe noi de sub puterea ei. El a schimbat direcția noastră: ea nu mai e drum spre stăpânirea deplină a omului de către satana, ci spre stăpânirea deplină de către Dumnezeu. El a plătit prețul morții noastre, dar L-a plătit lui Dumnezeu. Suntem acum ai lui Dumnezeu. De aceea viața ce ni s-a dăruit nu o mai trăim nouă, ci lui Dumnezeu. Cine din dragoste se dăruiește lui Dumnezeu? Dar numai Hristos a putut face aceasta. Dar din puterea Lui putem face și noi din viața noastră răscumpărată o viață moartă păcatului și plină de Dumnezeu, pregătindu-ne ca să facem și din moartea cu trupul o trecere spre viața veșnică". (nota 605, pp. 558-559)

644. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Răscumpărați de Hristos, am fost scoși din moarte și avem în noi viața din Viața dumnezeiască la care a ridicat umanitatea Lui. Până eram în moarte, eram ai noștri, sau ni se părea că suntem ai noștri, în realitate fiind ai celui rău. Acum dacă trăim e viața din Dumnezeu, suntem ai Lui, sau suntem ai Lui dacă trăim din viața Lui, care se află în umanitatea lui Hristos ca în pârga noastră. Și de-abia fiind ai lui Dumnezeu suntem ai noștri, pentru că suntem liberi, nu robi păcatului tiranic. De-abia așa trăim viața omului realizat, sau în continuă realizare. De-abia așa trăim viața în iubire. Iar în iubire e libertate, e bucurie". (nota 620, p. 577)

645. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă n-am fi fost robi păcatului, n-ar fi trebuit să moară. Păcatul nostru e pricina morții Lui". (nota 621, p. 577)

646. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sângele lui Hristos e purtător de viață adevărată, nesupusă corupției și morții. Căci în El e puterea ipostasului dumnezeiesc și elanul dragostei jertfelnice". (nota 622, p. 577)

647. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Avem aici înțelegerea lucrării mântuitoare a lui Hristos ca refacere a umanului așa cum a fost creat de Dumnezeu, nu ca o satisfacere juridică a onoarei lui Dumnezeu jignită de către oameni prin păcat. Chiar prin asumarea firii umane în Persoana Fiului lui Dumnezeu, această fire a fost refăcută, prin legătura în care a fost pusă cu Dumnezeu. E o refacere întărită prin jertfă și înviere. Această eliberare de egoism a firii umane, aduce și o reunificare a tuturor în Hristos". (nota 3, p. 8)

abătut de la ceea ce e bun și sănătos, iarăși la existența cea bună. S-a arătat în Adam chipul acestora. Dar poate vedea cineva acest chip nu mai puțin înscris și în cei ce au provenit din el. Căci în Hristos Dumnezeu și Tatăl readună (recapitulează) cele din ceruri și cele de pe pământ[648]. Și ceea ce a alunecat spre ceea ce nu se cuvenea, e readus prin El la ceea ce era la început, întrucât prin El singur cele ce s-au introdus după aceea, au fost duse la nimic și cele de pe pământ au fost refăcute spre înnoirea zidirii. Căci în El se face zidirea nouă. Și cuvântul e adevărat". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, Cartea I, 1, în *PSB*, vol. 39, pp. 19-20)

„*Hristos pătimind deci pentru noi cu trupul*[649], suntem fericiți și vrednici de admirat". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, Cartea a II-a, 3, în *PSB*, vol. 39, p. 37)

„Dar râzând nenorociții iudei de iconomia Mântuitorului nostru și necinstind descoperirea Lui făcută nouă despre Dumnezeu și Tatăl, au rămas în duhul robiei[650]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, Cartea a II-a, 2, în *PSB*, vol. 39, p. 47)

„Nu mai puțin de nepătruns este taina lui Hristos și sensul Întrupării lui care nu poate fi cuprins de oricine. Și foarte adâncă este rațiunea iconomiei. Căci Unul Născut fiind Dumnezeu din Dumnezeu după fire S-a făcut om *și S-a sălășluit între noi* (*Ioan* 1, 14). El S-a făcut și *Apostolul* și *Arhiereul* nostru și ne-a eliberat de legea zăbavnică la limbă, trecând la frumosul grai al învățăturilor evanghelice. Dar nu numai aceasta, ci fiind noi prizonieri, a biruit pe stăpânitorul veacului acesta și a scos pe cei adormiți din prăpastiile iadului, a întemeiat Biserica, S-a hirotonit căpetenie a noastră, a trecut în credință Iordanul[651], a dat tăierea împrejur în duh[652] și ne-a introdus în împărăția cerurilor.

Pentru faptul că S-a făcut ca noi socotesc că ajunge ceea ce a spus dumnezeiescul Evanghelist: *Și Cuvântul trup S-a făcut și S-a sălășluit între noi* (*Ioan* 1, 14). Iar faptul că S-a uns și întru Preot și Apostol[653], ni-l arată foarte lămurit pilda lui Aaron. Căci

648. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Întrucât și Hristos este în parte Adam, în Adam se vede și faptul creării omului de către Dumnezeu și faptul mântuirii lui, sau al readunării oamenilor din dezbinarea lor prin păcat". (nota 26, p. 20)

649. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Călugării sciți* (daco-romani) s-au dus în anul 519 la Constantinopol și Roma cu formula: *Unul din Treime a pătimit cu trupul.* Era o precizare necesară a formulei de aici a Sf. Chiril împotriva formulei teopaschite a monoteliților că Sfânta Treime însăși a pătimit, sau împotriva nestorienilor care puteau înțelege prin Hristos numai o persoană umană. Împăratul Justinian a căutat să-i împace pe cei din Roma cu *călugării sciți*, unde se duseseră aceștia cu formula Sf. Chiril: *Hristos a pătimit cu trupul.* Dar până la urmă el a acceptat formula acelor călugări și ea s-a introdus și în Liturghia ortodoxă (Antifonul 2). În fond Hristos este ipostasul divin întrupat. Deci cele două formule sunt egale". (nota 46, p. 37)

650. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai Fiul poate elibera cu adevărat de orice robie, căci numai El este liber. Fiul lui Dumnezeu e liber din veci prin ființă, căci e superior tuturor. Făcându-Se om ca noi, dar păstrându-Și libertatea de Fiu, ne-a eliberat și pe noi, pe cei ce voim să ne alipim Lui. Înfierea noastră de către Tatăl are și acest înțeles". (nota 56, p. 47)

651. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „A trecut în Canaanul împărăției cerurilor, sau al harului, și a trecut și pe oameni". (nota 66, p. 55)

652. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ne-a despărțit prin aceasta de tăierea împrejur în Duh de alipirea la lume, la patimile ce ne leagă de ea. Pentru toate acestea am fost pregătiți ca prin niște chipuri prin pregătirea făcută cu Israil înainte de venirea Lui, prin conducerea istoriei spre acest plan al vieții unite mai clar cu Dumnezeu". (nota 67, p. 55)

653. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iisus Hristos e Fiul lui Dumnezeu Care a fost trimis ca om, de Tatăl, cu voia Sa spre mântuirea noastră, deci în calitate de Apostol al Tatălui și al Său propriu; supremul Apostol, Care Și-a însușit cuvintele omenești pentru a vorbi oamenilor de Tatăl și de Sine. Dar S-a făcut și Preotul suprem, sau Arhiereul, sau Mijlocitorul deplin eficient al împăcării noastre cu Dumnezeu, aducând jertfa care

acela s-a uns cu untdelemn sfințit și a fost pus căpetenie și conducător al preoților și al poporului, ba a primit și o tăbliță de aur pe vârful frunții lui, având scris pe ea numele Domnului (*Ieșirea* 29, 6). Iar aceasta era în chip lămurit simbolul Mântuitorului nostru Împărat și ca o diademă strălucitoare și slăvită[654]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a II-a, 4, în *PSB*, vol. 39, pp. 54-55)

„Fiindcă spre aceasta a murit Hristos și a trăit, ca să domnească și peste morți și peste vii[655]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea II-a, 6, în *PSB*, vol. 39, p. 59)

„Căci Fiul S-a făcut pentru noi mântuire și dreptate de la Dumnezeu și Tatăl, dacă este adevărat că în El ne îndreptăm și biruim moartea care ne tiraniza odinioară, ne mutăm iarăși la nestricăciune și firea își reface chipul pe care îl avea la început[656]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a III-a, 7, în *PSB*, vol. 39, p. 86)

„Isaac e încărcat cu lemnele arderii de tot prin mâna tatălui, și anume până ce ajunge la locul jertfei. În aceasta se vede că Hristos Îi va purta crucea Sa, pătimind aceasta nu silit de o putere omenească, ci din voia proprie și din hotărârea lui Dumnezeu și Tatăl, după cuvântul spus de El lui Ponțiu Pilat: *Nu ai avea asupra Mea nicio putere, de nu ți-ar fi fost dat de sus* (*Ioan* 19, 11)[657].

Dar supus lemnelor, Isaac e scăpat și de moarte și de pătimire. Și urcă la jertfă un berbec dat de Dumnezeu. Iar Cuvântul Care a strălucit din ființa lui Dumnezeu și Tatăl era în templul Său, adică în cel luat din Fecioara și pironit pe lemn. Dar fiind ca Dumnezeu nepătimitor și nemuritor, era în afara morții și a patimii. Dar urcă într-un miros de bună mireasmă la Dumnezeu și Tatăl prin trupul Său, pe care El zice că L-a luat

---

n-a însemnat intrarea la Dumnezeu a unui animal inconștient, dăruit Lui fără voie, ci vârful cel mai curat al umanității noastre conștiente în mod voluntar. Căci S-a jertfit Tatălui pe Sine însuși ca omul cel mai curat și mai iubitor al Tatălui". (nota 68, p. 55)

654. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iisus Hristos jertfindu-Se pentru noi nu S-a făcut numai Arhiereul, ci și împăratul nostru, cum se vede din *Apocalipsă*, cap. V, unde Mielul înjunghiat participă la împărăția Celui ce șade pe tron. Căci inimile primesc ca împărat peste ele pe Cel Se jertfește pentru ele. Stăpânirea cu sila nu durează și nu e reală. Ea e cu totul exterioară și mereu contestată, ba chiar urâtă". (nota 69, p. 55)

655. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E o domnie a celui bun care îi face și pe cei chinuiți de rău să se ridice peste el și din el. E mare lucru să simt domnia cuiva care e bun în mine". (nota 80, p. 59)

656. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aici se vede sensul îndreptării noastre de care vorbește Sf. Ap. Pavel. Ea nu e numai o justificare juridică a noastră, care ne lasă netransformați în om nou, cum se spune de către protestanți. Ci unindu-ne cu Hristos, ni se comunică starea Lui de dreptate, ca putere de-a ne face și noi drepți, de-a împlini cele bune, de-a câștiga toate virtuțile. Așa cum Hristos nu are numai o dreptate formală, așa nu primim nici noi numai o astfel de dreptate. Prin ea putem contribui și noi la biruirea morții și a stricăciunii. Căci un suflet întărit prin sălășluirea puterii lui Hristos în El, poate face și trupul să biruiască descompunerea trupului prin moarte și stricăciune. Hristos e dreptatea personificată pentru că e ipostasul dumnezeiesc devenit și ipostas al firii Sale omenești. Cu ipostas divin nu poate să nu facă și firea Sa omenească, dreaptă, sau nu poate să nu Se arate în toate cele omenești ale Sale". (nota 142, p. 86)

657. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Hristos ar fi pătimit în mod silit, pătimirea Lui n-ar fi fost mântuitoare, pentru că s-ar fi văzut că nu e Dumnezeu și nu suportă crucea din iubire pentru oameni. Desigur, răstignirea I s-a impus, de cei ce nu puteau suporta ca El să declare că e Fiul lui Dumnezeu. Dar El S-ar fi putut sustrage crucii impuse de ei fie din puterea Lui dumnezeiască, fie prin frica de ea, care L-ar fi dovedit lipsit de puterea dumnezeiască și de iubire desăvârșită. El a acceptat cu voia, ceea ce îi producea suferință. Nu era plăcută, dar a primit-o totuși cu voia. Dacă I-ar fi fost plăcută nu ne-ar fi arătat iubirea și puterea, primind-o; dacă n-ar fi primit-o, s-ar fi întâmplat același lucru. Îl lăudăm pentru crucea primită ca suferință, pentru că în primirea ei se arată puterea și iubirea Lui mântuitoare. Formațiile neoprotestante nelăudând pe Hristos pentru crucea suportată, nu cred că El Și-a arătat în purtarea ei puterea și iubirea mântuitoare". (nota 155, p. 93)

de la Tatăl, după spusa din Psalmi ca de la El: *Jertfă și aducere n-ai voit, dar Mi-ai tocmit trup. Ardere de tot și pentru păcat n-ai binevoit. Atunci am zis: Iată vin. În capul, cărții s-a scris despre Mine. Ca să fac voia Ta am voit* (*Psalmii* 39, 9; *Evrei* 10, 7)[658]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a III-a, 2, în *PSB*, vol. 39, pp. 93-94)

„Căci așa ni s-a numit nouă Hristos pe Sine însuși în *Cântarea Cântărilor*, zicând: *Eu sunt floarea câmpului, crinul văilor* (*Cântarea Cântărilor* 2, 1).

Căci era crin și rodie odrăslit din pământ, pentru umanitate. Fiindcă nu cunoștea păcatul, ci răspândea mai degrabă oamenilor din toată lumea buna mireasmă a faptelor[659]. Dar îl aseamănă pe Hristos și cu un câmp binecuvântat (cu o țarină) de Dumnezeu[660]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a III-a, 5, în *PSB*, vol. 39, p. 113)

„Căci Fiul S-a făcut nouă dreptate și slavă și mântuire de la Dumnezeu și Tatăl[661]. Căci ne-am îndreptat în El și am fost înălțați la slava de fii[662]. Și cum ar mai exista sau de unde ar mai putea veni vreo îndoială că am fost și mântuiți, scăpând de lanțurile morții și ridicându-ne la nestricăciune?[663] Căci ne-a strălucit Fiul ca o făclie în întuneric și în noapte, aducând în sufletele celor ce cred lumina dumnezeiască. De aceea a și spus: *Eu sunt lumina lumii* (*Ioan* 8, 12)[664]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a IV-a, 1, în *PSB*, vol. 39, pp. 118-119)

„Căci El este pacea noastră, Cel care a desființat peretele despărțiturii (...) și a luat din mijloc ceea ce ne despărțea și ne-a legat într-o unitate prin Duh[665]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a IV-a, 5, în *PSB*, vol. 39, p. 133)

---

658. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sf. Chiril vede în faptul că Isaac e scăpat de moarte și în locul lui Dumnezeu aduce un berbec, un chip al lui Hristos, care nu e jertfit ca Dumnezeu, dar Tatăl Lui Îi tocmește un trup spre jertfă, care ar fi preînchipuit de berbec. Dar se poate vedea și o diferență între Isaac și Hristos. În voința lui Avraam de a jertfi pe fiul său, e preînchipuit Tatăl ceresc care dă spre jertfă pe Fiul Său. Dar ceea ce rămâne la Avraam o simplă intenție lăudabilă, în jertfa lui Hristos se împlinește de fapt. De jertfa lui Isaac se dispensează Dumnezeu. Căci ea n-ar fi mântuit lumea. Dar jertfa Fiului Său o mântuiește. Avraam și Isaac rămân chipuri, care nu mântuiesc lumea. Numai Tatăl ceresc și Fiul Său o mântuiesc în mod real prin jertfa la care e trimis Fiul". (nota 156, p. 94)

659. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Lipsa de păcat și generozitatea nesecată a iubirii răspândită de Hristos, îl face asemenea crinului alb și fraged din *Cântarea Cântărilor*. El răspândește curăția și tinerețea spirituală în toți cei ce I se deschid". (nota 190, p. 113)

660. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos e roditor ca un câmp, ca o țarină. O bogăție de roduri de viață dătătoare odrăslesc din El". (nota 191, p. 113)

661. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pilda Lui cuceritoare de viață în dreptate, dar și puterea acestei vieți ni s-a comunicat și nouă. Dacă trăiesc lângă un om bun, devin și eu bun. Trăind Hristos în unire cu mine, slava Lui, cinstea Lui, devine și slava mea, cinstea mea. Nu devine Hristos dreptatea mea dreptate în locul dreptății mele în fața lui Dumnezeu, cum spune protestantismul". (nota 202, p. 118)

662. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Făcându-Se Fiul lui Dumnezeu om, fața oamenilor a devenit fața fiilor lui Dumnezeu. Cinstea feței omenești a lui Hristos ca a feței Fiului lui Dumnezeu a devenit cinstea feței fiecărui om care se unește cu Hristos". (nota 203, p. 118)

663. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Moartea nu e o desființare totală, ci o sărăcire a existenței noastre până aproape de vid. Ea ne ține în lanțurile acestei mărginiri chinuitoare, care e totodată o corupție de trupului. Prin înviere Hristos ne-a scăpat de aceste lanțuri". (nota 204, p. 118)

664. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Eliberându-ne de moarte, lărgindu-ne viața la nesfârșit și umplând-o de fericire, ne-a adus și un sens în existență. Înainte de El existența n-ar avea niciun sens. Veneam la existență ca să murim. Ce sens era în acestea? La învierea Lui, *toate de lumină s-au umplut*. Fiul lui Dumnezeu Care S-a făcut om, S-a arătat ca lumina lumii". (nota 205, p. 119)

665. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos este pacea noastră, pentru că a unit în Persoana Lui firea dumnezeiască și omenească, și prin aceasta unindu-Se cu noi ca om, S-a unit și ca Dumnezeu. Dar ca Dumnezeu care ne-a creat, ne susține și ne mântuiește, unindu-ne cu Sine, ne unește și între noi. El este *pacea* în Persoană, în Persoana unificatoare". (nota 223, p. 133)

„Căci scrie fericitul Pavel: *Dumnezeu era în Hristos, împăcând lumea cu Sine* (*2 Corinteni*, 5, 19)[666]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 4, în *PSB*, vol. 39, p. 199)

„Ucenicii se pot înțelege și ca negustorii de aromate, care răspândesc ca o bună mireasmă taina lui Hristos și absorbind chipul fiecărei virtuți în sufletele lor în mod general. Aceștia au cumpărat pe Iisus în oarecare mod, lăsând toate cele strălucite ale legii, ca să cumpere *mărgăritarul de mult preț*, după parabola Mântuitorului Însuși (*Matei* 13, 16)[667]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 5, în *PSB*, vol. 39, p. 204)

„*Toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus este, pogorându-se de la Tine, Părintele luminilor* (*Iacov* 1, 17). Dar nu e niciunul dintre bunurile cele mai prețioase și mai înalte, pe care să nu-l câștigăm prin Hristos. *Căci S-a făcut Mijlocitor între Dumnezeu și oameni* (*1 Timotei* 2, 5) și *prin El am avut aducerea noastră într-un Duh la Tatăl și Dumnezeu Cel din ceruri* (*Efeseni* 2, 18)[668]. De aceea a și spus: *Nimeni nu vine la Tatăl, decât prin Fiul* (*Ioan* 14, 6). Iar în El este toată plinătatea harului și moștenirea strălucită[669]. Căci Dumnezeu, bogat fiind, S-a sărăcit pentru noi, ca noi să ne îmbogățim prin sărăcia Lui (*2 Corinteni* 8, 9)[670]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 216)

„A strigat dumnezeiescul David către Tatăl și Dumnezeu din ceruri: *Poruncește, Dumnezeule, puterii Tale; întărește, Dumnezeule, ceea ce s-a lucrat în noi* (*Psalmii* 67,

666. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Hristos este Fiul lui Dumnezeu făcut om, Tatăl Care iubește pe Fiul Său din veci, Îl iubește și ca om. Iar în orice om în care se întipărește fața iubitoare de Tatăl a Fiului Său, Tatăl vede pe Fiul Său iubitor și orice om care-și însușește sentimentele lui Hristos față de Tatăl Său, Îl iubește pe Tatăl împreună cu Fiul Lui făcut om. Așa a împăcat Dumnezeu în Hristos lumea cu Sine prin iubire". (nota 349, p. 199)

667. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos ne-a răscumpărat pe noi cu sângele Lui cel scump, noi Îl cumpărăm pe El plătindu-L cu eforturile noastre. Ne cumpără mereu cu jertfa Lui, Îl cumpărăm mereu cu eforturile noastre. Ne dăm reciproc: El pentru noi, noi pentru El, așa cum se cumpără reciproc cei ce se iubesc. Cumpăr iubirea altuia cu iubirea mea care merge până la jertfă și-mi cumpără celălalt mereu iubirea mea cu iubirea Lui până la jertfă. Dau un preț scump pentru că acela e scump și el dă un preț scump pentru mine, pentru că eu sunt scump pentru el. În mărimea prețului dat pentru altul, se vede prețul lui scump pentru mine. Hristos ne cumpără pe noi nu satana, nici de la Dumnezeu, ci de la noi înșine. Sângele scump vărsat pentru noi ne câștigă, făcându-ne să părăsim egoismul nostru, ne eliberează de patimile noastre, prin iubirea pe care ne-o arată; și în sensul acesta ne eliberează de puterea duhurilor rele. Iar noi Îl cumpărăm pe Hristos prin iubirea cu care-I răspundem, nu făcându-L să Se rupă de vreun egoism al Său, cum face El cu noi, ci deschizând ușa noastră iubirii Lui, prin iubirea cu care răspundem iubirii Lui. Cuvântul de la Sfânta Împărtășanie: *cinstitul trup* și *cinstitul sânge* nu traduc exact cuvântul grec τίμιος. Ar trebui tradus cu: *prețiosul trup* și *prețiosul sânge*". (nota 358, p. 204)

668. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu o esență, ci un Tată personal este izvorul tuturor existențelor, bunătăților și luminilor sau sensurilor lucrurilor. Numai ceea ce vine de la o persoană, bucură alte persoane. Numai ceea ce vine de la Persoana-izvor al tuturor, bucură toate persoanele". (nota 367, p. 216)

669. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai o Persoană care e nu numai Dumnezeu, ci și Om de o ființă cu noi, poate să ne mijlocească bunătățile supreme ce ne vin de la Tatăl ceresc. Persoana e cea care te bucură cel mai mult, numai Persoana dumnezeiască poate fi pentru noi acest izvor de bucurie supremă. Dar cea mai apropiată de noi, sau în comunicare nemijlocită cu noi e persoana semenului. Hristos este pentru noi atât persoana semenului, cea nemijlocit apropiată, cât și Persoana lui Dumnezeu, izvorul vieții nesfârșit de bogate. În Hristos, persoana semenului a avut adâncimea nesfârșită a Persoanei dumnezeiești. Dar în Persoana lui omenească avem nu numai adâncimea Persoanei dumnezeiești în general, ci Persoana Fiului lui Dumnezeu, Care ne insuflă simțirea ei filială față de Tatăl, deci ne face să ne simțim prin El în fața Tatălui, umpluți de Duhul de fii, ca și El. Nu se poate trăi relația cu Persoana dumnezeiască fără relația cu celelalte două". (nota 368, p. 216)

670. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Uniți cu Fiul suntem înfiați și ca atare avem moștenirea fiască împreună cu El. Bunătățile ce ni se dau, ni se dau cu iubirea de Tată". (nota 369, p. 216)

29). Arătând trupul luat în stăpânire de moarte, se ruga să fie eliberat de stricăciune prin puterea lui Dumnezeu, adică prin Fiul și să-l readucă iarăși la starea de la început, adică la viață fericită și nemuritoare în Hristos[671]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 2, în *PSB*, vol. 39, p. 219)

„Dar deși S-a coborât între morți, deși a suportat furia nebună a iudeilor, pălmuirile și ocările, nu face mare caz de acestea, ci pătimind pentru noi și mântuind cele de sub cer, este mai degrabă plin de bucurie atotiubitoare și obișnuită Lui[672]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, Cartea a VII-a, în *PSB*, vol. 39, pp. 235-236)

„Tatăl a dat pe Fiul Său propriu drept preț de răscumpărare pentru noi toți[673]. Deci cum zice Pavel: *Cu preț am fost cumpărați* (*1 Corinteni* 6, 19) *și nu știm că nu mai suntem ai noștri?* (*1 Corinteni* 6, 19). *Ci unul a murit pentru toți, ca toți să nu mai trăim nouă înșine, ci Celui ce a murit și a înviat pentru noi* (*2 Corinteni* 5, 15-16)[674]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Ieșire*, Cartea a II-a, 1, în *PSB*, vol. 39, pp. 295-296)

„(...) Hristos Care a murit pentru noi, ca să desființeze moartea, cu dreptate cei mântuiți nu mai sunt ai lor, ci s-au făcut proprii ai Celui ce S-a primejduit pentru ei[675]. Căci așa

671. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În Hristos s-a restaurat trupul omenesc în starea fără de moarte de la început, când Duhul dumnezeiesc îl ținea în viață prin absența patimilor. Trupul primit de Fiul lui Dumnezeu ca propriu e readus la viață din moartea sub care a căzut. Prin aceasta s-a restaurat însăși omenirea în Hristos, ca Biserică. Trupul omenesc e făcut să fie lăcaș al lui Dumnezeu, sau biserică. Iar întrucât trupurile sau oamenii sunt de o ființă și de aceea legate între ele, toate sunt făcute pentru a fi Biserica, sau lăcașul lui Dumnezeu. Omorând Fiul lui Dumnezeu moartea în trupul asumat, a restaurat omenirea ca Biserică, așa cum a fost la început. Dar ca Biserică definitivă, căci acum Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Persoană a unui trup și prin aceasta a intrat pentru veci în cea mai intimă legătură cu trupul și cu omenirea". (nota 373, p. 219)

672. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos e mereu în starea de jertfă. Dar aceasta înseamnă că e în starea generoasă și atotiubitoare de oameni, în care a fost când S-a jertfit, nu într-o nemulțumire față de cei ce L-au răstignit". (nota 399, p. 236)

673. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „L-a făcut pe Fiul Său om în stare să moară în locul nostru. Numai așa a putut învinge moartea. Acesta e sensul răscumpărării. S-a dat Fiul ca Om morții în locul nostru, nu pentru a împlini vreo lege a justiției, ci pentru că numai unul mai tare ca moartea putea învinge moartea. Și numai pentru că a învins-o în firea Sa omenească a învins-o în firea omenească a tuturor celor ce se unesc prin credință cu El. Răscumpărarea are mai degrabă sens ontologic, decât juridic. Învingând moartea în trupul asumat de El, unit în ființă cu al nostru, a învins în trupul oricărui se unește cu El prin credință, fără a se contopi cu El ca persoană. Se recunoaște prin aceasta unitatea de fire între oameni, odată cu deosebirea ca persoane". (nota 521, p. 296)

674. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Viața noastră, care poartă în ea pe Hristos cel înviat ca arvună a învierii, nu mai e a noastră. E a Lui. De la El o avem și o vom avea în veci. Dar cu voia noastră. Se accentuează solidaritatea noastră cu Hristos, în baza comunității de natură. Mântuirea în Hristos se explică dintr-o comuniune spirituală ca bază ontologică, cu ultima temelie în putința unirii ontologic spirituale a firii dumnezeiești cu cea omenească în ipostasul Cuvântului, mișcat la aceasta de iubirea între Persoanele de o ființă ale Sf. Treimi, fapt care și el are un caracter ontologic-spiritual". (nota 521b, p. 296)

675. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „A desființat moartea ca Dumnezeu, Cel ce a murit pentru noi ca om. Pentru aceasta S-a făcut o singură Persoană Cel ce a murit ca om și a omorât moartea ca Dumnezeu. S-a făcut om ca să poată muri și a rămas Dumnezeu Același ca să poată învinge moartea. Cum a putut muri ca om, Cel ce era totodată Dumnezeu? N-a murit numai partea omenească a Lui? Partea Lui omenească era purtată de ipostasul dumnezeiesc. Tot ce atinge o parte a persoanei noastre, atinge persoana noastră însăși. În partea persoanei atinsă de moarte e persoana, care moare în acea parte, dar nu moare ca persoană în întregime. Persoana lui Hristos rămâne vie în Dumnezeirea ei și ca atare poate învia partea ei moartă. Dar ea a admis și să moară în partea ei omenească, prin libertatea ei, nu fără voia ei. A murit cu voia ca om, a ridicat umanitatea Sa din moarte ca Dumnezeu. Dar umanitatea pe care o învie are o viață mai plină de dumnezeire decât cea care a murit. Dar datorită unității de fire cu noi, omul care voiește să se deschidă cu voia Celui cu Care este în comunitate de fire, va avea și el parte de puterea trupului înviat al lui Hristos. Dar pentru aceasta el nu mai trebuie să-și aparțină lui, în mod individualist,

cum cei ce pot scăpa pe cei ajunși sub barbari și-i pot elibera de robia ce le-a fost impusă fără voie, pentru că au slăbit în lupta cu aceia, și dobândesc prin aceasta calitatea de stăpâni (ai celor eliberați), câștigând cu sângele lor pe cei prinși, la fel, socotesc, și Domnul nostru Iisus Hristos, legând mulțimea demonilor necurați și punându-Și sângele Său pentru noi și înlăturând astfel moartea și desființând stricăciunea (coruperea), ne face ai Săi, încât nu mai trăim viața noastră, ci mai degrabă a Lui[676]. Căci dacă n-ar fi murit pentru noi, nu ne-am fi mântuit[677]. Și dacă nu ar fi primit să fie între cei morți, nu s-ar fi surpat stăpânirea groaznică a morții. Așa a învățat și dumnezeiescul Pavel, spunând celor mântuiți prin Hristos: *Cu Hristos m-am răstignit și nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine. Iar ceea ce trăiesc acum în trup, trăiesc în credința în Fiul lui Dumnezeu Care m-a iubit pe mine și S-a dat pe Sine pentru mine* (*Galateni* 2, 20)[678]. Deci precum cei din Israel trăiesc din viața mielului înjunghiat[679], așa și noi nu mai trăim viața noastră, ci a lui Hristos Care a murit pentru noi și Care a venit iarăși la viață[680]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, „Despre oferirea celor întâi născuți", Cartea a II-a, 1, în *PSB*, vol. 39, pp. 296-298)

„(...) am și fost răscumpărați. Căci ne-a mântuit nu un sol (un trimis), nu un înger, nu legea dată prin Moise, ci Însuși Domnul, după cum s-a scris (*Evrei* 2, 16)[681]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea a II-a, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 321)

---

ci să se predea prin comuniune voluntară Lui. Persoana înviată cu trupul a lui Hristos va comunica și persoanei umane, care a primit comuniunea cu Ea, starea ei înviată. Nu devenim ai lui Hristos ca robi, ci ca parteneri în comuniune. Așa ne însușim moartea Lui ca jertfă de bunăvoie și înviere a Lui. În acest sens a murit pentru noi și a înviat pentru noi". (nota 522, p. 297)

676. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu mai suntem ai noștri nu pentru că trebuie să o dăm Lui, pentru că El ne-a eliberat-o de moarte și de stăpânirea demonilor, ci pentru că viața eliberată de moarte nu o avem decât unind-o cu a Lui, sau făcându-L pe El ipostasul central al nostru, deschizând-o puterii ce curge din viața Lui înviată. În acest sens viața noastră se hrănește din viața Lui înviată, sau trăim și noi viața Lui. El trăiește viața noastră înnoind-o din viața Lui înviată, noi trăim viața Lui înviată. Avem în aceasta taina comuniunii cu El, Care S-a făcut om de-o fire cu noi, dar e și Dumnezeu". (nota 523, p. 297)

677. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă n-ar fi murit Cel ce S-a făcut om, dar a rămas și Dumnezeu, deci dacă n-ar fi murit nu din necesitate, ci cu voia, păstrând puterea de-a învinge moartea, deci murind din libertate pentru noi, nu am fi scăpat de moarte. Numai fiind Dumnezeu, Care S-a făcut și Om, deci numai din uniunea într-un ipostas a celor două firi, s-a făcut posibilă biruirea morții în firea noastră, prin trăirea până la ultimul rezultat al ei". (nota 524, p. 297)

678. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos S-a răstignit ca să trăiască în mine, iar eu m-am răstignit cu El, ca să trăiesc în El sau Lui. Fiecare dintre cei ce iubesc a murit Lui, ca să trăiască celuilalt. Cu atât mai mult se petrece aceasta în relația omului cu Hristos, Care a murit cu adevărat *pentru noi*. Dar numai marea credință în El, mă face să trăiesc în El, sau mă deschid Lui ca să-L simt trăind în mine". (nota 525, p. 297)

679. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Au trăit, scăpând de moarte, primind în ei mielul junghiat sau viața jertfită a Lui pentru ei". (nota 526, p. 298)

680. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos a iubit pe oameni până la moartea exclusiv pentru ei. Căci nu a fost nicio necesitate în moartea Lui – acest act de supremă iubire a fost actul de supremă tărie, sau de supremă biruire a separației de oameni și de Dumnezeu, în care stă slăbirea vieții. Acest act de supremă dăruire, identic cu actul de supremă tărie, n-a putut fi trăit decât de Cel ce era Același și Om și Dumnezeu. Numai Dumnezeu poate merge până la această dăruire și tărie, dar numai prin umanitatea Sa. Învierea Sa începe din momentul morții Sale, căci din acel moment merge la iad ca biruitor al morții (*cu moartea pe moarte călcând*) vine și puterea noastră de-a birui moartea din iubire pentru Dumnezeu și pentru semenul meu. Și-mi vine mie aceasta din El, care e ca o mișcare magnetică spirituală între mine și El". (nota 527, p. 298)

681. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu putea învinge moartea decât Fiul lui Dumnezeu. Nu ne putea deschide înălțimile infinite ale vieții lui Dumnezeu, pentru a le cunoaște, și pentru a ni le comunica decât Fiul Lui. Nu printr-o lege intermediară, pe care trebuie să o împlinim noi cu puterile noastre mărginite și lipsite de fermitate, ne puteam mântui, sau ne puteam împărtăși de viața nemuritoare și nesfârșită, ci prin Dumnezeu însuși făcut om, care a venit în rând cu noi, în comunicare intimă cu noi, ne poate conduce în înălțimile nesfârșite ale lui Dumnezeu, ca Tată al Lui, cu Care Hristos e la fel de intim unit cu noi, putând totuși urca spre El cu noi, ca făcut om". (nota 574, p. 321)

„Că Fiul a primit din iconomia pentru noi cele omenești[682] și S-a făcut sub lege, dar S-a socotit și între cei fără de lege (*Isaia* 53, 12), însă S-a reîntors iarăși la cinstea și la slava proprie firii Lui pe care o avea de la început, ne-a încredințat El însuși, zicând către Tatăl din ceruri: *Părinte, proslăvește-Mă pe Mine cu slava pe care am avut-o la Tine înainte de-a fi lumea* (*Ioan* 17, 5).

Vezi că înlătură cele intervenite la mijloc și nu Și-a însușit fără voie iconomia prin trup, dar S-a grăbit spre slava Dumnezeirii și la mărirea mai presus de toate?[683]" (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Ieșire*, Cartea a II-a, 3, în *PSB*, vol. 39, p. 327)

„Căci viața după fire, adică Cuvântul din Dumnezeu, printr-o unire din iconomie cu trupul, sau cu toată umanitatea și firea noastră, S-a coborât până la a suporta moartea. Pentru că spunem că a murit pentru noi, pătimind-o aceasta El însuși nu în *firea proprie* (căci n-a murit nicidecum El însuși, fiind Viața), ci însușindu-Și moartea trupului propriu[684]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Ieșire*, Cartea a II-a, 4, în *PSB*, vol. 39, pp. 329-330)

„Fiindcă precum am murit împreună cu Adam, așa ne-am și sculat împreună cu Hristos[685]. *Căci precum în Adam toți murim, așa și în Hristos toți suntem făcuți vii*

682. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Din iconomie*, adică cu voia și pentru împlinirea unui plan, nu din necesitate ca oamenii obișnuiți. El Și-a trăit umanitatea ca formată de El în ipostasul Lui, care exista dinainte, din veci. El Își trăia umanitatea dependentă de El însuși, dar o trăia cu toate slăbiciunile ei. O suferea, dar o suferea cu voia. Suferința Lui era susținută exclusiv de iubirea Lui. Putea s-o copleșească chiar prin iubire, dar unea iubirea cu suferința. Iubirea i-o făcea pe de o parte ușoară, dar pe de alta prin iubire voia să o trăiască până la ultimul ei grad. Cu cât I-a crescut suferința, cu atât I-a crescut iubirea. Când suferința a ajuns la maximum în moarte, a ajuns și iubirea la maximum, învingând-o. Căci iubirea e toată manifestarea puterii de viață. Dar ca să sufere trebuia pe de altă parte să aibă niște slăbiciuni în fire". (nota 585, p. 327)

683. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „A primit cu voia neputințele și durerile în trup, dar se grăbea să ajungă cu trupul dincolo de ele. Iar ultimul lucru nu-l făcea în contrazicere cu primul, ci din aceeași iubire cu care l-a făcut pe primul. A luat suferința nu pentru a rămânea în ea veșnic, nu de dragul ei, ci pentru a o învinge. Amândouă le-a făcut pentru oameni. Oamenii nici nu iau de bună voie necazurile și suferințele, nici nu reușesc să ajungă deasupra lor prin ei înșiși. Numai în Hristos se împacă cu primele și ajung deasupra lor". (nota 586, p. 327)

684. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E o coborâre reală a Cuvântului la putința de-a Se socoti ca primind El însuși moartea, întrucât S-a făcut Persoană a firii omenești supusă morții, deși pe de altă parte nu moare El însuși cu adevărat. Termenul *socotință, părere* redă o stare de coborâre adevărată a Cuvântului la firea noastră muritoare ca Subiect al ei, dar totuși nu de primire de către Cuvântul a morții în firea Lui dumnezeiască. El nu moare în firea Sa proprie, dumnezeiască, ci moartea e *a trupului Său*. Dar și pe aceasta *Și-o însușește*, adică cu voia, nu-I este impusă cu necesitate. Intră într-o relație cu moartea cu voia, nu i se face proprie din necesitate. Termenul *s-a socotit* exprimă ceva la mijloc între faptul de-a fi devenit Cuvântul muritor și între a nu avea nicio relație cu moartea. E de remarcat că Sf. Chiril numește firea dumnezeiască *firea proprie* a Cuvântului, iar de cea omenească spune: *Și-a făcut-o proprie*, sau că *S-a unit cu ea din iconomie*, adică cu voia, cum cu voia a primit și moartea ei, deci nu-I este proprie nici firea noastră, nici moartea ei din necesitatea firii Sale dumnezeiești. La baza unirii firii omenești cu firea Sa dumnezeiască și la baza primirii de către El a morții în firea cu care S-a unit, stă voința. Acestea sunt niște subtilități care feresc credința în Hristos atât de monofizitism, cât și de nestorianism, care salvează credința în dumnezeirea nemodificabilă a lui Hristos, dar și în unirea Lui din iubire cu firea noastră și prin aceasta, mântuirea ei. Desigur, în *însușirea* de către Cuvântul dumnezeiesc a firii noastre și a morții ei cu voia, sau iconomic, este o mare taină. Până unde a mers ea? Cum se îmbină *însușirea* lor de către Cuvântul cu voia Lui? Căci există și alte relații ale Cuvântului cu creația prin voie. Dar aici e vorba de o *însușire* a ei în Persoana proprie, dar totuși cu voia. Cum a trăit Cuvântul firea noastră și moartea și *însușirile cu voia*? E o apropiere a Cuvântului până la capăt de firea noastră, ca să și-o facă proprie prin *însușire*". (nota 591, p. 330)

685. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cuvântul dumnezeiesc și-a însușit atât de mult firea noastră, fără să o părăsească pe a Lui, încât a intrat într-o comunicare cu noi identică cu cea a lui Adam, transmițându-ne viața,

(*1 Corinteni* 15, 22). Căci ne-a răscumpărat pe noi prin sângele Său propriu și a făcut viața Sa schimb pentru viața tuturor[686]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Ieșire*, Cartea a II-a, 4, în *PSB*, vol. 39, pp. 330-331)

„Domnul nostru Iisus Hristos adresându-se noroadelor iudeilor, care nu primeau răscumpărarea prin credință, ci disprețuiau folosul învățăturilor Lui, socotind că le ajunge legea dată prin Moise și că e singura care le poate asigura familiaritatea cu Dumnezeu, le-a spus: *Nimenea nu vine la Tatăl fără numai prin Mine* (*Ioan* 14, 6)[687]. Și iarăși: *Eu sunt calea și Eu sunt ușa* (*Ioan* 10, 9; 14, 6). Spunând acestea, a spus adevărul, pentru că este Adevărul. Și Dumnezeu și Tatăl nu ne este altfel apropiabil decât numai prin Fiul Lui după fire. Căci cel care-L cunoaște pe El, cunoaște numaidecât și pe Tatăl din Care S-a născut[688]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Ieșire*, Cartea a III-a, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 342)

„Toată răscumpărarea este prin El. Căci *nu e dat alt nume sub cer, între oameni, întru care trebuie să ne mântuim noi* (*Faptele Apostolilor* 4, 12) și în El e toată desăvârșirea prin sfințenie în Duhul[689]. Prin El am fost chemați la Tatăl și vom sui la cetatea de

---

cum Adam ne-a transmis moartea. Deși Și-a însușit firea noastră cu voia și nu stând într-o legătură de necesitate cu El, ca un Adam, deci n-a intrat nici El în această legătură de necesitate, totuși ea e tot atât de intimă ca și cea cu Adam și deci între noi. Dar faptul că a făcut-o aceasta cu voia și din iconomie, sau pentru mântuirea noastră, a celor născuți din Adam, n-a adus în Sine o umanitate despărțită de a lui Adam și de a noastră, ci Și-a luat-o pe aceea, dar curățită de păcat, prin faptul că a avut-o și pe cea dumnezeiască. Iar făcând lucrul acesta cu voia, implica trebuința ca și noi să primim legătura cu El ca om înnoit cu voia. Voia Lui vrea să se întâlnească cu voia noastră. Dacă s-ar fi trecut din necesitate firea noastră în El, ca fie înnoită, ar putea face ca și noi să trecem cu necesitate de la starea de păcat la cea înnoită". (nota 593, pp. 330-331)

686. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă nu Și-ar fi făcut sângele omenesc asumat și viața omenească asumată, sânge propriu și viață proprie a Lui ca ipostas dumnezeiesc, nu ar fi avut în El valoarea de răscumpărare a noastră a tuturor. Deși nu le avea din necesitate, Și le-a *însușit* atât de mult, încât erau ale Lui, sau era El în ele". (nota 594, p. 331)

687. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeul adevărat nu e decât Cel ce e Tată al unui Fiu Unul-Născut. Căci numai acesta e un Dumnezeu al iubirii, fără de Care nu se poate cugeta un Dumnezeu. Dar de acest Dumnezeu-Tată nu Se poate apropia cineva decât prin Fiul, însușindu-și și el calitatea de fiu. Iar Fiul ni S-a făcut apropiat și ne-a dat putința de-a ne însuși calitatea de fii ai Tatălui, făcându-Se și om. El S-a făcut prin aceasta Fiu și ca om și a înfrățit cu Sine pe oameni făcându-i împreună fii. Acesta este Hristos. Cine nu primește pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu făcut om, nu se poate apropia de Dumnezeu, ca un fiu de Tatăl. Legea veche nu dădea putința apropierii de Dumnezeu ca Tatăl, deci în niciun fel. La fel nu dau putința religiile panteiste în care Dumnezeu se confundă cu natura. Nu o dau nici sectele neoprotestante, care nu cunosc pe Iisus ca Dumnezeu". (nota 607, p. 342)

688. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu numai că cine nu recunoaște pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu nu-L poate cunoaște pe Dumnezeu, Care nu poate să nu fie Tată din veci, ci cel ce recunoaște pe Hristos ca Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu, cunoaște în mod necesar pe Dumnezeu ca Tată, deci ca Dumnezeu adevărat. Acela primește în sine afecțiunea filială supremă îndreptată spre Dumnezeu ca Tatăl. În Fiul se unesc paradoxal aceste două calități spirituale: de Fiu, deci ca Născut, dar de Fiu independent de tot ce e creat, de absolută libertate în absolută filiație. Cel ce e Fiul Tatălui suprem, e superior tuturor împreună cu Tatăl al Cărui Moștenitor în toate este. Acestea două le trăim apropiindu-ne de Hristos. Căci ni le comunică într-un fel și nouă: suntem fii ai Tatălui suprem și liberi de toate". (nota 608, p. 342)

689. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Hristos nu e Fiul lui Dumnezeu făcut om, venit între oameni, nu suntem ridicați în veșnicia și bogăția vieții dumnezeiești. Nimeni n-a fost între oameni care să aibă putința de-a ne ridica din insuficiența noastră decât Hristos, Care n-a fost numai om, ci și Dumnezeu. Hristos a fost singurul om în Care a fost desăvârșirea, pentru că a fost și Dumnezeu. Iar El poate comunica și fraților Săi desăvârșirea. Căci desăvârșirea e una cu sfințenia, pentru că în ea nu e nimic egoist, nimic aplecat spre plăcerile animale, nespirituale, care închid omului orizonturile spirituale. Iar a fi în aceste orizonturi, înseamnă a fi în comuniune cu altă Persoană pur spirituală și Preasfântă". (nota 632, p. 352)

sus împreună cu El[690]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Ieșire*, Cartea a III-a, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 352)

„Căci toată iconomia s-a săvârșit în chip clar din pricina noastră și pentru noi[691]. Căci precum S-a făcut pentru noi între morți, ca noi să ajungem în viață împreună cu El și prin El – pentru că a înviat călcând puterea morții – așa s-a făcut pentru noi departe, deși e aproape – ca și noi să ne apropiem împreună cu El și prin El de Tatăl, fapt care s-a și împlinit. Căci făcându-ne părtași ai Lui prin Duhul, ne-am unit cu Dumnezeu-Tatăl prin El, dacă *suntem cu adevărat părtași ai firii dumnezeiești*, după Scripturi (*2 Petru* 1, 4)[692]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Ieșire*, Cartea a III-a, 2, în *PSB*, vol. 39, pp. 356-357)

„*Și cu rana Lui noi ne-am vindecat*, după cum s-a scris (*Isaia* 53, 5)[693]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Levitic*, Cartea I, I, în *PSB*, vol. 39, p. 372)

„(...) e jertfă sfântă pentru că e fără de prihană[694]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Levitic*, Cartea I, 2, în *PSB*, vol. 39, p. 376)

„Căci Emanuil a murit lărgindu-ne intrarea în Sfânta Sfintelor și deschizând ușa Bisericii de sus și din ceruri celor ce cred[695]. Așadar, în moartea lui Hristos

---

690. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Coborârea Fiului lui Dumnezeu între oameni, are ca urmare urcarea oamenilor uniți cu El la Dumnezeu. Coborârea Lui pe pământ, înseamnă prefacerea pământului în cer". (nota 633, p. 352)

691. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pentru noi S-a făcut Fiul lui Dumnezeu Om, pentru noi S-a răstignit, pentru noi a înviat, pentru noi S-a înălțat la cer. Dumnezeu n-a rămas din pricina noastră și pentru mântuirea noastră, închis în Sine, Și-a făcut proprie viața noastră, ca să ne-o facă proprie pe a Lui pentru veci, fără să înceteze a fi Dumnezeu, fără să pună capăt existenței noastre ca oameni. Suntem din voia Lui o preocupare veșnică pentru Sine, dezvoltându-ne ca ceea ce suntem, înfrumusețându-ne ca oameni cu tot ce e dumnezeiesc. Nicio religie, nicio concepție nu acordă o atât de mare valoare omului, precum credința creștină. Omul e chemat să fie veșnic ca Dumnezeu, în relație familiară cu Dumnezeu, partener al lui Dumnezeu, fără să fie și să devină Dumnezeu. Dumnezeu ne iubește întrucât suntem făptura Lui, deosebită de El, întrucât se vede nu numai existând în Sine, ci și realizându-Se în altă formă, în forma umană". (nota 642, p. 357)

692. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu ne facem părtași de Hristos prin simplul fapt că are firea omenească, ci trebuie să ne și deschidem Lui prin credința noastră, deci printr-un act spiritual, liber, care e ușurat prin Duhul Sfânt. Căci Duhul Sfânt a trecut din dumnezeirea lui Hristos și în umanitatea Lui. Părtășia pe care o primim astfel cu Hristos e alta decât *părtășia* de firea dumnezeiască. De Hristos ne facem părtași întrucât avem firea omenească comună cu a Lui, trecând însă și Duhul de la ea la noi. Dar de firea dumnezeiască nu ne facem părtași decât în sensul unei comuniuni personale cu Fiul ca ipostas divin și deci împreună cu El și cu Tatăl". (nota 643, p. 357)

693. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Rana Lui* e moartea Lui. Ne-am vindecat cu ea, sau am dobândit o viață nouă, pentru că uniți cu El trăim și noi predarea umanității noastre *moarte*, Tatălui, sau transformarea morții ei ca osândă, încă până trăim, în moartea ca predare iubitoare a ei Tatălui". (nota 661, p. 372)

694. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cea mai bine primită jertfă, sau cea mai adevărată jertfă, e cea mai lipsită de vreo pată a păcatului. Hristos a fost cea mai adevărată jertfă, pentru că a fost ca om fără de păcat. Predarea Lui ca jertfă Tatălui a fost cu adevărat desăvârșită, neslăbită de nicio mișcare egoistă, contrară. El a avut ca om jertfit intrarea totală la Dumnezeu. Și uniți cu El avem și noi această intrare. Peste noi se întinde lumina curăției Lui desăvârșite și atotplăcute Tatălui". (nota 670, p. 376)

695. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfânta Sfintelor de Sus e ultima și tainica interioritate a lui Dumnezeu. Până acolo a intrat Hristos cu jertfa sa ca om. Arhiereul legii intra cu sângele țapului ispășitor o singură dată pe an în Sfintele Sfintelor din cortul văzut. Acesta era chipul intrării în interioritatea spirituală a lui Dumnezeu, la *inima* Lui personală, ca să rămână acolo veșnic ca om care atrage pe frații Săi. El a deschis în mod real oamenilor intrarea la interioritatea lui Dumnezeu Tatăl, în care se constituie Biserica sau comuniunea cea mai deplină între oameni și între ei și Dumnezeu prin iubire. E o comuniune realizată și

câştigăm şi puterea de-a pătrunde în sfântul cort pe care l-a întemeiat Domnul şi nu omul, în Ierusalimul de sus, maica sfinţilor şi hrănitoarea îngerilor[696]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, Cartea I, 2, în *PSB*, vol. 39, pp. 376-377)

„Dar fiindcă S-a făcut jertfă pentru păcat – *căci Paştile nostru Hristos s-a jertfit pentru noi* (*1 Corinteni* 5, 7) – de aceea spunem că S-a făcut şi păcat[697]. Căci s-a jertfit, precum am spus, ca prin sângele Său să câştige lumea de sub cer. *Căci cu preţ am fost cumpăraţi,* după Scripturi (*1 Corinteni* 6, 20) şi nu mai suntem ai noştri ci ai Celui ce pentru noi păcat S-a făcut, ca să ne elibereze de vechile păcate şi să ne arate sfinţi prin împărtăşire de sfântul lui Trup, deci şi ai Sângelui[698]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, Cartea I, în *PSB*, vol. 39, pp. 378-379)

„Astfel ne-am îmbogăţit în Hristos cu bunătatea de sus şi am fost spălaţi de necinstitul şi atotchinuitorul păcat, fiind chemaţi prin credinţă la sfinţenie. Şi pe lângă acestea, fiind făcuţi părtaşi la viaţa de veci, vom fi primiţi în ea şi ne vom dărui întru miros de bună mireasmă lui Dumnezeu şi Tatăl. Căci spune adevărul fericitul Pavel, când scrie: *că suntem bună mireasmă a lui Hristos lui Dumnezeu* (*2 Corinteni* 2, 15)[699]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, Cartea I, în *PSB*, vol. 39, p. 383)

---

hrănită prin jertfa de Sine a Fiului lui Dumnezeu ca om, al cărei duh ni-l însuşim şi noi biruind orice egoism. Această Biserică cu temeiul în Dumnezeu îşi are prelungirea în Biserica văzută. Cei ce facem parte din această Biserică avem sufletele unite prin comuniune în interioritatea lui Dumnezeu-Tatăl, împreună cu Fiul făcut om". (nota 671, pp. 376-377)

696. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Biserica fiind Sfânta Sfintelor în care se află interioritatea lui Dumnezeu, cu tot conţinutul infinit de înţelesuri şi ca izvorul iubirii nesfârşite, din care a creat, susţine şi îmbogăţeşte spiritual lumea şi în care a intrat şi rămâne în veci şi umanitatea noastră purtată de Fiul şi jertfită, într-o întâlnire supremă între iubirea omenescului şi dumnezeirii, hrăneşte cu aceste înţelesuri şi cu această iubire şi duhurile îngereşti. De aceea se scot la Sf. Liturghie părticele (miride) şi pentru îngeri". (nota 672, p. 377)

697. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai pentru aceea se spune că Hristos *S-a făcut păcat pentru noi,* pentru că Şi-a însuşit moartea, care a venit peste oameni din pricina păcatului. Dar El a întors direcţia morţii dinspre neant, ca despărţire de Dumnezeu, spre Dumnezeu ca învingere a egoistei despărţiri de Dumnezeu din dragoste desăvârşită de Dumnezeu. Hristos a trecut prin moartea Lui ca jertfă fără de păcat cu adevărat dincolo de creaţie, la Dumnezeu, şi ca om, deci e Paştele adevărat, cum mielul mozaic simboliza doar. Iar odată cu Hristos trecem şi noi din viaţa despărţită de Dumnezeu şi supusă morţii, la viaţa în Dumnezeu. Moartea ca trecere spre Dumnezeu, ca predare a vieţii proprii lui Dumnezeu, se cunoaşte prin aceea că e jertfă sau dar adus lui Dumnezeu". (nota 676, pp. 378-379)

698. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În două sensuri nu mai suntem ai noştri, ci ai lui Hristos: pentru că El ne-a răscumpărat cu sângele Lui din robie; pentru că ne facem părtaşi de Trupul şi Sângele Lui libere de păcat, libere de robia morţii definitive, datorită unirii desăvârşite, prin jertfa ca predare totală, cu Tatăl. Poţi să fii al cuiva ca rob şi poţi să fii al cuiva datorită faptului că te câştigă prin iubirea Lui. Când eşti al cuiva prin iubirea ce ţi-o acordă, eşti al lui bucurându-te totodată de libertate. Dar când eşti rob al duşmanului, eşti rob fără libertate. Când eşti rob al patimilor şi al morţii din pricina ei, eşti rob cu adevărat, lipsit de libertate. Dar devenind rob al lui Hristos, sau al lui Dumnezeu, datorită dragostei ce şi-o arată şi prin care te-a eliberat de patimi şi de moarte, devii rob de bunăvoie. Când se zice credinciosului *robul lui Dumnezeu*, aceasta nu înseamnă un rob neliber, ci un rob de bunăvoie. Sunt rob fericit al celui ce mă iubeşte şi pe care îl iubesc. Este o unire paradoxală între libertate şi comuniune din dragoste". (nota 677, p. 379)

699. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos înalţă prin Jertfa Lui ca om buna mireasmă a umanităţii către Tatăl. Dar şi noi uniţi cu Hristos, înălţăm în noi buna mireasmă a duhului de jertfă al lui Hristos Tatălui. Tatăl vede în faţa omenească a lui Hristos, predată Tatălui până la suprema jertfă, feţele noastre şi noi arătăm Tatălui în feţele noastre pline de iubire jertfelnică faţa lui Hristos". (nota 686, p. 383)

„Cuvântul fiind după fire viață și din viață, Își însușește moartea propriului trup. Căci nu era străin de El trupul asumat, ci al Lui propriu[700]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Levitic*, Cartea I, în *PSB*, vol. 39, pp. 387-388)

„Să înțelegi că trupul lui Hristos este nestricăcios. Căci n-a cunoscut stricăciunea. (...) Iar în înțelegerea sfântului trup al lui Hristos ca nestricăcios, se introduce rațiunea învierii Lui". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Levitic*, Cartea I, 4, în *PSB*, vol. 39, p. 396)

„Hristos (...) a cumpărat[701] lui Dumnezeu și Tatăl, precum s-a scris, întreaga lume prin credința în El și prin sângele Său". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Numeri*, 3, în *PSB*, vol. 39, p. 412)

„Dumnezeiescul Pavel prefăcând chipurile în înțelesuri duhovnicești, scrie și zice: *Dacă sângele taurilor și țapilor și cenușa viței stropind pe cei spurcați îi sfințește spre curățenia trupului, cu atât mai mult sângele lui Hristos* (*Evrei* 9, 13). Și văzând în mielul junghiat de cei din Israel, care prin aceasta rămâneau alipiți de umbre, la curățenia trupului, chipul tainei lui Hristos, a spus iarăși: *Paștele nostru Hristos S-a jertfit pentru noi* (*1 Corinteni* 5, 7)[702]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la a doua Lege*, 3, în *PSB*, vol. 39, p. 461)

„Mielul adevărat, zugrăvit odinioară prin ghicituri, victima nepătată, Se aduce ca o jertfă pentru toți, ca să șteargă păcatul lumii, ca să surpe pe dezorganizatorul lumii întregi, murind pentru toți ca să desființeze moartea, ca să dezlege blestemul nostru, ca să înceteze în sfârșit sentința: *Pământ ești și în pământ vei merge*, ca să arate pe al

---

700. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Tema va fi reluată de Leonțiu de Bizanț, care va spune nestorienilor că trupul lui Hristos nu e al sufletului Lui, sau al omului, ca la oameni, ci al Cuvântului. Taina cea mare este cum simțea real moartea ca a Sa și nu știa numai teoretic de ea. Într-un fel ipostasul dumnezeiesc al Cuvântului simțea durerile trupului Său și frica de moarte, cum simte sufletul nostru durerile trupului său și frica de moartea cu trupul, fără ca loviturile și moartea să-l atingă pe el însuși. E ca un ecou spiritual produs în suflet de orice act material care atinge trupul". (nota 692, p. 388)

701. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Termenul *ne-a cumpărat, ne-a răscumpărat* cu sângele Său e folosit de Părinți pentru că a trebuit să verse sângele Său ducând și imprimând până la capăt în umanitatea Sa iubirea Sa față de Tatăl și față de noi, pentru că pe de o parte această iubire să se comunice din umanitatea Sa și din noi, pe de alta să atragă asupra ei și asupra noastră iubirea Tatălui. Pe de altă parte, prin moarte erau stăpâniți de satana, ca izvor al existenței sărăcite la maximum, dar totuși având în ea o putere de atracție prin slăbiciunea ce ne-o imprimă, rupându-ne de Dumnezeu. Hristos primind moartea, a primit-o ca ceva ce venea de la vrăjmașul lui Dumnezeu deci a plătit aceluia ceea ce plăteau toți. Dar îndată ce-a ajuns la acest capăt al vieții pământești, adică la moarte, a trecut prin ea, ca primită din iubirea de Dumnezeu și de oameni, la întâlnirea deplină ca om cu Dumnezeu, biruind moartea. A intrat o clipă sub îngustimea aceleia, ca să se spargă dinlăuntru pereții acestei îngustimi. Dar noi primim puterea Lui biruitoare de moarte, numai dacă ne deschidem Lui prin credința că e Fiul lui Dumnezeu Care a biruit ca om moartea". (nota 718, p. 412)

702. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Paștele (*Pascha*) înseamnă în evreiește trecere. Mielul jertfit de evrei în Egipt le-a făcut cu putință trecerea de la robie la libertatea în pământul lor. Dar mielul avea și semnificația unui Miel care va face cu putință trecerea cea mai înaltă a oamenilor, de la viața aceasta la cea viitoare. Căci altfel la ce ar mai fi continuat evreii odată stabiliți în Israil să mai jertfească mielul pascal? El închipuie pe adevăratul Miel, pe Hristos, Care este trecerea noastră supremă de la pământ la cer, de la viața în trupul acesta, la cea în trupul înviat. El e trecerea, sau Paștele esențial în Persoană. Căci El e trecere întru umanitate și îndumnezeire, iar prin moartea ca jertfă adusă Tatălui, trece ca om la Tatăl și deci la viața veșnică a învierii, având să ne treacă și pe noi. El e calea de trecere. Aflându-ne în El, trecem de aici dincolo de viața de aici. Nu trecem prin efortul nostru, ci unindu-ne cu El". (nota 795, p. 461)

doilea Adam, venit nu din pământ, ci din cer[703], și să Se facă firii omului: început a tot binele[704], dezlegare a stricăciunii, pricinuitorul vieții veșnice, temelia refacerii după Dumnezeu, începutul dreptei credințe și dreptăți, cale spre împărăția cerurilor.

Căci a murit ca un miel pentru toți, redând toată turma de pe pământ lui Dumnezeu-Tatăl, Unul pentru toți, ca pe toți să-i supună lui Dumnezeu; Unul pentru toți, ca pe toți să-i câștige, ca în sfârșit toți să nu mai trăiască lor, ci Celui care a murit și S-a sculat pentru ei. Căci fiindcă eram în multe păcate și pentru aceasta eram supuși morții și stricăciunii, L-a dat Tatăl pe Fiul preț de răscumpărare pentru noi, pe Unul pentru toți, pentru că toate sunt în El și El e mai bun decât toți[705]. A murit Unul pentru toți, ca toți să viețuim în El[706]. Căci Mielul, înghițind moartea pentru toți, a eliminat-o pentru toți din El, căci toți eram în Hristos, Care a murit din cauza noastră și S-a sculat pentru noi[707]. Căci, fiind desființat păcatul, cum s-ar fi putut să nu fie desființată moartea cea din păcat și pentru păcat?[708] Fiindcă, dacă moare rădăcina, cum mai poate fi scăpată mlădița ivită din ea (moartea prin păcat)? Pentru ce pricină am mai muri, odată ce păcatul este desființat? De aceea, sărbătorind, zicem la junghierea Mielului lui Dumnezeu: *Unde e, moarte, biruința ta? Unde e acul tău, iadule? Căci toată fărădelegea*, cum zice Psalmistul, *va închide gura ei* (*Psalmii* 106, 42), nemaiputând acuza pe cei ce au păcătuit din slăbiciune. Căci Dumnezeu este Cel ce îndreptățește (*Romani* 8, 33). *Hristos ne-a răscumpărat de sub blestemul Legii, făcându-Se pentru noi blestem, ca noi să scăpăm de blestemul fărădelegii* (*Galateni* 3, 13)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 133-134)

---

703. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos e al doilea Adam, al doilea început al omenirii, dar El nu este făcut din pământ, ca ipostas, ci ipostasul dumnezeiesc din cer Se face și ipostas al firii omenești". (nota 222, p. 133)

704. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ipostasul dumnezeiesc, făcându-se purtătorul firii omenești, Se face începutul a tot binele în ea și, prin ea, tuturor celor ce au comună cu El aceeași fire. Fiul lui Dumnezeu devine ipostasul central și începător al noii umanități, ipostas plin de puterea izvorâtoare a binelui pentru toți, un ipostas pururea viu, împreună cu toți oamenii care vin pe lume și cred în El". (nota 223, p. 133)

705. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Putea muri pentru toți cu efect mântuitor în umanitatea asumată, pentru că în ipostasul lui Dumnezeu avea rațiunile după care au fost create toate și toți și putea de aceea răspândi înnoirea lor, prin umanitatea asumată, în toți, în rațiunile tuturor. Fiind toate unite în ipostasul Lui, care devine și ipostasul firii Sale omenești, El are un efect unificator și asupra chipurilor rațiunilor Lui din noi, producând o atracție iubitoare între noi". (nota 224, p. 134)

706. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „A murit ca să învingă moartea în firea Sa omenească și, din ea, să întindă biruința asupra morții în toți cei ce se unesc cu El". (nota 225, p. 134)

707. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Firea Lui omenească nu a putut ține moartea, pentru că era a Cuvântului. Dar în legătură cu ea este firea tuturor oamenilor. Sau Cel ce o avea ca fiind a Lui avea în El rațiunile tuturor oamenilor, ca și chipuri ale rațiunilor lor unite în El. Toți eram deci în El, Care a murit și a învins moartea. Deci a murit și a înviat pentru toți și, virtual, cu toți". (nota 226, p. 134)

708. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „N-a desființat Fiul lui Dumnezeu moartea din afară cu puterea Lui dumnezeiască, ci a desființat-o pentru că a ridicat firea noastră, asumată de El, din păcat și deci din moartea care era consecința păcatului. N-a desființat moartea nici juridic, plătind pentru noi, ci prin înălțarea spiritual-morală a firii noastre asumate de El, aflată în El ca o nouă începătură a firii noastre. În aceasta stă și răspunsul la întrebarea: Cum, pe de o parte, Se supune morții, și, pe de alta, o învinge? Și-a reținut întâi puterea dumnezeiască, și apoi a exercitat-o? El voia să ducă firea noastră până la culmea iubirii: să primească moartea pentru noi. Aceasta era și o culme a puterii sufletului Lui. În momentul în care moare, sufletul, unit și cu voia, cu Dumnezeirea, atinge culmea puterii, prin care poate învinge moartea, folosindu-Se mereu de voia și puterea dumnezeiască. Cu moartea primită din iubire, deci cu puterea supremă atinsă de suflet în iubire, calcă moartea. A putut primi moartea ca om nu atât prin reținerea puterii dumnezeiești, ci prin folosirea pozitivă a puterii dumnezeiești, în creșterea iubirii, sau a nepăcătuirii Sale ca om". (nota 227, p. 134)

„(...) fiind Viața după fire, a murit după trup pentru noi, ca să învingă moartea pentru noi și să învie cu Sine întreaga fire (căci toți eram în El, întrucât S-a făcut om)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 144)

„Iar Cel bătut prin stricăciune și moarte iarăși s-a tămăduit în a treia zi, adică nu în primele timpuri și în cele de mijloc, ci în cele din urmă, când, făcându-Se om, a arătat firea sănătoasă, înviind-o în Sine însuși din morți. De aceea Se numește și pârga celor adormiți (*1 Corinteni* 15, 20)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 159)

„Iar faptul că s-a fixat șarpele pe un stâlp înalt (*Numerii* 21, 9) arată pe Hristos ridicat la înălțimea văzută și cunoscut, ca să nu rămână necunoscut nimănui de pe pământ, cum zice și El însuși (*Ioan* 12, 32), pentru pătimirea de pe cruce[709]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 176)

„Căci Înțelepciunea măiastră a tuturor, adică Fiul, a făcut din unealta diavolului, adică din moartea Sa după trup, cale și ușă spre mântuirea noastră și a întors speranța diavolului, care abia văzându-L pătimind a cunoscut că e greu să lupte cu Dumnezeu[710]. Dar mi se pare că Psalmistul contribuie la explicarea acestora când zice despre Hristos și diavol: *În cursa lui îl va umili pe el* (*Psalmii* 9, 30). Căci diavolul a alcătuit lui Hristos, drept cursă, moartea. Dar a fost umilit în însăși cursa lui. Căci s-a nimicit moartea în moartea lui Hristos și s-a desființat tiranul care nu se aștepta să cadă". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, pp. 380-381)

„Voi muri, zice, pentru toți, ca pe toți să-i fac vii prin Mine; și am făcut trupul Meu preț de răscumpărare pentru trupul tuturor. Căci în moartea Mea va muri moartea și

---

709. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos a luat nu trupul nostru păcătos, ci numai un trup asemenea lui, adică trupul nostru care purta slăbiciunile ireproșabile ale păcatului, între care și moartea, ca să le sufere ca pe o osândă a păcatului, și, biruindu-le prin răbdarea lor, să ne dea nouă puterea să învingem păcatul și urmările lui. De aceea e ridicat ca fiind Cel care a învins în Sine urmările păcatului prin cruce, ca, ridicat pe crucea prin care a învins urmările păcatului și, deci, păcatul însuși, și crezând în El ca în Cel ce-a învins și osândit păcatul, să-l învingem și noi în noi înșine.Văzând în șarpele care ne-a făcut să păcătuim păcatul nostru mort, păcatul nu mai are putere asupra noastră. Dar trupul lui Hristos e înălțat nu numai ca Cel în care e învins păcatul, ci și ca Cel ridicat prin aceasta întru slavă, ca să fim și noi în ea, omorând din puterea Lui păcatul în noi. Murind cu Hristos păcatului, înviem și noi la viața fără de păcat și fără de moarte". (nota 301, p. 176)

710. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Până când Dumnezeu îl rabdă, diavolului i se pare că e ușor să lupte cu El furându-I suflete de oameni. Și pune pe oameni să-L necăjească, mai ales în calitatea de om acceptată de El. Dar când Dumnezeu făcut om merge până la primirea morții din partea diavolului, diavolul descoperă că Fiul lui Dumnezeu făcut om îl biruiește, privându-l de această supremă unealtă a răutății lui. Moartea prefăcută de Dumnezeu în jertfă e și o supremă faptă a iubirii prin care câștigă pe oameni. Faptul că Fiul lui Dumnezeu făcându-Se om, a putut primi și moartea, l-a înșelat pe diavolul și pe aceia dintre oameni care-i slujeau ca să creadă că El nu primește moartea voind, deci nu e mai tare ca ea. Însă nu cu scopul de a înșela pe diavol și uneltele lui Se face Fiul lui Dumnezeu om și Își însușește frica de moarte, ca, înșelându-i, să-i îndemne Să-L omoare. Înșelăciunea aceasta și-o produc ei înșiși, pentru că nu văd dincolo de trupul Lui, înfricoșat de moarte, dumnezeirea Lui, care nu se teme de moarte, ci vrea s-o învingă. Dar chiar a primi moartea nedorită, cu voia, înseamnă a fi mai tare ca ea". (nota 683, p. 381)

va învia cu Mine firea căzută a oamenilor[711]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 398)

„S-a răstignit pentru toți și din pricina tuturor, ca, murind Unul pentru toți, toți să fim vii în El[712]. Căci nu era cu putință ca El să fie ținut de moarte, și nici stricăciunea să stăpânească viața prin fire. Iar că Hristos a adus trupul Său pentru viața lumii, vom cunoaște și prin cuvintele Lui. Căci zice: *Părinte Sfinte, păzește-i pe ei* (*Ioan* 17, 11). Și iarăși: *Eu Mă sfințesc pentru ei* (*Ioan* 17, 19)[713]. Iar în acestea zice că Se sfințește pe Sine nu folosindu-Se spre sfințire de curățirea sufletului, sau a duhului, cum se înțelege cu noi, nici de împărtășirea Sfântului Duh. Căci Duhul Sfânt era și este și va fi în El pururea prin fire, în mod neîncetat. Ci *Mă sfințesc*, zice aici, în loc de: Mă dau și Mă aduc ca o jertfă neprihănită spre miros de bună mireasmă. Căci după Lege se sfințea, sau se numea sfânt ceea ce se aducea la jertfelnic. Deci Hristos a dat trupul Său pentru toți, iar prin El face să se sălășluiască în noi viața". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 400)

*„Nimeni nu va lua sufletul Meu de la Mine. Eu îl pun pe el de la Mine însumi. Căci putere am să-l pun și iarăși putere am să-l iau pe el* (*Ioan* 10, 18). Fiindcă, precum am spus înainte, nu fără voie a răbdat crucea pentru noi. El însuși S-a adus pe Sine ca o jertfă sfântă lui Dumnezeu și Tatăl, răscumpărând cu sângele Său mântuirea tuturor (*Evrei* 9, 14)[714]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 512)

---

711. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „S-ar putea pune întrebarea: De ce n-a învins Hristos moartea în trupul Său, făcându-l în stare să nu moară? Dar El a voit să meargă cu iubirea Lui față de noi, cei făcuți frații Săi, până la a da tot ce socotește omul că are mai de preț în starea lui de după păcat: viața pământească, sau viața trupului său actual. A făcut aceasta, ca să-i învețe și pe ei să meargă în iubirea față de Dumnezeu și de semenii lor până la a-și da viața de aici pentru ei. În această predare a vieții pământești a trupului Său, Hristos a avut chiar ca om cea mai înaltă putere. El nu voia ca om moartea Sa, dar I-o voia Dumnezeu. Întărit, pe de altă parte, de voia Lui ca Dumnezeu să primească moartea, a mers până la puterea omenească cea mai înaltă, unindu-Și voia Sa ca om cu voia Sa ca Dumnezeu. Trebuia să ajungă la această putere supremă a primirii morții și ca om, pentru ca să o poată învinge din voia lui Dumnezeu prin voia și puterea Sa ca om. Aceasta o spune prin cuvintele: *Treacă de la Mine acest pahar, dar să nu fie voia Mea, ci voia Ta.* De aceea învinge moartea trupului Său din mormânt prin sufletul Său din iad, unde dă viață protopărinților noștri, întărind și sufletul lor despărțit de trup, acolo. *În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, pe scaun ai fost cu Tatăl, ca Dumnezeu.* Așa și la învierea de obște dă sufletelor celor ce au crezut în El puterea să-și învie trupurile. Puterea aceasta începe să o dea de aici celor ce cred și se eliberează de păcatul despărțirii de Dumnezeu. În suflet este potența formării, deci și a învierii trupului propriu. Această putere o dă Domnul Hristos de aici sufletului ce se unește cu El în Sfânta Euharistie. Dar la învierea cu trupul întru fericire nu poate ajunge omul dacă nu-și însușește puterea acceptării morții cu trupul muritor de aici. Hristos a arătat această putere, primind de bună voie moartea de care ar fi putut scăpa. Această putere a Lui o primim și noi de la El, arătându-ne în stare să murim spiritual poftelor egoiste, înviind pentru Dumnezeu. În sensul acesta Și-a dat viața de aici a trupului ca preț de răscumpărare pentru viața noastră înnoită". (nota 719, pp. 398-399)

712. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos învingând moartea prin moartea Lui în trupul Său și înviind în trupul Său pentru vecie, toți cei ce ne unim cu El prin credință vom primi puterea învierii Lui". (nota 722, p. 400)

713. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos Se sfințește ca om pentru oameni, dăruindu-Se în mod desăvârșit Tatălui ca jertfă. Și aceasta o face pentru ca în El toți să se dăruiască Tatălui, scăpând de păcat și de despărțirea de El. Dacă în Vechiul Testament se sfințeau jertfele puse pe jertfelnic, acum se sfințește omul jertfit în Hristos. Iar prin aceasta omul intră în comunicare deplină cu Viața fără de sfârșit, învingând moartea. Unde sunt valorile acestea în filosofiile panteiste, în care toate se petrec conform unor legi fatale, inexplicabile în originea lor?". (nota 723, p. 400)

714. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă ar fi murit din necesitate pentru păcatul Său, ar fi murit pentru El, nu pentru noi. Dar murind pentru noi, a murit de bunăvoie, din iubire. Ceea ce este din iubire nu este din necesitate. Iubirea e mai tare ca Legea. De aceea a și biruit Hristos moartea, venită din necesitate". (nota 972, p. 512)

„(...) deoarece sunt și Iubitorul de oameni Făcător al tuturor, nu socotesc suportabilă păgubirea făpturilor de Mine, privind pe om înaintând spre nimicirea totală. L-am văzut pe om căzând în moarte prin păcat. Dar trebuia să-i întind ca urmare mâna ajutătoare. Deci trebuia să-l apăr pe om, chiar fiind căzut în tot modul. Și fiindcă urma să fie mântuit cel pierdut, trebuia ca Doctorul să fie împreună cu cei primejduiți, trebuia să fie prezentă Viața în cei morți, trebuia să fie Lumină în întuneric. Dar nu era cu putință ca, fiind voi oameni, să zburați la cer și să conviețuiți cu Mântuitorul. Deci am venit Eu la voi, auzind pe Sfinți strigând adeseori: *Pleacă cerurile și Te pogoară* (*Psalmii* 143, 5). Deci M-am pogorât, zice, plecând cerurile. Căci nu se putea aștepta să urcați voi acolo[715]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 3, în *PSB*, vol. 41, p. 566)

„Fiind Dumnezeu și din Dumnezeu după fire, S-a făcut Unul-Născut ca om, ca să osândească păcatul în trup și să omoare moartea prin moartea sa și să ne arate pe noi fii ai lui Dumnezeu, născând din nou în Duh la demnitatea mai presus de fire pe cei aflați pe pământ. În acest mod trebuia să ne recapituleze și să urce la starea de la început neamul căzut al oamenilor". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, pp. 889-890)

„Dar cred că nu vom cugeta drept considerând că Unul-Născut S-a făcut om numai pentru a ridica trupul la calitatea de trup al Său. Fiindcă unde s-ar vedea mărimea și folosul venirii Lui la noi, dacă Și-ar fi mântuit numai trupul Său? Vom crede mai degrabă că Unul-Născut a adus întregii firi omenești bunătățile prin Sine și în Sine ca primul, ca pârga omenirii. Căci, precum am urmat nu numai prin moarte, ci și prin toate patimile trupului, pe primul om, pentru neascultarea aceluia căzut sub blestemul dumnezeiesc venit asupra lui, în același mod socotesc că vom urma lui Hristos, Care ne-a mântuit și sfințit firea trupului în Sine[716]. De aceea și Pavel a spus: *Și după cum am purtat chipul celui pământesc, să purtăm și chipul celui ceresc* (*1 Corinteni* 15, 49). Chip al celui pământesc, adică al lui Adam, înseamnă a fi în patimi și stricăciuni; iar chip al celui ceresc, adică al lui Hristos, înseamnă a fi în nepătimire și nestricăciune. Deci Cuvântul, fiind Dumnezeu după fire, a osândit păcatul în trupul propriu, poruncind trupului să se oprească de la păcat și schimbându-i mișcarea spre ceea ce place lui Dumnezeu, și nu voii proprii[717]. Astfel, a preschimbat trupul psihic (natural) în

---

715. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos se numește ca Dumnezeu *Iubitorul de oameni, Făcător al tuturor*, ceea ce înseamnă că toate le-a făcut pentru oameni, spre folosul lor. De aceea n-a voit să suporte pe omul căzut total și definitiv în moarte. Într-un fel îl ține în existență și încearcă un mod extrem, de a-l ridica chiar în această existență *moartă*. Îl ține în existență prin El, ca Viață, și rămâne în întunericul lui, ca Lumină. Am putea spune că omul e despărțit moral, sau prin voia lui, de Dumnezeu, dar rămâne ontologic legat de Dumnezeu. Căci omul, continuând într-un fel să existe, chiar mort spiritual, nu poate să nu aibă la baza lui puterea lui Dumnezeu. Dar vine El însuși la om, ca să-l ridice din această existență moartă, făcându-Se om și ridicând în Sine pe om la Dumnezeu, ca să-i ridice pe toți cei ce se unesc cu El. Căci nu se puteau urca ei înșiși la cer, sau la viața deplină din Dumnezeu". (nota 1069, p. 566)

716. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Odată cu eliberarea trupului Său de păcat și de moarte, a făcut cu putință tuturor trupurilor, de o fire cu al Lui, această eliberare. Depinde doar de voia celor ce le poartă să atragă și în trupurile lor această putere eliberatoare". (nota 1692, p. 890)

717. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu ne-a mântuit Hristos printr-o satisfacție juridică adusă Tatălui pentru noi, ci El, ipostasul dumnezeiesc, S-a făcut Subiect al trupului omenesc și i-a dat puterea de-a nu mai păcătui, ci de-a face numai cele plăcute Tatălui. Puterea aceasta a Lui ne-o transmite și nouă, care avem unite voia și trupul nostru cu voia și trupul Său. Dacă voim, poate și voia noastră să se oprească de la păcatele cu trupul și să împlinească voia Tatălui ceresc". (nota 1693, p. 890)

trup duhovnicesc (plin de puterea Duhului lui Hristos, n. trad.). Acesta este un mod al recapitulării". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 890)

„Nu era cu putință să scape omul de moarte, odată ce era de o fire coruptibilă, decât reprimind harul de la început și împărtășindu-se de Dumnezeu, care pe toate le susține în existență și le face vii prin Fiul în Duhul. Deci S-a împărtășit Unul-Născut de sânge și trup, adică S-a făcut om fiind Viața prin fire și născut din Viața după fire, adică din Dumnezeu-Tatăl, ca, unindu-Se cu trupul coruptibil, după rațiunea firii lui, în mod tainic și negrăit, și cum numai El a știut, să-l readucă la propria lui viață și să-l arate părtaș, prin Sine, de Dumnezeu-Tatăl. Căci este Mijlocitor între Dumnezeu și om, după cum s-a scris (*1 Timotei* 2, 5): al lui Dumnezeu-Tatăl în mod natural ca Dumnezeu și născut din El, al oamenilor, ca om, și având în Sine pe Tatăl și fiind El însuși în Tatăl". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 892)

„Al doilea Adam, adică Domnul nostru Iisus Hristos, neputând fi învinuit de nimic, căci: *n-a săvârșit niciun păcat, nici s-a aflat vicleșug în gura Lui* (*1 Petru* 2, 22), a suportat pătimirea morții pentru noi, fiind cu totul nevinovat prin Sine, ci aducându-Se pe Sine Tatălui preț de răscumpărare pentru viața tuturor, fiindcă iubește pe Tatăl, Care însetează de mântuirea lumii[718]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. întâi, în *PSB*, vol. 41, p. 921)

„Cel ce era Viața după fire S-a făcut om, așezându-Se în firea noastră. Și așa s-a biruit stăpânirea morții și s-a înlăturat puterea stricăciunii introduse în noi. Deoarece firea dumnezeiască este cu desăvârșire liberă de aplecarea spre păcat, ne-a purtat pe noi în trupul Său. Căci în El erau toți, întrucât S-a arătat ca om; ca să omoare mădularele de pe pământ, adică patimile trupului, să desființeze legea morții, care stăpânea mădularele noastre[719], și, pe lângă acestea, să sfințească firea noastră și să ni Se facă nouă model și călăuzitor pe calea spre dreapta credință și spre evlavie și spre cunoștința curată a adevărului și a viețuirii nerătăcite. Acestea toate le-a îndeplinit Hristos făcându-Se om. Trebuia ca firea omului să urce la culmea a tot binele, și nu numai să o izbăvească de păcat și de moarte, ci să o și înalțe la ceruri, ca să arate pe om împreună-viețuitor și în aceeași ceată cu îngerii[720]. Și, precum prin învierea Sa, a comunicat

---

718. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Motivul exprimat în ultimele cuvinte completează în mod potrivit lui Dumnezeu explicarea morții lui Hristos din voința de-a se satisface legea dreptății. Nu e o lege care trebuie împlinită pentru rigiditatea ei. Nu pentru a satisface onoarea jignită a lui Dumnezeu-Tatăl moare Hristos, ci pentru că Tatăl Însuși e însetat de mântuirea oamenilor. Mântuirea lor echivalează cu o îndreptare a lor, ei primind putere din umanitatea plină de iubire a lui Hristos, capabilă să meargă până la moarte în împlinirea binelui, moarte voită în mod firesc de Dumnezeu. Omul nu se poate uni cu Dumnezeu dacă nu se face bun și iubitor până la jertfă. Și puterea pentru aceasta îi vine din umanitatea asumată de Fiul lui Dumnezeu". (nota 1748, p. 921)

719. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În toate mădularele trupului nostru stăpânea moartea. Cel ce este viața prin Sine, făcându-Și-le mădulare ale Lui, a desființat moartea din ele, adică din trupul asumat de El. Iar întrucât trupul Lui este într-o legătură prin fire și cu trupurile noastre, a nimicit și în ele puterea morții. Puterea nemuritoare a ipostasului dumnezeiesc se extinde în toate, având să se arate la învierea de obște, când lumea materială întreagă va fi scăpată de corupere și moarte". (nota 1840, p. 981)

720. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos, prin puterea neschimbată a Dumnezeirii Sale, scapă de moarte și de corupție tot universul creat. Dumnezeirea sfințitoare nu va ridica la sfințenie și împreună-locuire în cerurile îngerești decât pe oamenii care se vor uni cu El, prin efortul voinței de a se elibera de păcat, efort sprijinit de Hristos însuși, Cel înălțat ca om la ceruri". (nota 1841, p. 981)

putința scăpării de stricăciune, așa a dat posibilitatea celui ce căzuse de la fața Lui, pentru neascultarea lui Adam, să treacă la cele de sus și să stea în fața Tatălui[721]. Astfel înțelegând acestea, a spus și dumnezeiescul Pavel: *Căci Hristos n-a intrat într-o Sfântă a Sfintelor făcută de mâini – închipuirea celei adevărate –, ci chiar în ceruri, ca să Se înfățișeze pentru noi înaintea lui Dumnezeu* (*Evrei* 9, 24). Auzi că, fiind totdeauna în văzul și în firea Tatălui Său, pentru identitatea ființei, acum Se înfățișează Lui nu pentru Sine însuși, ci pentru noi? Căci ceea ce am spus înainte, spun iarăși: plecând la cer ne așază pe noi sub vederea Tatălui, fiind pârga umanității[722]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. al doilea, în *PSB*, vol. 41, pp. 981-982)

„(...) deoarece este Arhiereu, întrucât S-a făcut om, S-a adus totodată pe Sine jertfă fără prihană lui Dumnezeu-Tatăl, drept răscumpărare a vieții tuturor[723], ca pârgă a omenirii, ca să fie *cel dintâi întru toate*, cum zice Pavel (*Coloseni* 1, 18). Și readuce neamul nostru, care s-a abătut pe pământ, arătându-l curat în sângele Său, remodelându-l spre înnoirea vieții prin Sfântul Duh[724]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 4, în *PSB*, vol. 41, p. 1011)

„Deși era Viața după fire, S-a dus între morți, ca, desființând în noi moartea noastră, să ne replăsmuiască în viața Sa. Și, fiind El dreptatea lui Dumnezeu-Tatăl (*1 Corinteni* 1, 30), S-a făcut pentru noi păcat (*2 Corinteni* 5, 21)[725]. Căci, după cuvântul Proorocului: *El a luat asupră-Și durerile noastre și cu suferințele noastre S-a împovărat* (*Isaia* 53, 4), ca să ne facă drepți pentru Sine, rupând zapisul ce era împotriva noastră și pironindu-L pe cruce, precum s-a scris (*Coloseni* 1, 14). Și fiind și Sfânt prin fire, ca Dumnezeu, și dând întregii creații Duhul spre împărtășire, spre dăinuire și sfințire, Se sfințește pentru noi în Sfântul Duh, nesfințindu-L pe El altcineva, ci lucrând mai degrabă El însuși prin Sine spre sfințirea trupului Său. Căci primește Duhul, care e al Său, și Îl ia întrucât este Om. De fapt și-L dă pe Acesta, ca Dumnezeu. Făcea aceasta pentru noi, nu pentru Sine, ci pentru ca, primind în Sine, ca în primul, începutul sfințirii, să treacă harul sfințirii la tot neamul. Căci, precum prin călcarea și

---

721. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „A sta ca om în fața Tatălui împreună cu îngerii înseamnă a sta în fața Izvorului nesfârșit al luminii spirituale, al cunoașterii adevărate și al iubirii. De la fața acestei lumini a căzut umanitatea prin neascultarea întipărită în ea prin Adam. Fiul lui Dumnezeu, făcut om prin voința de ascultare a Tatălui și din iubire față de El, Se urcă din nou în fața acestei lumini. În aceasta se vede mistica luminii proprie celor ce se unesc cu Hristos, păstrată în Ortodoxie, cum nu s-a păstrat în Occident". (nota 1842, p. 982)

722. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu, așezându-Se în fața Tatălui ca om, după ce S-a jertfit Lui pentru oameni și S-a curățit în cea mai deplină ascultare, a făcut fața iubită și curată a Fiului Său, față a omului. El este astfel pârga umanității reînnoite. În toate fețele omenești, unite prin credință și imitare cu Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, Tatăl vede fața Fiului Său". (nota 1843, p. 982)

723. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „A dat, prin moarte, viața Sa, ca preț pentru viața noastră. Și a dat-o cu efect deplin. Căci, înviind El, vom învia și noi. Nu Și-a dat viața definitiv, ca să nu-L mai avem ca Izvor al vieții izbăvite de moarte. Deci pentru aceasta nu ar fi fost de-ajuns jertfa Sa numai ca om simplu". (nota 1903, p. 1011)

724. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „A adus în trupul Său neamul nostru, purtând urmele necondamnabile ale păcatului în curăția sângelui Său nepăcătos, ca să dea un chip înnoit de viață acestui neam prin Duhul Sfânt, Căruia S-a deschis întâi El prin nepăcătoșenia și jertfa Lui, și apoi și pe noi, care ne unim cu El". (nota 1904, p. 1011)

725. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Dreptatea* în graiul biblic înseamnă lipsa de păcat, care e strâmbătate spirituală. Ea e opusă oricărui păcat. Hristos S-a făcut păcat, nu făcându-Se păcătos, ci însușindu-Și vina pentru păcatul nostru, dându-Se ca păcătos, Care primește pedeapsa morții pentru noi, pentru a o învinge, întrucât nu era El însuși păcătos". (nota 1985, p. 1052)

neascultarea lui Adam, ca prin pârga neamului, firea a fost osândită la moarte, auzind prin el: *Pământ ești și în pământ te vei întoarce* (*Facerea* 3, 19), la fel socotesc că, prin ascultarea și dreptatea lui Hristos, întrucât S-a așezat sub Lege, deși era Dătătorul legii, ca Dumnezeu, trece la întreaga fire binecuvântarea și readucerea la viață prin Duhul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 10, în *PSB*, vol. 41, pp. 1052-1053)

„Lăsând din iconomie propriul Său trup să moară[726], i-a sădit trupului iarăși viața proprie, nesupunându-Se pe Sine însuși lanțurilor morții, întrucât Se înțelege ca Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 10, în *PSB*, vol. 41, p. 1054)

„De fapt, ar fi fost absurd ca prin cel de la început să treacă la toți osânda și aceia să poarte chipul lipsit de slavă al celui pământesc, chiar dacă n-au păcătuit în acea vreme în care protopărintele a căzut din porunca dată lui, și venind Hristos, Care S-a arătat ca om ceresc, să nu întipărească în cei chemați prin El la dreptate chipul Lui, desigur prin credință". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 11, în *PSB*, vol. 41, p. 1056)

„Prin patima Sa trebuia să răscumpere nepătimirea tuturor, reușind numai prin aceasta să recâștige tot pământul lui Dumnezeu-Tatăl cu sângele Său[727]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1072)

„(...) deoarece acum sosise timpul, lăsând casa în care învățase cele tainice pe ucenicii Săi, vine la locul în care obișnuiau și ucenicii Lui să petreacă împreună cu El. Făcea aceasta pentru a ușura vânzătorului aflarea Lui. Locul era o grădină, care simboliza raiul dintru început. Căci în acest loc, ca să zic așa, era punctul de întâlnire și de adunare a tuturor spre starea de la început. Căci în rai s-a petrecut începutul tuturor celor ce ne-au întristat, și în grădină este începutul patimii lui Hristos, care a adus îndreptarea tuturor celor ce ni s-au întâmplat odinioară[728]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1072)

„Așa cum în Adam s-a unit întreaga fire a omului, arătându-se supusă păcatului, așa și aici a fost biruit (satana) de ea. Căci El, deși era Dumnezeu prin fire, era și

---

726. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos *Și-a lăsat trupul să moară*. Acesta n-a murit din necesitate, ca la oamenii obișnuiți. L-a lăsat să moară din iconomie, adică pentru a birui moartea, în Sine și prin Sine, și în noi, cei cu care S-a făcut de o fire ca om". (nota 1989, p. 1054)

727. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos a răscumpărat cu patima Lui eliberarea oamenilor de pătimirea morții definitive, dar le-a dat și putere să câștige o nepătimire sau o libertate de pasiuni nepăcătoase. Prin sângele Său a recâștigat, pentru dragostea față de Tatăl Său, pe oameni, văzând ei cât de mult îi iubește Dumnezeu, Care a lăsat ca însuși Fiul Său să meargă până la moarte din iubirea față de ei". (nota 2028, p. 1072)

728. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos Se aduna cu ucenicii în grădina aceea – și, prin ei, cu toți cei ce vor crede în El – spre starea sau în starea legăturii de la început cu Dumnezeu. Dar grădina aceea era și în alt fel un chip al grădinii raiului. Precum acolo începuseră tristețile mizeriilor și morții de pe pământ, unite cu amăgitoarele plăceri, așa în grădina aceasta se primește ultima concluzie a acelor tristeți, sau patima morții, dar neamestecată cu plăceri, ci plină de dorința refacerii legăturii cu Dumnezeu". (nota 2029, p. 1072)

Om Care n-are păcat. Și, precum pentru păcatul neascultării, osânda celui osândit se extinde printr-unul (primul Adam) la toți, așa dreptatea lui Iisus se extinde la toți printr-Unul (al doilea Adam). Și martor al acestui fapt este Pavel, care zice: *Precum prin greșeala unuia a venit osânda pentru toți oamenii, așa prin îndreptarea adusă de Unul a venit, pentru toți oamenii, îndreptarea care dă viață* (*Romani* 5, 18). Deci, prin Adam cel dintâi ne-am îmbolnăvit de neascultare și de blestemul lui, iar prin ascultarea Celui de al doilea ne-am îmbogățit cu binecuvântarea ei[729]. Căci Domnul Legii, ca Dumnezeu, a venit printre noi și S-a făcut păzitorul legii, ca Om[730]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 1104-1105)

„Cel ce n-a știut de păcat S-a făcut blestemat pentru noi, ca să ne elibereze pe noi de vechiul blestem. Fiindcă a fost de ajuns să pătimească pentru toți Dumnezeu Cel mai presus de toți, ca, prin moartea trupului Său, să obțină răscumpărarea tuturor[731].

Deci Hristos nu poartă crucea cuvenită Lui, ci pe cea care atârnă peste noi și pe care eram datori să o purtăm noi, dacă ne gândim la osânda ce ni se da prin Lege. Căci, precum a fost între morți nu pentru Sine, ci pentru noi, ca să Se facă începătorul vieții noastre, desființând în Sine stăpânirea morții (*Evrei* 2, 14), așa a luat asupra Sa și crucea cuvenită nouă, osândind în Sine pedeapsa provenită din Lege[732], ca toată fărădelegea să-și astupe gura ei, după cuvântul din Psalmi (*Psalmii* 106, 42), odată ce Acela care nu avea păcat a fost osândit pentru păcatul tuturor. Iar ceea ce s-a săvârșit în Hristos va folosi foarte mult sufletelor noastre, întrucât ni S-a făcut model de bărbăție[733]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1118)

„Căci s-a spus femeii odinioară de către Dumnezeu: *în dureri vei naște* (*Facerea* 3, 16). Dar, precum odinioară în rai a supus-o durerilor pe cea care ascultase de glasul șarpelui și slujise vicleniei diavolului, așa îi poruncește, tot în grădină, să nu mai

729. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu am fost supuși blestemului lui Adam în chip exterior, ci prin faptul că ne-am însușit neascultarea lui, sau am moștenit de la Adam pornirea spre neascultare, sau o fire bolnavă. De la Hristos, prin comunicare, ne-a venit bogăția ascultării și a darurilor dumnezeiești care izvorăsc din legătura cu Dumnezeu". (nota 2083, pp. 1104-1105)

730. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „De la Adam ni s-a transmis călcarea Legii, sau neputința de a o păzi, de la Hristos ca om am primit păzirea Legii, sau puterea de a o păzi. Și El a avut puterea de a păzi legea, pentru că era, ca Dumnezeu, și Dătătorul Legii, și Stăpânul ei, având în firea Lui legea". (nota 2084, p. 1105)

731. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos pătimea pentru noi în trup, dar Cel ce pătimea prin trupul acesta era Dumnezeu. De aceea pătimirea morții a răscumpărat pe toți oamenii de sub datoria pătimirii, pentru că, uniți cu El, puterea învingerii morții le venea de la Cel ce era biruitorul morții, Acela fiind nu numai Om nevinovat, ci și Dumnezeu. Omul scăpat de moarte în Hristos avea valoarea și puterea lui Dumnezeu, căci același ipostas era și om, și Dumnezeu". (nota 2113, p. 1118)

732. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă ar fi fost numai om, Cel osândit ar fi plătit numai pentru sine și deci ar fi scăpat numai El. Dar, fiind și Dumnezeu, ca Om nevinovat a primit și a biruit osânda pentru toți. A scăpat nu numai firea Sa de stricăciune și de moarte, ci, prin puterea dumnezeiască, a comunicat prin firea Sa – biruitoare asupra osândei, ca nevinovată – această biruință tuturor oamenilor care se unesc cu El ca Dumnezeu, prin umanitatea lor comună cu a Sa, ca Fiu al lui Dumnezeu". (nota 2114, p. 1118)

733. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Rezultatul eliberării de stricăciune și de moarte a firii omenești a lui Hristos nu ni se comunică fără efortul nostru, ci, așa cum nu fără efortul firii Lui omenești a arătat și menținut lipsa de păcat și a răbdat patima și moartea, așa nici noi nu ne putem însuși scăparea de stricăciune și de moarte fără a urma pilda Lui ca Om. Nu numai că ne arată pilda Sa, ci ne și comunică puterea ei, întărită de puterea dumnezeiască, spre a putea stărui în efortul de biruire a păcatului". (nota 2115, p. 1118)

plângă[734]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1147)

„(...) *îndată a ieşit sânge şi apă* (*Ioan* 19, 34); apă pentru curăţire şi sânge pentru ispăşire. Ne-a curăţat cu apa; cu vin ne-a răscumpărat". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre patriarhi, 24,* în *PSB*, vol. 52, p. 354)

„El (Hristos) a murit şi nu ştiţi că aceea a fost moarte a trupului, nu a dumnezeirii (care a făcut ca nimeni dintre cei ce cred să nu moară)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, XVIII, 9, în *PSB*, vol. 53, p. 94)

„Am fost înainte sub un cămătar nemilos, căruia nu i se puteau achita decât prin moarte dobânzile cerute (*Luca* 7, 41). A venit Domnul Iisus şi ne-a găsit încărcaţi de dobânzi grele. Nimeni nu-şi putea achita dobânda cu avutul nevinovăţiei sale. Nu puteam avea cu ce să mă eliberez, fiindcă n-aveam de unde achita dobânda, şi de aceea mi-a încredinţat un nou fel de achitare: să-mi schimb creditorul. Nu naşterea, ci vina ne făcuse datornici. Am strâns bani grei prin păcatele noastre, pentru ca noi ce eram liberi să ajungem supuşi, fiindcă datornic este cel ce a primit ceva din banii cămătarului. Dar păcatul este de la diavol. Nelegiuitul are avuţii primite din avutul diavolului. Căci precum bogăţiile lui Hristos sunt virtuţile, la fel ale diavolului sunt crimele. Diavolul adusese neamul omenesc în veşnică robie prin greaua camătă a moştenirii vinovate, fiindcă tatăl îndatorat lăsase urmaşilor o moştenire încărcată de datorii. A venit Domnul Iisus şi a răscumpărat cu moartea Sa moartea tuturor. Şi-a vărsat sângele Său pentru sângele tuturor. L-am pedepsit deci pe creditor, dar n-am scăpat de el; ba am scăpat, căci rămâne datoria, dar a căzut camăta, precum zice Domnul Iisus: *Cei ce sunt în lanţuri, ieşiţi, şi cei ce sunt în închisori, plecaţi!* (*Isaia* 49, 9). Aşadar, sunt iertate păcatele noastre. Pe toţi i-a iertat şi n-a rămas cineva pe care să nu-l fi uşurat. Căci este scris că a iertat *toate greşelile, rupând zapisul hotărârii care era împotriva noastră* (*Coloseni* 2, 13-14)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, XLI, 7-8, în *PSB*, vol. 53, pp. 194-195)

„S-a făcut rob, păcat, blestem, ca tu să încetezi de a mai fi rob păcatului şi ca să te scape de blestemul hotărârii dumnezeieşti. Aşadar, El a luat asupră-Şi blestemul tău: *Blestemat este tot cel spânzurat pe lemn* (*Galateni* 3, 13). El a ajuns blestem pe cruce, pentru ca tu să fii binecuvântat în împărăţia lui Dumnezeu. El S-a înjosit, S-a dispreţuit şi de nimic S-a socotit. El zicea: *În deşert M-am ostenit* (*Isaia* 49, 4). Pentru El a meritat Pavel să spună: *Nu m-am ostenit în deşert* (*Filipeni* 2, 16), pentru ca să dăruiască slujitorilor Săi roada faptei bune şi slava propovăduirii evanghelice, prin care toţi să fie achitaţi de sarcina ostenelii". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, XLVI, 13, în *PSB*, vol. 53, p. 220)

---

734. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeu îi grăieşte femeii în grădină, şi când o supune pedepselor neascultării de El, şi acum, când se alipeşte Lui prin iubire statornică. Căci, unde este El, natura este o grădină. Dar atunci, în grădină, arătarea pedepsitoare a lui Dumnezeu a adus transformarea naturii din grădină într-o natură aspră, istovitoare, iar acum natura, devenită grădină prin iubirea femeii se permanentizează ca grădină, ajutând-o să vadă, dincolo de asprimea naturii, lumina lui Dumnezeu care o înfrumuseţează. Încetarea plânsului femeii, după ce cunoaşte că Hristos a înviat, nu e propriu-zis o încetare a durerilor naşterii. Dar durerea naşterii e unită cu bucuria copleşitoare că naşte nu un om fără un sens al existenţei, ci un om care se va împărtăşi de bucuria veşnicei fericiri prin unirea cu Hristos". (nota 2163, p. 1147)

„Și Domnul, Care era drept, a suferit din partea celor nedrepți și, cu minunată răbdare, S-a răstignit pe cruce pentru păcatele noastre, pentru ca acela care-L imită să-și spele cu sângele Lui păcatele". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, LXIII, 112, în *PSB*, vol. 53, p. 270)

„(...) pe Golgota. Acolo este mormântul lui Adam, pentru ca pe cel mort să-l învie pe crucea Sa. Unde, așadar, este în Adam moartea tuturor, acolo este în Hristos învierea tuturor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, LXXI, 10, în *PSB*, vol. 53, p. 289)

„Ai fost învins de-ngăduință,
Și-al nostru rău Ți-e suferință,
Tu moarte primești nevinovat,
Iar noi scăpăm de-al ei păcat". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Imnuri*, XXXVII, „Imn despre înălțarea Domnului", în *PSB*, vol. 53, p. 379)

„Această întindere a mâinilor Lui pe cruce este numită pe drept cuvânt *ridicare*. În adevăr pe toți câți zăceau în iad i-a ridicat la ceruri, după făgăduința pe care o făcuse: *Când Eu voi fi înălțat de pe pământ, pe toți îi voi lua la Mine* (*Ioan* 12, 32)[735]". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a III-a, cap. 3, în *PSB*, vol. 57, p. 135)

„Învingând pe diavol, dușmanul Său, El a avut grijă ca noi încă din leagăn să fim crescuți în harul și în cunoașterea legii sale. Pentru primirea Lui în sufletul nostru ne răsplătește cu fericirea veșnică și cu daruri neîncetate, pentru mântuirea noastră în sfârșit S-a întrupat și a arătat tuturor neamurilor puterea minunilor Sale". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise", cap. XV, 2, în *PSB*, vol. 57, p. 319)

„Nimeni nu putea să elibereze pe cei întemnițați, decât cel ce este în afara temniței, nimeni nu putea să izbăvească pe cei păcătoși, decât cel lipsit de păcat. Într-adevăr, nimeni nu poate libera pe cineva de un lucru, decât dacă e el însuși liber de lucrul de care îl liberează pe altul. Și de aceea, fiindcă în toți trecuse moartea, toți înțelegeau viața, ca adică murind în Adam, să trăiască în Hristos. Dar deși mulți au fost sfinți, mulți aleși și iubiți de Dumnezeu, nimeni totuși n-a putut să se mântuiască în întregime pe sine însuși, dacă n-a fost mântuit mai dinainte prin venirea și răscumpărarea Domnului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a V-a, cap. XV, 2-3, în *PSB*, vol. 57, p. 834)

„În lucrările Mântuitorului a fost întotdeauna puterea Sfintei Treimi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XVII, 7, în *PSB*, vol. 57, p. 870)

„Tot el[736], în scrisoarea către Volusianus, spune: *Și Moise și ceilalți profeți au prevestit foarte limpede pe Domnul Iisus și L-au preaslăvit. Ei au spus că El nu numai*

---

735. I-a ridicat la ceruri pe toți aceia care se făcuseră vrednici de aceasta și așteptau venirea Lui. (n.n.)

736. Nota Prof. N. Chițescu: „Fericitul Augustin (354-430), episcop de Hippo-Regius (oraș în nordul Africii), cunoscut mai ales prin *Confesiunile* sale, a fost un reprezentant de seamă al literaturii și spiritualității creștine din Apus. Înainte de a deveni creștin a scris opere filosofice, iar după botez tratate teologice și polemice (împotriva maniheilor, pelagienilor, arienilor etc.)". (nota 238, p. 878)

*că nu este deopotrivă cu ei înșiși, nu numai că este mai mare ca ei în puterea de a face minuni, ci că, pe deplin Domnul Dumnezeul tuturor El se va face om și va veni pentru oameni. De aceea El Însuși a făcut să nu fie absurd ce făcuse pentru ei, dacă nu le-ar face El. Dar totuși a trebuit să facă și ceva propriu: să Se nască din Fecioară, să învieze din morți, să Se înalțe la cer. Cine socotește aceasta puțin lucru pentru Dumnezeu, nu știu ce așteaptă mai mult*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XXVII, 2, în *PSB*, vol. 57, p. 878)

„Nu a întârziat (Hristos – n.n.), ci a alergat strigând cu vorbele, cu faptele, cu moartea, cu viața, cu coborârea, cu suirea, strigând ca să ne întoarcem la El. Și a dispărut de la ochii noștri, ca să ne întoarcem la inimă și să-l găsim, căci s-a depărtat și *iată este aici* (*Matei* 24, 2-3). Nu a voit să fie mai mult cu noi și totuși nu ne-a părăsit. Căci S-a retras acolo de unde nu S-a retras, căci lumea prin El a fost făcută și în această lume era și a venit în această lume pentru ca să mântuiască pe păcătoși (*Ioan* 6, 33), Căruia se mărturisește sufletul meu, și-l vindecă *pentru că a păcătuit Lui. Fii ai oamenilor, până când veți fi grei la inimă?* (*Psalmii* 40, 5). Oare nici după coborârea vieții nu vreți să urcați și să trăiți? Dar unde vă urcați sunteți la înălțime și ați ridicat până la cer gura voastră? Coborâți, ca să urcați, și vă ridicați la Dumnezeu, căci ați căzut, urcând contra lui Dumnezeu". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a IV-a, XII, (19), în *PSB*, vol. 64, p. 110)

„Când aceia erau muritori și păcătoși, Tu, însă, Doamne, cu Care ei încercau să se împace cu mândrie, ești nemuritor și fără păcat. Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni trebuia să aibe ceva asemănător cu Dumnezeu și ceva asemănător cu oamenii, pentru ca nu cumva, și într-o privință, și în alta, asemănați fiind cu oamenii, să fie departe de Dumnezeu sau, în amândouă părțile fiind asemănători lui Dumnezeu, să fie departe de oameni și în acest mod să nu fie mijlocitor (*1 Timotei* 2, 5)". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, XLII, (67), în *PSB*, vol. 64, pp. 239-240)

„Dar adevăratul Mijlocitor, pe Care, prin milostivirea Ta cea ascunsă, L-ai arătat și L-ai trimis oamenilor, pentru ca, prin pilda Lui, oamenii să-nvețe smerenia, Acel Mijlocitor între Dumnezeu și oameni, omul Iisus Hristos, a apărut între păcătoșii muritori și Nemuritorul cel drept, muritor ca și oamenii, drept cu Dumnezeu, pentru ca, fiindcă plata dreptății este viața și pacea, prin dreptatea unită cu Dumnezeu să înlăture moartea neevlavioșilor justificați pe care a voit s-o aibă comună cu ei. Acesta a fost arătat vechilor sfinți pentru ca în acest mod ei înșiși, prin credința pătimirii viitoare a Lui, așa cum noi prin credința pătimirii Lui trecute, să fie mântuiți. Întru atât cât a fost om, a fost mijlocitor, dar întrucât a fost Cuvânt, nu a fost mijlocitor, fiindcă a fost deopotrivă cu Dumnezeu și Dumnezeu la Dumnezeu și împreună unul Dumnezeu.

Cât de mult ne-ai iubit, bunule Părinte, Tu, *Care nu ai cruțat pe Însuși Fiul Tău, ci pentru noi păcătoșii L-ai dat morții* (*Romani* 8, 32). Cât de mult ne-ai iubit pe noi, pentru care *El, nu răpire socotind a fi întocmai cu Tine, S-a smerit până la moartea pe cruce, El singur* (*Filipeni* 2, 6, 8) liber între morți, având puterea de a-și pune sufletul Său (*Psalmii* 87, 6; *Ioan* 10, 18) și de a-l lua iarăși aici, pentru a fi înaintea ochilor Tăi biruitor și victimă, și de aceea învingător, fiindcă a fost victimă în fața Ta, pentru noi a fost preot și jertfă, și de aceea a fost preot fiindcă a fost jertfă, făcându-ne pentru

Tine din servi – fii, născându-Se din Tine, nouă slujind. Pe bună dreptate, nădejdea mea tare este pusă în El, căci prin El vei vindeca toate slăbiciunile mele, prin El, Care stă de-a dreapta Ta și Te roagă pentru noi, căci, în alt loc, m-ar cuprinde deznădejdea. Căci multe și mari sunt slăbiciunile mele, dar mai mare este vindecarea venită de la Tine. Am fi putut crede că Cuvântul Tău este departe de unirea cu omul și să pierdem speranța cu privire la noi, dacă nu s-ar fi făcut trup și nu ar fi locuit printre noi (*Ioan* 1, 14).

Înspăimântat de păcatele mele și de mărimea nenorocirii mele, frământasem în inima mea și plănuisem să fug în singurătate, dar m-ai oprit și m-ai întărit, zicând: *De aceea Hristos a murit pentru toți, pentru ca cei care viază să nu mai vieze loruși, ci Aceluia Care a murit pentru ei* (*2 Corinteni* 5, 15). Iată, Doamne, eu arunc la Tine grija mea, ca să trăiesc, și voi *considera cele minunate ale legii tale* (*Psalmii* 118, 18). Tu cunoști nepriceperea și slăbiciunea mea. Învață-mă și vindecă-mă. Acel *Unic Fiu al Tău, în Care sunt ascunse toate vistieriile înțelepciunii și cunoștințele* m-a răscumpărat cu sângele Său. Să nu mă ocărască cei mândri pentru că meditez la prețul răscumpărării mele și mănânc și beau și-l împart și, sărac, doresc să mă satur din El între aceia care mănâncă și se satură și *vor lăuda pe Domnul cei ce-L caută* (*Coloseni* 2, 3; *Psalmii* 2, 130)". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, XLIII, (68)-(70), în *PSB*, vol. 64, pp. 240-241)

„Te rog, pe Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul Tău, *bărbat al dreptei Tale* (*Psalmii* 79, 18), Fiul omului, pe Care L-ai întărit ca Mijlocitor al Tău, Mijlocitor între Tine și noi, prin Care Tu ne-ai căutat pe noi, dar ne-ai căutat ca să te căutăm pe Tine, Cuvântul Tău, prin Care ai făcut toate, printre care și pe mine, Te rugăm pe singurul Tău Fiu (*Galateni* 4, 5), prin care ai chemat la adopțiune poporul credincioșilor, printre care și pe mine. Te rog fierbinte pe El *Care șade la dreapta Ta* (*Romani* 8, 34) și Te roagă pentru noi, *în care sunt ascunse toate vistieriile înțelepciunii și ale cunoștinței* (*Coloseni* 2, 3). Aceste vistierii le caută în cărțile Tale. Moise a scris despre El: Acest lucru îl spune El, acest lucru îl spune Adevărul". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a XI-a, II, (4), în *PSB*, vol. 64, p. 244)

„Prin patimi ne-a redat pe noi nouă înșine, arătându-ne ce-am devenit, iar prin minuni ne-a dat pe noi Sie Însuși, dacă devenim ceea ce ne-a arătat[737]. Și prin amândouă ne-a confirmat adevărul celor din care, în care și care era, ca singur adevărat și credincios, voind să-L mărturisim drept ceea ce este!" (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea întâi, 5e, în *PSB*, vol. 80, pp. 63-64)

„Căci adevăratul Mântuitor al nostru, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, biruitorul puterilor celor rele și împărțitorul vredniciilor harului, a biruit în vremea întrupării Sale prin cruce păcatul și pe regele său, diavolul (căci odinioară stăpânea păcatul, împărățind peste toți). Prin aceasta a omorât cu cuvântul puterii Lui și a nimicit

737. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unul și același Hristos prin pătimirile pe care le-a biruit ne-a redat pe noi nouă înșine, scoțându-ne din robia lor și făcându-ne stăpâni peste ele, sau liberi; iar prin minuni ne-a dat pe noi Lui, ne-a făcut să ne unim cu El, ridicându-ne la o viață în Dumnezeu, ducând până la capăt mântuirea noastră. Prin patimi ne-a arătat ce am devenit, eliberându-ne de patimi; prin minuni ne-a arătat ce putem deveni și noi în viața viitoare, dacă mergem mai departe de la eliberarea de păcat la slăbirea afectelor prin unirea cu Cel care a înviat". (nota 20, p. 63)

toată suflarea păcatului, adică patimile cele din noi și gândurile urâte și rele legate de ele, ca păcatul, în cei ce sunt ai lui Hristos și viețuiesc după Hristos, să nu mai aibă nimic care să se miște și să trăiască asemenea unuia care trăiește numai prin suflare[738]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a doua, 18, în *PSB*, vol. 80, p. 119)

„Dacă legile firii apărute din pricina păcatului au fost desfăcute în Hristos și toată răzvrătirea înrobitoare a patimilor a încetat cu totul prin venirea Cuvântului, trebuie să se umple lumea de sus, cum zice învățătorul. Să nu negăm aceasta. Căci dacă Adam cel vechi, care zăcea sub păcat, fiind simplu om, odată ce a desfăcut prin neascultare primele legi ale firii în duh, a umplut lumea de jos cu cei născuți ca el în trup spre stricăciune, făcându-se începător celor asemenea lui în cădere, și nimeni nu neagă aceasta, cu atât mai mult Hristos, noul Adam, Cel fără de păcat, Hristos-Dumnezeu, desfăcând ca rațiune legile iraționalității pătrunse în fire din pricina păcatului, umple cu dreptate lumea de sus cu cei născuți ca El în duh spre nestricăciune, făcându-Se începător celor asemenea Lui în ascultare. Și să nu refuze să creadă aceasta nimeni dintre cei ce simt fie cât de puțin puterea lui Dumnezeu și nu ignorează mărimea ei. Așa se umple deci lumea de sus cu cei ce se nasc după Hristos în Duh și așa la sfârșit legea trupului și a nașterii de jos și toate își revin la ritmul lor pentru lumea de sus". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a doua, 93, în *PSB*, vol. 80, pp. 239-240)

„(...) se înnoiesc firile și, în chip minunat, Cel cu totul nemișcat după fire Se mișcă nemișcat, ca să zic așa, mai presus de fire, în jurul a ceea ce se mișcă prin fire; și Dumnezeu Se face om, ca să mântuiască pe omul cel pierdut. Unind astfel prin Sine însuși părțile naturale sfâșiate ale firii universale în totalitatea ei și rațiunile generale manifestate în părți, prin care se înfăptuiește unirea celor despărțite, împlinește marele sfat al lui Dumnezeu și Tatăl, readunând (recapitulând) toate în Sine, cele din cer și cele de pe pământ. Căci în Sine au fost și create[739]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a doua, 106a, în *PSB*, vol. 80, pp. 263-264)

„Astfel a împlinit ca om cu fapta și cu adevărul, prin ascultarea neclătită, toate câte ca Dumnezeu le-a rânduit de mai înainte El însuși să se facă, realizând tot sfatul lui Dumnezeu și Tatăl în favoarea noastră, care am zădărnicit prin reaua întrebuințare puterea ce ni s-a dat de la început, în chip natural, spre aceasta[740]. Mai întâi ne-a unit

---

738. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sufletul fără har e mort". (nota 113, p. 119)

739. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Până aici Sfântul Maxim a arătat cum trebuie să se miște omul spre Dumnezeu, adunând toată creația în sine. Acum arată că întrucât omul nu a activat mișcarea sădită în firea lui spre Dumnezeu, ci a îndreptat-o spre cele inferioare lui, devenind și el ca ele și periclitându-se să ajungă până la balansarea pe buza inexistenței, Dumnezeu însuși, Cel prin fire nemișcat, Se mișcă spre creatura care se mișcă prin fire, într-un chip nemișcat mai presus de fire ca s-o ducă și pe ea la nemișcarea în El. În acest sens, Sfântul Grigorie de Nazianz a putut vorbi nu numai de o reînnoire a firii create, ci și de un act nou (de o *înnoire*) a firii necreate. Pentru concilierea mișcării și a nemișcării în Dumnezeu, gândirea răsăriteană a recurs la doctrina energiilor necreate. Dumnezeu e nemișcat prin ființă, dar Se mișcă prin energiile Sale. Printr-un asemenea act Dumnezeu Se face om. Prin firea umană restabilită în Sine, Hristos va putea, folosindu-Se acum de mișcarea ei naturală, să readune în Dumnezeu toate, căci în Sine sunt reunificate rațiunile întregii creații. În Hristos omul se unește în Dumnezeu cu semenii săi și cu lumea pe care o penetrează cu spiritul său uman umplut de Dumnezeu". (nota 329, p. 264)

740. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unificarea tuturor a realizat-o în numele nostru întâi Hristos ca om. El a restabilit în Sine puterea unificatoare a naturii umane pe care noi o alterasem. Pe treapta cea mai înaltă a unificat umanitatea Sa cu Dumnezeu, sau a înfățișat-o pe aceasta plină de toată creațiunea transfigurată în

pe noi cu noi înșine în Sine, prin înlăturarea deosebirii de bărbat și femeie, și în loc de bărbați și femei, în care se observă mai ales modul deosebirii, ne-a arătat numai oameni în sens propriu și adevărat, modelați cu totul după El și purtând nevătămat și cu totul neîntinat chipul Lui, neatins în niciun mod de vreo trăsătură a stricăciunii; și împreună cu noi și pentru noi a îmbrățișat prin cele de la mijloc, ca părți ale Lui, toată creația și a unit în jurul Lui între ele, în chip indisolubil, raiul și lumea locuită, cerul și pământul, cele sensibile și cele inteligibile, ca unul ce avea simțire, suflet și minte ca noi. Căci însușindu-Și prin fiecare dintre acestea, ca prin niște părți, extremitatea înrudită cu fiecare în modul amintit, a recapitulat (a adunat) toate în Sine[741].

Prin aceasta a arătat că toată creația este una, ca un alt om, împlinindu-se prin convergența părților ei între ele și ținându-se toată în ea însăși prin solidaritatea totalității ei ca aceeași substanță sau ca rațiunea unică, simplă, indefinită și nediferențiată a creațiunii din nimic, în baza căreia toată creația poate primi una și aceeași rațiune cu totul indistinctă, ca una ce are pe *nu era* mai bătrân decât *este*[742]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a doua, 106a, în *PSB*, vol. 80, pp. 265-266)

---

fața lui Dumnezeu și Tatăl. El a realizat unirea tuturor în Sine ca om și unirea Sa ca om cu Dumnezeu, întrucât a ascultat porunca dumnezeiască de a folosi această putere în vederea unificării tuturor în Sine și a Sa cu Dumnezeu, prin rolul conducător recunoscut spiritului (minții). Căci dacă pornirile trupești pătimașe dezbină pe om în el însuși și pe om de toate, spiritul îl unifică în el și cu toate. Dar spiritul face aceasta nu impunând o stăpânire silnică asupra părților inferioare ale omului și asupra lumii, ci câștigându-le prin forța superioară a purității și a înțelegerii adevăratului rost al omului și al lumii. Contrar origenismului și urmând lui Hristos omul duce în sine întreaga creațiune la unirea cu Dumnezeu, căci spre aceasta a fost făcută". (nota 331, p. 265)

741. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Simțirea, sufletul și mintea mijlocesc între subiectul uman și toate cele asemănătoare lor care subzistă neunite între ele: între lumea sensibilă, cu țesătura ei rațională, și lumea ființelor îngerești care sunt minți pure. De aceea, simțurile, sufletul, sau lucrarea lui rațională și mintea sau lucrarea ei înțelegătoare, sunt socotite ca fiind la mijloc între subiectul uman și realitățile ce le corespund. Dar adevărata unificare a lor în om se realizează prin orientarea minții spre Dumnezeu. Căci altfel cele trei lucrări mijlocitoare rămân neunificate în om, mai bine-zis lucrarea inferioară a simțurilor pune stăpânire pe om și, prin ele, lumea sensibilă însăși. Iar în această stare omul este neunificat și nu se poate unifica cu sine și cu Dumnezeu nici lumea. Căci e purtat de la o pasiune la alta, de la un obiectiv atractiv la altul, dându-le pe rând o importanță exagerată. Numai mintea (spiritul) ca forță superioară, făcută să se deschidă lui Dumnezeu și să se hrănească spiritual din El, poate aduce la unitate cele trei lucrări ale omului, supunând pe cele mai de jos celei mai de sus, sau imprimând în cele mai de jos interesul pentru cele mai de sus, în ultimă analiză, pentru Dumnezeu, în Care omul își găsește conținutul suprem și a-toate-cuprinzător al satisfacerii trebuințelor tuturor celor trei lucrări: a simțirii purificate, a rațiunii ce străbate la ultima Rațiune, a înțelegerii nesfârșite a realității nesfârșite. Dar aceasta s-a făcut întâi în Hristos în care Dumnezeu S-a unit prin minte cu natura umană, făcând-o deplin și etern deschisă infinității de lumină și de iubire a Lui". (nota 332, p. 266)

742. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cel care a restabilit cel dintâi ca om în sine puterea prin care le unifică pe toate în sine și cu Dumnezeu a fost Hristos. În El creațiunea s-a arătat din nou ca una, unită cu omul nou, sau ca un alt om. Căci propriu-zis toată creațiunea adunată în om e un om lărgit și nimic mai mult sau mai puțin. Ea se completează ca un întreg prin convergența părților ei în om, convergență descoperită de el. Deci deplina convergență a părților ei ca într-un întreg nu are loc decât în om. Iar în om nu se împlinește și nu se adună creațiunea ca într-un întreg sau ca într-un om reunificat, decât pentru că el și-a găsit această întregire sau calitatea unui om complet în Hristos. Unitatea lumii constă în rațiunea ei comună de realitate creată. Dar această rațiune iese în relief în Hristos, în Care legătura creaturii cu Creatorul se manifestă în gradul culminant și în claritatea maximă. Toată creatura, care are ca trăsătură comună începutul ei în timp, e unită cu Creatorul ei, împărtășindu-se de eternitatea Lui și explicându-se din ea, pentru că e încadrată în Subiectul etern, pentru că El îi descoperă în sine sensurile ei inepuizabile, pentru că mintea Lui omenească poate înainta la nesfârșit în aceste sensuri ale ei în Sine însuși ca Dumnezeu-Cuvântul creator și susținător al ei, pentru că din El pot străluci în mod sensibil în ea noi și noi frumuseți spirituale, curate, negrăit de adânci, de netălmăcit. Ce departe suntem de origenismul platonizant, după care nu se reține pentru viața viitoare decât sufletul, refuzându-se lumea văzută ca fostă temniță a sufletului! Omul are, într-un anumit sens, ca făptură creată, o rațiune comună cu a întregii lumi și ea e unită întreagă cu Dumnezeu-Cuvântul, Care îi descoperă adâncimile infinite". (nota 333, p. 266)

„Căci n-a vindecat numai prin minuni bolile noastre și însușindu-Și prin pătimire slăbiciunile și plătind prin moarte Cel fără de moarte ca un datornic datoria noastră, ne-a eliberat pe noi de multele și înfricoșătoarele vini, ci și învățându-ne în multe feluri, ne-a sfătuit să ne facem cu voia asemenea Lui prin deprinderea de oameni iubitoare și prin desăvârșita iubire a unora față de alții[743]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 11, în *PSB*, vol. 81, p. 61)

„Același a pătimit cu trupul pentru noi, fiind și rămânând pururea Același nepătimitor cu dumnezeirea, ca să fie și mântuirea noastră în moartea Fiului Unuia Născut al lui Dumnezeu (O, ce taină minunată - paradoxală - și negrăită!) și să rămână și slava și identitatea dumnezeiască a ființei Lui una cu a Tatălui, să rămână nemicșorată". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 70)

„Declarăm ale Lui și minunile și pătimirile, ca ale Celui care e Unul, adică ale lui Hristos, Care lucra și cele dumnezeiești, și cele omenești: cele dumnezeiești, trupește, pentru că săvârșea minunile prin trupul nelipsit de lucrarea lui naturală, iar pe cele omenești, dumnezeiește, pentru că primea fără sila firii, cu voia și prin stăpânire, experiența patimilor omenești[744]. Și a Lui e crucea și moartea și mormântul[745] și învierea și înălțarea la ceruri". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea I, ep. 15, în *PSB*, vol. 81, p. 142)

„Și deși e îndrăzneț cuvântul, a ales pentru noi ocara necesară iconomiei (mântuirii) ca mai de cinste decât slava. Căci a făcut din întoarcerea la El a celor rătăciți o cinste covârșitoare și o slavă prisositoare a lui Dumnezeu și prin ea a scos la iveală și a arătat și mai mult slava cea firească a lui Dumnezeu și nimic nu-i este mai propriu rațiunii slavei Lui decât mântuirea oamenilor, pentru care e toată rațiunea și toată taina[746].

---

743. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Maxim vede în purtarea slăbiciunilor și în primirea morții noastre de către Fiul lui Dumnezeu făcut om și o plată a datoriei noastre de ascultare, neachitată de noi, lui Dumnezeu. Dar chiar această suportare a slăbiciunilor și a morții noastre de către El întărește totodată firea noastră. Astfel, prin pătimirile și moartea lui Hristos se împlinesc cele două sensuri ale mântuirii: se arată iubirea reînnoită a omului față de Dumnezeu și se restaurează firea lui. Iar prin învățătura și pilda Sa, Hristos ne ajută și pe noi să revenim la viața adevărată a omului, în același timp bineplăcută lui Dumnezeu, adică ajută la împlinirea acelorași două scopuri, care în fond sunt unul, dat fiind că lui Dumnezeu Îi place tocmai o viață omenească împlinită conform potențelor puse de Dumnezeu în ea". (nota 101e, p. 61)

744. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ar fi putut să nu pătimească, pentru că ar fi putut copleși durerile prin Dumnezeirea Lui. Nu era stăpânit de ele fără voia Lui, cu sila. Ci rămânea mereu stăpân asupra lor. Dar totuși le suporta în toată intensitatea lor. Căci firea Sa omenească avea capacitatea sensibilității pentru durere. Deasupra ei s-a ridicat numai prin înviere". (nota 299, p. 142)

745. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*A Lui e crucea și moartea*. Tot ce se întâmplă în componentele lui sunt ale Lui. Sunt trăite de El. Trăiesc cu sufletul înțepătura din trupul meu. Sufletul îi dă caracterul durerii. Dacă ar fi numai materia trupului, ea n-ar simți durerea. Înțepătura din materie se repercutează ca durere spirituală, dar de origine materială, în suflet. Într-un fel, ipostasul dumnezeiesc simte înțepătura piroanelor din trupul Lui. Dacă n-aș simți durerea din trupul material fără sufletul aflat în el, n-aș simți-o în suflet nici fără materia trupului. Omului i s-a dat materia trupului ca să simtă prin ea durerea în suflet. Poate de aceea a luat și Fiul lui Dumnezeu un trup material". (nota 300, p. 142)

746. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cea mai înaltă rațiune se împlinește în mântuirea oamenilor, care este iubirea între ei și Dumnezeu și de aceea nu se poate înfăptui decât prin iubirea lui Dumnezeu care întrece orice iubire. Rațiunea nu e constatarea rece a unor legături între componentele unei lumi pe care egoismul nostru le-a împreunat cu dezbinarea și cu multe suferințe, ci e forța spirituală care ridică aceste legături la înălțimea care bucură pe toți. Rațiunea *științifică* ia ca realitate fatală o lume coborâtă de păcatul nostru la imprimarea de nenumărate neajunsuri, ca unica lume posibilă, ca lumea fatală. Dar noi putem prin spirit să ridicăm lumea

Și ceea ce-i mai tainic decât tainele e că Însuși Dumnezeu, făcându-Se din iubire om cu adevărat prin asumarea trupului mintal și rațional însuflețit și primind în Sine fără să Se schimbe patimile firii ca să mântuiască pe om și să ni Se dea nouă, oamenilor, pe Sine pildă de virtute și chip viu al bunăvoirii și iubirii față de El și între noi, poate să-i înduplece pe toți spre a răspunde la fel". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 44, în *PSB*, vol. 81, pp. 172-173)

„(...) Mântuitorul putând prin fire, se vădește voind ca om și suferind frica trupească de moarte, voind să arate împreună cu celelalte patimi iconomia (întruparea) curată de nălucire și răscumpărând firea celor osândiți pentru păcatul patimilor ei[747]. Și iarăși, arată pornirea împotriva morții, omorând moartea cu moartea ca să mântuie ceea ce se afla în El prin fire ca om și ca să arate și marele și negrăitul sfat al Tatălui împlinit de El ca Dumnezeu, împlinit trupește. Căci nu ca să pătimească, ci ca să mântuiască S-a făcut în mod principal om: *Părinte, de e cu putință, treacă acest pahar de la Mine, dar să nu se facă voia Mea, ci voia Ta* (*Matei* 26; 30; *Luca* 22, 42)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, „A aceluiași către același Marin", 2, în *PSB*, vol. 81, p. 202)

„Se poate socoti că Cel ce e capul întregului trup Și-a însușit ca Doctor bolile celui suferind până a ne elibera de acestea ca Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru noi, luându-le de la noi și desființându-le cu puterea trupului asumat al Lui[748]. Căci motivul patimilor e îndoit: unul e certarea, altul necinstea. Primul caracterizează firea noastră, al doilea o alterează. Pe primul l-a primit ca om pentru noi, voindu-le ființial, adeverind firea și înlăturând osânda noastră, pe al doilea l-a însușit iarăși în chip iconomic (mântuitor) ca iubitor de oameni, arătându-Se în noi și în modul nostru nevindecat, ci, consumând tot ce e al nostru ca focul ceara, sau ca soarele aburul pământului, să ne transmită cele ale Sale și să ne facă încă de aici nepătimitori și nestricăcioși prin făgăduință[749]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 19, în *PSB*, vol. 81, pp. 303-304)

## Iisus în fața Arhiereului Anna

„Mântuitorul și Domnul nostru Iisus Hristos a păstrat tăcerea în timp ce era învinuit înaintea Arhiereului și *nimic nu răspundea*, fiind convins că toată viața și faptele pe care le săvârșise în mijlocul iudeilor valorau mai mult decât un răspuns oarecare la

---

din această stare. În felul acesta, rațiunea și taina nu sunt ireconciliabile. O iubire prin care cineva se jertfește pe sine pentru alții e și cea mai rațională, dar și cea mai greu de înțeles pentru mentalitatea egoistă cu care neam obișnuit". (nota 347, p. 173)

747. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Hristos n-ar fi murit ca om, ar fi fost posibil ca să nu se creadă în întruparea Lui reală și să nu se vadă răscumpărarea noastră ca scop al întrupării. Dacă n-ar fi învins moartea acceptând-o, nu s-ar vedea pentru ce-ar mai trebui să murim noi. Sau s-ar considera că murind noi nu facem cu El drumul spre înviere. Noi rămânem în afara Lui". (nota 424, p. 202)

748. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nici în firea omului de rând lupta contra celor bune nu e după fire. Cum ar fi deci aceasta în firea asumată de ipostasul Cuvântului? Totuși Hristos Și-a însușit pătimirile noastre din milă". (nota 641b, p. 303)

749. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Patimile caracterizează pe de o parte slăbiciunea firii noastre, pe de alta arată starea noastră de necinste. Slăbiciunea ne-o vindecă Fiul lui Dumnezeu prin tăria răbdării Lui în trup; patimile de necinste le topește făcându-ne nepătimitori, sau curați. Adică sunt în noi patimi ca boli ontologice și patimi ca deprinderi abătute de la calea cea dreaptă a firii. Pe cele dintâi le vindecă, de cele de al doilea ne purifică". (nota 642, p. 304)

acele mărturii mincinoase care i se aduceau și decât orice cuvinte de apărare împotriva pârilor de care era învinuit". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Prefață, în *PSB*, vol. 9, p. 25)

## „Acesta este împăratul iudeilor" (*Matei* 27, 37)

„Că Domnul este Împăratul lui Israel s-a recunoscut și de dușmani, care au însemnat pe cruce mărturisirea împărăției Lui: *Acesta este împăratul iudeilor* (*Matei* 27, 37). Și noi primim mărturia, deși ea pare că micșorează mărirea puterii Lui, mărginind stăpânirea Lui la împărăția lui Israel. Dar nu e așa, ci scrierea aceasta de pe cruce vestește prin parte stăpânirea peste toate, prin faptul că nu adaugă că Acesta e *numai* Împăratul iudeilor. Căci cuvântul, mărturisind fără restrângere stăpânirea peste iudei, a cuprins în mărturisirea aceasta, prin tăcere, și stăpânirea peste toate. Pentru că Împăratul lumii întregi are, fără îndoială, și stăpânirea peste parte". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, Omilia VII, în *PSB*, vol. 29, pp. 204-205)

## Pătimirile și răstignirea lui Hristos pe cruce[750]

„Oare de ce fusese nevoie de chinuri pentru suportarea morții? Voia desigur ca plecând să ducă până la capăt plăcerea răbdării". (TERTULIAN, *Despre răbdare*, III, în *PSB*, vol. 3, p. 184)

„Cununa aceasta de spini este dușman celor care uneltesc împotriva Domnului; și i-a împiedicat; cununa aceasta de spini este prieten celor care fac parte din Biserica Lui; și i-a înconjurat pe ei cu zid de apărare; cununa aceasta de spini este floare pentru cei ce cred în Cel care a fost slăvit; dar cununa aceasta de spini însângerează și pedepsește pe cei care nu cred. Da, cununa aceasta de spini este simbol al faptei Lui de Stăpân; El a purtat pe capul și în mintea trupului Său toate răutățile noastre, cu care ne-am rănit. Că El, cu patima Lui, ne-a izbăvit de sminteli, de păcate și de niște spini ca aceștia. Nimicind pe diavol, Domnul întreabă pe bună dreptate, cu mândrie, zicând: *Unde-ți este, moarte, boldul?* (*1 Corinteni* 15, 55)". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea a II-a, cap. VIII, 74.2, în *PSB*, vol. 4, p. 273)

„(...) că nu ne-a fost făcut cunoscut Cuvântul fără lemnul crucii; Cuvântul, viața noastră, a fost atârnat de lemnul crucii (*Deuteronomul* 21, 22-23; 28, 66; *Faptele Apostolilor* 5, 30; 10, 39; *Galateni* 3, 13), spre credința noastră". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, V, cap. XI, 72.3, în *PSB*, vol. 5, p. 352)

---

750. Răstignirea pe cruce este cel mai important moment din activitatea mesianică a lui Iisus Hristos. Ea constituie jertfa supremă prin care Fiul lui Dumnezeu Cel Întrupat ia asupra Sa păcatele lumii și împacă pe om cu Creatorul. Mântuitorul purta pe cruce păcatele întregii lumi. „Numai Cel fără de păcat putea să moară pentru păcătoși" (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilia 38 la 1 Corinteni*, 2, *PG* LXI, 324). Pe Golgota Hristos a fost în același timp și jertfă și preot jertfitor; jertfă după trup și preot după Duh, iar crucea a fost altar (cf. Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Despre Cruce, PG* XLIX, 398-400). Descrierea pătimirilor și a morții Domnului nostru Iisus Hristos pe cruce ocupă un loc important în literatura patristică. În acest sens, Sfântul Ioan Gură de Aur spune: „Pătimind Fiul ceea ce a pătimit, este cu mult mai mare și mai însemnat decât a face lumea și a o crea din ceea ce nu era" (*Omilia 4 la Evrei*). Îndurând toate pedepsele rezervate umanității păcătoase, Fiul lui Dumnezeu ispășește pe cruce, prin jertfa Sa, vina păcatului strămoșesc, căci pentru aceasta se coborâse Fiul lui Dumnezeu din cer, ca să se jertfească pentru întreg neamul omenesc, împăcându-l cu Dumnezeu și deschizându-i calea spre mântuire. Mântuitoarele pătimiri ale Domnului se încheie cu Învierea Sa din morți, temeiul nădejdii noastre în învierea morților (*1 Corinteni* 15). (n.n.)

„El a fost *preaslăvit*, însă, când s-a suit pe cruce și a îndurat moartea. Vrei să știi cum a fost preaslăvit? El singur spunea: *Părinte, venit-a ceasul! Preamărește pe Fiul Tău ca și Fiul să Te preamărească* (*Ioan* 12, 1). Patimile Sale au fost, deci, pentru El o slavă, numai că această slavă n-a fost strălucitoare, ci smerită. Se spune doar despre El: *S-a smerit pe Sine până la moarte și încă moarte pe cruce* (*Filipeni* 2, 8)". (Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, Omilia VI, cap. I, în *PSB*, vol. 6, p. 95)

„Socrate știa dinainte că dacă bea venin din cucută va muri și ar fi putut, dacă ar fi urmat sfatul lui Kriton, să fugă din temniță și să nu i se întâmple nimic, dar a hotărât – așa cum credea că-i preferabil – că ar fi mai bine pentru el să moară ca filosof, decât să ducă o viață potrivnică filosofiei lui[751]. Tot așa și Leonida, conducătorul spartanilor, își dădea seama dinainte că în curând el și cei care-l însoțeau vor muri la Termopile, în schimb o viață rușinoasă nu avea nicio valoare în ochii lui, de aceea a zis către ai săi: *să prânzim în trupuri, căci de cinat vom cina în infern!*[752] Și dacă vrei să mai strângi astfel de istorii, atunci să știi că vei găsi multe[753]. Or, dacă Iisus și-a văzut de mai înainte patimile și nu le-a ocolit, dacă și-a dat seama de ele încă dinainte și totuși le-a întâmpinat curajos, de ce te mai miri?" (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, cap. XVII, în *PSB*, vol. 9, pp. 115-116)

„Celsus adaugă: *Ce vorbe asemănătoare*[754] *a rostit Dumnezeul vostru în timpul patimilor Lui?* I-am putea răspunde că tăcerea Lui în timpul atâtor bătăi și a atâtor batjocuri dovedește mai multă statornicie în răbdare, decât toate cuvintele rostite de elinii puși la cazne, dacă Celsus va acorda crezare istorisirii sincere cu care ele au fost descrise de către niște bărbați sinceri, căci ei au relatat în chip corect o serie de fapte ieșite din comun, iar în numărul acestora trebuie subliniată și tăcerea cu care a îndurat Iisus chinurile, căci a fost batjocorit și îmbrăcat cu hlamidă roșie, I s-a împletit o cunună de spini, care I s-a pus pe cap, iar în același timp I s-a înmânat un toiag de trestie sub formă de sceptru (*Matei* 27, 14, 28-29), în timpul tuturor acestor chinuri El a dovedit cea mai mare blândețe, fără să rostească niciun cuvânt jignitor și fără să se arate câtuși de puțin supărat pe călăii care-L maltratau". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VII-a, cap. LV, în *PSB*, vol. 9, pp. 490-491)

„E mult mai bine să spunem că puterea Cuvântului n-a avut nimic de pătimit de pe urma trupeștilor patimi, la fel cum, în pilda luată de noi, razele de lumină ajunse din cer pe pământ nu suferă nimic la atingerea tinei, a mocirlelor sau a cine știe căror necurății. Oricine e în drept să spună că și ele-s luminate de razele soarelui; numai că lumina nu suferă nicio întinare – și nici soarele – din întrepătrunderea lor cu elementele corporale". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, „Despre Sfântul Mormânt", 14.10, în *PSB*, vol. 14, p. 235)

„Minunează-te de iubirea de oameni a Cuvântului, că pentru noi e defăimat, ca noi să ne bucurăm de cinste". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. V, XXXIV, în *PSB*, vol. 15, p. 129)

---

751. Nota Pr. T. Bodogae: „Platon, *Criton* 44-46, trad. *rom.* St. Bezdechi, București, 1932, p. 13". (nota 80, p. 115)

752. Nota Pr. T. Bodogae: „Seneca, *Epistole*, 82, 21".

753. Nota Pr. T. Bodogae: „Forma scrierilor lui Plutarh (*Moralia* și *Viețile paralele*) era vie și în conștiința contemporanilor". (nota 82, p. 116)

754. Celsus înșirase câteva nume de personalități, precum: Orfeu, Homer, Aristocreon, Epictet etc. (n.n.)

„Flămânzii erau hrăniți, și Cel care-i hrănea era prigonit și dușmănit; demonii erau alungați, și se uneltea împotriva Celui care poruncea demonilor; leproșii erau curățiți, șchiopii umblau, surzii auzeau și orbii vedeau, iar Binefăcătorul ea alungat. În cele din urmă au dat morții pe Cel care a dăruit viața, au bătut cu bice pe Liberatorul oamenilor și au osândit pe Judecătorul lumii". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, omilia a XI-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 462)

„Că a îndurat atunci cele mai mari ocări. Nu I-a fost batjocorit numai un mădular, ci tot trupul. Capul, cu cunună de spini, cu trestie, cu pălmuiri; fața, cu scuipări; obrajii, cu palme; tot trupul cu biciuiri, cu îmbrăcare cu hlamidă și închinăciuni fățarnice; mâna, cu trestia pe care I-au dat-o să o țină în loc de sceptru; în sfârșit, cu datul oțetului. Poate fi oare ceva mai cumplit decât acestea? Poate fi, oare, o ocară mai mare? Cele săvârșite atunci depășesc orice cuvânt. Ca și cum s-ar fi temut să nu lase ceva nefăcut din îndrăzneața lor faptă, iudeii săvârșesc totul; pe profeți i-au omorât cu mâinile lor, iar pe Hristos, pe temeiul hotărârii judecătorului; ajung ucigași și osândesc pe Hristos; Îl osândesc și cu gura lor și cu gura lui Pilat, spunând: *Sângele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri* (*Matei* 27, 25). Tăbărăsc asupra Lui și-L ocărăsc; Îl leagă și-L târăsc; ei sunt vinovați că ostașii Îl ocărăsc; Îl pironesc, Îl înjură, își bat joc de El, Îl batjocoresc. Pilat n-a hotărât aceasta; dar ei fac toate acestea de la ei; ei sunt totul: și acuzatori și judecători și călăi". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXXVII, I, în *PSB*, vol. 23, p. 974)

„*Dat-au spre mâncarea Mea fiere și spre setea Mea M-au adăpat cu oțet* (*Psalmii* 68, 25). Dar nici evanghelistul Ioan nu spune că a băut; că nu-i nicio deosebire între a gusta și a bea; amândouă cuvintele arată unul și același lucru.

Și totuși nebunia lor nu s-a oprit aici, ci, după ce L-au dezbrăcat, după ce L-au răstignit și după ce I-au dat oțet, merg mai departe; chiar când Îl văd atârnat pe cruce Îl ocărăsc și ei și cei ce treceau. Dar ceea ce era mai cumplit decât toate era că Hristos pătimea acestea sub învinuirea de amăgitor și înșelător, de îngâmfat, de om care s-a lăudat în zadar cu cele ce spunea. De aceea L-au și răstignit în fața întregului popor, ca să-L facă de râs înaintea tuturor celor ce-L vedeau; de aceea s-au slujit de mâinile ostașilor, ca furia lor să crească și prin această judecată publică.

Ce inimă n-ar fi muiat mulțimea care-L urma pe Iisus și plângea? Această mulțime, da, dar nu pe aceste fiare! De aceea și Domnul pe aceia îi învrednicește de răspuns, dar pe aceștia, nu!" (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXXVII, I-II, în *PSB*, vol. 23, p. 975)

„Dacă moartea lui Hristos n-ar fi fost în mod propriu și adevărat o faptă a voii iudeilor și rodul îndrăznelii lor bolnave, ci, cum o socotesc unii, a hotărârii dumnezeiești[755], care i-a condus la aceasta, cum n-ar trebui să se împlinească dintr-o necesitate

755. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă răstignirea lui Hristos s-ar fi produs pentru că așa a hotărât Dumnezeu, că n-ar fi fost efectuată prin oameni, deci ei nici n-ar merita să fie pedepsiți. Faptul că nu prin necesitatea divină s-a produs răstignirea este o dovadă că Hristos s-a ferit ca om de moarte. El, ca Dumnezeu, a acceptat moartea, cu toată ferirea Lui ca om de ea, dar n-a impus-o. În ferirea de moarte ca om, și în acceptarea ei ca Dumnezeu se arată iubirea lui Dumnezeu, atotputernicia Lui, ca și libertatea oamenilor care I-au impus-o, deci vina lor. Căci acceptă moartea ca Dumnezeu pentru umanitatea Sa, nu ca pe o descompunere definitivă a umanității, ci pentru a învinge moartea. Iar lăsând pe oameni să-L omoare ca om, le lasă libertatea. Moartea

ceea ce se arată că a fost prin oameni, și nu altfel? Apoi, spune-mi, cum ar mai pedepsi pe unii cu dreptate, odată ce ar apărea că servesc hotărârilor de neocolit ale lui Dumnezeu? Apoi, cum ar mai apărea nefericit și ar fi fost mai bine să nu se fi născut omul acela prin care s-a vândut Hristos (*Matei* 26, 24)?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 381)

„Numai Hristos are, ca Dumnezeu, puterea să ne dăruiască toate bunătățile. Și foarte bine spune, în loc de: a fost răstignit, că a fost înălțat[756]. Celor ce L-au ucis le-a ținut taina neînțeleasă, căci nu erau în stare să o priceapă[757]. Dar celor mai cuminți le-a dat putința să înțeleagă că va pătimi din pricina tuturor și pentru toți. Și socotesc că cineva va putea zice – și foarte drept – că moartea pe cruce este înălțarea în renume și în slavă. Hristos e preaslăvit și pentru aceasta, aducând omenirii multe bunătăți, prin care îi atrage pe oameni spre Sine, deci nu-i aduce altuia ca ucenici[758]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în *PSB*, vol. 41, p. 780)

„Ce spune deci cuvântul: *Ca bucuria Mea să fie în voi* decât că Unul-Născut S-a făcut ca noi, adică om, lipsit doar de păcat, voind să rabde și să pătimească toate câte I-a dat blestemata nebunie a iudeilor să încerce. Căci îl vom afla batjocorit și prigonit și supus la osânde grele, scuipat, bătut și biciuit, și, la urma tuturor, pironit din cauza noastră și pentru noi pe cruce. Dar toate aceste grele încercări nu L-au dus la o durere care să-L facă să nu îndure, ci L-au lăsat plin de bucuria și mulțumirea cuvenită Lui, deoarece a văzut mulțimea celor ce se mântuiesc, împlinind voia lui Dumnezeu-Tatăl. De aceea Și-a făcut necinstea bucurie și a socotit durerile o dulceață[759]. Deși au fost multe și foarte crude îndrăznelile împotriva Lui, vom afla scris că Iisus Se veselea și a

---

se arată prin aceasta nu atât o fatalitate a naturii, cât un produs al libertății umane, sau al omului ca persoană, putând merge până la a descompune compusul uman, însă nu până la desființarea lui totală și definitivă. Mai trebuie notat și faptul că Hristos se ferește ca om de moarte, dar o voiește ca Dumnezeu, pentru umanitatea Sa, nu arată o contradicție în El, căci ferirea de moarte a umanului nu e contrară voii lui Dumnezeu, odată ce Dumnezeu a făcut pe om spre a ține la viața lui. Dar nici voirea morții de către Hristos, pentru umanitatea Sa, nu contrazice firii acesteia, căci voiește ca Dumnezeu moartea Sa ca om, pentru a învinge moartea din păcat". (nota 684, p. 381)

756. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos, prin răstignire, nu este înălțat numai fizic pe cruce, ci și spiritual. Căci Se înalță prin aceasta la suprema iubire de oameni și la predarea Lui ca om lui Dumnezeu. Prin renunțarea la viața pământească, dăruindu-Se lui Dumnezeu pentru oameni, Se unește la maximum cu Dumnezeu și cu oamenii, sau Se unește cu Dumnezeu, având alături și pe oamenii care se vor uni cu El. Înălțarea pe cruce e începutul înălțării ca om la cer, sau e înălțarea spirituală ca om la cer, sau la Dumnezeu-Tatăl". (nota 1482, p. 780)

757. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ei judecau trupește, nu vedeau cele spirituale. Căci nu vedeau pe Hristos decât ca om și nu puteau sesiza adâncimile Lui dumnezeiești". (nota 1483, p. 780)

758. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos, lăsându-Se răstignit din iubire față de oameni, le arată iubirea pe care le-o va arăta în veci și, prin aceasta, îi atrage la El, unindu-i și pe ei împreună cu Sine (ca om) cu Tatăl. Îi atrage Hristos la El, căci în El este totul, și iubirea nesfârșită. Nu-i atrage spre altcineva decât spre El. Nu face cum fac ucenicii, care-i atrag spre Hristos, ca spre altcineva, ei neputându-le da nemărginirea. În Fiul au totul, căci, fiind El născut din Tatăl și de o ființă cu Tatăl, au în El tot ce este și în Tatăl, sau sunt atrași totodată spre Tatăl". (nota 1484, p. 780)

759. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cele mai cumplite dureri trupești pot fi însoțite de o bucurie sufletească atunci când cel ce le suferă știe că ele aduc un folos celor iubiți. Aceasta face suportabile durerile trupești, oricât ar fi ele de mari. Aceasta s-a petrecut în mod desăvârșit cu Hristos. Conștiința că prin durerile Lui ne poate scăpa de moarte, I le-a făcut suportabile, deși nu au fost mai mici ca ale oricărui om. De aceea nu a căutat să scape de ele. Căci puterea de a le răbda cu mulțumire venea din conștiința că prin ele ne va scăpa de moarte, la care se adăuga iubirea Lui față de noi, o iubire cum nimeni nu mai putea avea". (nota 1793, p. 949)

zis: *Te slăvesc pe Tine, Părinte, Doamne al cerului și al pământului, căci ai ascuns acestea de cei înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor. Da, Părinte, căci așa a fost bunăvoirea înaintea Ta* (*Matei* 11, 25-26). Auzi că, deoarece vedea odinioară înțelepțiți pe cei ce erau prunci și fără minte, aduce mulțumire pentru noi Tatălui, Care ne mântuiește? Dar să ne amintim și de timpul când străbătea ținutul samarinenilor și, obosit de călătorie, ședea lângă fântâna lui Iacov, precum s-a scris (*Ioan* 4, 6). O femeie I-a împlinit dorința de-a scoate apă și I-a spus cele cuvenite, iar mulțimea samarinenilor ce-L aștepta L-a făcut să uite de mâncarea necesară. Căci ce a spus către ucenicii care Îl îndemnau să se împărtășească de mâncare: *Mâncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis pe Mine și să săvârșesc lucrul Lui* (*Ioan* 4, 34)? Oare nu se vede și de aici că își făcea o plăcere și o bucurie din împlinirea voilor părintești, adică din readucerea la mântuire a celor alunecați în pierzanie?[760] Nu e nicio îndoială". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, în *PSB*, vol. 41, pp. 949-950)

„Căci I se aduce necinste pentru noi, deoarece El ridică păcatul nostru, după cuvântul Proorocului, și pentru noi suferă dureri (*Isaia* 53, 4). Căci, precum a pricinuit desființarea morții, predând trupul Său morții, socotesc că la fel pălmuirea, prin care se împlinește necinstea lui Hristos, desființează necinstirea venită asupra noastră pentru neascultarea și păcatul răutății de la început. Căci cel de o valoare egală cu a tuturor Se lasă necinstit pentru toți, dar socotesc că s-ar cutremura toată creația dacă ar fi chemată la simțirea unei astfel de îndrăzneli[761]. Căci Domnul slavei a fost pălmuit de mâna lipsită de respectul evlaviei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1087)

„A fost biciuit cu nedreptate, ca să ne scape pe noi de la pedeapsa dreaptă. A fost supus batjocurii și a fost pălmuit, ca noi să scăpăm de păcatul ce s-a sădit în noi[762]. Căci cugetând drept, vom crede că toate pătimirile lui Hristos au fost pentru noi, având puterea să ne scape în chip binecuvântat de cele ce ni se întâmplă pentru despărțirea noastră de Dumnezeu. Căci precum Cel ce nu știa de moarte a ajuns să desființeze moartea tuturor (fiindcă Unul a murit pentru toți), așa e drept să înțelegem

760. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Bucuria Tatălui este să facă fericiți pe oameni, împărtășindu-le bunătățile Lui, prin jertfa Fiului Său. Dar această bucurie a Tatălui, care constă în a face fericiți pe oameni, era și o bucurie a Fiului Lui. Bucuria e străină de egoism. Dar bucuria deplină nu e numai comuniunea între doi, ci și cu al treilea, deosebit de ei. Fiul face bucurie Tatălui pentru că Se bucură de fericirea oamenilor. Deci Fiul face bucurie Tatălui, făcând fericiți pe oameni, cum vrea Tatăl. În relația celor trei Persoane dumnezeiești cu oamenii avem prelungită comuniunea dintre Ele. Duhul face bucurie Tatălui, bucurându-Se și El de Fiul, sau Fiului, iubind și El pe Tatăl spre a face bucurie Fiului". (nota 1794, p. 950)

761. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă am trăi în mod real solidaritatea noastră cu Hristos, precum o trăiește El cu noi, ne-am cutremura de trăirea de către El a necinstirii noastre și de pedeapsa ei, cum se cutremura El. E implicată în această cutremurare simțirea grozăviei păcatului nostru. Mărimea nemărginită a iubirii Lui față de noi se arată în suportarea pedepsei pentru păcatul nostru, cu toată lipsa Lui de păcat. Simțind această solidaritate cu Hristos, simțim totodată grozăvia nesimțirii făpturii necredincioase care refuză să vadă în obrazul Lui pe Însuși Dumnezeu". (nota 2052, p. 1087)

762. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin răbdarea unor pedepse nedrepte a întărit firea noastră în Sine. Această întărire ni s-a transmis și nouă ca, ocolind păcatul, noi să scăpăm de pedepse. A suferit batjocuri de la oameni păcătoși ca, întărindu-ne prin comunicarea răbdării Lui, să râdem noi de satana, care nu reușește să ne determine să păcătuim.E biciuit și batjocorit Ipostasul sau Persoana Fiului lui Dumnezeu în firea omenească. Deci le simte acestea Fiul lui Dumnezeu ca om, desigur cu voia Sa, pentru ca să ne arate că le biruiește prin răbdare omenească". (nota 2080, p. 1103)

că Domnul a pătimit acestea toate pentru noi, ca să ne scape pe toți și de biciuiri, și de necinstire. Fiindcă în oarecare mod *prin rănile Lui noi toți ne-am vindecat*, după cum s-a scris (*Isaia* 53, 5). Căci toți eram rătăciți, fiecare pe calea lui, cum zice Prorocul Isaia (*Isaia* 53, 6), și Domnul S-a jertfit pentru păcatele noastre și *a fost pedepsit pentru mântuirea noastră* (*Isaia* 53, 5). Și-a dat spatele Său spre biciuiri și fața Sa spre pălmuiri, precum zice același (*Isaia* 50, 6). Deci ostașii, luându-L pe Iisus ca pe un pretendent la tron, își bat joc de El în chip ostășesc. De aceea I s-a pus pe cap o cunună de spini, care e semn al împărăției pământești. Iar cu mantia de purpură L-au îmbrăcat ca semn al porfirei regale, dar și ca pricină de batjocură, căci veneau către El, zicând: *Bucură-Te, regele iudeilor.*

Am aflat că unora le place să spună despre cununa de spini că înseamnă și mulțimea închinătorilor la idoli care va fi ridicată de Hristos ca într-o diademă, prin credință în El. Aceasta reprezintă neamurile care poartă încă spini, arătându-se că nu poartă roadele credinței, ci se fac mai degrabă hrană a focului atotconsumator, cum se întâmplă și cu grămada de buruieni din câmpuri și cu spinii care cresc fără să fie cultivați. Iar mantia de purpură spun că arată împărăția lui Hristos, care se va întinde peste întreaga lume. Vom admite orice interpretare care nu se bate de la adevăr și care nu va fi considerată ca nefolositoare. Deci nu trebuie respins nici acest mod de înțelegere, care are în sine o semnificație adâncă[763]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 1103-1104)

„*Deci după ce a luat oțetul, Iisus a zis: Săvârșitu-s-a,*
*Și plecându-Și capul, Și-a dat duhul* (*Ioan* 19, 30)[764]

După ce s-a adăugat și acest chin la celelalte, Mântuitorul zice: *Săvârșitu-s-a*, adică măsura necredinței iudeilor și mărimea excesivă a urii împotriva Lui[765]. Căci ce lăsaseră iudeii neîncercat? Ce n-a fost gândit din cele ce au înaintat până la capătul neomeniei? Ce mod de lovituri a rămas nefolosit, ce ultimă ocară n-au folosit?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 1128-1129)

„*Deci iudeii, fiindcă era vineri, ca să nu rămână trupurile sâmbăta*
*pe cruce, căci era mare ziua sâmbetei aceleia, au rugat pe Pilat*
*Să le zdrobească fluierele picioarelor și să-i ridice* (*Ioan* 19, 31)[766].

Fericitul Evanghelist nu spune acestea ca să mărturisească evlavia pentru zilele

763. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cununa de spini și hlamida purpurie au multe înțelesuri. Ele nu sunt numai un chin și o batjocură primite de Hristos pentru noi, ci și ceea ce îi pricinuim noi Lui. Spinii sunt păcatele noastre care Îl înțeapă. Și-L înțeapă și Îl îndurerează și batjocura căreia suntem supuși noi, căci aceasta trece asupra Lui. Iar El, suferindu-le, Se face cu adevărat împărat asupra păcatelor noastre și asupra noastră, de credem în El. Iar hlamida de purpură falsă închipuie împărăția noastră iluzorie, noi închipuindu-ne că suntem stăpâni peste noi înșine, sau chiar peste alții. Pe noi ne face de râs, dar primită de El, îl arată ca împărat peste noi". (nota 2081, p. 1104)

764. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Manifestarea urii iudeilor nu putea merge mai departe împotriva lui Hristos, după ce El le-a răbdat pe toate până la moartea cu trupul". (nota 2133, p. 1128)

765. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Mai mult decât a duce pe Cel urât la moartea cea mai dureroasă și de a-L batjocori și chinui în cele mai extreme feluri, chiar în timpul pătimirii morții, nu poate face cineva. Și-a epuizat toate formele și gradele urii. Iar Acela, răbdându-le pe toate, S-a arătat mai tare ca toate". (nota 2134, p. 1128)

766. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sub pretextul unui act de evlavie, adică al respectării sâmbetei Paștilor, căpeteniile evreilor cer să li se dea favoarea de a produce celor apropiați de moarte o și mai mare și mai crudă durere. Cer să-și împlinească pofta celei mai mari cruzimi, ca un motiv de pietate". (nota 2143, p. 1123)

sfinte a sălbaticilor și neîmblânziților iudei obișnuiți să omoare printr-o cruzime deosebită, ci ca să arate iarăși pe cei ce preferau – cum spusese Hristos – cu neînțelegere și nepricepere, să strecoare țânțarul și să înghită cămila (*Matei* 23, 24). Căci arată că nu dau nicio atenție celor mai mari și mai cumplite fapte ale necredinței, dar se interesează în amănunt de cele mai mici abateri, vădindu-se nepricepuți în amândouă privințele. Și dovada este la îndemână. Căci iată-i omorând pe Hristos, dar dând cea mai mare atenție respectării sâmbetei. Disprețuiesc prin îndrăzneli mai presus de cuvânt pe Dătătorul Legii, dar se prefac că respectă Legea. Cei ce vor să distrugă pe Domnul zilei celei mari par că respectă sâmbăta aceea, care era o zi mare, și cer o favoare care se potrivea cruzimii lor: cer lui Pilat să zdrobească fluierele picioarelor, provocându-le o durere și mai mare ca mijloc spre moarte, printr-un act de nesuportat, celor atât de slăbiți prin chinurile de mai înainte". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 1133-1134)

## „Părinte, de este cu putință, să treacă de la Mine acest pahar, dar nu precum Eu voiesc, ci precum voiești Tu" (*Matei* 26, 39)

„*Părinte, de este cu putință, treacă paharul acesta de la Mine.* Iar pentru cea de a doua sunt mai multe: *Dar nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voiești* și *Părinte, dacă nu este cu putință să treacă acest pahar ca să nu-l beau, facă-se voia Ta.* Și nu trebuie să uităm că nu se spune simplu *să treacă de la Mine acest pahar*, ci trebuie să reținem întreagă exprimarea plină de evlavie și de ascultare: *Părinte, de este cu putință, să treacă de la Mine paharul acesta.* Știu că se poate interpreta pasajul acesta și în chipul următor: când și-a dat seama de nenorocirile îndurate de popor și de cetatea Ierusalimului, ca pedeapsă pentru nelegiuirile pe care au îndrăznit să le săvârșească împotriva Lui, în marea Lui dragoste pentru ei, Mântuitorul a vrut să ferească poporul de toate relele care-l amenințau și a zis: *Părinte, dacă este cu putință, treacă de la Mine paharul acesta*, ca și cum ar fi spus: întrucât nu voi putea bea paharul pedepsei fără ca Tu să-Ți întorci fața de la întreg poporul, atunci Te rog ca, dacă se poate, să treacă de la Mine paharul acesta, pentru ca partea moștenirii Tale să nu fie cu totul părăsită de Tine din pricina relelor pe care Mi le-au pricinuit ei Mie". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, cap. XXV, în *PSB*, vol. 9, p. 123)

„*Părinte, de este cu putință, să treacă de la Mine acest pahar, dar nu precum Eu voiesc, ci precum voiești Tu* (*Matei* 26, 39). Că, întrucât era Dumnezeu, Cuvântul era nemuritor și incoruptibil și nu știa să Se teamă de moarte, socotesc că e cu totul evident tuturor. Dar, ca Cel ce Și-a însușit trupul, primește să rabde cele proprii trupului și, aflată la poartă, lasă moartea să-L înspăimânte, ca să Se arate cu adevărat om. De aceea zice: *De e cu putință, să treacă de la Mine paharul acesta.* De se poate, zice, Părinte, să le restitui viața celor căzuți în moarte fără să sufăr moartea, de poate muri moartea fără să mor Eu, se înțelege cu trupul, să treacă paharul, dar dacă nu s-ar putea aceasta altfel, să nu fie cum voiesc Eu, ci precum Tu voiești. Vezi cum firea omului este fără putere chiar aflându-se în Hristos? Dar e adusă, prin Cuvântul unit cu ea, la buna îndrăznire dumnezeiască prin bunăvoirea lui Dumnezeu și Tatăl. Și nici de lucrurile nevrute nu M-am ferit, zice, ca să dobândesc, pe seama celor credincioși, viața veșnică și învierea din morți, desființând stăpânirea morții. Ce era deci și nevrut și voit de Hristos? Necinstirea din partea iudeilor, calomniile, înjurăturile, minciunile,

biciuirile, batjocurile și, pe lângă acestea, intrigăriile și, cea din urmă dintre toate, moartea cu trupul. Căci toate le-a răbdat Hristos cu voia pentru noi[767]. Dacă s-ar fi putut să dobândească ceea ce voia pentru noi fără pătimire, n-ar fi voit să pătimească. Dar deoarece iudeii au îndrăznit numaidecât și necondiționat cele ce s-au petrecut cu El, primește să pătimească, deci face voit ceea ce nu voia, pentru folosul ce rezultă din pătimire, binevoind cu El Dumnezeu și Tatăl și consimțind și El cu toată râvna la suportarea de către Fiul a tuturor celor ce erau necesare pentru mântuirea tuturor[768]. În aceasta vedem nemăsurata bunătate a firii dumnezeiești, care nu se ferește să accepte pentru noi și ceea ce e de respins. Și e îndrumată spre un cuget viguros ca să nu îngăduie voii ei ceea ce-i place, ci să tindă spre scopul dumnezeiesc și să alerge spre ceea ce ne cheamă legea Făcătorului. Că aceste spuse sunt adevărate, poți afla și din ceea ce se adaugă: *Căci duhul, zice, este osârduitor, dar trupul este neputincios* (*Matei* 26, 41). Fiindcă Hristos știa că e departe de demnitatea dumnezeiască a se socoti că poate fi învinsă de moarte și a simți frica de ea, de aceea a adăugat la cele spuse cel mai cald îndemn. Spunând că trupul e slab pentru însușirea proprie firii lui, a adăugat că duhul e râvnitor, neștiind să pătimească nimic din cele ce fac nedreptate. Vezi cum pentru Hristos moartea era nedorită din pricina trupului și a lipsei de slavă provenită din pătimire, dar totodată era voită, mergând până la dorirea fericirii de dincolo de tot ce e în lume, sau a mântuirii și a vieții, și având în aceasta bunăvoirea Tatălui?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, pp. 373-374)

„Învățând că moare pentru toți în mod voit, Își arată prin această voire firea dumnezeiască, dar pentru patimile de pe cruce și pentru ferirea de moartea trupului, spune că sunt nevrute[769]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 380)

„Precum moartea nu s-ar fi desființat dacă n-ar fi murit Mântuitorul, așa trebuie să se gândească și despre patimile trupului. Căci dacă nu S-ar fi temut, firea Lui omenească nu s-ar fi eliberat de teamă. Dacă nu S-ar fi întristat, firea nu s-ar fi izbăvit de întristare. Dacă nu S-ar fi tulburat și speriat firea Lui omenească, nu ar fi ajuns vreodată liberă de ele. Și pentru toate cele ce se întâmplă omenește, vei afla potrivindu-se aceeași rațiune din Hristos. Patimile omenești ale trupului se mișcă nu ca să stăpânească în El așa cum stăpânesc în noi, ci ca să se desființeze, prin puterea Cuvântului

767. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Toate erau nedorite și, în același timp, acceptate cu voia. Căci putea să nu le accepte. Omul obișnuit suportă multe greutăți și chiar moartea, fără să vrea. Astfel, chiar dacă suportă moartea de bună voie pentru cineva, de murit tot trebuie să moară. Și nu suferă cele grele exclusiv pentru alții, ca Hristos". (nota 671, p. 373)

768. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Era de trebuință pătimirea lui Hristos pentru mântuirea oamenilor, căci iudeii nu se rețineau de la prigonirea Lui pentru această lucrare a Lui și pentru că oamenii înșiși, numai zguduiți de suferința Lui pentru mântuirea lor, au fost câștigați la credința în El. Deci acestea nu erau voite de Hristos, dar le-a acceptat cu voia, pentru că era necesară această suferință pentru mântuirea lor. Și Tatăl Și-a dat și El consimțământul la suferința Fiului Său Unul-Născut pentru mântuirea oamenilor, ca să se facă fii ai Săi cu voia Sa". (nota 672, p. 374)

769. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin dumnezeire, Hristos voiește moartea umanității Sale pentru noi, ca s-o învingă; prin umanitate se ferește de ea. Dar prin dumnezeire voiește moartea cu trupul, deci dă și trupului puterea s-o accepte. Astfel, în trupul însuși sau în umanitatea Sa e și ferirea de moarte, dar și acceptarea ei. Iar în această îndoită simțire, în care primește și învinge moartea, se manifestă Persoana cea unică a lui Hristos, în Care sunt trăite unitar cele două simțiri și voiri". (nota 682, p. 380)

sălășluit în trup, firea lui omenească, ridicându-se la o stare mai bună[770]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în *PSB*, vol. 41, p. 778)

„Să auzim și ceea ce ne învață clar Chiril, învățătorul Alexandriei, în capitolul 24 al *Tezaurului*: *Când deci Se arată temându-Se de moarte și zicând: «De e cu putință, să treacă de la Mine acest pahar», înțelege iarăși că a învățat că trupul, care se teme de moarte, e purtat de Dumnezeu-Cuvântul care nu pătimește de această frică. Fiindcă a spus către Tatăl: «Nu precum Eu voiesc, ci precum Tu voiești». Căci nu Se temea de moarte întrucât este Cuvântul și Dumnezeu și Se grăbea să ducă la capăt iconomia. Fiindcă aceasta este voia Tatălui. Dar are și voința de a nu muri, pentru că trupul se ferește în chip natural de moarte.* Iar explicând pe marele Evanghelist Ioan (*Ioan* 12, 27), zice: *Același Hristos a vorbit despre aceasta învățând că a muri pentru toți e un lucru voit, pentru că a fost sfatul firii dumnezeiești; dar e și un lucru care nu e voit, din pricina patimilor de pe cruce și le-a zis acestea referitor la trup care se ferea de moarte.*

Iar dumnezeiescul episcop Severian al Cabalei explică cuvintele: *Părinte, să treacă de la Mine acest pahar* și: *Părinte, izbăvește-Mă de ceasul acesta* (*Ioan* 12, 27), zicând: *Domnul închide de mai înainte gura ereticilor ca să arate că a îmbrăcat trupul acesta mult pătimitor, care se teme de moarte, care tremură de chinul morții, care se întristează și se tulbură gândind la sfârșitul vieții. De aceea zice: «Acum sufletul Meu s-a tulburat, întristat e sufletul Meu până la moarte». Nu Dumnezeirea Mea, căci Dumnezeirea este netulburată și neînfricată. «Căci Duhul, zice Domnul, e râvnitor, iar trupul slab». Deci arată două voințe: una dumnezeiască și alta omenească*". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 12, în *PSB*, vol. 81, p. 265)

„(...) Ioan Gură de Aur care învață: *Cuvintele* (*Matei* 26, 36-39 – n.n.) *nu arată numai o întristare până la moarte, ci două voințe. Căci dacă spusa s-ar referi la Dumnezeire, ar fi în ea o contradicție. Dar dacă se referă la trup, cele spuse au un sens. Căci nu se poate reproșa trupului că îi este frică de moarte. Fiindcă aceasta ține de firea lui. Iar el arată toate ale firii, afară de păcat; și încă cu mare îmbelșugare*[771].

Nici pe Chiril din Alexandria, care învață cu înțelepciune: *Aceasta era voia Tatălui: să ducă la capăt iconomia. Căci de ea ține și să nu voiască (Hristos) să moară, pentru faptul că trupul se ferește în mod natural de moarte*[772]. Și: *Voia deci să moară pentru toți pentru că acesta era sfatul firii dumnezeiești, dar nu voia din pricina trupului care se ferea în chip natural de moarte*". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 12, în *PSB*, vol. 81, pp. 270-271)

---

770. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu se poate spune despre om că, dacă nu i-ar fi frică, n-ar învinge frica și celelalte pentru că el nu poate să nu aibă frică. Și dacă n-ar avea frică, n-ar avea ce învinge. Aceasta se spune numai despre Hristos ca om, Care Și-a însușit de bunăvoie, nu fără voie, ca omul, frica, tulburarea, patima, moartea, deși ar fi putut fi fără de ele. Deci numai Hristos, acceptându-le de bunăvoie – nu fără de voie – le poate învinge. Chiar în acceptarea lor de bunăvoie se arată puterea care le poate învinge. Poate lua pătimirea lor de bunăvoie fiindcă este fără de păcat și este și ipostas dumnezeiesc al lor. Și, învingându-le în firea Sa omenească, ne va da și nouă, celor care le suportăm fără voie, puterea să le învingem". (nota 1477, p. 778)

771. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos a trăit toate cele omenești cu mai mare sensibilitate decât omul obișnuit, care adeseori are o simțire tocită a stărilor sale". (nota 581, p. 270)

772. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă trupul lui Hristos n-ar fi avut frica de moarte, n-ar fi fost trup adevărat. Deci Hristos n-ar fi realizat prin asumarea lui mântuirea noastră. Căci în acest caz nici moartea Lui n-ar fi fost reală și deci nici victoria asupra ei. De aceea de voia Tatălui de a ne mântui prin Fiul Său Cel întrupat a ținut și ca trupul Lui să aibă frică de moarte". (nota 582, pp. 270-271)

## Moartea pe cruce[773]

„Căci deși a ajuns *mort ca un om*, a rămas viu prin firea dumnezeiască"[774]. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VII-a, 2, în *PSB*, vol. 39, p. 229)

„Dar n-ai fost ținut de moarte, cum au socotit cei ce ți-au hotărât crucea, ci te-ai folosit de ea ca de un somn și ți-ai închis ochii pentru scurt timp[775]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VII-a, în *PSB*, vol. 39, p. 234)

## Motivele acceptării morții Sale pe cruce

„Se explică acum de ce n-a ales El ocolirea morții: fiindcă altminteri El n-ar fi făcut decât dovada fricii și a micimii Sale în fața ei. Numai prin implicarea morții și a luptei cu ea a putut El dărui celor supuși morții nemurirea, fiindcă scopul luptei era mântuirea și viața și nemurirea noastră, a tuturor. Când cineva vrea să arate faptul că o oală e rezistentă la foc (deci mai presus de tăria acestuia), nu are cum altfel să dovedească asemenea minunăție decât punând-o el însuși cu mâinile lui pe foc, ca apoi să o poată scoate de acolo nevătămată și întreagă". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, 15.56, în *PSB*, vol. 14, p. 237)

„(...) lucrarea aceasta singură potrivită scopului, care consta în a o părăsi pentru o clipă, dând morții ceea ce era al ei (pentru dovedirea afinității de natură cu ea), ca numai puțin după aceea să o înalțe din nou din moarte, drept dovadă a puterii Sale dumnezeiești precum și a faptului că, datorită ei, viața făgăduită de El avea să fie pururi-dăinuitoare și mai presus decât tot ce însemna moartea.

Cazul este, deci, limpede și clar. Și trebuie neapărat ca ucenicii Lui să vadă cu proprii lor ochi ce înseamnă întoarcerea la viață cea de după moarte, regenerarea cea întru putere, la care-i învăța El să nădăjduiască și pentru care-i pregătea, îmboldindu-i să ajungă mai tari decât moartea. De asta le-a și îngăduit El să vadă acest lucru cu ochii lor. Fiindcă era necesar pentru ei, care aveau să-și închine viața credinței, să se convingă cu proprii lor ochi de adevărul celei dintâi și mai însemnate dintre

---

773. Jertfa de pe cruce a Mântuitorului Hristos reprezintă o nouă treaptă în opera de mântuire a noastră, căci fără această jertfă, nu s-ar fi putut realiza opera de mântuire a noastră. Noi, oamenii nu eram în stare să-i aducem Tatălui o astfel de jertfă curată. Domnul Hristos S-a jertfit pentru noi, pentru a ne atrage și pe noi în jertfa Sa și a ne imprima și nouă puterea stării de jertfă prin unirea Lui cu noi, ca astfel să avem deschisă intrarea la Tatăl, unde se poate intra doar în stare de jertfă. Făcând referire la moartea Domnului Hristos pe cruce, precum și la roadele acesteia, Sfântul Atanasie cel Mare spune: „S-au petrecut amândouă minunile în același act: moartea tuturor s-a înfăptuit în trupul Domnului și moartea și stricăciunea au fost desființate din pricina Cuvântului coexistent" (*Oratio de Incarnatione*, *PG* XXV, 132). (n.n.)

774. Acest text este foarte aproape de ceea ce spune Sfântul Atanasie cel Mare: „Hristos a murit cu trupul pentru noi, nu și cu sufletul și cu firea Lui dumnezeiască, Aceasta fiind nemuritoare și dătătoare de viață. El a zis *Eu sunt viața* (*Ioan* 16, 6). Viața Lui – ca Dumnezeu – nu moare, ci, dimpotrivă, învie morții" (*Sermo major de fide orthodoxa*, *PG* XXVI, 1281 A). (n.n.)

775. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Somnul nu e încetare totală a vieții și nu e decât pentru scurt timp. Așa a fost moartea lui Iisus. Ea nu L-a desființat. De altfel, nu desființa pe oameni nici înainte de El și nici pe păcătoșii de după El. Moartea lui Hristos a fost o predare de Sine Tatălui, întrucât a renunțat să lucreze prin trup un scurt timp, așa se întâmpla cu omul în somn. Dar rămânând viu cu sufletul și cu dumnezeirea, a putut readuce trupul la viață. Și a putut dovedi și mai mult puterea sufletului și a dumnezeirii asupra trupului". (nota 392, p. 234)

învățăturile Lui; dar cu cât mai necesar era acest lucru pentru unii care, aidoma lor, urmau să-L vestească întregii lumi, urmau să facă tuturor cunoscută calea cunoașterii lui Dumnezeu, deschisă de El tuturor oamenilor! Ca să poată ei rămâne neînfricați și de neclintit la gândul morții ce-i aștepta în confruntarea lor cu rătăcita credință în zei a neamurilor (și ca să-l poată primi cu atâta seninătate!), viața de după moarte trebuia să ajungă pentru o convingere absolută. Fiindcă de n-ar fi știut ei de ce nu le pasă de moarte, nici nu s-ar fi putut înfățișa pregătiți să înfrunte soarta potrivnică. Iată deci pentru ce – vrând El să-i înarmeze împotriva cumplitei puteri a morții – nu s-a mulțumit Cuvântul să-i strunească numai pe calea vorbelor și a îndemnurilor, nici nu s-a mărginit să ticluiască cele legate de nemurirea sufletului cu simplă putere de convingere și recurgând numai la presupuneri – așadar în temeiul unor cuvinte de felul celor pe care le rostim noi, oamenii – ci dimpotrivă, le-a pus în față laurii unei biruințe culese de El împotriva morții chiar prin faptă!

Acesta este cel dintâi (și mare) motiv al luptei date de Mântuitorul nostru împotriva morții. Așa a putut El dovedi ucenicilor Săi că moartea – care pentru toți oamenii este ceva atât de cumplit – nu înseamnă de fapt nimic, și i-a putut El face să vadă cu proprii lor ochi (dându-le prilejul să se încredințeze ei înșiși prin văz) adevărul făgăduitei vieți (de dincolo). Așa a putut El face (din actul Învierii) pârga nădejdii noastre, a tuturor, într-o viață în Dumnezeu și în nemurire.

A mai existat însă și un al doilea motiv pentru înviere, și anume, dovedirea naturii dumnezeiești a puterii ce sălășluia în trupul Lui. Fiindcă dacă mai înainte vreme oamenii fuseseră în stare să divinizeze anumite făpturi omenești supuse morții și căzute sub biruința morții, făcându-și din ei eroi și zeități, sigur că de-oameni-iubitorul Cuvânt al lui Dumnezeu S-a manifestat și în această direcție, înfățișând oamenilor o natură mai puternică decât moartea. Făcând ca, după curmarea vieții, trupeasca-i mortalitate să se împărtășească din cea de a doua viață, El le-a îngăduit tuturor să vadă cam în cel fel arată triumful asupra morții și i-a făcut să înțeleagă că, în moarte, se cuvine să nu mărturisim decât un singur Dumnezeu, anume pe Cel încununat cu laurii biruinței.

Arăta-voi acum și un al treilea motiv al mântuitoarei Sale morți.

A fost, anume, un sacrificiu, o jertfă adusă lui Dumnezeu, supremul împărat al tuturor, pentru întreaga noastră spiță; o jertfă adusă și consacrată întregii noastre turme a oamenilor; o jertfă adusă spre înlăturarea rătăcitei credințe insuflate de demoni. Fiindcă această unică și mare jertfă a preasfântului trup al Cuvântului nostru, odată adusă spre folosul întregului neam al oamenilor, odată oferit ca o jertfă de ispășire a tuturor neamurilor căzute în starea de necredință la care-i adusese rătăcirea insuflată lor de demoni, toată puterea blestemaților și spurcaților demoni avea să piară; toată sminteala pământească și amăgitoare avea să se destrame, lăsând fără întârziere locul liber unei prezențe mai puternice decât ea". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea a V-a, 15.6-11, în *PSB*, vol. 14, pp. 237-239)

„Aducând prin moarte, ca un dar sfânt și ca o jertfă liberă de orice pată, trupul pe care l-a luat, a depărtat îndată, de la toți cei asemenea Lui, moartea, prin aducerea ca dar a trupului celui asemenea cu cel al lor[776]. Căci, întrucât Cuvântul lui Dumnezeu era mai presus de toți, aducându-Și templul Său și organul trupesc ca preț, a plătit prin moarte

776. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trupul întărit în sfințenie prin responsabilitatea trezită în suflet, aducându-se în curăție Tatălui, învinge moartea". (nota 34a, p. 101)

în mod cuvenit datoria pentru toți[777]. Și fiind prin trupul asemănător unit cu toți, Fiul nestricăcios al lui Dumnezeu i-a îmbrăcat în mod cuvenit pe toți cu nestricăciune prin făgăduința învierii[778]. Astfel nu mai este în ei stricăciunea, datorită Cuvântului ce locuiește în ei printr-un singur trup. Căci, așa după cum intrând un mare împărat într-o cetate mare și locuind în vreuna din casele din ea, întreaga cetate se învrednicește de mare cinste și nu mai e atacată de vreun dușman sau tâlhar pentru a o nimici, ci se învrednicește mai degrabă de toată îngrijirea din pricina împăratului care locuiește într-o casă din ea, la fel s-a petrecut și cu Împăratul tuturor. Căci venind în țara noastră și locuind într-un trup asemenea cu al celorlalți, toată uneltirea vrăjmașilor împotriva oamenilor și toată stricăciunea morții, puternică odinioară, a încetat[779]. Dar neamul omenesc s-ar fi pierdut dacă Stăpânul și Mântuitorul tuturor, Fiul lui Dumnezeu, n-ar fi venit pentru a pune capăt morții". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. II, IX, în *PSB*, vol. 15, p. 101)

„Trupul Lui, având aceeași fire ca a tuturor – căci era trup omenesc, măcar că s-a alcătuit printr-o minune de chip nou – și fiind deci și el muritor, a murit potrivit sorții trupurilor noastre asemănătoare; dar prin sălășluirea Cuvântului în el, nu s-a stricat potrivit firii lui, ci pentru Cuvântul lui Dumnezeu care locuia în el, era în afara stricăciunii[780]. Și astfel s-au petrecut cu el în chip minunat amândouă acestea împreună: moartea tuturor s-a împlinit în trupul Domnului și moartea și stricăciunea au fost desființate în el pentru Cuvântul care era unit cu el. Căci era nevoie de moarte și trebuia să primească moartea pentru toți, ca să se împlinească ceea ce se datora de către toți. De aceea, Cuvântul, precum am spus, deoarece nu era cu putință ca El să moară – căci era nemuritor – Și-a luat un trup ce putea muri, ca să-l aducă în locul tuturor și ca, pătimind pentru toți, datorită sălășluirii Lui în el, *să surpe pe cel ce are stăpânirea morții, adică pe diavolul, și să izbăvească pe cei pe care frica morții îi ținea în robie toată viața* (*Evrei* 2, 14-15)". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XX, în *PSB*, vol. 15, pp. 115-116)

---

777. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Plata acestui preț pentru toți prin moarte nu are numaidecât un înțeles juridic, sau numai un înțeles juridic. El a înviat pentru toți, pentru că nu se putea scăpa de stricăciune, decât trecându-se prin moartea trupului Său. Dar ei, deși mureau toți, nu scăpau propriu zis de moarte prin moartea lor, ci mergeau la moartea veșnică. Numai Iisus trecând, ca și ei, prin moarte, și anume trecând prin ea pentru toți ca Unul ce era și Dumnezeul tuturor, i-a scăpat pe toți în El de stricăciune și de moarte, plătind în locul lor datoria morții. I-a scăpat fiind de o ființă cu ei ca om, dar și Dumnezeu". (nota 35, p. 101)

778. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nestricăciunea deplină o au deocamdată oamenii numai virtual în făgăduința învierii. Dar ea a început să-și pună o bază în ei prin unirea lor cu Hristos cel înviat, încă în viața aceasta. În suflet Rațiunea-Subiect suprem restabilește rațiunea-subiect în puterea ei care pregătește prin curăție și trupul pentru învierea întru slava luminii". (nota 36, p. 101)

779. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dar între trupurile oamenilor și între ele și al lui Hristos este o legătură interioară prin deoființimea lor, cum nu e între casele dintr-o cetate". (nota 36a, p. 101)

780. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu era nestricăcios prin fire, căci nicio creatură materială nu e stricăcioasă prin sine, ci e supusă legii compunerii și descompunerii, sau mișcării neîncetate a atomilor. Nici Adam înainte de cădere nu avea nestricăciunea prin fire, ci datorită puterii Cuvântului ce Se afla în el. Biserica a condamnat pe aftartodocheții din sec. V-VI, care socoteau că trupul Domnului era nestricăcios prin fire. Fără îndoială Cuvântul putea să țină trupul și în stare de nemurire dacă ar fi voit. Dar El a voit să primească moartea cu trupul pentru a o învinge, nu nesuportând-o, ci suportând-o. Dădea o dovadă mai sigură a puterii Lui ridicându-Se din moarte la viață, decât ocolind moartea. El n-a evitat să trăiască până la capăt destinul omenesc, arătându-ne și nouă rostul pozitiv al trăirii acestui destin. Dacă ar fi ocolit moartea ar fi ocolit-o numai pentru Sine. Numai învingând-o în trupul Său, a învins-o pentru toți". (nota 68, p. 115)

„Pentru ce însă, va zice cineva, dacă era nevoie să dea trupul Său morții pentru toți, nu l-a dat pe acesta simplu ca orice om, ci a mers până la răstignire? Căci se cuvenea mai degrabă să-Și dea trupul în mod cinstit, decât să sufere această moarte de ocară. Ia seama cât de omenească este această întrebare. Căci ceea ce s-a petrecut cu Mântuitorul a fost cu adevărat lucru dumnezeiesc și vrednic, pentru multe motive, de dumnezeirea Sa. Întâi, pentru că moartea ce le vine oamenilor, le vine din slăbiciunea firii lor. Căci neputând să dureze mult timp, ei se desfac cu vremea. De aceea le vin și boli și mor din slăbiciune. Dar Domnul nu a fost slab, ci a fost Puterea și Cuvântul lui Dumnezeu și Viața însăși. Deci, dacă ar fi murit undeva retras și Și-ar fi depus trupul, după obiceiul oamenilor, într-un pat, s-ar fi socotit că a pătimit și El aceasta din slăbiciunea firii, neavând nimic mai mult decât ceilalți oameni. Dar, de vreme ce era Viața și Cuvântul lui Dumnezeu și trebuia să sufere o moarte pentru toți, fiindcă pe de o parte Viața și Puterea lui Dumnezeu întărea trupul în Sine, dar pe de alta trebuia să treacă prin moarte, nu Și-a luat de la Sine prilejul de a aduce această jertfă, ci de la alții. Căci Domnul nu avea de ce să Se îmbolnăvească, având să tămăduiască bolile altora și nu avea de ce să-I slăbească trupul Lui, când prin el dă putere slăbiciunilor altora. Pentru ce, deci, nu a împiedicat și moartea Sa, cum a împiedicat boala? Fiindcă pentru aceasta a luat trup și fiindcă nu s-a cuvenit să împiedice moartea de la El, ca să nu împiedice și învierea. Dar nu se cuvenea totuși ca boala să premeargă morții Lui, ca să nu se cugete vreo slăbiciune în trupul Lui. Dar nu a flămânzit? Da, a flămânzit pentru ceea ce era propriu trupului, dar n-a murit din pricina foamei, datorită Domnului ce purta trupul Lui. Pentru aceea, chiar dacă a murit pentru răscumpărarea altora, nu a văzut stricăciunea (descompunerea), căci a înviat întreg. Pentru că trupul nu era al altcuiva decât al Vieții". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXI, în *PSB*, vol. 15, pp. 116-117)

„Nu se potrivea nici să fugă de moartea pricinuită Lui de alții. Ci I se cuvenea mai degrabă să o caute, pentru a o desființa. De aceea, pe drept cuvânt, nici nu a părăsit trupul prin El însuși, nici nu s-a pus la adăpost de uneltirea iudeilor. Iar aceasta nu arată o slăbiciune a Cuvântului, ci mai vârtos Îl face cunoscut ca Mântuitorul și ca Viața, așteptând moartea spre desființarea ei și grăbindu-Se să sufere moartea pricinuită Lui pentru mântuirea tuturor. Altfel spus, Mântuitorul nu a venit ca să sufere moartea Lui, ci pe cea a oamenilor. De aceea nu a depus trupul printr-o moarte a Lui, căci nu era supus acesteia, odată ce era Viața, ci a primit-o pe cea de la oameni ca să o desființeze și pe aceasta, cu desăvârșire, când a venit în trupul Său[781].

---

781. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Moartea venită de la ceilalți în trupul Lui era moartea ce nu numai stăpânea pe fiecare, ci și-o provocau uneori unii altora, printr-o despărțire externă de Dumnezeu și de semeni. De aceea, Iisus, primind și biruind chiar o moarte provocată Lui de ceilalți, a biruit totuși puterea morții din ceilalți. El le-a putut împărtăși apoi trupul Său ca trup ce a biruit puterea morții, pe care și-o provoacă uneori unii altora. Le-a dat un trup fortificat împotriva morții. În El moartea altora, moartea ce se comunica între ceilalți și pe care a primit-o și El provocată cu deadinsul de ei, și-a stins puterea. Ei au dat moartea în trupul Lui și El le-a dat viață prin trupul Său. Ei voiau să-L atragă în moartea lor. El i-a atras în viața Lui, nu fugind de moartea ce I-au dat-o, ci stingând-o în El. Moartea Lui nu a fost pentru El urmarea legii interioare a stricăciunii trupului. Ea a fost acceptată prin voință, printr-un act al voinței umane și al voinței dumnezeiești cu care cea dintâi s-a pus de acord. Deci un act exclusiv al iubirii de oameni, nu al necesității. Moartea Lui stătea sub puterea voinței Lui chiar pe cruce. De aceea e un act de tărie, răbdat prin tăria voinței. De aceea a fost admisă până la împlinirea ei, dar nu și în urmările ei, care sunt stricăciunea. În momentul în care s-a împlinit, voința, rămasă mereu necopleșită de moarte, s-a întors împotriva morții, înlăturând urmările ei". (nota 72, p. 118)

Apoi și din aceasta poate vedea cineva temeiul pentru care trupul Domnului a avut un astfel de sfârșit. Domnul Se gândea în primul rând la învierea pe care avea să o pricinuiască trupului. Iar trupul Său trecut prin moarte era semnul de biruință (trofeul) pe care trebuia să-l arate tuturor, ca să-i încredințeze pe toți de desființarea stricăciunii produse de El și de nestricăciunea trupurilor adusă pentru viitor, datorită faptului că trupul Lui a păstrat-o ca arvună și ca dovada viitoarei învieri a tuturor. Dacă deci trupul Lui s-ar fi îmbolnăvit și Cuvântul S-ar fi despărțit de el în fața tuturor, ar fi fost un lucru necuvenit ca Cel ce era tămăduitorul bolilor altora să treacă cu vederea istovirea prin boli a trupului Său. Și cum s-ar fi crezut că poate alunga bolile altora, dacă templul Său ar fi fost plin de slăbiciune? Căci sau s-ar fi râs de El ca de unul ce nu putea alunga boala, sau, putând-o și nefăcând-o, ar fi fost socotit ca neiubitor de oameni față de alții". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXII, în *PSB*, vol. 15, pp. 117-118)

„Iar dacă ar fi murit fără vreo boală și fără vreo durere, ascuns undeva și retras într-un colț oarecare, sau în loc pustiu, sau în vreo casă, și după aceea, arătându-se iarăși deodată, ar fi spus că S-a ridicat pe Sine din morți, s-ar fi părut tuturor că spune povești (mituri) și cu atât mai puțin ar fi fost crezut dacă ar fi vorbit despre înviere, nefiind nimeni care să mărturisească despre moartea Lui. Căci învierii trebuie să-i premeargă moartea. Dacă deci moartea trupului ar fi avut loc undeva pe ascuns, nearătată fiind moartea și întâmplată fără martori, nearătată și fără martori ar fi fost și învierea Lui. Sau pentru ce, odată înviat, ar fi vestit învierea Sa, iar moartea ar fi căutat să o sufere pe ascuns? Sau pentru ce ar fi alungat pe draci în văzul tuturor și pe orbul din naștere l-ar fi făcut să vadă de față cu alții și apa ar fi prefăcut-o în vin la fel, ca să fie crezut că e Cuvântul lui Dumnezeu, iar trupul muritor nu l-ar fi arătat în văzul tuturor devenind nestricăcios, ca să fie crezut că El e Viața? Și cum ar fi avut ucenicii Lui îndrăzneala cuvântului despre învierea Lui, dacă nu ar fi putut spune că întâi a murit? Sau cum ar fi fost crezuți spunând că întâi a avut loc moartea, apoi învierea, dacă n-ar fi avut printre cei către care aveau îndrăzneala să grăiască, martori ai morții Lui? Căci dacă, săvârșindu-se chiar în văzul tuturor moartea și învierea Lui, fariseii de atunci n-au voit să creadă și au silit și pe cei ce au văzut învierea să o tăgăduiască, dacă acestea s-ar fi întâmplat pe ascuns, câte motive n-ar fi născocit aceia pentru necredința lor? Apoi cum s-ar fi dovedit sfârșitul morții și biruința asupra ei, dacă n-ar fi fost adus El la judecată și n-ar fi fost dovedit ca mort prin osândirea în fața tuturor, desființând apoi moartea prin nestricăciunea trupului?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXII-XXIII, în *PSB*, vol. 15, pp. 117-119)

„Dar trebuie să respingem prin apărarea noastră și alte obiecții care ar putea veni de la alții. Ar spune poate cineva și aceasta: dacă moartea Lui trebuia să se săvârșească în văzul tuturor ca să aibă martori și să se creadă și cuvântul despre învierea Lui, ar fi trebuit să-Și caute cu cugetarea o moarte slăvită, ca să ocolească măcar ocara crucii. Dar și dacă ar fi făcut aceasta, tot ar fi dat prilej de bănuială, ca Unul ce n-ar fi avut putere împotriva oricărei morți, ci numai împotriva celei aflate de El prin cugetare. Și aceasta ar fi dat iarăși motiv necredinței în învierea Lui. De aceea nu I-a venit moartea trupului de la Sine, ci din uneltire, ca chiar moartea pricinuită Lui de alții să o desființeze. Căci precum un atlet viteaz, mare în cugetare și bărbăție, nu-și alege singur pe cei

cu care se luptă, ca să nu lase bănuiala că îi e frică de vreunii, ci dă privitorilor puterea să-i aleagă, chiar dacă i-ar fi duşmănoşi, pentru ca doborând pe cel asupra căruia s-au învoit ei, să fie crezut ca cel mai tare, la fel şi Viaţa tuturor, Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos nu Şi-a ales El moartea trupului, ca să nu pară că Îi este frică de o alta, ci a primit să o rabde pe cea aleasă de alţii şi mai ales pe cea socotită de vrăjmaşii Lui ca cea mai cumplită, mai de ocară şi mai greu de răbdat, ca, desfiinţând-o El şi pe aceasta, să fie crezut că este Viaţa, iar stăpânirea morţii să fie deplin înlăturată. Deci s-a petrecut ceva minunat şi uimitor: chiar moartea de ocară, pe care au socotit-o ei să I-o pricinuiască, a fost trofeul (mijlocul de biruinţă) împotriva morţii. De aceea nu a suferit nici moartea lui Ioan, prin tăierea capului, nici cea prin sfâşiere, a lui Isaia, ca să păzească şi în moarte trupul întreg şi să nu dea motiv celor ce voiesc să împartă Biserica". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXIV, în *PSB*, vol. 15, p. 119)

„Dacă ar întreba şi vreunul dintre ai noştri, nu ca un certăreţ, ci ca iubitor de învăţătură: pentru ce nu a suferit altfel de moarte, ci pe cea de pe cruce, să audă şi el că nu altă moarte, ci aceasta ne era de cel mai mare folos. De aceea a suferit-o Domnul pe aceasta. Căci dacă a venit să poarte blestemul ce apăsa asupra noastră, cum s-ar fi făcut altfel blestem (*Galateni* 3, 13), dacă nu primea moartea celor blestemaţi? Iar aceasta este crucea. Căci aşa s-a şi scris: *Blestemat este cel spânzurat pe cruce* (*Deuteronomul* 21, 23; *Galateni* 3, 13). Apoi, dacă moartea Domnului Hristos este preţ de răscumpărare pentru toţi, şi prin moartea aceasta se surpă peretele din mijloc al despărţiturii (*Efeseni* 2, 14) şi se face chemarea neamurilor, cum ne-ar fi chemat pe noi, dacă nu S-ar fi răstignit? Căci numai pe cruce moare cineva cu mâinile întinse. De aceea se cuvenea să o sufere Domnul pe aceasta şi să-Şi întindă mâinile, ca prin una să atragă pe poporul cel vechi, iar prin cealaltă, pe cei din neamuri, şi pe amândoi să-i unească în Sine[782]. Aceasta a spus-o şi El, arătând cu ce fel de moarte va răscumpăra pe toţi: *Iar când Mă voi înălţa, pe toţi îi voi atrage la Mine* (*Ioan* 12, 32)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXV, în *PSB*, vol. 15, p. 120)

„Hristos a suportat moartea spre a surpa stăpânirea morţii, ca să se slăvească de noi ca Dumnezeu. Deci moartea înaintează spre slava dumnezeiască, având drept sfârşit învierea strălucitoare şi umilinţa patimii fiind biruită de slava supremă, dispare în nefiinţă[783]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a XI-a, în *PSB*, vol. 38, pp. 391-392)

## Hristos – Biruitorul morţii

„În mod sigur, odată ce Mântuitorul tuturor a murit pentru noi, cei credincioşi în Hristos nu mai murim ca odinioară din pricina legii care ne ameninţa cu moartea. Căci a încetat această osândă. Ci încetând stricăciunea şi fiind nimicită moartea prin harul învierii, de aici înainte trupul muritor se desface numai pentru o vreme, când

782. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În Cuvântul cel întrupat, răstignit şi înviat se readună, cum a spus Sfântul Maxim Mărturisitorul, toate făpturile care cred, ca liniile în centrul cercului de unde au pornit". (nota 73a, p. 120)

783. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Patima şi moartea Lui dispar în nefiinţă. El nu mai e supus lor. Şi aşa se va întâmpla şi cu cei ce se vor alipi de El. A muri din iubire, înseamnă a învinge moartea pentru veci. Căci moartea învinge şi-l ţine învins numai pe cel ce moare închis în egoism din pricina lui". (nota 449, p. 392)

rânduiește Dumnezeu fiecăruia, ca să putem dobândi *o mai bună înviere* (*Evrei* 11, 35). Căci, asemenea semințelor aruncate în pământ, nu ne pierdem prin desfacere, ci fiind semănați vom învia, odată ce moartea a fost desființată prin harul Mântuitorului". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXI, în *PSB*, vol. 15, p. 116)

„Despre faptul că moartea a fost nimicită și crucea a adus biruință asupra ei și că ea nu mai are putere, ci e ea însăși moartă cu adevărat, ne dă o dovadă și un temei vădit de credință și aceea că toți ucenicii Lui au disprețuit-o și toți pornesc spre ea și nu se mai tem de ea, ci o calcă în picioare, ca moartă, prin semnul crucii[784] și prin credința în Hristos. Odinioară, înainte de a fi avut loc venirea dumnezeiască a Mântuitorului, toți jeleau pe cei ce mureau ca pe unii ce se stricau (se corupeau). Dar acum, cei ce cred în Hristos o calcă în picioare, ca pe ceva ce nu e nimic și aleg mai degrabă să moară decât să se lepede de credința în Hristos. Căci știu că murind nu se pierd, ci se fac vii și nestricăcioși prin înviere". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXVII, în *PSB*, vol. 15, p. 122)

„Diavolul care odinioară batjocorea cu viclenie (pe Dumnezeu) din pricina morții, după ce legăturile ei au fost dezlegate (*Faptele Apostolilor* 2, 24), a rămas cu adevărat mort.

Deci dovada biruirii morții în Hristos e că înainte ca oamenii să creadă în El văd moartea ca înfricoșătoare și se tem de ea. Dar după ce se mută la credința în El și la învățătura Lui, disprețuiesc așa de mult moartea, că pornesc spre ea cu toată hotărârea și se fac martori ai învierii ce s-a săvârșit în Hristos împotriva ei. Căci încă prunci fiind cu vârsta se grăbesc să moară; și se întăresc împotriva ei prin nevoințe nu numai bărbații ci și femeile[785]. Ea a ajuns așa de slabă, că și femeile, înfricoșate mai înainte de ea, acum își râd de ea ca de una ce e moartă și fără putere. Căci precum atunci când un tiran e biruit de împăratul adevărat și legat de mâini și de picioare, toți trecătorii râd de el, lovindu-l și înțepându-l și nemaitemându-se de furia și de cruzimea lui datorită împăratului care l-a biruit, la fel moartea, fiind biruită și pironită de către Mântuitorul pe cruce și legată de mâini și de picioare, este călcată în picioare de toți cei ce umblă în Hristos și care, mărturisind pe Hristos, râd de ea, batjocorind-o cu cuvintele scrise mai înainte împotriva ei: *Unde îți este, moarte, biruința? Unde îți este, iadule, boldul?* (*1 Corinteni* 15, 55)". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXVII, în *PSB*, vol. 15, pp. 122-123)

---

784. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Creștinii își fac semnul crucii pentru că prin ea cred că vor învia și ei cum a înviat Hristos. În crucea lui Hristos e puterea pentru învierea și viața de veci, când e însușită spiritual prin semnul ei făcut asupra noastră. Prin ea se transcende moartea și stricăciunea, legate de lumea văzută. Prin ea ne unim cu Hristos, Care a purtat-o spre înviere". (nota 75b, p. 122)

785. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Se vede de aici și din alte locuri că Sfântul Atanasie cunoștea pe pustnicii vremii sale, între care și pe Sfântul Antonie a cărui viață a scris-o. În scrisul Sfântului Atanasie, deși este al primului mare teolog apărător al dreptei credințe, vibrează în același timp căldura unuia care a apucat în tinerețea sa Biserica martirilor (a martorilor învierii lui Hristos prin moartea lor), și era contemporan cu începutul vieții asceților". (nota 76, p. 122)

„De este cineva necredincios, după atâtea dovezi și după atâția mucenici în Hristos, după atâta disprețuire a morții de către cei ce s-au făcut cunoscuți în Hristos, dacă se mai îndoiește în cuget despre desființarea morții în Hristos și despre sfârșitul ei în El, bine ar face să se minuneze de aceste lucruri așa de mari și să nu rămână învârtoșat în necredință, nici cu nerușinare față de cele atât de vădite. Și precum cel ce a luat amiantul cunoaște că rămâne nears de foc și precum cel ce voiește să vadă pe tiran legat trece prin țara biruitorului, așa și cel ce nu crede în biruirea morții să primească credința în Hristos și să treacă la învățătura Lui. Și va vedea neputința morții și biruința împotriva ei. Căci mulți dintre cei ce nu au crezut înainte și au râs, crezând pe urmă, au disprețuit atât de mult moartea, îndată s-au făcut și mucenici ai lui Hristos". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXVIII, în *PSB*, vol. 15, p. 123)

„În ce privește cuvintele: *De este cu putință să treacă paharul* (*Matei* 26, 30), aflați cum le-a spus acestea, certând pe Petru: *Nu cugeți cele ale lui Dumnezeu, ci ale oamenilor* (*Marcu* 8, 33). Căci voia ceea ce se ruga să nu-i vină și pentru care venise. Și era propriu Lui să vrea, căci pentru aceasta a venit. Însă era propriu trupului să-i fie frică. De aceea, ca om a spus acest cuvânt. Și amândouă acestea s-au spus de către El, ca să arate că Dumnezeu însuși o voia, dar făcându-Se om avea un trup temător și pentru aceasta amesteca voia Lui cu slăbiciunea omenească, pentru ca, desființând-o pe aceasta, să facă pe om îndrăzneț față de moarte. Iată deci un lucru cu adevărat minunat (paradoxal): Cel pe care dușmanii lui Hristos Îl socotesc vorbind cu frică, îi face pe oameni îndrăzneți și fără teamă față de ceea ce se socotește că El avea frică. De aceea, fericiții apostoli, întăriți de aceste cuvinte, au disprețuit după El moartea, în așa fel că nici nu mai aveau grijă de cei ce-i judecau, ci spuneau: *Se cade să ascultăm mai mult de Dumnezeu decât de oameni* (*Faptele Apostolilor* 5, 20). Iar ceilalți sfinți mucenici îndrăzneau așa de mult încât socoteau mai vârtos că se mută la viață decât că suferă moartea.

Deci cum nu e absurd să admire bărbăția slujitorilor Cuvântului, iar de Cuvântul însuși să se spună că I-a fost frică, dacă prin El aceia disprețuiau moartea? Din hotărârea și bărbăția atât de neclintită a martirilor se arată că nu dumnezeirea era cea care se temea, ci că Mântuitorul a înlăturat frica noastră. Căci, precum a desființat moartea prin moarte și toate cele omenești prin fapte omenești, așa, prin ceea ce *se socotește* că era la El frică, a înlăturat frica noastră și a făcut pe oameni să nu se mai teamă de moarte[786]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, LVII, în *PSB*, vol. 15, pp. 387-388)

„Dumnezeu S-a dat pe Sine ca preț de răscumpărare (*1 Timotei* 2, 6) pentru cei ce erau stăpâniți de moarte, aceluia care avea stăpânirea morții. Și, fiindcă pe toți ce erau în închisoarea morții, e limpede că i-a răscumpărat pe toți, ca să nu rămână nimeni în puterea morții, după ce a fost împlinită mântuirea lumii. Căci dacă nu

786. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „El a avut o frică reală, ca să învingă de fapt frica. Dar martirii întemeiați pe exemplul Lui biruitor al morții și pe puterea ce le vine din Hristos cel înviat au putut să nu mai aibă frica, întrucât moartea a fost învinsă în însăși rădăcina ei". (nota 145, p. 388)

există moarte, nu poate să fie nimeni în moarte (în puterea morții)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, Partea I, cap. VIII, în *PSB*, vol. 30, p. 154)

„Căci prima topire a morții a fost patima mântuitoare, și începutul îndrăznelii Sfinților împotriva ei a fost învierea lui Hristos[787]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 827)

„Dar rupând Mântuitorul nostru lanțurile morții, aceasta s-a arătat dulce celor ce iubesc pe Hristos, deși ea se apropie cu asprime[788]. Căci prin moartea Lui a apărut viața veșnică, care a desființat stăpânirea stricăciunii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 830)

„A trebuit ca singur și primul dintre toți, Fiul ce este din Tatăl Cel viu, să-Și dea trupul morții preț de răscumpărare pentru viața tuturor ca, prin puterea vieții Cuvântului unit cu el, să poată dărui și firii trupurilor puterea să biruiască lanțurile morții[789]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1076)

„Căci patima lui Hristos s-a prefăcut într-un mijloc de biruire a morții[790] și moartea Domnului s-a făcut începutul înnoirii omenirii spre nestricăciune și viață nouă. Purtând pe umeri lemnul pe care avea să fie răstignit[791], înaintează, fiind osândit de mai înainte la moarte și purtând această hotărâre asupra Lui numai pentru noi".

787. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Învierea lui Hristos a înlăturat în cei ce cred în El frica de moarte și robia în care îi ținea pe oameni această frică". (nota 1564, p. 827)

788. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Moartea lui Hristos s-a arătat dulce, căci El a omorât moartea. Dar moartea s-a apropiat de El cu asprime. Când s-a realizat, a devenit dulce, căci n-a mai dus sufletul pentru suferință la iad și nici trupul la distrugerea definitivă, ci a condus la întemeierea dumnezeiască a vieții trupului, găsind în Dumnezeu puterea recreării lui. Moartea trupului a trăit-o sufletul ca fiind dulce. Pătruns de dumnezeire, a putut da viață celor din iad, morți înainte de El în nădejdea venirii Lui. Această deplină pătrundere a sufletului de dumnezeire I-a dat putere să învie trupul din mormânt. A încetat să mai fie *în mormânt cu trupul, în iad cu sufletul și pe scaun împreună cu Tatăl*, sufletul pătrunzându-se de dumnezeire și ridicând trupul la o viață nouă, nemuritoare. Într-un fel, trupul a rămas chiar din momentul morții legat cu sufletul și cu dumnezeirea prin ipostasul care le unea pe toate, deși la vedere erau despărțite. Moartea devine dulce după Hristos și pentru cei ce se unesc cu El prin credință". (nota 1568, p. 830)

789. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trupul lui Hristos s-a dat prin moarte preț de răscumpărare pentru viața noastră nu în sens juridic, ci în sensul că trupul Lui, biruind moartea și umplându-se de viața veșnică, comunică viața Lui cea dumnezeiască și trupurilor noastre. Trupul Lui s-a dat morții ca preț pentru viața noastră, întrucât prin moartea Lui a învins în trupul Său moartea și, ca urmare, a învins-o și în trupurile noastre, comunicându-ne viața trupului Său înviat". (nota 2034, p. 1076)

790. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pătimirea de bunăvoie, deci fără de păcat, a morții, a întărit, prin răbdarea ei, puterea sufletului lui Hristos, ajutat fiind în aceasta și de puterea Dumnezeirii care sălășluia în aceeași Persoană. Iar această tărie ajunsă la maximum, la sfârșitul răbdării, a putut să învie trupul lui Hristos". (nota 2111, p. 1117)

791. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E un simbol și în purtarea crucii de către Hristos în vederea morții. O purta pentru a scăpa noi de această purtare. Căci, cât suntem păcătoși, înaintăm spre moarte purtând cele ce ne duc spre ea. După ce ne-am unit cu Hristos, greutățile și bolile prin care înaintăm spre sfârșitul vieții pământești nu ne mai duc la moartea spirituală, veșnică, ci spre o viață fericită a sufletului, și apoi și spre învierea cu trupul. Înainte moartea, și în mod accentuat cea de pe cruce, era un blestem pentru păcat. Acum acest blestem e înlăturat de Hristos (scăpându-ne de el), întrucât nu l-a purtat ca un vinovat, ci ca un nevinovat. Atârnând pe nedrept asupra Lui acest blestem, el însuși s-a făcut nedrept atât asupra Lui, cât și asupra tuturor celor ce se unesc cu El spiritual, prin credință". (nota 2112, p. 1117)

(Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 1117-1118)

„Căci moartea noastră s-a transformat, prin moartea lui Hristos, strămutându-se într-un fel de somn, spre o putere și împlinire a unei trebuințe superioare. Căci trăim ca unii ce vom fi vii pentru Dumnezeu, după Scripturi (*Romani* 6, 11)[792]. De aceea și fericitul Pavel numește adormiți pe cei ce au murit în Hristos. Căci odinioară puterea morții pusese stăpânire pe firea noastră. Fiindcă *a împărățit moartea de la Adam până la Moise și peste cei ce nu păcătuiseră, după asemănarea greșelii lui Adam* (*Romani* 5, 14) și: *după cum am purtat chipul celui pământesc, să purtăm și chipul celui ceresc* (*1 Corinteni* 15, 49), suportând moartea din blestemul dumnezeiesc (*Galateni* 3, 13)[793]. Dar, deoarece ne-a luminat al doilea Adam, Omul dumnezeiesc din cer, și, luptând pentru viața tuturor, a răscumpărat prin moartea Sa viața tuturor și, desființând stăpânirea stricăciunii, a înviat, ne-am replăsmuit după Chipul Lui, răbdând o altfel de moarte, care nu ne mai desface într-o stricăciune nesfârșită, ci ne aduce somnul plin de nădejdea cea bună, după asemănarea Celui ce ne-a făcut această cale nouă, Care este Hristos[794]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 1136-1137)

„Și (Hristos – n.n.) rămâne preot în veac, ca unul ce nu încetează de a exista, printr-o moarte care pune sfârșit păcatului sau firii, fiindcă e Dumnezeu și dătătorul a toată viața cea după fire și virtute[795]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a II-a, 30, în *PSB*, vol. 80, p. 142)

---

792. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Moartea lui Hristos a transformat moartea omenească într-o moarte nouă, întâi în El și apoi în toți cei ce cred în El. Ea a devenit un somn scurt, o trecere la viața nouă a umanității în Dumnezeu, la viața plină de bucurie în Dumnezeu. E o viață cu adevărat nouă, care nu se învechește niciodată, căci nu se corupe, nu slăbește, ci sporește continuu în putere și bucurie din comuniunea cu Dumnezeu". (nota 2148, p. 1136)

793. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Blestemul* lui Dumnezeu care a adus moartea peste urmașii lui Adam nu e un act prin care Dumnezeu i-a supus morții, ci o închidere a oamenilor față de iubirea Lui, o închidere față de voința lui Dumnezeu de a li se comunica puterea Lui prin iubire. Urmașii lui Adam au moștenit slăbiciunea lui în a se deschide deplin lui Dumnezeu". (nota 2149, p. 1137)

794. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cei ce credem în Hristos prin moartea trupului trecem într-un somn asemenea celui al lui Hristos din cele trei zile dinainte de învierea cu trupul. E un somn care ne menține într-o viață a sufletului, nedeplină, dar totuși cu o anumită conștiință plină de nădejdea cea bună a învierii. E ca un fel de somn, pentru că ne amintim de toate cele trăite în trup ca într-un vis, dar n-avem puterea să săvârșim faptele reale, așa cum le săvârșeam când eram în trup". (nota 2150, p. 1137)

795. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos rămâne preot în veac, pentru că nu încetează de a exista prin moartea menită să pună capăt păcatului și firii, sau firii din pricina păcatului, ci El folosește moartea spre înviere. Căci fiind Dumnezeu e Însuși Dăruitorul vieții celei după fire și al celei după virtute. Oamenii recâștigă prin virtute o viață superioară firii, dar o recâștigă de la Dumnezeu, o recâștigă prin har și o recâștigă deplin după ce o pierd pe cea prin fire, în care prin păcat a intrat moartea.Hristos are viața în Sine, deci etern, atât după fire cât și după virtute, și dăruiește tuturor viața după fire prin nașterea naturală și viața cea după har prin virtutea lor, care pe de o parte e produsul efortului lor, pe de alta, al harului. Desigur Hristos a acceptat și El, odată cu firea omenească, moartea; dar a acceptat-o voluntar, căci voluntar a luat firea noastră cea muritoare. El însă nu putea rămâne în moarte, atât pentru că El era și cauza vieții după fire, cât și a vieții conforme virtuții. Propriu-zis la El viața conformă virtuții e o viață după fire a omului, dar datorită unirii firii omenești cu cea dumnezeiască. El biruiește moartea, intrată prin păcat în firea naturală, acceptată de El voluntar. La El moartea nu a devenit involuntară, cum a devenit la om, după ce a ales prin voie păcatul. Deci nu a devenit imposibil de biruit prin voință. În Hristos, moartea a putut fi învinsă prin voia Sa care n-a ales păcatul, dar și prin voia divină conformă firii Lui divine. În El moartea a putut fi învinsă prin amândouă voile, adică prin convergența voii umane cu cea divină, sau prin virtutea firii umane și prin firea divină". (nota 169, p. 143)

## Pogorârea Domnului Hristos la iad[796]

„(...) Domnul a binevestit și celor din iad (*1 Petru* 3, 19). Că spune Scriptura: *Iadul zice pierzării: Chipul Lui nu l-am văzut, glasul Lui nu l-am auzit* (*Iov* 28, 22; *Deuteronomul* 4, 12). Locul, pentru că n-a primit glasul, a spus cuvintele de mai sus; dar cei duși în iad și dați spre pierzare, ca și cum de bună voia lor s-ar fi aruncat dintr-o corabie în mare, aceia sunt, dar, cei care au auzit și glasul și au văzut și puterea cea dumnezeiască. Dar, care om cu mintea sănătoasă și-ar putea închipui că sunt în aceeași osândă și sufletele drepților și sufletele păcătoșilor, învinuind de nedreptate pronia? Ce dar? Nu este, oare, arătat că Domnul a binevestit și celor care au pierit în potop, dar, mai bine zis, celor legați, celor din închisori și celor ținuți în temniță? (*1 Petru* 3, 19-20). S-a arătat și în Stromata a doua (*Stromata* II, 44, 1) că apostolii, după pilda Domnului, au binevestit și celor din iad. Că trebuia, socot eu, ca cei mai buni ucenici să fie imitatorii Dascălului lor și în iad, așa cum au fost pe pământ, pentru ca să aducă la credință, unul pe evrei, iar ceilalți pe neamuri, adică pe acei care au viețuit, nu în chip desăvârșit în dreptatea cea după lege și în dreptatea cea după filosofie, ci și-au trecut viața în păcate. Că era pe măsura rânduielii dumnezeiești ca cei care

796. La încheierea Proscomidiei, precum și la intrarea cu cinstitele daruri (Vohodul cel mare), preotul rostește în taină rugăciunea: „În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, ca un Dumnezeu, în rai cu tâlharul și pe scaun împreună cu Tatăl și cu Duhul ai fost, Hristoase, pe toate umplându-le, Cel ce ești necuprins". Învățătura despre pogorârea Domnului Hristos la iad este menționată în al V-lea articol de credință din Simbolul Apostolic și în cel Atanasian. Această învățătură a intrat și în cultul liturgic ortodox, precum și în Mărturisirile de credință ale Bisericii Ortodoxe. În legătură cu această coborâre a lui Hristos la iad, Sfântul Chiril al Alexandriei afirmă: „Sufletul lui Hristos care fusese unit cu Logosul divin s-a coborât la iad; și folosindu-se de puterea dumnezeiască și stăpânirea divină, s-a arătat și duhurilor de acolo (...) Cuvântul lui Dumnezeu (Logosul), unit prin iconomie cu sufletul Său (al lui Hristos), (...) mergând a vorbit cu duhurile (sufletele morților) din închisoare (din iad), ca suflet către suflete. Nu spun că Dumnezeirea singură și de sine însăși a Unuia Născutului S-a coborât la iad și a predicat duhurilor de acolo, complet separată de suflet (...). Ci, precum Unul-Născut a petrecut în trup cu cei care trăiau în trupuri, tot așa sufletelor din iad le-a vorbit sufletul" (*De recta fide ad Theodosium*, *PG* LXXVI, 1165). Această coborâre a lui Hristos la iad cu sufletul îndumnezeit sau cu sufletul unit cu Dumnezeu s-a petrecut îndată după răstignire și punerea în mormânt a trupului Domnului Hristos și a durat până la Învierea Sa din morți. El a adresat mesajul mântuirii duhurilor celor răposați de la Adam și până atunci, „duhurilor ținute în închisoare" (*1 Petru* 3, 19), dar nu toți au beneficiat de efectele răsumpărătoare ale jertfei lui Hristos și de propovăduirea Lui de acolo. Hristos a dus vestea cea bună către toate sufletele, de la Adam până la venirea Domnului, deci nu numai la cei din Vechiul Testament, care au trăit conform voii lui Dumnezeu, ci și la cei dintre „neamuri sau la păgâni" (*Matei* 8, 10). Domnul s-a coborât la iad cu sufletul, ca să binevestească și acolo împlinirea profețiilor mesianice, începutul prăbușirii puterii diavolului și a morții (*Efeseni* 4, 9; *1 Petru* 3, 18-20; 4, 6), și ca să se arate și acelora care n-au crezut în venirea Lui și L-au respins. Chiar dacă au luat toți cunoștință de venirea și de opera Lui răscumpărătoare, drepți și păcătoși, n-au putut beneficia toți de ea, ci numai cei drepți. Aceștia, chiar dacă nu L-au cunoscut pe Dumnezeu cel adevărat și n-au auzit de Mesia, au împlinit însă virtuțile naturale. Sfântul Ioan Gură de Aur menționează în acest sens: „Tirania morții a fost înlăturată prin Trupul lui Hristos care a devenit nemuritor. Dar aceasta nu înseamnă că au fost iertate păcatele tuturor celor ce au murit înainte de venirea Lui" (*Omilia 36 la Matei*). În acest sens și Sfântul Chiril al Alexandriei menționează: „Hristos, mergând cu sufletul în iad, a convorbit ca suflet cu sufletele; pe Care portarii iadului văzându-L s-au spăimântat și porțile de aramă s-au sfărâmat și încuietorile de fier s-au rupt. Și Unul-Născut a strigat cu putere sufletelor care sufereau deopotrivă (...) «Ieșiți», (...) le-a vestit și celor din iad, ca să-i slobozească pe aceia câți ar fi crezut, dacă El s-ar fi întrupat mai înainte și ar fi trăit în vremea vieții lor" (*Fragmenta in Epistolam I Petri*, *PG* LXXIV, 1013). Hristos coboară la iad ca un Împărat, ca un biruitor, vestește victoria morții și a diavolului și îi eliberează de acolo pe cei drepți. Raiul, „patria strămoșească și părintească, rămăsese închis pentru toți, după îndepărtarea lui Adam. Acum îl redeschide Iisus, în prezența tâlharului, care este primul dintre cei ce au intrat în împărăția cerurilor" (Fer. AUGUSTIN, *Sermo*, 104, *PL*, XXXIX, 2045). Deci Domnul a redeschis raiul și pentru noi și a redat neamului omenesc locuința veșnică (Fer. AUGUSTIN, *Sermo*, 155, *PL*, XXXIX, 2048). (n.n.)

au trăit și mai înainte de venirea Domnului și au viețuit, după vrednicie, mai mult în dreptate și s-au căit de greșelile lor, să fie mântuiți potrivit cunoașterii lui Dumnezeu, pe care fiecare a avut-o, deoarece, cu toate că au ajuns, după cum toți recunosc, în alt loc, totuși și ei sunt dintre aceia care sunt ai atotputernicului Dumnezeu.

Lucrează, însă, după socotința mea, și Mântuitorul, pentru că mântuirea este lucrarea Lui (*Ioan* 12, 47). Ceea ce a și făcut, că a atras la mântuire, prin predică, pe cei care au voit să creadă în El, ori de unde-ar fi venit. Dacă Domnul s-a pogorât în iad, precum s-a și pogorât, nu s-a pogorât pentru altceva decât ca să binevestească; atunci a binevestit sau tuturora sau numai evreilor. Dacă a binevestit tuturora, atunci se vor mântui toți cei care au crezut, chiar dacă sunt dintre neamuri, pentru că s-au mărturisit acolo; că pedepsele lui Dumnezeu, fiind mântuitoare și instructive, întorc la credință; și voiesc mai mult pocăința păcătosului decât moartea lui; și se petrece aceasta, pentru că sufletele, fiind slobozite de trupuri, privesc mai bine, chiar dacă sunt întunecate de patimi, din pricină că trupul nu le mai este piedică. Dacă Domnul a binevestit numai iudeilor, cărora le-a lipsit cunoașterea Mântuitorului și credința, este clar că, de vreme ce Dumnezeu este nepărtinitor (*Faptele Apostolilor* 10, 34; *Romani* 2, 11), apostolii, ca și aici, tot așa și acolo au binevestit celor dintre neamuri, care erau în stare să se întoarcă la credință. Că bine s-a spus în *Păstor*: *S-au pogorât, așadar cu ei în apă; dar aceștia s-au pogorât vii și vii s-au ridicat; iar aceia, cei mai înainte adormiți, morți s-au pogorât și vii s-au ridicat* (HERMA, *Păstorul*, Pilda IX, 16, 6).

Da, și Evanghelia spune că multe trupuri ale celor morți s-au sculat (*Matei* 27, 52), fiind mutate, negreșit, într-o rânduială mai bună. A fost, deci, o mișcare și o mutare obștească, potrivit întrupării Mântuitorului. Dreptul, în atât ca drept, nu se deosebește de drept, fie că este drept după lege, fie că este elen. Că Dumnezeu nu este Domn numai al iudeilor, ci al tuturor oamenilor (*Romani* 3, 29; 10, 12); dar, mai direct, este Tată celor care L-au cunoscut. Dacă a viețui frumos înseamnă a viețui legal, iar dacă a viețui potrivit rațiunii înseamnă a viețui după lege, dacă celor dinainte de lege, care au viețuit drept, li s-a socotit lor spre credință (*Romani* 4, 3; 9, 30) și au fost socotiți drepți, atunci este limpede că și cei care n-au trăit sub lege, dar au viețuit drept, datorită însușirilor lor sufletești, chiar dacă erau în iad și în temniță, ei bine, atunci când au auzit glasul Domnului, fie glasul personal al Domnului, fie glasul, care lucrează prin apostoli, aceia iute s-au întors și au crezut. Ne amintim, doar, că Domnul este puterea lui Dumnezeu (*1 Corinteni* 1, 24) și că puterea Lui nicicând nu poate slăbi. Socot astfel, că s-a dovedit că Dumnezeu este bun și că Domnul este puternic să mântuie cu dreptate și în chip egal pe cei care se întorc la El, fie aici, fie în altă parte. Că puterea Lui nu este lucrătoare numai aici pe pământ, ci lucrează pretutindeni și veșnic.

Astfel, în *Predica lui Petru*, Domnul, după înviere, zice ucenicilor: *V-am ales pe voi doisprezece, socotindu-vă ucenici vrednici de Mine – pe care Domnul i-a voit – și am socotit că sunteți apostoli credincioși, trimițându-vă în lume să binevestiți oamenilor din lume, să cunoască ei că este un singur Dumnezeu și prin credința în Mine – Hristos – să le arătați cele viitoare, ca să se mântuiască cei ce au auzit și au crezut; iar cei care n-au crezut să mărturisească că au auzit, ca să nu aibă cuvânt de apărare și să spună: «N-am auzit»* (*Predica lui Petru*, Fragm. 7).

Ce dar? Oare, n-a fost și în iad aceeași rânduială? Trebuia, ca și acolo, toate sufletele să audă predica, ca, sau să facă pocăință sau să dea mărturie, că pedeapsa dată lor este dreaptă, pentru că n-au crezut. Ar fi fost, într-adevăr, o mare nedreptate,

ca cei care au murit înainte de venirea Domnului să nu aibă parte de binevestirea Evangheliei și nici să li se dea prilejul de a crede sau nu, adică să aibă, pe bună dreptate, parte de mântuire sau de pedeapsă. Că nu este drept să fie pedepsiți, fără să fie judecați, și să se bucure de dreptatea dumnezeiască numai cei care au trăit după venirea Domnului. Că tuturor sufletelor raționale și cuvântătoare li s-a spus dintru început: *Toate câte a făcut cineva din neștiință, necunoscând bine pe Dumnezeu, acela, dacă ajunge să-L cunoască pe Dumnezeu, să se pocăiască și i se vor ierta lui toate păcatele* (*Predica lui Petru*, Fragm. 8; *Faptele Apostolilor* 3, 17, 19); și *Iată*, spune Scriptura, *am pus înaintea feței voastre moartea și viața* (*Deuteronomul* 30, 15), *ca să alegeți viața* (*Deuteronomul* 30, 19)". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, VI, cap. VI, 44.5-48.7, în *PSB*, vol. 5, pp. 416-418)

„Deci, dacă li s-a binevestit celor ce sunt în trup, tocmai pentru ca să nu fie osândiți în chip nedrept, cum să nu li se fi binevestit, pentru aceeași pricină, și celor care au trăit înainte de venirea Lui? *Drept este Domnul și a iubit dreptatea și fața Lui dreptate a văzut* (*Psalmii* 10, 7). *Iar cel ce iubește nedreptatea își urăște sufletul său* (*Psalmii* 10, 7)". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, VI, cap. VI, 51.3-51.4, în *PSB*, vol. 5, p. 419)

„(...) Hristos, marele preot, Care răbdând moartea pentru toți, a coborât în iad, a deschis porțile celor de jos și i-a dezlegat din legături, *zicând celor din legături: ieșiți! și celor din întuneric: descoperiți-vă!* (*Isaia* 49, 9)[797]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a VIII-a, în *PSB*, vol. 38, p. 281)

„Hristos nu a rămas în iad, ci mai degrabă l-a golit[798]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 5, în *PSB*, vol. 39, p. 203)

„(...) *Și iarăși puțin și mă veți vedea*, deoarece a treia zi va învia, după ce a vestit și duhurilor din închisoare. Iubirea de oameni s-a arătat desăvârșită și prin aceasta, El mântuind nu numai pe cei ce viețuiau pe pământ, ci vestind iertarea și celor coborâți și ținuți în întunericul ascunzimilor fără fund[799], precum s-a scris (*1 Petru* 3, 19)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 995)

---

797. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În bună parte omul și-a omorât sufletul prin păcat fără de voie, din ispita satanei. Exilul în trup nu trebuie înțeles în sensul origenist, că la început spiritul uman a existat fără trup, ci în sensul că prin păcat trupul lui i-a făcut omului mai grea eliberarea de păcat. Trupul i s-a opacizat și s-a îmbibat de plăcerile păcatului, de pornirile spre plăceri și spre comoditate. A trebuit să ia Hristos un trup ținut în curăție și capabil să suporte moartea ca jertfă, cu toate slăbiciunile (afectele) de pe urma păcatului strămoșesc, ca unindu-l cu al nostru să-i dea acestuia curăția și puterea de-a se feri de păcate, puterea unei existențe jertfelnice, contrară egoismului plăcerilor. Cu puterea luminoasă a trupului Său, Hristos a putut ridica sufletele omenești până și din întunericul iadului – al morții sufletești de după moartea trupului – când le-au dus acolo păcate în mod accentuat fără voie". (nota 297, p. 281)

798. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos scoate în continuare chiar și din iad sufletele care nu s-au dus acolo cu totul demonizate, disprețuitoare ale compătimirii arătată lor de cei vii și de sfinți prin rugăciunile lor. Sau chiar a milei lui Hristos care vrea să-i scoată din singurătatea mândriei lor învârtoșate. A scoate sufletele din iad, înseamnă a lipsi pe demoni de o parte din societatea umană a celor ce-i trăiesc totuși pe ei ca dușmani care le mărește singurătatea. Căci singurătatea e cea mai îngrozitoare, iar cea care face bucurie celor ce o văd, sau e însoțită de conștiința dușmăniei altora". (nota 357, p. 203)

799. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu puteau fi în lumina feței Tatălui nici cei buni din Vechiul Testament, până ce Fiul lui Dumnezeu nu va învinge moartea, arătând Tatălui trupul Său jertfit". (nota 1870, p. 995)

„Deci cu dreptate zice: *Săvârșitu-s-a*, căci venise ceasul să meargă spre a propovădui duhurilor din iad[800]. Căci a venit *ca să stăpânească și peste morți și peste vii* (*Romani* 14, 9), să primească moartea pentru noi (*Evrei* 2, 9), să suporte această pătimire comună firii noastre, se înțelege cu trupul, deși era Viață, ca Dumnezeu, să jefuiască iadul și să dea firii omenești putința întoarcerii la viață, făcându-Se pârga celor adormiți (*1 Corinteni* 15, 20) și întâiul născut din morți, după Scripturi (*Coloseni* 1, 18)[801]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1129)

„Iar rațiunea îndoitei coborâri, potrivit înțelegerii imediate, este, după primul înțeles, ca să mântuiască, împreună cu trupurile, și sufletele prin credința și prin trăirea curată a vieții de pe pământ, iar Cuvântul, coborându-Se la iad, să poată mântui și sufletele fără trupuri ale celor ce au murit mai înainte, pentru simpla lor credință (în vederea Lui); iar după al doilea înțeles, este ca și deprinderea cu patima și cu lucrarea ei să primească de la Cuvântul întoarcerea spre virtute și cunoștință[802]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 146, în *PSB*, vol. 80, p. 326)

## „În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul"

„Aceste trei elemente (trupul, sufletul și duhul – n.n.) au fost despărțite cu ocazia patimii, dar tot aceleași trei elemente s-au unit din nou cu prilejul învierii. Vreți să știți cum s-au despărțit ele în timpul patimilor? Trupul zăcea în mormânt, sufletul se dusese în iad, iar duhul a fost încredințat Tatălui[803]. Sufletul în iad? (iată ce spune *Psaltirea*): *Nu vei lăsa sufletul meu în iad* (*Psalmii* 15, 10). Iar dacă-i adevărat că Și-a încredințat duhul în mâinile Tatălui e ca și cum I-ar fi fost depus spre păstrare. Căci una e să-l *dăruiești*, alta e să-l *predai* și altceva e să-l depui spre păstrare. Depunătorul depune ceva pentru ca mai târziu să-și poată ridica depunerea. Și dacă așa stau lucrurile, de ce trebuie să-Și încredințeze în mâna Tatălui depunerea sau duhul Său? Răspunsul e cu mult mai presus decât mine, decât puterile mele, decât înțelegerea mea, căci nu-s în stare să spun că – după cum trupul Domnului nu putea coborî în iad, cu toate că

800. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „S-a dus și în iad, după ce a murit, arătând că, biruind moartea, nici iadul nu-L va putea ține în veci în el. Răbdând până la moarte, fără să fie atras de frică în slăbiciune, și stăruind în iubirea de Dumnezeu și de oameni, Se duce cu lumina și cu forța binelui și în iad, arătând că El nu poate fi ținut acolo, ci poate scoate pe cei ce au fost duși acolo, aflându-se în așteptarea Lui. Prin alipirea la El, deci primind binele din El, toți cei ce au crezut în El au fost readuși la viață. Căci viața deplină este una cu binele, și binele, este una cu Dumnezeu". (nota 2135, p. 1129)

801. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu numai prin înviere vom ajunge cu Hristos lângă Tatăl, ci și când vom muri cu trupul, dacă am crezut în Hristos". (nota 2136, p. 1129)

802. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Maxim, expunând motivele îndoitei coborâri a Domnului, adică a celei în iadul propriu-zis și a celei în sufletul robit păcatului, află pentru prima coborâre două motive, iar pentru cea de a doua, unul. El a coborât în iadul propriu-zis ca să mântuiască nu numai trupurile la obșteasca înviere, ci și sufletele celor ce cred îndată după moarte, pentru viața de pe pământ în credință și în curăție, apoi pentru ca să mântuiască și sufletele celor ce au murit înainte de El, pentru simpla lor credință în venirea Lui. Iar în sufletul robit păcatului coboară pentru ca și deprinderea cu patima și cu lucrarea ei să primească eliberarea sau întoarcerea la viață, prin virtutea și cunoștința pe care Cuvântul dumnezeiesc sau Rațiunea supremă le provoacă în el, prin trezirea rațiunii sau a cuvântului răspunzător al lui". (nota 407, p. 326)

803. Nota Pr. T. Bodogae: „Ca în *Liturghierul* de mai târziu: *în mormânt cu trupul, în iad cu sufletul ca un Dumnezeu, în rai cu tâlharul și pe scaun împreună ai fost cu Tatăl și cu Duhul, Hristoase, pe toate umplându-le, Cel ce ești necuprins*". (nota 41, p. 329)

tocmai așa ceva afirmă cei care susțin că trupul lui Iisus a fost un trup spiritual[804] – tot așa nici duhul Lui nu se putea coborî în iad, așa că, până la învierea Lui din morți, Domnul a încredințat duhul în mâinile Tatălui. Și cine l-a încredințat îl va și lua înapoi. Când? Nu chiar în momentul când a înviat, dar totuși îndată după înviere, după cum mărturisește textul Evangheliei: Mântuitorul abia înviase din morți, când Maria (Magdalena – n. Pr. T. Bodogae) L-a întâmpinat, dar El i-a zis: *Nu te atinge de Mine* (*Ioan* 20, 17). Într-adevăr El voia (să spună că – n.trad.) oricine s-ar atinge de El ar atinge întreagă ființa Lui, pentru ca atingându-se de ființa Lui deplină, roadele binefăcătoare ale trupului Său să le simtă în trup, cele ale sufletului să le simtă în suflet, iar cele ale duhului să le guste în duhul său. *Încă nu M-am suit la Tatăl Meu* (ceea ce vrea să spună că) Hristos urcă mai întâi spre Tatăl și abia după aceea vine să-Și întâlnească ucenicii. Așadar, Se suie către Tatăl. În ce scop? Ca să-Și ia înapoi ceea ce-I încredințase". (ORIGEN, *Convorbirile cu Heraclide*, în *PSB*, vol. 8, pp. 329-330)

„Activitatea Lui nu se mărginea numai la locul unde se afla vasul acela al Său trupesc, și nu întâmpina nicio piedică în a fi totodată altundeva în univers. Rezultă că atâta vreme cât avea să petreacă în mijlocul oamenilor, El n-a încetat să umple întreaga lume și să sălășluiască alături de Tatăl – de fapt să rămână în El – continuând să poarte de grijă la tot ce-i în cer și pe pământ și rămânând (contrar nouă) cu totul liber să fie în același timp pretutindeni și să-Și ducă mai departe obișnuita și dumnezeiasca-I lucrare". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Viața lui Constantin cel Mare*, „Despre Sfântul Mormânt", 14.7-14.8, în *PSB*, vol. 14, p. 235)

## Învierea Domnului Hristos din morți

„A murit în chip văzut, pe cruce, pentru ca nimeni să nu poată spune că s-a sustras de bunăvoie de la privirea oamenilor și că s-a arătat apoi mort, dar fără să fi murit de fapt, apărând din nou atunci când a vrut, și istorisind mai târziu minunea învierii Sale din morți. Dar socot că atitudinea de mai târziu a ucenicilor Lui are o putere de dovedire cu totul sigură: cu primejdia pierderii vieții, ei s-au dăruit cu totul unei propovăduiri pe care n-ar fi susținut-o cu atâta tărie dacă ar fi pus în circulație numai de la ei zvonul că Iisus a înviat din morți. Ba mai mult, conformându-se acestei învățături, apostolii nu numai că au pregătit și pe alții să disprețuiască moartea, ci ei înșiși au fost cei dintâi care au făcut-o". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, cap. LVI, în *PSB*, vol. 9, p. 147)

„În același timp nu a răbdat ca templul sau trupul Său să rămână mult timp așa, ci arătându-l mort numai prin pătrunderea morții în el, l-a înviat îndată, a treia zi, purtând ca trofeu al biruinței Sale asupra morții nestricăciunea și nepătimirea dobândită în trupul Său[805]. Căci putea să ridice trupul chiar îndată din moarte și să-l arate viețuind iarăși. Dar Mântuitorul nu a făcut aceasta, rânduind cu înțelepciune și acest lucru de mai

804. Nota Pr. T. Bodogae: „Aici sunt vizați docheții și, în primul rând, Marcion. A se vedea *Omilia la Luca* XIV". (nota 43, p. 330)

805. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Libertatea de patimi a fost condiția care a făcut pe Cuvântul întrupat în stare să Se aducă în mod deplin Tatălui, prin renunțarea la viața pentru Sine sau prin moarte. Dar aceasta a însemnat în același timp înlăturarea piedicilor ce stăteau în calea înălțării Lui, și în El și a noastră, la ceruri". (nota 74, p. 121)

înainte[806]. Căci ar fi putut zice cineva că El nici nu a murit, sau că moartea nu L-a cuprins deplin, dacă s-ar fi arătat îndată înviat. Sau dacă moartea și învierea s-ar fi petrecut în același moment, ar fi rămas nevăzută însușirea nestricăciunii[807]. De aceea trebuia să se arate trupul mort. Deci a înviat trupul Său numai a treia zi, ca să se arate moartea în trupul Său. Dar nu l-a lăsat mult timp în această stare, ca nu cumva să nu fie crezut că l-a înviat, socotindu-se că în acest timp ar fi ajuns la o stricare deplină; deci că nu mai poartă același trup, ci altul". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXVI, în *PSB*, vol. 15, p. 121)

„*Iar voia Celui ce M-a trimis este ca tot ce Mi-a dat să nu-l pierd, ci să-l înviez în ziua cea de pe urmă. Căci aceasta este voia Tatălui Meu ca tot cel ce vede pe Fiul și crede în El să aibă viață veșnică și Eu îl voi învia pe el în ziua cea din urmă* (*Ioan* 6, 38, 40)[808]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, LIV, în *PSB*, vol. 15, p. 290)

„La înviere s-a risipit sfatul neamurilor, al lui Pilat și al ostașilor; au fost risipiți toți câți au lucrat cele împotriva crucii. Au fost lepădate sfaturile conducătorilor, ale arhiereilor, ale cărturarilor și ale împăraților poporului. Învierea a distrus toate planurile lor". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, VI, în *PSB*, vol. 17, p. 255)

„El, care este începătura celor adormiți, Se face întâi născut din morți pentru ca să deschidă trupului drumul învierii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, pp. 470-471)

„N-a adus (Avraam – n.n.) copilul spre jertfă, pierzând nădejdea în făgăduințe, ci încrezându-se în puterea Stăpânului că va ști să împlinească în vreun fel jurământul Său. Și nu i-a fost fără câștig această încredere, deși trecea printr-o încercare atât de amară. Căci era învățat ca dintr-o credință în ceea ce se va întâmpla, sau în învierea din morți, despre minunea mai presus de orice rațiune și vrednică de auzit și pe lângă aceasta, despre taina preaînchinată și mare a întrupării Unuia Născutului[809]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a III-a, 3, în *PSB*, vol. 39, p. 95)

---

806. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai rămânând trupul o vreme după moarte, ca trup mort, s-a putut vedea că moartea nu a fost urmată de o stricăciune în trupul Său, fiind oprită de Dumnezeu-Cuvântul să se actualizeze, odată ce Domnul a rămas fără păcat sau nedespărțit de Tatăl". (nota 74a, p. 121)

807. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iar neputrezirea arată prezența dumnezeirii în trup chiar în timpul morții Lui cu trupul. Și aceasta oprea actualizarea stricăciunii. Totuși dumnezeirea nu și-a revărsat puterea în trup ca să-l oprească și de la moarte. Trebuia să primească moartea ca să o învingă. Odată suportând moartea în trupul Său, nu mai trebuia să arate că rabdă și stricăciunea ce-i urmează. Dovedindu-Și puterea Sa prin înviere, a dovedit că ar fi putut învinge și stricăciunea actualizată". (nota 75, p. 121)

808. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dar n-ar fi realizat învierea, dacă n-ar fi fost Dumnezeu mai presus de lumea creată din nimic, având în Sine viața infinită și netrecătoare. Deci fără Treimea cea de o ființă din veci, n-ar fi fost posibilă învierea". (nota 130, p. 290)

809. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Crezând Avraam că va fi părintele multor neamuri, cu toate că-și ducea unicul fiu la moarte, manifesta credința într-o înviere din morți a fiului său, ceea ce se va petrece de fapt prin învierea lui Hristos, urmaș al Său după trup. Căci lângă Hristos se vor alipi multe neamuri. Dar prin aceasta Avraam manifesta și credința în întruparea Fiului lui Dumnezeu cel Unul-Născut, Care, dându-Se morții, va învia. Dumnezeu prefigura istoria viitoare în tipurile anterioare. Istoria apare ca o scară ce urcă de la umbre la adevăr". (nota 161, pp. 95-96)

„El n-a rămas între morți, ci a înviat pe moarte călcând, și a ieșit din mormânt. Aceasta au crezut-o cu adevărat cei ce prin credință L-au aflat pe Cel ce-a murit pentru noi, ca să treacă și la viață pentru noi[810]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea întâi, 5, în *PSB*, vol. 39, p. 265)

„Bucuria de El e deci stabilă, și pe drept cuvânt, căci dacă ne-am întristat de moartea Lui, cine ne va lua bucuria, odată ce știm că e viu și rămâne veșnic, ca Dătătorul și Susținătorul bunătăților noastre duhovnicești?[811] Dar s-a luat îndată bucuria de la cei ce L-au pironit pe cruce[812], pentru că, încetând pătimirea de care socoteau că se pot bucura, le vine celor ce se bucurau de ea întristarea dintr-o necesitate de neînlăturat". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, pp. 997-998)

„Desființând prin înviere stăpânirea morții, nu Și-a procurat învierea Sieși, întrucât este Cuvântul și Dumnezeu, ci ne-a dat această binecuvântare nouă, prin Sine și în Sine (căci toată firea omului era în Hristos, strânsă de legăturile morții)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1064)

„Rupând legăturile morții, El S-a întors la viața care era a Sa ca Dumnezeu. Fiindcă nu era cu putință ca El să fie stăpânit de moarte, căci, fiind Viața prin fire, cum ar fi putut suporta stricăciunea? Iar Cel în Care *trăim și ne mișcăm și suntem* (*Faptele Apostolilor* 17, 28), cum ar fi putut fi supus legilor firii noastre și n-ar fi dat mai degrabă viață, ca Dumnezeu, firii care are nevoie de viață?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1138)

„Fericitul Evanghelist Ioan ne vestește și timpul învierii, zicând: *În ziua întâi a săptămânii (duminica), Maria Magdalena a venit la mormânt dis-de-dimineață, fiind încă întuneric*. Matei, amintindu-ne același fapt, a spus că învierea a avut loc după ce s-a făcut seară adâncă[813]. Dar socotesc că, nefiind niciun dezacord între purtătorii de Duh, nu prezintă nici timpul învierii în mod diferit. Căci, dacă ar voi

---

810. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos n-a murit numai pentru noi, ci a și înviat; pentru creștinismul occidental, catolic și protestant, a accentuat aproape exclusiv moartea lui Hristos pentru noi, socotind mântuirea noastră obținută în mod juridic de la Tatăl prin satisfacerea ei ca pedeapsă în locul nostru (protestantism). Dar Hristos suportă moartea pentru noi, ca s-o învingă pentru noi prin înviere. El e mai tare ca ea ca Dumnezeu, dar și ca om fără păcat, purtător al unei umanități unite într-o Persoană cu dumnezeirea. Pe lângă aceea numai un Hristos viu pentru veci ca om, ne comunică și nouă ca oameni viața în veci. Scăparea pe veci de moarte nu ne vine printr-un decret, în afară de Hristos, pentru meritul Lui de-a fi satisfăcut pentru noi onoarea divină, sau de-a fi achitat pentru noi o pedeapsă, ci prin comuniunea cu El". (nota 457, pp. 265-266)

811. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Te bucuri de persoana dragă cât trăiește, dar, știind că nu va trăi în veac, bucuria aceasta e întreruptă de umbre de întristare. Însă când știm că Hristos, care ne iubește ca nimeni altul, va fi viu în veci și ne va da și nouă viața în veci, cum nu ne-am bucura de învierea Lui cu o bucurie mai mare ca oricare alta?". (nota 1874, p. 997)

812. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Bucuria celor ce L-au răstignit a fost o falsă bucurie, o bucurie a răutății, ea n-a putut dura decât puțin. În general, bucuria de răul ce-l facem cuiva nu durează mult, pentru că Dumnezeu restabilește cumpăna dreptății". (nota 1875, p. 998)

813. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Textul grec exact: *Sâmbătă târziu, când se lumina de ziuă, spre întâia zi a săptămânii* (*Matei* 28, 1)". (nota 2153, p. 1139)

cineva să înțeleagă sensul celor spuse de ei, va vedea că au același sens cuvintele lor. Dimineața adâncă și seara adâncă se reduc, cum socotesc eu, la același înțeles și se întâlnesc la punctul cel din mijloc al nopții. Deci nu e niciun dezacord între ei. Unul, începând de la sfârșitul nopții, iar celălalt, de la începutul ei, se întâlnesc la mijloc, adică, precum am spus adineauri, la sfârșitul nopții". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1139)

„Mânia iudeilor era la culme, și căpeteniile lor erau gata să omoare pe orice om care admira învățătura Mântuitorului și primea puterea și slava Lui negrăită și atotputernică, mai ales pe Sfinții ucenici. De aceea ei, ferindu-se să cadă în mâinile acelora, nu se duc înainte de sfârșitul zilei la mormânt, deoarece nu se putea aceasta fără pericol, căci ar fi fost văzuți în cursul zilei, lumina zilei descoperindu-i ochilor tuturor. Și nu spunem că pricina acestei binecugetate feriri era lașitatea nebărbătească, ci cunoștința a ceea ce le era de folos, insuflată sufletelor Sfinților de Hristos, Care nu îngăduia ca cei ce vor fi luminătorii lumii să se primejduiască înainte de vreme[814]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1140)

„Și cum vom aștepta noi învierea, dacă Hristos n-a înviat templul Său, făcându-Se pe Sine începătură a celor adormiți (*1 Corinteni* 15, 20) și întâi-născut din morți pentru noi? Sau cum va îmbrăca acest trup stricăcios nestricăciunea, dacă, precum socotesc unii, va coborî în totală pierzanie? Și cum nu i se va întâmpla aceasta, dacă nu va avea nicio nădejde a învierii? Deci, păzește-te să nu cazi din credința cea dreaptă pentru că nu pricepi minunea, ci fii înțelept și adaugă aceasta la celelalte minuni[815]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1152)

„Căci, deoarece nu firea trupului s-a făcut pricină a vieții, ci faptul s-a săvârșit mai degrabă prin lucrarea firii dumnezeiești negrăite, căreia îi aparține prin fire puterea de a face toate vii, Tatăl prin Fiul S-a făcut lucrător asupra templului trupului lui Hristos nu fiindcă nu ar fi putut Cuvântul să-Și învie trupul Său, ci pentru că ceea ce lucrează Tatăl lucrează prin Fiul (fiindcă El este Puterea Lui), și ceea ce săvârșește Fiul este desigur de la Tatăl[816]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1164)

„*Cine este Acesta care vine din Edom, cu roșeala hainelor Lui din Bosra?* (*Isaia* 63, 1). Cei ce strigă acestea, adică: *Cine este Acesta care vine din Edom?*, adică de pe pământ, sunt îngerii și Puterile spirituale, căci se minunează de Domnul Care Se

814. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Avem aici și o explicație a faptului că Hristos a înviat noaptea, și nu ziua. Niciun ucenic n-ar fi putut avea încredințarea învierii prin vederea mormântului gol, căci nu putea veni la mormânt ziua. Iar aceasta o arată și faptul că o femeie a văzut mai întâi mormântul gol. Ea nu putea fi acuzată de iudei că e ucenic al lui Hristos". (nota 2154, p. 1140)

815. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu te îndoi de Învierea Domnului, pentru că a trecut prin ușile încuiate. Această minune se adaugă la celelalte minuni săvârșite de El". (nota 2174, p. 1152)

816. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În nicio lucrare nu e Tatăl fără Fiul sau Fiul fără Tatăl. Deci și învierea trupului lui Iisus Hristos e opera Ambilor. Iubirea culminantă se arată în această nedespărțire a lucrării Unuia de a celuilalt. Cel ce mă iubește mă întărește în lucrarea mea". (nota 2202, p. 1164)

înalță la ceruri. Și, văzându-L înroșit de sângele propriu, zic către El, încă neînțelegând taina: *Pentru ce ai îmbrăcămintea roșie și veșmântul Tău este roșu ca al celui ce calcă în teasc?* (*Isaia* 63, 2). Căci ei aseamănă culoarea sângelui cu vinul cel nou din strugurii de curând călcați. Și ce zice către ei Hristos? Întâi, ca să fie cunoscut că este Dumnezeu după fire, spune: *Eu grăiesc*, zice, *dreptatea* (*Isaia* 63, 1), spunând *grăiesc*, în loc de *învăț*. Iar Cel ce învață dreptatea trebuie să fie Dătătorul Legii, deci Dumnezeu. Apoi îngerii zic către El, când Hristos le arată urmele cuielor: *De unde ai rănile acestea la mâini?* (*Zaharia* 13, 6), iar Domnul le răspunde: *Am fost lovit în casa prietenilor Mei* (*Zaharia* 13, 6). Căci casa iubită era Israel, care a rănit pe Domnul cu cuie și cu suliță. Pentru că îndrăznelile ostașilor trebuie, cu dreptate, puse pe seama iudeilor, căci ei L-au adus pe Domnul la moarte. Deci, când a dorit să-i convingă pe Sfinții îngeri că S-a făcut Om cu adevărat, că a răbdat moartea pentru noi și a înviat din morți, Hristos nu S-a folosit numai de cuvinte, ci le-a arătat și semnele pătimirii. Ce e de mirare în faptul că, voind să elibereze de necredință pe fericitul Toma, i-a arătat semnele cuielor, ca să fie văzute de el spre folosul tuturor, pentru ca noi să credem cu adevărat că taina învierii s-a împlinit, nefiind înviat alt trup, ci cel care suferise moartea?[817]" (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 1168)

„Și precum se spune despre Tatăl: *Cel ce nu și-a cruțat pe propriul Său Fiu, ci l-a predat pentru noi toți*, așa se spune și despre Fiul: *El S-a dăruit, fiindcă a vrut*. Și de aceea este arătată în toate o singură voință, a Tatălui și a Fiului, pentru ca să învățăm că în însăși minunea învierii Domnului a fost o singură lucrare". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Întâia convorbire cu părintele Isaac", cap. XXXIV, 12, în *PSB*, vol. 57, p. 473)

„După pilda profetului Iona[818], Domnul a prezis că Fiul Omului va fi trei zile și trei nopți în inima pământului și totuși, după a șasea a sabatului, în care a fost răstignit, n-a fost între cei morți decât o zi și două nopți; atunci care este adevărul cuvântului dumnezeiesc și cum se află el? De bună seamă, este folosită aici figura numită sinecdocă, adică după ziua în care a fost răstignit a trecut o noapte și ziua următoare, iar în cealaltă noapte a înviat. Și astfel, adăugându-se și noaptea care a precedat zilei sale și ziua care a urmat nopții sale, se cunoaște că nu lipsește nimic timpului întreg, care se umple de la partea sa. Sunt pline Scripturile Sfinte de aceste exemple de socoteală, dar nu este loc să le amintim pe toate. Astfel, când zice psalmul: *Ce este omul că-Ți amintești de el* (*Psalmii* 8, 4), prin parte se-nțelege totul, fiindcă printr-un singur om se arată tot neamul omenesc". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XXIII, 3-4, în *PSB*, vol. 57, pp. 853-854)

---

817. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Domnul a voit să le arate îngerilor că a mers în iubirea față de oameni până la moarte, de ce nu ar fi voit să ne dovedească aceasta și nouă în veci, arătând lui Toma că păstrează urmele cuielor în trupul înviat? De unde s-ar fi știut că trupul înviat era al lui Hristos? Sau am socoti că lui Hristos nu I-a plăcut să-Și amintească și să ne amintească faptul că ne-a iubit până a suferi crucea pentru noi. De aceea și noi ne facem semnul crucii, amintindu-ne de această iubire a Lui, de care nu vrea să uite nici El, lucru pe care nu vor să-l facă grupările neoprotestante, declarând că lui Hristos nu-I place să-Și amintească și să I se amintească de crucea suportată pentru noi". (nota 2210, p. 1168)

818. Tâlcuirea Prof. N. Chițescu: „Cf. *Matei* 12, 40". (nota 157, p. 853)

## Învierea Domnului Hristos din morți – argumente și mărturii

„Mântuitorul a lucrat atâtea între oameni în fiecare zi, încât convinge în chip nevăzut în toate părțile, între elini și între barbari, atâta mulțime să treacă la credința în El și să asculte de învățătura Lui. Iar dacă e așa, cine se va mai îndoi acum în cugetul său că a avut loc învierea lui Hristos și că e viu Hristos, mai bine-zis, că El însuși este Viața? Oare e fapta unui mort să străpungă cugetarea oamenilor, încât să-i facă să se lepede de legile părinților și să cinstească învățătura lui Hristos? Sau dacă nu e lucrător - lucru propriu celui mort - cum poate face pe cei vii și lucrători să se oprească din lucrarea lor dinainte, încât desfrânatul să nu mai desfrâneze, iar ucigașul să nu mai ucidă, cel ce nedreptățea să nu mai nedreptățească și cei lipsiți de dreapta credință să se facă dreptcredincioși? Cum, dacă n-a înviat, ci e mort, pe cei numiți de necredincioși zei mincinoși și pe dracii cărora li se aduce închinare, îi alungă, îi urmărește și-i surpă?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXX, în *PSB*, vol. 15, p. 125)

„Ce sfârșit trebuia să aibă trupul Său, odată ce S-a sălășluit în el Cuvântul? Să nu moară nu se putea, odată ce era muritor și avea să fie adus prin moarte jertfă pentru toți, motiv pentru care Și l-a și alcătuit Mântuitorul. Dar să rămână mort iarăși nu era cu putință, odată ce s-a făcut templul Vieții[819]. Deci a murit ca muritor, dar a înviat pentru Viața din El. Iar dovada învierii Lui sunt faptele Lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXXI, în *PSB*, vol. 15, p. 127)

„Iar dacă, pentru motivul că nu se vede, nu se crede nici că a înviat, cei ce nu cred tăgăduiesc și ceea ce e propriu firii. Căci e propriu lui Dumnezeu să nu fie văzut, dar să Se facă cunoscut din faptele Lui, precum s-a spus și mai sus. Căci dacă nu ar fi faptele, ar avea dreptate să nu creadă în Cel ce nu este văzut. Iar dacă faptele strigă și-L arată limpede, pentru ce tăgăduiesc viața învierii atât de vădită? Căci chiar dacă sunt orbi cu cugetul, pot vedea măcar cu simțurile din afară puterea și dumnezeirea de netăgăduit a lui Hristos. Fiindcă și orbul, deși nu vede soarele, simțind căldura răspândită de el, știe că există soarele deasupra pământului. Așa și cei ce se împotrivesc pentru că nu cred, fiind încă orbi în privința adevărului, odată ce cunosc puterea altora care cred, să nu tăgăduiască dumnezeirea lui Hristos și învierea săvârșită de El[820]. Căci e vădit că dacă Hristos ar fi mort, n-ar fi alungat pe draci și nu L-ar fi ascultat dracii. Iar de sunt alungați cu numele Lui, e vădit că El nu e mort, mai ales că dracii, văzând și cele ce nu sunt văzute de oameni, ar putea cunoaște că e mort Hristos și nu ar mai asculta nicidecum de El". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXXII, în *PSB*, vol. 15, pp. 127-128)

---

819. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Atanasie deduce învierea chiar din întrupare. Cuvântul lui Dumnezeu a luat trupul ca să-l scape de moarte, adică să-l învie. Creștinismul apusean a tras o altă concluzie: l-a luat ca să poată satisface prin jertfă, ca om, onoarea dumnezeiască jignită de oameni; atâta tot". (nota 82, p. 127)

820. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Atanasie vede în puterile lui Hristos, care lucrează în cei ce cred în el și au o viață curată, o forță a misionarismului creștin, prin dovedirea ce o dădeau acestea despre Hristos cel înviat. De altfel, toată logica argumentării întrupării și învierii lui Hristos, clădită de Sfântul Atanasie este o logică întemeiată pe fapte, nu o logică a speculației abstracte". (nota 83, p. 127)

„Îndrăznirea fericitului Petru este cea mai grăitoare dovadă a învierii! Ce dovadă mai mare decât aceasta poți să ai, când cel care înainte de răstignire nu putea îndura amenințarea unei slujnice (*Ioan* 18, 17), iar acum el singur se ridică cu atâta îndrăznire împotriva întregului popor iudeu? Și, în fața unei atât de mari mulțimi înfuriate, le grăiește cuvinte, care le putea ațâța și mai mult mânia". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, Omilia XXVIII, VI, în *PSB*, vol. 21, p. 360)

„Oamenii care Îl luaseră în râs pe Hristos pe când trăia, după moartea Lui atât de mult au fost zguduiți, încât au fost în stare să și moară pentru El cu dragă inimă. Aceasta mai cu seamă arată puterea învierii Lui. Acesta a fost și motivul pentru care au fost păstrate pentru mai târziu faptele cele mai strălucite ale lui Hristos, pentru ca dovada scoasă din ele să fie mai presus de orice îndoială. Dacă noi uităm, după ce-au murit, pe cei pe care i-am admirat pe când erau în viață, te întreb cum au putut mai târziu cei care-și bătuseră joc de Hristos pe când trăia să-L socotească Dumnezeu, dacă Hristos ar fi fost un om ca toți oamenii? Cum au putut primi chiar să moară pentru El, dacă n-ar fi avut dovada clară a învierii Lui?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia V, III, în *PSB*, vol. 23, p. 71)

„*Că precum Iona*, le spune Hristos, *a fost în pântecele chitului trei zile și trei nopți, tot așa va fi și Fiul Omului în inima pământului, trei zile și trei nopți* (*Matei* 12, 40).

Nu le-a spus pe față că va învia. Ar fi râs de El. A lăsat să se înțeleagă asta, pentru ca ei să creadă că Domnul știa mai înainte de învierea Sa. Că fariseii știau într-adevăr că Domnul va învia se vede de acolo că au spus lui Pilat: *Amăgitorul Acela a spus încă pe când era viu: După trei zile voi învia* (*Matei* 27, 3), cu toate că ucenicii nu cunoșteau aceasta; că ei, înainte de înviere, erau mai nepricepuți decât fariseii; de aceea fariseii s-au și osândit pe ei înșiși.

Vezi cât de precis vorbește Domnul de învierea Sa, deși face numai aluzie la ea? N-a spus: în pământ, ci: în inima pământului, ca să arate și mormântul și ca nimeni să nu spună că moartea a fost aparentă. A îngăduit să stea trei zile în mormânt, ca să dea adeverire că a murit. Moartea Lui nu este adeverită numai prin răstignirea pe cruce, nici numai prin faptul că toți au văzut că Și-a dat duhul, ci și prin timpul zilelor cât a stat în mormânt. Despre înviere aveau să dea mărturie toate evenimentele de mai târziu; dar moartea Sa pe cruce ar fi fost pusă la îndoială dacă n-ar fi fost atunci multe semne și minuni care să dea mărturie; iar dacă ar fi fost pusă la îndoială moartea pe cruce, s-ar fi pus la îndoială și învierea. Din pricina aceasta Domnul numește moartea Sa *semn*. Dacă n-ar fi fost răstignit, n-ar fi fost dat semnul. De aceea citează simbolul, pe Iona, ca să fie crezut adevărul. Spune-mi, închipuire a fost șederea lui Iona în pântecele chitului? N-o poți spune! Prin urmare n-a fost închipuire nici șederea lui Hristos în inima pământului. Că nu e cu putință ca simbolul să fie adevăr, iar adevărul, închipuire". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia XLIII, I, în *PSB*, vol. 23, p. 510)

„Atât de mare este puterea Celui răstignit, că după atâta bătaie de joc, după atâta batjocură, sutașul și mulțimile s-au pocăit. Unii spun că sutașul acesta, întărindu-se mai pe urmă în credință, a murit mucenic[821]". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia LXXXVIII, II, în *PSB*, vol. 23, p. 984)

---

821. Nota Pr. D. Fecioru: „Numele lui este Longhin, prăznuit la Biserică la 16 octombrie". (nota 23, p. 984).

„Trebuia să se creadă că Hristos a murit, că a fost îngropat[822] și că a înviat. Și despre toate acestea dușmanii Lui ne fac dovada. Uită-te că înseși cuvintele lor ne dau mărturie de toate acestea. Ei spun: *Ne-am adus aminte că amăgitorul acela, încă fiind viu* – deci a murit –, a zis: *După trei zile Mă voi scula. Poruncește dar să se întărească mormântul* – deci a fost înmormântat – *ca nu cumva să vină ucenicii Lui să-L fure*; deci, dacă va fi întărit mormântul, nu se va putea face nicio viclenie. Niciuna. Prin urmare dovada învierii a ajuns de necontestat tocmai prin cele propuse de voi, nu s-a făcut nicio viclenie, pentru că mormântul a fost pecetluit. Iar dacă nu s-a făcut nicio viclenie și s-a găsit mormântul gol, atunci negreșit a înviat. Ai văzut cum arhiereii și bătrânii poporului, chiar fără voia lor, au luptat pentru dovedirea adevărului?

Tu însă uită-mi-te la dragostea de adevăr a ucenicilor! Nu ascund nimic din cele spuse de dușmani, chiar dacă spun lucruri de ocară. Iată Îl numesc pe Hristos *amăgitor* și nu o trec sub tăcere.

Cuvintele spuse de arhierei și de farisei lui Pilat arată și cruzimea lor, că nici la moartea Lui n-au pus capăt mâniei, dar și curățenia și dragostea de adevăr a ucenicilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia LXXXIX, I, în *PSB*, vol. 23, p. 990)

„– *Aveți strajă! Întăriți cum știți! Și pecetluind mormântul, l-au întărit cu strajă* (*Matei* 27, 65-66).

Pilat n-a lăsat pe ostași să pecetluiască ei singuri mormântul; aflase ce e cu Hristos și nu voia să le dea vreun ajutor; dar, ca să scape de ei, le-a îngăduit și aceasta, spunându-le: Pecetluiți voi mormântul cum voiți, ca să nu puteți învinui pe alții. Dacă ostașii ar fi pecetluit ei singuri mormântul, arhiereii și cărturarii ar fi putut spune – chiar dacă ar fi fost spusele lor neadevărate și mincinoase; și cum nu le-a fost rușine să spună altele, ar fi putut spune și asta – că ostașii, îngăduind să fie furat trupul, ar fi dat prilej ucenicilor să plăsmuiască cuvântul despre înviere. Așa însă, întărind ei înșiși mormântul, nu mai puteau să spună asta.

Ai văzut cum se sârguiesc arhiereii și fariseii să pună fără voia lor în lumină adevărul? Ei s-au dus la Pilat, ei i-au cerut, ei au întărit mormântul cu strajă, ca să fie unii altora și învinuitori, și martori ai adevărului. Când L-au furat ucenicii? Sâmbăta? Dar cum, când nu le era îngăduit să se apropie sâmbăta de mormânt? Dar chiar dacă ar fi făcut-o călcând legea, cum ar fi îndrăznit să se apropie când ei erau atât de fricoși? Cum ar fi putut convinge poporul? Ce-ar fi trebuit să spună? Ce-ar fi trebuit să facă? Cu ce tragere de inimă ar fi putut lua apărarea unui mort? Ce răsplată ar fi așteptat? Pe când trăia, au fugit îndată ce L-au văzut prins. Ar fi avut, oare, curajul să vorbească despre El după moartea Lui, dacă n-ar fi înviat? Cum s-ar putea susține așa ceva? Se vede de aici că ucenicii nici n-ar fi voit, nici n-ar fi putut să plăsmuiască învierea, dacă Hristos n-ar fi înviat. Hristos le vorbise ucenicilor mult despre înviere, le vorbise adeseori, până într-atâta, că chiar iudeii au zis că Hristos spusese: *După trei zile voi învia*. Deci dacă n-ar fi înviat, ucenicii s-ar fi socotit negreșit înșelați; și văzându-se atacați din pricina Lui de tot poporul și ajunși fără de casă și fără de masă, I-ar fi întors spatele și n-ar fi voit să-I încununeze fruntea cu o astfel de slavă, pentru că fuseseră înșelați și aruncați, din pricina Lui, în cele mai mari primejdii. Nici nu mai este de dovedit! Dacă

822. Vorbind despre moartea și îngroparea Domnului, Sfântul Chiril al Ierusalimului spune că de aceea fost îngropat în pământ Iisus, pentru ca pământul blestemat să primească binecuvântarea în locul blestemului (Cf. Cateheza a XIII-a, 18). (n.n.)

n-ar fi fost adevărată învierea, nici n-ar fi putut s-o plăsmuiască. Pe ce s-ar fi întemeiat? Pe talentul lor oratoric? Dar erau niște oameni neînvățați! Pe mulțimea banilor? Dar nu aveau nici toiag, nici încălțăminte. Pe faima neamului? Dar erau oameni de jos și din oameni de jos. Pe măreția locului lor de naștere? Dar erau niște sate neînsemnate. Pe mulțimea numărului lor? Dar nu erau mai mult de unsprezece oameni și aceștia împrăștiați. Pe făgăduielile învățătorului? Care făgăduieli? Dar dacă n-a înviat, nici făgăduielile nu mai puteau fi vrednice de credință. Cum ar fi putut înfrunta un popor înfuriat? Dacă verhovnicul Apostolilor n-a putut înfrunta cuvintele unei femei care stătea la poartă, și dacă toți ceilalți ucenici s-au împrăștiat când L-au văzut legat, cum s-ar mai fi gândit să meargă până la marginile lumii și să sădească o învățătură plăsmuită despre înviere? Dacă Petru n-a putut înfrunta amenințarea unei femei, iar ceilalți ucenici au fugit la vederea lanțurilor, cum ar fi putut înfrunta pe împărați, pe dregători și popoare, care aveau și săbii și grătare și cuptoare aprinse și-i amenințau cu mii și mii de primejdii de moarte în fiecare zi, dacă nu s-ar fi putut bucura de puterea și ajutorul Celui înviat? Minuni asemănătoare făcuse Domnul; înviase atâția morți; dar niciuna dintre aceste minuni nu i-a făcut pe iudei să se rușineze, ci au răstignit pe Săvârșitorul lor. Aveau, oare, să creadă popoarele în învierea lui Hristos numai pe spusele ucenicilor? Nu! Lucrul acesta nu se poate, nu se poate! Că pe toate le-a lucrat puterea Celui înviat!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia LXXXIX, I, în *PSB*, vol. 23, pp. 991-992)

„Uită-te la răutatea vrednică de râs a arhiereilor și fariseilor! *Ne-am adus aminte,* spun ei, *că amăgitorul Acela a zis încă pe când trăia: După trei zile voi învia.* Dacă era un amăgitor și un lăudăros mincinos, pentru ce vă temeți, pentru ce alergați de colo-colo, pentru ce atâta râvnă? *Ne temem,* spun ei, *ca să nu-l fure cumva ucenicii și să înșele mulțimea.* Și s-a arătat, doar, că asta n-ar fi fost deloc o dovadă; dar răutatea este chițibușară și nerușinată; face lucruri nechibzuite. Au poruncit să întărească mormântul trei zile, ca și cum ar fi luptat pentru apărarea învățăturilor lui Hristos". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia LXXXIX, II, în *PSB*, vol. 23, p. 992)

„Și Hristos a înviat mai devreme, ca să nu poată spune arhiereii că nu Și-a împlinit cuvântul și că a fost furat. N-a fost un lucru lipsit de valoare că a înviat mai devreme; dar dacă învia mai târziu, ar fi fost pusă la îndoială învierea. Ce n-ar fi putut să zică și să răszică, deși pe nedrept, dacă Hristos n-ar fi înviat atunci când ostașii stăteau la mormânt și păzeau mormântul, ci după trei zile, după plecarea ostașilor? Pentru aceea, deci, Hristos a înviat înainte de împlinirea celor trei zile. Trebuia să învieze atunci când ostașii erau acolo, când păzeau mormântul; trebuia, deci, să învieze chiar înăuntru celor trei zile. Dacă ar fi înviat după trecerea celor trei zile și după plecarea ostașilor, învierea ar fi putut fi pusă la îndoială. De aceea a și îngăduit să se pecetluiască mormântul așa cum voiau și să pună de pază și ostași. Și nu le-a păsat arhiereilor și fariseilor că fac asta sâmbăta, că lucrează; ei aveau ochii îndreptați numai într-o singură parte: să-și împlinească răutatea lor. Nădăjduiau că prin asta vor birui. Dar fapta aceasta a lor era semnul celei mai mari nechibzuințe. Semn că erau zguduiți de o puternică frică. Cei care L-au prins când era viu se tem de El când e mort. Și ar fi trebuit, dacă Hristos era un simplu om, să prindă curaj, acum când e mort. Dar, ca să afle arhiereii și fariseii că cele ce a pătimit Hristos, pe când trăia, le-a pătimit de bună voie, iată că Domnul îngăduie să I se pună pecete,

piatră și strajă; dar n-au putut să-L țină în mormânt. Un singur lucru reușesc: să facă cunoscut mormântul și să fie crezută prin aceasta învierea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia LXXXIX, II, în *PSB*, vol. 23, pp. 992-993)

„Când ostașii au venit și au vestit pe arhierei – adevărul strălucește mai mult când e propovăduit de potrivnici –, le-au dat arginți ca să spună că ucenicii Lui au venit noaptea și L-au furat.

Cum L-au furat, o, nechibzuiților! Adevărul învierii era preastrălucitor și prea măreț ca să poată fi plăsmuit! Spusa aceasta că L-au furat era de necrezut și nici chip de minciună nu avea. Spune-mi, cum L-au furat ucenicii, când ei erau niște oameni sărmani și din popor, care nici nu îndrăzneau să se arate? Nu era, oare, pusă pecete pe mormânt? Nu erau, oare, lângă mormânt atâția paznici, atâția ostași și iudei? Nu se gândeau, oare, și ei la asta, nu se îngrijeau, nu privegheau, nu aveau grijă să nu fie furat? Dar, în sfârșit, pentru ce să-L fure ucenicii, ca să născocească dogma învierii? Dar cum le-ar fi trecut prin minte să născocească așa ceva unor oameni cărora le plăcea să trăiască ascunși de lume? Cum ar fi ridicat piatra care era atât de păzită? Cum ar fi putut să se ascundă de atâția oameni? Chiar dacă nu s-ar fi temut de moarte totuși n-ar fi încercat, în zadar și fără rost, să săvârșească fapta asta, când erau atâția paznici. Că ucenicii mai erau și niște fricoși o arată cele petrecute mai înainte. Când L-au văzut prins, toți au fugit. Dacă n-au avut curajul să rămână lângă El atunci când îl vedeau viu, cum nu s-ar fi temut acum când era mort și înconjurat de o mulțime atât de mare de ostași? Aveau, oare, de deschis o ușă? Trebuia să se ascundă numai de un singur om? Nu! Pe mormânt era pusă o piatră mare care avea nevoie de multe mâini. Aveau dreptate arhiereii să spună: Și va fi rătăcirea cea din urmă mai rea decât cea dintâi! Împotriva lor au rostit aceste cuvinte! Ar fi trebuit ca, după atâta furie, să se căiască de faptele lor; dar ei se silesc să le întreacă pe cele de mai înainte născocind minciuni vrednice de râs; când era viu, I-au cumpărat sângele; după ce a fost răstignit și a înviat, încearcă tot cu bani să facă să piară cuvântul despre înviere. Tu însă uită-mi-te că sunt prinși tocmai prin cele ce au făcut. Dacă nu s-ar fi dus la Pilat și n-ar fi cerut strajă la mormânt ar fi putut să-și răspândească minciunile lor cu mai multă nerușinare; dar așa, nu! Așa au lucrat totul ca și cum s-ar fi străduit să-și coasă propriile lor guri. În ce privește pe ucenici, dacă n-au putut să privegheze cu El mai cu seamă când au fost ținuți rău de El, cum ar fi putut îndrăzni să-L fure? De ce nu L-au furat mai înainte, mai înainte de a fi pus voi, arhiereilor, pază la mormânt? Dacă ucenicii ar fi voit să-L fure, ar fi putut face asta în prima noapte, când mormântul nu era păzit, când nu era nicio primejdie, când puteau lucra fără frică. Că arhiereii s-au dus sâmbătă la Pilat și i-au cerut strajă ca să-L păzească (*Matei* 27, 62-66). În cea dintâi noapte nu era nimeni din ei la mormânt.

Ce ne spun apoi giulgiurile care fuseseră muiate în smirnă? Și Petru a văzut giulgiurile acestea în mormânt (*Ioan* 20, 5). Dacă ucenicii ar fi voit să-L fure nu I-ar fi furat trupul gol; nu numai ca să nu-L facă de ocară, ci și ca să nu mai piardă vremea cu dezbrăcatul și așa să-i scoale pe străjeri și să pună mâna pe ei; mai cu seamă că Domnul fusese uns cu smirnă, o materie care se lipește tare de trup și intră în haine; de aceea nu era ușor să se desprindă giulgiurile de pe trup; iar cei care ar fi făcut aceasta aveau nevoie de multă vreme. Prin urmare și de aici se vede că este de necrezut furtul trupului. Nu cunoșteau, apoi, ucenicii mânia iudaică? Nu știau

că-și atrag urgia lor? Dar, în sfârșit, ce-ar fi câștigat din fapta lor dacă Hristos n-ar fi înviat? Dar arhiereii și bătrânii, știind că au născocit furtul, au dat arginți și au spus: Spuneți că L-au furat și noi vom îndupleca pe dregător. Voiau să se răspândească zvonul acesta, dar au izbit în zadar cu pumnii în adevăr; iar prin cele prin care au încercat să umbrească adevărul, prin acelea l-au făcut, fără voia lor, să strălucească. Chiar spusa arhiereilor și bătrânilor, că ucenicii L-au furat, întărește învierea. Ei înșiși mărturisesc: că nu era trupul în mormânt. Când înșiși arhiereii și bătrânii mărturisesc că trupul Lui nu era acolo, iar șederea paznicilor lângă mormânt, giulgiurile și frica ucenicilor arată ca mincinos și neadevărat furtul, urmează că dovada învierii este de nezdruncinat". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XC, I, în *PSB*, vol. 23, pp. 999-1001)

„Iar că iudeii se temeau foarte de semnul Învierii, care-i va convinge că Hristos este Dumnezeu cu adevărat, ne va arăta ultima lor faptă de spaimă. Căci, când au aflat despre învierea lui Hristos și că nu Se află în mormânt, tulburați și înspăimântați foarte din pricina aceasta, au plănuit să se folosească de minciuna ostașilor, cu sume mari de bani: *Căci le-au dat lor argint ca să spună că, venind ucenicii, L-au furat pe El când dormeam noi* (*Matei* 28, 12-13)[823]. Mare a fost deci semnul Învierii, care era o atât de neîndoielnică dovadă că Fiul este Dumnezeu, încât a tulburat și inima învârtoșată și neîncovoiată a iudeilor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 4, în *PSB*, vol. 41, p. 586)

„N-ar fi răbdat să stea acasă această femeie atotrâvnitoare și înțeleaptă (Maria Magdalena [*Ioan* 20, 1-9] – n.n.) și n-ar fi părăsit mormântul, dacă teama de legea sâmbetei și de condamnarea ce amenința pe cei ce o călcau nu i-ar fi scăzut râvna, și dacă respectul față de vechile obiceiuri n-ar fi oprit-o de la ceea ce dorea foarte mult. Dar trecând sâmbăta și răsărind ziua de după ea, pornește grăbită spre mormânt și, văzând piatra rostogolită de pe mormânt, furată de bănuieli îndreptățite, socotește că Iisus a fost strămutat, atribuind și această faptă de necredință, împreună cu altele, dușmăniei furioase a iudeilor[824]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1138)

---

823. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „De unde știau ostașii că L-au furat pe Hristos din mormânt, dacă dormeau? Se vede din aceasta cât i-a zăpăcit pe conducătorii iudeilor teama de Hristos cel înviat". (nota 1112, p. 586)

824. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iudeii n-ar fi avut niciun motiv să fure trupul lui Hristos. De aceea ei au învățat pe ostașii de pază să spună că ucenicii L-au furat când ei dormeau. Dar, dacă L-ar fi furat ei sau ostașii, de ce nu L-ar fi luat cu giulgiuri cu tot? Părăsirea giulgiurilor în mormânt este și ea o dovadă că Iisus a înviat. Cel înviat nu mai purta giulgiuri de mort. Evangheliile, prezentând pe ucenici venind la mormânt și văzând mormântul gol, arată că nu poate fi vorba nici de furarea trupului lui Iisus de către ei, nici de o plecare a lui Iisus, Care n-ar fi suferit decât o moarte aparentă. Cum ar fi văzut ei giulgiurile în mod foarte real, sau cum le-ar fi lăsat El în mormânt, plecând cu un trup pământesc gol, în cazul că ar fi plecat singur? Mai trebuie notat că Dumnezeu a rânduit ca învierea să aibă loc în prima zi după sâmbătă, nu numai ca să se arate și prin învierea de a treia zi că moartea lui Iisus a fost reală, ci și pentru ca să poată veni unii din ai săi să vadă mormântul gol, neputând face aceasta sâmbăta, și mai ales în sâmbăta Paștilor iudaice. S-a rânduit așa ca să se vadă că în prima zi după sâmbăta în care s-a serbat odihna lui Dumnezeu pentru lumea căzută în păcat are loc înnoirea lumii prin învierea lui Hristos. Precum lumea căzută în păcat a început în prima zi, așa începe lumea înnoită în a opta zi, Sărbătoarea Mielului adevărat, care ne-a mântuit prin înviere. Aceasta nu putea coincide cu sărbătoarea mielului Legii vechi, sau a Paștilor evreiești, care nu ne mântuia, ci era numai un chip al Mielului adevărat și mântuitor Ce avea să vină după aceea. Grupările neoprotestante sâmbetiste nu cunosc înnoirea lumii prin Hristos, ci rămân la lumea veche a lui Iehova și a mielului". (nota 2152, pp. 1138-1139)

## Trupul Domnului Hristos

„Ar fi, însă, de râs să susținem că trupul Domnului, întru atât ca trup, a avut nevoie, pentru menținerea lui, de aceste slujiri necesare trupului nostru. Da, Domnul a mâncat, nu pentru că trupul Lui avea nevoie de hrană – trupul Lui era menținut prin o putere sfântă – ci pentru ca nu cumva celor care erau împreună cu El să le treacă prin minte, să gândească altceva despre El, așa cum mai târziu au spus unii că El s-a arătat în trup aparent. Într-un cuvânt, Domnul era nepătimitor; în El nu se găsea nicio mișcare pătimașă, nici de plăcere, nici de durere" (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, VI, cap. IX, 71.2, în *PSB*, vol. 5, p. 428)

„Domnul, nu fără temei, a vrut să se folosească de o formă smerită a trupului (*Isaia* 53, 2-3), ca nu cumva auditorii, lăudându-I frumusețea trupului și admirându-I frumusețea chipului, să le fugă mintea în altă parte de la cuvintele Lui și, fiind atenți la cele trecătoare, să se depărteze de cele spirituale". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, VI, cap. XVII, 151.3, în *PSB*, vol. 5, p. 467)

„Trupul Lui cel născut din Fecioară era trup materialnic în stare să îndure suferințe și moarte, așa cum le îndură și oamenii". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, cap. XXV, în *PSB*, vol. 9, p. 186)

„Cum nu e vrednic de închinare trupul Domnului, cu adevărat preasfânt și preacinstit, de Arhanghelul Gavriil binevestit, iar de Duhul Sfânt alcătuit (πλασμέν) și de Cuvântul făcut veșmânt? De fapt întinzând Cuvântul mâna, a ridicat pe cea bolnavă de friguri (*Luca* 4, 26 urm.) și rostind cuvânt omenesc a sculat pe Lazăr din morți (*Ioan* 11, 42)[825]. Și iarăși întinzând mâinile pe cruce a biruit *pe stăpânitorul văzduhului*[826], care lucrează acum în fiii neascultării (*Efeseni* 2, 2) și ne-a pregătit calea curată spre ceruri.

---

825. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeu-Cuvântul nu e una dintre creaturi, ci e transcendent tuturor, dar stând la temelia tuturor e prezent în toate. Sunt patru grade ale prezenței Lui: e prezent la baza cosmosului lipsit de conștiința acestei prezențe transcendente; e prezent în mine, mai ales când am conștiința acestei prezențe transcendente și aspir spre tot mai multă unire cu El; e prezent în semenul meu, tot ca transcendent, fiind și el și eu conștienți de această prezență.Dar cel mai înalt grad de prezență a Cuvântului lui Dumnezeu în creatură, e prezența Lui în umanitatea lui Hristos. Aici omul nu mai face distincție între eu-ul propriu și Dumnezeu. Zicând Eu ca om, El zice totodată Eu ca Dumnezeu. Iar în acest semen central al meu, eu nu mai trebuie să transcend de la Tine la Dumnezeu din Tine, ci Însuți Tu ești trăit de mine în Dumnezeu. Fără să se anuleze creatura, Dumnezeu Și-a făcut-o aici atât de proprie, căci a devenit ca Dumnezeu *Eu-ul* ei. Transcenderea în Hristos nu se mai face ca de la un subiect creat la Subiectul divin transcendent, ci același Subiect e și imanent și transcendent. În Hristos eu trăiesc pe Tu ca semen imanent și ca Dumnezeu transcendent, prin care există creația și spre care tinde fără să se poată identifica în ființă cu el. Aici creatura e pe de o parte templu, în care se aduce închinarea, pe de alta Subiect dumnezeiesc căruia i se aduce închinarea. În Hristos avem între oameni un eu sau un tu, care nu e numai eu sau tu uman, ci Eu-ul sau Tu-ul divin. Până aici a venit Dumnezeu în unirea cu creațiunea prin om. Subiectul dumnezeiesc s-a făcut om, fără să desființeze pe om, ci folosindu-Se Dumnezeu însuși de organele trupului și de simțirile sufletului omenesc, asemenea unui om, dar fiind în același timp Dumnezeu". (nota 8b, p. 184)

826. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Chiar în brațele trupului Său răstignit era o putere biruitoare a răului. Puterea iradia prin el departe, în tot universul, ca un câmp de raze nu simplu magnetice, ci mai presus de puterea acestora. Puterea aceasta poate fi în parte înțeleasă ca putere aflătoare în smerenia Celui puternic, sau ca puterea smereniei însăși. Când Cel ce se smerește nu o face din neputință, ci din iubire nemărginită și nu ajunge la moartea definitivă. E o putere care nu stă în mândrie, în care se manifestă totdeauna teama cuiva de neputință, sau frica de a nu i se vedea slăbiciunea, frică ce-l caracterizează pe cel mândru". (nota 9, p. 185)

Deci cel ce necinsteşte templul necinsteşte pe Domnul cel din templu". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistolă către Episcopul Adelfie, împotriva arienilor,* VI, în *PSB*, vol. 16, pp. 184-185)

## Trupul Domnului Hristos după Înviere

„Că după înviere Hristos nu va mai avea trup pătimitor, ci nemuritor, deci şi nestricăcios, care nu va avea nevoie de hrană. Deci Hristos după înviere nici n-a mâncat, nici n-a băut, pentru că n-a avut nevoie – că trupul Lui nu avea nevoie de mâncare şi de băutură –, ci a băut şi a mâncat pentru a-i încredinţa pe ucenici de învierea Sa". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, II, în *PSB*, vol. 23, p. 929)

## Învierea şi Înălţarea la cer

„(...) murind, înviind şi înălţându-Se la ceruri şi şezând în trup la dreapta lui Dumnezeu-Tatăl. Aceasta, pentru ca şi noi, murind, să nădăjduim sigur că vom învia şi vom vieţui o viaţă desăvârşit despărţită de toată moartea şi de toată coruperea şi ne vom înălţa la ceruri şi vom primi cinstea şi slava cea întru Dumnezeu şi Tatăl prin mijlocirea Fiului însuşi şi petrecerea fericită şi veşnică împreună cu El". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a II-a, 112a, în *PSB*, vol. 80, p. 285)

## Înălţarea Domnului Hristos la cer

„Căci a înviat din morţi şi S-a înălţat la Tatăl cu trupul. Dar nu-L mai cunoaştem, zice, pe El după trup (cf. *2 Corinteni* 5, 16), adică nu-L mai cunoaştem aflându-Se cu trupul patimii, înţeleg în patimile naturale şi nevinovate[827]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Ieşire*, Cartea a II-a, 3, în *PSB*, vol. 39, pp. 327-328)

*„În casa Tatălui Meu multe lăcaşuri sunt. Iar de nu, v-aş fi spus.*
*Mă duc să vă gătesc loc. Şi dacă Mă voi duce şi vă voi găti loc,*
*iarăşi voi veni şi vă voi lua la Mine, ca şi voi să fiţi unde sunt Eu* (*Ioan* 14, 2-3).

După ce-a spus după trebuinţă că nu se cuvine să se tulbure şi le-a poruncit să creadă şi în Tatăl şi în Sine, le spune pe faţă, mângâindu-i ca pe nişte descurajaţi, că nu vor rămâne în afară de sfânta Lui încăpere, ci se vor sălăşlui în lăcaşurile de sus, vor vieţui veşnic în Biserica celor întâi născuţi şi vor fi în bunătăţile fără sfârşit. Le spune deci că vor fi multe lăcaşuri în casa Tatălui, învăţându-i că cerul e foarte încăpător şi că zidirea creată de El n-are nevoie deloc de niciun adaos ca să poată primi pe cei ce-L iubesc pe El. E de cugetat că voieşte să indice şi deosebirea de cinste, atunci când vorbeşte de multe lăcaşuri, întrucât tot cel ce vrea să vieţuiască în virtute primeşte un loc potrivit şi slava potrivită faptelor lui[828]. Fiindcă erau multe lăcaşuri la Dumnezeu-

827. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sunt două feluri de patimi: cele păcătoase, care nu ţin de firea omenească, şi cele nepăcătoase, care ţin de firea noastră: foamea, setea, oboseala, moartea. Hristos le-a luat numai pe ultimele, şi anume cu voia. Şi a scăpat de ele. Ele ţin de firea de după căderea în păcat, nu dinainte. Dar firea fără ele e pătrunsă de dumnezeire". (nota 587, p. 328)

828. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cerul, sau casa lui Dumnezeu cu atâtea încăperi sau lăcaşuri câte persoane iubitoare ale lui Hristos vor fi în el, face şi el parte din creaţie, dar e plin de lumina lui Hristos. El se vede în toate. Căci ele sunt transparente pentru lumina Lui. Toţi se simt lângă El. Toţi simt iubirea Lui şi toţi sunt

Tatăl, va și pleca, spune, mai înainte, ca să pregătească lăcașurile sfinților. Deci, știind că sunt multe lăcașurile destinate mai înainte, care așteaptă sosirea celor ce-L iubesc pe Dumnezeu, nu merge pentru aceasta, ci ca să pregătească urcușul spre cele de sus, împodobind pentru fiecare un lăcaș, sau un loc propriu al fiecăruia, făcându-l un loc plăcut, netezind drumul nedeschis odinioară[829]. Căci cerul le era cu totul inaccesibil oamenilor și înainte nu pășise niciun trup în acel loc atotcurat al îngerilor. Urcușul spre el ni l-a înnoit cel dintâi Hristos. El ne-a dat un mod al urcușului spre cer cu trupul, oferindu-Se pe Sine, ca o pârgă a celor adormiți și aflați în țărâna pământului, lui Dumnezeu-Tatăl și arătându-Se ca primul Om celor din ceruri. De aceea, îngerii aflați în cer, necunoscând taina sfântă și mare a călătoriei Lui la cer cu trupul, când L-au văzut suind, tulburați de acest fapt minunat și neobișnuit, zic: *Cine este Acesta ce vine din Edom?* (*Isaia* 63, 1), adică de pe pământ. Dar Duhul înțelepciunii preasfinte a lui Dumnezeu-Tatăl n-a lăsat neînvățată mulțimea de sus, ci a poruncit mai degrabă să se deschidă porțile cerești împăratului și Stăpânului tuturor, strigând: *Ridicați, căpetenii, porțile voastre și vă ridicați porțile cele veșnice și va intra Împăratul slavei* (*Psalmii* 23, 9)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 834-835)

„Ne-a înnoit deci nouă Domnul Iisus Hristos cale proaspătă și vie, cum zice Pavel, neintrând în sfinte făcute de mâini, ci în cerul însuși, spre a Se arăta feței lui Dumnezeu pentru noi[830]. Căci nu ca să Se arate pe Sine feței lui Dumnezeu-Tatăl S-a suit Hristos. Căci era și este și va fi totdeauna în Tatăl și în ochii Celui ce L-a născut, fiindcă El este Cel de Care Se bucură Tatăl totdeauna[831]. Dar Cuvântul neînvelit odinioară în umanitate[832] S-a suit acum pentru a Se arăta în mod neobișnuit și minunat ca om. Aceasta a făcut-o pentru noi, și în favoarea noastră, Fiul în putere aflându-Se și ca om, ca să audă și cu trupul: *Șezi de-a dreapta Mea* (*Psalmii* 109, 1), și să transmită slava filiației Sale întregului neam omenesc[833]. Căci este unul dintre noi, întrucât S-a arătat ca om de-a dreapta lui Dumnezeu-Tatăl, deși este mai presus de toată creația și de o ființă cu Tatăl Său, ca Cel ce S-a născut Dumnezeu din Dumnezeu

uniți în iubirea față de El și în veșnicia Lui și această iubire îi face și pe ei să se iubească, să-și fie transparenți într-o desăvârșită comuniune. Propriu-zis toată creația e transformată într-un astfel de cer transparent pentru Hristos, într-un cer al comuniunii între ei și cu Hristos. Dar în lumina aceasta generală, răspândită de Hristos și de toți cei ce-L iubesc, fiecare răspândește o lumină pe măsura bunătății la care a ajuns în cursul vieții pământești și fiecare vede lumina lui Hristos și lumina generală a tuturor pe măsura luminii înțelegătoare la care s-a ridicat el. Și, potrivit luminii fiecăruia, e și strălucirea sau slava lui". (nota 1581, p. 834)

829. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Exista de mai înainte lângă Dumnezeu locul pentru fiecare. Iisus Se duce mai înainte ca să le înfrumusețeze treptat, pe măsură ce vede pe fiecare urmând Lui în viața pământească". (nota 1582, p. 834)

830. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „A intrat dincolo de lăcașurile îngerești, dincolo de cer, în fața lui Dumnezeu-Tatăl, ca om, pentru a arăta fața omenească lui Dumnezeu-Tatăl, ca față a omului iubită în gradul suprem. Ce s-a spus înainte despre cer, ca creație nouă, trebuie precizat ca cer plin de Dumnezeu, având în el și ceea ce-i mai presus de creație". (nota 1583, p. 835)

831. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul este bucuria Tatălui. Oricine se bucură de cel care-l iubește. Cum nu S-ar bucura Tatăl de Fiul care-L iubește în mod suprem? Bucuria supremă este legată de existența supremă, iar existența adevărată și bucuria de ea nu există fără comuniune". (nota 1584, p. 835)

832. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul Se arată acum Tatălui cu o față omenească. Se vede calitatea Lui de Fiu și prin fața omenească. Urcă și cu umanul la înălțimea dragostei Lui filiale față de Tatăl. Câtă valoare se dă prin aceasta umanului! Tatăl Se bucură de fața omului ca de fața Fiului Său". (nota 1585, p. 835)

833. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Toată fața omenească este iubită acum de Tatăl ca față a Fiului Său. Omul devine fiu prin dragostea ce-o câștigă Fiul pentru umanitatea al cărei ipostas S-a făcut". (nota 1586, p. 835)

și cu adevărat Lumină din Lumină. Deci S-a arătat ca om pentru noi Tatălui, ca pe noi, cei ce am căzut de la fața Lui pentru vechea neascultare, să ne așeze iarăși în fața Tatălui. A voit, ca Fiu, ca și noi să ne numim fii și copii ai lui Dumnezeu pentru El". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 835)

„Dar Unul-Născut ne-a adus folos și în alte moduri întrupându-Se. Căci a zdrobit stăpânirea morții, a luat puterea păcatului, ne-a dat tăria să călcăm peste șerpi și scorpii și peste toată puterea vrăjmașului. Se potrivea deci foarte mult ca să ne îndemne pe noi sau pe sfinții Săi ucenici să socotim că e dulce și plăcut și vrednic de toată prețuirea să fim totdeauna împreună cu El, Dătătorul atâtor bunătăți, arătându-Se continuu prezent și conviețuind cu noi. Dar Lui nu I s-a părut cu totul folositor să rămână timp atât de îndelungat în chipul smereniei, primit cu folos pentru iubirea față de noi, precum am spus înainte. Ci trebuia mai degrabă, odată ce a ajuns la sfârșit iconomia cea pentru noi, ca El să Se întoarcă la slava proprie Lui și să Se întoarcă cu trupul asumat pentru noi la egalitatea cu Dumnezeu-Tatăl, pe care nu răpire socotind-o (căci o avea ca pe un bine propriu), S-a pogorât la lipsa noastră de slavă. Căci în timp ce era pe pământ, deși era Dumnezeu adevărat și Domnul tuturor, a socotit că aceasta nu va fi niciunuia dintre noi de un folos mai mare față de cei ce nu știau de slava Lui. A fost pălmuit, scuipat și răstignit și a suportat batjocura necredinței iudeilor, care îndrăzneau să spună: *Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, coboară-Te de pe cruce!* (*Matei* 27, 40). Deci, după ce a împlinit taina cu privire la noi, S-a înălțat iarăși la Dumnezeu-Tatăl cel din ceruri, odată trecut fiind timpul smereniei și vremea deșertării de bunăvoie. S-a arătat acum ca Dumnezeu Puterilor de sus, căci nu a ignorat cerul pe Stăpânul tuturor, Care Se urca. Celor ce stăteau la porțile de sus li s-a poruncit să-L primească în calitate de Domn al Puterilor, deși Se înalță cu trupul. Porunca aceasta le-o dădea Duhul[834], zicând: *Ridicați, căpetenii, porțile voastre și vă ridicați porțile cele veșnice, și va intra Împăratul slavei* (*Psalmii* 23, 7). Căci înțelepciunea de multe feluri a lui Dumnezeu, pe care a arătat-o în Hristos, precum zice Pavel, S-a făcut cunoscută Începătoriilor și Stăpâniilor (*Efeseni* 3, 10)[835]. Căci întorcându-Se la Tatăl, deși Acesta este înțeles mai mare ca El prin aceea că a rămas în cele ce era pururea, iar Fiul a suportat deșertarea deoarece S-a pogorât la chipul de rob, S-a întors iarăși la slava proprie, auzind: *Șezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale* (*Psalmii* 109, 1). Deci, ca să nu pară că își atribuie o cinste mai mare și că Tatăl și Dumnezeu cel din ceruri îl primește pe Fiul nu de bunăvoie să șadă de-a dreapta Sa, Tatăl însuși e înfățișat zicând: *Șezi de-a dreapta Mea.* Însă nici să nu zică cineva, având minte, că Tatăl a dat o cinste secundară Fiului, punându-L de-a dreapta, ci să cugete mai degrabă aceasta: Trebuia să fie cu adevărat la dreapta și să aibă un loc nebănuit de nicio micșorare, nu Tatăl, ci mai degrabă Fiul, pentru deșertarea și supunerea de bunăvoie, încât să nu fie nesocotit de cei ce nu puteau înțelege taina referitoare la El. De

834. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos nu Se întoarce la Tatăl numai ca Dumnezeu, ci și ca om. Pentru aceasta S-a și pogorât, făcându-Se om, ca să Se întoarcă și ca om la Tatăl. De aceea se miră îngerii și întreabă: Cum poate fi împăratul slavei îmbrăcat în umanitate? Iar Cel ce le poruncește să deschidă porțile cerului, și ca om, este Duhul lui Hristos, de o ființă cu El ca Dumnezeu, dar Care a făcut umanitatea Lui transparentă prin înviere, arătându-Se în mod clar prin ea Fiul ca Dumnezeu". (nota 1732, p. 911)

835. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În Hristos, ca Fiul lui Dumnezeu întrupat, s-au adunat toate rațiunile existenței create, îndumnezeite". (nota 1733, p. 911)

aceea Tatăl nu poate fi socotit de-a dreapta, ca să se păstreze egalitatea Lui cu Fiul[836]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, pp. 910-911)

„Ne este lucru plăcut și de dorit să fim împreună totdeauna cu Mântuitorul Hristos, deși S-a deșertat pe Sine pentru noi, precum s-a scris, și a luat chipul unui rob și lipsa de slavă a firii omenești. Căci ce este firea omului în comparație cu Dumnezeu? Iar aceasta nu era de trebuință Fiului însuși, ci mai de folos era să Se înalțe ca om la Tatăl și să primească în mod deschis slava, stăpânirea și demnitatea dumnezeiască, și să nu le mai aibă în mod umbrit. S-a așezat la dreapta voind aceasta și Tatăl Însuși, căci îl iubește ca pe Cel născut din El și ca pe rodul ființei Sale. (...) Psalmistul, exprimând tainele prin Duhul, zice: *Toate neamurile, bateți din palme* (*Psalmii* 46, 1), apoi, explicând cauza sărbătorii, prezintă înălțarea Mântuitorului la ceruri, zicând: *Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trâmbiță* (*Psalmii* 46, 5), numind strigare și trâmbiță glasul înalt și răsunător al Duhului, când a poruncit Puterilor de sus să ridice porțile și a numit pe Domnul Puterilor, precum am spus adineauri. Din această cauză vom afla și corul Sfinților ajuns în mare bucurie. De aceea a mai spus: *Domnul împărățește, să se bucure pământul* (*Psalmii* 96, 1) și iarăși: *Domnul a împărățit, îmbrăcatu-S-a întru podoabă, îmbrăcatu-S-a Domnul întru putere și S-a încins* (*Psalmii* 92, 1). Căci Cel ce era om ca noi înainte de învierea din morți, când S-a suit la Tatăl din ceruri S-a îmbrăcat în propria Sa podoabă și S-a încins cu puterea ce-o avea de la început. Căci S-a așezat să împărățească împreună cu Tatăl. Deci se cuvine în chip drept ca cei ce-L iubesc să se bucure, că a plecat spre Tatăl Său Cel din ceruri, având să-Și reia propria slavă și să împărățească iarăși împreună cu Tatăl, ca la început[837]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, pp. 911-912)

„Dumnezeiescul inițiator al nostru în tainele dumnezeiești, adică Pavel, nemaiatribuindu-I, după învierea din morți și după înălțarea la ceruri, smerenia proprie oamenilor, zice într-o Epistolă: *chiar dacă am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaștem* (*2 Corinteni* 5, 16), iar despre sine zice: *Pavel, apostol nu de la oameni, nici prin vreun om, ci prin Iisus Hristos* (*Galateni* 1, 1). Dar de ce, spunând că va veni iarăși la noi ca să schimbe *trupul smereniei noastre ca să fie asemenea trupului slavei Sale* (*Filipeni* 3, 21), zice acum că nu de la oameni, nici prin om, ci prin Iisus Hristos a fost ales Apostol? De ce spune că nu-L mai știe pe El acum după firea trupului? Spune-mi, oare a desființat Stăpânul trupul pe care l-a răscumpărat? Nu este așa pentru cei ce cugetă drept. Căci, ajungând la capăt timpul deșertării Unuia-Născutului, sau al smeririi, nu Se mai propovăduiește și cunoaște din cele prin care S-a văzut deșertat, ci

836. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă L-ar fi pus Fiul pe Tatăl la dreapta, S-ar fi socotit că e mai mic decât Tatăl, bucurându-Se de atenția Tatălui, întemeiată pe motivul smereniei asumate de El prin întruparea ca om". (nota 1734, p. 911)

837. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu ne mântuiește nu numai prin cruce, ci și prin starea de slavă la care ridică umanitatea Sa. Căci din această slavă ne comunică și nouă puterea de-a ne ridica la ea, ca să fim mai departe în comuniune cu El și să fim ridicați și noi la slava veșnică împreună cu El, Cel făcut om. Deci Apostolii trebuiau să se bucure de înălțarea lui Hristos la Tatăl, și, după ei, toți credincioșii, și pentru perspectiva slavei la care vor fi ridicați și ei. Prin umanitatea Lui, făcută străvezie prin Duhul și bună comunicantă a Duhului, ne trimite Duhul, prin Care creștinii vin spre și în comuniunea cu El, urmându-l exemplul pământesc aici, pe pământ, și ajungând la slava Lui cerească în viața viitoare". (nota 1735, p. 912)

mai degrabă din ceea ce Îl arată Dumnezeu după fire. Pentru că, fiind cunoscut şi primit ca Cel ce S-a făcut om, trebuia să fie învăţaţi cei ce au crezut, că este şi Dumnezeu după fire. De aceea, El Se foloseşte mai mult de cuvintele potrivite Dumnezeirii decât de celelalte". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. I, în *PSB*, vol. 41, pp. 914-915)

„Precum, fiind Viaţa după fire, se spune că a murit şi a înviat pentru noi, aşa, văzând pururea pe Tatăl Său şi fiind văzut de către Tatăl Său, se spune că S-a înfăţişat Lui acum, adică după ce S-a făcut om, nu pentru Sine însuşi, ci pentru noi, ca om şi ca Cel ce avea de împlinit ceea ce mai lipsea din iconomia pentru noi. Astfel Hristos a urcat pentru noi şi dincolo de ceruri, ca primul dintre noi şi ca pârga noastră[838], căci a intrat dincolo de ele pentru noi, ca Înainte-Mergător, cum zice undeva şi dumnezeiescul Pavel (*Evrei* 6, 20). Ca om se înţelege că este încă Arhiereu, Mângâietor al sufletelor noastre şi jertfă de ispăşire pentru păcatele noastre (*1 Ioan* 2, 1-2), iar ca Dumnezeu şi Domn după fire, este împreună-Şezător cu Tatăl Său, dar slava de la Acesta va trece şi la noi[839]. De aceea şi Pavel a zis despre Tatăl: *Şi împreună cu El ne-a sculat şi împreună ne-a aşezat întru ceruri, în Hristos Iisus* (*Efeseni* 2, 6). Săvârşite fiind deci cele de pe pământ, trebuia să împlinească ceea ce mai lipsea, adică să urce la Tatăl. De aceea, zice: *Vă este de folos ca să Mă duc Eu. Căci dacă nu Mă voi duce, Mângâietorul nu va veni la voi*". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. al II-lea, în *PSB*, vol. 41, pp. 982-983)

„Fiind în chipul şi în egalitatea în toate cu Dumnezeu-Tatăl, nu răpire a socotit să fie deopotrivă cu Dumnezeu, ci S-a pogorât la smerenia noastră şi S-a deşertat pe Sine, purtând trupul acesta lipsit de slavă, şi a îmbrăcat din iubire asemănarea micimii omeneşti (*Filipeni* 2, 8-11), pentru ca, venind vremea cuvenită, în care trebuia, după împlinirea tainei, să îmbrace iarăşi slava veche şi fiinţială, mântuind pe toată lumea, aducând la viaţă şi la cunoştinţa de Dumnezeu pe cei din ea, să arate şi în aceasta împreună-voitor pe Tatăl. În acest scop Îi adresează Lui cuvântul, spunând că trebuie să Se înalţe pe Sine la demnitatea firii Sale[840]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 3, în *PSB*, vol. 41, p. 1009)

---

838. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Chiril pare a spune aici că Fiul lui Dumnezeu, urcând umanitatea asumată de El la înălţimea Sa, deci mai presus de ceruri sau de lăcaşul îngerilor, a urcat în Sine umanitatea nu numai la ceruri, ci mai presus de ele. De aceea se miră îngerii cum Hristos, ca om, cere să-L lase să treacă mai presus de ele. Aceasta s-a spus şi de către Sf. Chiril prin expresia de mai înainte, că Hristos a ridicat în Sine firea omului la culmea a tot binele. Poate aceasta vrea să spună Sfântul Apostol Pavel prin expresia că Hristos a intrat pentru noi *dincolo de catapeteasmă*, adică dincolo de toată creaţia, chiar dincolo de îngeri, în calitate de existenţe pur spirituale, şi de ceruri, locuinţa lor". (nota 1844, p. 982)

839. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Chiar înălţat dincolo de catapeteasmă, sau mai presus de toată creaţia (deci şi de îngeri) Hristos nu încetează să fie şi om şi Dumnezeu. Ca Dumnezeu, se spune că şade împreună cu Tatăl, dar nedespărţit de umanitate. De aceea, în această dublă calitate ne comunică slava Tatălui. Ca om, se spune că rămâne *în veac* Arhiereul sau Mijlocitorul nostru la Tatăl. Este Arhiereul suprem, întrucât e singurul Care a intrat şi rămâne dincolo de catapeteasmă, la Tatăl însuşi. Jertfa lui Hristos rămâne veşnică. Ea este actul prin care a mântuit, sfinţit şi ridicat umanitatea în faţa iubitoare a Tatălui. Fiul nu reneagă acest act, nu încetează să-L preţuiască şi să-L iubească pe Tatăl, ca Fiul făcut şi om, şi împreună cu Tatăl iubeşte pe toţi cei uniţi cu El". (nota 1845, pp. 982-983)

840. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pe cât a fost de necesar pentru mântuirea oamenilor să Se facă om smerit, umblând printre ei şi primind moartea pentru a o învinge, aşa a fost necesar, tot pentru mântuirea lor, să Se înalţe, să arate omenescul transfigurat şi înălţat la slava dumnezeiască, pentru ca toţi cei ce cred în El să se împărtăşească de ea". (nota 1897, p. 1009)

„Și a dispărut de la ochii noștri, ca să ne întoarcem la inimă și să-L găsim, căci S-a depărtat și *iată este aici* (*Matei* 24, 2-3). Nu a voit să fie mai mult cu noi și totuși nu ne-a părăsit. Căci S-a retras acolo de unde nu S-a retras, căci lumea prin El a fost făcută și în această lume era și a venit în această lume pentru ca să mântuiască pe păcătoși (*Ioan* 6, 33)". (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones - Mărturisiri*, Cartea a IV-a, XII, (19), în *PSB*, vol. 64, p. 110)

„S-a urcat la cer, de unde, ca Fiu al lui Dumnezeu, n-a lipsit niciodată, și pe cel întrupat om, pe care diavolul nu-l lăsase să se ridice la cer, Fiul lui Dumnezeu l-a urcat cu Sine în sălașul cel ceresc". (BOETHIUS, *Articole teologice*, I, 4, în *PSB*, vol. 72, p. 32)

„Prin înălțarea la cer a unit cerul cu pământul, căci prin intrarea cu acest trup pământesc, de o fire și de o esență cu noi, în cer, a arătat că toată firea sensibilă e una în rațiunea ei mai generală, acoperind astfel în sine nota deosebirii care o diviza. Apoi, pe lângă aceasta, străbătând prin toate treptele dumnezeiești și inteligibile din cer, cu sufletul și cu trupul, adică cu firea noastră desăvârșită, a unit cele sensibile și cele inteligibile, arătând în Sine cu totul neîmpărțită și nedezbinată convergența spre unitate a întregii creațiuni în rațiunea ei atotoriginară și atotgenerală.

Și, în sfârșit, după toate acestea, ajunge la Dumnezeu Însuși, cu omenitatea Sa, înfățișându-Se adică pentru noi, precum s-a scris, în fața lui Dumnezeu și Tatăl, ca om, El, Care nu poate să Se despartă niciodată în niciun mod de Dumnezeu". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, partea a II-a, 106 a, în *PSB*, vol. 80, p. 265)

## Hristos – cununa întregii Biserici

„Slava noastră este Tatăl universului, iar Hristos este cununa întregii Biserici". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea a II-a, cap. VIII, 71.2, în *PSB*, vol. 4, p. 271)

## Hristos – „ieri și azi și în veci este același" (*Evrei* 13, 8)

„*Iisus Hristos - ieri și azi și în veci - este același* (*Evrei* 13, 8). În cuvântul *ieri* a arătat tot timpul trecut, în care, înainte de început, S-a născut din Tatăl. Iar în cuvântul *astăzi* sunt arătate spațiile acestei vremi, în care din nou S-a născut din Fecioară, a pătimit și a înviat. Iar *în veci* arată toată nemărginirea veșniciei ce va să vie". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XIX, 4, în *PSB*, vol. 57, p. 850)

## „De la El, prin El și în El sunt toate" (*Romani* 11, 36)

„*De la El, prin El și în El (sunt) toate* (*Romani* 11, 36). *De la El* pentru că El este cauza celor ce există, conform voinței lui Dumnezeu-Tatăl. *Prin El* pentru că Lui I se datorește conservarea tuturor; după ce le-a zidit pe toate, a adăugat fiecăruia dintre cele făcute (însușirile necesare) pentru conservare. De aceea, cu o dorință irezistibilă și o dragoste de negrăit, către El, Stăpânul și Dătătorul vieții, s-au îndreptat toate, așa cum s-a scris: *Ochii tuturor privesc cu speranță către Tine* (*Psalmii* 122, 15) și iarăși: *Toate nădăjduiesc în Tine* (*Psalmii* 103, 27), *deschizi Tu mâna Ta și orice viețuitoare se umple de bunăvoință* (*Psalmii* 144, 16)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, cap. 5, în *PSB*, vol. 12, p. 24)

## Lucrarea Lui neîntreruptă în viața lumii și a oamenilor

„S-a arătat acum ca Mântuitor Cel ce exista mai înainte; s-a arătat ca Învățător Cel care era în Cel ce exista – căci *Cuvântul era la Dumnezeu*; S-a arătat Cuvântul, prin Care s-au creat toate. Creator fiind, a dat la început, odată cu creația, și viața; ca Învățător a învățat, când s-a arătat, cum să viețuiască oamenii bine, pentru ca apoi, ca Dumnezeu să dăruiască viață veșnică. Nu acum, pentru întâia oară, a avut milă de noi, cei care eram pe o cale rătăcită, ci de demult, de la început; dar S-a arătat acum când eram deja pierduți; S-a arătat și ne-a mântuit". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. I, 7.3-7.4, în *PSB*, vol. 4, p. 74)

„Cu această frică i-a îndemnat pe cei învârtoșați la inimă; apoi i-a îndemnat și prin preaînțeleptul Moise, prin Isaia cel iubitor de adevăr și prin toată ceata profeților; pe cei care au avut urechi i-a întors, într-un chip mai plin de pricepere, să creadă în Cuvântul lui Dumnezeu; uneori îi ținea de rău, alteori îi amenința; pe unii oameni îi plângea; altora le cânta; întocmai ca un doctor bun, care pe unele trupuri bolnave le oblojește, pe altele le mângâie, pe altele le spală, pe altele le taie cu cuțitul, iar pe altele le arde; uneori le taie cu ferăstrăul, când trebuie să vindece pe om cu pierderea unui mădular sau a unei părți din mădular. Felurit se poartă și Mântuitorul și felurită este și mântuirea oamenilor: când îi amenință, îi sfătuiește; când îi ține de rău, îi întoarce la El; când îi plânge, îi miluiește; când le cântă, îi cheamă; prin rug vorbește (*Ieșirea*, 3, 2) – evreii aveau nevoie de semne și minuni (*Ioan* 4, 48) –, iar prin foc înfricoșează pe oameni, scoțând flacăra din stâlp; flacăra este totodată dovadă și de har și de frică". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. I, 8.2-8.3, în *PSB*, vol. 4, p. 75)

„Tot ce s-a scris despre persoana Lui este considerat sfânt și vrednic de laudă: nașterea Sa, creșterea, puterea Sa, patimile și învierea Sa, nu numai că s-au petrecut într-un anumit timp, ci lucrează în noi încă și azi". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca*, VII, VII, în *PSB*, vol. 7, p. 90)

„Așadar: pământul, apa, aerul, focul, a căror natură nu are în ea nimic rațional – după cum singuri ne dăm seama – ar putea ființa prin ele însele, sau dacă ar fi adevărat că în adâncul tuturor lucrurilor zace una și aceeași esență (și pe care învățaților în ale acestei științe le place să o numească fie a-toate-primitoare, fie maică, dar despre care toți ne spun că este lipsită de orice fel de înfățișare sau chip, că este neînsuflețită și lipsită de rațiune), atunci întreb: de unde și-ar fi putut ea dobândi rostuirea? Ce ar fi putut determina deosebirea dintre elemente, sau, dimpotrivă, atracția și unirea contrariilor? Cine a dat poruncă mai grelei stihii a pământului să se lase purtată de apă? Cine a inversat însușirile apei (care știm că nu curge decât în jos) și a purtat-o până sus, în nori? Cine a silit vlaga focului să se furișeze în ascunzișurile lemnului și să se amestece cu elementele atât de contrarii naturii lui? Cine a inclus în răcoarea aerului o anume virtute termică, punând astfel capăt războiului dintre ele, sub forma îngăduinței? Cine a înzestrat muritoarea spiță a oamenilor cu posibilitatea perpetuării, prelungindu-i existența până-n vecia vieții celei fără de moarte? Cine a dat aici chip bărbatului și a închipuit femeia, făcându-i să-și corespundă unul altuia, într-o deplină armonie, și a iscusit pentru toate ființele principiul generării? Cine preface fluiditatea

seminței bărbatului – care nu e mai mult decât o biată scursură pieritoare și insensibilă – în ceva care să poată da viață unei ființe? Cine lucrează chiar și astăzi toate acestea și nenumărate alte minunății ale minunățiilor, mai presus de puterea noastră de minunare? Cine duce la capăt, zi cu zi și ceas cu ceas, prin nevăzuta și insensibila Lui putere, toate aceste treziri la viață și pieiri?

Ei bine, cauza tuturor acestor lucruri poate fi pe bună dreptate aflată în Cuvântul lui Dumnezeu, Care lucrează în chip atât de neînțeles". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, „Despre Sfântul Mormânt", 11.13-11.14, în *PSB*, vol. 14, p. 221)

„Nu există niciun om care să nu știe că lucrurile lui Dumnezeu sunt minunate prin măreția creației lor. Chiar pe acelea pe care le împarte zilnic sfinților Săi și pe care le revarsă cu deosebită dărnicie, nu le cunoaște nimeni altul decât sufletul, care se bucură de ele, care în adâncul conștiinței sale judecă astfel binefacerile lui Dumnezeu, încât nu le poate exprima prin cuvinte și nici cuprinde cu simțirea și cu gândurile, când coboară de la acea flacără cerească pentru a le privi pe cele materiale și pământești. Cine nu va admira în sine lucrările Domnului, când va vedea că astfel au fost înăbușite în el nesațiul stomacului și lăcomia primejdioasă a gurii pentru lucruri costisitoare, încât se va mulțumi cu mâncare foarte puțină și de foarte mic preț, servită rar și numai de nevoie? Cine nu va fi uimit în fața lucrărilor lui Dumnezeu, simțind că acel foc al plăcerii, pe care înainte îl credea de nestins și firesc, s-a potolit în așa măsură, încât nu se mai simte îmboldit nici de cea mai mică tulburare a trupului? Cine nu se va cutremura de puterea Domnului, când va vedea că oameni altădată răi și primejdioși, care ajungeau în culmea mâniei chiar când supușii lor le adresau cuvinte măgulitoare, s-au îmbunat atât de mult, încât nu numai că nu se supără în fața injuriilor, ci chiar se bucură foarte mult când le-au fost adresate? Cine nu se va minuna de lucrările lui Dumnezeu și nu va striga din tot sufletul: *Am cunoscut că mare este Domnul* (*Psalmii* 134, 5), când va afla că a devenit cineva darnic din foarte hrăpăreț, cumpătat din risipitor, umilit din trufaș, simplu și modest din delicat și luxos, bucurându-se de sărăcia de bună voie și de lipsa lucrurilor din acest veac? (...) Ce minune poate fi mai mare, decât ca într-un timp foarte scurt cei mai hrăpăreți încasatori de impozite să se facă apostoli, prigonitorii sângeroși să devină predicatori foarte sârguincioși ai Evangheliei, propovăduind cu vărsarea sângelui lor acea credință pe care o prigoneau? Acestea sunt lucrările lui Dumnezeu, pe care Fiul mărturisește că le face împreună cu Tatăl, când zice: *Tatăl Meu până acum lucrează și Eu lucrez cu El.* Despre aceste lucrări fericitul David, cântând în duh, zice: *Binecuvântat fie Domnul Dumnezeul lui Israel, Care singur face lucruri mari și minunate* (*Psalmii* 105, 48; 135, 4). Despre și profetul Amos spune: *El face toate și le schimbă și umbra morții o strămută în lumină a dimineții.* Negreșit, *aceasta este schimbarea dreptei Celui Preaînalt* (*Psalmii* 76, 10). Despre acest lucru mântuitor al lui Dumnezeu roagă profetul pe Domnul zicând: *Întărește, Doamne, ceea ce ai lucrat în noi* (*Psalmii* 67, 29). Trec cu vederea acele daruri ascunse și nevăzute ale lui Dumnezeu, pe care mintea tuturor celor sfinți le vede că se săvârșesc în chip deosebit clipă de clipă, acea revărsare de bunăvoință duhovnicească prin care sufletul abătut se înalță cu iuțeală plin de bucurie, acele porniri de foc ale inimii și mângâierile nespuse și neauzite, care uneori trezesc ca dintr-un somn adânc pentru cea mai fierbinte rugăciune pe toți cei ce lâncezesc în cea mai josnică nepăsare. Aceasta este, zic, bucuria despre care Apostolul spune: *Ochiul omului n-a văzut-o, urechile n-au auzit-o și în inima omului nu s-a ridicat* (*1 Corinteni* 2, 9), a aceluia care îndobitocit de viciile

pământești, este încă om, stăpânit de porniri omenești, care nu vede nimic din aceste daruri ale lui Dumnezeu. În sfârșit, același Apostol, a adăugat atât despre sine, cât și despre cei asemenea lui, care se despărțiseră de traiul omenesc, zicând: *Dar Dumnezeu S-a descoperit nouă prin Duhul Său* (*1 Corinteni* 2, 10)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Chaeremon", cap. XII, 2-7, în *PSB*, vol. 57, pp. 525-526)

## „Fără Mine nu puteți face nimic" (*Ioan* 15, 5)

„(...) *în Hristos e toată aducerea de roduri și toată apropierea*[841]. Fiindcă El Însuși zice: *Fără Mine nu puteți face nimic* (*Ioan* 15, 15)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a IX-a, în *PSB*, vol. 38, p. 287)

## Hristos – Tămăduitorul nostru[842]

„Și chiar dacă e numit și *doctor*, Hristos nu lucrează în toți ca doctor, ci numai în cei care-și dau seama de gravitatea bolii și-și caută scăpare la milostivirea Lui". (Origen, *Despre principii*, Cartea a II-a, III, 7, în *PSB*, vol. 8, p.151)

„Dar aceasta să-ți fie știut, frate, că nu prin venirea lui Hristos, ci prin credința celui ce a știut s-a vindecat bolnavul (sluga sutașului – n.n.) de dureri. Tot așa și acum: dacă te rogi din locul în care te afli și dacă bolnavul crede că prin rugăciunile tale va fi ajutat, i se vor împlini toate după dorința lui". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 42, II, în *PSB*, vol. 12, p. 192)

„Căci cine dintre oamenii care au fost vreodată și-a alcătuit trupul numai din fecioară? Sau cine dintre oamenii din totdeauna a tămăduit astfel de boli, ca cele tămăduite de Domnul de obște al tuturor? Cine a redat cuiva ceea ce îi lipsea din naștere și a făcut vreun orb din naștere să vadă?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, XLVIII-XLIX, în *PSB*, vol. 15, pp. 145-147)

„De ai crede că ranele cele veșnice și nevindecabile ale sufletului nemuritor și bolile sale cauzate de viciu sunt vindecate de Hristos, tu ai crede că El poate să vindece și relele și bolile trecătoare ale trupului, și numai către El ai alerga, trecând cu vederea

841. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu putem aduce jertfă Tatălui decât prin Fiul. Căci numai umplându-ne El ca om cu simțirea jertfirei Lui, cu închinarea exemplară pe care și-a însușit-o față de Tatăl, făcându-Se om. Singurul Om care S-a apropiat cel mai mult, sau direct de Dumnezeu, a fost Cel ce este în El însuși și Dumnezeu; singurul om Care s-a apropiat cel mai mult de Dumnezeu ca Tată iubitor, este Fiul Lui. Niciun om nu se poate apropia așa de mult de Dumnezeu, ca Fiul Lui făcut om. Când vrem să ne apropiem de Tatăl dăm lângă El de Fiul Lui făcut om. Fiul făcut om ne-a ușurat — a făcut posibilă neputinței noastre apropierea de Tatăl. În Hristos, făcut om coborât la noi, dăm de Dumnezeu; uniți cu Fiul Tatălui, simțim iubirea Tatălui". (nota 302, p. 287)

842. Vorbind despre Mântuitorul ca despre Doctorul și Tămăduitorul nostru, Sfântul Chiril al Ierusalimului precizează: „Orice om să-L audă pe Iisus (...). Să alergăm la Cel ce iartă greșelile! De suntem bolnavi, la El să ne găsim scăparea; de ne doare sufletul, să urmăm pe Doctorul sufletelor; de suntem flămânzi, să primim Pâinea; de suntem morți, să primim învierea; de am îmbătrânit în neștiință, să cerem înțelepciune de la Înțelepciune" (*Omilie la slăbănogul de la scăldătoarea Vitezda*, 19, în vol. *Cateheze*, traducere din limba greacă și note de Pr. prof. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 2003, p. 378). (n.n.)

leacurile și îngrijirea doctorilor. Dat fiindcă acela care a făcut sufletul a făcut și trupul, Cel ce vindecă (sufletul) cel nemuritor, Acela poate să vindece și trupul, bolile și suferințele cele vremelnice". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, XLVIII, 4, în *PSB*, vol. 34, p. 277)

„De bună seamă că îmi vei spune acestea: Dumnezeu ne-a dat, pentru a ne îngriji trupul, ierburile pământului și doctoriile; a prevăzut îngrijirile doctorilor de bolile trupului, și a dispus ca acest (trup), care este făcut din pământ, să poată fi vindecat cu diferite produse ale pământului. Și eu sunt de acord că așa stau lucrurile. Însă, ia aminte și cunoaște în ce fel și cui au fost date aceste (mijloace) și pentru cine le-a rânduit Dumnezeu în marea și nesfârșita lui dragoste de oameni. (Au fost date) atunci când omul a călcat porunca pe care o primise, când a devenit obiect al mâniei, când a fost aruncat, din desfătarea paradisului în această lume, ca într-o captivitate și necinste, sau ca într-o muncă silnică, când a căzut sub stăpânirea întunericului și a rătăcit din cauza patimilor, atunci când a fost supus patimilor și bolilor cărnii el, cel care mai înainte era nepătimitor și scutit de boli. Or, este clar că toți cei născuți din el sunt supuși acelorași patimi.

Deci, Dumnezeu a rânduit (toate) acestea pentru cei slabi și necredincioși, pentru că, Bun fiind, n-a voit să nimicească în întregime neamul cel păcătos al oamenilor. El a dat oamenilor din această lume și celor din afară leacuri pentru îngrijirea, vindecarea și reconfortarea trupului și a permis celor ce nu pot să se încreadă întru totul în Dumnezeu, să se folosească de ele". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, XLVIII, 4-6, în *PSB*, vol. 34, pp. 277-278)

„Iar dacă vrei să auzi și cum tămăduiește pe cel bolnav, atunci ține minte: cine a învățat pe albină să fabrice ceara? Împreună cu ea și mierea? Cine a făcut ca pinul, terebintul și arborele de mastică să picure sucul acela lipicios? Cine a zidit ținutul inzilor, care-i mama fructelor și bine mirositoare? Cine a sădit măslinul care potolește durerile și oboselile trupești? Cine ne-a dat cunoașterea rădăcinilor și a plantelor precum și învățătura leacurilor care se găsesc în ele? Cine a recomandat oamenilor doftoria cea dătătoare de sănătate? Cine a scos din pământ izvoarele calde vindecătoare de răceli și de nădușeli și care alungă umflăturile și uscăciunile?" (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre iubirea față de săraci și despre facerea de bine*, în *PSB*, vol. 30, pp. 449-450)

## Hristos Se roagă pentru noi[843]

„Prin curățire, de care a fost vorba, creștinul va participa prin rugăciunea sa și la rugăciunea Fiului lui Dumnezeu, care stă și în mijlocul acelora care nu-L cunosc (*Ioan* 1, 26), dar care nu lasă pe nimeni fără ajutor și care se roagă Tatălui împreună cu cei pentru care mijlocește. Fiul lui Dumnezeu este doar Arhiereu pentru jertfele noastre și apărător înaintea Tatălui; El Se roagă cu cei care se roagă și stăruie pentru cei care stăruie. Însă El nu Se roagă ca pentru niște casnici ai Săi, pentru aceia care nu se roagă necontenit în numele Său, nici nu va reprezenta înaintea lui Dumnezeu pe cei care nu

843. Ce cuvinte minunate și cu un conținut teologic bogat scrie Fericitul Augustin când face referire la rugăciunea Domnului Hristos pentru noi: „El (Hristos) Se roagă pentru noi ca Preot al nostru; Se roagă în noi ca fiind Cap al nostru; este rugat de către noi ca Dumnezeu al nostru" (Fer. AUGUSTIN, *In Ps.*, 81, *PL*, XXXVII, 1081). (n.n.)

urmează îndrumările Sale de a se ruga în tot timpul, fără să se ostenească". (ORIGEN, *Despre rugăciune*, Introducere, X, 2, în *PSB*, vol. 7, p. 220)

„Hristos, Care S-a arătat în timpurile din urmă Arhiereul și Mijlocitorul mai presus de chipurile și formele Legii, Se roagă pentru noi ca om, dar Își arată și dărnicia ca Dumnezeu, împreună cu Dumnezeu-Tatăl, Care dăruiește bunătățile celor vrednici[844]. Foarte vădit ne-a arătat aceasta Pavel, zicând: *Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru, și de la Domnul Iisus Hristos* (*2 Corinteni* 1, 2). Deci, Cel ce Se roagă ca om, în același timp împarte ca Dumnezeu, căci, fiind Arhiereu curat, fără pată și fără răutate, nu S-a adus pe Sine pentru slăbiciunea Sa, cum era obiceiul celor ce aduceau jertfe după Lege, ci, pentru mântuirea sufletelor noastre. Și aceasta făcând-o o dată pentru păcatul nostru, S-a făcut rugător pentru noi și este El însuși jertfă de ispășire pentru păcatele noastre, după cuvântul lui Ioan. Și *nu numai pentru ale noastre, ci și pentru ale lumii întregi* (*1 Ioan* 2, 1-2). (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. VIII, în *PSB*, vol. 41, p. 824)

## Hristos – viața noastră[845]

„Dintre toate ființele care sunt vii din pricina altcuiva, nimeni nu poate fi viu prin el însuși, după cum cel care a fost încălzit de altul nu poate fi el căldura însăși, or Domnul nostru a zis: *Eu sunt viața* (*Ioan* 11, 25)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 8, IV, în *PSB*, vol. 12, p. 135)

„A nu exista întru Tine este a nu exista defel". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *La titlurile Psalmilor*, partea I, cap. VII, în *PSB*, vol. 30, p. 151)

---

844. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos ca om Se roagă și aduce jertfa pentru noi, cerând cele bune, iar ca Fiul lui Dumnezeu ni le și dă împreună cu Tatăl. Astfel, este cel mai sigur și eficient Mijlocitor. Nu numai că duce spre Dumnezeu jertfa și rugăciunile noastre, ci ne și aduce de la Dumnezeu răspunsul bunătăților. Chiar în trupul Lui, care se aduce jertfă lui Dumnezeu și ni se dă, sunt bunătățile dumnezeiești ale Persoanei Sale. Dar, dacă n-ar fi decât Hristos, nu și Tatăl, s-ar putea socoti că El Își aduce jertfa Sieși, și răspunsul și l-ar da tot El. Dar, fiind Fiul Tatălui, și calitatea de Persoană deosebită de Tatăl având-o ca și om, jertfa poate fi văzută ca îndreptată și spre altă Persoană și deci răspunsul vine și de la Aceea, Persoana Sa fiind și accesibilă nouă, și unită cu cea a Tatălui". (nota 1934, p. 1028)

845. Viața este cel mai de preț dar al lui Dumnezeu către noi. Atât viața de aici cât și cea veșnică am primit-o prin Mântuitorul Hristos, *Cuvântul vieții*. Iisus Hristos este viața lumii (*Ioan* 1, 14). Acest adevăr îl confirmă Însuși Mântuitorul când spune: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața" (*Ioan* 14, 6). „Și Viața s-a arătat și am văzut-o și mărturisim și vă vestim viața de veci, care era la Tatăl și s-a arătat nouă" (*1 Ioan* 1, 1-2). El este Fiul lui Dumnezeu ce se află în comuniune substanțială cu Tatăl Care „are viață în Sine" (*Ioan* 5, 26) și cu Duhul Sfânt „Cel ce dă viață" (*Ioan* 6, 63). În *Sfânta Scriptură* este numit „Începătorul vieții" (*Faptele Apostolilor* 3, 15), iar Sfântul Evanghelist Ioan spune că „toate prin El s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut" (*Ioan* 1, 3). Iisus Hristos Se manifestă ca viață a lumii în calitatea Sa de creator, proniator, restaurator și desăvârșitor al întregii lumi. Întruparea Cuvântului aduce în lume un fel unic de viață, viața veșnică a Fiului lui Dumnezeu, în formă omenească, trupească, viața lui Iisus Hristos, despre Care vorbește Biserica, la împărtășirea ei îmbiindu-i pe toți oamenii. Prin propria Sa moarte și înviere, a călcat moartea și a distrus definitiv puterea acesteia și a deschis perspectiva vieții celei veșnice. Chiar dacă moartea fizică ne doboară, Hristos nu ne părăsește niciodată, căci El Însuși a spus: „Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar de va muri, va trăi" (*Ioan* 11, 25). Așa cum precizează Sfântul Maxim Mărturisitorul, Hristos este pentru noi și cale, și ușă, și cheie și împărăție. Cale, ca Cel ce călăuzește; cheie, ca Cel ce deschide și Se deschide celor vrednici de cele dumnezeiești; ușă, ca Cel ce duce înăuntru; împărăție, ca Cel ce e moștenit și Se dă prin împărtășire tuturor (*cf.* Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capete gnostice*, suta a doua, cap. 69, în *Filocalia*, vol. II, p. 190). (n.n.)

„Noi învățăm că trebuie să privim numai către El, căci El este aducătorul la existență al tuturor celor ce sunt. Într-adevăr, dacă am fost aduși din nimic la ființă și am fost alcătuiți întru El, este absolut necesar să credem că noi nu suntem nicidecum în afară de cunoştința Celui întru Care suntem, de la Care am luat ființă și întru care ne vom și desface.

Având în mintea noastră aceste gânduri, vom izbuti, negreşit, să ducem o viață cu totul fără de păcat. Într-adevăr, cine este acela Care, crezând că trăieşte din El, prin El, și întru El, ar putea cuteza să facă părtaș al unei vieți ticăloase pe Cel ce cuprinde întru El viața fiecăruia dintre noi?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 465)

„Domnul nostru Iisus Hristos este începutul și sfârșitul oricărei fel de viață frumoasă și al oricărei învățături și îndeletniciri bune. Nădejdea noastră (aceasta trebuie să înțelegem prin *piatra din capul unghiului*, către care privesc toate câte țin de virtute), după cum spune Sfântul Apostol Pavel, este El, iar începutul sau temelia acestei clădiri înalte a turnului vieții este credința în El. Dacă vom pune temeliile vieții noastre pe credința aceasta și dacă ne vom da ca legi, prin îndeletnicirile noastre de toate zilele, numai gânduri și fapte curate, atunci El, Care este piatra din capul unghiului întregii zidiri, devine și piatra din capul unghiului vieții noastre. Astfel, prin purtarea noastră frumoasă și prin curăția noastră, piatra aceasta se va potrivi de minune ca să lege într-o legătură strânsă și puternică cele două ziduri ale vieții noastre, adică pe cel trupesc și pe cel sufletesc. Dacă însă va lipsi una dintre cele două părți ale clădirii, adică dacă ținta noastră frumoasă, care se vede, nu va fi clădită la un loc cu curăția sufletului, sau dacă virtuțile sufletului nu se vor potrivi cu ceea ce se vede în viața noastră, atunci Hristos nu va mai fi nicidecum piatra din capul unghiului a acestei vieți, fiindcă această piatră nu se potrivește decât la această clădire dublă, care se unește într-un singur unghi.

Deci numai atunci se va putea suprapune clădirii noastre frumusețea Celui ce șade în capul unghiului, când viața trupească și cea sufletească îmbinându-se într-una singură, va putea să aibă în chip armonic, de regulă adevărată în viață, linia dreaptă și fără întorsături a virtuții, care nu are în sine nimic strâmb sau îndoit". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, pp. 466-467)

„Căci ne umplem de viață prin împărtășirea de Duhul şi stând la masa lui Hristos, după ce am primit credința în El". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a IX-a, în *PSB*, vol. 38, pp. 299-300)

„Căci viața tuturor, a celor morți și a celor vii, este rod al pătimirilor lui Hristos, fiindcă moartea lui Hristos s-a făcut sămânță a vieții. (...) Căci Cuvântul lui Dumnezeu-Tatăl este Viața prin fire. El mai vârtos Se scoală decât cade, El desființează moartea, nu e stăpânit de stricăciune. Face viu ceea ce are nevoie de viață, în loc să ceară viața de la altul. Precum, deci lumina nu se face întuneric, așa e cu neputință ca Viața să nu fie viață". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în *PSB*, vol. 41, p. 773)

## Stăpânitor asupra vieții și a morții este Hristos

„El (Hristos - n.n.) rămâne lângă noi până la ultima noastră răsuflare și este bun însoțitor răsuflării totale și desăvârșite a sufletului pentru cei care se urcă la cer". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. XI, 117.3, în *PSB*, vol. 4, p. 157)

„Ca să afle ucenicii că are stăpânire asupra morții și vieții, că stăpânește pe cele de sus și pe cele de jos. De aceea aduce pe muntele Taborului și pe Moise, care murise, și pe Ilie, care nu murise". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, LVI, II, în *PSB*, vol. 23, p. 647)

## Eternitatea lui Dumnezeu-Cuvântul

„Cuvântul cel dumnezeiesc exista înainte de orice și unora se și arăta, chiar dacă nu tuturora". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Istoria bisericească*, cartea întâi, II, 16, în *PSB*, vol. 13, p. 34)

„Nimeni să nu creadă că Mântuitorul și Domnul nostru Iisus Hristos și-ar fi luat ființa numai din clipa în care S-a întrupat". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Istoria bisericească*, Cartea I, III, 19, în *PSB*, vol. 13, p. 41)

„Deci dacă Tatăl este veșnic, veșnic este și Fiul. Căci prin El s-au făcut veacurile (*Evrei* 1, 2)[846]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistola a doua către același Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, I, în *PSB*, vol. 16, p. 68)

„Dacă Dumnezeu este izvor și lumină și Tată, nu e îngăduit să se spună că izvorul e uscat, că lumina e fără strălucire, că Dumnezeu e fără Cuvânt (Rațiune), ca să nu fie Dumnezeu neînțelept, nerațional (necuvântător) și fără strălucire[847]. Iar Tatăl fiind etern, e necesar ca și Fiul să fie etern[848]. Căci cele ce le înțelegem în Tatăl e neîndoielnic că sunt și în Fiul. De fapt Însuși Fiul a spus: *Toate câte le are Tatăl ale Mele sunt* (*Ioan* 16, 15); și toate ale Mele sunt ale Tatălui.

---

846. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Tatăl este Cel ce este, Cel ce este cu adevărat, sau prin Sine și din eternitate, nu cu o existență primită din afară de Sine. Și până la urmă trebuie să existe o astfel de existență prin Sine. Trebuie să fie o realitate supremă Care nu-și mai are existența din afară de Sine. Ea este *Tatăl* tuturor prin excelență. De la El sunt toate. Dar dacă Tatăl este din eternitate ca origine, deci ca Tatăl, trebuie să aibă din veci și un Fiu egal cu Sine și din ființa Sa. Din origine trebuie să iasă din eternitate ceva sau ceva egal cu ea". (nota 124, p. 68)

847. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ca izvor, Dumnezeu cel conștient trebuie să izvorască din Sine, nu din ceva inferior Lui (...) ca Lumină, trebuie să aibă o strălucire la nivelul ei, nu inferioară ei; ca Rațiune cugetătoare, o cugetare la nivelul ei, nu inferioară. Deci Dumnezeu trebuie să aibă din veci o manifestare la nivelul Lui, din ființa Lui, care să-I facă posibilă conștiința de Sine și viața care nu poate veni din afară de Sine.Dacă există o realitate, trebuie să existe un izvor suprem al ei din eternitate. Dacă există o raționalitate în toate, trebuie să existe un izvor personal al ei din eternitate. Căci raționalitatea fără un subiect conștient de ea, care o sesizează și o utilizează, n-are rost și nu poate fi explicată în ce privește originea ei". (nota 122, p. 68)

848. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă sunt lucruri și persoane care se mișcă în timp, dar imprimate de raționalitate, trebuie să fie și un subiect rațional etern, ca origine creatoare a lor. Dar un Subiect personal etern nu poate fi singur". (nota 123, p. 68)

Deci dacă Tatăl este veşnic, veşnic este şi Fiul. Căci prin El s-au făcut veacurile (*Evrei* 1, 2)[849]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către acelaşi Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, I, în *PSB*, vol. 16, p. 68)

„E de observat cât de sigur şi de cuvenit foloseşte (fericitul Evanghelist - n.n.) fiecare cuvânt şi cât de potrivit cu cele pe care vrea să le spună. Căci, vorbind de Dumnezeu-Cuvântul, adaugă totdeauna verbul *era*, indicând eternitatea Lui şi faptul de-a fi mai vechi decât orice început în timp şi înlăturând socotinţa că ar fi fost făcut. Căci Cel ce este pururea, cum s-ar cugeta ca fiind făcut? Iar despre fericitul Botezător zice în mod potrivit: *Fost-a om trimis de Dumnezeu* (*Ioan* 1, 6), ca despre un om care avea o fire făcută". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 7, în *PSB*, vol. 41, p. 75)

„Şi totuşi, ca să ne întoarcem la cele de mai înainte, dacă aşa stau lucrurile cum am spus, de ce Iisus Hristos, pe Care tu Îl recunoşti numai ca om chiar înainte de a Se naşte din Fecioară este arătat în Scripturi a fi existat întotdeauna? De ce este propovăduit de către profeţi şi apostoli ca Dumnezeu înainte de toţi vecii? Căci spune Pavel: *Un singur Domn Iisus Hristos, prin care sunt toate*, şi în alt loc: *Pentru că în Hristos au fost făcute toate, cele din ceruri şi cele de pe pământ, cele văzute şi cele nevăzute*? (*1 Corinteni* 8, 6) şi simbolul alcătuit deopotrivă prin autoritate omenească şi dumnezeiască spune: *Cred în Dumnezeu-Tatăl şi în Domnul Iisus Hristos, Fiul Lui* şi ceva mai departe: *Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, prin Care veacurile s-au unit şi toate s-au făcut* (*Coloseni* 1, 16) şi de asemenea: *Care pentru noi a venit şi S-a născut din Fecioara Maria şi S-a răstignit şi S-a îngropat*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XXI, în *PSB*, vol. 57, p. 851)

## Hristos va fi cu noi până la sfârşitul veacurilor

„Pentru că a odrăslit din Tatăl Cel viu, este şi El Viaţă după fire şi, deoarece lucrarea Vieţii după fire este să dea viaţă, Hristos dă viaţă tuturor. Căci ceea ce este pentru noi pâinea din pământ, nelăsând firea slabă a trupului să se strice, aceea este şi El, făcând viu duhul, prin lucrarea Duhului, şi nu numai aceasta, ci ţinând şi trupul nestricat[850]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a III-a, cap. 6, în *PSB*, vol. 41, p. 357)

„Ca să înveţe fericiţii ucenici şi să înţeleagă - pricepând înţelesul subtil al celor spuse - că, şi fiind împreună cu ei cu trupul, nu le lucra prin trup cele spre mântuire, ci prin slava Dumnezeirii şi prin puterea Atotfăcătorului. Deci nimic nu-i va păgubi pe ucenici nemaifiind El prezent cu trupul, puterea dumnezeiască a Unuia-Născutului putându-i mântui cu uşurinţă, chiar dacă trupul nu va fi prezent. Şi acestea le spunem,

849. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Tatăl este Cel ce este, Cel ce este cu adevărat, sau prin Sine şi din eternitate, nu cu o existenţă primită din afară de Sine. Şi până la urmă trebuie să existe o astfel de existenţă prin Sine. Trebuie să fie o realitate supremă Care nu-şi mai are existenţa din afară de Sine. Ea este *Tatăl* tuturor prin excelenţă. De la El sunt toate. Dar dacă Tatăl este din eternitate ca origine, deci ca Tatăl, trebuie să aibă din veci şi un Fiu egal cu Sine şi din fiinţa Sa. Din origine trebuie să iasă din eternitate ceva sau egal cu ea". (nota 124, p. 68).

850. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Lucrarea Duhului dumnezeiesc va susţine şi trupul nostru necorupt în veci, aşa cum sufletul din el îl ţine o vreme viu". (nota 650, p. 357)

nu ca să nu dăm nicio valoare sfântului trup al lui Hristos (să nu fie!), ci pentru că lucrarea celor săvârșite se cuvine să o atribuie mai degrabă slavei dumnezeiești". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 9, în *PSB*, vol. 41, pp. 1039-1040)

„Deci, atribuind totul lucrării dumnezeiești, spune ucenicilor Săi că nu le va fi spre pagubă, în ce privește păzirea în viață, plecarea Lui cu trupul. Căci Mântuitorul, deși Se va acoperi față de oameni, nu Se va despărți de cei ce-L iubesc, ci va fi iarăși împreună cu ei prin puterea dumnezeiască. *Acestea le grăiesc în lume, ca să fie deplină bucuria Mea în ei.* Care e bucuria deplină și desăvârșită? Să știe și să creadă că Hristos nu e numai om ca noi, fără de păcat, ci și că e Dumnezeu cu adevărat. Deci e vădit și neîndoielnic că îi aparține puterea să mântuiască pe cei ce cred în El, chiar dacă nu va mai fi prezent cu trupul. Iar prin aceasta se afirmă că și noi putem avea harul desăvârșit aproape de noi, având împreună cu noi pe Cel ce ne poate ridica peste orice rău". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 9, în *PSB*, vol. 41, p. 1040)

## A Doua Venire a Domnului Hristos

„Să ne trezim, cât putem, preaiubiți frați, din somnul vechii neputințe în care am căzut și să veghem la păstrarea și îndeplinirea învățăturilor Domnului. Să fim așa cum ne-a poruncit El zicând: *Să fie mijlocul vostru încins și opaițele aprinse și voi asemenea oamenilor care așteaptă pe stăpânul lor când vine la nuntă, pentru ca, de îndată ce el a venit și a bătut, ei să-I deschidă. Fericite vor fi acele slugi pe care Domnul, când va veni, le va găsi veghind* (*Luca* 12, 35-37). Trebuie să fim încinși, ca nu cumva, când va veni ziua plecării, să ne găsească nepregătiți. Să lumineze și să strălucească făclia noastră în fapte bune (*Matei* 5, 16), ca să ne conducă la lumina seninătății eterne, din această noapte a veacului. Să așteptăm întotdeauna cu grijă și supraveghere sosirea pe neașteptate a Domnului, pentru ca, atunci când El va bate, să veghem în credința noastră, care va primi de la Domnul răsplata vegherii". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XXVII, în *PSB*, vol. 3, p. 452)

„Vei cunoaște astfel și a doua Lui slăvită și cu adevărat dumnezeiască arătare, când nu va mai veni întru micșorare, ci întru slava Sa; când nu va mai veni întru smerenie, ci întru mărirea Sa; când nu va mai veni ca să pătimească, ci ca să dăruiască tuturor rodul Crucii Sale, adică învierea și nestricăciunea; când nu va mai fi judecat, ci va judeca pe toți, potrivit cu cele ce le-a făcut fiecare prin trup, fie bune, fie rele; când celor buni li se va rândui împărăția cerurilor, iar celor ce au făcut cele rele, focul veșnic și întunericul cel mai dinafară". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LVI, în *PSB*, vol. 15, p. 153)

„Nu trebuie să înțelegem venirea Domnului local și trupește, ci s-o așteptăm în slava Tatălui, deodată în toată lumea". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, reg. 68, în *PSB*, vol. 18, p. 162)

*„După cum fulgerul iese de la răsărit și se arată până la apus, așa va fi și Venirea Fiului Omului. Că unde va fi stârvul, acolo și vulturii.*

– Cum se arată fulgerul?

– Fulgerul n-are nevoie de vestitor, n-are nevoie de predicator, ci se arată într-o clipită de ochi și celor ce stau în case și celor din cămări, pe fața întregului pământ. Așa va fi și Venirea lui Hristos: se va arăta dintr-o dată pretutindeni prin strălucirea slavei Sale.

Vorbește apoi și de un alt semn: *Unde va fi stârvul, acolo și vulturii.* Prin aceste cuvinte arată mulțimea îngerilor, a mucenicilor, a tuturor sfinților". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXVI, III, în *PSB*, vol. 23, pp. 864-865)

„Domnul va veni cu putere și slavă multă. Aduce crucea, ca păcatul iudeilor să se osândească prin el însuși. O aduce întocmai ca un om care fiind lovit cu o piatră arată piatra sau haina însângerată[851].

Va veni pe nori, așa cum S-a înălțat; și semințiile văzând aceasta vor plânge. Nenorocirea lor însă nu se va mărgini numai la plânsete, ci plânsul va fi ca să-și pronunțe ele însele sentința, ca să se osândească singure". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXVI, III, în *PSB*, vol. 23, p. 866)

„Căci va pogorî din cer în cursul nopții, când lumea doarme în oarecare fel, răsuflând din ea păcatul. De aceea și zice către noi: *Privegheați dar, că nu știți ceasul în care vine Domnul vostru* (*Marcu* 13, 35). Dar ne învață ceea ce s-a spus și în parabola despre fecioare. Căci zice că cinci sunt cele înțelepte și cinci, cele nebune. *Dar, întârziind Mirele, au ațipit și au dormit toate. Însă la mijlocul nopții s-a făcut strigare: Iată Mirele, ieșiți întru întâmpinarea Lui* (*Matei* 25, 1 ș.u.). Vezi cum ni se vestește Mirele la mijlocul nopții? Iar ce este strigarea și modul întâmpinării, ne va lămuri dumnezeiescul Pavel, spunând odată că *Însuși Domnul, întru poruncă, la glasul arhanghelului și întru trâmbița lui Dumnezeu, Se va pogorî din cer* (*1 Tesaloniceni* 4, 16); iar altădată, despre sfinții ce se vor scula: *Și noi, cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți împreună cu ei în nori, întru întâmpinarea Domnului în văzduh, și așa pururea cu Domnul vom fi* (*1 Tesaloniceni* 4, 17). Iar faptul că ucenicii sunt loviți de spaimă, deși văd venind pe Domnul, și că ei se află în osteneală și priveghere arată că El va veni ca Judecător pentru toți și va înspăimânta pe toți, chiar și pe cel drept, fiind și el încercat, ca prin foc, deși vede mai înainte pe Cel ce va veni, și nu se va obosi în ostenelile pentru virtute, ci se va hrăni prin trezvie și bună priveghere". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a III-a, cap. IV, în *PSB*, vol. 41, pp. 335-336)

---

851. În alt loc Sfântul Ioan Gură de Aur spune, făcând referire tot la a Doua Venire a Domnului Hristos și la arătarea Sfintei Cruci pe cer: „Căci în Ziua aceea înfricoșătoare și cutremurătoare când va veni arătându-Și slava Sa, când va veni în slava Tatălui Său, când va fi acel înfricoșător tribunal în care se va înfățișa toată firea oamenilor, când vor clocoti râuri de foc, când popoarele de îngeri și ale puterilor de sus se vor revărsa jos împreună cu El, când vor fi acele zeci de mii de premii, când drepții vor străluci unii ca soarele, iar alții ca niște stele, când vor fi aduse în mijloc cete de ucenici, coruri de apostoli, pâlcuri de proroci și adunări de bărbați nobili, atunci în acea strălucire, în acea slavă va veni El purtând crucea care revarsă raze strălucitoare; căci spune: «Atunci se va arăta pe cer semnul Fiului Omului, soarele se va întuneca, luna nu-și va mai da lucirea și se va arăta semnul crucii» (*Matei* 24, 20). O, strălucire a Patimii! O, lumină a crucii! Soarele se întunecă și stelele cad ca niște frunze, dar crucea strălucește mai luminos decât toate acelea ocupând tot cerul. Vezi cum se gătește cu ea Domnul? Vezi cum se declară «slavă» a Lui acest lucru atunci când în acea Zi o va arăta întregii lumi cu atâta strălucire?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Scrisori din exil*, XVII, 11-13, trad. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2003, pp. 316-317). (n.n.)

„Iar la a Doua slăvită Arătare va fi și Se va proclama Dumnezeu și Împărat al întregii zidiri[852]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a II-a, 152, în *PSB*, vol. 80, p. 329)

## „Iar despre ziua și ceasul acela nimeni nu știe (...), nici Fiul, ci numai Tatăl" (*Marcu* 13, 32)

„Zicând *nici Fiul*, descrie ucenicilor cele dinainte de ziua aceea, zicând: *Vor fi acestea și acestea și apoi sfârșitul.* Cel ce știe cele dinainte de ziua aceea, fără îndoială știe și ziua care se va arăta după cele spuse înainte. Căci dacă n-ar fi știut ceasul, n-ar fi arătat nici cele dinainte de el, neștiind când va fi ceasul acela. Dacă cineva vrând să spună celor neștiutori unde e o casă sau o cetate, arată cele dinaintea casei sau cetății, pe urmă zice: *Apoi îndată e cetatea sau casa*, fără îndoială cel ce le descrie pe acelea știe unde e casa sau cetatea. Căci dacă n-ar ști, n-ar descrie cele dinaintea lor, ca nu cumva, din pricina neștiinței, să-i țină pe ascultători departe de ele, sau ca nu cumva, grăind, să greșească și să rămână în afară de ceea ce vrea să arate. Așa Domnul spunând cele dinainte de ziua și de ceasul acela știe exact și nu e în neștiință cu privire la timpul când va veni ceasul și ziua aceea.

Dar pentru ce, dacă știa, nu a spus atunci deschis aceasta ucenicilor, nu-i este îngăduit nimănui să iscodească, odată ce El a tăcut. *Căci cine a cunoscut gândul Domnului? Sau cine s-a făcut sfetnicul Lui?* (*Romani* 8, 24). Dar pentru ce, știind, a spus că nici Fiul nu știe, socotesc că oricare dintre credincioși știe că aceasta a spus-o ca om din pricina trupului. Deci nici aceasta nu înseamnă o slăbiciune a Cuvântului, ci este propriu firii omenești să nu știe. Și aceasta o poate vedea cineva iarăși bine, dacă cercetează cu bună conștiință vremea, sau când și cui a spus Domnul aceasta. Astfel, nu a spus aceasta când a fost făcut cerul de către El, nici când era la Tatăl, *tocmind toate* (*Pildele lui Solomon* 8, 30), nici înainte de a Se face om, ci când *Cuvântul trup S-a făcut.* De aceea toate câte le spune după ce S-a făcut om, omenește, cu dreptate le pune pe seama umanității. Căci e propriu Cuvântului să știe cele făcute de El și să nu ignore începutul și sfârșitul lor. Pentru că sunt lucrurile Lui și știe câte sunt și până când le-a făcut să existe. Căci știind începutul și sfârșitul fiecăruia, știe desigur și sfârșitul general și comun al tuturor. De altfel spunând în Evanghelie pentru omenescul Lui: *Părinte, a sosit ceasul, preamărește pe Fiul Tău* (*Ioan* 17, 1), e vădit că fiind Cuvânt știe și ceasul

---

852. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos încă nu e proclamat Împărat al întregii creații, căci încă nu e recunoscut ca atare de întreaga creație și nu S-a arătat ei că a înviat pentru că încă nu e înduhovnicită și transfigurată. Necredința, păcatul și moartea nu au dispărut cu totul, dar și-au pierdut puterea în rădăcina lor. Mai bine-zis, necredința și păcatul, ca piedici în comunicarea cu El, ca factori de disoluție, conduc chiar prin aceasta creațiunea spre coruperea totală a formei ei văzute, spre sfârșitul acestui chip al ei. Aceasta îi astupă ochii pentru vederea Celui incoruptibil. Dar odată cu progresul chipului actual spre sfârșit, se întărește în ea fundamentul vieții noi, care la sfârșit se va arăta într-un alt chip. Dacă nu s-ar fi introdus în creație viața dumnezeiască veșnic nouă, ca una ce e incoruptibilă, nimic nu s-ar mai salva din creațiune. Dar odată ce viața dumnezeiască nestricăcioasă și veșnic nouă s-a introdus în adâncul ei, ea va rămâne singură pe teren, după moartea sau stricarea totală a chipului văzut actual al ei, odată cu căderea într-o neputință totală a acelor ființe conștiente din creațiune care nu primesc în ele viața dumnezeiască. Dar creațiunea însăși, ca ambianță a celor ce se vor transfigura, se va deschide vieții dumnezeiești incoruptibile, care s-a introdus în fundamentul ei. Încât și sub acest raport Hristos va fi recunoscut la sfârșit ca Împărat al întregii creațiuni. David stăpânea de fapt, chiar dacă în aparență dura încă regalitatea lui Saul. Împărăția lui Hristos asupra creațiunii devine tot mai efectivă; dar ea se exercită încă în ascuns, ca și domnia lui David în timpul vieții lui Saul. Ea va fi proclamată formal atunci când Hristos va fi, prin lumina trupului Său înviat, deplin transparent în toate, devenite ele înseși transparente". (nota 414, pp. 329-330)

sfârşitului tuturor, dar ca om nu-l ştie. Căci e propriu omului să nu ştie şi mai ales să nu ştie acestea. Dar şi acestea sunt proprii iubirii de oameni a Mântuitorului. Căci de vreme ce S-a făcut om, nu Se ruşinează, din pricina trupului neştiutor, să spună: *Nu ştiu*, vrând să arate că, ştiind ca Dumnezeu, nu ştie trupeşte (omeneşte)[853]. Căci n-a zis: Nici Fiul lui Dumnezeu nu ştie, ca să nu se arate dumnezeirea neştiutoare, ci: *Nici Fiul*, ca neştiinţa să fie a Fiului născut din oameni.

De aceea, vorbind şi de îngeri, n-a mers mai departe, pentru că nici Duhul Sfânt n-a făcut-o, ci a tăcut, arătând prin acestea două că dacă Duhul ştie, cu atât mai mult ştie Cuvântul, în calitate de Cuvântul, de la Care primeşte Duhul. Şi că tăcând despre Duhul a arătat că s-a referit la slujirea Lui omenească atunci când a spus *nici Fiul*. Şi aceasta e o dovadă că vorbind omeneşte nu ştie *nici Fiul*, dar arată că dumnezeieşte toate le ştie[854]. Căci de Fiul de care zice că nu ştie ziua, spune că Îl cunoaşte pe Tatăl. *Căci nimeni*, zice, *nu cunoaşte pe Tatăl decât Fiul* (*Matei* 15, 27)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XLII-XLIV, în *PSB*, vol. 15, pp. 373-374)

„Dacă toate ale Tatălui sunt şi ale Fiului, căci El însuşi a spus-o aceasta, iar a Tatălui este şi a şti ziua, e vădit că şi Fiul ştie, având-o şi aceasta proprie prin primirea de la Tatăl. Şi iarăşi, dacă Fiul este întru Tatăl şi Tatăl întru Fiul, iar Tatăl ştie ziua şi ceasul, e vădit că şi Fiul, fiind întru Tatăl şi cunoscând cele din Tatăl, ştie şi El ziua şi ceasul. Iar dacă Fiul este şi Chipul adevărat al Tatălui, iar Tatăl ştie ziua şi ceasul, e vădit că Fiul are şi în cunoaşterea acestora asemănarea cu Tatăl.

Şi nu e de mirare, dacă Cel prin Care s-au făcut toate şi în Care sunt aşezate toate (*Coloseni* 1, 17) cunoaşte cele ce s-au făcut şi când va fi sfârşitul fiecăreia din acestea şi a tuturor îndeobşte". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XLIV, în *PSB*, vol. 15, p. 375)

„Dar şi din cele spuse prin pilda fecioarelor, a arătat şi mai limpede care sunt cei ce nu cunosc ziua şi ceasul. Căci zice: *Privegheaţi, deci, că nu ştiţi ziua sau ceasul* (*Matei* 25, 13). Cel ce cu puţin înainte zisese: *Nimenea nu ştie, nici Fiul* (*Matei* 24, 36), acum n-a zis: Eu nu ştiu, ci: *Voi nu ştiţi*. Astfel întrebând ucenicii despre sfârşit, bine a spus atunci: *Nici Fiul nu ştie*. Căci atunci a spus-o trupeşte (omeneşte) din pricina trupului, ca să arate că în calitate de om nu ştie. Fiindcă e propriu oamenilor să nu ştie. Dar întrucât e Cuvântul şi El este Cel ce vine şi El este Judecătorul şi El Mirele, ştie când şi în ce ceas vine şi când va zice: *Deşteaptă-te, cela ce dormi, şi te scoală din morţi, şi te va lumina Hristos* (*Efeseni* 5, 14).

Căci precum, făcându-Se om, flămânzeşte şi însetează şi pătimeşte cu oamenii, aşa împreună cu oamenii, ca om, nu ştie. Dar dumnezeieşte, fiind Cuvântul şi înţelepciunea întru Tatăl, ştie şi nu e nimic care să ignore. Aşa şi despre Lazăr întreabă omeneşte Cel ce, plecând spre el, îl scoală, ştiind de unde să strige sufletul lui Lazăr. Şi a fost mai mare lucru că ştia unde e sufletul, decât unde e aşezat trupul. Dar a întrebat omeneşte, ca să-l învie dumnezeieşte". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XLVI, în *PSB*, vol. 15, p. 376)

---

853. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „El luând omenescul nostru nu-l goleşte de ceea ce-i este propriu, ca să nu fie om numai în aparenţă. El Îşi dă ca Dumnezeu Sieşi ca om cunoştinţa ce n-o are ca om. E o taină modul cum se face în practică această comunicare în Hristos, dar ea e reală". (nota 115, p. 374)

854. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E o taină în unirea acestora". (nota 116, p. 374)

„Deci știa Fiul, fiind Cuvântul. Aceasta a indicat-o, zicând: *Știu, dar nu e al vostru să cunoașteți*. Dar pentru voi, șezând în munte, am spus spre folosul vostru și al tuturor: *Nici Fiul nu știe*. Căci e de folos vouă să auziți aceasta și despre îngeri și despre Fiul pentru viitorii amăgitori, ca chiar dacă demonii se vor preface în îngeri și vor încerca să vă vorbească despre sfârșitul lumii să nu-i credeți, deoarece ei nu cunosc aceasta. La fel, dacă Antihrist, prefăcându-se în Hristos va zice: *Eu sunt Hristos* și va încerca și el să vorbească despre ziua aceea și despre sfârșit, ca să rătăcească pe cei ce-l aud, amintindu-vă de cuvântul Meu că nici Fiul nu știe, să nu-i credeți[855]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XLIX, în *PSB*, vol. 15, p. 379)

„Spune-mi, te rog, sunt, oare, cuvintele acestea ale unui om care nu știe? Dacă spui că nu știe ziua Parusiei Lui, pentru că a spus: *Nici Fiul nu o știe*, ce ai să spui când acum a spus: *Cine este oare?* (*Matei* 24, 45 – n.n.). Sau spui că și aceste cuvinte le-a spus tot pentru că nu știa? Departe cu astfel de gânduri! Niciun ieșit din minți n-ar susține asta; deși dincolo ar putea spune pricina, dar aici nici atât. Când îl întreabă Hristos pe Petru: *Petre, Mă iubești?* (*Ioan* 21, 15), îl întreabă, oare, pentru că nu știa? Sau când întreabă: *Unde l-ați pus?* (*Ioan* 11, 34), întreabă pentru că nu știa? Veți găsi în Scriptură că și Tatăl grăiește așa; că El zice: *Adam, unde ești?* (*Facerea* 3, 9); și: *Strigarea Sodomiei și Gomorei s-a înmulțit spre Mine; coborându-Mă voi vedea ce fac după strigarea care vine la Mine; iar de nu, să știu* (*Facerea* 18, 20-21); iar în altă parte zice: *Dacă ar auzi, dacă ar înțelege!* (*Iezechiel* 2, 5); în sfârșit, în Evanghelie spune: *Poate se vor rușina de Fiul Meu* (*Matei* 21, 37). Sunt, oare, toate aceste cuvinte, cuvinte de neștiință? Tatăl nu le-a spus pentru că nu știa, ci pentru a rândui cele ce erau cu cuviință. Cu Adam, ca să-l facă să-și spună păcatul; cu sodomenii, ca să ne învețe să nu osândim niciodată înainte de a cerceta lucrurile; cu profetul, ca să nu creadă oamenii fără judecată că o prezicere duce neapărat la săvârșirea păcatului prezis; cu pilda din Evanghelie, ca să arate că ar trebui să facă asta, să se rușineze de Fiul. Aici, în cazul nostru, a spus-o și ca ucenicii să nu mai iscodească, să nu mai caute să afle, dar și ca să arate că o astfel de cunoștință e o cunoștință rară și de mult preț". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXVII, III, în *PSB*, vol. 23, pp. 876-877)

„*Ermia*: Cel crezut de voi că este de o ființă și egal lucrător cu Tatăl, se închină cu noi, zic ei. Căci vorbind femeii samarinence, zice: *Voi vă închinați căruia nu știți. Noi ne închinăm Căruia știm, pentru că mântuirea din Iuda este* (*Ioan* 4, 22). Dar voi, bravilor, zic ei, cel ce se numără între cei ce se închină, cum ar mai avea slava deofiinţimii și cum s-ar afla la egalitate cu Tatăl cel închinat, deși în alt mod e văzut cedând Tatălui superioritatea în fire? Căci a zis: *Iar despre ziua și despre ceasul acela* – se înțeleg cele din urmă – *nimenea nu știe, nici îngerii din cer, nici Fiul, ci numai Tatăl* (*Marcu* 13, 32).

*Sf. Chiril*: Un închinător în loc de Dumnezeu, la fel cu cei făcuți prin El, și un neștiutor al gândului lui Dumnezeu despre sfârșit, așa ne este arătat în chip meșteșugit și necugetat Fiul. Dar oare e în aceasta ceva de râs și asemenea cu comediile din teatru? Prin

855. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu e dat făpturii să știe când va fi sfârșitul, căci aceasta înseamnă să știe de mai înainte toată dezvoltarea lumii, care nu se face fără o legătură cu Dumnezeu. De aceea a spus și Fiul făcut om, în această calitate, că nu știe sfârșitul, pentru ca să nu credem niciunei ființe purtătoare de trup care pretinde că știe sfârșitul. Credința în această prezicere produce o mulțime de tulburări, mult haos în istorie. Ele vin din pretenția omului că se poate face deopotrivă cu Dumnezeu în cunoaștere". (nota 124, p. 379)

astfel de bufonerii și raționamente omenești coboară până la ultima treaptă a neștiinței, afundându-și mintea ca într-un noroi, depărtând-o de cunoștința preabine mirositoare a sfintelor dogme. Căci iată ceea ce, după cum pare, au uitat cu totul, deși le-a sunat de multe ori în urechi de către noi și de către Scriptura de Dumnezeu insuflată: că fiind Cuvântul lui Dumnezeu și în chipul și egalitatea Tatălui, S-a arătat ca noi nu numai în chipul trupului, ci și în cele proprii (dacă nu trebuie folosit un alt cuvânt) umanității. Deci este propriu umanității unită cu Dumnezeu și supusă jugului robiei și deci și ascultării, închinarea, și pe lângă aceasta, recunoașterea voinței și gândirii lui Dumnezeu: *Căci cine a cunoscut gândul Domnului, sau cine s-a făcut sfetnicul Lui?* (*Romani* 11, 34; *Isaia* 40, 13). Și precum fiind Cuvântul Care S-a arătat ca noi, socotesc că ei nu vor zice că S-a clătinat în existența Sa de Cuvânt, prefăcându-Se în trupul luat din pământ, la fel, deși a asumat omenescul și l-a făcut propriu, nimic nu ne împiedică de-a cugeta și afirma că a purtat în virtutea iconomiei împreună cu umanitatea cele ale ei[856]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul VI, în *PSB*, vol. 40, pp. 266-267)

## Hristos – conținutul credinței în El

„Conținutul credinței noastre în Hristos este acesta: Fiul lui Dumnezeu, Care e Dumnezeu-Cuvântul (căci *la început era Cuvântul și Dumnezeu era Cuvântul* [*Ioan* 1, 1]), Înțelepciunea și Puterea Tatălui (căci *Hristos e Puterea și Înțelepciunea lui Dumnezeu* [*1 Corinteni* 1, 24]), S-a făcut la sfârșitul veacurilor om pentru mântuirea noastră. Căci Ioan zice: *La început era Cuvântul* (*Ioan* 1, 1), iar după puțin: *Și Cuvântul trup S-a făcut* (*Ioan* 1, 14). Prin aceasta a arătat că S-a făcut Om. Iar Domnul a spus despre Sine: *De ce căutați să Mă omorâți pe Mine, Omul Care v-am grăit adevărul?* (*Ioan* 7, 19; 8, 10). La rândul său Pavel, învățând de la El, a spus: *Unul este Dumnezeu, Unul e și Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni, omul Hristos Iisus* (*1 Timotei* 2, 5). Iar făcându-Se Om și descoperind cele omenești, alungând și desființând moartea noastră, S-a așezat de-a dreapta Tatălui, El fiind în Tatăl și Tatăl fiind în El, precum era și este pururi (...). Acesta e conținutul credinței, primit de la apostoli prin Părinți". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistola a doua către același Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, VII-VIII, în *PSB*, vol. 16, p. 75)

## Mărturisire de credință referitoare la Domnul Hristos

„Oricine nu mărturisește că Iisus Hristos a venit în trup, este antihrist (*1 Ioan* 4, 2-3; *2 Ioan* 7); cel care nu mărturisește mărturia crucii, este de la diavol, iar cel care întoarce cuvintele Domnului spre poftele sale și spune că nu-i nici Înviere, nici Judecată, acela este primul născut al lui satana". (Sf. POLICARP AL SMIRNEI, *Epistola către filipeni*, cap. VII, 1, în *PSB*, vol. 1, p. 253)

---

856. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeirea Cuvântului nu s-a alterat primind El trupul, sau nu s-a prefăcut în trup. Dar nici n-a rămas Cuvântul dumnezeiesc străin de umanitatea asumată. Ci a trăit toate ale ei, afară de păcat. A trăit cele omenești, fără să înceteze a fi Dumnezeu. Ipostasul dumnezeiesc însuși a trăit cele omenești fără să înceteze a fi Dumnezeu. Aceasta e adevărata înălțare a omenescului și adevărata pogorâre la cele omenești a lui Dumnezeu prin Fiul Său. În aceasta se arată iubirea adevărată între Dumnezeu și om, care nu preface pe unul în altul. Dumnezeu trăiește *iconomic* cele omenești, făcute proprii ale Lui, pentru a le înălța; le face mijloc al faptelor Sale dumnezeiești, le umple de puterea și curăția dumnezeiască, fără să le anuleze. Omenescul e făcut capabil de-a fi instrument al dumnezeirii". (nota 381, p. 267)

„Iată cu ce cuvinte amintește el (Iosif Flaviu – n.n.) și despre Mântuitorul nostru în aceeași scriere a sa: *În vremea aceea a trăit și Iisus, un om înțelept, dacă în general poate fi el socotit om. Căci a săvârșit minuni și a învățat pe oameni să cunoască adevărul, câștigând în acest scop pe mulți dintre iudei și pe mulți dintre păgâni.*

*Acesta a fost Hristos, Care deși în urma denunțului unora dintre conducătorii noștri a fost osândit de Pilat să moară pe cruce, totuși cei care L-au iubit încă de la început n-au încetat s-o facă și după aceea, închinându-I-se. Căci li S-a arătat după trei zile ca fiind din nou în viață, după cum deja mulți proroci preziseseră aceste minuni și multe altele despre El. De fapt nici până azi n-a dispărut neamul creștinilor, care-și trag numele tocmai de la El*[857]". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, Cartea I, XI, 7-8, în *PSB*, vol. 13, pp. 57-58)

„Cuvântul cel viu, Care este Dumnezeu și este la Dumnezeu (*Ioan* 1, 2) și nu adus la existență; existând mai înainte de toți vecii și nu dobândit în urmă; Fiu, nu posesiune; Făcător, nu făptură; Ziditor, nu zidire; este tot ceea ce este Tatăl. Am spus: Fiu și Tată. Păstrează-mi aceste însușiri! Rămânând, deci, Fiu prin modul existenței, este totuși tot ce este Tatăl, potrivit cuvintelor Domnului, Care spune: *Toate câte are Tatăl ale Mele sunt* (*Ioan* 16, 15). Un portret, într-adevăr, trebuie să aibă toate câte se găsesc în originalul său. (...) A primi este caracteristic celui creat; a avea prin fire este propriu celui născut. Ca Fiu are în chip firesc cele pe care le are Tatăl; ca Unic-Născut, le are pe toate adunate în El Însuși, fără să le împartă cu altul. Din această numire de Fiu am fost învățați că El participă la firea Tatălui. N-a fost creat la porunca Tatălui, ci strălucește nedespărțit din ființa Tatălui, unit din veșnicie cu Tatăl, egal în bunătate, egal în putere, părtaș slavei. Ce este El altceva decât pecete și chip, care arată în El Însuși în întregime pe Tatăl?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, XV, II, în *PSB*, vol. 17, pp. 510-511)

„Mărturisind cu sufletul și cu gura cu toată îndrăzneala cum ne-au învățat Părinții următori ei înșiși ai văzătorilor de la început ai Cuvântului (*Luca* 1, 2): pe Unul din Sfânta și de o ființă și neprihănita și fericita Treime, Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu-Cuvântul[858], strălucirea slavei și chipul ipostasului

---

857. Nota Pr. T. Bodogae: „Iosif Flaviu, *Antichit. iud.*, XVIII, 63-64. Autenticitatea acestui *testimoniu flavianum*, cum a fost numit de critica istorică (Eusebiu îl reproduce și în *Demonstr. evang.*, III, 105-106 și în *Theofania*, V, 44), a fost mult discutată. Îndeosebi se crede că ar fi fost interpolate expresiile: 1) *dacă în general poate fi socotit om*; 2) *Acesta era Hristos* și 3) *S-a arătat după trei zile ca fiind din nou în viață, după cum deja mulți proroci preziseseră aceste minuni și multe altele despre El.* Ch. Martin crede că autorul acestor glose ar fi Origen. Mulți cercetători contestă întreg pasajul. Dar și mai mulți îl acceptă. Ad. Harnack îl admite socotind pe Iosif Flaviu un sincretist. G. Bardy înclină să creadă că mai acceptabilă pare a fi interpolarea celor trei afirmații. Oricum, toate variantele *Antichit. iud.* cuprind textul integral. Ambrozie și Ieronim nu se îndoiau de integritatea textului. Interpolarea se va fi făcut în sec. III. Dar la urma urmei, nimeni n-a pus la îndoială referatul lui Iosif Flaviu despre Ioan Botezătorul. De ce n-ar fi făcut-o și pentru Iisus Hristos, chiar dacă în forma exprimării s-ar fi adăugat vreo expresie sau două?". (nota 120, p. 58)

858. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Acesta e fundamentul credinței noastre: Iisus Hristos e Unul din Treime. În aceasta se cuprinde atât mărturisirea Dumnezeirii Lui, cât și Sfintei Treimi. Dacă Iisus nu e Fiul lui Dumnezeu, nu există Treimea; dacă nu există Treimea, Iisus nu e Fiul lui Dumnezeu. În acest caz Iisus Hristos n-a putut birui moartea, deci nu vom avea parte de viața de veci în identitatea integrală a persoanei proprii. Începând cu această mărturisire Sfântul Maxim Mărturisitorul pornește de la formula călugărilor sciți sau daco-romani (din Dobrogea de azi) de la 519, care în vremea împăratului Justinian s-a introdus în Liturghia ortodoxă. Unele denominațiuni ferindu-se să numească pe Iisus Fiul lui Dumnezeu au recăzut în Vechiul Testament, socotind pe Iisus un simplu proroc, chiar dacă pe cel mai mare și ultimul dintre ei. De

părintesc (*Evrei* 1, 3)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 68)

## Sălășluirea Domnului Hristos în noi

„Că unde e Hristos, acolo sunt și îngerii; iar unde sunt Hristos și îngerii, acolo-i și cerul, acolo-i lumină mai strălucitoare decât lumina soarelui acestuia pământesc". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, XLVIII, VII, în *PSB*, vol. 23, p. 564)

„Dezbrăcând pe omul cel vechi și înlăturând acoperământul de pe inimă, a deschis intrarea Cuvântului, pe Care, după ce Acesta a intrat înăuntru, sufletul și L-a făcut îmbrăcăminte, după învățătura Apostolului, care poruncește ca cel ce a dezbrăcat acoperământul de carne al omului vechi să îmbrace haina *cea zidită după Dumnezeu, întru sfințenie și dreptate* (*Efeseni* 4, 24). Și îmbrăcămintea zice că este Hristos". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, Omilia a XI-a, în *PSB*, vol. 29, p. 264)

„Să primim deci, pe Dumnezeu și Domnul, pe doctorul cel adevărat, (pentru că) El singur, venind, poate să vindece sufletele noastre. El, Care a suferit multe pentru noi, El bate mereu la ușa inimilor noastre, ca să-I deschidem să intre, să Se odihnească în sufletele noastre, să-I spălăm și să-I ungem cu miresme picioarele și să-Și facă întru noi sălaș. Într-adevăr, cândva Domnul a mustrat pe cel ce nu I-a spălat picioarele (*Luca* 7, 44), iar într-un moment spune: *Iată, Eu stau la ușă și bat; dacă aude cineva glasul Meu și Îmi deschide, voi intra la el* (*Apocalipsa* 3, 20). Că de aceea a suferit multe pentru noi, Și-a dat trupul la moarte și ne-a răscumpărat din robie, pentru ca să vină și să-Și facă sălaș în sufletele noastre. Pentru aceea zice Domnul celor care, la judecată, vor sta de-a stânga și vor fi trimiși (sa stea) în iad, împreună cu diavolul: *Străin am fost și nu M-ați primit; flămând am fost și nu Mi-ați dat să mănânc, însetat am fost și nu Mi-ați dat să beau* (*Matei* 25, 42-44), pentru că hrana, băutura, îmbrăcămintea, acoperământul și odihna Lui în sufletele noastre se află. De aceea bate mereu, vrând să intre în noi. Să-L primim deci, și să-L introducem înlăuntrul nostru, pentru că El este hrana, băutura și viața noastră veșnică. Orice suflet, care nu-L primește acum înlăuntrul său și nu-L lasă să afle odihnă sau mai degrabă să se odihnească în el, nu moștenește cu sfinții împărăția cerurilor, nici nu poate să intre în cetatea cea cerească". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, XXX, 9, în *PSB*, vol. 34, pp. 232-233)

„Căci este în noi ca și Cuvântul lui Dumnezeu, ca înțelepciune și ca lumină, ca viață, ca pâinea cea vie și din cer[859]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a X-a, în *PSB*, vol. 38, p. 328)

---

aceea, nerecunoscând învierea, unele din ele nu cinstesc Duminica, iar o alta se mărturisește nu creștină, ca credincioasă lui Hristos, ci iehovistă, sau credincioasă lui Iehova din Vechiul Testament. Nerecunoscându-L drept Fiul lui Dumnezeu, de o ființă cu El, nu recunosc nici pe Sfânta Lui Maică Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioară". (nota 105, p. 68)

859. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iisus Hristos este și lucrează în noi ca Unul, dar în multe feluri, după bogăția puterilor Lui: ca înțelegere, ca bunătate, ca voință de curăție, ca hrană a vieții din alt plan. Căci și un om care ne iubește își arată în noi o lucrare felurită". (nota 364, p. 328)

„Căci Hristos se sălășluiește desăvârșit în fiecare prin împărtășirea Sfântului Duh; și nu Se împărțește, cum zice Pavel (*1 Corinteni* 12, 4)[860]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Ieșire*, Cartea a II-a, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 295)

„(...) Hristos, Care locuiește în noi prin Sfântul Duh[861]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. V, în *PSB*, vol. 41, p. 248)

„Căci e cu adevărat subțire puterea Cuvântului dumnezeiesc care răcește patimile fierbinți și potolește în noi mișcările trupești și pătrunde în adâncul inimii". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a III-a, cap. 6, în *PSB*, vol. 41, p. 362)

„Prin virtuți Se întipărește în sufletele noastre și ne imprimă semnele familiarității noastre cu El". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 824)

„Dar este și El în noi. Căci ne-am făcut părtași ai Lui și-L avem pe El în noi prin Duhul. De aceea am devenit și părtași ai firii Lui și suntem fii, având astfel în noi și pe Tatăl, prin Fiul, ceea ce va mărturisi și Pavel: *Și pentru că sunteți fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă: Avva, Părinte* (*Galateni* 4, 6). Căci Duhul Lui nu e altceva decât Fiul, după rațiunea identității firii". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 892)

## DUMNEZEU DUHUL SFÂNT

### Despre Duhul Sfânt

„Nu este posibil ca atunci când auzi (cuvântul) Duhului să-ți închipui o ființă limitată, supusă schimbărilor și transformărilor sau întru totul asemenea creaturilor, ci, îndreptându-ți mintea către cele superioare, este necesar să te gândești la o fire spirituală, cu putere infinită, nelimitată (de spațiu), (a cărei existență) nu se măsoară cu secole și ani, care abundă de bunătăți. Către El se îndreaptă toate câte au nevoie de sfințenie, pe El îl doresc toate câte au nevoie de virtute, ca și când ar fi udate de sufletul Său și ajutate în realizarea scopului pus în firea lor. Desăvârșitor al altora, El nu duce lipsă de nimic. Trăiește nu pentru că I-a dăruit cineva viața, ci pentru că El (Însuși) este Dătătorul vieții.

Nu se desăvârșește treptat, ci este de la început desăvârșit. Rezidă în Sine și Se află peste tot. Este cauza sfințeniei, lumină duhovnicească ce dă oricărei puteri spirituale

---

860. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos vine în fiecare întreg ca într-o casă a Lui, prin orice lucrare, așa cum vine semenul care iubește în semenul lui. În fiecare act e persoana întreagă". (nota 493, p. 287)

861. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu suntem fii prin naștere din Dumnezeu, ci prin locuirea voită în noi a Fiului Său Unul-Născut, făcut în acest scop om. S-a unit cu noi după firea omenească, comună cu a noastră, asumată și ea cu voia de El, unire care nu-L confundă cu noi, căci persoanele ce se unesc după fire rămân ca persoane neconfundate. S-a unit cu noi concret prin Duhul Său, Care a trezit și întărit și în spiritul nostru voința de-a ne uni cu El". (nota 437, p. 248)

un fel de iluminare pentru aflarea adevărului. Este inaccesibil după natură și perceput doar după bunătate; pe toate le umple cu puterea Sa, dar Se comunică doar celor vrednici, și acestora nu în aceeași măsură, ci împarte harul după credință (fiecăruia). Este simplu după esență, dar variat după lucrări; Se află în întregime în fiecare și în întregime Se află peste tot prezent. Se împarte fără să sufere ceva și Se comunică în întregime, asemenea razei solare, cărei lucrare, pe când se pare că este prezentă numai deasupra celui care se bucură de ea, strălucește deasupra uscatului și a mării, este amestecată cu aerul. La fel și Duhul, pe când se află în fiecare dintre primitori ca și când ar fi singurul, împarte în continuare întreg harul Său tuturor. Cele câte se împărtășesc (de Duhul) se bucură de harul Său pe cât este cu putință (firii lor), nu pe cât Acela poate (să împărtășească)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, cap. 9, în *PSB*, vol. 12, pp. 38-39)

„*Mergând botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh* (*Matei* 28, 19). De aceea, cine pune pe Duhul înaintea Fiului, ori cine crede că El e mai bătrân decât Tatăl, un astfel de om se împotrivește poruncii date de Dumnezeu și se îndepărtează de credința cea sănătoasă, întrucât nu respectă felul de cinstire pe care l-a primit, ci scornește el însuși un grai nou, ca să fie pe placul oamenilor. Căci dacă socotim că Duhul e superior lui Dumnezeu, atunci El nu mai e de la Dumnezeu, în timp ce în Scriptură se vorbește de *Duhul cel de la Dumnezeu* (*1 Corinteni* 2, 12). Or, dacă El este *de la Dumnezeu*, atunci cum ar putea fi El mai bătrân decât Cel de la Care Și-a primit ființa?" (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, 52, IV, în *PSB*, vol. 12, p. 218)

## Dumnezeirea Duhului Sfânt

„Duhul lui Dumnezeu numit cel Sfânt, pentru că Scriptura folosește pentru Duhul lui Dumnezeu o numire ca aceasta și nimeni altul nu se numește Duhul lui Dumnezeu decât Duhul cel Sfânt, Care completează dumnezeiasca și fericita Treime". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, II, VI, în *PSB*, vol. 17, p. 92)

„Vezi, dar, cât este de mare primejdia de a micșora slava Mângâietorului? Fiul nu primește slava dată Lui, dacă este înlăturat Duhul. Că Domnul spune: *Acela pe Mine Mă va slăvi* (*Ioan* 16, 14); nu-L va slăvi, însă, ca rob împreună cu făptura; că, dacă L-ar fi slăvit împreună cu celelalte făpturi, n-ar fi spus *Acela*. În cuvintele de mai sus, Domnul, referindu-se la o singură persoană, înfățișează slava adusă de Duhul ca fiind cu totul superioară celorlalte slave aduse lui Dumnezeu, nu așa cum au spus îngerii: *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu* (*Luca* 2, 14), ci așa cum a spus Domnul: *Părinte, Te-am slăvit pe Tine; lucrul, pe care Mi l-ai dat, l-am săvârșit* (*Ioan* 17, 4); și după cum Tatăl slăvește Fiul, când zice: *Și Te-am slăvit și iarăși Te voi slăvi* (*Ioan* 12, 28), tot așa și Fiul primește pe Duhul în comuniunea Sa și a Tatălui. Să-mi arate mie cineva o slavă mai mare ca aceasta și atunci accept că dușmanii mei spun adevărul". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, XXIV, VII, în *PSB*, vol. 17, p. 598)

„Dacă Duhul este o creatură, atunci nu este Dumnezeu; dar în Scriptură se spune: *Duhul dumnezeiesc este Cel care m-a făcut pe mine* (*Iov* 33, 4); și *Și l-a umplut Dumnezeu pe Veseleil de Duhul dumnezeiesc al înțelepciunii și al priceperii* (*Ieșirea* 35, 31). Cui, deci, vei vrea să apropii *dumnezeiescul*? Făpturii sau Dumnezeirii? Dacă îl vei alătura făpturii, atunci vei spune că Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos este o făptură,

idee cu totul absurdă, că este scris despre Tatăl: *Veşnica Lui putere și Dumnezeire*; iar dacă îl vei alătura Dumnezeirii, atunci pune capăt hulei, cunoaşte vrednicia Duhului!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, XXIV, VII, în *PSB*, vol. 17, p. 599)

„E o putere și o lucrare proprie și foarte însemnată a Duhului aceea de a curăți și de a ierta păcatele, cum mărturiseşte cuvântul evanghelic. Deci cel ce a mărturisit pe seama Lui puterea iertării păcatelor, I-a mărturisit odată cu aceasta și dumnezeirea[862]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul al III-lea, în *PSB*, vol. 29, pp. 429-430)

„Credem că Duhul subzistă și este cu adevărat El însuși ceea ce este și se zice: există în ființa lui Dumnezeu-Tatăl, provine și iese din ea, având prin fire toate ale ei în Sine însuși[863]. Căci nu este prin împărtășire, nici prin simpla relație, nici ca altul decât ființa lui Dumnezeu-Tatăl, deoarece aparține ei[864]. Să luăm o pildă, buna mireasmă, luând din florile binemirositoare lucrarea ființială și naturală a însușirilor acelora, sau calitatea acelora, aduce celor din afară cunoștința lor, pătrunzând în organul trupului care percepe mirosul, și, deși pare, cât privește rațiunea lor, să fie alta decât firea ce o răspândește, nu e gândită ca fiind prin sine, nici de altă fire decât cea a florilor din care și în care este. Așa să cugeți și despre Dumnezeu și *Despre Sfântul Duh*, ridicându-te peste rațiunea pildei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 992)

„Căci, precum ar putea spune cineva că buna mireasmă a aromatelor care ne vine de la simțuri este alta decât cele din care vine, dar nu e alta prin faptul că se răspândește din ele și este în ele, așa să cugeți despre Dumnezeu și despre Duhul Sfânt. Căci Duhul este ca o mireasmă vie și lucrătoare a ființei Lui, aducând făpturii cele de la Dumnezeu și insuflând prin ea împărtășirea de ființa cea mai presus de toate[865]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 994)

## Duhul Sfânt nu e simplă creatură

„Cât privește pe Duhul, El a fost pus pe aceeași treaptă cu Dumnezeu, nu dintr-o necesitate trecătoare, ci datorită comuniunii Sale firești (cu Dumnezeu): N-a

862. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cel ce iartă păcatele dezleagă de lanțurile robiei. Dar aceasta n-ar putea-o face cineva care ar fi el însuși rob, sau în stare de a putea fi robit. Nu o poate face aceasta decât Cel ce are în sine libertatea și stăpânirea, Cel ce e izvorul libertății și al supremei stăpâniri, Care în același timp nu robește, ci eliberează". (nota 59, p. 430).

863. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiecare Persoană, deci și Duhul, are în chip propriu din ființa comună ceea ce are și este. În ființa comună sunt date posibilitățile celor trei Persoane deosebite. Nu se poate deci spune că întâi este o ființă simplă, și apoi apar Persoanele cu ceea ce reprezintă fiecare în mod deosebit. Sunt date deodată din veci atât unitatea ființei, cât și deosebirile celor trei Persoane". (nota 1862, p. 992)

864. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul nu Se împărtășește numai de ființa dumnezeiască, ca noi, nici nu este numai într-o simplă relație cu Fiul, cum vedea Nestorie legătura între Dumnezeu și om în Hristos, nici nu este de altă ființă decât Fiul". (nota 1863, p. 992)

865. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul este Înțelepciunea și Puterea dumnezeiască prin Sine, sau prin fire, nu prin împărtășire. Dăruindu-Se făpturii, o face pe aceasta să se împărtășească de Puterea și Înțelepciunea dumnezeiască, sau de ființa Lui dumnezeiască. Fiul și Duhul nu Se împărtășesc de cele dumnezeiești, ci le au prin fire. Dar făpturile, neavând prin fire cele dumnezeiești, sunt ajutate să se împărtășească de ele prin Fiul și Duhul Sfânt, Care le au prin fire". (nota 1868, p. 994)

fost impus (aci) de noi, (aci) a fost așezat de Domnul". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 13, în *PSB*, vol. 12, p. 45)

„De bună seamă, ne putem face o idee în legătură cu măreția Duhului și în legătură cu neîntrecuta Lui putere luând aminte la semnificația numelor, la măreția lucrărilor și la binefacerile Lui față de noi și față de întreaga lume. Este numit Duh (ca și Tatăl și Fiul) în textele: *Duh este Dumnezeu* (*Ioan* 4, 24), și *Hristos, Domnul, este Duhul vieții noastre* (*Plângerile lui Ieremia* 4, 20). Este numit *Sfânt* și este sfânt, după cum sfânt este Tatăl și sfânt este Fiul. Dacă pentru creație sfințenia este ceva adăugat din afară, pentru Duhul sfințenia este un apanaj al firii Sale. El nu este sfințit, ci sfințitor. Este numit bun, pentru că bun fiind Tatăl, bun este Cel născut din El. Bunătatea este esența Sa. Este denumit Cel fără ocolișuri, ca și Domnul Dumnezeu (*Psalmii* 140, 16), pentru că adevărul și dreptatea este în Sine și nu se înclină într-o parte sau alta, în virtutea neschimbabilității firii Sale. Este numit Paraclet ca și Fiul Unul-Născut; El însuși spune: *Voi ruga pe Tatăl Meu și alt Paraclet Mângâietor vă va trimite* (*Ioan* 14, 16). Prin urmare, Duhul are nume comune cu Tatăl și Fiul în virtutea participării la aceeași fire. Altfel, cărui fapt (se datoresc acestea)? A fost numit apoi Duh stăpânitor, Duh al adevărului și al înțelepciunii. *Duh divin este Cel care M-a creat* (*Ioan* 23, 4). *Pe Veseleel,* zice, *l-a umplut Dumnezeu cu Duh divin de înțelepciune, de pricepere și de știință* (*Ieșirea* 31, 3). Deci, acestea sunt numele Duhului, mari și suprafirești și nu cuprind nicio exagerare.

Iar lucrările Lui care sunt? Mărimea lor este imposibil de redat, iar mulțimea lor este imensă. Cum este posibil să înțelegem pe cele ce sunt dincolo de timp? Care erau lucrările Lui mai înainte de crearea lumii raționale? Câte sunt binefacerile Sale față de creație? Care va fi puterea Sa în veacurile care urmează? A existat, a preexistat și a coexistat cu Tatăl și cu Fiul mai înainte de veci, încât, chiar dacă vei concepe ceva (ca existând dincolo de timp, vei găsi că este posterior Duhului". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap.19, în *PSB*, vol. 12, p. 63)

„Numești pe Duhul rob? Dar robul, zice Domnul, nu știe ce face domnul său (*Ioan* 15, 15), pe când *Duhul cunoaște pe cele ale lui Dumnezeu, după cum cunoaște duhul omului, pe cele din om* (*1 Corinteni* 2, 11)". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 19, în *PSB*, vol. 12, p. 65)

„Cine este atât de răutăcios, cine este atât de lipsit de darul ceresc și de nerecunoscător al cuvintelor lui Dumnezeu, cine este atât de lipsit de speranțele veșnice încât să pună pe aceeași treaptă pe Duhul cu creatura și să-L despartă de divinitate?" (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 24, în *PSB*, vol. 12, p. 72)

„(Duhul) depășește orice minte și arată neputincioasă logica (umană), care nu poate reda nici cea mai mică parte a vredniciei Sale, după cuvântul (cărții) intitulată înțelepciunea: *Înălțați-L, zice, cât puteți, El este și mai sus; înmulțiți-vă pentru a-L lăuda; nu vă lăsați. (Cu toate acestea) la El nu veți putea ajunge* (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 43, 34-35)". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 28, în *PSB*, vol. 12, p. 84)

„Pentru mine nimic nu este mai înfricoșător decât faptul de a nu se teme cineva de amenințările pe care Domnul le-a rostit împotriva celor care defaimă pe Duhul". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 29, în *PSB*, vol. 12, p. 88)

„La slăvirea Duhului ne-a împins în primul rând cinstea (dată Lui) de Domnul, Care L-a pus pe aceeaşi treaptă cu Sine şi cu Tatăl (prin cuvintele) de la botez (*2 Corinteni* 1, 9), apoi faptul că El a condus pe fiecare dintre noi la cunoaşterea lui Dumnezeu, prin aceeaşi mistagogie şi, mai presus de orice, frica de ameninţările (Domnului), ameninţări care îndepărtează din mintea noastră orice gând umilitor". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 29, în *PSB*, vol. 12, pp. 88-89)

„Tu zici că Duhul Sfânt e o creatură. Dar orice creatură e roabă a Creatorului ei. Scriptura spune: *toate sunt slujitoare Ţie* (*Psalmii* 118, 91). Iar dacă e roabă, ea are şi o sfinţenie câştigată şi tot ce are o sfinţenie câştigată e susceptibil de o înclinare spre rău. Or Duhul Sfânt Care e sfânt prin fiinţa Lui e numit *izvor de sfinţenie*. Aşadar, El nu-i o creatură, căci era de o fiinţă cu Dumnezeu. Şi spune-mi cum poţi tu numi rob pe Cel care prin Botez te scapă din robie? Căci zice Scriptura: *Legea duhului vieţii în Hristos Iisus m-a eliberat de legea păcatului* (*Romani* 8, 2)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 8, I, în *PSB*, vol. 12, p. 140)

„Iar dacă mai zice că Duhul Sfânt e creatură, prin aceasta vrea să ne dea să înţelegem că firea Lui e mărginită. Dar atunci cum ar mai sta în picioare acest cuvânt: *Duhul lui Dumnezeu umple lumea* (*Înţelepciunea lui Solomon* 1, 7) şi altul *Unde mă voi duce de la Duhul Tău şi de la faţa Ta unde voi fugi?* (*Psalmii* 138, 7) Dar se pare că el nici nu mai recunoaşte ceea ce e simplu după firea sa. Or, dacă Duhul Sfânt nu-i simplu, atunci e alcătuit din fiinţă şi din sfinţenie. Ceea ce se prezintă în felul acesta aceea e compus. Şi atunci cine va fi atât de nebun să spună că Duhul Sfânt e compus şi nu e de o fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul tocmai din pricina acestei simplităţi?" (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 8, X, în *PSB*, vol. 12, p. 140)

„*Voi sunteţi templu al Duhului Sfânt, Care este în voi* (*1 Corinteni* 6, 19). Însă orice templu este templu al lui Dumnezeu, iar dacă noi suntem templu al Duhului Sfânt, urmează că Duhul Sfânt este Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 8, XI, în *PSB*, vol. 12, p. 141)

„(Duhul Sfânt – n.n.) unit cu Tatăl şi cu Fiul în toate, în mărire şi în veşnicie, în putere şi în împărăţie, în stăpânire şi în dumnezeire, cum mărturiseşte şi tradiţia Sfântului Botez". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 105, în *PSB*, vol. 12, p. 286)

„Cât despre cei care spun că Duhul Sfânt e creatură, ne e mai milă de ei decât de nişte oameni care, din pricina acestui cuvânt, cad în greşeală de neiertat de a huli împotriva Duhului Sfânt. (...) Făptura e roabă. Duhul ne face liberi; făptura are nevoie să i se dea viaţă, Duhul e dătător de viaţă; făptura simte nevoie să fie învăţată, Duhul este tocmai Cel care ne învaţă; făptura e sfinţită, Duhul sfinţeşte. Chiar dacă vorbeşti despre îngeri, despre arhangheli şi despre toate puterile cele mai presus de lume, totuşi şi ele îşi primesc sfinţenia tot prin ajutorul Duhului Sfânt. Duhul are o sfinţenie firească pe care n-a primit-o prin har, ci face parte din fiinţa Lui; tocmai de aceea a şi fost nevoie să i se dea un nume special". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 159, II, în *PSB*, vol. 12, p. 347)

„Iar celor rătăciţi în privinţa Duhului, se cuvine să le răspundem într-un mod oarecare potrivit cu ceea ce spun. Căci cine nu se poate mira de nebunia lor, că, nevrând

să socotească pe Fiul creatură, deci cugetând bine în privința aceasta, rabdă să și audă măcar că Duhul Fiului este creatură?[866] De fapt, dacă pentru unitatea Cuvântului cu Tatăl nu voiesc ca Fiul să fie dintre cele create, ci cugetă potrivit adevărului că El este Creatorul făpturilor, pentru ce pe Duhul Sfânt, Care are aceeași unitate cu Fiul, pe care Acesta o are cu Tatăl, Îl numesc creatură? De ce nu-și dau seama că, precum nedespărțind pe Fiul de Tatăl păstrează unitatea lui Dumnezeu, așa despărțind pe Duhul de Cuvântul nu mai păstrează unitatea dumnezeirii în Treime, sfâșiind-o și amestecând în ea o fire străină și de alt soi și o egalizează pe aceasta cu creaturile?[867] Iar aceasta arată iarăși că Treimea nu mai este una, ci compusă din două firi, datorită ființei deosebite a Duhului, cum își închipuie ei[868]. Și ce ființă dumnezeiască mai e aceasta care e compusă din Creator și creatură?[869] Căci sau nu e Treime, ci doime, și deci creatură[870], sau dacă e Treime, precum și este, cum pun pe Duhul Treimii în rând cu creaturile de după Treime? Pentru că aceasta înseamnă iarăși a împărți și a desface Treimea. Căci cugetând rău despre Duhul, nu cugetă bine nici despre Fiul. Fiindcă dacă cugetau drept despre Cuvântul, ar fi cugetat sănătos și despre Duhul, Care purcede de la Tatăl și fiind propriu al Fiului se dă de către Acesta ucenicilor Săi și tuturor celor ce cred în El[871]. Iar rătăcind astfel nu au nici despre Tatăl credința cea sănătoasă. Căci cei ce tăgăduiesc pe Duhul, cum a spus marele mucenic Ștefan (*Faptele Apostolilor* 7, 55), tăgăduiesc pe Fiul; iar cei ce tăgăduiesc pe Fiul nu au nici pe Tatăl[872]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, II, în *PSB*, vol. 16, pp. 24-25)

*„Iar Domnul este Duhul. Și unde este Duhul Domnului, acolo este libertate* (*2 Corinteni* 3, 17)[873]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion,*

---

866. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Duhul este al Fiului, nu poate fi nici El creatură, odată ce Fiul este necreat. Dar Sfântul Atanasie socotește că Duhul nu e creatură, având unitatea deplină după ființă cu Fiul. Deci folosește același argument al deoființimii". (nota 3, p. 24)

867. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „O Treime în Care este și ceva creat, nu mai e numai necreată, iar de aici rezultă că nu mai e o distincție netă între necreat și creat. Urmează deci că aceasta e o concepție panteistă. Pe de o parte se sfâșie Treimea, luând pe Duhul din Ea, pe de altă parte se anexează la Ea o fire străină". (nota 4, p. 24)

868. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai deoființimea (ομοούσιον) celor Trei păstrează unitatea lui Dumnezeu în Treime. O deosebire de ființă (ετεροούσιον) a Duhului împarte unitatea Treimii". (nota 5, p. 24)

869. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cum mai e Dumnezeu Cel ce pe de o parte este Dumnezeu creator, pe de alta făptură? Cum creează o anumită parte a Sa Cel necreat?". (nota 6, p. 24)

870. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Un dumnezeu necreat și creat în același timp nu e dumnezeu adevărat. Căci el nu se poate explica decât ca alcătuit din două ființe deosebite din care, una strâmtorând pe cealaltă nu o lasă pe niciuna să fie dumnezeiască. Numai o Treime pe altă bază decât pe baza deosebirii de ființă este dumnezeiască cu adevărat". (nota 7, p. 24)

871. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unirea între Duhul și Fiul e așa de totală, că dacă se cugetă despre Duhul că e făptură, trebuie să se cugete aceasta și despre Fiul. Duhul e propriu Fiului, așa cum e propriu Fiul Tatălui, chiar dacă Duhul purcede numai de la Tatăl. Deși nu Fiul e propriu Duhului, ci invers, Duhul e atât de propriu Fiului, că Fiul nu poate fi cugetat fără Duhul, nici invers. Duhul, spune Sfântul Atanasie, purcede de la Tatăl, dar Fiul Îl dă făpturilor, nu-L purcede". (nota 8, p. 25)

872. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul fără Duhul nu e Fiul dumnezeiesc adevărat. Iar neexistând un Fiu adevărat, nu există nici Tatăl Lui. Nicio Persoană dumnezeiască nu e ceea ce este ea în mod deosebit, fără Celelalte". (nota 9, p. 25)

873. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul Domnului ne eliberează de robia patimilor trupești. El e Duh superior celor trupești și e Duh de Domn, stăpân peste tot ce robește, dându-ne și nouă puterea de a fi duhovnicești și de a fi stăpâni peste cele ce ne robesc. Duhul nostru fiind întărit de Duhul Sfânt putem domni peste patimile inferioare care ne stăpânesc datorită slăbirii duhului din noi". (nota 15, p. 29)

*Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, VI, în *PSB*, vol. 16, p. 29)

„Și dacă pentru că se spune că toate s-au făcut prin Cuvântul, bine cugetați că Fiul nu este creatură, cum nu e blasfemie să ziceți că e creatură Duhul în Care Tatăl le desăvârșește și le înnoiește prin Fiul?[874]" (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, IX, în *PSB*, vol. 16, pp. 32-33)

„E o nebunie de a spune că Duhul e creatură. Căci dacă ar fi creatură nu S-ar uni în Treime[875]. Dar toată Treimea e un unic Dumnezeu. Și ajunge să cunoaștem că Duhul nu e creatură, nici nu se numără între creaturi. Căci nu se amestecă ceva străin în Treime, ci Aceasta e neîmpărțită și asemenea Ei înșiși. Ajunge aceasta credincioșilor. Căci până aici ajunge cunoștința oamenilor. Aici se acoperă și Heruvimii cu aripile. Iar cel ce caută și voiește să cerceteze mai multe, aude pe cel ce zice: *Nu te sfătoși în cele de prisos, ca să nu-ți ieși din minți* (*Ecclesiastul* 7, 17)". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XVII, în *PSB*, vol. 16, p. 43)

„Iar dacă cei ce cugetă cele ale lui Arie – fiindcă în sufletul lor rău iscoditor nu intră înțelepciunea – nu pot înțelege, nici crede Treimea neîmpărțită și sfântă, acesta nu e un motiv ca să răstălmăcească adevărul, nici să spună că nu pot exista cele ce ei nu pot înțelege. Ei suferă un lucru cu totul nebunesc când, neputând înțelege cum e neîmpărțită Sfânta Treime, arienii fac pe Fiul una cu creația, iar tropicii Îl numără și ei pe Duhul între creaturi[876]. Ar trebui mai degrabă ca neînțelegând, sau să tacă și să nu pună aceia pe Fiul, iar aceștia pe Duhul, între creaturi; sau să recunoască cele scrise și să unească pe Fiul cu Tatăl și pe Duhul să nu-L despartă de Fiul, ca să rămână Sfânta Treime cu adevărat neîmpărțită și de aceeași fire. Aflându-le acestea, ar trebui să nu îndrăznească să întrebe îndoindu-se, cum sunt cu putință acestea, ca dacă cel întrebat nu va ști să spună, să nu-și născocească lor înțelegeri necuvenite. Căci tuturor celor create, dar mai ales nouă, oamenilor, ne este cu neputință să grăim cum se cuvine despre cele de negrăit. Dar e o și mai mare îndrăzneală ca neputând să grăim despre ele, să născocim despre ele cuvinte noi, deosebite de cele din Scripturi. Ba e chiar nebunească încercarea atât a celui ce întreabă cât și a celui ce se gândește măcar să răspundă. Căci nici măcar despre cele create nu s-ar socoti cineva că are minte, dacă întreabă astfel".

---

874. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Totul se face și se desăvârșește de către Tatăl prin Fiul în Duhul. Dacă Duhul Se odihnește în Fiul, se poate spune că și Tatăl care-L purcede Se odihnește în Fiul. Deci toată Treimea Se odihnește datorită Duhului în Ea însăși; nu tinde spre altceva, spre o Persoană de altă calitate decât cea a Fiului. Și atunci și cele create își găsesc desăvârșirea și odihna împreună cu Duhul în Fiul. Dincolo de Fiul nu mai au spre ce tinde pentru desăvârșirea lor. Fiul e Cel spre Care se îndreaptă dragostea Tatălui prin Duhul și la calitatea de fii în continuă desăvârșire vrea să aducă făpturile Sale conștiente prin Duhul. În Duhul făpturile au pe Fiul ca Frate și se adâncesc în dragostea față de tată ca fii în veșnică desăvârșire". (nota 18a, p. 33)

875. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Și nu ne-ar uni în niciun fel pe noi. Trebuie să fie un al Treilea de aceeași ființă Care ne unește și cu Tatăl și cu Fiul". (nota 42, p. 43)

876. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cum ar mai fi Dumnezeu un Dumnezeu al iubirii, adică un Dumnezeu adevărat, dacă n-ar fi din veci Tată și n-ar avea din veci un Fiu pe care să-L iubească? Și dacă n-ar fi un al Treilea Căruia să-I arate dragostea Lor și bucuria comună de El și Care să dea fiecăruia mărturie despre dragostea celuilalt?". (nota 43, p. 43)

(Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XVII, în *PSB*, vol. 16, pp. 43-44)

„Pe Duhul cel aflător în Fiul, întru Care e și Fiul, nu e îngăduit a-L socoti între creaturi, nici a-L diviza de Cuvântul și a face Treimea nedesăvârșită[877]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXI, în *PSB*, vol. 16, p. 49)

„Deci Cel care nu Se sfințește de către altul, nici nu Se face părtaș de sfințenie, ci e Cel care Se dă El însuși spre împărtășire și în Care se sfințesc toate făpturile, cum ar fi una din toate, aparținând celor ce se împărtășesc de El?[878] Cei ce o spun aceasta ar trebui să spună că și Fiul, prin Care toate s-au făcut, este unul din toate[879]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXIII, în *PSB*, vol. 16, p. 51)

„Dar dacă Duhul Sfânt ar fi creatură, nu ar avea vreunul dintre noi în El participare la Dumnezeu[880]. Dacă ne-am uni cu Dumnezeu prin creatură, am rămâne străini de firea Lui, ca unii ce n-am participa prin nimic la firea lui Dumnezeu. Dar acum, deoarece ni se spune că suntem părtași de Hristos și părtași de Dumnezeu, se arată că ungerea și pecetea din noi nu ține de firea celor create, ci de a Fiului, Care ne unește prin Duhul aflător în El cu Tatăl[881]. Aceasta a scris-o Ioan, învățându-ne, precum s-a zis în cele dinainte: *Întru aceasta cunoaștem că rămânem în Dumnezeu și El în noi, că ne-a dat nouă din Duhul Său* (*1 Ioan* 4, 13). Iar dacă prin împărtășire de Duhul ne facem părtași ai dumnezeieștii firi, ar fi nebun cel ce ar zice că Duhul e de fire creată și nu de firea lui Dumnezeu. Căci prin El se și îndumnezeiesc cei în care Se află. Iar de se

877. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „O Treime de Persoane neegale în ființă (în ființa necreată) e o Treime nedesăvârșit unită, deci o Treime nedesăvârșită. Numai unitatea de ființă face Treimea desăvârșită, în primul rând în iubire. Căci o Treime nedesăvârșită nu are nicio iubire desăvârșită". (nota 60, p. 49)

878. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Precum Cuvântul prin Care toate s-au făcut nu e unul din toate, așa nici Duhul de Care se împărtășesc toate, nu e unul din cele ce se împărtășesc. Prin Cuvântul toate se fac, iar de Duhul toate se împărtășesc. Dar Cuvântul și Duhul nu lucrează separat nici în facerea, nici în sfințirea de după aceea a făpturilor. Atât facerea cât și sfințirea lor e un act de dragoste al Treimii, nu o emanație a unei esențe, sau un act al unui dumnezeu singuratic, lipsit de iubirea interioară. Totul se face prin bunăvoința Tatălui, prin Fiul în Duhul Care este în El. Dacă toate ar fi dintr-o esență impersonală, ea n-ar fi o comuniune iubitoare care poate sfinți, ci ar fi supusă legii emanației din care ies și se pierd alte și alte individuațiuni". (nota 64, p. 51)

879. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Fiul sau Duhul ar fi unul din toate, atunci n-ar fi o deosebire de esență între Dumnezeu și lume, n-ar mai fi un Dumnezeu atotputernic și de la Sine. Și existența ar rămâne în general inexplicabilă și roaba unor legi ele însele inexplicabile în existența lor. Căci cine a făcut aceste legi? Totul ar rămâne în întuneric și într-o fatalitate inexplicabilă. Aceasta nu acordă omului nicio valoare și nicio putere. Numai în libertate se manifestă puterea creatoare originală a fiecărei persoane". (nota 64a, p. 51)

880. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai în Duhul ne putem împărtăși de Dumnezeu sau suntem ridicați în transcendența Treimii din egoismul ce ne închide în noi. Duhul e Cel prin Care Fiul ne adună în El, ne face fii desăvârșiți ai Tatălui, împreună cu Sine. Duhul ne adună în Fiul, făcându-ne și pe noi fii, fiind Duh al Fiului. În Duhul are loc taina depășirii despărțirii între creatură și Creator. Aceasta deoarece chiar în calitatea noastră de creaturi, avem ca temelie pe Dumnezeu. Prin Duhul se trezește în noi din nou calitatea de fii și sporește. Nu mai suntem numai creaturi, sau slăbiți prin păcat în calitatea de fii". (nota 73, p. 53)

881. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul e *în El*, zice Sfântul Atanasie, nu *din El*. Numai pentru că e *în El*, fiind noi ridicați în Duhul suntem ridicați la starea de fii ai Tatălui. Altfel am rămâne neînfiați de Dumnezeu și neînfrățiți cu Fiul și între noi. Teologia occidentală a abstractizat pe Dumnezeu cu Care ne punem în legătură prin Fiul. Nu devenim, după ea, prin Duhul fii ai Tatălui, pentru că nu suntem primiți în Fiul și înfrățiți cu El, deci fii ai Tatălui. Rămânem undeva în afara relației dintre Tatăl și Fiul". (nota 74, p. 53)

îndumnezeiesc, e neîndoielnic că firea Lui este a lui Dumnezeu[882]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXIV, în *PSB*, vol. 16, pp. 52-53)

„Iar dacă Tatăl creează și înnoiește toate prin Cuvântul în Duhul, ce asemănare sau înrudire este între Cel ce creează și creaturi? Sau cum ar fi, Cel în Care se creează, creatură? Acestei grăiri necredincioase îi urmează și hula împotriva Fiului. Astfel cei ce spun că Duhul este creatură, vor spune că și Cuvântul, prin Care se creează toate, este creatură. Căci Duhul se zice chip al Fiului[883]. *Căci pe cei pe care mai înainte i-a știut, mai înainte i-a și rânduit să fie asemenea chipului Fiului Său* (*Romani* 8, 29). Deci dacă și după ei Fiul e mărturisit ca nefiind creatură, nu va fi creatură nici chipul Lui. Căci precum este chipul, așa trebuie să fie și Cel al cărui chip este. De aceea în mod cuvenit se mărturisește și Cuvântul ca nefiind creatură, odată ce e chipul Tatălui[884]. Dar cei ce numără pe Duhul între creaturi, Îl vor număra și pe Fiul între acestea, hulind odată cu aceasta și pe Tatăl pentru hula îndreptată spre chipul Lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXIV, în *PSB*, vol. 16, pp. 53-54)

„Iar Domnul a spus că Duhul este Duhul adevărului și Mângâietorul (*Ioan* 14, 16). Din aceasta se arată că Treimea este desăvârșită în El[885]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXV, în *PSB*, vol. 16, p. 55)

„Iar Cel ce unește creația cu Cuvântul nu este dintre creaturi. Și Cel ce înfiază creația nu e străin de Fiul. Căci în acest caz ar trebui să se caute alt duh ca și acesta să se unească prin acela cu Cuvântul[886]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXV, în *PSB*, vol. 16, p. 55)

---

882. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu ne-am îndumnezei dacă Duhul de Care ne împărtășim n-ar fi de ființă dumnezeiască, ci de fire creată. Totuși participarea la firea dumnezeiască, care nu e una cu nașterea noastră din Tatăl, și care e proprie Fiului, sau cu purcederea din El, care e proprie Duhului, e o mare taină. E o participare care nu anulează aducerea noastră la existență din nimic, fiind creaturi. Suntem creaturi, dar ne împărtășim de puterea dumnezeiască prin faptul că suntem creați de Dumnezeu, susținuți de El și îndumnezeiți. Dacă ni s-ar anula calitatea de creaturi, Dumnezeu n-ar mai fi Domn al nostru, deosebit de noi. Trebuie să rămânem creaturi ca El să fie Domn și liber prin Sine și noi să ne putem împărtăși de libertatea și de iubirea Lui". (nota 75, p. 53)

883. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta nu înseamnă că și Duhul e Fiu al Tatălui, cum e Fiul chip al Tatălui, ca născut din Tatăl. Duhul reflectă pe Fiul ca Fiu. Fiul reflectând pe Tatăl este totuși Fiu și nu Tată, deci și Duhul reflectând pe Fiul, nu e Fiu, pentru că nu reflectă pe Fiul ca devenit pentru El Tată. Ci face pe Fiul arătat în calitatea Lui de Fiu exclusiv, Care nu naște". (nota 76, pp. 53-54)

884. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Omul e însă numai *după chipul*, adică asemenea Fiului, Care e chipul Tatălui. Însă Duhul e Cel ce ne face după chipul (asemenea Fiului), întrucât El poartă în Sine chipul (pe Fiul)". (nota 77, p. 54)

885. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu în sensul că în Duhul se desăvârșește Treimea, ci în sensul că, numai fiind pe lângă Tatăl și Fiul și Duhul, Treimea e desăvârșită. Desăvârșirea stă în trei, nu în doi. Viața plenară stă în trei. Relația cu al doilea cere pe al treilea. Al treilea întărește și dragostea între cei doi. Eu nu sunt gol în relația cu tine, ci mă bucur cu un altul de tine. Și tu la fel. În tine văd pe al treilea care te îndeamnă la iubire. Al doilea îl aduce cu sine pe al treilea". (nota 82, p. 55)

886. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Un Duh creat ar trebui să Se unească prin alt duh cu Cuvântul și așa la infinit, fără a ajunge la adevărata unire cu Dumnezeu, ci rămânând și aceste duhuri și noi înșine în creația în continuă facere și desfacere". (nota 85, p. 55)

„Iar dacă Duhul toate le umple și e de față în Cuvântul în mijlocul tuturor[887], iar îngerii sunt în această privință mai mici și, unde se trimit, acolo pleacă, e neîndoielnic că Duhul nu e dintre cele create, nici nu e înger, cum ziceți voi, ci e mai presus de firea îngerilor.

Şi din acestea iarăşi se vede că Duhul Sfânt, ca Cel care Se dă spre împărtăşire, nu Se împărtăşeşte El însuşi de cineva mai înalt (nu voi obosi să o spun aceasta). *Căci este cu neputință*, zice, *pentru cei ce s-au luminat odată și au gustat darul și s-au făcut părtași Duhului Sfânt și au gustat Cuvântul cel bun* (*Evrei* 6, 4). Iar îngerii și celelalte făpturi sunt părtașe ale Duhului. De aceea, ele pot și cădea de la Cel de Care s-au împărtășit. Iar Duhul e pururea același[888]. Căci nu e din cele ce se împărtășesc de altul, ci toate se fac părtașe de El. Iar dacă Duhul este pururea același și împărtășibil, iar făpturile sunt cele ce se împărtășesc de El, Duhul Sfânt nu e nici înger, nici creatură în general, ci e propriu Cuvântului, de la Care fiind dat, făpturile se împărtășesc de El. Altfel, ar trebui ca ei să spună că e creatură și Fiul, de Care ne împărtășim toți în Duhul.

Apoi Duhul Sfânt e Unul, iar creaturile multe. Căci îngerii sunt mii de mii și zeci de mii de zeci de mii; iar luminătorii sunt mulți; și multe sunt Scaunele, Domniile, Cerurile și Heruvimii și Serafimii și Arhanghelii. Și simplu grăind, creaturile nu sunt una, ci toate sunt multe și diferite. Iar dacă Duhul Sfânt e Unul, iar creaturile multe și îngerii mulți, ce asemănare este între Duhul și cele create? Este vădit că Duhul nu este dintre cele multe, deci nu e nici înger, ci e Unul[889], ba mai degrabă este propriu Cuvântului care e Unul și propriu lui Dumnezeu care e Unul și de o ființă cu El. Deci acestea sunt singurele pe care le spunem despre Duhul Sfânt. Acestea Îl arată prin ele însele ca neavând nimic comun prin fire și ființă cu creaturile, nici propriu lor, ci ca fiind altul decât cele create. Căci acestea sunt străine ființei și dumnezeirii Fiului, iar El, aparținând Sfintei Treimi, rușinează nesimțirea acelora". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXVI-XXVII, în *PSB*, vol. 16, pp. 57-58)

„Voi cugetați despre Dumnezeu ca arienii și elinii, amestecând creația cu Dumnezeu pe care a creat-o prin Cuvântul Său. Dar cugetând așa, ce nădejde mai aveți? Sau cine vă va ține pe voi în legătură cu Dumnezeu, neavând Duhul lui Dumnezeu, ci duhul creat?[890]" (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXIX, în *PSB*, vol. 16, p. 60)

„Cel ce desparte pe Fiul de Tatăl, sau coboară pe Duhul între creaturi, nu are nici pe Fiul, nici pe Tatăl, ci este fără Dumnezeu și mai rău ca un necredincios și orice mai

---

887. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul e în toate, fiind totodată în Cuvântul. Nu e singur niciodată". (nota 89, p. 57)

888. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Căci El e prin Sine, deci infinit în ființa Sa". (nota 90, p. 57)

889. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cine e Unul nu are graniță, dincolo de care ar fi cineva care să-L limiteze. Oricare dintre făpturi e în număr multiplu, pentru că sunt limitate unele de altele". (nota 91, p. 58)

890. Tâlcuirea Pr. prof. D. Stăniloae: „Sfântul Atanasie reia ideea că Duhul e Cel ce unește creatura cu Dumnezeu cel necreat ca unul Ce-i dă adevăratul dinamism. Deci dacă El e creat se menține un hiatus între Dumnezeu și creațiune și noi rămânem în stricăciunea creațiunii. Starea duhovnicească, pe care o avem prin Duhul e cea care ne unește cu Dumnezeu. Prin ea se imprimă dumnezeiescul nemuritor în noi. Starea duhovnicească e forma pe care o ia prezența lui Dumnezeu în oameni. În ea e dinamica nesfârșită în Dumnezeu, reînnoită în om și susținută de Duhul. De aceea, adevărata înduhovnicire e cea în care omul trăiește relația cu transcendentul, sau prezență vie a lui Dumnezeu cel transcendent în sine". (nota 102, p. 60)

degrabă decât un creștin[891]. Și pe drept cuvânt". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXX, în *PSB*, vol. 16, p. 61)

„Iar dacă, după născocirea voastră, a tropicilor, nu e așa, ci visați să spuneți că Duhul Sfânt e creatură, credința voastră nu mai este una, nici botezul nu mai este unul, ci două, unul în Tatăl și Fiul, altul într-un înger care e făptură[892]. Și deci nu mai aveți nimic sigur și adevărat. Căci ce poate fi comun între creat și Creator? Sau ce unitate este între făpturile de jos și Cuvântul Care le-a creat pe acestea?[893]" (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXX, în *PSB*, vol. 16, p. 62)

„De aceea sunt urâți și de aceia (arieni – n.n.), pentru că declară numai pe Duhul creatură. Și sunt disprețuiți de toți ca unii ce luptă cu adevărat împotriva Duhului și în scurt timp devin morți, fiind pustii și goi de Duhul[894]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXXII, în *PSB*, vol. 16, p. 65)

„Din cele ce se dovedește Fiul ca nefiind creatură se dovedește și Duhul ca nefiind creatură. Căci creaturile sunt din cele ce nu sunt și au un început al existenței. Căci *la început a făcut Dumnezeu cerul și pământul* (*Facerea* 1, 1) și cele din ele. Dar Duhul Sfânt este și se zice din Dumnezeu, cum a spus Apostolul. Iar dacă Fiul, fiindcă nu este din cele ce nu sunt, ci din Dumnezeu, e firesc să nu fie creatură, e necesar ca nici Duhul să nu fie creatură, fiindcă Se mărturisește ca fiind din Dumnezeu. Iar creaturile sunt din cele ce nu sunt[895]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh, Epistola aceluiași către același episcop Serapion*, II, în *PSB*, vol. 16, p. 80)

„*Toate printr-Însul s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut* (*Ioan* 1, 2). Iar dacă Fiul, fiind Creator ca și Tatăl, nu este creatură, și, dacă prin El se creează toate, deci nu

---

891. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cine desparte pe Fiul de Tatăl nu mai are nici pe Tatăl, nici pe Fiul, pentru că pentru el Fiul nu mai e Fiu și Tatăl nu mai e Tată. Fiul e o creatură și Tatăl o esență impersonală, din care acela emană spre a se pierde după o vreme. La fel nu mai are pe Tatăl și pe Fiul cel ce coboară pe Duhul la treapta de creatură, căci nu mai are cine-L uni cu Tatăl și cu Fiul. Ba chiar Tatăl și Fiul nu mai sunt în acest caz Tată și Fiu, căci un Tată Care nu suflă iubirea Lui asupra Fiului (adică pe Duhul), nu mai e un Tată Care are un Fiu. Primind pe Duhul, noi primim iubirea Tatălui față de Fiul, iubire care se odihnește în Fiul și care ne adună și pe noi în Fiul. Fără Duhul nu e o iubire desăvârșită în Dumnezeu, căci Tatăl nu-Și arată iubirea față de Fiul, confirmată de Duhul". (nota 107, p. 61)

892. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „(...) *un Botez*. Expresia aceasta folosită în Simbolul niceo-constantinopolitan și luată din simbolurile anterioare are și sensul că el se dă în numele celor trei Persoane de o ființă. Căci dacă Duhul n-ar fi de o ființă cu Tatăl și cu Fiul, ci vreun înger, ar trebui să se dea două botezuri și să avem două credințe". (nota 108, p. 62)

893. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Duhul e creat, și celelalte două Persoane sunt creaturi, în cazul că se ține la unitatea Duhului cu Ele. Sau dacă Duhul e creat, cum ne poate uni El cu Fiul și cu Tatăl, pe Care voim să-I socotim necreați". (nota 109, p. 62)

894. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul e *de viață Făcătorul*, căci El ne introduce în viața dumnezeiască. Cei goi de Duhul devin morți sufletește, ca lipsiți de comuniunea cu Dumnezeu și întreolaltă". (nota 116, p. 65)

895. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Duhul ar fi creatură, ar fi marcat de faptul că e din cele ce nu sunt, deci având în Sine tendința spre piericiune. El n-ar putea în acest caz da viață netrecătoare celor în care Se sălășluiește. În acest caz, fără Treime ca Dumnezeire a iubirii desăvârșite Dumnezeu n-ar mai fi Dumnezeu adevărat, ci S-ar confunda cu lumea relativă". (nota 151, p. 80)

este dintre cele ce se creează, e vădit că nici Duhul nu este creatură. Fiindcă s-a scris despre El în Psalmul 103: *Lua-vei Duhul Tău de la ele și vor pieri și în țărână se vor întoarce. Trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului* (29-30).

Așa fiind scris, e vădit că Duhul nu e creatură, ci e și El Creator. Căci Tatăl creează toate prin Cuvântul în Duhul. Fiindcă unde este Cuvântul, acolo este și Duhul. Și cele create prin Cuvântul au tăria existenței lor de la Cuvântul în Duhul[896]. Așa s-a scris în Psalmul 32: *Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit și cu Duhul gurii Lui toată puterea lor* (*Psalmii* 32, 6)[897]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Epistola aceluiași către același episcop Serapion,* IV-V, în *PSB*, vol. 16, p. 83)

„Dacă Duhul ar fi creatură, nu L-ar fi legat de Tatăl, ca să nu fie Treimea neasemenea Ei înseși, legându-se cu Ea ceva străin și din afară. Căci ce I-ar fi lipsit lui Dumnezeu, ca să I se adauge ceva străin, care să fie împreună slăvit cu El[898]? Să nu fie! Nu este așa. Căci El însuși a spus: *Sunt plin* (*Isaia* 1, 11). De aceea, Însuși Domnul a legat de numele Tatălui pe al Duhului, ca să arate că Sfânta Treime nu constă din planuri diferite, adică din Creator și creatură, ci una este dumnezeirea Ei. Aceasta cunoscând-o Pavel, a învățat că harul dat de Ea este unul, zicând: *Un Domn, o credință, un Botez* (*Efeseni* 4, 5). Precum e un Botez, așa e o credință. Căci cel ce crede în Tatăl, cunoaște în Tatăl pe Fiul și pe Duhul, nu în afară de Fiul. Și de aceea crede și în Fiul și în Duhul Sfânt. Fiindcă una este dumnezeirea Treimii, cunoscută din Tatăl cel Unul.

Acesta e deci conținutul credinței universale". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Epistola aceluiași către același episcop Serapion,* VI, în *PSB*, vol. 16, p. 85)

„Sau, cum ne este tâlcuit același înțeles mai limpede de către Luca, cel ce cere să vină Împărăția strigă după ajutorul Sfântului Duh. Căci în acea Evanghelie, în loc de *vie Împărăția Ta*, se spune: *vie Duhul Tău cel sfânt peste noi și să ne curățească pe noi*[899]. Ce vor zice cei ce-și deschid gura cu îndrăzneală împotriva Sfântului

896. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeu nu creează lumea fără Rațiune, deci nu fără libertate. Altfel, lumea ar fi o emanație a unei esențe oarbe. Iar aceasta nu explică nimic și ne îndeamnă să nu mai căutăm niciun sens în nimic prin cugetare. Dar atunci la ce mai servește cugetarea? Însă Dumnezeu nu creează numai prin Rațiune, ci pe toate le umple de viață, care nu e fără mișcarea lor spre Sine ca scop al desăvârșirii lor. Nu creează o lume statică. Duhul ca viață întreține în toate un dinamism, care e propriu vieții întregii lumi. Sfântul Atanasie numește aici Duhul, Viață, Tărie. De fapt viața e una cu tăria, precum lipsa de viață e neputință de mișcare statornică spre un scop superior. Dar tăria vieții e unită cu raționalitatea, manifestându-se în cadrul ei. Căci rațiunea e unită cu aspirația de a cunoaște tot mai mult și a înainta spre desăvârșire ca scop. Mișcarea persistă și în cei ce nu mai tind spre desăvârșire, dar ca o mișcare pervertită, într-o agitație fără un scop final". (nota 157, p. 83)

897. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul e atât de intim Fiului încât e ca un Duh al gurii Lui, ca o mișcare ce pornește din El, Fiul vorbește prin Duhul deși vorbește și Duhul. Prin mine vorbește uneori cel pe care-l iubesc, sau invers. Fără celălalt dinamismul meu slăbește". (nota 158, p. 83)

898. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Domnul a poruncit să se boteze fiecare în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, înseamnă că fiecare dintre acești Trei e Dumnezeu, și nu creatură. Dacă Duhul ar fi creatură, ce nevoie ar fi fost să se adauge Tatălui și Fiului ca să se facă botezul și în numele Lui? Ar fi avut Dumnezeu nevoie să se completeze printr-o creatură? Ar însemna că nu mai este nici El Dumnezeu care nu are nevoie de nimic din afară de Sine. Și ce nevoie are omul să se boteze în numele creaturii, dacă e botezat ca să fie scos din stricăciunea și mortalitatea proprie creaturii? Fiecare Persoană a Treimii e prezentă în ceea ce se dă în botez fără să se confunde cu celelalte. Sunt prezente toate Trei pentru că ele reprezintă viața nemuritoare și iubirea desăvârșită. Când arăt dragostea mea cuiva, unită cu dragostea altuia care îl iubește și el, nu ne confundăm, ci ne bucurăm de această iubire comună a noastră față de acela, insuflându-i și lui dragostea ca pornire spre comuniune". (nota 160, p. 85)

899. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Așa este în unii codici sirieni, copți, latini, dar și grecești, de exemplu, în codex *Bezae Cantabrigensis*. Versiunea aceasta e luată și în rugăciunea *Împărate ceresc* (*Luca* 11, 2)". (nota 56, p. 429)

Duh? Cu ce cuget prefac mărirea împărăţiei în starea coborâtă a robiei? Dacă pe cel căruia Luca îi zice Duhul, Matei L-a numit Împărăţie, cum îl coboară luptătorii împotriva lui Dumnezeu la treapta unei creaturi, punându-I în seamă, în locul firii ce împărăţeşte, o fire împărăţită? Creaţiunea e roabă, iar robia nu e împărăţie. Iar Duhul Sfânt este Împărăţia. Deci e deasupra părtăşiei la creatură (la zidire). Căci împăratul nu e împărăţit. Iar Cel ce nu e împărăţit nu e nici făptură. Căci e propriu făpturii să fie roabă[900]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, cuvântul III, în *PSB*, vol. 29, p. 429)

„Iar dacă (...) e coborât cu adevărat din existenţa ca Dumnezeu prin fire, este înscris între slugi şi considerat slujitor. În acest caz va procura ceva străin (de ceea ce are El) şi va aduce celor vrednici ceva mai mare decât El. Căci va ceda, socotesc, celor din Dumnezeu aceasta. Dar vom fi şi noi mai înalţi decât Sfântul Duh, împodobindu-ne cu o slavă mai presus de a Lui[901]. Sau nu-ţi pare că spun un lucru foarte adevărat, chiar dacă aceste cuvinte se referă la o mare nebunie?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul VII, în *PSB*, vol. 40, pp. 290-291)

„*Cele nevăzute ale Lui se văd de la zidirea lumii, din făpturi fiind înţelese, adică veşnica Lui putere şi dumnezeire, ca să fie ei fără cuvânt de apărare, deoarece cunoscând pe Dumnezeu, nu L-au slăvit ca pe Dumnezeu şi nu I-au mulţumit, ci s-au rătăcit în gândurile lor deşarte* (*Romani* 1, 20-21). Frumuseţea lui Dumnezeu va ieşi deci la vedere mai clară, ca veşnica Lui putere şi dumnezeire. Dar puterea dă tărie cerurilor şi Duhul le împuterniceşte nu ca una dintre creaturi, chemată în ajutor. Căci este o nebunie a cugeta şi spune aceasta, ci ca fiind Duhul propriu al lui Dumnezeu, care toate le creează şi le întăreşte. Sau dacă vor spune că nu e aşa, să ne răspundă ei şi să ne arate cauza pentru care Creatorul tuturor procură şi dă creaturilor starea lor de frumuseţe şi armonia lor desăvârşită prin participarea la Sfântul Duh[902]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul VII, în *PSB*, vol. 40, pp. 297-298)

„Iar dacă (Fiul) nu mai e împreună teologhisit cu Tatăl, nu mai e nici numărat în invocarea de la Botez şi credinţa în El şi propovăduirea Lui sunt deşarte[903].

900. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Din îmbinarea expresiei de la Matei (*Împărăţia*) şi Luca (*Duhul Sfânt*), Sfântul Grigorie scoate un argument împotriva pnevmatomahilor. Dacă Duhul este Împărăţia, El e deci împărat, nu e rob, nu e creatură, care e roaba unor legi, până ce nu se umple de puterea Duhului, Care îndumnezeieşte, Care eliberează creatura. A se observa că acest titlu de împărat I se dă Duhului în rugăciunea *Împărate ceresc*. Deci rugăciunea aceasta exista în vremea Sfântului Grigorie, sau a fost întocmită pe baza scrisului său. Împărăţia Duhului e împărăţia adevărată; El ne face împăraţi pe toţi, pe care ne curăţeşte de păcatele care ne ţin în robie. Împărăţia Lui nu e ca împărăţiile lumeşti care robesc pe supuşi. Ea nu e ca ordinea unei lumi concepută panteist, în care nimic nu e liber, ci totul supus legilor compunerii şi descompunerii (alcătuirii fără voie şi coruperii fără voie)". (nota 57, p. 429)

901. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Duhul e mai mic ca Dumnezeu, atunci vom fi mai înalţi ca El şi noi, care suntem numiţi temple ale lui Dumnezeu şi ne unim cu Hristos". (nota 412, p. 291)

902. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Duhul este o creatură, pentru ce Se foloseşte Dumnezeu de El pentru a da creaturilor armonia şi frumuseţea? Ce are Duhul ca şi creatură mai mult decât celelalte creaturi? Poate El să le adune toate în El, dacă nu e decât o creatură mărginită şi El? Sau nu are Dumnezeu în El o neputinţă de-a da celor create şi frumuseţea în stabilitatea lor? E dependent Dumnezeu de o creatură în privinţa aceasta? Vedem iarăşi lipsa unei distincţii clare între Dumnezeu şi creaturi, sau un fel de panteism.Mai adăugăm că o lume care nu e creată de o comuniune iubitoare între Persoane egale, n-ar arăta un sens al creării ei. Numai o Treime iubitoare dă un sens creării lumii". (nota 426, p. 298)

903. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta se aplică şi denominaţiunilor neoprotestante, care nu cunosc pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu". (nota 733b, p. 353)

Şi iarăşi, dacă Fiul nu mai e teologhisit după întrupare împreună cu Tatăl, cui vom atribui spusa: *Tatăl Meu până acum lucrează și Eu lucrez* (*Ioan* 5, 17); şi: *Cele ce vede făcându-le Tatăl, și Fiul le face asemenea* (*Ioan* 5, 19); şi: *De nu credeți Mie, credeți faptelor Mele* (*Ioan* 5, 25); şi: *Precum Tatăl Meu scoală morți și înviază, așa și Fiul pe care voiește îi înviază* (*Ioan* 5, 55)? Căci acestea toate Îl arată pe El nu numai fiind după întrupare de aceeaşi fiinţă cu Tatăl, ci şi de aceeaşi lucrare.

Şi iarăşi, dacă providenţa referitoare la creaturi e o lucrare a lui Dumnezeu, iar aceasta e nu numai a Tatălui şi a Duhului, ci şi a Fiului şi după întrupare, atunci El este şi după întrupare de aceeaşi lucrare cu Tatăl.

Şi iarăşi, dacă minunile sunt lucrarea lui Dumnezeu, iar din minuni L-am cunoscut pe Fiul ca fiind de aceeaşi fiinţă cu Tatăl, urmează că din aceeaşi lucrare S-a arătat ca fiind de aceeaşi fiinţă cu Tatăl şi e împreună teologhisit cu Tatăl şi după întrupare.

Şi iarăşi, dacă lucrarea creatoare aparţine fiinţial lui Dumnezeu, iar cele ce aparţin fiinţial nu pot fi negate, e necesar ca ei, spunând că El nu e de aceeaşi lucrare cu Tatăl şi după întrupare, să spună că nu e nici de aceeaşi fiinţă. Căci unde nu este lucrarea cea după fire, nu va fi nici firea de care ţine ea. Sau e necesar ca, spunând că e de aceeaşi fiinţă cu Tatăl, să spună că e şi de aceeaşi lucrare şi să-L teologhisească împreună cu Tatăl şi după întrupare. Căci unde e firea comună, acolo va fi şi lucrarea comună, conformă firii în mod neschimbat". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, „Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus", 25, în *PSB*, vol. 81, pp. 353-354)

## Acceptarea şi răspândirea ideilor greşite cu privire la Duhul Sfânt – urmările pierzătoare

„Şi odată ce ai spus ce nu trebuie spus despre Duhul, lipsa Duhului s-a şi făcut vădită în tine. După cum cel care închide ochii îşi împropriază întunericul, tot aşa cel care s-a depărtat de Duhul a ajuns în afară de Cel care luminează şi se cufundă în întunecime sufletească". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, XXIV, V, în *PSB*, vol. 17, p. 595)

## Inspiraţia Duhului Sfânt

„Dacă Dumnezeu binevoieşte, noi înfăţişăm gândurile care ni se descoperă nouă". (Origen, *Omilii la Cartea Numerii*, XXIV, III, în *PSB*, vol. 6, p. 217)

„Inspiraţia care-l îndeamnă nu-i provoacă absolut nicio tulburare sau întunecare a cugetului şi când nu-şi pierde judecata liberului arbitru; aşa era cazul cu toţi prorocii şi apostolii care colaborau la prorociile dumnezeieşti fără nicio tulburare de conştiinţă". (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, IV, 3, în *PSB*, vol. 8, p. 232)

„Dumnezeu însuşi este cel care a acţionat asupra prorocilor invitându-i şi îndemnându-i să progreseze prin sfaturi bune, dar lăsând, desigur, omului libertatea de a judeca dacă e şi el de părere să urmeze sau nu chemarea care-l atrage spre lucruri cereşti şi dumnezeieşti. Aşa se explică de ce este cu putinţă să distingem clar când sufletul e mişcat de prezenţa unui duh mai bun". (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, 3, IV, în *PSB*, vol. 8, p. 232)

„Căci a purtat (Pavel – n.n.) numele Domnului, făcându-se Stăpânului vas al alegerii, și s-a articulat astfel întru totul în El, Capul tuturor, încât în toate câte le grăia nu mai era el cel ce le grăia, ci Capul lui le rostea, precum a arătat corintenilor pe Hristos grăind și vorbind în sine (*2 Corinteni* 13, 3). Astfel traheia lui era bine glăsuitoare și bine sunătoare, articulând prin Sfântul Duh cuvântul adevărului. Astfel laringele lui se îndulcea totdeauna de cuvintele dumnezeiești, hrănind prin sine tot trupul cu acele învățături de-viață-făcătoare". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, Omilia a VII-a, în *PSB*, vol. 29, p. 219)

„Moise spune că Dumnezeu pusese în gura lui câteva glăsuiri minunate ca să însoțească facerea de minuni când trebuiau să iasă în Egipt". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, în *PSB*, vol. 30, p. 99)

## Darurile Duhului Sfânt

„Dar dacă mulți sfinți se împărtășesc de darurile Duhului Sfânt, nu urmează de aici că trebuie să concepem pe Duhul Sfânt ca pe ceva corporal și compus din mai multe bucăți încât fiecare sfânt și-ar primi câte-o fărâmă, ci în realitate El este o putere sfințitoare, de care vor avea parte toți cei care s-au învrednicit a fi sfințiți prin har". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea I, III, 1, în *PSB*, vol. 8, p. 46)

„Nu administrează darurile ca un slujitor, ci împarte harurile ca un stăpân. *Împărțește*, spune apostolul, *în deosebi fiecăruia, după cum voiește* (*1 Corinteni* 12, 11). Este trimis ca administrator al harurilor, dar lucrează cu propria Lui putere[904]". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, XV, III, în *PSB*, vol. 17, p. 513)

„Când auzim cuvântul (despre) împărăția (lui Dumnezeu) și suntem emoționați până la lacrimi, să nu socotim că lacrimile sunt (rezultatul emoției) noastre; nici să credem că faptul de a auzi corect, de a vedea bine, s-ar datora auzului și ochilor noștri. Pentru că ale altuia sunt lacrimile, ale altuia sunt urechile și ochii, a altuia este mintea și sufletul, (și anume) ale Duhului celui ceresc și dumnezeiesc, Care aude și plânge, Care știe (starea noastră) și se roagă (pentru noi) și Care face cu adevărat voia lui Dumnezeu. Pe acest dar minunat (pe Duhul Sfânt) L-a promis Domnul (Hristos) Apostolilor, când a zis: *Eu Mă duc, însă Mângâietorul, Duhul cel Sfânt, pe Care Îl va trimite Tatăl în numele Meu, Acela vă va învăța toate* (*Ioan* 14, 26). (...)

Deci, atunci când și noi auzim cuvântul lui Dumnezeu, când ne vine să plângem și ne rugăm fierbinte ca Hristos să vină la noi, să nu credem că noi facem toate acestea, ci Duhul este Acela care speră, crede și Se roagă cu adevărat, după voia Sa". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre iubire", 11, în *PSB*, vol. 34, pp. 327-328)

---

904. Biserica experiază darurile Duhului. Aceste daruri deși sunt lucrate de unul și același Duh, dar în fiecare într-un chip corespunzător, ele nu trebuie privite ca provenind exclusiv de la Duhul Sfânt, ci ca fiind împărțite de întreaga Sfântă Treime, prin Duhul Sfânt, Tatăl dăruind totul prin Fiul împreună cu Sfântul Duh. *Nu se deosebesc între ele darurile Tatălui și ale Fiului și ale Sfântului Duh, căci există o singură mântuire cu o singură putere, cu o singură credință* (Sf. CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *Cateheza a XVI-a*). (n.n.)

## Duhul Sfânt Proniatorul; Pronia dumnezeiască

„(...) Simonides[905]:
*Nimeni fără Dumnezeu,*
*N-a fost virtuos! Nici oraș, nici muritor!*
*Dumnezeu cunoaște totul. Fără Dumnezeu nimic nu-i sănătos*
*În muritori*[906].
La fel și Euripide[907]:
*Fără Dumnezeu nu e nimic în oameni*[908].
Și Menandru[909]:
*Nimeni de noi nu are grijă, decât numai Dumnezeu*[910]". (TEOFIL AL ANTIOHIEI, *Trei cărți către Autolic*, Cartea a II-a, VIII, în *PSB*, vol. 2, p. 397)

„Acolo unde Domnul privește este pace și veselie, iar acolo de unde Domnul își întoarce fața Sa, acolo intră răutatea". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea I, cap. VIII, 70.1, în *PSB*, vol. 4, p. 206)

„Purtarea de grijă a lui Dumnezeu Care conduce omenirea este și suverană și bună; prin aceste două însușiri puterea providenței rânduiește mântuirea oamenilor; ca suverană, îi înțelepțește pedepsindu-i; ca binefăcătoare, le este de folos prin facerile de bine". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, I, cap. XXVII, 173.5, în *PSB*, vol. 5, p. 109)

„Da, puterea lui Dumnezeu este totdeauna lângă noi; puterea Sa ne atinge, ne vede, ne face bine și ne învață". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, II, cap. II, 5.5, în *PSB*, vol. 5, p. 116)

„Pronia dumnezeiască este evidentă din priveliștea tuturor celor pe care le vedem, a tuturor faptelor făcute cu artă și înțelepciune, atât a celor care se nasc după rânduială, cât și a celor care se ivesc după rânduială". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, V, cap. I, 6.2, în *PSB*, vol. 5, p. 314)

„Multe din cele din viață, e drept, iau naștere datorită gândirii omenești; dar asta după ce gândirea omenească a fost luminată de Dumnezeu, astfel sănătatea vine prin știința medicală; bunăstarea trupească prin exerciții gimnastice; bogăția prin afacerile comerciale; dar toate se fac prin prezența proniei dumnezeiești cu conlucrarea omenească". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, VI, cap. XVII, 157.1-157.2, în *PSB*, vol. 5, p. 470)

905. Nota Pr. D. Fecioru: „Simonides din Cheos, cel mai mare poet liric grec (556-467 î.Hr.)". (nota 31, p. 397)
906. Nota Pr. D. Fecioru: „*Antholog. Lyr. Graec.*, ediția Diehl, t. II, p. 68; frag. 10 (61) (la S-B, p. 86, nota 2)". (nota 32, p. 397)
907. Nota Pr. D. Fecioru: „Euripide, poet tragic grec (480-406 î.Hr.). Cele mai celebre din operele sale sunt: *Alceste, Medeea, Andromaca, Electra, Hecuba, Ifigenia în Aulida, Ifigenia în Taurida, Bacantele*". (nota 33, p. 397)
908. Nota Pr. D. Fecioru: „Euripide, *Fragm.*, 391, în *Tragicorum graecorum fragmenta*, p. 480 (la S-B, p. 86, nota 3)". (nota 34, p. 397)
909. Nota Pr. D. Fecioru: „Menandru, poet comic grec (342-292 î.Hr.). Se spune că a scris 108 comedii; sunt cunoscute numai prin fragmente". (nota 35, p. 397)
910. Nota Pr. D. Fecioru: „MENANDRU, *Fragmenta comic. graec.*, A. Meineke (ed.), vol. IV, Berlin, 1841, p. 276 (la S-B, p. 86, nota 4)". (nota 36, p. 397)

„Că pronia, care vine de la Dumnezeu la noi, nu este o forță oarbă care are sarcina să slujească creaturilor, urcându-se de la cele mai de jos creaturi până la cele mai de sus, ci, datorită milei lui Dumnezeu față de slăbiciunea noastră, rânduielile directe ale proniei Sale lucrează asupra noastră, așa cum lucrează grija păstorilor pentru oile lor și a împăratului pentru supușii lui, și după cum și noi ne supunem conducătorilor rânduiți să ne conducă, potrivit orânduielii încredințate lor de Dumnezeu". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, VII, cap. VII, 42.7, în *PSB*, vol. 5, p. 502)

„Dumnezeu a ales pe patriarhi, le-a dat făgăduință, a scos din Egipt poporul care se trăgea din acei patriarhi, a răbdat îndelung când ei au păcătuit, i-a pedepsit ca un părinte, i-a dus în țara făgăduinței pe care le-a dat-o; din când în când le-a trimis proroci, i-a pedepsit și i-a întors de la păcatele lor, i-a răbdat mereu îndelung, trimițându-le bărbați care să-i vindece, până să vină Marele Doctor, Prorocul, care-i mai presus decât toți prorocii, Tămăduitorul, Care întrece pe toți tămăduitorii. Când a venit El, ei L-au trădat și L-au omorât zicând: *ia-L* de pe pământ, *răstignește-L, răstignește-L pe El!* (*Ioan* 19, 15). Imediat după aceea a venit asupra poporului o certare de la Dumnezeu: *Locul* (*Ieremia* 40, 33) în care Iisus al Meu a fost răstignit (*Apocalipsa* 11, 8) a fost pustiit și Dumnezeu a ales un alt popor. *Vedeți că secerișul este mult, iar lucrătorii sunt puțini* (*Matei* 9, 37). De altfel, Dumnezeu face ca mreaja să fie mereu aruncată în marea acestei vieți și în ea să se adune pești de multe feluri (*Matei* 13, 47). Dumnezeu trimite mulțime de pescari, trimite mulțime de vânători, iar ei vânează pe *tot muntele și tot dealul*[911]. Vezi cât de mare este purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor!" (ORIGEN, *Omilii la Cartea Prorocului Ieremia*, XVIII, V, în *PSB*, vol. 6, p. 442)

„Omul niciodată nu-i cu totul părăsit de Dumnezeu și de Adevăr, Care-i Însuși Fiul Său Cel Unul-Născut". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, cap. LXIII, în *PSB*, vol. 9, p. 557)

„Susținem că lumea este cârmuită de Dumnezeu, desigur fără ca prin aceasta să fie îngustată libertatea de voință a cuiva dintre noi, ci fiind condusă mereu spre mai bine". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a V-a, cap. XIX, în *PSB*, vol. 9, p. 333)

„Purtarea de grijă a lui Dumnezeu conține în sine toate cele de care poartă El grijă și pe care le cuprinde, dar nu în felul în care un corp material își deține conținutul său atunci când și conținutul tot corp este, ci purtarea de grijă a lui Dumnezeu cuprinde totul întocmai ca o putere divină care cuprinde tot ceea ce conține[912]". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, cap. LXXI, în *PSB*, vol. 9, p. 432)

„Dacă Tu nu ne aperi, degeaba stăm de veghe și lucrăm degeaba. Îndepărtează tot ceea ce ne împovărează și fii ajutorul, sprijinitorul și doctorul nostru; fă să fim tari și sănătoși în credință". (METODIU DE OLIMP, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul III, XXIII, în *PSB*, vol. 10, p. 211)

---

911. Nota Pr. T. Bodogae: „*Ieremia* 16, 16. a se vedea *Omilia la Ieremia* XVI, 1". (nota 586, p. 442)
912. Nota Pr. T. Bodogae: „Aceleași argumente în IV, 5". (nota 304, p. 432)

„(...) la fel și în cazul celor raționale: este imposibil să dăinuiască acea viață după lege fără (ajutorul) Duhului. Ordinea în cazarmă nu se poate păstra când comandantul lipsește, nici armonia în cor în lipsa dirijorului. Cum ar putea zice serafimii: *Sfânt, Sfânt, Sfânt* (*Isaia* 6, 3) dacă n-ar fi fost învățați de Duhul de câte ori se cade să rostească această doxologie? Prin urmare, fie că toți îngerii Îl laudă pe Dumnezeu, fie că Îl laudă toate puterile Lui, (fac acest lucru) cu concursul Duhului. Dacă mii și mii de îngeri se află de față și zeci de mii de slujitori săvârșesc ireproșabil slujba lor, (fac aceasta) cu puterea Duhului. Este imposibil a fi menținută, fără purtarea de grijă a Duhului, toată această armonie de negrăit și mai presus de ceruri (atât) în slujba lui Dumnezeu, cât și între puterile cele mai presus de ceruri". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 16, în *PSB*, vol. 12, p. 54)

„Fiecare om de la El primește ajutorul potrivit vredniciei lui personale și potrivit trebuinței lui". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 189, VII, în *PSB*, vol. 12, p. 388)

„Să fim încredințați că Dumnezeu, Căruia nu-I scapă nimic din tot ce se întâmplă, Se află întotdeauna alături de noi". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea V, 6.4, în *PSB*, vol. 14, p. 259)

„Chiar numai principiul bunei-rânduieli este o lucrare a proniei: dovadă, faptul că ziua este scăldată de lumina soarelui, faptul că noaptea urmează apusului aceluiași soare, sau că, ajungând stăpână, ea – noaptea – nu rămâne scăldată în întuneric, și asta ca urmare a hoinărelii stelelor. Or, ce să mai spunem noi atunci despre lună, care, cu cât se depărtează mai mult de soare, se și rotunjește mai tare, și care, pe cât se apropie de el, se îngustează? Nu ne vorbesc ele oare despre Cuvântul ordonator și despre înțelepciunea lui Dumnezeu?

Dar atât de binevenitele văpăi ale soarelui, care fac ca roadele să se coacă; sau umbletul vântului, care pregătește belșugul recoltelor; sau răcoarea zilelor de ploaie – precum și potrivirea întreolaltă a tuturor acestora, datorită căreia totul se desfășoară cu rost și în bună rânduială; sau, iar, rigoarea cu care revin planetele la timpul cuvenit exact în același loc – nu arată ele deslușit (lucrarea) poruncii dumnezeiești? Desăvârșita diaconie a astrelor, nu-și spune oare ea singură supunerea în fața legii lui Dumnezeu?

Semeția munților, adâncul hăurilor, netezimea fără sfârșit a câmpiilor – care nu ne fac plăcere numai pentru frumusețea lor, ci și pentru foloasele ce le aduc – se pot ele oare explica altfel decât în temeiul proniei dumnezeiești? Dar dimensiunile și delimitarea uscatului față de apă, necesare atât agriculturii cât și aducerii de mărfuri trebuitoare din țări străine, cum ar putea cineva să spună că nu dovedesc limpede exacta și judicioasa purtare de grijă a lui Dumnezeu? Apa din munți ajunge la loc de șes, pe care-l scaldă cât îi trebuie pământului ca să prindă viață; după aceea ea se năpustește în mare, iar marea o varsă în ocean". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, 6.7-6.9, în *PSB*, vol. 14, pp. 259-260)

„Nu e nimic din cele ce sunt și se fac, care să nu fi fost făcut și să nu dureze în El și prin El". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLII, în *PSB*, vol. 15, p. 79)

„Însuși Cuvântul atotputernic și atotdesăvârșit sfânt al Tatălui, sălășluindu-Se și întinzând puterile Lui în toate și pretutindeni și luminându-le pe toate cele arătate și

nevăzute, le ține în Sine și le strânge, nelăsând nimic gol de puterea Lui, ci dându-le viață tuturor și păzindu-le pe toate împreună și pe fiecare în parte". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLII, în *PSB*, vol. 15, p. 79)

„*Vie a sădit și a împrejmuit-o cu gard* (*Matei* 21, 33). E lămurit că numește *vie* sufletele oamenilor, în jurul cărora a pus gard, adică siguranța dată de porunci și paza îngerilor". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, V, VI, în *PSB*, vol. 17, p. 126)

„La Dumnezeu nimic nu-i neprevăzut, nimic nu-i neglijat. Pe toate le privește cu ochiul cel neadormit. Este de față lângă toți și lângă toate, dând mântuire fiecăruia. Dacă Dumnezeu n-a lăsat pe ariciul de mare în afara privirii Sale, nu va supraveghea, oare, pe cele ale tale?" (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, VII, V, în *PSB*, vol. 17, p. 153)

„Nimic din cele ce există nu este în afara proniei lui Dumnezeu și nici lipsit de grija ce i se cuvine". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, IX, V, în *PSB*, vol. 17, p. 176)

„Dacă cercetăm cu luare aminte frumusețile creației, atunci prin ele citim, ca într-o carte, marea înțelepciune și purtarea de grijă de toate a lui Dumnezeu". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, IV despre mulțumire, II, în *PSB*, vol. 17, p. 378)

„Dumnezeu face totul și săvârșește totul spre folosul nostru; și tot spre folosul nostru a dăruit omului și desfătarea și tihna. Dacă Dumnezeu, din pricina covârșitoarei Lui iubiri de oameni, ne-a pregătit, înainte de a fi neamul nostru, acele bunătăți negrăite, precum Însuși spune: *Veniți, binecuvântații Părintelui Meu, de moșteniți împărăția cea pregătită vouă înainte de întemeierea lumii* (*Matei* 25, 34), apoi cu mult mai mult ne va da din belșug toate cele de pe lumea asta". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, XIV, II, în *PSB*, vol. 21, p. 158)

„Înțeleptul Dumnezeu, Cel ce rânduiește viața noastră după înțelepciunea Lui". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, XVII, II, în *PSB*, vol. 21, p. 191)

„Când ne bucurăm de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, putem scăpa nu numai de uneltirile oamenilor răi, ci chiar de-am cădea între fiare sălbatice nu vom păți nimic. Că Stăpânul, arătându-Și bogăția puterii Lui, schimbă chiar firea fiarelor și le preface în oi; nu că le-ar face să-și piardă cumva sălbăticia firii lor, ci le face blânde ca oile, cu toate că-și păstrează firea. Când Dumnezeu vrea, stihiile își uită propria lor lucrare; focul nu mai e foc. Și aceasta o poți vedea cu cei trei tineri (*Daniel* 3, 8-28) și cu Daniel (*Daniel* 6, 16-24). Daniel, înconjurat de lei, ca și cum ar fi avut oi împrejurul lui, n-a pățit nimic, ajutorul celui de sus a înfrânat sălbăticia leilor. Fiarele au rămas fiare, dar nu și-au vădit firea lor sălbatică; și au cunoscut asta și cei care erau mai sălbatici ca fiarele.

S-a întâmplat aceasta pentru o mai mare învinuire a acelor care au depășit pe fiare în cruzime, cu toate că erau înzestrați cu rațiune. Au cunoscut chiar din fapte că, datorită purtării de grijă a Stăpânului, fiarele nu s-au atins de dreptul Daniel, n-au îndrăznit să-i sfâșie trupul; dar cei care l-au aruncat pe Daniel la fiare au fost mai răi decât fiarele. Și ca să nu se creadă că totul a fost o nălucire, aceia au cunoscut adevărul din cele petrecute cu cei ce au fost aruncați în groapă; cu Daniel fiarele au fost blânde

ca oile, își uitaseră firea, dar cu cei ce fuseseră aruncați după Daniel în groapă, fiarele și-au arătat sălbăticia lor. Tot așa s-a întâmplat și cu focul din cuptorul cel din Babilon. Focul a cruțat pe cei din cuptor, pe cei din mijlocul focului; nu și-a arătat tăria sa, ci, ca și cum i-ar fi fost înlănțuită lucrarea focului, așa a lăsat nevătămate trupurile celor trei tineri; nici părul lor n-a îndrăznit să se atingă, ca și cum o poruncă ar fi împiedicat focul să-și arate lucrarea sa; dar i-a mistuit pe cei ce ședeau lângă cuptor. Prin aceste două lucruri Dumnezeu și-a vădit puterea Sa cea mare; și prin aceea că a păzit nevătămați pe cei din cuptor și prin aceea că a mistuit pe cei de lângă cuptor. Deci, când ne bucurăm de ajutorul celui de sus, nu numai că scăpăm de uneltirile vrăjmașilor noștri, dar nu pățim nimic nici chiar de-am cădea în mijlocul fiarelor. Mâna lui Dumnezeu e mai puternică decât orice; în toate împrejurările ne dă tărie și ne face să fim nebiruiți". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LVII, IV, în *PSB*, vol. 22, pp. 238-239)

„Dacă Dumnezeu arată o atât de mare purtare de grijă de niște flori de rând, nevrednice de cuvânt și de un folos întâmplător, cum nu va purta grijă de tine, făptura cea mai necesară din toate?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, XXII, I, în *PSB*, vol. 23, p. 281)

„*Iată Eu sunt cu voi în toate zilele până la sfârșitul veacului* (*Matei* 28, 20).
Ai văzut iarăși autoritatea cu care le-a vorbit? Ai văzut că și aceste cuvinte au fost spuse pe măsura înțelegerii ucenicilor? N-a spus că are să fie numai cu ei, ci cu toți credincioșii de mai târziu – că n-aveau să trăiască apostolii până la sfârșitul veacului –, ci le-a vorbit ca unora ce fac un singur corp cu toți credincioșii de mai târziu. Domnul le-a spus: Să nu-mi vorbiți de greutatea însărcinării. Eu, Care fac toate ușoare, sunt cu voi! Aceasta o spunea adesea și profeților în Vechiul Testament: și lui Ieremia, care punea înainte tinerețea lui, și lui Moise și lui Iezechiel, care șovăiau: Eu sunt cu voi! Același lucru îl spune acum și ucenicilor Săi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, XC, II, în *PSB*, vol. 23, pp. 1001-1002)

„(Hristos – n.n.) – Cel din Care sunt toate și prin Care sunt toate și în Care sunt toate, pe Cel ce dă tuturor hrană la vremea potrivită, pe Cel ce deschide mâna Lui și umple toată vietatea de bunăvoință, pe Cel ce e pâinea care se pogoară din cer și dă viață lumii, pe Cel care face să curgă din izvorul propriu viața tuturor celor ce sunt". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, X, în *PSB*, vol. 29, p. 250)

„(...) lucrarea desăvârșită a Providenței, Care nu vindecă numai bolile declarate, ci ferește și de cele care încă nu au apărut". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre pruncii morți prematur, către Hierios*, Preliminarii, în *PSB*, vol. 30, p. 424)

„Căci nu știm să cerem ce ne trebuie, ci El Însuși ne întinde, luând-o înaintea noastră, cele ce ne susțin pentru viața veșnică[913]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a III-a, cap. IV, în *PSB*, vol. 41, p. 317)

913. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Noi cerem de obicei mai mult cele necesare vieții pământești. Dumnezeu știe însă cele ce ne sunt necesare pregătirii pentru viața veșnică. De aceea ni le dă mai degrabă pe acestea, chiar dacă nu știm care sunt acestea, deci nici să le cerem. Vedem mai târziu că cele pe care ni le-a dat Dumnezeu ne-au fost de folos pentru viața de veci". (nota 572, p. 317)

„Multe se iconomisesc pentru noi în mod ascuns, Hristos având în grijă și apărând viața fiecăruia[914]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 9, în *PSB*, vol. 41, p. 1046)

„Pe slujitorul lui Hristos îl păzește nu straja trupească, ci Providența dumnezeiască". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, „Cuvântarea împotriva lui Auxențiu despre predarea bisericilor", 9, în *PSB*, vol. 53, p. 118)

„Se cuvine să credem cu nestrămutată convingere că nimic nu se petrece pe această lume fără Dumnezeu. Trebuie să mărturisim că toate se fac și se îndeplinesc cu voia sau cu îngăduința Lui, cu lămurirea că binele se săvârșește cu voința și ajutorul lui Dumnezeu, iar răul cu îngăduința Lui, când ocrotirea divină ne părăsește din cauza netrebniciei și a învârtoșării inimii noastre și îngăduie să fim stăpâniți de diavol sau de patimi rușinoase. Aflăm aceasta foarte limpede și din cuvintele apostolului care zice: *Pentru aceea i-a lăsat Dumnezeu în patimi josnice* și iarăși: *Pentru că n-au crezut că-L au pe Dumnezeu în conștiință i-a lăsat Dumnezeu în minte proastă, ca să facă ei ceea ce nu se cade*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Convorbirea cu părintele Pafnutie", cap. XX, în *PSB*, vol. 57, p. 361)

„Cele pe care le credem împotriva folosului, ca un medic foarte bun Domnul ni le dă chiar fără voia noastră, iar uneori hotărârile noastre primejdioase și încercările aducătoare de moarte le întârzie și le abate de la îndeplinirea lor cu rea urmare, iar pe cei ce se grăbesc spre moarte îi aduce la mântuire și, fără știrea lor, îi scoate din gura iadului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A treia convorbire cu părintele Cheremon", cap. VII, 4, în *PSB*, vol. 57, p. 535)

„Grija aceasta și providența lui Dumnezeu față de noi le-a exprimat frumos cuvântul dumnezeiesc prin profetul Osea, sub chipul Ierusalimului ca o femeie păcătoasă, care se îndreaptă cu iuțeală primejdioasă spre cultul idolilor. Când ea zice: *Mă voi duce după iubiții mei, care-mi dau pâine și apă, și lână, și in, și ulei, și băutură*, bunătatea divină îi răspunde nu voinței, ci mântuirii ei: *Iată, eu îi voi astupa drumul ei cu mărăcini, voi ridica zid, ca ea să nu-și mai afle cărările sale. Ea va umbla după iubiții săi, dar nu-i va ajunge, și-i va căuta, dar nu-i va găsi. Și va grăi atunci: Mă voi întoarce la bărbatul meu cel dintâi, că atunci îmi era mai bine decât acum*. Și, de asemenea, descrie prin această comparație îndărătnicia și disprețul nostru, prin care găsim de cuviință să-i răspundem cu gând nespus când ne cheamă să ne întoarcem la El: *Și am zis: Mă vei numi Tată și după aceea nu vei înceta să mă urmezi. Dar, cum o femeie disprețuiește pe iubitul său, așa M-a disprețuit pe Mine casa lui Israel, zice Domnul.* Destul de potrivit a fost comparat Israelul cu o adulteră care și-a lăsat bărbatul, iar dragostea și stăruința bunătății Sale au fost asemănate cu un bărbat care și-a pierdut soția". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A treia convorbire cu părintele Cheremon", cap. VIII, 1-2, în *PSB*, vol. 57, pp. 535-536)

914. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Toate ale noastre se rezolvă cum se cuvine, spre binele nostru, când ne punem nădejdea în Dumnezeu, dar ne dăm și noi silința. De multe ori, abia după rezolvări în bine ale unor probleme, prin împrejurări care n-au atârnat de noi, ne dăm seama că Dumnezeu a potrivit lucrurile astfel, ca acele probleme să se rezolve cum ne era de folos". (nota 1968, p. 1046)

„Şi nu numai că insuflă cu bunătatea Sa dorinţe sfinte, dar ne şi pregăteşte prilejuri de viaţă adevărată şi de fapte bune, arătând celor rătăciţi calea mântuirii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, „A treia convorbire cu părintele Cheremon", cap. VIII, 4, în *PSB*, vol. 57, p. 536)

„O, Tu, bunule Atotputernic, Care îngrijeşti pe fiecare dintre noi, ca şi când ai îngriji pe unul singur, şi tot aşa pe toţi ca pe fiecare în parte". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a III-a, XI, (19), în *PSB*, vol. 64, pp. 98-99)

„Ce sunt eu pentru mine însumi fără de Tine, dacă nu o călăuză spre prăpastie?" (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a IV-a, I, (1), în *PSB*, vol. 64, p. 101)

„Atunci când Tu eşti tăria noastră, atunci este tărie, iar când este tăria noastră, este slăbiciune". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a IV-a, XVI, (31), în *PSB*, vol. 64, p. 115)

„O înţeleaptă organizare cruţă pe cel pe care nenorocirea l-ar putea face mai rău şi nu-l lasă să sufere pe cel ce nu poate răbda. Altul este omul desăvârşit prin toate virtuţile, sfânt şi apropiat de Dumnezeu; pe acesta providenţa până într-atât îl fereşte de nenorocire, încât nu-l lasă să fie atins nici de boli. (...)

Dar se întâmplă adesea ca posturile de înaltă răspundere să fie încredinţate celor buni, iar răutatea să fie nimicită. Altora providenţa le împarte fericirea proporţional cu nenorocirea, după calitatea sufletelor lor; pe unii îi muşcă, pentru ca ei să nu se moleşească într-o fericire îndelungată, îngăduie ca alţii să fie puternic zguduiţi, pentru ca virtuţile lor sufleteşti să se întărească prin practica şi exerciţiul răbdării. Unii se tem mai mult decât trebuie de ceea ce de fapt pot să suporte, alţii dispreţuiesc mai mult decât trebuie ceea ce nu pot să suporte; pe aceştia experienţa îi duce la cunoaşterea de sine. Unii şi-au dobândit cu preţul unei morţi glorioase un nume venerabil de-a lungul secolelor, alţii, neînfrânaţi în faţa torturilor, au dat celorlalţi exemplu că virtutea nu este învinsă de suferinţe; că acestea se petrec de regulă, cu rânduială şi în interesul celor ce par a le suporta, este departe de orice îndoială.

Aceeaşi explicaţie are şi faptul că tuturor celor răi li se întâmplă când neplăceri, când lucruri dorite. De neplăcerile acestora desigur că nimeni nu se miră, fiindcă toţi socot că ei au meritat răul; pedepsele lor pe alţii îi abat de la nelegiuiri, iar pe ei îi corectează; şi bucuriile lor sunt pentru cei buni pildă elocventă de ceea ce trebuie să judece despre o astfel de fericire, pe care o văd adesea în serviciul celor răi. În această chestiune cred că se poate ţine seamă şi de posibilitatea de a fi unul cu un temperament aşa de iute şi de nestăpânit, încât lipsa de cele necesare să-l împingă până la nelegiuire; providenţa vindecă boala acestuia dându-i ca leac avere multă. Privindu-şi conştiinţa pătată de ticăloşie şi comparându-şi avuţia cu sine, se teme poate să nu-i fie dureroasă pierderea bunurilor, a căror folosire îi este plăcută; îşi va schimba deci conduita şi, în teama sa de a nu-şi pierde avuţia, se va lăsa de rele. Pe alţii i-a prăbuşit în ruină meritată o fericire dobândită pe nedrept, unii au căpătat dreptul de a pedepsi, pentru ca să existe mijloc de întărire pentru cei buni şi de corecţie pentru cei răi". (Boethius, *Mângâierile filosofiei*, Cartea a IV-a, II, proza VI, în *PSB*, vol. 72, pp. 148-149)

„Deseori acea providenţă supremă a dat dovadă şi de acest extraordinar miracol, încât cei răi să facă pe cei răi buni. Fiindcă uneori suferă nedreptăţi din partea celor mai răi dintre ei, aprinzându-se de revoltă împotriva nedreptăţilor, se întorc la roada virtuţii, dorind să nu mai fie asemenea acelora pe care-i urăsc. Căci numai puterea divină este aceea pentru care şi răul să poate fi un bine când, folosindu-se de el cu măsură, ajunge la realizarea vreunui bine. Există o ordine care îmbrăţişează toate şi cel ce şi-a părăsit locul pentru a intra în altă ordine de lucruri, rămâne totuşi înlăuntrul ordinii, pentru ca să nu se facă loc la nimic întâmplător în împărăţia providenţei". (BOETHIUS, *Mângâierile filosofiei*, Cartea a IV-a, II, proza VI, în *PSB*, vol. 72, p. 149)

„Cine este atât de lipsit de inteligenţă umană şi de străin de însuşi acest adevăr despre care vorbim, încât să nu recunoască şi să nu vadă că opera aceasta atât de minunată, care este universul, şi măreţia nepreţuită atât a celor de sus cât şi a celor de jos sunt conduse de Cel ce le-a creat şi că Acela care a fost Creatorul elementelor tot El va fi şi guvernatorul lor? Evident că Acesta cu ce putere şi majestate a clădit toate, cu aceeaşi providenţă şi măsură le cârmuieşte, mai ales fiindcă în cele care sunt administrate prin acţiune umană nu există nimic fără o raţiune interioară şi toate îşi trag ocrotirea de la providenţă, cum îşi trage corpul viaţa de la suflet". (SALVIANUS, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, cartea I, IV, 19, în *PSB*, vol. 72, p. 194)

„Deci, precum spui tu, Dumnezeu a îndepărtat de la sine grija de cei muritori. Dar atunci care este pentru noi raţiunea religiei divine? Care este scopul adorării lui Hristos şi la ce bun speranţa ocrotirii de către El? Dacă Dumnezeu neglijează în această lume neamul omenesc, pentru ce întindem zilnic mâinile spre cer? Pentru ce cerem prin dese rugăciuni mila lui Dumnezeu? Pentru ce ne ducem la biserică? Pentru ce ne plecăm în faţa altarului? N-avem nicio raţiune de a ne ruga, dacă ni se spulberă speranţa împlinirii rugăciunilor. Vezi aşadar cât de nesocotită şi de fără temei este ideea acestei afirmaţii. Dacă aceasta se acceptă ca adevărată, nu se mai poate păstra nimic din religie". (SALVIANUS, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea I, V, 21, în *PSB*, vol. 72, p. 194)

„Neamul evreilor, învingător fără război, intră în deşert. Îşi face drum prin acele regiuni fără drumuri, este călător fără cale, călăuzit de Dumnezeu, cinstit de oastea divină, puternic prin conducerea cerească, urmând coloana mişcătoare, de nor ziua, de foc noaptea, coloană care-şi schimba culoarea după diversele cerinţe ale timpului, pentru ca adică în lumina zilei să se distingă prin aspectul unui nor întunecat, iar în negura nopţii să se vadă ca o flacără strălucitoare. Adaugă aici izvoarele ieşite pe neaşteptate, adaugă apele lecuitoare, fie apărute, fie schimbate cele existente, păstrându-şi înfăţişarea dar transformându-şi calitatea, adaugă râurile ţâşnind din creierii munţilor, ogoarele pline de praf fertilizate de noi şuvoaie şi turmele de vite mânate spre tabere pentru hrana călătorilor, Dumnezeu slujind cu nesfârşită dragoste nu numai pentru folosul, ci chiar pentru desfătarea oamenilor, hrana dată zilnic celor conduşi de stele timp de patruzeci de ani, cerurile plouând cu mâncăruri dulci, nu numai pentru hrană, ci şi pentru plăcere; adaugă faptul că oamenii n-au simţit în nicio parte a membrelor adaosul sau scăderea în greutate a corpurilor umane, că unghiile nu le-au crescut, dinţii nu le-au căzut, părul s-a menţinut la fel, picioarele nu li s-au bătătorit, îmbrăcămintea şi încălţămintea nu li s-au rupt, onoarea sporită a oamenilor impunând

demnitate chiar îmbrăcăminții lor sărăcăcioase; adaugă aici faptul că Dumnezeu S-a coborât pe pământ pentru a învăța pe oameni, Dumnezeu Fiul luând pentru aceasta înfățișare omenească, că mulțimea nenumărată a poporului a fost primită în preajma familiarității divine, strălucind prin onoarea prieteniei sacre; adaugă aici tunetele, fulgerele, înfiorătoarele răsunete ale buciumelor cerești, înspăimântătorul freamăt în tot văzduhul, cerurile mugind cu vuiete sacre, focuri, întunecimi, nori plini de puterea lui Dumnezeu, Dumnezeu vorbind de aproape, legea răsunând în gura divină, litere, cuvinte și pagini scrise de degetul lui Dumnezeu, cartea de piatră, poporul învățând și Dumnezeu învățându-l, aproape o singură școală a cerului și a pământului, îngeri și oameni laolaltă". (SALVIANUS, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea I, IX, 42-43, în *PSB*, vol. 72, p. 201)

„Dar aici s-ar putea răspunde că Dumnezeu a avut altădată această grijă de oameni, dar acum sigur n-o mai are. De unde credem așa? Poate fiindcă nu mai mâncăm zilnic o mană ca atunci, deși avem belșug de roade pe ogoare, nu mai prindem potârnichi care ne vin în mână, deși mâncăm tot felul de vite, păsări și alte viețuitoare? Că nu ne mai vin la gură ape din deschizăturile stâncilor, deși avem casele umede de băutura scoasă din rodul viilor? Adaug eu ceva mai mult, că noi, care spunem că atunci aceia au fost în grija lui Dumnezeu, iar noi suntem neglijați de Dumnezeu, dacă am putea primi bunurile din trecut în locul celor din prezent, am refuza în mod sigur această schimbare de condiție. Căci n-am vrea să pierdem ceea ce avem acum pentru a poseda ceea ce ei aveau atunci în folosință, nu pentru că acum avem lucruri mai bune decât au avut ei atunci, ci pentru că ei, care atunci erau hrăniți din grija lui Dumnezeu și a cerului, preferau în locul bunurilor prezente vechea îndestulare a pântecelui, amintindu-și cu o duioșie condamnabilă de mâncărurile de altădată și tânjind după ceapa și usturoiul din trecut nu pentru că erau mai bune cele pe care le avuseseră înainte, ci pentru că se întâmpla și cu ei atunci ceea ce se întâmplă cu noi acum. Nu le plăcea ceea ce aveau și doreau ceea ce n-aveau. Noi lăudăm mai mult ceea ce a fost atunci decât ceea ce este acum, nu fiindcă, dacă am avea putința de a alege, am prefera să le avem întotdeauna pe acelea, ci fiindcă mintea omenească are acest cusur înrădăcinat de a dori întotdeauna ceea ce nu este și fiindcă – precum spune cineva – *nouă ne plac ale altora iar altora le plac ale noastre*[915]. Se adaugă și ceea ce este aproape general, că omul este întotdeauna nerecunoscător față de Dumnezeu, că toți au năravul urât și aproape înnăscut, de a nu lua în seamă binefacerile lui Dumnezeu, de a nu se recunoaște datori față de el". (SALVIANUS, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea I, X, 46-47, în *PSB*, vol. 72, pp. 202-203)

„Sfântul Apostol Pavel spune în *Faptele Apostolilor*: *În El Însuși trăim și ne mișcăm și suntem* (*Faptele Apostolilor* 17, 28). Este fără îndoială mai mult decât un conducător al vieții, fiindcă în El se găsește mișcarea celui ce are viață. În adevăr, n-a zis că suntem mișcați de El, ci în El, învățându-ne limpede că ființa noastră a tuturor se găsește înlăuntrul virtuților sfinte, fiindcă de bună seamă trăim în Însuși Acela de la Care avem ceea ce suntem". (SALVIANUS, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a II-a, II, 9, în *PSB*, vol. 72, p. 210)

915. Nota Prof. David Popescu: „Publius Syrus, poet latin (sec. I î.Hr.), de la care a rămas o colecție de maxime morale". (nota 29, p. 203)

„*Iată* – zice Scriptura – *Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului.* Grozav mai tălmăcim sentimentele lui Dumnezeu, dacă-L defăimăm spunând că suntem veșnic neglijați, când El dovedește întotdeauna că nu ne părăsește. Prin aceasta a voit să ne arate El că niciodată nu ne părăsește cu dragostea și ocrotirea Sa, fiindcă întotdeauna este prezent alături de noi". (SALVIANUS, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a II-a, II, 10-11, în *PSB*, vol. 72, p. 211)

„După cum medicii cei mai buni și mai încercați dau îngrijiri felurite, în raport cu diversitatea bolilor, și unora le prescriu medicamente dulci, altora amare, unora făcându-le cauterizări, altora aplicându-le cataplasme, la unii intervenind chirurgical, la alții prin infuzii uleioase, și totuși ei urmăresc un singur scop: însănătoșirea bolnavilor, oricât de deosebite sunt felurile de tratament, la fel și Dumnezeul nostru, odată ne tratează mai cu asprime, făcându-ne oarecum cauterizări și operații chirurgicale, iar altădată ne aduce prosperitate, ca și cum ne-ar mângâia cu uleiuri și cu cataplasme. Pe calea diferitelor medicamente vrea să ne facă același dar: sănătatea. Și stăpânii obișnuiesc să-i îndrepte prin blândețe pe slujitorii netrebnici, pe care pedepsele nu i-au disciplinat, și-i supun prin binefaceri pe cei care nu s-au supus prin lovituri. Și pe copii, și aproape pe toți micii îndărătnici, pe care nu-i fac ascultători amenințările și vergile, uneori îi aduc la supunere darurile și mângâierile. De aceea trebuie să înțelegem că suntem mai netrebnici decât cei mai netrebnici servitori și mai proști decât copiii fără minte, dacă nu ne îndreptăm nici ca servitorii răi prin pedepse, nici ca nevârstnicii prin daruri și mângâieri". (SALVIANUS, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a VI-a, XVI, 91-92, în *PSB*, vol. 72, p. 294)

„Iar pronie numesc nu pe cea care întoarce și conduce readucerea celor providențiate, de la cele ce nu trebuie la cele ce trebuie, ci pe cea care susține universul și conservă rațiunile, după care a fost el întemeiat la început. Și judecată, nu pe cea mustrătoare a celor ce păcătuiesc, ci pe cea distribuitoare care salvează și definește lucrurile. Datorită ei toate făpturile unite cu rațiunile după care s-au făcut își au în identitatea lor naturală, necălcată, legalitatea lor neschimbată, precum a judecat și a hotărât de la început Făcătorul să fie și ce să fie și cum să fie fiecare. Iar ceea ce se numește în alt fel pronie și judecată e legat intim cu pornirile noastre libere, de la cele rele oprindu-le în multe feluri, iar spre cele bune întorcându-le cu înțelepciune. Iar prin diriguirea celor ce nu atârnă de noi, în mod contrar celor ce atârnă de noi, taie răutatea prezentă, viitoare și trecută. Dar prin aceasta nu spun că există o altă și o altă pronie și judecată. Căci una și aceeași o știu după putere, dar deosebită în raport cu noi și având lucrarea de multe feluri[916]".

916. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Diferența între creaturi, manifestată de fiecare prin puterea ființei ei, ca bază a acelei puteri și ca formă a ei, ne arată pe Dumnezeu ca Cel ce a distribuit în ele o varietate armonioasă și neconfundată de rațiuni, după care se conduc și se mențin. Diferența făpturilor ne arată judecata distinctivă și unitivă a lui Dumnezeu în cadrul universului. Ea e nedespărțită de actul creației de la început și de acțiunea continuă a proniei. Căci Dumnezeu a creat lucrurile repartizate după rațiuni distincte și armonioase și le menține ca atare în mișcarea lor continuă. În special judecata e unită cu pronia atât de mult, că acestea două pot fi considerate una în rădăcina lor, deși se manifestă în raport cu noi în acte diferite și mintea noastră distinge aceste acte, ca și pronia de judecată.Sfântul Maxim arată prin acestea că pronia este o operă pozitivă a lui Dumnezeu, condusă de El, nu un produs al păcatului, în sens origenist. Individuațiunile înseși sunt opera judecății Lui distinctive și sunt menținute de pronia Lui și toate sunt conduse de El însuși în folosul binelui. Dar nu sunt menținute și conduse spre bine numai din exterior. Acțiunea prin care le salvează în specificul lor și le conduce e concrescută cu înseși

(Sfântul MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a II-a, 28, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 80, p. 133)

„Și ne vom convinge că El este Proniatorul celor existente prin Care am învățat de asemenea că este Dumnezeu, judecând că e drept și rațional să nu fie altul Păzitorul și Îngrijitorul lucrurilor decât numai Creatorul lor. Căci însăși persistența lucrurilor, ordinea, poziția și mișcarea lor, și legătura reciprocă a celor de la extremități prin cele din mijloc, nepăgubindu-se unele pe altele prin opoziție, apoi convergența părților în întreguri și unirea deplină a întregurilor cu părțile, distincția neamestecată a părților însele între ele, după diferența caracteristică a fiecăreia, și unirea fără contopire într-o identitate neschimbată a întregurilor, și, ca să nu le spun pe toate, adunarea și deosebirea tuturor față de toate și succesiunea inviolabilă a tuturor și a fiecăreia după specia proprie, necorupându-se nicidecum rațiunea proprie a firii și neconfundându-se cu altceva și neconfundând nimic, arată clar că toate se susțin prin purtarea-de-grijă a lui Dumnezeu care le-a făcut. Căci nu e cu putință ca Dumnezeu bun fiind să nu fie și binefăcător, nici binefăcător fiind, să nu fie și proniator și de aceea să nu îngrijească în chip dumnezeiesc de lucruri hărăzindu-le înțelepțește atât existența, cât și ocrotirea.

Căci pronia este, după purtătorii de Dumnezeu Părinți, grija lui Dumnezeu îndreptată spre lucruri. Dar o definesc și așa: pronia este voia lui Dumnezeu prin care toate lucrurile își primesc călăuzirea ce li se potrivește. Iar dacă e voia lui Dumnezeu, ca să mă folosesc de înseși cuvintele dascălilor, e necesar ca cele ce se fac să se facă după dreapta rațiune, ca să nu aștepte o ordine mai bună. Deci cel ce și-a ales adevărul de călăuză va fi îndemnat în tot modul să spună că Același e purtătorul de grijă pe care l-a cunoscut cu adevărat și ca făcător al lucrurilor, sau ale căruia sunt lucrurile ca făcător. Căci și în animale, când ne ațintim cugetarea noastră la cele ce sunt prin mijlocirea rațiunii, aflăm o trăsătură care schițează nu fără noblețe cele mai presus de rațiune. Căci privind la cele ce îngrijesc în mod natural de cele ce sunt din ele după neam, căpătăm și noi îndrăzneala să afirmăm cu cutezanță evlavioasă, conform rațiunii din noi înșine, că singur Dumnezeu este proniatorul tuturor lucrurilor, nu al unora da și al altora nu, ca unii dintre filosofii de afară, ci al tuturor la un loc, după o unică și neschimbată voință a bunătății; a celor universale și a celor singulare. Căci știm că dacă toate cele particulare s-ar strica din lipsa proniei și a păzirii cuvenite, s-ar strica și cele universale (căci cele universale constau din cele particulare). Demonstrația logică a acestui lucru, conducând printr-o aplicare bine întemeiată la adevăr, ni se impune de la sine. Căci dacă cele universale subzistă în cele particulare, neavând nicidecum rațiunea existenței în ele înseIe, pierind cele particulare, e vădit pentru oricine că nu vor rămâne nici cele universale. Căci părțile sunt și subzistă în întreguri și întregurile în părți. Și nicio rațiune nu se va opune acestui adevăr. Deci strânși de adevăr vestesc și ei fără voie puterea proniei și prin cele ce se străduiesc să demonstreze dovedesc și ei că aceasta străbate prin toate. Căci spunând că numai cele universale sunt conduse de pronie, nu bagă de seamă că spun că pronia se întinde și la cele particulare, mergând fără voie spre adevărul de care se silesc să fugă.

---

pornirile lor naturale de a se menține și de a se dezvolta în bine. Iar ființele conștiente colaborează la bine prin libertate. Binele e sădit astfel creator în firea făpturilor, ca o lege. Prin aceasta le conduce Dumnezeu însuși spre bine, dar se mișcă și ele înseși. Dar întrucât ființele libere se pot abate și spre rău, Dumnezeu prin pronia și judecata Sa le întoarce uneori spre bine cu voia lor, iar alteori, chiar împotriva voii lor, producând împrejurări care le opresc de la rău sau le fac să regrete răul făcut și să-l întoarcă spre bine". (nota 147, p. 133)

Căci dacă din pricina persistenței spun că cele universale se învrednicesc de pronie, arată că de aceasta se învrednicesc cu atât mai mult cele particulare în care își află ipostasul și persistența cele universale. Acestea țin laolaltă pentru relația naturală indisolubilă între ele și fiecare se conservă în vederea persistenței celeilalte, niciuna nefiind străină de această pază. Căci căzând una din această pază prin care persistă, nici cealaltă nu se împărtășește de ea[917]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Partea a II-a, 63, în *PSB*, vol. 80, pp. 178-180)

„De altfel, ideea că Dumnezeu nu poartă de grijă de toate lucrurile e susținută în trei moduri. Sau zic că El nu cunoaște metoda purtării de grijă, sau nu o vrea, sau nu o poate. Dar după toate concepțiile comune ale tuturor, Dumnezeu fiind bun voiește desigur pururea și pentru toate cele bune; și fiind înțelept, și mai mult decât înțelept, mai bine-zis izvorul a toată înțelepciunea, cunoaște desigur cele de folos; și fiind puternic, mai bine-zis nesfârșit de puternic, lucrează desigur în chip vrednic de Dumnezeu în toate cele cunoscute Lui și voite de El ca bune și folositoare. Căci fiind bun și înțelept și puternic, străbate prin toate cele văzute și nevăzute, universale și particulare, mici și mari, prin toate cele ce au existență conform oricărui fel de ființă, necedând din infinitatea bunătății înțelepciunii și puterii, și toate conservându-le după rațiunea existenței fiecăreia, pentru ele însele și pe unele pentru altele în armonia și persistența relației indisolubile a tuturor[918].

Pronia lui Dumnezeu se întinde peste toate? Căci însăși firea ne dă o dovadă nu neînsemnată că, anume, cunoștința proniei a fost semănată în noi în chip natural, când împingându-ne, fără să ne fi învățat înainte, spre Dumnezeu prin rugăciuni, în necazuri venite pe neașteptate, ne face să cerem de la El izbăvirea. Căci cuprinși deodată de o strâmtorare, înainte chiar de a cugeta la ceva, strigăm fără voie pe Dumnezeu, de pare că însăși pronia ne atrage la ea, fără să mijlocească aceasta niscai gânduri, întrecând iuțimea facultății noastre intelectuale, și cea dintâi arătând că ajutorul dumnezeiesc e

---

917. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „După ce a demonstrat că Același Dumnezeu e și făcătorul și proniatorul lucrurilor, Sfântul Maxim aprofundează în continuare înțelesul proniei divine. Prin pronie se mențin și se conduc toate făpturile la ținta lor, printr-o reciprocă condiționare și conlucrare. Sfântul Maxim insistă asupra faptului că pronia conservă nu numai legile și genurile cele mai generale ale creațiunii, ci și entitățile particulare, în care se concretizează legile naturii și genurile. Unii filosofi văzând alterarea entităților particulare și persistența legilor naturii și genurilor generale au susținut că numai cele din urmă sunt conservate de pronie. Aceasta ar însemna că pronia nu conduce lumea spre nicio țintă, pentru că legile naturii și genurile generale rămân mereu aceleași. Sfântul Maxim opune acestei teorii faptul că legile naturii și genurile universale nu se realizează, deci nu există în fapt decât în cele particulare. Se anticipează aici discuția scolastică dacă *universalia* sunt *in re* sau *ante rem*. Sfântul Maxim se declară pentru prima parte a alternativei.Fizicianul filosof contemporan, Philibert (*Der Dreieine*), afirmă că numai neantul nu e definit. Orice existență concretă e definită. Cum s-ar putea împăca aceasta cu afirmația Părinților că Dumnezeu e mai presus de orice determinare (αόριστος)? Concilierea ar putea sta în faptul că Dumnezeu e în același timp indefinit și izvor a tot ceea ce e definit. Faptul acesta e propriu persoanei. Dar câtă vreme persoana umană se definește fără să vrea și definitul constituie o sferă a sa, Dumnezeu e izvor al definitului prin voință și definitul nu ține de ființa Lui. O altă conciliere e dată în faptul că Dumnezeu e nu numai unitate, ci și Treime. Relațiile Persoanelor treimice se realizează în infinitatea iubirii, care nu e lipsită de orice calitate. Se poate spune că iubirea infinită a Lui are în ea totuși o structură. În Dumnezeu e o structură a iubirii paterne și a iubirii filiale (τύπος al Sfântului Maxim). Cel ce iubește poartă în sine, *chipul*, întipărirea celui iubit". (nota 225, p. 180)

918. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În poziția pe care Sfântul Maxim o ia în favoarea pronierii entităților create, e implicată convingerea lui că ființele umane, fiind ajutate să se realizeze în viața prezentă, sunt conduse spre o durată eternă în viața viitoare, sau în Dumnezeu. Pentru că altfel ar fi zadarnică pronierea lor în viața prezentă. Numai prin pronierea celor individuale se arată că lumea e creată cu un scop final, care e atins prin acestea. Se afirma aici personalismul opus panteismului. Nu e eternă numai specia umană, ci și persoanele sunt eterne". (nota 226, p. 180)

mai tare decât toate. Nu ne-ar duce firea fără voie spre ceea ce nu are ființă. Dar tot ce urmează natural din altceva dă dovadă că are o simțire tare și neînvinsă a adevărului, chiar dacă acesta rămâne tuturor nevădit[919].

Iar dacă pentru faptul că rațiunea purtării de grijă a celor particulare ne este necuprinsă, precum de fapt este, după cuvântul: *Cât de ascunse sunt judecățile Lui și de neumblate căile Lui* (*Romani* 11, 33), cineva ar spune că nici nu există o astfel de purtare de grijă, n-ar grăi drept, după judecata mea. Căci dacă e mare și necuprinsă deosebirea între oameni și schimbarea fiecăruia față de fiecare și în sine însuși, în viețile, moravurile, opiniile, hotărârile, poftele, științele, trebuințele, aptitudinile și chiar gândurile sufletului care sunt aproape infinite, schimbându-se fiecare împreună cu toate cele ce se întâmplă în fiecare zi și ceas (căci e foarte versatil acest animal care e omul, schimbându-se repede împreună cu timpurile și cu trebuințele), e numaidecât necesar ca și pronia, care cuprinde și îmbrățișează toate cele singulare prin preștiință, să apară felurită, variată și multiplă, să se întindă cu lucrurile necuprinse din pricina mulțimii, acomodându-se cu fiecare precum convine aceluia, potrivit cu fiecare lucru și gând, până la cele mai subțiri mișcări ce se nasc în suflet și trup[920].

Deci, dacă deosebirea celor particulare este necuprinsă, nesfârșită e și rațiunea proniei ce se acomodează cu ele în chip cuvenit. Dar dacă rațiunea proniei celor particulare este nesfârșită și nouă necunoscută, noi nu trebuie să facem neștiința noastră pricină de desființare a grijii atotînțelepte de lucruri, ci să lăudăm și să primim simplu și fără îndoială, în chip vrednic de Dumnezeu și folositor, toate faptele proniei și să credem că bine se fac cele ce se fac, chiar dacă rațiunea lor ne este nouă neajunsă. Iar zicând toate, zic cele ale proniei, adică nu cele făcute rău de noi după rațiunea voii noastre; căci acestea sunt cu totul străine de rațiunea proniei". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 63, în *PSB*, vol. 80, pp. 180-182)

„(...) spune și de-Dumnezeu-cuvântătorul, marele Dionisie Areopagitul, zicând: *Trebuie să îndrăznim să spunem de dragul adevărului și aceasta, că și Însuși cauzatorul tuturor iese din Sine, din pricina iubirii celei frumoase și bune față de toate, datorită supraabundenței bunătății Sale iubitoare, prin purtările de grijă față de toate cele ce sunt; că, lăsându-Se oarecum cucerit de bunătate, de iubire și de afecțiune, coboară din înălțimea Sa mai presus de toate în toate prin puterea extatică mai presus de ființă, care nu-L scoate însă din Sine* (*De div. nom.*, cap. 4, 13)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 180, în *PSB*, vol. 80, pp. 350-351)

„(Dumnezeu – n.n.) Care Se folosește cu înțelepciune de cele ce nu depind de noi, pe de altă parte spre pedepsirea relelor ce depind de noi, și iarăși pe de altă parte spre sporirea și întărirea bunătăților (virtuților) ce depind de noi.

---

919. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Puterea proniei e mai adâncă în noi decât gândirea. De aceea strigăm îndată, în orice greutate, pe Dumnezeu în ajutor". (nota 227, p. 181)

920. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sfântul Maxim ia în considerare și argumentul ce se aduce împotriva purtării de grijă a tuturor, că ea este de necuprins, sau de neînțeles, dată fiind mulțimea lucrurilor și complexitatea schimbărilor lor și a raporturilor dintre ele. El spune că, precum omul se schimbă în raport cu fiecare semen al său și cu orice împrejurare, acomodându-se tuturor, cu atât mai mult poate fi multiplă și acomodată tuturor creaturilor individuale și împrejurărilor lor și pronia dumnezeiască. O negare a pronierii celor individuale ar sărăci gândirea lui Dumnezeu și L-ar lipsi de iubire, supunându-L unui mic număr de legi, în sens panteist". (nota 228, p. 181)

Deosebind deci cele ce stau în puterea noastră de cele ce nu stau în puterea noastră, pe cele din urmă să le credem ca fiind în întregime opera Providenței dumnezeiești, iar pe cele dintâi ca fiind și opera Providenței dumnezeiești, dar și opera voinței noastre. Depinde de noi, ca să concentrăm într-o definiție, tot ce, cuprinzându-se în rațiunea virtuții, sau, dimpotrivă, în modul răutății, urmează liberei noastre hotărâri prin voință. Dar nu depinde de noi tot ceea ce nu are drept creatoare a existenței proprii libera alegere și tot ce, existând prin fire, nu se poate numi virtute sau răutate, dar devine, sau, pentru a spune mai propriu, se arată ca una sau alta prin felul cum îl întrebuințăm noi". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 1, în *PSB*, vol. 81, p. 12)

„Pe Cel ce le-a făcut și le susține toate numai cu înclinarea voinței Lui". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 68)

## Duhul Sfânt – „Duhul înfierii"

„Deci Duhul este altceva decât creaturile. S-a dovedit că e mai degrabă propriu Fiului și că nu e străin de Dumnezeu. Chiar și acea sfătoasă întrebare a lor: Dacă Duhul este din Dumnezeu, pentru ce nu Se numește și El Fiu?, s-a dovedit încă prin cele dinainte, cutezătoare și îndrăzneață, dar se dovedește nu mai puțin și acum. Căci deși nu s-a numit în Scripturi Fiu, ci Duh al lui Dumnezeu, s-a spus că e în Dumnezeu însuși și din Dumnezeu Însuși precum a spus Apostolul (*1 Corinteni* 2, 12). Iar dacă Fiul, fiindcă e în Tatăl, este propriu ființei Lui, în mod necesar și Duhul, odată ce se spune că e din Dumnezeu, este propriu după ființă al Fiului. Și fără îndoială, pentru că Domnul este Fiu, Duhul Însuși a fost numit Duhul înfierii[921]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXV, în *PSB*, vol. 16, p. 54)

„(...) *Căci n-ați luat iarăși duh de robie, spre frică, ci ați luat Duhul înfierii*[922] (*Romani* 8, 15)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâi către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXV, în *PSB*, vol. 16, p. 55)

---

921. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul nu e Fiu al Fiului, cum e Fiul chip al Tatălui, pentru că nu Se naște din Fiul, cum Se naște Fiul din Tatăl. Dar e Duhul înfierii, pentru că nenăscându-Se din Fiul, dar fiind în Fiul și lăsându-L pe Acesta Fiu și nefăcându-L Tată al Său, ne face și pe noi fii, ca Cel ce Se întipărește în noi ca și chipul Fiului. El e chip al Fiului în alt sens, anume ca Cel ce Îl reflectă pe Fiul ca Fiu, din strânsa unire cu El. El ne face, de aceea, pe noi asemenea Fiului, lăsându-L pe Fiul Fiu și reflectându-L ca atare, fără să Se nască și fără să purceadă din Fiul. El este chipul Fiului, dar nu are această calitate întrucât ar avea originea în Fiul, ci întrucât Tatăl, purcezându-L ca Tată al Fiului, Îl unește cu Fiul, sau Îl face să Se odihnească în Fiul și să reflecte pe Fiul, sau să confirme pe Fiul în calitatea Lui de Fiu, iubind această calitate a Lui. În mod deosebit Duhul e ipostasul-suflu, însă un suflu în care se reflectă trăsăturile Fiului, care accentuează aceste trăsături, rămânând totuși deosebit ca ipostas de Fiul". (nota 78, p. 54)

922. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ca Duh de Fiu, Duhul ne dă curaj de fii în fața Tatălui. Nu ne mai temem de moarte, sau de cei ce ne pot omorî". (nota 80, p. 55)

„Deși Duhul Sfânt nu S-a numit Fiu, El nu e în afara Fiului. Căci I s-a spus Duhul înfierii[923]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, „Către același episcop Serapion", IV, în *PSB*, vol. 16, p. 90)

## Duhul Sfânt în iconomia mântuirii

„Prin intermediul Duhului Sfânt (are loc) restabilirea în paradis, ridicarea în împărăția cerurilor, redobândirea înfierii, îndrăzneala de a numi pe Dumnezeu – Tatăl nostru, împărtășirea de harul lui Hristos, viețuirea ca fii ai luminii, părtășia la slava veșnică și, într-un cuvânt, împărtășirea de toate binecuvântările în acest veac și în cel viitor[924]. Astfel, bunurile promise nouă, din care, prin credință, așteptăm să ne înfruptăm, le vedem ca în oglindă, ca deja prezente (*Matei* 3, 18). Și dacă arvuna este atât de mare, cât de mare va fi plata, și dacă pârga este atât de mare, cât de mare va fi rodul întreg al (secerișului)?". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 15, în *PSB*, vol. 12, p. 50)

„Cine neagă că acțiunile întreprinse de Marele Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, izvorâte din bunătatea lui Dumnezeu, în vederea mântuirii omului, s-au împlinit prin harul Duhului? Fie că cercetezi pe cele din trecut: binecuvântările patriarhilor, ajutorul dat prin lege, tipurile, profețiile, bravurile în războaie, minunile drepților, fie că cercetezi dispozițiile referitoare la întruparea Domnului (toate au fost realizate prin Duhul). În primul rând a fost prezent în însuși trupul Domnului, fiindu-I ungere și însoțitor inseparabil, conform spuselor Scripturii : *Peste Cel care vei vedea pe Duhul coborând și rămânând peste El, Acesta este Fiul Meu Cel iubit* (*Ioan* 1, 33; *Luca* 3, 22). Și: *Pe Iisus cel din Nazaret, pe Care L-a uns Dumnezeu cu Duhul Sfânt* (*Faptele Apostolilor* 10, 38). Apoi, orice lucrare (a Fiului) se săvârșea în prezența Duhului. Duhul era de față chiar și când (Iisus) a fost ispitit de diavol. *Căci,* zice (Scriptura), *Iisus a fost condus de Duhul în pustiu, pentru a fi ispitit* (*Matei* 4, 1). Și când a săvârșit minuni (Duhul) era de față. *Pentru că,* zice, *dacă Eu scot demonii cu Duhul lui Dumnezeu* (*Matei* 12, 28). Nu L-a părăsit nici după ce a înviat din morți. Pentru că, în lucrarea de reînnoire a omului, de a-i reda harul – pe care (îl primise) din suflarea lui Dumnezeu, dar îl pierduse – Domnul, suflând peste ucenici, a zis: *Luați Duh Sfânt. Cărora veți ierta păcatele, vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute* (*Ioan* 20, 22-23). Organizarea Bisericii nu se săvârșește, în mod evident și incontestabil, prin Duhul? *Pentru că Acesta,* zice (Scriptura), *a dat Bisericii în primul rând apostoli, în al doilea rând profeți, în al treilea rând pe cei cu darul minunilor, apoi pe cei cu darul tămăduirilor, al cârmuitorilor, binefăcătorilor și cu darul (vorbirii în diferite) limbi* (*1 Corinteni* 12, 28). Această ordine a fost stabilită după darurile Duhului.

Dacă cercetează cineva cu atenție va găsi că și la vremea așteptatei celei de a doua veniri a Domnului din cer Duhul Sfânt nu va lipsi, așa cum socotesc unii. Din contră, va fi de față și în ziua arătării (Domnului), când fericitul și singurul Suveran va judeca

923. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Deci Duhul e și al Fiului, dar ca al Lui, nu ca al Tatălui. Nu-L are pe Fiul drept origine, ci Fiul e primitorul Lui de la Tatăl, în calitate de Fiu. De aceea, când este dat și oamenilor, este dat în calitatea de Duh al Fiului, aducând și în oameni simțirea de fii, sau făcându-i asemenea Fiului. Ei sunt înfiați însă, prin aceasta, de Tatăl. Fiul nu-i ține nedeschiși Tatălui, cum nu este nici El închis Tatălui. Duhul pe Care-L dă El oamenilor, deși Îl dă în calitate de Fiu, tocmai prin aceasta Îl dă și Duh al Tatălui, sau ca primit de la Tatăl". (nota 166, p. 90)

924. Iconomia mântuirii urmează ordinea inversă creației lumii: de la Sfântul Duh prin Fiul către Tatăl. (n.n.)

lumea cu dreptate. Cine n-a auzit de bunurile pe care le-a pregătit Dumnezeu pentru cei vrednici, încât să nu știe că coroana drepților, care se va da fiecăruia mai bogată și mai strălucitoare – după actele de virtute săvârșite – este harul Duhului?" (Sf. VASILE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, cap. 16, în *PSB*, vol. 12, p. 55)

„Și dacă te gândești la creație, (vei vedea atunci) că puterile cerurilor (îngerii) de Duhul au fost întărite; prin întărire se înțelege statornicia în practicarea binelui. Prin urmare, intimitatea cu Dumnezeu, indiferența față de rău și rămânerea în permanență în fericire (s-au dat) puterilor îngerești de către Duhul. Avea să vină Hristos, Duhul I-a luat-o înainte. Are loc Întruparea, Duhul este nedespărțit. S-au săvârșit minuni, (s-au acordat) harismele vindecărilor, (toate s-au făcut) prin Duhul Sfânt. Demonii au fost alungați în (numele) Duhului lui Dumnezeu. Când diavolul a fost certat, Duhul era de față. Izbăvirea de păcate (s-a făcut) prin harul Duhului. Căci *v-ați spălat și v-ați sfințit in numele Domnului nostru Iisus Hristos și în Duhul Sfânt* (*1 Corinteni* 6, 11). Apropierea de Dumnezeu (s-a făcut) prin Duhul, căci: *a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre care striga: Avva, (adică Tată)* (*Galateni* 4, 6). Înviere din morți (se va săvârşi) prin lucrarea Duhului. *Căci,* (zice Psalmistul), *vei trimite Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului* (*Psalmii* 13, 30). Dacă înțelege cineva zidirea ca pe o reînsuflețire a celor ce s-au descompus, oare nu este mare lucrarea Duhului, Care se îngrijește de viața noastră de după înviere și adaptează sufletele noastre la acea viață spirituală?". (Sf. VASILE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, cap. 19, în *PSB*, vol. 12, p. 64)

## Lucrarea Duhului Sfânt în creație

„Duhul Sfânt umple pe îngeri, umple pe arhangheli, sfințește pe puteri, însuflețește totul. Duhul Sfânt se împarte în toată creația, este împărtășit în chip diferit de fiecare dintre cele create, dar cu toate acestea Duhul nu este micșorat de cei care participă la El. Dă tuturor harul Lui; nu se termină, deși este împărțit celor care participă la El, iar cei care Îl primesc sunt plini de Duhul, iar Duhul Sfânt rămâne neîmpuținat. După cum soarele nu este micșorat întru nimic de cei care participă la lumina și căldura sa, deși luminează corpurile și este împărțit în felurite chipuri de corpuri, tot așa și Duhul rămâne nemicșorat și neîmpărțit, cu toate că dă tuturora harul Său. Luminează pe toți pentru a înțelege pe Dumnezeu, insuflă pe profeți, înțelepțește pe legiuitori, sfințește pe preoți, întărește pe împărați, desăvârșește pe drepți, umple de cinste pe cei curați sufletește și trupește, dă harurile tămăduirilor, învie pe morți, dezleagă pe cei legați, înfiază pe cei străini. Acestea le lucrează prin nașterea de sus (*Ioan* 3, 3). Dacă ia un vameș care crede, îl face evanghelist (*Matei* 9, 9); dacă se pogoară peste un pescar, face din el un teolog (*Matei* 4, 19); dacă găsește un prigonitor, care se pocăiește, îl face apostol al neamurilor, predicator al credinței, vas al alegerii (*Faptele Apostolilor* 9, 15). Prin Duhul Sfânt cei slabi ajung puternici, cei săraci se îmbogățesc, oamenii simpli la cuvânt sunt mai înțelepți decât înțelepții". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, XV, III, în *PSB*, vol. 17, p. 512)

„După cum suflul care străbate un fluier produce un sunet, (tot așa) Duhul Sfânt cântă prin sfinți și prin oamenii cei duhovnicești și Se roagă lui Dumnezeu în curăția inimii". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XLVII, 14, în *PSB*, vol. 34, p. 274)

## Ubicuitatea Duhului Sfânt

„Sfântul Duh este în cer și umple pământul; este de față pretutindenea și nu-i mărginit de nimic. În fiecare locuiește în întregime și este în întregime cu Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, XV, III, în *PSB*, vol. 17, p. 513)

## Veșnicia Duhului Sfânt

„Nu trebuie să credem că El a fost altceva înainte de a fi Duh Sfânt și că ar fi progresat până a ajuns să fie Duh Sfânt. Dacă am crede așa ceva ar fi tot una să spunem că într-o vreme când nu exista Duh Sfânt, nu era nici cine să-L cunoască pe Tatăl, că abia după ce a ajuns la cunoaștere ar fi devenit Duh Sfânt. Dacă așa ar fi stat lucrurile, atunci El niciodată n-ar fi fost înțeles în unitatea Treimii[925] împreună cu Tatăl cel neschimbat și cu Fiul Său. Cu alte cuvinte, Duhul Sfânt a existat în tot timpul. Folosim expresiile *în tot timpul* sau *a existat veșnic* sau orice alt termen cu semnificația temporală, dar totul trebuie înțeles în chip simplu și cu îngăduință, căci înțelesurile lor sunt legate de timp, pe când cele de care vorbim noi, chiar dacă în cursul discuției apar ca temporale, în realitate ele depășesc prin firea lor orice idee de semnificație temporală". (Origen, *Despre principii*, Cartea I, IV, 3, în *PSB*, vol. 8, pp. 73-74)

## Sălășluirea Duhului Sfânt în noi

„(Sfântul Duh – n.n.) Se împarte în sufletul fiecărui credincios, fără ca Duhul să Se împartă". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, VI, cap. XV – 120.2, în *PSB*, vol. 5, p. 452)

„Duhul nu *Se odihnește* asupra oricui, după cum citim, ci numai peste sfinți și peste cei fericiți. Duhul lui Dumnezeu Se odihnește peste cei care au *o inimă curată* (*Matei* 5, 8) și peste cei care au curățit sufletul lor de păcat (*Romani* 8, 10-11 etc.). Dimpotrivă, El nu sălășluiește într-un trup apăsat de păcat, chiar dacă cândva a sălășluit într-însul. Duhul Sfânt nu îngăduie nicio comunicare, nicio împărțeală cu duhul răului. E sigur că din clipa păcatului, duhul răului, care-i în sufletul cuiva, este cel care își are partea sa. Când e lăsat să intre și să sălășluiască în noi prin cugetele sale rele și pofte rele, Duhul Sfânt, se află în strâmtoare și eu îmi îngădui să afirm că Duhul Sfânt este alungat din noi. De aceea, Apostolul, știind că așa se petrec lucrurile, dă sfatul: *Să nu întristați Duhul cel Sfânt al lui Dumnezeu, întru Care ați fost pecetluiți pentru ziua răscumpărării* (*Efeseni* 4, 30). Prin păcat întristăm, deci, pe Duhul Sfânt, iar printr-o viață dreaptă și sfântă, Îi pregătim în noi un sălaș". (Origen, *Omilii la Cartea Numerii*, omilia VI, cap. III, în *PSB*, vol. 6, pp. 146-147)

„După cum prin participarea la Fiul Său, Dumnezeu face din noi fii adoptivi, iar prin participare la Înțelepciune ne, face și pe noi înțelepți întru Dumnezeu, tot așa și împărtășirea noastră din Duhul Sfânt ne face și pe noi sfinți și înduhovniciți. Și a te împărtăși din Duhul Sfânt e unul și același lucru cu a te împărtăși din Tatăl și din

925. Nota Pr. T. Bodogae: „A se vedea aici, mai jos: I, 8, 3. A se reține expresia *unitatea Treimii*". (nota 234, p. 73)

Fiul, pentru că una și netrupească este firea întregii Sfintei Treimi[926]. Ceea ce am spus despre participarea sufletului trebuie să înțelegem că este valabil și la îngeri și la puterile cerești, întrucât întreaga creație spirituală dorește participarea la Sfânta Treime[927]". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea a IV-a, V, 4, în *PSB*, vol. 8, p. 304)

„Ei[928] (...) au nu numai trupul neîntinat de pofte și de împreunare, dar și sufletul inaccesibil gândurilor necurate; de aceea, în sufletul lor, locuiește, ca într-un templu, Duhul Sfânt". (METODIU DE OLIMP, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul XI, în *PSB*, vol. 10, p. 119)

„Aceasta (frumusețea firească – n.n.) însă strălucind, precum strălucește soarele înaintea ochiului curat, îi va arăta acestuia în el însuși imaginea Celui nevăzut. În fericita contemplare a chipului vei vedea frumusețea arhetipului. Prin Duhul inimile se înalță, cei neputincioși sunt conduși de mână, cei ce sunt pe calea virtuții se desăvârșesc. Luminând pe cei care s-au curățit de orice pată, îi arată duhovnicești, datorită comuniunii cu El. Și după cum (se întâmplă cu) corpurile strălucitoare și cu cele transparente, că atunci când o rază cade peste ele devin mai strălucitoare și altă strălucire pornește din ele, la fel se întâmplă și cu sufletele purtătoare și iluminate de Duhul, ele însele devin duhovnicești și răspândesc altora harul. Urmare a acestui fapt este prevederea celor viitoare, tâlcuirea tainelor, cunoașterea celor ascunse, harismele, viața cerească, conviețuirea cu îngerii, bucuria fără margini, rămânerea permanentă (în comuniune) cu Dumnezeu". (Sf. VASILE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, cap. 9, în *PSB*, vol. 12, p. 39)

„Duhul este Cel ce ne ține în Dumnezeu, și nu noi prin noi înșine. Și precum suntem fii și dumnezei, pentru Cuvântul din noi, așa vom fi în Fiul și în Tatăl și, ajunși în Fiul și în Tatăl, vom fi socotiți una pentru Duhul care este întru noi și întru Fiul aflător în Tatăl[929]". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXV, în *PSB*, vol. 15, p. 352)

„După cum o casă, plină de murdărie și de miros urât (este curățită și împodobită), tot așa și sufletul, în întregime trebuie să fie curățit, împodobit și umplut de toată aroma și (cu toate) comorile, pentru ca Duhul Sfânt să vină – în locul lui satan – și să se odihnească în sufletele creștinilor". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, XXVII, 19, în *PSB*, vol. 34, p. 222)

---

926. Nota Pr. T. Bodogae: „Despre înrudirea omului cu Dumnezeu și despre împărtășirea din lucrările harului Lui vorbește Origen adeseori și în cartea de față: I, 1, 3; I, 2, 4; I, 3, 8 etc". (nota 1583, p. 304)

927. Nota Pr. T. Bodogae: „Pentru Origen diferența între îngeri și oameni e numai întâmplătoare întrucât și unii și alții fac parte din categoria ființelor cugetătoare". (nota 1584, p. 304)

928. Cei care își încearcă dorințele și poftele trupului. (n.n.)

929. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pe de o parte Duhul aflându-Se în noi, pe de alta, în Fiul Care este în Tatăl, precum cele trei Persoane dumnezeiești sunt una, aflându-Se Una în Alta, fără să Se confunde, așa ne facem și noi una, adică unul în altul. Duhul are o poziție deosebită în raport cu noi. El ia locul cel mai intim în noi; dar e totodată în Fiul, Care Se află în Tatăl. Locul cel mai intim în noi e în conștiința noastră de fii ai Tatălui ceresc. Deci Duhul Se află în noi, trezind această conștiință, întrucât are cu Sine pe Fiul și pe Tatăl, întrucât Se află totodată în Fiul, iar Fiul în Tatăl, cu simțire de Fiu. Duhul își are locul în Fiul, datorită Tatălui și venind de la Tatăl. De aceea ia loc și în noi trezindu-ne conștiința de fii. Iar avându-Și locul în Fiul, rămâne în Fiul, prin Care Tatăl îl trimite în intimitatea noastră, caracterizată prin filiație față de obârșia noastră supremă". (nota 60, p. 352)

„Spune Mântuitorul: *De Mă iubește cineva pe Mine, cuvântul Meu va păzi și Tatăl Meu îl va iubi pe el și vom veni la el și Ne vom face lăcaș în el* (*Ioan* 14, 23)[930]. De fapt, Duhul este Cel ce locuiește în noi și prin El credem că avem totodată pe Tatăl și pe Fiul, precum a spus iarăși și Ioan Evanghelistul: *În aceasta cunoaștem că rămânem întru El și El întru noi, că ne-a dat nouă din Duhul Său* (*1 Ioan* 4, 13)[931]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 9, în *PSB*, vol. 41, p. 111)

„Dacă buna mireasmă a aromatelor își întipărește tăria în veșminte și preface cele în care vine, într-un fel conform ei, cum nu ar putea Duhul Sfânt, odată ce este din Dumnezeu prin fire, să facă părtași de firea dumnezeiască pe cei în Care vine?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 994)

## DUPLICITATEA

### Nașterea duplicității

„Că duplicitatea de caracter se naște în oameni mai ales din pricina invidiei, când țin în adâncul sufletului ură, iar fața lor e colorată de dragoste, ca și stâncile din mare, care, acoperite de puțină apă, sunt pentru corăbierii care nu se feresc de ele un rău neprevăzut". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XI-a, VI, în *PSB*, vol. 17, p. 466)

### Ferirea de această patimă urâtă și demascarea ei

„Vorbirea cu două înțelesuri este cursa morții". (*Învățătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. II, 3, în *PSB*, vol. 1, p. 27)

„*Păziți-vă de profeții mincinoși, că vor veni la voi în haine de oi, dar pe dinăuntru sunt lupi răpitori* (*Matei* 7, 15).

Iată, în afară de câini și porci, altfel de dușmani, mai cumpliți decât aceia. Pe câini și pe porci îi recunoaște și-i vede toată lumea, dar pe aceștia nu. Sunt ascunși. De aceea ne-a poruncit să ne ținem departe de câini și de porci, dar pe profeții mincinoși să-i cercetăm cu deosebită grijă, pentru că nu-i cu putință să-i cunoaștem de la primul lor atac. De aceea a și spus: *Păziți-vă*, tocmai pentru a-i cunoaște mai bine". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXIII, VI, în *PSB*, vol. 23, p. 302)

„Domnul înțelege aici prin: *profeți mincinoși* nu pe eretici, ci pe oamenii cu viața stricată, care-și pun masca virtuții și pe care majoritatea oamenilor obișnuiesc să-i numească oameni falși. De aceea a și adăugat, zicând:

930. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Duhul Sfânt, locuind în cineva, îl face templu al lui Dumnezeu. Dar acela e totodată lăcaș al Tatălui și al Fiului. Căci Duhul nu e decât în cel unit cu Fiul, peste Care Se odihnește. Cel ce crede în Hristos, că e Fiul lui Dumnezeu și Tatăl și are pe Duhul odihnind în El, este lăcaș sau templu al Sfintei Treimi, întipărit de iubirea dintre Persoanele Sfintei Treimi și, ca atare, iubind și el pe Tatăl cu iubirea Fiului, peste Care se odihnește iubirea Tatălui, în Persoana Sfântului Duh". (nota 191, p. 111)

931. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai Duhul de Fiu al lui Hristos ne dă simțirea că avem pe Hristos ca Fiu în noi. Prin Duhul se naște în noi sensibilitatea pentru prezența Fiului Tatălui în noi". (nota 192, p. 111)

*După roadele lor îi veți cunoaște* (*Matei* 7, 16).

De multe ori găsești între eretici și oameni cu viață curată; dar printre profeții mincinoși, niciodată.

– Dar dacă și printre eretici sunt fățarnici?

Pot fi demascați cu ușurință. Calea pe care ne-a poruncit Hristos să mergem este grea și obositoare prin natura ei; fățarnicii, însă, nu vor să se obosească, ci vor numai să arate lumii că se osebesc. De aceea pot fi ușor demascați. (...)

Uită-te la blândețea lui Hristos! N-a spus: Pedepsiți-i, ci: Căutați să nu fiți vătămați de ei, ca nu cumva să cădeți din neluare aminte în mâinile lor.

Apoi, ca să nu spui că nu-ți este cu putință să-i recunoști pe unii ca aceștia, Domnul îți dă iarăși o pildă din viața de toate zilele, grăind așa:

*Oare se culeg struguri din spini sau smochine din ciulini? Astfel orice pom bun face roade bune, iar pomul rău face roade rele. Nu poate pomul bun să facă roade rele, nici pomul rău să facă roade bune* (*Matei* 7, 16-18).

Cu alte cuvinte, Hristos spune așa: *În astfel de oameni nu găsești nici blândețe, nici dulceață; sunt oi numai la piele; de aceea și pot fi recunoscuți ușor*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXIII, VI, în *PSB*, vol. 23, pp. 303-304)

## DUȘMĂNIA

### Dușmănia pricinuiește rău mai ales celui ce o îmbrățișează

„(...) află că nu faci dușmanului tău atâta rău cât ție". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVI, X, în *PSB*, vol. 23, p. 215)

### Consecințele nimicitoare de suflet ale acesteia

„(...) aceia care se vor fi hotărât să-I fie potrivnici și dușmani (lui Constanin cel Mare – n.n.)[932] nu vor lucra decât spre nimicirea propriilor lor suflete". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea I, 3.1, în *PSB*, vol. 14, p. 64)

### „Fă de rușine dușmănia!"

„(...) dar trebuie ajutat și dușmanul, ca să nu-ți mai fie dușman; că ajutorul dat atrage bunăvoința și risipește vrăjmășia". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XIX, 102.4, în *PSB*, vol. 5, p. 164)

„Fă de rușine dușmănia și arunc-o cât mai departe, dar laudă dragostea și însușește-ți-o!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XII-a, X, în *PSB*, vol. 17, pp. 478-479)

„Să arătăm dușmanilor noștri dragostea poruncită de Hristos, ca să fim asemenea Tatălui nostru celui din ceruri! Și-i vom pune capăt, dacă ne aducem aminte de propriile păcate, dacă cercetăm cu toată luarea aminte de propriile noastre păcate". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIX, IX, în *PSB*, vol. 23, pp. 258-259)

---

932. Dar și fiecărui om, în gneral. (n.n.)

# EDUCAȚIA

## Educația copiilor

„Mărturisim că pedagogia este o bună conducere a omului spre virtute încă din timpul copilăriei sale". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. V, 16.1, în *PSB*, vol. 4, p. 175)

„Cei buni nu sunt buni prin natură, ci ajung buni prin instrucție și învățătură, ca doctorii și căpitanii de corăbii". (Clement Alexandrinul, *Stromate*, I, cap. VI, 34.1, în *PSB*, vol. 5, p. 29)

„*Tu îl vei bate cu varga, dar vei izbăvi sufletul lui de moarte* (*Proverbele lui Solomon* 23, 13). Așadar este bătut trupul, ca să fie vindecat sufletul; este omorât păcatul, ca să trăiască dreptatea". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a IX-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 439)

„Nu mic este folosul sădirii în sufletele tinerilor a unei oarecare înrudiri și obișnuințe cu virtutea, pentru că din pricina frăgezimii vârstei, învățăturile unor astfel de oameni se înfig adânc și rămân pentru totdeauna". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XXII-a către tineri, III, în *PSB*, vol. 17, p. 570)

„*Și fiii lui Eli (preotul)* – spune (Scriptura) – *erau netrebnici* (*1 Regi* 2, 12). Așadar, fiindcă tatăl lor nu se comporta față de ei mai aspru, în timp ce ei erau astfel, a provocat o atât de mare mânie în răbdarea lui Dumnezeu, încât, când s-au răsculat cei de alt neam (filistenii), fiii lui au fost uciși de aceia, în război, într-o singură zi, iar întreg poporul a fost biruit și mulți dintre ei au fost uciși; dar s-au întâmplat cu chivotul legii sfinte a Domnului lucruri care nu au mai fost auzite vreodată înainte; adică chivotul, pe care nu era permis să-l atingă nici israeliții, nici chiar toți preoții totdeauna; chivotul, care nu era posibil să fie așezat în loc obișnuit, să fie transportat de către cei nepioși în diferite părți și să fie plasat nu în cele sfinte, ci în temple idolatre. Din aceste lucruri putem să înțelegem cât de mare s-a întâmplat să fie râsul și batjocura celor de alt neam (filistenii) chiar și împotriva numelui lui Dumnezeu. În afară de acestea se arată că însuși Eli a avut un sfârșit vrednic de toată mila, după ce în prealabil a primit amenințarea că și descendenții lui vor fi îndepărtați de la demnitatea preoțească, lucru care s-a și întâmplat.

Mari nenorociri s-au întâmplat poporului. Asemenea (nenorociri) a suferit tatăl pentru nelegiuirea copiilor lui, deși el în viața lui n-a fost acuzat vreodată pentru ceva; și n-a suportat să fie liniștit pentru ei, ci adesea îi îndemna să nu rămână în păcatele lor, spunând: Nu, copiii mei, nu; nu sunt bune veștile pe care le aud despre voi, și fiindcă creștea mai tare mărimea păcatului, le-a înfățișat mai îngrozitoare primejdia, zicând: Că de va greși omul față de alt om, atunci se vor ruga pentru el lui Dumnezeu; iar de va păcătui cineva față de Domnul, atunci cine va mijloci pentru el? Totuși, nenorocirile arătate (mai înainte) s-au întâmplat, fiindcă el n-a dovedit zelul cuvenit împotriva lor". (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt despre judecata lui Dumnezeu*, cap. V, VI, în *PSB*, vol. 18, pp. 80-81)

„Să nu ne străduim, dar, să adunăm bani, ca să-i lăsăm copiilor noștri, ci să-i învățăm virtutea și să chemăm peste ei binecuvântarea lui Dumnezeu. Aceasta, aceasta e cea mai mare bogăție, aceasta e bogăția cea nespusă, cea necheltuită, care sporește în fiecare zi bogăția noastră. Nimic nu-i egal cu virtutea, nimic nu-i mai puternic decât ea. Chiar de mi-ai vorbi de demnitate de împărat, de cel cu coroana pe cap! Dacă nu e virtuos, va fi mai ticălos decât un om îmbrăcat în zdrențe. La ce poate folosi diadema sau porfira dacă-i lipsit de virtute? Crezi, oare, că Stăpânul se uită la deosebirea de dregătorii? Crezi, oare, că ține seamă de strălucirea persoanelor? Nu! Cel care n-a dobândit aici pe pământ îndrăznire către El, nu va avea parte nici pe lumea cealaltă de cinste și de îndrăznire.

Lucrul acesta să-l urmărim cu toții. Să învățăm pe copii noștri să pună virtutea mai presus de orice și să socotească bogăția o nimic. Aceasta, da, aceasta este adeseori piedică în calea virtuții, când tânărul nu știe să se folosească de bani cum trebuie. Și după cum copii cei mici adeseori se rănesc când umblă cu cuțite sau săbii, pentru că nu știu să le folosească cum trebuie - de aceea mamele nici nu-i lasă să pună mâna pe ele - tot așa și tinerii cad în mari primejdii, când primesc moștenire de averi și nu vor să le întrebuințeze așa cum trebuie. Cu ele își adună povară de păcate. Din ele se nasc desfătările, plăcerile rușinoase și nenumărate rele. Nu vreau să spun că averile-s de vină, ci că de vină sunt cei care moștenesc averile și nu știu cum să se folosească cum trebuie de ele". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LXVI, IV, în *PSB*, vol. 22, p. 329)

„Vă rog, să întindeți mână de ajutor copiilor voștri, ca să nu fim pedepsiți și pentru păcatele săvârșite de ei. Nu știți, oare, ce a pățit preotul Eli, că n-a îndreptat cum se cuvine păcatele copiilor lui? (*1 Regi* 4, 18-19). După cum un doctor nu vindecă o rană dacă întrebuințează plasture în loc de cuțit, când rana are nevoie de cuțit, tot așa și preotul acela a primit aceeași pedeapsă ca și copiii lui, pentru că s-a purtat cu ei cu multă blândețe, în loc să-i pedepsească pe măsura păcatelor lor.

Să ne temem, vă rog, de această pildă! Iar dacă avem copii să ne îngrijim de creșterea lor." (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LIX, V, în *PSB*, vol. 22, p. 263)

„Ascultă cum se îngrijea Iov de creșterea copiilor lui! Nu-i răsfăța peste măsură, așa cum facem noi, ci le cerea să aibă viață desăvârșită. Dacă aducea jertfe pentru păcatele neștiute ale copiilor lui (*Iov* 1, 5), gândește-te ce judecător aspru era al faptelor lor știute!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXXIII, VI, în *PSB*, vol. 23, p. 416)

„Un tânăr, de a cărui educație nu te ocupi este ca un pământ ințelenit pe care cresc mulți spini. Să aruncăm, dar, asupra tinerilor focul Duhului Sfânt, să ardem dorințele lor rele, să întoarcem brazdele ogorului sufletului lor și să-i facem gata de a primi sămânța. Să arătăm lumii pe tinerii noștri mai cuminți și mai înțelepți decât bătrânii păgânilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLIX, V, în *PSB*, vol. 23, pp. 576-577)

„Și doar nu este o artă mai mare ca aceasta. Care artă poate fi egală cu arta de a educa sufletul copilului, de a-i forma mintea tânărului? Cel care practică această artă trebuie să fie mai priceput și mai talentat decât un pictor și decât un sculptor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LIX, VII, în *PSB*, vol. 23, p. 695)

„Cea dintâi mare este marea vârstei copilăriei, care e tare agitată din pricina neștiinței, a ușurătății și a nestatorniciei. De aceea punem copiilor și dascăli, ca aceștia, prin purtarea lor de grijă, să dea firii ceea ce-i lipsește, întocmai ca pe mare, prin meșteșugul conducerii corăbiei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXI, V, în *PSB*, vol. 23, p. 924)

„Părinții trebuie să ne învețe lucrurile cele mai frumoase. Iar dacă învățătorii sunt leneși și nepăsători, ba mai mult, dacă s-au făcut sminteală copiilor, călăuzitori și învățători spre cele urâte, vor suporta pedeapsa cea mai grea, ca unii ce-și strică rodurile lor proprii și îi aruncă în gropile pierzaniei, când trebuiau să și moară pentru ei[933]. Căci și aceasta o pune firea ca lege părinților". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a șaptea, în *PSB*, vol. 38, p. 242)

„Mamelor, alăptați-vă copiii, iubiți-i! Rugați-vă pentru ei să fie ani mulți pe pământ, nu în pământ, ci pe pământ, cu toate că nimic n-are viață lungă pe acest pământ. Chiar ceea ce este îndelungat este de fapt scurt și repede trecător. Îndemnați-i să ia mai degrabă crucea Domnului decât să iubească această viață". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXIII-a, 108, în *PSB*, vol. 53, p. 269)

„Unde capul este bolnav nu există nimic sănătos și în general niciun mădular nu-și îndeplinește slujba unde nu există partea principală. În casa sa stăpânul este ca și capul unui trup, și viața lui este normă de viețuire pentru toți. Cel mai mare neajuns în această treabă este faptul că toți urmează cu mai mare plăcere ce este depravat și mai ușor o rea educație îi strică pe cei buni decât îndreaptă una bună pe cei răi". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a VII-a, IV, 19, în *PSB*, vol. 72, p. 301)

## Educația religioasă a copiilor

„Să nu iei mâna ta de pe fiul tău sau de pe fiica ta, ci să-i înveți din tinerețe frica de Dumnezeu". (*Învățătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. IV, 9, în *PSB*, vol. 1, p. 29)

„Copiii noștri să aibă parte de creșterea cea întru Hristos; să învețe ce putere are smerenia înaintea lui Dumnezeu și ce poate dragostea curată în fața lui Dumnezeu; să învețe că bună și mare este frica de Dumnezeu și că mântuie pe toți cei care trăiesc cu cuvioșie în Dumnezeu, cu cuget curat". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I)*, cap. XXI, în *PSB*, vol. 1, p. 65)

„Să întorci pe copiii tăi, care au păcătuit față de Domnul și față de părinții lor. Dar pentru că-ți iubeai copiii, nu i-ai sfătuit, ci i-ai lăsat să se strice tare; de asta s-a mâniat pe tine Domnul". (Herma, *Păstorul*, Vedenia I, în *PSB*, vol. 1, p. 275)

---

933. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iubirea părinților față de copii, deci și a copiilor față de părinți, trebuie să meargă chiar până la moarte. Dar aceasta nu se opune îndemnului lui Hristos ca omul să-L iubească pe El mai mult decât pe părinți și viceversa. Dar numai dacă prin această jertfire se arată următori lui Hristos, care și El S-a jertfit pentru noi". (nota 261, p. 242)

„Ai curaj și întărește casa ta. După cum fierarul, ciocănind lucrul lui, face din el ce voiește, tot așa și cuvântul cel drept, spus în fiecare zi, biruie orice răutate. Nu înceta, dar, a-ți sfătui copiii tăi. Știu că dacă se vor pocăi din toată inima lor, vor fi înscriși în cărțile vieții împreună cu sfinții". (HERMA, *Păstorul*, Vedenia I - 3, 2, în *PSB*, vol. 1, p. 275)

„Pe tineri să-i învățăm învățătura lui Dumnezeu". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromate*, stromata a IV-a, cap. XVII, 108.1, în *PSB*, vol. 5, p. 283)

„Copiii noștri să aibă parte de învățătura lui Hristos; să învețe ce putere are smerenia înaintea lui Dumnezeu și ce poate dragostea curată în fața lui Dumnezeu; că frica de Domnul este bună și mare; mântuie pe toți cei ce trăiesc cu cuvioșie în Domnul, cu inimă curată". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XVII, 108.4, în *PSB*, vol. 5, p. 283)

„Însă adevărata moștenire bună și mântuitoare de suflet pe care le-a lăsat-o el, Constantin, fiilor săi a fost sămânța fricii de Dumnezeu". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea IV, 51.1, în *PSB*, vol. 14, p. 179)

„Să nu cauți să lași copiii pe pământ, ci să-i înalți la cer". (Sf. VASILE CEL MARE, *Prealabilă înfățișare ascetică*, Cap. II, în *PSB*, vol. 18, p. 58)

„A mâncat înainte de vreme? Să postească cea mai mare parte din zi. A fost surprins mâncând fără măsură sau necuviincios? În timpul mâncării fiind îndepărtat de cei care mănâncă, să fie constrâns să privească pe alții care mănâncă cum se cuvine, așa încât să se și pedepsească prin abstinență și să învețe (totodată) cuviința. A zis o vorbă nepotrivită, o insultă la adresa aproapelui, o minciună sau altceva din cele neîngăduite? Să se corijeze și prin post și prin tăcere". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 15, R. II, în *PSB*, vol. 18, p. 245)

„Încă și studiul științelor trebuie să fie acomodat scopului, așa încât ei să se folosească de numele cele din Scripturi și în locul poveștilor să li se expună istoria faptelor minunate, să fie instruiți în sentințele din Proverbe și să li se ofere premii pentru reținerea numelor și faptelor din acestea, ca să-și ajungă scopul cu plăcere și cu comoditate (recreare), fără suferințe și fără jigniri. Iar atenția spiritului și obiceiul de a nu se îngâmfa și-l vor însuși aceștia cu ușurință printr-o educație bună, dacă vor fi întrebați necontenit de către învățători unde le sunt gândurile și cu ce se ocupă în cugetele lor. Căci această naivitate (sinceritate) a vârstei, fără viclenie și incapabilă de minciună, trădează cu ușurință secretele sufletului, și ca să nu fie prins continuu de cele oprite, un tânăr de acest fel va fugi de sufletele absurde și se va rechema singur, fără încetare, de la acestea, temându-se de rușinea (ce i-ar aduce-o) darea lor pe față.

Așadar, trebuie ca sufletul să fie îndrumat spre practicarea faptelor bune îndată, de la început, când este încă ușor de format și fraged și, fiind moale ca ceara, primește cu ușurință formele care se presează asupra lui, așa încât, atunci când va veni rațiunea și puterea de a judeca, să înceapă drumul de la primele noțiuni și de la exemplele de pietate, care i-au fost predate, pentru ca rațiunea să arate (sugereze) ceea ce este folositor, iar obiceiul să îndrumeze cu ușurință spre săvârșirea binelui". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 15, R. III-IV, în *PSB*, vol. 18, pp. 245-246)

„Căci natura părinților este să se roage ca fiii lor să devină cât se poate mai buni și mai înțelepți, mai cinstiți și mai cumpătați, așa încât copiii să realizeze progrese, iar părinții să se mândrească prin raportarea către ei a virtuților copilului". (Sf. VASILE CEL MARE, *Constituțiile ascetice*, Cap. XXI, IV, în *PSB*, vol. 18, p. 510)

## EGALITATEA SEXELOR

„În ce privește sufletul, femeia este egală cu bărbatul; deci poate săvârși aceleași virtuți ca și bărbatul". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromate*, stromata a IV-a, cap. VIII, 60.1, în *PSB*, vol. 5, p. 263)

## EPISTOLELE ȘI BUCURIA ADUSĂ PRIN INTERMEDIUL LOR

„Dacă cuvioșia ta[934] ar putea să-și dea seama cam cât de mare e bucuria ce-mi face ori de câte ori îmi scrii, atunci sigur că n-ai lăsa să treacă niciun prilej să nu-mi trimiți vreo epistolă, ba le vei și provoca, înțelegând astfel de prilejuri, întrucât știi ce răsplată pregătește Atotbunul Dumnezeu pentru astfel de cazuri de întărire sufletească a celor întristați". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 57, II, în *PSB*, vol. 12, p. 224)

„Iată câtă desfătare gust chiar și numai din cititul epistolelor Tale! Și aceasta pentru că bunătatea care se desprinde din inima ta[935] e mereu prisositoare". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 57, în *PSB*, vol. 12, p. 225)

## EREDITATEA

„Dar dacă suntem cu mintea trează, nu ne pot vătăma cu nimic nenorocirile venite peste noi din pricina păcatelor strămoșilor noștri. Ele rămân doar niște nume. Cel dintâi-zidit din pricina călcării de poruncă, a adus pe pământ moartea și o viață chinuită și plină de dureri; Ham a adus robia. După venirea Stăpânului Hristos, însă, putem, dacă vrem să facem ca aceste rele să fie numai niște simple nume". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia XXIX, VII, în *PSB*, vol. 21, p. 375)

„Vezi-mi iarăși și din aceste cuvinte că păcatele înaintașilor noștri nu aduc nicio vătămare firii noastre. Ninevitenii aceștia, care, prin pocăința lor, au atras asupră-le iubirea de oameni a lui Dumnezeu și au schimbat hotărârea Stăpânului, aceștia au avut mai întâi strămoș pe Ham, cel care a batjocorit pe tatăl său, apoi au avut strămoș pe Nevrod, om tiran și mândru, care a avut de urmaș pe Asur. Se spune că au fost poate printre și alții răi și stricați, care au dus o viață urâtă și păcătoasă, care s-au dedat la beții, la râs, la petreceri și vorbe pline de rușine; dar pentru că ninevitenii s-au hotărât să se pocăiască cu adevărat, păcatele strămoșilor nu i-au vătămat cu nimic, dimpotrivă, au atras asupra lor atât de mult ajutorul cel de sus, că până azi se cântă fapta pocăinței lor.

---

934. Adresantul acestei epistole este Pergamios, probabil un fost coleg de școală de-al Sfântului Vasile. (n.n.)

935. Sfântul Vasile îi scrie episcopului Meletie, care se afla în exil în ținuturile muntoase ale Armeniei Mici. (n.n.)

Să mergem, dar și noi pe urmele ninevitenilor. Să știm că nici păcatele strămoșilor nu ne vatămă dacă voim să fim cu mintea trează, dar nici virtutea lor nu ne poate fi de folos, dacă ne trândăvim; să ne străduim mult să facem fapte de virtute și să avem voință, plină de înțelepciune, ca să ne bucurăm de binecuvântarea lui Sim și Iafet și să scăpăm de blestemul și robia venită peste Ham. Să fim liberi, să nu ajungem robii păcatului; să dobândim adevărata libertate, ca să avem parte de bunătățile cele nespuse". (Sf. IOAN GURĂ de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIX, VIII, în *PSB*, vol. 21, p. 379)

„Ai văzut că virtutea sau păcatul nu stă în firea noastră, ci în voința noastră? Iată, în ce privește firea, și patriarhul Avraam și Nahor erau frați, dar în ceea ce privește voința lor nu erau frați. Nahor a rămas tot în rătăcire, deși fratele său ajunsese la o atât de mare virtute; Avraam, însă, prin faptele lui, arăta tuturor că sporește zi de zi în virtutea după Dumnezeu". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia XXXI, VI, în *PSB*, vol. 21, p. 405)

„Un om care caută virtutea nu va putea fi vătămat cu nimic, chiar dacă strămoșul lui a fost de alt neam, chiar dacă a fost desfrânat, chiar dacă a avut alte păcate. Dacă pe un stricat, întors pe calea cea dreaptă, nu poate să-l facă de râs viața lui de mai înainte, cu atât mai mult nu va putea face de rușine păcătoșenia părinților pe un om virtuos, născut dintr-un desfrânat și o adulteră". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia III, II, în *PSB*, vol. 23, p. 39)

„Nu-i cu putință, da, nu-i cu putință să te socoți virtuos sau păcătos, strălucit sau neînsemnat, pe temeiul virtuții sau viciului strămoșilor tăi; iar dacă e nevoie, am să spun ceva și mai ciudat: acela-i mai strălucit care ajunge bun fără să aibă strămoși străluciți". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia III, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 42)

„(...) răutatea celuilalt neam, care păstra în sine sămânța nelegiuirii transmisă de la strămoșul său". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „A doua convorbire cu părintele Serenus", Cap. XXI, 3, în *PSB*, vol. 57, p. 447)

# ERETICII

## Cine sunt ereticii?

„Oricine nu mărturisește că Iisus Hristos a venit în trup, este antihrist (*1 Ioan* 4, 2-3; *2 Ioan* 7); cel care nu mărturisește mărturia crucii, este de la diavol, iar cel care întoarce cuvintele Domnului spre poftele sale și spune că nu-i nici înviere, nici judecată, acela este primul născut al lui satana". (Sf. POLICARP AL SMIRNEI, *Epistola către filipeni*, cap. VII, în *PSB*, vol. 1, p. 253)

## Ereticii au fost numiți după numele născocitorului ereziei pe care au îmbrățișat-o

„Căci, deși dascălii noștri au fost fericiții apostoli și ei au slujit Evanghelia Mântuitorului, totuși nu de la ei ne-am numit și suntem creștini, ci de la Hristos. Iar cei ce-și au de la alții începutul credinței pe care o țin, pe drept cuvânt au și numele de

la ei, stând sub ascultarea lor". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, II, în *PSB*, vol. 15, p. 158)

„Noi toți fiind și numindu-ne creștini de la Hristos, odinioară a fost scos dintre noi Marcion, care a născocit o erezie. Și cei ce au rămas cu cei ce l-au scos pe acela, au rămas creștini. Iar cei ce au rămas cu Marcion nu s-au mai numit creștini, ci marcioniți. Așa și Valentin și Vasilide și Maniheu și Simon Magul au dat celor ce i-au urmat numele lor. Și unii se numesc valentinieni, alții vasilinieni, alții manihei, alții simonieni, și alții frigieni, de la Frigia, și novațieni de la Novat". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, II-III, în *PSB*, vol. 15, p. 158)

## Ferirea de comuniunea ereticilor și schismaticilor

„Am aflat că au trecut pe la voi unii care aveau o învățătură rea. Pe aceștia nu i-ați lăsat să semene între voi; v-ați astupat urechile, ca să nu primească cele semănate de ei". (Sf. IGNATIE TEOFORUL, *Epistole*, „Către efeseni", cap. IX, 1, în *PSB*, vol. 1, p. 192)

„Așadar, vă rog, nu eu, ci dragostea lui Iisus Hristos: Folosiți numai hrană creștină! Depărtați-vă de buruiana străină, care este erezie!

Că ereticii, pentru a părea vrednici de crezare, amestecă pe Iisus Hristos cu propriile lor gânduri, întocmai ca cei care dau băuturi otrăvitoare amestecate cu miere și vin; cel care nu știe, ia cu plăcere băutura otrăvitoare și moare din pricina acelei rele dulceți.

Feriți-vă de unii ca aceștia! Și veți reuși, dacă nu vă mândriți și nu vă despărțiți de Iisus Hristos Dumnezeu, de episcop și de poruncile Apostolilor.

Cel care se află înlăuntrul lăcașului altarului este curat; cel care este în afară de altar nu-i curat; cu alte cuvinte, cel care face ceva fără episcop, fără preoți și fără diaconi, acela nu are conștiința curată.

Nu spun cu asta că am aflat așa ceva despre voi, ci vreau să vă feresc de mai înainte, pentru că vă iubesc și pentru că prevăd cursele diavolului". (Sf. IGNATIE TEOFORUL, „Către tralieni", cap. VI, 1-2, cap. VII, 1-2, cap. VIII, 1, în *PSB*, vol. 1, p. 206)

„Fiți surzi, dar, când cineva vă vorbește altceva decât de Hristos, Cel din neamul lui David, Cel din Maria, Care cu adevărat s-a născut, a mâncat și a băut, Care cu adevărat a fost prigonit pe timpul lui Ponțiu Pilat, Care cu adevărat a fost răstignit și a înviat în văzul celor cerești, al celor pământești și al celor de dedesubt, Care cu adevărat a înviat din morți, înviindu-L pe El Tatăl Lui; după asemănare, Tatăl Lui ne va învia în Hristos Iisus și pe noi, care credem în El, fără de Care nu avem viața cea adevărată". (Sf. IGNATIE TEOFORUL, „Către tralieni", cap. IX, 1-2, în *PSB*, vol. 1, p. 207)

„Fugiți, dar, de vlăstarele cele rele, care dau naștere la rod purtător de moarte, din care, dacă gustă cineva, moare îndată. Aceștia nu sunt sădire a Tatălui.

Dacă ar fi, s-ar arăta ramuri ale crucii, iar rodul lor ar fi nestricăcios". (Sf. IGNATIE TEOFORUL, „Către tralieni", cap. XI, 1-2, în *PSB*, vol. 1, p. 207)

„Feriți-vă de buruienile rele, pe care nu le cultivă Hristos, pentru că nu sunt sădite de Tatăl (*Matei* 15, 13).

Nu grăiesc aşa pentru că am găsit dezbinare la voi; dimpotrivă, curăţie. Că toţi câţi sunt ai lui Dumnezeu şi ai lui Iisus Hristos sunt cu episcopul; şi toţi câţi se vor pocăi şi vor veni la unitatea Bisericii, vor fi şi ei ai lui Dumnezeu, ca să fie vii după Iisus Hristos.

*Nu vă înşelaţi*, fraţii mei, dacă cineva se duce după cel ce dezbină *nu va moşteni Împărăţia lui Dumnezeu* (*1 Corinteni* 6, 9, 10). Dacă cineva umblă în învăţături străine, acela nu este în acord cu patimile lui Hristos.

Căutaţi, dar, să participaţi la o singură euharistie; că unul este trupul Domnului nostru Iisus Hristos şi unul este potirul spre unirea cu sângele Lui; unul este jertfelnicul, după cum unul este episcopul împreună cu preoţii şi diaconii, cei împreună cu mine robi; pentru ca ceea ce faceţi, s-o faceţi după Dumnezeu". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către filadelfieni", cap. III, 1-3, cap. IV, 1, în *PSB*, vol. 1, p. 215)

„Vă dau, iubiţilor, aceste sfaturi, cu toate că ştiu că şi voi gândiţi la fel ca mine. Dar vreau să vă feresc de fiarele cele cu chip de om, pe care nu numai că nu trebuie să-i primiţi, dar, dacă e cu putinţă, nici să vă întâlniţi cu ei, ci numai să vă rugaţi pentru ei, poate că se vor pocăi, lucru greu însă". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către smirneni", cap. IV, 1, în *PSB*, vol. 1, p. 220)

„Cu ce îmi e de folos unul, dacă mă laudă pe mine, dar huleşte pe Domnul meu, mărturisind că El nu-i purtător de trup? Cel care nu mărturiseşte asta, Îl tăgăduieşte desăvârşit şi este purtător de cadavru.

N-am socotit cu cale să scriu numele lor, pentru că sunt numele unor necredincioşi. Dar nici mie să nu-mi fie a-i pomeni, până nu se vor pocăi, crezând în patimile Lui, care sunt învierea noastră". (Sf. Ignatie Teoforul, „Către smirneni", cap. V, 2-3, în *PSB*, vol. 1, p. 221)

„Se cuvine, dar, să vă depărtaţi de unii ca aceştia şi să nu vorbiţi cu ei nici în particular, nici în public; să ne ţinem strâns de profeţi şi mai ales de Evanghelie, în care patimile ne sunt arătate, iar învierea se împlineşte. Fugiţi de dezbinări, că ele sunt începutul relelor". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către smirneni", cap. VII, în *PSB*, vol. 1, p. 221)

„Întâlnindu-se odată Marcion, de la care-şi trag numele cei ce se cheamă marcioniţi, cu Sfântul Policarp, căruia i-a zis: *Mă cunoşti, Policarpe?*, acesta i-a răspuns lui Marcion: *Cunosc, cunosc pe întâiul născut al satanei*". (*Actele martirice*, „Martiriul Sfântului Policarp – episcopul Smirnei", XXII, 3, în *PSB*, vol. 11, p. 42)

„Cât despre Irineu, după ce expune în prima carte a lucrării *Contra ereziilor* câteva din amăgirile secrete şi dezgustătoare ale aceluiaşi Cerint, în cartea a III-a transmite o istorie care nu se poate uita şi pe care a auzit-o de la Policarp, şi anume: Într-o zi apostolul Ioan întrase într-o baie să se spele. Auzind însă că Cerint se afla înăuntru, fugi îndată de acolo grăbindu-se spre uşă întrucât nu răbda să se afle sub acelaşi acoperământ cu el, sfătuind şi pe ceilalţi care mai erau cu el şi zicând: *să ieşim de aici, nu cumva să se dărâme baia peste noi, întrucât Cerint, duşmanul adevărului, se află şi el aici înăuntru* (Sf. Irineu, *Contra ereziilor* III, 4)". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a treia, XXVIII, 6, în *PSB*, vol. 13, p. 131)

„Marcion când a întâlnit odată pe Policarp și întrebându-l: *mă cunoști, Policarpe?*, la care acesta i-a răspuns: *Da, cunosc, cunosc pe cel întâi născut al satanei!* (*Tit* 3, 10-11). Atât de mult se fereau apostolii și ucenicii lor de cei ce falsificau adevărul, încât nu voiau nici măcar să înceapă cu ei vreo conversație, după cuvântul Apostolului: *de omul eretic după întâi și a doua mustrare, depărtează-te, știind că unul ca acesta s-a abătut și a căzut, fiind singur de sine osândit*". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a patra, XIV, 7, în *PSB*, vol. 13, p. 158)

„În timp ce pe lângă Pavel[936] – așa se numea omul – se aduna o mulțime foarte mare de oameni nu numai dintre eretici, ci și dintre ai noștri, din pricina adâncii lui învățături, totuși Origen nu s-a învoit niciodată să se roage împreună cu el, ci păstra încă din tinerețe regula de credință a Bisericii, pe când pentru învățăturile eretice simțea – cum zice el însuși undeva în scrierile sale – un fel de dezgust". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a șasea, II, 14, în *PSB*, vol. 13, p. 226)

„Mirându-mă foarte de nerușinarea ereticilor, am văzut că nimic nu se potrivește așa de mult a spune despre ei decât cuvântul Apostolului: *De omul eretic, după întâia și a doua mustrare, depărtează-te, știind că unul ca acesta s-a abătut și, căzând în păcat, se osândește singur* (*Tit* 3, 10). Căci având mintea stricată nu întreabă ca să se convingă, nici ca să se răzgândească, ci se informează din pricina celor înșelați de el, ca nu cumva tăcând să fie disprețuit de ei". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, „Către același episcop Serapion", I, în *PSB*, vol. 16, p. 87)

„Minunat era (Cuviosul Antonie – n.n.) și în credință și evlavie. Căci nu voia să fie în comuniune cu schismaticii meletieni, cunoscând viclenia și apostazia lor de la început; nici cu maniheiștii sau cu alți eretici nu vorbea prietenește, ci doar îi îndemna să-și schimbe gândurile și să se întoarcă la dreapta credință. Socotea și spunea că prietenia și convorbirea cu ei[937] aduce vătămare și pierzanie sufletului. Era scârbit și

---

936. Întrucât averea tatălui său care a murit martir, fusese confiscată de vistiernicii împărăției, Origen a fost nevoit să sufere împreună cu ai săi de cele necesare vieții. Dar Dumnezeu i-a făcut parte de purtarea Lui de grijă prin aceea că a găsit înțelegere și sprijin la o femeie, foarte bogată și de neam foarte ales, dar care mai purta de grijă și unui vestit conducător al ereticilor din Alexandria și care se trăgea din Antiohia. Pe pe Pavel îl luase numita femeie ca pe un fiu adoptiv și-i purta de grijă în chip deosebit. Origen era nevoit acum să trăiască laolaltă cu acest om – amănunte din cap. 13 al acestei opere. (n.n.)

937. Părinții din vechime îi sfătuiau pe creștini să evite atât de convorbirea cu ereticii, cât și citirea sau achiziționarea cărților acestora. Referitor la aceasta, în *Limonariu* ni se istorisește de-a avvei Chiriac din Lavra lui Calamon și despre cele două cărți ale nelegiuitului Nestorie: „Ne-am dus odată la avva Chiriac, preotul lavrei lui Calamon de lângă sfântul râu Iordan, și ne povestea zicând: Într-o noapte, văd în vis o femeie vrednică de respect, îmbrăcată în porfiră, împreună cu doi bărbați sfințiți și cinstiți, că stă la ușa chiliei mele. Am luat pe femeie drept Sfânta noastră Născătoare de Dumnezeu, iar pe cei doi bărbați care erau cu ea, Sfântul Ioan Teologul și Sfântul Ioan Botezătorul. Am ieșit afară din chilie și i-am rugat să intre înăuntru ca să facă o rugăciune în chilia mea. Femeia însă n-a vrut. Și m-am rugat mult timp stăruitor de dânsa, spunându-i: Să nu mă întorc rușinat și înfruntat, și multe altele. Când ea a văzut că stărui încă în cererea mea, mi-a răspuns cu asprime, zicând:Ai în chilia ta pe dușmanul meu. Cum vrei dar să intru? După ce a spus aceste cuvinte, a plecat.Când m-am deșteptat, am început să mă vaiet și să mă gândesc dacă n-am păcătuit cu ceva în mintea împotriva ei, căci nu era altcineva în chilie decât numai eu. Deși m-am chinuit multă vreme, totuși nu m-am găsit vinovat cu nimic față de ea. Văzându-mă învăluit de tristețe, am luat o carte să citesc, ca prin citit să-mi îndepărtez tristețea. Cartea pe care am luat-o era a lui Isihie, preotul Ierusalimului. Când am deschis cartea, găsesc scrise la sfârșitul ei două cuvântări ale nelegiuitului Nestorie. Îndată am cunoscut că acesta era dușmanul Stăpânei noastre, Sfânta Născătoare de Dumnezeu. Atunci m-am sculat și am plecat și am dat cartea celui care mi-o împrumutase și i-am spus:Ia-ți, frate, cartea! N-am avut atâta folos din ea câtă pagubă,

de erezia arienilor și poruncea tuturor ca nici măcar să nu se apropie de ei și să nu-și însușească credința lor rătăcită. Venind odată la el unii care sufereau de boala ariană, cercetându-i și cunoscând necredința lor, i-a alungat din munte, spunând că cuvintele lor sunt mai rele ca otrava". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXVII, în *PSB*, vol. 16, pp. 231-232)

„Să n-aveți nicio legătură cu schismaticii, nici cu arienii eretici. Căci știți cum i-am făcut și eu de rușine pentru erezia lor dușmană lui Hristos și străină de dreapta credință. Siliți-vă mai degrabă să vă uniți mai întâi cu Hristos și apoi cu sfinții, ca după moarte să vă primească și ei în corturile veșnice, ca pe niște prieteni și cunoscuți[938]. Gândiți-vă la aceasta, cugetați la aceasta!" (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XC, în *PSB*, vol. 16, p. 243)

„Oare nu se cuvine să se asemene scrierile ereticilor lipsiți de evlavie și speculația înșelătoare a dogmelor elinilor cu mărăcinii din munți și de pe ogoare? Căci ce folos au sufletele oamenilor din acelea, sau mai bine zis ce vătămare nu aduc ele celor ce voiesc să le primească în minte? Deci așa cum mărăcinele e numai hrană focului și mâncare flăcării, la fel dogmele deșarte ale celor rătăciți și poveștile băbești ale slujitorilor la idoli ne aprind flăcările veșnice. Dar spicele și grâul sunt o hrană domestică bună pentru oameni și foarte necesară și de folos. Căci ele ne țin în viață. Ele sunt chipul (tipul) dogmelor adevărului, prin care cei ce am crezut ne hrănim cu pâinea cea vie și adevărată, cu Hristos. Iar țarină netedă și lină le este celor ce știu să umble drept prin ea, de-Dumnezeu-însuflata Scriptură. *Căci toate sunt netede celor ce înțeleg și drepte celor ce află cunoștința* (*Proverbele lui Solomon* 8, 9)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, cartea a șaptea, în *PSB*, vol. 38, p. 251)

„Să se păzească cei ce voiesc să se ferească de corupere, să nu iasă din cortul părintesc, adică din casa lui Dumnezeu[939], nici să nu se amestece în turmele celor de alt neam, sau ale celor cu alte cugetări". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, cartea a cincea, 5, în *PSB*, vol. 39, p. 187)

„Căci a zis Sfânta Scriptură: *Oricare om dintre fiii lui Israel, care va junghia vițel sau oaie sau capră din tabără, sau afară de tabără și nu le va aduce la ușa cortului mărturiei, ca să aducă darul Domnului înaintea cortului Domnului, se va socoti ca un vărsător de sânge și sufletul acela va fi nimicit din popor* (*Leviticul* 17, 3-4).

---

și i-am povestit cele întâmplate. El, plin de zel, a rupt îndată din carte cele două cuvântări ale lui Nestorie, și le-a pus pe foc, zicând: Să nu rămână în chilia mea vrăjmașul Stăpânei noastre, Sfintei Născătoarea de Dumnezeu și pururea Fecioara Maria" (*cf.* IOAN MOSHU, *Limonariu sau Livada duhovnicească*, pp. 60-61). (n.n.)

938. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Împărăția cerurilor nu constă numai într-o comuniune iubitoare cu Hristos, ci și cu toți cei ce au crezut în El. Dar așa cum trebuie să cultivăm încă de aici iubirea pentru Hristos ca să fim obișnuiți cu ea când vom trece din viața aceasta, așa trebuie să cultivăm și iubirea și respectul față de toți semenii noștri. Trebuie să creștem mai ales spre nivelul iubirii sfinților față de Hristos, care se arată și în iubirea lor de oameni. Trebuie să ne facem și noi capabili să răspundem aceste iubiri și să-i urmăm pilda, să ne obișnuim cu iubirea față de oameni. De altfel, încă de aici, dând atenție sfinților, ne putem îmbogăți cu cunoștința și cu râvna multor moduri de manifestare a iubirii lui Hristos de către oameni, potrivit cu unicitatea fiecărei persoane. Fiecare sfânt e un punct de iradiere a altei forme de iubire a lui Hristos și de putere care sporește râvna de a imita modul iubirii lui. Cinstirea sfinților nu ne desparte de Hristos, ci ne unește și mai mult cu El în iubire". (nota 65, p. 243)

939. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E de mare folos să rămâi în Biserică, adică între cei ce țin învățătura dreaptă a lui Hristos. Omul singur e ușor supus ispitei". (nota 314, p. 187)

Așadar e o nelegiuire și întinare ce cade sub osânda vărsării de sânge voința de-a se afla împreună cu ereticii în aceleași lăcașuri și de-a primi comuniunea cu ei. Căci cei ce aduc în afara cortului jertfa pentru păcat, nu săvârșesc jertfa sfântă în locurile sfinte". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, cartea întâi, în *PSB*, vol. 39, p. 381)

„Încă necunoscut graiul ereticilor se strecura ca un cancer înăuntrul Bisericii, pentru ca, punând stăpânire pe inima omului, să-l arunce pe acesta cu totul în moarte. Și dacă Domnul Savaot nu i-ar fi rupt lanțul pe care-l întinsese, meșteșugul unui rău atât de mare și pregătirea făcută cu iscusință ar fi târât în prăpastie inimile multor oameni simpli. Mintea omenească este atrasă ușor spre partea cea rea, fiindu-i mai ușor să zboare în larg decât să meargă cu trudă pe calea cea strâmtă". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, „Scrisoarea Papei Syriciu către Biserica din Mediolanum", 2, în *PSB*, vol. 53, p. 200)

„Să fie așadar anatematizați de noi și de toți, și să fie socotiți că fac negoț cu cuvântul adevărului. Căci învățătura apostolică zice: *Dacă cineva vă propovăduiește altceva decât ați primit, să fie anatema* (*Galateni* 1, 9). Anunțați așadar ca nimeni să nu cuminece cu ei; căci nu este nicio părtășie între lumină și întuneric (*2 Corinteni* 6, 14). Izgoniți-i pe aceștia departe de toți (oamenii); căci nu poate fi părtășie între Hristos și Veliar. Păziți-vă, frați întru har, să nu le scrieți și nici să nu primiți scrieri de-ale lor. Și străduiți-vă, voi preacinstiți frați și coslujitori, ca și cum, prezenți cu duhul în sinodul nostru, ați fost de acord și ați hotărât cu consimțământul vostru cele ce sunt recunoscute într-un glas de toți conslujitorii noștri de pretutindeni, laolaltă. Să-i respingem, însă și să-i aruncăm dincolo de marginile Bisericii universale". (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a IV-a, capitolul XXIV, în *PSB*, vol. 75, p. 148)

„Când partizanii lui Arie au lăsat turma fără păstorul ales și au făcut pe altul episcop în locul lui (pe unul numit Luciu – n.n.), Eunomie nu a venit la obișnuita adunare bisericească, nici vreunul dintre locuitorii de acolo, niciun sărac, niciun bogat, niciun sclav, niciun meșteșugar, niciun agricultor, niciun grădinar, niciun bărbat, nicio femeie, niciun tânăr, niciun bătrân. Episcopul trăia singur; nu-l vedea nimeni, nu-l chema nimeni, deși se spune că în viața lui a fost foarte blând. Dovadă, faptul următor. Odată, când voia să se scalde și a zăvorât ușa pentru sclavul de la baie, interzicându-i să intre, a văzut oameni în fața ușii; atunci le-a poruncit să deschidă și să ia cu toții parte, împreună cu el, la scaldă. Același lucru l-a făcut și în cada de baie; când vedea, în timp ce se îmbăia, că unii stau în picioare în fața lui, a poruncit să se bucure de apa caldă, împreună cu el, aceia care așteptau tăcuți. Iar el, considerând că tocmai pentru asta așteaptă ei, s-a ridicat degrabă și a ieșit. Ei însă, considerând că și apa este spurcată de necurățenia ereziei ticăloase, i-au dat drumul să se scurgă prin canalele de evacuare și au pus să se încălzească altă apă de baie. Aflând acest lucru, Eunomie a părăsit cetatea și a plecat, considerând că e o insultă să locuiască într-un oraș dușmănos în care toți au oroare de el.

Plecând el din Samosata, toți oamenii l-au considerat pe față pe Luciu lup și dușman al oilor. Dar oile, chiar părăsite de păstor, îndeplineau cele ce sunt de datoria păstorului. Cum l-au urât toți pe Luciu am să explic în alte povestiri. Dar odată, niște tineri se distrau jucând în piață, aruncându-și unul altuia mingea. Trecând Luciu pe acolo, mingea a căzut, din întâmplare, printre picioarele asinului lui; atunci copiii se

plângeau, gândind că mingea este cu totul murdărită. Luciu, înțelegând acest lucru, a poruncit unuia dintre cei din urmă să oprească mingea și să-și dea seama ce se întâmplă. Copiii însă, aprinzând un foc și aruncând mingea prin mijlocul flăcărilor, au considerat că a fost purificată. Știu că aceasta este o copilărie și o rămășiță a unui vechi obicei. Dar este și un indiciu care poate arăta și câtă ură nutrea întregul oraș față de nebunia ariană". (CASIODOR, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a VII-a, capitolul XVI, în *PSB*, vol. 75, pp. 287-288)

## Atitudinea noastră față de eretici

„Puțini sunt cei dornici de învățătură curată, și rar e un om îndrăgostit de adevăr! De aceea și trebuie să ne arătăm deschiși tuturor, de fiecare îngrijindu-ne să-i dăm ce-i poate fi lui spre mântuire, aidoma medicilor; iar astfel vor ajunge toți să slăvească în toate mântuitoarea învățătură". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Viața lui Constantin cel Mare*, cartea III, 21.3, în *PSB*, vol. 14, p. 135)

„Dacă vei vedea pe vreun păgân sau pe altcineva care s-a despărțit de Biserică din pricina vreunei erezii stricate că duce o viață castă și se străduiește și în alte privințe să aibă purtări bune, îndreaptă-ți și mai mult luarea aminte asupra ta, ca să te asemeni smochinului celui roditor, care prin prezența smochinilor sălbatici își adună putere, ca să nu-i mai cadă roadele și să-și hrănească cu și mai multă grijă de rodul său". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, omil. a V-a, VII, în *PSB*, vol. 17, p. 128)

„*Întrebarea 124*: Dacă cineva s-ar întâlni undeva, din întâmplare, cu eretici sau păgâni, se îngăduie să mănânce împreună cu ei sau să se întrebe de sănătate?

*Răspuns*: Obiceiul îndeobște de a se saluta, Domnul nu l-a oprit în niciun chip, pentru că a spus: *Dacă urați sănătate numai prietenilor voștri, ce mare lucru faceți? Au nu și păgânii fac așa?* (*Matei* 5, 47). Dar în ce privește dacă se îngăduie să mâncăm împreună, avem porunca Apostolului în ce împrejurări trebuie să evităm aceasta, pentru că a spus: *În epistolă v-am scris să nu aveți nicio legătură cu desfrânații; dar nu am spus, desigur, despre desfrânații acestei lumi, sau despre lacomi, sau despre răpitori, sau despre slujitorii de idoli, căci atunci ar trebui să ieșiți din lumea aceasta. Acum însă v-am scris vouă să nu aveți legătură cu cineva care se numește frate, dar este desfrânat, sau lacom, sau slujitor de idoli, sau grăitor de rău, sau bețiv, sau răpitor; cu unul ca acesta nici să nu mâncați împreună* (*1 Corinteni* 5, 9-11)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mici*, Î. 124, în *PSB*, vol. 18, p. 370)

„Da, sunt încă stăpâniți de înșelăciune, dar sunt frații noștri[940] și se cuvine să avem mare purtare de grijă de ei; să nu stăm nicicând nepăsători, ci cu multă luare

---

940. Sfinții Părinți îi îndeamnă pe creștinii ortodocși să nu intre în dialog sau în comuniune cu ereticii. Doar cei tari în credință și în cunoașterea Scripturilor, pricepuți, înarmați cu blândețe, dragoste și îndelungă-răbdare pot combate învățăturile greșite ale ereticilor, pentru că, în cazul creștinilor simpli există riscul să cadă tocmai în acele greșeli sau învățături greșite pe care doresc să le combată. De aceea, Părinții Bisericii nu îi încurajează pe aceștia din urmă să dialogheze pe temele credinței cu cei prinși în mrejele ereziei. (n.n.)

aminte, să facem tot ceea ce stă în puterea noastră, să le dăm leacul potrivit, ca odată și odată să se întoarcă la învățătura cea sănătoasă!" (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omil. III, IV, în *PSB*, vol. 21, p. 51)

„(...) noi să ne plinim datoria noastră și să le întindem mână de ajutor, vorbindu-le cu multă blândețe. Și fericitul Pavel ne îndeamnă la fel, zicând: *Să povățuim cu blândețe pe cei ce stau împotrivă, că doar le va da Dumnezeu pocăință spre cunoașterea adevărului și se vor trezi din cursa diavolului, prinși fiind de el, pentru a-i face voia* (*2 Timotei* 2, 25-26), vezi că îi arată cu cuvântul că sunt prinși ca într-o beție? Cuvântul *se vor trezi* arată că stăteau cufundați jos undeva. Și iarăși, prin cuvintele: *prinși fiind de diavol*, aproape că vrea să spună că sunt prinși în mreaja diavolului. Ne trebuie multă blândețe și îndelungată răbdare ca să-i putem smulge din cursele diavolului. Să le spunem: Treziți-vă puțin, uitați-vă la lumina dreptății, gândiți-vă la înțelesul adevărat al cuvintelor!" (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omil. VIII, III, în *PSB*, vol. 21, p. 102)

„Acestor fel de oameni nu le spuneți nici *bun venit*, zice ucenicul Mântuitorului (*2 Ioan* 10), ca unora ce îndeamnă la năravuri sălbatice. Pentru că oaia nu poate fi cu afecțiune față de lup și pentru că cele ce au obișnuit să simtă cele contrare nu se împacă întreolaltă. Căci s-a spus: *Ce parte are un credincios cu un necredincios?* (*2 Corinteni* 6, 15)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, cartea a opta, în *PSB*, vol. 38, p. 253)

„*Paladie*: Așadar, e un lucru păgubitor și pricinuitor de întinăciune a intra chiar și numai în vorbă cu cei străini și cu cei de alte credințe.

*Chiril*: Bine gândești. De aceea și Legea îi desparte pe cei spălați și curați și proprii ai lui Dumnezeu de spurcăciunea urâtă a acelora. *Și va fi când te va băga pe tine Domnul Dumnezeul tău în pământul în care vei intra să-l moștenești și va pierde neamuri mari și multe și puternice de la fața ta, pe heteu și pe ghergheseu și pe amoreu și pe hananeu și pe terezeu și eveu și ebuseu, șapte neamuri mari și mai tari decât voi și-i va da pe ei Domnul Dumnezeul vostru în mâinile tale și îi vei călca pe ei, cu pierdere să-i pierzi pe ei. Să nu faci cu ei legământ, nici să-ți fie milă de ei, nici să te încuscrești cu ei. Fiica ta să nu o dai fiului lui și fiica lui să nu o iei fiului tău. Că va despărți pe fiul tău de Mine și va sluji altor dumnezei.* Deci Legea e precaută. *Nu vei face cu ei legământ*, zice, căci nu se poate împăca și uni cel spurcat cu cel sfințit, care se află în ceață și întuneric cu cel luminat, cel neprimit cu cel primit, cel ce intră în cortul sfânt și dumnezeiesc cu cel alungat din el.

*Paladie*: De ce această precauție a legii? De ce desparte aceasta pentru totdeauna pe cel curat de cel întinat, chiar dacă acesta se află în binele virtuții?

*Chiril*: Pentru că e mare teamă, prietene, ca nu cumva și cel ce socotește că stă să fie împins spre cele ce nu se cuvin și să fie abătut de la ceea ce trebuie, biruit de vreo întâmplare, sau de o plăcere care-l ațâță, sau de o pornire aflătoare în fire care-l mână spre greșeală". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, cartea a patrusprezecea, în *PSB*, vol. 38, p. 479)

„Deci nu trebuie să ajutați ereticii cu niciun chip, chiar dacă s-ar îngădui tuturor toate (...) ca să nu supărăm pe Dumnezeu fără să ne dăm seama. Și nu e bine să le îngăduim să se fălească cu minciuna lor și să clatine sufletele în privința dreptei credințe, ca, arătându-se, să poată, asemenea șarpelui, să clatine din temelia sigură a credinței pe vreunii dintre cei mai simpli prin mușcăturile înșelăciunii și să ne aflăm și noi, precum nu voim, părtași de judecata ce-i amenință pe ei". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 66)

„(...) înfierbântându-se poporul credincios al romanilor de mânie (...), întrucât nu suportă nici măcar numele simplu al ereticilor". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 66)

„Dar nu scriu acestea vrând să fie necăjiți ereticii, sau bucurându-ne de necăjirea lor, ci mai curând și împreună veselindu-mă de întoarcerea lor. Căci ce e mai plăcut celor credincioși decât să vadă copiii risipiți ai lui Dumnezeu adunați împreună? Nu le scriu nici îndemnându-vă să preferați asprimea iubirii de oameni. N-aș putea să fiu atât de sălbatic, ci rugându-vă să faceți și să lucrați cele bune tuturor oamenilor cu luare aminte și cu multă cercare și făcându-vă tuturor toate, după cum are nevoie fiecare de voi. Numai un lucru îl voiesc de la voi și vă rog să fiți aspri și neînduraţi față de orice ar putea să ajute la menținerea credinței lor nebunești. Căci socotesc ură de oameni și despărțire de dragostea dumnezeiască încercarea de a da tărie spre mai multă stricăciune celor cuprinși de ea". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 67)

„*Phyrus*: Ce rău ți-am făcut, Avva Maxim, eu și cel dinainte de mine, că ne bârfești peste tot, învinuindu-ne către toți de erezie? Cine te-a cinstit și te-a respectat așa de mult ca noi, deși nu te-am cunoscut față către față, din vedere?

*Maxim*: Fiindcă, precum spui (și Dumnezeu aude), ca să folosesc cuvintele tale, nimeni nu m-a cinstit și respectat ca voi, disprețuind voi acum dogma creștină, am socotit că e un lucru îngrozitor să prefer cinstirea mea cinstirii adevărului". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea a doua, „Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus", 25, în *PSB*, vol. 81, pp. 320-321)

## Manifestarea ereticilor

„Nimic n-are vreo însemnătate pentru ei, în discuțiile lor pot să aibă păreri felurite, câtă vreme sunt înțeleși într-ascuns să înfrângă unicul adevăr. Toți se îngâmfă, toți făgăduiesc știința. Catehumenii înșiși se socotesc desăvârșiți mai înainte de a fi fost învățați cum se cuvine de către alții.

Cât despre femeile eretice, ce îndrăznețe sunt! Cutează să învețe ele pe alții, să discute, să facă exorcisme, să făgăduiască vindecarea, poate chiar să și boteze!

Ordinea lor ierarhică este făcută la întâmplare, fără a i se da vreo însemnătate, nestatornică; ei rânduiesc mai mari când pe niște neofiți, când dintre cei legați de lumea aceasta, când pe cei ce s-au lepădat de credința noastră, pentru ca să-i lege de ei prin slavă, dacă nu pot face aceasta prin adevăr.

Nicăieri nu se înaintează mai cu ușurință decât în tabăra acestor răsculați, unde numai faptul că te afli acolo însemnează un câștig.

Astfel, ei au azi un episcop, mâine un altul; azi un diacon, care mâine va fi un credincios oarecare; de aceea, ei dau sarcini preoțești chiar și simplilor credincioși.

Ce să mai zic atunci despre folosirea cuvântului, când ei nu-și dau silința să câștige pe păgâni, ci să piardă pe ai noștri?

Ei caută nu gloria de a lucra pentru ridicarea celor căzuți, ci pe aceea de a aduce prăbușirea celor ce stau în picioare, fiindcă lucrarea lor nu vine de la ceea ce ei înșiși au clădit, ci din nimicirea adevărului.

Ei sapă la temelia casei noastre, ca s-o clădească pe a lor". (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XLI, 4-8, XLII, 1-3, în *PSB*, vol. 3, pp. 168-169)

„Interpreți falși și stricători ai Evangheliei rețin ce e secundar și trec ceea ce e principal, își amintesc de unele părți iar altele intenționat le uită: precum sunt rupți de Biserică, așa schimbă adevărul la fiecare verset biblic". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XII, în *PSB*, vol. 3, p. 442)

„Trebuie îndepărtat un astfel de om, trebuie ocolit oricine s-a despărțit de Biserică. Este stricat un astfel de om și prin păcatele lui se condamnă el însuși. Oare este cu Hristos cel ce se împotrivește preoților lui Hristos, cel ce se desparte de societatea elevului său și de mulțime? El poartă armele contra Bisericii, luptă împotriva așezămintelor lui Dumnezeu. Dușman al altarului, împotrivitor jertfei lui Hristos, trădător al credinței, călcător al religiei, serv îndărătnic, fiu nelegitim, frate dușman, disprețuind pe episcopi și părăsind pe preoții lui Dumnezeu, îndrăznește să-și clădească alt altar, să facă altă rugăciune, cu cuvinte neîngăduite, să pângărească adevărul jertfei Domnului prin sacrificii mincinoase și nu știe că cel ce se împotrivește ordinii lui Dumnezeu, din cauza îndrăznelii lui este lovit de pedeapsa dumnezeiască.

Astfel, Core, Datan și Abiron, care au încercat să răpească lui Moise și preotului Aaron dreptul de a sacrifica, îndată au fost pedepsiți pentru încercările lor: legăturile pământului s-au rupt, o adâncă prăpastie s-a deschis sub picioarele lor și i-a înghițit de vii. Dar nu numai pe ei, care fuseseră făptașii nedreptății, i-a lovit mânia lui Dumnezeu, ci și pe ceilalți 250 de complici și participanți la aceeași nebunie, uniți în aceeași îndrăzneală, un foc trimis de Domnul ca grabnică pedeapsă i-a mistuit, arătând și învățând că toți cei ce s-au împotrivit lui Dumnezeu au fost niște nemernici, care au încercat cu voință omenească să dărâme rânduirea lui Dumnezeu (*Numerii* 16, 1-35)". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XVII-XVIII, în *PSB*, vol. 3, pp. 446-447)

„Sufletul omenesc are trei stări: de ignoranță, de îngâmfare și de știință. Neamurile se găsesc în starea de ignoranță, Biserica cea adevărată în stare de știință; ereziile, în starea de îngâmfare. Nu poți vedea ceva mai lămurit decât aceea că ereticii, acești oameni îngâmfați, afirmă fără să aducă dovezi ceea ce își închipuie că știu și o afirmă cu mai multă tărie decât oamenii Bisericii, care într-adevăr știu. Mai mult, ereticii se disprețuiesc unii pe alții și-și bat joc unii de alții, pentru că se întâmplă chiar ca aceeași idee să fie foarte prețuită de unii, iar de alții să fie socotită

nebunie". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 100.7, 101.1-101.2, în *PSB*, vol. 5, p. 540)

„Nu trebuie deci, nicicând, așa cum fac ereticii, să faci desfrânare față de adevăr, să jefuiești îndreptarul Bisericii, să-ți satisfaci propriile tale pofte și dragostea de slavă spre înșelarea semenilor, pe care mai mult decât orice se cuvine să-i iubești și să-i înveți să se țină strâns de adevăr. Este scris lămurit: *Vestiți între neamuri faptele Lui* (*Psalmii* 9, 11), pentru ca cei care au auzit mai înainte să se întoarcă, nu să fie judecați. Dar toți câți *cu limbile lor viclenesc* (*Psalmii* 5, 9; 14, 3) au și scrise pedepsele lor". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 105.5-105.6, în *PSB*, vol. 5, p. 543)

„Așadar ereticii, care profesează cuvinte lipsite de credința în Dumnezeu și îndeamnă și pe alții să facă lucrul acesta, nu se folosesc bine, ci greșit de cuvintele cele dumnezeiești; nu vor intra nici ei în împărăția cerurilor și nici cei pe care i-au înșelat și nu le-au îngăduit să ajungă la adevăr (*Matei* 23, 13; *Luca* 11, 52). Nu au nici cheia de la intrare; au o cheie falsă, o cheie dublă, după cum se spune de obicei, cu care nu pot descuia ușa de intrare în casă, așa cum intrăm noi prin tradiția Domnului, ci sparg fereastra, găuresc pe ascuns zidul bisericii și, depășind adevărul, se fac inițiatori ai sufletelor celor necredincioși". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVII, 106.1-106.2, în *PSB*, vol. 5, p. 544)

„Întrucât însă adeseori ereticii obișnuiesc să ducă în rătăcire inimile credincioșilor mai simpli prin sofisme viclene, nu-mi pare nepotrivit să fac cunoscute obișnuitele lor argumentări și să dau pe față înșelăciunile și minciunile lor". (Origen, *Despre principii*, cartea a II-a, III, 4, în *PSB*, vol. 8, p. 131)

„(...) dau mai multă importanță nemulțumirii personale decât (faptului că poate izbucni) un război general; dorința de a stăpâni peste adversari este pusă înaintea folosului obștesc; satisfacerea imediată a egoismului este preferată recompenselor care se vor da mai târziu". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 30, în *PSB*, vol. 12, pp. 90-91)

„Ei au doar o singură grijă în discuțiile lor despre Biserică, nu cum să-și formuleze părerile lor, ci cum să le atace pe ale noastre". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 214, III, în *PSB*, vol. 12, p. 440)

„(...) ereticul este cu adevărat viclean și are inima stricată și aplecată spre necredință în toate privințele. Căci iată, fiind respinși în toate și arătați goliți de orice înțelegere, nu se rușinează, ci ca fiara numită de miturile eline *hidră*, după ce sunt uciși șerpii dinainte, naște alți șerpi, întrecându-se cu ucigătorul lor prin nașterea altora, așa și dușmanii și urâtorii lui Dumnezeu, plângând sufletește pe ruinele argumentelor ce le-au folosit, născocesc alte și alte argumente prostești. Și socotind că adevărul e dușman al lor, născocesc noi obiecții împotriva lui, ca să se arate prin toate și mai dușmani ai lui Hristos.

Căci după atâtea dovezi împotriva lor, de care ruşinându-se ar fugi şi diavolul însuşi, tatăl lor, născocesc alte argumente, pe care le mormăie, unora şoptindu-le, altora bâzâindu-le ca nişte muşte". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al treilea, LVIII-LIX, în *PSB*, vol. 15, p. 390)

„Ei susţin un lucru îndrăzneţ, dus până dincolo de toată ruşinea, de toată neştiinţa, dispreţuind toată şovăiala. Fără cea mai mică teamă, condamnă opinia cu adevărat dreaptă şi fără pată, aprobă mai degrabă fără cercetare tot ce le place, chiar dacă apare cu totul de neadmis. Observă cum sunt prinşi în lanţurile neştiinţei". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Sfânta Treime*, cuv. II, în *PSB*, vol. 40, p. 54)

„Nu pot să nu mă uimesc mult de lipsa de evlavie a ereticilor. Căci folosesc cele ce li se par că micşorează demnitatea Unuia-Născutului şi Îl înfăţişează ca mai prejos de Născător, potrivit scopului lor, cu multă sârguinţă şi le umflă cu otrăvurile aiurelii lor, culese de pretutindeni, iar pe cele ce sunt spuse în chip sănătos şi drept, văzând în Fiul slava Tatălui, le scufundă în adâncurile tăcerii, având un singur scop: să calomnieze pe Cel slăvit de toată creaţia". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea întâi, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, p. 60)

## Ereticii „au râvnă pentru Dumnezeu, dar sunt fără cunoştinţă"[941]

„Despre ei (eretici – n.n.) ar putea spune cineva ca şi despre iudei: *Le dau mărturie că râvna lui Dumnezeu o au, dar nu după cunoştinţă* (*Romani* 10, 2). Căci închipuindu-şi că grăiesc cele drepte şi sunt înţelepţi, nu bagă de seamă nenorociţii că se războiesc împotriva dogmelor adevărului; şi stăpâniţi de o râvnă falsă ei socotesc că vorbesc în favorul slavei lui Dumnezeu, împotrivindu-se celor ce grăiesc drept". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh şi Adevăr*, în *PSB*, vol. 38, p. 479)

## Sfârşitul unor mari eretici

„Libaniu, fiindcă era păgân şi aştepta biruinţa lui Iulian şi totodată era înşelat de lăudăroşeniile acestuia, luând în râs învăţăturile noastre a întrebat pe acest pedagog zicând: Ce face acum Fiul teslarului? Iar acesta, fiind plin de harul divin, a prezis ceea ce era să se întâmple în curând: O, sofistule, Creatorul a toate pe Care tu Îl batjocoreşti, numindu-L Fiul teslarului, pregăteşte acum un sicriu.

Nu mult după aceea s-a vestit moartea acestui impostor (Libaniu) şi a fost adus să fie aşezat în sicriu. Astfel s-a arătat zadarnică îngâmfarea ameninţărilor lui, iar Dumnezeu a fost slăvit". (Fericitul TEODORET, Episcopul Cirului, *Istoria Bisericească*, cartea a III-a, 23, 1-4, în *PSB*, vol. 44, p. 150)

„Când Arie a venit în Egipt după sinodul de la Ierusalim, fiindcă Biserica din Alexandria evita comuniunea cu el, a venit din nou în oraşul Constantinopol

941. *Romani* 10, 2.

unde se adunau adepţii săi, care voiau şi să arate supunere episcopului Eusebiu din Nicomidia, şi să participe la sinod. Alexandru, episcopul de atunci din Constantinopol[942], intuind strădania lor, şi-a dat silinţa să pună capăt acestei străduinţe. Neavând puterea să făptuiască aceasta, a interzis străduinţele lui Arie, zicând că aceluia nu-i este îngăduit să fie preot, nici să infirme hotărârea episcopilor din aproape toată lumea, care s-au întrunit cu el în oraşul Niceea. Dar Eusebie şi cei care erau în jurul lui, după ce mai întâi n-au reuşit să-l înduplece pe Alexandru cu sfaturile lor, au ameninţat apoi cu teroarea: că, dacă nu-l primeşte pe Arie, în cutare zi, el însuşi va fi deportat în exil. Iar Arie va fi primit în comuniunea tuturor. După acestea, s-au despărţit unii de alţii. Unii aşteptau ziua fixată ca să se împlinească ameninţările; Alexandru însă cerea să nu se ajungă la îndeplinirea spuselor lui Eusebie. Cu atât mai mult era constrâns de teamă, cu cât ceilalţi aproape îl convinseseră pe împărat să facă aşa cum voiau ei. În ziua dinaintea aceleia fixate, el a îngenunchiat în altar şi a stat în genunchi toată noaptea, rugându-l pe Dumnezeu să împiedice hotărârea duşmanilor săi (Sozomen, II, 28).

Alexandru se ruga deci în genunchi. Împăratul însă, vrând să-l încerce pe Arie, l-a chemat la palat şi l-a iscodit să vadă dacă respectă hotărârile sinodului de la Niceea. Acesta, fără să se codească, a subscris degrabă învăţătura de credinţă, evitând deznodământul cu vicleşug abil prin această semnare. Mirat, împăratul i-a cerut să jure. A făcut şi acest lucru, în mod fraudulos bătându-şi joc la fel de ingenios, şi de jurământ. Eu consemnez ceea ce am auzit despre acest şiretlic. Căci se spune că Arie a înscris secta sa în lista pe care o purta sub altar; de aceea el a crezut că jură adevărul, zicând că el aşa ştie cum a scris. Am consemnat şi acest lucru aşa cum l-am auzit, căci am luat cunoştinţă din scrisorile împăratului că a depus jurământ. Împăratul, încrezător, a poruncit să fie primit de episcopul Alexandru în comunitatea oraşului Constantinopol. Era într-o sâmbătă. A doua zi fiecare aştepta să se sfătuiască cu ceilalţi; dar opiniile lui Arie au fost urmate de judecata lui Dumnezeu. Căci, după ce a ieşit din palatul împăratului, însoţitorul lui Eusebie era privit cu condescendenţă, ceea ce era evident pentru întregul oraş. Când a ajuns în locul care se numeşte forul lui Constantin, unde se află o columnă de culoarea purpurei, l-a cuprins deodată o groază, dintr-un colţ ascuns al conştiinţei şi, odată cu frica s-au pornit vărsături din stomac. Căutând un refugiu în apropiere şi văzând că se află aproape de forul lui Constantin, s-a îndreptat într-acolo. Ajungând acolo, odată cu vărsăturile l-a cuprins o sfârşeală şi odată cu fecalele a căzut şi el în drum. Şi atunci s-a prăbuşit, şi a început să-i curgă mult sânge şi-i mai curgeau bucăţi de splină şi de ficat. Şi după toate acestea a urmat imediat şi moartea. Acolo unde s-au petrecut acestea, în oraşul Constantinopol, cum am mai spus, se arată dincolo de forul lui Constantin şi piaţa transformată în portic. Toţi aceia care trec pe acolo arată cu degetul locul care aminteşte moartea îngrozitoare a lui Arie[943] (Socrate, I, 25).

---

942. Nota Pr. Şt. Alexe: „A păstorit după anul 325 şi a murit în 336 sau 337". (nota 104, p. 125)

943. Nota Pr. Şt. Alexe: „Despre moartea lui Arie a scris Sfântul Atanasie cel Mare în *Epistola adresată episcopilor Egiptului şi Libiei împotriva arienilor* şi în *Epistola către fratele Serapion despre moartea lui Arie*. A se vedea mai pe larg la Mitropolit Nicolae CORNEANU, „Moartea ereticului Arie în lumina documentelor vremii", în *Studii Patristice*, Timişoara, 1984, pp. 239-244". (nota 105, p. 126)

După un timp, un partizan al rătăcirii lui Arie, bogat și influent, și-a dat silința să cumpere de la stat locul acela. Și demolând ceea ce era înainte, a clădit acolo o casă care să ducă la uitarea acelui fapt și în felul acesta să i se piardă amintirea. Zvonul însă a străbătut întreg orașul și a vestit lumii întregi moartea lui Arie (Sozomen, II, 28)". (CASIODOR, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a III-a, capitolul X, în *PSB*, vol. 75, p. 125-126)

„O lance aruncată înspre el (înspre împăratul Iulian Apostatul – n.n.), trecând prin braț, i s-a înfipt în coaste. Rana aceasta i-a adus sfârșitul vieții. Dar cine i-a făcut această rană, binemeritată, nu se știe până astăzi. Unii spun însă că cineva nevăzut a făcut aceasta, iar alții, că un păstor dintre ismailiteni, alții, că un soldat ostenit de drum și de foame. Dar fie că a fost un om, fie că a fost un înger, e limpede că a săvârșit acest lucru la porunca divină. Căci se spune că după ce a fost rănit, și-a umplut mâna cu sângele său și l-a aruncat în aer, zicând: Ai învins, Galileene! Și în chiar acest fapt a recunoscut înfrângerea în urma blasfemiei (Teodoret, III, 20).

Iar Calist, care pe atunci era în armată printre cei intimi ai împăratului și a întocmit istoria lui, spune că a murit fiind rănit de un demon. Iulian a murit deci în timpul celui de al patrulea consulat al său (anul 363), pe care l-a purtat împreună cu Salustiu, în ziua a șasea a lunii iunie, în ținutul perșilor, în al treilea an de domnie și al șaptelea de când a fost numit de Constanțiu, în vârstă de treizeci și unu de ani (Socrate, III, 18)". (CASIODOR, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a VI-a, capitolul XLVII, în *PSB*, vol. 75, p. 263)

„Se spune că (Iulian – unchiul lui Iulian Apostatul – n.n.) a arătat mult zel ca să depună în tezaurul imperial multe și valoroase vase din Biserica Antiohiei și că a închis bisericile și i-a alungat pe toți clericii și a rămas atunci preot doar Teodorit. Prinzându-l pe acesta că păzea vasele, l-a lovit cu cruzime și a poruncit să fie ucis cu o sabie nouă. Pentru că acesta a răspuns cu curaj în timpul tuturor caznelor și pentru mărturisirea (apărarea) credinței, l-a înfrânt. Și după ce a adunat toate vasele închinate lui Dumnezeu și toate odăjdiile, aruncându-le la pământ și aducând insulte și ocări lui Hristos cum i-a venit la gură, s-a mai și așezat peste ele, atingând culmea ocărilor. Se spune că nu mult după aceasta i-au fost lovite locurile ascunse ale trupului și cele din jurul coapselor și au ajuns aproape să-i putrezească, și s-au făcut viermi; cu toate îngrijirile medicilor, boala nu a putut fi vindecată. Căci s-au preparat tot felul de leacuri din măruntaie de păsări, ca să-i ungă cu consistența lor membrele bolnave și putrede. Dar până ce a murit nu a fost scutit de această suferință. Faptul acesta a fost explicat prin mânia dumnezeiască, întrucât chiar și custozii tezaurelor imperiale și mulți alții au murit de moarte năprasnică și cumplită, ca și cum ar fi fost blestemați de mânia divină (Sozomen, V, 7)". (CASIODOR, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a VI-a, capitolul X, în *PSB*, vol. 75, p. 229)

## EREZIILE

### Ce sunt ereziile?

„Între *erezii* (cei vechi) au numit grupările celor care s-au lepădat și s-au înstrăinat cu totul de credință". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 188, II, în *PSB*, vol. 12, p. 374)

„Întotdeauna semănătura de pe ogorul Domnului a fost năpădită de spini și pălămidă și mereu a răsărit în ea firele de neghină înăbușitoare, (...) buruieni care au crescut, făcând să piară roada bunei credințe". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", cartea I, cap. II, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 771)

## Diferite denumiri ce li s-au dat ereziilor[944]

„Urâta erezie a maniheilor[945], pe care, dacă ai numi-o puroiul Bisericii, n-ai păcătui față de ceea ce i se cuvine". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a II-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 89)

## Cauzele sau nașterea ereziilor

„Este clar că disputele au luat naștere din pricină că adevărul este greu de stabilit și trebuie muncit mult ca să-l afli. Din aceste dispute s-au născut ereziile; ele sunt pornite din dragostea de sine și din dragostea de slavă a unor oameni, care n-au ajuns să învețe gnoza și nici n-au înțeles-o în chip adevărat, ci și-au închipuit că au primit-o". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XV, 91.2, în *PSB*, vol. 5, p. 534)

„Toți oamenii au aceeași judecată; unii, dând urmare puterii de selecționare a rațiunii, se conving; alții, însă, se dedau plăcerilor și forțează Scripturile să se acomodeze poftelor lor. După părerea mea, cel îndrăgostit de adevăr trebuie să aibă tărie sufletească; că cei care încearcă să facă lucruri mari greșesc neapărat, dacă nu iau chiar de la adevăr îndreptarul adevărului. Niște oameni ca aceștia, îndepărtându-se de la calea cea dreaptă, greșesc, pe bună dreptate, chiar în lucrurile cele mai mici, pentru că nu

---

944. Părinții Bisericii au folosit termeni destul de duri atunci când au caracterizat pe ereticii vremurilor lor. Redăm în continuare, în acest sens, un text de-al Sfântului Ioan Hrisostom: „Trebuie să-i vădesc din Sfintele Scripturi pe aceștia (pe eretici – n.n.) ca pe niște vrăjmași ai lui Hristos, pentru aceea și de către proroci cu cale s-au numit *lupi* și de însuși Domnul Iisus Hristos și de Sfinții Apostoli și nu numai *lupi* s-au numit, ci și *stricători* și *păgâni* și *potrivnici* și *vrăjmași* și *vicleni* și *hulitori* și *fățarnici* și *furi* și *tâlhari* și *urâți* și *proroci mincinoși* și *dascăli mincinoși* și *povățuitori orbi* și *înșelători* și *vicleni* și *antihriști* și *învrăjbitori* și *fiii celui viclean* și *nebuni* și *fără de Dumnezeu* și *luptători de duh*, care au hulit Duhul Darului, cărora nu li se va ierta nici în veacul cel de acum, nici în cel viitor, pentru care se hulește calea adevărului, încă spre acestea și *fiii celui viclean* se cheamă, ai diavolului, precum a zis către ei Domnul, că voi sunteți de la tatăl vostru, diavolul, iar Ioan Evanghelistul zice adesea că sunt copiii diavolului" (extras din vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, în limba franceză de Jean Doublet, traduse în limba română de Diacon Gheorghe Băbuț, Ed. Pelerinul Român, Oradea, 2002, pp. 173-174). (n.n.)

945. Nota Pr. D. Fecioru: „Maniheii, adepții lui Mani. Mani n-a fost un eretic creștin, cum este socotit uneori, ci un întemeietor de religie. Mani considera pe toate celelalte religii premergătoare religiei sale și strict naționale. Pentru aceasta tendința religiei sale este universalistă; s-a întins în apus până în Africa de Nord, iar în răsărit până în China și s-a continuat cu în ereziile neomaniheice de mai târziu ale pavlicienilor în răsărit și ale catarilor în apus. Mani s-a născut pe la 215-216 în Mesopotamia. La vârsta de 24 de ani își începe predica. Călătorește mai întâi în India, unde întemeiază o comunitate; în 241 se întoarce în patria sa și, favorizat de regele Sapur I, își continuă predica mai bine de 30 de ani, până când urgia magilor și mânia noului rege, Bahram I, îl duseră la moartea pe cruce (276). Ideea care stă la baza maniheismului este dualismul. Sunt două principii opuse, concepute sub forma celor două împărății: împărăția luminii, a binelui, în fruntea căreia stă Dumnezeu, și împărăția întunericului, a răului, în fruntea căreia stă satana; fiecare împărăție are câte o serie de eoni. Pe baza acestui dualism este construită întreaga cosmologie, antropologie, soteriologie și eshatologie maniheică". (nota 1, p. 89)

sunt exercitați temeinic și nu au criteriul de judecată al celor adevărate și al celor false, ca să aleagă pe cele ce trebuie. Dacă l-ar avea, ar asculta de dumnezeieștile Scripturi". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 94.4-94.6, în *PSB*, vol. 5, p. 536)

„Pentru că se îngâmfă cu închipuita lor înțelepciune, își pierd toată ziua în discuții, arătând că se gândesc să pară mai degrabă filosofi decât să fie. Astfel nu pun la temelia realităților principii care nu pot fi răsturnate, ci se lasă influențați de păreri omenești; apoi din acestea își scot concluziile necesare; iar pentru a-și susține părerile lor se hărțuiesc cu cei care se îndeletnicesc cu adevărata filosofie. Vor mai bine să sufere totul și, după cum spune proverbul, pun totul în mișcare ca să-și păstreze rătăcirea lor, chiar tăgăduind Scripturile; mândri de erezia lor își schimbă firea; în adunările lor umblă după mult cântatul scaun dintâi, iar la ospețele lor, pe care cu nume fals le numesc agape, doresc să aibă locul de onoare". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 98.1-98.2, în *PSB*, vol. 5, pp. 538-539)

„Oare celor care *grăiesc nedreptate* (*Psalmii* 72, 8), care tăgăduiesc că Domnul nostru Iisus Hristos a venit în trup sau care hulesc împotriva Duhului Sfânt (*Luca* 12, 10) și care nu vor fi iertați nici în veacul acesta, nici în cel ce va să vie, oare nu diavolul le deschide gura?" (ORIGEN, *Omilii la Cartea Ieșirii*, omilia III, cap. II, în *PSB*, vol. 6, p. 71)

„(...) aceste otrăvuri vă vin din creierii înfierbântați de boala unor fantasme nenorocite ale vrăjmașilor". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 210, VI, în *PSB*, vol. 12, p. 434)

„(...) dacă ar fi primit cu inima curată învățăturile dumnezeieștii Scripturi și n-ar fi pus în ele gândurile lor n-ar fi căzut într-o nebunie atât de mare". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omil. IV, V, în *PSB*, vol. 21, p. 63)

„Elinii pentru asta au rătăcit, că au îngăduit totul minții lor și n-au voit să știe că mintea omenească e slabă; au gândit la lucruri mai presus de puterile lor, au depășit măsura propriilor lor hotare și au căzut din vrednicia cuvenită lor". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omil. VII, VI, în *PSB*, vol. 21, p. 95)

„Că două sunt ordinele demonilor: unul, care introduce plăcerile în trup, și altul care insuflă rătăcirile în suflet. Acesta (din) urmă este greu de supus. Pe unii ca aceștia îi trimite satan vrăjitorilor, rătăciților, ereticilor și celor asemenea lor". (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul*, în *PSB*, vol. 34, p. 48)

„Unele duhuri se străduiesc să le insufle oamenilor obiceiul de a minți, sau mai ales de a huli. Martori ai acestui fapt suntem chiar noi, care am auzit foarte bine pe un demon declarând că prin Arius și Eunomius a dat la iveală învățături nelegiuite și eretice. Citim în *Cartea a patra a Regilor* că unul dintre aceste duhuri spunea lăudându-se: *Voi ieși și voi fi duh mincinos în gura tuturor profeților lui.* (...) Evangheliile atestă că alți demoni sunt muți și surzi, iar profetul amintește că unele duhuri sunt ațâțătoare ale poftelor și ale desfrâului. *Duhul desfrânării*, zice el, *i-a cuprins pe ei și s-au desfrânat părăsind pe Dumnezeul lor.* Autoritatea Scripturilor ne învață, de asemenea, că există duhuri de

noapte, de zi și de amiază. Am avea nevoie de prea mult timp dacă am parcurge toate cărțile Scripturilor, pentru a arăta unul câte unul diferitele feluri de duhuri necurate, cum sunt arătați de profeți onocentaurii, satirii, sirenele, lamiile, bufnițele, struții, aricii, cum sunt în psalmi aspida și basiliscul, sau cum sunt în Evanghelie leul, balaurul și scorpionul, sau demonii numiți de apostol principi ai lumii acesteia, conducători ai întunecimilor și duhuri ale răului. Nu trebuie să ne închipuim că aceste nume sunt date la întâmplare, ci după asemănarea pe care o au duhurile cu fiarele sălbatice, mai mult sau mai puțin primejdioase, unele deosebindu-se prin cruzimea și turbarea lor, altele prin puterea răului pe care-l fac între celelalte fiare sau șerpi. Astfel, unul este numit leu datorită furiei și ferocității sale, altul basilisc după veninul său care ucide chiar înainte de a fi fost simțită mușcătura, iar alții au primit denumirea de onocentauri, arici, ori struți, datorită răutății lor mai puțin primejdioase". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Prima convorbire cu părintele Serenus", cap. XXXII, 3-5, în *PSB*, vol. 57, pp. 432-433)

„Dar socotești acest adevăr puțin luminos nu fiindcă în el nu este destulă lumină, ci fiindcă necredința întunecoasă aduce întuneric și în lumină". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", cartea a IV-a, cap. VI, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 810)

„Omonimia[946] este adeseori, binecuvântaților, cauza rătăcirii, auzitorul mutându-se la alt înțeles decât ca cel exprimat de cuvânt". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a doua, Scrieri, 23, în *PSB*, vol. 81, p. 319)

## Apariția, existența ereziilor și puterea ereziilor

„Condiția vremurilor de acum mă obligă să vă atrag luarea-aminte că nu trebuie să ne mirăm de aceste erezii, nici fiindcă există, căci au fost prevestite (Cf. *Matei* 7, 15 ș.u.; 24, 2; 2, 24), și nici fiindcă răstoarnă credința unora, căci aceasta este menirea lor: să se ispitească prin ele și să fie pusă la încercare credința (*1 Corinteni* 11, 9).

În deșert, așadar, și fără să cugete îndeajuns se minunează unii că ereziile au atât de mare putere. Dacă n-ar avea putere ele n-ar exista". (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, I, 1-2, în *PSB*, vol. 3, p. 138)

„Dar ereziile nu fiindcă trebuiau să existe sunt bune, ca și când ce e rău n-ar putea să existe; căci și Domnul trebuia să fie vândut, dar vai de vânzător! Nimeni deci să nu afle aici vreo îndreptățire a ereziilor". (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXX, 4, în *PSB*, vol. 3, p. 160)

„De altfel, dacă unele erezii cutează să se răsădească singure în epoca apostolică pentru ca să pară astfel lăsate chiar de Apostoli, fiindcă ar fi existat chiar sub Apostoli, putem să le cerem să-și dea la iveală obârșia Bisericilor lor, să desfășoare șirul episcopilor lor, precum urmează unul după altul, dintru început, așa încât cel dintâi episcop al lor să poată avea chezaș și înaintaș pe vreunul dintre Apostoli, ori Bărbați apostolici, care au stăruit până la urmă în cele apostolicești.

---

946. Nota Pr. Stăniloae: „Același nume pentru multe înțelesuri". (nota 666, p. 319)

Căci în acest chip Bisericile apostolice fac cunoscute pomelnicele lor: astfel, Biserica Smirnei istoriseşte că Policarp a fost înscăunat de către Ioan; tot astfel Clement al Romei a fost sfinţit de către Petru.

Iată cum şi celelalte Biserici arată de obicei pe aceia care, puşi episcopi de către Apostoli, au butaşi ai seminţei apostoliceşti.

Să plănuiască şi ereticii ceva la fel! După atâtea blasfemii ce nu este îngăduit?

Dar chiar de vor face astfel, nu vor ajunge la nimic! Căci învăţătura lor, după ce va fi pusă alături de cea apostolică, va arăta cu nepotrivirea şi cu deosebirile sale, că n-are drept părinte nici vreun apostol, nici vreun Bărbat apostolic. După cum Apostolii n-ar fi învăţat ceva deosebit unul de la altul, tot astfel şi bărbaţii apostolici n-au dat de la ei ceva care să se opună Apostolilor, în afară numai dacă aceia care au fost instruiţi de către Apostoli vor fi propovăduit în alt chip.

(...) Aşadar, toate ereziile sunt invitate de Bisericile noastre să dea această îndoită dovadă, să arate prin ce se socotesc ele apostolice! Dar tocmai pentru aceasta nici nu sunt apostolice, nici nu pot dovedi că sunt şi nici nu sunt primite în pace şi în comuniune cu Bisericile în orice fel apostolice, fiindcă din cauza deosebirii de credinţă ele nu sunt nicidecum apostolice. Adaug la aceasta o cercetare a acelor doctrine care au existat pe timpul Apostolilor şi care au fost descrise şi afurisite de către înşişi Apostolii. Căci cele de azi vor fi mai bine arătate cum sunt, dacă se va dovedi că au existat încă de pe atunci, sau că-şi trag spiţa din acelea care au fost atunci.

În *Epistola întâia către Corinteni* (*1 Corinteni* 15, 12), Pavel osândeşte pe cei ce tăgăduiesc ori pun la îndoială învierea, părere pe care o au îndeosebi saducheii (*Matei* 22, 23; *Faptele Apostolilor* 23, 8).

De ea s-au folosit Marcion şi Apelles, ca şi Valentin şi toţi aceia care resping credinţa în învierea trupurilor.

Scriind Galatenilor (*Galateni* 5, 2), el mustră pe cei ce păzesc şi apără tăierea împrejur şi legea, erezie care aparţine lui Hebion.

Dând cuvânt de învăţătură lui Timotei, el ceartă pe cei care se opun căsătoriilor, aşa cum susţin Marcion şi învăţăcelul său Apelles.

La fel atacă el pe aceia care ziceau că învierea se şi săvârşise (*2 Timotei* 2, 18), cum mărturisiseră de la ei înşişi valentinienii". (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XXXII, 1-8, XXXIII, 1-7, în *PSB*, vol. 3, pp. 161-162)

„Toate ereziile să-şi aleagă un timp al ivirii lor, care cum au apărut; de altfel, nu ne priveşte prea mult când au fost ele, odată ce nu vin din adevăr; căci fără îndoială că acelea care n-au existat sub Apostoli nu pot să vină din adevăr.

Dacă ar fi existat atunci, ar fi fost şi ele pomenite, ca să fie şi ele pedepsite; într-adevăr, cele ce au fost pe vremea Apostolilor au fost osândite fiecare după numele ei.

Aşadar, fie că sunt tot acelea care erau mai rudimentare în timpul Apostolilor, iar acum sunt întrucâtva mai rafinate şi îşi vor primi osânda lor chiar din această pricină, fie că au existat mai întâi unele, iar celelalte au luat fiinţă după aceea şi au împrumutat credinţa de la cele anterioare, împărtăşindu-se cu ele în aceeaşi propovăduire, fără voia lor vor fi părtaşe la aceeaşi osândă. Aici are multă însemnătate ceea ce s-a spus mai sus despre cele ce vor veni: chiar dacă acestea din urmă n-ar lua parte cu nimic la învăţăturile demne de osândit, de mai înainte sunt judecate după vechimea lor ca fiind cu atât mai mincinoase, cu cât nici n-au fost măcar pomenite de Apostoli (*Matei* 10, 24).

Rămâne deci și mai îndoielnic că acestea sunt ereziile despre care s-a vestit mai înainte că vor exista". (TERTULIAN, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXXIV, 6-9, în *PSB*, vol. 3, pp. 163-164)

„După ce a fost adusă neamurilor lumina strălucitoare a mântuirii care a făcut ca surzii să audă glasul bunăvoinței duhovnicești, orbii să-și deschidă ochii către Domnul, infirmii să capete sănătatea cea veșnică, șchiopii să alerge să-L asculte, muții să se roage cu glasul vorbirii, dușmanul, văzând că mulțimile preacredincioase au părăsit pe idoli și că templele și lăcașurile lui au rămas goale, a născocit o nouă înșelăciune, aceea de a atrage pe creștinii nebăgători de seamă prin însuși numele de creștin. A inventat erezii și schisme prin care să răstoarne credința, să corupă adevărul, să dezbine unitatea Bisericii. Pe cei pe care nu-i putea ține pe drumul orbirii celei vechi îi înșală și-i abate pe calea unei noi rătăciri. Răpește pe oameni chiar din Biserică și, tocmai când li se pare că s-au apropiat de lumină și au scăpat de noaptea acestei lumi, tocmai atunci îi coboară iarăși în întuneric, încât se numesc creștini și cei ce nu stau pe temeiul Evangheliei și al legii lui Hristos. Cei ce cred că au lumină umblând în întuneric, nemângâiați și amăgiți de dușmanul care se preface cu glas de Apostol și de înger al luminii (*2 Corinteni* 11, 14-15), găsindu-și unelte care se dau drept slujitori ai dreptății, care pretind că noaptea este zi, moartea mântuire, deznădejdea nădejde, necredința credință prezentând pe antihrist sub numele lui Hristos și spunând minciuni înșelătoare, ca să denatureze adevărul prin amăgiri deșarte. Aici se ajunge, preaiubiți frați, când nu se merge la obârșia adevărului, nu i se caută începutul și nu este păzit cuvântul Învățătorului ceresc". (Sf. CIPRIAN, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, III, în *PSB*, vol. 3, pp. 435-436)

„Apostolul spune: *Trebuie să fie și erezii între voi, ca să se adevereze între voi cei încercați* (*1 Corinteni* 11, 19). Apostolul numește *încercați* sau pe cei care au ajuns la credință, pe cei care sunt într-un chip mai ales aproape de învățătura Domnului, ca acei zarafi încercați, care știu să facă deosebire între moneda bună și moneda falsă, sau pe cei care de pe acum sunt încercați în însăși credința, atât în ce privește viața lor, cât și în ce privește gnoza". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XV, 90.5, în *PSB*, vol. 5, pp. 533-534)

„(...) văzând cum alte erezii, surori mai bătrâne ale ei, au fost date pe față, se îmbracă (erezia – n.n.) în chip prefăcut în cuvinte de-ale Scripturilor, ca și tatăl ei, diavolul, și se silește să intre iarăși în raiul Bisericii, ca, dându-și înfățișarea de creștină, să înșele pe vreunii ca să cugete contrar lui Hristos, prin aparența de adevăr a unor raționamente mincinoase. Căci nu e în ea nicio judecată dreaptă. Și, de fapt, au și amăgit pe unii, făcându-i nu numai să-și plece urechea la cuvântul lor stricăcios, ci și să ia și să guste, ca Eva, și apoi să socotească, din nepricepere, ceea ce e amar, ca dulce (*Isaia* 5, 20) și să numească grețoasa erezie, frumoasă". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, I, în *PSB*, vol. 15, p. 157)

„Căci a trebuit să fie și erezii, pentru ca cei probați să fie văditi între cei slabi (*1 Corinteni* 11, 19)". (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones – Mărturisiri*, cartea a VII-a, XIX, (25), în *PSB*, vol. 64, p. 165)

## Felurile ereziilor

„În puține cuvinte voi arăta celor ce le place să privească adevărul, că pe temeiul jertfelor de care vorbeşte legea se deosebesc în chip tainic iudeii cei mulți și ereticii de dumnezeiasca Biserică. (...) Scriptura spune că sunt curate şi bine primite de Dumnezeu animalele de jertfă care au copita despicată şi rumegă (*Leviticul* 11, 3-4; *Deuteronomul* 14, 6); aceste animale simbolizează pe drepţii care, prin credință, merg la Tatăl şi la Fiul – acest lucru îl arată stabilitatea animalelor cu copita despicată – *care cugetă ziua și noaptea* (*Psalmii* 1, 2) *la cuvintele lui Dumnezeu* (*Romani* 3, 2; *Numerii* 24, 16), care socotesc şi resocotesc în vasul sufletului lor învăţăturile; această socotire şi resocotire este un împreună-exercițiu gnostic, simbolizat de lege prin rumegatul animalelor curate. Animalele, care n-au aceste două însușiri sau una dintre ele, sunt îndepărtate ca necurate. Astfel, animalele care rumegă, dar nu au copita despicată, arată acoperit pe iudeii cei numeroşi, care au în gură cuvintele lui Dumnezeu, dar nu au fixate în adevăr credința şi mersul, care duc prin Fiul la Tatăl. De aceea astfel de creaturi alunecă uşor, că n-au copita despicată şi nici nu sunt fixate pe doimea credinței. Scriptura spune: *Nimeni nu cunoaște pe Tatăl decât Fiul și căruia Fiul îi va descoperi* (*Matei* 11, 27; *Luca* 10, 22). Şi, iarăşi, necurate sunt de asemenea toate animalele câte au copita despicată, dar nu rumegă. Animalele acestea arată pe eretici; ei merg în numele Tatălui şi al Fiului, dar nu sunt în stare să disece claritatea precisă a cuvintelor Domnului şi să le prezinte frumusețea lor interioară, iar în ce privește faptele de dreptate se ocupă de ele în general, nu în amănunțime; dacă se și ocupă. Despre unii ca aceștia zice Domnul: *Pentru ce Îmi spuneți: Doamne, Doamne, și nu faceți cele ce vă spun?* (*Luca* 6, 46). Da, cu totul necurați sunt cei care n-au copita despicată și nu rumegă! Teognis spune:

*Voi, o, megarenilor, nu sunteți nici în al treilea rând, nici în al patrulea,*
*Nici în al doisprezecelea, nici în cuvânt, nici la număr*[947],
*ci ca praful, ce-l spulberă vântul de pe fața pământului* (*Psalmii* 1, 4) și *ca picătura din cadă* (*Isaia* 40, 15)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVIII, 109.1-109.6, 110.1-110.3, în *PSB*, vol. 5, pp. 545-546)

## Aderarea la secte a celor slabi în credință

„Ereziile sunt în cinste numai la cei cu credință slabă.

În lupta atleților și a gladiatorilor nu învinge cineva întotdeauna fiindcă e puternic, sau fiindcă e de neînvins, ci fiindcă este slab adversarul; se înțelege că acelaşi învingător poate fi învins dacă întâlneşte în luptă un adversar mai puternic decât el.

Nu altfel se întâmplă şi cu ereziile; ele îşi iau tăria de la slăbiciunea câtorva, dar se dovedesc fără vigoare când întâmpină o credință puternică. Cei slabi la minte sunt de obicei câștigați de anumite persoane pentru erezii și ajung la prăbușire. De ce a trecut de partea lor femeia aceasta, sau bărbatul acela, care erau atât de credincioşi, atât de înțelepți și atât de folositori Bisericii?

Cel ce întreabă astfel nu va putea oare să-şi răspundă sieşi că aceia pe care ereziile i-au putut câştiga nu trebuie socotiți nici credincioşi, nici înțelepți, nici folositori

947. Nota Pr. D. Fecioru: „Versurile nu aparțin lui Teognis, coll. *Poetae Lyrici Graeci*, Th. Bergk (ed.), II, 234, ci, după cum spune Teocrit, sunt un oracol de la Delfi, dat locuitorilor din Megara". (nota 327, p. 546)

Bisericii? Și e de mirare – pe cât judec eu – că acela care odată a trecut cu bine printr-o încercare poate greși mai târziu? Saul, la început cel mai bun între semenii săi, după aceea e răpus de invidie; David, bărbatul cel bun după inima Domnului (*Faptele Apostolilor* 13, 22), după aceea se face vinovat de omor și de desfrânare (*2 Regi* 12); Solomon, cel dăruit de Domnul cu tot harul și cu toată înțelepciunea, a fost târât în idolatrie de către femeile sale (*3 Regi* 11, 29 *sq.*). Numai Fiului lui Dumnezeu i-a fost dat să rămână fără greșeală (cf. *Evrei* 4, 15; *1 Petru* 2, 22). Ce e, așadar, de mirare că un episcop, un diacon, o văduvă, o fecioară, un învățător, sau chiar un martir a alunecat de la linia cea dreaptă? Aceasta ar fi un motiv să se creadă că ereziile conțin adevărul? Trebuie să judecăm credința după om, sau omul după credința lui? Nimeni nu este înțelept dacă nu e credincios, nimeni nu e mare dacă nu este creștin și nimeni nu e creștin, dacă n-a rămas așa până la sfârșit (*Matei* 10, 22)". (TERTULIAN, *Despre prescripția contra ereticilor*, II, 6-8, III, 1-3, în *PSB*, vol. 3, p. 139)

„Să nu creadă cineva că poate îndepărta pe cei buni de Biserică: vântul nu smulge grâu și nici furtuna nu răstoarnă un copac cu rădăcini adânc înfipte în pământ; numai paiele sunt mișcate dintr-o parte în alta, numai arborii slabi sunt doborâți de vânt. Pe aceștia, cu suflete slabe îi critică și-i demască Apostolul Ioan zicând: *Dintre noi au ieșit, dar n-au fost cu noi, căci dacă ar fi fost cu noi, ar fi rămas cu noi* (*1 Ioan* 2, 19).

Atunci se produc de obicei ereziile, când mintea se strică și-și pierde liniștea, când perfidia și discordia sparg unitatea credinței. Domnul, însă, permite să se producă acestea, îngăduie ca fiecare să-și aibă libertatea conștiinței sale, pentru ca, atunci când inimile și mințile noastre sunt puse la încercare, să se vadă bine cei a căror credință rămâne întreagă și neclintită. Duhul Sfânt ne sfătuiește prin Apostol și zice: *Trebuie să existe și erezii, pentru ca să se vadă cei ce rezistă încercărilor* (*1 Corinteni* 11, 19). Așa sunt puși la încercare cei credincioși, așa se dau pe față cei vicleni, așa se despart înainte de ziua judecății chiar aici pe pământ sufletele celor drepți de ale celor nedrepți, cum se separă grâul de paie". (Sf. CIPRIAN, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, IX-X, în *PSB*, vol. 3, p. 441)

## Aderarea la secte – urmările pierzătoare de suflet

„Și după cum în mare sunt și alte insule, stâncoase, fără de apă, neroditoare, sălbatice și nelocuite, spre vătămarea corăbierilor și a celor prinși de furtună, de care se sfărâmă corăbiile și pier cei care coboară în ele, tot așa sunt în lume învățături rătăcite, adică erezii, care pierd pe cei ce se apropie de ele. Învățăturile acelea nu sunt conduse de Cuvântul adevărului. Și precum pirații, după ce au umplut corăbiile cu călători, sfărâmă corăbiile în locurile de care am vorbit, ca să le nimicească, tot așa se întâmplă și cu cei rătăciți de la adevăr; pier din pricina rătăcirii". (TEOFIL AL ANTIOHIEI, *Trei cărți către Autolic*, cartea a doua, XIV, în *PSB*, vol. 2, p. 406)

„Tot pe aceștia îi mustră din nou Domnul și-i înfierează zicând: *M-au părăsit pe Mine, care sunt apa vieții, și-au săpat lacuri seci, care nu pot avea apă* (*Ieremia* 2, 13). Deși nu poate fi decât un singur botez, ei se cred demni să boteze, promit binefacerea apei vii și mântuitoare, după ce au părăsit izvorul vieții. În felul acesta oamenii nu se spală, ci mai rău se murdăresc, nu se curățesc de păcate, ci dimpotrivă și le înmulțesc. O asemenea naștere n-aduce fii lui Dumnezeu, ci diavolului. Născuți din minciună,

nu primesc făgăduiala adevărului. Rod al perfidiei, pierd grația credinței. Nu pot veni la răsplata păcii cei ce au rupt pacea Domnului din nebunia dezbinării". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XI, în *PSB*, vol. 3, p. 442)

## Fuga de învățăturile eretice, ucigătoare de suflet

„(...) să fugim de învățăturile care ne vatămă, ca niște otrăvuri, sănătatea sufletului nostru. De toate învățăturile de acest fel să ne depărtăm! Mult mai mare e vătămarea asta și cu atât mai mare cu cât e mai bun sufletul nostru decât trupul. Otrăvurile aduc moartea aceasta trupească, dar otrăvurile care vatămă sănătatea sufletului aduc moarte veșnică". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. V, în *PSB*, vol. 21, p. 74)

## Gravitatea și urmările pierzătoare ale ereziilor

„Trebuie să știm că, dacă cel care ia parte la întrecerile acestea stricăcioase este găsit folosind mijloace necinstite, este biciuit și scos afară din stadion. Ce socotiți că va păți cel care ia parte necinstit la lupta cea nestricăcioasă? Că spune Scriptura de cei care n-au păstrat pecetea (Botezul – n.n.): *Viermele lor nu va muri și focul lor nu se va stinge și vor fi priveliște la tot trupul* (*Isaia* 66, 24)". (Sf. Clement Romanul, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni*, cap. VII, în *PSB*, vol. 1, p. 115)

„*Nu vă înșelați, frații mei; cei care strică casele nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu* (*1 Corinteni* 6, 9, 10).

Dacă sunt dați morții cei care cu trupul strică casa cuiva (*Leviticul* 20, 10; *Ioan* 8, 5), cu cât mai mult cel care strică, printr-o rea învățătură[948], credința lui Dumnezeu, pentru care Iisus Hristos a fost răstignit? Unul ca acesta, fiind întinat, va merge în focul cel nestins, la fel și cel care-l ascultă". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către efeseni", cap. XVI, 1-2, în *PSB*, vol. 1, p. 195)

„Dumnezeu nu locuiește unde este dezbinare și mânie". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către filadelfieni", cap. VIII, în *PSB*, vol. 1, p. 217)

„Când ne-a învățat (Mântuitorul – n.n.) cum să ne rugăm, a adăugat zicând: *Și când stați la rugăciune, iertați dacă aveți ceva împotriva cuiva, pentru ca și Tatăl vostru care este în ceruri să vă ierte vouă păcatele* (*Marcu* 11, 25; *Matei* 5, 23-24). Și pe cel care vine supărat să aducă darul îl cheamă de la altar și-i poruncește să se împace mai întâi cu fratele și atunci întorcându-se împăcat să aducă darul său lui Dumnezeu (*Matei* 5, 3-24), fiindcă Dumnezeu n-a primit darul lui Cain (*Facerea* 4, 5-8). Căci n-ar putea împăca pe Dumnezeu cel ce nu e în pace cu fratele său, ci în dezbinare și ură. Ce fel de pace poate promite dușmănia între frați? Ce sacrificii cred că aduc dușmanii preoților? Când s-au adunat împreună, cred ei că sunt cu Hristos dacă se adună în afara Bisericii lui Hristos?

Asemenea oameni, chiar dacă au fost uciși în numele credinței lor, nu-și vor spăla nici cu sânge greșelile. Vina dezbinării e gravă, de neiertat, și suferința n-o poate

948. Nota Pr. D. Fecioru: „E vorba de eretici". (nota 29, p. 195)

purifica. Nu poate fi martir cel ce nu este cu Biserica. Nu intră în împărăția cerurilor cel ce a părăsit Biserica, locțiitoare pe pământ a împărăției cerești. Hristos ne-a dat pacea, ne-a învățat să fim uniți și solidari, ne-a recomandat să păstrăm neatinse și necălcate legăturile dragostei și ale înțelegerii; nu poate să se numească martir cel ce nu respectă dragostea frățească". (Sf. CIPRIAN, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XIII-XIV, în *PSB*, vol. 3, p. 443-444)

„Nu pot rămâne cu Dumnezeu cei ce nu vor să fie uniți în Biserica lui Dumnezeu. Chiar dacă vor arde pe rug sau vor fi dați fiarelor sălbatice, aceea nu va fi coroana credinței, ci pedeapsa trădării, și nu sfârșitul glorios al celui cu virtute religioasă, ci moartea din disperare. Unul ca aceștia poate fi ucis, dar nu poate fi încoronat. Mărturisește că e creștin, ca și diavolul care adesea minte că e Hristos, căci însuși Domnul ne atrage luarea-aminte și zice: *Mulți vor veni în numele Meu spunând: Eu sunt Hristos, și pe mulți vor înșela* (*Matei* 24, 5). După cum el nu e Hristos, chiar dacă înșală cu numele, la fel nu poate fi creștin cine nu rămâne în Evanghelia lui Hristos și a adevăratei credințe.

Căci a profeți, a scoate demonii, a face multe acte de virtute pe pământ este lucru mare și admirabil, dar nu dobândește împărăția cerească cel ce înfăptuiește toate acestea, dacă nu merge respectând drumul drept al adevăratei credințe. Vestește Domnul, și zice: *Mulți îmi vor spune în ziua aceea: Doamne, Doamne, oare nu în numele Tău am profețit, nu în numele Tău am scos demonii, nu în numele Tău am săvârșit mari fapte de virtute? Atunci Eu le voi răspunde: Niciodată nu v-am cunoscut, fugiți din fața Mea cei ce ați înfăptuit nedreptatea* (*Matei* 7, 22-23)". (Sf. CIPRIAN, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XIV-XV, în *PSB*, vol. 3, pp. 444-445)

„Domnul, arătând Evangheliei pe scurt calea speranței și a credinței noastre, zice: *Domnul Dumnezeul tău este singur Domnul* și *Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima și din tot sufletul tău și din toate puterile tale. Aceasta este prima poruncă; iar a doua este asemenea acesteia: să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți. În aceste două porunci stau toată legea și profeții* (*Marcu* 12, 29-31; *Matei* 22, 37-40). A poruncit prin învățătura sa unitatea și dragostea, în aceste două precepte a cuprins pe toți profeții și toată legea. Dar păstrează unitatea și păzește dragostea cel ce, stăpânit de nebunia discordiei, desparte Biserica, distruge credința, tulbură pacea, împrăștie dragostea, pângărește jurământul?[949]" (Sf. CIPRIAN, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XV, în *PSB*, vol. 3, p. 445)

„Această crimă este mai gravă decât cea săvârșită de unii apostați, care totuși, căindu-se de greșelile lor, se roagă lui Dumnezeu și obțin iertare. Aceștia vin la biserică și se roagă în ea; aceia luptă împotriva Bisericii. Aceștia poate au greșit de nevoie, aceia de bunăvoie se țin de greșeală. Apostatul și-a produs numai sieși vătămare, cel ce a încercat să facă o erezie sau o schismă a amăgit pe mulți, târându-i după sine în greșeală. Unul este pagubă a unui singur suflet, celălalt primejdia multora. Unul înțelege că a greșit, plânge și se căiește; celălalt, îngâmfat în păcatul său și complăcându-se în

949. Referindu-se la acest lucru, Avva Paladie spunea și el, printre altele, ucenicilor săi: „Credeți-mă, fiilor, că nimic altceva n-au făcut schismele și ereziile în Biserică decât să nu mai iubim pe Dumnezeu și să nu ne mai iubim unii pe alții" (cf. IOAN MOSHU, *Limonariu sau Livada duhovnicească*, p. 79). (n.n.)

delictele sale, desparte pe fii de mamă, răpeşte oile de la păstor, calcă legământul faţă de Dumnezeu. Apostatul a păcătuit o singură dată, celălalt păcătuieşte zilnic. În sfârşit, apostatul, primind martiriul, poate primi cele promise ale împărăţiei divine, dar schismaticul, dacă a fost ucis în afara Bisericii, nu poate ajunge la răsplata Bisericii[950]". (Sf. CIPRIAN, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XIX, în *PSB*, vol. 3, pp. 447-448)

„După cum cineva din om ajunge fiară, la fel cu cei vrăjiţi de Circe[951], tot aşa şi cel care a părăsit tradiţia bisericească şi a trecut la părerile ereziilor omeneşti, a încetat de a mai fi om al lui Dumnezeu şi de a rămâne credincios Domnului". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 95.1-95.2, în *PSB*, vol. 5, pp. 536-537)

„Ereticii nu sunt binecinstitori de Dumnezeu, pentru că nu se supun poruncilor, adică Sfântului Duh. După cum nu se numesc goi migdalii care n-au fructe, ci cei care au un fruct ce nu se poate mânca, tot aşa spunem că ereticii sunt goi de hotărârile lui Dumnezeu şi de tradiţiile lui Hristos, pentru că sunt întemeietorii unor învăţături cu adevărat amare, ca şi migdalul sălbatic, afară de unele învăţături, care, din pricina evidenţei adevărurilor lor, n-au putut fi îndepărtate şi ascunse". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 99.4-99.5, în *PSB*, vol. 5, p. 539)

„Dar-ar Dumnezeu ca ereticii, luând învăţăminte din această lucrare cu amintiri, să se înţelepţească şi să se întoarcă la atotputernicul Dumnezeu! Dacă ereticii, ca şi *şerpii cei surzi* – ca să mă folosesc într-un chip nou de nişte cuvinte vechi – *nu vor auzi cântecul* (*Psalmii* 57, 5), vor fi certaţi de Dumnezeu, îndurând, înainte de judecată, mustrările făcute părinţilor lor; dar poate că se vor pocăi, ca nu cumva, din pricina nesocotitei lor neascultări, să fie osândiţi definitiv". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 102.2-102.3, în *PSB*, vol. 5, p. 541)

„Bine li s-a spus celor ce au păcătuit: *voi semănaţi grâu şi seceraţi spini* (*Ieremia* 12, 13), căci chiar dacă petrec şi repetă cuvintele lui Dumnezeu, cei ce nu se hrănesc din ele cum se cuvine, nu trăiesc cinstit şi nu au credinţă îndestulătoare, unii ca aceia *seamănă grâu, dar culeg spini*. Ne putem da seama despre acest lucru în chip deosebit când ne gândim la eretici, care de fapt cinstesc Scripturile, dar *seceră spini* şi nu din Scripturi, ci din propriul lor fel de a înţelege lucrurile". (ORIGEN, *Omilii la Cartea Prorocului Ieremia*, omilia XI, cap. III, în *PSB*, vol. 6, p. 395)

„Răul cel mai mare constă în a nu cunoaşte chipul în care Dumnezeu trebuie preamărit şi adorat". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, cartea a IV-a, cap. LXV, în *PSB*, vol. 9, p. 286)

„Asigur pe oricare om care mărturiseşte pe Hristos, însă tăgăduieşte pe Dumnezeu, că Hristos nu-i va folosi la nimic; (asigur) pe cel care invocă pe Dumnezeu, iar pe

950. Nota prof. N. Chiţescu: „Greşeala schismaticilor nu se iartă fiindcă nu revin asupra ei; apostaţii (care s-au lepădat de credinţă ca să scape cu viaţă), dacă revin şi primesc martiriul, sunt iertaţi". (nota 62, p. 448)

951. Nota Pr. D. Fecioru: „Circe, nimfă vrăjitoare. Folosind o iarbă dată de Hermes, Circe l-a ţinut pe Ulise un an lângă ea, iar pe însoţitorii lui i-a prefăcut în porci (HOMER, *Odiseea*, X, 233 ş.u.)". (nota 286, p. 536)

Fiul îl tăgăduieşte, că zadarnică este credinţa lui; (asigur) pe cel care lasă la o parte pe Duhul, că va fi zadarnică credinţa lui în Tatăl şi în Fiul şi că nu poate s-o aibă pe aceasta dacă lipseşte (credinţa) în Duhul. Pentru că cel care nu crede în Fiul nu crede nici în Tatăl. *Precum că nu poate să spună (cineva) că Iisus este Domnul, decât în Duhul Sfânt* (*1 Corinteni* 12, 3). Şi *pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată, afară de (Fiul) Unul-Născut, Care se află în sânurile Tatălui (şi pe Care) nouă ni L-a descoperit* (*Ioan* 1, 18). Acesta[952] nu este capabil (să aducă) nici cult adevărat. Pentru că nu este posibil să adore (cineva) pe Fiul decât numai în Duhul Sfânt, nici nu este posibil să invoce cineva pe Tatăl decât numai în Duhul înfierii". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 11, în *PSB*, vol. 12, p. 42)

„Oricine va vrea poate afla că atunci când vorbesc în felul acesta, eu nu-i calomniez. Căci dacă vrea cineva să strângă laolaltă şi să le compare, ar băga de seamă că exemplarele Scripturilor folosite de ei se deosebesc între ele. De pildă, exemplarele lui Asclepiade nu consună întru toate cu cele folosite de Teodot.

Şi astfel de nepotriviri putem găsi destule, căci ucenicii unuia şi ai altuia copiază cu mare râvnă, ceea ce, spun ei, a fost *corectat* de fiecare dintre ei, cu alte cuvinte ceea ce a fost falsificat de ei. La rândul lor, nici exemplarele folosite de Hermofil nu sunt de acord cu cele dinainte. Şi tot aşa stau lucrurile şi cu exemplarele lui Apollinarie. N-ai decât să compari exemplarele copiate înainte cu cele care au fost scrise mai de curând şi vei vedea cât de numeroase sunt aceste deosebiri. Cât de semeaţă e această nelegiuire, probabil că ştiu şi ei. Căci fie că nu cred că Scripturile au fost rostite de Duhul Sfânt, şi atunci sunt necredincioşi; fie că ei se cred mai înţelepţi decât Duhul Sfânt, şi în cazul acesta ce altceva sunt decât nişte îndrăciţi? Într-adevăr, ei nu pot tăgădui că aceasta e cutezanţa lor atunci când exemplarele Scripturii sunt scrise de mâna lor, că nu aşa le-au primit de la cei care i-au catehizat şi că nu pot arăta exemplarele după care şi-au *corectat* copiile lor.

Câţiva dintre ei n-au îndrăznit să falsifice chiar întreaga Scriptură, ci au tăgăduit pur şi simplu numai Legea şi prorocii[953], grăbindu-se, sub pretextul unei învăţături fără de lege şi fără de Dumnezeu, spre cea mai adâncă prăpastie a pierzaniei".

Iată ce amarnică istorie ne dau ereticii!" (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a cincea, XXVIII, 16-19, în *PSB*, vol. 13, pp. 222-223)

„Cine se va putea împărtăşi din vreun bine, dacă nu va vrea să-L mărturisească pe Dumnezeu, Care este cauza a tot binele şi dacă nu va vrea să-I aducă cuvenita cinstire?" (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, cartea II, 3, în *PSB*, vol. 14, p. 103)

„Constantin Biruitorul, Măritul şi Augustul, către eretici. Cuvine-se să recunoaşteţi în temeiul acestei legiuiri (atât voi, novaţienilor, cât şi voi: valentinieni, marcionişti, paulieni, sau voi care vă trageţi numele de la frigieni; pe scurt, voi toţi care, în adunările voastre, aţi dat glas unor crezuri sectare) cu cât fir de minciună s-a împletit deşarta voastră credinţă şi în ce leacuri amestecate cu otravă s-a îmbibat învăţătura voastră – fapt care pe cei sănătoşi îi făcea să alunece în neputinţe, iar pe cei aflaţi pe calea vieţii, să ajungă – datorită vouă – pradă morţii celei de-a pururi!

952. Nota Pr. C. Cornițescu și Pr. T. Bodogae: „Cei ce neagă pe Duhul". (nota 167, p. 42).
953. Nota Pr. T. Bodogae: „Cum făceau marcioniţii". (nota 227, p. 223)

O, voi, cei ce sunteți potrivnici adevărului, vrăjmași ai vieții și sfetnici ai pierzării! Totul la voi este făcut să se împotrivească adevărului, dar și să se potrivească celor mai cumplite vicii, să se mărginească la sminteli și simulacre, prin care voi nu faceți decât să dați chip minciunii, pe cei nevinovați să-i asupriți iar pe credincioși să-i lipsiți de lumină! Voi nu faceți decât să vă pierdeți vremea cu un chip părelnic al dumnezeirii; voi pângăriți totul și crestați în conștiințele curate și nevinovate ale oamenilor răni aducătoare de moarte; pot spune aproape că voi răpiți oamenilor văzul și lumina zilei! E oare nevoie să vă înșir toate vinile? Nici lipsa noastră de timp, nici mulțimea grijilor, nu ne îngăduie să zăbovim cât de cât – așa cum s-ar cere – asupra răutăților voastre. Iar nebunia voastră este nu numai mare, ci chiar atât de mare, atât de hâdă și de degradantă, că o singură zi nu mi-ar ajunge spre a o descrie. Și altminteri se cuvine mai curând să ne astupăm urechile și să ne întoarcem privirea de la asemenea lucruri, astfel ca înșirarea lor amănunțită să nu întineze cumva spontana și curata înflăcărare a credinței noastre!" (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, cartea III, 64.1-3, în *PSB*, vol. 14, p. 156)

„Ce văd, deci, comun între erezie și dreapta credință, cei ce flecăresc, zicând că aceia nu spun nimic rău? Dacă aceasta este adevărat, atunci ei pot spune că și Caiafa este creștin și că și Iuda vânzătorul poate fi numărat între apostoli și că cei ce l-au cerut pe Varava în locul Mântuitorului n-au făcut nimic rău; că și Imeneu și Alexandru au cugetat drept și, că Apostolul a spus neadevăruri despre ei (*1 Timotei* 1, 20). Dar niciun creștin n-ar răbda să audă aceasta și nimeni n-ar socoti sănătos la minte pe unul care îndrăznește să spună aceasta". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, II, în *PSB*, vol. 15, pp. 157-158)

„Cum vor putea înfăptui pacea cei ce destramă pacea?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola despre sinoadele ce s-au ținut la Rimini în Italia și la Seleucia în Isauria*, X, în *PSB*, vol. 16, p. 116)

„Pentru ce, omule, fugi departe de adevăr, născocindu-ți singur prilejuri de pierzanie?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omil. a II-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 89)

„Și, odată ce ai spus ce nu trebuie spus despre Duhul, lipsa Duhului s-a și făcut vădită în tine. După cum cel care închide ochii își împropriază întunericul, tot așa cel care s-a depărtat de Duhul a ajuns în afară de Cel care luminează și se cufundă în întunecime sufletească". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omil. a XXIV-a, V, în *PSB*, vol. 17, p. 595)

„Dacă Petru, corifeul apostolilor, făcând asta înainte de a cunoaște toate tainele lui Hristos, a fost numit satană, ce iertare mai pot avea cei care tăgăduiesc taina întrupării Fiului lui Dumnezeu după ce au atâtea dovezi? Când omul care a fost fericit de Hristos, când omul care a făcut o mărturisire ca aceea a auzit astfel de cuvinte, gândește-te ce vor păți cei care se leapădă după înviere de taina crucii. Hristos n-a spus: Satana a grăit prin gura ta, ci: *Mergi înapoia Mea, satano!*[954] (*Matei* 16, 23)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LIV, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 627)

954. *Satanas* în limba greacă înseamnă „potrivnic". (n.n.)

„(...) nu se poate încununa cineva ca biruitor dacă nu luptă în luptă dreaptă". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 476)

„(...) în vremea rătăcirii, omul cel vechi se dezbracă de omul cel desăvârșit și se îmbracă cu veșmântul împărăției întunericului, cu defăimarea, cu necredința, cu obrăznicia, cu gândul măririi deșarte, cu mândria, cu iubirea de arginți și cu celelalte veșminte, zdrențăroase, murdare și întinate ale întunericului". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omil. II, 4, în *PSB*, vol. 34, p. 95)

„Când Dumnezeu Însuși e batjocorit în slujirea ce I se cuvine, nu e lucru cuminte a te milostivi. Și e cu totul păgubitor a te lăsa moleșit la vreme nepotrivită, pe motiv că o cere iubirea întreolaltă. Aceasta socotesc că e ceea ce zice Domnul: *Cel ce iubește pe tatăl sau pe mamă mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine* (*Matei* 10, 37). Să se dea la o parte atunci legea milei și să se dea în lături puterea dragostei naturale și tot ce ține de iubirea de oameni, și, ca să zic așa, să fie slujit Dumnezeu printr-o binecredincioasă asprime. Sau oare nu vei recunoaște că e un lucru cuvenit ca cei ce au îmbrățișat apostazia fără motive să fie pedepsiți fără milă, ca unii ce au nesocotit slava mai presus de toate și nu s-au ferit să necinstească fără grijă pe Cel pe Care era mai bine să-L bucure prin silințele spre statornicie?[955]" (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a șasea, în *PSB*, vol. 38, p. 185)

„Născocind unele ca acestea împotriva dogmelor Bisericii și îngrămădind mituri deșarte la urechile celor mai simpli, cu dreptate vor auzi: *Vai celor ce prorocesc din inima lor (...) și nimic din ale Domnului* (*Ieremia* 23, 16). Fiindcă, opunând vedenii și preziceri și prorocii ale inimii lor cuvintelor Duhului, nu simt la câtă nebunie aleargă născocirile lor". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea întâi, cap. 9, în *PSB*, vol. 41, p. 94)

„Căci strâmbă toate cele drepte, după cuvântul Prorocului, înșelând auzul celor mai simpli și păcătuind fără grijă față de frații pentru care a murit Hristos". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea întâi, cap. X, în *PSB*, vol. 41, p. 127)

„(...) afirmă că e bine ceea ce fac ei, neosândindu-și slăbiciunea, ceea ce este dovada celei mai depline orbiri". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a șasea, în *PSB*, vol. 41, p. 635)

„Cum nu sunt vrednici de toată osânda cei ce și-au făcut nebunește limba atât de dușmănoasă, încât au îndrăznit să spună împotriva lui Hristos cele pe care noi nu suferim să le auzim, ci numai cei ce au un auz ca ei și le pot însuși și le pot spune în mod periculos?". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a șasea, în *PSB*, vol. 41, p. 708)

---

955. Nota Pr. Stăniloae: „Nici mila, nici iubirea de oameni nu trebuie să oprească pe cineva de-a pedepsi pe cei ce necinstesc mărirea lui Dumnezeu. Căci pilda lor rea rămasă nepedepsită duce la pierzarea multora. Deci nepedepsirea lor nu se dovedește ca împlinind porunca iubirii de oameni". (nota 198, p. 185)

„Dacă tot conținutul Scripturilor este destinat să dea naștere în noi acestei credințe și să ne convingă că Cel născut din Sfânta Fecioară, Care S-a numit Iisus prin cuvântul îngerului (*Luca* 2, 2), este Însuși Hristosul a Cărui venire a fost propovăduită de Sfânta Scriptură, dacă Acesta este Hristosul, și nu altul – nu un fiu oarecare, ci Fiul lui Dumnezeu, Cel unic și propriu, ce vor face și ce vor zice și ce osândă vor primi în vremea zilei celei mari cei care, din ignoranță, sunt șovăielnici în credință și încearcă să învețe pe alții să creadă că sunt doi hristoși[956]? Căci aceștia Îl despart pe Hristos într-un om deosebit și în Dumnezeu, aparte, chiar și după negrăita și cu totul neînțeleasa unire a Cuvântului cu omul prin Întrupare. Dar ei sunt rătăciți și s-au depărtat de adevăr, tăgăduind pe *Stăpânul Care i-a răscumpărat* (*2 Petru* 2, 1)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a douăsprezecea, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 1173)

„Iar Adevărul nu poate să iubească pe cel ce păcătuiește împotriva adevărului". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a douăsprezecea, cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 1183)

„Căci cum este posibil să ajungă la pace cei care distrug pacea?" (Fericitul TEODORET, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, cartea a II-a, 19, 11, în *PSB*, vol. 44, p. 109)

„Căci cum se poate crede că este pace la aceia care răstoarnă drepturile păcii?" (CASIODOR, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a V-a, capitolul XXI, în *PSB*, vol. 75, p. 186)

„(...) răstignesc pe Hristos cei ce explică în chip hulitor sensurile întrupării lui Dumnezeu". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, partea a doua, 136, în *PSB*, vol. 80, p. 321)

„Să respingeți cu toată puterea pe cei ce nu primesc binecredincioasele și mântuitoarele dogme ale Bisericii și să aflați că sunt mai degrabă propovăduitori ai învățăturii lui antihrist cei ce nu mărturisesc pe Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos în trup, cum strigă limpede marele evanghelist Ioan. E ceea ce propovăduiesc în mod vădit cei ce războiesc Biserica lui Dumnezeu, tăgăduind firea trupului, prin aceea că nu voiesc a mărturisi că ea s-a păstrat și este în Hristos; și nu se cutremură de lucruri și mai vrednice de plâns, sau mai cutezătoare, ca să spun mai propriu, de a se înfățișa pe ei drept propovăduitori ai unei învățături potrivnice lui Dumnezeu. Dar aceștia, însușindu-și o astfel de pornire contrară credinței, vor culege ca roadă vrednică de nebunia lor, osânda lor ușor de cunoscut de către toți". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 92)

„Căci li s-a făcut (ereticilor) limba sabie cu două tăișuri și brici ascuțit care sfâșie sufletele și le trimite în închisoarea iadului și în prăpastia întunericului și le golește de Hristos prin învățătura lor rătăcită despre Hristos". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 98)

---

956. Nota Pr. Stăniloae: „Sunt vizați aici Nestorie și aderenții lui. Se vede că Sfântul Chiril a scris acest *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan* prin anul când a început să se răspândească erezia lui Nestorie". (nota 2218, p. 1173)

„(...) gurile viclene ale ereticilor, deschise ca niște porți ale iadului". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, ep. 13, în *PSB*, vol. 81, p. 99)

„Sunt oameni de care Se scârbește Dumnezeu, pe Care cred că-L slujesc". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, ep. 14, în *PSB*, vol. 81, p. 118)

## Combaterea învățăturilor eretice

„Cu scripturile fură ei ochii și cu îndrăzneala lor tulbură pe unii; iar în discuții obosesc pe cei tari, amăgesc pe cei slabi și pun în încurcătură pe cei de mijloc.

Așadar, pe acest tărâm le vom închide calea cu cea mai mare hotărâre, neprimindu-i la nicio dispută pe baza Scripturilor.

Căci dacă ele fac tăria lor, atunci, pentru ca ei să aibă această tărie, trebuie să cercetăm mai întâi cui i se cuvine stăpânirea asupra Scripturilor și apoi să nu fie îngăduit a se folosi de ele cel ce n-are, sub niciun motiv, drept la aceasta". (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XV, 2-4, în *PSB*, vol. 3, p. 149)

„Disputa pe baza Scripturilor nu servește la altceva, decât – pentru a spune astfel – să-ți întoarcă stomacul pe dos și să te bată la cap.

Ereziile n-admit unele cărți ale Scripturii, iar pe care le admit nu le acceptă integral, ci cu adaosuri și tăieturi, schimbându-le pentru a le acomoda la învățătura lor. Și dacă pe unele le primesc în întregime, le falsifică prin felurite interpretări.

Un sens alterat dăunează mai mult decât un scris cu greșeli. Presupunerile lor deșarte în niciun caz nu vor să admită pasajele prin care sunt combătuți.

Ei se sprijină pe acelea pe care le-au alcătuit ei înșiși în chip mincinos, ori pe cele pe care le-au acceptat tocmai pentru că se pot interpreta în mai multe feluri.

Tu, cel preaiscusit în ale Scripturii, ce rezultat vei obține în lupta cu adversarul, care tăgăduiește tot ceea ce afirmi tu și afirmă tot ceea ce negi tu?

Nu vei pierde nimic altceva în luptă decât vocea, dar nici nu vei căpăta altceva decât venin la inimă din cauza hulei lui.

Dar acela, dacă într-adevăr există vreunul, în folosul căruia începi o discuție asupra Scripturilor, ca să-l întărești contra îndoielilor lui, va înclina el oare mai mult spre adevăr, ori mai mult spre erezii?

Tulburat fiindcă te vede că nu izbutești să-l convingi pe eretic, care tăgăduiește sau apără ceva cu aceeași tărie ca și tine, fiecare rămânând până la urmă pe poziția lui, acela va pleca de la această dezbatere și mai nehotărât, nemaiștiind ce trebuie să socotească erezie.

Căci și ereticii pot să ne adreseze aceleași învinuiri; fără îndoială că vor spune și ei cum că mai curând noi suntem aceia care înfățișăm niște scrieri greșite și niște tălmăciri mincinoase, odată ce pretind și ei, ca și noi, că adevărul este de partea lor.

Așadar, nu trebuie să apelezi la Scripturi și nici să te angajezi într-o luptă pe un teren unde victoria este sau nulă, sau nesigură, sau prea puțin sigură.

Chiar dacă nu s-ar dovedi cu această luptă că amândouă părțile au aceeași însemnătate, totuși o firească rânduială a tuturor lucrurilor pretinde ca, înainte de toate, să se discute în mod deosebit următoarele chestiuni: în stăpânirea cui a fost lăsată credința? Ale cui sunt Scripturile? De către cine, prin a cărui mijlocire, când și cui a fost încredințată învățătura care vădește pe creștini?

Căci acolo se află și adevăratele Scripturi și adevăratele tălmăciri, ca și toate predaniile cele adevărate, unde se va dovedi că este în învățătura cea adevărată și credința creștină cea adevărată". (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XVI, 3, XVII, 1-5, XVIII, 1-3, XIX, 1-3, în *PSB*, vol. 3, pp. 150-151)

„Arăt unul dintre mijloacele de a îndepărta pe omul eretic: dacă Domnul Hristos Iisus a trimis pe Apostoli ca să propovăduiască, este de a noastră datorie să nu mai primim pe alții ca propovăduitori, afară de cei pe care i-a rânduit Hristos.

Căci nimeni nu cunoaște pe Tatăl, fără numai Fiul, și acela căruia Fiul i-l va descoperi. Și mi se pare că Fiul nu L-a descoperit altora, fără numai Apostolilor, pe care i-a trimis să propovăduiască ceea ce, bineînțeles, le descoperise El.

Dar ce propovăduiau ei, adică mai bine zis, ce le descoperise Hristos? Și aici voi arăta alt mijloc de a îndepărta pe omul eretic. E de a noastră datorie să nu primim ca bună o învățătură, decât dacă ne vine de la Bisericile pe care le-au întemeiat înșiși Apostolii, unde ei înșiși au propovăduit, fie prin viu grai, cum se zice, fie prin epistole, mai târziu.

Dacă astfel stau lucrurile, e limpede că orice învățătură, care e la fel cu aceea a Bisericilor Apostolice, maici și izvoare ale credinței, trebuie socotită ca adevărată, fiindcă ea păstrează ceea ce au primit Bisericile de la Apostoli, iar Apostolii de la Hristos și Hristos de la Dumnezeu.

Din contră, învățătura care se opune adevărului arătat de Biserici, de Apostoli, de Hristos și de Dumnezeu, să fie socotită ca mincinoasă, chiar mai înainte de a fi cercetată". (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXI, 1-5, în *PSB*, vol. 3, p. 152)

„Ei au luat obiceiul de a spune că Apostolii n-au știut totul; apoi, mânați de aceeași nebunie întorc vorba zicând că Apostolii le-au știut pe toate, dar nu le-au încredințat tuturor pe toate. Și-ntr-un fel și-n altul, ei învinovățesc pe Hristos că ar fi trimis în lume niște Apostoli, sau prea puțin pregătiți, sau cu un spirit prea complicat.

Într-adevăr, care om întreg la minte e în stare să creadă că ar fi cu putință să nu-și cunoască misiunea, tocmai aceia pe care Domnul i-a rânduit învățători, avându-i ca tovarăși, discipoli și prieteni nedespărțiți? (*Marcu* 4, 34; *Luca* 8, 10). Tocmai ei, cărora le lămurea de o parte cele mai grele de înțeles, spunându-le că lor le-a fost dat să cunoască tainele, pe care poporului nu-i e îngăduit a le cunoaște?

Era cu putință, de pildă, să rămână ceva ascuns lui Petru (...) care a primit cheile împărăției cerurilor, precum și puterea de a lega și dezlega toate în cer și pe pământ?

Era cu putință să rămână ceva ascuns lui Ioan, ucenicul cel preaiubit de Domnul, el care a stat culcat la sânul Domnului, singurul căruia Domnul i-a arătat mai dinainte pe Iuda vânzătorul și pe care l-a încredințat, în locul Său, Mariei, ca pe fiul ei? (*Matei* 16, 18; *Ioan* 16, 23 și 19, 25).

Ce ar fi vrut El să nu cunoască aceia cărora le-a arătat slava Sa, ca și pe Moise și pe Ilie? (*Marcu* 9, 2).

(...) El a binevoit să le tâlcuiască în cele toate Scripturile?

Le spusese într-adevăr cândva: *Încă multe am a vă zice vouă dar acum nu puteți să le purtați*. Totuși, adăugând: *Când va veni Acela, Duhul Adevărului, El vă va duce la adevăr*, a arătat că nu rămăsese nimic necunoscut celor ce le făgăduise să-i conducă *la tot adevărul*, prin mijlocirea Sfântului Duh (*Ioan* 16, 12).

Și a împlinit făgăduința Sa fiindcă *Faptele Apostolilor* mărturisesc pogorârea Duhului Sfânt (*Faptele Apostolilor* 2, 1).

Cei care nu primesc Scriptura în întregime nu pot să fie ai Duhului Sfânt, fiindcă n-au putut să înțeleagă că Duhul Sfânt a fost trimis ucenicilor, dar nici nu pot să pretindă că apără Biserica, ei, care n-au cum să dovedească în ce timp și în ce leagăn a crescut trupul ei.

Ei vor mai bine să nu aibă dovezi pentru ceea ce apără, decât să le primească pe acelea care ar răsturna spusele lor mincinoase". (TERTULIAN, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXII, 2-11, în *PSB*, vol. 3, pp. 153-154)

„În orice chip s-ar fi greșit, amăgirea a domnit (spun ereticii) atâta timp cât n-au fost erezii!

Adevărul a așteptat pe un Marcion și pe un Valentin ca să fie descătușat!

Până la ei se propovăduia o evanghelie înșelătoare, amăgitoare era și credința, greșite atâtea mii de botezuri, amăgitoare atâtea lucrări ale credinței, înșelătoare împlinirea atâtor virtuți și a unui har așa de mare, greșite slujirea preoțească și atâtea alte serviri; greșite, în sfârșit, au fost încununările atâtor mucenici!

(...) De altfel, ar fi o nerozie destul de mare să pretindă cineva că erezia are întâietate față de învățătura cea adevărată; căci aceasta din urmă a prevestit ereziile viitoare, ca să ne ferim de ele.

S-a scris către Biserica păstrătoare a acestei învățături, ba mai bine zis însăși această învățătură scrie către Biserica sa: *Chiar un înger din cer dacă ar vesti altă Evanghelie decât aceea pe care v-am vestit-o, blestemat să fie.*

Unde se afla pe atunci Marcion, corăbierul din Pont, iubitorul de stoicism? Unde era Valentin, următor al platonismului?

Căci e neîndoielnic că n-au fost așa de vechi; au trăit sub domnia lui Antoninus, au crezut mai întâi în învățătura cea obștească din Biserica romană sub episcopatul fericitului Elefterie, până ce, din cauza dorinței de a ști mai mult, dorință care-i neliniștea fără încetare și cu care stricau și pe frații lor, au fost înlăturați de două ori, cu cei două sute de mii de sesterți pe care-i adusese bisericii. Apoi, surghiuniți din nou pentru totdeauna, ei împrăștiară veninul învățăturii lor.

După aceea Marcion a făcut mărturisire de pocăință după ce primise condiția ce i se pusese: că va avea pace numai dacă va da înapoi Bisericii pe ceilalți, îndrumați de el spre pieirea lor; dar moartea i-a luat-o înainte de a îndeplini condiția pusă". (TERTULIAN, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXIX, 1-3, 6-7, XXX, 1-3, în *PSB*, vol. 3, pp. 159-160)

„Dacă predică un alt Dumnezeu, de ce se folosesc tocmai de lucrurile, de Scripturile și de numele Dumnezeului contra căruia predică ei? Iar dacă-L propovăduiesc pe El, de ce-L propovăduiesc în alt chip?

Să aducă dovada că sunt niște apostoli noi; să spună răspicat că iarăși s-a pogorât Hristos, că iarăși a învățat El Însuși, că s-a răstignit din nou, că a murit încă o dată și că iarăși a înviat.

Căci așa trimite Domnul pe apostoli de obicei: le dă puterea de a săvârși aceleași minuni, ca și El Însuși.

Aș dori să-și arate și ei minunile lor. De altfel, eu cunosc puterea prin care ei năzuiesc să ajungă pe Apostoli: aceia înviau morții, aceștia ucid viii!" (TERTULIAN, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXX, 14-17, în *PSB*, vol. 3, p. 160)

„Noi găsim un sprijin și în parabola aceea, după care sămânța cea bună a grâului la început a fost semănată de Domnul, dar după aceea a fost amestecată de către dușmanul diavol cu iarba cea vătămătoare a neghinei.

Aceasta închipuie lămurit deosebirile de învățături, căci și în altă parte cuvântul lui Dumnezeu este asemănat unei semințe.

Așa încât chiar din această orânduire se arată că ceea ce este încredințat mai dinainte de la Domnul este și adevărat, și că, din contră, e străin și mincinos ceea ce s-a adăugat mai târziu.

Această judecată va rămâne nezdruncinată contra acestor erezii târzielnice, care nu pot avea niciun temei în convingerile lor pentru a apăra adevărul susținut de ele". (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXXI, 1-4, în *PSB*, vol. 3, p. 161)

„Învățătura noastră nu e venită mai târziu, ci dimpotrivă, înaintea tuturor celorlalte; aceasta va fi mărturia adevărului, care are pretutindeni locul de cinste.

Ea n-a fost condamnată de Apostoli, ci apărată de ei; acesta va fi semnul că ea este chiar a lor.

Pe aceasta pe care n-o condamnă, ei care osândesc orice învățătură străină, o arată că e a lor și de aceea o și apără (*1 Timotei* 4, 1)". (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXXV, 3-5, în *PSB*, vol. 3, p. 164)

„Este dreaptă regula pe care am hotărât-o: că nu trebuie adică să îngăduim ereticilor a ne chema la luptă pe temeiul Scripturilor, fiindcă le dovedim și fără Scripturi că n-au nimic a face cu Scripturile.

Dacă sunt eretici nu pot să fie creștini, fiindcă n-au moștenit de la Hristos învățătura, pe care o urmează după propria lor alegere, primind numele de eretici.

Nefiind creștini, n-au niciun drept asupra scrierilor creștine și cu dreptate trebuie să le spunem: Cine sunteți voi? Când și de unde ați venit? Cum puneți la cale treburile mele, voi, care nu sunteți dintre ai mei? Cu ce drept, Marcion, tai tu în pădurea mea? Cu voie de la cine, Valentine, schimbi tu vadul izvoarelor mele? Cu putere de la cine, Apelles, îmi muți tu hotarele?

Acest ținut este al meu; pentru ce voi, ceilalți, semănați și pașteți aici după placul vostru? Acest ținut al meu este, eu îl stăpânesc de mult, l-am stăpânit înainte de voi și am zapise tari de la înșiși proprietarii care le-au stăpânit.

Eu sunt urmașul Apostolilor și-l păstrez precum au hotărât ei în testamentele lor, precum l-au încredințat cinstei noastre, precum ni l-au dat cu jurământ.

Pe voi fără îndoială v-au dezmoștenit întotdeauna și s-au lepădat de voi ca de niște străini, ca de niște dușmani!" (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXXVII, 1-6, în *PSB*, vol. 3, pp. 165-166)

„Așadar, unde se află deosebiri de învățătură, acolo trebuie căutată și stricarea Scripturii și a tălmăcirii ei.

Pe cei ce și-au propus să învețe altfel, nevoia i-a silit să strâmbe uneltele învățăturii.

Căci n-ar fi putut să învețe altfel, dacă n-ar fi avut și altfel de mijloace cu care să învețe. Și după cum ei n-ar fi putut reuși să schimbe învățătura fără să-i schimbe uneltele, tot astfel și la noi n-ar fi fost cu putință păstrarea neatinsă a învățăturii fără de întregirea acelor unelte care ne-au adus învățătură.

Într-adevăr, ce se împotrivește nouă în Scripturile noastre? Am pus noi ceva de la noi înșine în ele, ca să prefacem ceea ce se află în Scripturi înlăturând, ori adăugând, ori schimbând ceva?

Scripturile sunt dintru început ceea ce noi suntem azi; noi ne-am născut din ele și între ele și noi n-a fost nimic contradictoriu, înainte ca voi să le fi adăugat ceva". (TERTULIAN, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXXVIII, 1-5, în *PSB*, vol. 3, p. 166)

„Pe aceștia trebuie să-i întoarcem de pe calea lor greșită și să spulberăm cuvintele spuse de ei". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, stromata a III-a, cap. VI, 45.3, în *PSB*, vol. 5, p. 206)

„Scriptura cuprinde texte pentru combaterea fiecărei erezii; iar omul priceput le va alege și le va folosi la timpul potrivit pentru combaterea celor care au învățături împotriva poruncilor". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, stromata a III-a, cap. XI, 71.2, în *PSB*, vol. 5, p. 217)

„Trebuie (...) cercetat cu mai multă grijă adevărul, care este cu adevărat adevăr, care se află numai la Cel ce este cu adevărat Dumnezeu. Ostenelii pentru găsirea adevărului îi urmează dulcea descoperire a adevărului și amintirea plăcută că l-ai descoperit. Din pricina ereziilor, însă, trebuie să ne pregătim temeinic și cu multă osteneală, când e vorba să căutăm adevărul; nu trebuie să contenim deloc munca. Când ne sunt prezentate două fructe: unul adevărat și bine copt, altul făcut din ceară, asemănător cum nu se poate mai bine cu celălalt, nu trebuie să le aruncăm pe amândouă din pricina asemănării lor, ci, cu privire lină de pricepere și cu judecată sănătoasă, trebuie să deosebim fructul adevărat de cel fals. După cum este o singură cale împărătească, dar mai sunt și alte multe căi, dintre care unele duc prin prăpăstii, altele prin râuri cu ape repezi sau pe mări adânci, și nimeni n-ar pregeta, din pricina deosebirii căilor, să folosească acea cale care este fără primejdii, calea împărătească, drumul mare, tot așa nu trebuie să renunțăm la căutarea adevărului, pentru că unele erezii spun una despre adevăr altele spun alta, ci trebuie să căutăm, cu mai multă luare aminte, unde se află gnoza cea adevărată. Pentru că împreună cu legumele din grădini crește și iarbă, ar trebui, oare, ca grădinarii să nu se mai ocupe cu îngrijirea grădinilor? Nu! Având, așadar, multe exemple, pe care ni le dă natura, ca să cercetăm cele ce se sunt, avem datoria să căutăm a vedea unde este adevărul. De aceea, pe bună dreptate suntem și osândiți când nu facem cele pe care trebuie să le facem, când nu facem deosebire între ceea ce este contrar adevărului și adevăr, între minciună și adevăr, între ceea ce nu-i cu cuviință și ceea ce-i cu cuviință, între ceea ce-i împotriva firii și ceea ce-i potrivit firii. Trebuie să ne folosim de toate aceste exemple pentru a cunoaște pe deplin adevărul.

(...) Cei care vor pot să găsească adevărul; dar pe cei care pun înainte argumente nesocotite îi așteaptă osânda fără scuză. Deci care din două? Resping dovada sau o acceptă? Eu sunt de părere că toți o vor accepta, afară de cei care tăgăduiesc și dovezile pe care le dau simțurile. Făcându-se, deci, această dovadă, trebuie neapărat să fim de acord cu cercetările făcute și chiar din Scripturi să luăm argumentele convingătoare, că ereziile sunt greșite și că cea mai exactă gnoză, cea mai exactă cunoaștere și într-adevăr cea mai bună învățătură se află numai acolo unde este adevărul, adică în vechea Biserică. Unii dintre cei care s-au îndepărtat de adevăr încearcă să se înșele pe ei înșiși, alții încearcă să-i înșele pe cei care îi ascultă. Unii, așa-numiții înțelepți

închipuiți, socot că au găsit adevărul fără să aibă vreo dovadă adevărată; se înșală pe ei înșiși și se socot liniștiți. Numărul lor nu e mic; aceștia evită discuția, ca să nu fie combătuți; fug și de învățătură, ca să nu fie osândiți. Alții, foarte vicleni, înșală pe cei care îi ascultă; și, cu toate că sunt convinși că nu știu nimic, întunecă adevărul cu argumente probabile. După părerea mea, alta e natura argumentelor probabile și alta e natura adevăratelor argumente. Știm că trebuie întrebuințată neapărat numirea de *erezii* spre a le deosebi de învățătura cea adevărată. Ereticii, spre pierderea oamenilor, rup din adevăr câteva idei, le amestecă pe acestea cu gânduri omenești născocite de ei și se laudă că sunt conducători; dar sunt mai degrabă conducători de școală filosofică decât de Biserică.

Cei care sunt gata să se ostenească pentru cele ce sunt mai bune în viață, nu vor înceta de a căuta adevărul, înainte de a lua din Scripturi dovezile. Sunt unele criterii de judecată comune tuturor oamenilor, cum sunt simțurile; altele se găsesc la cei care vor să cerceteze adevărul, la cei care se exercită cu ele în căutarea adevărului; sunt adică însușirile minții și ale gândirii, cu ajutorul cărora acei oameni deosebesc învățăturile adevărate de învățăturile false. Lucru de foarte mare importanță este, însă, de a renunța la presupuneri și de a fi la mijloc între știința exactă și părerile personale făcute în grabă; de a cunoaște, apoi, că cel care nădăjduiește odihna cea veșnică știe și aceea că intrarea la adevăr se face pe o cale plină de osteneli și *îngustă* (*Matei* 7, 14). Cel care a auzit odată pentru totdeauna vestea cea bună (*Evrei* 4, 6) și, după cum spune Scriptura, *a văzut mântuirea* (*Luca* 2, 30; 3, 6), în clipa în care a cunoscut adevărul să nu se mai întoarcă (*Luca* 19, 31-32) înapoi ca femeia lui Lot (*Facerea* 19, 26), nici la viața de mai înainte, de care era legat prin simțuri, și nici să mai alerge iarăși la erezii; că ereziile sunt, într-un fel oarecare, puse pe ceartă și discuții și nu cunosc pe adevăratul Dumnezeu". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XV, 91.3-91.8, 92.1-92.7, cap. XVI, 93.1-93.4, în *PSB*, vol. 5, pp. 534-536)

„Că avem temei al învățăturii pe Domnul, care este de la început până la sfârșit conducător al gnozei, *în multe feluri și în multe chipuri* (*Evrei* 1, 2), prin profeți, prin Evanghelie și prin fericiții apostoli. Iar dacă cineva își închipuie că are nevoie de alt temei de învățătură, atunci acela nu va avea niciun temei real. Cel care prin sine însuși crede în Scriptură și în cuvântul Domnului, acela, pe bună dreptate, este vrednic de credință, pentru că, prin Domnul, Scriptura și cuvântul Domnului au lucrat să se facă bine oamenilor. Negreșit, noi ne folosim de Scriptură și de cuvântul Domnului ca de un criteriu pentru descoperirea lucrurilor. Orice lucru care este în curs de judecată nu este sigur înainte de a fi judecat; deci nu este temei ceea ce are nevoie să fie judecat. Deci noi, după ce, pe bună dreptate, am primit temeiul prin credință, fără să mai avem nevoie de dovezi, pentru că am luat cu prisosință și dovezile despre temei de la însuși temeiul, suntem conduși de cuvântul Domnului la cunoașterea adevărului. Nu dăm atenție oamenilor care afirmă un lucru, iar mai pe urmă afirmă contrariul. Dacă nu-i de ajuns să spui numai ceea ce gândești, ci trebuie să dovedești cele ce spui, atunci nu așteptăm mărturie de la oameni, ci dovedim spusa noastră cu cuvântul Domnului, care-i mai puternic decât toate dovezile, dar mai bine spus, este singura dovadă, care poate fi dovadă. Potrivit celor spuse, credincioșii sunt numai cei care au gustat Scripturile; gnostici sunt cei care au mers mai departe și cunosc temeinic adevărul; cum e și în viață: oamenii, care au o meserie, o specialitate, au ceva mai mult decât oamenii de rând; aceștia își formează gândul lor mai frumos, nu cu idei

obișnuite. Tot așa și noi; luăm din Scripturi dovezile despre Scripturi, iar credința ne încredințează de lucrul acesta, dându-ne dovezi. Ereticii îndrăznesc să folosească și ei scrierile profetice; dar ei, mai întâi, nu le folosesc pe toate; apoi, nu desăvârșit și nici așa cum poruncește textul și tonul profeției; ci aleg textele cu mai multe înțelesuri și le amestecă cu ideile lor proprii; apoi culeg, de ici și colo, câteva cuvinte, fără să se uite la sensul lor real, ci numai la simpla formă a cuvântului. Vei vedea că aproape în toate locurile din Scriptură, pe care le aduc ereticii, ei se uită numai la cuvinte și le schimbă sensul; nu înțeleg cele ce spun cuvintele și nici nu folosesc textele, pe care le aduc, în sensul în care au fost scrise. Adevărul, însă, nu se găsește schimbând sensul cuvintelor – că așa poate fi răstălmăcită orice învățătură adevărată – ci în a gândi ce este în chip desăvârșit, propriu și cu cuviință Domnului și atotputernicului Dumnezeu și în a întări fiecare dovadă pe care o iei din Scripturi cu dovezi luate tot din Scripturi. Ereticii nu vor să se întoarcă la adevăr, pentru că le e rușine să renunțe la ambiția lor plină de mândrie, dar nici nu vor să-și schimbe părerile lor, odată ce au forțat înțelesul cuvintelor Scripturii. Au răspândit printre oameni învățăturile lor false, care sunt în contradicție cu aproape toate cărțile Scripturilor. Noi îi combatem și le respingem învățăturile; dar ei, pe de o parte, nu vor să primească unele din cărțile profetice, iar pe de altă parte, ne învinuiesc că noi nu înțelegem Scripturile[957], pentru că suntem făcuți dintr-o altă fire decât ei și de aceea numai ei le pot înțelege. Uneori își tăgăduiesc propriile lor învățături, când îi convingem că sunt greșite; că se rușinează să mărturisească pe față învățătura cu care se laudă numai între ei. Și poți vedea că așa fac toți ereticii când le arăți că sunt greșite învățăturile lor. Când le respingem învățăturile și le arătăm că sunt în contradicție cu Scripturile, vedem pe conducătorii ereziilor că fac una din două: sau disprețuiesc consecințele propriilor lor învățături sau disprețuiesc profeția însăși; dar mai bine spus, își disprețuiesc propria lor nădejde; și de fiecare dată preferă să susțină cu tărie că învățătura lor a fost spusă de Domnul prin profeți, dar mai mult chiar, că a fost mărturisită și întărită de apostoli. Când ereticii văd primejdia, că nu-și mai pot păstra, nu una dintre învățăturile lor, ci întreaga lor erezie, atunci nu mai caută adevărul – că disprețuiesc Scripturile, care se citesc de noi și ne sunt la îndemână, ca fiind fără valoare; și, silindu-se să depășească credința comună, se depărtează de adevăr. N-au învățat tainele gnozei bisericești, nici n-au înțeles măreția adevărului, iar din trândăvie nu s-au coborât până în adâncul lucrurilor; și, citind superficial Scripturile, le-au îndepărtat". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 95.3-95.9, 96.1-96.5, 97.1-97.4, în *PSB*, vol. 5, pp. 537-538)

„La noi, creștinii, cunoașterea adevărului se dobândește din cele ce sunt deja crezute, credința se dobândește din cele ce nu sunt încă crezute; și astfel credința ajunge, ca să spun așa, temeiul dovezii. Dar, după cum se pare, orice erezie, chiar de la începutul ei, nu are urechi să audă ce este de folos, ci le are deschise numai pentru ce este plăcut. Că oricare dintre ei s-ar vindeca, numai dacă ar vrea să asculte de adevăr". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 98.3-98.4, în *PSB*, vol. 5, p. 539)

„Ca și ochiul întunecat, tot așa și sufletul, când este tulburat de învățăturile cele împotriva firii, nu poate vedea bine lumina adevărului; dimpotrivă, nu le vede nici pe

957. Aceleași reacții și manifestări le au și sectarii din zilele noastre. (n.n.)

cele ce sunt la picioare. Se spune că în apa tulbure țiparii nu văd deloc și de aceea pot fi prinși. Și după cum copiii răi încuie ușa pedagogului, tot așa și ereticii nu lasă să intre în biserica lor profețiile, că se tem de mustrarea și povețele profețiilor. Negreșit ereticii adaugă Scripturilor multe minciuni și plăsmuiri, ca să arate că pe bună dreptate nu folosesc Scripturile". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 99.1-99.2, în *PSB*, vol. 5, p. 539)

„Doresc puternic să-i conving fie de marea lor ignoranță, fie de lipsa lor de învățătură, fie de proasta lor dispoziție morală sau cum altfel ai mai putea-o numi. Fac aceasta, pentru că încerc să-i aduc la adevăr pe cei care nu sunt cu totul de nevindecat. Dar sunt unii, care, chiar de la început, nici nu vor să asculte pe cei care-i îndeamnă la adevăr; încearcă să flecărească, să scoată din gura lor cuvinte de hulă împotriva adevărului, lăudându-se că ei cunosc cele mai înalte gânduri despre existențe, cu toate că n-au niciun fel de învățătură, n-au cercetat, nu s-au ostenit, n-au descoperit consecințele cercetărilor lor. Ar trebui să-ți fie mai degrabă milă de stricăciunea sufletului lor decât să-i urăști! Iar dacă cineva este în stare să se facă sănătos, dacă cineva poate îndura îndrăznirea adevărului care arde și taie, ca focul și cuțitul, părerile false ale ereticilor, acela să aibă deschise urechile sufletului său! Și se va întâmpla asta, dacă nu respinge adevărul, grăbindu-se să se trândăvească sau dacă nu se silește din dorința de slavă, să vină cu noutăți. Și sunt trândavi toți aceia care, cu toate că pot scoate chiar din Scripturi dovezi proprii dumnezeieștilor Scripturi, aleg să facă ce le trece prin minte și cele care îi ajută să-și satisfacă plăcerile. Și sunt doritori de slavă aceia care falsifică de buna lor voie, prin alte redactări, învățăturile conforme cuvintelor insuflate de Dumnezeu, predate de fericiții apostoli și dascăli, și introduc în tradiția dumnezeiască învățături omenești, ca să-și întocmească propria lor erezie. Față de oamenii aceia atât de mari, care au fost străluciți datorită gnozei bisericești, ce se mai poate spune despre un Marcion, de pildă, sau despre un Prodic și de alții asemenea lor, care n-au mers pe calea cea dreaptă? Că n-au depășit în înțelepciune pe bărbații cei de mai înainte, încât să descopere ceva în plus față de cele spuse într-adevăr de aceia. Și bine le-ar fi fost, dacă ar fi putut învăța cele ce au fost predate mai înainte". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 102.6, 103.1-103.7, în *PSB*, vol. 5, pp. 541-542)

„Nu e nevoie de multe cuvinte ca să se vadă că adunările omenești ale ereticilor sunt posterioare Bisericii universale. Activitatea învățătorească a Domnului din timpul viețuirii Lui pe pământ a început sub August și a ținut până la jumătatea domniei lui Tiberiu; activitatea apostolilor Lui, precum și activitatea lui Pavel, iau sfârșit pe timpul lui Neron. Cei care au născocit ereziile au trăit mai târziu, pe timpul împăratului Adrian, și au mers până pe vremea lui Antonin cel Bătrân, cum este Basilide, care spune că a avut ca dascăl pe Glaucia, interpret al lui Petru, așa cum se laudă basilidienii. De asemenea ereticii spun că Valentin a fost discipolul lui Teoda[958]. Marcion, care a trăit în același timp, se purta cu ei cum se poartă un om bătrân cu cei mai tineri. Simon (*Faptele Apostolilor* 8, 9-24) a ascultat puțină vreme predica lui Petru. Așa stând lucrurile, este clar că aceste erezii, care au venit cu inovații și falsificări, au apărut mai târziu și sunt mai noi decât Biserica noastră, care este cea mai veche și cea mai adevărată". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVII, 106.3-106.4, 107.1-107.2, în *PSB*, vol. 5, p. 544)

958. Nota Pr. D. Fecioru: „Teoda (Teuda), pretins discipol al lui Pavel". (nota 317, p. 544)

„Unele erezii și-au luat numele de la numele întemeietorilor lor, de pildă erezia lui Valentin, erezia lui Marcion, erezia lui Basilide, deși se laudă că își au părerile lor de la apostolul Matia. Învățătura apostolilor, însă, a fost una, după cum una este și tradiția". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVII, 108.1, în *PSB*, vol. 5, p. 545)

„Ca să nu încurajăm prin tăcerea noastră nerușinarea ereticilor, în calitatea noastră de oameni vom da și noi, pe cât ne ajută puterile, răspuns la obiecțiunile lor". (Origen, *Despre principii*, cartea a II-a, VI, 9, în *PSB*, vol. 8, p. 165)

„Ar trebui, deci, să trecem sub tăcere impietatea lor îngrozitoare, însă iubirea față de frați și perversitatea adversarilor nu ne lasă liniștiți". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 17, în *PSB*, vol. 12, p. 57)

„Să vă țineți tari în credință, aruncați-vă privirile în jurul vostru pe pământ și convingeți-vă că e mică această partidă care e bolnavă. Tot restul Bisericii, care, de la o margine până la cealaltă a lumii, a primit Evanghelia, e în această învățătură sănătoasă și nesmintită, pe care o apărăm". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 251, IV, în *PSB*, vol. 12, p. 521)

„N-ar trebui nici măcar să li se răspundă la unele ca acestea, odată ce sunt atât de prostești și de nebune. Dar ca să nu pară că erezia lor conține ceva întemeiat, se cuvine să li se răspundă și la acestea". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi, XXIII, în *PSB*, vol. 15, p. 183)

„E cuvenit și potrivit să-i respingem pe aceștia și cu dovezi de la oameni, pentru că ei își întemeiază reaua cugetare și prin gânduri omenești despre dumnezeire". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al treilea, LXVII, în *PSB*, vol. 15, p. 401)

„Dar noi nici așa să nu deznădăjduim de mântuirea lor, ci să facem tot ce stă în puterea noastră, să vorbim cu ei cu tot dragul și îndelungă răbdare, arătându-le și cât de nebunească le e credința lor și cât de mare le e vătămarea. Niciodată să nu pierdem nădejdea mântuirii lor. Poate că se vor încredința cu trecerea timpului, mai ales dacă noi ducem o astfel de viață, că nu le dăm nicicând prilej de a ne ataca credința. Da, mulți din aceștia când văd că unii din noi se numesc creștini doar cu cuvântul și cu numele, dar, la fel cu ceilalți oameni, răpesc, se lăcomesc, pizmuiesc, uneltesc, urzesc viclenii, că fac și celelalte fapte urâte, o duc în petreceri și mâncăruri cu nemiluita, nici nu mai iau în seamă sfaturile noastre cu cuvântul; socotesc înșelăciune credința noastră și cred că toți creștinii sunt la fel cu ei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. VII, VII, în *PSB*, vol. 21, p. 96)

„Față de vărsăturile acelora, oare n-ar fi mai bună tăcerea? *Nu răspunde unui nebun după nebunia lui* (*Proverbele lui Solomon* 26, 4). Dar să nu caute să-și sădească ideile fără reținere și în mod neînfrânat, ca într-un teren pustiu, în mulțime, făcându-și un perete apărător din frumusețea cuvintelor, socotind că e greu de răsturnat raționamentul produs de ei și susținut de silogisme ticăloase. Ci să pornim contra celor

înarmați cu toate uneltele înșelăciunii și vicleniei, luptând, așa zicând, neînarmați și fără pavăză, dar ajutați de înțelesurile comune, având pe Hristos împreună luptător cu noi. Și astfel îi vom învinge, cântând în mod potrivit, ceea ce s-a cântat prin glasul lui David: *Nu în acest arc voi nădăjdui și nu sabia mea mă va mântui. Căci ne-ai mântuit pe noi de cei ce ne necăjesc și pe cei ce ne urăsc pe noi i-ai rușinat* (*Psalmii* 43, 7-8)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuv. II, în *PSB*, vol. 40, p. 54)

„Socotesc că trebuie răspuns celor ce răstoarnă dogmele respectate de Biserică și strâmbă dreptatea celor scrise: *Treziți-vă, cei ce v-ați îmbătat de vinul lor* (*Ioil* 1, 5), ca să puteți, privind frumusețea strălucitoare a adevărului, să strigați către Fiul, împreună cu noi: *Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu ești Tu* (*Matei* 14, 33)[959]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a doua, cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 136)

„Este deci potrivit să spunem ereticilor lipsiți de învățătură: *Iată popor nebun și fără inimă; au ochi și nu văd* (*Ieremia* 5, 21). Căci dumnezeul veacului acestuia a orbit cu adevărat înțelegerea celor necredincioși (*2 Corinteni* 4, 4), ca să nu le strălucească din Evanghelie lumina slavei lui Hristos. Dar socotesc că acestora nu trebuie să ne ferim a le spune lucruri și mai grele. Ei nu știu ce citesc". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a doua, cap. I, în *PSB*, vol. 41, pp. 140-141)

„Dar n-ați iubit, (...) pe Cel ce S-a arătat vouă, din voia Tatălui, Mântuitor și Călăuzitor. Cum deci v-ați mai putea numi fii ai lui Dumnezeu, sau cum veți câștiga în vreun fel harul familiarității cu El, dacă nu-L iubiți pe Cel din El?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a cincea, cap. 5, în *PSB*, vol. 41, p. 621)

„Tatăl vrea pururea ceea ce știe că păstrează neschimbată slava Sa și păstrează dreptatea dogmelor despre El". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a noua, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 851)

„Flecărind astfel, acela (ereticul – n.n.) strâmbă dreptatea dogmelor dumnezeiești după plăcerea lui și cu multă viclenie le schimbă după scopul lui. Dar noi, stăruind în adevăr, nu vom cugeta astfel, ci vom rămâne fideli dogmelor adevărului, urmând înțelegerii Sfinților Părinți". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a zecea, capitolul al doilea, în *PSB*, vol. 41, p. 926)

„Poveștile poeților spun că a fost odată o hidră cu multe capete, pe care, dacă încerca s-o răpună cineva, n-o putea ucide, fiindcă ea renăștea crescând în așa măsură, încât printr-o minune nouă și nemaiauzită, ori de câte ori i se tăiau capetele, îi apăreau altele mai mari în loc, moartea fiindu-i astfel un fel de câștig. Aceasta s-a

959. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Adevărul nu poate fi decât strălucitor, pentru că el dă sens deplin și fericit existenței. Adevărul este că Dumnezeu e un Tată care are un Fiu și-i iubește pe oameni așa de mult, încât Îl trimite să Se facă frate cu ei, ca să-i iubească și pe ei ca pe niște fii. În afară de aceasta, toate sunt fără sens, sau întuneric". (nota 230, p. 136)

repetat de multe ori, până într-o zi când, cel dornic de a o ucide, obosit și necăjit că-și irosea puterile într-o muncă zadarnică, și-a înarmat vitejia războinică cu arta iscusinței. Astfel că, precum se spune, a adus foc și, cu sabia înroșită în jar, tăind capetele înmulțite și trupul fiarei ciudate, i-a ars măruntaiele odată cu rădăcinile vieții și a pus până la urmă capăt monstruoasei renașteri. La fel și ereziile din biserici au asemănare cu acea hidră, pe care au născocit-o în închipuirea lor poeții. Căci și acestea șuieră cu limbi de fiară împotriva noastră, și acestea împroașcă cu venin de moarte, și acestea renasc, chiar dacă li se taie capetele. Dar fiindcă orice molimă poate să izbucnească din nou, grija lecuirii nu trebuie să înceteze, ci dimpotrivă, cu cât mai grea este boala, cu atât mai grabnică trebuie să fie lupta pentru vindecare. Puternic este Dumnezeul nostru! Ceea ce a fost închipuire în mintea poporului despre moartea acelei hidre, trebuie să devină adevăr în lupta Bisericilor și sabia de foc a Sfântului Duh în așa fel să ardă toate măruntaiele, toată puterea primejdioasă în stingerea noii erezii, încât să i se nimicească mădularele lăuntrice și să nu mai poată renaște ceva nebunesc". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", cartea I, cap. I, 1-2, în *PSB*, vol. 57, pp. 770-771)

„Este mai bine ca ereticii să fie îndreptați prin curățenia discuției, decât să fie osândiți prin asprimea judecății. (...) Fiindcă mai ales de aceea a voit să vină pe pământ și să se întrupeze (Hristos – n.n.) ca om, pentru ca să nu fie loc pentru rătăcire". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", cartea I, cap. VI, 3, în *PSB*, vol. 57, p. 776)

„Drept este să-L credem în tot ce știm despre El, fiindcă de la El avem tot ce știm și, dacă nu-L credem pe cel de la Care știm, ajungem să nu știm nimic, ca unii care nu credem pe Cel prin Care știm". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", cartea a IV-a, cap. II, 3, în *PSB*, vol. 57, p. 807)

„Întoarce-te, așadar, la calea cea dreaptă, revino la simțămintele de mai înainte, revezi-ți înțelepciunea, dacă ai avut-o vreodată, întoarce-te la tine însuți, dacă ai avut totuși în tine ceva la care să te întorci, recunoaște tainele izbăvirii tale, prin care ai fost înnoit, prin care te-ai renăscut. N-ai mai puțină nevoie acum de ceea ce ai avut atunci, pentru ca să te renască acum prin pocăință cele ce te-au născut înainte prin izvorul lor. Păstrează deplina rânduială a simbolului, păstrează adevărul desăvârșit al credinței. Crede în Dumnezeu-Tatăl, crede în Dumnezeu Fiul, în Unul Născător și Unul Născut Domnul tuturor Iisus Hristos, Cel de o ființă cu Tatăl, născut în Dumnezeire, născut în trup, de o îndoită naștere, dar de o singură slavă, Cel care, creator al tuturor făpturilor, Același a fost născut din Tatăl și după aceea născut din Fecioară". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", cartea a VI-a, cap. XVIII, 1-2, în *PSB*, vol. 57, p. 849)

„Nu știu ce-ți este mai mare: neevlavia sau prostia". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului", cartea a VII-a, cap. XIV, 3, în *PSB*, vol. 57, p. 866)

„Preamăritul împărat Constantin, Biruitorul, către episcopi și popor.

Arie, luându-se după cei răi și lipsiți de credință, se cuvine să sufere și pedeapsa acelora. Și Porfiriu, dușman al credinței dumnezeiești, dând la iveală scrieri dușmănoase

față de religie, a meritat să dobândească o vrednică pedeapsă, în așa măsură încât cu timpul i-a fost spre ocară și l-a acoperit de rușine. Iar acum a hotărât ca Arie și cei din secta lui să se numească porfirieni: pentru ca, imitând obiceiurile acelora, să aibă parte de numele lor. Cu privire la acestea însă, dacă se găsește ceva din scrierile lui Arie, să fie aruncate în foc, pentru ca să piară nu numai doctrina lui coruptă, dar să nu poată rămâne niciun comentariu despre ea. Și poruncesc chiar ca, dacă cineva este descoperit că a ascuns scrieri ale lui Arie și nu le-a încredințat repede focului fără să facă cunoscut, să fie pedepsit cu moartea. De îndată ce a fost găsit vinovat de aceasta, să suporte pedeapsa capitală. Dumnezeu să vă aibă în pază. Amin. (Socrate, I, 6)". (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a II-a, capitolul XV, în *PSB*, vol. 75, p. 98)

„(...) adeseori am aflat pe Părinții de Dumnezeu cuvântători fiind îngăduitori cu cuvintele, dar nicidecum cu înțelesurile, pentru că nu în litere, ci în înțelesuri și lucruri stă taina mântuirii noastre. Primul lucru îl făceau îngrijindu-se de pace, al doilea, rezemând sufletul pe adevăr". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, ep. 19, în *PSB*, vol. 81, p. 156)

„Cuvântul adevărat se folosește de înseși argumentele lor spre respingerea lor în toate. Căci nu e atât de sărac adevărul încât să aibă nevoie de armele proprii împotriva adversarilor[960]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a doua, „Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus", 25, în *PSB*, vol. 81, p. 337)

„(...) se combat pe ei înșiși, chiar prin argumentele prin care luptă pentru ei". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a doua, „Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus", 25, în *PSB*, vol. 81, p. 337)

## Pentru a convinge un eretic a înviat un mort

„Despre el (Sfântul Macarie – n.n.) se zice că, pentru a convinge un eretic, care nu credea în învierea trupurilor, a înviat un mort. Acest lucru s-a făcut cunoscut pretutindeni în pustiu". (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul*, în *PSB*, vol. 34, p. 38)

## Revenirea de la erezie la dreapta credință

„(...) cel care se întoarce de la această rătăcire, care ascultă Scripturile și-și rânduiește viața lui după adevăr, acela ajunge oarecum din om Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 95.1-95.2, în *PSB*, vol. 5, pp. 536-537)

„Dacă cineva a călcat porunca dată de Cuvânt și, prin aceasta, porunca lui Dumnezeu și a ajuns slab, încât a căzut din pricina unei păreri, care i-a venit pe neașteptate, acela trebuie să se străduiască să aibă la îndemână ideile cele sănătoase și raționale; iar dacă a fost biruit de un obicei, care îl stăpânea de mai înainte, și a ajuns *înmulțit*, după cum spune Scriptura (*Ieșirea* 1, 7), trebuie să o termine pentru totdeauna

960. Nota Pr. Stăniloae: „Adevărul se ascunde chiar în argumentele mincinoase ale adversarilor. El se ascunde pretutindeni". (nota 704, p. 337)

cu obiceiul acela și să-și exercite sufletul, ca să se împotrivească acelui obicei; iar dacă i se pare cuiva că a fost atras de unele învățături potrivnice învățăturilor lui, trebuie să le îndepărteze din sufletul lui, trebuie să se ducă la *făcătorii de pace* (*Matei* 5, 9) ai învățăturilor; aceștia, cu dumnezeieștile Scripturi, vor potoli sufletele celor fără experiență, care se tem și de umbra lor, le vor lămuri adevărul, punând în lumină armonia dintre cele două Testamente. Dar, după cum se pare, așa suntem noi oamenii; ne repezim mai degrabă la cele ce par, deși au în ele contradicții, decât la cele adevărate. Că adevărul este grav și auster". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 100.4-100.6, în *PSB*, vol. 5, pp. 539-540)

„Cei care n-au declarat înainte pentru o altă mărturisire de credință, dar care doresc acum să treacă la comuniunea cu cei drept-credincioși, precum și cei care abia acum doresc să fie instruiți în învățătura cea adevărată, trebuie să fie lămuriți în credința care fusese redactată de Sfinții Părinți în sinodul convocat odinioară la Niceea". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 125, în *PSB*, vol. 12, p. 304)

„Martirii au iertat pe cei ce nu au mărturisit credința, încât s-a făcut multă bucurie mamei fecioare (Bisericii) fiindcă pe cei ce i-a lepădat ca morți i-a reprimit ca vii.

Căci prin mijlocirea martirilor și-au revenit cei mai mulți dintre cei care se lepădaseră de credință, au fost născuți din nou și cu timpul s-au întremat (...) căci Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului, ci pocăința lui (*Iezechiel* 12, 23; 33, 11)". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a cincea, I, 45-46, în *PSB*, vol. 13, p. 188)

„Scriind aceluiași Fabiu, episcopul Antiohiei, care înclina întrucâtva și el însuși spre schismă, Dionisie al Alexandriei atinge, în *Epistolele* pe care i le-a adresat, mai multe probleme, între care și pe cea despre pocăință, arătând și luptele precedente ale celor care au dat atunci în Alexandria o bună mărturie. Îndeosebi, el ne istorisește, între alte fapte, și una cu totul minunată, care nu poate lipsi din cartea noastră și care este următoarea:

Îți dau numai acest singur exemplu care a ajuns până la noi. Trăia la noi un bărbat oarecare, cu numele Serapion, un moșneag credincios, care dusese mulți ani o viață fără cusur, dar care a căzut în ispită în cursul persecuției recente. Pentru aceasta s-a rugat și a plâns adeseori, dar nimeni nu i-a dat nicio atenție, întrucât el adusese jertfă zeilor păgâni. Căzând în boală, Serapion a petrecut trei zile fără să poată grăi ceva ori să-și revină.

Abia în cea de-a patra zi a început să se simtă mai bine, de aceea a chemat la sine pe fiul surorii sale și l-a întrebat: «Până când mă țineți tot aici, nepoate? Te rog, grăbiți-vă și dezlegați-mă cât mai repede. Cheamă pe careva dintre preoți». Și spunând vorbele acestea din nou i-a stat graiul.

Copilul a alergat repede după preot: era noapte și preotul era bolnav, încât n-a putut veni. Întrucât însă rânduise să se dea muribundului dezlegarea dacă va fi cerut-o înainte, pentru ca astfel să moară în nădejde, preotul a încredințat copilului o bucățică din Sfânta Împărtășanie, cu îndrumarea să i-o înmoaie în apă și să i-o vâre în gură bătrânului. Copilul a sosit acasă aducând cu sine Cuminecătura. Încă înainte de a intra în casă Serapion s-a trezit din nou și a zis: «Ai venit numai tu, fiule; se vede că preotul n-a putut veni. Fă repede ceea ce ți-a spus să faci și pregătește-mă de drum». Copilul a înmuiat în apă Euharistia și apoi o puse în gura moșneagului. Acesta abia a reușit s-o înghită și și-a dat sufletul.

Oare nu reiese de aici cu claritate că Dumnezeu l-a ţinut în viaţă până ce-şi primeşte dezlegarea, iar după ştergerea păcatelor, pentru multele lui fapte bune poate fi din nou recunoscut (ca şi creştin – n. Pr. T. Bodogae)?". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a şasea, XLIV, 1-6, în *PSB*, vol. 13, pp. 268-269)

## ETERODOCŞII

„Neamurile să se obişnuiască cu cei care locuiesc lumea, iar cei ce locuiesc lumea să primească cu dragoste pe cei ce sunt străini de Testamente". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLVIII, I, în *PSB*, vol. 17, p. 311)

## EUHARISTIA

### Euharistia – Trupul şi Sângele lui Hristos

„Vreau pâinea lui Dumnezeu, care este trupul lui Iisus Hristos, Cel din sămânţa lui David (*Ioan* 7, 42; *Romani* 1, 3), iar băutură vreau sângele Lui, care este dragoste nestricăcioasă". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* „Către romani", Cap. VII, 3, în *PSB*, vol. 1, p. 212)

„Euharistia este trupul Mântuitorului nostru Iisus Hristos, trupul care a pătimit pentru păcatele noastre şi pe care Tatăl, cu bunătatea Sa, l-a înviat". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către smirneni", cap. VII, în *PSB*, vol. 1, p. 221)

„Trupul însuşi nu se sfinţea prin el însuşi, ci prin Cuvântul unit cu el, care l-a strămutat, într-un anume mod, la puterea Lui cea după fire. Numai aşa Se face cauza mântuirii şi sfinţeniei celor ce se împărtăşesc de El". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a unsprezecea, Cap. 9, în *PSB*, vol. 41, p. 1035)

„Trupul Domnului s-a sfinţit prin puterea Cuvântului unit cu el, fiind făcut astfel împreună-lucrător în binecuvântarea noastră tainică, în aşa fel că poate să ne sădească şi nouă sfinţenia lui[961]. Însuşi Domnul şi Mântuitorul vorbind cândva iudeilor şi spunând multe despre trupul Său, L-a numit pâine adevărată de-viaţă-făcătoare: *pâinea, zice, pe care Eu o voi da pentru viaţa lumii este trupul Meu* (*Ioan* 6, 51). Şi aceia uimindu-se foarte şi nedumerindu-se nu puţin cum firea trupului pământesc le-ar putea fi pricină de viaţă veşnică, răspunzând, El le-a zis: *Duhul este cel ce dă viaţă; trupul nu foloseşte la nimic. Cuvintele pe care vi le-am spus sunt duh şi viaţă* (*Ioan* 6, 63). Aici spune iarăşi că trupul nu poate fi de niciun folos celor ce-L primesc, pentru sfinţire şi dăruirea vieţii (cât priveşte firea trupului în sine), dar când e înţeles şi crezut ca templu al Cuvântului, atunci va fi desigur pricinuitor al sfinţirii şi

961. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu de la trupul lui Hristos le-a venit oamenilor mântuirea, ci de la dumnezeire. Dar puterea Dumnezeirii s-a arătat prin trup. Prin puterea ei a putut răbda Hristos în trup jertfa pentru oameni. Prin deget sau prin cuvântul rostit a vindecat. Prin trup se arată oamenilor slava Lui dumnezeiască de după înălţare. Prin trupul copleşit de lumina dumnezeiască, sau de Duhul Sfânt, le vine oamenilor puterea mântuirii. Trupul lui Hristos este atât de sfinţit prin unirea Cuvântului dumnezeiesc cu el, încât ne poate sfinţi şi pe noi prin împărtăşirea de el". (nota 1955, p. 1040)

vieții, desigur nu pentru el însuși, ci pentru Dumnezeu cel unit cu el, Care este Sfânt și Viață". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a unsprezecea, Cap. 9, în *PSB*, vol. 41, p. 1040)

## Euharistia – jertfă nesângeroasă și binecuvântare

„(...) *Jertfa nesângeroasă*, prin care suntem binecuvântați toți[962], mâncând pâinea din cer, adică pe Hristos, Care S-a făcut și ca noi, dar era și este și Dumnezeu Care vine de sus și de la Tatăl și se află deasupra tuturor, ca Împăratul și Dumnezeul tuturor[963]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a treisprezecea, în *PSB*, vol. 38, p. 453)

## Euharistia – sfânta mulțumire

„El este Cel ce ne copleșește cu tot felul de bunătăți, întrucât suntem făpturile Lui și depindem de îndrumarea Lui, oricare ar fi soarta de care ne-am socotit vrednici, iar după această viață noi așteptăm împlinirea nădejdilor pe care El ni le-a făgăduit, având în această privință chiar un nume văzut al recunoștinței noastre față de Dumnezeu în pâinea numită: *Euharistie*". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. LVII, în *PSB*, vol. 9, pp. 552-553)

„Că și înfricoșătoarele Taine, pline de nespusă mântuire, săvârșite la fiecare slujbă, se numesc *euharistie*, adică mulțumire, pentru că sunt o aducere aminte de multe binefaceri ale lui Dumnezeu față de noi, pentru că ne arată capul purtării de grijă a lui Dumnezeu și pentru că prin toate ne pregătesc să-I mulțumim lui Dumnezeu". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XXV, III, în *PSB*, vol. 23, p. 324)

## Euharistia – hrană și băutură duhovnicească

„Care păstor hrănește oile sale cu mădularele lui? Dar pentru ce vorbesc de păstor? Sunt mame care, după ce au născut, dau de multe ori pe copiii lor să fie hrăniți de alte mame. Hristos însă n-a îndurat lucrul acesta, ci însuși ne hrănește cu propriul Lui sânge și prin toate Se unește strâns cu noi. Uită-te, te rog, S-a născut din ființa noastră!

– Dar aceasta n-are legătură cu toți oamenii.

– Are totuși legătură cu toți oamenii. Dacă Dumnezeu a venit la firea noastră, atunci negreșit a venit la toți oamenii; iar dacă a venit la toți oamenii, atunci a venit și la fiecare". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 935)

---

962. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „De aici numirea Euharistiei de binecuvântare. Prin trupul și sângele Domnului primim binecuvântarea Tatălui, Care a binecuvântat întâi trupul și sângele Fiului Său. Ele poartă și aduc în ele binecuvântarea în orice om care primește pâinea și vinul Euharistiei, cu credința că sunt trupul și sângele binecuvântat al lui Hristos". (nota 521, p. 453)

963. Nota Pr. Stăniloae: „Sf. Chiril afirmă aici din nou, împotriva nestorianismului, că Fiul lui Dumnezeu Însuși S-a făcut om". (nota 522, p. 453)

„Sfântul Apostol Pavel, numind mai departe pe Domnul *mâncare și băutură duhovnicească*, prin acestea el lasă să se înțeleagă că firea omenească nefiind de un singur fel, ci partea înțelegătoare fiind amestecată cu partea simțitoare, există și o hrană proprie fiecărei părți din cele ce se găsesc întru noi, și anume o hrană sensibilă, care întreține trupul, și o hrană duhovnicească, adică spirituală, care dă sufletului nostru o bună înfățișare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 465)

„Biserica însăși, văzând atâta har, îndeamnă pe fiii ei, îndeamnă pe cei mai apropiați, ca să alerge la Sfintele Taine, zicând: *mâncați, prietenii mei și beți și vă îmbătați, frații mei!* (*Cântarea Cântărilor* 5, 2). Ce să mâncăm, ce să bem, ți-a arătat clar în altă parte Duhul Sfânt, zicând prin gura prorocului: *Gustați și vedeți că bun este Domnul! Fericit bărbatul care nădăjduiește într-Însul!* (*Psalmii* 33, 9). În acea taină este Hristos, deoarece al lui Hristos este trupul; nu este, așadar, hrană trupească, ci duhovnicească. De aceea, și Apostolul spune despre preînchipuirea ei simbolică: *Fiindcă părinții au mâncat hrană duhovnicească și au băut băutură duhovnicească* (*1 Corinteni* 10, 3-4). Căci trupul lui Dumnezeu este trup duhovnicesc: este trupul Duhului dumnezeiesc; fiindcă duh este Hristos, după cum citim: *Duh înaintea feței noastre este Hristos Domnul* (*Plângerile lui Ieremia* 4, 20). Și în epistola lui Petru avem scris: *Hristos a murit pentru noi* (*1 Petru* 2, 21). În sfârșit, hrana aceasta întărește inima noastră, iar băutura aceasta înveselește inima omului, după cum a grăit prorocul (*Psalmii* 103, 15 (16-17))". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul IX, 58, în *PSB*, vol. 53, pp. 24-25)

## Euharistia – doctoria nemuririi

„Este leacul nemuririi și doctorie, pentru a nu muri, ci a trăi veșnic în Iisus Hristos". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către efeseni", Cap. XX, 2, în *PSB*, vol. 1, p. 197)

„Cine se îndoiește că participarea continuă la viață n-ar fi același lucru cu a trăi pe mai multe planuri?

Cu toate acestea noi ne împărtășim numai de patru ori pe săptămână: duminica, miercurea, vinerea și sâmbăta, precum și în alte zile când se face pomenirea vreunui sfânt deosebit". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 93, în *PSB*, vol. 12, p. 269)

„Domnul Se întrupează, de asemeni, în mâncare și în băutură, așa cum s-a scris în Evanghelie: *Cel ce mănâncă pâinea aceasta, va trăi în veac* (*Ioan* 6, 51) – ca să sature și să umple sufletul de bucuria cea duhovnicească și de negrăit. Pentru că zice: *Eu sunt pâinea vieții* (*Ioan* 6, 35). De asemenea, El (Se transformă) și în unda băuturii celei cerești, așa cum a zis: *Dar cel ce va bea din apa pe care i-o voi da Eu* (*nu va mai înseta în veac pentru că apa pe care i-o voi da Eu*) *se va face în el izvor de apă curgătoare spre viața veșnică* (*Ioan* 4, 14). Sau după cum zice (Apostolul): *Și toți din aceeași băutură ne-am adăpat* (*1 Corinteni* 10, 4)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia a IV-a, 12, în *PSB*, vol. 34, p. 103)

„Nu ne dă Hristos apă de izvor, ci sânge viu, care nu-i simbol al morții, ci pricină a vieții". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia VII, VI, în *PSB*, vol. 23, p. 98)

„*Cel ce vine la Mine nu va flămânzi, și cel ce crede în Mine nu va înseta niciodată.* Ce făgăduiește deci Hristos? Nimic stricăcios, ci mai degrabă binecuvântarea prin împărtășirea cu Sfântul Lui Trup și Sânge, care înalță pe om deplin la nestricăciune, ca unul ce nu mai are nevoie de nimic din cele ce aduc moartea trupului său, adică de mâncare și băutură. Aici se arată iarăși numind apă sfințenia prin Duhul, sau Însuși Duhul dumnezeiesc și Sfânt, Care e numit astfel de multe ori în dumnezeieștile Scripturi. Deci, Sfântul Trup al lui Hristos face vii sau dă viață celor în care vine și îi susține spre nestricăciune, unindu-Se cu trupurile noastre. Căci trupul nu e al altcuiva, ci se înțelege că e al Vieții înseși prin fire, având în sine puterea Cuvântului unit cu el și făcut de aceeași calitate, mai bine-zis umplut de lucrarea Lui, prin care toate se fac vii și sunt păstrate în existență[964]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a treia, Cap. 6, în *PSB*, vol. 41, pp. 367-368)

„Se arată pe Sine în mod descoperit celor din Israel, zicând *Eu sunt pâinea vieții*[965], ca să afle că, dacă voiesc să fie mai presus de stricăciune și să se dezbrace de

---

964. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin trupul îndumnezeit al lui Hristos ne vine viața dumnezeiască a ipostasului Său dumnezeiesc. În Euharistie se folosește pâinea drept chip al trupului Său, pentru că El a spus despre Sine că e Pâinea ce s-a pogorât din cer, pentru că pâinea, ca hrană universală de toate zilele, e cel mai potrivit chip al Lui ca hrană universală a vieții veșnice a oamenilor. Trupul Lui însă e pâinea care nu ne prelungește viața doar temporar, ci pentru veșnicie, fiind trupul înviat și susținut în veșnicie de ipostasul dumnezeiesc. În orice trup viu e persoana ca viață; în trupul lui Hristos e ipostasul dumnezeiesc, e Persoana eternă a Cuvântului. Nu trupul lui Hristos, cugetat în sine, ci ipostasul dumnezeiesc al Cuvântului ne susține viața veșnică, prin el. Materia devine astfel eternă nu numai prin voia lui Dumnezeu, ci și prin lucrarea lui Hristos, lucrare care o și îndumnezeiește, iar prin ipostas se comunică în lucrări viața dumnezeiască purtată de El, deci prin ipostasul dumnezeiesc al lui Hristos se comunică, asemenea undelor de apă curgătoare, lucrările necreate ale firii dumnezeiești, ale ființei care are viața prin Sine, deci nemărginită și nesfârșită. Dacă prin persoana omenească se comunică altei persoane asemenea unde curgătoare prin iubirea voită, printr-o iubire voită a ipostasului dumnezeiesc, trebuie să se comunice și undele nesfârșite din ființa Lui nesfârșită, din ființa prin Sine, prin mijlocirea firii omenești asumate de El, deci și unite cu firea dumnezeiască. Dumnezeu e viața sau existența prin fire și deci de la El, adică de la Fiul lui Dumnezeu, vine viața tuturor. Lui nu-I vine de nicăieri. E însăși Viața, sau însăși existența. Însăși firea Lui e viață sau existență. Nu se poate să nu existe o astfel de viață sau o existență care nu e de la nimeni". (nota 663, p. 368)

965. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos Se afirmă iarăși cu mare îndrăzneală ca izvorul vieții nemuritoare, deci ca Dumnezeu, care S-a pogorât din cer, adică S-a făcut om, nu ca să stea între oameni, ci ca să-i hrănească pe oameni spre nemurire. Arată deosebirea radicală dintre mana dată prin Moise și El ca pâine a vieții veșnice.Fiul lui Dumnezeu S-a pogorât din cer, adică S-a făcut trup, ca să umple de dumnezeire trupul Său, deci nu mai moare; hrană pe care, primind-o omul, nu moare nici el. Trupul lui Hristos nu moare pentru că are în el pe Dumnezeu, Care e viața prin fire și această viață se comunică celui ce-l mănâncă: *De nu veți mânca trupul Fiului Omului, nu veți avea viață întru voi* (*Ioan* 6, 54). Numai hrănindu-ne, prin trupul lui Hristos, cu viața Lui nemuritoare, a Lui ca Dumnezeu, nu vom muri nici noi. Având viață prin fire, sau prin Sine, Dumnezeu este veșnic, sau nemuritor. În viața Lui este infinit. Neavând-o de la altcineva, nu are un început și un sfârșit. Nu depinde în viața Lui de nimeni. Deci are viață nemărginită. Trăiește infinitatea aceasta în toate modurile. O trăiește în cunoaștere, căci o viață care nu știe de sine nu e viață deplină. O trăiește prin bucurie, căci o viață în nedeplină bucurie arată că nu are în ea deplinătatea infinită. Dar nu poate fi bucurie fără iubire. Și iubirea implică comuniunea cu altul. Dumnezeu trăiește infinitatea în iubirea interpersonală fără lipsuri. Omul arată că nu are viața în sine, sau în firea sa, în faptul că depinde de alte persoane și de lucrurile lumii în viață, în bucurie, în mulțumirea sa. Dar nici acestea nu-i dau deplina viață sau bucurie. Aspiră totuși spre o infinitate și simte că pe ea n-o poate avea decât în legătură cu o existență mai presus de lume, de care se simte dependent. Aspirația spre infinitate, neputința de a o găsi în lume arată că e făcut de o existență infinită și cu tendința spre

însăşi moartea care a intrat în ei prin neascultare[966], vor trebui să vină la împărtăşirea de Cel ce-i poate face vii şi poate să desfiinţeze stricăciunea şi să înlăture moartea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 2, în *PSB*, vol. 41, pp. 394-395)

„Dar e un semn sigur că Fiul este în mod propriu şi adevărat Pâinea vieţii: faptul care i-a arătat mai tari ca legăturile morţii pe cei ce se împărtăşesc şi se unesc într-un anumit mod cu El, prin comuniunea cu El[967]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 396)

„Dar cei ce au mâncat, zice, mana, au murit, ca unii ce n-au primit nicio viaţă de la ea. Căci ea nu era cu adevărat de viaţă făcătoare, ci mai degrabă o satisfacere a foamei trupeşti şi era primită ca un chip al hranei adevărate. Iar cei ce primesc în ei Pâinea vieţii vor avea nemurirea drept cunună. Căci, nesocotind cu totul stricăciunea şi relele din ea, vor urca la lungimea veşnică şi nesfârşită a vieţii în Hristos[968]".

---

o relaţie cu ea. Unii se amăgesc cu o părută trăire a infinităţii în trăiri de-o clipă şi unilaterale ale ei, care le aduc îndată dezamăgiri, sau, chiar în clipele trăirii ei, îşi dau seama că nu e o infinitate adevărată: plăceri sexuale, bogăţii materiale, laude ale oamenilor. Ele arată că omul e făcut pentru infinitate, dar infinitatea adevărată nu o poate găsi în lumea sa mărginită. Firile spirituale (omul, îngerul) sunt făcute să gândească şi să aspire la nesfârşit în cunoaşterea infinităţii Lui şi să se facă medii voite ale manifestării puterii Lui.Cunoaşterea de Sine a lui Dumnezeu este infinită, ca şi viaţa Lui. El trebuie să-Şi cuprindă prin cunoaştere infinitatea. În cunoaşterea aceasta de Sine Îşi cunoaşte şi capacitatea de-a gândi o bogăţie armonioasă de firi, capabile să se facă medii ale Lui şi să înainteze în cunoaşterea Lui, spre cunoaşterea de Sine a Lui neputându-se ajunge vreodată.Fiind creaţi, omul şi îngerul sunt mărginiţi, dar, fiind creaţi de Dumnezeu, sunt creaţi cu aspiraţia spre infinitatea Lui şi cu capacitatea de a o trăi într-un anumit fel, dar nu o pot cuprinde niciodată în întregime, ci ea rămâne pentru ei o taină veşnică şi un izvor de viaţă veşnică, infinită. Omul nu are viaţa prin sine, ci, ca şi creatură, e dependent de o existenţă, în mod total de o existenţă supremă. Neavând viaţa prin fire, însăşi firea omului, sau existenţa lui, nu există prin sine, ci datorită existenţei prin Sine, sau infinite a lui Dumnezeu. Căpătând de la El existenţa, îşi primeşte şi firea, sau viceversa.Numai în Dumnezeu creatura are puterea de a fi. Când spunem că nu există prin ea, spunem implicit că este prin El, dar fără să fie din fiinţa Lui, de o fire cu El. E prin puterea Lui şi totuşi deosebită de El. E prin voia Lui, nu prin firea Lui. Dar creatura, având nu numai existenţă, ci şi o fire a ei, firea aceasta e şi ea prin voia şi puterea lui Dumnezeu, adică prin gândirea Lui. Dumnezeu poate gândi firile pe care le voieşte". (nota 712, pp. 394-395)

966. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Unde nu e lucrarea lui Dumnezeu intră moartea. Şi lucrarea lui Dumnezeu nu mai e prezentă acolo unde nu mai e credinţa în El. Dacă numai prin credinţă are loc comunicarea între persoane, cu atât mai mult numai prin credinţa în Dumnezeu se comunică şi viaţa Lui. Mana, fiind o mâncare ca obiect material, nu putea da decât o prelungire a vieţii trupeşti. Hristos, ca Persoană dumnezeiască, poate da ca hrană viaţa veşnică. Aşa răspundea evreilor, care socoteau pe Moise superior pentru că le-a dat mana patruzeci de ani, iar El le-a dat numai o singură dată pâinea înmulţită pentru cele câteva mii de oameni prezenţi. Nu pentru o mică prelungire a vieţii pământeşti cu hrana trupească a venit El, ci pentru a li Se da ca pâine a vieţii veşnice. Cei ce au mâncat mana lui Moise au murit. Cei ce-L mănâncă pe El nu vor muri în veci. Nu obiectele materiale, cunoscute prin *ştiinţă* de oameni, dau viaţa veşnică, ci comunicarea cu Persoana dumnezeiască a Fiului, Care aduce în Sine comuniunea iubitoare cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt". (nota 713, p. 395)

967. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iisus n-a promis numai că El va fi pâinea vieţii nemuritoare pentru cei ce cred în El şi că aceştia, ca urmare a acestei credinţe, se vor împărtăşi de El, ci a dovedit aceasta prin învierea Lui. (...) Cum a putut învia trupul Său, aşa va putea învia şi pe cei ce se vor împărtăşi de trupul Lui şi, prin el, de El însuşi ca Persoană, în dumnezeiasca Euharistie. Pogorându-Se din cer, S-a făcut prin trupul asumat izvor al vieţii veşnice pentru cei ce cred că El este Dumnezeu. Şi vor avea temei al credinţei faptul învierii Lui". (nota 714, p. 396)

968. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Îngerii nu mănâncă pâine materială. Psalmistul, numind hrana îngerilor *pâine din cer*, numeşte pe Hristos. Prin aceasta se arată caracterul spiritual al lui Hristos ca pâine. El susţine nu viaţa trupească, ci viaţa spirituală veşnică. Propriu-zis, viaţa e altceva decât existenţa materială. Ea e existenţa spirituală a persoanelor. De aceea, ele sunt chemate la veşnicie, câtă vreme existenţele materiale se strică. Numai trupul omenesc poate fi ţinut prin spiritul omenesc întărit de Hristos într-o viaţă veşnică a învierii. De altfel, trupul nu e

(Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 396)

„Deoarece Cuvântul de viață făcător al lui Dumnezeu S-a sălășluit în trup, l-a prefăcut pe acesta în binele propriu, adică în viață, și l-a arătat, prin unirea negrăită, devenit prin adaos de viață făcător, precum este El însuși prin fire. De aceea trupul lui Hristos face vii pe cei ce se împărtășesc de El[969]. Căci, când vine în cei muritori, alungă moartea și scoate stricăciunea, având în Sine puterea care desființează stricăciunea în mod desăvârșit". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 2, în *PSB*, vol. 41, pp. 400-401)

„Este neîmpărțit după înomenire, deși știm că Cuvântul venit din Dumnezeu-Tatăl și templul Lui din Fecioara nu sunt una prin fire, deoarece trupul nu e de o ființă cu Cuvântul din Dumnezeu. Dar, fiind una prin întâlnire și îmbinare negrăită și deoarece trupul Mântuitorului s-a făcut de viață făcător, ca cel ce s-a unit cu Viața după fire, adică cu Cuvântul din Dumnezeu[970], când îl mâncăm, avem viață în noi, fiind uniți și noi cu Cuvântul, precum este el unit cu Cuvântul sălășluit în el". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 408)

„Căci, și când a intrat în cetatea numită Nain și era dus din ea mort fiul unul-născut al maicii lui, S-a atins iarăși de trupul mort, zicând: *Tinere, ți zic ție: Scoală-te!* (*Luca* 7, 14). Deci nu dădea numai cuvântului să lucreze învierea morților, ci, ca să arate de viață făcător și trupul Său, precum am spus mai înainte, Se atinge de morți

---

numai readus la viața veșnică și copleșit spiritual de spirit, ci e și organizat prin el. Este una dintre marile taine chiar faptul că materia neorganică e transformată prin spiritul omului în trup viu, trup de carne, prin care se manifestă gândirea și simțirea spirituală. Aceasta nu o face spiritul omenesc fără puterea lui Dumnezeu-Cuvântul. Dar aceasta ne deschide și o anumită înțelegere a faptului că Dumnezeu-Cuvântul Își organizează prin spiritul omenesc un trup propriu și poate da viață veșnică trupului spiritualizat la maximum, dar rămas organ al gândirii și simțirii veșnice a spiritului uman. Dar aceasta ne dă putința să înțelegem și o anumită lucrare a îngerilor în trupul omenesc și în cele materiale. Formele spirituale și materiale ale existenței nu stau complet despărțite, ci cele spirituale pot organiza pe cele materiale, le pot da viață; și cele materiale pot fi medii de manifestare a gândirii și simțirii formelor spirituale. Căci toate stau în legătură cu Dumnezeu-Cuvântul, izvorul vieții. Tot Dumnezeu-Cuvântul, ca izvor al vieții, e Cel care face spiritul uman să prefacă materia hranei materiale în trupul viu de carne, ca într-un fel de intermediar între spirit și materie. Deci El dă și hranei materiale capacitatea de-a fi transformată în carnea vie. Dar în aceasta lucrează ca printr-o umbră, sau ca printr-un chip al Său, care se dă direct celor ce cred în El. Viața dată prin hrană materială e temporală, supusă morții; cea dată de El chiar prin trupul Său e nemuritoare". (nota 715, pp. 396-397)

969. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu a extins în trupul Său, prin prelungire, puterea de viață făcătoare pe care o are El prin fire. Aceasta a fost o prefacere a trupului în mijloc de manifestare a puterilor dumnezeiești de viață făcătoare, dar nu o prefacere prin fire, ci prin adaosul de putere ce i s-a dat. De aceea, trupul Lui face vii pe cei ce se împărtășesc de El, căci se împărtășesc de puterea dumnezeiască a Fiului lui Dumnezeu, extinsă în trupul Lui. Căci Însuși El, Care e purtătorul Vieții dumnezeiești, sau al Vieții prin Sine, este în trupul de care ne împărtășim".Astfel Sf. Chiril face o legătură între moartea lui Hristos pe cruce, prin care a învins moartea în trupul Său, și împărtășirea noastră în Euharistie de trupul Său în care a învins moartea prin moartea Sa. Pâinea care S-a pogorât din cer, sau El însuși Care a luat trup, ni se dă astfel prin trupul Său în care a învins moartea prin moarte. Chipul văzut al ei este pâinea noastră cea de toate zilele". (nota 724, p. 400)

970. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă trupul meu se face într-un grad și într-un mod mai redus viu și de viață dăruitor prin sufletul meu, ca trup personal al meu, cum nu s-ar face trup viu și de viață veșnică făcător trupul Cuvântului lui Dumnezeu, Care e viața nemărginită și nesfârșită prin Sine? Trupul lui Hristos nu este o existență deosebită, ci face parte din existența Lui personală, așa cum trupul meu face parte din existența mea personală". (nota 743, p. 408)

prin el, și prin el comunică viață celor ce au murit. Și dacă prin simpla atingere a trupului Său face viu pe cel mort, cum nu dobândim o mai bogată binecuvântare de viață făcătoare, când îl și mâncăm? Căci va preface în mod sigur în binele propriu, adică în nemurire, pe cei ce se vor împărtăși de el[971]. Și să nu te minunezi de aceasta, nici să nu te întrebi în mod iudaic: *cum?* Cugetă mai bine că apa este rece pentru suflet, dar când, turnată în căldare, se întâlnește cu focul, uită de firea ei și trece la lucrarea focului care a biruit-o. În același mod și noi, deși suntem stricăcioși prin firea trupului, părăsind prin amestec (cu Viața adevărată) slăbiciunea proprie, ne prefacem în ceea ce e propriu aceleia, adică în viață. Căci trebuia ca nu numai sufletul să se rezidească prin Sfântul Duh în înnoirea vieții, ci și trupul acesta gros și pământesc să se sfințească printr-o împărtășire mai îngroșată și înrudită și să fie chemat la nestricăciune". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 2, în *PSB*, vol. 41, pp. 408-409)

„Cel ce mănâncă sfântul trup al lui Hristos *are viață veșnică*, deoarece trupul are în el pe Cuvântul, Care e Viața după fire. De aceea, zice: *Eu îl voi învia pe el în ziua cea de apoi.* În loc de a spune că trupul îl va învia pe acela, adică pe cel ce mănâncă trupul Meu, a spus: *Eu*, ca nefiind altcineva decât trupul Său, desigur nu prin fire. Căci nu suporta să fie tăiat într-o doime de firi după unire[972]. Deci Eu, zice, Cel ce am venit în acela, se înțelege prin trupul Meu, *îl voi învia în ziua cea de apoi.* Căci era cu neputință ca Cel ce era Viața prin fire să nu biruiască stricăciunea și moartea. Deoarece vine în noi prin trupul Său, și învinge moartea, care a apărut în trupul omenesc prin păcat, spre trebuința de-a se corupe, în mod sigur vom învia. Căci e improbabil, mai bine-zis cu neputință, ca Viața să nu facă vii pe cei în care vine. Fiindcă, precum dacă cineva ia o scânteie, trebuie să o învelească în multe paie ca să salveze sămânța focului, la fel Domnul nostru Iisus Hristos ascunde în noi viața, prin trupul Său, și o pune ca pe o sămânță a nemuririi, făcând să dispară din noi stricăciunea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 2, în *PSB*, vol. 41, pp. 410-411)

„*Căci părinții voștri*, zice, *au mâncat mana în pustie și au murit, dar aceasta este Pâinea care s-a pogorât din cer, ca cel ce mănâncă din ea să nu moară* (*Ioan* 6, 49-50). Fiindcă mâncarea manei satisface pentru puțin timp trebuința trupului și, înlăturând slăbiciunea lui produsă de lipsa ei, îl lasă iarăși să slăbească, neprocurând celor ce o mănâncă viața veșnică. Deci nu era hrana adevărată, cum este pâinea cea din cer. Iar sfântul trup al lui Hristos, hrănind spre nemurire și viață veșnică, este hrana adevărată. Dar aceia au băut și apă din piatră. Și ce a urmat, zice, din aceasta, sau ce folos au avut cei căzuți? Căci au murit. Deci nici aceea nu era băutura adevărată, ci băutura

971. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nemurirea dumnezeiască, întipărită de Persoana dumnezeiască a lui Hristos trupului Său, se comunică și persoanelor omenești credincioase. Ceea ce este al Persoanei dumnezeiești se face propriu trupului Său, și ceea ce se primește de către persoanele umane, prin trupul lor, devine propriu acestora. Prin trupul propriu persoana se comunică altei persoane". (nota 745, p. 409)

972. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Se accentuează unitatea Persoanei lui Hristos. Nu suferă firea omenească a lui Hristos, ci ipostasul cel unul. Nu trupul Lui cei înviat va învia pe cei ce se împărtășesc de El, ci Persoana cea una, care și-a făcut propriu trupul nostru. De aceea, nici nu ne împărtășim de trupul Lui separat de Persoana lui Hristos. În comunicarea persoanei către altă persoană stă viața celei din urmă. De aceea nu sunt doi fii în Hristos, după unirea celor două firi în Persoana Lui dumnezeiască, unul dumnezeiesc și altul omenesc, cum spunea Nestorie, ci Unul, Care e și Dumnezeu, și om". (nota 748, p. 411)

adevărată este cinstitul sânge al lui Hristos[973], care dezrădăcinează din temelii toată stricăciunea și desființează moartea sălășluită în trupul omenesc. Căci nu e sângele unui om oarecare, ci al înseși Vieții după fire. De aceea suntem și trup și mădulare ale lui Hristos, ca unii ce am primit în noi, prin binecuvântare, pe Fiul însuși[974]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 2, în *PSB*, vol. 41, pp. 411-412)

„*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl cel viu și Eu viez pentru Tatăl, și cel ce Mă mănâncă pe Mine va trăi pentru Mine* (*Ioan* 6, 57)

(...) Căci am luat trupul muritor, dar, fiindcă M-am sălășluit în el, fiind Viață după fire, pentru faptul că sunt din Tatăl cel viu, am umplut de viața Mea tot trupul asumat. De aceea, n-am fost biruit de stricăciune, ci mai degrabă am biruit-o ca Dumnezeu. Deci, voi spune iarăși, fără greutate, în mod folositor, că așa cum, deși M-am făcut trup – căci aceasta înseamnă că am fost trimis –, viețuiesc totuși pentru Tatăl cel viu, adică păstrând în Mine firea Celui ce M-a născut, așa și cel ce Mă primește în sine prin împărtășirea de trupul Meu va fi viu întreg, conformându-se Mie, Care-l pot face viu, pentru faptul că sunt din rădăcina de viață făcătoare, adică din Dumnezeu și Tatăl[975]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 3, în *PSB*, vol. 41, p. 414)

„*Duhul este care dă viață; trupul nu folosește la nimic* (*Ioan* 6, 33).

N-ați arătat, zice, foarte multă neînțelegere tăgăduind trupului puterea de-a da viață. Căci, când se înțelege firea trupului în sine, nu va fi de viață făcătoare. Căci el

---

973. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Adică e sângele Purtătorului personal al vieții prin fire, sau al Vieții nemuritoare. El este în sângele Său cu viața Lui nemuritoare, cu Viața prin Sine". (nota 749, p. 411)

974. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin sângele Lui, am primit însăși Persoana Fiului. În toate ale unei persoane e persoana însăși, care le organizează și le armonizează în întregul persoanei. Prin binecuvântarea preotului, în care e lucrătoare binecuvântarea lui Hristos, vinul se preface în sângele Lui. Primind deci în noi sângele lui Hristos, al trupului Său, devenim și noi toți trupul Lui prin care circulă sângele lui. Totuși, nu ne desființăm ca persoane. Fiul lui Dumnezeu Își pune pe noi, prin sângele omenesc asumat de El, pecetea calității Sale de Fiu al Tatălui, Fiu al lui Dumnezeu, făcându-ne și pe noi fii, dar nu prin naștere din Tatăl, ci prin împărtășire. Trăind în sângele Lui, pătruns în al nostru, ne face să trăim și noi, dacă nu în toată actualitatea, cel puțin virtual și în treptată actualizare, curăția Sa transmisă nouă, duhul Său de jertfă, duhul de iubire față de Tatăl și față de oameni și mișcarea spre înviere. Ne transmite aceste simțiri și puteri cu atât mai mult cu cât nu numai sângele Lui devine și al nostru, ci și al nostru devine al Lui prin aceasta. E o comuniune între Persoana Lui și a mea nu numai prin cuvinte, ci și prin sângele și trupul Lui devenite ale mele, așa cum și sângele și trupul meu devin ale Lui, odată ce El este în noi, și noi în El. E deplina comuniune între Persoana Lui și a mea, fără să ne contopim ca persoane. Dar această comuniune se înfăptuiește nu numai între Hristos și mine, ci și între toți cei ce primim același Sânge și Trup al lui Hristos; același Hristos e în toți și toți suntem în același Hristos, fără să ne contopim ca persoane. În sensul acesta suntem un trup al lui Hristos, sau Biserica, Hristos e în toți, și toți, în Hristos, toți suntem membrii Bisericii sau mădulare ale lui Hristos". (nota 750, p. 412)

975. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu, având Viața prin fire, ca născut din Tatăl și de o ființă cu El, umplând de această viață și trupul Său, o comunică și oamenilor ce se deschid Lui prin credință, prin împărtășirea de trupul Său. Căci cel ce primește Trupul Lui, îl primește pe El Însuși și El Însuși dă viața Sa prin trupul Său. Trupul asumat e atât de total al Lui, încât este al Persoanei Sale, și cel ce primește Trupul Lui *Îl primește în sine pe El Însuși ca Persoană*, căci zice: *Cel ce Mă mănâncă pe Mine.* În general, relația mea prin trup cu Trupul lui Hristos este relația mea ca persoană cu El ca Persoană, adică cu Dumnezeu-Cuvântul, așa cum relația mea cu trupul unei persoane umane este relația mea ca persoană cu aceea ca persoană. Dar nu se poate spune că relația cuiva cu mine, care m-am împărtășit de Hristos, e relația directă cu Hristos ca Persoană în mod exclusiv, chiar dacă prin mine intră într-o anumită relație și cu Hristos. Căci eu am pe Hristos prin împărtășire, fiindcă umanitatea lui Hristos este plină de Persoană exclusivă a lui Dumnezeu-Cuvântul, sau este exclusiv a Lui, nu a altei persoane". (nota 755, p. 414)

nu face nicidecum viu ceva din cele ce sunt (din creaturi), ci are nevoie mai degrabă el de cineva care poate da viață. Dar când se cercetează taina Întrupării și aflați cine a sălășluit în acest trup, veți simți că trebuie să atribuiți Duhului dumnezeiesc puterea de-a face viu, odată ce trupul nu poate fi de niciun folos prin el însuși. Căci, deoarece s-a unit cu Cuvântul de viață făcător, s-a făcut întreg de viață făcător, ridicându-se la puterea Celui mai înalt, netrăgând cu sila la firea proprie pe Cuvântul, Care nu poate fi învins în niciun fel[976]. Deci, firea trupului însăși e lipsită în sine de puterea de-a da viață, dar o va face aceasta având în el pe Cuvântul de-viață-făcător, făcând să se arate prin sine toată lucrarea Lui. Căci e trupul Vieții după fire, și nu al cuiva dintre cei de pe pământ, despre care se poate spune cu dreptate: *Trupul nu e de niciun folos*. Căci nu va face aceasta nici trupul lui Pavel sau al lui Petru sau al altuia, ci numai al Mântuitorului nostru Hristos în mod excepțional[977], *întru Care S-a sălășluit trupește toată plinătatea Dumnezeirii* (*Coloseni* 2)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 3, în *PSB*, vol. 41, p. 426)

„Când Hristos numește trupul Său viață, nu mărturisește că puterea de-a da viață este a trupului, ci a Lui, sau a Duhului Său. Căci pentru El este de-viață-făcător și trupul Său, deoarece l-a ridicat pe acesta la puterea Sa[978]. Iar acest fapt nu e nici cuprins de minte, nici exprimabil prin grai, ci e respectat prin tăcerea și credința mai presus de minte". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 3, în *PSB*, vol. 41, p. 428)

*„Adevărat, adevărul zic vouă, dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi* (*Ioan* 6, 53-54).

976. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trupul nu trage Cuvântul la puterea redusă a firii, ci el e ridicat la puterea Cuvântului, Care i S-a făcut ipostas. Puterea dumnezeiască a Cuvântului se poate manifesta prin trup, fără să-l desființeze, căci Dumnezeu-Cuvântul l-a făcut. Deci, El l-a putut face ca mediu al puterii Sale dumnezeiești. Trupul este mediu al spiritului omenesc, iar prin aceasta, e mediu și al ipostasului dumnezeiesc. Spiritul omenesc își organizează trupul conform trebuințelor sale de manifestare, și prin spiritul omenesc și Cuvântul Și-a organizat trupul Său, de vreme ce, de fapt, orice trup își are ultima origine într-o rațiune a lui care se află în Dumnezeu-Cuvântul. De altfel, chiar în organizarea trupului prin spiritul omenesc, iar în ultimă analiză prin Dumnezeu-Cuvântul, se arată cum trupul e organizat ca mediu al lui Dumnezeu-Cuvântul". (nota 782, p. 426)

977. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin trupul lui Hristos se pot manifesta puterile mai presus de fire ale lui Dumnezeu în mod excepțional, pentru că e trupul ipostasului dumnezeiesc al Cuvântului, sau prin el se manifestă lucrarea dumnezeiască a ipostasului dumnezeiesc, fără să anuleze lucrarea firii omenești a trupului. Trupul lui Hristos își face mișcarea omenească, luând El tina de pe pământ și lipind-o pe ochii orbului. Dar această mișcare se face prin aceeași Persoană care comunică lucrarea dumnezeiască și care vindecă pe orb printr-o putere mai presus de legile firii create". (nota 783, p. 426)

978. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu trupul face viu, ci Cuvântul dumnezeiesc, sau Duhul Lui, aflător în trup, dă viața prin trup. Trupul este instrumentul prin care lucrează Hristos și Duhul Lui cel Sfânt. Dar trupul nu este nici el pasiv. Prin mișcările lui se efectuează lucrarea Cuvântului, sau a Duhului. E mișcată și mâna trupului, se rostește și cuvântul prin trup, în mod corespunzător și slujitor celor lucrate de Dumnezeu-Cuvântul prin ele. Dar în puterea ce se manifestă prin organele trupului Lui aceeași Persoană se umple de puterea lucrării Lui dumnezeiești. De aceea și trupul lui Hristos se poate numi de-viață-făcător. Căci nu se desparte Persoana lui Hristos de lucrarea trupului Său. De aceea, chiar cuvintele lui Hristos, rostite prin trup, sunt Duh și viață. Adeseori, altă persoană omenească prin curajul și prin aprobarea ce mi-o dă sporește puterea lucrării mele. Chiar în lucrările persoanelor umane nu e o despărțire netă. Cu atât mai mult între lucrarea firilor aceleiași Persoane a Cuvântului întrupat, sau între lucrarea lui Dumnezeu și a omului, când acesta se roagă lui Dumnezeu să-l ajute". (nota 788, p. 428)

Auzi cum spune clar că, de nu vom mânca trupul Lui și nu vom bea sângele Lui, nu vom avea în noi, adică în trupul nostru, viața veșnică? Iar prin viața veșnică se va înțelege, cu deplină dreptate, trupul Vieții, adică al Unuia-Născutului. Acesta ne va învia pe noi în ziua de apoi. Și cum, sau în ce mod, o vei auzi desigur, și eu nu voi pregeta să ți-o spun. Deoarece s-a făcut trup al vieții, adică al Cuvântului Care a răsărit din Dumnezeu-Tatăl, a primit și el puterea vieții și este din cele în care viața nu poate fi învinsă de moarte[979]. Deci, deoarece a venit Viața în noi, nu va suporta legăturile morții, ci va învinge în mod sigur stricăciunea, fiindcă nu va ști să rabde cele ale morții, căci, după cuvântul lui Pavel: *stricăciunea nu moștenește nestricăciunea* (*1 Corinteni* 15, 50). Dar când Hristos a spus: *Eu îl voi învia pe el*, nu a atribuit numai trupului Său puterea de-a învia pe cei adormiți, ci zice Eu, și cu mare dreptate, fiindcă Dumnezeu-Cuvântul cel din trupul Său este una cu trupul Său[980]. Căci nu se taie Hristos într-o doime de fii, nici nu va cugeta cineva că trupul e străin de Unul-Născut, precum nu va zice cineva că trupul nostru este străin de sufletul nostru. Când deci Hristos S-a arătat prin acestea ca viță, iar pe noi, ca mlădițe, fiind în comuniune nu numai spirituală, ci și trupească, pentru ce flecărește acesta (ereticul – n.n.) în zadar împotriva noastră, zicând că nu ne împărtășim trupește de comuniunea cu El și n-a numit viță trupul Său, ci Dumnezeirea?[981]" (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a zecea, Capitolul al doilea, în *PSB*, vol. 41, p. 929)

## Euharistia – mijloc de mântuire

„Dar întrucât omul constă din două părți, din suflet și trup contopite laolaltă, cei ce vor să se mântuiască trebuie să se pună în legătură cu Îndrumătorul vieții atât prin suflet, cât și prin trup". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 37, în *PSB*, vol. 30, p. 338)

## „Acesta este trupul Meu"[982]

„Să nu ne uităm numai la materia ce ne stă înaintea ochilor, ci să avem în minte permanent cuvintele Domnului. Cuvântul Lui nu înșală niciodată, pe când simțurile ne înșală ușor. Cuvântul Lui n-a fost niciodată dezmințit, pe când simțurile noastre de foarte multe ori greșesc. Când cuvântul Lui spune: *Acesta este trupul Meu,* să ascultăm și să credem și să vedem trupul Lui cu ochii sufletului. Hristos nu ne-a dat nouă ceva

---

979. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trupul nu are viață spirituală din materia sa, ci din sufletul său. Iar în Hristos trupul primește viața care învinge moartea, pentru că El este Viața prin Sine și fără sfârșit. De aceea, prin trupul Lui primim și noi în trupul nostru rădăcina vieții veșnice". (nota 1761, p. 929)

980. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trupul are viața sufletului, și în Hristos trupul are viața Dumnezeirii, pentru că sufletul este una cu trupul Său prin unitatea persoanei, sau Dumnezeu-Cuvântul, Care este în trupul Său ca ipostas al Lui, este una cu el. Nu se poate despărți trupul viu de persoana lui, deci în Hristos nu se poate despărți trupul de Persoana Lui dumnezeiască. Spunând *Eu*, Hristos include în Eul Său și trupul Său. Taina persoanei umane constă în faptul că este în același timp una, dar și compusă din suflet și trup, iar taina Persoanei lui Hristos, că este una și totodată compusă din Dumnezeire și umanitate, cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul". (nota 1762, p. 929)

981. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Este aici un nestorianism care e reluat și de grupările neoprotestante, care afirmă și ele că nu ne împărtășim prin Trupul lui Hristos de Dumnezeirea Lui. Deci, dacă Hristos Se numește viță, iar pe noi ne numește mlădițe, Se numește așa numai ca Dumnezeu, de Care noi nu ne putem împărtăși decât prin relație și simțire. Dar Hristos afirmă că El însuși, ca Persoană dumnezeiască, ni Se dă prin Trupul Său". (nota 1763, p. 929)

982. *Matei* 26, 26.

material, ci, în lucrurile materiale, toate sunt duhovnicești". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 934)

## Despre pâinea și vinul euharistic

„(...) pentru om hrana mai obișnuită e pâinea. Tot așa, pentru a menține în noi umezeala necesară și pentru a ne întreține, avem ca băutură nu numai apa, ci adeseori mai adăugăm pe lângă ea și ceva vin spre a da trupului o căldură mai mare.

Desigur, când vorbim de aceste elemente, ne gândim la puterea pe care o dau trupului, ca să se mențină în viață, dar, odată intrate în stomac, ele se prefac în sânge și carne, prefăcându-se prin puterea de asimilare în hrană a organismului nostru". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 37, în *PSB*, vol. 30, p. 339)

## Când săvârșim Sfânta Euharistie, vestim moartea și învierea Lui

„(...) împărtășirea de sfântul Lui trup și băutura din sângele mântuitor este și o mărturisire a patimii și a morții lui Hristos, primită în chip iconomic pentru noi[983]. Căci Însuși El zice că a pus legile privitoare la această taină pentru cei cunoscuți ai Lui: *De câte ori veți mânca pâinea aceasta și veți bea potirul acesta, moartea Mea veți vesti* (*1 Corinteni* 11, 26). Așadar prin împărtășirea de cele numite adineauri, vestim în veacul de față prin chip moartea Lui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea a doua, 2, în *PSB*, vol. 39, p. 289)

„Când săvârșim Sfânta Taină, vestim moartea și învierea Lui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la a doua Lege*, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 443)

„Dacă trebuie să spunem ceva în chip acoperit, pentru cele cuprinse aici, închidem ușile, pentru că Hristos vine și ni Se arată tuturor, în mod nevăzut și văzut; nevăzut, ca Dumnezeu, și văzut, în trup. Fiindcă ne îngăduie să ne atingem de Sfântul Lui trup[984]. Prin harul lui Dumnezeu ne bucurăm de împărtășirea de Sfânta Euharistie, primind în mâini pe Hristos, ca să credem cu tărie că El a înviat cu adevărat templul trupului Său[985], căci împărtășirea de Taina Euharistiei este o mărturie a învierii lui Hristos.

---

983. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Moartea arătată* în împărtășirea de ea, pentru noi, *în chip iconomic*, înseamnă că moartea suportată odată pentru noi își manifestă o actualitate pentru noi cei ce ne împărtășim de fiecare dată. E ceea ce s-a numit *re-prezentarea* morții Sale. Timpul e depășit. În trupul de care ne împărtășim e o retrăire a morții de către Hristos, deși El este înviat. E o retrăire *în chip iconomic* pentru noi, adică prin voința Lui, din atenție pentru noi, îndreptată spre noi, spre folosul nostru. Nu numai noi arătăm prin vestire moartea Lui în împărtășirea de ea, ci și El și-o arată, sau și-o actualizează pentru noi". (nota 501, p. 289)

984. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În Sfânta Liturghie ne atingem sau primim sfântul Lui trup, dar în chip nevăzut. El prezent în mod real, dar nu-L vedem. Îl sesizăm cu sensibilitatea spirituală a credinței, dar nu cu simțurile trupului". (nota 2205, p. 1166)

985. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ne împărtășim de trupul Lui înviat. De aceea nu-L vedem, cum nu-L vedeau permanent nici ucenicii. Dar în faptul că ni se dă spre împărtășire avem dovada învierii Lui. În faptul că se afla mai mult în mod nevăzut aproape de Apostoli avem dovada că ni se poate da și nouă în chip nevăzut. Hristos unește în Sine nevăzutul, care ni se împărtășește prin trupul Lui, cu văzutul. Ni se împărtășește real, dar nevăzut. Nevăzutul nu e lipsa văzutului în El, ci copleșirea văzutului de lumina ce se naște din străbaterea trupului de spiritualitatea bunătății, fiind un fenomen de mare și neînțeleasă taină". (nota 2206, p. 1166)

Ea este vădită prin cuvintele pe care le-a spus când a săvârşit chipul Tainei. Căci, frângând, precum s-a scris, pâinea, le-a dat-o zicând: *Acesta este Trupul Meu, care se dă pentru voi; aceasta să faceți spre pomenirea Mea* (*Luca* 22, 19). Deci împărtăşirea de Sfintele Taine este o mărturisire adevărată și pomenire că Domnul a murit şi a înviat din pricina noastră și pentru noi[986]. Să părăsim, ca pe un lucru pierzător, necredința și, după ce ne-am atins de Trupul lui Hristos, să devenim foarte credincioşi, având cea mai sigură cugetare". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a douăsprezecea, Cap. 1, în *PSB*, vol. 41, p. 1166)

## Aducerea Jertfei nesângeroase

„Iar cu privire la Euharistie, așa să faceți Euharistia:

Mai întâi cu privire la potir: *Îți mulțumim, Ție, Părintele nostru, pentru sfânta vie a lui David, sluga Ta, pe care ne-ai făcut-o cunoscută prin Iisus, Fiul Tău. Ție slava în veci.*

Cu privire la frângerea pâinii: *Îți mulțumim Ție, Părintele nostru, pentru viața și cunoștința, pe care ne-ai făcut-o cunoscută nouă prin Iisus, Fiul Tău. Ție slava în veci.*

După cum această pâine frântă era împrăștiată pe munți și fiind adunată a ajuns una, tot așa să se adune Biserica Ta de la marginile lumii în împărăția Ta. Că a Ta este slava și puterea, prin Iisus Hristos în veci.

Nimeni să nu mănânce, nici să bea din Euharistia voastră, ci doar acei care au fost botezați în numele Domnului. Căci cu privire la aceasta a spus Domnul: *Nu dați ceea ce este sfânt câinilor* (*Matei* 7, 6).

După ce v-ați împărtășit, mulțumiți așa:

*Îți mulțumim Ție, Părinte Sfinte, pentru sfânt numele Tău, pe care l-ai sălășluit în inimile noastre și pentru cunoștința, credința și nemurirea, pe care ne-ai făcut-o nouă cunoscută prin Iisus, Fiul Tău. Ție slava în veci.*

Tu, Stăpâne atotputernice, *ai zidit toate* (*Înțelepciunea lui Solomon* 1, 14; *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 18, 1; 24, 8; *Efeseni* 3, 9; *Evrei* 3, 4; *Apocalipsa* 4, 11) pentru numele Tău. Mâncare și băutură ai dat oamenilor spre desfătare, ca să-Ți mulțumească Ție, iar nouă ne-ai dăruit, prin Fiul Tău, mâncare și băutură duhovnicească și viață veșnică.

Înainte de toate, Îți mulțumim, că ești puternic. Ție slava în veci.

Adu-Ți aminte, Doamne, de Biserica Ta, ca s-o izbăvești de tot răul și s-o desăvârșești în dragostea Ta și *adună din cele patru vânturi* (*Matei* 24, 31) această Biserică sfințită în împărăția Ta, pe care ai pregătit-o. Că a Ta este puterea și slava în veci.

Să vină harul și să treacă lumea aceasta! *Osana Dumnezeului lui David!* (*Matei* 21, 9, 15). Dacă este cineva sfânt, să vină! Dacă nu este, să se pocăiască! *Maran atha* (*1 Corinteni* 16, 22). *Amin*". (*Învățătură a celor doisprezece Apostoli*, cap. IX-X, în *PSB*, vol. 1, pp. 31-32)

„Pâinii euharistice, pe care Iisus Hristos, Domnul nostru, ne-a dat-o ca să o aducem (*1 Corinteni* 11, 24; *Luca* 22, 19), în amintirea pătimirii pe care a răbdat-o El

986. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă n-ar fi murit și înviat cu trupul, nu ne-ar putea da în mod nevăzut, dar real, spre împărtășire trupul Său în Euharistie. Trupul neînviat, care nu a murit anterior, nu ni s-ar putea dărui spre împărtășire. Deci două rezultate au avut moartea și învierea Lui: au desființat moartea și, drept urmare, Hristos ne poate dărui trupul Său înviat în Euharistie". (nota 2207, p. 1166)

pentru oameni, ale căror suflete sunt curate acum de toată răutatea, pentru ca, pe de o parte, să mulțumim lui Dumnezeu pentru că a creat lumea cu tot ceea ce este în ea, pentru om, precum și pentru că noi am fost eliberați de răutatea în care am fost și că puterile și stăpânirile au fost nimicite, cu o nimicire desăvârșită, prin Cel ce a devenit pătimitor, după voința Lui". (Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea întâi, XLI, în *PSB*, vol. 2, p. 178)

„Căci și acum Hristos e adus jertfă prin conducătorii ce-și urmează în timp, fiind înțeles în multe feluri și cinstit prin diferite numiri. Iar aducerea darurilor în fiecare zi închipuiește săvârșirea neîntreruptă și fără sfârșit a jertfei lui Hristos în toată ziua și aducerea de daruri în fiecare zi de către cei îndreptați în credință.

Căci nu vor lipsi închinătorii și nu va înceta aducerea de daruri. Ci Hristos se va aduce pe noi și pentru noi, fiind jertfit tainic în corturile sfinte. Și El este darul nostru prim și mai presus de toate. Căci S-a adus pe Sine jertfă lui Dumnezeu și Tatăl și nu pentru Sine, după învățătura cea neștirbită, ci pentru noi, cei de sub jugul și vina păcatului. Iar, după asemănarea cu El, și noi suntem jertfe sfințite, ca unii ce am murit păcatului, întrucât a fost omorât păcatul în noi, și trăim lui Dumnezeu viața cea întru sfințenie și cuvioșie[987]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a zecea, în *PSB*, vol. 38, pp. 361-362)

## Caracterul sobornicesc al Euharistiei

„O singură masă ne stă tuturor înainte; un singur Tată ne-a născut; cu toți am ieșit din același pântece; aceeași băutură ni s-a dat tuturora; dar, mai bine spus, nu numai aceeași băutură, ci ni s-a dat să bem și dintr-un singur potir. Că Tatăl, vrând să ne facă să ne iubim unii pe alții, a meșteșugit și aceea ca să bem toți dintr-un singur potir, semn de foarte puternică dragoste a unora cu alții". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXXII, VII, în *PSB*, vol. 23, p. 403)

## Epicleza euharistică

„Cât despre noi, care rămânem adânc recunoscători Creatorului lumii, noi mâncăm pâinile aduse cu mulțumire și cu rugăciune făcută asupra darurilor noastre, pâine care se preface prin rugăciune în trup sfânt și care sfințește pe cei ce cu cuget curat gustă din El[988]". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. XXXIII, în *PSB*, vol. 9, p. 531)

## Prefacerea Cinstitelor Daruri

„Tainele din fața noastră nu sunt fapte ale puterii omenești. Domnul, Care le-a săvârșit atunci la cina aceea, Același le săvârșește și pe acestea acum. Noi preoții nu

987. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos e darul nostru prim. Dar El ne dă puterea să ne aducem și noi jertfă, întrucât murim egoismului, sau tuturor formelor de păcat, și prin aceasta ne deschidem vieții ce ne vine din Dumnezeu. Jertfa lui Hristos pune în centrul umanității pornirea dăruirii de Sine și această pornire se revarsă din El și în noi. Noi ne însușim această pornire unindu-ne cu El în dăruirea Lui și făcând ca El să se unească cu noi pentru dăruirea noastră". (nota 416, p. 362)

988. Nota Pr. T. Bodogae: „Aluzie clară la epicleza euharistică". (nota 148, p. 531)

suntem decât slujitorii; El este Cel ce le sfințește și le preface". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, V, în *PSB*, vol. 23, p. 935)

„Poate vei spune: Eu văd altceva; ce tot îmi spui că primesc trupul lui Hristos? Încă și aceasta ne-a rămas s-o mai dovedim. Cât de multe exemple să folosim pentru aceasta? Să dovedim că nu este ceea ce natura a alcătuit, ci ceea ce binecuvântarea (Domnului) a sfințit și că mai mare este puterea binecuvântării decât a naturii, pentru că prin binecuvântare natura însăși se schimbă.

Moise ținea în mână o nuia; a aruncat-o și s-a făcut șarpe. A apucat apoi coada șarpelui și ea s-a prefăcut din nou în nuia (*Ieșirea* 4, 30; 7, 9 ș.u.).

Vezi deci că prin harul prorocului de două ori s-a schimbat și natura șarpelui și cea a nuielii? Fluviile Egiptului curgeau ducând ape curate; dar, deodată a început să țâșnească sânge din vinele izvoarelor, încât nu mai era apă de băut în fluvii. Dar la rugăciunea prorocului a încetat sângerarea apelor, iar firea apelor a revenit la loc (*Ieșirea* 7, 20 ș.u.). Poporul evreu era împresurat din toate părțile, dintr-o latură fiind învăluit de egipteni, dintr-alta închis de mare; dar Moise a ridicat nuiaua, apele s-au despărțit și au încremenit în chip de ziduri, iar între valuri s-a ivit cale de mers cu piciorul (*Ieșirea* 14, 21 ș.u.). Iordanul, întors înapoi, a curs, împotriva firii, spre locul izvorului său (*Iosua* 3, 15 ș.u.; *Psalmii* 113, 5). Oare nu este limpede că firea, atât a valurilor mării, cât și a apelor curgătoare, a fost schimbată?

Poporul evreu era însetat; Moise a lovit atunci stânca și din stâncă a țâșnit apă (*Ieșirea* 17, 6). Oare, nu a lucrat harul împotriva firii, așa încât stânca să verse apa pe care n-o avea din fire? Merra era un râu cu apă tare amară, așa încât poporul însetat nu putea să bea; Moise a aruncat atunci un lemn în apă, iar apele și-au pierdut amăreala lor naturală, căci pătrunzându-le harul, le-a făcut dintr-o dată bune de băut (*Ieșirea* 15, 23 – vezi în urmă, la cap. 3, 14). Pe vremea prorocului Elisei, unuia dintre fiii prorocilor i-a căzut în apă fierul securii și pe dată s-a scufundat. Cel ce pierduse securea a rugat pe Elisei; acesta a aruncat un lemn în apă *și fierul a plutit pe deasupra* (*4 Regi* 6, 5 ș.u.). Știm, desigur, că și aceasta s-a făcut împotriva firii, căci materia fierului este mai grea decât lichidul apelor.

*Ne dăm deci seama că harul are mai multă putere decât firea.* Și totuși, încă mai socotim harul ca (fiind) al binecuvântării profetice? Dar dacă o binecuvântare omenească a avut atâta putere încât a schimbat firea, ce vom zice despre sfințirea dumnezeiască însăși, unde operează chiar cuvintele Stăpânului mântuitor? Căci taina aceasta, pe care o primești, se săvârșește prin cuvintele lui Hristos. Căci dacă cuvintele (rugăciunii) lui Ilie prorocul au avut atâta putere încât au făcut să se coboare foc din cer, oare, nu vor avea putere cuvintele lui Hristos să schimbe forma lucrurilor?

Ai citit despre facerea lumii întregi: *Fiindcă El a zis și s-au făcut, El a poruncit și s-a zidit* (*Psalmii* 148, 5). Așadar, cuvintele lui Hristos, care au avut puterea de a face din nimic ceea ce nu era, să nu poată ele să schimbe pe cele ce sunt în ceea ce nu erau? Căci doar nu înseamnă mai puțin să dai ființă lucrurilor decât să le schimbi firea.

De ce ne folosim de argumente? Să ne folosim de propriul său exemplu și să dovedim adevărul tainei prin exemplul întrupării. Oare s-au petrecut lucrurile potrivit naturii atunci când Domnul Iisus se năștea din Fecioara Maria? Dacă cercetăm rânduiala firii, a fost dat ca femeia să zămislească împreunându-se cu bărbatul. Este limpede deci că Fecioara a născut în afară de rânduiala firii. Și acest trup, pe care îl avem (la Sfânta Euharistie), este tot din Fecioară. De ce, dar, cauți rânduiala firii în trupul lui

Hristos, când Domnul Iisus însuși S-a născut din Fecioară peste fire? Este adevăratul trup al lui Hristos, care a fost răstignit, care a fost îngropat, este real; cu adevărat deci este taina trupului Său.

Domnul Iisus însuși strigă: *Acesta este trupul Meu*; înainte de binecuvântarea cuvintelor dumnezeiești, altfel se numește pâinea, dar după sfințire devine trup. El însuși îl numește sângele Său; înainte de sfințire i se spune altfel, dar după sfințire se preface în sânge. Și tu spui: Amin, adică adevărat este! Ceea ce spune gura să mărturisească cugetul lăuntric; ceea ce spune cuvântul, să o simtă inima". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul IX, 50-54, în *PSB*, vol. 53, pp. 22-23)

## Hristos Se aduce jertfă și Se împarte credincioșilor

„Credeți, dar, că și acum este Cina cea de Taină la care Domnul a mâncat. Întru nimic nu se deosebește aceea de aceasta. Pe aceasta n-o săvârșește un om, iar pe cealaltă Hristos, ci El o săvârșește și pe aceasta și pe aceea. Când îl vezi pe preot că-ți dă trupul și sângele Lui nu socoti că preotul face asta, ci că mâna lui Hristos se întinde spre tine". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia L, II, în *PSB*, vol. 23, p. 582)

„Cel ce a dat ceea ce-i mai mult, adică pe El însuși, cu mult mai mult nu va refuza să-ți dea și trupul Său.

Să auzim, dar, și preoți și credincioși, de ce am fost învredniciți! Să auzim și să ne cutremurăm! Ne-a dat să ne săturăm cu sfântul Lui trup! S-a dat pe El însuși jertfă! Ce cuvânt de apărare mai avem când fiind hrăniți așa păcătuim atâta! Când mâncând Mielul, suntem lupi! Când, fiind hrăniți cu Oaia, răpim ca leii!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia L, III, în *PSB*, vol. 23, p. 583)

„Câți oameni nu spun azi: Aș fi voit să-I văd chipul Lui, statura Lui, încălțămintea Lui! Iată Îl vezi, te atingi de El, Îl mănânci! Dorești să-I vezi hainele Lui? Dar El Se dă pe El însuși ție nu numai să-L vezi, ci chiar să te atingi de El, să-L mănânci, să-L primești înăuntrul tău". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 934)

„Prin Sfintele Taine ale Sfintei Euharistii El Se unește cu fiecare dintre credincioși; pe cei pe care i-a născut îi hrănește cu trupul Lui; nu-i dă altuia să-i hrănească, ca să te convingi iarăși, și prin aceasta, că a luat trupul tău". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, V, în *PSB*, vol. 23, p. 935)

„(...) Dumnezeu, Cel ce S-a arătat, s-a unit cu firea noastră cea stricăcioasă pentru a îndumnezei în același fel omenirea, prin primirea ei la părtășia cu divinitatea, din această pricină El Se împarte ca o sămânță la toți credincioșii, potrivit unui plan al harului, tocmai prin acest Trup compus din pâine și vin și se contopește cu trupul credincioșilor, pentru ca această unire cu Trupul cel nemuritor să permită omului să participe și el la nestricăciune". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 37, în *PSB*, vol. 30, pp. 340-341)

„(...) izbăvindu-ne de păcate și înfrumusețându-ne cu harul înfierii, ni s-a adăugat, ca merinde bună, pe Sine Însuși, ca jertfă neprihănită și ca oaie dusă spre junghiere

pentru noi, dăruindu-ne putința să ne împărtășim de binecuvântarea de viață făcătoare, adică de Sfântul Lui trup și sânge". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a șaptea, în *PSB*, vol. 38, p. 234)

## Hristos nu Se împarte, ci este unul în întregime și în fiecare și în toți

„Căci nu S-a împărțit nicidecum Hristos, ci unul este în întregime și în fiecare și în toți; și El este pacea noastră, strângându-ne pe toți în unitatea întreolaltă în același suflet, ca și în unitatea cu Dumnezeu în Duhul[989]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a cincisprezecea, în *PSB*, vol. 38, p. 520)

„Împărțind ostașii în patru părți hainele Mântuitorului, păstrează neîmpărțită pe una – chipul înțelepciunii negrăite a Unuia-Născutului, prin care avea să mântuiască cele patru părți ale lumii. Căci cele patru părți ale lumii au împărțit sfânta îmbrăcăminte a Cuvântului, adică trupul Lui[990], care a rămas neîmpărțit. Căci Unul-Născut, împărțit în părți mici, va sfinți, prin câte una, sufletul fiecărui om împreună cu trupul, prin Trupul Său. Căci El este în întregime și neîmpărțit Unul pretutindeni. Fiindcă nu S-a împărțit nicidecum, după cuvântul lui Pavel (*1 Corinteni* 1, 13). Un astfel de înțeles al tainei Lui ne prezintă și umbra Legii. Căci cerea să se ia mielul la timpul cuvenit, dar nu unul de fiecare persoană, ci unul de fiecare casă, după numărul celor din casă. Căci fiecare trebuia (dacă erau puțini cei din familie) să se asocieze cu vecinul lui: *Va lua*, zice, *fiecare pe vecin și pe aproapele lui*. Și a poruncit astfel să se împartă mielul la mulți (*Ieșirea* 12, 4). Dar ca nu cumva, împărțindu-se carnea din casă în casă, să se cugete că prin aceasta mielul se împarte, Legea poruncește, zicând: *Se va mânca în aceeași casă, nu se va scoate din carnea lui afară* (*Ieșirea* 12, 46). Deci privește cum, precum am spus adineauri, Legea a cerut ca cei mulți dintr-o casă să se împărtășească dintr-un miel, dar și foarte înțelept, iarăși, să nu se cugete că se împarte, ci că este în întregime unul în toți care se împărtășesc[991], fiind și împărțit, și neîmpărțit[992]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a douăsprezecea, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 1123-1124)

---

989. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos nu se împarte, ci e întreg în fiecare parte (...) așa cum omul care se dăruiește e întreg în orice act prin care se dăruiește sau suferă întreg în orice mădular atins de o tăietură. Pe toți ne adună prin dăruirea Sa întreagă tuturor. Fiecare din noi Îl trăiește întreg în dăruirea de care îi face parte". (nota 575, p. 520)

990. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiul lui Dumnezeu a luat trupul omenesc ca un fel de îmbrăcăminte a Lui, făcându-Se văzut și lucrând prin el. Fiind împărțită între mai mulți ostași aceeași îmbrăcăminte, fiecare avea prin ea pe Același Unul Hristos. Casa cea una reprezintă Biserica. Toți cei din Biserică primesc pe Hristos cel Unul, fără ca El să se multiplice, rămânând prin El în unitatea Bisericii". (nota 2125, p. 1124)

991. Referitor la aceasta, învățătura ortodoxă mai precizează că Trupul lui Hristos se distribuie dar nu se divide: „Cel ce Se împarte, dar nu Se desparte". (n.n.)

992. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Casa cea una cu mulți membri în ea, care mănâncă carnea aceluiași Miel, reprezintă Biserica. Toți cei din Biserică primesc pe Hristos cel Unul, fără ca El să se multiplice. Hristos însuși trăiește ca Unul în toți. O pildă e și modul în care un învățător, vorbind multor elevi, fiecare dintre aceștia îl trăiesc ca pe unul și același, precum și el se simte ascultat de toți ca unul și același. Când un elev mărturisește învățătorului cum îl simte, ascultându-l, toți simt mărturisirea aceluia ca pe o mărturisire comună". (nota 2125, p. 1124)

## Vechimea și valoarea Sfintei Euharistii față de cultul sinagogii și mana cerească

„(...) cu foarte mare râvnă voim să dovedim că Tainele Bisericii sunt mai vechi decât ale sinagogii, și mai de valoare decât este mana.

Că sunt mai vechi, ne învață citirea din cartea *Facerii*, pe care am parcurs-o. Căci sinagoga își are începutul de la Moise; dar cu mult mai înainte este Avraam, care, după ce vrăjmașii fuseseră înfrânți iar nepotul său fusese eliberat, deoarece dobândise biruința (stăpânirea), atunci i-a ieșit în întâmpinare Melchisedec și i-a adus darurile pe care Avraam, simțindu-se cinstit prin ele, le-a primit (*Facerea* 14, 14 ș.u.). Nu Avraam a adus daruri (jertfă), ci Melchisedec, care este înfățișat *fără tată, fără mamă*, neavând nici început, nici sfârșit al zilelor sale, ci era asemenea Fiului lui Dumnezeu, despre care vorbește Pavel către evrei: *Fiindcă rămâne preot în veac* acela al cărui nume în tălmăcire însemnează *regele păcii, regele dreptății* (*Evrei* 7, 1-3).

Nu cunoști cine este acesta? Poate să fie un om, *rege al dreptății*, când abia este drept el însuși? Poate să fie *rege al păcii*, când abia poate să fie pașnic? (Hristos este) *fără mamă*, după Dumnezeire, căci S-a născut din Dumnezeu-Tatăl, fiind de aceeași ființă cu Tatăl; *fără tată*, este după întrupare, Cel ce S-a născut din Fecioară; *fără început și fără sfârșit*, fiindcă El însuși este începătura și sfârșitul a toate, *Cel dintâi și Cel din urmă* (*Apocalipsa* 1, 8, 17; 2, 8; 21, 6). Așadar, taina pe care ai primit-o nu este un dar omenesc, ci dumnezeiesc, oferit mai dinainte de Acela care a binecuvântat pe patriarhul Avraam pentru credință, pe acela de harul și faptele căruia te minunezi.

S-a făcut dovada că Tainele Bisericii sunt mai vechi; cunoaștem acum că sunt și mai de valoare. Într-adevăr, era lucru de mirare că Dumnezeu a plouat cu mană evreilor și că se hrăneau cu mâncarea de toate zilele a cerului (*Ieșirea* 16, 11 ș.u.). De unde s-a și spus: *Omul a mâncat pâinea îngerilor* (*Psalmii* 77, 25). Dar, totuși, cei care au mâncat această pâine au murit cu toții în pustie[993]; pe când această hrană pe care o primești tu, această *Pâine vie care S-a pogorât din cer* (*Ioan* 6, 50), îți procură hrana vieții veșnice; și oricine o va mânca nu va muri în veac și este trupul lui Hristos.

Judecă acum, care este mai de seamă: pâinea îngerilor sau trupul lui Hristos, care este de-a pururi trupul vieții? Mana aceea era din cer; acesta este mai presus de cer; aceea era a cerului, acesta al Stăpânului cerurilor; aceea era supusă stricăciunii dacă era păstrată pentru a doua zi; acesta este străin de orice stricăciune, căci oricine l-a gustat cu evlavie nu va putea să mai simtă stricăciune. Evreilor le-a curs apă din stâncă, ție sânge din Hristos; pe aceia i-a săturat apa pentru o oră, pe tine Sângele te-a spălat de păcate pe vecie. Iudeul bea și însetează; tu, după ce vei bea, nu vei mai putea înseta; aceea era în închipuire, Acesta este în adevăr.

Dacă aceea de care te minunezi este umbră (închipuire), cât de mare este Acela la care te minunezi și de umbra Lui? Ascultă că umbră erau cele ce se făceau la cei vechi: *Ei beau* – spune Scriptura – *din piatra (stânca) ce avea să vină după ei, iar piatra era Hristos. Însă cu cei mai mulți nu a binevoit Dumnezeu; căci au căzut în pustie* (*1 Corinteni* 10, 4-5). Dar acestea au preînchipuit pe ale noastre. Ai priceput (care sunt) mai de seamă; căci mai presus este lumina decât umbra, adevărul decât închipuirea, trupul Creatorului decât mana cea din cer". (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre Sfintele Taine*, cap. VIII, 44-49, în *PSB*, vol. 53, pp. 20-22)

---

993. Nota Pr. E. Braniște: „Comp. *Ioan* 6, 49, 56". (nota 78, p. 21)

## Săvârșitorii Sfintei Euharistii

„Acea Euharistie să fie socotită bună, care este făcută de episcop sau de cel căruia episcopul i-a îngăduit". (Sf. IGNATIE TEOFORUL, „Către smirneni", cap. VIII, 1, în *PSB*, vol. 1, p. 222)

## Necesitatea primirii Sfintei Împărtășanii

„În nenumărate moduri ne sfințește pe noi Domnul nostru Iisus Hristos, făcându-ne sfinți și bine-primiți. Căci prin El și în El avem aducerea și ne facem bineplăcuți lui Dumnezeu și Tatăl. Căci aflându-ne sub stricăciune și păcat, sunt de cel mai mare folos și cu totul necesare pentru mântuire trupul și sângele Lui. Căci în Hristos și nu în lege e desăvârșirea[994]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a unsprezecea, în *PSB*, vol. 38, p. 390)

## Primirea Sfintei Euharistii

„Câți oameni nu spun azi: Aș fi voit să-I văd chipul Lui, statura Lui, încălțămintea Lui! Iată Îl vezi, te atingi de El, Îl mănânci! Dorești să-I vezi hainele Lui? Dar El Se dă pe El însuși ție nu numai să-L vezi, ci chiar să te atingi de El, să-L mănânci, să-L primești înăuntrul tău". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 934)

„(...) cei botezați ca unii ce au gustat harul dumnezeiesc care le va fi spre folos dacă nu le e greu să se ostenească în biserici, primind vreme îndelungată binecuvântarea lui Hristos. Căci, despărțindu-se timp îndelungat de binecuvântarea lui Hristos, arată spre paguba lor o evlavie prefăcută, nevrând să se împărtășească tainic de El. Iar prin aceasta se exclud de la viața veșnică, ocolind să fie făcuți vii. În acest caz se fac cursă și sminteală, deși această ocolire pare să fie în ei rod al evlaviei. Căci trebuie mai degrabă să se silească să folosească puterea și râvna lor ca să se arate grăbiți spre curățirea de păcate și să încerce să trăiască o viață frumoasă și să alerge astfel cu mare silință spre împărtășirea de viață. Dar, deoarece satana este variat în rătăcirile produse, nu le îngăduie să cugete cu înțelepciune cele ce se cuvin, ci, împingându-i la rele, îi convinge să se teamă de har. Prin aceasta îi cheamă la răutatea plăcerii, la vin și beție, ca la ceea ce le este de folos să vadă și să cugete. Deci, rupând lanțul aceluia și scuturând jugul lăcomiei ce ne stăpânește, să slujim cu frică Domnului, precum s-a scris, și, arătându-ne prin lucrare mai tari ca plăcerile trupului, să venim la harul dumnezeiesc

994. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Moartea și viața înviată a lui Hristos ne este numaidecât necesară pentru mântuire, pentru ridicarea din stricăciune, urmată de moartea veșnică. Căci numai uniți cu jertfa lui Hristos suntem aduși și noi în fața Tatălui. Jertfa lui Hristos ca Omul central, care ne cuprinde în umbra Lui pe toți, câștigă bunăvoința Tatălui pentru toți. Căci în ea este iubirea care cuprinde pe toți oamenii îndreptată spre Tatăl. Dar trebuie să ne lăsăm și noi atrași de iubirea lui Hristos către Tatăl, iubirea care ne cuprinde pe noi toți, ca să primim bunăvoirea Tatălui câștigată de Hristos pentru noi. Hristos ne duce la Tatăl prin jertfa Lui. Dar trebuie să aderăm și noi la această ducere a noastră de către Hristos în fața Tatălui.Ideea cuprinderii noastre în Hristos e ideea centrală a Sf. Chiril, ca temei al mântuirii noastre. Hristos nu e închis în Sine, ci e deschis pentru noi. Dar și noi suntem deschiși Lui. Dar numai iubirea până la jertfă face actuală această calitate a persoanei de-a fi deschisă altora. Din puterea deschiderii lui Hristos ca jertfa supremă, trăită în noi, putem actualiza și deschiderea între noi. În Hristos devenim un corp cu mădulare, ce comunică întreolaltă". (nota 446, pp. 390-391)

și ceresc și să urcăm la sfânta împărtășire de Hristos. Căci astfel vom birui și amăgirea diavolească, făcându-ne părtași firii dumnezeiești (*2 Petru* 1, 4). Așa vom urca la viață și nestricăciune". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a treia, cap. 6, în *PSB*, vol. 41, p. 368)

„(...) Hristos hrănește Biserica Sa cu aceste Taine, prin care se întărește substanța sufletului și, văzând sporirea neîncetată a harului ei, pe drept grăiește despre dânsa: *Cât de frumoși s-au făcut sânii tăi, sora mea mireasă! Cât de frumoase s-au făcut de la vin! Și mirosul veșmintelor tale mai presus decât toate miresmele! Fagur picură buzele tale, mireasă! Miere și lapte este sub limba ta și mireasma veșmintelor tale ca mireasma Libanului! Grădină închisă ești, sora mea mireasă, grădină închisă, izvor pecetluit!* (*Cântarea Cântărilor* 4, 10-12). Prin aceasta vrea să spună că taina trebuie să rămână pecetluită în tine, să nu fie siluită prin faptele unei vieți rele și prin pângărirea curăției, să nu trădezi celor ce nu se cuvine, să nu se răspândească la necredincioși printr-o vorbire flecară. Trebuie, așadar, să fie neadormită paza credinței sale, pentru ca să păstreze neștirbită plinătatea vieții și a tăcerii". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul IX, 55, în *PSB*, vol. 53, pp. 23-24)

„Trebuie să ne înconjurăm inima prin paza umilinței și să păstrăm cu veșnică statornicie această idee că niciodată nu putem ajunge la un atât de mare merit al curăției încât, chiar dacă am făcut prin harul lui Dumnezeu toate cele despre care am vorbit mai înainte, să credem că suntem vrednici de împărtășania cu Sfântul trup al Domnului. Mai întâi pentru că este atât de strălucitoare măreția acestei mane cerești, încât nimeni în acest trup de lut n-o primește pe meritul său, ci din dărnicia Domnului, și în al doilea rând pentru că niciunul nu poate fi atât de ferit de loviturile acestei lumi, încât ele să nu-i trimită măcar săgeți rare și ușoare ale păcatelor. Este peste putință ca omul să nu greșească fie din neștiință, fie din nepăsare, fie prin ademenire, fie cu gândul, fie din necesitate, sau uitare, sau în somn. Chiar dacă s-a urcat cineva pe culmea atât de strălucită a virtuților, încât să grăiască fără deșertăciune acele cuvinte apostolice: *Pentru mine este prea puțin că voi fi judecat de voi, sau de vreo judecată omenească, nici eu nu mă judec pe mine însumi, fiindcă nu mă știu vinovat cu nimic* (*1 Corinteni* 4, 3), totuși să știe că nu poate fi fără păcat. Nu fără rost a adăugat același învățător: *dar nu cu aceasta m-am îndreptat*, adică dacă mă cred drept nu înseamnă că voi dobândi pe dată adevărata slavă a dreptății, sau fiindcă nu-mi simt conștiința încărcată cu niciun păcat, de aceea n-am fost pătat de nicio atingere a răului; multe stau ascunse în conștiința mea, care mie îmi sunt necunoscute și întunecate, dar de Dumnezeu sunt știute și lămurite. De aceea, adăugând spune: *Cel care mă judecă pe mine este Dumnezeu*, adică numai Acela, căruia nu îi sunt ascunse tainele inimilor mă pune sub cercetarea adevăratei judecăți". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a III-a, „A doua convorbire cu părintele Theonas", Cap. VII, 1-3, în *PSB*, vol. 57, p. 696)

„Nu trebuie să nu primim duminica Sfânta Împărtășanie, fiindcă ne știm păcătoși, ci cu totul mai mult să ne grăbim dornici către ea, pentru vindecarea sufletului și pentru curăția cea duhovnicească, cu acea umilire a minții și cu atâta credință, încât judecându-ne nevrednici de primirea marelui har să căutăm și mai mult leacuri pentru rănile noastre. N-am fi, de altfel, vrednici să primim nici împărtășania anuală, dacă ne-am lua după unii care, stând în mănăstiri, în așa chip măsoară vrednicia, sfințenia

şi meritul tainelor cereşti, încât socotesc că împărtăşania nu trebuie luată decât de cei sfinţi şi nepătaţi şi nu mai degrabă pentru că această participare să ne facă sfinţi şi curaţi. Aceştia, fără îndoială, cad într-o mai mare trufie decât cea de care li se pare că se feresc, fiindcă cel puţin atunci când o primesc ei se socotesc vrednici de a o primi. Cu mult este însă mai drept ca, de vreme ce în această umilinţă a inimii în care credem şi mărturisim că niciodată nu putem să ne atingem pe merit de acele Sfinte Taine, s-o primim ca un leac al tristeţilor noastre în fiecare duminică, decât ca, stăpâniţi de deşarta trufie şi stăruinţă a inimii, să credem că numai o dată pe an suntem vrednici de a lua parte la Sfintele Taine. De aceea, ca să putem înţelege acestea şi să le păstrăm în chip rodnic, să rugăm cu şi mai mare încordare mila Domnului să ne ajute pentru a le îndeplini acestea, care nu se învaţă ca celelalte îndeletniciri omeneşti, unde este necesară mai întâi folosirea cuvintelor, ci mai degrabă luând-o înainte fapta unită cu experienţa. Acestea, dacă n-au fost cercetate şi netezite adesea prin învăţăturile bărbaţilor duhovniceşti şi dacă n-au fost adâncite cu grijă prin exemple şi prin experienţa zilnică, ori îşi pierd puterea din cauza nepăsării, ori dispar printr-o nevrednică uitare". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, „A treia convorbire cu părintele Theonas", Cap. XXI, 1-3, în *PSB*, vol. 57, p. 722)

## Primirea Sfintei Împărtăşanii – condiţii

„Când vă adunaţi în duminica Domnului, frângeţi pâinea şi mulţumiţi, după ce mai întâi v-aţi mărturisit păcatele voastre, ca jertfa voastră să fie curată.

Tot cel care e certat cu tovarăşul său să nu vină împreună cu voi până nu se împacă, pentru ca să nu se pângărească jertfa voastră (*Matei* 5, 23-24; 15, 11-20)". (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. XIV, 1-2, în *PSB*, vol. 1, p. 34)

„Nimeni nu poate participa la ea (la Sfânta Euharistie – n.n.) decât numai cel ce crede că cele propovăduite de noi sunt adevărate şi care a trecut prin baia iertării păcatelor şi a renaşterii, trăind mai departe aşa cum ne-a transmis Hristos. Căci noi nu primim acestea ca pe o pâine comună şi nici ca pe o băutură comună; ci, după cum prin Cuvântul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, S-a întrupat şi a avut în vederea mântuirii noastre şi trup şi sânge (*Ioan* 6, 57), tot astfel şi hrana transformată în euharistie, prin rugăciunea cuvântului celui de la El, hrana aceasta, din care se hrănesc sângele şi trupurile noastre prin schimbare, am fost învăţaţi că este atât trupul, cât şi sângele Acelui Iisus întrupat. Apostolii, în memoriile lor, care se numesc Evanghelii, aşa ne-au transmis că li s-a poruncit lor: Iisus luând pâinea şi aducând rugăciuni de mulţumire asupra ei, a zis: *Aceasta să o faceţi în amintirea Mea; acesta este trupul Meu* (*Luca* 22, 19-20). Şi, de asemenea, luând şi paharul şi aducând rugăciuni de mulţumire asupra lui, a zis: *Acesta este sângele Meu* (*Matei* 26, 28). Şi i-a împărtăşit din ele numai pe ei". (Sf. Iustin Martirul şi Filosoful, *Apologia întâi în favoarea creştinilor*, LXVI, în *PSB*, vol. 2, p. 94)

„Căci conştiinţa este cel mai bun judecător pentru a primi sau a nu primi euharistia; iar temelia tainică a conştiinţei este viaţa dreaptă unită cu o învăţătură bună". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 5.2, în *PSB*, vol. 5, p. 13)

„O persoană a păcătuit, iar după păcat, a cerut să fie reprimită în obştea credincioşilor şi la Sfânta Cuminecătură. Dacă este primită prea degrabă, obştea

credincioșilor va fi îndemnată spre rele și păcatele celorlalți vor fi mai mari. Dar dacă judecătorul, din chibzuială, nu pentru că nu i-ar fi milă de păcătos sau pentru că ar fi el neomenos, ci din purtare de grijă, atât pentru individ, cât mai cu seamă pentru obște, cercetează paguba care ar urma din primirea la împărtășanie și din iertarea păcătosului aceluia, este lucru firesc să-l îndepărteze pe păcătos pentru ca să mântuiască mulțimea credincioșilor". (Origen, *Omilii la Cartea Prorocului Ieremia*, Omilia XII, Cap. V, în *PSB*, vol. 6, p. 405)

„Este timp de pocăință și pentru catehumeni și pentru cei botezați; unii, pocăindu-se, să aibă parte de Sfânta Taină a Botezului, iar ceilalți, spălându-și prin mărturisire păcatele săvârșite după botez, să se apropie cu conștiința curată de sfânta masă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia X, V, în *PSB*, vol. 23, p. 127)

„A ne apropia cu credință nu înseamnă numai a primi sfintele Taine ce stau înaintea noastră, ci și a le și atinge cu inimă curată și a fi însuflețiți de aceleași gânduri și simțăminte ca și cum ne-am apropia de Însuși Hristos. Ce dacă nu-I auzi glasul? Dar Îl vezi așezat pe Sfânta Masă! Dar, mai bine spus, Îi auzi și glasul! Îți grăiește prin evangheliști". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia L, II, în *PSB*, vol. 23, p. 582)

„Taina aceasta a Sfintei Împărtășanii ne poruncește să fim totdeauna curați nu numai de jaf și de răpire, dar chiar de cea mai mică dușmănie". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia L, III, în *PSB*, vol. 23, p. 583)

„Niciun Iuda să nu se apropie de această masă, niciun Simon Magul! Că și unul și altul au pierit din pricina iubirii de argint! Să fugim de această prăpastie; nici să socotim că ne este de ajuns spre mântuire dacă facem dar acestei sfinte mese un potir de aur bătut în pietre scumpe dezbrăcând pe văduvă și orfani. Dacă vrei să cinstești jertfa, adu-I sufletul pentru care Hristos S-a jertfit. Sufletul fă-ți-l de aur. Care ți-e câștigul dacă sufletul ți-i mai rău decât plumbul și lutul, iar potirul dăruit, de aur?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia L, III, în *PSB*, vol. 23, p. 583)

„Nimeni să nu se apropie cu scârbă, nimeni să nu se apropie cu pași șovăitori. Toți să fim înflăcărați, toți să fim cu sufletele clocotitoare, toți să fim cu mințile treze. Dacă iudeii mâncau cu zel Paștele stând în picioare, cu încălțămintea în picioare și cu toiegele în mâini, cu mult mai mult noi trebuie să fim veghetori. Ei trebuiau să meargă în Palestina; tu însă trebuie să mergi în cer.

De aceea trebuie să fim totdeauna veghetori. Nu e mică pedeapsa pentru cei ce se împărtășesc cu nevrednicie. Adu-ți aminte cât te-ai revoltat împotriva vânzătorului, împotriva răstignitorilor. Caută, dar, să nu te faci și tu vinovat de trupul și sângele lui Hristos! Iudeii au junghiat preasfântul trup, dar tu îl primești într-un suflet murdar, după ce ai primit atâtea binefaceri. Domnul nu S-a mulțumit numai să Se facă om, să fie pălmuit și junghiat, ci să Se și unească cu noi; ne-a făcut trup al Lui nu numai prin credință, ci chiar în realitate. Decât cine trebuie să fie mai curat cel ce se împărtășește cu această jertfă? Nu trebuie să fie, oare, mai curată decât raza soarelui mâna celui care taie acest trup, gura care se umple de focul cel duhovnicesc, limba care se înroșește cu sângele cel preaînfricoșător? Gândește-te la cinstea cu care ai fost cinstit! Gândește-te la ce fel de masă iei parte! Ne hrănim și ne unim cu Acela de Care

îngerii se cutremură văzându-L, pe Care nici nu îndrăznesc să-L privească fără frică din pricina străfulgerării Lui; ajungem trup și sânge al lui Hristos. *Cine va grăi puterile Domnului? Cine va face auzite toate laudele Lui?*". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, IV, în *PSB*, vol. 23, pp. 934-935)

„Așadar, să nu ne trândăvim de vreme ce suntem învredniciți de o atât de mare dragoste și cinste. Nu vedeți pe copii cu câtă grabă se îndreaptă spre sânul mamei lor, cu câtă râvnă își înfig buzele în sân? Tot cu atâta grabă să ne apropiem și noi de masa aceasta, de sânul potirului cel duhovnicesc; dar, mai bine spus, să sugem harul Duhului cu mai multă râvnă decât copiii de lapte. O singură durere să simțim, aceea de a nu ne împărtăși cu această hrană". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, V, în *PSB*, vol. 23, p. 935)

„Niciun Iuda să nu fie aici! Niciun iubitor de argint! Dacă nu ești ucenic, pleacă! Masa aceasta nu-i primește pe unii ca aceștia. *Cu ucenicii Mei vreau să fac Paștele!* (*Matei* 26, 18), a spus Domnul. Masa aceasta este masa aceea de la Cina cea de Taină, întru nimic mai prejos. N-a făcut-o pe aceea Hristos, iar pe aceasta un om. Nu, ci și pe aceasta tot El. Acesta este foișorul acela unde era El cu ucenicii Lui atunci (*Luca* 22, 12). De acolo a plecat la Muntele Măslinilor (*Matei* 26, 30). Să plecăm și noi de aici spre mâinile săracilor. Munte al Măslinilor este locul unde sunt săracii. (...) Niciun om cu inimă de piatră să nu se apropie de Sfintele Taine, niciunul care-i crud și nemilos, niciunul care-i cu totul necurat.

Cuvintele acestea vi le spun și vouă care vă împărtășiți și vouă celor ce împărtășiți. Este de neapărată trebuință să vi se spună și vouă, ca să împărțiți aceste daruri cu multă băgare de seamă. Nu mică vă va fi osânda dacă îngăduiți să se împărtășească de la această masă cineva pe care-l știți cu vreun păcat. Sângele lui Hristos din mâinile voastre se va cere. De-ar fi general, de-ar fi mare dregător, de-ar fi chiar cel cu diadema pe cap, oprește-l dacă se apropie cu nevrednicie! Tu ai mai multă putere decât el. Dacă ți s-ar fi încredințat să ai grijă de curățenia apei unui izvor din care bea o turmă și ai vedea că vine la apă o oaie plină toată de noroi la gură, n-ai lăsa-o să se aplece să bea, ca să nu tulbure izvorul; aici însă nu ți s-a încredințat izvorul unei ape, ci izvorul sângelui și al Duhului". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, V, în *PSB*, vol. 23, pp. 935-936)

„Când îi vezi pe unii că se apropie, deși au păcate mai murdare decât pământul și noroiul, nu te revolți și nu-i oprești? Ce iertare mai poți avea? Pentru aceasta v-a cinstit Dumnezeu pe voi, preoților, cu această cinste, ca să-i deosebiți pe unii de alții. Aceasta e vrednicia voastră; aceasta-i trăinicia voastră, aceasta-i toată cununa voastră, nu ca să umblați într-o haină albă și strălucitoare.

Dar de unde știu eu pe cutare și pe cutare?

Nu vorbesc de cei pe care nu-i cunoști, ci de cei pe care-i cunoști. Vrei să-ți spun ceva mai înfricoșător? Nu e atât de mare grozăvia să spunem că au călcat în picioare pe Hristos, că au socotit ceva de rând sângele Testamentului și au batjocorit harul Duhului (*Evrei* 10, 29). Cel care păcătuiește și se apropie de Sfintele Taine este mai rău decât un îndrăcit: îndrăciții, pentru că sunt stăpâniți de demoni, nu sunt pedepsiți; aceștia însă, pentru că se apropie cu nevrednicie sunt dați osândei veșnice. Așadar, nu numai pe aceștia să-i alungăm, ci pe toți pe care-i vedem că se apropie cu nevrednicie. Nimeni să nu se împărtășească, dacă nu-i ucenic! Niciun Iuda să nu se împărtășească,

ca să nu pățească ce-a pățit Iuda. Trup al lui Hristos este și mulțimea aceasta. Vezi, dar, ca tu, care împărtășești cu Sfintele Taine, să nu mânii pe Stăpân dacă nu cureți trupul acesta! Vezi să nu-i dai sabie în loc de hrană! Dacă un om nevrednic vine din neștiință să se împărtășească, oprește-l, nu te teme! Teme-te de Dumnezeu, nu de om! Dacă te temi de om, vei fi disprețuit de om. Dar dacă te temi de Dumnezeu, vei fi respectat și de om. Dacă nu îndrăznești să oprești de la Sfânta Împărtășanie pe unul nevrednic, adu-l la mine. Nu-i voi îngădui o astfel de îndrăzneală. Mai degrabă mă voi despărți de suflet decât să împărtășesc cu sângele Stăpânului pe un nevrednic; mai degrabă îmi voi răspândi sângele meu decât să împărtășesc cu sângele acesta atât de înfricoșător pe unul care nu merită. Nu ai nicio vină dacă nu cunoști pe cel nevrednic, deși l-ai cercetat cu de-amănuntul. Cele ce ți le-am spus, le-am spus de cei pe care-i cunoști. Dacă vom îndrepta pe cei pe care-i cunoaștem, Dumnezeu ni-i va face cunoscuți repede și pe cei pe care nu-i cunoaștem. Dar dacă îngădui să se împărtășească cei pe care-i cunoaștem că sunt păcătoși, pentru ce să ne mai facă Dumnezeu cunoscuți pe cei pe care nu-i cunoaștem? Nu spun cuvintele acestea ca să oprim de la împărtășire pe oameni, nici să-i alungăm din biserică, ci ca să-i aducem la Sfânta Împărtășire după ce s-au îndreptat, ca să ne dăm silința să-i îndreptăm. Așa vom face îndurător și pe Dumnezeu. Vom găsi mulți oameni care să se împărtășească cu vrednicie și vom primi și mare răsplată și pentru râvna noastră și pentru grija ce o purtăm de alții". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, VI, în *PSB*, vol. 23, pp. 936-937)

„Care dintre voi n-ar vrea (...) să cuprindă picioarele lui Iisus? Puteți și acum, toți câți vreți! Puteți să-I cuprindeți nu numai picioarele, ci și mâinile, și capul acela sfânt, împărtășindu-vă, cu cuget curat, cu înfricoșătoarele Taine". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXIX, III, în *PSB*, vol. 23, p. 995)

„(...) împărtășirea cu o asemenea mâncare și băutură nu trebuie să se facă fără o adâncă cercetare și fără o înțelegătoare deosebire, deoarece Sfântul Apostol Pavel a zis: *Mai întâi să se cerceteze fiecare pe sine și numai astfel să mănânce din pâine și să bea din pahar, căci cel se mănâncă și bea în chip nevrednic mănâncă și bea spre pierderea lui însuși* (*1 Corinteni* 11, 28).

De altfel și Evanghelistul Luca mi se pare că a gândit același lucru când a arătat că în timpul Patimii celei de taină, Iosif, sfetnicul cel cu bun chip, a luat cu giulgiu curat și nepătat trupul Domnului, punându-l într-un mormânt nou și curat. Așa că ceea ce ni s-a vestit prin Sfântul Apostol Pavel ne poate sluji de adevărată lege, iar ceea ce ni s-a vădit atât de frumos de Evanghelistul Luca ne poate fi o adevărată poruncă, pentru ca întotdeauna să primim Sfântul Trup al Domnului cu suflet curat, iar dacă se va găsi în noi vreo pată, să o ștergem ai întâi cu apa lacrimilor". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 466)

„Înțeleptul Pavel ne sfătuiește că de vrem să ne împărtășim de *binecuvântarea tainică*[995], să ne probăm pe noi înșine și numai după aceea să ne apropiem". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a noua, în *PSB*, vol. 38, p. 311)

995. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Binecuvântarea tainică* e Sfânta Împărtășanie. Căci prefacerea de la Cina cea de Taină s-a făcut cu binecuvântare. Împărtășindu-ne de trupul și sângele Domnului, Îl binecuvântăm pe Dumnezeu că ne-a făcut cu putință acest fapt, dar prin aceasta și Dumnezeu ne dă nouă cea mai mare și mai tainică binecuvântare". (nota 341, p. 311)

„Căci numai sufletelor sfințite li se cuvine să se împărtășească de hrana sfântă, adică de trupul lui Hristos; cei de alt neam nu se pot apropia de binecuvântare[996]. Prin cel de alt neam se înțelege neamul necredincios încă și nebotezat și pe lângă acesta, cel căzut într-o cugetare străină și contrară opiniilor sfinților și dezbinat de dogme perverse". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a unsprezecea, în *PSB*, vol. 38, p. 396)

„*Și nimeni de alt neam nu va mânca din cele sfinte. Nemernicul preotului sau năimitul lui, nu va mânca din cele sfinte. Iar de va avea preotul un suflet cumpărat, acesta va mânca pâinea lui și casnicii lui vor mânca și ei din pâinea lui* (*Ieșirea* 22, 10-11).

Deci oprește ca întinat și încă necurățit pe cel străin de neam și din afară, adică pe cel ce încă n-a crezut și n-a cunoscut pe Dumnezeu Cel adevărat. Căci cei ce nu s-au unit, prin familiaritatea spirituală și în Duh, cu Hristos, Marele și adevăratul Preot, cum se vor împărtăși de pâinile Lui?[997] De aceea s-a spus să nu dăm cele sfinte câinilor și nimeni să nu arunce mărgăritarele spirituale înaintea porcilor, după cuvântul Mântuitorului (*Matei* 7, 6). Deci cel străin de neam e cu totul nepărtaș. Dar la el adaugă și pe nemernic și pe năimit. Iar aceștia sunt, după cum mi se pare mie, cei ce viețuiesc lumii și petrec potrivit ei, și și-au făcut pământul patrie, prin aceea că se gândesc numai la ale trupului și în ce privește legătura cu Hristos locuiesc ca niște nemernici numai în credința simplă. Cât privește adică cuvintele, ei sunt blânzi și cu bunăcuviință. Dar în faptele și modurile evlaviei adevărate, sunt foarte străini. Năimiți în special sunt cei ce au îmbrățișat numai credința și aceasta nu din respect pentru adevăr, ci pentru a vâna, prin aparență că sunt creștini, aprobarea vreunora și a-și atrage în chip lingușitor ocrotirea celor ce pot să le fie de folos, făcând din binecredincioșie un mijloc de câștig și un acoperământ al lăcomiei, ca unii ce își fac din vorbele blânde o mască[998]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a douăsprezecea, în *PSB*, vol. 38, pp. 421-422)

„Dar dacă suntem iubitori ai vieții veșnice, dacă dorim să avem pe Dăruitorul nemuririi în noi înșine, să nu renunțăm, asemenea unora dintre cei nepăsători, să fim binecuvântați[999], nici să nu lăsăm să ne prefacă diavolul evlavia în viclenie, și în cursă, și în laț păgubitor. Căci s-a scris: *Cel ce mănâncă din pâine și bea din potir cu nevrednicie, judecată sieși mănâncă și bea* (*1 Corinteni* 11, 29). Când mă cercetez pe mine însumi, văd că nu sunt vrednic. Când deci vei socoti că ești vrednic spunând aceasta, vei auzi de la noi: Când vei socoti că ești vrednic să te prezinți lui Hristos? Căci, chiar

996. Nota Pr. Stăniloae: „Binecuvântarea era un nume pentru Sfânta Împărtășanie". (nota 452, p. 396)

997. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Deși trupul lui Hristos îl primim în trupul nostru, în care imprimându-și virtuțile lui, de acolo se transmit și sufletului, totuși cel ce face cu putință primirea eficientă a trupului lui Hristos în trupul omului, este credința din sufletul lui. În cel ce nu crede, trupul lui Hristos nu-și va pune pecetea Lui de curăție și de sfințenie. Deci și în cazul acesta tot prin suflet se deschide trupul pentru conținuturile spiritualizatoare. Un suflet preocupat numai de cele pământești nu va avea puterea să facă trupul să se folosească de virtuțile sfinte și sfințitoare ale trupului lui Hristos". (nota 482, p. 421)

998. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Sufletul imprimă în trup virtuțile sale nu prin cuvinte, ci prin fapte.* De aceea el deschide trupul său lucrării eficiente a trupului lui Hristos, când acesta e primit în trupul său, numai când s-a făcut trupul său ascultător de suflet și cu pornirea de-a fi organ al trecerii în faptă a voii sufletului câștigată de voia lui Hristos". (nota 483, p. 422)

999. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Binecuvântarea prin care se preface pâinea în Trupul Domnului se extinde și asupra celor care se împărtășesc de Trupul Lui. În Trupul Domnului e binecuvântarea Lui". (nota 753, p. 413)

de te vei îndurera pururea de lunecare, nu vei înceta niciodată să luneci. *Căci cine va pricepe greșalele?*, după Sfântul psalmist (*Psalmii* 18, 13). Astfel să te socotești cu desăvârșire lipsit în veci de sfințenia care mântuiește[1000]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 413)

„Căci cei curați ne împărtășim în chip curat de Hristos, precum se spune în mod potrivit în biserici: *Sfintele, sfinților*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 7, în *PSB*, vol. 41, pp. 497-498)

„*Vă este de folos ca să Mă duc. Căci dacă nu Mă voi duce, Mângâietorul nu va veni la voi, iar dacă Mă voi duce, Îl voi trimite la voi* (*Ioan* 16, 7). Deci, nefiind încă trimis la noi Sfântul Duh, fiindcă nu Se înălțase la Tatăl, El oprește pe Maria să-L atingă, deoarece ea nu primise încă pe Duhul, spunând: *Nu te atinge de Mine, căci încă nu M-am suit la Tatăl Meu*, adică nu L-am trimis încă pe Sfântul Duh la voi. Acest model poate fi aplicat Bisericii. De aceea, oprim de la Sfânta masă pe cei ce sunt încă în stare de catehumeni, care cred în Dumnezeire, dar nu s-au îmbogățit cu Sfântul Duh. Căci Acesta nu Se sălășluiește în cei încă nebotezați. Dar, după ce devin părtași ai Sfântului Duh, nu mai este nicio piedică de a se atinge de Domnul nostru Iisus Hristos. De aceea, și slujitorii tainelor dumnezeiești strigă către cei ce vor să se împărtășească cu Taina Sfintei Împărtășanii: *Sfintele, Sfinților*, arătând că numai celor sfințiți în Duh li se cuvine să se împărtășească de cele sfinte". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a douăsprezecea, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1146)

## Primirea ei de către cineva care a fost întinat în somn

„*Întrebarea 309*: Dacă cuiva i se întâmplă cele obișnuite și după fire, se cuvine să îndrăznească să se apropie spre împărtășirea celor sfinte?

*Răspuns*: (...) A se apropia cineva de cele sfinte, fiind în necurățenie, suntem învățați și din Vechiul Testament, că este mai înfricoșată judecata (*Leviticul* 15). Iar dacă aici este ceva mai mult decât templul (*Matei* 12, 6), Apostolul mai înfricoșat, adică, ne va condamna pe noi, zicând: *cel care mănâncă și bea cu nevrednicie, osândă mănâncă și bea pentru sine* (*1 Corinteni* 11, 29)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 309, în *PSB*, vol. 18, pp. 457-458)

„Trebuie să ne străduim, pe cât putem, cu toată grija, să ne păstrăm nepătată curăția, mai ales când dorim să stăm în fața Sfântului altar, și să ne ferim cu cea mai mare atenție ca nu cumva trupul, păzit mai înainte fără pată, să fie amăgit tocmai în noaptea în care ne pregătim să mergem a doua zi la ospățul Sfintei Împărtășanii. Dacă acel vrăjmaș foarte rău, ca să ne sustragă de la leacul vindecării cerești, ne-a înșelat mintea ațipită în somn, astfel încât, fără vreo pornire vinovată, fără să ia în vreun fel parte cugetul la întinăciunea simțurilor noastre, ci totul s-a produs din trebuința firii, împinsă de puterea diavolului, care voiește să ne oprească de la sfințenie, atunci putem și trebuie

1000. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Se recomandă o smerenie continuă. Niciodată să nu ne socotim vrednici. Și când ne socotim nevrednici, atunci ne putem împărtăși; chiar dacă ne socotim vrednici, nu suntem vrednici". (nota 754, p. 413)

să ne apropiem cu încredere de harul pâinii mântuitoare. Dar dacă, dimpotrivă, întinarea s-a produs din vina noastră, se cuvine să ne temem de acele cuvinte apostolice: *Cel ce cu nevrednicie a mâncat pâinea și a băut paharul Domnului, vinovat va fi de trupul și sângele Domnului. Să se cerceteze însă omul pe sine și așa să mănânce din pâine și să bea din pahar. Căci cel care mănâncă și bea cu nevrednicie osândă își mănâncă și bea, nesocotind trupul Domnului*, adică nedeosebind acea hrană cerească de cea obișnuită și nesocotind că o asemenea hrană nu poate fi primită decât cu minte curată și cu trup de asemenea curat". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a III-a, „A doua convorbire cu părintele Theonas", Cap. V, 1-3, în *PSB*, vol. 57, pp. 692-693)

„Se va vedea mai limpede, din exemplul următor, adevărul că uneori această necurăție ne vine din înșelăciunea diavolului. Cunosc pe un frate care, având neîncetat o binemeritată curăție, datorită umilinței și grijii de a nu-și păta inima și trupul, nu este încercat de amăgirile din timpul nopții. Totuși, însă, tocmai când se pregătea să ia Sfânta Împărtășanie, în noaptea dinainte i se întâmpla blestemata întinare. După ce, de frică, s-a stăpânit mult timp de la Sfânta Împărtășanie, în cele din urmă a adus faptul la cunoștința bătrânilor, cu încrederea că prin sfatul lor va dobândi un leac al necazului și durerii lui. Dar doctorii duhovnicești, punând în discuție prima pricină a acestei boli, care de obicei constă într-o hrană prea îndestulătoare, și-au dat seama că nu aceasta este pricina pentru tânărul acela, fiindcă el era cunoscut prin înfrânarea lui obișnuită de la mâncare. Au trecut astfel la a doua pricină care constă în greșeala sufletului și într-un post prea aspru. Acestea fac chiar pe bărbații cei mai înfrânați, din cauza trufiei pentru curăția trupului lor, să se întineze, fiindcă au crezut că prin puterea lor, și nu prin darul lui Dumnezeu, își păstrau curăția trupului. Întrebându-l, așadar, dacă prin meritul lui se credea în stare de o asemenea virtute, fără să aibă nevoie de ajutorul divin, el a răspuns că un asemenea simțământ ar fi o nelegiuire, că nu și-a putut menține în celelalte zile trupul curat decât ajutat de harul divin. Trecând, așadar, pe dată, la a treia pricină, ei și-au dat seama că totul vine din înșelăciunea diavolului și că el n-are vină nici trupească, nici sufletească. Astfel ei au hotărât, cu toată încrederea, ca fratele să ia parte la sfântul ospăț, ca nu cumva, dacă ar rămâne mereu fără Împărtășanie, vrăjmașul cel viclean, ținându-l în lanțurile lui, departe de împărtășirea cu trupul și sângele lui Hristos, să-l lipsească pentru totdeauna de leacul cel mântuitor. Astfel, toată înșelăciunea diavolului a fost dată pe față și în curând, oblăduit de puterea Domnului, obiceiul amăgirii din trecut a încetat. În acest caz s-a văzut limpede șiretlicul vrăjmașului și totodată îndreptățită hotărârea bătrânilor, care a arătat că adesea această întinare atât de necurată este adusă nu de viciul trupului sau al sufletului, ci de lucrarea amăgitoare a vrăjmașului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a III-a, „A doua convorbire cu părintele Theonas", Cap. VI, 1-4, în *PSB*, vol. 57, pp. 693-694)

## „Nicio fărâmă și nicio bucățică din comoara sfințită să nu fie pierdută"

„(...) vreau să vă îndemn pe toți care luați parte la Sfintele Taine, să primiți cu grijă respectuoasă trupul Domnului, când vă este oferit, de teama ca nicio fărâmă și nicio bucățică din comoara sfințită să nu fie pierdută. Căci pe bună dreptate ați fi considerați vinovați dacă prin nepăsarea voastră s-ar pierde ceva din toate acestea". (Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, omilia XIII, Cap. III, în *PSB*, vol. 6, p. 126)

## Primirea Sfintei Euharistii înainte de moarte

„Scriind aceluiași Fabiu episcopul Antiohiei, care înclina întrucâtva și el însuși spre schismă, Dionisie al Alexandriei atinge, în epistolele pe care i le-a adresat, mai multe probleme, între care și cea despre pocăință, arătând și luptele precedente ale celor care au dat atunci în Alexandria o bună mărturie. Îndeosebi, el ne istorisește, între alte fapte, și una cu totul minunată, care nu poate lipsi din cartea noastră și care este următoarea:

*Îți dau numai acest singur exemplu care a ajuns până la noi. Trăia la noi un bărbat oarecare, cu numele Serapion, un moșneag credincios, care dusese mulți ani o viață fără cusur, dar care a căzut în ispită în cursul persecuției recente. Pentru aceasta s-a rugat și a plâns adeseori, dar nimeni nu i-a dat nicio atenție, întrucât el adusese jertfă zeilor păgâni. Căzând în boală, Serapion a petrecut trei zile fără să poată grăi ceva ori să-și revină.*

*Abia în cea de a patra zi a început să se simtă mai bine, de aceea a chemat la sine pe fiul surorii sale și l-a întrebat: «Până când mă țineți tot aici, nepoate? Te rog grăbiți-vă și dezlegați-mă cât mai repede. Cheamă pe careva dintre preoți». Și spunând vorbele acestea din nou i-a stat graiul.*

*Copilul a alergat repede după preot. Era noapte și preotul era bolnav, încât n-a putut veni. Întrucât însă rânduise să se dea muribundului dezlegarea dacă va fi cerut-o înainte, pentru ca astfel să moară în nădejde, preotul a încredințat copilului o bucățică din Sfânta Împărtășanie, cu îndrumarea să i-o înmoaie în apă și să i-o vâre în gură bătrânului. Copilul a sosit acasă aducând cu sine Cuminecătura. Încă înainte de a intra în casă Serapion s-a trezit din nou și a zis: «Ai venit numai tu, fiule; se vede că preotul n-a putut veni. Fă repede ceea ce ți-a spus să faci și pregătește-mă de drum». Copilul a înmuiat în apă Euharistia și apoi o puse în gura moșneagului. Acesta abia a reușit s-o înghită și și-a dat sufletul.*

*Oare nu reiese de aici cu claritate că Dumnezeu l-a ținut în viață până ce-și primește dezlegarea, iar după ștergerea păcatelor, pentru multele lui fapte bune poate fi din nou recunoscut (ca creștin* – n. pr. Teodor Bodogae)?". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, Cartea a șasea, XLIV, 1-6, în *PSB*, vol. 13, pp. 268-269)

## Vedenie despre primirea Sfintei Euharistii

„Istorisea, cândva, acest minunat Macarie (Alexandrinul – n.n.) un lucru cu totul aparte despre Marcu ascetul și zicea: Pe când slujeam Sfânta Liturghie, am observat, la momentul împărțirii tainelor lui Hristos, că lui nu i-am dat niciodată împărtășanie și că un înger i-o dădea, luând-o de pe jertfelnic. Eu vedeam decât dosul mâinii celui ce-i dădea împărtășania. Acest Marcu, deși era tânăr, știa pe de rost Vechiul și Noul Testament; în plus, el era foarte blând și curat ca nimeni altul". (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul*, în *PSB*, vol. 34, p. 43)

## Gravitatea primirii cu nevrednicie a Sfintei Împărtășanii

„Vezi să nu fii ca Irod și să spui: *Că venind, să mă închin Lui* și venind să vrei să-L ucizi! Că lui Irod se aseamănă toți cei care se împărtășesc cu nevrednicie cu Sfintele Taine! *Unul ca acesta*, spune Pavel, *va fi vinovat față de trupul și sângele Domnului!*

(*1 Corinteni* 11, 27), pentru că au ei înșiși pe mamona, pe tiranul pe care-l supără împărăția lui Hristos, tiranul mai nelegiuit decât Irod. Mamona vrea să stăpânească și trimite pe cei ai lui să se închine lui Hristos numai de formă, dar Îl junghie când I se închină. Să ne temem, dar, ca nu cumva să avem chip de rugători și de închinători, dar cu fapta să facem cele potrivnice". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia VII, V, în *PSB*, vol. 23, p. 97)

„Dar faptul cel mai înfricoșător este acela că te apropii cu nevrednicie de Sfintele și preacuratele lui Hristos Taine și te faci vinovat față de trupul și de sângele Lui. Acela, pe care tu îl judeci, a ucis un om oarecare; tu, însă, ai ucis pe Hristos Însuși, ești responsabil de junghierea Lui, atunci când te împărtășești cu nevrednicie cu preacuratul Lui trup și sânge. Pentru că zice Apostolul: *Cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie (acestea), este vinovat față de trupul și sângele lui Hristos; bea și mănâncă sieși osândă* (*1 Corinteni* 11, 29). Altfel spus, fapta pe care au făcut-o iudeii, ucigându-L (pe Iisus), o săvârșesc cei ce se împărtășesc cu nevrednicie cu trupul și sângele Său. Și pe bună dreptate, pentru că și cel care sfâșie porfira împărătească și cel ce-o murdărește, aceeași moarte primește. Deci, și cei ce i-au frânt atunci trupul și cei care-L întinează acum, împărtășindu-se cu suflet necurat, vor avea parte de aceeași osândă, după cum spune Apostolul". (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul*, în *PSB*, vol. 34, p. 47)

## Primirea Sfintei Împărtășanii – folosul

„Sârguiți-vă, dar, să vă adunați mai des pentru Euharistia lui Dumnezeu și spre slava Lui. Când vă adunați des, sunt nimicite puterile satanei, iar prin unirea credinței voastre se risipește prăpădul lui". (Sf. IGNATIE TEOFORUL, *Epistole*, „Către efeseni", Cap. XIII, 1, în *PSB*, vol. 1, pp. 193-194)

„În chip analog vinul se amestecă cu apa, iar Duhul cu omul; unul, amestecul de vin cu apă, hrănește spre credință; celălalt, Duhul, conduce spre nemurire; și iarăși, amestecul celor două, a băuturii și a Cuvântului, se cheamă euharistie, har lăudat și frumos; iar cei care se împărtășesc cu credință își sfințesc și trupul și sufletul, pentru că voința Tatălui amestecă în chip tainic, cu Duhul și cu Cuvântul, acest amestec dumnezeiesc, care este omul". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. II, 20.1, în *PSB*, vol. 4, p. 241)

„Așa cum pâinea corporală, când este introdusă în corpul celui nutrit, se preface în substanța acestuia, tot așa și pâinea cea vie, care coboară din cer, primită de minte și suflet, împărtășește putere celui care caută hrana în ea, fiind pâinea spre ființă pentru care ne rugăm". (ORIGEN, *Despre rugăciune*, XXVII, 9, în *PSB*, vol. 7, p. 261)

„*Pâinea cea de toate zilele* sau *cea spre ființă* (...) aduce sufletului sănătate, bunăstare și putere, dar împărtășește și propria-i nemurire celui ce se hrănește cu ea, pentru că Cuvântul lui Dumnezeu este El însuși nemuritor.

Această pâine de toate zilele mi se pare că a fost numită de Scriptură *pomul vieții* și cine întinde mâna spre el și va lua din el va trăi în veci. Și cu o a treia numire acest pom este numit, de către Solomon, înțelepciunea lui Dumnezeu, atunci când zice *pom al vieții* este ea pentru cei ce stăpânesc înțelepciunea, iar cei ce se sprijină pe ea, ca pe

Domnul, sunt fericiți (*Pildele lui Solomon* 3, 18)". (Origen, *Despre rugăciune*, XXVII, 10, în *PSB*, vol. 7, p. 262)

„Cel care ia din pâinea cea spre ființă își întărește inima și se face fiu al lui Dumnezeu". (Origen, *Despre rugăciune*, XXVII, 12, în *PSB*, vol. 7, p. 263)

„Odată hrănită și adăpată cu Euharistie, aripa sufletului se reface și, după preaînțeleptul Solomon, (credinciosul – n.n.) *face aripi ca un vultur care se întoarce spre cer, vechea lui patrie*". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, cap. XLIV, în *PSB*, vol. 9, p. 407)

„Căci toți, împărtășindu-ne de El, ne facem un trup, având pe Domnul cel unul în noi". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXII, în *PSB*, vol. 15, p. 348)

„Împărtășirea cu trupul și sângele lui Hristos este necesară și pentru viața veacului acestuia. *Adevărat, adevărat zic vouă: dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și ne veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi* (*Ioan* 6, 53-54)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, reg. 21, în *PSB*, vol. 18, p. 123)

„Să ne atingem și noi de poalele hainei Lui! Dar, mai bine spus, dacă vrem putem să-L avem pe Hristos în întregime. Și acum trupul Lui stă în fața noastră; nu numai haina Lui, ci și trupul Lui. Nu numai ca să ne atingem de El, ci să-L și mâncăm și să ne și săturăm. Să ne apropiem deci de El, cu credință, fiecare cu boala lui! Dacă ei care s-au atins de poalele hainei Lui au atras o atât de mare putere, cu mult mai mult noi, care-L ținem în întregime!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia L, II, în *PSB*, vol. 23, p. 582)

„Acestea zicându-le Cuvântul către mireasă (suflet – n.n.)[1001], îmbie prietenilor tainele Evangheliei, zicând: *Mâncați, prietenii Mei, și beți, și vă îmbătați, frații Mei*. Căci cel ce cunoaște cuvintele tainice ale Evangheliei nu va vedea nicio deosebire între cuvintele de aici și învățătura de atunci pentru ucenici. Pentru că și aici și acolo zice Cuvântul: *Mâncați și beți* (*Matei* 26, 28). Dar îndemnul spre beție, pe care Cuvântul l-a dat aici, fraților, multora le pare că cuprinde mai mult decât Evanghelia. Însă dacă cineva ar cerceta cu de-amănuntul, ar afla că și aceasta conglăsuiește cu cele ale Evangheliei. Căci ceea ce Cuvântul a poruncit aici prietenilor, aceea a făcut acolo prin faptă. Pentru că orice beție obișnuiește să pricinuiască un extaz (o ieșire din sine) a minții, luată în stăpânire de vin. Deci starea spre care se îndeamnă s-a înfăptuit atunci și se înfăptuiește totdeauna, prin mâncarea și băutura aceea, odată cu mâncarea și băutura ivindu-se strămutarea și răpirea (extazul) minții de la cele mai rele la cele mai bune". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, Omilia a X-a, în *PSB*, vol. 29, p. 253)

„Căci cel ce mănâncă se face asemenea cu chipul mâncării". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, Omilia XV, în *PSB*, vol. 29, p. 318)

---

1001. În limba greacă sufletul este de genul feminin. (n.n.)

„(...) și trupul își are un mod al lui de a ajunge la părtășie și la unire deplină cu Mântuitorul său. Căci după cum cei care vor să dea impresia că s-au otrăvit iau în ascuns un antidot pentru a nimici lucrarea primejduitoare a otrăvii – dar și antidotul trebuie să treacă prin întreg corpul ca și otrava, pentru că numai trecând peste tot nimicește efectul otrăvii – tot așa noi, după ce odată am gustat din stricăciunea însăși a firii, simțim dorința după Cel care pe toate le unește, pentru ca odată luând în noi acest leac să alunge, prin efectul său contrar, influența primejdioasă a otrăvii de mult timp înrădăcinată în trupul nostru.

Ce leac poate fi acesta? Nu altul decât acel Trup minunat care a biruit moartea și s-a făcut izvor al vieții noastre". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 37, în *PSB*, vol. 30, p. 338)

„(...) acest trup, făcut nemuritor prin puterea lui Dumnezeu, odată introdus în noi, schimbă și transformă întreg trupul nostru după măsura Aceluia. După cum, dacă organismul nostru înghite un medicament dăunător sănătății, întreg trupul se slăbănogește, tot așa, prin cuminecare, acel Trup nemuritor transformă întreaga făptură a noastră în făptură dumnezeiască". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 37, în *PSB*, vol. 30, p. 338)

„Și chiar dacă intrând și ieșind din trup hrana aduce o oarecare întărire corpului prin care a trecut, cu atât mai mare va fi participarea acelei hrane care rămâne și se păstrează în veci neschimbată și care ține viu și pe cel împreună cu care trăiește". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre pruncii morți prematur, către Hierios*, Preliminarii, în *PSB*, vol. 30, p. 417)

„Căci pentru cei slabi și moi El devine pâine, care întărește inima omului, iar pentru cei obosiți de grijile acestei vieți, și pentru aceasta însetați, El devine vin, care înveselește inima omului". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 465)

„Cunoscând că Hristos este numit de Sfântul Apostol Pavel *piatră* (*Efeseni* 2,20), ne va fi de mare folos, fiindcă ne va ajuta să ne întărim viața noastră în virtute și să rămânem neschimbați în ea, stăruind neclintiți în răbdare de-a lungul suferințelor și arătându-ne puternici și hotărâți cu sufletul, împotriva oricărei năvăliri a păcatului. Căci numai prin aceasta și prin altele de felul acesta vom putea fi și noi ca piatra, căutând să înfăptuim în viața noastră cea schimbătoare și neschimbabilitatea și nemutabilitatea Stăpânului nostru". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 466)

„Dar când auzi că în vremea aceea, Domnul a izbăvit sufletele din iad și din întuneric și coborând la iad a făcut un lucru minunat, să nu socoți că aceste lucruri sunt departe de sufletul tău.

(Într-adevăr) primind omul (sfaturile) celui viclean, moartea are în stăpânire sufletele (urmașilor) lui Adam și ține închise gândurile sufletului. De aceea, când auzi (vorbindu-se) despre morminte să nu te gândești numai la cele ce se văd, pentru că inima ta este o groapă și un mormânt. Pentru că atunci când începătorul răutății și îngerii lui se cuibăresc în el, fac drumuri și cărări pe care puterile lui satan (intră) și se

plimbă în mintea și în cugetele tale, (care atunci) nu este (sufletul tău) un iad, o groapă și un mormânt, iar tu nu ești mort pentru Dumnezeu? Acolo, în suflet, a ascuns satan argintul cel fără de preț; acolo a semănat semințele amărăciunii, pe acesta l-a dospit cu aluatul cel vechi și l-a făcut izvor de apă murdară.

(Împărtășindu-ne, deci, cu trupul lui Hristos) Domnul intră în sufletele celor care Îl caută, intră în adâncul iadului inimii și acolo poruncește inimii zicând: *Scoate afară sufletele cele închise*. El sfarmă pietrele cele grele, care zac deasupra sufletului, deschide mormintele și eliberează din temnița cea întunecoasă sufletul, care este mort cu adevărat. (Să presupunem) că un om este legat cu lanțuri de mâini și de picioare și vine cineva care îi dezleagă lanțurile și-l lasă liber să meargă unde voiește; la fel (dezleagă) Domnul și sufletul cel legat cu lanțurile morții, îi eliberează mintea și-i dă drumul să se odihnească în aerul cel dumnezeiesc". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XI, 10-12, în *PSB*, vol. 34, pp. 139-140)

„Căci s-a rânduit celor ce s-au sfințit prin apă, adică în sfântul botez, să fie binecuvântați prin Hristos. Pentru că El este pâinea vie, El Cel ce S-a pogorât din cer și a dat viață lumii[1002]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a douăsprezecea, în *PSB*, vol. 38, p. 420)

„Și mănâncă mielul cu mijloacele încinse, cu picioarele încălțate și având toiege în mâini, și, simplu vorbind, aflându-se în înfățișarea celor ce obișnuiesc să plece la drum (*Ieșirea* 12, 1-16). Și aceasta, pe bună dreptate. Căci ne vom împărtăși de Hristos în chip sfânt și curat, de vom fi gata de-a ne muta spiritual și oarecum grăbiți să ieșim din împrăștierile acestei lumi și râvnind să trecem la tot ce e bun. Pentru că nu ne-am obișnuit să zăbovim în cele vremelnice, ci alergăm cu bărbăție la cele neclătinate și statornice. Și despărțindu-ne de necurățiile trupești, ne ridicăm la frumusețea duhovnicească, aducându-ne aminte de Hristos, Care zice: *Sculați-vă, să mergem de aici* (*Ioan* 14, 31). Pentru aceasta iau, cei ce mănâncă mielul drept chip (tip) al lui Hristos înfățișarea cuvenită celor ce obișnuiesc să plece la drum[1003].

Pe lângă aceasta, trebuie să se mănânce în grabă. Pentru că e Paștele Domnului, adică trecere sau sacrificiu pentru trecere. Căci venind timpul, în care trebuie să trecem de la răutatea lumească la săvârșirea celor plăcute lui Dumnezeu, dacă n-am face aceasta în toată graba, ci am întârzia și ne-am lăsa reținuți de cele vechi, ca unii ce suntem lipiți încă de cele rele, cum ne-am face un lucru din cele mai primejdioase?[1004] De aceea zice dumnezeiescul Pavel: *Alergați ca să apucați* (*1 Corinteni* 9, 24). Deci trebuie să mergem spre împărtășirea de Hristos prin credință, călcând peste toată zăbava,

---

1002. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Prin împărtășirea de Hristos primim binecuvântarea Lui, sau binecuvântarea venită asupra umanității Lui în urma jertfirii ei Tatălui. De aceea, Euharistia se numea în primele secole cretine și *binecuvântare*. E cea mai deplină binecuvântare ce ne vine de la Dumnezeu. Dacă pâinea materială e binecuvântare, pentru că ne menține viața în trup, cu atât mai mult pâinea care s-a coborât din cer, care ne întreține viața veșnică. Trupul lui Hristos Cel ridicat la viața veșnică, întreține și în noi, dacă e primit, viața veșnică. Aceasta își are temeiul în faptul că în trupul lui Hristos s-au imprimat stările sfinte ale Dumnezeirii și tot ce e în trup se reflectă la rândul său în suflet. De aceea, primind trupul lui Hristos în trupul nostru, starea produsă în acesta trece în suflet". (nota 480, p. 420)

1003. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ne împărtășim de trupul și de sângele lui Hristos, nu ca unii ce suntem hotărâți să rămânem în ceea ce suntem, ci să ne ridicăm la ceea ce este Hristos însuși după învierea Sa". (nota 627, p. 580)

1004. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Trebuie să ne împărtășim de Hristos cu voința de-a ne trece imediat de la felul viețuirii de până acum, la o alta mai înaltă, mai curată". (nota 628, p. 580)

nelăsându-ne împiedicați de nicio șovăială, ci cu toată graba. Căci numai așa vom trece de la păcate la îndreptare, din moarte la viață, și ștergând urâciunea robiei, vom dobândi harul strălucitor al înfierii[1005]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a șaptesprezecea, în *PSB*, vol. 38, p. 580)

„(...) *Cel ce mănâncă trupul Meu*, zice, *și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el.* Căci precum, dacă cineva unește o ceară cu altă ceară, va vedea desigur pe una în alta, la fel, socotesc, și cel ce primește trupul Mântuitorului nostru Hristos și bea cinstitul Lui sânge, cum zice El însuși, se face una cu El, amestecându-se și unindu-se cu El prin împărtășire, întrucât el se află în Hristos și Hristos, în el[1006]. Așa ne-a învățat Hristos și în Evanghelia după Matei, zicând: *Asemenea este împărăția cerurilor cu un aluat, pe care, luându-l o femeie, l-a ascuns în trei măsuri de făină, până ce s-a dospit toată* (*Matei* 13, 33). Cine e deci femeia și care este înțelesul măsurilor numite, sau ce este în general măsura se va spune la locul potrivit. Acum vom spune numai ce este aluatul. Precum zice Pavel, că *puțin aluat dospește toată făina* (*1 Corinteni* 5, 6), așa cea mai mică binecuvântare amestecă tot trupul nostru cu ea și îl umple de lucrarea ei și așa Se face prezent în noi Hristos, și noi în El. Și va avea dreptate să spună cineva că aluatul este în toată făina, și făina se face prezentă în tot aluatul[1007]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 2, în *PSB*, vol. 41, pp. 412-413)

„(...) gândește-te să duci o viață binecredincioasă și, așa crezând, te vei împărtăși de binecuvântarea care alungă nu numai moartea, ci și bolile din noi. Căci, venind Hristos în noi, slăbește legea care stăpânește sălbatic în mădularele trupului nostru, înviorează evlavia față de Dumnezeu și omoară patimile, neținând seama de păcatele în care ne aflăm, ci vindecându-ne mai degrabă ca pe niște bolnavi. Căci întărește pe cel zdrobit, ridică pe cel căzut, ca un Păstor bun, Care își pune sufletul pentru oile Sale". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 2, în *PSB*, vol. 41, p. 413)

„Oare prin împărtășirea de Sfântul Lui trup nu vine în noi și trupește Hristos? Deci socotesc că vorbește drept. Căci scrie Pavel că neamurile *sunt împreună-moștenitoare (cu iudeii) și mădulare ale aceluiași trup și împreună-părtașe ale făgăduinței, în Hristos Iisus* (*Efeseni* 3, 6). În ce mod s-au arătat ca un trup? Învrednicindu-se să se împărtășească de binecuvântarea cea tainică (de Sfânta Împărtășanie), s-au făcut un trup cu El, ca și fiecare dintre Apostoli. Și pentru care pricină le-a numit mădulare ale lui Hristos, mai bine-zis mădulare ale tuturor celor ale Sale?[1008] Fiindcă scrie:

---

1005. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ne împărtășim de Fiul Care S-a făcut om rămânând Fiul dumnezeiesc, ca să ne facem și noi fii, sau dumnezei după har, rămânând oameni după natură". (nota 629, p. 580)

1006. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai întrucât Hristos e o Persoană, și cel ce se împărtășește, altă persoană, ei se pot uni în firea comună pe care o au fără să se confunde. Persoanele își păstrează în cea mai intimă legătură dintre ele conștiința proprie. Căci are loc o unire prin fire și iubire. Cu cât e mai mare iubirea dintre două persoane, cu atât e mai puternică, pe de o parte, unirea dintre ele, pe de alta, conștiința fiecăreia de cealaltă". (nota 751, p. 412)

1007. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos e aluatul, și noi, făina; și nu invers. El are puterea să ne facă asemenea Lui pe toți, făcându-Se prezent în toți și făcându-ne pe noi toți prezenți în El. Căci dumnezeirea Lui are puterea de a ne cuprinde pe toți și de a fi în toți, dar are în ea și tot ce e propriu trupului, cu duhul Lui de jertfă și cu starea învierii Lui". (nota 752, p. 413)

1008. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fiind toți mădulare ale lui Hristos prin Sfântul Botez și Sfânta Împărtășanie, suntem uniți și cu alte mădulare, căci facem parte din același trup". (nota 1760, p. 928)

*Au nu știți că trupurile voastre sunt mădularele lui Hristos? Luând deci mădularele lui Hristos le voi face mădularele unei desfrânate? Nicidecum!* (*1 Corinteni* 6, 15). Dar și Mântuitorul însuși zice: *Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el* (*Ioan* 6, 56). Din aceasta se poate vedea că Hristos nu spune că va fi în noi numai printr-o relație înțeleasă ca o simțire în noi, ci ca o împărtășire prin fire. Căci așa precum, dacă cineva ar imprima o ceară în altă ceară și le-ar face să se topească împreună prin foc, face din amândouă ceva unic, așa ne unim și noi cu El, prin împărtășirea de trupul lui Hristos și de cinstitul Lui sânge, și El este în noi, și noi în El. Căci nu s-ar putea să fie altfel făcuți vii cei ce obișnuiesc să se corupă, dacă nu s-ar întipări în ei trupește trupul Vieții după fire, adică al Unuia-Născutului". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a zecea, Capitolul al doilea, în *PSB*, vol. 41, pp. 928-929)

„(...) *Este un trup și un Duh* (*Efeseni* 4, 4), pentru că cei mulți sunt un trup în Hristos, fiindcă toți ne împărtășim dintr-o pâine[1009]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a unsprezecea, Cap. 9, în *PSB*, vol. 41, p. 1034)

„Orice suflet, care primește acea pâine coborâtă din cer, este casa pâinii, adică pâinea Lui Hristos, suflet care se hrănește în tăria pâinii cerești locuitoare în sine și care se întărește în inimă. De aceea Pavel zice: *Căci toți o singură pâine suntem* (*1 Corinteni* 10, 17). Orice suflet credincios este Betleem, precum se zice Ierusalim, care are pacea și liniștea Ierusalimului de sus, din cer. Este adevărata pâine, care, frântă și făcută bucăți, satură pe toți". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXX-a, 13, în *PSB*, vol. 53, p. 284)

„Sufletul a început să zămislească și să se formeze în el Hristos, fiindcă a primit venirea Lui și se hrănește din bogățiile Lui, pentru ca nimic să nu-i lipsească, pentru ca și alte suflete văzându-l să se întoarcă pe calea mântuirii". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXX-a, 16, în *PSB*, vol. 53, p. 285)

„Tovărășia cu trupul lui Hristos te face părtaș împărăției cerești". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXXVI-a, 3, în *PSB*, vol. 53, pp. 301-302)

## Împărtășirea de Hristos în viața viitoare

„În veacul viitor Hristos va sfinți și binecuvânta în alt mod pe cei ce se vor dărui Lui prin credință și sfințenie și nu-i va hrăni iarăși cu trupul Său, nici nu va face vii cu sângele Său, ca și acum, dat fiindcă moartea se va fi desființat și stricăciunea se va fi dezlegat, va fi un mod spiritual de sfințire[1010]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, în *PSB*, vol. 38, pp. 579-580)

---

1009. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ne împărtășim toți din același trup al lui Hristos, prezent sub chipul aceleiași pâini. Ne împărtășim din aceeași *pâine vie care s-a pogorât din cer* (*Ioan* 6, 51) și Și-a format trupul ca ipostas dumnezeiesc. Primind același trup al Lui, devenim și noi un trup al Lui (*1 Corinteni* 12, 13). Așa împlinim porunca lui Hristos ca să fim una în El. Cei ce se unesc între ei prin împărtășire de același trup sunt ucenicii Lui (*Ioan* 13, 35)". (nota 1948, p. 1034)

1010. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În veacul viitor nu se va primi Hristos cu trupul și sângele Său, căci atunci nu se va mai mânca și bea trupește nimic, nemaiexistând coruptibilitatea de acum a trupului nostru. Hristos ne va sfinți într-un mod spiritual, neînțeles de noi acum". (nota 626, p. 580)

„Până ce suntem în lumea aceasta ne împărtășim încă de Hristos în mod mai îngroșat prin sfântul Lui trup și prin prețiosul Lui sânge. Dar ajungând, precum s-a scris, în *ziua puterii Lui* și urcând în *strălucirea sfinților* (*Psalmii* 109, 3), ne vom sfinți într-un oarecare alt mod, așa cum știe Împărțitorul și Dătătorul bunurilor viitoare[1011]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Ieșire*, Cartea a doua, 2, în *PSB*, vol. 39, p. 289)

# EVLAVIA

## Definiția

„Că evlavia se arată a fi rațională, pentru că este o îndepărtare de la ceea ce vatămă și din ea se naște căința pentru păcatele săvârșite". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. VII, 33.2, în *PSB*, vol. 5, p. 131)

„Evlavia este temelia și fundamentul desăvârșirii". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, omilia I, V, în *PSB*, vol. 17, p. 76)

## Deprinderea ei – folosul

„Și e lămurit oricui că evlavia te învață să cinstești și să venerezi cea mai înaltă, cea mai sublimă cauză". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XVIII, 78.2, în *PSB*, vol. 5, p. 152)

„Deprinderea evlaviei hrănește sufletul cu gândiri cerești". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 2, II, în *PSB*, vol. 12, p. 119)

„Evlavia te va urca la ceruri, evlavia își va face nemuritoare amintirea și nepieritor numele cel bun printre oameni". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XXIII-a, II, în *PSB*, vol. 17, p. 584)

# EXERCIȚIILE FIZICE

„Exercițiile corporale sunt de folos tinerilor pentru sănătatea lor; îi fac să fie sârguincioși și ambițioși să se îngrijească nu numai de bunăstarea trupului, ci și de bunăstarea sufletului. Este un lucru plăcut și nu lipsit de folos să faci exerciții corporale, fără, însă, să te depărtezi de alte îndeletniciri mai bune". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. X, 49.1, în *PSB*, vol. 4, p. 334)

---

1011. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Veacul în care trăim e noapte, pentru că în cursul lui nu cunoaștem pe Dumnezeu și deci nici viața lui Hristos în mod clar. Ele sunt acoperite de chipurile, sau de umbrele nedeplin transfigurate ale existenței noastre pământești. De aceea împărtășirea noastră de Hristos, sub chipul pâinii și al vinului nu este o împărtășire descoperită de tot conținutul vieții Lui. Atunci vom cunoaște toată puterea Lui de-a Se face străveziu prin acoperămintele materiale ale acestei lumi, prin luminozitatea bogăției Lui spirituale, făcând aceste bogății străvezii și deci strălucitoare și prin trupul nostru ceea ce este echivalent cu o deplină sfințire a noastră. Sfinții sunt iluminați dinlăuntru, pentru că bunătatea de multe feluri din ei se revarsă ca o lumină prin fața lor, prin trupul lor. De aceea în pictura bizantină ei sunt zugrăviți cu un nimb de lumină în jurul capului și în veșminte luminoase. Aceasta arată puterea superioară a spiritului umplut de Dumnezeu asupra opacității materiei". (nota 500, p. 289)

„Nenumărate sunt exemplele, pe care le oferă Scripturile, pentru a ilustra simplitatea, munca personală și exercițiile corporale. Unii bărbați, dezbrăcați de haine, iau parte la luptele atletice; alții joacă cu o minge mică, mai ales când e soare, jocul numit feninda; altora le este îndestulătoare o plimbare, când se duc la câmp sau când coboară în oraş. Iar dacă bărbaţii ar pune mâna pe sapă, apoi să se ştie că nu este un lucru lipsit de noblețe această îndeletnicire gospodărească de exercițiu de lucrare a pământului. Era aproape să uit de vestitul Pitac[1012], regele Mitilenei, care învârtea la moară; se folosea de un exercițiu corporal foarte bun". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. X, 50.1-50.2, în *PSB*, vol. 4, p. 334)

„Luptele atletice, pe care le-am încuviințat, să nu le facem din dorința fără rost de a învinge, ci ca să scoatem sudoarea din noi; și iarăși nu trebuie să ne luptăm ca să ajungem maeştri în aceste lupte, nici ca să arătăm ce putem, ci ca să ne exercităm gâtul, mâinile și coastele". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. X, 51.1, în *PSB*, vol. 4, p. 335)

„Cele mai frumoase și cele mai sănătoase exerciții corporale dau trupului o frumusețe adevărată și permanentă". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 65.1, în *PSB*, vol. 4, p. 341)

„Trebuie, deci, să cheltuim această abundență excesivă din trup prin mișcări (exerciții – n.n.) corporale potrivite și prin mese simple, ca să înflorească în noi frumusețea noastră". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 66.1, în *PSB*, vol. 4, pp. 341-342)

„Exercițiul dă sănătate și sufletului și trupului". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromate*, stromata I, cap. I, 12.1, în *PSB*, vol. 5, p. 17)

## EXPLICAȚIILE

„Suntem învățați de Scriptură să nu lăsăm mintea noastră să-și închipuie ceva dincolo de cele ce ne sunt îngăduite". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a III-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 101)

## FALA

„*Întrebarea 49*: Ce înseamnă *a se făli*?
*Răspuns*: Tot ceea ce se ia nu din nevoie, ci pentru împodobire, se socotește *fălire*". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mici*, Î. 49, în *PSB*, vol. 18, p. 337)

## FAMILIARITATEA ȘI MODESTIA

„Pe câtă cinste și intimitate ne arăți, când te cobori până la noi, printr-un aer familiar, pe atâta și încă mai mult să-ți sporească Bunul Dumnezeu faima

1012. Nota Pr. D. Fecioru: „Pitac, unul dintre cei şapte înțelepți ai Greciei (sec. VI î.Hr.), născut în Mitilene; a condus zece ani patria sa (589-578 î.Hr.), dându-i legi. A abdicat de bunăvoie". (nota 130, p. 334)

și bunul nume pe întreagă viața ta!". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 110, în *PSB*, vol. 12, p. 289)

# FAPTELE

## Starea sufletească, intenția și gândul cu care se săvârșesc faptele

„Din dragoste odrăslește facerea de bine". (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui?*, 28.4, *PSB*, vol. 4, p. 54)

„Faptele nu se măsoară numai după felul cum s-au sfârșit, ci se judecă și după voința liberă a fiecăruia". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, cap. VI, 26.5, în *PSB*, vol. 5, p. 127)

„Stăpânul încununează totdeauna gândul cu care săvârșești fapta cea bună". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXXIV, II, în *PSB*, vol. 22, p. 6)

„Nu numai lucrul care se înfăptuiește, dar chiar starea sufletească și intenția înfăptuitorului trebuiesc avute în vedere, (...) cu ce gând se înfăptuiește ceva și din ce simțământ lăuntric pornește". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „Prima convorbire cu părintele Iosif", cap. XXII, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 588)

„Intenția îl răsplătește sau îl condamnă pe om". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Iosif", cap. XIV, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 599)

## Temei scripturistic pentru săvârșirea oricărei fapte a noastre

„Se cuvine ca orice cuvânt sau faptă să se încredințeze cu mărturie a Scripturii inspirată de Dumnezeu spre instruirea celor buni, dar și spre rușinea celor răi". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, Reg. 26, în *PSB*, vol. 18, p. 126)

## Săvârșirea faptelor bune

„– Arată-mi, Doamne, i-am spus eu, puterea faptelor bune, ca să umblu în ele și să slujesc lor, pentru ca, săvârșindu-le, să mă pot mântui.

– Ascultă, mi-a zis el (îngerul pocăinței – n.n.), faptele cele bune, pe care trebuie să le faci și de la care nu trebuie să te înfrânezi.

Mai întâi de toate credința, frica de Domnul, dragostea, unirea, cuvintele dreptății, adevărul, răbdarea. Nimic nu-i mai bun decât acestea în viața oamenilor. Dacă cineva le va păzi pe acestea și nu se va înfrâna de la ele, fericit va fi în viața lui.

Ascultă apoi pe cele ce urmează acestora: să sprijini pe văduve, să cercetezi pe orfani și pe săraci, să izbăvești din nevoi pe robii lui Dumnezeu, să fii iubitor de străini – că în iubirea de străini se vede uneori facerea de bine – să nu te împotrivești nimănui, să fii liniștit, să fi mai sărac decât toți oamenii, să respecți pe bătrâni, să faci dreptate, să păzești frățietatea, să înduri ocara, să fii îndelung-răbdător, să nu ții minte răul, să mângâi pe cei cu sufletul chinuit, să nu respingi pe cei zdruncinați în credință,

ci să-i întorci și să-i faci veseli, să sfătuiești pe cei ce păcătuiesc, să nu asuprești pe datornici și pe cei lipsiți și altele asemenea acestora.

Ți se par bune acestea? M-a întrebat el.

– Ce poate fi mai bun decât acestea! I-am răspuns eu". (HERMA, *Păstorul*, Porunca VIII - 38, 8-11, în *PSB*, vol. 1, pp. 310-311)

„Cum poate spune că crede în Hristos cel ce nu face ceea ce l-a învățat Hristos să facă? De unde să primească răsplata credinței, dacă nu păzește poruncile credinței?" (Sf. CIPRIAN, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, II, în *PSB*, vol. 3, p. 435)

„Înfrânarea de la facerea de fapte bune este o faptă rea". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. III, 8.5, în *PSB*, vol. 5, p. 241)

„Nu te mântui numai cu îndepărtarea de fapte rele! Ca să fii desăvârșit, adaugă la acestea și binefacerea poruncită de Domnul". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VI, 29.2, în *PSB*, vol. 5, p. 249)

„Dragostea, care este doamna sâmbetei (*Matei* 12, 8; *Marcu* 2, 28; *Luca* 6, 5), se face cunoscută prin facerea de bine". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VI, 29.3, în *PSB*, vol. 5, p. 249)

„(...) măcar să ne ocolească osânda, dacă nu putem să ne împlinim scopul străda-niilor". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 141, II, în *PSB*, vol. 12, p. 330)

„Ce faptă mai poți săvârși după ce-ai murit? Ce răsplată se cuvine faptelor tale? Arată-mi faptele și cere răsplata! Nimeni nu mai face negoț după spartul târgului, nici nu este încoronat cel care vine după terminarea luptelor atletice și nici fapte de bravură nu se mai pot face după ce s-a terminat războiul. Este lămurit, deci, că, după ce ai părăsit viața aceasta, nu mai poți să faci fapte de evlavie". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a VII-a, VIII, în *PSB*, vol. 17, p. 419)

„Fiecare să caute să adauge alte fapte bune la cele săvârșite până acum și niciodată să nu pună capăt acestei frumoase lucrări". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia XXIV, VIII, în *PSB*, vol. 21, p. 301)

## Efortul omului și ajutorul lui Dumnezeu în săvârșirea faptelor bune

„Dumnezeu este gata să vă dea ajutorul Lui, dacă vreți să faceți o faptă bună"[1013]. (Sf. IGNATIE TEOFORUL, „Către smirneni", Cap. XI, 3, în *PSB*, vol. 1, p. 223)

„(...) dorim ca Dumnezeu, Cel peste toate, ale Căruia sunt și lupta și alergarea și cununa, să vă insufle râvnă, să vă dea putere sufletului și să ducă lucrarea la deplina aprobare din partea Lui". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 221, în *PSB*, vol. 12, p. 454)

---

1013. Sf. Grigorie Teologul, în lucrarea *Despre dragostea față de săraci*, 27, *PG* XXXV, 883D își exprimă convingerea că „nimic nu are omul în el așa de dumnezeiesc ca facerea de bine". (n.n.)

„Orice lucrare săvârşită chiar şi numai de unul sau doi oameni credincioşi suntem siguri că se împlineşte prin conlucrarea Duhului Sfânt. Pentru că atunci când nu-și pun înaintea ochilor nicio socoteală omenească și când cei credincioși pornesc la lucru nu cu scopul de a gusta plăceri, ci cu intenția de a săvârși ceea ce e plăcut lui Dumnezeu, e limpede că Cel care îndreptează inimile lor este Domnul (*Matei* 18, 19). Când oamenii înduhovniciți preiau inițiativa unei lucrări și poporul lui Dumnezeu îi urmează de bună voie, cine se mai îndoiește că planurile s-au realizat cu colaborarea Domnului nostru Iisus Hristos, Care și-a vărsat sângele Său pentru Biserici?". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 229, I, în *PSB*, vol. 12, p. 476)

„Dar dacă nu înțelegi nici aceea, că ai primit har de la Dumnezeu, ci, dimpotrivă, datorită unei închipuite nesimțiri, faci din harul dat propria ta faptă, gândește-te că nu eşti mai de preț ca Apostolul Petru. Nu poți întrece în dragostea ta de Domnul pe Petru, care L-a iubit atât de puternic, încât voia să moară pentru El. Și totuși, când Petru a rostit cu mândrie cuvintele: *Dacă toți se vor sminti întru Tine, eu niciodată nu mă voi sminti*, a fost lăsat de Domnul în marginile slăbiciunii omenești; și atunci a căzut și s-a lepădat de Hristos. Prin păcatul său, Petru a fost înțelepțit spre evlavie și a fost învățat să fie și înțelegător față de cei slabi, dar să-și vadă și propria lui slăbiciune, cunoscând bine că, după cum atunci când era să se înece în mare, a fost ușurat de dreapta lui Hristos, tot aşa şi în furtuna smintelii, în primejdie de a pieri prin necredință, a fost păzit de puterea lui Hristos". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XX-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 547)

„(...) fără ajutorul de sus nici urmărirea celor bune din partea oamenilor nu poate fi dusă la capăt, dar nici harul de sus nu vine la cel lipsit de râvnă; dimpotrivă, pentru ca virtutea să fie deplină, trebuie ca ambele să fie unite, adică și buna dispoziție omenească și întărirea care coboară de sus prin credință". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituțiile ascetice*, cap. XV, în *PSB*, vol. 18, p. 498)

„Când vede că vrem să facem cele ce trebuie și că avem gânduri curate, Dumnezeu ne întinde mâna, ne răsplătește înainte de a ne osteni, ca să ne mărească cu asta și mai mult râvna. Și vei vedea că asta se întâmplă cu toți drepții". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLII, III, în *PSB*, vol. 22, p. 95)

„Când noi facem tot ce trebuie făcut, Dumnezeu ne ajută cu prisosință. Ca să nu ne trândăvim și nici să stăm cu mâinile în sân, Dumnezeu vrea să facem și noi ceva, ca așa să ne dea ajutorul Său – că nu săvârșește totul cu ajutorul Celui de sus, ci este nevoie și de conlucrarea noastră; și iarăși, nici Dumnezeu nu ne cere ca noi să facem totul, că știe slăbiciunea noastră, ci mergând pe urmele iubirii Sale de oameni, vrea să-I dăm și noi pricină pentru a-și arăta dărnicia Sa. Așteaptă și de la noi participarea noastră". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LIII, II, în *PSB*, vol. 22, pp. 195-196)

„Tot așa și noi să fim convinși, că de ne-am strădui de mii de ori, niciodată nu vom putea săvârși ceva, dacă nu ne bucurăm de ajutorul cel de sus. Și după cum nu putem face nimic din cele ce trebuie făcute, dacă nu ne străduim și noi, nu vom putea fi învredniciți de ajutorul cel de sus. De aceea, să ne străduim să facem și noi cât ne stă în putință și să atragem ajutorul cel de sus, ca și datorită strădaniei noastre și iubirii de

oameni a lui Dumnezeu să sporească zi de zi faptele noastre de virtute și să ne bucurăm de mult har de sus". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia LVIII, V, în *PSB*, vol. 22, p. 254)

„Căci cel îndrăgit de bucuria de sus rabdă toată osteneala de dragul acesteia, prin care se atrage Duhul[1014]; și, împărtășindu-se de harul Lui, rodește și se bucură cu veselie de lucrarea viei (de rodul ei), pe care a lucrat-o harul Duhului, întru smerita lui cugetare și în împlinirea faptelor[1015].

Se cuvine deci să se rabde ostenelile rugăciunii și ale postului și ale celorlalte fapte, cu multă plăcere, dragoste și nădejde, iar florile și roadele ostenelilor să se creadă că sunt lucrări ale Duhului[1016]. Căci dacă socotește cineva că acestea (florile și roadele) și totul trebuie să se pună pe seama ostenelilor, în locul acelor roade nepătate îi odrăslește unuia ca acesta trufia și închipuirea de sine; iar aceste patimi, odrăslind în sufletele celor ușuratici ca o putreziciune, strică și pierd sufletele". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieții) și despre nevoința cea adevărată*, în *PSB*, vol. 29, p. 480)

„Dacă unui suflet i se pare că poate săvârși ceva desăvârșit cu de la sine putere, fără colaborarea Duhului, mult se înșală". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXIV, 5, în *PSB*, vol. 34, p. 199)

„În viața de toate zilele, agricultorul lucrează pământul, dar, pentru a rodi, ogorul are nevoie de ploaie de sus, de la Dumnezeu); la fel se întâmplă și întru cele duhovnicești; (și acolo) lucrurile trebuie privite sub două aspecte. Se cuvine deci, ca omul (împins de propria-i voință) să cultive pământul inimii sale și să se trudească, pentru că Dumnezeu cere din partea omului muncă, trudă și osteneală. Dar dacă nu se arată norii cei cerești și (nu vin) ploile harului, truda agricultorului nu folosește la nimic". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXVI, 10, în *PSB*, vol. 34, pp. 207-208)

„Datoria omului aceasta este: fie că postește, fie că priveghează, fie că se roagă, fie că face ceva bun, pe toate acestea să le atribuie Domnului și să zică: Dacă Dumnezeu nu m-ar fi întărit, n-aș fi putut să postesc, nici să mă rog, nici să mă desprind de lume. Și astfel, Dumnezeu, văzând buna ta intenție, (văzând) că faptele, pe care tu în chip firesc le faci, I le atribui Lui, îți va dărui pe cele ce Îi sunt proprii (și anume bunurile) cele duhovnicești, divine și cerești. Care sunt acestea? Roadele Duhului sunt bucuria și veselia". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXVI, 20, în *PSB*, vol. 34, p. 211)

---

1014. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dar de ce nu se unește Duhul cu orice osteneală? Trebuie să fie de la început o voință de a ajunge la Duhul, sau la simțirea produsă de El, deci o încredere într-o prezență mai acoperită a Duhului". (nota 49, p. 480)

1015. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „De aici se vede și mai clar că chiar în lucrarea cu osteneală a fost lucrător și Duhul". (nota 50, p. 480)

1016. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aici se precizează și mai mult raportul între ostenelile pentru virtute și lucrările Duhului. Acestea din urmă sunt florile acelor osteneli. Dar se pune din nou întrebarea: de ce nu toate ostenelile acelea aduc lucrările Duhului în suflet? Numai ostenelile care au în ele de la început în potență lucrările sau roadele Duhului, deci o tendință spre împlinirea acelor osteneli cu simțire, au ca rezultat lucrarea simțită a Duhului. Altfel au ca rod mândria, cum se spune în continuare în text. Deci ostenelile acestea dau la iveală sau lucrările Duhului, sau o uscăciune, datorită mândriei". (nota 51, p. 480)

„Cele pe care le săvârşeşti cu propriile-ţi puteri sunt bune şi bineplăcute lui Dumnezeu, dar nu sunt pure. De exemplu, iubeşti pe Dumnezeu, dar nu în chip desăvârşit; vine (însă), Domnul şi-ţi dă iubirea cea neschimbătoare şi cerească. Te rogi, în chip natural, dar mintea îţi este distrată şi te gândeşti la multe; Dumnezeu, (însă) îţi dă rugăciunea cea adevărată, *în duh* şi în *adevăr* (*Ioan* 4, 23)". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 21, în *PSB*, vol. 34, p. 211)

„După cum fierul taie, despică, ară, plantează, dar nu face toate acestea decât dacă este mânuit – altul este cel care-l mişcă şi conduce, iar de se toceşte îl pune în foc şi-l reînnoieşte – tot aşa şi omul, cu efort şi trudă face binele, dar Domnul lucrează în el în chip tainic. Şi, pe când este copleşit de osteneală şi necaz, El îi mângâie şi înnoieşte inima după cum spune şi profetul: *Nu cumva se va preaslăvi securea fără cel ce trudeşte* (*cu ea*), *sau va fi slăvit fierăstrăul fără de cel ce-l mânuieşte?* (*Isaia* 10, 15)". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXXVII, 11, în *PSB*, vol. 34, p. 249)

„Harul nu pune pe seama sa binele făcut, ci pe seama omului; îl înconjoară pe acesta cu slava, ca pe unul care a săvârşit binele. Pentru că harul, aşa cum s-a spus, nu leagă, nici nu constrânge voinţa omului, ci deşi coexistă cu aceasta, el cedează în faţa liberului arbitru, ca să vadă, în ce măsură voinţa umană înclină spre virtute sau spre rău". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte şapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minţii", 3, în *PSB*, vol. 34, p. 338)

## Răsplătirea faptelor bune

„Numai cel ce dobândeşte adevărul şi-i este luminată viaţa cu fapte bune, numai acela poate avea parte de cununa vieţii veşnice". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Care bogat se va mântui?*, 1.4, în *PSB*, vol. 4, pp. 35-36)

„Trebuie ştiut că orice faptă bună săvârşită în numele lui Iisus e înscrisă în Evanghelia cea veşnică". (ORIGEN, *Comentariu la Evanghelia după Ioan*, Cartea I, C, XI, 67, în *PSB*, vol. 7, p. 159)

„Şi oricâte fapte bune săvârşeşti, să ştii că ţie-ţi aduci comoară de preţ, iar uşurarea pe care o aduci celor care suferă prigoană pentru numele Domnului, aceea ţie ţi-o vei pregăti pentru ziua răsplăţii". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 155, în *PSB*, vol. 12, p. 342)

„Toate rămân pe pământ şi numai faptele noastre bune călătoresc împreună cu noi. Pentru acelea vom da socoteală; pentru acelea vom primi plată". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LIII, V, în *PSB*, vol. 23, p. 618)

## Tot ceea ce facem să fie după voia lui Dumnezeu

„(...) tot ce facem să-l facem în aşa fel ca şi cum El ne-ar cunoaşte şi gândurile"[1017]. (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a VII-a, Cap. LI, în *PSB*, vol. 9, p. 488)

1017. Precum se şi întâmplă de fapt. Numai Dumnezeu cunoaşte gândurile cele mai ascunse ale omului şi adâncurile inimii lui. (n.n.)

„Orice mişcare săvârşită fie cu lucrarea minţii, fie cu lucrarea trupului, să se săvârşească după voinţa lui Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, VI, în *PSB*, vol. 17, p. 254)

„*Cel mai bun este omul care prin el însuşi ştie ce trebuie să facă;*
*Bun este şi acela care urmează celor spuse de alţii;*
*Dar cel care nu-i în stare nici de una, nici de alta, în toate-i nefolositor*[1018]". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXII-a către tineri, I, în *PSB*, vol. 17, p. 566)

„Pentru sufletele bune, chiar şi faptele care par să îndurereze se termină cu bine". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, „Cuvânt despre răbdare şi discernământ", 6, în *PSB*, vol. 34, p. 305)

## Silirea noastră spre săvârşirea faptelor bune

„Să se silească spre toată fapta cea bună, spre (împlinirea) tuturor poruncilor Domnului, chiar dacă inima lui nu vrea, pentru că sălăşluieşte în ea păcatul". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, „Cuvânt despre paza inimii", 13, în *PSB*, vol. 34, p. 289)

## Săvârşirea faptelor de zi cu zi cu convingerea că avem asupra noastră ochiul lui Dumnezeu

„Doar oamenii numai spre El îşi îndreaptă rugăciunile, şi în tot ce lucrează au senzaţia că El le vede faptele şi că le ascultă cuvintele, păzindu-se ca nu cumva să spună ceva ce nu ar fi plăcut lui Dumnezeu". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, Cap. XXVI, în *PSB*, vol. 9, p. 250)

„Oriunde ai merge, orice-ai face, fie la întuneric, fie ziua, ai asupra ta ochiul lui Dumnezeu, Care te priveşte!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, VIII, în *PSB*, vol. 17, p. 257)

„Aşa poate şi fiecare dintre noi să ducă până la capăt ostenelile cele pentru săvârşirea poruncilor; aşa, dacă îşi duce viaţa ca şi cum l-ar avea privitor pe Dumnezeul universului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul CXIV, I, în *PSB*, vol. 17, p. 340)

„Să facem tot lucrul (nostru) aşa cum ar trebui să se întâmple înaintea ochilor Domnului şi să împlinim toată gândirea (noastră), ca şi când ar fi supravegheată de El. Căci astfel, pe de o parte, va fi în noi o frică continuă, care urăşte nedreptatea, precum este scris (*Psalmii* 118, 163), şi destrăbălarea şi mândria şi căile celor răi, iar pe de altă parte, se desăvârşeşte iubirea, care împlineşte cele spuse de Domnul, că: *Eu nu caut să fac voia Mea, ci voia Tatălui Care M-a trimis* (*Ioan* 5, 30). Pentru ca să facă aceasta, sufletul trebuie să aibă încredinţarea tare atât că faptele cele bune sunt plăcute Judecătorului

---

1018. Nota Pr. D. Fecioru: „Hesiod, *Lucrări şi zile*, 293-297". (nota 2, p. 514)

și Răsplătitorului vieții noastre, cât și că cele contrare își vor primi judecata de la propriul judecător. Eu însă am părerea că odată cu aceasta ajungem să împlinim poruncile Domnului, nu pentru a plăcea oamenilor. Căci nimeni nu se îndreaptă către cel mai mic, dacă este încredințat că este prezent cel mai înalt, ci, dacă ceea ce se întâmplă este plăcut și primit de persoana mai însemnată, iar celei inferioare i se pare contrar voinței, neplăcut și demn de urgisit, disprețuiește dojana din partea celui mai mic și pune mai mult preț pe aprobarea din partea celui mai mare. Dacă astfel se întâmplă cu oamenii, apoi un suflet cu adevărat treaz și sănătos și încredințat de prezența lui Dumnezeu niciodată nu va părăsi străduința de a face ceva prin care ar deveni plăcut lui Dumnezeu, îndreptându-se spre măriri de la oameni, și nici nu va neglija să împlinească poruncile lui Dumnezeu, ca să servească obiceiului omenesc sau să se lase stăpânit de vreo prejudecată comună, sau să fie afectat (atras) de demnități (omenești)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 5, R. 3, în *PSB*, vol. 18, pp. 228-229)

## Împlinirea faptelor noastre cu credința că Domnul locuiește în noi

„Pe toate, dar, să le facem ca și cum Domnul ar locui în noi, ca să fim temple ale Lui (*1 Corinteni* 3, 16; 6, 19); că El este în noi Dumnezeul nostru, precum și este și se va arăta înaintea feței noastre dacă Îl iubim cu dreptate". (Sf. IGNATIE TEOFORUL, *Epistole*, „Către efeseni", cap. XV, 3, în *PSB*, vol. 1, pp. 194-195)

## Faptele „spre slava lui Dumnezeu"

„*Întrebarea 196*: Cum mănâncă și bea cineva spre slava lui Dumnezeu?

*Răspuns*: Dacă își aduce aminte de Binefăcătorul lui și are acea dispoziție sufletească ce se mărturisește din starea trupului, că nu mănâncă ca (un om) fără grijă, ci ca unul ce are privitor pe Dumnezeu; încă și în înțelegerea împărtășirii mâncării, când nu ar mânca din plăcere ca un rob al pântecelui, ci ca un lucrător al lui Dumnezeu, pentru întărirea lui în lucrurile (ce se fac) după porunca lui Hristos". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mici*, Î. 196, în *PSB*, vol. 18, p. 400)

„Este așadar nevoie să-ți îndrepți acțiunile tale către Dumnezeu, și bunăvoința Lui să cadă asupra ta". (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre Cain și Abel*, Cartea a doua, II, 9, în *PSB*, vol. 52, p. 152)

## Săvârșirea faptelor bune cu smerenie, în ascuns și fără a aștepta răsplata de la om

„De altfel oricărei fapte bune îi urmează blamul"[1019]. (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VII-a, cap. XV, 89.4, în *PSB*, vol. 5, p. 533)

„Vistierie sigură a faptelor bune este uitarea faptelor bune! Faptele bune sunt ca lucrurile de preț. Dacă am pune în piață în văzul tuturora hainele noastre scumpe și

1019. Cu înțelesul de reacție de împotrivire a unora. (n.n.)

aurul nostru, am atrage asupra noastră tâlharii; dar dacă le ţinem în casă şi le ascundem, le punem în deplină siguranţă. Tot aşa şi cu faptele bune: dacă ni le aducem mereu aminte, mâniem pe Stăpân, întrarmăm pe duşman, pe diavol, şi-l chemăm să ni le fure; dar dacă nu le ştie nimeni, ci numai Cel care trebuie să le ştie, le-am pus la loc sigur". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia III, V, în *PSB*, vol. 23, p. 43)

## Scopul săvârşirii faptelor bune

„Că Scripturile spun, că nu trebuie să cauţi atâta să faci binele, ci ca faptele bune să fie săvârşite pentru un scop anumit şi lucrate potrivit raţiunii". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XIV, 111.3, în *PSB*, vol. 5, p. 447)

„Din cele trei scopuri pe care le urmăreşte orice faptă, gnosticul urmăreşte în tot ce face numai două: frumosul moral şi folosul; săvârşirea unui lucru în vederea plăcerii o lasă celor care caută să ducă o viaţă obişnuită". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. VII, 49.8, în *PSB*, vol. 5, p. 507)

„(...) îşi pune drept scop al faptelor lui gândul de a se face bine plăcut lui Dumnezeu". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. LVII, în *PSB*, vol. 9, p. 552)

„Pentru că, după cum toate cele făcute de Stăpânul s-au creat cu o raţiune oarecare şi împlinesc un rost de neapărată trebuinţă, aşa cum cuvântul ne-a arătat şi mărturia faptelor ne învaţă, tot aşa se cuvine ca şi cele făcute de noi să nu fie făcute în zadar şi fără rost, ci spre folosul şi câştigul mântuirii noastre". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XI, II, în *PSB*, vol. 21, p. 130)

„(...) că Dumnezeu cere totdeauna scopul faptelor noastre". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIX, III, în *PSB*, vol. 23, p. 248)

„În faţa lui Dumnezeu se are în vedere nu rezultatul lucrării, ci scopul din care a purces". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Iosif", Cap. XII, 4, în *PSB*, vol. 57, p. 598)

## Faptele bune – pilda faptelor bune

„Evanghelistul spune: *Deschizându-Şi gura, îi învăţa pe ei.*

– Dar pentru ce evanghelistul a mai adăugat cuvintele: *Deschizându-Şi gura?*

– Ca să afli că Hristos învăţa şi când tăcea, nu numai când grăia; uneori deschidea gura, alteori glăsuia prin fapte". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XV, I, în *PSB*, vol. 23, p. 173)

## Faptele bune – folosul săvârşirii lor

„Învăţătorul şi Mântuitorul socoteşte faptele noastre bune, pe care le facem spre folosul şi îndreptarea oamenilor, ca un har şi o cinste ce I le facem Lui, pentru că suntem făptura Lui şi înrudiţi cu El". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. III, 21.4, în *PSB*, vol. 5, pp. 487-488)

„După cum focului îi urmează de la sine lumina, iar mirului, mirosul plăcut, tot așa și faptelor bune le urmează neapărat folosul". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XVIII-a, II, în *PSB*, vol. 17, p. 525)

„Dacă ai multe fapte bune, poți ușor să-ți acoperi cu ele păcatele; dar dacă ești gol de fapte bune, fiecare păcat îți face o rană de moarte.

Ca să nu se întâmple asta, să ne înarmăm cu fapte bune". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XXVI, VIII, în *PSB*, vol. 23, p. 342)

„Căci săvârșirea la timp a faptelor bune constituie cel mai mare bine al vieții omenești, este cu adevărat singurul bine, bucuria neîntreruptă pe care ți-o dau faptele bune. Căci împlinirea poruncilor bucură întru nădejde pe făcătorul faptelor bune". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VIII, în *PSB*, vol. 30, p. 280)

„(...) faptele bune prin care L-ați făcut pe Dumnezeu îndurător". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 2, în *PSB*, vol. 81, p. 38)

## Faptele de ochii lumii

„Faptele bune, făcute numai pentru a fi văzute de oameni, nu-și duc roadele în veacul de apoi, ci iau sfârșit odată cu laudele lumii". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia I despre post, II, în *PSB*, vol. 17, p. 348)

## Criteriile care ne arată dacă ținta pe care o urmărim este bună

„(...) două sunt criteriile care arată dacă ținta pe care o urmărim este un lucru bun și cinstit și anume: la timp și cu măsură". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VI, în *PSB*, vol. 30, p. 245)

## Faptele bune și faptele rele

„Orice faptă, care se face în chip rațional, este o faptă bună; și orice faptă, care se face în chip irațional, este o faptă rea – chiar dacă cel ce-o face și-o întemeiază pe ceva – pentru că fapta nu-i întărită pe rațiune, nici pe ceva folositor, care să ducă la virtute sau să izvorască din virtute". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. X, 59.5, în *PSB*, vol. 5, p. 513)

„Că după cum puțină apă curată se împrăștie și e prăfuită de vânt, tot așa și faptele bune, pe care credem că le săvârșim în viața aceasta, se pierd în noianul faptelor rele". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 42, IV, în *PSB*, vol. 12, p. 195)

„Fiecare faptă, pe care o facem, sau ne pogoară la cele de jos, îngreunându-ne din pricina păcatului, sau ne ridică la cele de sus, înaripându-ne spre Dumnezeu". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXIX, III, în *PSB*, vol. 17, p. 239)

### Neglijarea faptelor bune – gravitatea

„Că într-adevăr neglijarea faptelor bune se pedepsește deopotrivă ca și săvârșirea celor rele, este suficientă – ca să se dovedească și să se întărească (aceasta) – judecata menționată a Domnului în cazul lui Petru, cel puțin pentru sufletul care păstrează oarecare credință. Petru n-a făcut nimic din ceea ce este oprit, nici n-a neglijat, desigur, vreo poruncă, din neglijență sau dispreț. Ci, numai fiindcă din respect a ezitat să primească slujirea și cinstea Stăpânului, a primit acea mare amenințare, de care n-ar fi scăpat dacă n-ar fi prevenit mânia, cum s-a spus, prin îndreptare imediată și foarte hotărâtă". (Sf. VASILE CEL MARE, *Cuvânt despre judecata lui Dumnezeu*, Cap. VIII, în *PSB*, vol. 18, p. 85)

### Prin faptele rele îl defăimăm pe Dumnezeu

„După cum aducem slavă Domnului prin faptele cele bune, tot așa prin faptele cele rele Îl hulim. (...) Că neluarea în seamă și disprețuirea legilor înseamnă defăimare a Legiuitorului". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXVIII, II, în *PSB*, vol. 17, pp. 224-225)

„Trebuie să înțelegem că după cum prin faptele bune este slăvit Dumnezeu, tot așa prin faptele rele este slăvit dușmanul". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXVIII, II, în *PSB*, vol. 17, p. 225)

## FARMECELE

„(...) cât privește sănătatea trupului, grija de el, norocul în cele ale vieții, alergarea după demoni și căutarea modului în care să-i farmeci prin invocări – toate acestea însemnează să simți că te-a părăsit Dumnezeu, fiindcă ești o ființă nemernică, nelegiuită, mai mult îndrăcită decât omenească și că te-ai încredințat cu totul pe mâna demonilor și a slugilor lui, care te chinuie și te bat". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. LXI, în *PSB*, vol. 9, p. 556)

### Alungarea farmecelor

„Și unde se face semnul crucii, slăbește vrăjitoria și farmecele nu au nicio putere". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXVII, în *PSB*, vol. 16, p. 236)

## FĂGĂDUINȚA

### Făgăduința dată e datorie curată

„(...) la creștini făgăduința înseamnă datorie". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre înțelesul numelui de creștin, către Armoniu*, în *PSB*, vol. 30, p. 436)

## Despre încălcarea făgăduinței rele și pripite

„O hotărâre pripită se va schimba cu iertare, ba mai mult cu laudă, dacă va trece la o parte mai bună, și nu trebuie socotită călcare a cuvântului dat, ci îndreptare curajoasă, ori de câte ori făgăduiala este cu lipsuri. Acestea toate se pot dovedi foarte limpede și prin mărturiile Scripturii, care arată cât de nimicitor a fost pentru mulți faptul că și-au respectat angajamentele și cât de folositor și de sănătos a fost, dimpotrivă, pentru mulți că s-au îndepărtat de ele.

O mărturie foarte limpede pentru ambele situații ne-o oferă exemplul Sfântului Apostol Petru și cel al lui Irod. Cel dintâi, fiindcă a renunțat la hotărârea întărită cu jurământ pe care o luase zicând: *Nu-mi vei spăla niciodată picioarele*, a meritat soarta nemuritoare a lui Hristos, dar fără îndoială că ar fi trebuit să se lipsească de harul acestei fericiri, dacă ar fi ținut cu încăpățânare să-și îndeplinească cuvântul dat. Iar cel din urmă, credincios unui jurământ pripit, a devenit un ucigaș foarte crud, condamnând la moarte pe Înaintemergătorul Domnului și, din teama deșartă să nu-și calce jurământul s-a cufundat singur în osândă și în chinurile morții veșnice. În toate lucrurile, așadar, trebuie avut în vedere scopul și după el trebuie condus mersul acțiunilor noastre. Dacă printr-o judecată mai chibzuită am văzut că un plan al nostru ne duce la ceva rău, este mai drept să-l părăsim, chiar printr-un mijloc nepotrivit, pentru a trece la o situație mai bună, decât să ne legăm cu încăpățânare de stări care ne-ar duce la păcate mai grele". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Iosif", Cap. VIII, 4, Cap. IX, în *PSB*, vol. 57, pp. 596-597)

„Încălcarea unei făgăduieli nesocotite n-are nimic rău în ea, dacă în orice împrejurare se are în vedere numai scopul, adică țelurile evlaviei". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Iosif", Cap. XIV, 3, în *PSB*, vol. 57, p. 599)

„Ce face cineva dacă de la început, dându-și cuvântul, a refuzat paharul de apă oferit de un frate, declarând că în niciun caz nu va primi ceea ce acela, bucuros de vizită, se roagă stăruitor să nu fie refuzat? Oare e bine să-l refuze pe fratele care, îngenunchiat și așternut la pământ, nu crede altceva decât că își îndeplinește datoria de a primi cu dragoste pe cineva și pentru această dragoste se ostenește, sau, dimpotrivă, să stăruie cu încăpățânare în hotărârea sa și în cuvântul pe care și l-a dat față de sine la început? (...)

*Iosif*: Astfel de angajamente există, fără îndoială, în acele mănăstiri, în care s-au format, cum spuneți, primele deprinderi ale renunțării voastre. Acolo conducătorii obișnuiesc să pună voința lor mai presus de pregătirea fraților și ei îndeplinesc cu încăpățânare cele ce au hotărât. Dar aici, mai marii noștri ale căror semne de credință le-au arătat mărturiile virtuților apostolice, și care au săvârșit toate mai degrabă prin judecata și puterea Duhului decât prin încăpățânarea minții reci, au fost de părere că dobândesc roade cu mult mai bogate cei ce au înțelegere pentru slăbiciunile altora, decât aceia care se îndârjesc în hotărârile lor, și au admis că este o mai înaltă virtute să-ți acoperi înfrânarea mai degrabă printr-o minciună necesară și umilită, cum am spus, decât s-o faci cunoscută printr-o rostire trufașă a adevărului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Iosif", Cap. XXI, 3, în *PSB*, vol. 57, p. 607)

# FECIORIA

## Fecioria – unealtă a nepătimirii

„Nu puțin ajută castitatea la dobândirea nestricăciunii; ea purifică trupul de elementul pământesc și apos din el, îl înnobilează și ridică pe înălțimi". (METODIU DE OLIMP, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VIII: Thecla, IV, *PSB*, vol. 10, p. 89)

„Neprihana și desăvârșirea sunt într-o tovărășie atât de mare, încât una fără alta nu pot exista". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Chaeremon", Cap. I, 2, în *PSB*, vol. 57, p. 513)

## Elogiu fecioriei

„Începând, deci, Marcela, dacă îmi amintesc bine (cele spuse mie de Theopatra), a zis: Lucru suprafiresc de mare, minunat și slăvit este fecioria, iar dacă trebuie să mă exprim direct, urmând Scripturilor, este sânul Bisericii, floarea, pârga ei, este modul de viață cel mai bun și mai frumos. De aceea și Domnul promite celor ce și-au păstrat fecioria, atunci când în Evanghelii vorbește despre diferitele feluri de eunuci, că vor intra în împărăția cerurilor. Căci castitatea este un lucru foarte rar și greu de realizat de către oameni. Și cu cât este dusă la un nivel mai înalt și mai strălucitor, cu atât (mai mult) o pândesc pericole și mai mari. Ea presupune firi robuste și nobile, care, strunindu-și cu siguranță pornirile, își îndreaptă vehicolul sufletului spre înălțimi, apoi trec cu ochii minții de granițele acestei lumi și, așezându-se pe bolta cerească, contemplă de aici direct Incoruptibilitatea însăși, așa cum țâșnește din sânurile imaculate ale Atoatecreatorului. Nu poate pământul să dea o astfel de desfătare; ea numai din cer poate să izvorască. Pentru că, deși Fecioria pășește pe pământ, capul ei atinge cerurile". (METODIU DE OLIMP, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul I: Marcela, I, în *PSB*, vol. 10, p. 48)

„Gândul fecioriei dat oamenilor este un dar extraordinar de mare, un dar făcut de ceruri, și de aceea n-a fost descoperit primelor generații (de oameni). Pentru că atunci omenirea era puțină și trebuia mai întâi să crească, să devină mulțime. De aceea, cei de demult, luând de soții pe propriile surori, întru nimic nu se rușinau. Însă când s-a dat Legea, lucrurile s-au schimbat și un lucru care mai înainte părea bun a fost interzis ca rușinos și păcat, precum este zis: *blestemat să fie cel ce descoperă goliciunea surorii sale* (*Leviticul* 18, 9; 20, 17). Aceasta, pentru că Dumnezeu a dat neamului omenesc cele necesare la timpul potrivit (...).

Astfel, pornindu-se de la unirea dintre frați și surori, o primă etapă în acest proces a fost luarea soțiilor din neam, apoi renunțarea la obiceiul propriu patrupedelor de a-și lua mai multe soții, evitarea adulterului și, în sfârșit, îmbrățișarea fecioriei, starea în care omul a învățat să strunească pornirile trupului și să ancoreze fără teamă în regiunea senină a nestricăciunii". (METODIU DE OLIMP, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul I: Marcela, II, în *PSB*, vol. 10, pp. 49-50)

„Se cuvine să slăvim și noi (din constelația darurilor) primite de la Hristos pe steaua cea mai strălucitoare și mai de preț, castitatea". (METODIU DE OLIMP, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul IV: Theopatra, I, *PSB*, vol. 10, p. 68)

„Cel mai mare dar, pe care nimic nu-l poate egala, cea mai mare ofrandă adusă de oameni lui Dumnezeu este, și afirm aceasta pe baza celor spuse în Sfintele Scripturi, viața dusă în feciorie. Altfel, nu s-ar spune că pe când mulți au făcut fapte minunate în perioada Vechiului Testament, numai ce I-au afierosit de bună voie viața lui Dumnezeu împlinesc un vot mare. Iată cum sună un text: *Și a vorbit Domnul către Moise și a zis: Grăiește fiilor lui Israil și spune-le: un bărbat sau o femeie face o mare juruință atunci când se leagă înaintea Domnului să ducă viața în castitate* (*Numerii* 6, 1). Există felurite afierosiri: unul face juruință să aducă la templu obiecte de aur și de argint, altul să aducă a zecea parte din roadele sale, altul (să aducă) din bunurile sale, altul (să aducă) pe cele mai bune (animale) din turma sa și altul afierosește Domnului bunurile ce-i servesc pentru existență; dar despre niciunul nu se spune că a făcut o juruință mare, afară numai de cel care și-a consacrat în întregime viața lui Dumnezeu". (METODIU DE OLIMP, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul V: Thalusia, I, *PSB*, vol. 10, p. 72)

„Pentru că se zice că adunarea celor caști este altarul nesângeros al lui Dumnezeu, că fecioria este un lucru mare și strălucit, de aceea aceasta trebuie păzită imaculată și neamestecată cu necurățiile trupului". (METODIU DE OLIMP, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul V: Thalusia, VI, *PSB*, vol. 10, p. 76)

„Termenul *feciorie* (prin schimbarea unei litere) se transformă în *divinitate*[1020] și pe bună dreptate, pentru că ea duce la asemănarea cu Dumnezeu și la nestricăciune pe cel care o îmbrățișează și se inițiază în tainele ei și pentru că este imposibil a afla un lucru, un bun mai mare decât ea, care să ne pună la adăpost de asaltul poftelor și al tristeții. Hrănit cu ea, aripile sufletului devin mai puternice, zborul său mai lin, iar trecerea peste preocupările omenești mai ușoară". (METODIU DE OLIMP, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VIII: Thecla, I, *PSB*, vol. 10, p. 87)

„Dar ce să mai vorbesc despre harul fecioriei, cât este el de mare, dacă a binemeritat să fie ales de Hristos ca templu trupesc al lui Dumnezeu în care, precum citim (*Coloseni* 21, 9), a locuit trupește plinătatea dumnezeiască? O Fecioară a născut pe Mântuitorul lumii, o Fecioară a dat viață tuturor. Așadar, nu trebuie să spunem că singură fecioria prin Hristos a fost tuturor de folos?" (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Scrisori*, scrisoarea a LXIII-a, 33, în *PSB*, vol. 53, p. 253)

## Dobândirea harismei fecioriei

„Planta tânără a fecioriei crește repede în înălțime și devine viguroasă când acela care o cultivă o adapă cu apele preadulci ale lui Hristos și o răcorește cu înțelepciunea Lui. Și, după cum în mod natural, apa încarcă de verdeață și mlădițe acest copac, la fel și fecioria, hrănită de cuvintele (bunei învățături), înflorește și se dezvoltă mereu". (METODIU DE OLIMP, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul IV: Theopatra, III, *PSB*, vol. 10, p. 69)

---

1020. Nota Pr. Constantin Cornițescu: „Cuvântul παρθενια înseamnă feciorie, iar παρθεῖα înseamnă – după o veche teorie care identifica lumea și divinitatea – Dumnezeu". (nota 6, p. 87)

„Harisma fecioriei nu se dobândește numai prin renunțarea la naștere de copii; dimpotrivă, toată viața și modul de viață și atitudinea să fie curate, demonstrând caracterul indiferent al celui necăsătorit spre orice faptă. Pentru că cineva poate să desfrâneze și cu cuvântul, și cu privirea să săvârșească adulter, și cu urechea să se întineze și să primească necurăția în inima lui, și cu mâncare exagerată și cu băutură să se sustragă de la normele cumpătării. Căci cel care în toate acestea se stăpânește pe sine cu cumpătare, în limitele fecioriei, dovedește cu adevărat că harul fecioriei este în el deplin din orice punct de vedere". (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic (II)*, Cap. I, în *PSB*, vol. 18, pp. 198-199)

„Se știe foarte bine că nu este de ajuns pentru desăvârșirea purității numai înfrânarea trupească, fără să i se adauge și cea sufletească". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Chaeremon", Cap. II, 5, în *PSB*, vol. 57, pp. 514-515)

„Se cuvine totuși să știm bine că, deși suportăm toate asprimile răbdării, adică foamea, setea, veghea, munca neîntreruptă, osteneala neîncetată cu citirea cărților sfinte, totuși n-am putea să ajungem la curăția veșnică a înfrânării trupești datorită răbdării acestora, dacă n-am fi învățați că asudând în ele, conduși de experiență, virtutea desăvârșită a dobândirii prin dărnicia harului dumnezeiesc. De aceea, fiecare este dator să știe că trebuie să se întărească neobosit în aceste exerciții, pentru ca, dobândind prin răbdare milostivirea Domnului, să merite a fi liberat de pornirile cărnii și de puterea viciilor. Dar să nu creadă nimeni că numai prin exerciții va dobândi această castitate neatinsă a trupului, pe care o dorește. Neîncetat să se înflăcăreze fiecare de dorința și dragostea de înfrânare trupească, așa cum se înfrânează cel mai lacom căutător de câștig bănesc, sau cel dornic de onoruri, sau cel îndrăgostit de o femeie frumoasă, care dorește cu cea mai nestăpânită ardoare să-și vadă dorul împlinit. Așa se face că, atunci când cineva este stăpânit de dorința nepotolită pentru desăvârșire, ajunge să disprețuiască dorința de hrană, să refuze băutura trebuincioasă și chiar somnul impus de cerințele firii, primindu-l cu bănuială și teamă, ca pe un mare înșelător, potrivnic al purității și al castității. Astfel că zilnic, când vede dimineața că neprihănirea sa i-a rămas întreagă, se bucură simțind că aceasta s-a datorat nu grijii și vegherii lui, ci oblăduirii Domnului, și înțelege că neprihana lui va dura cât timp Domnul îl va dărui cu milostivirea Sa. Cel ce are cu statornicie această credință nu se trufește niciodată, nu se bizuie pe virtutea sa și nu se lasă amăgit de faptul că mai mult timp n-a căzut în impuritate, știind că se poate păta ușor de necurățeniile firii, dacă s-a îndepărtat cât de puțin de ocrotirea dumnezeiască. De aceea, pentru a fi întotdeauna ferit, trebuie să se culce cu toată umilința și cu inima dăruită rugăciunilor neîncetate". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Chaeremon", Cap. IV, 1-4, în *PSB*, vol. 57, p. 516)

„Cu cât cineva va înainta în pacea și răbdarea inimii, cu atât va avea bune roade și în curăția trupului, și cu cât va alunga mai repede patima mâniei, cu atât va dobândi mai puternică neprihănirea. Nu va scăpa de arșița cărnii decât cel ce și-a înfrânat mai întâi pornirile sufletului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Chaeremon", Cap. VI, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 517)

„Vedeți, așadar, că acelora care, cu harul lui Dumnezeu, au primit până în măduva oaselor sentimentul castității, când dorm nu le este dăunătoare încetarea înfrânării, care se dovedește uneori slabă chiar în timp de veghe. Ceea ce se înăbușă cu sforțare oferă un răgaz temporar, dar nu o liniște fără sfârșit. Ceea ce a fost însă biruit printr-o adâncă virtute aduce învingătorului tăria neîntreruptă a păcii, fără bănuiala vreunei neliniști. De aceea, cât timp simțim că suntem zguduiți de pornirile trupului, vom ști că n-am ajuns încă pe culmile castității, că, fiind înarmați cu înfrânarea care nu a ajuns la o mare putere, suntem încă hărțuiți de atacuri crâncene, al căror rezultat este întotdeauna îndoielnic pentru noi. Ați voit să susțineți că nimeni nu poate scăpa de ispita trupului, întemeindu-vă pe faptul că nici famenii nu sunt cu desăvârșire lipsiți de dorințe. Dar trebuie amintit că nu pofta trupească le lipsește, ci puterea de a avea urmași. De aceea este limpede că nici ei, dacă doresc să ajungă la acea castitate către care tindem noi, nu trebuie să slăbească strădania pentru umilință și pentru gânduri curate, chiar dacă este de crezut că ei pot avea neprihănirea cu mai puțină trudă și osteneală.

De aceea, liniștea deplină și continuă este ceea ce deosebește adevărata castitate de începuturile ostenitoare ale înfrânării. Aceasta este castitatea desăvârșită, care, nu luptând împotriva dorințelor trupești, ci respingându-le cu tot disprețul, își păstrează puritatea neîncetată și neatinsă și nu poate fi altceva decât sfințenie. Iar aceasta se va înfăptui când trupul, încetând de a pofti împotriva sufletului, va împrumuta dorințele și virtuțile acestuia și vor începe să vă întovărășească într-o foarte puternică pace, trăind, cum spune psalmistul, *frații împreună*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Chaeremon", Cap. X, 2-4, Cap. XI, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 523)

„Pentru ca legea trupului să se împace cu cea a sufletului, trebuie să ne ferim chiar de a bea prea multă apă". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Chaeremon", Cap. XI, 5, în *PSB*, vol. 57, p. 524)

„Iată, așadar, cine nu ia parte la nicio convorbire fără rost, cine-și ucide toată mânia, grija și preocupările lumești, mulțumindu-se numai cu două bucăți de pâine pentru hrana zilnică, cine nu bea apă pe săturate și-și fixează pentru somn trei, sau după alții, patru ore, și crede că va dobândi neprihana nu prin ostenelile sau înfrânarea sa, ci prin milostivirea Domnului, fiindcă fără această credință este deșartă orice încercare a ostenelilor omenești, acesta va ști că nu în mai mult de șase luni dobândirea ei este cu putință. Totuși, un semn sigur al apropierii de puritate este acela ca să nu se aștepte cineva de la început că o dobândește numai prin propria sa muncă. Dacă fiecare înțelege adevărul acestui verset: *De n-ar zidi Domnul casa, în zadar s-ar osteni cei ce o zidesc*, urmează ca el să nu se mândrească cu meritele curăției sale, înțelegând că ea nu se dobândește prin sârguința sa, ci prin milostivirea Domnului, și nici să se pornească cu asprime împotriva altora, știind că puterea omenească nu înseamnă nimic, dacă n-a ajutat-o puterea dumnezeiască". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Chaeremon", Cap. XV, 2-3, în *PSB*, vol. 57, p. 528)

„Victoria personală a fiecăruia dintre noi, care luptăm cu toate puterile împotriva duhului desfrânării, este să nu sperăm leacul numai prin îngrijirea noastră. Această

credință, care pare ușoară și netedă pentru toți, se dobândește tot atât de greu de către începători, ca și de către cei ce urmăresc desăvârșirea castității. Căci, de cum le-a surâs o părticică din puritate, strecurându-se în adâncul conștiinței lor o oarecare mândrie, se măgulesc singuri, crezând că au dobândit-o prin osteneala sârguinței lor. De aceea este de trebuință ca, părăsiți puțin de acel ajutor de Sus, să fie chinuiți câtva timp de acele patimi pe care le stinsese puterea dumnezeiască, până ce vor cunoaște, învățați de experiență, că nu pot dobândi virtutea curăției numai prin puterile și priceperile lor". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Chaeremon", Cap. XVI, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 528)

„Practicarea castității cere ca monahul în stare de veghe să nu se lase tras de mângâierile niciunei pofte, iar în somn să nu-l înșele vreo amăgire, ci când i s-a strecurat vreo tulburare trupească din cauza minții adormite și ea, cum s-a produs fără simțirea vreunei plăceri, așa să se termine fără vreo mulțumire trupească". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Chaeremon", Cap. XVI, 2, în *PSB*, vol. 57, p. 528)

„Atunci *Gherman* a zis: Este atât de sublimă cea mai de seamă virtute despre care ați vorbit în discuția din timpul nopții, că ni se pare peste putință să credem, dacă pot spune așa, în înfăptuirea ei și ni se pare (iertați-mi cuvântul) fără noimă, dacă plata muncii, adică desăvârșirea neprihanei, care cere atâta sudoare și osteneală, nu se atribuie în mod special ostenitorului pentru ea. Ar fi absurd dacă, de exemplu, am văzut pe un agricultor dăruit cu sârg neîntrerupt muncilor cerute de țarina sa, să nu-i atribuim și roadele țarinei sale.

*Cheremon*: Prin însuși acest exemplu pe care l-ați dat se dovedește că osteneala omului nu îndeplinește nimic fără ajutorul lui Dumnezeu. Într-adevăr, nici agricultorul, care și-a cheltuit toate ostenelile în cultivarea pământului, nu va putea pune bunul mers al semănăturilor și belșugul roadelor numai pe seama hărniciei sale, despre care știe că adesea poate fi zadarnică, dacă nu este ajutată de ploi prielnice și de seninătatea liniștită a cerului. Am văzut nu rareori cum roadele crescute și coapte au fost răpite oarecum din mâinile celui care se trudise pentru ele și că n-a ajutat la nimic sudoarea și strădania neîntreruptă a muncitorilor, fiindcă n-au avut asupra lor ocrotirea Domnului. Așadar, după cum agricultorilor leneși, care nu-și ară ogorul la timp, milostivirea divină dă acest belșug de roade, la fel nu le va fi de folos munca de zi și noapte celor harnici, dacă n-a fost ajutată de mila Domnului. În aceasta, trufia omenească să nu se socotească totuși pe aceeași treaptă cu harul divin și să nu încerce prin aceasta să pretindă partea sa din darurile lui Dumnezeu. să nu creadă omul că munca sa este pricina dărniciei divine și să nu se laude că belșugul roadelor este un rezultat al hărniciei sale". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A treia convorbire cu părintele Cheremon", Cap. II, Cap. III, 1-2, în *PSB*, vol. 57, pp. 530-531)

„Când cineva cu desăvârșită virtute la farmecul plăcutelor atingeri pe care le-a plăsmuit cu gândul, nu va avea nicio încuviințare a minții sale și nu va simți niciun fior al trupului, acestea vor fi cele mai sigure dovezi ale curăției sale. Cel ce este călit în oțelul purității nu numai că stăpânește cu mintea această virtute a înfrânării neîntinate, dar chiar, dacă vreo trebuință l-a pus în atingere cu o femeie, el rămâne cu totul în afara oricărei ispite". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a III-a, „Convorbirea cu părintele Ioan", Cap. XVI, 5, în *PSB*, vol. 57, p. 654)

„Aceia sunt adevărați și nestricați feciori ai lui Hristos, aceia sunt socotiți minunați și străluciți fameni, nu cei ce se tem și cărora nu le place să desfrâneze, nici cei ce înfrânează nerușinarea, ci cei ce au învins chiar cea mai mică ispită a minții și cele mai slabe ațâțări ale poftei și până într-atât și-au redus acel simț al trupului, ca să zic așa, încât nu sunt atinși nu numai de nicio plăcere, dar nici măcar de cel mai mic fior al trupului". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a III-a, „A doua convorbire cu părintele Theonas", Cap. VI, 9-10, în *PSB*, vol. 57, p. 696)

## Păstrarea intactă a brâului castității cere multe osteneli

„Instructorii de gimnastică (...) au pus ca lege castitatea în școlile în care tinerii se exercitează pentru luptele atletice; legea castității pune la adăpost de plăceri trupurile tinerilor și nici nu îngăduie tinerilor, în timp ce se pregătesc pentru luptele atletice, să privească măcar la chipurile frumoase, dacă vor să-și vadă capul încununat; că la concurs neînfrânarea aduce batjocură și nu cunună". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XXI-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 556)

„Chiar dacă virtutea aceasta cere osteneli, chiar dacă laudele înfrânării vin după grele sudori, cel ce vrea să fie iubitor de Dumnezeu nu se sperie de ele. Căci va avea o laudă egală și niște răsplăți egale. De aceea și dumnezeiescul David admiră pe tânărul atotvrednic de laudă, pentru ostenelile și încercările răbdate de el, zicând: *Ca rob s-a vândut Iosif, smerit-au în lanțuri picioarele lui, fier a trecut prin sufletul lui* (*Psalmii* 114, 17-18). Și eu socotesc că el numește aici puterea aspră și neîncovoiată a sudorilor prin care ne oprim de la păcate și ne înstrăinăm de orice pată șu ajungem la viața sfântă și preacurată, adică la cea evanghelică". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a patrusprezecea, în *PSB*, vol. 38, p. 506)

## „Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată"

„Thecla – stând în mijloc la dreapta Virtuții – a cântat stihurile unui psalm la care celelalte fecioare, adunate în cerc, ca în formă de cor, i-au răspuns cu refrenul:

Psalm 1: Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată și, purtând torță strălucitoare, vin în întâmpinarea Ta (cf. *Matei* 25, 1-12; *Luca* 12, 35). Din înaltul cerului, sunetul unui glas ce trezește morții s-a auzit zicând: Veniți, o, fecioare, în veșminte albe, veniți cu candelele voastre întru întâmpinarea Mirelui ce se arată la Răsărit! Treziți-vă înainte ca Domnul să treacă pragul vostru.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 2: Am nesocotit fericirea muritorilor, ce se transformă în suspine, dragostea și desfătările acestei vieți și sub brațul Tău de viață purtător, mi-am căutat refugiul, pentru ca frumusețea Ta s-o contemplu în veci, Preafericite.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 3: Camera și patul aurit al nunții trecătoare le-am părăsit pentru Tine, Stăpâne, și-n haine nepătate am venit pentru a intra și eu împreună cu Tine în camera aducătoare de fericire". (METODIU DE OLIMP, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul XI: Virtutea, *PSB*, vol. 10, p. 115)

„Psalm 15: Văzând cei doi judecători trupul Susanei, înnebuniți de dragoste, au zis: O, femeie, dorim să împărțim patul cu tine în ascuns. Dar ea a zis cu glas tremurător:

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 16: O, muieraticilor, prefer să mor decât să pătez patul conjugal și decât să sufăr chinurile focului pedepsei divine. Mântuiește-mă, Hristoase, de acești nenorociți.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 17: Înaintemergătorul Tău, cel ce boteza mulțimile în apele preacurate, a fost ucis pe nedrept de un bărbat mustrat pentru desfrâu. Iar când uda cu sângele său țărâna, striga către Tine, Preafericite:

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curat...

Psalm 18: Cea care Ți-a dat viață, cea plină de har neatins, și fără de prihană, cea care Te-a conceput fără de sământă, în pântecele ei, Fecioara, a suportat acuza de a fi trădat patul conjugal și, însărcinată, striga către Tine, Preafericite:

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...". (METODIU DE OLIMP, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul XI: Virtutea, *PSB*, vol. 10, pp. 116-117)

## Fecioria lăuntrică a sufletului

„(...) cineva poate să desfrâneze și cu cuvântul, și cu privirea să săvârșească adulter, și cu urechea să se întineze și să primească necurăția în inima lui, și cu mâncare exagerată și cu băutură să se sustragă de la normele cumpătării". (Sf. VASILE CEL MARE, *Cuvânt ascetic (II)*, Cap. I, în *PSB*, vol. 18, pp. 198-199)

„Este cunoscută această aspră sentință a Sfântului Vasile, episcopul Cezareei: *Eu nu cunosc femeia, și totuși nu sunt virgin.* Atât de bine și-a dat seama, că nestricăciunea trupului nu constă numai în îndepărtarea de femeie, ci mai ales în curăția inimii, care păstrează cu adevărat fără stricăciune sfințenia neîntreruptă a trupului, fie prin frica de Dumnezeu, fie prin dragostea de castitate.

Deci acesta este țelul curăției și proba ei desăvârșită, dacă nicio gâdilare a plăcerii desfrânate nu s-a furișat în somnul vostru, sau dacă secrețiile bărbătești, la care ne constrânge natura, sunt date afară, fără să fim conștienți de asta. Așa cum este mai presus de natură să poată fi suprimate acestea, retezându-le pentru totdeauna, tot așa este dovada celei mai înalte virtuți a le îndepărta până la necesitatea inevitabilă și foarte rară impusă de natură". (Sf. IOAN CASIAN, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VI-a, Cap. 19-20, în *PSB*, vol. 57, p. 195)

„Se știe foarte bine că nu este de ajuns pentru desăvârșirea purității numai înfrânarea trupească, fără să i se adauge și cea sufletească". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Chaeremon", Cap. II, 5, în *PSB*, vol. 57, pp. 514-515)

„Sunt numite fecioare, dar nebune, fiindcă, lipsind în vasele lor untdelemnul curăției lăuntrice, li se stinge lumina și strălucirea feciorei trupești. Este de trebuință să aducem căldura și hrana curăției lăuntrice și în omul din afară și să însuflețim neîncetat castitatea prin stăruință în veșnică nestricăciune. Și de aceea fecioarele nebune, chiar dacă sunt fecioare, nu merită să intre în iatacul de slavă al Logodnicului împreună cu cele înțelepte, care și-au păstrat întreg duhul, sufletul și

trupul lor fără pată până în ziua Domnului nostru Iisus Hristos". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a III-a, „A doua convorbire cu părintele Theonas", Cap. VI, 9-10, în *PSB*, vol. 57, p. 695)

## Treptele neprihănirii

„Multe sunt treptele neprihanei, pe care cineva le urcă spre acea curăție desăvârșită. Deși puterea mea nu-mi este de ajuns ca să le văd și să le arăt cum trebuie, fiindcă o cere șirul expunerii voi încerca să le înfățișez potrivit experienței mele, păstrând cele desăvârșite pentru cei desăvârșiți și nejudecând cu presupus pe acei care, printr-o osteneală mai stăruitoare, cu cât sunt mai pricepuți, cu atât se înalță prin puterea minții pătrunzătoare. Deși sunt multe culmi înalte ale neprihanei, ca niște trepte îndepărtate unele de altele, voi deosebi între ele șapte, trecând cu vederea pe celelalte de la mijloc, care sunt atât de multe și de necuprinse de simțirile omenești, încât mintea nu le poate zări, iar limba nu le poate numi. Pe aceste trepte, prin înaintări zilnice, neprihana însăși se ridică încetul cu încetul până la desăvârșire. Asemenea ființelor cu trup pământesc, care zilnic cresc pe nesimțite până ce ajung fără să știe la mărimea obișnuită, la fel se dezvoltă și puterea și creșterea neprihanei. Prima treaptă este a rușinii ca nu cumva monahul să fie învins în starea de veghe de imboldirile trupului, a doua să nu zăbovească mintea în gânduri de poftire, a treia să nu-l ispitească vreo dorință la vederea unei femei, a patra să n-aibă vreo tulburare trupească, oricât de simplă în starea de veghe, a cincea, ca atunci când este nevoie a se vorbi sau citi despre înmulțirea oamenilor mintea să nu fie atinsă nici de cea mai mică simțire a vreunei plăceri, ci cu inimă curată și liniștită să privească aceasta ca pe un lucru simplu și necesar neamului omenesc, fără să se gândească la ceva necurat. A șasea treaptă a neprihanei este să nu fie cineva amăgit în timpul somnului de vedeniile înșelătoare ale femeilor. Deși nu socotim aceste vise vătămătoare un păcat, ele sunt totuși arătarea unei pofte ascunse. Se știe că astfel de arătări se petrec în diferite chipuri. Căci oricăruia i se întâmplă să repete în vis, când doarme, ocupațiile și gândurile din starea de veghe. Într-un fel sunt înșelați cei ce cunosc legătura trupească și în alt fel cei ce sunt lipsiți de împreunări cu femeile. Aceștia din urmă sunt de obicei neliniștiți de vise mai simple și mai curate și pot astfel să se purifice printr-o grijă mai mică și printr-o osteneală mai ușoară. Ceilalți însă sunt amăgiți de apariții mai puternice și mai stăruitoare, până ce puțin câte puțin, după măsura castității la care tinde fiecare, mintea amorțită de somn se întoarce către ura acelui lucru pe care înainte îl simțea ca plăcut și i se dăruie de către Domnul, prin profet, ceea ce se făgăduiește bărbaților viteji ca înaltă răsplată a faptelor: *Voi distruge de pe pământul vostru arcul, sabia și războiul și vă voi face să dormiți în pace.* Numai așa va ajunge cineva la acea puritate a fericitului Serenus, și a altor câțiva bărbați la fel, puritate pe care de aceea a despărțit-o de cele șase trepte arătate mai înainte ale castității, fiindcă nu poate fi dobândită și nici chiar crezută decât de foarte puțini și fiindcă tot ce se dă în chip special din mărinimia harului dumnezeiesc nu poate fi înfățișat în forma unei porunci generale. Aceasta desigur pentru ca mintea noastră să fie formată în curăția castității însăși până acolo, încât să nu rabde în niciun caz întinarea rușinoasă chiar când lipsește acea mișcare naturală a trupului. Nu trec sub tăcere despre această necurăție trupească părerea unora care spun că ea se întâmplă în timpul somnului nu pentru că ar aduce-o amăgirea din vis, ci mai degrabă fiindcă prisosul acelei tine zămislește într-o inimă bolnavă unele plăceri. În sfârșit, se spune că

în timpul în care nu produce nelinişte acea creştere, odată cu scurgerea dispare şi amăgirea". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, „A doua convorbire cu părintele Chaeremon", Cap. VII, 1-7, în *PSB*, vol. 57, pp. 519-521)

## Păzitorul fecioriei este Dumnezeu

„Cel curat cu trupul să nu se mândrească, ştiind că altul este cel ce i-a dat înfrânarea". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I)*, cap. XXXVIII, în *PSB*, vol. 1, p. 75)

„Că mândria pentru această curăţie va fi mai primejdioasă decât toate nelegiuirile şi blestemăţiile şi că din cauza ei nu vom dobândi niciun folos, oricât ne-ar fi de întreagă nevinovăţia, stau mărturie acele puteri demonice". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, „Convorbirea cu părintele Daniel", Cap. XVI, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 372)

## Adevărata castitate

„Evident, se consacră cineva în întregime Domnului atunci când îşi ţine atât trupul departe de împreunare, cât şi sufletul neîntinat de celelalte necuviinţe. Zice Apostolul: *Cea nemăritată se va îngriji de lucrurile Domnului, cum să placă Domnului* (cf. *1 Corinteni* 7, 34); cu alte cuvinte, ea îşi consacră atât trupul, cât şi sufletul Domnului, nu numai pentru a nu primi slava înjumătăţită, ci, aşa cum spune Apostolul, pentru că doreşte *să se sfinţească la trup şi la suflet.*

Ce înseamnă să se consacre cineva întru totul Domnului? Înseamnă să-şi deschidă gura pentru unele (lucruri) şi să o închidă pentru altele. De exemplu, o deschide pentru a interpreta Scripturile, pentru a lăuda pe Dumnezeu după cuviinţă, dar o închide ca pe o *uşă*, îi pune *pază* ca să nu vorbească ceva în zadar. (În felul acesta) gura este castă şi consacrată Domnului, iar *limba devine instrument al înţelepciunii* (cf. *Psalmii* 44, 2). Cu ea se transcriu cuvintele pline de tâlc ale Scripturilor şi se pune în lumină *legea duhului*. Pentru Domnul, Cuvântul, cel ce împlineşte voia Tatălui, limba mea devine trestie de scris. Ea este curăţită şi-i stă la îndemână ca o trestie frumoasă, iar El scrie cu ea lucruri mai frumoase decât poeţii şi prozatorii, care scot în evidenţă opinii omeneşti. Dacă îmi obişnuiesc ochii să nu fie furaţi de frumuseţea trupurilor, nici să se desfăteze de privelişti necuviincioase, ci să privească spre cele de sus, ochii mei devin caşti şi consacraţi Domnului. Dacă îmi astup urechile pentru vorbele rele şi pentru şuşoteli şi le destup pentru cuvântul lui Dumnezeu şi frecventez pe cei înţelepţi, îmi consacru şi urechile Domnului. Dacă îmi îndepărtez mâinile de la profitul ruşinos, de la câştigul ilicit, de la excitarea simţurilor, mâinile mele se curăţesc pentru Dumnezeu. Dacă interzic paşilor mei să meargă pe drumuri întortocheate şi nu hoinăresc prin pieţe şi prin locurile unde mişună oamenii de nimic, ci caut să-mi împlinesc poruncile, consacru Domnului şi picioarele. Ce-mi mai rămâne, dacă îmi curăţesc şi inima şi consacru Domnului toate gândurile mele? Nu gândesc nimic rău, nu cuget la nimic din cele lumeşti, mândria şi mânia nu-şi au locul în sufletul meu şi studiez legea Domnului ziua şi noaptea. Aceasta înseamnă *a păstra castitatea, a face o mare juruinţă*". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul V: Thalusia, IV, *PSB*, vol. 10, pp. 74-75)

„Thalusia a vorbit despre o castitate a ochilor, a urechilor, a limbii, precum și a celorlalte simțuri. Repetăm că aceea care și-a păstrat neviolate cele cinci uși ale virtuții: vederea, mirosul, pipăitul, auzul (e cu adevărat fecioară). (...) Una ca aceasta restituie lui Hristos intacte cele cinci categorii de simțuri și din fiecare dintre ele face să strălucească, întocmai ca o candelă, sfințenia. Pentru că, într-adevăr, trupul nostru este ca un sfeșnic cu cinci lumini; pe acesta sufletul îl aduce ca pe o torță mirelui Hristos în ziua învierii, lăsând să se vadă din toate simțurile credința puternică". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VI: Agatha, III, *PSB*, vol. 10, p. 79)

„Mulți cred că onorează și că slujesc castitatea, însă în realitate sunt puțini cei care o cinstesc după cuviință. Nu, atunci când cineva își ține departe trupul de plăcerile însoțirii, dar nu-și stăpânește celelalte (porniri), nu cinstește castitatea, ba, din contră, o dezonorează și nu puțin, atunci când schimbă unele cu altele dorințele sale josnice. Nici atunci când cineva își stăpânește trupul, dar se mândrește cu aceasta și la celelalte porunci nu ia aminte, nici atunci nu cinstește castitatea, ba din contră, o dezonorează enorm. Cel care își menține trupul curat, dar își murdărește inima cu mândria și iubirea de stăpânire, este asemeni celui ce curățește blidul doar pe dinafară. Nici cel care se înfumurează cu bogățiile sale n-o cinstește, nici cel care preferă castității câștigul josnic nu o onorează – deși niciunul dintre bunurile acestei vieți nu-i este egal – ba din contră, o dezonorează mai mult ca oricare altul. Pentru că toată bogăția și tot aurul este înaintea ei ca un pumn de nisip (*Înțelepciunea lui Solomon* 7, 9). Nici cel ce se iubește pe sine peste măsură și se gândește doar la folosul său, fără să poarte grijă de aproapele, nu o cinstește, ci o dezonorează și acela. O dezonorează și n-o practică cu demnitate, pentru că insultă iubirea și dragostea de oameni.

Prin urmare, nu se cade ca pe de o parte să trăim în curățenie și feciorie, iar pe de alta să ne mânjim cu faptele rele; pe de o parte să afirmăm că trăim în curățenie și cumpătare, iar pe de alta să ne mânjim cu păcate; pe de o parte să declarăm că nu ne interesează bunurile acestei lumi, pe de altă parte să avem cât de multe și să ne preocupe. Se cade, însă, să păstrăm neîntinate de stricăciune toate mădularele noastre, nu numai pe unele. Pentru că este o insultă să păstrăm virgine organele de procreație, dar să nu avem fecioare limba, vederea, auzul și mâinile sau să le avem pe toate acestea fecioare, dar inima să se destrăbăleze cu mândria și mânia". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul XI: Virtutea, *PSB*, vol. 10, pp. 113-114)

„(...) este fără prihană cel căruia nu-i lipsește niciuna din faptele bune și-și duce viața lui fără să fie pătat de vreun viciu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia I la Psalmul XIV, II, în *PSB*, vol. 17, p. 208)

„(...) fecioarele nebune, la vremea cuvenită n-au avut untdelemn în candelele lor, adică n-au avut în sufletele lor lumina – rodul virtuții, nici făclia Duhului în mintea lor. De aceea au fost numite nebune de Scriptură, pentru că (meritul) fecioriei le-a fost îndepărtat înainte de a veni mirele și de aceea au fost îndepărtate, nenorocitele, de la cămara de sus. Nu li s-a luat în seamă sârguința fecioriei, pentru că le-a lipsit lucrarea Domnului. Și pe bună dreptate. Pentru că, ce folos este de via îngrijită, dacă nu dă roadele, pentru care se ostenește agricultorul?" (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul – Epistola Sfântului Macarie Egipteanul*, în *PSB*, vol. 34, p. 82)

## Despre adevărații eunuci

„Eunuc cu adevărat nu-i cel care nu poate să se desfrâneze, ci cel care nu vrea". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. IV, 26.3, în *PSB*, vol. 4, p. 321)

## Fecioria face pe om asemenea îngerilor

„La început și dintru început a stăpânit fecioria; dar când a intrat, prin trândăvie, neascultarea și și-a făcut intrare păcatul, fecioria a zburat, pentru că cei dintâi oameni s-au făcut nevrednici de măreția unui atât de mare bun, și a intrat, deci, în lumea legii unirii trupești. Gândește-mi-te, dar, iubite, cât de mare este vrednicia fecioriei! Gândește-te ce bun înalt și mare este! Gândește-te că depășește firea omenească, că are nevoie de harul cel de sus. Ascultă-L pe Hristos spunând saducheilor că cei care au ales de bună voie fecioria arată în trup viețuirea puterilor celor fără de trup. Saducheii voiau să li se dea răspuns despre înviere și L-au întrebat: *Învățătorule, erau la noi șapte frați; și cel dintâi, însurându-se, a murit neavând copii și a lăsat pe femeia lui fratelui său; și a murit și al doilea și, neavând copii, a lăsat pe femeia lui fratelui său; asemenea și al treilea și al patrulea și al cincilea și al șaselea și al șaptelea. Așadar, la înviere, a cărui dintre cei șapte frați va fi femeia, că toți au avut-o?* Ce le-a răspuns Hristos? *Rătăciți, neștiind Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu. La înviere nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sunt ca îngerii* (Matei, 22, 25-30). Ai văzut că cei care au îmbrățișat fecioria de dorul lui Hristos imită viața îngerească, deși merg pe pământ și trăiesc în trup? Cu cât este mai mare și mai înălțătoare fapta, cu atât mai mari, dar mai bine spus, cu mult mai mari sunt cununile, răsplățile și bunătățile făgăduite celor care împreună cu fecioria fac și fapte bune". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVIII, III, în *PSB*, vol. 21, pp. 213-214)

„Nicio altă virtute, neîndoielnic, nu-i face pe oameni egali prin viețuire cu îngerii, mai bine decât vrednicia și harul castității. Prin ea, încă trăitori fiind pe pământ sau, după cuvântul Apostolului, *cetățenie în ceruri* (*Filipeni* 3, 20), ei posedă deja de aici, în slăbiciunea trupului aflându-se, ceea ce li se promite sfinților, că vor avea în viitor, după lepădarea cărnii stricăcioase". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VI-a, Cap. 6, în *PSB*, vol. 57, p. 190)

## Răsplata fecioriei primită de la Hristos

„M-am logodit cu Cuvântul, primesc ca zestre de la Tatăl coroana cea nepieritoare a nestricăciunii și trec încununată peste veacuri cu florile strălucitoare ale înțelepciunii, care nu se ofilesc. M-am prins în hora cea cerească împreună cu Hristos, Cel ce-mi dă premiul, împrejurul Împăratului care nu cunoaște început, nici sfârșit. Am devenit purtător al luminilor celor mai presus de fire, cânt în adunarea arhanghelilor cântarea cea nouă și fac cunoscute binefacerile Bisericii. Pentru că este scris că grupul fecioarelor urmează totdeauna Domnului și participă la orice sărbătoare va fi El". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VI: Agatha, V, *PSB*, vol. 10, p. 81)

„Fecioarelor le promite (Hristos – n.n.) că tagma lor sfântă va intra prima în odihna veacurilor celor noi, ca într-o cameră de nuntă. Pentru că ele au suferit

martiriul nu pentru un scurt timp, ci toată viața, nevoindu-se continuu în lupta cu adevărat olimpică a castității. Au rezistat chinurilor îngrozitoare ale plăcerilor, fricii, tristeții și celorlalte răutăți venite din partea oamenilor. (De aceea) ele, primele dintre toți, vor primi onorurile și vor și așezate în locul cel mai bun al făgăduinței". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VII: Procilla, III, *PSB*, vol. 10, p. 84)

„Aripile feciorei duc în mod firesc spre cer și nu spre pământ, duc spre eterul pur și în vecinătatea îngerilor. De aceea, la semnalul (învierii) de după strămutarea noastră de aici, cele ce și-au dus viața corect și au stăruit în feciorie pentru Hristos, acelea, primele, înaintea tuturor, vor primi răsplata victoriei și vor fi încununate de El cu florile nestricăciunii. Pentru că s-a zis: îndată ce sufletele fecioarelor părăsesc lumea, îngerii vin în întâmpinarea lor și le însoțesc cu cântări de laudă până la pajiștile despre care am vorbit, pajiștile în care mai înainte au dorit să intre, pe care și le-au imaginat atunci când, locuind încă în trupuri, au îmbrățișat acest mod de viață.

Odată sosite aici, ele contemplă frumuseți minunate, pe care oamenii cu greu le pot descrie. Fiindcă acolo se află Dreptatea însăși, Cumpătarea însăși, Dragostea însăși, Adevărul însuși, Prudența însăși și celelalte flori și răsaduri strălucite ale Înțelepciunii; aici, jos, noi vedem cu închipuirea, ca un vis, doar umbrele acestora, iar contururile lor ne apar neclare și întunecate. Nimeni n-a văzut cu ochii trupului măreția, forma și frumusețea dreptății însăși, a adevărului și a păcii; acolo, însă, sunt văzute cu adevărat așa cum sunt, în toată plenitudinea lor. Pentru că există un pom al înțelepciunii, unul al iubirii și altul al priceperii, la fel cum pe pământ există vița purtătoare de struguri și pomi purtători de fructe, de rodii și de mere. După cum putem privi și mânca fructele acestora, la fel și pe ale acelora; numai că acelea nu dispar și nu se strică niciodată, iar cei ce le mănâncă înaintează pe drumul nemuririi și al îndumnezeirii". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VIII: Thecla, II-III, *PSB*, vol. 10, pp. 88-89)

## Pierderea feciorei

„Căci cuvântul Scripturii de Dumnezeu insuflate socotește și numește desfeciorirea înjosire și o socotește pierdere a cuviinței"[1021]. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a opta, în *PSB*, vol. 38, p. 259)

## Pângărirea feciorei

„Sfințenia feciorei este pângărită și numai cu privirea". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXIII-a, 34, în *PSB*, vol. 53, p. 254)

## Fecioria și căsătoria

„Eu cred că reiese clar din Scripturi faptul că, recomandând fecioria, Cuvântul n-a oprit cu desăvârșire nașterea de fii. Luna strălucește mai puternic decât ceilalți aștri,

1021. Sunt vizați aici cei ce au făgăduit lui Dumnezeu că-și vor păstra castitatea pe parcursul vieții, iar apoi și-au încălcat făgăduința. (n.n.)

cu toate acestea, lumina celorlalți aștri nu este suprimată din cauza ei". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul II: Teofila, I, *PSB*, vol. 10, p. 52)

„Atunci când cineva va ști cu exactitate ce se întâmplă în cazul omului, nu va mai arăta dezgust față de procreare, chiar dacă va prefera și va lăuda castitatea. Pentru că nu înseamnă că trebuie să socotim amare pe celelalte (alimente), chiar și pe cele amestecate cu dulceața fructelor, dacă mierea este mai dulce și mai plăcută decât ele. Referitor la această afirmație, voi aduce drept garanție mărturia lui Pavel, care zice: *Cel care-și mărită fata bine face; și cel care n-o mărită face și mai bine* (*1 Corinteni* 7, 38). Recomandând partea cea mai bună, Cuvântul n-a interzis cealaltă (cale), ci a lăsat pe fiecare să aleagă ceea ce i se cuvine și-i este folositor. Așa se face că unii au ales viața de familie, iar alții fecioria, viața scutită de plăceri, care duce trupul în starea îngerească, în care nimeni *nu se mărită, nici nu se însoară* (*Matei* 22, 30), după cuvintele nemincinoase ale Domnului. Abstinența neprihănită, care are promisiunile împărăției cerurilor, nu se așteaptă de la toți, ci numai de la cei care pot să conserve floarea totdeauna proaspătă și pură a fecioriei. Asemenea unei livezi, parfumată de flori de diferite feluri, Biserica – după cuvântul profetului – este încununată nu numai de florile castității și cumpătării, ci și de florile rezultate din căsătorie". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul II: Teofila, VII, *PSB*, vol. 10, p. 57)

„Iată, fecioare, (cum Pavel) dorind din tot sufletul ca credincioșii să trăiască în castitate, îi subliniază valoarea și încearcă s-o impună prin diferite argumente. El zice: *În legătură cu cele despre care mi-ați scris, bine este ca bărbatul să nu se atingă de femeie* (*1 Corinteni* 7, 1); aceste cuvinte exprimă fără echivoc ideea că este preferabil ca bărbatul să nu se atingă de femeie. Acesta este pentru el idealul absolut, însă, luând iarăși aminte la slăbiciunea și lipsa de cumpătare a unora, arzând după împreunare, acestora le îngăduie să trăiască cu femeile lor, pentru a nu cădea în desfrâu. Dar, imediat după ce formulează această îngăduință, adaugă următoarele: *pentru a nu vă ispiti satana din cauza necumpătării* (*1 Corinteni* 7, 5). Ceea ce înseamnă: pentru că voi nu puteți fi întru toate cumpătați, din cauza moliciunii trupurilor (voastre), v-am permis să trăiți cu soțiile voastre, ca să nu fiți mereu ispitiți de cel viclean și să vă apucați de dorință după femeile străine". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul III: Thalia, XI, *PSB*, vol. 10, p. 64)

„Iar dacă preferați calea căsătoriei, pentru că nu puteți trăi în feciorie, socotesc că este folositor să vă domoliți înfierbințeala cărnii și să nu abuzați de corpurile voastre și să le dați necurăției". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul III: Thalia, XIII, *PSB*, vol. 10, p. 66)

„Din cele spuse de Pavel (*1 Corinteni* 7 – n.n.) rezultă că fecioria este un dar al lui Dumnezeu; de aceea, el respinge pe cei necumpătați, care îmbrățișează această stare numai pentru că sunt împinși de slava deșartă, și-i îndeamnă să se căsătorească, de teamă ca nu cumva vigoarea trupului să provoace în ei pasiuni arzătoare și la imboldul acestora să dezonoreze sufletul". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul III: Thalia, XIV, *PSB*, vol. 10, p. 67)

„Să nu-și închipuie cineva că numai noi, fecioarele, ne vom împărtăși de bunurile promise și că ceilalți credincioși vor fi respinși de Dumnezeu. Aceasta ar însemna

să uităm că în ceruri sunt triburi, familii și ranguri, *după măsura credinței fiecăruia* (cf. *Romani* 12, 6)". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VII: Procilla, III, *PSB*, vol. 10, p. 83)

# FEMEIA

## Îndatoririle femeilor

„Femeilor le porunceați (voi, corintenilor – n.n.) să săvârșească totul cu conștiința nepătată, curată și sfântă, iubindu-și după cuviință bărbații lor; le învățați să-și gospodărească așa cum se cuvine casa, în buna rânduială a ascultării, păstrându-se curate la suflet și la trup". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I)*, Cap. I, 3, în *PSB*, vol. 1, p. 50)

„Pe soțiile noastre să le îndreptăm spre ce este bun. Să arate purtarea cea vrednică de iubire a castității, să vădească voința cea curată a blândeții lor, să facă, prin tăcere, cunoscută bunătatea limbii lor și să-și arate dragostea lor, nu după simpatii, ci să o ofere tuturora cu cuvioșie, în chip egal, tuturor celor ce se tem de Dumnezeu". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I)*, cap. XXI, în *PSB*, vol. 1, pp. 64-65)

„Să învățăm și pe femeile noastre să umble în credința dată lor, în dragoste și în curăție, să-și iubească bărbații lor cu credință, să iubească pe toți deopotrivă cu toată înfrânarea și să-și crească copiii învățându-i frica de Dumnezeu". (Sf. Policarp al Smirnei, *Epistola către filipeni*, Cap. IV, 2, în *PSB*, vol. 1, p. 251)

## Purtarea femeilor

„Femeile priveau cele ce se petreceau (pătimirile și răstignirea Domnului – n.n.); femeile care suferiseră alături de El, care plânseseră pentru El. Uită-te cât de mare e stăruința lor! I-au urmat slujindu-L și au fost de față și în mijlocul primejdiilor. De aceea, au și văzut totul: cum a strigat, cum Și-a dat sufletul, cum s-au despicat pietrele și pe toate celelalte. Și ele au fost cele dintâi care L-au văzut pe Iisus înviat; și neamul acesta femeiesc osândit, neamul acesta, el s-a bucurat cel dintâi de vederea bunătăților; neamul acesta femeiesc a arătat bărbăție; ucenicii au fugit, dar femeile au rămas". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXVIII, II, în *PSB*, vol. 23, p. 985)

„Ai văzut curajul femeilor? Ai văzut dragostea lor? Ai văzut măreția sufletului lor și în fața banilor și în fața morții?

Să imităm, dar, bărbaților, pe femei! Să nu lăsăm pe Iisus în necazuri și nevoi! Femeile acelea au cheltuit atâția bani și și-au pus viața în primejdie chiar când Iisus era mort; noi însă – iarăși vă voi grăi de aceleași lucruri –, noi nu-L hrănim când Îl vedem flămând, nici nu-L îmbrăcăm când Îl vedem gol, ci trecem pe lângă El când vedem că ne întinde mâna". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXVIII, III, în *PSB*, vol. 23, p. 986)

„Cele mai tinere dintre acestea (femeiuști) cutreieră toată piața în ținută necuviincioasă, și așa batjocoresc creștinismul prin ele". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea I, 4, 5, în *PSB*, vol. 44, p. 23)

### „Bărbatul tău te va stăpâni" (*Facerea* 3, 16)

„S-a întâmplat la început și cu femeia. Era de aceeași cinste cu bărbatul; dar pentru că nu s-a folosit bine de cinstea dată, de aceea i s-a luat puterea și a auzit: *Către bărbatul tău va fi întoarcerea ta și el te va stăpâni* (*Facerea* 3, 16). Pentru că n-ai știut să te folosești bine de conducerea ce ți-am dat-o, îi spune Dumnezeu, *învață să fii condusă bine decât să conduci rău*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIX, VII, în *PSB*, vol. 21, p. 376)

### Purtarea vălului

„Au aruncat de pe cap broboada bunei-cuviințe, au disprețuit pe Dumnezeu, au disprețuit pe îngerii Lui, s-au arătat fără de rușine în fața bărbaților, își fâlfâiau părul în vânt, își ridicau rochiile și jucau cu picioarele (*Isaia* 3, 15)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XIV-a, I, în *PSB*, vol. 17, p. 501)

„*Întrebare:* Ce înseamnă cuvintele: *Femeia să nu se roage cu capul descoperit*? (*1 Corinteni* 11, 5).

*Răspuns:* Pe vremea Apostolilor, femeile aveau, în loc de basma, pletele despletite. De aceea a venit Domnul și Apostolii în lume ca s-o învețe (pe femeie – n.n.) modestia.

Femeia a devenit simbol al Bisericii.

Și după cum acelea, în vremea aceea, purtau în loc de basma pletele despletite, la fel și Biserica îmbracă și înfășoară pe fiii ei cu veșminte divine și slăvite". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XII, 15, în *PSB*, vol. 34, p. 147)

## FERICIREA

### Definiția

„Răsplata muncii noastre pentru Domnul este mare și ea se numește fericire". (Tertulian, *Despre răbdare*, XI, în *PSB*, vol. 3, p. 193)

„Numim fericire o viețuire dreaptă, numim fericit pe cel care-și împodobește cu virtuți sufletul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XX, 98.2, în *PSB*, vol. 5, p. 70)

„Platon, filosoful, care pune ca scop al vieții fericirea, spune că fericirea este *asemănarea cu Dumnezeu atât cât este cu putință*[1022]; Platon a grăit așa". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XIX, 100.3, în *PSB*, vol. 5, p. 162)

„Empedocle a arătat în chip dumnezeiesc că definițiile fericirii și nefericirii sunt știința și neștiința". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. XIV, 140.5, în *PSB*, vol. 5, p. 388)

---

1022. Platon, *Theetetos*, 176 B.

„(...) lucru socotit de unii ca însemnând fericirea, anume faptul de a nu avea cugetul încărcat, precum și acela de a nu fi împovărat conștiința altora". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea I, 17.2, în *PSB*, vol. 14, p. 72)

„Fericirea este, după socoteala mea, cuprinsul tuturor celor ce se înțeleg prin numirea de bine și din care nu lipsește nimic din cele ce răspund dorinței după bine". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Fericiri*, Cuvântul I, în *PSB*, vol. 29, p. 335)

„(...) fericirea este în chip suprem și mai întâi de toate Ființa dumnezeiască cea mai presus de fire. Iar când e vorba de oameni, fericit este și se numește acela care participă la fericirea cea cu adevărat reală, respectiv la acea cantitate de fericire câtă e dată în fire omului s-o aibă.

Deci definiția fericirii omenești constă în asemănarea noastră cu Dumnezeu. De aceea, deși binele suprem este binele de dincolo, singurul după care se cade să râvnim întrucât singur el e fericire din fire, totuși oricine dintre muritorii care participă la acel bine, devine și el fericit". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *La titlurile Psalmilor*, partea I cap. I, în *PSB*, vol. 30, pp. 136-137)

„(...) în primul psalm, (psalmistul David – n.n.) numește fericire *înstrăinarea de rău*, ea formând începutul pornirii spre bine. După aceea numește fericirea *petrecerea cu gândul la cele sublime și dumnezeiești*, ca una care trezește deja dorul după mai bine. Apoi, în al treilea rând, numim fericire *asemănarea cu Dumnezeu*, de dragul căreia această treaptă se mai numește *fericirea cea premergătoare*. Pe aceasta o subînțelege Psaltirea prin pomul mereu verde (*Psalmii* 1, 3) cu care este asemănată viața, ajunsă la desăvârșire prin virtute". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *La titlurile Psalmilor*, partea I, cap. I, în *PSB*, vol. 30, p. 137)

„Numai un lucru trebuie urmărit în aprecierea vieții fericite, anume că definirea ei nu depinde de factori din afară, ci ea constă din câștigarea adevărului și a binelui, pentru că cel care le are pe acestea le disprețuiește pe toate celelalte și nu mai caută altceva". (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre Iacob și despre viața cea fericită*, Cartea întâi, 32, în *PSB*, vol. 52, p. 262)

„Viața fericită, care nu este altceva decât bucuria de adevăr". (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXIII, (34), în *PSB*, vol. 64, p. 223)

„Aceasta însă e un bun pe care dacă îl dobândești nu mai poți dori nimic altceva. El este culminația tuturor bunurilor, conținând în sine toate bunurile, căruia dacă i-ar lipsi unul, n-ar putea fi astfel, fiindcă ar rămâne în afară de el ceva ce ar putea fi dorit. Se vede, așadar, că fericirea este o stare rezultată din reuniunea tuturor bunurilor". (BOETHIUS, *Mângâierile filosofiei*, Cartea III, II, Proza II, în *PSB*, vol. 72, p. 101)

## Dobândirea fericirii

„Și unul dintre cei vechi a spus undeva: *Dacă atât conducătorii, cât și cei conduși nu vor avea o atitudine de filosofi, cetățile nu vor fi fericite*[1023]". (Sf. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, *Apologia întâi în favoarea creștinilor*, III, în *PSB*, vol. 2, p. 35)

---

1023. PLATON, *Republica*, V, 473 DE. (nota 17, p. 35)

„Povestește (Xenofon – n.n.) că Heracles, ajungând la o răscruce de drumuri, s-a întâlnit cu virtutea și cu răutatea, care i-au apărut sub chipuri de femeie. Astfel, răutatea, având pe ea o îmbrăcăminte diafană, cu fața grațioasă și înfloritoare, datorită podoabelor pe care le avea pe ea și fiind de-a dreptul încântătoare la vedere, i-a spus lui Heracles că, dacă o va urma, îi va face să ducă de-a pururea o viață plină de plăceri și de frumusețe, la fel de strălucită cu aceea a lumii din jurul ei. Iar virtutea, stând înaintea lui cu o față și îmbrăcăminte severe, i-a zis: De te vei lăsa, însă, convins de mine, te vei împodobi nu cu podoabă și nici cu frumusețe trecătoare și stricăcioasă, ci cu podoabele cele cu adevărat frumoase și veșnice. Suntem convinși, deci, că oricine va evita bunurile aparente și se va atașa de cele socotite crude și iraționale va găsi fericirea. Căci răutatea, îmbrăcând forma exterioară a faptelor ei cu calitățile virtuții și ale celor ce sunt cu adevărat bune, prin imitarea celor nestricăcioase (întrucât ea nu are nimic nestricăcios în ea însăși și nici nu poate să facă ceva care să nu fie stricăcios), robește pe oamenii de jos, încununând virtutea cu atributele ei cele rele". (Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Apologia a doua în favoarea creștinilor*, XI, în *PSB*, vol. 2, p. 112)

„Crezi că poți contempla ceva din cele ce alcătuiesc fericirea dacă n-ai învățat, mai întâi, lucrurile acestea, care smulg sufletul din limitele sensibilului și-l fac folositor lucrurilor intelectuale, pentru ca să poți vedea, în felul acesta, ce este în sine frumosul și ce este binele?" (Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea întâi, II, în *PSB*, vol. 2, p. 120)

„Fără cunoașterea lui Dumnezeu, ce fericire poate fi întreagă? Când vine moartea fericirea e asemenea unui vis, care dispare înainte de a-l reține". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXXVII, 8, în *PSB*, vol. 3, p. 392)

„Una este fericirea, dar sunt mai multe virtuțile care fac fericirea". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XX, 97.2, în *PSB*, vol. 5, p. 69)

„Speusip, nepotul lui Platon, spune că fericirea este o stare desăvârșită în cele ce sunt după natură sau o stare a celor bune, stare pe care toți oamenii doresc s-o ajungă; dar numai oamenii buni reușesc să aibă o viață fără turburări. Dar virtuțile sunt acelea care aduc fericirea[1024]. Xenocrate din Chalcedon vede fericirea în dobândirea virtuții proprii și a puterii care este în slujba virtuții. Apoi, întrebându-se unde se realizează fericirea, Xenocrate răspunde: în suflet. Care sunt temeiurile fericirii? Virtuțile! Care sunt părțile lor? Faptele bune, deprinderile, dispozițiile, mișcările și relațiile serioase, apoi relațiile corporale și relațiile din afară, fără de care celelalte nu pot exista[1025]. Polemon, discipolul lui Xenocrate, după cât se pare, vrea ca fericirea să stea în îndestularea cu toate bunurile sau cel puțin cu cele mai multe și cele mai mari. Totuși susține că fără de virtute nu poate exista fericire și că chiar fără condițiile corporale și condițiile din afară, virtutea este îndestulătoare să aducă fericirea". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XXII, 133.4-133.7, în *PSB*, vol. 5, p. 179)

---

1024. Speusip, *Fragm. 194.*
1025. Xenocrate, *Fragm. 77.*

„Viața fericită, însă, ne este arătată de porunci; de ele trebuie să ne ținem noi toți, fără să călcăm ceva din cele spuse de ele și fără să neglijăm ceva din cele ce se cuvine să facem, nici chiar cea mai mică poruncă. Să mergem acolo unde ne conduce Cuvântul. Dacă ne depărtăm de El, vom cădea neapărat într-un rău fără de moarte. Urmând, însă, dumnezeieștii Scripturi, potrivit căreia merg cei credincioși, suntem, atât cât putem, asemenea Domnului". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. V, 42.4-42.5, în *PSB*, vol. 5, p. 205)

„Spune și Platon în lucrarea sa *Statul*: *Dreptul va fi fericit, chiar dacă este torturat, chiar dacă i se scot amândoi ochii*[1026]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VII, 52.1, în *PSB*, vol. 5, p. 260)

„Întregului neam omenesc îi este de neapărată trebuință învățătura și virtutea, dacă vrea să ajungă la fericire". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VIII, 63.1, în *PSB*, vol. 5, p. 264)

„Da, filosofia barbară știe că numai binele moral este cu adevărat bine și că virtutea este îndestulătoare pentru a face pe cineva fericit". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. XIV, 96.5, în *PSB*, vol. 5, p. 365)

„Fericit este acela care are un suflet curat și un trup nepângărit, pentru a le închina lui Dumnezeu!" (Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, Omilia XIII, Cap. VI, în *PSB*, vol. 6, p. 130)

„Fericit este acela căruia îi este de ajuns să zică: Lauda mea ești Tu, Doamne". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, Omilia XVII, Cap. V, în *PSB*, vol. 6, p. 435)

„Fericirea adevărată și efectivă n-o găsim deplin pe pământ, ci în ceea ce numim noi *veacul ce va să fie* (*Matei* 12, 32), pe când în viața din *acest veac* (*Galateni* 1, 4) este copleșită mai mult de nenorociri, iar pentru suflet este prima și cea mai grea luptă". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, Cap. XLII, în *PSB*, vol. 9, p. 134)

„Noi făgăduim cu îndrăzneală și deschis că vor fi fericiți oamenii care își duc viața după învățătura lui Dumnezeu și care raportează totul la El, iar ceea ce săvârșesc, o fac convinși că-i vede Dumnezeu". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. LVII, în *PSB*, vol. 9, p. 210)

„(...) fericit este cel ce a ajuns să cunoască încă din tinerețea sa și care și-a aflat bucuria în aflarea dumnezeieștii învățături și în frumusețea unei vieți puse sub semnul virtuții". (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea V, 11.1, în *PSB*, vol. 14, p. 265)

„Dumnezeu, Care a făcut pe om, este viața adevărată. Așadar, cel care a pierdut asemănarea cu Dumnezeu a pierdut și legătura familiară cu viața; iar cel care este în afară de Dumnezeu nu este în stare să trăiască viață fericită". (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic (II)*, Cap. I, în *PSB*, vol. 18, p. 198)

---

1026. Platon, *Statul*, II, 361 E.

„Hristos nu dă aceste învățături ca sfaturi și porunci, ci ca fericiri, pentru a face plăcut la auz cuvântul Său și pentru a deschide tuturor oamenilor ușa învățăturii Sale. N-a spus: Cutare și cutare este fericit, ci: Toți cei ce faceți acestea sunteți fericiți. Deci, fie că ești rob, fie că ești sărac; fie că ești nevoiaș, fie că ești străin, fie că ești om de rând nimic nu te împiedică să fii fericit". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XV, II, în *PSB*, vol. 23, p. 176)

„Dar deoarece Cel ce a plăsmuit pe om l-a făcut pe el după chipul Lui, în rândul al doilea, fericit este cel ce a fost făcut părtaș la Cel care poartă numele fericirii adevărate (prin ființă)[1027]". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Fericiri*, Cuvântul I, în *PSB*, vol. 29, pp. 335-336)

„Pentru că împărtășirea de *Fericiri* nu e nimic altceva decât împărtășirea de dumnezeire, spre care ne urcă pe noi Domnul prin cele spuse". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Fericiri*, Cuvântul V, în *PSB*, vol. 29, pp. 368-369)

„(...) adevărata fericire o cunoaște numai omul care nădăjduiește spre mai bine, de aceea (psalmistul) și adaugă la sfârșitul acestui psalm: *Doamne al puterilor, fericit este omul care nădăjduiește întru Tine* (*Psalmii* 83, 13)". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre facerea omului*, cap. XXII, în *PSB*, vol. 30, p. 63)

„(...) începutul fericirii este înstrăinarea de rău". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *La titlurile Psalmilor*, partea I, cap. IX, în *PSB*, vol. 30, p. 161)

„În cele de până acum fericirea era concepută ca o îndepărtare de răutate. De astă dată am înțeles că fericit este cel ce caută binele". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *La titlurile Psalmilor*, partea a II-a, cap. XII, în *PSB*, vol. 30, p. 172)

„Toată fericirea noastră este să ne facem după asemănarea lui Dumnezeu". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Sfânta Treime*, cuv. III, în *PSB*, vol. 40, p. 107)

„Fericit acela care Te iubește pe Tine, care iubește pe prietenul său, în Tine și pe vrăjmaș din pricina Ta". (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a IV-a, IX, (14), în *PSB*, vol. 64, p. 108)

„Căutați ceea ce căutați, dar nu este acolo. Căutați viața fericită într-un ținut al morții. Nu este acolo. Căci cum poate fi viață fericită acolo unde nu este viață?" (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a IV-a, XII, (18), în *PSB*, vol. 64, p. 110)

---

1027. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În fond, fericirea constă în a fi, prin calitatea de chip al lui Dumnezeu, o ființă niciodată terminată, ca una ce participă la infinitatea lui Dumnezeu. A găsi mereu ceva nou în tine, ca ființă în comunicare cu Dumnezeu, întreține o bucurie care e una cu fericirea. Dar numai în calitate de persoană care își dă seama conștient de această interminabilă noutate a sa, de această interminabilă cunoaștere și mereu nouă formă de comunicare cu alții, este omul fericit. Fericirea este un apanaj al persoanei. Animalul terminat ca formă de manifestare de la începutul existenței, deci strict finit, și inconștient, nu poate fi numit fericit. Fericirea implică interminabilul vieții spirituale proprii și conștiința de ea. Dumnezeu e fericit prin ființă, omul, prin participare, pentru că Dumnezeu e infinit prin ființă, iar omul, prin participare". (nota 11, p. 336)

„Căci este o bucurie care nu se acordă nelegiuiților, ci acelora care Te cinstesc pentru dragostea Ta și a căror bucurie ești Tu Însuți. Și însăși viața fericită constă în faptul de a se bucura la Tine și din cauza Ta. Aceasta însăși este și nu există alta. Aceia, încă, care cred că există o alta, urmează o altă bucurie, care nu este adevărată. Dar voința lor nu se îndepărtează de o oarecare imagine a bucuriei". (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones - Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXII-XXIII, în *PSB*, vol. 64, p. 222)

„De câte amărăciuni nu e stropită dulceața fericirii umane! Chiar dacă ar părea plăcută pentru cel ce se bucură de ea, n-ar putea totuși s-o oprească de a pleca atunci când vrea ea. Se vede limpede deci cât de slabă e fericirea lucrurilor pieritoare, care nici nu desfătează în întregime pe cei lipsiți de cumpăt.

De ce, așadar, o muritori, căutați în afară o fericire care se găsește în voi? Rătăcirea și neștiința vă întunecă. Îți voi arăta pe scurt punctul de căpetenie al celei mai înalte fericiri. Ai ceva mai prețios decât pe tine însuți? Nimic, vei spune; așadar, dacă tu vei fi stăpân pe tine, vei poseda ceva ce nici tu n-ai vrea să pierzi vreodată, nici soarta n-ar putea să-ți răpească. Și, ca să-ți dai seama că nu poate exista fericire în aceste lucruri întâmplătoare, ascultă: Dacă fericirea este supremul bine al unei ființe ce trăiește conform rațiunii și dacă supremul bine nu e ceva care să poată fi răpit, fiindcă este între cele dintâi care nu pot fi răpite, este clar că instabilitatea soartei n-ar putea duce la dobândirea fericirii. Apoi, cel ce este furat de această fericire nestatornică sau știe, sau nu știe că ea este schimbătoare. Dacă nu știe, ce fel de fericire poate exista într-o ignoranță oarbă? Iar dacă știe, mereu se teme să nu piardă ceea ce știe că poate fi pierdut; de aici o continuă îngrijorare care nu-i îngăduie să fie fericit". (BOETHIUS, *Mângâierile filosofiei*, Cartea II, II, Proza IV, în *PSB*, vol. 72, p. 87)

„Concepția comună a sufletelor omenești admite că Dumnezeu, începutul tuturor lucrurilor, este bun; într-adevăr, de îndată ce nu se poate cugeta nimic mai bun decât Dumnezeu, cine s-ar îndoi că nu e bun Cel decât care nu există nimic mai bun? Astfel, rațiunea demonstrează că Dumnezeu este bun, convingându-ne prin aceasta că și binele suprem e tot în El. Dacă n-ar fi așa, n-ar putea fi principiul tuturor lucrurilor; ar exista într-adevăr ceva mai presus de El, care să posede binele perfect și care să pară anterior și mai vechi decât El; căci toate cele desăvârșite s-a văzut limpede că există înaintea celor mai puțin desăvârșite. De aceea, ca să nu ducem argumentarea la infinit, trebuie să mărturisim că Dumnezeul suprem are în Sine singur și binele suprem și perfect; dar am stabilit că binele perfect este fericirea adevărată; așadar, adevărata fericire se găsește cu siguranță în Dumnezeul suprem". (BOETHIUS, *Mângâierile filosofiei*, Cartea III, II, Proza X, în *PSB*, vol. 72, p. 117)

„Oricum ar sta lucrurile, cei cu adevărat religioși trebuie să fie numiți fericiți, fiindcă, în împrejurări oricât de aspre și de vitrege, nimeni nu e mai fericit decât cel ce este ceea ce vrea să fie. Oricât ar exista unii care, săvârșind fapte urâte și rușinoase, sunt, după părerea lor, fericiți, fiindcă dobândesc ce vor, în realitate totuși nu sunt fericiți, fiindcă ar fi trebuit să nu voiască ceea ce vor. Cei religioși însă prin aceea sunt mai fericiți decât toți, fiindcă au ceea ce vor și nu pot avea lucruri mai bune decât cele pe care le vor". (SALVIANUS, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea I, II, 9, în *PSB*, vol. 72, pp. 190-191)

„Atât de mare este puterea virtuţii, încât nu poate fi niciodată nefericit un bărbat bun". (SALVIANUS, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea I, II, 12, în *PSB*, vol. 72, p. 192)

„Nimeni nu poate fi în acelaşi timp ticălos şi fericit, căci unde nu există cinste adevărată, nu există nici fericire adevărată". (SALVIANUS, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a VII-a, I, 5, în *PSB*, vol. 72, p. 298)

## În ce constă fericirea?

„*Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioşilor* (*Psalmii* 1, 1).

Propriu vorbind şi în primul loc, vrednic de fericire este binele adevărat. Iar acesta este Dumnezeu. De aceea şi Pavel, voind să amintească de Hristos, zice: *Potrivit arătării fericitului Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos* (*Tit* 2, 13). Fericit cu adevărat este Cel care prin Sine este bun, spre Care privesc toate, pe Care Îl doresc toate, adică Firea cea neschimbată, Vrednicia de Stăpân, Viaţa cea netulburată, Vieţuirea cea lipsită de durere, în care nu este schimbare, pe Care nu o atinge transformarea, Izvorul cel curgător, Harul cel îmbelşugat, Comoara cea neîmpuţinată. Oamenii, însă, sunt neînvăţaţi şi iubitori de cele lumeşti; nu cunosc natura binelui însuşi, adeseori fericesc pe cele care nu merită; fericesc bogăţia, sănătatea, strălucirea vieţii; dar nimic din acestea nu-i bun prin natura sa, nu numai pentru că acestea înclină uşor spre cele potrivnice, ci şi pentru că nici nu pot să-i facă buni pe cei care le au. Cine-i drept pentru că are bani? Cine-i cast pentru că e sănătos? Dimpotrivă, adeseori trec în slujba păcatului cei care se folosesc rău de ele". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, III, în *PSB*, vol. 17, pp. 185-186)

„Eu aş vedea formele fericirii stând după învăţătura Sfintei Scripturi, nu în cele în care îşi găseşte corpul acesta urât şi pământesc dezmierdările sale, ci în cele prin care se poate împărtăşi sufletul cel mai presus de trup de viaţa veşnică, iar acestea socotesc că sunt străduinţele pentru virtute şi strălucirea în credinţă şi fapte". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a şasea, în *PSB*, vol. 38, pp. 207-208)

„Fericirea nu constă în a te folosi de bogăţii, ci în a-l vedea pe El ca să le dispreţuieşti pe ele, şi să respingi cele potrivnice adevărului, să le socoteşti deşarte şi zadarnice, să iubeşti acea frumuseţe a adevărului curat, care arată cât de mincinoase sunt culorile acestui veac". (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Scrisori*, scrisoarea a XXIX-a, 19, în *PSB*, vol. 53, p. 153)

## Fericirea celui virtuos şi iubitor de Dumnezeu

„Fiindcă tot omul cu adevărat virtuos şi de Dumnezeu iubitor îşi ajunge sieşi spre toată fericirea, neavând nevoie de nimic din cele ce-l înconjoară din afară spre a şi-o procura pe aceasta. Căci el şi-a făcut prin viaţă din chipurile însuşirilor dumnezeieşti trăsături proprii, are cu desăvârşire plinătatea tuturor bunătăţilor prin care se sădeşte în oameni asemănarea întocmai cu Dumnezeu, cu care nu se poate compara nimic din cele ce sunt după Dumnezeu". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 1, în *PSB*, vol. 81, p. 11)

## „Fericiți sunt cei...”

„Fericit este (...) cel care participă la bunurile care nu se pierd”. (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, III, în *PSB*, vol. 17, p. 186)

„(...) să fericim pe aceia care își fac din Dumnezeu slava lor”. (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul LXI, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 335)

„Fericiți cei ce-și petrec viața de aici în nădejdea veacului ce va să fie, schimbând pe cele prezente cu cele veșnice, chiar dacă cei uniți cu Dumnezeu ar trăi în foc ca cei trei tineri în Babilon (*Daniel* 3, 21), chiar dacă ar fi închiși cu leii (*Daniel* 7, 17-24), chiar dacă ar fi înghițiți de chiți (*Iona* 2, 1); aceștia trebuie să fie fericiți de noi, că ei trăiesc cu bucurie; nu se întristează din pricina greutăților de față, ci se bucură întru nădejdea celor ce ne sunt păstrate pentru mai târziu”. (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a IV-a despre mulțumire, III, în *PSB*, vol. 17, p. 379)

„Care om poate fi mai fericit decât acela care trăiește în așa fel că oamenii se minunează de el și spun: Slavă ție, Dumnezeule!” (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia VII, VII, în *PSB*, vol. 21, p. 96)

„Fericiți sunt, cu adevărat, cei ce caută viața și plăcerea cea mai presus de fire; cei care, prin purtarea lor virtuoasă, au cunoscut tainele cele cerești și au cetate în ceruri”. (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre iubire”, 17, în *PSB*, vol. 34, p. 330)

„Pe cine dintre cei ce se odihnesc nu-l părăsește curajul propriu? În ce singurătate nu-i înghesuit cel pe care viața fericită îl asaltează, căruia faima îi dă târcoale, pe care îl luminează aureola măririi? Căci nu-i mai puțin fericit cel ce este continuu ocupat cu lucrul, decât cel ce stă fără treabă, și nici nu-i mai puțin vestit cel ce picotește de somn, decât cel ce stă treaz, după cum nu-i mai puțin teafăr și sănătos când dormitează, decât când veghează. Dar când poate fi văzut fără lucru cel a cărui minte e ocupată tot timpul? Și când e singur cel care e în toată vremea cu ceea ce a zis prorocul: *Umplea-ne-vom de bunătățile casei tale* (*Psalmii* 64, 5)? Și apoi, când poate fi abătut cel a cărui petrecere e în ceruri (cf. *Filipeni* 3, 20)? Când nu-i strălucitor cel care-și rânduiește viața potrivit strălucirii acelui singur Bine, cel care, chiar dacă până la urmă se descătușează de mădularele trupului său, totuși cu sufletul se înalță? Căci întocmai ca și cel care s-a obișnuit să cânte la chitară, dacă i-ar vedea corzile destinse și pe ea hodorogită, încât folosirea ei ar fi împiedicată, ar părăsi-o și nu i-ar mai cânta melodia, ci s-ar mulțumi să cânte doar cu vocea, tot așa și cel care ar ajunge să arunce deoparte chitara trândavă a trupului său, acela se va mângâia în inima sa, intonând cântări în legătură cu conștiința cea bună, ușurându-și sufletul prin citirea câtorva cuvinte dumnezeiești din scrierile prorocilor, păstrându-și sufletul senin și vesel și gândindu-se că nimic rău nu i s-ar putea întâmpla întrucât harul prezenței dumnezeiești suflă peste el în toată vremea și că stropii celei mai adânci liniști sufletești se abat și peste el”. (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre Iacob și despre viața cea fericită*, Cartea întâi, 39, în *PSB*, vol. 52, pp. 265-266)

„Cât de fericit poate fi omul la care vrăjmaşul nu poate afla nimic despre care să poată spune că-i al său, pe care diavolul să-l poată lovi pentru pricina că l-ar socoti că-i al său!" (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Iacob și despre viața cea fericită*, Cartea a doua, 24, în *PSB*, vol. 52, p. 277)

„Căci numai virtuțile fac pe om fericit, fie că sunt singure, fie împreună cu alte bunuri. Celelalte bunuri împreună cu virtuțile îl fac pe om fericit în mod abundent, cum a spus cineva dintre cei înțelepți în cele dumnezeiești, iar singure și de sine, în mod circumscris. Căci dintre lucruri, unele se cunosc în mod circumscris, cum e cel de doi coți, altele ca grămadă. Căci din grămadă chiar dacă scoți două măsuri restul rămâne tot grămadă. Și din fericirea abundentă de scoți bunurile trupurilor și ale celor din afară și lași numai virtuțile, fericirea rămâne și așa fără lipsă. Căci virtutea e îndestulătoare prin ea însăși spre fericirea celui ce o are. Deci tot cel rău este nefericit, chiar dacă ar avea la un loc toate bunurile amintite ale pământului, odată ce este lipsit de virtuți. Și tot cel bun e fericit, chiar de e lipsit de toate bunurile pământului, având strălucirea virtuții cu care se bucură Lazăr, având odihna cea din sânurile lui Avraam[1028]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 54, în *PSB*, vol. 80, pp. 168-169)

„Fiindcă tot omul cu adevărat virtuos și de Dumnezeu iubitor își ajunge sieși spre toată fericirea, neavând nevoie de nimic din cele ce-l înconjoară din afară spre a și-o procura pe aceasta. Căci el și-a făcut prin viață din chipurile însușirilor dumnezeiești trăsături proprii, are cu desăvârșire plinătatea tuturor bunătăților prin care se sădește în oameni asemănarea întocmai cu Dumnezeu, cu care nu se poate compara nimic din cele ce sunt după Dumnezeu". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 1, în *PSB*, vol. 81, p. 11)

## „Fericiți cei săraci cu duhul"

„Domnul nu-i fericeşte pentru aceea doar că sunt săraci, ci-i fericeşte pe cei care au voit să fie săraci pentru dreptate, pe cei care au disprețuit onorurile din lumea aceasta, ca să dobândească binele". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VI, 26.4, în *PSB*, vol. 5, p. 248)

„Cine sunt cei săraci cu duhul?

Domnul spune uneori: cuvintele pe care le-am grăit vouă sunt duh și viață (*Ioan* 6, 63) și alteori: Duhul cel Sfânt vă va învăța pe voi toate câte vă voi spune; căci nu va grăi de la Sine, ci câte va auzi de la Mine, pe acestea le va grăi (*Ioan* 14, 26); deci, săraci cu duhul sunt cei care nu pentru altă oarecare cauză au sărăcit, ci pentru învățătura Domnului, Care a zis: *du-te, vinde toate câte ai și dă-le săracilor* (*Matei* 19, 21). Iar dacă cineva, și sărăcia, pe care s-ar întâmpla să o primească, o va chivernisi după voia lui Dumnezeu, ca Lazăr, și acesta se va învrednici cu fericire (*Luca* 16, 20 ș.u.; *Luca* 6, 20)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 205, în *PSB*, vol. 18, p. 404)

---

1028. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai virtuțile fac pe om fericit, fie că acela mai are sau nu și alte bunuri. Toate celelalte bunuri sunt măsurate și, când sunt pierdute, e pierdut totul. Virtutea e nemăsurată și, chiar dacă omul care o are le pierde pe celelalte, tot fericit rămâne. Căci prin virtute omul participă la Dumnezeu cel infinit". (nota 218, p. 169)

„Mie mi se pare că Cuvântul a numit sărăcia duhului, smerita cugetare de bunăvoie. Iar ca pildă a acesteia Apostolul ne arată sărăcia lui Dumnezeu, zicând: *Care fiind bogat, a sărăcit pentru noi, ca noi să ne îmbogățim cu sărăcia Lui* (*2 Corinteni* 8, 9). Fiindcă toate celelalte câte se văd în jurul firii dumnezeiești întrec măsura firii omenești, dar smerenia Lui este înrudită și potrivită nouă celor ce umblăm pe jos și avem alcătuirea din pământ și curgem spre pământ". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Fericiri*, Cuvântul I, în *PSB*, vol. 29, p. 337)

„Caut un om sărac cu duhul și nu-l găsesc !
Un om care să fie bogat, având multe comori în casa lui, dar care se arată lipsit și sărac și să ceară de la toți". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre paza inimii", 12, în *PSB*, vol. 34, p. 288)

## „Fericiți făcătorii de pace"

„*Fericiți (...) făcătorii de pace*, adică cei care domesticesc și îmblânzesc legea, care se luptă împotriva gândului minții noastre, cei care îmblânzesc amenințările mâniei, momelile poftei și celelalte patimi, care duc război împotriva gândirii noastre. Aceștia, ducându-și viața însoțiți de știință, de fapte bune și de învățătura cea adevărată, se vor restabili în înfierea cea foarte mult dorită. Desăvârșiți făcători de pace sunt aceia care păstrează neclintită pacea în orice împrejurare din viață, cei care numesc sfântă și bună conducerea dumnezeiască a lumii, care-și găsesc reazemul lor în știința lucrurilor dumnezeiești și omenești, datorită căreia ajung de socotesc contrarietățile din lumea materială cea mai frumoasă armonie a creației. Făcătorii de pace aduc pace și celor care se războiesc cu vicleniile de luptă ale păcatului, învățându-i să se întoarcă la credință și la pace". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VI, 40.2-40.4, în *PSB*, vol. 5, p. 254)

## Fericirea „întâmplătoare"

„E clar că o fericire întâmplătoare se sfârșește cu moartea trupului". (BOETHIUS, *Mângâierile filosofiei*, Cartea II, II, Proza IV, în *PSB*, vol. 72, p. 73)

## „Masca fericirii"[1029]

„Vai de fericirile veacului, iară și iară vai, din cauza temerii de nenorociri și de nimicirea bucuriei. Vai de fericirile veacului, iară și iară de trei ori vai, din cauza dorinței de fericire și pentru că nenorocirea este dură și există teama să nu frângă răbdarea! Oare nu este o încercare viața omenească pe pământ fără nicio încetare?

Și toată speranța mea nu este decât în mila Ta cea prea mare". (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones - Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXVIII-XXIX, (39), (40), în *PSB*, vol. 64, p. 225)

---

1029. Mihai EMINESCU, *Glossă*.

## „Soarta" nefericită

„Eu cred că o soartă nefericită e mai de folos oamenilor decât o soartă fericită. Aceasta din urmă totdeauna, sub masca fericirii, când se arată blondă, minte; cea dintâi însă este totdeauna adevărată, când se arată nestatornică prin schimbarea sa. Una înşală, alta instruieşte; una, sub masca unor bunuri mincinoase, înlănţuie minţile celor ce se bucură de ea, cealaltă, prin cunoaşterea fericirii fragile, liberează. Astfel, pe una o vezi alergând vântoasă şi întotdeauna uitând de sine, pe alta o vezi sobră, reţinută şi prudentă în exercitarea adversităţii sale. În sfârşit, soarta fericită, prin mângâierile ei, abate şi pe cei slabi din calea adevăratului bine, cea nefericită adesea târăşte cu cârligul la adevăratele bunuri pe cei rătăciţi". (BOETHIUS, *Mângâierile filosofiei*, Cartea II, II, Proza VIII, în *PSB*, vol. 72, p. 98)

## Filosofia[1030]

## Ce este filosofia şi de ce a fost trimisă oamenilor?

„Într-adevăr, filosofia este lucrul cel mai mare şi mai vrednic de Dumnezeu. Ea singură poate să ne înalţe până la Dumnezeu şi să ne apropie de El, iar sfinţii, cu

---

1030. În general, Sfinţii Părinţi nu condamnă filosofia antică în ansamblul ei, ci doar ceea ce contrazice dogma şi morala creştină. Ei au fost, totuşi, moderaţi în a aprecia cultura şi filosofia antică, neelogiindu-le pe acestea în mod exagerat, pentru că pentru dânşii adevărata filosofie ce duce la viaţa veşnică este Evanghelia, căci ea conţine adevărul deplin, revelat în mod supranatural de Însuşi Hristos Domnul. Tradiţia rigoristă a scriitorilor bisericeşti Tertulian şi Taţian, care, în numele credinţei, excludeau cultura profană, avea reprezentanţi şi în secolul al IV-lea. Chiar Sfânta Macrina cea tânără, sora Sfântului Vasile cel Mare, împărtăşea această exagerare. Pe de altă parte, împăratul Iulian Apostatul decretase interdicţia creştinilor de a se folosi de cultura profană şi de a frecventa şcolile laice. Această atitudine rigoristă din partea unor creştini era inspirată numai de frica unei confuzii, pe care cunoaşterea culturii antice o putea produce în sufletele insuficient pregătite. Cu toate acestea, Sfântul Vasile, ajuns la Atena, şi-a dat seama că credinţa sa nu strică deloc cultura sa clasică de care a fost străbătută copilăria sa. La Atena, Vasile a petrecut probabil cel puţin cinci ani, până prin 356 sau 357, avându-i ca profesori pe doi dintre marii maeştri ai vremii: unul era creştin şi se numea Prohaeresius – scos de la catedră în anul 362, ca urmare a legislaţiei împăratului Iulian Apostatul privitoare la educaţie –, iar celălalt era păgân şi se numea Himerius. Marele capadocian era deopotrivă familiarizat în poezie, retorică şi filosofie. Obiectul zelului lor (al Sfinţilor Vasile şi Grigorie de Nazianz) era *filosofia*, devenind totul unul pentru altul. Ei aveau acelaşi acoperiş, aceeaşi masă, aceleaşi sentimente, construind cu *asemenea coloane de aur o casă cu ziduri bune*, după cuvântul lui Pindar, urmărind ştiinţa cu aceleaşi speranţe, fără să se invidieze unul pe altul şi atribuind fiecare gloria sa, celuilalt. Erau un singur suflet în două trupuri, „unul în altul şi unul lângă celălalt". Ei s-au folosit cât mai mult de învăţăturile profesorilor şi ale oratorilor, împrumutând de la fiecare dintre ei ceea ce considerau că este important. Sorbeau spusele lor, însă nu fără discernământ. Ei nu au fost discipolii lui Platon, Aristotel sau Plotin, ci ei doar au împrumutat aparatul tehnic al filosofiei când acesta se potrivea cu obiectul căutării lor teologice. Se consacrau nu studiilor celor plăcute, ci celor mai utile, care le puteau imprima pecetea virtuţii. Despre Sfântul Grigorie s-a spus că „era el însuşi cea mai puternică rafinărie spirituală a timpului. Orice auzea trecea neîntârziat prin filtrele proprii. Grigorie era un spirit critic neîntrecut. Nu înmagazina pur şi simplu cunoştinţele. Studia, cerceta, aprecia şi judeca totul. De aceea, gândirea filosofică nu numai că nu i-a slăbit credinţa, ci, indirect, i-a întărit-o şi confirmat-o" (Stelianos PAPADOPOULOS, *Vulturul rănit. Viaţa Sfântului Grigorie Teologul*, trad. Pr. dr. Constantin Coman şi Diac. Cornel Coman, Ed. Bizantină, Bucureşti, 2002, p. 38). Din filosofia platonică şi neoplatonică ei au împrumutat termeni şi expresii pe care le-au încreştinat, punându-le în conformitate cu doctrina Bisericii. De aceea, Vladimir Lossky afirmă că „în secolul al IV-lea, Capadocia este o vatră de gândire teologică în care se urmăreşte conştient marea misiune a creştinării tehnicii filosofice a lumii greceşti" (*Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, p. 79). Şi muzica o socotea marele arhiepiscop al Cezareei ca un mijloc de educaţie. Recomandă însă, nu muzica răscolitoare de patimi, ci şi pe aceea care aduce sufletului un folos, ca cea cântată de David pentru liniştirea lui Saul. Pentru a ilustra influenţa pe care o are muzica asupra sufletului, se aminteşte tinerilor cazul lui Pitagora, care a întâlnit odată în drum un grup de tineri în

adevărat, sunt numai aceia cere-şi deprind mintea cu filosofia. Ce este, însă, filosofia şi pentru care motiv a fost ea trimisă oamenilor, este un lucru necunoscut de mulți. De altminteri, pe bună dreptate, fiindcă ştiința aceasta fiind una singură, dacă toți ar cunoaşte rostul ei, atunci nu ar mai fi unii platonicieni, alții stoici, alții peripateticieni, alții teoreticieni şi alții pitagorei. Cum s-a făcut că filosofia a devenit o ființă cu mai multe capete, vă voi spune îndată.

S-a întâmplat că, după cei dintâi care au venit în contact cu filosofia, cei care le-au urmat n-au mai cercetat nimic cu privire la adevăr, ci, fiind cuprinşi de admirație față de resemnarea, de înfrânarea şi de cuvintele încurcate ale acestora, au socotit adevăruri numai lucrurile acelea pe care fiecare le-a învățat de la dascălul lui şi, la rândul lor, au transmis mai departe, celor de după ei, aceste învățături, aşa cum le-a primit, şi altele proprii asemănătoare cu cele dintâi, numindu-le pe toate, la un loc, cu numele părintelui de la început al lor". (Sf. Iustin Martirul şi Filosoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea întâi, II, în *PSB*, vol. 2, pp. 119-120)

„Filosofia este o imagine vădită a adevărului, un dar dumnezeiesc dat elenilor". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, cap. II, 20.1-20.3, în *PSB*, vol. 5, p. 21)

„Prin filosofie nu înțeleg filosofia stoică, nici filosofia platonică, nici filosofia epicuriană sau aristotelică, ci tot ce s-a spus bun de fiecare dintre aceste filosofii, când au învățat dreptatea şi ştiința unită cu evlavia. Acest ansamblu de doctrine alese îl numesc eu filosofie; dar toate ideile false ale filosofilor, ieşite din gânduri omeneşti, pe

---

stare de ebrietate. Filosoful a chemat la sine pe flautistul care conducea orgia şi i-a poruncit să schimbe felul muzicii şi să cânte în stilul dorit. Urmarea a fost că tinerii s-a dezmeticit, au rupt cununile de pe cap şi au fugit ruşinaţi. Atâta diferenţă există între a se lăsa cineva influenţat de o melodie de zidire sau de una perversă. Cea mai bună muzică este aceea pe fondul căreia te poţi ruga.Sfântul Vasile dorea ca tinerii creştini să devină oameni desăvârşiţi prin virtute şi prin cunoaşterea adevărului. Educaţia trebuie să-i formeze în aşa fel încât să-şi împlinească rostul vieţii. De aceea, lucrul cel mai important este ca tinerii să ştie că viaţa are un scop. Literaturii clasice greceşti, Sfântul Părinte îi atribuie un rol mult sub cel deţinut de Sfânta Scriptură, dar nu interzice utilizarea sa în scopuri educaţionale. Studiul scriitorilor antici poate fi valoros, dacă se realizează o selecţie judicioasă din operele poeţilor, istoricilor şi retoricilor, excluzându-se tot ceea ce ar putea fi periculos pentru sufletele elevilor. Într-o astfel de literatură, precum albina în flori, tinerii trebuie să caute mierea şi să evite otrava. Pentru a ajuta pe tinerii creştini la acest discernământ, Sfântul Vasile a scris celebrul său *Cuvânt către tineri asupra felului de a citi cu folos cărţile păgânilor,* care este socotit, cu drept cuvânt, „un adevărat testament al experienţei sale pedagogice". Astfel, tânărul creştin al Cezareii ar putea găsi numeroase exemple de virtute la Homer, Hesiod, Teognis, Solon, Euripide şi la alţi filosofi, şi mai presus de toţi, la Platon, pe care îl citează în câteva ocazii. Vasile este pe deplin conştient de avantajul conferit de o erudiţie care să combine adevărul creştin şi cultura moştenită. Înţelepciunea unui tânăr în aceea se vede, după cum ştie să caute ce este folositor. Căci ar fi ruşinos ca cineva să aleagă pentru hrana trupului numai ce este folositor iar din ştiinţă, care este hrana sufletului, să nu ţină seama, ci să înghită tot ce-i vine la îndemână. Cel ce învaţă sau citeşte, să nu se mărginească la a fi încântat de sfaturile sau exemplele frumoase, ci să transpună ştiinţa în viaţă, adică să împlinească virtutea. Fără îndoială, Sfântul Vasile este un pravoslavnic al credinţei, însă credinţa sa nu a afectat într-un mod negativ cultura *clasică* care i-a fost insuflată încă din copilărie. Este el însuşi o pradigmă pentru cei tineri. Se comportă ca un adevărat *filosof* atunci când dezbate şi combate o erezie, când lămureşte consecinţele unei afirmaţii, când descrie un adevăr, însă această filosofie nu-l îndepărtează: el este întotdeuna şi pretudindeni *oratorul* care rămâne alături de oameni, care ştie să le vorbească şi să-i îndrume. Tot acest ansamblu de calităţi remarcabile şi întemeiate i-a îngăduit Sfântului Vasile să exercite într-un timp relativ scurt o influenţă considerabilă.În operele lor, Sfinţii Părinţi i-au îndemnat pe cei care citesc opere ale filosofilor antici să nu fie restrictivi, ci selectivi, să-şi însuşească doar ceea ce este de folos şi ziditor de suflet. Sfântul Grigorie de Nazianz recomandă de altfel tânărului Seleukos să studieze mai întâi ştiinţele profane şi după aceea Sfânta Scriptură (*PG* XXXVI, 1577). Biserica Ortodoxă şi-a arătat aprecierea faţă de unii înţelepţi antici prin zugrăvirea chipurilor lor pe pereţii exteriori ai unor biserici, cum este de exemplu, la biserica Sfântului Nicolae (Domnesc) din Iaşi. (n.n.)

acestea nu le pot numi nicicând dumnezeiești". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, cap. VII, 37.6, în *PSB*, vol. 5, p. 31)

„După cum nu se poate spune că sunt multe cauzele când mulți oameni trag o corabie în mare, ci din multele cauze este numai una – că nu fiecare dintre oamenii cei mulți este cauza tragerii corăbiei în mare, ci împreună cu toți ceilalți – tot așa și filosofia ajută la sesizarea adevărului, pentru că filosofia este o cercetare a adevărului, dar nu filosofia singură este cauza sesizării adevărului, ci împreună cu altele este cauză și ajutătoare, este cauză accesorie". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XX, 97.1, în *PSB*, vol. 5, p. 69)

„Filosofia este dorința de adevărata existență și de cunoștințele care tind spre această existență". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a II-a, cap. IX, 45.6, în *PSB*, vol. 5, p. 137)

„Filosofia a fost numită de Socrate pregătire în vederea morții[1031]. Într-adevăr, acela se ocupă cu adevărata filosofie, care în procesul gândirii sale nu se slujește de simțul vederii, nici de celelalte simțuri, ci judecă lucrurile numai cu mintea[1032]. Acest lucru îl vrea și Pitagora cu tăcerea vreme de cinci ani, pe care o poruncește discipolilor săi, pentru ca aceștia, eliberați de simțuri, să contemple Dumnezeirea numai cu mintea. Da, cei mai luminați dintre elini, care au filosofat unele ca acestea, au luat această învățătură de la Moisi". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. XI, 67.2-67.3, în *PSB*, vol. 5, p. 349)

„Că aceasta este definiția filosofiei: să fii cu pricepere curat la suflet". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LI, VI, în *PSB*, vol. 23, p. 597)

## Filosofia – exercițiu intelectual pentru primirea credinței

„Filosofia nu ne desparte de credință, că filosofia nu ne amăgește cu o artă înșelătoare, ci dimpotrivă, ca să spun așa, filosofia ne dă mai multă tărie și, într-un fel oarecare, este un fel de exercițiu intelectual pentru primirea credinței. Da, adevărul iese la iveală, când pui învățăturile unele lângă altele și le compari între ele; din această comparație rezultă gnoza. Filosofia nu s-a născut de la sine și pentru sine, ci pentru fructul pe care-l scoate din cunoaștere, din gnoză; iar prin pătrunderea lucrurilor pe care le gândim, dobândim încredere sigură că am înțeles adevărul". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, Cap. II, 20.1-20.3, în *PSB*, vol. 5, p. 21)

## Filosofia – instrucție preliminară pentru cunoașterea adevărului

„(...) Și Pavel nu pare a huli filosofia în epistolele sale, ci cere ca cel care a ajuns la înălțimea gnosticului să nu se mai întoarcă iarăși la filosofia elenă, pe care o numește, în chip figurat, *stihii ale lumii* (*Coloseni* 2, 8), spunând că are principii elementare și că este o instrucție preliminară pentru cunoașterea adevărului. De aceea, scriindu-le

1031. PLATON, *Phaidon*, 67 D; 80 E; 81 A.
1032. PLATON, *Phaidon*, 65 E; 66 A.

evreilor, care trecuseră iarăși la lege de la credință, le spune: *Iarăși aveți nevoie să vă învețe cineva stihiile începutului cuvintelor lui Dumnezeu și ați ajuns să aveți nevoie de lapte și nu de hrană tare* (*Evrei* 5, 12). La fel le scrie și colosenilor, care se întorseseră de la elini: *Vedeți să nu vă fure cineva cu filosofia și cu amăgirea deșartă, după predania oamenilor, după stihiile lumii acesteia și nu după Hristos* (*Coloseni* 2, 8), ademenindu-vă să vă întoarceți la filosofie, la învățătura cea elementară, chiar dacă cineva va susține că filosofia a fost descoperită de eleni prin înțelepciune omenească, totuși eu susțin că Scripturile spun că înțelepciunea este trimisă de Dumnezeu. Psalmistul socotește înțelepciunea un foarte mare dar și o cere lui Dumnezeu spunând: *Robul Tău sunt eu; înțelepțește-mă!* (*Psalmii* 118, 125)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, cap. VIII, 62.1-62.4, 63.1, în *PSB*, vol. 5, p. 424)

## Filosofia i-a condus pe elini la Hristos, așa cum Legea i-a condus pe evrei

„Înainte de venirea Domnului, filosofia a fost necesară elinilor spre a-i conduce la dreptate; acum, însă, este folositoare pentru a ne conduce pe noi la evlavie. Filosofia este o pregătire intelectuală pentru cei care, prin demonstrație, dobândesc credința. Că spune Scriptura: *Să nu se poticnească piciorul tău!* (*Proverbele lui Solomon* 3, 23). Pune pe seama proniei lui Dumnezeu pe toate cele bune; atât pe cele pe care le au elinii, cât și pe cele ale noastre. Dumnezeu este cauza tuturor bunătăților; a unora direct, cum este Vechiul și Noul Testament, a altora indirect, cum este filosofia. Dar poate că și filosofia a fost dată direct elinilor atunci, înainte de a-i chema pe elini, pentru că filosofia a condus pe elini la Hristos, așa cum legea i-a condus pe evrei. Deci filosofia pregătește mai dinainte, conducând pe cel ce este desăvârșit de Hristos. La fel spune și Solomon: *Îngrădește-te cu înțelepciunea și te va înălța* (*Proverbele lui Solomon* 4, 8) *și va pune pe capul tău cununa desfătării* (*Proverbele lui Solomon* 4, 9). Iar dacă întărești, ca și cu un zid, înțelepciunea prin filosofie și printr-o justă bogăție de idei, atunci o vei păstra nebiruită de sofiști. Calea adevărului este una, dar în ea se varsă din alte părți și alte curgeri de apă, ca într-un râu veșnic". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. V, 28.1-28.4, 29.1, în *PSB*, vol. 5, p. 25)

„Filosofia greacă, după unii, atinge adevărul într-un fel oarecare accidental, puțin și nu în totalitatea lui; alții spun că filosofia pornește de la diavol; în sfârșit alții socot că toată filosofia este inspirată de niște puteri inferioare[1033]. Dar chiar dacă filosofia greacă nu cuprinde întreaga măreție a adevărului și mai mult, chiar dacă este neputincioasă să pună în practică poruncile Domnului, totuși pregătește drumul celei mai împărătești învățături, înțelepțește într-un oarecare fel pe cel care crede în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, îi formează mai dinainte felul de gândire și-l face în stare să primească adevărul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XVI, 80.5-80.6, în *PSB*, vol. 5, p. 60)

„Cei mai de seamă filosofi elini nu cunosc pe Dumnezeu după știință, ci după presupunere, o spune Petru în *Predica*[1034] sa: *Cunoașteți, așadar, că este un singur*

1033. Stromata *VI*, 6, 4.

1034. Nota Pr. D. Fecioru: „Textele din § 39, 2-42, 2 sunt din scrierea apocrifă *Predica lui Petru*, Fragm. 2-5". (nota 245, p. 413)

*Dumnezeu, Care a făcut început tuturor, a Cărui stăpânire nu are sfârșit*; și: *Cel nevăzut, Cel ce vede toate, Cel necuprins, Care cuprinde toate, Care n-are trebuință de nimic, de Care toate au nevoie și există datorită Lui, Care este neînțeles, veșnic, nestricăcios, nefăcut, Care a făcut pe toate cu Cuvântul puterii Lui, adică al Fiului*; apoi adaugă: *Pe Acest Dumnezeu să-L cinstiți, nu după cum fac elinii* – prin aceste cuvinte Petru vrea să spună că și cei mai de seamă dintre elini cinstesc pe același Dumnezeu ca și noi, dar nu cu deplină cunoștință, pentru că n-au învățat învățătura predată prin Fiul. De aceea a spus: *să nu cinstiți*; n-a spus, însă: pe Dumnezeul, pe Care-L cinstesc elinii, ci: *nu după cum fac elinii*. Petru vrea să schimbe felul de cinstire a lui Dumnezeu; Petru nu predică alt Dumnezeu. Ce sens au cuvintele: *nu după cum fac elenii* o spune însuși Petru, care adaugă: *Că ei sunt duși de neștiință; nu cunosc pe Dumnezeu ca noi, după cunoașterea cea desăvârșită; și din cele ce le-a dat lor Dumnezeu spre folosință, au făcut chipuri de lemn, de piatră, de aramă, de fier, de aur și de argint, uitând că ele sunt materie, uitând și la ce trebuie folosite; pe cele care erau roabe lor, pe acelea le-au înălțat și le cinstesc ca dumnezei; pe cele pe care Dumnezeu le-a dat lor spre mâncare, păsările din văzduh, peștii mării, animalele, care se târăsc pe pământ, împreună cu dobitoacele cele cu patru picioare ale câmpului, nevăstuici, șoareci, pisici, câini, maimuțe, deci pe cele care li s-a dat lor spre mâncare, pe acelea le aduc jertfă; aduc cele moarte celor morți, ca și cum ar fi dumnezei; sunt nerecunoscători față de Dumnezeu; și, prin toate acelea pe care le fac, tăgăduiesc existența lui Dumnezeu*. Și că atât noi cât și elenii cunoaștem același Dumnezeu, dar nu în același chip, Petru o va spune când adaugă: *Nu-L cinstiți pe Dumnezeu nici ca iudeii; că și aceia își închipuie că sunt singurii care cunosc pe Dumnezeu, dar nu-L cunosc, că se închină la îngeri, la arhangheli, la luna de pe cer și la lunile din calendar. Dacă nu se arată luna, nu țin așa zisa sâmbătă dintâi, nu țin luna nouă, nici azimile, nici sărbătoarea, nici ziua cea mare*. Apoi Petru adaugă coroana celor discutate: *Deci și voi, învățând cu sfințenie și cu dreptate cele pe care vi le-am predat, păstrați-le, cinstind într-un chip nou pe Dumnezeu, prin Hristos. Că am găsit în Scripturi, așa cum spune Domnul: «Iată voi face cu voi testament nou, nu ca testamentul pe care l-am făcut cu părinții voștri în muntele Horeb»* (*Ieremia* 31, 31; *Deuteronomul* 29, 1). A făcut cu noi testament nou. Cele ale elinilor și cele ale iudeilor sunt vechi; *noi creștinii, însă, cinstim pe Dumnezeu într-un chip nou, suntem al treilea neam*. Socot că Petru a arătat lămurit pe unul și singurul Dumnezeu, cunoscu de elini în chip păgân, de iudei în chip iudaic, iar de noi în chip nou și duhovnicesc. Pe lângă acestea, Petru a arătat că Același Dumnezeu este dătătorul celor două Testamente; pentru eleni este dătătorul filosofiei elene, prin care Cel Atotputernic este slăvit de elini. Lucrul acesta se vede și din cele ce voi spune. Cei ce s-au apropiat de credință, atât cei din filosofia elenă cât și cei din învățătura legii, alcătuiesc un singur neam, neamul poporului celui mântuit; cele trei popoare nu sunt despărțite prin timp, încât să-și poată închipui cineva că sunt trei firi de oameni; au fost instruiți, însă, de testamente diferite, dar toate ale unui singur Domn, care acum cred în cuvântul singurului Domn. Pentru că după cum Dumnezeu a voit să mântuie pe iudei, dându-le profeți, tot așa și pe eleni; din mulțimea de oameni Dumnezeu a deosebit pe cei mai aleși și i-a făcut profeți pentru limba lor, așa că ei au fost în stare să primească binefacerea lui Dumnezeu. Și lucrul acesta îl va arăta nu numai *Predica lui Petru*, ci și apostolul Pavel, care zice: *Luați și cărțile elinești, faceți cunoștință și cu Sibila! Ea vă va arăta pe unicul Dumnezeu și vă va spune cele viitoare. Luați-l pe*

*Histaspe*[1035] *și citiți-l și veți găsi că este scris acolo cu mult mai lămurit și mai pe înțeles despre Fiul lui Dumnezeu; este scris cum mulți împărați vor porni cu război împotriva Lui, urându-L pe El, pe cei care poară numele Lui și pe credincioșii Lui; urând răbdarea Lui și venirea Lui*". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. V, 39.1-39.5, 40.1-40.2, 41.1-41.6, 42.1-42.3, 43.1, în *PSB*, vol. 5, pp. 413-415)

„Dar așa, după cum a venit, la timp potrivit, predica Evangheliei, tot așa, la timp potrivit, s-a dat barbarilor legea și profeții, iar elinilor filosofia, ca să-i obișnuiască cu predica Evangheliei. Spune Domnul, Cel ce a izbăvit pe Israil: *În timp plăcut te-am ascultat și în ziua mântuirii te-am ajutat; te-am dat spre testament neamurilor, ca să locuiești pământul și să moștenești moștenirea pustiei și să zici celor din legături: «Ieșiți!» și celor din întuneric: «Luminați-vă!»* (*Isaia* 49, 7-9). Dacă *cei din legături* sunt iudeii, cărora și Domnul le-a spus: *Ieșiți din legături, cei care voiți*, care erau legați din propria lor voie și cărora Domnul le-a spus că și-au pus asupra lor, prin porunci omenești, *sarcini grele de purtat* (*Luca* 11, 46; *Matei* 23, 4), atunci este lămurit că *cei din întuneric* sunt cei care aveau mintea lor îngropată în idololatrie. Celor care erau drepți după lege le lipsea credința (*Luca* 18, 22); de aceea, pe aceștia i-a vindecat Domnul, zicându-le: *Credința ta te-a mântuit* (*Matei* 9, 22); dar celor drepți, după filosofie, nu le lipsea numai credința în Domnul, ci și nedespărțirea lor de idololatrie. Dar când li s-a descoperit adevărul, atunci și ei s-au căit de faptele lor trecute". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. VI, 44.1-44.5, în *PSB*, vol. 5, pp. 415-416)

„Așa precum am arătat mai înainte, noi nu numim filosofie doctrina pe care o profesează fiecare școală filosofică, ci filosofia care este într-adevăr filosofie; nu numim filosofie înțelepciunea aceea tehnică, care cuprinde experiența lucrurilor ce privesc viața, ci înțelepciunea aceea care este o cunoaștere sigură a lucrurilor dumnezeiești și omenești, o înțelegere temeinică și fără greș, care cuprinde în ea cele prezente, cele trecute și cele viitoare, pe care ne-a predat-o Domnul prin venirea Sa și prin profeți. Cunoașterea aceasta nu este zdruncinată de argumentele rațiunii, pentru că este predată de însăși voința aceea care este negreșit adevărată, ca una ce a fost făcută cunoscută de Fiul. Există o înțelepciune veșnică și există și o înțelepciune folositoare în timp; una este totdeauna una și aceeași, cealaltă are multe și felurite aspecte; una nu are impulsuri pasionale, cealaltă este însoțită de dorința pătimașă; una este desăvârșită, cealaltă imperfectă.

Filosofia dorește această înțelepciune pentru că dorește binele sufletului, justețea rațiunii și curățenia vieții. Filosofia este orientată cu dragoste și prietenie spre înțelepciune și face totul pentru dobândirea ei. La noi se numesc filosofi cei care iubesc înțelepciunea Creatorului universului și a Dascălului, adică cei care iubesc cunoașterea Fiului lui Dumnezeu; la elini, se numesc filosofi cei care se ocupă cu doctrinele despre virtute. Filosofia constă din acordul învățăturilor fără greșeli ale fiecărei școli – vorbesc de școlile filosofice – cu o viață nepătată. Învățăturile școlilor filosofice, însă, au fost furate din harul dăruit de Dumnezeu barbarilor și au fost înfrumusețate cu

1035. Nota Pr. D. Fecioru: „Sub numele unui înțelept persan, cu numele de Histaspe, a circulat în primele secole creștine o lucrare profetico-apocaliptică, în care erau proorociri despre Hristos și împărăția Sa. Despre persoana sa nu se cunosc multe. S-a spus că ar fi un străvechi rege med, care a trăit înainte de războiul troian; alții l-au identificat cu Histaspe, tatăl împăratului Darius I". (nota 247, p. 415)

frumusețile de limbaj ale grecilor; pe unele din aceste învățături le-au furat așa cum sunt ele în filosofia barbară, pe altele, le-au înțeles greșit; cât privește celelalte învățături, pe unele le-au grăit mișcați de Duhul lui Dumnezeu, dar nu le-au prelucrat desăvârșit; pe altele le-au grăit întemeiați pe conjecturi și cercetări omenești și au greșit. Filosofii elini își închipuie că au sesizat în chip desăvârșit adevărul; dar, după cum le-am arătat, ei nu l-au sesizat decât în parte. Filosofii elini nu știu nimic mai mult despre lumea aceasta. După cum procedează geometria cu măsurătorile, cu mărimile și cu figurile pe care le înscrie pe o suprafață plană, și după cum pictura cuprinde tot spațiul vizual al obiectelor din tablou, dar prin aceasta înșală vederea, deoarece cu arta ei, imită obiectele exterioare aranjând culorile potrivit liniilor de perspectivă – de aici părțile luminoase ale tablourilor, umbrele și adâncimile lor, de aici par în tablou unele imagini că stau în față, altele în interior, iar altele stau în alt chip pe suprafața plană a tabloului – tot așa și filosofii imită, ca și pictura, adevărul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, cap. VII, 54.1-54.3, 55.1-55.4, 56.1, în *PSB*, vol. 5, pp. 420-421)

„În general vorbind, n-am păcătui dacă am spune că toate cele necesare și de folos în viață ne-au venit de la Dumnezeu; că filosofia a fost dată mai cu seamă elinilor, ca un testament propriu lor, spre a fi o treaptă spre filosofia creștină, deși elinii, care au filosofat, n-au vrut să audă adevărul, punând puțin preț pe limba barbarilor sau spăimântându-se de primejdia de moarte care, potrivit legilor de stat, atârna deasupra capetelor celor credincioși. Ca și în filosofia barbară, tot așa și în filosofia elină a fost semănată neghină de semănătorul neghinelor (*Matei* 13, 25-26, 39). De aceea la noi, odată cu grâul cel plin de rod, au crescut și ereziile, iar la eleni, cei care au profesat ateismul lui Epicur, plăcerea și toate acele învățături, care sunt împotriva dreptei rațiuni, au semănat aceste idei în filosofia elină; toate sunt roade false ale filosofiei dăruite de Dumnezeu elinilor. Apostolul numește această filosofie elină, care e iubitoare de plăceri și iubitoare de sine, *înțelepciune a veacului acestuia* (*1 Corinteni* 2, 6), deoarece învață numai despre cele din lumea aceasta și, ca urmare, cele ce au legătură cu ea, potrivit sprijinului dat de stăpânitorii lumii acesteia (*1 Corinteni* 2, 6); de aceea, filosofia aceasta este elementară și parțială, pe când știința cu adevărat desăvârșită se ocupă cu cele spirituale, care sunt dincolo de lume și încă și cu cele ce sunt mai duhovnicești decât acestea, *pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit, nici la inima oamenilor nu s-au suit* (*1 Corinteni* 2, 9), înainte ca Învățătorul nostru să ne facă nouă cunoscută învățătura despre aceste lucruri, descoperind sfintele sfintelor și încă, e cale progresivă, pe cele mai sfinte decât acestea, celor care moștenesc, autentic și nu fals, înfierea dată de Domnul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, cap. VIII, 67.1-67.2, 68.1, în *PSB*, vol. 5, pp. 426-427)

„Nu este nepotrivit să spunem că și filosofia a fost dată de pronia dumnezeiască, ca să ne pregătească mai dinainte pentru desăvârșirea care avea să ne vină prin Hristos. Dacă filosofiei nu-i este cumva rușine să ia lecții de la gnoza barbară, ca să înainteze spre adevăr! Dacă și perii capului sunt numărați (*Matei* 10, 30; *Luca* 12, 7) și sunt numărate și cele mai neînsemnate mișcări ale sufletului, cum să nu fie și filosofia în planul lui Dumnezeu?" (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, cap. XVII, 153.1-153.2, în *PSB*, vol. 5, p. 468)

## Înrudirea cu filosofia

„Pentru că suntem ființe raționale, iar filosofia este înrudită cu rațiunea, urmează că avem oarecare înrudire cu filosofia". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VI-a, cap. XII, 96.2, în *PSB*, vol. 5, p. 440)

## Scopul filosofiei

„Nădăjduiam să văd pe Dumnezeu față către față: căci acesta este scopul filosofiei lui Platon". (Sf. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea întâi, II, în *PSB*, vol. 2, pp. 119-121)

„Fără de filosofie și fără de rațiunea cea dreaptă, nimeni nu poate dobândi înțelepciunea. Pentru aceasta, tot omul trebuie să se îndeletnicească cu filosofie[1036] și să socoată lucrul acesta ca fiind cel mai de seamă și mai vrednic din toate, și că celelalte nu sunt decât de o a doua și a treia mână, devenind lucruri moderate și vrednice de acceptat numai în legătură cu filosofia și că fără de ea, sau fără ca filosofia să urmeze în chip natural celor care se ocupă cu aceste lucruri, ele devin împovărătoare și niște lucruri de rând". (Sf. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea întâi, III, în *PSB*, vol. 2, p. 122)

„O spunem aici deschis: Filosofia are sarcina de a cerceta adevărul și natura existențelor –, iar adevărul este acela despre care Domnul a spus: *Eu sunt adevărul* (*Ioan* 14, 6); și iarăși: științele pregătitoare, care duc la odihna în Hristos, exercită mintea, deșteaptă priceperea, dând naștere unei vioiciuni a spiritului pentru căutarea adevăratei filosofii. Cei inițiați[1037] descopăr adevărata filosofie; dar, mai bine spus, primesc filosofia cea adevărată de la Însuși Adevărul și o posedă". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, cap. V, 32.4 în *PSB*, vol. 5, p. 28)

„Platon a spus că scopul filosofiei este asemănarea cu Dumnezeu[1038]". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a V-a, cap. XIV, 95.1, în *PSB*, vol. 5, p. 364)

## Adevărul și începutul filosofiei

„Filosoful iubește adevărul și-i este drag adevărul; și datorită dragostei sale, din slugă credincioasă este socotit prieten (*Ioan* 15, 15). Admirația lucrurilor, după cum spune Platon în dialogul *Theetetos*, este început al filosofiei[1039]". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. IX, 45.3-45.4, în *PSB*, vol. 5, p. 137)

„(...) *Că unul singur este cu adevărat Dumnezeu, Care a făcut început tuturor lucrurilor»*[1040]*, scrie Petru, făcând cunoscut pe Fiul Unul-Născut, pentru că Petru a înțeles*

---

1036. E vorba aici de filosofia cea bună și mântuitoare. (n.n.)
1037. Nota Pr. D. Fecioru: „Cei botezați". (nota 124, p. 28)
1038. PLATON, *Theetetos*, 176 AB.
1039. PLATON, *Theetetos*, 155 D.
1040. *Predica lui Petru*, Fragm. 2.

*exact cuvintele acestea: «Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pământul»* (*Facerea* 1, 1). Acesta este numit de toți profeții Înțelepciune, acesta este Dascălul tuturor ființelor create, sfetnicul lui Dumnezeu, Care pe toate le cunoaște mai dinainte. El, dintru început, de la cea dintâi întemeiere a lumii, a instruit și desăvârșește *în multe feluri și în multe chipuri* (*Evrei* 1, 1). De aceea, pe bună dreptate, a spus Domnul: *Să nu numiți pe nimeni pe pământ dascăl* (*Matei* 23, 8). Vezi, deci, de unde își are început filosofia cea adevărată? Dacă legea este chip și umbră a adevărului, totuși legea este cel puțin umbră a adevărului (*Evrei* 10, 1), pe când iubirea de sine a elenilor proclamă că a avut dascăli pe unii oameni.

După cum însușirea de Tată se urcă la Dumnezeu-Creatorul, tot așa se urcă și la Domnul învățătura celor bune, care îndreptățește, conduce și ajută". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VI-a, cap. VII, 58.1-58.3, 59.1, în *PSB*, vol. 5, p. 422)

## Filosofia a înflorit din vechime la barbari și a strălucit printre neamuri

„Așadar filosofia, acest bun foarte folositor, a înflorit din vechime la barbari și a strălucit printre neamuri; mai târziu a ajuns și la eleni. În fruntea filosofiei au stat profeții la egipteni, haldeii la asirieni, druizii la gali, samaneii la bactrieni, filosofii la celți, magii la perși – care prin magie au prezis nașterea Mântuitorului, au fost conduși de o stea și au sosit în pământul Iudeu – gimnosofiștii la indieni și alți filosofi barbari". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XV, 71.3-71.4, în *PSB*, vol. 5, p. 52)

„Și Filon pitagorianul arată, cu multe dovezi, că filosofia scrisă a iudeilor este anterioară filosofiei elenilor; dar nu numai Filon arată lucrul acesta, ci și Aristobul[1041] peripateticul și alții mai mulți, ca să nu zăbovesc înșirându-i nume cu nume. Scriitorul Megastene[1042], contemporan cu Seleuc Nictor, în cartea a treia a lucrării sale *Indica* scrie foarte lămurit acestea: *Toate cele spuse despre natură de vechii filosofi greci au fost spuse de filosofii care au trăit în afara granițelor Greciei, fie în India, de brahmani, fie în Siria, de așa-numiții iudei*[1043]". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, cap. XV, 72.4-72.5, în *PSB*, vol. 5, p. 53)

„Filosofia greacă a furat din filosofia barbară". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. XIV, 89.1, în *PSB*, vol. 5, p. 361)

## Cine s-a temut de filosofie?

„Știu ce pălăvrăgesc unii care, în chip ignorant, se tem și de umbra lor, spunând că trebuie să ne ocupăm numai de lucrurile cele mai necesare, de cele care mențin credința și să lăsăm deoparte învățăturile străine și de prisos, care ne uzează în zadar și

1041. Nota Pr. D. Fecioru: „Aristobul, filosof iudeu din Alexandria (sec. II î.Hr.)". (nota 375, p. 53)

1042. Nota Pr. D. Fecioru: „Megastene (sec. III î.Hr.), istoric și geograf grec, a fost trimis de Seleuc Nictor în mai multe misiuni în India. Observațiile despre India le-a consemnat în lucrarea sa *Indica*". (nota 376, p. 53)

1043. Nota Pr. D. Fecioru: „MEGASTENE, *Fragm.* 41". (nota 378, p. 53)

ne fac să ne îndeletnicim cu lucruri care nu contribuie cu nimic la scopul nostru final. Alții socotesc că filosofia este un rău; că a apărut în viață spre pierderea oamenilor, că este invenția unui spirit rău. Dar, răul este prin însăși natura sa rău și nimeni nu va putea face să răsară din el binele. Și eu voi arăta, în toate stromatele mele, că filosofia este într-un oarecare fel opera proniei dumnezeiești; că nu-i un rău". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, cap. I, 18.1-18.4, în *PSB*, vol. 5, p. 20)

„Cei mai mulți se tem de filosofie, ca și copiii de fantome; se tem să nu-i rătăcească, dar dacă credința lor este de acest fel – că nu pot s-o numesc gnoză – încât să fie dărâmată de învățăturile probabile, atunci să fie dărâmată! Că ei, printr-o astfel de gândire, mărturisesc că nu posedă adevărul. *Adevărul*, spune Scriptura, *este neclintit; învățătura falsă se destramă*[1044]. Că alegem purpura, punând-o alături de altă purpură. Dacă cineva mărturisește că nu are inima sa încleștată în adevăr, atunci nu are piatra de încercare a schimbătorilor de bani și nici criteriul de judecare al învățăturilor. Cum mai poate fi acesta schimbător de bani, când el nu poate proba și nu poate deosebi moneda bună de cea falsă? David a strigat: *Dreptul în veac nu se va clătina* (*Psalmii* 111, 5). Nu se va clătina nici de cuvântul care înșală, nici de plăcerea care duce la rătăcire; și de aceea nu se va clătina din casa care i se cuvine ca moștenire". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VI-a, cap. X, 80.4, 81.1-81.3, în *PSB*, vol. 5, p. 433)

## Înțelepții greci au trăit mai târziu de Moise

„Înțelepții greci au trăit mai târziu de Moise. Acum trebuie să cercetăm filosofia lor, care este și influențată de evrei și enigmatică. Filosofilor greci le plăcea să facă propoziții scurte atunci când dădeau sfaturi; că le socoteau foarte folositoare. Platon spune că în vechime acest fel de vorbire era râvnit îndeobște de toți grecii, dar în special de lacedemonieni și de cretani, care aveau cele mai bune legi". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, cap. XIV, 60.1-60.2, în *PSB*, vol. 5, p. 45)

„Da, este în filosofie o urmă de înțelepciune, este o tendință de îndeletnicire despre Dumnezeu. În acest sens sunt filosofii elinilor *furi și tâlhari* (*Ioan* 10, 8). Înainte de venirea Domnului filosofii au luat, *nu cu pricepere* (*Romani* 10, 2), părți de adevăr din profeții evreilor și le-au dat ca învățături ale lor; pe unele le-au falsificat, pe altele le-au sofisticat din curiozitate în chip ignorant, iar pe altele le-au inventat; că poate au avut și ei *duh de înțelegere* (*Ieșirea* 28, 3)". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, cap. XVII, 87.1-87.2, în *PSB*, vol. 5, p. 63)

„Sunt, deci, adevărate în parte învățăturile pe care le-au furat filosofii (de la evrei – n.n.), dar ei nu le cunosc decât conjectural și prin constrângerea cuvintelor acelor învățături. Vor cunoaște, însă, înțelesul lor, dacă vor voi să fie ucenici ai lui Hristos". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, cap. XX, 100.4, în *PSB*, vol. 5, p. 71)

„Filosofia evreilor este cea mai veche dintre toate filosofiile". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, cap. XXI, 101.1, în *PSB*, vol. 5, p. 71)

---

1044. Nota Pr. D. Fecioru: „Nu se știe din ce carte a Scripturii este luat acest text". (nota 332, p. 433)

„Aristobul, în prima carte din lucrarea dedicată lui Filometor, scrie textul: *Și Platon a luat idei din legiuirile noastre și este vădit că a fost curios să cerceteze fiecare cuvânt din cele spuse în ele. Dar înainte de Demetrie din Faler, înainte de stăpânirea lui Alexandru și a perșilor*[1045]*, au fost traduse de alții în grecește cele petrecute cu evreii, concetățenii noștri: ieșirea lor din Egipt, arătarea tuturor celor ce s-au întâmplat cu ei, cucerirea țării și traducerea întregii noastre legiuiri, încât este clar că filosoful de care am vorbit mai înainte a luat multe, că era foarte învățat; la fel și Pitagora; multe din ideile noastre le-a pus în cărțile lui filosofice*[1046]. Numenie[1047], filosof pitagorian, scrie ritos: *Ce este Platon decât un Moisi, care vorbește limba atică!*[1048]". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, cap. XXII, 150.1-150.4, în *PSB*, vol. 5, p. 98)

„Filosoful Platon este tributar lui Moisi în privința legilor sale. Platon a blamat legiuirile lui Minos și ale lui Licurg că vorbesc numai de bărbăție și curaj în războaie și a lăudat legiuirea lui Moisi că este mai minunată în ceea ce spune și că privește totdeauna spre o singură învățătură[1049]. Și spune Platon că ni se cuvine mai mult să practicăm filosofia cu tărie, cu sfințenie și cu pricepere și să privim, fără să ne schimbăm părerea, la vrednicia cerului, având totdeauna aceeași părere despre aceleași lucruri. Oare Platon nu tâlcuiește legea lui Moisi când poruncește să privim la unicul Dumnezeu și să facem fapte de dreptate?" (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, cap. XXV, 165.1-165.2, în *PSB*, vol. 5, p. 105)

„Pitagora și ucenicii lui, împreună cu Platon, mai ales, aceștia, dintre toți filosofii, au citit pe Moisi legiuitorul, cum se poate vedea din învățăturile lor. Acești filosofi, potrivit unui simț pătrunzător de divinație, au fost de acord – nu, însă, fără ajutorul lui Dumnezeu – cu cuvintele profetice; în unele din învățăturile lor au cercetat adevărul în părțile lui și în aspectele lui și l-au prețuit cu numiri nu lipsite de claritate, pentru că au primit, datorită cercetărilor lor, o oarecare familiaritate cu adevărul. De aceea filosofia elină se aseamănă cu lumina feștilei opaițului, pe care o aprind oamenii,

*Furând cu dibăcie lumina de la soare.*

Dar, după ce Cuvântul a fost propovăduit, toată acea sfântă lumină și-a dat lumina sa (*Ioan* 1, 9). Lumina aceea furată – lumina opaițului – este de folos în case noaptea; ziua, însă, luminează cu strălucire *focul* și întreaga noapte este luminată de Soarele atât de mare al luminii spirituale". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. V, 29.3-29.6, în *PSB*, vol. 5, pp. 327-328)

„Întreaga viață nu mi-ar ajunge, dacă aș voi să cercetez cu de-amănuntul fiecare învățătură a elinilor, spre a dovedi furtul lor nesățios, că ei și-au însușit descoperirea celor mai frumoase învățături ale lor, pe care le-au luat de la noi". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. II, 27.5, în *PSB*, vol. 5, p. 407)

---

1045. Nota Pr. D. Fecioru: „Asupra Egiptului". (nota 920, p. 98)
1046. Nota Pr. D. Fecioru: „Textul lui Aristobul, independent de Clement, este și în Eusebiu al Cezareii, *Prep. Evang.*, XIII, 12, 1". (nota 921, p. 98)
1047. Nota Pr. D. Fecioru: „Numenie (sec. II d.Hr.) susținea că filosofia greacă datorează mult Orientului și în special cărților sfinte ale iudeilor. Din lucrările lui n-au rămas decât fragmente". (nota 922, p. 98)
1048. NUMENIE, *Fragm.* 9.
1049. PLATON, *Legile*, I, 626 A; IV, 705 D; XII, 945 D.

## Filosofia cea bună este de la Dumnezeu cu rostul de a face bine

„Cei care spun că filosofia n-a venit aici pe pământ de la Dumnezeu, aceia spun poate totodată că Dumnezeu nu cunoaşte lucrurile cu de-amănuntul, nici nu este cauza tuturor celor bune din lume, chiar dacă fiecare dintre aceste bunuri sunt risipite pe întinsul lumii. Principial vorbind, n-ar fi existat nimic din cele ce sunt, dacă nu le-ar fi voit Dumnezeu; iar dacă le-a voit, atunci și filosofia este de la Dumnezeu; și El a voit să fie așa cum este, pentru cei care nu puteau altfel, decât prin filosofie, să se depărteze de rele". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VI-a, cap. XVII, 156.3-156.4, în *PSB*, vol. 5, pp. 469-470)

„Nu este, oare, absurd ca cel care atribuie diavolului neorânduiala și nedreptatea, tocmai el să-l facă pe diavol dătător al filosofiei, al acestui bun plin de virtute? Dacă ar fi așa, atunci diavolul s-a purtat cu mai multă bunăvoință cu elinii, vrând să-i facă oameni buni, decât pronia dumnezeiască și decât gândul lui Dumnezeu". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VI-a, cap. XVII, 159.1-159.2, în *PSB*, vol. 5, p. 471)

„Filosofia, care face pe oameni virtuoși, nu poate fi o lucrare a răutății. Rămâne, deci, că filosofia este o lucrare a lui Dumnezeu, al cărei rost este numai de a face bine; că toate câte sunt date de Dumnezeu, sunt date în chip bun și primite ca bune. Da, îndeletnicirea cu filosofia nu este o lucrare cu care se ocupă oamenii răi; iar dacă filosofia a fost dată celor mai buni bărbați dintre elini, atunci este lămurită și pricina pentru care li s-a dăruit lor filosofia; evident li s-a dat de pronia dumnezeiască, pentru că ea împarte după vrednicie cele ce se cuvin fiecăruia. Pe bună dreptate, dar, s-a dat iudeilor legea, iar elinilor filosofia până la venirea Domnului. De la venirea Domnului este chemarea generală a tuturor oamenilor; aceștia sunt adunați într-un popor ales (*Tit* 2, 14) al dreptății, potrivit învățăturii date de credință; sunt adunați de un Domn al singurului unic Dumnezeu al celor două popoare, al elenilor și barbarilor, dar mai bine spus, al întregului neam omenesc.

Am spus, de multe ori, că filosofia este aptă să atingă adevărul; îl atinge, însă, numai parțial". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVII, 159.6-159.9, 160.1, în *PSB*, vol. 5, p. 471)

## Împotriva celor ce spun că diavolul este descoperitorul filosofiei

„Printr-un cuvânt cu dublu înțeles, luat din Scriptură, Domnul a biruit pe diavol în timpul ispitirii în pustie (*Matei* 4, 4). Eu, pornind de aici, nu văd cum poate fi diavolul descoperitorul filosofiei și al dialecticii, așa cum gândesc unii, când el a fost biruit, fiind înșelat de un cuvânt cu dublu înțeles!" (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, Cap. IX, 44.4, în *PSB*, vol. 5, p. 35)

„*Iar acestea le spun ca să nu vă amăgească cineva cu cuvinte ademenitoare* (*Coloseni* 2, 4) și nici să se strecoare pe furiș *hoțul* (*Coloseni* 2, 8). Și iarăși: *Vedeți să nu vă fure cineva cu filosofia și cu amăgirea deșartă după predania oamenilor, după stihiile lumii și nu după Hristos* (*Coloseni* 2, 8). Prin aceste cuvinte Pavel nu vorbește de rău toată filosofia, ci filosofia epicuriană – de care amintește în *Faptele Apostolilor* (17, 18), care

tăgăduiește pronia lui Dumnezeu și divinizează plăcerea – precum și orice altă filosofie care cinstește stihiile lumii; filosofia aceea care nu pune mai presus de stihii o cauză creatoare și nici nu postulează un creator. Dar și stoicii, că Pavel îi menționează și pe ei (*Faptele Apostolilor* 17, 18), spun că Dumnezeu este corp, pentru că se află chiar în cea mai de necinste materie; nu gândesc, însă, cum trebuie. Pavel numește *predanie omenească* această jonglerie logică. De aceea scrie: *Fugiți de căutările (poftele – n.n.) tinerești* (*2 Timotei* 2, 22), că niște pofte de discuții ca acestea sunt copilărești". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XI, 50.4-50.6, 51.1-51.2, în *PSB*, vol. 5, p. 39)

„Că filosofia aceea care este după predania dumnezeiască vorbește despre pronia dumnezeiască și o întărește; dacă se înlătură pronia lui Dumnezeu, întruparea Mântuitorului este basm, iar noi umblăm *după stihiile lumii și nu după Hristos* (*Coloseni* 2, 8)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XI, 52.2, în *PSB*, vol. 5, p. 40)

„Unii filosofi cinstesc stihiile lumii; Diogene[1050] cinstește aerul; Thales, apa; Hipas[1051], focul; alții pun atomii ca principii ale lumii; aceștia poartă numele de filosofi, dar sunt niște omuleți atei și niște oameni iubitori de plăceri. Apostolul spune: *De aceea mă rog ca dragostea voastră să prisosească din ce în ce mai mult în cunoaștere și în toată înțelegerea, ca să cercetați cele ce se deosebesc* (*Filipeni* 1, 9); *pentru că atunci când eram prunci*, spune același apostol, *eram robiți sub stihiile lumii (Galateni 4, 3); pruncul, chiar dacă este moștenitor, nu se deosebește întru nimic de rob, până la vremea rânduită de tatăl său* (*Galateni* 4, 1-2). Așadar și filosofii sunt prunci, atâta vreme cât nu sunt făcuți bărbați de Hristos". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XI, 52.4, 53.1-53.2, în *PSB*, vol. 5, pp. 40-41)

## Folosul filosofiei

„Voi spune atât doar celor cărora le place să mă învinuiască: În primul rând, chiar dacă filosofia e nefolositoare, ea este folositoare, dacă este de folos să se dovedească nefolosința ei. În al doilea rând, nu trebuie să condamni pe filosofii greci pe temeiul unei simple mențiuni a doctrinelor lor, până ce nu ajungi la descoperirea cunoașterii amănunțite a gândirii lor. Numai acea combatere este foarte bună care se întemeiază pe experiență, că numai cunoașterea adâncă a lucrurilor pe care le combați îți poate da cel mai desăvârșit argument". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, cap. II, 19.1-19.3, în *PSB*, vol. 5, p. 21)

## Extragerea din filosofie a ceea ce este folositor

„Sufletele au hrana lor proprie; unele cresc prin cunoștință și știință; altele se hrănesc cu filosofia greacă; filosofia greacă este ca nuca; nu-i toată bună de mâncare[1052]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 7.3, în *PSB*, vol. 5, p. 14)

---

1050. Nota Pr. D. Fecioru: „Diogene, nota 569 din C". (nota 206, p. 40)
1051. Nota Pr. D. Fecioru: „Hipas, nota 571 din C". (nota 208, p. 40)
1052. Nota Pr. D. Fecioru: „În ciuda acestei comparații, prin care Clement minimalizează folosul filosofiei, totuși el pledează cu tărie pentru folosirea filosofiei". (p. 14)

„Nu trebuie să-și lipească sufletul de ele (învățăturile eline – n.n.), ci să se folosească de le numai atâta cât să scoată din ele ce este folositor, pentru ca, luând și posedând ce este de folos, să se poată întoarce acasă la adevărata filosofie, după ce a dobândit, ca trainică încredințare pentru suflet, siguranța din toate câte-a studiat". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, cap. XI, 89.3, în *PSB*, vol. 5, p. 437)

## Filosoful poate culege de pretutindeni ceea ce-i este de folos

„Cei mai mulți dintre ei (cei mai vechi înțelepți și filosofi greci – n.n.) au fost de neam barbar și și-au făcut instrucția la barbari, (...) am arătat că Pitagora era din Tirenia sau din Tir, că Antistene era frigian, că Orfeu Odrisul era trac, iar Homer era egiptean după spusele celor mai mulți. Se spune că Thales era fenician de neam și că a avut legături cu profeții egipteni. La fel și Pitagora a avut legături cu ei; Pitagora, pentru a le face pe plac, s-a circumcis, ca să poată pătrunde în sanctuarele lor secrete și să învețe filosofia mistică a egiptenilor; a frecventat și pe cei mai iluștri haldei și magi; iar locul de adunare al discipolilor lui Pitagora era o prefigurare a ceea ce numim noi azi biserică. Platon nu tăgăduiește că a luat de la barbari cele mai frumoase idei ale filosofiei sale și mărturisește că a fost în Egipt. În dialogul *Phaidon*, spune că filosoful poate culege de pretutindeni ceea ce-i este de folos. El scrie: *Mare este Grecia, o, Cebe, a spus Socrate, și în ea sunt bărbați foarte buni; dar multe sunt și neamurile barbare*[1053]. Astfel, Platon socoate că și între barbari se găsesc filosofi". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XV, 66.1-66.3, 67.1-67.3, în *PSB*, vol. 5, pp. 49-50)

## Despre purtarea adevăraților filosofi

„Filosofii n-au acoperit mintea cu mâncări, nici n-au rătăcit-o cu plăceri". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. I, 5.2, în *PSB*, vol. 4, p. 231)

## Filosofia ajunge mai de preț ocupându-se cu cinstirea și cunoașterea lui Dumnezeu

„După cum științele enciclice[1054] sunt ajutătoare filosofiei – stăpâna lor – tot așa și filosofia însăși este ajutătoare înțelepciunii. Filosofia urmărește dobândirea înțelepciunii, iar înțelepciunea este știința lucrurilor dumnezeiești și omenești și a cauzelor acestora. Deci înțelepciunea este stăpâna filosofiei, după cum filosofia este stăpâna științelor pregătitoare. Dacă filosofia poruncește înfrânarea limbii, a stomacului și a celor de sub stomac, apoi ajunge mai venerabilă și mai de preț dacă se ocupă cu cinstirea și cunoașterea lui Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. V, 30.1-30.2, în *PSB*, vol. 5, pp. 26-27)

1053. Platon, *Phaidon*, 78 A.

1054. Nota Pr. D. Fecioru: „Gramatica, retorica, dialectica, aritmetica, geometria, astronomia și muzica formau științele enciclice". (nota 107, p. 26)

## Filosofii și puterea cea dumnezeiască

„Așa este și cu filosoful; se aseamănă cu un măslin sălbatic, că are în el multe fructe, care nu se pot mânca, că este râvnitor pentru cercetare, capabil să înțeleagă repede și-i doritor de grăsimea adevărului; dar dacă primește, prin credință, puterea cea dumnezeiască, este altoit în gnoza cea bună și nobilă, ca și măslinul cel sălbatic; este altoit cu adevărat în învățătura cea bună și plină de milă și duce la maturitate hrana ce i s-a dat; și astfel ajunge măslin bun. Altoirea înnobilează pe cei de viță proastă și se silește, prin arta grădinăritului și prin știința gnostică, să facă pricepuți pe cei fără pricepere". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XV – 118.1-118.2, în *PSB*, vol. 5, p. 451)

„Așadar filosofii, care s-au exercitat pentru propria lor învățătură într-un spirit inteligent, atunci când au studiat, nu o parte de filosofie, ci filosofia în totalitatea ei, au confirmat, prin mărturia lor, adevărul, cu dragoste de adevăr și fără îngâmfare; au sporit în înțelegere; și prin ideile bune luate de la alții, care aveau alte păreri decât ei, au putut, potrivit conducerii dumnezeiești, să se urce la înțelegerea negrăitei bunătăți a lui Dumnezeu, care urcă, atât cât e cu putință, pe fiecare om spre o stare mai bună. Apoi, acești filosofi, după ce au avut legături nu numai cu elenii, ci și cu barbarii, datorită trăirii comune cu ei, au ajuns la credință și la o înțelegere proprie. Iar după ce au primit temelia adevărului, au mers mai departe cu cercetarea și prin aceasta au învățat să iubească; și, dorind cu înfocare cunoașterea, se grăbesc spre mântuire. De aceea spune Scriptura că Dumnezeu a dat meșterilor *duh de înțelegere* (*Ieșirea* 28, 3); acesta nu-i altceva decât priceperea, puterea aceea sufletească de a contempla existențele, puterea de a fi consecvent, puterea de a deosebi ceea ce este asemenea și ceea ce nu este asemenea, puterea de a compara, de a porunci, de a interzice și de a conjectura cele viitoare. Această putere nu se referă numai la arte și meserii, ci și la filosofie". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVII, 154.1-154.4, în *PSB*, vol. 5, pp. 468-469)

## „Dacă trebuie să filosofezi, atunci trebuie să filosofezi"

„Mi se par drepte cuvintele acestea: *Dacă trebuie să filosofezi, atunci trebuie să filosofezi; aceasta este o urmare firească chiar dacă nu trebuie să filosofezi; nu trebuie, însă, condamnată filosofia înainte de a o cunoaște; deci trebuie să filosofezi*[1055]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVIII, 162.5, în *PSB*, vol. 5, p. 473)

## Filosofia se împarte în patru părți

„După Moisi, filosofia se împarte în patru părți: prima parte, partea istorică; a doua parte este aceea numită în chip propriu partea legislativă – aceste două părți țin de morală; a treia parte este partea liturgică; partea aceasta cuprinde și contemplarea naturii; a patra parte este partea teologică, partea aceea care cuprinde cel mai înalt grad de inițiere în taine, despre care Platon spune că este contemplarea marilor

1055. Aristotel, *Fragm. 51.*

taine[1056], iar Aristotel o numește metafizică". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XXVIII, 176.1-176.2, în *PSB*, vol. 5, p. 110)

## Blamarea comportamentului filosofilor răi

„Nenorociții sofiști, care se laudă cu arta lor, trăncănesc și jonglează cu tot felul de cuvinte. Ostenindu-se toată viața lor să facă deosebire între cuvinte, să-și alcătuiască cu măiestrie cuvintele și să le împletească cu dibăcie, sunt mai limbuți decât turturelele. Gâdilă și măgulesc, nu ca niște bărbați, după părerea mea, auzul celor care doresc cu tărie să fie măguliți; scot din gura lor râu de cuvinte, dar fără pic de minte; sunt ca încălțămintea cea veche, la care totul este slab și flendurit și numai limba încălțămintei rămâne întreagă. Foarte frumos îi descrie Solon Atenianul, când spune:

*Voi vă uitați la limba și la cuvintele vicleanului bărbat;*
*Fiecare din voi merge pe urmele vulpii,*
*Dar mintea voastră-a tuturora goală rămâne*[1057]". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, Cap. III, 22.4-22.5, 23.1 în *PSB*, vol. 5, p. 22)

## Filosofia „a tăiat în bucăți veșnicul adevăr"

„Adevărul este unul singur; minciuna are mii de abateri. Întocmai ca bacantele care au tăiat în bucăți trupul lui Penteu[1058] și l-au împărțit, luând fiecare câte o parte, tot așa și școlile filosofice, atât cele barbare cât și cele elene, au fiecare câte o parte de adevăr, dar se laudă că fiecare posedă adevărul în întregime. Socot, însă, că, odată cu răsăritul luminii[1059], toate se luminează. Așadar toți filosofii, și elini și barbari, toți câți au dorit să afle adevărul, au arătat unii nu puțin, alții o parte, dacă au avut ceva din învățătura despre adevăr. Eternitatea are strâns în ea pe scurt și viitorul și prezentul, dar și trecutul; cu mult mai mult, însă, și mai puternic decât eternitatea, adevărul adună semințele proprii, chiar dacă au căzut pe pământ străin. Vom găsi că foarte multe din ideile școlilor filosofice, chiar dacă par a nu se asemăna unele cu altele, dau totuși în general mărturie de adevăr și formează o unitate, fie ca membre, fie ca părți, fie ca speță, fie ca gen; negreșit nu acele școli filosofice care spun prostii, care curmă înlănțuirea naturală a gândirii și scot afară rațiunea, ca apartamentele femeilor pe bărbat. La un instrument muzical coarda care cântă subțire este contrară celei care cântă gros, dar amândouă fac armonia; la numere, numărul cu soț este deosebit de cel fără soț, dar amândouă aparțin aritmeticii, așa precum în geometrie cercul, triunghiul, tetragonul și toate celelalte forme geometrice se deosebesc unele de altele. Dar și în întreg universul, toate părțile universului, chiar dacă se deosebesc unele de altele, păstrează totuși înrudirea cu întregul. Tot așa și filosofia barbară sau elenă a tăiat în bucăți veșnicul adevăr (...); adevărul teologiei de totdeauna, al Cuvântului celui real. Iar omul care unește iarăși bucățile tăiate și aduce la unitate desăvârșită Cuvântul, acela, o știu bine, va contempla, fără primejdie de a rătăci, adevărul". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XIII, 57.1-57.6, în *PSB*, vol. 5, p. 43)

---

1056. PLATON, *Phaidros*, 250 C; *Simposion*, 209 E, 210 A.

1057. Nota Pr. D. Fecioru: „SOLON, *Fragm.* 8, 7, 5, 6". (nota 66, p. 22)

1058. Nota Pr. D. Fecioru: „Penteu, regele Tebei, fiul lui Ehion și Agave, s-a împotrivit introducerii cultului orgiac al lui Dionisos; zeul mâniat i-a luat mințile mamei sale și aceasta împreună cu bacantele l-au tăiat în bucăți pe Penteu, crezând că e o fiară sălbatică. Piesa *Bacantele* a lui Euripide tratează acest subiect". (nota 232, p. 43)

1059. Nota Pr. D. Fecioru: „Cu venirea lui Hristos". (nota 233, p. 43)

„(...) Epimenide Cretanul, pe care apostolul Pavel îl cunoaşte ca profet grec şi de care menționează în *Epistola către Tit*, zicând aşa: *Zis-a unul dintre ei, profet al lor, aşa: «cretanii sunt pururea mincinoşi, fiare rele, pântece leneşe»; şi mărturia aceasta este adevărată* (*Tit* 1, 12-13). Vezi că Pavel spune că profeţii greci au pus în scrierile lor ceva adevăr? Vezi că Pavel, când scrie pentru a zidi şi pentru a întoarce la credinţă, nu se ruşinează să folosească poemele grecilor? În *Epistola către corinteni* – că exemplul citat mai sus nu-i singurul – vorbind despre învierea morţilor, Pavel foloseşte un vers iambic din tragicii greci, spunând: *Care-mi este folosul? Dacă morţii nu învie, să mâncăm şi să bem, că mâine vom muri! Nu vă înşelaţi.*

*Vorbele rele strică obiceiurile bune*[1060]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XIV, 59.2-59.4, în *PSB*, vol. 5, pp. 44-45)

## Sofistica e „o adevărată înşelăciune şi o artă rea şi flecară"

„Platon a numit deschis sofistica o înşelăciune, iar Aristotel, urmându-l pe Platon, o declară hoţie, pentru că sofistica fură cu probabilităţi toată lucrarea înţelepciunii şi profesează o înţelepciune, pe care n-o practică. Şi, ca să spun pe scurt, după cum retorica are ca punct de plecare verosimilul, ca temei argumentaţia, iar ca punct final convingerea, tot aşa şi ştiinţa controversei are ca punct de plecare părerea, ca temei discuţia, iar ca punct final victoria. Tot aşa şi sofistica are ca punct de plecare aparenţa; dar temeiul său este dublu: o parte o ia de la retorică şi anume dezvoltarea subiectului, altă parte de la dialectică şi anume forma interogativă; iar sfârşitul sofisticii, scopul ei este să producă admiraţie, uimire. Dialectica, la rândul ei, atât de lăudată în şcoli, nu este decât un exerciţiu filosofic despre probabilităţi, în care cauţi să-ţi arăţi puterea de contrazicere. Dar niciuna dintre aceste arte nu urmăreşte căutarea adevărului. Pe bună dreptate, deci, marele Apostol, dispreţuind aceste arte zadarnice ale cuvintelor, spune: *Dacă cineva nu vine cu cuvinte sănătoase, ci cu altă învăţătură, acela s-a îngâmfat, neştiind nimic; ci fiind bolnav de dispute şi de certuri de cuvinte, din care ies sfadă, invidie, hulă, bănuieli viclene, îndeletniciri deşarte de oameni stricaţi la minte şi lipsiţi de adevăr* (*1 Timotei* 6, 3-5). Vezi cât de aspru vorbeşte Pavel despre ei? Numeşte *boală* arta lor de a vorbi şi a gândi; arta, cu care se laudă sofiştii, fie ei eleni, sau barbari, cărora li-i dragă această artă rea şi flecară". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. VIII, 39.2-39.5, 40.1-40.2, în *PSB*, vol. 5, pp. 32-33)

„Aceşti sofişti sunt lupi răpitori, îmbrăcaţi în piei de oaie; fac sclavi din oameni liberi; cu măiestria limbii lor corup sufletele; fură pe nevăzute, dar sunt văditi ca hoţi; se străduiesc să pună, prin viclenie şi forţă, mâna pe noi, socotindu-ne oameni simpli, pentru că nu putem să vorbim ca ei.

*Adeseori un bărbat lipsit de darul vorbirii,*
*Chiar dacă grăieşte adevărul este biruit de unul cu vorbire frumoasă.*
*acum, însă, cele mai adevărate lucruri*
*Cad pradă gurilor care vorbesc cu uşurinţă*
*Încât nu le mai poţi judeca cum trebuie judecate.*

Acestea le grăieşte tragedia. Şi aşa sunt cei cărora le place controversa, fie că

---

1060. Nota Pr. D. Fecioru: „*1 Corinteni* 15, 32-33. Versul este din Menandru, *Thais*, Fragm. 218, *CAF*, III, 62; după alţii din Euripide, *Fragm. inc.* 1024".

aparțin unei școli filosofice, fie că se exercită în arta dialectică. *Aceștia*, după cum spune Scriptura, *lasă jos arțarul de la războiul de țesut, fără să țească ceva*; se dau în vânt să se ostenească zadarnic; osteneală, pe care apostolul a numit-o *amăgire a oamenilor și viclenie*, capabile *spre uneltirea înșelăciunii. Sunt*, spune apostolul, *mulți nesupuși, grăitori în deșert și amăgitori. Că nu s-a spus tuturora: «Voi sunteți sarea pământului»*". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. VIII, 40.5, 41.1-41.3, în *PSB*, vol. 5, p. 33)

## „Noi nu primim toată filosofia fără de nicio socoteală"

„Noi nu primim toată filosofia fără nicio socoteală, ci pe aceea despre care vorbesc și Socrate și Platon: *Sunt mulți cei care poartă bastonul bahic, precum spun cei care iau parte la ceremoniile de inițiere, dar puțini sunt Bahus*[1061], vrând să arate prin aceste cuvinte că mulți sunt chemați, dar puțini aleși (*Matei* 20, 16; 22, 14)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XIX, 92.3, în *PSB*, vol. 5, p. 66)

## Înțelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu

„*Dacă i se pare cuiva că este înțelept în veacul acesta, să se facă nebun ca să fie înțelept, căci înțelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu.* Or, Apostolul nu spune simplu: înțelepciunea este nebunie înaintea lui Dumnezeu, ci spune acest lucru despre *înțelepciunea acestei lumi* (*1 Corinteni* 3, 18), iar nu despre înțelepciune în general; nici nu zice: dacă cineva dintre voi se crede înțelept, să se facă nebun, ci *să se facă nebun în acest veac, ca să fie înțelept*. Așadar, noi înțelegem prin *înțelepciunea acestui veac* orice filosofie plină de păreri greșite față de ceea ce susțin Scripturile. Și nici nu zicem în mod absolut că nebunia este un bine, ci zicem că ea e o fericire doar atunci când nu se mărginește numai la acest veac". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea I, Cap. XIII, în *PSB*, vol. 9, p. 40)

## *Philosophia antiqua – philosophia christiana*

„Și apoi ce asemănare poate fi între un filosof și un creștin; unul discipol al Greciei, celălalt al cerului, unul care umblă după glorie, celălalt după mântuire, unul mânuitor al vorbelor, celălalt al faptelor bune, unul care clădește și altul care dărâmă; unul iubitor de greșeală, celălalt dușman al ei, unul care strică adevărul și altul care-l restabilește lămurindu-l, unul care fură și altul care păzește să nu se fure?" (Tertulian, *Apologeticul*, XLVI, 17, în *PSB*, vol. 3, p. 102)

„După cum plugarii udă mai întâi pământul și apoi aruncă sămânța, tot așa și noi udăm cu apa bună de băut a cuvintelor filosofiei grecești terenul pământesc al sufletelor cititorilor noștri, ca să primească sămânța cea duhovnicească, pe care o aruncăm, și ca să poată crește cu ușurință". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 17.4, în *PSB*, vol. 5, p. 20)

---

1061. Platon, *Phaidon*, 69 C.

„Chiar dacă filosofia ne ajută de departe la găsirea adevărului în strădaniile ei îndreptate spre atingerea adevărului propovăduit de noi, totuși filosofia este de ajutor aceluia care caută, în chip logic, să ajungă la gnoză. Adevărul nostru se deosebește de adevărul filosofiei grecești, deși poartă același nume; se deosebește și prin măreția cunoștințelor date și prin dovezile superioare pe care le are și prin puterea lui dumnezeiască și prin alte însușiri asemănătoare acestora; că noi *suntem învățați de Dumnezeu* (*1 Tesaloniceni* 4, 9); scrierile noastre sunt cu adevărat sfinte; iar noi am fost învățați de Fiul lui Dumnezeu. De aceea filosofia greacă nu mișcă sufletele așa cum le mișcă filosofia creștină, pentru că filosofia greacă se folosește de o învățătură deosebită. Dacă, însă, din pricina celor care ne critică, va trebui să facem o distincție între filosofia greacă și filosofia creștină, atunci vom spune următorul lucru: pentru că filosofia greacă urmărește aflarea adevărului, spunem că filosofia greacă este o cauză secundară, o cauză ajutătoare, care ne înlesnește înțelegerea adevărului; cu asta mărturisim că filosofia greacă este o școală pregătitoare pentru gnostic; dar nu admitem să facem din cauza secundară cauză principală, nici dintr-o cauză ajutătoare cauză hotărâtoare, nici să spunem că fără filosofia greacă nu putem înțelege adevărul, pentru că noi, aproape toți, fără cultura enciclică și fără filosofia greacă, ba unii chiar fără să știe carte, am înțeles prin credință învățătura despre Dumnezeu fiind mișcați *prin putere* (*1 Tesaloniceni* 1, 5), de filosofia cea dumnezeiască, de filosofia barbară, fiind învățați de o înțelepciune care lucrează cu propriile sale puteri. Ceea ce lucrează cu ajutorul altuia, nefiind în stare să lucreze singură, pe aceea o numim cauză secundară și ajutătoare; că nu se poate numi cauză eficientă atunci primește ajutor din altă parte, când singură nu poate da rezultate valabile. Deși filosofia greacă prin mijloacele sale a îndreptățit uneori pe eleni, totuși nu i-a dus la o îndreptățire totală; filosofia le-a fost de ajutor, așa cum este de ajutor prima și a doua treaptă a unei scări pentru cei care se urcă la etajul superior, cum este de ajutor profesorul pentru cel care vrea să studieze filosofia. Asta nu înseamnă, însă, că lipsa filosofiei aduce vreo lipsă Cuvântului universal sau că duce la distrugerea adevărului; pentru că și vederea și auzul și glasul ajută la sesizarea adevărului, dar mintea este aceea care cunoaște îndeaproape adevărul. Dintre cauzele ajutătoare, unele ajută mai mult, altele mai puțin. Astfel claritatea stilului ne ajută la predarea adevărului, iar dialectica ne ajută să nu fim biruiți de atacurile ereziilor. Învățătura cea mântuitoare, însă, este desăvârșită în ea însăși și n-are nevoie să fie completată, pentru că este *putere și înțelepciune a lui Dumnezeu*; iar filosofia greacă, când se apropie de învățătura cea adevărată, nu face mai puternic adevărul; dar pentru că filosofia face neputincioase atacurile sofisticii și respinge mașinațiile viclene, pornite împotriva adevărului, pentru aceea a fost numită în chip potrivit gard și zid al viei. Adevărul pe care-l avem datorită credinței este necesar cum este necesară pâinea pentru a trăi; științele pregătitoare, însă, se aseamănă cu mâncarea care se mănâncă cu pâine și cu desertul. Așa cum spune Pindar din Teba:

*La sfârșitul cinei, desertul e plăcut*[1062]". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XX, 98.3-98.4, 99.1-99.44, 100.1-100.2, în *PSB*, vol. 5, pp. 70-71)

„În dialogul *Phaidon*, (Platon – n.n.) dă mărturie: *Toți cei care au norocul să se apropie de filosofie, așa cum se cuvine, nu se silesc spre altceva, fără ca ceilalți să știe, decât să moară, să plece din această viață.* Și iarăși: *Așadar și aici sufletul filosofului*

1062. PINDAR, *Fragm* 124c.

*disprețuiește mai ales trupul, fuge de el și caută să fie numai singur cu sufletul.* Nu este oare Platon de acord cu dumnezeiescul apostol care spune: *Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?* (*Romani* 7, 24). Dacă nu cumva apostolul numește în chip figurat *trup al morții* unirea cu cele ce duc spre viciu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. III, 17.5, 18.1-18.2, în *PSB*, vol. 5, pp. 194-195)

„Că filosofia, care vorbește de pronie, de răsplata unei vieți curate și de pedepsirea unei vieți rele, face pe scurt teologie, dar, în ce privește exactitatea învățăturilor și a amănuntelor, filosofia nu dă răspunsuri mântuitoare. Filosofia nu învață la fel cu noi nici despre Fiul lui Dumnezeu, nici despre rânduiala făcută de Dumnezeu potrivit proniei Sale, nici nu a cunoscut adevărata slujire a lui Dumnezeu. De aceea școlile din filosofia barbară, chiar dacă vorbesc de un Dumnezeu, chiar dacă înalță imne lui Hristos, ele vorbesc în general, nu potrivit adevărului; că școlile acelea au descoperit lângă Dumnezeul adevărat un alt Dumnezeu și vorbesc de un Hristos, Care nu este predat de profeții. Dar nici nu sunt împotriva noastră învățăturile lor mincinoase, atâta vreme cât nu se împotrivesc viețuirii celei după adevăr". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XV - 123.2-123.3, în *PSB*, vol. 5, pp. 453-454)

„Dar, după cum se pare, filosofii eleni vorbesc de Dumnezeu, dar nu-L cunosc, pentru că nu-L cinstesc pe Dumnezeu ca Dumnezeu (*Romani* 1, 21). Învățăturile filosofilor sunt așa cum spune Empedocle:
*Din multe guri ies fără rost tot ce le vine*
*Pe limbă, fără să știe ceva despre univers*[1063].
După cum tehnica transformă în foc lumina de la soare când ea trece printr-un vas de sticlă plin cu apă, tot așa și filosofia, dacă primește scânteia din dumnezeiasca Scriptură, atunci se poate lăuda cu câteva idei". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVII, 149.1-149.2, în *PSB*, vol. 5, p. 466)

„Predica creștinilor a ajuns cunoscută aproape în toată lumea mai mult decât tezele favorite ale filosofilor". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea I, Cap. VII, în *PSB*, vol. 9, p. 34)

„Noi, pe cât ne este cu putință, chemăm și pe cei dedicați filosofiei la religia noastră, arătându-le sinceritatea și superioritatea ei". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. LVII, în *PSB*, vol. 9, p. 210)

„(...) dacă-mi arăți dascăli care îndrumă pe tineri spre filosofie și-i exersează în aceasta, atunci eu nu voi îndepărta pe tineri de unii ca aceștia, dimpotrivă, mă voi strădui să ridic pe cei deja exersați în ciclurile de învățătură filosofică la înalta și măreața elocință a creștinilor, rămasă necunoscută multora, în care aceștia explică învățături de cea mai mare importanță și prin care dovedesc că filosofia preoților lui Dumnezeu și a apostolilor lui Iisus". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. LVIII, în *PSB*, vol. 9, p. 211)

„Dar chiar dacă am admite că în unele puncte învățăturile ar fi identice între elini și între cei care propovăduiesc Evanghelia noastră, ele nu au totuși aceeași putere de

---

1063. Empedocle, *Fragm.* 39, 2-3.

a atrage sufletele și a le îndemna să viețuiască după ele. Iată de ce ucenicii lui Iisus, oricât de puțin cunoscători ai filosofiei grecești au fost ei, au străbătut multe ținuturi ale lumii, influențând după cuviință pe toți cei care îi ascultau de dragul Logosului, încât, în măsura în care libertatea cugetului îi îndemna să primească virtutea, ei progresau tot mai mult în ea". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. II, în *PSB*, vol. 9, p. 371)

„(...) dacă o învățătură e folositoare și conținutul ei e sănătos, atunci una din două: fie că ea a fost experimentată de elini prin gura lui Platon sau prin gura altui înțelept păgân, fie că o aflăm la iudei prin Moise ori prin gura altui proroc, sau la creștini prin cuvintele evanghelice ale lui Iisus, sau în cuvintele Apostolilor. În niciunul dintre aceste cazuri nu trebuie să criticăm sau să respingem ceea ce afirmă evreii sau creștinii, pe motivul că acele învățături au fost propovăduite și de către elini, mai ales că s-a dovedit că Scripturile evreilor sunt mult mai vechi decât scrierile grecilor. Dar nici nu trebuie să ne închipuim că o sentință pe care o întâlnim îmbrăcată în haina elegantă a limbii eline ar fi mai de preț decât una asemănătoare pe care au exprimat-o evreii sau creștinii într-un grai mai simplu sau mai nemeșteșugit. De altfel, scrierea primordială a evreilor, de care s-au folosit prorocii și în care ni s-au transmis cărțile sfinte, nu-i cu totul lipsită de frumusețea și compoziția minunată, proprie limbii ebraice". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a VII-a, Cap. LIX, în *PSB*, vol. 9, p. 494)

„Dar era și foarte înțelept (Cuviosul Antonie – n.n.) și era lucrare de mirare că, fără să fi învățat carte, era ascuțit la minte și pătrunzător. Așa au venit odată la el doi filosofi socotind că-l pot încerca. El se afla atunci în muntele din afară. Și cunoscând pe oameni de pe față, ieșindu-le înainte le-a zis printr-un tălmaci[1064]: *Pentru ce v-ați ostenit atâta, voi filosofilor, să veniți la un om prost?* Iar aceia zicând că nu e prost ci foarte înțelept, el le-a răspuns: *Dacă ați venit la un prost, v-ați ostenit în zadar; iar de socotiți că sunt înțelept, faceți-vă ca mine. Căci se cuvine să se urmeze celor bune. Dacă aș fi venit eu la voi, aș fi urmat pilda voastră; dar dacă voi ați venit la mine, faceți-vă ca mine. Iar eu sunt creștin.* Aceia minunându-se au plecat. Căci vedeau că și demonii se temeau de Antonie". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXI, în *PSB*, vol. 16, p. 233)

„Venind iarăși unii asemenea acestora la el în muntele din afară și gândindu-se că-l iau în râs că nu învățase carte, Antonie zise către ei: *Ce credeți? Ce e mai întâi: mintea sau cartea? Și care din ele e pricina celeilalte: mintea a cărții, sau cartea a minții?* Iar aceia răspunzând că întâi e mintea și că ea a născocit cartea, Antonie le zise: *Deci cel cu mintea sănătoasă n-are nevoie de carte.* Aceasta i-a uimit atât pe aceia, cât și pe cei de față. Deci au plecat minunându-se că au văzut atâta deșteptăciune la un om simplu. Căci deși trăise în munte și îmbătrânise acolo, nu avea purtări de sălbatic. Ci era blând și cuviincios. Iar cuvântul îi era dres cu sarea dumnezeiască așa încât nimeni nu pleca nemulțumit, ci mai degrabă toți cei ce veneau aveau prilej de bucurie. (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXII, în *PSB*, vol. 16, p. 233)

---

1064. Nota Pr. Stăniloae: „Se vede că Antonie nu știa limba greacă. Deci Sfântul Atanasie vorbea cu el egipteana, ceea ce i-a făcut pe unii să creadă că era și el, foarte probabil, egiptean". (nota 50, p. 233)

„După aceasta veniră iarăși unii, care erau dintre cei socotiți la elini înțelepți. Ei cerură temeiuri pentru credința noastră. Căci încercau să supună judecăților minții propovăduirea dumnezeiască a crucii, voind să râdă de ea. Antonie răbdând puțin, apoi deplângându-le mai întâi neștiința, le zise printr-un tălmaci priceput: *Ce e mai bine? Să se mărturisească crucea, sau să se pună pe seama celor numiți la voi zei curvia și stricarea copiilor? Ceea ce se laudă la noi e semnul bărbăției și dovada disprețuirii morții. Iar vorbele voastre laudă patimile desfrânării. Apoi ce e mai bine? A spune că Cuvântul lui Dumnezeu nu S-a schimbat, ci rămânând același a luat pentru mântuirea și pentru binele oamenilor trup omenesc, ca făcându-Se părtaș al firii omenești, să-i facă pe oameni părtași ai firii dumnezeiești și spirituale, sau a asemăna pe Dumnezeu cu cele necuvântătoare și ca urmare a aduce închinare animalelor cu patru picioare, târâtoarelor și chipurilor omenești? Căci aceștia sunt zeii voștri, ai înțelepților*". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXII-LXXIII, în *PSB*, vol. 16, pp. 233-234)

„Noi le cerem înțelepților eleni să nu ne ia în râs pe noi înainte de a se pune ei de acord unii cu alții". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia a III-a, III, în *PSB*, vol. 17, p. 99)

„Evangheliștii și-au scris Evangheliile lor nu ca Platon[1065], care a scris acea lucrare numită *Republica* sau ca Zenon[1066] sau ca altcineva care a dat reguli de purtare în viață și a alcătuit legi. Toți aceștia au arătat prin scrierile lor că au fost inspirați de un duh rău, un demon sălbatic, care duce război oamenilor, un dușman al creștinătății, un vrăjmaș al bunei rânduieli, un demon care răstoarnă totul. Poți spune altceva, când ei, în scrierile lor, cer ca femeile să fie comune bărbaților, când aduc pe fecioare goale în arene în văzul bărbaților, când îngăduie concubinajul, când amestecă și răstoarnă totul și calcă în picioare legile firii? Toate cele spuse de ei sunt născociri ale demonilor și împotriva firii. Despre acestea însăși firea ne poate da mărturie, că ea însăși nu îngăduie astfel de lucruri. Și acești filosofi au scris cărțile lor fără să fie prigoniți, fără să fie în primejdie, fără să li se ducă război, ci în toată liniștea și în toată libertatea, într-o limbă frumoasă și aleasă; pescarii, însă, au scris Evangheliile fiind prigoniți, biciuiți și mereu în primejdie de moarte; cu toate acestea, scrierile lor au fost primite cu toată dragostea de neînvățați și de învățați, de robi și de liberi, de împărați și de ostași, de barbari și de elini.

Nu poți spune că Evangheliile au fost primite de toți pentru că sunt scurte și simple. Nu, pentru că sunt cu mult superioare scrierilor amintite mai sus. Nici prin vis nu s-au gândit filosofii aceia la feciorie, și nici la numele ei, la sărăcia de bună voie, la post sau la ceva asemănător tot atât de înalt. Pescarii noștri, însă, n-au izgonit numai pofta, nici n-au pedepsit numai fapta, ci și privirea desfrânată, insultele, râsul dezmățat, îmbrăcămintea nepotrivită, mersul necuviincios, strigătul, mergând cu purtarea de grijă până la cele mai mici fapte din viața omului. Au umplut toată lumea cu sadul fecioriei. Au convins pe oameni să filosofeze despre Dumnezeu și despre cele din

1065. Nota Pr. D. Fecioru: „Platon, filosof grec (428-348 î.Hr.), discipolul lui Socrate și dascălul lui Aristotel. Autorul a numeroase lucrări filosofice, scrise în formă de dialog: *Criton*, *Phaidon*, *Gorgias*, *Banchetul*, *Republica* și altele. Filosofia sa are ca metodă dialectica și ca încoronare teoria ideilor". (nota 8, p. 21).

1066. Nota Pr. D. Fecioru: „Zenon din Citium, filosof grec (336-264 î.Hr.), întemeietorul stoicismului". (nota 9, p. 21).

ceruri așa cum nimeni dintre filosofi n-a filosofat vreodată. Cum ar fi putut filosofa așa, când ei au îndumnezeit chipurile animalelor sălbatice, ale fiarelor, ale târâtoarelor și ale altor animale mult mai nevrednice? Și iată, învățăturile înalte ale pescarilor sunt primite și crezute, înfloresc și se răspândesc în fiecare zi, pe când învățăturile filosofilor se duc, pier, dispar mai iute ca pânza de păianjen. Și pe bună dreptate, pentru că demonii le-au propovăduit. Din pricina aceasta sunt pline de desfrânare, pline de multă întunecime și de mai multă nerozie". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia I, IV-V, în *PSB*, vol. 23, pp. 21-22)

„Poate fi, oare, ceva mai de râs decât o lucrare ca *Republica* lui Platon, în care filosoful, în afară de cele spuse mai sus, ca să poată arăta ce este dreptatea, a scris pagini întregi pline de neclaritate? Chiar dacă spusele sale ar avea vreun folos, totuși sunt cu totul netrebuincioase pentru viața oamenilor. Dacă un plugar, un fierar, un zidar, un corăbier, într-un cuvânt un meseriaș, care se hrănește din lucrul mâinilor sale, și-ar părăsi meseria și munca sa cinstită și și-ar cheltui atâția și atâția ani ca să învețe din scrierile unui filosof ce este dreptatea, ar ajunge să moară de foame înainte de a o învăța și ar pleca de pe lumea aceasta sfârșindu-și viața în chip silnic, fără să ajungă să învețe ceva practic. Învățăturile noastre creștine nu sunt așa. Hristos ne-a învățat dreptatea, cuviința, folosul, într-un cuvânt virtutea, în cuvinte puține și lămurite. Uneori spune: *În aceste două porunci se cuprind toată legea și profeții* (*Matei* 22, 39), adică în dragostea de Dumnezeu și dragostea de aproapele; iar alteori: *Toate câte voiți să vă facă vouă oamenii faceți și voi lor, că aceasta este legea și profeții* (*Matei* 7, 12). Toate aceste învățături sunt ușor de înțeles și le poate învăța cu ușurință și plugarul și sluga și văduva și copilul și chiar omul care pare redus cu totul la minte. Așa este natura adevărului. Și o mărturisește sfârșitul lucrurilor. Toți oamenii au aflat ce trebuie să facă; și nu numai că au aflat, dar s-au și străduit să trăiască aceste învățături. Și este trăită învățătura creștină nu numai în orașe, ci și pe vârfurile munților. Da, acolo, pe vârfurile munților vei vedea cete de îngeri strălucind în chip de trup omenesc, vei întâlni pe pământ viețuire cerească. Că reguli de viețuire ne-au dat nouă pescarii! Nu ne-au dat porunci, așa cum fac filosofii, să studiem din copilărie, nici n-au legiuit că, pentru a pune în practică virtutea, trebuie să avem atâția și atâția ani. Nu, pescarii s-au adresat oricărei vârste fără deosebire. Învățăturile filosofilor, jocuri de copii; ale evangheliștilor, adevărul lucrurilor. Acestei viețuiri i-au dat ca loc cerul; meșterul ei este Dumnezeu și tot Dumnezeu este legiuitorul legilor de acolo. Așa și trebuia. Răsplățile unei astfel de viețuiri nu sunt frunze de dafin, nici de măslin, nici întreținere pe seama statului, nici statui de aramă, lucruri lipsite de căldură și valoare, ci viață fără de sfârșit; ajungem copii ai lui Dumnezeu, dănțuim împreună cu îngerii, stăm alături de tronul împărătesc, suntem necontenit cu Hristos". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia I, V, în *PSB*, vol. 23, p. 22)

„Cine cunoaște vechiul Egipt, Egiptul cel înnebunit, cel ce lupta împotriva lui Dumnezeu, Egiptul care se închina pisicilor și se temea și tremura în fața unei cepe, acela își dă seama bine de puterea lui Hristos; dar mai bine spus, nici n-avem nevoie de aceste vechi istorii, că se văd și acum rămășițele rătăcirii de odinioară, dovada nebuniei lor de mai înainte. Și totuși locuitorii Egiptului, care ajunseseră în vechime la o atât de mare nebunie, astăzi toți filosofează despre cer și despre lucrurile cele mai presus de cer, râd de obiceiurile strămoșești, îi caină pe străbuni și nu pun niciun preț pe

filosofi. Însăși viața i-a învățat că înțelepciunea vechilor filosofi nu era altceva decât o născocire de babe bețive și că adevărata filosofie, vrednică de ceruri, este filosofia propovăduită de pescari. De aceea locuitorii Egiptului, pe lângă curăția dogmelor, arată mare râvnă și pentru viața creștină". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia VIII, V, în *PSB*, vol. 23, p. 107)

„Unde-mi sunt acum filosofii greci, care în zadar și fără de rost imitau nerușinata filosofie cinică[1067] – căci ce folos aveau că ședeau într-un butoi[1068] și se apucau apoi de fel de fel de blestemății – care se împodobeau cu inele, pietre prețioase și aveau în casele lor slugi și slujnice și alte multe lucruri netrebnice, căzând dintr-o extremă în alta? Ioan Botezătorul n-a fost ca unul ca aceștia, ci locuia în pustie ca în cer, arătând prin viața lui mare filosofie. Când s-a pogorât din pustie în orașe era ca un înger din cer: luptător al bunei credințe, încununat al lumii, filosof al unei filosofii vrednice de ceruri. Și era așa când încă nu se pusese capăt păcatului, când încă nu încetase legea, când încă nu fuseseră sfărâmate porțile cele de aramă, ci când stăpânea încă vechea viețuire. Așa-i un suflet curajos și treaz! Merge înainte mereu și depășește piedicile puse, ca și Pavel pe timpul noii viețuiri!" (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia X, IV, în *PSB*, vol. 23, pp. 125-126)

„Unde-i acum Platon? Unde-i Pitagora?[1069] Unde-i mulțimea de filosofi stoici?[1070] Platon s-a bucurat de multă cinste; dar a fost demascat și vândut ca sclav; n-a reușit să înfăptuiască niciuna dintre ideile sale, nici chiar cu ajutorul unui tiran; mai mult, și-a trădat ucenicii și și-a sfârșit ticălos viața; iar gunoaiele filosofiei cinice, toate, ca umbra și visul, au pierit! Și n-au avut de luptat filosofii greci cu greutățile cu care au luptat ucenicii Domnului! Păreau străluciți pentru filosofia lor – atenienii au afișat chiar scrisorile lui Platon, pe care Dion[1071] le trimisese lor –, au trăit în belșug și tihnă toată viața și aveau nu puține bogății. Astfel Aristip[1072] își cumpăra metrese scumpe; altul lasă prin testament mari moșteniri; iar altul pășea pe spatele ucenicilor săi, care făceau pod din spatele lor; despre Diogene din Sinope se spune că se schimonosea în piața publică. Acestea sunt faptele cele mari ale filosofilor! Nimic asemănător nu găsim în viața ucenicilor Domnului, ci mare curățenie sufletească și trupească, desăvârșită bună-cuviință, război cu toată lumea pentru adevăr și credință, junghieri în fiecare zi, iar după acestea, trofeele cele strălucite". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XXXIII, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 412)

---

1067. Nota Pr. D. Fecioru: „Întemeietorul filosofiei cinice este Antistene (444-365 î.Hr.), discipolul lui Socrate. Antistene sustinea că știința este inutilă, că sănătatea, bogățiile, dregătoriile nu sunt adevăratul bine, de aceea trebuie disprețuite; omul are datoria să se silească să ajungă liber, înfrângându-și poftele; virtutea este binele suveran". (nota 24, p. 125)

1068. Nota Pr. D. Fecioru: „Cum făcea filosoful cinic Diogene (413-327 î.Hr.), ucenicul lui Antistene". (nota 25, p. 125)

1069. Nota Pr. D. Fecioru: „Pitagora s-a născut în insula Samos pe la 585 î.Hr. și a murit pe la 500 î.Hr., în Italia de Sud, unde și-a desfășurat activitatea sa de om politic, filosof și matematician. Este întemeietorul filosofiei ce-i poartă numele". (nota 20, p. 412)

1070. Nota Pr. D. Fecioru: „Adepții filosofului Zenon din Citium (c. 336 – c. 264 î.Hr.), întemeietorul filosofiei stoice". (nota 21, p. 412)

1071. Nota Pr. D. Fecioru: „Dion de Siracuza, om de stat siracuzian, născut în 409, mort în 354 î.Hr., prieten cu filosoful Platon". (nota 23, p. 412)

1072. Nota Pr. D. Fecioru: „Aristip de Cirena, născut pe la 430 î.Hr., filosof grec, întemeietorul școlii filosofice hedoniste". (nota 24, p. 412)

„(...) de dragul adevărului vom recunoaşte că unii filosofi elini au cunoscut pe Dumnezeu, pentru că *Dumnezeu le-a descoperit lor,* în schimb ei *nu L-au slăvit ca pe Dumnezeu, nici nu I-au mulţumit, ci s-au rătăcit în gândurile lor şi inima lor cea nesocotită s-a întunecat. Zicând că sunt înţelepţi, au ajuns nebuni. Şi au schimbat slava lui Dumnezeu Celui nestricăcios cu asemănarea chipului omului celui stricăcios şi al păsărilor şi al celor patru picioare şi al târâtoarelor* (*Romani* 1, 19; 21-23)". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, Cap. XXX, în *PSB*, vol. 9, p. 255)

„(...) nu prea vedem operele lui Platon decât în mâinile celor pe care-i socotim învăţaţi, pe când, de pildă, Epictet e admirat până şi de oamenii din mulţime dornici să găsească în el o influenţă binefăcătoare. Departe de mine gândul de a critica pe Platon pentru că cei mai mulţi dintre oameni au scos multe învăţături folositoare din operele lui". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. II, în *PSB*, vol. 9, p. 371)

„Dar cei care au scris atât de frumos despre Binele Suprem coboară în Pireu ca să se închine Artemidei ca unei zeităţi şi ca să vadă serbarea populară celebrată de cei de jos. După ce au filosofat în modul acesta despre suflet şi după ce au scris cu de-amănuntul starea viitoare a sufletului care a vieţuit virtuos, ei trec de la aceste idei sublime, pe care Dumnezeu li le-a descoperit, sfârşind prin a gândi la lucruri mărunte şi josnice, cum e de pildă sacrificarea unui cocoş în cinstea lui Asclepios[1073]. S-au gândit şi ei, poate, la *lucrările cele nevăzute ale lui Dumnezeu* şi şi-au format şi ei idei în legătură cu crearea lumii şi a lucrurilor văzute, de unde se vor fi ridicat apoi la realităţile spirituale, văzând nu fără nobleţe *veşnica Lui putere şi dumnezeire.* Dar şi-au şi pierdut bunul simţ, în urma cugetărilor lor deşarte, iar inima lor rătăcită se târăşte, aşa zicând, în neştiinţă atunci când e vorba să aducă cinstirea cuvenită lui Dumnezeu. Şi se poate vedea la aceşti oameni, mândri de înţelepciunea şi de teologia lor, cum se închină unui chip oarecare de om muritor, ca să cinstească, zic ei, această divinitate, coborând uneori, împreună cu egiptenii, până la păsări, la animale cu patru picioare sau la cele târâtoare. Dacă despre unii ai impresia că s-ar fi ridicat deasupra acestor lucruri, curând îţi vei da seama că ei *au schimbat adevărul lui Dumnezeu pe minciună, s-au schimbat şi au slujit făpturii în locul Făcătorului* (*Romani* 1, 20-25)". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. IV, în *PSB*, vol. 9, pp. 372-373)

„Înţelepţii acestei lumi, ca Aristotel, Platon şi Socrate, dotaţi fiind cu inteligenţă pătrunzătoare, erau asemenea unor oraşe mari, însă pustiite de duşmani, pentru că Duhul lui Dumnezeu nu era întru ei". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLII, 1, în *PSB*, vol. 34, p. 256)

## FRAŢII

### Oamenii toţi sunt fraţi prin dreptul naturii

„Fraţi, însă, vă suntem chiar şi vouă (romanilor – n.n.), prin dreptul naturii, care este mama noastră a tuturor, deşi voi sunteţi mai puţin oameni, fiindcă sunteţi fraţi răi.

1073. Nota Pr. T. Bodogae: „Fiu al lui Apollo cu o muritoare. Asclepios fusese smuls de la sânul mamei şi crescut în sălbăticie, unde învaţă medicina, al cărui zeu şi patron devine. Centrul lui cel mai cunoscut a fost Epidaur. Citatul lui Platon e din *Phaidon* 118 a: «să i-l daţi, să nu uitaţi»". (nota 6, p. 372)

Dar cu atât mai potrivit se numesc și se socotesc frați aceia care au recunoscut un singur tată, pe Dumnezeu, care s-au adăpat de la un singur spirit, al sfințeniei, și, ieșiți din același pântece, al neștiinței, au rămas înmărmuriți în fața aceleiași lumini, a adevărului!

Poate că tocmai de aceea suntem socotiți mai puțin frați adevărați, fiindcă nicio tragedie nu glăsuiește nimic despre iubirea noastră de frați, sau fiindcă suntem frați în urma folosirii laolaltă a lucrurilor de care avem nevoie, fapt care la voi de regulă nimicește iubirea de frate". (Tertulian, *Apologeticul*, XXXIX, 8-10, în *PSB*, vol. 3, p. 93)

„Scriptura numește frate nu numai pe cel născut din aceiași părinți, ci și pe cel din aceeași seminție, pe cel de aceeași credință, pe cel de aceeași limbă". (Clement Alexandrinul, *Stromate*, stromata a II-a, cap. XVIII, 84.4, în *PSB*, vol. 5, p. 155)

### Frați în Hristos – Fratele nostru

„Botezul și împărtășirea cu sfintele Taine ne fac frați". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXIX, I, în *PSB*, vol. 23, p. 897)

„Deoarece Hristos a voit să ne facă pe noi, prin nașterea cea de sus, din apă și din Duh, fii ai zilei și ai luminii, deși mai înainte, prin firea noastră, eram fii ai mâniei, El însuși a fost călăuzitorul către o astfel de naștere, atrăgând harul Duhului în râul Iordanului asupra începăturii firii noastre. Din cauza aceasta toți cei născuți la viață prin renașterea cea duhovnicească sunt frați ai Celui de mai înainte născut din apă și din Duh". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 471)

„Deci dacă prin renașterea noastră în același chip, din apă și din Duh, și noi am devenit frați ai Domnului, Care pentru noi S-a făcut întâi între mulți frați, atunci se cade să arătăm și noi, prin felul purtării noastre în viață, rudenia noastră apropiată cu El". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 471)

„Deci, dacă voim să fim frați Celui ce stă în fruntea nașterii noastre celei duhovnicești, atunci, neapărat, păcatul trebuie să lipsească din viața noastră, fiindcă numai astfel vom da dovadă că suntem înrudiți cu El, când nicio pată nu ne va despărți de curăția Lui". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 471)

## FRICA

### Felurile fricii

„Frica este de două feluri: îmi este frică așa cum îmi este frică de tata, de care mi-e și frică, dar îl și iubesc; și iarăși: când îmi e frică să nu fiu pedepsit, mă iubesc pe mine însumi și atunci prefer frica; dar când îmi este frică să nu-l supăr pe tata, atunci îmi iubesc tatăl". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XII, 53.4, în *PSB*, vol. 5, p. 141)

## Frica de Dumnezeu

„Păzind poruncile lui Dumnezeu, vei fi puternic în orice faptă și fapta ta nu va avea asemănare. Temându-te de Domnul, vei lucra pe toate bine. Aceasta este teama de care trebuie să te temi și te vei mântui.

De diavol să nu te temi; dacă te temi de Domnul, vei birui pe diavol, că n-are putere; iar de cel care n-are putere, n-ai nici teamă; dar de cel care are putere plină de slavă, de acela ai și teamă, că cel care are putere înfricoșează, pe când cel care n-are putere este disprețuit de toți.

Teme-te, dar, de faptele diavolului că sunt rele. Temându-te însă de Domnul, te vei teme de faptele diavolului și nu le vei face, ci te vei feri de ele.

Frica este de două feluri: dacă vrei să faci rău, teme-te de Domnul, și nu-l vei săvârși; și iarăși, dacă vrei să faci binele, teme-te de Domnul, și-l vei săvârși. Deci, frica de Domnul este tare, mare și slăvită. Teme-te, dar, de Domnul, și vei trăi în El; toți câți se vor teme de Domnul și vor păzi poruncile Lui vor trăi în Dumnezeu". (HERMA, *Păstorul*, Porunca VII - 37, 1-4, în *PSB*, vol. 1, pp. 308-309)

„Mântuitorul nu dă numai doctorii dulci, ci și amare. Că rădăcinile cele amare ale fricii opresc înmulțirea păcatelor; de aceea frica este mântuitoare, chiar dacă e amară". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. IX, 83.2, în *PSB*, vol. 4, p. 214)

„Astfel, Dumnezeu a văzut că iudeii de frică se întorc la El, dar că disprețuiesc iubirea Sa de oameni. Da, în general, noi oamenii suntem nepăsători când Dumnezeu se poartă bine cu noi; dar Îl respectăm când ne temem de dreptatea Lui, deși dreptatea Lui este unită cu iubirea Sa de oameni". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. IX, 86.3, în *PSB*, vol. 4, p. 216)

„Când lui Dumnezeu I s-a părut că este de folos să facă, prin Domnul, din lege și profeți o carte de învățătură, a zis: *Frica de Domnul este începutul înțelepciunii* (*Proverbele lui Solomon* 1, 7; *Psalmii* 110, 9); și aceste cuvinte au fost date de Domnul prin Moisi celor neascultători și învârtoșați la inimă, ca pe cei pe care rațiunea nu-i face buni, pe aceia să-i îmblânzească frica. Cuvântul educator, prevăzând chiar de la început aceasta, a făcut din cele două feluri un instrument cu care să poată curăți în chip potrivit pe oameni în vederea cinstirii lui Dumnezeu. Spaima este frica pe care o ai datorită unei arătări neobișnuite sau datorită unei apariții neașteptate, de pildă chiar a unei vești; frica, la rândul ei, este o minunare covârșitoare de ceva care se petrece sau care există". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. VIII, 37.2-37.4, în *PSB*, vol. 5, p. 133)

„Dacă Domnul a spus că îndepărtarea de rele aduce lipsa de teamă, pe care o lucrează frica de Domnul, atunci teama este bună; iar teama pe care ți-o dă legea nu numai că este dreaptă, dar e și bună, pentru că nimicește răul. Aducând prin frică lipsa de frică, nu aducem, printr-o patimă, lipsa de patimă, ci sădim în suflet, printr-un mijloc educativ, micșorarea pasiunilor. Când auzim: *Cinstește pe Domnul și te vei întări și în afară de El nu te teme de altcineva* (*Proverbele lui Solomon* 7, 2), înțelegem că a cinsti pe Dumnezeu înseamnă a te teme de păcat și a urma poruncile date de Dumnezeu. Frica de Dumnezeu este frică plină de respect. Dar chiar dacă frica ar fi

patimă, după cum vor unii, apoi nu orice frică este patimă. Frica de zei este patimă, pentru că este frica de demoni; frica aceasta te scoate din fire prin tulburarea pe care o creează. Frica de Dumnezeul cel nepătimaș este dimpotrivă o frică lipsită de patimă; că nu te temi de Dumnezeu, ci te temi să nu cazi din harul lui Dumnezeu; iar cel care-i cuprins de această teamă se teme să nu cadă în păcate, se teme de păcat; iar cel care se teme de cădere vrea să fie fără stricăciune și fără patimă. Scriptura spune: *Înțeleptul care se teme se ferește de rău, iar cel fără de minte, încrezându-se în sine, se amestecă*[1074]; și iarăși spune Scriptura: *În frica Domnului nădejde de tărie* (*Proverbele lui Solomon* 14, 28)". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. VIII, 39.4-39.5, 40.1-40.3, în *PSB*, vol. 5, pp. 134-135)

„Mi se pare că asta e pricina că legea cea dumnezeiască a atârnat în chip necesar deasupra capetelor noastre frica, pentru ca filosoful, prin temere de Dumnezeu și luare aminte, să dobândească liniștea sufletească și s-o păstreze, rămânând în toate împrejurările vieții desăvârșit și fără de păcat". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XX, 120.1, în *PSB*, vol. 5, p. 171)

„Dar nici frica de Dumnezeu, care-i atât de folositoare pentru mulțimi (mai ales cei care nu au puterea nici să judece și nici să aleagă ceea ce în sine trebuie ales ca bun suprem, dincolo de orice făgăduințe), nici această frică nu se poate naște în cei ce și-au ales să-și ducă viața după principiul răului". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. LXXVIII, în *PSB*, vol. 9, p. 226)

„(...) nimeni să nu se cutremure, nici să se miște de altceva decât de frica de Dumnezeu". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, VI, în *PSB*, vol. 17, p. 254)

„Dacă frica nu ne-ar instrui viața noastră, ar fi cu neputință, fiind în trup, să săvârșim sfințenia. Că spune Scriptura: *Străpunge cu frica Ta trupul meu* (*Psalmii* 118, 120). Că după cum cei străpunși de cuie au nemișcate mădularele trupului lor și nu pot lucra nimic, tot așa și cei care au sufletul țintuit de frica cea dumnezeiască evită neajunsurile păcatului provocate de patimi". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXVI, VI, în *PSB*, vol. 17, pp. 270-271)

„Știind, dar, că este puternic Stăpânul nostru, temeți-vă de tăria Lui, dar nu vă deznădăjduiți de iubirea Lui de oameni". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul LXI, V, în *PSB*, vol. 17, p. 338)

„Că unde locuiește frica, acolo se înscăunează curățenia sufletească, de acolo fuge pe nesimțite orice viclenie și orice faptă nelegiuită; că odată ce sufletul este pătruns de frică, nu poate fi mișcat spre fapte necugetate. După cum cel care are trupul străpuns de cuie nu poate să lucreze din pricina durerilor de care e stăpânit, tot așa și cel pătruns de frica de Dumnezeu nu folosește ochiul spre ceea ce nu se cade, nu-și mișcă mâinile spre fapte neîngăduite și, într-un cuvânt, nu poate face vreo faptă mică sau

1074. Nota Pr. D. Fecioru: „*Pildele lui Solomon* 14, 16 – *Biblia românească* din 1914 și ediția *Septuagintei* a lui A. Rahlfs, scriu: *se amestecă cu cel fără de lege*". (nota 140, p. 135)

mare în afară de cele ce se cuvin, fiind țintuit, ca de o durere, de așteptarea pedepselor cu care este amenințat". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XII-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 471)

„Pentru cei care abia acum se inițiază în viața de pietate, învățarea prin teama de Dumnezeu este mai folositoare, potrivit sfatului înțeleptului Solomon: *Frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii* (*Pildele lui Solomon* 1, 7)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 4, R., în *PSB*, vol. 18, p. 226)

„– Ce înseamnă: *Și spre cel care tremură de cuvintele Mele?*

– Înseamnă a te supune cu fapta poruncilor lui Dumnezeu, așa cum spune și în altă parte: *Fericit este acela care se teme de toate pentru evlavie* (*Proverbele lui Solomon* 28, 14). Dacă noi ne purtăm cu multă dragoste și bunăvoință cu sluga noastră când o vedem că împlinește cu multa sârguință și teamă poruncile noastre, apoi cu mult mai mult va face așa bunul Stăpân cu noi. De aceea, deci, a spus: *Voi căuta spre cel blând, spre cel liniștit spre cel care tremură de cuvintele Mele.*

Să tremurăm, dar, vă rog, și cu multă frică să împlinim cuvintele Lui. Poruncile date de El nouă sunt cuvintele Lui. Când știm ce-I place și ce dorește, să-I împlinim dorința și să ne silim să fim așa cum vrea". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia V, în *PSB*, vol. 22, p. 220)

„Pentru aceea și cel viclean se luptă în tot felul să scoată frica de Dumnezeu din sufletele noastre și se străduiește să topească dragostea față de El prin plăceri nelegiuite și prin momeli de ale desfătării, ca apucându-se sufletul nostru de osteneli, dezbrăcat de armele duhovnicești și nesträjuit, să se piardă, furișând acela în noi slava de pe pământ în locul celei cerești și tulburând cele cu adevărat bune prin cele părute bune, prin nălucirea unor amăgiri. Căci de află pe paznici fără grijă, are putere să le fure din vreme". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieții) și despre nevoința cea adevărată*, în *PSB*, vol. 29, pp. 475-476)

„Căci cel ce se teme de pedepsele pentru călcările poruncilor dumnezeiești nu se lasă prins de patimile care-i întinează sufletul. (...) Frica desființează în cei ce se tem cu adevărat de Dumnezeu patimile necurate". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 20, în *PSB*, vol. 81, p. 157)

„(...) să nu ne dăm numai chipul fricii prin înfățișări de tristețe, nici să nu ne înfățișăm numai o evlavie arătată în purtări din afară, ci să o arătăm în dispoziția sufletului și în smerenia inimii care a greșit, prin dese suspine din adânc și prin biciuirea amintirii păcatelor de mai înainte, ținute nevăzut în conștiință și de aceea prin adunarea de noi înșine, nesuferind să vadă nicidecum păcatelor altora. *Căci cel ce fățărește frica de Dumnezeu numai prin înfățișări văzute nu se deosebește întru nimic de maimuță, care imită purtările și înfățișările omului.* Căci acest animal dintre patrupede fiind departe prin fire de firea omenească pare celor ce-l privesc prin imitarea înfățișărilor că e om, dar prin fire nu are nimic omenesc. Tot așa și cel ce imită spre înșelarea celor ce-l privesc înfățișările celor ce se tem cu adevărat de Domnul, neavând dispoziția voinței pătrunsă în mod egal cu a acelora de frică dumnezeiască, este și se numește un fel de alt saducheu și cărturar, salvând chipul evlaviei într-o

frumusețe exterioară, dar în realitate lipsindu-i aceasta pentru necurata iubire de patimi aflată în adâncul sufletului". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 20, în *PSB*, vol. 81, p. 158)

## Frica de Dumnezeu și dragostea de Dumnezeu

„Frica este început al dragostei; prin creștere ajunge credință, apoi dragoste". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromate*, stromata a II-a, cap. XII, 53.3, în *PSB*, vol. 5, p. 141)

„Pentru că cel ce se teme de Domnul este încă în ceata de rob; dar cel care a fost desăvârșit de dragoste s-a înălțat la vrednicia de fiu. De aceea, robul se numește și sărac, pentru că nu are nimic propriu; fiul, însă, este și bogat, pentru că este moștenitor al bunătăților părintești". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXVI, V, în *PSB*, vol. 17, p. 269)

„Trebuie să se ridice pe o treaptă mai înaltă, și anume la acea sublimă teamă a dragostei, pe care n-o zămislește nici frica de pedeapsă, nici dorința de răsplată, ci măreția iubirii, prin care fiul îl respectă pe preaîngăduitorul său tată, sau fratele pe frate, sau prietenul pe prieten, sau soția pe soț, cu sentiment deplin, de vreme ce aceasta nu de cearta și de bătaia lui se teme, ci de o ușoară slăbire a afecțiunii, sentiment pornit dintr-un devotament întotdeauna curat, manifestat nu numai în vorbe, ci și în toate faptele, cu grija ca nu cumva să se potolească floarea dragostei lui. Măreția acestui fel de teamă a exprimat-o în chip elegant unul dintre profeți: *Bogățiile mântuirii*, a spus el, *sunt înțelepciunea și știința; teama de Dumnezeu îi este comoara*. N-a putut să exprime mai limpede demnitatea și meritul acestei temeri, decât spunând că bogăția mântuirii noastre, care constă în adevărata înțelepciune și cunoaștere a lui Dumnezeu, poate fi păstrată numai prin teama de Domnul. La această teamă, așadar, sunt poftiți nu păcătoșii, ci sfinții, precum spune în cuvinte profetice psalmistul: *Temeți-vă de Dumnezeu toți sfinții Lui, fiindcă nimic nu-i lipsește celui ce se teme de Dumnezeu cu această teamă*. Desigur că Apostolul Ioan despre acea teamă de pedeapsă vorbește: *Cine se teme nu este desăvârșit în dragoste, fiindcă teama presupune pedeapsă*. Așadar este mare distanță între această teamă căreia nu-i lipsește nimic, care este comoară a înțelepciunii și a științei, și cea nedesăvârșită, care se numește *începutul înțelepciunii* și care, cuprinzând în ea pedeapsă, este alungată din inimile celor desăvârșiți prin intervenția dragostei depline. *În dragoste nu este teamă, căci dragostea alungă teama*". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „Prima convorbire cu părintele Cheremon", Cap. XIII, 1-3, în *PSB*, vol. 57, pp. 510-511)

„Aceasta este așadar teama desăvârșirii, de care se spune că a fost umplut Omul-Dumnezeu, care venise nu numai pentru a răscumpăra neamul omenesc, dar chiar pentru a-i oferi o formă de desăvârșire și exemple de virtuți. Adevăratul Fiu al lui Dumnezeu n-a putut avea acea teamă de chinuri, pe care o au robii, fiindcă *n-a săvârșit niciun păcat, nici s-a aflat vicleșug în gura Lui*". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „Prima convorbire cu părintele Cheremon", Cap. XIII, 8, în *PSB*, vol. 57, p. 512)

## Frica vrăjmașă

„Da, frica vrăjmașă este aceea care ne bagă în suflet spaima de moarte, aceea care ne face să ne plecăm în fața persoanelor cu rang mare. Cum va putea, oare, cel care se teme de acestea să se împotrivească păcatului până la moarte în vreme de mucenicie și să plătească ce este dator Domnului, Care a murit pentru noi și a înviat? Și cel care se teme de demoni are frică vrăjmașă în el. Pe scurt, o astfel de frică pare a fi o patimă care este vlăstar al necredinței. Niciun om, care crede că are lângă el un ajutor puternic, nu se teme de cei ce încearcă să-l turbure". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXVI, VIII, în *PSB*, vol. 17, p. 273)

## Fricosul răspândește frica, aducând și asupra altora nenorociri

„Deci nu se mai poate pune la îndoială că cel fricos și neiubitor de osteneală și cel puțin la credință pierde împreună cu el și pe alții, stricându-i prin vorbe rele[1075]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a cincea, în *PSB*, vol. 38, p. 156)

## Remedii ale fricii

„Nu trebuie să ne temem de oameni mai mult decât de Dumnezeu". (Sf. Clement Romanul, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni*, cap. IV, în *PSB*, vol. 1, p. 113)

„Creștinul nu trebuie să aibă teamă și în situații de mare neliniște să nu se îndepărteze de încrederea în Dumnezeu; ci să aibă curaj, ca și cum Hristos este prezent și-l îndrumează în cele din situația respectivă și-l întărește pentru toate". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, Reg. 63, în *PSB*, vol. 18, p. 159)

„Căci un suflet aprins de râvnă dumnezeiască nu se înfricoșează de nimic omenesc și socotește frica ca ceva de râs și ca o jucărie". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea a IV-a, 17, 3, în *PSB*, vol. 44, p. 172)

„Să-I îmbrățișăm picioarele, să I ne închinăm, pentru ca să ne zică și nouă: *Nu vă temeți!* (*Matei* 28, 10), adică nu vă temeți de relele acestui veac, nu vă temeți de nedreptățile acestei lumi, nu vă temeți de valurile patimilor trupești: Eu sunt răscumpărarea păcătoșilor. Nu vă temeți de întuneric: Eu sunt lumina. Nu vă temeți de moarte: Eu sunt viața. Tot cel ce vine la Mine *nu va vedea moartea în veac* (*Ioan* 8, 51). Fiindcă El Însuși e plinătatea Dumnezeirii și Lui Însuși I se cuvin podoaba, mărirea, veșnicia din veci. Acum și pururi și în vecii vecilor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre binefacerile morții*, X. 57, în *PSB*, vol. 52, p. 500)

---

1075. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Fricosul răspândește frica, deci aduce și asupra altora nenorocirile. Și cel cu curaj întinde curajul, deci aduce și asupra altora binefacerile lui. Mare lucru este să aibă un popor conducători puternici și înțelepți". (nota 162, p. 156)

# FRUMUSEȚEA

## Definiția

„Unii înțelepți au definit frumusețea ca fiind simetria și armonia privirilor sufletului". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXIX, V, în *PSB*, vol. 17, p. 242)

## Frumusețea femeii

„Iar partea bărbătească de nimic nu este biruită mai mult decât de frumusețea femeiască". (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Scrisori*, scrisoarea a L-a, 13, în *PSB*, vol. 53, p. 226)

## „Fii împăratul frumuseții, nu tiranul ei!"

„Frumusețea este o rușine când este veștejită de ocară". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, Cap. IV, 49.2, în *PSB*, vol. 4, p. 110)

„Fii împăratul frumuseții, nu tiranul ei! Liberă să rămână frumusețea! Atunci voi cunoaște frumusețea ta, când vei păstra curat *chipul* (*Facerea* 1, 27). Atunci mă voi închina frumuseții, când va fi arhetipul adevărat al frumuseților". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, Cap. IV, 49.2, în *PSB*, vol. 4, p. 110)

„Cea mai minunată frumusețe este în primul rând frumusețea sufletească, așa cum am spus de mai multe ori. Sufletul este frumos, când este împodobit cu Sfântul Duh, când are în el podoabele date de Duhul cel Sfânt: dreptatea, curajul, castitatea, iubirea de bine, simțul rușinii, culoare pe care n-o poți vedea mai frumoasă și mai înfloritoare în nicio altă parte". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea III, cap. XI, 64.1, în *PSB*, vol. 4, p. 341)

„Oaspetele străin din Atena spune iarăși că înțeleptul este frumos, grăind așa: *Dacă cineva ar susține că drepții, cu toate că sunt urâți la trup, sunt foarte frumoși, că sunt foarte frumoși tocmai prin purtarea lor cu totul dreaptă, nimeni nu va spune că greșesc vorbind așa*[1076]". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a II-a, cap. V, 22.7, în *PSB*, vol. 5, p. 125)

„Dacă nu este meșteșugită, frumusețea n-are în ea nimic rău. Înfățișarea și farmecul chipului sunt nevătămătoare dacă nu li se adaugă încercarea de a ademeni prin ele". (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Scrisori*, scrisoarea a II-a, 20, în *PSB*, vol. 53, p. 32)

## Frumusețea cea adevărată

„Frumos e orice suflet, privit în simetria puterilor sale proprii; dar frumusețea cea adevărată, cea mai plăcută, adică firea cea dumnezeiască și fericită, se poate privi, se

1076. PLATON, *Legile*, IX, 859 DE.

poate contempla numai de cel ce are curăţită mintea. Cel ce-şi aţinteşte ochii la luminile şi harurile lui Dumnezeu primeşte ceva de la El, ca de la o culoare îşi colorează propriul lui chip cu o strălucire înfloritoare". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXIX, V, în *PSB*, vol. 17, p. 242)

## FUNCȚIILE ÎNALTE

### Responsabilitatea și riscurile funcțiilor înalte

„(...) cu cât au fost mai înalte demnitățile și onorurile deținute, cu atât mai mari pot fi pedepsele pentru deținători". (Sf. Ciprian, *Către Donatus*, XIII, în *PSB*, vol. 3, p. 423)

„Funcțiile înalte împing de multe ori la fapte care nu-s pe placul lui Dumnezeu. Trebuie să ai suflet tare, ca să împlinești o funcție înaltă așa cum trebuie. Cel care nu are o astfel de funcție filosofează vrând-nevrând; cel care are o funcție înaltă însă pățește ceea ce ar păți un bărbat care ar trăi la un loc cu o fată plăcută la chip și frumoasă, dar care ar fi primit poruncă să nu se uite la ea, fără a fi pedepsit. Așa e și puterea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XL, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 489)

### Iubirea de onoruri și funcții lumești

„Desigur că de favorul și bunăvoința oamenilor și chiar a regilor, noi creștinii nu ne prea sinchisim, nu numai pentru că acestea au fost dobândite prin ucideri, desfrânări și cruzimi, ci și pentru că ele au fost câștigate cu prețul unei nelegiuiri față de Dumnezeul cel Atotputernic, sau printr-un cuvânt de slugărnicie și josnicie nedemne". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. LXV, în *PSB*, vol. 9, p. 559)

„Cutare este vestit cu mulțimea banilor săi; are în jurul lui mulțime de lingușitori; suită de prieteni fățarnici, care caută să-i fie pe plac; nenumărate rude, dar și acestea fățarnice; roi de servitori, care stau lângă el fie pentru a-l servi la masă, fie pentru alte trebuințe; pe aceștia îi târăște după el și când iese din casă și când se întoarce, ca să stârnească invidia celor care-l întâlnesc. Adaugă-i acestui bogătaş și oarecare putere politică sau dregătorii primite de la împărați sau conducere de popoare sau conducere de oști; adaugă-i crainicul, care strigă cu glas puternic, mergând înaintea lui, lictori de o parte și de alta, care bagă spaima în supuşi – că de la ei vin loviturile, confiscările de averi, arestările, închisorile. Da, nesuferită este frica pe care o are de aceștia poporul de sub mâna lor! Iar după aceasta ce-i? Într-o singură noapte sau temperatura mare, sau pleurezia, sau pneumonia răpește pe om, îl duce dintre oameni și-l dezgolește dintr-o dată de toată înșelăciunea care-l înconjura, iar slava lui s-a dovedit a nu fi decât un vis". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a V-a, II, în *PSB*, vol. 17, p. 121)

„*Deci Iisus știind că vor să vină și să-L ia cu sila, ca să-L facă împărat, a plecat iarăși El singur în munte* (*Ioan* 6, 15)
(...) El dă să se înțeleagă, celor ce privesc spre nădejdea viitoare, că pentru ei este mic ceea ce e în lume mare și că cinstirile din viața aceasta, sau din lume, chiar dacă li se oferă, nu e bine să le primească, pentru a urca la cinstirea de la Dumnezeu. Căci, cu adevărat, nu se cuvine ca cei ce se silesc spre harul dumnezeiesc și însetează de slava

veșnică să iubească strălucirea prin acestea[1077]. Trebuie ocolită deci mândria, soră și vecină a iubirii de slavă și nu mult depărtată de hotarele aceleia[1078]. Să fugim de strălucirea cinstirii în viața aceasta, ca fiind nedreaptă, și să căutăm mai degrabă frumusețea smereniei, făcând loc unii altora". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a treia, Cap. IV, în *PSB*, vol. 41, pp. 329-330)

„Deci, cel ce voiește să meargă pe urmele lui Hristos și, după puterea omului, să imite modelul Lui, să nu viețuiască cu iubire de slavă, să nu lucreze virtutea pentru a-și atrage laude, nici să nu aleagă o viață admirată ca fiind foarte nevoitoare, și să nu iubească a fi slăvit nici măcar cât de puțin pentru aceasta, ci să voiască să fie văzut numai de ochii Dumnezeirii, Care dezvăluie cele ascunse și face cunoscut ceea ce s-a împlinit pe nevăzute[1079]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a treia, Cap. IV, în *PSB*, vol. 41, p. 337)

## FURTUL

### Furtul „scuzabil"

„Lipsa face vina însăși mai puțin vinovată, fiindcă este scuzabil cel vinovat de furt, dacă pare a fi fost silit să fure fără voia lui. De altfel și Sfânta Scriptură pare a scuza oarecum greșelile tuturor oropsiților soartei, căci iată ce zice: *Nu este o vină mare dacă un oarecare a furat; căci fură ca să-și astâmpere foamea* (*Pildele lui Solomon* 6, 30). Fură ca să-și astâmpere foamea, și nu trebuie să-i acuzăm atât de mult, dacă sunt scuzați de cuvântul divin". (SALVIANUS, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a IV-a, III, 14, în *PSB*, vol. 72, p. 235)

### Lecții de bunătate ale viețuitorilor pustiei predate celor aplecați spre furt

„Același Avva Macarie, fiind în Egipt, a întâlnit un om, care avea un animal cu care își procura cele de trebuință. Într-una din zile, cineva a vrut să i-l răpească. El, apropiindu-se ca un străin de acesta, l-a încărcat, cu calm, cu bunurile sale și dându-i-le, i-a zis: Nimic n-am adus pe lume și nimic nu putem să luăm din ea. Domnul a dat (Domnul a luat). După cum a voit, așa a făcut. (Fie) întru toate Domnul binecuvântat (cf. *1 Timotei* 6, 7; *Iov* 1, 21)". (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul*, III, 18, în *PSB*, vol. 34, p. 61)

1077. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „E o contradicție între iubirea de onoruri lumești și însetarea de slava veșnică. A căuta pe prima înseamnă a micșora prețuirea și căutarea celei de a doua. Înseamnă a prețui ceea ce-i trecător și a dori să fii mai presus de ceilalți. Dar slava cerească e veșnică și ea e străină de orice tendință de-a se impune altora. Bucuria ei stă în bucuria făcută altora. Ea constă în depășirea totală de sine. E greu să înțelegem aceasta. Dar câteodată simțim cât de înaltă e bucuria noastră față de bucuriile altora și cât de diferită de propria bucurie, care uită de ceilalți. Aceasta înseamnă să mă simt în alții, să-i simt pe alții ca pe mine însumi. Aceasta înseamnă a trăi deplin unitatea mea de ființă cu ceilalți, așa cum ne dau pildă Persoanele Sfintei Treimi. În slava trăită ca superioritate față de alții se trăiește în fond tristețea singurătății, nu bucuria comuniunii. Când alții te simt dornic de slavă, te simt lipsit de iubirea reală față de ei și nu te mai învăluie nici ei în iubirea lor". (nota 596, pp. 329-330)

1078. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iubirea de slavă provine din mândrie, sau mândria are ca soră și vecină iubirea de slavă. Dar mândria e una cu închipuirea de-a fi mai mult ca alții, ceea ce desparte pe cel mândru de ceilalți". (nota 597, p. 330)

1079. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Un alt motiv pentru care Iisus a săvârșit minunea umblării pe mare pe întuneric și nu S-a suit după aceasta în corabie a fost ca mulțimea să vadă că, deși n-a intrat cu ucenicii în corabie la plecarea dincolo de Tiberiada, totuși sosește împreună cu ei, adică a venit la ei în chip minunat". (nota 608, p. 337)

„Se spune că în lipsa Sfântului Macarie, un tâlhar a intrat în chilia lui și luându-i toate lucrurile le-a pus pe cămila sa. Deci, când cămila a fost încărcată, a început tâlharul s-o lovească, pentru ca să se ridice; ea, însă, nu se ridica. Văzând Avva Macarie că nu se ridică, a intrat în chilie și aflând o săpăligă, a pus-o pe cămilă și a zis: Frate, pe aceasta o vrea cămila. Și lovind bătrânul cămila cu piciorul, a zis: Scoală-te! Și îndată s-a sculat și a mers puțin pentru cuvântul său. Apoi, iarăși a stat jos și nu s-a mai ridicat până când tâlharul n-a dat jos toate lucrurile. Și așa a plecat"[1080]. (*Viața Sf. Macarie Egipteanul*, III, 39, în *PSB*, vol. 34, p. 66)

---

1080. În *Paterice*, citim nenumărate astfel de lecții de neagonisire și bunătate arătate de cuvioși atunci când veneau peste ei hoții. Mai redăm doar câteva dintre cele mai concludente. „Un bătrân de la Schit a prins niște tâlhari în chilia sa, care tocmai săvârșeau tâlhăria. El le zise atunci: Siliți-vă și sfârșiți înainte ca frații să vină și să mă împiedice de a duce la îndeplinire porunca lui Iisus care zice astfel: *Oricui îți cere dă-i și de la cel ce-ți ia pe ale tale nu i le cere* (*Luca* 6, 30)" (*Pateric: Ziceri inedite ale Părinților pustiei, greci, etiopieni, armeni, sirieni, latini, copți*, traducere din limba franceză de Bogdan Cândea și Eugenia Cândea Șerbanovici, Fundația Anastasia, București, 2009, p. 111). „Un alt monah, văzând niște răufăcători venind la ceasul slujbei, zise fraților: Lăsați-i să-și facă treaba, iar noi s-o facem pe-a noastră" (*Pateric...*, p. 149). „Când mergeau la biserică ei (cuvioșii monahi – n.n.) lăsau ușa chiliilor deschisă iar când se întorceau de la rugăciune, Avva Isaia intra în chilia sa, lăsa cartea și veșmântul său, apoi venea la Avva Paisie si rămâneau împreună vreme de două zile, sâmbătă și duminică. Într-una din zile, pe când se întorcea la chilia sa, după obicei, pentru a-și lăsa cartea și rasa, văzut-a Avva Isaia pe un frate care tocmai fura de la el o oală. Dar Avva Isaia nu a vrut ca acel frate să-l vadă și s-a ascuns în nisip până ce fratele luă acel lucru și se îndepărtă. După ce plecat-a acel frate, Avva Isaia fugit-a plin de veselie la Părintele său zicându-i astfel: Știi tu oare ce s-a petrecut? Avva Paisie îi zise atunci: Ce s-a întâmplat? Avva Isaia răspuns-a: Trecut-am pe la mine, după obicei, ca să-mi las cartea și haina, înainte de a veni aici și găsit-am un frate pe cale să fure ceva de la mine. Temându-mă ca nu cumva să mă vadă și să fugă, m-am ascuns vederii, pitindu-mă în nisip, timp în care el a luat acel vas iar mai apoi a plecat. Avva Paisie zis-a atunci: N-ai făcut bine, Avvo, nevrând să te arăți înainte-i. Trebuia să te arunci la picioarele sale și să-i faci rugămintea de a lua acel vas, căci altminteri atunci când acela se va folosi de el pregătindu-și masa și rugându-se la Dumnezeu, cugetul său îl va arde ca pe cineva care a săvârșit o nelegiuire" (*Pateric...*, pp. 332-333). „(...) s-a păstrat o povestire a starețului însuși (a Sfântului Serafim de Virița – n.n.). Odată, în apartamentul său a pătruns un hoț, a strâns lucrurile cele mai de preț, a legat o legătură și a ieșit. Încă neieșind bine din casă, legătura s-a dezlegat. Hoțul a început să adune lucrurile în grabă. În acest timp s-a întors stăpânul casei. Hoțul s-a speriat, dar viitorul stareț s-a apropiat de el și i-a ajutat să-și pună legătura în spate și apoi a intrat în casă. Starețul spunea că în modul acesta greutatea păcatului s-a luat de pe omul acesta: el nu a furat, ci i s-a dăruit" (*cf.* Alexandru TROFIMOV, *Sfântul Serafim de Virița (1866-1949); Patericul Viriței*, trad. de Severin Alexandru, Ed. Bunavestire, Galați, 2003, p. 16). „Bătranul Z., un părinte de la Noul Schit, a fost ca un miel al lui Dumnezeu, fără pic de viclenie. L-am vizitat spre sfârșitul vieții sale, când era țintuit la pat. Odată i-au fost furate 150 kg de ulei. Ucenicul a fost nemulțumit, iar atitudinea lui l-a întristat pe bătrân.– Binecuvântate, de ce nu mulțumești lui Dumnezeu? Acum ești liber și cu mai puține patimi, pentru că avem numai un vas de ulei în loc de trei, a spus bătrânul.Dar ucenicul lui a continuat să protesteze, să critice și să aibă suspiciuni.– Privește, fiul meu, i-a spus părintele Z. Privește partea bună a lucrurilor" (Arhimandritul IOANNIKIOS, *Patericul Atonit*, traducere de Anca Dobrin și Maria Ciobanu, Ed. Bunavestire, Bacău, 2000, pp. 313-314). „Spuneau părinții despre un frate care locuia lângă un mare bătrân, că intrând în chilia bătrânului, fura. Iar bătrânul vedea și nu-l mustra, ci lucra mai mult, zicând că poate fratele are trebuință. Și avea bătrânul multă strâmtorare, cu greu câștigându-și pâinea. Când a fost să moară bătrânul l-au înconjurat frații și văzându-l pe cel ce-l fura, i-a zis: apropie-te de mine! Și i-a sărutat mâinile zicând: mulțumesc mâinilor acestora, că printr-însele mă duc în împărăția cerurilor! Iar acela, umilindu-se și pocăindu-se, s-a făcut și el monah iscusit, din faptele pe care le-a văzut la acel mare bătrân" (*Patericul*, Alba Iulia, 1999, p. 414). „Avva Euprepios, odată, fiind jefuit, lea dat hoților ajutor. Aceștia iau înșfăcat tot ceau găsit în chilie, dar au uitat acolo toiagul unuia dintre dânșii, iar avva Euprepios, văzândul, sa întristat. La luat și a alergat după ei, vrând să lil dea înapoi. Dar ei nu lau luat, de frică să nu li se întâmple ceva. Atunci bătrânul, întâlnind câțiva drumeți care aveau același drum, ia rugat să ia toiagul și săl dea hoților înapoi" (*Patericul sau apoftegmele Părinților din pustiu*, trad. de Cristian Bădiliță, Ed. Adevărul Holding, București, 2011, pp. 125-126). „Pe muntele Athlibis trăia un mare isihast și întro zi au venit peste el hoții. Bătrânul a strigat, vecinii lau auzit, iau prins pe hoți și iau trimis la guvernator, iar acesta ia întemnițat. Atunci frații sau întristat, zicânduși: Din cauza noastră au fost predați. Sau sculat, sau dus la avva Pimen și iau povestit totul. El ia scris bătrânului [isihast] următoarele: Gândeștete unde a fost prima trădare și o vei vedea și pe a doua. Căci dacă nu ai fi trădat mai întâi bunurile lăuntrice, nu ai fi făcut nici a doua trădare. Ascultând scrisoarea avvei Pimen – care era renumit în tot ținutul, deși nu ieșea din chilia sa – bătrânul sa sculat, sa dus în oraș, ia scos pe hoți din închisoare și ia eliberat de față cu toată lumea" (*Patericul sau apoftegmele Părinților din pustiu*, pp. 280-281). (n.n.)

# GÂNDURILE

## Dumnezeu cunoaște gândurile noastre

„Dumnezeu privește chiar gândurile noastre. Că a lăsat fără de simțire pe femeia lui Lot (*Facerea* 19, 26) numai pentru că s-a întors de buna sa voie spre răutatea cea lumească; a prefăcut-o în piatră sărată, a încremenit-o, ca să nu mai meargă mai departe; n-a făcut-o statuie fără interes și fără de rost, ci în stare să îmbunătățească și să deștepte pe omul care știe să privească lucrurile în chip duhovnicesc". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XIV, 61.4, în *PSB*, vol. 5, p. 145)

## Obârșia gândurilor

„Trebuie să cunoaștem cele trei obârșii din care provin cugetările noastre și anume: Dumnezeu, diavolul și noi înșine. Vin de la Dumnezeu, când El găsește cu cale să ne vadă în lumina Duhului Sfânt, ridicându-ne pe o treaptă mai înaltă de desăvârșire, când ne ceartă printr-o dojană mântuitoare, dacă am fost delăsători și ne-am lăsat trași înapoi de la cele bune, sau când ne deschide porțile cerului și ne îndreaptă gândurile și voința către fapte mereu mai bune. (...) Vine de la diavol șirul de gânduri, când el încearcă să ne câștige atât prin momeala viciilor, cât și prin înșelăciuni ascunse, arătându-ne în chip mincinos, cu mare dibăcie, cele rele drept bune, și prefăcându-se față de noi în înger al luminii. (...) Iar din noi răsar gândurile când ne amintim în chip firesc de cele ce facem, sau am făcut, sau am auzit. Astfel, fericitul David spune: *Am cugetat la zilele de demult și de anii cei veșnici mi-am adus aminte. Noaptea în inima mea gândeam și se frământa duhul meu.*

(...) Trebuie să avem în vedere, așadar, această întreită obârșie, să analizăm primele începuturi, cauzele și autorii lor, pentru a putea vedea ce importanță trebuie să le acordăm și ce merită din partea noastră. Trebuie să avem, după cum ne învață Domnul, priceperea zarafilor. Meseria și știința lor este de a cunoaște care este aurul cel mai curat, numit în popor *obrizum*, și care este cel pe care focul l-a purificat mai puțin. Foarte atenți, ei nu se lasă înșelați de un dinar de aramă, sau de alt metal prost, dar care imită culoarea aurului strălucitor; ei cunosc bine și știu să deosebească monedele care au pe ele chipul regelui de acelea care sunt bătute de uzurpatori. De asemenea, ei le cântăresc, ca să vadă dacă au greutatea cerută de lege. Toate acestea trebuie să le observăm și noi în cele ale duhului, precum ne arată cuvântul evanghelic". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise", cap. XIX, 1, 3, Cap. XX, 1-2, în *PSB*, vol. 57, pp. 321-322)

## Gândul la Dumnezeu

„Sfânta gândire de Dumnezeu s-o purtăm pretutindeni, prin necontenită și curată aducere aminte, întipărită în inimile noastre, ca o pecete de neșters. Căci așa ne facem părtași ai iubirii de Dumnezeu, care ne îndeamnă să împlinim poruncile Domnului, și se păstrează însăși de către acestea fără întrerupere și cu fermitate". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 5, R. II, în *PSB*, vol. 18, p. 227)

„Dacă nu ne lenevim și nu lăsăm loc gândurilor dezordonate ale răutății, ci cu voia împingem mintea și gândurile noastre către Domnul, atunci și Domnul, cu voia Sa, va veni spre noi și ne va aduna în jurul Lui. Pentru că toată plăcerea și slujirea (lui Dumnezeu) ține de gânduri. De aceea, sârguiește-te să placi Domnului, așteaptă-L mereu înlăuntrul tău, caută-L cu gândurile tale, obligă și forțează-ți voința și hotărârea să tindă pururea către El și să vezi cum vine și-și face sălaș în tine. Cu cât îți concentrezi mintea spre căutarea Lui, cu atât mai mult El (voiește), împins de îndurarea și bunătatea Sa, să vină la tine, să-ți dea odihnă; pentru că El stă și privește către gândul, cugetele și reflexiunile tale; El vede cum Îl cauți: fie din toată inima, fie în chip trândav și nepăsător.

Și dacă vede că ai zel în căutarea Lui, numaidecât Se arată și Se lasă văzut de tine, îți dă ajutorul Lui, te face victorios și te izbăvește de dușmanii tăi. Deci, văzând mai întâi că Îl cauți și că îți pui nădejdea neîncetat în El, (numaidecât) te învață și-ți dă rugăciunea cea adevărată și iubirea cea adevărată, care sunt în El, iar El se face totul pentru tine: pătimitor, pom al vieții, mărgăritar, cunună, ziditor, agricultor, pătimitor și nepătimitor, om, Dumnezeu, vin, apă, vie, miel, mire, luptător, armă, Hristos fiind totul întru toate (*1 Corinteni* 15, 28)". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXXI, 4, în *PSB*, vol. 34, p. 234)

„Gândul neîncetat la Dumnezeu, teama și dragostea noastră față de El duc la împlinirea tuturor poruncilor și ne face să rămânem departe de cel ce pângărește poruncile lui Dumnezeu". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre paza inimii", 7, în *PSB*, vol. 34, p. 284)

## Gândul care nu duce către Hristos, duce la potrivnicul Său

„(...) tot cuvântul, sau lucrul, sau gândul care nu duce la Hristos, duce în genere la ceea ce este potrivnic lui Hristos.

Ceea ce este în afară de lumină și de viață nu este cu putință să nu fie în întuneric sau în moarte. Deci, dacă ceva nu este săvârșit, sau vorbit, sau gândit potrivit cu Hristos, atunci negreșit acest lucru este potrivit numai cu ceea ce este potrivnic Celui bun. De aceea, este lămurit că cel ce se arată în felul acesta se leapădă de Hristos, devenind străin de El, atât prin cele ce gândește, cât și prin cele ce face sau vorbește". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 475)

## Gândurile curate

„Vă rog, dar, să ne străduim totdeauna să fim însuflețiți de gânduri curate. Gândul curat este pricina tuturor bunătăților. Bunul Stăpân nu se uită atât la ceea ce facem cât la ceea ce avem înăuntru, în mintea noastră, de acolo de unde pornesc faptele noastre; și, uitându-se la gândurile noastre lăuntrice, primește faptele noastre sau își întoarce spatele. Fie de ne rugăm, fie de postim, fie de facem milostenie – că acestea sunt jertfele noastre cele duhovnicești –, fie de facem o altă faptă duhovnicească, să o facem mânați de gânduri curate, ca să primim cunună vrednică de osteneli. N-am face, oare, cea mai mare prostie să îndurăm ostenelile, dar să fim lipsiți de răsplată, din pricină că n-am făcut faptele de virtute după cum cer legile date de Dumnezeu? Da, este cu putință, este cu putință datorită nespusei iubiri de

oameni a lui Dumnezeu, să primim cunună chiar pentru o faptă nesăvârșită, numai pe temeiul gândului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, III, în *PSB*, vol. 21, p. 337)

## Gândurile bune și gândurile dușmane

„Când stăruim, într-adevăr, în gânduri strălucitoare și înflăcărate (ne învață Sfântul Teotim, episcop de Tomis – n.n.), atunci suntem îmbrăcați în purpură, dar când suntem atrași de cele trecătoare, atunci ne acoperim de gunoaie". (*Actele martirice*, „Sfântul Teotim, episcop de Tomis", în *PSB*, vol. 11, p. 343)

„După cum în stadion, alergând carele, cel ce apucă înainte, ține, împiedică și oprește pe ceilalți ca să nu-l întreacă, și să-l învingă, tot așa aleargă în om cugetele (cele bune) ale sufletului și (cele rele) ale păcatului. Dacă se întâmplă ca gândul (cel rău) al păcatului să apuce înainte, atunci acesta împiedică, ține și oprește sufletul să se apropie de Dumnezeu și să obțină biruința. Dar când Domnul însuși conduce cu înțelepciunea Sa (carul) sufletului, El învinge totdeauna și îndreaptă sufletul spre cugetele cele cerești și dumnezeiești. (Am putea spune că) nici măcar nu ajunge să lupte împotriva răutății, că Domn și Stăpân fiind, pururea biruiește". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia I, 9, în *PSB*, vol. 34, pp. 91-92)

## Paza gândurilor

„Este posibil ca ascetul, stând în casă, cu gândurile să rătăcească afară și aflându-se în piață să fie liniștit, ca și cum ar fi în pustie, îndreptându-și gândul numai spre sine și spre Dumnezeu, și să nu accepte în simțuri tulburările care din simțuri lovesc în suflet". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituțiile ascetice*, Cap. V, în *PSB*, vol. 18, p. 489)

„Dar cum poți supune un gând sălbatic? m-ar întreba cineva.
– Ce spui, omule? Supunem leii, le îmblânzim sufletele lor și te îndoiești dacă putem îmblânzi sălbăticia unui gând?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia IX, III, în *PSB*, vol. 21, p. 110)

„(...) să ne aducem aminte pururea de cuvintele lui Iosif, care a spus: *Cum voi face cuvântul acesta rău, ca să păcătuiesc înaintea lui Dumnezeu?* (*Facerea* 39, 9). Când ne tulbură un gând, să ne aducem aminte de cuvintele acestea ale lui Iosif și îndată va fugi orice poftă rușinoasă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LXII, V, în *PSB*, vol. 22, p. 289)

„(...) nicăieri n-a spus că trupul este de vină pentru săvârșirea păcatelor, ci necontenit a spus că de vină este gândul nostru cel rău. Nu este de vină ochiul care vede, ci mintea și cugetul. Adeseori când mintea ne e îndreptată în altă parte, ochiul nu vede pe cei din față. Prin urmare, vederea nu se datorește în întregime ochiului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVII, III, în *PSB*, vol. 23, pp. 221-222)

„Pentru că, atunci când îți întinzi mâinile minții și ale cugetului spre cer, și când vrei să te unești cu Domnul, satan devine inferior față de gândurile tale. Și după cum

zidurile Ierihonului au căzut (zdrobite) de puterea lui Dumnezeu, tot așa și acum, zidurile răutății, care se opun minții tale, cetățile lui satan și dușmanii tăi vor fi nimiciți de puterea lui Dumnezeu". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia L, 3, în *PSB*, vol. 34, p. 281)

„*Gherman*: Dar cum se explică faptul că se furișează și pătrund în noi, chiar fără să vrem și să știm, gânduri fără rost, pe care este greu nu numai să le alungăm, dar chiar să le înțelegem și să ne lămurim asupra lor? Poate vreodată mintea să scape de ele și să nu cadă niciodată în cursa acestor înșelăciuni deșarte?

*Moise*: Nu-i este cu putință minții să nu fie tulburată de astfel de gânduri, dar ea poate să lupte împotriva lor și să le învingă. Iar dacă nu depinde de noi apariția lor, în schimb este în puterea noastră dezaprobarea sau acceptarea lor. Precum am spus, este imposibil ca mintea să nu fie năpădită de tot felul de gânduri[1081], dar nu trebuie să punem totul pe seama atacurilor și ispitelor din partea acelor duhuri care caută să pătrundă în noi. Altfel omul n-ar avea libertatea de a alege și nu s-ar putea îndrepta. Eu afirm că depinde în mare măsură de noi să ne îndreptăm gândurile, să facem să crească în inimile noastre numai cele sfinte și spirituale, nu cele pământești și carnale. De aceea citim mereu și meditäm asupra Scripturii, pentru ca să oferim memoriei ocazia de a primi cele duhovnicești, de aceea cântăm adesea psalmi, ca să ne formăm în atmosfera lor, de aceea veghem, postim și ne rugăm fără preget, pentru ca inima noastră să respingă cele pământești și să se umple de cele cerești. Trebuie să avem mereu în vedere acestea, pentru ca nu cumva mintea, acoperită de pecinginea viciilor, să șovăie și să se prăbușească în ținuturile cărnii.

Acestui exercițiu al inimii i se potrivește foarte bine comparația cu roata morii, pe care o pune în mișcare puterea apei. Câtă vreme apa curge, roata nu încetează să se învârtească. Dar depinde de voința stăpânului ca ea să macine grâu, orz, sau neghină. Fără îndoială că în mod necesar macină ceea ce i s-a dat. Le fel și mintea, sub impulsul vieții prezente și împresurată mereu de ispite și pasiuni, nu va putea fi liberă de clocotul gândurilor; dar priceperea și iscusința ei vor ști ce trebuie să alunge și ce să rețină. Dacă, așa cum am spus, vom recurge neîncetat la meditația asupra cărților sfinte și ne vom îndrepta memoria numai spre cele duhovnicești, iar dorințele spre perfecțiune și spre speranța vieții viitoare, cu siguranță că gândurile noastre vor fi în acord cu năzuințele noastre, care ne conduc. Dar dacă, învinși de lene și nepăsare, vom cădea pradă viciilor și preocupărilor ușuratice, dacă ne vor robi grijile lumii acesteia și frământările fără rost, atunci desigur că se vor naște felurite complicații vătămătoare inimii noastre. După cum spune Mântuitorul, unde va fi comoara gândurilor și lucrărilor noastre, acolo în mod necesar ne va fi și inima". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Întâia convor-bire cu părintele Moise", Cap. XVI, Cap. XVII, 1-2, Cap. XVIII, 1-3, în *PSB*, vol. 57, pp. 320-321)

---

1081. În spiritualitatea ortodoxă întâlnim comparația conform căreia, așa cum nu putem opri păsările cerului să zboare sub tăria cerului, așa nu putem opri atacul gândurilor rele de la vrăjmașul nevăzut. Însă ceea ce putem face lesne prin intermediul rugăciunii, este să nu dialogăm cu ele, să nu le încuviințăm, ci să le respingem încă de la primul atac pomenind numele Domnului Iisus Hristos, căci invocarea numelui Său înseamnă invocarea prezenței Sale, pe care diavolii nu o pot suporta. Astfel, aceștia din urmă se scutură și pier de nespusa putere a Mântuitorului. (n.n.)

## Deosebirea gândurilor

„Se cuvine deci, ca toată lupta omului să se săvârșească față de cugete; să suprime (omul) pădurea gândurilor rele care îl înconjoară și să se silească pe sine spre împlinirea poruncilor lui Dumnezeu; să nu se lase în voia cugetelor, ci adunându-le de pretutindeni, să le deosebească pe cele firești de cele rele. Pentru că sufletul, care se află sub păcat se aseamănă unei păduri mari pe un munte, fie păpurișului dintr-un râu, fie unui tufiș de mărăcini și ciulini. Cei care vor să treacă prin astfel de locuri trebuie să-și întindă mâinile și să-și facă loc cu forța și cu trudă prin tufișul care îi înconjoară. La fel înconjoară sufletul pădurea gândurilor puterii celei potrivnice. Deci, este nevoie de multă sârguință și atenție pentru (a putea) cineva să distingă cugetele străine ale puterii celei potrivnice". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia VI, 3, în *PSB*, vol. 34, p. 122)

„(Se spune) că o văduvă, pierzând o drahmă, a aprins mai întâi o făclie, apoi a făcut ordine în casă. Fiind ordine în casă și făclia fiind aprinsă, s-a găsit și drahma, care era acoperită de pământ, de praf și murdărie. (Tot așa) și acum: sufletul nu poate, singur, să găsească și să deosebească gândurile proprii (de cele insuflate de cel rău). Abia atunci când este aprinsă lumina divină, care luminează casa cea întunecată, abia atunci vede cum gândurile sale sunt îngropate în noroiul și murdăria păcatului. Răsărind soarele, iar sufletul văzând pierzarea în care se află, începe să recheme cugetele amestecate în gunoi și murdărie. Pentru că, încălcând porunca, sufletul a pierdut chipul care se afla în el". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XI, 4, în *PSB*, vol. 34, p. 136)

„De îndată ce în inima noastră a pătruns vreun gând, sau ni s-a comunicat vreo învățătură, trebuie să cercetăm cu toată atenția dacă acestea au fost purificate în acel foc divin și ceresc al Duhului Sfânt, sau dacă e vreo superstiție iudaică, dacă nu cumva ele coboară din îngâmfarea filosofiei acestei lumi, arătând numai la suprafață a fi demne de cinstire. Vom putea îndeplini această cerință, dacă vom urma acele cuvinte apostolice: *Nu vă încredeți în orice duh, ci cercetați dacă duhurile sunt de la Dumnezeu*". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise", Cap. XX, 2, în *PSB*, vol. 57, p. 322)

## Mărturisirea gândurilor

„*Întrebarea 26*: Toate, chiar și cele mai ascunse ale inimii, trebuie să le descoperi proiestosului?

*Răspuns*: Fiecare dintre cei supuși dacă vrea, cu adevărat, să facă progres însemnat și să ducă o viață corespunzătoare poruncilor Domnului nostru Iisus Hristos, trebuie să nu păstreze secretă, în sine, nicio mișcare a sufletului său și să nu spună niciun cuvânt fără să-l fi cercetat cu atenție; ci să-și deschidă tainele inimii lui acelora dintre frați care sunt încredințați să poarte grija cu iubire și compasiune de cei bolnavi. Căci așa se va întări ceea ce este lăudabil, răul se va învrednici de vindecarea corespunzătoare; iar din această exercitare reciprocă, prin progres treptat, vom câștiga desăvârșirea". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 26, în *PSB*, vol. 18, p. 263)

„Toate pornirile noastre trebuiesc destăinuite fără nicio acoperire bătrânilor, care sunt leacuri pentru rănile noastre prin exemplul vieții lor. În ei vom găsi sprijin și ajutor sufletesc, dacă nu vom încerca să stricăm totul prin judecata și trufia noastră.

Atât este de plăcută lui Dumnezeu și potrivită voinței sale această învățătură, încât o găsim menționată, nu fără folos, și în Sfânta Scriptură. Astfel, Domnul n-a voit să-i împărtășească tânărului Samuel prin convorbire directă învățăturile dumnezeiești și a recurs la îndrumarea unui bătrân care, deși nu spunea întotdeauna lucruri plăcute lui Dumnezeu, era totuși un bătrân, și de la acesta a socotit că trebuie să primească tânărul învățătură, pentru ca acela care era chemat la o îndatorire divină, deprinzându-se cu ascultarea față de bătrâni, să învețe umilința și să dea el însuși celor mai tineri exemplu de supunere.

Hristos chemând pe Pavel și vorbindu-i El însuși, deși putea să-i arate pe dată calea desăvârșirii, a socotit că e mai bine să-l trimită la Anania și i-a poruncit să afle de la acesta calea adevărului, zicând: *Scoală și intră în cetate, și ți se va spune ce trebuie să faci*. L-a trimis astfel la un bătrân, socotind că se poate forma mai mult prin învățătura acestuia decât prin a sa, ca nu cumva ceea ce s-ar fi făcut bine cu Pavel să fie dat urmașilor exemplu rău de înțelegere greșită, ca fiecare adică să fie convins că trebuie să primească învățătura mai bine direct de la Dumnezeu, decât să se formeze sub îndrumarea celor bătrâni". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „A doua convorbire cu părintele Moise", Cap. XIII, 12, Cap. XIV, Cap. XV, 1, în *PSB*, vol. 57, pp. 339-340)

## Gândurile rele

„(...) *fiică a Babilonului, ticăloasa! Fericit este cel ce-ți va răsplăti ție fapta ta, pe care ai făcut-o nouă. Fericit este cel ce va apuca și va lovi pruncii tăi de piatră*[1082]. Pruncii

1082. Dacă diavolul a încercat să se războiască chiar și cu Mântuitorul Hristos, firește, fără să reușească să-și atingă scopul propus, cu atât mai mult noi, simpli muritori de rând, fie și foarte buni nevoitori, suntem o țintă permanentă pentru vrăjmaș. Dracii, care caută pururea sufletul nostru, îl caută prin cugetări pătimașe, ca să-l împingă la păcatul cu gândul sau la cel cu lucrul. Deci, când vor vedea că mintea nu-i primește, vor fi rușinați. Cel ce gândește răul, păcătuiește cu gândul, iar cel ce face voia diavolului și își satisface poftele, păcătuiește cu lucrul; a făptui păcatul înseamnă, deci, a păcătui cu lucrul. Din acest motiv, Sfinții Părinți ne îndeamnă, cu o bogăție uriașă de amănunte și argumente, să prevenim păcatul prin alungarea lui încă din faza de momeală sau atac. Această momeală e venirea în minte a răului, ea neavând nici răsplată, nici ocară, pentru că noi nu am luat nicio atitudine față de ea și nici nu am produs-o. Momeala e prima apariție în conștiință a unei dorințe rele. Satana ne-o trimite prin mijlocirea poftelor trupești, stârnind mișcarea vreunei pofte ce dormitează în subconștient. Dacă nu e înăbușită prin reacția noastră, această mișcare câștigă intensitate și cu greu va mai putea fi biruită. Dacă respingem momeala chiar din clipa în care apare, am biruit. Momentul decisiv e acela în care ia atitudine cugetarea noastră. Pentru a scăpa, trebuie alungat gândul din prima clipă, pentru a nu începe să medităm asupra lui, să ne îndulcim cu perspectivele păcatului și să se producă însoțirea, adică să nu lăsăm gândurile să ni se amestece cu ale ispititorilor vicleni. După aceasta, urmează însoțirea, adică dialogul sau convorbirea cu gândul, meditarea asupra lui, fie spre încuviințare, fie spre lăsare. Aceasta are laudă mică când e plăcută lui Dumnezeu; la fel și mustrare, când e rea. Suntem sfătuiți să nu dialogăm cu diavolul căci riscăm să pierdem la dialectică, acesta fiind deosebit de iscusit în viclenii. După aceea, urmează lupta în care mintea biruie sau e biruită și e pricină de cunună sau osândă când ajunge la faptă. Dacă medităm asupra ei și începem să ne îndulcim cu perspectivele păcatului, s-a produs însoțirea gândurilor noastre cu cele ale diavolilor vicleni, „ne-am lipit de gândul rău, ni l-am însușit, nu mai stă în noi străin. Prin aceasta am intrat în zona păcatului și anevoie mai putem opri desfășurarea până la capăt a acestui proces odată declanșat" (Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și mistica*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj, 1993, p. 96). De ajungem să consimțim la faptă, gândul simplu se concretizează în imagini. Acolo unde se ivesc imagini în gând, s-a produs consimțirea, mișcarea fără imagini fiind doar un atac nevinovat. Urmează încuviințarea sau consimțirea, care, odată acceptată, duce la păcat, iar din acesta se naște robia, apoi urmând patima, care duce la deprindere prin obișnuința cu ea, făcând să se pornească la

Babilonului care însemnează *dezbinare* sunt gândurile tulburi și tulburătoare ale păcatelor care se nasc și cresc în suflete. Ca să te faci stăpân pe ele și să izbești capetele lor de tăria și siguranța Logosului dumnezeiesc, însemnează să lovești pe pruncii Babilonului de piatră, iar în felul acesta să devii fericit". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VII-a, Cap. XXII, în *PSB*, vol. 9, p. 461)

„Gândurile, datorită păcatului care locuiește în noi, se unesc contra noastră ca niște câini turbați sau tâlhari sălbatici și obraznici și pornesc împotriva noastră împinși de tiranul și stăpânul nedreptății, care ne încearcă dacă suntem destul de hotărâți a ne împotrivi lor". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul al doilea, IV, *PSB*, vol. 10, pp. 172-173)

„(...) este nevoie nu numai de supravegherea gândurilor, ci chiar de ferirea de a vorbi despre ele, pe cât este posibil, mai ales, acelea care – fiindu-ne apropiate – ne readuc în minte patimile și astfel agită și tulbură gândirea și provoacă în suflet lupte și războaie". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituțiile ascetice*, Cap. III, I, în *PSB*, vol. 18, p. 480)

## Gândurile rele – nașterea lor

„Din patimile trupului răsar gânduri negre, care se nasc în sufletele noastre". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, V, în *PSB*, vol. 17, p. 189)

„Există două chipuri potrivit cărora cugetele rele provoacă tulburări în gândurile bune: sau sufletul din cauza propriei lui neglijențe se înșală cu privire la lucrurile care nu se cuvin și se gândește la lucruri neraționale, sau diavolul se străduiește cu vrăjmașii săi să-i inspire cu orice chip în minte lucruri neraționale și s-o îndepărteze de la contemplarea și de la cugetarea lucrurilor lăudabile. Așadar, când sufletul lasă în nelucrare concentrarea și intensitatea gândirii și dorește cele ce se întâmplă să-i iasă în cale, atunci gândul este purtat către lucrurile pe care și le reamintește fără o ordine și cunoaștere corespunzătoare, și preocupându-se mai mult cu acestea trece de la rătăciri la rătăciri mai mari și de multe ori prin gânduri către cele rușinoase și necuviincioase în cele din urmă se distruge". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituțiile ascetice*, Cap. XVII, I, în *PSB*, vol. 18, p. 499)

# GENEALOGIA

„Iar dacă vrem să facem genealogia cuiva, apoi să n-o facem vorbind de părinții, de bunicii și de străbunicii aceluia, ci să dăm la iveală virtutea lui. Acesta-i cel mai minunat chip de genealogie! Ce folos de-i sunt părinții străluciți și virtuoși, dacă el n-are viață plină de fapte bune? Și iarăși, ce pagubă are de-i sunt părinții și strămoșii

---

faptă de la sine. Isihie Sinaitul enumeră patru trepte, începând de la un gând neînfrânat și până la fapta păcătoasă: atacul, însoțirea, consimțirea, fapta sensibilă. Sfântul Ioan Damaschin numără șapte trepte: atacul, însoțirea, patima, lupta, robirea, consimțirea, făptuirea.Marcu Ascetul, referindu-se și el la meșteșugul demonilor de a se insinua în sufletul nostru, spune: „și păcatul se naște așa, că diavolul ispitește pe om printr-o momeală care nu-l forțează și îi arată începutul păcatului, iar omul intră în vorbă cu el din pricina iubirii de plăcere și a slavei deșarte. Căci deși prin judecată nu voiește, dar cu lucrarea se îndulcește și îl primește" (Sf. Marcu Ascetul, *Despre cei ce-și închipuie că se îndreptățesc din fapte*, cap. 224, în *Filocalia*, vol. I, Ed. Humanitas, București, p. 277). (n.n.)

de neam prost şi fără vază, dacă el e încărcat cu mii de virtuţi? Dreptul Noe nu se trăgea din părinţi cu vază, dar a ajuns om virtuos şi a atras asupra lui dragostea lui Dumnezeu. Dumnezeiasca Scriptură nu ne spune de părinţii lui Noe că au fost virtuoşi, şi totuşi Noe a putut să se urce pe culmile virtuţii, deşi au fost atâtea piedici şi era împiedicat de atâţia. Ca să afli că nimic nu-l poate împiedica pe cel care priveghează, pe cel care e cu mintea trează, pe cel care are multă grijă de mântuirea lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIII, V, în *PSB*, vol. 21, p. 282)

„Dacă avem strămoşi virtuoşi, să le imităm virtutea; dacă, dimpotrivă, avem strămoşi păcătoşi, să nu socotim că răutatea lor ne vatămă cu ceva, ci să ne pregătim de ostenelile cele pentru virtute. Să fim încredinţaţi că nu ne poate vătăma deloc răutatea lor. Fiecare este încununat sau osândit după cele ce-a făcut; aşa precum spune fericitul Pavel: *Ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup, fie bine, fie rău* (*2 Corinteni* 5, 10) şi iarăşi: *Care va da fiecăruia după faptele lui* (*Romani* 2, 6)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLIII, II, în *PSB*, vol. 22, p. 107)

## GESTURILE

„Nu trebuie să se facă semn cu ochiul în chip viclean, nici nu trebuie avută altă atitudine sau gest care ar putea întrista ori batjocori pe frate (*Romani* 14, 10)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 22, II, în *PSB*, vol. 12, p. 156)

## GHICIREA VIITORULUI

„Fiul meu, să nu ghiceşti viitorul după zborul păsărilor, pentru că aceasta duce la închinare idolească". (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. III, 4 în *PSB*, vol. 1, p. 28)

„Dar toţi câţi sunt tari în credinţa Domnului, îmbrăcaţi cu adevărul, nu se lipesc de nişte duhuri ca acelea, ci se feresc de ele; toţi câţi se îndoiesc şi îşi schimbă des părerile se duc la ghicitori, ca şi păgânii, şi-şi atrag asupră-le mai mare păcat, cel al închinării la idoli; că cel care întreabă pe un profet mincinos despre vreo treabă oarecare este închinător la idoli, deşert de adevăr şi fără de minte.

Orice duh dat de Dumnezeu nu aşteaptă să fie întrebat, ci având puterea Dumnezeirii, vorbeşte de la el toate, că este de sus (*Iacov* 3, 15), de la puterea Duhului dumnezeiesc.

Dar duhul care aşteaptă să fie întrebat şi care grăieşte potrivit poftelor oamenilor, este pământesc şi uşurel, fără putere; nu grăieşte deloc dacă nu-i întrebat.

– Cum, dar, va şti omul, Doamne, l-am întrebat eu, care din ei este profet şi care este profet mincinos?

– Ascultă, mi-a răspuns el (îngerul pocăinţei – n.n.), despre amândoi profeţii şi cum am să-ţi spun, aşa să pui la probă pe profet şi pe profetul mincinos. Pune la probă după viaţa lui pe omul care are Duhul cel dumnezeiesc.

Mai întâi, cel care are Duhul cel de sus este bun, liniştit şi smerit; se fereşte de orice răutate şi poftă deşartă a veacului acestuia şi caută să fie mai prejos decât toţi oamenii; nu răspunde nimănui nimic când este întrebat, nu vorbeşte singur, nici nu grăieşte atunci când vrea omul să grăiască – pentru că Duhul cel Sfânt grăieşte – ci atunci grăieşte, când vrea Dumnezeu ca el să grăiască.

Când omul, care are Duhul cel dumnezeiesc, vine în adunare de oameni drepți, care au credință în Duhul cel dumnezeiesc și adunarea bărbaților acelora face rugăciune către Dumnezeu, atunci îngerul Duhului profetic, care se află peste el, îl umple pe om și omul acela, plin de Duhul cel Sfânt, vorbește mulțimii precum vrea Domnul.

Așa se va face cunoscut Duhul Dumnezeirii. Atât de mare este, deci, puterea aceasta a Domnului cu privire la Duhul Dumnezeirii.

Ascultă acum, mi-a spus mai departe Păstorul, ascultă despre duhul cel pământesc și deșert, care nu are putere, ci este nebun.

Mai întâi, omul acela, care pare că are duh, se înalță pe sine și voiește să aibă cel dintâi loc; este îndată obraznic, îndrăzneț și guraliv; petrece în multe desfătări și în alte multe înșelăciuni și ia plată pentru profeția lui; dacă nu i se dă, nu profețește. Poate oare Duhul dumnezeiesc să primească plată și să profețească? Nu este cu putință ca un profet al lui Dumnezeu să facă asta; duhul unor astfel de profeți este pământesc.

Într-un cuvânt, unul ca acesta, nu se apropie de adunarea bărbaților drepți, ci îi evită; se lipește de cei care se îndoiesc, de cei deșerți și le profețește în vreun colț; îi înșală, vorbindu-le după poftele lor; totul în deșert, pentru că dă răspuns unor oameni deșerți; că un vas gol, pus împreună cu alte vase goale, nu se sparge, ci se potrivește la sunet cu celelalte.

Dar când vine într-o adunare plină de bărbați drepți, care au Duhul Dumnezeirii și se face de ei rugăciune, omul acela se golește și duhul cel pământesc, de frică, fuge din el; atunci omul acela amuțește, este cu totul zdrobit și nu mai poate vorbi deloc.

Dacă pui în cămară vase cu vin sau cu ulei și pui între ele și un vas gol și vrei să golești iarăși cămara, vasul acela pe care l-ai pus gol, tot gol îl vei găsi; tot așa și cu profeții cei goi, când vin între duhurile drepților, vor fi găsiți așa cum au intrat.

Ai văzut viața celor două feluri de profeți! Pune, dar, la probă, după faptele sale și după viața sa, pe omul care spune despre el că este purtător de duh.

Tu crede în Duhul, care vine de la Dumnezeu și are putere; iar în duhul cel pământesc și gol nu crede deloc, că în el nu este putere, că vine de la diavol.

Ascultă, dar, pilda pe care am să ți-o spun: ia o piatră și arunc-o spre cer și vezi dacă poți să-l atingi; sau altă pildă: ia o proașcă cu apă și împroașcă spre cer și vezi dacă poți să găurești cerul.

– Cum să se poată asta, Doamne, i-am spus eu, că sunt cu neputință amândouă acestea, de care mi-ai vorbit?

– După cum acestea sunt cu neputință, mi-a spus el, tot așa și duhurile cele pământești sunt neputincioase și slabe.

Uită-te acum la puterea ce vine de sus. Grindina este un bob foarte mic, dar câtă durere pricinuiește, când cade pe capul omului! Și iarăși, uită-te la picătura de apă, care cade jos de pe acoperiș și găurește piatra.

Vezi, dar, că cele mai mici lucruri, care cad de sus jos, au mare putere; tot așa și Duhul cel dumnezeiesc, care vine de sus, este puternic. Crede, deci, în acest Duh iar de celălalt depărtează-te!" (HERMA, *Păstorul*, Porunca XI - 43, 4-21, în *PSB*, vol. 1, pp. 315-317)

„Aceste spirite necurate (demonii), după cum au arătat-o magii și filosofii (între care și Platon), se ascund sub statuile și chipurile consacrate. Ascunse acolo, ele sunt privite ca puteri divine, prezente, care inspiră pe prezicători, stau în temple, însuflețesc uneori măruntaiele victimelor, conduc zborul păsărilor, hotărăsc sorții și spun

oracole învăluite în multe minciuni. Şi, ca unele care nu ştiu adevărul curat, se înşală şi ne înşală şi pe noi. Şi chiar dacă-l ştiu, spre pieirea lor, nu-l mărturisesc". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXVII, 1-2, în *PSB*, vol. 3, p. 381)

„Având ceva din puterea de a scruta viitorul şi fiind lipsite de trupuri pământeşti, aceste duhuri[1083] au o înclinare anumită spre aceste lucruri, vrând mai ales să abată neamul omenesc de la Dumnezeu cel adevărat. Se introduc, în acest scop, în cele mai lacome şi mai crude animale şi în altele mai viclene, îndemnându-le să săvârşească acţiunile pe care le vor ei şi când le vor, îndreptând manifestările acestor animale fie spre zboruri, fie spre mişcări de un fel sau altul, pentru ca răpiţi de puterea de a ghici, familiară unor vieţuitoare fără raţiune, să înceteze să mai caute pe Dumnezeu *care umple întreaga lume*, şi să mai cultive evlavia curată, şi decad prin cugetările lor până la pământ, până la păsări şi şerpi, ba chiar până la vulpi şi lupi. Într-adevăr, oamenii cunoscători în acest domeniu au constatat că prezicerile cele mai eficace vin de la animalele de acest soi, căci diavolii nu au asupra animalelor mai blânde o putere atât de mare ca cea pe care o exercită ca să mişte pe acele animale cu care se înrudesc în răutate, şi care la aceste animale nu-i răutate propriu-zisă, ci doar una părută". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, Cap. XCII, în *PSB*, vol. 9, pp. 308-309)

„Adevărata divinitate nu întrebuinţează pentru cunoaşterea viitorului nici animale fără raţiune, nici orice fel de oameni, ci pe cele mai sfinte şi mai curate dintre sufletele omeneşti, pe care le inspiră şi le dă dar de prorocie. De aceea, între alte minunate cuvinte cuprinse în Legea lui Moise, trebuie puse şi acestea: *Să nu vrăjiţi, nici să nu ghiciţi* (*Leviticul* 19, 20). Şi în alt loc: *Căci popoarele acestea, pe care le izgoneşti tu, ascultă de ghicitori şi de prevestitori, iar ţie nu-ţi îngăduie aceasta Domnul Dumnezeul tău* (*Deuteronomul* 18, 14). Şi imediat după aceea: *Proroc dintre fraţii tăi va ridica Domnul Dumnezeul tău.* Şi vrând cândva să-i întoarcă printr-un ghicitor de la obiceiul ghicitului, pune să vorbească duhul prin gura lui: *Căci nu este vrăjitorie în Iacob, nici farmec în Israel, la vreme se va spune lui Iacob şi lui Israel, cele ce vrea să plinească Dumnezeu* (*Numerii* 23, 23).

Recunoscând, deci, valoarea acestora şi a altora, noi ţinem să cinstim şi porunca aceasta, care are un înţeles tainic: *Păzeşte-ţi inima mai mult decât orice* (*Pildele lui Solomon* 4, 23) pentru ca niciunul dintre duhurile rele să nu intre în cugetul nostru şi pentru ca niciunul dintre duhurile potrivnice să nu întoarcă, după placul lui, închipuirile noastre. Ci ne rugăm *să strălucească în inimile noastre cunoştinţa slavei lui Dumnezeu* (*2 Corinteni* 4, 6), Duhul lui Dumnezeu care sălăşluieşte în gândurile noastre sugerându-ne imagini vrednice de Dumnezeu *căci câţi sunt mânaţi de Duhul lui Dumnezeu, sunt fii ai lui Dumnezeu* (*Romani* 8, 14)". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, Cap. XCV, în *PSB*, vol. 9, p. 310)

„(...) noi nu dăm cu bobii ca să ghicim încotro să mergem şi lângă cine să ne alăturăm, ca şi cum mai multe persoane ar putea să ne atragă prin afirmaţia că au venit la neamul omenesc trimişi de Dumnezeu". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. XI, în *PSB*, vol. 9, p. 379)

---

1083. Filon, *De gigant*, 3-4. (nota 302, p. 308)

„Slujitorii diavolești servesc oricărui vrăjitor, mag, înșelător și ghicitor". (*Actele martirice*, „Martiriul Sfântului Pioniu Preotul și al celor dimpreună cu el", XIV, 9, în *PSB*, vol. 11, p. 153)

„Iar dacă (diavolii - n.n.) se prefac că prevestesc să nu socotească cineva aceasta un motiv de a se încrede în ei. De fapt, de multe ori ei spun de unii frați că vor veni peste câteva zile. Și aceia vin cu adevărat. Dar o fac aceasta nu de dragul auzitorilor, ci ca să-i convingă să creadă în ei, și așa, supunându-și-i, să-i piardă. De aceea să nu li se dea atenție, ci chiar spunând astfel de lucruri, trebuie să-i respingă zicând: nu avem nevoie de acestea. Căci ce e de mirare, dacă folosindu-se de trupuri mai subțiri decât ale oamenilor și văzându-i pe cei ce au pornit la drum, le-o iau înainte în alergare și vestesc că vin? Aceasta o prevestește și cel ce călărește cu un cal, luând-o înaintea celui ce călătorește pe jos. Deci nu trebuie să ne mirăm de ei nici când fac aceasta. Căci nu cunosc nimic din cele ce nu s-au făcut. Ci singur Dumnezeu este cel ce le știe toate înainte de facerea lor (*Daniel* 13, 42). Aceștia, ca niște furi, alergând înainte vestesc cele ce le văd. Câtorva le istorisesc cele ale noastre, că adică ne-am adunat și grăim împotriva lor, înainte de a le vesti careva plecând de la noi. Aceasta o poate face și un copil iute de picior, luând înaintea celui ce întârzie. Așa trebuie înțeles ceea ce spun: dacă a pornit cineva la drum de la Tebaida, sau din alt ținut, înainte de a fi plecat, ei nu știu de va pleca. Dar după ce l-au văzut plecând aleargă înainte și vestesc venirea aceluia înainte de a ajunge acela. Și așa se întâmplă că aceia sosesc după câteva zile. Dar adeseori întorcându-se cei ce au plecat la drum, aceștia au mințit.

Așa se întâmplă uneori că flecăresc și despre apa râurilor. Căci, după ce au văzut ploi mari care au fost în părțile Etiopiei și știind că din acelea se va umple râul înainte de-a ajunge apa în Egipt, alergând înainte o vestesc aceasta. Dar aceasta au spus-o și oamenii care au putut să alerge așa de repede ca și aceia. Și precum trimisul lui David, urcându-se la înălțime vede mai înainte pe cel ce vine decât cel rămas jos, și cel ce a alergat înainte a spus înaintea altora, nu cele ce însă nu s-au întâmplat, ci cele ce sunt pe drum și se fac, așa și aceștia se ostenesc și le spun altora, numai ca să-i amăgească. Dar dacă providența hotărăște între timp altceva despre ape sau despre cei ce vin pe drum (căci poate aceasta), dracii au mințit și cei ce le-au dat atenție au fost înșelați.

Așa s-au născut oracolele elinilor (păgânilor) și așa au fost mai înainte amăgiți de draci. Dar așa a și încetat rătăcirea. Căci a venit Domnul care a surpat pe draci împreună cu uneltirea lor. Fiindcă nu cunosc nimic de la ei înșiși, ci, ca niște furi, cele ce le văd la alții acelea le spun. Dar sunt și oameni care își dau cu socoteala (care spun cu probabilitate) fără să fie preștiutori. De aceea, chiar dacă unele din cele ce le spun sunt adevărate, nici atunci nu trebuie să se minuneze cineva de ei. Căci și doctorii având experiența unor boli, când văd la alții aceeași boală adeseori spun de mai înainte, dându-și cu socoteala (cu probabilitate), cum va decurge boala, pe temei de obișnuință. Și cârmacii de corăbii și mulți agricultori, văzând starea aerului spun de mai înainte din obișnuință de va fi furtună sau vreme senină. Dar nu va spune cineva, din pricina aceasta, că ei au o preștiință de insuflare dumnezeiască, ci din cercare și obișnuință. De aceea, dacă și dracii spun aceasta uneori, dându-și cu socoteala (cu probabilitate), nu trebuie să se minuneze cineva de ei, din pricina aceasta, nici nu trebuie să le dea atenție. Căci ce folos au auzitorii să știe de la aceștia cu câteva zile înainte cele ce vor veni? Sau la ce s-ar sârgui cineva să cunoască astfel de lucruri, chiar dacă le-ar cunoaște cu adevărat? Căci acest lucru nu e pricinuitor de virtute, nici de vreo deprindere bună.

Și nimenea nu e judecat pentru ceea ce nu știe și nimenea nu e fericit pentru ceea ce a aflat și a cunoscut. Ci fiecare e judecat dacă a păstrat în acestea credința și a păzit din inimă poruncile.

Deci nu trebuie să ne îngrijim prea mult de acestea. Nici nu trebuie să ne nevoim și să ne ostenim pentru ele, ca să le cunoaștem, ci ca să plăcem lui Dumnezeu pentru buna viețuire. Și trebuie să ne rugăm nu ca să cunoaștem de mai înainte, nici ca să cerem plată pentru această nevoință; ci ca Domnul să ne fie împreună-lucrător în biruința asupra diavolului. Iar dacă vrem vreodată și să cunoaștem ceva de mai înainte, să ne curățim înțelegerea. Căci eu cred că sufletul care e curățit în toate privințele și care stă în cele ale firii, făcându-se străvăzător, poate vedea mai multe și mai departe decât demonii, având în sine pe Domnul care i le descoperă[1084]. Așa a fost sufletul lui Elisei, care vedea cele privitoare la Ghiezi (*4 Regi* 4, 26) și privea puterile (oștirile) ce stăteau în jurul lui (*4 Regi* 6, 17)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXXI-XXXIV, în *PSB*, vol. 16, pp. 212-214)

„Întrucât vrăjmașul firii omenești e potrivnicul nostru al tuturor, el n-are alt gând și altă grijă decât să lovească pe om unde-l doare, rănindu-l. Și care altă rană poate fi mai mortală pentru oameni decât a-i îndepărta ca să nu se poată apropia de Dumnezeul Cel dătător de viață și lăsându-l să treacă de bună voie spre pierzare? Întrucât, deci, mulți dintre cei ce se îngrijesc de cele trupești caută cu de-a-dinsul ori să cunoască viitorul, nădăjduind să poată evita pe cele rele, ori să dobândească pe cele bune, de aceea, pentru a nu-și îndrepta oamenii privirile numai spre Dumnezeu, vicleanul neam al diavolilor a iscodit o mulțime de chipuri mincinoase de a cunoaște viitorul cum sunt ghicitul din zborul păsărilor (*auguria*), tălmăcirea semnelor (*symbolon*), oracole, cercetarea măruntaielor (*haruspice*), invocarea morților, ghicirea în momente de transă (*enthusiasmos*), incintarea zeității, inspirația și altele multe. Și în ce fel e ghicirea prin care se lasă omul ademenit ca să afle adevărul, pe atât e de sigur că omul cade în ghearele vicleanului și înșelătorului. Diavolul e cel care îndeamnă pe cel ce observă zborul vulturilor, să-și lege nădejdea de anumite fâlfâiri mai deosebite sau de palpitațiile anumite ale ficatului, aparițiile provenite din inflamațiuni ale ganglionilor, ca și clipirile din ochi, toate aceste semnalmente vădesc tot atâtea moduri de înșelare a omului de către viclenia aceluiași diavol și aceasta cu scopul ca, depărtându-se oamenii de Dumnezeu, să caute vindecare prin diavol, pe care și cred că o dobândesc". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre pitonisă*, în *PSB*, vol. 30, pp. 131-132)

„*Chiril:* Citirile în stele, ghiciturile, prorocirile mincinoase și amăgirile drăcești, primesc, cred, numai cei cărora le place nebunește să primească slujirea urâtă și blestemată a idolilor.

*Paladie:* Drept ai grăit. Căci și dumnezeiescul cuvânt ne poruncește să avem scârbă de urâciunea acestora. El spune: *Iar când vei intra în pământul pe care Domnul*

1084. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Sufletul împătimit e închis între zidurile patimilor sau păcatelor sale, sau al egoismului său. Nu vede în mod real cum sunt ceilalți, în valoarea lor reală, cum sunt lucrurile în micimea valorii lor, nu iese din cămara întunecoasă a simțurilor și a înțelegerii superficializate prin patimi. Sufletul curățit, ieșit din această cămară, vede departe și adânc. Vede în lumină posibilitățile și intențiile pozitive, creatoare ale celorlalți și ce e pe cale să facă Dumnezeu prin ei. Vede mai real, mai obiectiv și mai departe decât dracii îngustați de patimi". (nota 27, p. 214)

*Dumnezeul tău ți-l dă ție, să nu te înveți a face după urâciunile neamurilor acelora. Să nu se afle întru tine om care să treacă pe fiul său, sau pe fiica sa prin foc, sau proroc mincinos, sau ghicitor, sau prezicător, sau care să umble cu farmece sau cu descântece, sau grăitor din pântece, tâlcuitor de semne, vorbitor cu morții. Că urâciune este Domnului Dumnezeului tău tot cel ce face acestea* (*Deuteronomul* 18, 9-12). Și după altele, zice iarăși: *Desăvârșit să fii înaintea Domnului Dumnezeului tău. Neamurile acestea pe care tu le vei moșteni, acelea caută ghicituri și prorocii mincinoase. Iar ție nu ți-a dat Domnul Dumnezeul tău așa. Proroc dintre frații tăi ca mine va ridica ție Domnul Dumnezeul tău. Pe El să-L ascultați în toate câte ai cerut de la Domnul Dumnezeul tău, în Horeb, în ziua adunării* (*Deuteronomul* 18, 13-15)[1085].

*Chiril:* Foarte bine ai spus, prietene. Deci nu vom urma tâlcuitorilor de semne și celor ce întreabă morții, precum nu vom primi nici zborurile păsărilor ca vreun lucru care ne spune ceva din viitor, fie că se mișcă spre dreapta, fie spre stânga, fie că se fac spre seară, fie dimineața. Căci acestea țin de cea mai de pe urmă nebunie. Ci luând conducător în toate pe Hristos, Cel care pentru noi S-a făcut proroc și om ca noi, de la El vom primi cunoștința celor trebuincioase și lângă El vom rămâne, aruncând departe de noi prorocirile mincinoase ale dracilor și disprețuindu-le. Căci, precum numai lui Dumnezeu Îi aparține prin fire și în mod propriu să dea viață și să stăpânească peste toate, la fel, socotesc, numai El are cunoștința tuturor. Iar propriu firii Lui e să știe limpede cele ce vor fi și să aibă adunată în sine cunoștința tuturor[1086]. Sau oare nu e înțelept și drept cuvântul acesta?

*Paladie:* Ba foarte mult.

*Chiril:* Deci Lui îi vom greși și față de slava Lui supremă ne vom face vinovați, de vom crede că se află în duhurile spurcate și necurate cele care alcătuiesc bunătatea și măreția Lui. Vom fi dispuși astfel să socotim prostește că și satana poate fi făcător de viață și creator dacă îi vom dărui lui și vom spune că țin de firea lui cele ce sunt mai presus de toate și aparțin în chip mai deosebit lui Dumnezeu[1087]. Iar un bun propriu și deosebit al Firii celei mai presus de toate este și cunoștința celor viitoare. Sau oare nu e adevărat ceea ce spun?

*Paladie*: Foarte adevărat. Căci zice Dumnezeu prin glasul lui Isaia către unii care trec asupra zidirii cele ale lui Dumnezeu: *Aduceți-vă aminte de acestea și suspinați;*

1085. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Tainele viitorului nu sunt ascunse în natura fizică sau a omului, ca unele ce vor ieși cu necesitate din ele căci tot ce se va întâmpla cu omul sau cu istoria omenească depinde de libertatea oamenilor și de voia lui Dumnezeu care va lucra potrivit purtării oamenilor și grijii față de ei. Ghiciturile provin din ideea că totul e înscris ca potență în firea lucrurilor sau a oamenilor, pe care unii mai pătrunzători le pot deduce din anumite semne ce se văd pe fețele oamenilor, sau în mișcarea stelelor, sau a animalelor. Iar vrăjitorii și fermecătorii cred că au în ei ultima putere care poate determina anumite momente ale viitorului. Altceva este cu rugăciunea. Ea se întemeiază pe faptul că un Dumnezeu liber și mai puternic decât lumea ca creație a Lui poate interveni în ea, deoarece a făcut-o ca un cadru contingent, elastic, în care e posibilă o lucrare liberă a Lui, cum e posibilă, într-un mod mai restrâns, și o lucrare liberă a omului". (nota 203, p. 188)

1086. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai Dumnezeu preștie toate ale viitorului. Căci viața oamenilor și cele ce se fac de ei asupra naturii, depinzând de libertatea lor, nu sunt scrise potențial în natură, ca să le poată descifra cineva din ea. Dar Dumnezeu ni le comunică prin cei aleși dintre oameni ca proroci. Dar cel mai mare proroc pentru noi S-a făcut Însuși Fiul Său, prin întruparea Sa". (nota 204, p. 189)

1087. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „L-am coborî pe Dumnezeu dacă am atribui și satanei însușirea preștiinței. Căci prin aceasta l-am socoti pe el creator al lumii și dătător de viață. Căci Dumnezeu preștie cele viitoare întrucât El a creat toate și le conduce cum voiește El. Chiar cele ale oamenilor le preștie, pentru că El l-a înzestrat pe om cu libertatea de care preștie în general cum se va mișca, fără să o predetermine. Chiar în răutatea satanei se arată că el nu e creator și atotputernic. Căci atotputernicia se manifestă în generozitate, în bunătate. Numai limitarea se manifestă în frică și răutate, în *piedici* și *cenzuri transcendente* aplicate omului". (nota 205, p. 189)

*pocăiți-vă cei ce ați rătăcit, întoarceți-vă din inimă. Și vă aduceți aminte din cele mai dinainte din veac, că Eu sunt Dumnezeu și nu este altul afară de Mine, Cel ce vestesc mai înainte cele ce vor fi mai pe urmă, mai înainte de a se face și de ce s-au săvârșit. Și am zis: sfatul Meu va sta și toate câte am hotărât, le voi face* (*Isaia* 46, 8-10). Știrea că poate vesti cele de pe urmă înainte de-a se face o dă *auzitorilor ca o dovadă că nu este alt Dumnezeu afară de El, Cel prin fire și cu adevărat*[1088].

*Chiril:* Foarte bine, Paladie. Dar aș voi ca privind mai bine adevărul, să cercetăm și aceasta. Dacă ne aflăm cu totul între cei ce voiesc să viețuiască drept și evanghelic, în ce mod vom mai urma și vom mai da atenție amăgirilor falselor prorocii? Dacă e vreun cuvânt adevărat la ei, nu socotim că trebuie să mintă glasul Mântuitorului? Căci a zis către îngâmfații și hulitorii iudei: *Voi de la tatăl vostru diavolul sunteți și poftele tatălui vostru vreți să le faceți. Acela de la început a fost omorâtor de oameni și întru adevăr n-a stătut, pentru că nu este adevăr întru el. Când grăiește minciuna, din ale sale grăiește, că mincinos este el și tatăl minciunii* (*Ioan* 8, 44). Deci în ce mod va spune adevărul cel mincinos? Și cum nu va minți fără îndoială și totdeauna cel ce n-a stătut în adevăr? Deci nu e vădit, Paladie, oricui, că primind ca adevărat cuvântul dracilor, bănuim pe Hristos de minciună și spunem că minte adevărul?

*Paladie:* E o primejdie.

*Chiril:* De altfel, aș adăuga la cele spuse și aceasta. Am învățat de la Hristos să nu primim cuvintele duhurilor necurate, chiar dacă ar voi să ne spună vreodată adevărul la care ele nu pot ajunge și care nu le este obișnuit". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a șasea, în *PSB*, vol. 38, pp. 188-190)

„*Paladie*: Așadar, e cu totul primejdios a da atenție înșelăciunilor prezicătorilor.

*Chiril*: Dumnezeu pedepsește lucrul acesta cu moartea și îl socotește între cele mai de pe urmă păcate. Căci a spus în *Levitic*: *Oricine care se va duce la grăitorii din burtă sau la descântători, ca să curvească după ei, voi întări fața Mea asupra lui și-l voi pierde pe el din poporul său. Și să fiți sfinți, că sfânt sunt Eu, Domnul Dumnezeul vostru* (*Leviticul* 20, 6-7). Și după altele, iarăși: *Și bărbatul sau femeia care se va face grăitor din pântece sau descântător, cu moarte să fie omorâți și cu pietre să-i ucideți, că vinovați sunt* (*Leviticul* 20, 27). Întâi dezaprobă voința de-a asculta prezicerile mincinoase din stele, sau cele primite de la morți, spunând că lucrul acesta e cu totul străin de viețuirea cuvenită sfinților și nepotrivit cu cei alipiți de Dumnezeu. Al doilea, îi pedepsește și pe aceștia cu moartea, spunând că sunt vinovați și ei. Nu ne lasă să le arătăm milă celor ce au ajuns până la atâta ticăloșie, că s-au făcut laț spre moarte și cursă sufletelor nevinovate și ușă spre pierzare și funie spre iad, și ce nu altceva din asemenea rele? Dar socotesc că e lucru înțelept și fără pată a cugeta că nu a rânduit Dumnezeu o pedeapsă atât de aspră și mai presus de toate relele pentru cei ce pot cunoaște și spune altora cele viitoare și anume pentru cei ce au ceva de spus

---

1088. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă este o libertate în oameni și dacă n-ar fi, totul ar fi din veci în baza unor legi fără sens și a căror origine este inexplicabilă. Numai Dumnezeu Creatorul tuturor, deci și al oamenilor, le preștie toate. Filosofia a luptat de la Renaștere încoace pentru eliberarea omului de Dumnezeu. Dar omul nu acceptă decât natura supusă legilor neschimbate, el e mai supus acestora decât lui Dumnezeu. Astfel a sfârșit în robia unor legi oarbe să fie sub masca acestora, fie a unor pasiuni proprii, sau dacă e mai slab, a pasiunilor celor mai tari decât sine. E o robie care nu promite decât moartea veșnică. Așa zisa libertate în legitate e o contradicție în sine. Numai Dumnezeu Cel personal și bun, care se jertfește pentru om, asigură omului atât libertatea de a-L asculta spre binele lui veșnic, cât și de-a nu-L asculta, spre răul lui, de-a nu-L asculta în veci, spre răul lui veșnic. Numai Dumnezeu lasă câmp de manifestare reală libertății". (nota 206, p. 189)

cu adevărat despre cele ce vor fi, dar nu o fac. Căci nu se pedepsește grăirea adevărului, ci e blestemată grăirea mincinoasă. Iar dacă e osândit cineva pentru că face aceasta și anume chiar de către Dumnezeu, aceasta se întâmplă pentru că a prezentat în lumina rea însăși firea negrăită. Deci cel ce folosește adevărul în slujba minciunii ca și când ar fi propriu ei, are de suportat o pedeapsă egală cu crimele, ajungând la același sfârșit. Căci nu pedepsește Scriptura pe cei ce grăiesc cele de la Dumnezeu, să nu fie. Dacă ar fi așa, viețuirea acestora n-ar fi liberă de minciună. Deci fiindcă neluând din adevăr, grăiesc cele ce nu voiesc de la ei înșiși, de aceea nu se împlinesc". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a șasea, în *PSB*, vol. 38, pp. 190-191)

„A zis Dumnezeu în *Deuteronomul*: *Iar de va zice cineva în inimă: Cum vom cunoaște cuvântul pe care l-a grăit Dumnezeu? Orice va grăi prorocul acela în numele Domnului și nu se va întâmpla, cuvântul acela nu l-a grăit Domnul și, întru necredință a grăit prorocul, deci să nu vă țineți de el* (*Deuteronomul* 18, 21-22). Auzi că neîmplinirile celor grăite înainte vor fi o dovadă vădită că ceva nu s-a spus de la Dumnezeu?[1089] Căci adevărul iubește adevărul. Aceasta o spune prin glasul lui Ieremia: *Dumnezeu aproape sunt Eu, zice Domnul, și nu Dumnezeu departe. Oare se va ascunde omul în cele ascunse și Eu nu-l voi vedea? Oare nu umplu eu cerul și pământul, zice Domnul. Am auzit cele ce grăiesc prorocii, cele mincinoase ce le-au prorocit prorocii în numele Meu* (*Ieremia* 23, 23-25). Apoi învinuind cu putere pe cei ce au disprețuit legile dumnezeiești, dă ca mijloc vădit de a cunoaște cele ce sunt de la Dumnezeu sau nu adevărul. Căci zice iarăși: *Prorocul care a visat să povestească visul lui, și cel către care e cuvântul Meu să povestească cuvântul Meu, să prorocească cuvântul Meu întru adevăr* (*Ieremia* 23, 28). Deci, dacă se arată ceva abătându-se de la adevăr, aceasta îndată îl dovedește pe grăitor mincinos și vorbind din inima lui, nu din gura Domnului, cum s-a scris[1090]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a șasea, în *PSB*, vol. 38, pp. 191-192)

„*Paladie:* Cine ar putea ajunge la atâta nebunie a gândurilor, încât, să-și închipuie că întrebătorii morților și grăitorii din pântece și descântătorii produc acestea prin Dumnezeu? Doar îmi aduc aminte de lege care poruncește pedeapsa cea mai mare pentru tot cel ce s-a hotărât să facă aceasta. Apoi cum n-ar fi o nebunie să se cugete că cel osândit la moarte nu e neplăcut lui Dumnezeu?

*Chiril:* Foarte bine judeci. În felul acesta am socotit că sufletele sfinților izbăvite de trupuri sunt aruncate la o parte și nu se învrednicesc de niciun preț, ba au ajuns până la atâta nefericire că sunt supuse duhurilor rele și necurate și urmează fără să vrea acelora care le duc cu ușurință unde voiesc. Însă înțeleptul Ioan, alcătuindu-ne cartea Apocalipsei, care a fost cinstită și de aprobarea Părinților, ne-a asigurat limpede că a văzut sufletele sfinților sub însuși jertfelnicul dumnezeiesc (*Apocalipsa* 6, 9). Însă dacă dracii le trag din lăcașurile de sus și le coboară fără cruțare din locurile cele mai sfinte, fără să-i împiedice nimic, atunci cerul le e deschis tuturor dracilor,

---

1089. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Vin destui cu pretenția că prezic și spun viitorul, ca unii ce l-au primit de la Dumnezeu; și aproape totdeauna ceea ce prezic nu se adeverește. Aceasta e dovada sigură că nu au primit de la Dumnezeu spusa lor despre viitor". (nota 207, p. 191)

1090. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dar adevărul unui cuvânt despre viitor se arată în împlinirea acelui cuvânt". (nota 208, p. 192)

ba chiar li se deschide, pe drept cuvânt, și poarta raiului. Și însăși sabia înflăcărată le îngăduie nu numai intrarea și ieșirea, ci și scoaterea cu îndrăzneală a vreunora dintre cei ajunși înăuntru. Dar aceasta nu înseamnă a batjocori nădejdea cea în Hristos și a socoti de trei ori nefericită viața lor admirată de noi?[1091]

*Paladie:* Așa se pare.

*Chiril:* E clar. Căci altfel cum era mai bine pentru dumnezeiescul Pavel, să moară și să fie cu Hristos? (*Filipeni* 3, 14). Căci, dacă după ce vom ieși din cele pământești și vom fi cu Hristos, ne vom supune duhurilor, s-a făcut deșartă credința, după cum s-a scris". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a șasea, în *PSB*, vol. 38, pp. 192-193)

„Că Dumnezeu urăște și surpă vrăjile și grăirile deșarte, e clar din ceea ce spune El Însuși: *Eu sunt Domnul Dumnezeu.* Și după acestea: *Cine altul va risipi semnele celor grăitori din pântece și prezicerile din inimă? Cine întoarce pe cei înțelepți la cele dinapoi și înnebunește sfatul lor și întărește cuvintele Fiului Său și adeverește sfatul îngerilor Lui?* (*Isaia* 44, 24-25). Căci pe de o parte arată prezicerile din inimă mincinoase și veștejite, iar pe de alta întărește tot cuvântul Fiului Său, adică al lui Hristos, și sfatul îngerilor Săi, adică cele ce le grăiesc propovăduitorii credinței în El, le arată pe acestea pline de adevăr, dând mărturie pentru ele prin semne și minuni și prin celelalte lucrări ale Duhului. Și a zis iarăși undeva, mustrând faptele lor osândite de legea lui Dumnezeu: *Stai, așadar, în descântecele tale și în multele tale farmece, pe care le-ai învățat din tinerețea ta, de-ți vor putea fi de folos. Ostenit-ai în sfaturile tale. Să stea dar și să te mântuiască pe tine cititorii din stelele cerului, cei ce privesc stelele să-ți vestească ție ce are să vină asupra ta* (*Isaia* 47, 12-13). Vezi, așadar, că Dumnezeu vădește blestemata ta prezicere din stele ca vrednică de râs și cu totul nefolositoare. Iar că numai Lui singur Îi aparține adevărul și puterea de-a spune cuvinte neînșelătoare despre cele ce le așteptăm în viitor, auzi-L iarăși zicând prin glasul lui Isaia: *Aduceți-vă aminte de acestea și suspinați. Pocăiți-vă cei ce ați rătăcit, întoarceți-vă cu inima și vă aduceți aminte de cele de mai înainte ale veacului. Că Eu sunt Domnul Dumnezeu și nu este altul afară de Mine, care vestesc cele din urmă înainte de a se face ele și îndată s-au săvârșit.* Și a zis: *Tot sfatul meu va sta și câte voiesc le voi face* (*Isaia* 36, 8-9).

Deci numai lui Dumnezeu Cel mai presus de toate Îi vom recunoaște puterea de-a străvedea limpede și de-a prezice fără greșeală cele viitoare. Iar cele de la alții, care având mintea coruptă, grăiesc din inima lor, după cum s-a scris, și fac din minciună pricină de câștig, bănuiesc, sunt flecăreli și povești băbești, caraghioslâcuri și înșelătorii.

*Paladie:* E adevărat. Așa este și nu altfel.

*Chiril:* Să ne reținem deci de la acestea și părăsind calea cea sucită, să pășim pe cea dreaptă, strâns lipiți numai de Dumnezeu și recunoscând adevărul cuvintelor

---

1091. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pot face oamenii, mai bine zis vrăjitoarele stăpânite de demoni, ceea ce voiesc cu sufletele sfinților, care sunt în preajma lui Dumnezeu? N-o pot face aceasta nici măcar cu sufletele celor ajunși în rai, căci porțile acelora sunt păzite de sabia Heruvimilor. În acest caz suntem mai liberi de demoni, noi cei ce suntem pe pământ, decât cei ajunși la fericirea de acolo.Iar dacă ar putea face aceasta cu sufletele ajunse în iad, sub stăpânirea lor, știu acestea viitorul mai bine decât demonii care le au în stăpânire? Nu au căzut ei în groapa întunericului, care nu știu nimic?" (nota 209, p. 193)

sfinţilor[1092]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a şasea, în *PSB*, vol. 38, pp. 197-198)

„Auzirea celor nedorite, chiar dacă ele nu sunt încă prezente, produce multă tulburare mai cu seamă când nesiguranţa celor ce vor fi în viitor arată gândirii că e cu putinţă venirea lor. (...) Chiar dacă nu le văd în prezent, ei se tem de ele ca şi cum ar fi deja prezente, îngrijoraţi de felul în care vor putea să treacă peste ele". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a zecea, Capitolul al doilea, în *PSB*, vol. 41, p. 949)

## GLUMELE

„Bătrânii trebuie să se uite la tineri ca la copiii lor; pot să se joace cu ei – foarte rar, dar totuşi din când în când; să glumească cu ei în aşa fel încât glumele să ţintească la buna lor creştere". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. VII, 57.1, în *PSB*, vol. 4, p. 263)

„Se cuvine ca ascetul să se abţină de la orice glumă. Căci de multe ori se întâmplă ca aceia care se ocupă cu cele asemenea să se rătăcească de la cuvântul drept, pentru că sufletul se împrăştie în râs şi slăbeşte înţelepciunea şi concentrarea gândirii. Iar adeseori răul după mersul lui ajunge şi la un limbaj ruşinos şi la cea din urmă lipsă de cuviinţă aşa încât să nu se pună de acord în acelaşi timp cumpătarea sufletului şi înclinarea spre glumă. Iar dacă vreodată ar fi nevoie să se creeze o bună dispoziţie prin cuvinte, ca să se înlăture (uşureze) o durere, cuvântul vostru să fie plin de har duhovnicesc şi dres cu sarea evanghelică, ca să exalte parfumul bunei dispoziţii de înţelepciune interioară şi să bucure pe ascultător şi cu destinderea şi cu harul înţelepciunii". (Sf. VASILE CEL MARE, *Constituţiile ascetice*, cap. XII, în *PSB*, vol. 18, pp. 496-497)

## GNOSTICUL

„Filosoful nostru se ocupă cu trei lucruri: cu contemplaţia, cu împlinirea poruncilor şi cu formarea de oameni buni. Acestea trei reunite formează gnosticul. Dacă lipseşte una dintre ele, gnoza şchioapătă". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. IX, 46.1, în *PSB*, vol. 5, pp. 137-138)

---

1092. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Numai Dumnezeu prezice cu adevărat cele viitoare, pentru că în calitate de Creator mai presus de natură, poate să ştie ce este implicat în ea, sau poate uneori să o conducă precum voieşte, sau poate prevedea felul cum se va mişca voia omenească, pe când oamenii nu pot niciuna dintre acestea. Când se dau ca prezicători de la ei înşişi, sunt proroci mincinoşi. Numai Dumnezeu poate comunica unor oameni viitorul, făcându-i proroci adevăraţi. Dar pentru a primi calitatea aceasta de la Dumnezeu, se cere o deosebită sensibilitate, câştigată prin post şi rugăciune, printr-o subţiere sau curăţire duhovnicească a puterilor sale de percepţie. E drept că sunt şi oameni de o sensibilitate bolnăvicioasă, ce se accentuează prin patimi de ordin spiritual (forme de tot felul ale mândriei). Acestea intră în domeniul unei parapsihologii bolnăvicioase. În aceste cazuri e greu de distins între pretenţia lor de-a cunoaşte viitorul şi sugestiile duhurilor rele. Au şi ei o anumită putere de sesizare a stărilor sufleteşti ale altora. Dar exagerează ştiinţa ce le vine din aceasta. Ei sunt proroci mincinoşi. Pretenţia lor de-a prevedea viitorul îndepărtat şi general se dovedeşte mincinoasă prin neîmplinirea celor prezise". (nota 211b, p. 198)

### Definiția gnozei

„Gnoza noastră, însă, este plină de credință, pentru că este o dovedire științifică a învățăturilor transmise potrivit adevăratei filosofii. Am putea spune că gnoza este rațiunea care din adevărurile mărturisite aduce credință în adevărurile îndoielnice. Pentru că credința este dublă, una științifică și alta conjecturală, nimic nu ne împiedică să numim dublă și demonstrația, una științifică și alta conjecturală; tot așa și gnoza și prognoza; una este foarte exactă prin natura ei, cealaltă imperfectă. Și cum să nu fie demonstrația noastră singura adevărată, când este dată de dumnezeieștile Scripturi, de sfintele cărți și de înțelepciunea învățată de la Dumnezeu, după cum spune apostolul? (*1 Tesaloniceni* 4, 9)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, cap. XI, 48.1-48.3, în *PSB*, vol. 5, pp. 138-139)

## GRIJILE

### Îngrijirea de cele cuvenite lui Dumnezeu și de cele omenești pentru El

„Nici cele cuvenite lui Dumnezeu nu trebuie să le nesocotim pentru cele omenești, și nu necesar să fim nepăsători nici față de cele omenești pentru Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a șaptea, în *PSB*, vol. 38, p. 241)

### Grijile lumeşti înrobitoare

### Definiția

„*Întrebarea 88*: Ce este grija cea lumească?

*Răspuns*: Toată grija, chiar dacă n-ar părea să aibă ceva din cele oprite, dacă nu contribuie la pietate, este lumească". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 88, în *PSB*, vol. 18, p. 355)

„Cei bătrâni au spus că ține de grija și preocupările veacului tot ce depășește trebuințele traiului zilnic și strictul necesar trupului. Dacă, de exemplu, deși poate ajunge pentru trebuințele corpului nostru un singur galben, noi vrem să depunem muncă și osteneală pentru a câștiga doi sau trei galbeni; n-avem nevoie de mai mult de două cămăși, una de zi și alta de noapte, dar căutăm să devenim stăpâni pe trei sau patru cămăși, și ne este de ajuns o locuință compusă dintr-o chilie sau din două, dar, împinși de ambiție lumească și de extindere, construim patru sau cinci chilii, mai împodobite și mai încăpătoare decât cere trebuința, arătând prin aceste înfăptuiri că suntem robi ai patimilor și poftelor acestei lumi.

Experiența ne-a învățat foarte bine că acestea se întâmplă din îndemnul demonilor. Iată, unul dintre cei mai încercați bătrâni trecea pe lângă chilia unui frate, care era stăpânit de grijile arătate mai înainte, fiindcă transpira frământat de preocupările zilnice în zidiri și reparații de prisos. L-a văzut de departe sfărâmând o piatră foarte tare cu un ciocan greu și având lângă el pe un etiopian împreună cu care, cu mâinile

unite şi încleştate pe ciocan, lovea piatra și îndemna la această treabă cu făclii aprinse. S-a oprit îndelung în fața acestei scene uimit de înrâurirea atât de puternică a diavolului şi de înşelăciunea unei atât de mari amăgiri. Când fratele, istovit de atâta oboseală, voia să pună capăt lucrării şi să se odihnească, îl însuflețea imboldul acelui duh necurat, făcându-l să ia iarăşi ciocanul şi să-şi continue munca începută; astfel încât, susținut neîncetat de îndemnul diavolului, nu simțea răul unui efort atât de mare". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Întâia convorbire cu părintele Isaac", Cap. V, 4-5, Cap. VI, 1-2, în *PSB*, vol. 57, p. 457)

## Gravitatea

*„Cel ce merge pe patru picioare este cu totul necurat. Merge pe patru picioare cel ce se încrede în cele pieritoare și, din grija față de ele, neglijează în întregime partea conducătoare (a omului), sufletul. După cum cei legați cu lanțuri merg cu greutate, tot așa cei legați (numai) de această viață nu reușesc să ducă până la capăt calea virtuții.*

De astfel de gânduri înălțătoare era animat Sfântul Teotim". (*Actele martirice*, „Sfântul Teotim, episcop de Tomis", în *PSB*, vol. 11, pp. 343-344)

„Deci dacă, precum s-a spus, am devenit astfel, și am atins, pe cât e cu putință ființelor umane în această viață, cea mai înaltă culme dumnezeiască, dar neglijez deprinderea viețuirii deiforme, aplecându-mă de bunăvoie spre mângâierile trupului, am fost tras de povara lanțurilor, adică de griji, și am căzut de la Dumnezeu, întorcând grija și căutarea, care trebuie să se îndrepte numai spre împărăția cerurilor, spre ceea ce nu-i îngăduit, adică spre viața pământească, și răbdând să fiu dus de simțuri în loc de a fi dus cu mintea spre Dumnezeu". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 6, în *PSB*, vol. 80, p. 68)

## Manifestarea

„Și, îmbrăcat în acestea ca în niște coji și solzi, sau ca într-un înveliș de lut copt, e greoi în mişcări, târându-se sub toată povara vieții. De aceea, sufletul care e astfel e şi uşor de prins[1093] de cei ce-l gonesc, amenințându-l cu jefuirea de bunuri, sau cu păgubirea a ceva din cele năzuite în viața aceasta. El se lasă prins cu uşurință și se supune celui ce-l goneşte". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul VIII, în *PSB*, vol. 29, p. 397)

„Iar dacă sfătuitorul Evei ți-ar vorbi și ție despre ceva frumos la vedere și dulce la gustare și ai căuta, pe lângă pâine, ceva pregătit și amestecat cu unele dulcețuri, iar prin acestea ți-ai duce pofta în afara hotarului celor de trebuință, să vezi pe șarpe târându-se pe ascuns spre lăcomie. Căci târându-se de la hrana de neapărată nevoie, la mâncarea pregătită, se va muta la ceea ce e dulce ochilor, căutând vase strălucitoare,

---

1093. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „L. Binswanger (*Grundformen und Erkenntnis menschlichen Daseins*) a vorbit de slăbiciunile omeneşti, ca de nişte belciuge de care poate fi omul uşor prins şi purtat de cei ce-i cunosc aceste slăbiciuni. Sfântul Grigorie de Nyssa vorbeşte de greutatea în mişcare a omului lipit prin patimi de cele ale lumii. Aceasta îl face uşor de prins de cei ce-l ispitesc. Omul dezlipit de cele lumeşti e sprinten în mişcările spre bine, e neîncleiat de lucruri, neîngreuiat de platoşa mândriei. E liber, e ca o pasăre uşoară în zborul ei". (nota 135, p. 397)

slujitori rafinați, pături de mătase, saltele moi, acoperăminte străvezii și țesute cu aur, fotolii, scăunele cu trei picioare, băi, bazine, țevi prin care curge apa răcoritoare, carafe de vin, spălătoare, candelabre, cățui cu aromate. Pentru aceasta intră și pofta lăcomiei. Căci pentru adunarea și pregătirea acestora e nevoie de venituri prin care se câștigă cele dorite. Deci trebuie să plângă cutare și să se vaiete vecinul și să ajungă mulți în sărăcie, prin lipsirea de ale lor, ca prin lacrimile lor să se facă strălucitoare veselia din jurul mesei tale". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul IV, în *PSB*, vol. 29, p. 438)

## E propriu celor ce nu au nădejdea bunurilor viitoare să se alipească de bunurile prezente

„Căci îndreptarea grijii spre cele văzute e proprie celor ce nu-și pun nicio nădejde în veacul viitor, care nu știu nici de frica judecății, nici de amenințarea gheenei, nici de așteptarea bunătăților, nici de altceva din cele nădăjduite prin înviere, ci privesc, ca cele ce pasc, numai spre viața de față, spre cele ce pot da mulțumire lăcomiei pântecelui și celorlalte plăceri trupești". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul I, în *PSB*, vol. 29, p. 413)

„(...) e propriu celor ce nu au nădejde, să se alipească de viața aceasta, adică de cele nefolositoare și deșarte". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul I, în *PSB*, vol. 29, p. 413)

## Despre cei ce nu se lasă copleșiți de griji

„De aceea, cel ce privește spre ceea ce-i slujește firii și nu se lasă tras de grijile deșarte nu va fi cu mult mai prejos de viețuirea îngerească, imitând lipsa de trebuință a acelora prin îndestularea sa cu puțin[1094]". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul IV, în *PSB*, vol. 29, pp. 436-437)

## Remedii

„În mintea tulburată și plină de griji, zice Sfântul Teotim, nu se află niciun gând frumos și nu se revarsă peste ea harul lui Dumnezeu. A ajunge la desăvârșirea sufletului, înseamnă a-l elibera de griji căci, datorită grijilor, se nimicește. De aceea, se spune despre sufletul desăvârșit că este, într-adevăr, ca un crin în mijlocul spinilor. Căci crinul din Evanghelie înseamnă sufletul lipsit de griji, care nici nu se ostenește, nici nu toarce și totuși s-a îmbrăcat mai frumos decât slava lui Solomon". (*Actele martirice*, „Sfântul Teotim, episcop de Tomis", în *PSB*, vol. 11, p. 343)

„Oricât vei fi de copleșit de treburi, fă-ți și mai multă vreme pentru Domnul". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 43, în *PSB*, vol. 12, p. 197)

---

1094. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aici e implicată elasticitatea legilor firii trupești de a se lărgi în cele spirituale, sau putința trupului de a se lăsa copleșit și îngrădit de aceste legi, ca animalele. Dar animalele sunt în starea aceasta prin fire. Omul însă poate cădea în această stare împotriva firii lui. În trup se poate duce în veci viața îngerească, contrar convingerii origeniste". (nota 79, p. 437)

„(...) aruncă-ţi toată povara grijilor pe spatele Mântuitorului, pentru ca să te afli şi tu printre miile de îngeri, adunările celor întâi născuţi[1095], tronurile apostolilor, scaunele de cinste ale prorocilor, toiegele patriarhilor, cununile mucenicilor, laudele drepţilor". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 43, în *PSB*, vol. 12, p. 197)

„Sunt pline Sfintele Scripturi de învăţături despre faptul că nu-i cu putinţă să facem în acelaşi timp două lucruri (*Matei* 6, 24), adică să ne ţinem legaţi de treburile lumeşti şi să ducem, în acelaşi timp, o viaţă după Dumnezeu. De altfel şi firea însăşi e plină de astfel de pilde. De exemplu, lucrarea minţii nu reuşeşte să formuleze în acelaşi timp două idei diferite, iar în percepţia sensibilă nu se pot primi în urechi două glasuri deodată, nici vedea doi oameni deodată, cu toate că avem deschise în acelaşi timp canalele acestor simţuri. Ochii, dacă nu-i îndreptăm pe amândoi spre acelaşi obiect văzut, nu-şi pot îndeplini corect slujba lor". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 291, în *PSB*, vol. 12, pp. 573-574)

„(...) să reînnoim mai bine grija despre felul în care se cuvine să ne arătăm cât mai plăcuţi lui Dumnezeu". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 301, în *PSB*, vol. 12, p. 586)

„Dacă ne îngrijim de cele ale lui Dumnezeu, atunci şi Dumnezeu se va îngriji de cele ale noastre şi vom străbate în toată liniştea oceanul vieţii acesteia". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia XIV, V, în *PSB*, vol. 21, p. 165)

„*Nu vă îngrijiţi pentru sufletul vostru ce veţi mânca.* Nu că sufletul ar avea nevoie de mâncare - că este imaterial - ci pentru că aşa obişnuim să vorbim. Dar chiar dacă sufletul n-are nevoie de hrană, totuşi nu poate rămâne în trup, dacă trupul nu-i hrănit.

Şi după ce a spus aceasta, nu s-a mărginit numai la atât, ci şi întăreşte spusele Sale, fie prin pilde luate din alcătuirea fiinţei noastre, fie prin pilde luate din afară de noi. Prin pilde luate din alcătuirea fiinţei noastre grăind aşa: *Nu este oare sufletul mai mare decât hrana şi trupul decât haina?* Cel ce a dat ceea ce este mai mult, nu va da oare ceea ce este mai puţin? Cel ce a plăsmuit trupul, care trebuie să fie hrănit, nu va da, oare, hrană? De aceea n-a spus atât: *Nu vă îngrijiţi ce veţi mânca şi cu ce vă veţi îmbrăca,* ci: *pentru trupul vostru* şi: *pentru sufletul vostru*". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XXI, II, în *PSB*, vol. 23, p. 275)

„*Uitaţi-vă la pasările cerului* (*Matei* 6, 26).

Ca să nu spui că trebuie să ne îngrijim de hrană, Domnul ne îndeamnă şi cu pilde mai puternice şi cu pilde mai slabe. *Pildele lui Solomon* mai puternice: sufletul şi trupul; pilde mai slabe: păsările cerului. Cum nu vă va da vouă Dumnezeu hrană, spune Domnul, când El Se îngrijeşte atât de mult de fiinţe cu mult inferioare vouă? (...)

De aceea se cuvine să admirăm mai ales înţelepciunea Legiuitorului nostru, că deşi putea da exemple de oameni, putea să numească pe Ilie, Moise, pe Ioan Botezătorul sau pe alţii ca aceştia, care nu s-au îngrijit de hrană, totuşi dă ca pildă păsările ca să convingă şi mai mult pe ascultătorii Săi. Dacă Hristos ar fi dat ca pildă pe aceşti drepţi, ascultătorii Săi ar fi putut spune: N-am ajuns încă la virtutea acelora! Aşa, însă,

---

1095. Nota Pr. C. Corniţescu şi T. Bodogae: „Întâi născuţii, adică creştinii. Expresia *adunările celor întâi născuţi* o întâlnim în *Epistola către Evrei* 12, 22-23" (nota 2, p. 197).

Domnul îi trece pe aceştia sub tăcere şi dă ca pildă păsările cerului, tăindu-le orice scuză. Domnul, prin această pildă, imită Legea veche. Ca și Vechiul Testament ne trimite la albină (*Proverbele lui Solomon* 6, 8), la furnică (*Proverbele lui Solomon* 6, 6), la turturică și la rândunică (*Ieremia* 8, 7). Nu mic semn de cinste este și acesta, că putem săvârşi, prin voința noastră liberă, ceea ce animalele fac prin fire. Deci, dacă Dumnezeu are atât de mare grijă de cele ce au fost făcute pentru noi, cu atât mai mult de noi; dacă are grijă de cei ce ne slujesc, cu atât mai mult de noi, stăpânii acelora. De aceea spune: *Uitați-vă la păsările cerului!*", n-a spus: Nu precupețesc, nici nu fac negoț, ci: *Nici nu seamănă, nici nu seceră* (*Matei* 6, 26).

– Ce? Nu trebuie să semănăm?

– Hristos n-a spus că nu trebuie să semănăm, ci că nu trebuie să ne îngrijim; n-a spus nici că nu trebuie să muncim, ci că nu trebuie să fim fricoși, să fim chinuiți de griji. Ne-a poruncit să ne hrănim, dar să nu ne îngrijim de hrană. Același lucru l-a spus mai înainte David, în chip ascuns, grăind așa: *Deschizi Tu mâna Ta și saturi pe tot cel viu de buna voință* și iarăşi: *Cel ce dă dobitoacelor hrană și puilor de corb, care îl cheamă pe El*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXI, II, în *PSB*, vol. 23, pp. 275-276)

„(...) nu râvna noastră, ci purtarea de grijă a lui Dumnezeu săvârșește totul, chiar în acelea în care ni se pare că noi lucrăm. Că dacă Dumnezeu ne părăsește, nu ne-ar fi de niciun folos nici grija, nici munca, nici altceva din altele ca acestea, ci toate s-ar pierde". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXI, III, în *PSB*, vol. 23, p. 277)

„După cum bețivul nu poate crede ușor că există om care să nu bea nici apă, deşi sunt printre noi mulți monahi care au făcut aceasta, iar desfrânatul, care a trăit cu nenumărate femei, nu poate crede că este ușor să trăiești în feciorie, și nici cel care răpește averile străine nu poate crede că altul își dă cu ușurință și averile lui, tot așa nici cei măcinați, în fiecare zi, de nenumărate griji nu vor admite cu uşurință că pot exista oameni care trăiesc fără să se îngrijească de hrană și de îmbrăcăminte. Că sunt mulți oameni care trăiesc așa, ne-o pot arăta, chiar în zilele noastre, cei ce filosofează[1096]". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXI, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 278)

*„Nu vă îngrijiți de ziua de mâine, că ziua de mâine va îngriji de ale sale. Ajunge zilei răutatea ei.*

Adică chinul și zbuciumul de fiecare zi. Nu-ți ajunge că-ți mănânci pâinea în sudoarea feței?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXI, III, în *PSB*, vol. 23, p. 286)

„Vă dau această poruncă, spune Domnul, nu cu alt scop decât ca să vă scap de grijile cele de prisos. Dacă azi te îngrijești de ziua de mâine și apoi mâine te vei îngriji tot de ziua de mâine, nu înseamnă că faci o muncă de prisos? Pentru ce silești ziua de azi să aibă mai mult necaz decât necazul sortit ei, adăugând la propriile ei osteneli și povara zilei de mâine? Nu ușurezi cu nimic ziua de mâine cu adaosul grijilor zilei de azi, ci o încarci cu oboseli și frământări zadarnice". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXI, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 287)

---

1096. Nota Pr. D. Fecioru: „Adică monahii". (nota 25, p. 278)

„(...) noi ne îngrijim de cele de pe pământ, iar de cele din ceruri deloc. Am răsturnat rânduiala. Luptăm pe două căi împotriva poruncilor lui Hristos. Și iată cum! Hristos ne spune: *Nu căutați deloc cele de aici!*, dar noi pe acestea le căutăm neîncetat. Hristos spune: *Căutați pe cele cerești,* dar noi nu le căutăm nicio clipă, ci pe cât de mare ne e grija pentru cele lumești, tot pe atât de mare ne e nepăsarea pentru cele duhovnicești, dar, mai bine spus, chiar cu mult mai mare". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XXI, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 287)

„Și cum să nu ne dăruiască Dumnezeu toate bunătățile, când El S-a grăbit atâta ca să-Și dea Fiul Său spre junghiere? Că jertfa nu se împlinise încă, dar o spune Pavel, grăind așa: *El, Care n-a cruțat pe Fiul Său, cum să nu ne și dăruiască toate împreună cu El?* (*Romani* 8, 32)". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XXIII, V, în *PSB*, vol. 23, p. 300)

„Hristos a spus: *Căutați împărăția lui Dumnezeu, și toate acestea se vor adăuga vouă* (*Matei* 6, 33). Dacă suntem fără de grijă când vedem că alții își neglijează treburile lor și se ocupă de ale noastre, cu mult mai fără de grijă vom fi când Dumnezeu Se îngrijește de treburile noastre și poartă grijă de ele. Nu te îngriji, dar, de treburile tale, ci lasă-le în grija lui Dumnezeu! Dacă te îngrijești tu de ele, te îngrijești ca om; dar dacă Dumnezeu poartă grijă de ele, poartă grijă de ele ca Dumnezeu. Nu te îngriji de ele, neglijând treburile de mai mare însemnătate, pentru că atunci nici Dumnezeu nu va purta multă grijă de treburile tale. Ca să aibă multă grijă de ele lasă-I-le pe toate în seama Lui! Dacă neglijezi însă pe cele duhovnicești și te îndeletnicești cu treburile tale, Dumnezeu nu va purta multă grijă de treburile tale. Deci, dacă vrei să-ți meargă bine treburile tale și să scapi de orice grijă, îndeletnicește-te cu cele duhovnicești, disprețuiește pe cele lumești!

Făcând așa, vei avea și pământul odată cu cerurile și vei dobândi și bunătățile cele viitoare, cu harul și cu iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XLVIII, V, în *PSB*, vol. 23, p. 790)

„Cine pune, oare, într-o tabără de luptă temelii? Cine zidește, oare, casa pe care are s-o părăsească puțin mai târziu? Nimeni! Dimpotrivă, dacă ar încerca cineva să facă așa ceva ar fi ucis ca trădător. Cine cumpără într-o tabără de luptă hectare de pământ? Cine încheie afaceri? Nimeni! Și pe bună dreptate. Ai venit ca să lupți, i se poate spune, nu să faci negoț! Pentru ce te ostenești într-un loc pe care-l vei părăsi peste câtva vreme? Fă aceasta când ne vom întoarce în țară! Aceste cuvinte ți le spun și eu acum: Fă aceasta când ne vom duce în cetatea cea de sus. Dar, mai bine spus, acolo nu trebuie să te ostenești; Împăratul cel ceresc va face totul pentru tine. (...) Așa ar trebui să trăiască creștinii. Să trăiască întocmai ca niște călători pe pământ, războindu-se cu diavolul, dezlegând pe cei ținuți robi de el; să se scape de toate grijile lumești". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXIX, III, în *PSB*, vol. 23, pp. 797-798)

„Cere pâinea pentru trebuința vieții. Cu aceasta te-a făcut firea dator trupului. Iar toate cele ce s-au iscodit pe deasupra, prin născocirile celor ce se dedau desfătărilor, sunt neghina adăugată la sământă. Sămânța stăpânului casei e grâul, iar din grâu se face pâinea. Iar desfătarea e neghina ce s-a semănat de dușman, lângă grâu. Dar oamenii, părăsind slujirea firii prin cele de trebuință, se îneacă cu adevărat, cum

zice undeva Cuvântul, prin străduința după cele deșarte și rămân neroditori, sufletul lor ocupându-se pururi cu acestea". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul IV, în *PSB*, vol. 29, p. 437)

„(...) spune Celui ce hrănește corbii, Celui ce dă hrană la tot trupul, Celui ce deschide mâna și umple toată vietatea de bunăvoire (*Psalmii* 146, 16): de la Tine e viața mea; de la Tine să-mi fie și ceea ce ține de viața mea. *Dă-mi Tu pâinea*, adică să am hrana din osteneli drepte. Căci dacă Dumnezeu e dreptatea, nu are pâinea de la Dumnezeu cel ce are mâncarea din lăcomie[1097]. Tu ești stăpân peste dorința ta, dacă nu ai belșugul din cele ale altora, dacă nu ai venitul din lacrimile altora, dacă nimeni n-a flămânzit pentru săturarea ta, dacă nimeni n-a suspinat pentru ghiftuirea ta; când pâinea aceasta este a lui Dumnezeu, e rodul dreptății, e spicul păcii, neamestecat cu semințele neghinei și nepătat de ele[1098]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul IV, în *PSB*, vol. 29, p. 439)

„Dacă tu crezi că vei primi bunurile cele netrecătoare, care rămân în veac, cu cât mai mult trebuie să crezi că Domnul îți va dărui bunurile cele pământești și trecătoare, pe care le dă și oamenilor nelegiuiți, animalelor sălbatice și păsărilor! De altfel a și poruncit să nu ne preocupăm de acestea, zicând: *Nu vă îngrijiți ce veți mânca, sau ce veți bea, sau cu ce vă veți îmbrăca, pentru că pe toate acestea le caută neamurile* (*Matei* 6, 31-32). Dacă tu încă te îngrijești de aceste lucruri, și nu te încrezi în întregime în Cuvântul Său, (să știi că) încă nu crezi că vei dobândi bunurile cele veșnice, care sunt împărăția cerurilor, (să știi) că ți se pare că crezi (în Cuvântul lui Dumnezeu), atunci când nu crezi că vei primi (lucrurile) mici și trecătoare". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XLVIII, 3, în *PSB*, vol. 34, p. 277)

„Cei care, deși preocupați de grijile acestei vieți, având totuși credință și frică de Dumnezeu și conducându-se, după cum am spus, după poruncile divine, se seamănă celor care, călătorind noaptea, sunt conduși de stele, aceștia pot să aibă speranța mântuirii". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 27, în *PSB*, vol. 34, p. 348)

„*Nu vă îngrijiți spunând: Ce vom mânca, sau ce vom bea, sau cu ce ne vom îmbrăca* (*Matei* 6, 31), socotind că sufletul este mai mare decât mâncarea, și trupul mai mare decât îmbrăcămintea, fiindcă sunt mai cinstite decât cele de care ne îngrijim". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a treia, Cap. IV, în *PSB*, vol. 41, p. 341)

---

1097. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu angaja tot sufletul în grija pentru mâncare. Lasă-i numai grija pentru strictul necesar și cere-I și lui Dumnezeu această grijă, ca sufletul să rămână liber pentru cele înalte. Dumnezeu îngăduie și abuzul lăcomiei de bunurile ce le-a creat El, pentru libertatea dată oamenilor, pentru faptul că ei nu pot crește spiritual decât în libertate. Dar după abuz urmează, mai curând sau mai târziu pedeapsa". (nota 81, p. 439)

1098. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Când cauți hrana din lăcomie, ești stăpânit de lăcomie. Trebuie sa fii stăpân și peste dorința de cele trupești. Altfel, ești robul dorinței. Dar nu o cauți din lăcomie, când ceri lui Dumnezeu numai pâinea necesară. Așteptarea ei de la Dumnezeu te va opri să nedreptățești prin lăcomie pe alții, te va opri să ajungi robul dorinței. Conștiința că Dumnezeu îți dă pâinea te oprește de la răpirea bunurilor altora și de la lăcomie". (nota 82, p. 439)

„Căci oricine a părăsit toate grijile lumești a înaintat mult pe drumul asemănării și apropierii de Dumnezeu". (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre Iacob și despre viața cea fericită*, Cartea a doua, 30, în *PSB*, vol. 52, p. 280)

## HRANA

### Cum să ne împărtășim din bucate

„Trebuie să ne ferim să mâncăm cu patimă sau să ne lăsăm duși de vreo atracție a plăcerii, desigur, dacă nu-i vorba, în afară de sănătatea corpului, de grija ce trebuie să i-o arătăm". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. XXX, în *PSB*, vol. 9, p. 528)

### Cumpătarea în mâncări și folosirea hranei după trebuințele firii

„Mâncarea multă naște în suflet suferință, uitare și nesocotință. Se spune că trupurile copiilor, când încep să crească, se dezvoltă frumos, dacă li se dă mai puțină mâncare; că respirația, care ajută la creștere, nu este împiedicată de mâncare, pe când mâncarea multă pune barieră bunului mers al creșterii". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. I, 17.3, în *PSB*, vol. 4, pp. 239-240)

„Cea mai bună hotărâre și cel mai bun mod de cumpătare să fie acesta: să nu avem ca scop nici plăcerea, nici oboseala cărnii, ci să evităm lipsa de măsură în amândouă direcțiile, așa încât carnea noastră, nici din prea buna stare să nu se agite, nici din slăbiciune să nu-și poată îndeplini poruncile. Pentru că sufletul este vătămat deopotrivă din ambele extreme, adică și atunci când carnea este nestăpânită și sare spre plăceri deplasate sub motivul bunei stări fizice, și atunci când, obosită și slăbită și fără vlagă, este continuu ținută de suferințe. Căci cu această stare a trupului, sufletul nu este sârguitor să privească spre cele înalte în mod liber, ci este preocupat de senzația durerii și se înclină doborât de suferința trupului". (Sf. VASILE CEL MARE, *Cuvânt ascetic (II)*, Cap. III, în *PSB*, vol. 18, p. 201)

„Înfrânarea este de neapărată trebuință luptătorilor pentru pietate, în vederea mortificării corpului: *Tot cel ce se luptă se înfrânează de toate* (*1 Corinteni* 9, 25). Însă ca să nu cădem la un loc (în aceeași greșeală) cu vrăjmașii lui Dumnezeu, care sunt înfierați în conștiința lor, și de aceea se rețin de la bucatele pe care le-a creat Dumnezeu, ca să fie primite cu mulțămită de către credincioși (*1 Timotei* 4, 2, 3), trebuie, dacă se prezintă cândva ocazia, să gustăm din toate, ca să arătăm acelora care ne văd, că pentru cei curați toate sunt curate (*Tit* 1, 15), că toată creatura lui Dumnezeu este bună și că tot ce se ia cu mulțămită nu este de lepădat: *Pentru că se sfințește prin cuvântul lui Dumnezeu și prin rugăciune* (*1 Timotei* 4, 4, 5). Dar și așa se păzește scopul înfrânării, folosind numai atât cât avem trebuință, cele ce sunt mai ieftine și necesare pentru viață, ferindu-ne totodată de urmările păgubitoare ale săturării peste măsură, iar de cele care dispun spre plăcere abținându-ne complet. Căci astfel vom tăia și patima celor iubitori de plăceri, vom vindeca pe cei care au

conștiința înfierată[1099] și, în măsura în care depinde de noi, ne vom libera și pe noi de bănuiala altora, că, așa-zicând, am aparține la una dintre cele două categorii". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 18, în *PSB*, vol. 18, p. 251)

„La masă trebuie să aducem ceea ce ne va scăpa de foame cu pregătire mai simplă. Aceasta o arată Însuși Domnul, săturând mulțimile obosite, ca să nu slăbească pe drum, precum este scris (*Matei* 15, 32). Căci, deși putea să mărească impresia de minune în pustie, prin inventarea unei mâncări mai luxoase, totuși le-a pregătit o mâncare atât de simplă și de necostisitoare, încât pâinile au fost din orz, iar la pâine, câte o bucată de pește (*Ioan* 6, 9). Despre băutură însă nu s-a amintit deloc, pentru că toți avem la dispoziția noastră apa de la natură îndeajuns pentru nevoile noastre". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 19, R. 2, în *PSB*, vol. 18, p. 253)

„Este neconsecvent ca, pe de o parte, să folosim alimentele pentru întărirea corpului, iar pe de altă parte, prin aceleași alimente să luptăm contra corpului și să-l împiedicăm întru împlinirea poruncii. Dar tocmai acest lucru ne poate servi ca exemplu că trebuie să obișnuim sufletul să fugă de cele păgubitoare, chiar dacă ar produce plăcere. Așadar, trebuie să preferăm în tot cazul ceea ce se poate pregăti mai lesne, ca nu (cumva), sub pretextul înfrânării, să alergăm după (lucruri) mai scumpe și mai costisitoare și să pregătim bucatele cu fel de fel de condimente scumpe; ci să alegem ceea ce se poate găsi ușor din fiecare țară, ceea ce este ieftin și se poate pregăti ușor de către cei mulți; iar din cele importante să întrebuințăm numai ceea ce este absolut necesar pentru viață, cum este untuldelemn și altele asemenea, și ceea ce poate să servească spre ușurarea necesară a bolnavilor, și aceasta dacă se poate procura fără multă frământare, fără tapaj și fără multă alergătură". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 19, R. 2, în *PSB*, vol. 18, p. 253)

„Căci a alerga în toate părțile căutând cele ce nu ne folosesc pentru nevoile noastre elementare, ci au fost născocite pentru plăcerea mizerabilă și pentru vanitatea ruinătoare, este nu numai rușinos și necorespunzător scopului pe care ni l-am propus, ci și aducător de pagubă mare, (atunci) când cei care trăiesc în îmbuibări și-și măsoară fericirea după plăcerile pântecelui, ne văd și pe noi că avem aceleași griji de care sunt ei afectați (stăpâniți)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 20, R. I, în *PSB*, vol. 18, p. 254)

„Căci unul are trebuință de hrană mai multă și mai consistentă (întăritoare) din cauza muncii, iar altul, din cauza slăbiciunii, are nevoie de hrană mai fină, mai ușoară și corespunzătoare în toate; în general însă pentru toți este de trebuință hrana mai ieftină și care se procură mai ușor. Peste tot însă se cere grijă, bunăcuviință la masă, netrecând niciodată peste limitele nevoii noastre. Dar, când se primesc străini, ținta să fie satisfacerea cerută de nevoia fiecăruia dintre oaspeți. Căci (Apostolul) zice: *Cei care se servesc de lumea aceasta ca și cum nu s-ar servi* (*1 Corinteni* 7, 31). Iar cheltuiala (ce trece) peste necesitate este abuz. Nu avem bani? Nici nu trebuie să avem. Nu ne sunt pline hambarele? Pentru o zi avem noi hrană; viața ne-o susținem cu mâinile. Așadar, pentru ce să risipim pentru desfătarea celor destrăbălați hrana pe care a dat-o

1099. Nota Prof. I. Ivan: „Este vorba de adepții sectei maniheice, care condamnă lumea ca fiind creată de cel rău". (nota 159, p. 251)

Dumnezeu pentru cei flămânzi? (Făcând așa) păcătuim dublu: mărind unora amărăciunile sărăciei, iar altora pagubele (rezultate din săturarea peste măsură)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 20, R. 3, în *PSB*, vol. 18, p. 256)

„*Întrebarea 126*: Cum poate cineva să nu fie biruit de iubirea dulceților din bucate?
*Răspuns*: Dacă va hotărî să aibă totdeauna criteriul folosului ca îndrumător și dascăl pentru cele ce primește spre trebuință, fie că ar fi dulci, fie că ar fi amare acestea". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mici*, Î. 126, în *PSB*, vol. 18, p. 371)

„Nu mâncarea e un rău – Doamne ferește! –, vătămătoare e îmbuibarea şi mâncatul peste trebuinţă de-ţi plesneşte pântecele. Îmbuibarea te face să pierzi şi plăcerea mâncării, după cum nu e un rău să bei cu cumpătare vin, ci să te îmbeţi, şi prin lipsa de măsură să-ţi strici minţile". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia X, I, în *PSB*, vol. 21, p. 116)

„Dacă mâncăm cu măsură, să nu ne ruşinăm niciodată; că Stăpânul ne-a făcut cu un astfel de trup că nu-l putem menţine altfel decât dacă mâncăm; numai să ne depărtăm de lipsa de măsură; mâncarea cumpătată ajută nespus de mult şi la sănătatea noastră și la buna noastră stare". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia X, II, în *PSB*, vol. 21, p. 117)

„O, de am putea să ne folosim de mâncare după trebuințele firii!" (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Scrisori*, scrisoarea a LXIII-a, 27, în *PSB*, vol. 53, p. 252)

„Un altul (dintre monahi – n.n.), numit Pior, mânca mergând. Întrebat pentru ce mânca așa, zise: Nu vreau să folosesc mâncarea ca pe ceva necesar, ci ca să fac altceva. Întrebat la fel de un altul, spuse: Pentru ca sufletul să nu simtă o voluptate trupească în timp ce mănânc". (CASIODOR, *Istoria Bisericească tripartită*, Cartea a VIII-a, capitolul I, în *PSB*, vol. 75, p. 315)

## Consumul cărnii

„Dacă cineva mănâncă carne, nu face păcat; numai să mănânce cumpătat; nici să nu poată trăi fără carne, nici să depindă de carne, dar nici să se dea în vânt după mâncările cu carne; să-i sune în sufletul lui glasul care spune: *Nu strica pentru mâncare lucrarea lui Dumnezeu* (*Romani* 14, 20)". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. I, 11.1, în *PSB*, vol. 4, p. 235)

„Celor care caută să-și dezvolte sufletul, mâncarea de carne nu este bună, pentru că duce la lenevirea sufletului. Poate că aceasta e pricina că unul dintre gnostici și-a interzis mâncarea de carne în vederea exercițiilor sale duhovnicești și pentru a nu-și înzdrăveni trupul spre plăcerile cele trupești. Androcide spune: *Vinul și îmbuibarea cu carne întărește trupul, dar moleșește sufletul*[1100]. O mâncare ca aceasta este, deci, nepotrivită pentru cel care vrea să aibă judecata limpede". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. VI, 33.5-33.6, în *PSB*, vol. 5, p. 496)

1100. Cornelius HÖLK, *De acusmatis sive symbolis Pythagoricis*, 1923, p. 43.

„*Tot ce se mișcă și viază să vă fie hrană. Ca pe iarba verde pe toate vi le-am dat* (*Facerea* 9, 3). Prin aceste cuvinte Dumnezeu pune început mâncării de carne; nu face asta ca să-i împingă pe oameni la lăcomie, ci ca oamenii să-I aducă Stăpânului jertfe și mulțumiri din cărnuri și ca oamenii să nu se gândească că sunt opriți de a mânca carne jertfită, Dumnezeu le dăruiește puterea de a mânca din carnea jertfelor, dându-le multă libertate: *Ca pe iarba verde pe toate vi le-am dat.* Apoi, după cum lui Adam i-a dat voie să mănânce din toți pomii, dar i-a poruncit să nu mănânce dintr-un singur pom, tot așa și acum lui Noe, după ce-i dă voie să mănânce fără teamă orice fel de carne, îi zice: *Numai carne în sângele sufletului să nu mâncați* (*Facerea* 9, 3).

– Ce vor să spună aceste cuvinte? Ce înseamnă *carne în sângele sufletului*?

– Înseamnă carne de animale sufocate. Că sângele este sufletul animalului.

Pentru că oamenii aveau să aducă animale ca jertfă, Dumnezeu, prin această poruncă, aproape că le spune așa: *Sângele dați-Mi-l Mie, iar carnea vouă.* A făcut asta, ca să înăbușe dinainte pornirea oamenilor spre uciderea de oameni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, IV, în *PSB*, vol. 21, pp. 340-341)

„Unii spun că nu trebuie să mâncăm sânge de animale, pentru că sângele lor e greu, asemănător pământului și aducător de boli. Dar noi trebuie să ne păzim de a mânca sânge de animale nu pentru această pricină iscodită cu măiestrie de mintea omenească, ci pentru porunca Stăpânului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, V, în *PSB*, vol. 21, p. 342)

### Consumul cărnii de porc

„Mi se pare într-adevăr absurd ca cineva sa facă un jurământ că nu se va atinge de cărnurile de porc. De aceea binevoiește a-i învăța să nu mai facă astfel de legăminte și de făgăduințe fără rost, convingându-i că folosirea acestei mâncări este indiferentă, întrucât nicio făptură lăsată de Dumnezeu *nu-i de lepădat dacă se ia cu mulțumire* (*1 Timotei* 4, 4). De aceea, legământul de care e vorba aici e ridicol, iar lipsirea de un astfel de aliment nu-i necesară". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 199, în *PSB*, vol. 12, p. 404)

## HULA

### Nașterea hulei

„Să nu fi cârtitor, pentru că te duce la hulă, nici obraznic, nici cu gând rău, că din toate acestea se nasc hulele". (*Învățătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. III, 6 în *PSB*, vol. 1, p. 28)

### Hula împotriva lui Dumnezeu

„Dacă cineva, după ce a luat numele de creștin, hulește pe Hristos nu mai are niciun folos de această numire". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 199, XLV, în *PSB*, vol. 12, p. 408)

„Hula nu-I pricinuiește nicio vătămare lui Dumnezeu; ci, dimpotrivă, cel ce-L hulește, acela se rănește. Nu te mânia pe hulitor! Suspină pentru el, plânge-l! Fapta

lui e vrednică de plâns. Pe un om rănit nimic nu-l poate vindeca așa de bine ca blândețea. Blândețea e mai puternică decât forța. Iată ce grăiește Dumnezeu, Cel hulit de noi, atât în Vechiul cât și în Noul Testament; în Vechiul Testament: *Poporul Meu, ce ți-am făcut*? (*Miheia* 6, 3); iar în Noul Testament: *Saule, Saule, pentru ce Mă prigonești*? (*Faptele Apostolilor* 9, 4) Pavel ne poruncește să povățuim cu blândețe pe cei ce ne stau împotrivă (*2 Timotei* 2, 25); iar Domnul a certat cu asprime pe ucenici când s-au apropiat de El și I-au cerut să pogoare foc din cer, spunându-le: *Nu știți ai cărui Duh sunteți* (*Luca* 9, 54-55). Și acum, când cărturarii L-au hulit, Domnul nu le-a spus: O, spurcaților și înșelătorilor! O, pizmașilor și dușmanii mântuirii oamenilor!, ci: *Pentru ce cugetați cele rele in inimile voastre?* (*Matei* 9, 4)

Trebuie, dar, să stârpim cu blândețea boala. Omul care se îndreaptă datorită fricii se întoarce iute iarăși la răutatea lui. De aceea a poruncit Domnul să se lase și neghina (*Matei* 13, 30), ca să se dea vreme de pocăință. Mulți din aceștia s-au pocăit și au ajuns oameni vrednici, deși mai înainte erau păcătoși și răi". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XXIX, III, în *PSB*, vol. 23, p. 367)

„Am auzit undeva, cum Sfânta Scriptură osândește pe aceia care se fac pricinuitori ai hulirii lui Dumnezeu. Căci zice: *Vai de cei pentru care se hulește numele Meu între neamuri* (*Isaia* 52, 5). Iar aceasta înseamnă că cei ce încă n-au crezut cuvântul adevărului privesc la viața celor care au primit taina credinței. Deci când este numele credinței în vreunii, dar viața lor se împotrivește numelui, fie că slujesc idolilor prin lăcomie, fie că se urâțesc în beții și banchete și se tăvălesc în noroiul desfrâului ca porcii, îndată cei necredincioși au la îndemână cuvântul care nu vede vina în voia liberă a celor ce se folosesc rău de viață, ci în taina credinței, care ar învăța, chipurile, să se facă acestea. Căci zic că nu s-ar fi făcut cutare bârfitor, sau lacom, sau răpitor, sau făcător al altor rele ca acestea, dacă legea lor nu le-ar fi îngăduit păcatul. De aceea îndreaptă Scriptura asupra unora ca aceștia amenințarea înfricoșătoare, zicând despre ei: *Vai celor pentru care se hulește numele Meu printre neamuri*". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul III, în *PSB*, vol. 29, p. 426)

„În cartea numită *Levitic* s-a scris că erau niște iudei care se sfădeau în tabără, și unul dintre ei, pomenind numele dumnezeiesc, în loc de a-l binecuvânta, îl blestema și hulea și, de aceea, s-a poruncit să fie ucis, ca să plătească cu pedeapsă aspră cuvântul gurii neevlavioase, Dumnezeu zicând clar: *Omul care va huli pe Dumnezeu își va agonisi păcat. Hulitorul numelui Domnului să fie omorât neapărat; toată obștea să-l ucidă cu pietre. Sau străinul, sau băștinașul, de va huli numele Domnului, să fie omorât* (*Leviticul* 24, 15-16)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a douăsprezecea, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1107)

## Hula împotriva Duhului Sfânt[1101]

„Cel ce păcătuiește calcă legea, iar cel ce hulește își arată necredința față de Dumnezeirea însăși[1102]. Învinovățindu-i Mântuitorul mai înainte pe ei (pe farisei –

1101. *Matei* 12, 32.

1102. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hula împotriva Duhului Sfânt e disprețul hotărât al lui Dumnezeu în întregime, dispreț care nu e capabil în general de pocăință, pe când celelalte păcate sunt păcate din slăbiciune, în care nu se angajează cu totul voința omului prin disprețul față de Dumnezeu". (nota 172, p. 97)

n.n.) pentru multe greşeli şi anume pentru călcarea poruncii lui Dumnezeu despre părinţi, pentru bani şi pentru că se abăteau de la cele ale prorocilor şi făceau casa lui Dumnezeu casă de negustori, totuşi îi îndemna să se pocăiască. Dar despre spusa lor că El scoate dracii întru Beelzebut, n-a mai zis că aceasta e păcat simplu, ci o hulă atât de mare că numai pot fi iertaţi cei ce îndrăznesc să facă aceasta[1103]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, „Către acelaşi episcop Serapion", XII, în *PSB*, vol. 16, p. 97)

„*Întrebarea 273*: Ce ar trebui să facă cineva ca să hulească împotriva Duhului Sfânt (*Marcu* 3, 29)?

*Răspuns*: Din hula de atunci, pe care au hulit-o fariseii, împotriva cărora s-a stabilit şi judecata aceasta, este clar că şi acum huleşte împotriva Duhului Sfânt cel care atribuie celui potrivnic lucrările şi roadele Duhului Sfânt; lucru pe care îl pătimim cei mai mulţi, când, de multe ori, dispreţuind primejdia, pe cel sârguitor îl numim vanitos, iar celui care arată râvnă bună, minţind, îi atribuim mânie, şi când spunem altele ca acestea, minţind cu gânduri viclene". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 273, în *PSB*, vol. 18, p. 438)

„*Orice păcat şi defăimare se va ierta oamenilor; dar defăimarea Duhului nu se va ierta lor. Şi celui care va zice cuvânt împotriva Fiului Omului i se va ierta lui; dar celui care va zice cuvânt împotriva Duhului Sfânt nu i se va ierta lui nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie* (*Matei* 12, 31-32).

Ce vrea să spună Domnul prin aceste cuvinte?

Multe aţi spus împotriva Mea! zice El. Că sunt un înşelător, că sunt împotriva lui Dumnezeu. Vă iert acestea, dacă vă pocăiţi, şi nu vă pedepsesc. Dar defăimarea Duhului nu se va ierta nici acelora care se pocăiesc.

– Cum e cu putinţă asta? Că a fost iertat şi acest păcat celor ce s-au pocăit. Mulţi dintre cei care au defăimat au crezut mai târziu şi toate păcatele li s-au iertat. Ce înţeles au, dar, cele spuse? Că dintre toate păcatele acesta singur nu se poate ierta? Pentru ce oare?

– Pentru că despre Hristos iudeii nu ştiau cine este, dar despre Duhul aflaseră de multă vreme. Tot ce-au grăit profeţii au grăit prin Duhul Sfânt; toţi cei din Vechiul Testament aveau o idee foarte clară despre Duhul Sfânt.

Înţelesul cuvintelor lui Hristos este deci acesta: Fie!, spune El. Puteţi păcătui faţă de Mine, din pricina trupului cu care sunt îmbrăcat; dar nu puteţi spune şi de Duhul Sfânt: Nu-L cunoaştem! De aceea defăimarea voastră nu vă va fi iertată şi veţi fi pedepsiţi şi aici şi dincolo. Mulţi au fost pedepsiţi numai aici; de pildă, desfrânatul din Corint (*1 Corinteni* 2, 6) şi corintenii care s-au împărtăşit cu nevrednicie cu dumnezeieştile Taine (*1 Corinteni* 11, 18-32). Dar voi, continuă Hristos, veţi fi pedepsiţi şi pe lumea aceasta şi pe cealaltă. Vă iert toată defăimarea adusă Mie înainte de răstignire! Vă iert chiar răstignirea! Numai pentru necredinţa voastră nu veţi fi pedepsiţi! Că nici cei care au crezut înainte de răstignire nu aveau o credinţă totdeauna deplină. Înainte de patimi Hristos poruncea să nu-L facă nimănui cunoscut; iar în timpul răstignirii a spus că le-a iertat lor păcatul acesta. *Dar cele ce aţi spus despre Duhul Sfânt, acelea nu vor avea iertare!*

1103. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hula împotriva Sfântului Duh e negarea lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu Se face cunoscut şi primit şi lucrează prin Duhul Sfânt". (nota 172a, p. 97)

Că Domnul S-a gândit la defăimările aduse Lui înainte de răstignire se vede din cuvintele pe care le-a adăugat: *Celui care va zice cuvânt împotriva Fiului Omului, se va ierta lui; dar celui care va zice cuvânt împotriva Sfântului Duh, nu i se va ierta lui.*

Pentru ce?

Pentru că Duhul Sfânt vă este cunoscut, spune Hristos, pentru că ați păcătuit față de fapte evidente. Chiar dacă spuneți că pe Mine nu Mă cunoașteți, dar nu puteți spune că nu cunoașteți pe Sfântul Duh, că scoaterea demonilor și tămăduirile sunt lucrarea Sfântului Duh. Deci nu M-ați ocărât numai pe Mine, ci și pe Duhul cel Sfânt. De aceea osânda voastră este de neînlăturat și aici și dincolo". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XLI, III, în *PSB*, vol. 23, pp. 496-497)

„Cât privește hula, nu pot spune ce lucru grav este și ce mare rău aduce celor ce o întrebuințează. De aceea, și Legea vede și pedepsește cu moartea crudă. Dar și Hristos a pedepsit-o cu chinuri nesfârșite și de neocolit. *Căci cine va zice cuvânt împotriva Fiului Omului, i se va ierta lui; dar cine va zice împotriva Duhului Sfânt, nu i se va ierta nici în veacul acesta, nici în cel viitor* (*Matei* 12, 32). Duh numește firea mai presus de trup, care e Dumnezeu, împotriva căreia cel ce-și sloboade limba neînfricată, va secera roadele flecărelii lui. *Căci buzele nebunului îl duc la rele, precum s-a scris; iar gura lui cutezătoare îi pricinuiește moartea* (*Proverbele lui Solomon* 18, 6-7). De aceea și dumnezeiescul cântăreț a zis: *Pune, Doamne, strajă gurii mele și ușă de îngrădire împrejurul buzelor mele. Și să nu apleci inima mea spre cuvinte de vicleșug* (*Psalmii* 140, 6-7). Iar acestea sunt grăirea lipsită de evlavie împotriva lui Dumnezeu și a firii negrăite și atotcurată în chip neprihănit". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a șasea, în *PSB*, vol. 38, p. 219)

# IADUL

## Iadul – moarte veșnică

„Numai păzitorul cuvintelor Sale nu va vedea moartea în veac, nu desființând moartea cu trupul, ci Dumnezeu va nesocoti moartea ca fiind moarte. Căci nimic nu e mort pentru El, întrucât poate să aducă la existență și ceea ce nu este și poate face viu și ceea ce e corupt, sau zice că Sfinții nu vor vedea moartea în veacul viitor. Căci în mod propriu și adevărat El însuși se înțelege ca veacul ce nu are sfârșit. Fără sfârșit e deci și Hristos, Care S-a făcut ca noi. De aceea spune că nu vor vedea moartea în veacul acela cei ce au păzit cuvântul Lui dumnezeiesc, nu pentru că unii nu vor muri după învierea Lui. Căci în moartea lui Hristos s-a desființat moartea tuturor și a dispărut puterea coruperii. Dar moarte numește pedepsirea în veac[1104]".

1104. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Când se spune că sfinții nu vor avea moarte în veac, se vorbește de un veac fără sfârșit. Iar veacul fără sfârșit e Dumnezeu însuși. Căci nimic nu e prin sine fără sfârșit, decât Dumnezeu. Iar sfinții nu vor avea moarte în veac, pentru că veacul în care sunt e Dumnezeu. De aceea sfinții nu vor muri în Hristos, Care e Dumnezeu făcut om, fiindcă s-au unit cu El încă din timpul vieții pământești. Iar cei ce nu s-au unit cu El vor rămâne într-o moarte spirituală, chiar dacă nu și în moartea veșnică cu trupul. Învierea lui Hristos a desființat și procesul corupției. Aceasta e o mare taină, însemnând desființarea acestui proces în toate. Cei din iad, sau cei morți spiritual, vor trăi moartea ca pedeapsă. Se vor uni chinurile trupești cu necoruperea trupească. Iar aceasta va face ca pedepsele să fie veșnice și le va imprima o durere cu mult mai mare decât cea care e însoțită de corupere". (nota 1213, p. 639)

(Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a șasea, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 639)

## Iadul este orice păcat

„Iadul este orice păcat, întrucât face sufletul stăpânit de el, întunecat, fără formă și corupt". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 146, în *PSB*, vol. 80, p. 326)

## Domnul ne-a amenințat cu iadul ca să ne scape de iad

„Dumnezeu ne-a amenințat cu iadul, nu ca să ne arunce în el, ci ca să ne înduplece să fugim de această cumplită tiranie. Noi, însă, facem cu totul dimpotrivă și alergăm în fiecare zi pe drumul ce duce spre iad". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia I, VII, în *PSB*, vol. 23, p. 25)

## Frica de iadul cel înfricoșător

„Oamenii simpli, sau cum le spune lumea, cei care nu pun mare preț pe plăceri. Pe aceștia tema de pedeapsă îi determină să se abțină de la fapte pentru care și-ar atrage pedeapsa, lăsându-se cu totul în seama religiei creștine. Ei sunt atât de legați de învățătura creștină, încât de frica pedepselor socotite de această învățătură ca veșnice, disprețuiesc orice tortúri ce le-ar imagina ceilalți oameni împotriva lor și chiar miile de chinuri câte le aduc chiar moartea". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, cap. LXXVIII, în *PSB*, vol. 9, p. 226)

„Însă învățătura despre pedepse se arată de folos oamenilor, fie că ele se formulează în mod direct, fie în chip voalat". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, cap. LXXIX, în *PSB*, vol. 9, p. 227)

„Iadul nu trebuie să ne înfricoșeze și să ne sperie din pricina focului nestins, din pricina cumplitelor pedepse și din pricina chinurilor fără de sfârșit, ci din pricină că L-am supărat pe Stăpânul cel așa de bun și din pricină că ne aflăm în afara bunei Lui voințe". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIII, V, în *PSB*, vol. 21, p. 281)

„Dar dacă Cuvântul-Doctor, străpungându-i inima cu frica celor ce-l așteaptă, ca prin niște doctorii fierbinți și arzătoare (înțeleg prin ele amenințările înfricoșătoare ale judecății viitoare), adică înțepându-l și arzându-l pe cel omorât prin patimi de plăcere[1105] cu frica gheenei, cu frica de focul cel nestins, sau de viermele cel fără de moarte[1106], sau cu gândul la scrâșnirea dinților, la tânguirea neîncetată, la întunericul cel mai dinafară și la cele asemenea acestora, ca și niște doctorii fierbinți și înțepătoare,

---

1105. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Patimile au și în grecește – și prin împrumut în românește – atât înțelesul de patimi sufletești cât și pe acela de boli. Ele duc sufletul la moarte, dacă nu sunt vindecate". (nota 34, p. 349)

1106. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Expresie care arată că Sfântul Grigorie părăsise teoria apocatastazei, care apărea în unele scrieri din tinerețe". (nota 35, p. 149).

îl aduce la simțirea vieții, în care se afla înainte, îl face fericit, prin faptul că-i sădește în suflet simțirea dureroasă". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul III, în *PSB*, vol. 29, p. 349)

## Iadul – „regiune a lumii subpământene"

„Pentru noi, infernul nu este nici vreo peșteră goală, nicio apă murdară a lumii de pe pământ, ci o întindere vastă în adâncul pământului, o adâncime ascunsă în măruntaiele lui, dacă citim că pentru Hristos a fost un interval de trei zile săvârșit în inima pământului, adică în retragerea cea mai adâncă și mai lăuntrică din interiorul pământului, în părțile cele mai de jos ale abisului (*Efeseni* 4, 9; *1 Corinteni* 15, 4).

Iar dacă Domnul Hristos, ca om a murit, potrivit Scripturilor, și a fost înmormântat, potrivit tot lor, dacă a îndeplinit această lege sub chipul morții omenești, ducându-se în iad (*1 Corinteni* 15, 3), și nu s-a urcat în înălțimile cerurilor înainte de a se coborî în adâncurile pământului (*Efeseni* 4, 9), ca acolo să facă pe patriarhi și pe profeți credincioși Lui (*1 Petru* 3, 19), ai să crezi că există și acea regiune a lumii subpământene". (Tertulian, *Despre suflet*, LV, 1-2, în *PSB*, vol. 3, p. 330)

## Iadul – loc sau stare?

„Iadul (...) nu trebuie socotit ca un loc în spațiu care poartă acest nume, ci ca ceva nevăzut și nematerialnic, în care sufletul își duce mai departe viața, după cum ne învață Scriptura". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet și înviere*, în *PSB*, vol. 30, p. 378)

„Dar, iată, (spunea Sfântul Macarie) un suflet era dus cu sila, de demoni, în cele mai adânci ale pământului. Era al unei slugi care, în acel ceas se sugrumase cu o sfoară. Îngerul său îl urma și plângea pierderea lui, zicând îndurerat: Vai, (vouă) nenorociților de demoni, care pregătiți aceste lucruri îngrozitoare". (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul*, în *PSB*, vol. 34, pp. 51-54)

„(După cum în lume) este (un loc), pământul, pe care locuiesc patrupedele, și un loc, aerul, în care umblă și trăiesc păsările; iar dacă acestea vor să stea și să umble pe pământ, vânătorii le prind; și un loc al peștilor, apa mării; și fiecare (viețuitoare) își are locuința, hrana, locuința, în locul unde s-a născut: pe pământ, în apă (sau în aer); la fel este un loc și o patrie a lui satan, unde viețuiesc, umblă și se odihnesc puterile întunericului și duhurile răutății. Există, însă, și un loc luminos al Dumnezeirii, unde umblă și se odihnesc oștirile îngerilor și duhurile sfinților. Dar nici locul cel întunecat (al lui satan) nu poate fi văzut cu ochii acestui trup, nici experiat (prin simțuri); nici locul cel luminos al Dumnezeirii nu poate fi văzut cu ochii trupești, nici experiat (prin simțuri). Celor duhovnicești, însă, prin mijlocirea ochiului inimii, se arată atât locul satanic al întunericului, cât și cel luminos al Dumnezeirii". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XIV, 6, în *PSB*, vol. 34, p. 151)

„Căci iadul se cuvine să fie înțeles ca încăperea și locul de viețuire al celor lipsiți de viață". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a șasea, 5, în *PSB*, vol. 39, p. 203)

## „Hristos umple cerurile și pământul, până la iad”

„Căci, dacă (Hristos – n.n.) umple cerurile și pământul până la marginile lui, adică până la iad[1107]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a noua, Capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 858)

## Întristare mare se face pentru un suflet care se pierde

„După cum *bucurie se face în cer pentru un păcătos care se pocăiește*, cum spune Adevărul (*Luca* 5, 10); tot așa, întristare mare se face pentru un suflet care se exclude de la viața cea veșnică”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții”, 9, în *PSB*, vol. 34, p. 340)

## Osândirea păcătoșilor la iad

„(...) păcătoșii vor fi osândiți, pentru ca să fie nimicit tot păcatul de dreapta judecată a lui Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXVI, XI, în *PSB*, vol. 17, p. 277)

„Unde sunt, deci, cei care nu cred în existența iadului? Dacă cei care au trăit înainte de venirea lui Hristos, care n-au auzit nici de nume de iad și nici de înviere, vor fi pedepsiți pe lumea cealaltă, după ce au fost pedepsiți și aici, apoi cu mult mai mult noi, care am fost născuți și crescuți cu cuvintele filosofiei! Aș putea fi, însă, întrebat:

Dar e drept să fie aruncați în iad cei care nici n-au auzit de iad? Vor spune: Dacă ne amenințai cu iadul, ne-am fi temut și ne-am fi înțeleptit!

Nu cred! Că și noi, cei de astăzi, auzim în fiecare zi vorbindu-ni-se de iad și totuși nu ne sinchisim deloc. În afară de asta, trebuie să mai spun și aceea că acela care nu se teme de pedepsele care îi stau în față, cu mult mai mult nu se va teme de pedepsele de pe lumea cealaltă. Că pe oamenii mai puțin ascuțiți la minte și mai legați de pământ îi cumințesc de obicei mai repede pedepsele imediate decât cele de mai târziu.

Deasupra noastră, însă, stă o frică mai mare, iadul, mi se poate spune. Cei dinainte de venirea lui Hristos n-o aveau, așa că li se face nedreptate când sunt pedepsiți.

– Deloc! Mai întâi, în fața lor nu stăteau aceleași lupte ca în fața noastră. Ale noastre sunt cu mult mai mari. Iar cei ce se ostenesc mai mult au nevoie și de ajutor mai mare. Și nu mic ajutor ne este nouă creșterea fricii. Dacă noi avem avantajul față de cei de dinainte de venirea Domnului, să știm pedepsele de pe lumea cealaltă, ei au față de noi avantajul că erau pedepsiți cumplit îndată. Dar mulți mai fac încă o obiecție:

Unde mai este dreptatea lui Dumnezeu, spun aceștia, dacă păcătuind ești pedepsit și pe lumea aceasta și pe lumea cealaltă?

Vreți să vă aduc aminte chiar de cuvintele voastre, ca să nu-mi faceți greutăți, ci ca voi înșivă să dați răspuns întrebării voastre? Am auzit pe mulți oameni de-ai noștri revoltându-se și grăind așa când află că unui ucigaș i s-a tăiat capul în temniță: Ticălosul și blestematul acela a ucis treizeci de oameni și chiar cu mult mai mulți și îndură numai o singură moarte! Unde este dreptatea? Deci voi înșivă mărturisiți că

---

1107. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iadul reprezintă marginile pământului, sau existența sărăcită la culme. Iar Hristos, ca Dumnezeu, susține și această extremă sărăcire voită de creație, cu puterea Lui”. (nota 1635, p. 858)

nu-i de ajuns o singură moarte pentru pedepsirea lui. Cum se face, însă, că atunci când e vorba de pedepsele de pe lumea cealaltă sunteți de altă părere? Sunteți de altă părere pentru că nu judecați pe alții, ci pe voi înșivă. Atât de mare piedică e dragostea de sine pentru vederea dreptății!". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XXXVI, IV, în *PSB*, vol. 23, pp. 449-450)

„*Asemenea este împărăția cerurilor cu un năvod aruncat în mare și care adună tot felul de pești. Iar când s-a umplut, trecându-l pescarii la uscat, au adunat cele bune în vas, iar pe cele rele le-au aruncat afară* (*Matei* 13, 47-48). Deci, cei buni vor fi adunați în curțile dumnezeiești și cerești, fiindcă s-a spus că cele bune s-au adunat în vase. Iar prin cele nefolositoare, care au fost aruncate afară, vom înțelege pe cel ce e aruncat din toate bunătățile și va fi predat judecății". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a treia, Cap. 6, în *PSB*, vol. 41, p. 371)

„Căci cei ce n-au primit pe Cel venit la noi din ceruri, ca să ne îndreptățească pe toți prin credință (*Galateni* 2, 16), cum nu vor muri neîndoielnic în păcatele lor? Și, neprimind pe Cel ce a venit ca să-i curățească, cum nu vor rămâne în răutatea veșnică a necredinței lor? Căci dacă moare nemântuit, ci aflat încă sub povara păcatului, cine se va îndoi de locul unde va fi trimis sufletul lui? Căci socotesc că pe unul ca acesta îl va primi iadul adânc și va viețui în întunericul nesfârșit, ba va locui și în flăcări, fiind numărat între aceia despre care s-a spus prin cuvântul Proorocului: *Viermele lor nu va muri și focul lor nu se va stinge și vor fi în văzul a tot trupul* (*Isaia* 66, 24)". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a cincea, Cap. 3, în *PSB*, vol. 41, p. 564)

„Dacă deci mlădița este în acest mod, atârnând, ca să spun așa, degeaba de tulpina viței, va fi expusă cuțitului lucrătorului, căci o va tăia cu siguranță și o va da ca gunoi deșert focului. Aceasta e osânda celor neroditori, precum socotesc că spune, în chip de parabolă, stăpânul către lucrător, despre smochin: *Taie-l; de ce să ocupe locul în zadar?* (*Luca* 13, 7). Așa socotesc că și Dumnezeu, Tatăl tuturor, taie mulțimea uscată și neroditoare a mlădițelor care atârnă fără folos de vița spirituală. Căci cred că îngrijitorul de sufletele noastre, adică Dumnezeu, vrea să arate prin parabola de aici ce și câtă pagubă suportă sufletul tăiat din comuniunea cu El. Căci va fi aruncat spre nimic cel ce nu se va folosi spre nicio facere de bine, predându-se în mod neîndoielnic chinului și făcându-se hrană focului a-toate-consumator[1108]. Dar și prin proorocul Iezechiel s-a spus despre aceasta, tâlcuindu-se: *Fiul Omului, ce întâietate are lemnul de viță de vie față de oricare alt lemn, și coarda de viță de vie între arborii din pădure? Se ia oare din el vreo bucățică pentru vreun lucru? Se ia oare din el măcar pentru un cui, ca să atârni de el vreun lucru oarecare? Iată, el se dă focului spre ardere; amândouă capetele lui le mistuie focul, și mijlocul arde și el* (*Iezechiel* 15, 2-4). Înțelegi deci că ceea ce a fost tăiat și desprins cu totul e pe de-a-ntregul nefolositor, deci nu poate fi folosit la nimic din cele necesare, ci doar

1108. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cel rău nu va mai fi aruncat spre nimicire totală, căci Dumnezeu nu mai nimicește un om creat o dată, ci va exista, dar nu va folosi nimănui, neavând niciun rost în ansamblul creației, și acesta va fi cel mai mare chin pentru el, asemenea unui foc interior. Căci îl va usca de tot, nemaiputând arăta niciun rod folositor altora, de vreme ce nu mai e întreținut de Duhul de-viață-făcător și de-iubire-dătător al lui Hristos. E uscăciunea care face neputincioasă orice comuniune, întreținând în om chinul singurătății spirituale". (nota 1770, p. 933)

se dă focului". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a zecea, Capitolul al doilea, în *PSB*, vol. 41, pp. 932-933)

„(...) dacă sufletul se va folosi bine de puterile sale și potrivit cu scopul lui Dumnezeu, străbătând înțelepțește lumea sensibilă prin rațiunile duhovnicești din ea, va veni la Dumnezeu cu înțelegere; dar dacă se va folosi rău, privind lumea prezentă contrar rațiunii cuvenite, nu e greu de înțeles cum, căzând în patimi de necinste, va fi aruncat în viitor, după cuviință, din slava dumnezeiască, luând ca osândă înfricoșată pentru veacuri nesfârșita înstrăinare de Dumnezeu. Iar primind-o pe aceasta nu va putea zice că nu e dreaptă, având ca pârâșă dispoziția sa care a dat suport inexistenței[1109] și pe care niciodată nu o va putea ignora". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 83b, în *PSB*, vol. 80, p. 222)

## Atunci, de pe urma lacrimilor, nimeni nu va câștiga nimic

„(...) când vei fi dus în fața Stăpânului și ți se va cere rodul călătoriei îngăduite ție pe pământ și vei vedea că nu poți arăta niciunul, vei plânge cu amar, vei locui într-un veșnic întuneric și te vei ține de rău pentru desfătarea și rătăcirea ta, din pricina cărora ai pierdut timpul în care puteai să te mântui; dar de pe urma lacrimilor nimic nu vei mai câștiga, că spune David: *În iad cine se va mărturisi Ție?"* (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XXI-a, VI, în *PSB*, vol. 17, p. 558)

„Sau cum își va mai aduce aminte de Dumnezeu, pentru a împlini porunca Lui, cineva dintre cei coborâți la iad?[1110]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a treia, Cap. IV, în *PSB*, vol. 41, p. 327)

„Se vor arunca în iad, unde se vor pedepsi și pocăința întârziată de acolo nu le va mai fi de niciun folos". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a șasea, Capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 707)

## „Tu, de bunăvoia ta, ți-ai pierdut sufletul"

„Dar dacă alergi să te lăfăi în plăceri, păcătuind mereu, dacă preferi desfătarea de aici în locul vieții veșnice, dacă întorci spatele Mântuitorului, care-ți dă iertare, atunci nu da vina nici pe Dumnezeu, nici pe bogăție, nici pe starea ta de frunte, pentru că

---

1109. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Inexistența nu are substanță decât în ceva ce există, adică în făptura lui Dumnezeu. În afară de ea nu e posibilă și nu produce niciun rău. Dar în făptură, capătă un loc prin voința acesteia. Făptura nu mai poate ieși total din existență. Dar poate scăpăta într-un minus de existență dând subzistență inexistenței în sine, dar în mod limitat, producând un amestec al existenței date de Dumnezeu și al inexistenței, căreia i-a deschis calea în existența sa, prin voință. Ruperea de Dumnezeu e ruperea de viață. Dar ceea ce a fost odată creat de Dumnezeu nu mai iese total din existență, pentru că Dumnezeu nu Se contrazice și nu revine asupra hotărârii Sale de a fi creat ceva. Cel ce a fost creat continuă să existe incomplet ca să se vadă că numai în comuniune cu Dumnezeu are viață deplină". (nota 288, p. 222)

1110. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „În iad ajunge cel ce și-a învârtoșat definitiv puterile lucrătoare ale sufletului. El nu mai poate face acolo nimic pentru îndreptarea lui. Nu mai are pentru ce să poată fi lăudat. N-are nici el puterea să sporească comuniunea cu altul și nu mai are nici semeni care să dorească aceasta. Toți sunt învârtoșați în singurătate". (nota 591, p. 327)

tu, de bunăvoia ta, ți-ai pierdut sufletul". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Care bogat se va mântui?*, 42.18., în *PSB*, vol. 4, p. 66)

„Din pricina unei desfătări trecătoare a păcatului mă chinui veșnic! Din pricina plăcerii trupului, sunt dat focului! Judecata lui Dumnezeu e dreaptă! Eram chemat și nu ascultam! Eram învățat și nu luam aminte! Mi se aduceau mărturii și râdeam de ele!" (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XIII-a, VIII, în *PSB*, vol. 17, p. 499)

„Când a vorbit despre împărăție, după ce a spus: *Veniți de moșteniți împărăția*, a adăugat: *cea pregătită vouă de la întemeierea lumii;* dar când a vorbit de foc, n-a mai grăit așa, ci: *cel pregătit diavolului*. Eu, le spune Hristos păcătoșilor, v-am pregătit împărăția; focul nu-i pregătit vouă, ci diavolului și îngerilor lui; dar pentru că voi înșivă v-ați aruncat în el, vina e a voastră.

Hristos își îndreptățește hotărârea Lui nu numai prin cele spuse mai înainte, ci și prin cele ce le mai spune, arătând pricinile osândirii lor: *Am flămânzit și nu Mi-ați dat să mănânc*. De-ar fi fost chiar un dușman cel ce întindea mâna, oare, suferințele lui, foamea lui, frigul lui, lanțurile lui, goliciunea lui, boala lui, umbletul lui de ici-colo sub cerul liber n-ar fi fost în stare să înmoaie și să înduplece chiar pe cel mai nemilos om? Aceste suferințe sunt în stare să pună capăt și dușmăniei. Dar voi n-ați făcut aceasta nici prietenului vostru, care vă e prieten și binefăcător și stăpân. De vedem un câine flămând, ni se face milă de el; o sălbăticiune de-o vedem înflămânzită, ni se moaie inima; dar ție nu ți se înmoaie inima când vezi pe Stăpân flămând? Poți să mai aperi o astfel de purtare?". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXIX, II, în *PSB*, vol. 23, pp. 898-899)

„– Ar trebui însă, mi s-ar mai putea spune, să vină pe lume numai cei buni, atunci n-ar mai fi fost nevoie de iad, nici de osândă, nici de pedeapsă și n-ar mai fi fost nici urmă de răutate; cei răi ar fi trebuit sau să nu se nască sau să moară îndată ce s-au născut.

Se cuvine să-ți spun mai întâi cuvintele apostolice: *Dar tu, omule, tu cine ești care răspunzi înaintea lui Dumnezeu? Oare făptura va zice Celui ce a făcut-o: Pentru ce m-ai făcut așa?* (*Romani* 9, 20). Iar dacă vrei și argumente, îți voi spune că sunt mai mult admirați cei buni când se găsesc printre cei răi; atunci se vădește mai ales bunătatea și multa lor filosofie. Dar tu, spunând acestea, nimicești temeiul luptelor și al strădaniilor.

Dar ce? Ca să se arate aceștia buni, trebuie să fi pedepsiți alții?

– Doamne ferește! Ei nu sunt pedepsiți ca să se arate ceilalți buni, ci sunt pedepsiți pentru răutatea lor; nici n-au ajuns răi pentru că au fost aduși așa pe lume, ci pentru răutatea lor; nici n-au ajuns răi pentru că au fost aduși așa pe lume, ci pentru că sunt trândavi. De aceea și sunt pedepsiți. Și cum să nu fie vrednici de pedeapsă, când au avut atâția dascăli de virtute și n-au câștigat nimic. După cum cei buni și virtuoși sunt vrednici de îndoită cinste și pentru că au ajuns de folos și pentru că n-au fost vătămați cu nimic de cei răi, tot așa și cei răi sunt vrednici de îndoită pedeapsă și pentru că au ajuns răi, când puteau să ajungă buni – dovadă cei care au ajuns buni – și pentru că n-au câștigat nimic de la cei buni". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXXI, II, în *PSB*, vol. 23, p. 918)

„Căci Domnul nu primește nici să fie și nici să se numească Domn al slavei pentru cei necinstiți. De aceea, numai acela care este străin de toată purtarea cea urâtă și de toată netrebnicia, atât în ce privește omul cel văzut, cât și cel ascuns, poate face stăpân al lui pe Cel ce este și se numește Domn nu al necinstei, ci al slavei". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în *PSB*, vol. 30, p. 473)

## Păcătoșii înșiși nu suportă și nu îndură să vadă strălucirea luminii dumnezeiești din rai

„Așadar, cât timp este așteptată împlinirea vremii, așteaptă și sufletele răsplata ce li se cuvine. Pe unele le așteaptă pedeapsa, pe altele fericirea veșnică; dar, în răstimpul acesta, nici primele nu sunt fără pedeapsă, nici cele din urmă fără folos. Căci primele – se vor tulbura văzând că pe sufletele care au păzit legea lui Dumnezeu le așteaptă cununa dreptății (*2 Timotei* 4, 8) și că lăcașurile lor sunt păzite de îngeri, pe când ele vor fi pedepsite pentru fățărnicia și trufia lor și vor avea parte de rușine și tulburare încât, privind preamărirea Celui Preaînalt, roșesc să vină în fața Aceluia ale Cărui porunci le-au disprețuit. La fel a fost și cu Adam (cf. *Facerea* 3, 8): precum i-a fost călcarea poruncii, așa i-a fost rușinea, fiindcă, precum a alunecat prin nerespectarea poruncilor cerești și s-a ascuns de rușinea căderii sale, tot așa nu a îndrăznit să înfrunte strălucirea prezenței dumnezeiești, de rușinea conștiinței sale păcătoase; la fel nici sufletele păcătoșilor nu vor îndura strălucirea acelei lumini scânteietoare, în a cărei prezență își vor aminti că au greșit". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre binefacerile morții*, X. 47, în *PSB*, vol. 52, pp. 492-493)

## Păcătoșii sunt autorii înșiși ai chinurilor lor

„Cel care s-a ostenit în veacul acesta, acela va trăi până la sfârșit; dar cel care a dus-o în petreceri și desfrânări, care pentru a duce o viață molatecă s-a îmbrăcat în porfiră și vison, veselindu-se în fiecare zi luminat (*Luca* 16, 19), care a fugit de ostenelile cele pentru virtute și nici nu s-a ostenit în veacul acesta, nu va trăi nici în cel ce va să fie, ci va vedea de departe viața, chinuindu-se în flacăra cuptorului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLVIII, V, în *PSB*, vol. 17, p. 315)

„(...) la arătarea Judecătorului așteptat – iar venirea Lui este neîndoielnică – tu singur îți vei închide cinstea și slava cerească și-ți vei deschide foc nestins, gheenă, chinuri și veacuri amare de dureri, în locul unei vieți fericite îndelungate. Să nu-ți închipui că încerc să te sperii cu sperietori mincinoase, cum fac mamele și doicile cu copiii care plâng fără noimă și neîntrerupt, liniștindu-i cu povestiri născocite. Cele ce vă spun nu sunt basme, ci adevăr propovăduit mai dinainte de o gură nemincinoasă. Să fii deplin încredințat că, după spusa evanghelică, nicio iotă sau cirtă nu va trece din cuvintele Domnului (*Matei* 5, 18)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a VIII-a, VIII, în *PSB*, vol. 17, p. 433)

„Suferințele din iad nu au autor pe Dumnezeu, ci pe noi înșine". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a IX-a, III, în *PSB*, vol. 17, p. 436)

„(...) pe cel care spune fratelui său: *nebunule*, îl pedepsește cu gheena focului. Acum, pentru prima dată, Hristos pomenește de gheenă. Mai înainte, vorbise mult de

împărăția cerurilor; dar abia acum vorbește de gheenă, arătând cu asta că împărăția cerurilor se datorește iubirii Sale de oameni și voinței Sale, pe când iadul se datorește vieții noastre păcătoase". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XVI, VIII, în *PSB*, vol. 23, pp. 210-211)

„Ai semănat amărăciune, adună snopii ei; ai prețuit nemilostivirea, ia ceea ce ai iubit; n-ai privit cu compătimire, nu vei fi privit cu milă; ai trecut cu vederea pe cel necăjit, vei fi trecut cu vederea când te vei pierde; ai ocolit mila, te va ocoli mila; te-ai scârbit de cel sărac, se va scârbi și de tine Cel ce a sărăcit din pricina ta[1111]". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Fericiri*, Cuvântul V, în *PSB*, vol. 29, p. 377)

„(...) din istorisirea despre bogatul milostiv și săracul Lazăr mai aflăm o învățătură strâns legată de discuțiile noastre. Scriptura ne spune despre acel om că era împătimit și iubitor de trup, întrucât după ce a înțeles că nu poate să scape de nefericirea lui, își făcea griji pentru rudele lui după trup rămase încă în viața pământească. Și după ce Avraam i-a spus că viața celor ce trăiesc în trup este în grija lui Dumnezeu și că ei au libertatea de a se lăsa conduși de Lege și Proroci, bogatul tot mai stăruia că doar-doar le va fi mai vrednică de crezare o solie dusă de cineva înviat din morți.

Dar ce învățătură - am întrebat eu - putem trage de aici?

Ea mi-a spus: Vedem pe de o parte că sufletul lui Lazăr nu se îngrijorează de cele ale vieții acesteia și nu se mai întoarce spre niciunul dintre lucrurile lăsate în urmă. Pe de altă parte însă, bogatul și după moarte se lipește de viața trupească, parcă ar fi folosit în acest scop un clei, fiindcă nu s-a dezbărat de ea cu totul, nici după ce a încetat de a trăi pe pământ, ci își face încă mereu griji de trup și de sânge. Din aceea că bogatul se roagă să-i fie scăpate rudele de la rele, reiese limpede că el nu este încă dezlegat de împătimirea trupească, de aceea - continuă ea (Sf. Macrina - n.n.) - sunt de părere că Domnul ne învață următoarele: cei ce trăiesc în trup trebuie să se dezlege de legătura cu viața, mai ales printr-o viață virtuoasă". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Dialogul Despre suflet și înviere*, în *PSB*, vol. 30, p. 378)

„Dacă cineva își formează o minte cu totul trupească, punându-și toată pornirea și lucrarea sufletului în slujirea dorințelor trupești, un astfel de om nici după ce a ieșit din trup nu se desparte cu totul de patimile trupești. După cum cei ce-și petrec cea mai mare parte a vieții în locuri rău mirositoare, nici dacă s-ar muta în aer curat n-ar putea să se curățească de putoarea aceea, care a intrat în ei prin petrecerea lor

1111. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Suntem legați unii de alții. Asprimea arătată altora mă înăsprește pe mine, blândețea arătată altora, mă face pe mine delicat. Fericirea sau nefericirea veșnică sunt perpetuarea întărită a stărilor produse în mine prin purtările și simțirile față de alții. Ele îmi vor veni din mine, dar și din alții. Dar cei ce nu s-au lăsat prinși în stările învârtoșate ale mele, prin faptele mele care au izvorât din acestea și s-au pricinuit, nu vor avea soarta mea. De aceea, e bine să nu se răspundă răului cu rău și tot de aceea glasurile celor neîndreptățiți de noi la judecata din urmă, vor fi glasuri aspre, glasuri care vor cere osânda noastră. Nedreptățile și nepăsările mele se vor reflecta din aceia ca un fapt obiectiv, fără voia lor. Fiecare poartă în sine pecețile imprimate în alții. *Voi sunteți scrisoarea mea de recomandare* a spus Sfântul Apostol Pavel. Dar cei cu adevărat buni au depășit efectul peceților celor răi în ei. Dar în însuși acest efort al lor de a le depăși, se vor vedea pecețile al căror efect rău au trebuit să-l învingă, să-l prefacă în bine pentru ei. Meritul acestei prefaceri va fi însă al lor, nu al celor ce le-au făcut rău, sau s-au purtat fără milă și cu nepăsare față de ei. Legăturile între noi sunt uneori legături de cumpene: când una coboară, alta se înalță, dar numai în parte, din pricina coborârii celei dintâi". (nota 103, p. 377)

îndelungată în mirosul greu, tot așa și cei iubitori de trup n-ar fi cu putință să nu ducă cu ei, după mutarea în viața cea nevăzută, măcar cât de puțin din putoarea trupului; iar din pricina aceasta, suferința le sporește, fiindcă sufletul lor a ajuns și mai legat de cele materiale". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet și înviere*, Preliminarii, în *PSB*, vol. 30, pp. 378-379)

„(...) dacă cineva nu prezintă dovezi că este bun, acela este rău. Or, cel rău nu va avea nici cinste, nici mărire, nici nestricăciune, nici putere. Deci, în chip necesar nu trebuie să ne îndoim că unde nu se află nimic din toate acestea, acolo se află contrarele lor: neputința, necinstea, stricăciunea și tot ce este asemenea cu ele, care, după cum am spus mai înainte, sunt patimi rușinoase. Sufletul anevoie se poate elibera de acestea, fiindcă ele au pus stăpânire pe el, au crescut împreună cu el și s-au făcut una cu el". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet și înviere*, Preliminarii, în *PSB*, vol. 30, p. 408)

„De îndată ce îngăduim lucruri care duc la chinuri, suntem înșine autorii chinurilor noastre. Pentru ce ne plângem dar de asprimea pedepselor? Fiecare dintre noi se pedepsește de către el însuși. Și, de aceea, acel cuvânt profetic ne spune: *Iată voi toți ați aprins focul și ați dat puteri flăcărilor: mergeți în para focului vostru și a flăcărilor pe care le-ați aprins* (*Isaia* 50, 11). Tot neamul omenesc se prăbușește în pedeapsa cea veșnică, potrivit acestei rânduieli pe care a arătat-o Scriptura: mai întâi aprinde focul, apoi dă putere flăcărilor și după aceea intră în flăcările pe care el le-a pregătit. Când, așadar, și-a aprins omul pentru prima dată focul cel veșnic? De bună seamă că de la primul păcat. Dar când dă puteri focului? Când îngrămădește păcate peste păcate. Și când va intra în focul cel veșnic? Când suma fără leac a tuturor relelor va întrece orice măsură prin excesul delictelor din ce în ce mai mari, precum spune Mântuitorul nostru către fruntașii iudeilor: *Întreceți măsura părinților voștri, șerpilor, fii de vipere* (*Matei* 23, 32)". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a IV-a, VIII, 36-37, în *PSB*, vol. 72, p. 241)

*„Iar judecata este aceasta, că Lumina a venit în lume,*
*și oamenii au iubit întunericul mai mult decât Lumina* (*Ioan* 3, 19).

(...) Căci cei ce aleg să zacă în întuneric, deși pot fi luminați, cum nu-și hotărăsc ei înșiși suferințele și nu merg prin proprie pornire spre pătimirea celor pe care le puteau ocoli dacă ar fi voit să cerceteze drept lucrurile și ar fi pus cele rele pe al doilea plan față de cele bune?[1112]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a doua, Cap. I, în *PSB*, vol. 41, p. 180)

„(...) ne-am urâțit sufletul făcut după chipul lui Dumnezeu. Și așa am fost aruncați în tartar și pironiți cu totul în prăpastia lui, fiindcă în locul înaltei smerite cugetări

---

1112. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Lumina este socotită de Mântuitorul una cu binele. În bine este un sens al existenței care susține armonia între toate, așa cum le-a creat Dumnezeu. Răul aduce dezordinea, fiecare vrând să le încalce sau să se despartă de celelalte, afirmându-se numai pe sine. Răul este produsul iraționalității, care e una cu nebunia sau nebunătatea. Cea mai mare lumină sau bunătate a adus-o în lume Fiul lui Dumnezeu, Care S-a făcut om ca să le dea puterea să fie buni, să vadă sensul, bucuria sau armonia existenței. Cei ce nu văd astfel pe Hritos și nu-L imită pe El în bunătate sunt osândiți prin propria suferință pe care și-o pricinuiesc ei înșiși prin lipsa de comuniune iubitoare cu alții. Dumnezeu e Lumina prin excelență a existenței. E Lumină mai ales pentru că are un Fiu pe Care îl iubește. Prin acest Fiu iubitor a creat și lumea ca deosebită de El. Împlinirea acestei iubiri s-a arătat în faptul că El S-a făcut om și S-a jertfit pentru fericirea eternă a oamenilor". (nota 310, p. 180)

pricinuitoare a celor înalte și dumnezeiești am ales mândria și am respins tăria și concentrarea virtuții pentru desfătarea și împrăștierea fără măsură a trupului.

Unde este acum mândria noastră și îngâmfata purtare față de toți și moleșeala trupului și desfătarea împrăștiată? O, suflet lipsit de sfat! În locul râsului nestăpânit și al obrazului neîntinat avem acum această grea scrâșnire a dinților. Noi cei ce n-am primit să ne nevoim în învățătura cuvintelor dumnezeiești și mântuitoare, ci am prețuit mai mult decât lauda lui Dumnezeu prin cuvânt necumpătarea beției, suntem chinuiți acum în chip cumplit de setea dureroasă a lipsei de dreptate[1113]. Vom secera ca rod vrednic al urii față de frații noștri, al pizmei, al vicleniei și fățărniciei, din care vine și în care stă ascunsă uciderea, al bârfelii, al ținerii minte de răului, al minciunii și al batjocurii, acest vierme neadormit care roade fără să se sature adâncul sufletului nostru. Căci strâmbând simțirea dreaptă a iubirii și întipărind în inima noastră o mișcare sucită, am corupt nepătimirea ei în adevăr, pervertind-o. Și astfel ne-am produs prin ura de bunăvoie, ca un vierme, răul fără de voie și am săpat în noi prin minciună o simțire și mai strâmbă, prin care nu ne-am putut uni cu Dumnezeu Cel sincer și drept. Fiindcă El Însuși a zis prin prorocul David: *Nu s-a lipit de Mine inima strâmbă* (*Psalmii* 100, 5).

Deci primim cele ale faptelor noastre. Mai bine zis purtăm cele corespunzătoare simțirii voite de noi: focul gheenei pentru focul plăcerii[1114], întunericul veșnic pentru întunericul necuminţeniei și al amăgirii; viermele chinuitor și neadormit pentru viermele urii și la minciunii, care ne-a învăluit și ne-a strâmbat inima[1115], urâțenia feței și scrâșnirea dinților pentru chipul neînfrânat și înfierbântat al obrajilor; căderea în adâncul fără fund, tristețea aruncării în el pentru înălțarea mândriei deșarte și a împrăștierii[1116]. Și, simplu grăind, luăm cu dreptate osânda fără voie, corespunzătoare fiecăruia din păcatele noastre cu voia. O, ce stare vrednică de compătimit ne așteaptă! Pentru ce noi, ticăloșii, n-am stins focul trupului prin post și priveghere și prin pătrunderea cuvintelor dumnezeiești celor bune și în stare să stingă focul, ca să nu ajungem în acest foc de acum? Pentru ce ne-am obișnuit ochii și urechile și limba să vadă, să audă și să grăiască după fire, ca să nu ajungem în această negură și tăcere prea grea și să ne bucurăm noi cu sfinții de lumina și de cuvântul și înțelepciunea lui Dumnezeu, ca unii ce ne-am făcut văzători ai slavei dumnezeiești și auzitori și cântăreți ai ei[1117]? Iar dacă prin iubire am zdrobit viermele urii de bunăvoie și am alungat

---

1113. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Vor fi aruncați acolo unde nu va fi decât minciună, unde nicio limbă nu va mai rosti vreun adevăr, deși pe de altă parte vor suferi de acest serviciu mincinos al ei, care caută să acopere realitatea, dar de care-și dau seama că nu e așa și cei ce se servesc de ea, astfel se închid ei înșiși realității". (nota 29, p. 22)

1114. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Te-ai aprins de focul plăcerii, vei suporta focul suferinței veșnice". (nota 30, p. 23)

1115. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Minciuna care caută să strâmbe realitatea pentru alții, strâmbă mai mult ființa celui ce minte, nemaiputând să o țină în stare de a vedea realitatea și izvorul ei, pe Dumnezeu. Ura prin care vrem să rănim pe alții ne rănește pe noi. Acesta e viermele care lucrează încă de acum în noi". (nota 31, p. 23)

1116. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Mândria este o falsă înălțare, o înălțare în gol, în ireal, unde nu găsește decât mizeria izolării. Ea echivalează cu o prăbușire în golul fără conținut. Împrăștierea are în ea sentimentul aruncării în tot felul de lucruri care nu aduc mulțumire. E și ea o rostogolire în gol. Numai prin sentimentul că trăiești în neant, te deosebești de neantul total. Numai omul suferă de neant, pentru că el îl produce într-un anumit grad și fel". (nota 32, p. 23)

1117. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „N-am folosit ochii să vedem mărirea lui Dumnezeu, potrivit rostului lor. Urmarea e prelungirea întunericului în care ne-am complăcut, pentru veci. Căci așa ne-am obișnuit. Dacă n-am folosit urechile ca să auzim cuvintele prin care eram chemați la bine, nu vom mai auzi nimic. Căci numai binele e real și trezește încrederea. Totul va fi tăcere în jurul nostru. Cu ce ne-am deprins aici, cu aceea ne vom

în adevăr minciuna, ne-am făcut acum liberi de viermele acesta arzător și de celelalte osânde câte apasă viața noastră.

Dreaptă e judecata lui Dumnezeu! Nu aflăm ce n-am căutat. Nu ni se deschide ușa împărăției cerurilor fiindcă n-am bătut la ușa virtuților cu fapta. Nu dobândim bucuria bunătăților veșnice fiindcă n-am cerut prin rugăciune harul cunoștinței[1118]. Nu avem nicio dragoste de cele dumnezeiești, dacă ne-am lipit mintea de cele pământești. Ba în acest caz ne-am corupt împreună cu ele însăși viața noastră. Căci acelea toate au pierit ca un fum, iar cuvântul despre osândirea lor nu va trece niciodată[1119].

Acestea aflându-le aceia despre puterea dreptății dumnezeiești din cele ce le pătimesc (ca să le concentrez ca într-un chip), poate se vor căi vorbind unii cu alții. Dar ce voi ajunge eu, nenorocitul! Pe ce fapte sprijinindu-mă, voi nădăjdui să scap de osândă, eu, cel pustiu de toată virtutea și cunoștința? Mă tem ca nu cumva legat de mâini și de picioare să fiu aruncat în pământul neguros și întunecat, într-un pământ al întunericului veșnic, unde nu este și nu se poate vedea nicio lumină și viață de oameni[1120], ca unul ce mi-am legat prin patimi de bunăvoie puterile lucrătoare ale sufletului și mi-am împiedicat pașii pe drumul viețuirii evanghelice[1121]. Mă tem de rușinea înfricoșată, care nu va avea sfârșit, de nu mă voi schimba, eliberându-mă de multe răutăți. Mă tem de plânsul și lacrimile amare și de scrâșnirea dinților; și, de nu mă voi trezi, fie măcar și mai târziu, și nu mă voi scutura din somnul nepăsării și al lenevie și nu voi dezbrăca haina murdară a păcatului, în loc de lumină mă va aștepta întunericul sigur, în loc de bucurie, întristarea, în loc de ușurare, chin și strâmtorare. Și ceea ce e mai jalnic, sau ca să spun mai drept, mai greu decât toate, lucrul care mă doare chiar și numai să-l spun, deci cu cât mai mult să-l pătimesc (ai milă, Hristoase, și mă mântuiește de această durere), e despărțirea de Dumnezeu și de sfintele Lui Puteri și împreuna locuire cu diavolul și cu oamenii răi[1122], care rămâne pururea și nu ne îngăduie să așteptăm

---

împărtăși în dimensiuni fără sfârșit și în veșnicie în viața de dincolo. Cei ce ne-am obișnuit cu cuvintele Lui iubitoare și luminătoare ale Cuvântului ipostatic al lui Dumnezeu, ne vom împărtăși de lumina Lui iubitoare și luminătoare ca Persoană *văzută* lângă noi. Când asculți cu respect și interes cuvintele cuiva, pătrunzi în comuniunea cu el ca persoană". (nota 33, p. 23)

1118. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Nu se ajunge la cunoașterea lui Dumnezeu fără rugăciune.* Nu cunoști pe un om dacă nu îl rogi să-ți deschidă inima și să-ți arate comorile de iubire aflătoare în el. Cunoștința de Dumnezeu nu e un rod al unui efort exclusiv al meu, așa cum nu cunosc pe semenul meu numai prin efortul meu. Numai obiectele se cunosc prin efortul exclusiv al meu. Cunoașterea altei persoane de către o persoană e rodul deschiderii voluntare a uneia către alta, e rodul întâlnirii voluntare și iubitoare a lor. Cu atât mai mult cunoașterea lui Dumnezeu e nu numai rodul meu, ci și al Lui, sau în primul rând al Lui. Ea e din harul Lui, din unda dragostei Lui, infinit mai mare decât a mea, pornită din El spre mine la cererea mea. Iar ceea ce cunoaștem din Dumnezeu sunt formele bunătății Lui, cum ceva asemănător e și ceea ce cunosc din om. În om se actualizează virtualitățile lui cele bune în măsura în care eu mă rog lui să mi se deschidă și să mă iubească. Cu atât mai mult Îl cunosc pe Dumnezeu, cunoscând comorile bunătăților Lui care mi se descoperă și se actualizează față de mine, când mă rog Lui". (nota 34, p. 24)

1119. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Toate plăcerile materiale trec ca un fum, dar osânda pentru ele rămâne în veac, căci ele își lasă urma lor în mine. Aceasta e eternitatea lor: osânda lor, pentru că au lăsat în suflet răni și porniri urâte, netrecătoare. Numai sufletul rămâne veșnic cu întipăririle lui bune sau urâte. Dar e cu putință ca acestea să fie vindecate prin pocăință adâncă". (nota 35, p. 24)

1120. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cei fericiți vor fi *în cer*, într-o ambianță transfigurată, transparentă, conform luminii din ei; cei din chinuri, într-un plan opac, uscat, șters, pietros, plin de foc și învăluit de întuneric, pentru că omul nu poate comunica real acolo cu niciun om". (nota 36, p. 24)

1121. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cel predat în vremea vieții pământești patimilor, cade într-o inerție contrară vioiciunii manifestărilor de comuniune. Se însingurează, se sterilizează, cade într-o nemișcare chinuitoare cu sufletul și cu trupul". (nota 37, p. 24)

1122. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Conlocuirea cu oamenii răi, vicleni, dușmănoși, nu se opune singurătății, nevederii întunecate, de care s-a vorbit mai sus. Oamenii răi și răutatea ta te fac să te simți mai

eliberarea de rele. Căci cu cei cu care am ales prin obișnuințele noastre cele rele să fim în veacul acesta cu voia liberă, cu ei vom fi osândiți să fim, precum se cuvine, în mod necesar, fără să vrem, în veacul viitor. Și e mai chinuitor și mai greu decât orice chin să fim pururea cu cei ce ne urăsc și pe care-i urâm și să nu fim fără aceste chinuri, ci numai cu ele; și să fim despărțiți de Cel care ne iubește și pe Care-l iubim. Căci Dumnezeu nici nu e urât de cei judecați de El, odată ce-i judecă drept, fiind și numindu-Se prin fire iubire; nici nu urăște pe cei judecați, căci e liber de orice patimă[1123].

Crezând cu adevărat, iubitule, că vor fi acestea în chip nemincinos, să nu fim fără grijă de noi înșine, ci să fugim, cu toată străduința, cu toată puterea, cât avem vreme, de lumea înșelătoare și de stăpânitorul lumii[1124]. Căci trece și toate cele din ea se veștejesc". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 1, în *PSB*, vol. 81, pp. 22-26)

## „Duceți-vă [...] în focul cel pregătit diavolului!"

„Și prin aceasta îți arată dragostea Lui și-ți descoperă dorul ce-l are de tine. Că nu spune: Duceți-vă în focul cel pregătit vouă!, ci: *În focul cel pregătit diavolului!* Iar mai înainte de a pronunța această sentință, le spune celor trimiși în foc păcatele săvârșite; și nu le spune pe toate, ci câteva. Iar înainte de păcătoși îi cheamă pe cei ce au făcut fapte bune, ca să le arate păcătoșilor, și prin aceasta, că pe bună dreptate îi învinuiește. Nu sunt, oare, cuvintele spuse de Hristos păcătoșilor mai chinuitoare chiar decât chinul iadului? Nimeni n-ar lăsa pe binefăcătorul său să plece cu mâna goală dacă

---

singur ca lipsa oamenilor în general. Învârtoșarea în neiubire te face să fii singur, oricât de mulți oameni ar fi în jurul tău. Oamenii răi îți fac nu numai imposibilă comuniunea, ci te și zgârie cu prezența lor, te fac să te temi de ei, să fugi de întâlnirea cu ei, cum te face și mândria ta răutăcioasă. Dar cât de mult trebuie să ne chinuiască prezența diavolului și a demonilor! Căci ei nu stau pasivi în fața noastră cu urâțenia și ura lor, ci au cea mai mare plăcere să ne chinuiască, să ne batjocorească. Se vede de aici că mântuirea e identică pentru Sf. Maxim cu comuniunea iubitoare a omului cu Dumnezeu și cu cei buni, cu sfinții". (nota 38, p. 25)

1123. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Chinul iadului, constând în despărțirea de Dumnezeu cel iubitor și sfânt, nu poate consta și într-o ură a Lui. Dar cei din iad nu trăiesc în simțirea iubirii lui Dumnezeu, ci mai degrabă într-o recunoaștere teoretică a faptului că El e iubitor și merită să fie iubit, dar nu-L poți iubi. Neputința de a-L iubi în mod real și recunoașterea că El ar merita să fie iubit și că El e iubitor se unesc în mod paradoxal. Neputința de a-L iubi pe Dumnezeu e cu atât mai chinuitoare cu cât e recunoscut mai demn de iubire. Iar osândirea unora la chinuri nu e un act al lipsei de iubire a lui Dumnezeu, ci constă tocmai în neputința lor de a simți iubirea Lui, neputință pe care și-au pricinuit-o prin lipsa de efort a voii lor de a răspunde cu fapta iubirii Lui. În judecata finală a lui Dumnezeu asupra oamenilor se arată totuși respectul lui Dumnezeu pentru libertatea omului, a cărui iubire a așteptat-o. Nu Dumnezeu pedepsește pe oameni pentru că L-au jignit, ci se pedepsesc ei înșiși, făcându-se neputincioși de a-L iubi. Dar se pune întrebarea: cum Se împacă atunci Dumnezeu cu suferința lor? Dumnezeu acceptă această stare a lor, pentru că respectă libertatea lor. Avem aici marea taină a libertății omului unită la unii de la o vreme cu neputința lor. Omul adevărat se revelează prin tărie și Dumnezeu îl vrea tare". (nota 39, p. 25)

1124. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Lumea e creația lui Dumnezeu și El o susține. Dar ea poate cădea, pentru vederea omului, în stăpânirea diavolului. Ea poate fi folosită de diavol pentru ispitirea omului, făcându-l să creadă că e prin ea însăși și nu e de la Dumnezeu; și că e pentru plăceri trupești trecătoare, nu mijloc străveziu pentru vederea lui Dumnezeu și mijloc de creștere spirituală a omului și motiv de slăvire a lui Dumnezeu. Libertatea lăsată de Dumnezeu îngerilor și oamenilor nu e o libertate care se mișcă în gol, ci o libertate de a folosi și lumea așa cum voiesc. Lumea e făcută în special pentru oameni ca ființe în trup. Dar ei fiind liberi o pot folosi și într-un fel și în altul, iar îngerii sunt făcuți pentru a ajuta pe oameni să urce prin lume spre Dumnezeu; cei ce aleg înstrăinarea de Dumnezeu se silesc să-i atragă și pe oameni prin lume la această înstrăinare. Astfel, lumea e lăsată îngerilor și oamenilor și ca drum spre Dumnezeu și ca probă voinței lor reale de a urca spre Dumnezeu. Diavolul și-o face a lui, precum și oamenii și-o fac într-un fel a lor. Dar ei slăbesc lumina și conținutul făcându-și-o a lor. O umplu de întunericul și sărăcia lor, venită din înstrăinarea de Dumnezeu. Îi văd numai suprafața materială care-i amăgește cu plăcerile ei trupești trecătoare". (nota 40, pp. 25-26)

l-ar vedea flămând; iar dacă-l lasă, atunci de rușine ar dori mai degrabă să se ascundă în pământ decât să audă doi sau trei prieteni de purtarea lui. Ce va fi, oare, în sufletul nostru, când vom auzi spunându-ni-se, înaintea întregii lumi, nemilostivirea noastră față de Binefăcătorul nostru? N-ar fi vorbit Domnul nicicând de lucrul acesta, dacă n-ar fi urmărit să arate pentru ce ne pedepsește așa. Din nespusele Sale faceri de bine se vede că nu pentru a ocărî, ci pentru a Se apăra și a arăta că nu în zadar, nici fără temei, a spus păcătoșilor: *Duceți-vă de la Mine!* Dacă ar fi vrut să-i ocărască, le-ar fi pus în față toate păcatele lor; dar așa, le spune numai ce a suferit de pe urma nemilosteniei lor". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XXIII, VIII, în *PSB*, vol. 23, pp. 306-307)

## Chinurile păcătoșilor din iad

„Pe acesta (iadul – n.n.) Platon îl descrie în *Phaidon* ca pe sânul pământului, unde, ajungând și așezându-se toate scursorile lumii, fac să iasă de acolo la suprafață mirosuri grele și, ca și în noroiul propriei lor murdării, îngrămădesc acolo un aer particular mai gros, pe care-l înghit". (TERTULIAN, *Despre suflet*, LIV, 4, în *PSB*, vol. 3, p. 330)

„Ideea chinurilor de după moarte și a pedepsi prin foc au luat-o poezia și filosofia elenă de la filosofia barbară. Platon, în ultima carte a lucrării sale *Statul*, spune aceste cuvinte: *Erau acolo bărbați sălbatici, ca focul la înfățișare; când auzeau mugetul, luau pe unii cu ei și-i duceau; pe Arideu*[1125] *și pe alții, legați de mâini, la picioare și la cap, i-au aruncat la pământ și i-au jupuit de piele; apoi i-au târât afară de-a lungul drumului, sfâșiindu-le cărnurile, târându-i pe ghimpi*[1126]. Pentru Platon, bărbații aceia, cu înfățișarea ca focul, vor să arate pe îngerii care iau pe cei nedrepți pentru a-i pedepsi. *Cel ce face pe îngerii Săi duhuri*, spune Scriptura, *și pe slugile Sale pară de foc* (*Psalmii* 103, 5). Din cuvintele de mai sus se vede că sufletul este nemuritor. Cel chinuit și pedepsit, în simțiri fiind, trăiește, deși se află într-o stare de suferință. Ce dar? Nu știe, oare, Platon și de râurile cele de foc și de adâncul pământului, numit de barbari gheenă, iar în poezie numit tartar? Nu vorbește el de Cocitos, Aheron, Piriflegeton[1127] și alte locuri de chin, la fel cu acestea, pentru pedepsirea și înțelepțirea oamenilor?[1128]" (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. XIV, 90.4-90.6, 91.1-91.2, în *PSB*, vol. 5, p. 362)

„Domnul îi va scufunda (pe îngerii răi – n.n.) (...), îi va preda în ziua judecății flăcării nestinse, făcându-i să piară în oceanul chinurilor.

Iar mai departe se spune:

*Se duc în jos, în străfunduri, ca o piatră* (*Ieșirea* 15, 5).

Ce se înțelege prin: *în străfunduri ca o piatră*? În orice caz, e vorba de pietre, din acelea din care *pot să ridice pe fiii lui Avraam* (*Matei* 3, 9), sunt acei care iubesc străfundurile și prețuiesc elementul lichid, adică aceia pe care îi înlănțuie plăcerile amare și fug de lucrurile prezente. Despre aceștia se zice că: *se duc la fund ca plumbul în apele cele mari* (*Ieșirea* 15, 10). Păcătoșii sunt grei. În sfârșit, profetul Zaharia arată că

1125. Nota Pr. D. Fecioru: „Arideu, după cele povestite de Platon, a fost tiranul unui oraș din Pamfilia". (nota 437, p. 362)

1126. PLATON, *Statul*, X, 615 E; 616 A.

1127. Nota Pr. D. Fecioru: „Cocitos, Aheron și Piriflegeton, fluvii în infern". (nota 440, p. 362)

1128. PLATON, *Phaidon*, 111-113.

nedreptatea *ședea pe un disc de plumb. Am văzut,* zice el, *o femeie așezată pe un disc de plumb și am întrebat: Ce este aceasta? Și răspunde: nedreptatea* (*Zaharia* 5, 7 ș.u.). Iată pentru ce se spune că oamenii nedrepți sunt *scufundați în străfunduri* ca plumbul într-o mare adunare de apă.

Sfinții, însă, nu sunt înghițiți, merg pe deasupra apelor, pentru că ei sunt ușori și pentru că greutatea păcatului nu-i apasă. În sfârșit, Domnul și Mântuitorul nostru *a umblat pe ape* (*Matei* 14, 25), căci El este Acela care într-adevăr nu cunoaște păcatul. Ucenicul Său Petru a umblat și el, cu toate că a tremurat puțin. Căci el nu era atât de curat ca să nu fie într-însul un oarecare amestec de plumb. Îl avea, dar puțin. De aceea a zis către el Domnul: *Puțin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit?* (*Matei* 14, 25)". (ORIGEN, *Omilii la Cartea Ieșirii*, Omilia VI, Cap. III-IV, în *PSB*, vol. 6, pp. 98-99)

„Lângă cel care a făcut multe rele cât a trăit vor sta îngeri înfricoșători și groaznici, care aruncă foc din ochi și foc din gură, pentru a arăta gândul lor cumplit, și cu fețele lor asemănătoare nopții, pentru a arăta sălbăticiunea lor și ura lor de oameni; apoi prăpastie adâncă, întuneric, din care nu poți ieși, și foc fără strălucire, care are în întuneric putere arzătoare; apoi neam de viermi otrăvitori și mâncători de trupuri, care mănâncă fără saț și niciodată săturați, care prin ronțăitul lor pricinuiesc dureri nesuferite; apoi chinul acela mai cumplit ca toate chinurile, ocara aceea și veșnica rușine"[1129]. (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXVI, VIII, în *PSB*, vol. 17, pp. 273-274)

„Două lucruri a spus Ioan despre Hristos: unul, că va boteza cu Duh Sfânt, și altul, că va arde pe cei necredincioși. Dacă unul e vrednic de credință, atunci negreșit și celălalt. De aceea, Ioan a făcut două prorocii despre Hristos, pentru ca, pe temeiul celei care s-a împlinit, să crezi și în aceea care nu s-a împlinit încă. Hristos face la fel; adeseori despre aceleași lucruri sau despre lucruri contrare, face două prorocii, una care se împlinește pe pământ, alta pe care o făgăduiește că se va împlini pe lumea cealaltă. Face asta pentru ca oamenii, cărora le place să discute mult, să creadă pe temeiul profeției împlinite și profeția care nu s-a împlinit încă. Hristos a făgăduit că va da în viața aceasta însutit celor care au părăsit tot ce-au avut, iar în veacul viitor viață veșnică (*Marcu* 10, 30); și a făcut vrednice de credință și darurile viitoare prin împlinirea darurilor date pe pământ. Așa și Ioan Botezătorul; a făcut două profeții: una că Hristos va boteza cu Duh Sfânt, alta că va arde pe cei păcătoși în focul cel nestins.

---

1129. Sfântul Ignatie Branceaninov prezintă o convorbire cu 12 sihaștri înțelepți – cu toții aflați într-o stare de vedere duhovnicească –, care s-au adunat împreună și se rugau unul pe altul să spună ce fel de învățătură are fiecare în chilia sa și de ce fel de lucrare duhovnicească le este cuprinsă mintea. Într-o stare de har și descoperire dumnezeiască asupra groaznicelor chinuri ale damnaților din iad, cel de-al doisprezecelea sihastru scrie: „Văd în iad numai vaiete și lacrimi neîncetate, amărăciuni pe care nimeni nu este în stare să le spună prin cuvinte. Văd acolo pe cei ce scrâșnesc din dinți, pe cei ce se chinuiesc cu tot trupul, cuprinși de tremur din cap până în picioare, și căzând cu fața la pământ, sărutând țărâna, îl rog pe Dumnezeu să nu mă lase să cunosc starea celor legați în iad prin cercare. Văd și marea cea de foc, clocotind nemărginită, învăluindu-se și urlând, valurile cele de foc, mi se pare, se înalță până la cer. Văd în această stare înfricoșată o nenumărată mulțime de oameni aruncată în ea; glasurile lor s-au unit într-un singur glas, într-un singur țipăt, într-un singur bocet; un astfel de bocet și de țipăt nu a auzit nimeni niciodată pe pământ. Toți oamenii aceștia ard ca trestia și ca pleava, însă îndurarea lui Dumnezeu se întoarce de la ei pentru nedreptățile lor" (*Tâlcuiri la Patericul egiptean*, traducere din limba rusă de Pr. Gheorghe Roșca, coll. *Comorile pustiei*, vol. 9, Ed. Anastasia, București, 1996, pp. 82-83). (n.n.)

Deci dacă Hristos n-ar fi botezat cu Duhul Sfânt pe Apostoli și în fiecare zi pe cei ce voiesc, ai putea pune la îndoială și pe celelalte, adică pedeapsa veșnică și focul cel nestins; dar dacă s-a săvârșit și se săvârșește în fiecare zi ceea ce este mai mare și mai greu, ceea ce depășește orice cuvânt – botezul cu Duh Sfânt –, cum poți spune că nu-i adevărat ceea ce-i ușor, ceea ce-i potrivit minții omenești, adică pedeapsa veșnică și focul nestins?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XI, V-VI, în *PSB*, vol. 23, p. 139)

„Dacă focul acesta material de pe pământ s-a năpustit ca o fiară din cuptorul Babilonului și i-a ars pe cei ce ședeau afară, ce nu va face focul celălalt, nematerial, celor peste care se va năpusti? Ascultă ce spun profeții despre ziua aceea: *Ziua Domnului este nelipsită de mânie și plină de urgie* (*Isaia* 13, 9). Nu va fi nimeni care să ne apere; nimeni care să ne scape; nicăieri chipul cel blând și liniștit al lui Hristos. Ci, după cum cei osândiți în mine, la muncă silnică, sunt dați pe mâna unor oameni fără de inimă și nu văd pe niciunul dintre cunoscuții lor, ci numai pe cei care-i păzesc, tot așa va fi și atunci; dar, mai bine spus, nu așa, ci chiar cu mult mai cumplit. Aici pe pământ mai poți să faci o cerere de grațiere împăratului, îl mai poți ruga să-ți ridice osânda; dar acolo nu. Cei ce au intrat acolo nu mai scapă, ci rămân acolo, se pârjolesc și simt atâta durere cât nu se poate spune cu cuvântul. Dacă nimeni nu poate să înfățișeze prin cuvinte durerile cumplite ale celor arși în foc, cu mult mai mult suferințele pricinuite de focul de acolo. Aici pe pământ se termină totul într-o scurtă scurgere de timp; dincolo însă focul arde mereu și nu se mistuie ce se arde". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLIII, IV, în *PSB*, vol. 23, pp. 515-516)

„Dar pentru ce trebuie să vorbesc de chinurile din iad? Gândește-te la cei care suferă de podagră. Când îi chinuie cuțitele durerii, poți să le arăți mii de bolnavi cu suferințe mai mari decât ale lor, nici nu te bagă în seamă! Durerea lor e atât de puternică încât nu îngăduie minții să aibă o clipă de răgaz să se mai gândească și la alții și să se mângâie. Să nu ne hrănim, dar, cu aceste nădejdi zadarnice! Te poți mângâia cu nenorocirile altora când e vorba de suferințele mici; dar când durerea e covârșitoare, când toate cele dinăuntrul tău sunt pline de tulburare, când sufletul nu mai poate să-și dea seama nici de el însuși, de unde mai poți culege mângâiere?

Deci sunt de râs și de batjocură toate aceste cuvinte; sunt basme de adormit copii. Mângâierea de care-mi vorbești poți s-o capeți când ai o supărare, o supărare mică, atunci când auzim că și cutare a pățit la fel. Dar sunt cazuri când nici supărarea nu ne-o mângâie. Dacă deci suferințele altora n-au nici în aceste mici supărări vreo putere, cu mult mai mult nu vor avea vreo putere când e vorba de dureri și chinuri nespuse, care atrag după ele scrâșnetul dinților. Știu că vă supăr și vă întristez cu aceste cuvinte. Dar ce să fac? N-aș vrea să grăiesc așa! Aș vrea ca și eu și voi toți să îndrăgiți virtutea. Dar pentru că cei mai mulți dintre noi trăim în păcate, aș vrea să-mi dea cineva atâta putere ca să vă întristez cu adevărat și să ating sufletul ascultătorilor mei. (...) Dacă o slugă disprețuiește amenințarea stăpânului său, negreșit sluga nu rămâne nepedepsită, pentru că disprețul arătat stăpânului este o pricină de și mai mare pedeapsă.

De aceea vă rog să ne zdrobim inimile când auzim vorbindu-se de iad. Într-adevăr, nimic nu este mai plăcut decât de a vorbi de iad, pentru că nimic nu-i mai amar decât chinurile din iad.

– Dar cum poate fi plăcut să aud vorbindu-mi-se de iad? m-ar putea întreba cineva.

– Pentru că este neplăcut să ajungi în iad! Pentru că aceste cuvinte, supărătoare în aparență, îndepărtează iadul de la noi și în locul lui ne dau o altă plăcere: ne schimbă

sufletele, ne fac mai evlavioși, ne înalță mintea, ne înaripează gândul, alungă atacul cel rău al poftelor, sunt doctorie. De aceea îngăduiți-mi ca, vorbindu-vă de iad, să vă vorbesc și de rușinea din iad. Că după cum ninivitenii vor osândi atunci pe iudei, tot așa și pe noi ne vor osândi mulți dintre cei care par acum cu mult mai prejos de noi. Să ne gândim, dar, cât de mare va fi batjocura, cât de mare osânda. Să ne gândim, cel puțin acum, să punem început și ușă de pocăință". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLIII, IV, în *PSB*, vol. 23, pp. 516-517)

„Hristos, vrând să ne descrie chinul din iad, ni l-a zugrăvit sub chipul unui om care nu-și poate satisface dorința; ne-a dat ca pildă pe bogatul care se pârjolea de sete; dorea o picătură de apă și n-o putea avea; așa se chinuia (*Luca* 16, 24)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXIII, III, în *PSB*, vol. 23, p. 731)

„(...) viața păcătoșilor (din iad – n.n.), cea plină de suferințe de tot felul, nu se poate asemăna cu nicio caznă sau cu chinurile ce le rabdă omul pe pământ. De le-ai da orice nume și de le-ai compara cu cele mai grele torturi din lume, diferența dintre ele este totuși enormă". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 40, în *PSB*, vol. 30, p. 346)

„(...) despre cel ce crede se spune că va avea viața veșnică. Dar despre cel ce nu crede, cuvântul afirmă altceva (*Ioan* 3, 36). Căci nu spune că va avea viața veșnică. Fiindcă se va scula și el prin legea comună a învierii. Dar zic că nu va vedea viața, adică nu va ajunge nici măcar la vederea vieții sfinților, nu va vedea fericirea lor, va rămâne în negustarea viețuirii în veselie. Căci aceea este viața adevărată. Iar respirația în chinuri e mai tristă decât orice moarte, ținând sufletul în trup numai în simțirea relelor[1130]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a doua, Cap. IV, în *PSB*, vol. 41, p. 204)

„*Cel ce nu crede în Fiul lui Dumnezeu (nu ascultă de El) nu va vedea*, zice, *viața*, *ci mânia lui Dumnezeu rămâne peste el* (*Ioan* 3, 36). Dar dacă cel necredincios ar fi înțeles ca fiind lipsit de viața reală în trup, ar fi trebuit să adauge aceasta îndată. Totuși moartea va rămâne în el. Dar fiindcă o numește mânie a lui Dumnezeu, e limpede că opune lucrurilor sfinților chinurile celor necredincioși și că numește viață, viața adevărată cu Hristos în slavă, iar chinurile venite peste cei necredincioși, mânie a lui Dumnezeu[1131]. Iar

---

1130. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Față de unii care vedeau în versetul din fruntea acestui paragraf ideea că nu toți vor învia, Sf. Chiril susține învățătura Scripturii că toți vor învia, dar nu toți vor avea parte în trupul înviat de viața adevărată, ci unii vor avea parte de o existență în care sufletul va fi ținut în trup numai pentru a simți mai deplin răul în veci. Această simțire a răului va fi moartea veșnică, pentru că ea va fi mai tristă decât orice moarte. Nu știm dacă lipsa morții cu trupul va fi și o lipsă a proceselor de corupere a materiei. Poate că acestea vor exista, cu excepția celor provenite din hrană, dar Dumnezeu va opri totuși ca ele să meargă până la descompunerea trupului în moarte. Poate că învierea lui Hristos se resimte ca putere care a reîntregit pentru veci firea umană în deplina ei integritate (suflet și trup), întrucât puterea ipostasului Său dumnezeiesc, devenit ipostas al firii umane, se va resimți în reîntregirea fiecărui ipostas uman. Dumnezeu nu va lăsa să fie desființată în întregimea ei persoana, ca chip al Lui. Fiecare om trebuie să rămână o unitate personală, deci o unitate conștientă unică, subiect al celor bune sau al celor rele. Moartea veșnică a celor necredincioși va consta dintr-o trăire tristă a lipsei de comuniune cu Hristos cel iubitor, cu semenii lor și cu îngerii, sau într-o comunicare a necomuniunii cu toți și mai ales cu demonii, într-o totală singurătate lipsită de iubire. În loc să trăiască materia trupului, și deci a universului, copleșită de spiritul din el, care e umplut de Dumnezeu, o va trăi ca pricină de chinuri". (nota 356b, p. 204)

1131. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Chinurile celor din iad vor însemna în mod principal lipsa de comuniune a lui Hristos cu cei care s-au obișnuit să I se închidă. Dar pentru ca această nerecunoaștere a Lui ca Fiu al lui Dumnezeu să nu pricinuiască și o mânie a lui Dumnezeu, prin mânia Lui s-ar putea înțelege tristețea lui

pentru faptul că chinul s-a numit de multe ori mânie, de către dumnezeieștile Scripturi, voi aduce doi martori, pe Pavel și pe Ioan. Primul a spus către cei întorși dintre neamuri: *Și eram fii ai mâniei prin fire, ca și ceilalți* (*Efeseni* 2, 3). Iar celălalt zice către cărturari și farisei: *Pui de vipere, cine v-a arătat vouă să fugiți de mânia viitoare?* (*Luca* 3, 7)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a doua, Cap. IV, în *PSB*, vol. 41, pp. 204-205)

„(...) iar pe cel care a îndrăznit să-l zdrobească și să-l strice fără respect, adică pe satana, să-l supună pedepselor ce i se cuvin, deși socotesc că e mică orice fel de pedeapsă dată celui ce a arătat atât răzvrătire împotriva lui Dumnezeu[1132]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a unsprezecea, cap. 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1068)

„Cine, copleșit de vaietele și de suspinele pornite din adâncul inimii, care străpung însăși măduva lor și le rănește în chip amar măruntaiele, va putea fi scutit de lacrimi? Cine va suporta plânsul și jeluirea aceea fără durere și fără întristarea produsă de ea și cuvintele rostite din părere de rău de către fiecare dintre cei aflați în chinuri către sine și ale tuturor către toți?" (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 1, în *PSB*, vol. 81, p. 20)

„*Ci*, precum zice marele Iov, *înainte de a ajunge acolo de unde nu ne vom mai întoarce, în loc întunecos și înnegurat, în pământul întunericului veșnic, unde nu este lumină, nici nu se vede viața oamenilor, să ne silim să ni-L facem pe Dumnezeu îndurător, fiecare după puterea lui* (*Iov* 10, 21-22)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 12, în *PSB*, vol. 81, p. 95)

## Mult mai amară decât chinul este pierderea Împărăției

„Cunosc mulți oameni care se tem numai de iad; eu, însă, spun că mult mai amară decât chinul iadului este pierderea slavei din împărăția cerurilor. Nu e deloc de mirare că nu se poate înfățișa asta cu cuvântul. Că nici nu știm fericirea acelor bunătăți, ca să ne dăm seama bine de nenorocirea pricinuită de pierderea lor. Pavel a cunoscut bine fericirea, bunătăților cerești (*2 Corinteni* 12, 2-4); el știa că cea mai mare nenorocire este să pierzi slava lui Hristos. Și aceasta o vom ști atunci când noi înșine o vom pierde.

Dar să nu suferim asta, o, Unule-Născut, Fiule al lui Dumnezeu, nici să încercăm groaznicele chinuri ale iadului!

Cât de mare rău este pierderea acelor bunătăți nu se poate spune lămurit; dar, pe cât voi putea, mă voi sili să v-o fac cât de puțin cunoscută. Să presupunem că este un copil minunat, care este și virtuos și are și stăpânirea întregii lumi; că este atât de virtuos, încât toți supușii lui îl iubesc, ca și cum ar fi propriul lor copil. Gândiți-vă acum ce n-ar îndura tatăl acestui copil numai și numai să nu piardă prilejul de a sta necontenit

---

Dumnezeu, care nu poate fi despărțită de o anumită supărare. Dar și în aceasta se arată importanța acordată de Dumnezeu omului și deci iubirii lui, sau răspunderii din partea omului cu iubire la iubirea Sa". (nota 356, p. 205)

1132. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aici se face aluzie la chinurile iadului. Dar în raport cu răutatea celor ce le suferă, sunt mici. Dumnezeu nu urmărește să pedepsească, cu orice preț, pe măsura răutății lor, pe cei ce lucrează împotriva Lui. Chinul le vine mai degrabă din faptul că s-au închis iubirii lui Dumnezeu și a oamenilor, care le poate da bucurie". (nota 2013, p. 1068)

alături de el? Ce necaz, mare sau mic, n-ar accepta, numai să-l poată vedea și să se poată bucura de chipul lui? Aceasta să o gândim și despre slava din ceruri. Nu este atât de dorit și de iubit de tatăl lui acest copil, chiar de ar fi de nenumărate ori virtuos, cât de iubită și de dorită este dobândirea bunătăților cerești, adică desfacerea de legăturile trupului și trăirea cu Hristos (*Filipeni* 1, 23). Nesuferit este iadul și chinul de acolo; dar chiar de-ai spune că sunt mii și mii de iaduri, nici atunci nu vei putea spune că chinul celui căzut în atâtea iaduri este la fel cu chinul celui care pierde slava aceea fericită, a cerurilor, de a fi adică urât de Hristos și de a auzi: *Nu vă știu pe voi* (*Matei* 25, 12), de a fi învinuit că ai văzut pe cel flămând și nu l-ai hrănit (*Matei* 25, 42). Am suferi mai degrabă mii de trăsnete, decât să vedem că Hristos își întoarce de la noi blânda Sa față, că nu vrea să Se uite la noi cu dulcii Săi ochi. Dacă atunci când Îi eram dușmani, când Îl uram, când Îi întorceam spatele, Hristos ne-a iubit atât de mult, încât nu S-a cruțat nici pe Sineși, ci S-a dat spre moarte, cu ce ochi, dar, ne vom mai uita la El, când după toate aceste binefaceri, nu L-am învrednicit nici de o bucată de pâine când era flămând". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXIII, VII, în *PSB*, vol. 23, pp. 305-306)

## „A supăra pe Hristos e mai groaznic decât orice"

„(...) să nu supărăm pe Hristos. Lucrul acesta e mai cumplit și mai groaznic decât orice. Chiar dacă multora li se pare iadul înfricoșător, eu nu voi înceta de a striga mereu, că a supăra pe Hristos este mai cumplit și mai înfricoșător decât gheena. Și vă rog ca și voi să gândiți la fel. Așa vom scăpa și de iad și ne vom bucura de slava lui Hristos". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXXVI, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 450)

„Pentru noi, spun monahii, a supăra pe Stăpân e mai groaznic decât a fi aruncați în iad". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LV, I, în *PSB*, vol. 23, p. 634)

## Stăpânitorului iadului îi place numai dreptatea

„Bine scrie tragedia despre Hades:
*Îți voi spune iute spre care dumnezeu vei merge;*
*Spre cel care nu știe nici de milă, nici de îngăduință,*
*Spre cel căruia îi place doar numai dreptatea*[1133]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XX, 124.1, în *PSB*, vol. 5, p. 173)

## Plângerea și scrâșnirea dinților

„Dacă, fiind acum în trupuri și bucurându-se de plăcerile trupului, pentru multa lor nesimțire, nu caută pe Mântuitorul, căzând nenorociții în iad și viețuind în locurile supuse chinurilor, când vor fi în acele rele, atunci Îl vor căuta fără de voie. *Căci acolo*, zice, *este plânsul și scrâșnirea dinților* (*Matei* 8, 12). Și fiecare dintre cei ajunși acolo, plângându-și cum se cuvine nepăsarea pentru cele bune, spune ceea ce aflăm în cartea *Proverbelor*: *N-am auzit glasul Celui ce mă certa și al Celui ce mă învăța* (*Pildele lui Solomon* 5, 13). Așadar, cum zice Pavel: *Să ne temem, deci, ca nu cumva, câtă vreme ni se lasă făgăduința să intrăm în odihna Lui, să pară că cineva dintre voi a întârziat (să o primească)* (*Evrei*

1133. Sofocle, *Fragm. inc.* 703.

4, 1)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a cincea, Cap. 3, în *PSB*, vol. 41, p. 565)

## Focul iadului

„Au cunoscut și filosofii deosebirea între focul ascuns și cel obișnuit. Astfel, altul este focul care servește trebuințelor omului și cu totul altul cel ce apare ca o pedeapsă a lui Dumnezeu, fie căzând din cer, sub formă de fulger, fie izbucnind din pământ, prin vârfurile munților; focul acesta nu numai că nu nimicește ceea ce arde, dar și reface în timp ce distruge.

Așa se explică de ce munții stau mereu în foc, iar cel atins de focul din cer rămâne întreg, fiindcă după aceea niciun foc nu-l poate face scrum. Aceasta va fi mărturia focului veșnic, aceasta va fi dovada judecății fără de sfârșit, mereu dătătoare de pedeapsă. Munții ard și totuși dăinuiesc; ce-o să fie cu cei vinovați și dușmani ai lui Dumnezeu?" (Tertulian, *Apologeticul*, XLVIII, 14-15, în *PSB*, vol. 3, pp. 106-107)

„O să vadă ei (...) ce răbdare le va cere focul cel de sub pământ". (Tertulian, *Despre răbdare*, XVI, în *PSB*, vol. 3, p. 198)

„Cei mai mulți munți se despică sub presiunea focului din interiorul lor și, ceea ce ne dovedește veșnicia judecății, oricât s-ar crăpa ei, oricât s-ar măcina, niciodată nu se sfârșesc.

Cine nu-și poate închipui aceste suferințe tainice ale munților ca imagini ale judecății care ne așteaptă?" (Tertulian, *Despre pocăință*, XII, 3-4, în *PSB*, vol. 3, p. 220)

„Aceste chinuri n-au nici măsură, nici sfârșit. Focul cel veșnic arde și preface trupurile, le consumă și totodată le menține. După cum focul fulgerelor atinge, dar nu consumă corpurile, după cum focul Etnei, al Vesuviului și al tuturor vulcanilor, arde, dar nu se termină, tot așa acel foc de pedeapsă nu se întreține prin distrugerea corpurilor, ci prin descompunerea lor, care nu se termină niciodată"[1134]. (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXXV, 3, în *PSB*, vol. 3, p. 389)

---

1134. La aceste convingeri ale lui Tertulian se raliază Lactanțiu (*Divinae Institutiones*, cartea a VII-a și *De vita beata*, cap. XXI) care are despre focul iadului o viziune similară: focul îi va arde pe cei păcătoși, iar ei mereu se vor reface, și iarăși îi va arde, ca vulturul care îl devora pe Prometeu și carnea îi creștea mereu la loc. Și îi va arde pe păcătoși și îi va recrea. La rândul său, Sfântul Grigorie cel Mare menționează că în iad, sufletul „suferă mereu o moarte fără de moarte, o lipsă fără de lipsuri, o sfârșire fără de sfârșit, deoarece are o moarte nemuritoare, o lipsă nelipsită și un sfârșit nesfârșit" (*Dialoguri despre moarte*, traducere de George Bogdan Țara, Ed. Amarcord, Timișoara, 1998, pp. 120-121).Unii sfinți, precum Sfântul Simeon Noul Teolog, când vorbesc despre focul iadului, îl tâlcuiesc ca lumină dumnezeiască, numai că această lumină pe cei din iad îi arde, în timp ce pe cei din rai îi fericește. Alții – precum Sfântul Isaac Sirul – tâlcuiesc acest foc ca foc al iubirii, chinul crud al iubirii. Iubirea e bucurie pentru cei aleși și suferință pentru cei respinși (Vladimir Lossky, *Essai sur la théologie de l'Église d'Orient*, Paris, 1940, pp. 236, 232-233 și Mitropolitul Antonie Plămădeală, *Despre Rai și Iad*, Sibiu, 1995, p. 42). Pe cei din iad îi biciuiește continuu biciul iubirii, chinul conștiinței. Acolo vor vedea și vor conștientiza cât de mult au fost iubiți de Dumnezeu și cât de mult au respins iubirea Lui. Acest foc reprezintă deci iubirea lui Dumnezeu ce devine iubire pentru cei din rai, care au răspuns cu iubire iubirii Lui, și chin al conștiinței pentru păcătoșii din iad. Concluzia patristică în ceea ce privește focul iadului ar fi aceea că acel foc nu arde ca focul corporal și nici nu luminează. E un foc special care nu este în exclusivitate nici corporal, nici spiritual, ci în amândouă felurile. El nu are nevoie de lemne, sau de altă oarecare hrană, precum menționează Sfântul Grigorie cel Mare (*In Iob*, XX, *PL* CXXXVII, 1098). Pentru mai multe detalii a se vedea Mitrop. Antonie Plămădeală, *Despre Rai și Iad*, pp. 41-44. (n.n.)

„Arzându-i fără să-i consume, pe cei care nu au în ei materie care să ardă, focul veșnic arde și consumă pe cei ce, în zidirea lor, au folosit în faptele, cuvintele și gândurile lor *lemne, fân și trestie* (*1 Corinteni* 3, 12), precum este spus în chip simbolic. Dumnezeieștile Scripturi spun că Domnul va veni ca *focul topitorului și ca leșia nălbitorului* (*Iezechiel* 22, 18)". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a V-a, Cap. XV, în *PSB*, vol. 9, pp. 327-328)

„Dacă focul acesta material de pe pământ s-a năpustit ca o fiară din cuptorul Babilonului și i-a ars pe cei ce ședeau afară, ce nu va face focul celălalt, nematerial, celor peste care se va năpusti? Ascultă ce spun profeții despre ziua aceea: *Ziua Domnului este nelipsită de mânie și plină de urgie* (*Isaia* 13, 9). Nu va fi nimeni care să ne apere; nimeni care să ne scape; nicăieri chipul cel blând și liniștit al lui Hristos. Ci, după cum cei osândiți în mine, la muncă silnică, sunt dați pe mâna unor oameni fără de inimă și nu văd pe niciunul dintre cunoscuții lor, ci numai pe cei care-i păzesc, tot așa va fi și atunci; dar, mai bine spus, nu așa, ci chiar cu mult mai cumplit. Aici pe pământ mai poți să faci o cerere de grațiere împăratului, îl mai poți ruga să-ți ridice osânda; dar acolo nu. Cei ce au intrat acolo nu mai scapă, ci rămân acolo, se pârjolesc și simt atâta durere încât nu se poate spune cu cuvântul. Dacă nimeni nu poate să înfățișeze prin cuvinte durerile cumplite ale celor arși în foc, cu mult mai mult suferințele pricinuite de focul de acolo. Aici pe pământ se termină totul într-o scurtă scurgere de timp; dincolo însă focul arde mereu și nu se mistuie ce se arde". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XLIII, IV, în *PSB*, vol. 23, pp. 515-516)

„Când auzi că și acolo va fi un foc, să știi că acela are o însușire, pe care n-o găsești deloc la focul cel obișnuit; acela nu se stinge (*Isaia* 66, 24), pe când pentru focul acesta mințile oamenilor au descoperit multe chipuri de a-l stinge și între ceea ce se poate stinge și ceea ce nu rabdă stingerea este o mare deosebire.

Cu alte cuvinte, acela e cu totul altceva decât focul de aici". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 40, în *PSB*, vol. 30, p. 346)

„(...) suferința pentru pierderea bunătăților avute li se va părea asemenea cu o văpaie, care e în stare să ardă în întregime sufletul, care dorește, spre mângâiere, măcar o picătură din marea de bunătăți ce înconjoară pe sfinți, dar nici pe aceea n-o primește". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Dialogul Despre suflet și înviere*, în *PSB*, vol. 30, p. 377)

## Viermele cel neadormit

„Cine va lumina întunericul?[1135] Cine va stinge flacăra? Cine va alunga viermele fără de moarte?[1136]" (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Fericiri*, Cuvântul V, în *PSB*, vol. 29, p. 377)

1135. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Întunericul e, între altele, și această părăsire cumplită de către toți. Niciun ochi prietenos nu va mai străpunge cu lumina lui întunericul singurătății mele. Sau poate din ochii lor, chiar nevăzuți de mine, decât în conștiință, nu iradiază decât amintirea răului făcut lor". (nota 104 p. 377)

1136. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Focul nestins, viermele fără de moarte* sunt, între altele, și remușcarea netrecătoare a răului făcut altora. Aceasta arată și ea veșnica valoare a persoanei". (nota 105, p. 377)

„Şi iarăşi, când vei auzi de viermii care nu mor, să nu ţi se ducă gândul, prin asemănarea numelor, la târâtoarele care trăiesc pe pământ, căci adaosul *care nu mor* ne face să ne gândim la o altă fire decât aceea pe care o vedem în realitatea pământească". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 40, în *PSB*, vol. 30, p. 346)

„Pe ce temei se sprijină cei ce cred că acel tărâm (de sub pământ) se numeşte iad sau Hades, despre care se spune că găzduieşte în el sufletele de curând plecate în zbor din viaţa omenească?

Învăţătoarea (Sf. Macrina – n.n.) îmi răspunse:

– Prin această tâlcuire învăţătura noastră nu-i zdruncinată întru nimic, chiar dacă ar fi adevărat ceea ce spui tu. Căci prin aceea că bolta cerească este continuă şi neîntreruptă, cuprinzând în sfera ei totul, şi că pământul şi zonele dimprejurul lui se mişcă circular în jurul unui punct fix şi dens, în chip necesar toate stihiile care se află pe partea de deasupra a pământului se află şi pe partea de dedesubt (adică la antipod – n.n.) şi aceasta fiindcă numai una şi aceeaşi substanţă circulă de jur-împrejurul întregului glob al pământului. Căci precum, când soarele se iveşte deasupra pământului, umbra se întoarce spre partea de dedesubt (la antipod – n.n.) fiindcă forma sferică a pământului face ca razele solare să nu poată lumina în acelaşi timp peste tot ci, atunci când pe o parte a pământului soarele îşi revarsă razele, în oricare punct al sferei pământeşti s-ar afla peste cealaltă parte (la antipod) va fi întuneric şi astfel în drumul neîntrerupt al soarelui, la nadir va fi mereu întuneric. Aşa că, atât partea de deasupra (cea luminată), cât şi cea de dedesubtul pământului, (acoperită de noapte) vor trece pe rând de la lumină la întuneric în aceeaşi măsură. Tot aşa n-avem motive să ne îndoim că aceleaşi stihii, pe care le vedem în emisfera noastră se află şi la antipod. Căci nu există decât una şi aceeaşi totalitate a stihiilor în orice parte a pământului ar fi. De aceea cred că nu trebuie nici să tăgăduim nici să ne sprijinim pe cei cunoscători în astfel de lucruri, dacă trebuie să atribuim sufletelor lipsite de trupuri un lăcaş deasupra sau dedesubtul pământului. Căci atâta timp cât tăgăduirea existenţei sufletului după plecarea lui din trup nu răstoarnă învăţătura noastră fundamentală, părerea mea despre locul în care sufletul continuă să existe nu se deosebeşte de fel de cea generală şi anume: că a ocupa un loc în spaţiu este o însuşire a corpurilor materiale, pe când sufletul fiind ceva nematerial nu are nevoie prin firea lui de vreun loc în spaţiu". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, Preliminarii, în *PSB*, vol. 30, pp. 370-371)

## Ruşinea fără de sfârşit a conştiinţei

„(...) pe alţii pentru faptele necuvenite îi va primi întunericul cel mai dinafară şi viermele neadormit şi focul nestins al gheenei şi, ceea ce e mai grav, ruşinea fără sfârşit a conştiinţei[1137]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 24, în *PSB*, vol. 81, p. 164)

---

1137. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Bunătatea, întipărită prin fapte în suflete, va străluci din ele, având unită cu ea strălucirea Sfintei Treimi, Celei atotiubitoare. Iar închiderea în întunericul răutăţii a celor ce s-au întipărit în aceasta, va ajunge la ultimul grad de întuneric al singurătăţii. Iar mustrarea conştiinţei pentru relele făcute va roade pe om ca un vierme, dar nu-l va face bun". (nota 336, p. 164)

## Tăcerea atotgrea

„Atunci vor cunoaște cum vor petrece în întunericul adânc și în tăcerea grea[1138], având drept hrană suspinele cumplite și lacrimile și jalea din pricina lor". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 4, în *PSB*, vol. 81, p. 42)

## Nu toți păcătoșii sunt pedepsiți la fel

„(...) *se va bate mult* și *se va bate puțin* (*Luca* 12, 47-48) nu arată sfârșit, ci deosebire a muncii. Căci dacă Dumnezeu este judecător drept nu numai al celor buni, ci și al celor răi, dând fiecăruia după fapta lui, se poate ca unul să fie vrednic de focul cel nestins, și acesta să-l ardă mai domol sau mai mult, iar altul (vrednic) de viermele cel fără de sfârșit, și acesta, de asemenea, îi va produce durere mai cu blândețe sau mai cu violență, după vrednicia fiecăruia; și altul (vrednic) de gheena, care are, în realitate, munci diferite; și altul (vrednic) de întunericul cel mai din afară, unde unul este numai în plângere, iar altul și în scrâșnirea dinților, (care) din intensitatea durerilor se face. Și că întunericul *cel mai din afară* arată că, în realitate, există și un oarecare (întuneric) mai dinăuntru. Și ceea ce se spune în *Pildele lui Solomon*: *În fundul iadului* (9, 18), arată că într-adevăr sunt unii în iad, dar nu în fundul iadului, care îndură (adică) o pedeapsă mai ușoară. Aceasta s-ar putea spune acum și în privința patimilor trupului (suferințe - n.n.). Căci unul care suferă de friguri, împreună cu simptomele frigurilor suferă și de alte patimi; iar altul suferă numai de friguri, dar și acesta nu la fel ca altul, și altul nu suferă de friguri, ci se chinuiește de durerea unui oarecare membru (al corpului), și acesta de asemenea (suferă) mai mult sau mai puțin decât altul. Dar și aceasta s-a spus de Domnul, adică *mult* și *puțin*, după întrebuințarea obișnuită (a cuvintelor), precum și alte oarecare ca acestea. Căci știm că de multe ori un asemenea chip al cuvântului este folosit și cu privire la cei chinuiți de o oarecare neputință; cum ar fi când zicem despre cel care suferă numai de friguri sau se plânge numai de ochi, minunându-ne că au suferit atâtea sau că au răbdat atâtea nevoi. Încât, repet, se va bate *mult* și *puțin* nu se referă la întinderea sau împlinirea timpului, ci la deosebirea pedepsei". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mici*, Î. 267, în *PSB*, vol. 18, pp. 433-434)

„Dacă sunt doi oameni la fel de răi, care aici pe pământ nu au aceeași stare materială, unul e bogat și altul e sărac, apoi dincolo pe lumea cealaltă nu vor fi pedepsiți la fel, ci bogatul mai cumplit.

Vezi, dar, că bogatul este pedepsit mai cumplit, pentru că a primit pe lumea asta averi!" (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXV, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 856)

„Nu primesc aceleași pedepse toți păcătoșii, ci pedepsele sunt multe și felurite; se ține seamă și de timpul când au fost săvârșite și de persoane și de funcții și de priceperea fiecăruia și de altele multe". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXV, V, în *PSB*, vol. 23, p. 857)

---

1138. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Tăcerea atotgrea* e unită cu *întunericul adânc*. Sufletul obișnuit în această viață să nu vadă niciun sens în nimic va ajunge la culmea acestei stări. Obișnuit să nu se comunice sincer, va ajunge la culme în neputința de a se comunica. Toți cei ajunși în acea stare se vor afla în aceeași neputință". (nota 77, p. 42)

„Și mai cred că pe cât de multă răutate este în fiecare, pe atât este de mare și durerea. Căci nu se cuvine ca celor ajunși la ultimul grad de răutate și la săvârșirea a tot felul de fapte nelegiuite să li se dea aceeași pedeapsă de îndreptare ca și celor care s-au împovărat doar cu câteva greșeli mai mărunte, ci acea flacără chinuitoare va arde mai mult sau mai puțin, după cantitatea de combustibil cu care va fi hrănită. Așadar, pe cine-l însoțește o povară mai mare de materie, pe acela îl arde o flacără mare și continuă, iar dacă la un altul se găsește mai puțin combustibil, acolo acțiunea pedepsei își micșorează tăria și întinderea". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet și înviere*, în *PSB*, vol. 30, p. 383)

„A zis avva Macarie: Mergând, cândva, prin pustiu, am găsit zăcând pe pământ, craniul unui mort. Și, mișcându-l cu toiagul meu de palmier, craniul mi-a vorbit. Și l-am întrebat: Cine ești? Iar craniul mi-a răspuns: Eu am fost mare preot al idolilor și al neamurilor, care au trăit în acest loc; iar tu ești Macarie pnevmatoforul (purtătorul de Duh – n.n.). În ceasul în care te milostivești și te rogi pentru cei din iad, ei se mângâie puțin. Și l-a întrebat bătrânul: În ce constă iadul și care este mângâierea? Iar (craniul) a răspuns: Cât de departe este cerul de pământ, atâta este focul de sub noi. De la picioare până la cap ne aflăm în mijlocul focului. Nimeni nu poate să vadă fața celuilalt, pentru că fața fiecăruia este lipită de spatele celui din fața lui. Deci, când tu te rogi pentru noi, fiecare vede dintr-o parte fața celuilalt. Aceasta este mângâierea. Și plângând bătrânul, a zis: Vai de ziua în care se naște omul! Apoi a întrebat: Este un chin mai mare decât acesta? Iar craniul i-a răspuns: Da, sub noi, este un chin și mai mare. Noi, pentru că n-am cunoscut pe Dumnezeu, suntem miluiți puțin. Însă cei ce L-au cunoscut pe Dumnezeu și s-au lepădat de El, se află sub noi. Și luând bătrânul craniul, l-a îngropat". (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul*, III, 37, în *PSB*, vol. 34, p. 65)

„Cei ce au înveninat (pe alții), tâlharii, și cei ce s-au făcut vinovați de greșeli, mai mici se află în iad, spre pedeapsă (desigur, nepedepsindu-se toți la fel). Prin urmare, cei care afirmă că este o Împărăție și un iad, dar că nu sunt trepte (în ele), greșesc". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XL, 4, în *PSB*, vol. 34, p. 253)

„(...) Pedeapsa celor necredincioși este îndoită și înțelesul ei nu constă în niște simple păgubiri. Căci, precum cei ce cad într-o boală trupească trebuie să primească și să rabde durerile pătimirii și, pe lângă aceasta, să se lipsească de bunătățile sănătății, la fel, socotesc că și cei ce au ajuns în iad vor suporta acolo o pedeapsă egală cu păcatele și vor avea de îndurat greutatea osândei și se vor păgubi de bucuria nădăjduită a sfinților". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a cincea, Cap. 3, în *PSB*, vol. 41, p. 565)

## Întunericul cel mai dinafară și temnița iadului

„Cât despre *întunericul cel mai dinafară* (*Matei* 8, 12 ș.u.) se pare că nu trebuie înțeles ca un loc întunecat dintr-un spațiu lipsit de orice lumină, ci ca o stare anumită în care se află cei scufundați în întunericul celei mai adânci neștiințe, lipsit de orice lumină a minții și a înțelegerii. Mai trebuie văzut dacă această expresie n-ar putea însemna că, după cum sfinții își vor primi prin înviere lumina și mărirea (de altădată)

în trupurile cu care viețuiseră în curăție și în sfințenie pe pământ, tot așa și cei necredincioși, care au îndrăgit în această viață întunericul rătăcirii și noaptea neștiinței, vor fi îmbrăcați după înviere în trupuri întunecoase și sumbre, pentru ca întunericul neștiinței, care cuprinsese în această lume lăuntrul minții lor, să reiasă în viitor la suprafață prin haina trupului. Și tot așa trebuie să credem și despre *temniță*". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea a II-a, VIII, 10, în *PSB*, vol. 8, pp. 177-178)

## Veșnicia chinurilor iadului

„*Întrebarea* 267: Dacă unul se va bate mult, iar altul puțin (*Luca* 12, 47-48), cum spun unii că nu are sfârșit munca celor (pedepsiți)?

*Răspuns*: Cele care par că au fost spuse cu îndoială și în chip acoperit în unele locuri ale Scripturii de Dumnezeu insuflate se lămuresc din cele mărturisite în alte locuri. Domnul spune uneori că hotărâse că *aceștia vor merge la osândă veșnică* (*Matei* 25, 46), iar alteori trimite pe unii *în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui* (*Matei* 25, 41) și alteori numește *Gheena focului* și adaugă: *unde viermele lor nu moare și focul nu se stinge* (*Matei* 9, 47-48); și încă mai de demult a spus pentru unii, prin prorocul, că viermele lor nu va muri și focul lor nu se va stinge (*Isaia* 66, 24). Faptul că acestea și unele ca acestea se găsesc în multe locuri ale Scripturii de Dumnezeu insuflate este una și aceeași meșteșugire a diavolului, că adică mulți dintre oameni, ca și cum uită de atâtea și atâtea cuvinte și hotărâri ale Domnului, își semnează singuri loruși sfârșit muncii ca să îndrăznească mai mult la păcat. Căci dacă munca veșnică va avea cândva sfârșit, în mod sigur va avea sfârșit și viața veșnică. Căci dacă în privința vieții (veșnice) nu primim să cugetăm aceasta, ce motiv ar fi ca să dăm sfârșit muncii veșnice? Căci adaosul de veșnic se referă în mod egal la ambele. Căci zice: *și vor merge aceștia la osândă veșnică, iar drepții la viață veșnică* (*Matei* 25, 46)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mici*, Î. 267, în *PSB*, vol. 18, pp. 433-434)

„(...) focul acela este foc nestins.

– Dar cum poate să fie foc nestins? aș putea fi întrebat.

– Nu vezi că soarele acesta arde necontenit și niciodată nu se stinge? N-ai auzit de rugul ce ardea și nu se mistuia de flăcări? (*Ieșirea* 3, 2). Deci și tu, dacă vrei să scapi de flacără, fă milostenie și nu vei face cunoștință cu focul acela. Dacă aici pe pământ vei crede celor spuse, nu vei vedea cuptorul acela, când vei pleca acolo; dar dacă nu crezi în cuptor aici pe pământ, dincolo îl vei cunoaște bine pe propria-ți ta piele, când nici nu-i cu putință să te scapi de el". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XI, VII, în *PSB*, vol. 23, p. 141)

„Cine va răbda acel foc plin de mânie[1139]? Cine nu se va scârbi de chipul grețos al acelui vierme? Cine va putea suporta desimea și greutatea întunericului celui mai dinafară? Cine va suporta tartarul mugind și prăpastia fără fund fierbând din sânul ei? Cine nu va tremura îngrozit de asprimea și ascuțișul privirii îngerilor apăruți din

---

1139. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Focul acela de nesuportat are și caracterul spiritual al mâniei lui Dumnezeu. Cum e de înțeles *mânia* lui Dumnezeu, care arde mai ales conștiința omului? Dumnezeu nu poate iubi răul cu care s-au identificat unii oameni. El nu poate intra în aceștia, pentru că nu se deschid Lui. El le rămâne străin. Ei nu au starea de bunătate, de blândețe în care se simte Dumnezeu. Închiderea lor în răutatea învârtoșată o simt ca o îndepărtare neplăcută a lui Dumnezeu de ei". (nota 24, p. 20)

ea și de fața lor mohorâtă? Cine nu se va teme ca de răul cel mai cumplit decât toate de întoarcerea feței lui Dumnezeu, Cel prin fire bun și de oameni iubitor și îndurător, împreună cu Care se va întoarce și se va scârbi toată zidirea de cei ce prin voia lor urâtă s-au scufundat în atâtea rele, încât L-au silit pe Cel prin fire și singur iubitor de oameni Dumnezeu să Se arate lor astfel? Cine va suporta rușinea fără margini a conștiinței, care se va ivi la arătarea celor ascunse ale Lui? Cine va putea măsura plânsul netăcut și acele lacrimi amare și fără folos și scrâșnirea dinților și durerile celor copleșiți de chinuri, sau mărimea părerii de rău statornicită în inima lor și sfâșiind cu dreptate adâncul sufletului lor? Cine e în stare să descrie strâmtorarea pricinuită lor de neputința de a nădăjdui vreodată schimbarea acestei stări și vreun sfârșit al chinului ce-i apasă sau de a aștepta vreun termen al revenirii lor la buna viețuire?[1140]" (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 1, în *PSB*, vol. 81, p. 20)

## „Chiar de vor veni Noe, Iov și Daniil, nu vor mântui pe fiii și fiicele lor"

„Dacă nu ne apucăm acum, cât mai suntem încă în arenă, de ostenelile virtuții, dacă nu fugim acum de mrejele păcatului, mai târziu degeaba ne învinuim, când pocăința nu mai este de folos. Câtă vreme mai suntem în viața de aici, este cu putință să avem câștig de pe urma pocăinței, să ne curățim păcatele de mai înainte și să ne învrednicim de iubirea de oameni a Stăpânului; dar dacă lăsăm să treacă timpul acesta și suntem smulși dintr-o dată de aici, niciun folos nu vom avea de ne vom căi atunci. Și ca să vezi că așa este, ascultă pe profetul care spune: *În iad cine se va mărturisi Ție?* (*Psalmii* 6, 5); și iarăși: *Fratele nu izbăvește, izbăvi-va, oare, omul?* (*Psalmii* 48, 7). Nu este nimeni acolo, spune profetul, nici frate, nici tată, nici mamă, care să scoată din munci pe cel pe care trândăvia lui l-a aruncat acolo. Dar pentru ce vorbesc eu de frate, de tată sau de mamă? Nici chiar drepții, care au multă îndrăznire înaintea lui Dumnezeu, nu ne vor putea ajuta cu ceva atunci, dacă ne trândăvim acum. *Chiar dacă vor veni Noe, Iov și Daniel, nu vor mântui pe fiii și fiicele lor* (*Iezechiel* 14, 20). Uită-te cât de grozavă e amenințarea și de ce drepți vorbește profetul! Aceștia, pe vremea lor, au mai mântuit pe alții. Noe a mântuit pe femeia și pe fiii lui, când potopul acela înfricoșător a venit pe lume, Iov la fel a fost și el pricina mântuirii altora, iar Daniil a smuls pe mulți de la moarte, când barbarul acela, dorind lucruri mai presus de firea omenească, a încercat să ucidă pe caldei, pe magi și pe gazarieni. Ca să nu socotim cumva că în veacul ce va să fie vor mai fi unele ca acestea, că cei virtuoși adică și cei care au îndrăznire înaintea lui Dumnezeu vor putea scăpa de pedepsele de acolo pe cei dragi lor care au dus aici pe pământ o viață păcătoasă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLIII, I, în *PSB*, vol. 22, pp. 106-107)

## Prăpastia dintre rai și iad

„(...) prin *prăpastie* (între rai și iad – n.n.) să se înțeleagă ceva ce desparte cele ce nu se pot amesteca, și care nu le lasă să fie împreună, iar nu o oarecare crăpătură a

1140. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta e veșnicia apăsătoare, lipsită de orice nădejde de a se schimba vreodată ceva în ea. E întunericul singurătății în care nu se așteaptă apariția vreunei mângâieri. E monotonia veșnicului gol spiritual. Dacă ar fi măcar o tocire nepăsătoare, o moarte spirituală egală cu indiferența! Monotonia, golul, neașteptarea a nimic nou, e însoțită de un urlet continuu al revoltei împotriva ei". (nota 25, p. 20)

pământului. Căci ce greutate ar fi pentru o ființă nematerială și cugetătoare să zboare peste o prăpastie, oricât ar fi ea de mare, deoarece ființele inteligibile prin însăși natura lor, se află într-o clipită oriunde doresc să fie". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet și înviere*, în *PSB*, vol. 30, p. 376)

„Aceasta este, după părerea mea (a Sfintei Macrina – n.n.), prăpastia, care nu-i o despicare a pământului, ci e pricinuită de deosebirea pe care o face omul în viața aceasta prin alegerea unor căi potrivnice. Căci cel ce și-a ales pentru viața aceasta numai plăcerea și nici nu vrea să-și vindece nesocotința prin pocăință, acela își face locul celor buni din veacul viitor de neajuns pentru el, săpându-și deopotrivă, ca pe o prăpastie de netrecut, trebuințele trupești". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet și înviere*, în *PSB*, vol. 30, p. 377)

## Gândul la iad

„(...) fie ca noi toți să avem neîncetat înaintea ochilor frica mântuitoare de gheenă și cinstita dorire a împărăției cerurilor (căci propriu-zis prin amândouă se spune același lucru, Dumnezeu fiind și numindu-Se totul în toate, după cum fiecare are calitatea virtuții sau a păcatului): frica, pentru că ea ne face să ne înfrânăm și să ne oprim de la rele[1141]; dorirea, pentru că ea ne îndeamnă cu prisosință și cu veselie spre faptele bune". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 1, în *PSB*, vol. 81, p. 26)

„Să ne gândim la amara durere din iad, ce se va sălășlui în suflet prin conștiință, de amintirea celor rău făcute de el prin trup". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 24, în *PSB*, vol. 81, p. 164)

# ICOANELE

„(...) cinstea dată chipului trece asupra prototipului"[1142]. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 18, în *PSB*, vol. 12, p. 60)

„Știm că chipurile Apostolilor Petru și Pavel și chiar chipul lui Hristos s-au păstrat pictate în culori[1143], căci era de așteptat ca, potrivit obiceiului lor, cei vechi să-i

1141. În același gând, Avva Ammona îndeamnă: „Adu-ți aminte și de starea din iad. Gândește-te cum petrec acolo sufletele. În ce tăcere amară, în ce suspin înfricoșat, în câtă frică și zbucium, sau cu ce mâhnire așteaptă suferința cea fără sfârșit, lacrima fără oprire a sufletului (...). Adu-ți aminte încă și de ziua învierii și a arătării înaintea Judecătorului. Închipuiește-ți acea Judecată înfricoșată. Gândește-te la rușinea care așteaptă pe păcătoși înaintea lui Dumnezeu-Tatăl și a Fiului Său, Hristos, a îngerilor, a arhanghelilor, a stăpânirilor și a tuturor oamenilor. Gândește-te la toate uneltele de osândă, la focul veșnic, la viermele cel neadormit, la tartar (la iad), la întunericul lui care va acoperi toate, la scrâșnirea dinților, la frica și chinurile de acolo (...) suspină, lăcrimează și mâhnește-te pentru osândirea păcătoșilor. Îmbracă-te cu frică, cu această cugetare ca și cu o haină, ca nu cumva să te osândești și tu" (*3 Cuvioși Părinți egipteni – Avva Ioan Colov, Avva Ammona, Avva Zosima*, pp. 125-126). (n.n.)

1142. Deci închinarea (προσκύνησις) nu se oprește la icoană, ci prin ea merge la prototip. Cinstirea adusă icoanei se îndreaptă la cel înfățișat în icoană. Principiul acesta stabilit de către Sfântul Vasile cel Mare a fost împrumutat de către toți apărătorii cinstirii sfintelor icoane și folosit ca argument împotriva iconoclaștilor. (n.n.)

1143. Nota Pr. T. Bodogae: „Deși Eusebiu n-a aprobat cinstirea icoanelor, afirmația de aici e totuși o dovadă că în veacul IV existau picturi bisericești. A se vedea ecfraza în cinstea Sfintei Eufimia la Sf. Asterie al Amasiei, *Omilii și predici*, București, 1946, pp. 217-220. La fel, Sf. Grigorie de Nyssa, *De deitate filii*, *PG* 46, 572". (nota 92, p. 288)

cinstească în felul acesta pe salvatori". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Istoria bisericească*, Cartea a șaptea, XVIII, 4, în *PSB*, vol. 13, p. 288)

„Să dăm locul unor limbi mai mărețe să-l cânte pe mucenic (pe mucenicul Varlaam – n.n.)! Să chemăm să-l laude trâmbițele mai puternice ale învățătorilor! Înălțați-mi acum, o, pictori vestiți ai marilor isprăvi ale luptătorilor, și împodobiți cu culorile artei voastre pe cel încununat, descris atât de întunecat de mine! Să plec învins de icoana pe care o veți face faptelor vitejești ale mucenicului! Să mă bucur astăzi, deși sunt învins, de o victorie ca aceasta a iscusinței voastre! Să văd zugrăvită de voi mai bine lupta mâinii cu focul! Să văd zugrăvită pe icoana voastră mai strălucitor pe luptător! Să plângă și acum demonii, loviți de faptele vitejești zugrăvite de voi ale mucenicului! Să li se arate iarăși lor mâna arsă și victorioasă! Să fie zugrăvit pe icoană și Hristos întâi-stătătorul luptelor, Căruia slava în vecii vecilor. Amin"[1144]. (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XVII-a, III, în *PSB*, vol. 17, p. 523)

## IDOLATRIA ASTĂZI

„(...) astfel, celor mâncăcioși pântecele le este Dumnezeu, iar zgârciții își fac idoli din lăcomia lor. Tot astfel sunt cei ce în această lume și-au întunecat prin înșelăciune ochii sufletului și și-au făcut dumnezeu din deșertăciuni. Ca să spun pe scurt, oricine și-a subjugat cugetul, făcându-l rob vreunei patimi, acela și-a făcut dumnezei din aceste patimi. Ei n-ar fi făcut așa dacă n-ar fi îndrăgit păcatul"[1145]. (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VIII, *PSB*, vol. 30, p. 274)

## IERTAREA APROAPELUI

„Stai tare ca o nicovală în care se lovește. Acela-i mare atlet, care învinge, deși-i lovit. Trebuie, mai cu seamă, noi să răbdăm toate pentru Dumnezeu, ca și El să ne rabde pe noi". (Sf. IGNATIE TEOFORUL, *Epistole*, „Către Policarp", Cap. III, 1, în *PSB*, vol. 1, p. 226)

„Fiți îndelung răbdători, cu bunătate unii cu alții, precum este și Dumnezeu cu voi". (Sf. IGNATIE TEOFORUL, *Epistole*, „Către Policarp", Cap. VI, 2, în *PSB*, vol. 1, p. 227)

---

1144. Părinții și Scriitorii bisericești ale căror opere le-am citat aici nu au dezbătut îndeaproape tema cinstirii sfintelor icoane, întrucât majoritatea au trăit înainte de secolul al VIII-lea când au fost dezvoltate argumentele în favoarea icoanelor, mai ales ca o reacție la criticile iconoclaste din acel secol. În privința cinstirii sfintelor icoane, Biserica a făcut formulări de doctrină într-un mod explict doar atunci când a fost silită să recurgă la acestea, din cauza presiunilor celor ce se mențineau pe o poziție contrarie. Din acest motiv, hotărârile dogmatice tind să fie formulate în opoziție cu argumentele adversarilor. Aceasta a fost situația nu numai în cazul învățăturii sinoadelor timpurii despre teologia trinitară sau hristologică, ci, în aceeași măsură, și în apărarea icoanelor. (n.n.)

1145. Idoli, în sensul celor din vechime, nu mai există în zilele noastre decât sporadic, la popoarele care trăiesc în locuri izolate. Însă, astăzi, lumea civilizată se confruntă cu o altă fațetă a idolatriei. Bunurile materiale, obsesiile legate de consumerism, tehnologie, câștigurile pecuniare etc. sunt prioritare în viața omului contemporan și devin astfel adevărați idoli ai existenței cărora li se sacrifică toată energia vieții omului, lucru adeverit de eforturile disperate, pentru dobândirea, păstrarea sau sporirea lor. Dacă din mijloace pentru existență ajung să fie scopuri ale existenței, acestea devin din slugi, idoli, stăpâni adorați. Biruința față de aceste feluri de idolatrie se realizează prin restabilirea priorităților și a lucrurilor esențiale în viață și prin lucrarea asemănării noastre cu Dumnezeu. (n.n.)

„Dacă Dumnezeu și Domnul nostru, Cel ce stăpânește toate și are putere peste toată creația Lui, nu poartă ranchiună celor care-și mărturisesc păcatele lor, ci este milostiv, cum oare omul, care este stricăcios și plin de păcate, poartă ranchiună omului, ca și când ar putea să-l piardă sau să-l mântuiască? Vă spun eu, îngerul pocăinței: toți câți aveți această părere greșită, lepădați-o și pocăiți-vă; iar Domnul vă va ierta păcatele voastre de mai înainte dacă vă veți curăți de acest demon; iar dacă nu, veți fi dați lui spre moarte". (HERMA, *Păstorul*, Pilda IX, în *PSB*, vol. 1, p. 374)

„Dumnezeu este ocrotitorul Cel bun al răbdării noastre: dacă ai lăsat pe seama Lui nedreptatea altora, El este răzbunător; pentru daune este despăgubitor, pentru durere medic, pentru moarte dătător de viață. Cât de mult poate răbdarea să-l aibă pe Dumnezeu datornic!" (TERTULIAN, *Despre răbdare*, XV, în *PSB*, vol. 3, p. 197)

„Nici nu primește jertfa celui dezbinat și, întorcându-l de la altar, îi poruncește să se împace mai întâi cu fratele său, pentru ca prin rugăciuni pașnice Dumnezeu să poată fi împăcat. Pentru Dumnezeu darul cel mai mare îl constituie pacea noastră, armonia frățească și poporul unit după unitatea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt.

Căci la jertfele pe care Abel și Cain le-au făcut cei dintâi, Dumnezeu n-a privit la darurile lor, ci în inimile lor, pentru ca să-i placă nu numai darurile, ci și inimile lor. Abel pașnic și drept, sacrificând cu nevinovăție, este pildă și pentru alții ca, atunci când aduc daruri la altar, să vină cu frică de Dumnezeu, cu inimă curată, cu respect pentru dreptate, cu pace și unire". (Sf. CIPRIAN, *Despre Rugăciunea Domnească*, XXII-XXIII, în *PSB*, vol. 3, p. 477)

„Iertării îi urmează frumusețea morală, iar acesteia stingerea urii. Prin asta făurim înțelegerea; și înțelegerea duce la fericire. Iar dacă bănuiești că cineva în chip obișnuit îți este dușman și-l vezi ieșit din fire fără rost fie de patimă, fie de mânie, întoarce-l și-l fă bun și frumos la suflet". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XVIII, 90.2-90.3, în *PSB*, vol. 5, p. 158)

„Xenofon a spus: *N-ai putea vătăma în alt chip pe dușmani decât arătându-le că le ești prieten*[1146]". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. II, 16.4, în *PSB*, vol. 5, p. 399)

„Niciodată (gnosticul – n.n.) nu-și aduce amine de cei ce au păcătuit față de el, ci îi iartă. De aceea, pe bună dreptate, se și roagă, zicând: *Iartă-ne nouă, precum și noi iertăm* (*Matei* 6, 12; *Luca* 11, 4). Că și aceasta este unul dintre cele pe care le vrea Dumnezeu: să nu poftim nimic, să nu urâm pe nimeni. Că toți oamenii sunt opera unei singure voințe". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. XIII, 81.1-81.2, în *PSB*, vol. 5, p. 527)

„Cel care se silește să fie asemenea lui Dumnezeu, datorită marii lui lipse de răutate, *iartă de șaptezeci de ori câte șapte* (*Matei* 18, 22), adică tot timpul vieții și în tot circuitul cosmic, că aceasta înseamnă numărul șapte". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. XIV, 85.2, în *PSB*, vol. 5, p. 530)

---

1146. XENOFON, *Cyropedia*, V, 3, 9.

„Pe cei care spun că le pare rău de răutățile pe care ni le-au făcut, trebuie să-i iertăm, chiar dacă greșelile lor se repetă și altă dată, căci zice: *Dacă fratele tău ți-ar greși de șapte ori într-o zi și de șapte ori se întoarce către tine zicând: «mă căiesc», iartă-l.*

Față de aceia care nu se pocăiesc, nu noi trebuie să fim cei aspri, ci ei, care sunt mai răi față de ei înșiși". (ORIGEN, *Despre rugăciune*, XXVIII, 7, în *PSB*, vol. 7, p. 270)

„Nu trebuie ca soarele să apună peste mânia fratelui (*Efeseni* 4, 26), ca nu cumva să vină noaptea și să ne despartă pe unul de altul și să fie acest lucru pentru ziua judecății o acuză de neînlăturat.

Nu trebuie să așteptăm un anumit prilej ca să ne îndreptăm, pentru că nu suntem siguri pe ziua de mâine (*Matei* 24, 44; *Luca* 12, 40), întrucât mulți dintre cei care-și făcuseră astfel de planuri n-au mai trăit până a doua zi". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 22, III, în *PSB*, vol. 12, p. 158)

„(...) a spus împăratul (Constantin – n.n.): trebuie să ne trecem unul altuia cu vederea micile noastre scăderi, să ne arătăm înțelegători și să iertăm omului ce este omenesc, fiindcă nu există lucru mai de preț ca armonia și buna-înțelegere". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea III, 21.2, în *PSB*, vol. 14, p. 135)

„(Albinele – n.n.) mor îndată ce-și înfig acul.

Să audă aceasta creștinii, cărora li s-a poruncit să nu răsplătească răul cu rău (*Romani* 12, 17), ci să biruiască răul cu binele (*Romani* 12, 21)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VIII-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 162)

„*Întrebarea 42*: Dar dacă cel care a mâhnit și-ar cere iertare, iar cel care a fost mâhnit n-ar vrea să se împace?

*Răspuns*: Judecata Domnului în cazul acesta este clară și se poate vedea în parabola slujirii față de altă slugă împreună cu ea, care, deși a fost rugată, n-a voit să arate îngăduință, atunci celelalte slugi, văzând cele întâmplate, le-au adus la cunoștința stăpânului lor, iar stăpânul mâniindu-se și-a retras darul făcut slugii, pe care a încredințat-o torturilor, până ce va restitui tot ceea ce datora (*Matei* 18, 31-34)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mici*, Î. 42, în *PSB*, vol. 18, p. 334)

„Soarele nu trebuie să apună peste mânia fratelui (*Efeseni* 4, 26), ca nu cumva noaptea să-i ducă la deplină învrăjbire și în ziua judecății să-i copleșească delictul neînlăturat.

Nu trebuie să aștepte prilej potrivit pentru îndreptarea lui (*Matei* 24, 44 și *Luca* 12, 40), pentru că nu este sigur pentru ziua de mâine; în realitate mulți plănuiesc multe pentru ziua de mâine, dar n-o mai apucă (ajung)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole ascetice*, Epist. 22, III, în *PSB*, vol. 18, p. 541)

„Să imităm pe Stăpânul nostru! Să nu luăm în seamă când greșesc alții față de noi, să iertăm pe cei ce ne greșesc! Dar când păcatul se întinde la Dumnezeu, atunci să pedepsim! Dar nu știu cum se face că noi facem cu totul dimpotrivă! Nu ne străduim de loc să pedepsim păcatele săvârșite împotriva lui Dumnezeu, dar dacă se întâmplă să păcătuiască cineva față de noi, îl mustrăm și-l osândim cu asprime; nu ne dăm seama că pornim cu asta și mai mult cu mânie asupra noastră pe Iubitorul de

oameni Dumnezeu. Că Dumnezeu obișnuiește adeseori să nu țină seama de păcatele ce le săvârșim față de El, dar pedepsește cu multă asprime păcatele ce le săvârșim față de semenii noștri". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVI, II, în *PSB*, vol. 21, p. 321)

„Pilda aceasta (*Matei* 18 – n.n.) n-a spus-o Domnul despre talanți și despre dinari, ci de mulțimea păcatelor și greșelilor noastre, ca să aflăm că noi, deși suntem datori Stăpânului cu zeci de mii de păcate, totuși, pentru nespusa Lui iubire de oameni, primim iertare de la El. Dar dacă suntem cruzi și nemiloși față de semenii noștri, față de cei de aceeași fire cu noi, dacă nu le iertăm greșelile ce ni le greșesc nouă, ci le purtăm ură și dușmănie pentru aceste păcate neînsemnate – căci câtă deosebire este între o sută de dinari și zece mii de talanți tot atât de mare deosebire este între păcatele ce le facem noi lui Dumnezeu și păcatele ce ni le fac nouă semenii noștri – atunci, vom atrage asupra noastră mânia Stăpânului și stăpânul va porunci să fim trași la răspundere și pedepsiți și pentru păcatele pentru care primisem iertare mai înainte". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, VII, în *PSB*, vol. 21, p. 346)

„*Așa și Tatăl vostru Cel ceresc vă face vouă, dacă nu iertați – fiecare fratelui său – din inimile voastre păcatele lor* (*Matei* 18, 35). Mare este câștigul pildei, numai dacă voim să fim cu luare aminte. Ce? Putem ierta noi, oare, atâta cât ne iartă Stăpânul? Nu! Și chiar dacă am voi să facem lucrul acesta, apoi noi iertăm unor robi ca și noi, pe când noi primim iertarea de la Stăpân! Și uită-te cât de precise sunt cuvintele Stăpânului! N-a spus atât: *Dacă nu iertați oamenilor greșelile.*

– Dar ce?

– *Dacă nu iertați fiecare fratelui său din inimile voastre păcatele lor.* Uită-te, că vrea ca inima noastră să ajungă liniștită și potolită, cugetul nostru netulburat și slobod de orice patină; vrea să arătăm multă bunătate semenilor noștri. Și în altă parte Îl putem auzi pe Hristos spunând iarăși: *Dacă veți ierta oamenilor greșelile lor, vă va ierta și vouă Tatăl vostru Cel ceresc* (*Matei* 6, 14). Să nu socotim că facem bine altuia atunci când iertăm cuiva păcatele sau că-i facem aceluia mare har! Nu! Noi suntem cei care ne bucurăm de binefacere și mult folos ne pricinuiește nouă fapta aceasta; și iarăși, după cum dacă nu-i iertăm pe cei ce ne greșesc, pe aceia cu nimic nu-i putem păgubi, dar nouă înșine ne pregătim mai dinainte osânda de nesuferit a gheenei. De aceea, rogu-vă, socotind toate acestea, să nu căutăm nicicând să ne răzbunăm pe cei care ne supără sau care ne fac în alt chip vreun rău sau care se poartă cu dușmănie față de noi; dimpotrivă, gândindu-ne de câtă binefacere ne suntem nouă înșine pricinuitori dacă iubim pe dușmanii noștri și câtă îndrăznire dobândim înaintea Stăpânului, dar mai înainte de toate gândindu-ne că împăcarea cu cei care suntem certați șterge păcatele noastre, să ne sârguim și să ne silim să iubim pe dușmanii noștri. Gândindu-ne, dar, la câștigul ce-l avem din această purtare, să arătăm celor ce ne urăsc tot atât de mare dragoste ca și cum ne-ar fi cu adevărat prieteni. Dacă ne gândim bine, nu ne pot fi de atât folos prietenii și cei care caută să ne ajute în orice chip, cât ne poate fi de folos dragostea pe care o arătăm celor ce ne dușmănesc și ne fac rău! Dragostea aceasta ne face vrednici de bunăvoința cea de sus și ne ușurează povara păcatelor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, VII, în *PSB*, vol. 21, pp. 346-347)

„Dacă îți aduci darul tău la altar și acolo îți aduci aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău înaintea altarului și du-te de te împacă cu fratele tău și apoi vino și adu-ți darul tău (*Matei* 5, 93-94).

Ce bunătate! Ce iubire de oameni covârșitoare! Pentru dragostea noastră de aproapele Dumnezeu renunță la cinstea și slujirea ce trebuie să I-o aducem. (...)

Ce cuvinte ar putea fi mai blânde decât acestea? Să fie întreruptă închinăciunea ce Mi-o aduci, ne spune Hristos, ca să rămână dragostea ta! Pentru că și împăcarea cu fratele tău este tot o jertfă! De aceea, n-a spus: După ce îmi vei aduce darul, sau: înainte de a-l aduce, ci îl trimite să se împace cu fratele său după ce darul este dus la altar și jertfa începuse. Îi poruncește, deci, să alerge, chiar în mijlocul slujbei; nici după ce s-a sfârșit slujba, nici înainte de a începe.

– Pentru ce ne poruncește să facem așa? Care e pricina?

– După părerea mea, printr-o astfel de poruncă, Domnul vrea să ne arate și să ne dovedească două lucruri. Unul, de care am vorbit mai sus, pentru a ne arăta că prețuiește mult dragostea, că o socotește a fi cea mai mare jertfă și că fără dragoste nu este primită nici slujba și nici închinăciunea adusă lui Dumnezeu; al doilea, pentru a ne constrânge să ne împăcăm cu fratele nostru. Cel care a primit porunca de a nu aduce închinăciune lui Dumnezeu înainte de a se împăca cu cel certat, se va grăbi să alerge la cel supărat, ca să pună capăt vrajbei, dacă nu din dragostea de aproapele, cel puțin să nu-i rămână jertfa nesăvârșită. Domnul a folosit aceste cuvinte tari, tocmai pentru a înfricoșa și a deștepta. După ce a spus: *Lasă darul tău*, nu s-a oprit la atâta, ci a adăugat: înaintea altarului – iarăși ca să înfricoșeze și cu locul – și pleacă. Și n-a spus numai: pleacă, ci a adăugat: *mai întâi și apoi venind adu darul tău.* Prin toate aceste cuvinte a arătat că această sfântă masă a altarului nu primește pe cei care trăiesc în dușmănie unii cu alții.

Să audă aceste cuvinte cei inițiați[1147], toți câți se apropie de sfânta masă cu dușmănie în suflet! Să le audă și cei neinițiați[1148], că și către ei sunt adresate cuvintele acestea! Aduc și ei jertfă și dar, adică rugăciune și milostenie. Și rugăciunea e jertfă. Ascultă ce spune profetul: *Jertfa de laudă Mă va slăvi* (*Psalmii* 29, 24); și iarăși: *Jertfește lui Dumnezeu jertfă de laudă*! (*Psalmii* 49, 15); și: *Ridicarea mâinilor mele, jertfă de seară* (*Psalmii* 140, 2). Deci, dacă-ți faci rugăciunea fără să fii împăcat cu fratele tău, e mai bine să lași rugăciunea, să te duci să te împaci cu fratele tău și apoi să te rogi.

Toate s-au făcut pentru a fi pace între oameni. Pentru asta chiar Dumnezeu S-a făcut om, a făcut toate acele lucruri mari, ca să ne aducă pace. Prin porunca aceasta Hristos trimite pe cel ce a făcut răul la cel căruia i-a făcut rău; în Rugăciunea Domnească trimite pentru împăcare pe cel năpăstuit la făptaș. În Rugăciunea Domnească spune: Iertați oamenilor greșalele lor (*Matei* 6, 14); aici zice: Dacă are ceva împotriva ta, du-te la el. Dar, mai bine spus, mi se pare că și aici trimite Domnul tot pe cel năpăstuit la făptaș, că n-a spus: împacă pe fratele tău, ci: împacă-te!; spusa pare a fi pentru cel ce a săvârșit răul, dar toate cuvintele sunt zise pentru cel năpăstuit. Dacă te împaci cu el, îi spune Hristos, prin dragostea arătată aceluia Mă vei avea și pe Mine milostiv și vei putea aduce jertfa cu multă îndrăznire. Dacă mai urăști încă, gândește-te că și Eu renunț cu plăcere la cele ce Mi se cuvin, numai ca voi să fiți prieteni. Să-ți fie aceasta mângâiere mâniei tale! Hristos n-a spus Când ți-a făcut un mare rău, atunci împacă-te,

---

1147. Nota Pr. D. Fecioru: „Cei ce au primit Sfântul Botez". (nota 98, 213)
1148. Nota Pr. D. Fecioru: „Cei încă nebotezați". (nota 99, 213)

ci: Dacă are ceva cât de mic împotriva ta. Și n-a adăugat: Dacă pe drept sau pe nedrept, ci a spus numai atât: Dacă are ceva împotriva ta. Chiar dacă te-ar urî pe bună dreptate, nici așa nu trebuie să întinzi mai departe ura. Că și Hristos avea toată dreptatea să fie supărat pe noi, și totuși S-a dat pe Sine însuși spre junghiere, fără să țină seamă de acele greșeli ale noastre.

De aceea și Pavel, în alt chip, ne silește să ne împăcăm, spunân-du-ne: *Soarele să nu apună peste mânia voastră* (*Efeseni* 4, 26). După cum a luat ca pricină a împăcării jertfa, tot așa și Pavel, în același scop, a luat ziua. Se temea ca nu cumva noaptea, cel mânios rămânând singur, să nu i se mărească și mai mult mânia. Ziua întâlnește o mulțime de oameni, aceștia îi pot risipi mânia și-i pot abate gândurile; dar noaptea, când omul este singur și stă și se socotește în el însuși, valurile mâniei cresc și furia ajunge mai mare. De aceea, dar, Pavel o ia înainte; vrea să-l predea nopții împăcat, pentru ca diavolul să nu mai aibă vreun prilej, datorită singurătății, să aprindă cuptorul mâniei și s-o facă mai cumplită. Tot așa și Hristos nu îngăduie nici cea mai mică amânare, pentru ca nu cumva, odată jertfa împlinită, cel cu mânia în suflet să se trândăvească, să amâne împăcarea de pe o zi pe alta. Hristos știe că dușmănia trebuie scoasă iute din suflet; și, ca un doctor iscusit, nu dă numai doctorii ce ne pot feri de boli, ci și doctorii care tămăduiesc bolile". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVI, IX, în *PSB*, vol. 23, pp. 212-214)

„(...) porunca de a ne împăca cu dușmanii noștri este o poruncă ce distruge toate păcatele zămislite de dușmănie". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVI, X, în *PSB*, vol. 23, p. 214)

„Ce înseamnă a se împăca? Înseamnă sau: Primește mai bine să ți se facă nedreptate, sau: Așa judecă pricina ta, ca și cum ar judeca-o celălalt, ca nu cumva, din pricina egoismului tău, să strici dreptatea; și, dimpotrivă, când judeci pricina altuia, judecă-o ca și cum ar fi vorba de pricina ta și așa pronunță sentința. Dacă e greu, nu trebuie să te minunezi; că pentru asta a dat Hristos mai înainte toate acele fericiri, ca, prin șlefuirea și pregătirea mai dinainte a sufletului ascultătorului, să-l facă mai destoinic pentru primirea întregii Sale legiuiri". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVI, X, în *PSB*, vol. 23, p. 215)

„După ce Domnul a rostit toate cuvintele Legii Vechi, a arătat iarăși că nu fratele nostru este cel ce ne face rău, ci diavolul. De aceea a și adăugat: *Dar Eu zic vouă: Nu vă împotriviți celui rău* (*Matei* 5, 39). N-a spus: Nu te împotrivi fratelui, ci: Celui rău, arătând că se îndrăznesc acestea la îndemnul diavolului. Iar pentru că vina a fost pusă în sarcina diavolului, Domnul slăbește și taie mult din mânia ce o purtăm fratelui, care ne-a făcut răul.

– Ce? Nu trebuie să ne împotrivim celui rău? aș putea fi întrebat.

– Trebuie, dar nu așa, ci cum a poruncit Hristos: Să suferim de bună voie răul. Numai așa vei birui răul. Nu stingi focul cu foc, ci cu apă. Dar ca să afli că și în Legea Veche cel ce suferă răul biruie și că el este cel încununat, cercetează istoria Vechiului Testament și vei vedea că acela ajunge în fruntea celorlalți. Cel care a început răul este socotit că a scos doi ochi: și ochiul aproapelui lui și pe al lui. De aceea, pe bună dreptate, este urât și învinuit de toți. Dimpotrivă, cel căruia pe nedrept i s-a scos ochiul este socotit nevinovat, chiar dacă plătește cu aceeași măsură. De aceea mulți îl

compătimesc, pentru că îl socotesc nevinovat chiar după săvârșirea acestei fapte rele. Nenorocirea este aceeași și pentru unul și pentru altul; dar slava nu mai e aceeași nici la Dumnezeu, nici la oameni. De aceea, nici nenorocirile lor nu sunt la fel.

Mai înainte Domnul spusese: Cel care se mânie pe fratele lui în zadar și-l face nebun, vinovat va fi gheenei focului (*Matei* 5, 22). Acum Hristos cere mai multă filosofie; nu poruncește numai ca cel nedreptățit să stea liniștit, ci să-i dea celuilalt prilejul să facă și mai mare rău, întinzându-i și celălalt obraz. Hristos spune aceasta, nu pentru a legiui că trebuie să întoarcem obrazul când suntem loviți peste obraz, ci pentru a ne învăța că trebuie să suferim răul în toate celelalte împrejurări din viață.

După cum atunci când Domnul a spus: Cel ce spune fratelui său nebun, va fi vinovat gheenei, n-a vorbit numai de această insultă, ci de orice fel de insultă, tot astfel și aici n-a legiuit să suferim cu curaj numai pălmuirile, ci să nu ne tulburăm orice rău am suferi. Pentru aceasta dincolo a dat ca pildă cea mai grea insultă, iar aici lovirea peste obraz, care pare cea mai insultătoare lovire. Prin porunca aceasta Hristos Se adresează și celui care lovește și celui lovit. Cel lovit nu se socotește lovit, dacă e pregătit să filosofeze așa – că nici nu va simți lovitura, pentru că se vede mai mult un luptător decât un om lovit –, iar cel care lovește, rușinat de purtarea celui lovit, nu mai dă a doua lovitură chiar dacă ar fi mai sălbatic ca o fiară, ci se va osândi și pentru lovitura de mai înainte. Că nimic nu oprește de la rău pe cel ce face răul atât de mult cât îl oprește cel care suferă în tăcere răul ce i se face; nu-l face numai să nu-și prelungească mai mult răul, ci-l face să se și căiască de faptele sale și să se depărteze, admirându-i bunătatea. Îl face prieten; în loc de dușman și vrăjmaș îl face rob nu numai prieten. Dacă, însă, răzbună răul ce i s-a făcut, se întâmplă tocmai contrariul; amândoi se fac de rușine, se fac mai răi, aprind mai mult mânia; adeseori se ajunge chiar la crimă, dacă răul merge mai departe. De aceea Hristos a poruncit nu numai să nu te mânii de te pălmuiește cineva, ci chiar să-i dai prilejul să-și sature pofta de a te lovi, ca să nu-l faci să creadă că ai suferit prima lovitură, pentru că n-ai putut altfel. Așa mai degrabă vei putea da nerușinatului aceluia o lovitură de moarte decât dacă l-ai lovi cu palma; și vei face, dintr-un om pornit pe ceartă și bătaie, un om blând și potolit". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVIII, I, în *PSB*, vol. 23, pp. 233-234)

„Celui care vrea să se judece cu tine și să-ți ia haina, lasă-i lui și cămașa. Hristos vrea să ai aceeași răbdare nu numai când e vorba de lovituri, ci și când e vorba de bani și de averi. De aceea dă o pildă tot atât de convingătoare ca și cea de mai înainte. După cum atunci ne poruncise să învingem prin suferirea răului, tot așa și acum ne poruncește să învingem pe lacom și hrăpăreț prin a-i da mai mult decât se aștepta să ia. Poruncii acesteia îi dă Hristos și un adaos; că n-a spus: Dă-i haina ce ți-o cere!, ci: Celui care vrea să se judece cu tine, adică dacă vrea să te dea în judecată și să-ți ia bunurile tale. (...)

Ce? Să umblu gol?

– Nu vom umbla goi, dacă vom îndeplini cu scumpătate poruncile lui Hristos, ci vom fi îmbrăcați mai mult decât toți oamenii! Mai întâi nimeni nu va tăbărî asupra noastră dacă avem astfel de gânduri; în al doilea rând, chiar dacă ar fi cineva atât de sălbatic și de neomenos încât să meargă până acolo să ne ia ceea ce-i dăm de bună voie, se vor găsi cu mult mai mulți oameni care ne vor îmbrăca pe noi, care filosofăm așa, nu numai cu haine, dar, de-ar fi cu putință, chiar cu propriul lor trup". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVIII, II, în *PSB*, vol. 23, p. 234)

„Și mai cu seamă acesta-i lucru minunat, că Hristos, convingându-ne să suferim răul, îi învață să filosofeze și pe cei ce fac răul. Când hrăpărețul socotește mare lucru că ia lucrurile tale, dar tu îi arăți că-ți este ușor să-i dai și ce nu-ți cere, când îi pui față în față sărăcia lui cu dărnicia ta, filosofia ta cu lăcomia lui, gândește-te ce mare dascăl îi ești, învățându-l nu cu cuvântul, ci cu fapta, să disprețuiască viciul și să îndrăgească virtutea. Dumnezeu vrea să nu ne fim de folos numai nouă, ci tuturor semenilor noștri. Dacă dai numai ca să nu mai ajungi în fața judecății, ai urmărit doar interesul tău; dar dacă dai mai mult decât vrea să-ți ia, urmărești și interesul lui, că te desparți de el după ce l-ai făcut bun.

Putere ca aceasta are sarea (*Matei* 5, 13) – iar Hristos vrea ca aceia ce-L urmează să fie ca sarea – că sarea se păstrează și pe ea, dar păstrează și alimentele peste care se presară. Aceeași putere o are și lumina: se luminează și pe ea și luminează și pe alții. Deci, pentru că Hristos te-a pus printre oameni sare și lumină, fii de folos și celui ce șade în întuneric; învață-l că nici mai înainte, când a luat de la tine, n-a luat cu forța; convinge-l că nu ți-a făcut rău! Dacă îi arăți că i-ai dăruit și nu te-a jefuit, vei fi mai respectat, mai prețuit. Prefă, dar, cu blândețea ta, păcatul lui în dărnicia ta". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVIII, III, în *PSB*, vol. 23, p. 235)

„– Mă mai întrebi încă și te mai îndoiești cum e cu putință să ierți pe dușmanii tăi când vezi că pentru tine Dumnezeu S-a făcut om, S-a înjosit atât de mult și a pătimit atâtea? Nu-L auzi spunând pe cruce: *Iartă-le lor, că nu știu ce fac*! (*Luca* 23, 34). Nu-l auzi pe Pavel spunând: Cel care S-a suit și șade în dreapta lui Dumnezeu și Se roagă pentru noi (*Romani* 8, 34)? Nu vezi că, după o răstignire și înălțare, a trimis pe apostolii Săi la iudeii care L-au omorât, spre a le aduce mii de bunătăți, deși apostolii aveau să sufere nenumărate rele de la ei? Ți-a făcut dușmanul tău un mare rău? Ce suferință e aceasta față de suferința Stăpânului tău, Care a fost legat, biciuit, pălmuit, scuipat de slugi, dat morții, și morții celei mai rușinoase din toate morțile, după ce făcuse iudeilor nenumărate binefaceri? Atunci mai cu seamă fă bine dușmanului tău când ți-a făcut mai mare rău, ca să-ți împletești mai strălucitoare cunună, scăpându-l pe fratele tău de cea mai cumplită boală! Doctorii când sunt loviți și insultați de bolnavii de nervi, atunci le e mai milă de ei și se pregătesc să-i îngrijească, pentru că știu că insultele sunt urmări ale cumplitei lor boli! Și tu, dar, gândește la fel la cel ce te urăște, poartă-te la fel cu cel ce-ți face rău! El este cel bolnav, el suferă toată silnicia! Scapă-l, deci, de această asuprire, dă-i prilejul să-și lase mânia, liberează-l de demonul cel cumplit, mânia! Când vedem pe îndrăciți, plângem și nu ne silim să ne îndrăcim și noi! Așa să facem și cu cei mânioși! Mânioșii se aseamănă cu îndrăciții; dar mai bine spus, mânioșii sunt mai de plâns decât îndrăciții pentru că sunt conștienți de nebunia lor. De aceea le este și de neiertat.

Nu tăbărî, dar, asupra celui căzut la pământ, ci ai milă de el! Dacă vedem pe cineva bolnav de fiere, cuprins de amețeli, silindu-se să verse sucul acela rău, îi întindem mâna, îl sprijinim pe cel zguduit de boală; chiar dacă ne murdărim hainele, nu ne îngrețoșăm, ci urmărim un singur lucru, să-l scăpăm pe bolnav de acest chin cumplit. Așa să facem și noi cu dușmanul nostru. Să-l sprijinim, deși debordează și se frământă; să nu-l părăsim până ce nu-și varsă toată amărăciunea. Atunci acela va ști să-ți aducă mari mulțumiri; când se va potoli își va da seama bine de ce grozavă tulburare l-ai scăpat. Dar pentru ce vorbesc de mulțumirea lui? Dumnezeu te va încununa îndată și te va răsplăti cu nenumărate bunătăți pentru că ai scăpat pe fratele tău de o boală

cumplită; iar cel mântuit de boală te va cinsti ca pe stăpânul lui, respectându-te necontenit pentru bunătatea ta". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVIII, IV, în *PSB*, vol. 23, pp. 238-239)

„Apoi, vrând (...) să arate că-Şi întoarce spatele şi urăşte mai mult decât orice duşmănia dintre oameni şi că iubeşte mai mult decât orice virtutea potrivnică acestui păcat, îndată, după Rugăciunea Domnească, (Domnul) aminteşte iarăşi de această virtute, îndemnându-ne să ne supunem acestei porunci, fie de frica pedepsei ce ne aşteaptă, fie pentru cinstea ce ni-i hotărâtă.

Că de veţi ierta oamenilor greşelile lor, vi le va ierta şi vouă Tatăl vostru Cel ceresc; dar dacă nu veţi ierta, nici El nu vi le va ierta (*Matei* 6, 14-15).

Aminteşte iarăşi de ceruri şi de Tatăl, pentru ca să ne facă să ne ruşinăm, dacă, fiind copiii unui astfel de Tată, ne purtăm ca fiarele şi dacă, fiind chemaţi să fim locuitori ai cerului, avem gânduri pământeşti şi lumeşti. Că trebuie să fim copiii Lui nu numai prin har, ci şi prin fapte! Nimic nu ne face atât asemenea cu Dumnezeu cât iertarea celor ce ne-au făcut rău şi ne-au nedreptăţit, aşa precum ne-a învăţat mai înainte, când a spus că Tatăl răsare soarele şi peste răi şi peste buni (*Matei* 5, 45). Tot în acest scop, Domnul, în fiecare dintre cererile Rugăciunii Domneşti, ne porunceşte să facem în comun rugăciunile, spunând: *Tatăl nostru*; şi: *facă-se voia Ta, precum în cer şi pe pământ*; şi: *Dă-ne nouă pâinea*; şi: *Iartă-ne nouă greşelile noastre*; şi: *Şi nu ne duce pe noi în ispită*; şi: *Şi ne izbăveşte*. Peste tot, poruncind acestea, Domnul foloseşte pluralul pentru ca rugându-ne să nu avem nicio urmă de ură împotriva fratelui nostru.

De ce pedeapsă n-am fi vrednici dacă, după toate aceste îndemnuri, nu numai că nu iertăm pe duşmanii noştri, ci mai şi rugăm pe Dumnezeu să-i pedepsească? Şi călcăm această poruncă ca şi cum am vrea să facem în ciuda lui Dumnezeu, deşi Dumnezeu face totul şi nu precupeţeşte nimic numai şi numai să nu ne duşmănim unii cu alţii. Şi pentru că rădăcina tuturor bunătăţilor este dragostea, Domnul stârpeşte tot ce o vatămă, ca să ne apropie şi să ne unească pe unii cu alţii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIX, VII, în *PSB*, vol. 23, p. 256)

„Nu este, nu este nimeni, fie tată, fie mamă, fie prieten, oricine ar fi, care să ne iubească atât ca Dumnezeu, Cel ce ne-a făcut! Şi asta se vede şi din binefacerile pe care ni le face zilnic şi din poruncile pe care ni le dă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIX, VII, în *PSB*, vol. 23, p. 256)

„Într-adevăr, ce oboseală este să ierţi pe cel ce te-a supărat? Oboseală este să nu ierţi, ci să ţii mai departe ura şi duşmănia! Alungă din sufletul tău mânia ce o ai împotriva duşmanului tău şi vei vedea câtă linişte ţi se pogoară în suflet! Este foarte uşor; de ajuns numai să vrei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIX, VII, în *PSB*, vol. 23, p. 257)

„Oricât de mare rău ne-ar face nouă oamenii, noi să ne gândim la cele ale noastre şi la răsplata împlinirii acestei porunci; să punem capăt mâniei, să potolim valurile, ca să străbatem netulburaţi viaţa aceasta, pentru ca, ajungând dincolo, să dăm de un Stăpân Care să se poarte cu noi aşa cum ne-am purtat şi noi cu semenii noştri. Dacă drumul spre împărăţia cerurilor este greu şi înfricoşător, să-l facem uşor şi de dorit, deschizând uşile cele strălucitoare ale îndrăznirii către Dumnezeu. Şi ceea ce n-am

putut reuşi din pricină că păcatele noastre ne ţineau departe, să o reuşim prin blândeţea ce o arătăm celor ce ne-au greşit, că nu-i nici greu, nici împovărător! Dacă facem bine duşmanilor noştri vom atrage asupra noastră multă milă! Aşa şi în viaţa aceasta ne vor iubi toţi, dar, înainte de toţi ceilalţi, Dumnezeul universului ne va şi iubi şi ne va şi încununa şi ne va învrednici de toate bunătăţile cele viitoare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIX, IX, în *PSB*, vol. 23, p. 260)

„Cine iartă pe aproapele său se izbăveşte mai întâi pe el, fără oboseală, de păcatele lui; cine cercetează cu milă şi cu duh de iertare păcatele altora, atrage, prin hotărârea sa, asupra lui multă iertare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXIII, II, în *PSB*, vol. 23, p. 294)

„Aceeaşi poruncă a dat-o şi în cuvântarea de pe Munte. Atunci a dus pe cel care a supărat la cel pe care l-a supărat, spunând: *Dacă îţi vei aduce darul tău la altar şi acolo îţi vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, du-te şi împacă-te cu fratele tău* (*Matei* 5, 23); a mai poruncit ca acela care a suferit o nedreptate să ierte pe semenul său, zicând: *Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri* (*Matei* 6, 12). Acum ne mai arată şi o altă cale. Nu mai porunceşte ca acela care a supărat să se ducă la cel pe care l-a supărat, ci cel care a fost supărat să se ducă la cel care l-a supărat. Îl pune pe acesta să se ducă la celălalt, pentru că aceluia care a făcut greşeala îi e mai greu să se ducă să-şi ceară iertare, îi e ruşine, roşeşte. Şi nu-i porunceşte să se ducă aşa de ochii lumii, ci ca să îndrepte ce s-a făcut. Nu spune: Învinuieşte-l!, nici: Ceartă-l cu asprime!, nici: Cere-i socoteală, pedepseşte-l, ci: Mustră-l. Acela e cuprins de mânie şi de ruşine cum e cuprins de un somn adânc un om care s-a îmbătat; trebuie ca tu, care eşti sănătos, să te duci la cel bolnav, să te judeci cu el fără martori, pentru ca leacul să fie primit cu uşurinţă. Când Domnul spune: Mustră-l, nu spune altceva decât: Adu-i aminte de greşeala lui; spune-i ce ai pătimit din pricina lui. Cuvintele acestea, dacă sunt spuse cum trebuie, alcătuiesc o parte a apărării lui şi-l duc foarte repede la împăcare.

– Ce să fac dacă nu mă ascultă şi este încăpăţânat?

– *Ia cu tine încă unul sau doi, ca prin gura a doi martori să stea tot cuvântul* (*Matei* 18, 16).

Cu cât este el mai obraznic şi mai încăpăţânat, cu atât trebuie să ne dăm mai multă silinţă să-l vindecăm, nu să-l mâniem şi să-l înfuriem. Şi doctorul nu se opreşte, nici nu se necăjeşte, când vede că o boală se vindecă greu, ci atunci mai cu seamă îşi dă toată silinţa. Acelaşi lucru ne porunceşte şi Hristos să facem: Pentru că ai fost slab singur, mai ia încă doi, ca să fii mai puternic; sunt de ajuns cei doi ca să-l îndrepte pe cel ce a greşit.

Vezi, dar, că Domnul nu caută numai folosul celui care a fost supărat, ci şi al celui care a supărat? La drept vorbind, cel stăpânit de mânie este cel ce suferă. El boleşte, el este neputincios. De aceea de multe ori Hristos porunceşte să se ducă cel care a fost supărat la cel care l-a supărat, când singur, când împreună cu alţii. Dacă stăruie în greşeala sa, să ia cu el şi Biserica:

*Spune-l Bisericii!* (*Matei* 18, 17)

Dacă Hristos ar fi urmărit numai folosul celui care a fost supărat, n-ar fi poruncit să iertăm de şaptezeci de ori câte şapte pe cel ce se pocăieşte (*Matei* 18, 22), n-ar fi poruncit să căutăm să îndreptăm de atâtea ori greşeala fratelui nostru, ci ar fi poruncit

să-l lăsăm, dacă de la prima vorbire cu el rămâne neîndreptat; așa însă ne poruncește să încercăm o dată, de două ori și de trei ori, ca să-l vindecăm: întâia oară singuri, a doua oară cu doi martori, iar a treia oară cu mai mulți". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LX, I, în *PSB*, vol. 23, pp. 697-698)

„Dar pentru ce poruncește Hristos ca acela care a fost supărat să mustre pe cel care l-a supărat, și nu altul?

– Pentru că cel vinovat îl suferă mai ușor pe cel nedreptățit, pe cel supărat, pe cel amărât. N-ar suferi cu aceeași inimă mustrarea altuia cum suferă mustrarea aceluia, mai cu seamă că îl mustră între patru ochi. Nu-l va pleca, oare, mai ușor spre împăcare decât oricare alt om, când cel care trebuia să-l pedepsească pentru ocara adusă tocmai el îi arată că se îngrijește de mântuirea lui? Vezi, dar, că Hristos a dat porunca aceasta nu ca să pedepsim pe cel care ne ocărăște și ne greșește, ci ca să-l îndreptăm?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LX, II, în *PSB*, vol. 23, p. 699)

„*Atunci, apropiindu-se de El, Petru a zis: Doamne; de câte ori îmi va greși fratele meu și-l voi ierta? Până la șapte ori? Zisu-i-a lui Iisus: Nu-ți zic de șapte ori, ci de șaptezeci de ori câte șapte* (*Matei* 18, 21-22).

Petru a socotit că-I spune lui Hristos mare lucru; de aceea a adăugat cu încredere: Până la șapte ori? Cu alte cuvinte Petru îl întreabă pe Iisus: De câte ori să fac ceea ce ai poruncit să fac? Dacă fratele meu îmi greșește mereu, dar se căiește când îl mustru, de câte ori poruncești să-l tot iert? Cu cel ce nu se căiește de greșeala făcută și nici nu se recunoaște vinovat, mi-ai spus s-o curm cu el, zicând: *Să-ți fie ție ca un păgân și vameș* (*Matei* 18, 17). Cu acesta însă nu mi-ai dat o astfel de poruncă, ci mi-ai poruncit să mi-l apropii. De câte ori, dar, trebuie să-l iert dacă se pocăiește, după ce îl mustru? E destul de șapte ori?

– Ce-i răspunde lui Petru, Hristos, bunul și iubitorul de oameni Dumnezeu?

– *Nu-ți spun de șapte ori, ci de șaptezeci de ori câte șapte!* Aceste cuvinte ale lui Hristos nu arată un număr precis, ci un număr nesfârșit; e vorba să iertăm pururea și necontenit". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXI, I, în *PSB*, vol. 23, p. 704)

„(...) punând față în față iubirea ta de oameni cu iubirea Lui, să cunoști că chiar dacă ai ierta de șaptezeci de ori câte șapte, chiar dacă ai ierta necontenit pe toți cei ce-ți greșesc, iubirea ta de oameni față de bunătatea lui Dumnezeu cea nemărginită – de care ai să ai atâta nevoie când ai să fii judecat și ai să dai seamă de faptele tale – e ca o picătură de apă față de un ocean nemărginit; dar, mai bine spus, chiar cu mult mai mult. De aceea a și adăugat zicând:

*Asemănatu-s-a împărăția cerurilor cu un împărat care a vrut să se socotească cu slugile sale. Și începând să se socotească cu ele, i s-a adus un datornic cu zece mii de talanți. Neavând el cu ce să plătească, a poruncit să-l vândă pe el, pe femeia lui, pe copiii lui și toate câte avea* (*Matei* 18, 23-25).

Acest datornic însă, după ce s-a bucurat de iubirea de oameni a stăpânului său, s-a dus și a sugrumat pe tovarășul lui care-i datora o sută de dinari. Stăpânul mâniat a poruncit să-l bage iarăși la închisoare până ce va plăti tot.

Ai văzut cât de mare este deosebirea dintre păcatele ce le facem față de oameni și cele pe care le facem față de Dumnezeu? Este atâta deosebire câtă este între zece mii de talanți și o sută de dinari; dar, mai bine spus, chiar cu mult mai mult". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXI, I, în *PSB*, vol. 23, pp. 704-705)

„(...) că toată datoria ce o avem noi față de Dumnezeu n-o putem plăti oricât ne-am strădui. De aceea Dumnezeu ne-a dat o cale ușoară și lesnicioasă pentru plata datoriei, în stare să șteargă toate datoriile noastre, iar această cale este aceea a iertării greșelilor celor ce ne greșesc, a neținerii de minte a răului ce ni l-au făcut alții". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXI, III, în *PSB*, vol. 23, p. 709)

„Dacă-ți este atât de greu să fii prieten cu cel ce te-a supărat, apoi cu mult mai greu este să cazi în iad; iar dacă ai pune față în față una cu alta, ai vedea că e mult mai ușor să te împaci cu cel ce te-a supărat decât să cazi în iad". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXI, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 711)

„Să nu iertăm numai cu gura, ci din inimă, ca nu cumva, răzbunându-ne pe cei ce ne-au greșit, să împlântăm sabia în noi înșine. Te-a supărat, oare, atât de mult cel ce ți-a greșit câtă supărare îți pricinuiești ție însuți când ții mereu viu în minte răul ce ți l-a făcut acela și mai atragi asupra ta și pedeapsa lui Dumnezeu? Dar dacă ești treaz și filosofezi, răul se va întoarce pe capul aceluia și el va suferi. Dacă te superi și te necăjești, atunci tu te vatămi singur, nu celălalt. Nu spune dar: M-a ocărât, m-a calomniat, mi-a făcut numai rău! Cu cât vei spune că ți-a făcut mai mult rău, cu atât arăți mai mult că el este binefăcătorul tău. Îți dă prilejul să-ți speli păcatele. Deci cu cât îți face mai mult rău, cu atât acela ajunge mai mare pricină de iertare a păcatelor tale. Dacă vrem, nimeni nu ne poate face vreun rău, ci chiar dușmanii ne pot fi de foarte mare folos. Dar pentru ce vorbesc eu de oameni? Este, oare, cineva mai rău decât diavolul? Ei bine și diavolul poate să ne fie mare pricină de laude și de cununi. O arată Iov. Deci pentru ce te mai temi de omul care te dușmănește, când chiar diavolul îți este pricină de încununare? Vrei să-ți spun câte câștigi de înduri cu față senină relele ce ți le fac dușmanii? Cel dintâi și cel mai mare câștig este scăparea de păcate. Al doilea câștig, tăria sufletească și răbdarea. Al treilea câștig, blândețea și iubirea de oameni. Da, omul care știe să nu se mânie pe cei care-l supără va fi cu mult mai blând cu prietenii. Al patrulea câștig, că nu se mânie niciodată; iar aceasta nu are egal. Că omul care nu se mânie scapă și de tristețea pricinuită de mânie și nici nu-și cheltuiește viața în supărări și dureri zadarnice; omul care nu știe ce-i ura nu știe nici ce-i supărarea, ci se bucură de mulțumire sufletească și nenumărate bunătăți.

Deci, dacă urâm pe alții ne pedepsim pe noi înșine, după cum dacă iubim pe alții ne facem nouă înșine bine. În afară de aceasta ești respectat de toți, chiar de dușmani, fie ei chiar demoni; dar, mai bine spus, dacă nu urăști, nici nu vei avea dușmani. Iar cel mai mare și cel dintâi bine este că dobândești iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Dacă ai făcut păcate, vei dobândi iertare; dacă ai făcut fapte bune, vei căpăta mai multă îndrăznire înaintea lui Dumnezeu.

Să căutăm, dar, să nu urâm pe nimeni, ca și Dumnezeu să ne iubească pe noi, să Se milostivească și să ne miluiască, chiar dacă păcatele noastre ar fi de zece mii de talanți.

Îmi spui că cineva ți-a făcut rău? Miluiește-l, nu-l urî! Plângi și jelește-l, nu-i întoarce spatele! Că n-ai supărat tu pe Dumnezeu, ci el! Pe tine Dumnezeu te laudă dacă suferi fără gând de răzbunare răul ce ți s-a făcut. Gândește-te că Hristos, când avea să fie răstignit pe cruce, Se bucura pentru El, dar plângea pentru răstignitorii Săi. Tot așa trebuie să facem și noi. Cu cât ni se face mai mult rău, cu atât mai mult trebuie să plângem pe cei care ne fac rău. De aici, pentru noi mari bunătăți, pentru aceia, chinuri și pedepse". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXI, V, în *PSB*, vol. 23, pp. 712-713)

„Ţi s-au răsplătit cu rău binefacerile? Plângi şi jeleşte mai ales pe cel ce ţi-a făcut rău, iar de tine bucură-te că ai ajuns asemenea lui Dumnezeu, *Care răsare soarele peste răi şi peste buni* (*Matei* 5, 45). Dar dacă imitarea lui Dumnezeu te depăşeşte – deşi nu-i greu pentru mintea trează –, dacă totuşi ţi se pare asta peste puterile tale, haide să te duc la nişte oameni ca şi tine, la Iosif, care a suferit o mulţime de rele de la fraţii lui şi totuşi le-a făcut bine (*Facerea* 45, 1-15), la Moise, care s-a rugat pentru cei care uneltiseră de atâtea ori împotriva lui (*Ieşirea* 32, 32), la Pavel, care se ruga să fie anatema pentru iudei (*Romani* 9, 3), deşi nu putea să numere suferinţele îndurate de la ei, la Ştefan, care fiind bătut cu pietre, s-a rugat să li se ierte lor păcatul acela (*Faptele Apostolilor* 7, 60).

Gândindu-ne la toate acestea, să scoatem din sufletul nostru toată mânia, ca şi Dumnezeu să ne ierte şi nouă toate păcatele". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXI, V, în *PSB*, vol. 23, pp. 713-714)

„Gândeşte-te de cât de multe păcate eşti vinovat! De te gândeşti la ele, atunci nu numai că nu vei amâna să ierţi pe cei ce ţi-au făcut rău, ci chiar vei alerga la cei ce te-au supărat, ca să ai prilej de a ţi se ierta păcatele. Păgânii nu aşteptau răsplată şi cu toate acestea de multe ori trăiau această filosofie, adică iertau pe cei ce le făceau rău; iar tu, care ai nădejdi atât de mari, tu amâni de pe o zi pe alta, pregeţi să ierţi pe cei ce ţi-au făcut rău? Pentru ce nu vrei să faci înainte de timp, de dragul legii lui Dumnezeu, ceea ce va face timpul de la sine? Vrei să ţi se stingă duşmănia, fără de răsplată în loc să ai răsplată? Nu vei avea nicio răsplată dacă timpul îţi potoleşte duşmănia, ci, dimpotrivă, mare pedeapsă, pentru că legea lui Dumnezeu nu te-a înduplecat să faci ceea ce timpul a făcut. Iar dacă spui că te apucă furiile când îţi aduci aminte de ce ţi-a făcut duşmanul tău, adu-ţi aminte şi de binele ce ţi l-a făcut cândva, ca şi de relele pe care tu le-ai făcut altora. Te-a vorbit de rău şi te-a batjocorit? Gândeşte-te că şi tu ai vorbit de rău pe alţii. Cum vrei să fii iertat când tu nu ierţi pe alţii? Îmi spui că n-ai vorbit pe nimeni de rău? Dar ai auzit pe cei ce vorbeau de rău pe alţii şi ai încuviinţat. Nici fapta asta nu-i fără de păcat.

Vrei să vezi ce mare bine este să nu te răzbuni pe cel ce ţi-a făcut rău şi că asta mai cu seamă bucură pe Dumnezeu? Iată ce-ţi spun! Dumnezeu pedepseşte pe cei care se bucură când unii sunt pedepsiţi pe bună dreptate. Da, sunt pedepsiţi pe bună dreptate, dar tu nu trebuia să te bucuri. Profetul i-a ţinut de rău pe aceştia şi-a adăugat zicând: N-au suferit deloc din pricina durerii adânci a lui Iosif (*Amos* 6, 6), şi iarăşi: N-a ieşit cel ce locuieşte în Enan să plângă casa care este lipită de ea (*Miheia* 1, 11). Cu toate că şi Iosif, adică seminţiile ieşite din el, şi vecinii lor au fost pedepsiţi cu voia lui Dumnezeu, totuşi Dumnezeu vrea ca noi să luăm parte la suferinţele şi durerile acelora. Dacă noi, răi fiind, ne mâniem mai mult când vedem că o slugă râde atunci când pedepsim pe o altă slugă, şi o pedepsim şi pe aceea, cu mult mai mult Dumnezeu va pedepsi pe cel ce se bucură de pedeapsa altora". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXIX, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 902)

„După cum în haina împărătească cele mai de preţ dintre flori şi culori sunt cele care slujesc la facerea hlamidei, tot aşa şi aici cele mai de preţ fapte bune sunt cele care întăresc şi ţin dragostea. Nimic nu păstrează dragostea ca uitarea greşelilor celor ce ne-au greşit.

– Cum? Dumnezeu nu zice nimic de cel care ne greșește nouă și ne face rău?
– Cum să nu spună? Nu duce, oare, Dumnezeu pe cel ce face rău la cel căruia i-a făcut rău? Nu-l trimite la el chiar în fața altarului și-l cheamă la sfânta masă abia după ce s-a împăcat cu el (*Matei* 5, 23-24)?[1149] Dar pentru că Dumnezeu i-a dat o astfel de poruncă, nu înseamnă ca tu să aștepți să vină el la tine, pentru că atunci ai pierdut totul. De aceea mai cu seamă Dumnezeu îți hotărăște răsplata nespusă, ca să o iei tu înaintea aceluia; că dacă te împaci la rugămintea lui, împăcarea nu s-a făcut de dragul poruncii lui Dumnezeu, ci datorită stăruinței celuilalt. De aceea și pleci fără cunună; cununa o ia el". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXIX, V, în *PSB*, vol. 23, pp. 902-903)

„Căci iertarea greșelilor este o faptă proprie lui Dumnezeu și cu totul deosebită[1150]. Pentru că s-a spus că *nimeni nu poate ierta păcatele decât singur Dumnezeu* (*Luca* 5, 21). Dacă deci imită cineva în viața lui trăsăturile firii dumnezeiești, el ajunge în oarecare fel ca Acela a Cărui imitare o arată în chip vădit[1151]. (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul V, în *PSB*, vol. 29, pp. 441-442)

„Poți să te faci stăpân pe tot ce e bun al lui Dumnezeu dacă ești liber în cuget[1152]". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul V, în *PSB*, vol. 29, p. 443)

„Precum Dumnezeu Se îmbie spre imitare celor ce fac binele, cum a zis Apostolul: *Fiți următori mie, precum și eu, lui Hristos* (*1 Corinteni* 4, 10), așa și (...) voiește ca simțirea ta să-i fie Lui pildă spre bine[1153]". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul V, în *PSB*, vol. 29, pp. 443-444)

---

1149. Domnul nu spune „lasă darul în fața altarului și mergi să te împaci cu fratele tău, dacă *tu* ai ceva împotriva lui", ci, dacă „*el* are ceva împotriva ta", și indiferent de motiv, pe drept sau pe nedrept. (n.n.)

1150. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iertarea reală a păcatului, ridicarea reală de pe conștiință a răului făcut cuiva, vindecarea reală a rănii lăsate de el în conștiință, e o faptă pe care numai Dumnezeu o poate face. El îți dă liniștea conștiinței pentru veci. Și prin aceasta îți dă adevărata libertate. În faptul că omul poate ierta și el, sau că simți și iertarea de la el ca o despovărare, ca o vindecare, se arată că Dumnezeu lucrează prin omul care iartă, că el a devenit în adevăr asemenea lui Dumnezeu, sau că e chipul lui Dumnezeu, având pe Dumnezeu în sine. În povara netrecătoare, în rana neistovită a mustrării pentru răul săvârșit cândva împotriva cuiva, se arată eternitatea viitoare a omului în nefericire și valoarea eternă, sau existența eternă a celui căruia i-ai făcut un rău. Numai Dumnezeu poate scăpa pe om de această mustrare sau rană. Iar cel căruia i s-a greșit poate face și el aceasta numai din puterea lui Dumnezeu lucrătoare în el, care are sădită această iubire în el și, cu toată piedica ce-a voit să i-o pună altul în cale, vede asigurată viața sa eternă în Dumnezeu. Dar această viață eternă n-o poate avea decât din viața lui Dumnezeu, în care nu poate să se afle decât iertând și el, ca și Dumnezeu". (nota 85, p. 442)

1151. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Imitarea nu-i o conformare de la distanță cu Cel luat ca model. Ci iubirea lui față de Acela, fiind întemeiată de iubirea Aceluia față de el, aduce cu sine o putere de la Acela, prin care poate imita. Dar iubirea Aceluia, venită în el, întipărește trăsăturile iubitoare ale Aceluia în el, făcându-l nu numai asemenea Lui, ci ca pe Acela, ca un al doilea acela unit cu Acela. Asemănarea cuiva cu altul realizează unirea lui cu acela, cu păstrarea lui ca persoană neconfundată cu acela". (nota 86, p. 442)

1152. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeu *voiește* să devii proprietarul bunătății Lui. E o bucurie pentru El să devii astfel; să ierți cu bunătatea cu care iartă El. Nu Îi este ciudă să te faci bun ca El. Numai nouă ne e ciudă când cineva e mai bun ca noi, sau măcar ca noi, sau aproape ca noi. Iar aceasta înseamnă că nu suntem buni cu adevărat". (nota 89, p. 443)

1153. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeu ne ia pe noi ca pildă, când iertăm. Și ne iartă pe noi, odată ce noi am iertat pe alții. Fă, Doamne, ce am făcut eu. Dumnezeu se ia după om, dar omul a săvîrșit un act, cum este iertarea, totuși din puterea lui Dumnezeu și știind despre alte cazuri când Dumnezeu a iertat". (nota 92, p. 444)

„Simțirea pe care am arătat-o eu față de acela, aceasta să o ai și Tu față de mine. Am dezlegat, dezleagă-mă; am iertat, iartă-mă; am dovedit multă milă față de cel de o fire cu mine, imită iubirea de oameni a robului Tău, Tu care ești Stăpânul.

Dar mai grele sunt greșelile mele față de Tine, ca cele săvârșite de acela față de mine. O recunosc aceasta. Dar socotește și aceasta, cât de mult mă întreci în orice bine. Căci ești drept, ca să ne dăruiești pe măsura puterii Tale mila pentru păcatele noastre[1154]. Eu am arătat puțină iubire de oameni, căci nu încăpea mai multă în firea mea. Dar la Tine, puterea nu împiedică marea dărnicie pe care vrei s-o arăți[1155]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul V, în *PSB*, vol. 29, p. 444)

„Ceri iertarea datoriilor, tu, care înmulțești prin dobânzi ceea ce ai împrumutat altora. Datornicul tău este în temniță și tu, în casa de rugăciune. Acela e chinuit pentru datorii și tu ceri să ți se ierte datoriile. Rugăciunea ta e neauzită, căci glasul celui chinuit o copleșește[1156]. De dezlegi datoria trupească, ți se dezleagă legăturile sufletești. De ierți, ești iertat. Tu-ți rostești judecata, tu-ți dai sentința, aducând prin judecata ta, față de cel dator ție, judecata de sus asupra ta". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul V, în *PSB*, vol. 29, p. 449)

---

1154. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Am păcătuit lui Dumnezeu nesfârșit mai mult decât mi-a păcătuit semenul meu. Pe de altă parte Dumnezeu e nesfârșit mai bun decât mine. De aceea, mila Lui față de mine poate să fie cu mult mai mare decât a mea față de acela. Deci ea poate corespunde cu numărul cu mult mai mare al păcatelor mele față de El. Aceasta ține iarăși de dreptatea lui Dumnezeu. E drept să-mi dea mai mult decât dau eu semenului, pentru că are mai multă bunătate. Dar și eu dau iertare din bunătatea Lui revărsată în mine. Iar dreptatea Lui nu-L obligă să ne ierte. Noi suntem însă obligați să iertăm, pentru că toți păcătuim unii împotriva altora. Pe Dumnezeu însă nu-L putem supune unei legi a dreptății. În acest caz nu s-ar mai manifesta în mila Lui libertatea Lui. În planul iubirii suntem într-un alt plan decât al dreptății în sensul rigid al cuvântului. Chiar noi când iertăm ieșim din planul rigid, silit, al dreptății, și ne aflăm în planul libertății. Dacă am ierta numai pentru că suntem obligați să iertăm și n-am ierta din smerenie și iubire, iertarea noastră n-ar fi deplină. De aceea, în iertare ne ridicăm în planul iubirii. Totuși acesta nu e opus planului dreptății, ci, dacă se poate spune așa, e planul unei dreptăți superioare, al stării noastre cu adevărat drepte, nestrâmbate de păcat". (nota 95, p. 444)

1155. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Noi putem voi să facem mai mult decât putem. Puterea ne e mai mică decât bunăvoința. La Dumnezeu puterea nu e mai mică decât bunătatea ce voiește să o arate. Sau bunătatea e așa de puternică, încât nu are nicio slăbiciune în manifestarea ei. În aceasta stă adevărata atotputernicie a lui Dumnezeu. E o atotputernicie egală cu bunătatea ce vrea să o manifeste. Nu în forțele desfășurate conform unor legi se arată puterea, ci în măsura arătării personale și libere a bunătății. Căci binele e cel mai greu de făcut. Atotputernicia adevărată e a Persoanei supreme, nu a unei esențe supuse inconștient unor legi. Esența e strict limitată de aceste legi". (nota 96, p. 445)

1156. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Rugăciunea celui ce nedreptățește pe alții n-are în ea sensibilitatea delicată, dar pătrunzătoare, care se face luată în seamă de Dumnezeu. E ea însăși grosolană, antipatică, cum e grosolan, antipatic autorul ei. Astfel în acela se simte existența unor oameni loviți de el. Loviturile date altora sunt stări de nesimțire înfipte în el însuși. E un fel de împletire între noi. Cei nedrepți poartă în ei, ca osânditori sau ca factori care-i împietresc și-i înjosesc sufletește, pe cei osândiți de ei. Rănile făcute altora și purtate de aceia fără voie se reflectă în noi ca stări de grosolănie. Adică voia rea din rănile făcute altora se întoarce asupra noastră. Dacă nu ascultăm cererile de iertare și de ajutor ale altora nu avem putere să ne facem rugăciunea simțită, auzită pentru că lipsește delicatețea față de oameni care singură are intrarea la Dumnezeu. Nesimțirea unora față de alții copleșește rugăciunile lor către Dumnezeu și în această slăbiciune și necurăție a rugăciunii lor se face auzită la Dumnezeu lovitura dată altora, ca și nepăsarea la rugăciunea acelora, neauzită de ei, chiar dacă ea nu e adresată direct lui Dumnezeu. Împletirea și intercondiționarea oamenilor e de multe feluri. Cel pe care-l țin legat din răutate mă ține legat în voința de a mă înălța spre Dumnezeu. El poate fi liber, deși pare legat de mine, pe când eu sunt legat de patimă, deși par liber. Oamenii se pot face liberi unul pe altul prin iertare, sau unul se eliberează pe sine eliberând pe altul, sau se leagă pe sine legând sau crezând că leagă pe altul. (...) Domnul a spus: *Cu ce măsură veți judeca, cu aceeași veți fi judecați*. Cuvântul implică și înțelesul: *Cu ce măsură judeci, cu aceea te judeci*. Cum vrei să rânduiești soarta altuia, așa ți-o rânduiești pe a ta. Soarta mea bună o decid, voind soarta cea bună a altuia. Prin lovitura dată lui mă lovesc pe mine; binele făcut lui e un bine făcut mie. Prin aceasta mă eliberez pe mine de ura împotriva lui". (nota 101, p. 449)

„Și cu adevărat datoriile fraților noștri față de noi sunt ca niște oboli mărunți și puțini la număr, față de păcatele noastre înaintea lui Dumnezeu, care sunt asemenea unor zeci de mii de talanți[1157]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul V, în *PSB*, vol. 29, p. 450)

„Apoi așa fiind și atâta de datornic, socotești că dăruiești ceva celui împreună-slujitor, dacă-i treci cu vederea ceva din cele greșite de el față de tine?[1158]

Dacă voim deci să-I aducem lui Dumnezeu cererea pentru mila și iertarea Lui, să înzestrăm conștiința noastră cu îndrăzneală, făcând din viața noastră o susținătoare a acestor cuvinte și să spunem cu adevărat: Și noi am iertat datornicilor noștri". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul V, în *PSB*, vol. 29, p. 451)

„Este o agonisită rea și faptul de a nu uita nedreptatea ce ți s-a făcut, de aceea trebuie să o uităm". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VII, în *PSB*, vol. 30, p. 260)

„A zis Sfântul Macarie: Dacă ne aducem aminte de relele pe care ni le-au făcut oamenii, nimicim puterea de a ne aminti de Dumnezeu. Dar, dacă ne aducem aminte de relele (pe care ni le-au făcut) demonii, vom fi nevătămați". (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul*, III, 35, în *PSB*, vol. 34, p. 65)

„Nu trebuie să ne înarmăm cu săbii împotriva vrăjmașilor, noi cei ce am ales să luptăm pentru dreapta credință în Dumnezeu, ci să fim iubitori de pătimire și dacă voiesc vreunii să ne prigonească, să binecuvântăm pe cei ce ne ocărăsc și pătimind să nu răspundem, ci să ne predăm mai degrabă celui ce ne judecă în chip drept". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a cincea, 5, în *PSB*, vol. 39, pp. 186-187)

„Mântuitorul înfățișează un model neasemănat și mai presus de fire al iertării și chipul celei mai înalte și mai presus de fire bunătăți, arătând, în blândețea Sa, chipul cel mai strălucitor al celor ale Sale. Cel ce putea să piardă printr-un singur cuvânt pe toți iudeii îndură să fie pălmuit ca o slugă. Și nu face nimic și nu răspunde cu vreo pedeapsă niciunuia dintre cei ce-I fac grabnic atâta nedreptate, fiindcă nu e slab ca noi, nici stăpânit de mâniile sau de supărările noastre[1159], sau biruit de povara

---

1157. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Datoriile noastre către Dumnezeu se măsoară cu darurile ce ni le-a dat El. De aceea, niciodată nu ne putem achita de toate aceste datorii. El ne-a dat totul și ne dă în continuare totul. Numai dându-ne și noi Lui în mod total ne achităm într-un fel de datoria față de El. Dar aceasta ne întoarce darul lui Dumnezeu infinit mai bogat și pentru veci, întrucât eu nu-l voi putea achita niciodată și nici deplin". (nota 102, p. 450)

1158. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dând ceva semenului tău și acela neînapoindu-ți ceea ce i-ai dat, nu a păstrat ceva ce-și are ultima obârșie în tine. Tot ce dai altuia e în ultima analiză dar de la Dumnezeu, destinat tuturor. Dacă toate le primesc în dar de la Dumnezeu, se cuvine ca de toate să fac parte și altora; din toate cele primite în dar de la Dumnezeu sunt dator altora. Căci Dumnezeu ni le-a dat pe toate pentru toți". (nota 105b, p. 451)

1159. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nerăspunzând la lovituri cu pedepse, Hristos nu arată o slăbiciune, ci, dimpotrivă, nu Se arată slab ca noi, nici supus patimilor noastre, cum sunt mânia, supărarea. Tocmai prin aceasta arată că nu e biruit de slăbiciunea noastră în așa măsură, încât să fie dus cu sila la încercarea de a Se elibera de ea. Toate le suferă nu fără voie, ci cu voia. Și, prin aceasta, e mai tare ca ele, deși suferințele acceptate sunt extreme". (nota 2053, p. 1088)

slăbiciunii noastre, ci smerește cu blândețe pe cel ce I se opune, spunându-i că nu trebuie să lovească pe Cel ce a vorbit cu respect și, chiar supus chinurilor celor mai cumplite, nu renunță la virtuțile pe care le-a practicat. Cu rațiunea cuvenită sfătuiește pe slujitori să părăsească răutatea pătimașă a iudeilor, primind El însuși cele rele pentru cele bune, după cum s-a scris (*Psalmii* 34, 11), dând celor ce Îl necinstesc cele bune în locul celor rele.

Domnul nostru Iisus Hristos, chiar pălmuit, nu se răzbună, deși e Dumnezeu și Domnul cerului și al pământului. Iar noi, netrebnicii, care suntem pământ și cenușă și asemenea ierbii, *omul ca iarba, zilele lui ca floarea câmpului; așa va înflori* (*Psalmii* 102, 15), când se întâmplă ca un frate să ne greșească în cuvânt și ne supără puțin cu vorba, socotim că trebuie să ne năpustim asupra lui ca un balaur și nu ne săturăm să-i răspundem la un cuvânt cu mii de cuvinte, nedând iertare micimilor sufletului omenesc, neînțelegând slăbiciunea comună a firii, nepotolind prin iubire frățească patimile care ar apărea, neprivind la *începătorul și plinitorul credinței* noastre, Iisus (*Evrei* 12, 2), ci silindu-ne să ne răzbunăm cât mai aspru[1160], deși dumnezeiasca Scriptură zice odată: *Căile celor ce țin minte răul sunt spre moarte* (*Romani* 11, 19), altădată: *Niciunul să nu țineți minte în inimile voastre răutatea fratelui* (*Zaharia* 7, 11). Dar să ne fie pildă a bunătății și a iertării mai presus de rațiune însuși Hristos, Stăpânul tuturor, Care și din cauza aceasta zice către noi: *Nu este ucenicul mai presus de învățător, nici robul mai presus de stăpânul său*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a unsprezecea, Cap. 12, în *PSB*, vol. 41, pp. 1088-1089)

„Umilința salvatoare și scuza, de obicei, pun capăt îndemnurilor date de satana". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a XII-a, cap. 27, în *PSB*, vol. 57, p. 262)

„Judecându-ne pe noi înșine inferiori tuturora, toate câte am suferit, oricât de nedrepte ar fi fost, sau triste și păgubitoare, le vom suporta cu foarte multă răbdare, ca fiindu-ne aduse de cei superiori nouă. Acestea le vom răbda nu numai cu foarte mare ușurință, ba chiar le vom socoti mici și chiar neînsemnate, dacă ne vom gândi necontenit fie la patimile Domnului nostru, fie la cele ale tuturor sfinților, considerând că suntem încercați de nedreptăți cu atât mai ușoare cu cât ne aflăm mai departe de meritele și viața acestora, și dacă vom cugeta deopotrivă că în scurtă vreme vom călători din această lume și că, după grabnicul sfârșit al acestei vieți, vom ajunge curând părtașii acestora". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a XII-a, Cap. 32, în *PSB*, vol. 57, pp. 264-265)

„Într-atât nu voiește așadar Domnul nostru să avem dispreț față de tristețea altuia încât, dacă fratele a avut ceva împotriva noastră, nu ne primește darul, adică nu îngăduie să-i înălțăm rugăciuni, cât timp nu scoatem din sufletul fratelui, printr-o repede împăcare, tristețea pricinuită pe drept sau pe nedrept. El nu zice: Dacă fratele tău are îndreptățită plângere împotriva ta, lasă darul tău la altar și du-te mai întâi de

---

1160. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu iertăm, ci ne răzbunăm, fiindcă ne vedem primejduită existența de cel ce ne face rău și vrem să-i primejduim și noi existența lui din teama să nu ne-o primejduiască el mai departe. Aceasta, deoarece nu credem că unirea cu Dumnezeu, izvorul puterii, ne va menține și spori în existență. Bunătatea vine din simțirea adâncimii și bogăției existenței. Putem ajuta și pe alții să crească în această existență, urmând exemplul lui Hristos". (nota 2054, p. 1089)

te împacă cu el, ci: *dacă-ți vei aduce minte că fratele tău are ceva împotriva ta*, adică și atunci când ceva neînsemnat și de mic preț a produs supărarea fratelui împotriva ta, și ți-ai adus deodată aminte de aceasta, să știi că nu trebuie să aduci darurile duhovnicești ale rugăciunilor tale, dacă n-ai alungat mai întâi, printr-o binevoitoare cerere de iertare, tristețea fratelui tău, oricare ar fi fost motivul care i-a dat naștere. Așadar, dacă porunca evanghelică ne spune să-i împăcăm pe cei ce s-au supărat pe noi din pricini trecute, mici și neînsemnate, ce se va întâmpla cu nenorociții de noi, care disprețuim cu încăpățânată prefăcătorie pricinile noi și foarte mari, săvârșite din greșeala noastră? Umflați de îngâmfare diabolică, ne e rușine să ne umilim, refuzăm să recunoaștem că noi am produs tristețea fratelui și, cu duh răzvrătit, nesocotind de cuviință să ne supunem poruncilor Domnului, susținem că nu trebuie să le respectăm, fiindcă nu pot fi îndeplinite. Astfel că, socotind că El ne-a cerut lucruri nepotrivite și cu neputință de îndeplinit, ne facem, cum spune Apostolul: *nu îndeplinitori, ci judecători ai legii*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „Prima convorbire cu părintele Iosif", Cap. XVI, 1-2, în *PSB*, vol. 57, p. 584)

„Domnul și Mântuitorul nostru, învățându-ne în adâncime virtutea răbdării și a blândeții, adică nu numai s-o spunem cu buzele, dar s-o clădim în altarul ascuns al sufletului nostru, ne-a dat această formulă de desăvârșire evanghelică: *Dacă te lovește cineva peste obrazul drept, întoarce-l și pe celălalt.* (După cuvântul *celălalt* se aude mai încet cuvântul *drept*, și prin al doilea obraz drept nu se poate înțelege decât partea lăuntrică a omului.) Prin aceasta Domnul dorește să smulgem din părțile cele mai ascunse ale sufletului orice rădăcină a mâniei, adică dacă obrazul tău drept din afară a fost pălmuit și omul lăuntric prin simțământul umilinței să-i dea partea cea dreaptă pentru a fi lovită, luând parte la suferința omului din afară și supunând într-un fel corpul său loviturii, ca nu cumva prin vătămarea omului din afară în chip tăcut să se zdruncine cel lăuntric. (...) Prin bunătatea noastră învingem furia lor, fiindcă în felul acesta li se potolește pornirea de a lovi. Vom îndeplini astfel și acea poruncă apostolică: *Nu te lăsa învins de rău, ci biruiește răul prin bine* (*Romani* 12, 21). Acest lucru în mod sigur nu se poate îndeplini de cei ce spun vorbe blânde și umile, dar sunt plini de duhul îngâmfării. Ei nu numai că nu sting focul izbucnit al furiei, dar îl fac să se aprindă și mai tare atât în inima lor, cât și a fratelui înfuriat. Chiar dacă ar putea să rămână într-un fel liniștiți și pașnici, n-ar putea totuși să capete oarecare roade ale dreptății, fiindcă-și pretind gloria răbdării în paguba aproapelui, devenind astfel cu totul străini de acea dragoste apostolică față de alții, care *nu caută ale sale*, ci pe cele ale altora, care nu dorește bogății ca să păgubească pe altul, nici să câștige ceva despuind pe altul.

Trebuie știut că, în general, acela are partea cea mai tare, care-și supune voința sa voinței fratelui și nu acela care ține morțiș să-și apere și să-și mențină părerile. Cel dintâi prin răbdare și stăpânire este pe locul foarte apropiat de cel sănătos și puternic, iar cel de-al doilea pe locul celui slab și bolnav, care trebuie să fie căutat și-ngrijit, trebuind ca uneori, pentru liniștea și sănătatea lui, să lase ceva chiar dintre cele trebuincioase. Să nu creadă cineva că i s-a micșorat ceva din desăvârșirea sa dacă și-a coborât puțin pretențiile, ci, dimpotrivă, să știe că a dobândit mai mult prin îngăduința și răbdarea sa. Învățătura apostolică spune: *Voi, care sunteți puternici, răbdați slăbiciunile celor neputincioși*, și: *Purtați-vă sarcinile unii altora și așa veți împlini legea lui Hristos* (*Galataeni* 6, 2). Niciodată cel slab nu-l va putea duce pe altul tot slab și nu-l va putea îngriji cel bolnav pe altul tot bolnav, ci va putea aduce

lecuire unuia slab cel ce nu este el însuși supus slăbiciunii. Căci pe drept cuvânt se spune: *Doctore, vindecă-te pe tine însuți* (*Luca* 4, 23)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „Prima convorbire cu părintele Iosif", cap. XXII, 2-4, Cap. XXIII, în *PSB*, vol. 57, pp. 588-589)

„Cei ce doresc să păzească neștirbit sentimentul tovărășiei, trebuie, după părerea noastră, ca mai întâi de toate să se stăpânească de la orice fel de injurii, iar monahul se cade să fie deplin liniștit în adâncul inimii lui. Totuși, dacă va simți că liniștea lui va fi cât de cât tulburată, să se păstreze într-o desăvârșită tăcere și să respecte ceea ce amintește Psalmistul: *M-am tulburat și n-am vorbit* și: *Am zis, voi păzi căile mele, ca să nu păcătuiesc cu limba mea. Am pus pază gurii mele, când a stat păcătosul înaintea mea. Am amuțit, m-am umilit și am tăcut chiar despre cele bune* (*Psalmii* 38, 1-2). Să nu spună, stăpânit de starea prezentă, ceea ce-l împinge într-un moment tulburarea furiei sau ceea ce-i dictează sufletul deznădăjduit, ci să-și readucă în inimă harul dragostei trecute, să aibă în minte reîntregirea păcii și să se gândească mereu că ea nu se va reîntoarce chiar în timpul tulburării. Și, când se păstrează pentru plăcerea înțelegerii viitoare, el nu va simți amărăciunea certurilor prezente și va răspunde mai degrabă cele de care să nu se învinuiască el însuși și nici să-i reproșeze fratele ceva despre dragostea pe care au restabilit-o. În felul acesta va traduce în faptă acele cuvinte profetice: *În mânie adu-ți aminte de milostenie*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „Prima convorbire cu părintele Iosif", Cap. XXVI, 2-3, în *PSB*, vol. 57, pp. 589-590)

## IMAGINAȚIA

„Ia aminte de tine însuți! Nu-ți imagina cele ce nu există, ci întrebuințează spre folosul tău cele ce sunt!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a III-a la cuvintele: „Ia aminte de tine însuți", V, în *PSB*, vol. 17, p. 370)

## IMPRUDENȚA

„Noi ținem de rău pe cei care se aruncă singuri în primejdie de moarte". (Clement Alexandrinul, *Stromate*, stromata a IV-a, cap. IV, 17.1, în *PSB*, vol. 5, p. 245)

## INIMA

### Inima – templu sfânt pentru Domnul

„Că sălașul inimii noastre este, fraților, templu sfânt pentru Domnul". (Barnaba, *Epistola*, Cap. VI, 15, în *PSB*, vol. 1, p. 144)

„Când am luat iertarea păcatelor și am nădăjduit în numele Domnului, ne-am înnoit, fiind zidiți iarăși dintru început. De aceea în locuința inimii noastre locuiește cu adevărat Dumnezeu.

– Cum?

– Prin cuvântul credinței Lui, prin chemarea făgăduinței Lui, prin înțelepciunea îndreptărilor și prin poruncile învățăturii; El Însuși profețește în noi, El Însuși locuiește în noi, cei care eram robiți morții". (BARNABA, *Epistola*, Cap. XVI, 8-9, în *PSB*, vol. 1, p. 160)

## Inima – altar de rugăciune

„La creștini inima fiecăruia e ca un altar de pe care se înalță în duh și în adevăr, precum se înalță în miros de bună mireasmă, rugăciunile unei conștiințe curate, după cum se spune în *Apocalipsa* lui Ioan: *cupe de tămâie sunt rugăciunile sfinților* (*Apocalipsa* 8, 3) și în Psaltire: *să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămâia înaintea Ta* (*Psalmii* 140, 2)". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. XVII, în *PSB*, vol. 9, p. 517)

## Inima – împărăția lui Dumnezeu sau împărăția păcatului?

„După cum ochiul, deși este cel mai mic dintre toate mădularele (trupului) – și pupila la fel – este un mare receptacul; el vede în același timp cerul, stelele, soarele, luna, orașele și celelalte obiecte, toate lucrurile – îmbrățișate într-o singură privire – se conturează în pupila cea mică a ochiului, tot așa este și cu mintea și cu inima. Inima este un vas mic și cu toate acestea (cuprinde multe lucruri): în ea sunt balauri, lei, fiare veninoase, drumuri rele și gloduroase și toate comorile răutății, dar tot în ea se află Dumnezeu, îngerii, viața, împărăția, lumina, apostolii, comorile harului și toate celelalte". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XLIII, 7, în *PSB*, vol. 34, p. 259)

## Rostul inimii

„Că simplă a plăsmuit Dumnezeu, Creatorul oamenilor, inima oamenilor, ca să păstreze în ea chipul lui Dumnezeu. Mai pe urmă, însă, noi, prin împreunarea cu patimile trupului, ne-am făcut inima felurită și complicată, stricând în ea tot ce era dumnezeiesc, simplu și necomplicat". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, VIII, în *PSB*, vol. 17, p. 257)

## Hristos – Domnul și Stăpânul cel bun al inimii

„Dumnezeule, Care singur ești adevărat și Domnul cel bun al ogorului Său, care este inima mea". (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a II-a, III, (5), în *PSB*, vol. 64, p. 81)

## Dorul inimii după Dumnezeu

„Dacă inima dorește neîncetat pe Dumnezeu, El este Domnul inimii". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XLIII, 3, în *PSB*, vol. 34, p. 258)

## Domnia harului în inimă

„Inima stăpânește și domnește peste tot trupul. Când harul ia în stăpânire inima, devine stăpân peste toate mădularele și (peste toate) cugetele. Pentru că acolo (peste toate) în inimă este mintea și toate cugetele sufletului și încrederea lui. De aceea străbate harul prin toate mădularele trupului". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XV, 20, în *PSB*, vol. 34, p. 159)

## Lumina din inimi

„Lumina aceasta din lume o primim și ne minunăm de ea cu ochii trupului. Dar lumina dumnezeiască și spirituală (inteligibilă) răsare în inimile noastre". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a opta, în *PSB*, vol. 38, p. 263)

„Și precum soarele nostru dă lumină ochilor trupești, lumina cea prin Duhul se sălășluiește ca o rază spirituală în cele dinlăuntrul și ia loc în inimă". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a șasea, Capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 680)

## Mărimea și lărgimea inimii

„Mare este inima omului și cuprinzătoare! Câtă putere cuprinde ea când este curată! Vrei să cunoști mărimea și lărgimea ei? Ia aminte la îndrumarea dumnezeiască care învață, căci El este cel care zice: *El mi-a dat cunoștința cea adevărată despre cele ce sunt, ca să știu întocmirea lumii și lucrarea stihiilor. Începutul și sfârșitul și mijlocul vremurilor, întoarcerile anotimpurilor și prefacerile văzduhului, cursurile anilor și rânduiala stelelor, firea dobitoacelor și apucăturile fiarelor, puterea duhurilor și gândurile oamenilor, feluritele neamuri ale plantelor și însușirile rădăcinilor* (*Înțelepciunea lui Solomon* 7, 17-20). Vezi, așadar, că nu este mică inima omului care îmbrățișează atâtea lucruri. Dar să nu înțelegi această mărime în mod trupesc, ci s-o înțelegi ca pe o putere a Lui în stare să pătrundă în cunoașterea atâtor și atâtor adevăruri.

Iar ca să facem pe toți oamenii de rând să înțeleagă măreția inimii lor, să dăm câteva pilde luate din viața de toate zilele. Toate orașele pe care le-am străbătut le păstrez în amintirea minții: caracteristicile lor, așezarea lor, zidurile, clădirile, toate acestea mi-au rămas în inimă. Drumul pe care l-am străbătut mi-a rămas întipărit și imprimat în memorie, marea pe care am navigat am întipărit-o discret în cugetul meu liniștit.

Precum am spus, inima omului nu e mică. Ea poate cuprinde atâtea și atâtea lucruri. Și dacă nu este mică, pentru că ea îmbrățișează atâtea lucruri, atunci se poate pregăti, prin ea, și calea spre Domnul, trasând o linie dreaptă, pentru ca Cuvântul Înțelepciunii lui Dumnezeu să pășească pe ea". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca*, Omilia a XXI-a, VI-VII, în *PSB*, vol. 7, pp. 110-111)

## Adâncul inimii

„Inima are un adânc nemărginit, în care se află săli de ospețe și odăi de dormit, uși, pridvoare, multe locuri de serviciu și ieșiri. Acolo este laboratorul dreptății și al nedreptății; acolo este moartea și viața, acolo este negutătoria cea bună și cea rea".

(Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XV, 32-35, în *PSB*, vol. 34, p. 164)

„Abis necuprins este inima ta". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre paza inimii", în *PSB*, vol. 34, p. 283)

## Paza inimii

„(...) sfatul pe care îl facem în inima noastră este rădăcină a faptelor pe care le săvârşim cu trupul. Desfrânarea, care se aprinde mai întâi în sufletul celui iubitor de plăcere, lucrează stricăciunea prin trup. De aceea şi Domnul spune că cele care mişcă pe om spre faptă pornesc dinăuntrul omului (*Matei* 15, 18)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 188)

„(...) omul trebuie să străjuiască cu mare veghe, înconjurând des sufletul, strigând ca un conducător de oaste și îndemnând: *Omule, ține în toată paza inima ta. Căci din aceasta sunt ieșirile vieții.* Iar straja sufletului este gândul viețuirii bine-credincioase, întărit de frica de Dumnezeu, de harul Duhului, de faptele bune. Căci, cel ce și-a înarmat sufletul său cu acestea respinge ușor atacurile tiranului, adică viclenia și pofta, mândria, mânia, pizma şi toate mişcările viclene ale răutății dinăuntru". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieții) și despre nevoința cea adevărată*, în *PSB*, vol. 29, p. 465)

## Curățirea inimii

„După cum cel ce vrea să scrie pe o tăbliță de ceară, trebuie, mai întâi, să șteargă ce-a fost scris mai înainte, întinzând bine ceara și așa să scrie literele pe care le vrea, tot așa și inima, care voiește să primească în chip lămurit cuvintele dumnezeiești, trebuie curățită de gândurile cele potrivnice". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, VII, în *PSB*, vol. 17, p. 256)

„Iar cum se poate face cineva curat, poți afla din aproape toată învățătura evanghelică. Căci, de vei privi pe rând poruncile, vei afla limpede în cele următoare modul de curățire a inimii. Pentru că împărțind răutatea (patima) în două, în cea care se susține prin fapte și în cea care se susține prin gânduri, mai întâi a fost pedepsită prin Legea veche nedreptatea arătată prin fapte, iar acum a făcut legea să se vadă celălalt fel de păcat, nepedepsind fapta rea, ci având grijă să nu se ivească nici începutul. Căci scoțând păcatul din însăși voia de a-l face, înseamnă a face viața cu mult mai străină de faptele rele. Iar având păcatul multe părți și multe feluri, fiecărui fel din cele oprite i-a rânduit, prin porunci, vindecarea potrivită. Și, pentru că în toată viața, cel mai repede se ivește boala mâniei, începe vindecarea de la ceea ce o stăpânește mai mult, legiuind în primul rând nemângâierea. Ai învățat, zice, de la legea veche: *Să nu ucizi!*; acum învață să depărtezi de la suflet însăși mânia împotriva celor de o fire (*Matei* 5, 22)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul VI, în *PSB*, vol. 29, p. 385)

„Să presupunem că există un palat impunător, că acesta se pustiește și se umple de morți și de mult miros urât; la fel este și inima, palatul lui Hristos: geme de mare

necurățire și de mulțimea duhurilor necurate. Se cuvine, deci, ca acesta să fie reconstruit și reînnoit, iar cămările sale pregătite. Pentru că Împăratul Hristos vine acolo, împreună cu îngerii și cu duhurile cele sfinte, să Se odihnească, să locuiască, să umble și să așeze împărăția Sa.

Să presupunem, de asemenea, o corabie cu multă rânduială: acolo căpitanul pe toți îi conduce și rânduiește, pe unii dojenindu-i, iar pe alții învățându-i. Tot așa este și inima, care are (drept) căpitan mintea, conștiința care cenzurează cugetele care se acuză sau se apără. Pentru că zice (Apostolul): *Cugetele se acuză sau se apără între ele* (*Romani* 2, 15).

Vezi că conștiința nu aprobă acele gânduri care se supun păcatului, ci numaidecât le mustră. Ea nu minte, pentru că ce ar spune în ziua judecății?, ci dă mărturie (despre adevăr) ca una care totdeauna mustră.

Să ne închipuim o trăsură, cu animale (de tracțiune), cu hățuri, toate sub conducerea unui vizitiu; când vrea acesta îi imprimă elan, iar când vrea o oprește; în sfârșit, unde vrea acesta, acolo se duce, pentru că întreaga trăsură se supune lui. La fel este și inima: ea are multe cugete proprii firii, cugete ce sunt legate de ea, iar mintea și conștiința mustră și conduce inima, potolind cugetele firii, care se nasc în ea. Pentru că sufletul are multe mădulare, dar el este unul.

Că de când a călcat Adam porunca, șarpele a intrat și s-a făcut stăpân al casei, și este pe lângă sufletul (propriu-zis) ca un al doilea suflet. Pentru că zice Domnul: *Oricine nu se leapădă de sine și nu-și urăște sufletul său nu este ucenicul Meu* (*Luca* 14, 26). *Cel ce-și iubește sufletul său îl va pierde* (*Ioan* 12, 25). Pentru că păcatul intrând în suflet, s-a făcut mădularul lui, s-a lipit de omul cel trupesc și (de aceea) se nasc în inimă multe cugete necurate. Deci, cel ce face voia sufletului său, voia inimii o face, pentru că sufletul se împletește și se amestecă (cu ea). Pe când acela care își supune sufletul său, se mânie pe sine și pe poftele care se cuibăresc în el, este asemenea celui ce biruie și supune cetatea dușmanilor săi". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XV, 32-35, în *PSB*, vol. 34, p. 164)

„Când auzi că Hristos S-a pogorât la iad și a eliberat sufletele care erau legate acolo să nu socotești că acest fapt se deosebește de cele ce se săvârșesc acum (în inima omului). Pentru că inima este un (adevărat) mormânt, iar (sufletul împreună cu) cugetele și mintea (sunt ca și sufletele din iad), îngropate în ea și înconjurate de un întuneric adânc. Deci, (după cum atunci) Domnul a venit la sufletele din iad, care strigaseră către El, (acum) coboară întru adâncul inimii și-i poruncește acesteia: Eliberează sufletul cel închis (în tine), care M-a chemat să-l izbăvesc. Și ridicând piatra care zace peste mormânt, îl deschide, inviază sufletul care era mort cu adevărat și-l eliberează din temnița cea întunecoasă". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 1, în *PSB*, vol. 34, p. 337)

„(...) castitatea se poate afla chiar fără harul științei, dar știința spirituală fără curăția castității este cu neputință s-o ai[1161]". (Sf. IOAN CASIAN, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VI-a, Cap. 18, în *PSB*, vol. 57, pp. 194-195)

1161. Nota Prof. N. Chițescu: „Sf. Casian se referă la Avva Teodor, care a dobândit știința spiritului prin curăția inimii. Cf. *Așezămintele mănăstirești* V, 33. *Convorbirea duhovnicească* XIV, va fi închinată științei duhovnicești". (nota 189, p. 195)

„(...) Desăvârșirea nu se obține odată cu renunțarea totală la bogății și demnități, dacă nu există acea dragoste ale cărei părți le arată Apostolul și care constă în curăția inimii. Ce este altceva faptul de a nu pizmui, a nu te îngâmfa, a nu te supăra, a nu fi fără scrupul, a nu te gândi numai la ale tale, a nu te bucura de nenorocirea altuia, a nu avea gânduri rele și altele ca acestea, decât a dărui întotdeauna lui Dumnezeu o inimă desăvârșită și foarte curată, păzind-o neatinsă de tot felul de tulburări?" (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise", cap. VI, 3, în *PSB*, vol. 57, p. 311)

„Se cade să practicăm cele ce urmează, adică postul, veghea, singurătatea, meditația asupra cărților sfinte pentru scopul principal, adică pentru curăția inimii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise", Cap. VII, 2, în *PSB*, vol. 57, p. 311)

## Curăția inimii

„Fii curat cu inima și bogat cu duhul". (Barnaba, *Epistola*, cap. XIX, în *PSB*, vol. 1, p. 161)

„*Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu*" (*Matei* 5, 8).
Iată și aici tot o răsplată duhovnicească. Prin cei curați cu inima Domnul înțelege sau pe cei care săvârșesc toată virtutea și nu au în cugetul lor niciun pic de răutate, sau pe cei care trăiesc în curățenie trupească și sufletească". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XV, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 180)

„Aceasta înseamnă să ai inima curată; (anume) văzând pe păcătoși și bolnavi, să-i compătimești și să arăți îndurare față de ei". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XV, 8, în *PSB*, vol. 34, p. 155)

„De altfel, toți filosofii, Legea și Apostolii, chiar și venirea Mântuitorului au avut ca scop curăția. Orice om, fie el iudeu, fie elen, iubește curăția, dar nu poate să se curățească. Se cuvine, deci, să cercetăm, cum și prin ce (mijloace) se obține curăția inimii. (Trebuie spus că) prin niciunul, afară de Cel ce s-a răstignit pentru noi; Acesta este Calea, Adevărul, Ușa, Mărgăritarul, pâinea cea vie și cerească. Fără acest Adevăr, nu poate să cunoască cineva adevărul și să se mântuiască". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XVII, 15, în *PSB*, vol. 34, p. 183)

„Nu este lucru ușor să dobândim inimă curată; numai cu multă luptă și trudă, numai dacă smulge din rădăcini răul, omul poate să dobândească o conștiință și o inimă curată". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXVI, 24, în *PSB*, vol. 34, p. 213)

„Tot Vechiul și Noul Testament vorbesc despre curăție; faptele curăției au fost plăcute tuturor, iudeilor și elinilor, deși nu totdeauna le împlineau. Dar curăția inimii nu este posibilă decât prin Iisus". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Despre înălțarea minții", 21, în *PSB*, vol. 34, p. 323)

## „Fericiți cei curați cu inima"[1162]

„*Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu* (*Matei* 5, 8). Dar cine ar fi cei curați cu inima, dacă nu aceia care, în unirea cu Dumnezeu prin Fiul în Duhul, despărțiți de toată iubirea de trup, depărtați de toată plăcerea lumească și predați numai voinței Duhului, viețuiesc curat și în întregime pentru Hristos?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a unsprezecea, cap. 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1066)

## Războiul duhovnicesc din inimă

„Războiul se dă, mai întâi înăuntru, în inimă; (acolo) este lupta și războiul, (acolo) este cumpăna care înclină fie către iubirea lui Dumnezeu, (fie către) iubirea lumii. Acolo discerne fiecare și de acolo pornește (hotărârea să vină sau nu) la lupta cu fratele său, zicând întru sine: Să zic? Să vorbesc? Să nu vorbesc? (Acolo, înlăuntru, omul) își aduce aminte de Dumnezeu, dar fiind reținut de orgoliul propriu, nu se leapădă de sine. Și dacă iubirea lumii atârnă mai greu și înclină către ea balanța inimii, iute ajunge cuvântul cel rău până la buze". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia V, 6, în *PSB*, vol. 34, pp. 113-114)

## Inima învârtoșată

„S-a scris: *Inima înfrântă și umilită Dumnezeu nu o va disprețui* (*Psalmii* 50, 129). Iar inima diavolului e învârtoșată ca o piatră și dură ca o nicovală. Așa zice Sfânta Scriptură (*Iov* 41, 15)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a douăsprezecea, în *PSB*, vol. 38, p. 437)

# INJURIILE

„*Întrebarea 24*: Ce este injuria?

*Răspuns*: Orice cuvânt care este spus cu intenția de a necinsti pe cineva este injurie, chiar dacă cuvântul însuși nu pare să fie injurios. Și aceasta rezultă clar din Evanghelie, care spune despre evrei că: *l-au ocărât pe el și i-au zis: «Tu ești ucenic al Aceluia»* (*Ioan* 9, 28)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 24, în *PSB*, vol. 18, p. 327)

# INSULTELE ADUSE APROAPELUI

## Când ești ispitit să insulți pe cineva

„Când ești ispitit să insulți pe cineva, gândește-te că ești în situația de a hotărî în care parte ai să te îndrepți: să te apropii, prin îndelungă răbdare, de Dumnezeu, sau să te alături, prin mânie, dușmanului. Lasă timp gândurilor tale să aleagă partea cea bună. Că sau vei fi de folos și aceluia prin exemplul blândeții tale, sau te vei răzbuna și mai cumplit pe el tocmai prin aceea că primești cu dispreț ocările lui". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a X-a, III, în *PSB*, vol. 17, p. 451)

---

1162. *Matei* 5, 8.

„Căci după cum dacă servii noștri sunt bătuți de cineva, bătaia lor este o insultă adusă nouă și după cum dacă fiul cuiva este biciuit suferă din cauza acestui fapt dragostea tatălui, la fel, când un serv al lui Dumnezeu este insultat, majestatea divină este încălcată, precum spune Însuși Domnul către apostolii Săi: *Cine vă primește pe voi pe Mine Mă primește și cine vă disprețuiește pe voi pe Mine Mă disprețuiește* (*Matei* 10, 40; *Luca* 10, 16)". (SALVIANUS, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a VIII-a, III, 15, în *PSB*, vol. 72, p. 327)

## Nu este nimic mai greu de suferit ca insulta

„Da, nu este nimic, nu este nimic mai greu de suferit ca insulta; ea, mai cu seamă, poate sfâșia sufletul omului. Iar când cuvintele insultei sunt mai insultătoare, atunci flacăra mâniei este de două ori mai mare. Să nu socotești că spui o vorbă întâmplătoare când numești *nebun* pe fratele tău! Răpind fratelui tău ceea ce ne deosebește de animale, ceea ce mai ales ne arată că suntem oameni – mintea și judecata –, îl lipsești de orice noblețe. Să nu ne uităm numai la cuvinte, ci și la faptele și patimile la care ele dau naștere! Să ne gândim ce rană mare face cuvântul și la ce rău duce! Din pricina aceasta Pavel n-a scos din împărăția cerurilor numai pe desfrânați, pe destrăbălați, ci și pe cei ce insultă. Și pe bună dreptate! Cel care insultă pângărește virtutea dragostei, aduce aproapelui mii de nenorociri, face ca dușmăniile să dăinuiască veșnic, desparte mădularele lui Hristos, alungă în fiecare zi pacea atât de dorită de Dumnezeu, dând, cu insultele, loc larg diavolului în lume și făcându-l mai puternic". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XVI, VIII, în *PSB*, vol. 23, p. 211)

## Răbdarea insultelor

„Te-a insultat? Binecuvântează! Te-a lovit? Suferă! Te scuipă și te socotește om de nimica? Gândește-te că ai fost făcut din pământ și în pământ te vei întoarce (*Facerea* 3, 19).

Cel care își are ocupată mintea cu astfel de idei va găsi că orice insultă este inferioară adevărului. Făcând așa, nu-i vei da dușmanului prilej de răzbunare, ca să te vădești invulnerabil insultelor; îți vei prilejui marea cunună a răbdării, că ți-ai făcut din furia altuia prilej de înțelepțire proprie.

Astfel, dacă ai da ascultare cuvintelor mele, tu însuți ai căuta să-ți înmulțești insultele aduse de alții". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a X-a, III, în *PSB*, vol. 17, p. 451)

„Într-adevăr, ce poate fi mai dureros pentru un dușman decât să vadă că insultele lui nu-l ating pe dușmanul tău? Nu-ți lăsa sufletul abătut și nici nu îngădui ca insultele să te atingă. Lasă-l să latre fără folos, să crape de ciudă. Cel care lovește un obiect nesimțitor se pedepsește pe sineși. Că nu se răzbună nici pe dușman, dar nu-și pune capăt nici mâniei. Astfel, cel care insultă pe unul ce nu bagă în seamă insulta, nu poate să-și găsească mulțumire în insulte. Ba dimpotrivă, crapă de ciudă, după cum am spus. Ce nume vor da fiecăruia din voi cei care au fost de față la o astfel de scenă? Pe el îl vor numi un calomniator, pe tine, un om cu suflet mare; pe el, un om plin de mânie și nesuferit; pe tine, om plin de răbdare și blând. El se va căi de cele rostite, dar ție nu-ți va părea rău niciodată de virtutea de care ai dat dovadă". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a X-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 452)

„Este nevoie să mai adaug ceva? Insulta a închis împărăția cerurilor, căci bârfitorii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu (*1 Corinteni* 6, 10); tu însă, prin tăcere, ți-ai pregătit împărăție. Că *cel care va răbda până în sfârșit, acela se va mântui* (*Matei* 10, 22). Ce scuză vei găsi dacă și tu te vei răzbuna și te vei împotrivi insultătorului tot cu același fel de insulte? Vei spune că el a început să te insulte? Aceasta nu-i o scuză vrednică de iertare. Nu merită o osândă mai mică nici desfrânatul care aruncă vina pe o femeie de moravuri ușoare ca provocatoare a păcatului său. Nu există cununi fără concurenți și nici căderi fără dușmani. Ascultă pe David ce spune: Când păcătosul a stat înaintea mea (*Psalmii* 38, 2) nu m-am mâniat, ci *am amuțit și m-am smerit și am tăcut de bunătăți* (*Psalmii* 38, 3). Te mânii la auzul unei insulte ca la auzul unui rău; dar imiți pe cel care insultă ca și cum ar fi făcut un lucru bun. Iată, săvârșești ce acuzi. Oare vezi numaidecât răul săvârșit de altul, dar nu dai nicio importanță faptei tale rușinoase? Spui că e un lucru rău insulta? Caută să n-o imiți! Nu este o scuză îndestulătoare dacă altul a început insulta. După părerea mea este mai drept ca mânia lui să crească, deoarece n-a dat peste un exemplu care să-l înțelepțească". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a X-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 452)

„Cumplit lucru este pentru un om, care a făcut bine și căruia ar trebui să i se aducă cele mai mari mulțumiri, să primească pe lângă nerecunoștință încă și ocări și insulte! Într-adevăr este cumplit lucru; dar răul este mai mare pentru cel care săvârșește insulta decât pentru cel care o suferă. Te-a insultat? Tu nu insulta. Cuvintele ce-ți sunt adresate să-ți fie o școală pentru a învăța înțelepciunea. Dacă nu primești insulta, nu ești rănit. Dacă, însă, sufletul tău se turbură, închide supărarea în tine însuți: În mine s-a turburat inima mea (*Psalmii* 142, 4) a spus David, adică: N-a ieșit la iveală supărarea mea, ci s-a potolit ca un val care se sparge de țărmuri. Liniștește-ți inima mânioasă și înfuriată! Pasiunile să se rușineze la apariția judecății tale, ca și obrăznicia copiilor la ivirea unui bărbat venerabil". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a X-a, V, în *PSB*, vol. 17, p. 454)

## INTENȚIILE BUNE

„Domnul vrea să fie milostivi nu numai cei care fac milostenie, ci și cei care voiesc să miluiască, în care, chiar dacă nu pot face milostenie, lucrarea milosteniei este în cugetul și voința lor. Că uneori voim să facem milostenie, fie printr-un ajutor bănesc, fie printr-o îngrijire trupească, cum este a îndestula pe cel lipsit sau a sluji celui bolnav sau a fi lângă cineva care este în vreun necaz, dar nu putem să ne împlinim voința spre care suntem îndemnați, sau din pricina sărăciei, sau din pricina bolii, sau din pricina bătrâneții – că și bătrânețea este o boală a firii – așa că nu putem duce la sfârșit ceea ce dorim. Cei care voiesc să facă milostenie participă la aceeași cinste ca și cei care o pot face, pentru că voința de a face milostenie este egală cu a celor care o fac; singura deosebire este că ceilalți îi întrec prin averea lor"[1163]. (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VI, 38.2-38.3, în *PSB*, vol. 5, pp. 253-254)

---

1163. Cât de minunat este în acest sens și cuvântul Sfântului Ioan Gură de Aur din noaptea de Paști: „(...) (Dumnezeu) și faptele le primește; și gândul îl ține în seamă, și lucrul îl prețuiește, și voința o laudă (...)". (n.n.)

# INVIDIA

## Definiția

„(...) invidia este o urmare a răutății diavolului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XI-a, I, în *PSB*, vol. 17, p. 458)

„Invidia este o întristare pentru bunăstarea aproapelui. Din pricina asta pe invidios niciodată nu-l părăsește nici supărarea, nici mâhnirea". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XI-a, I, în *PSB*, vol. 17, p. 458)

„Este distrugerea vieții, ruină a firii, vrăjmașă a darurilor dumnezeiești, împotrivire față de Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XI-a, II, în *PSB*, vol. 17, p. 459)

„(...) invidia este o boală a prieteniei, după cum mălura este boala grâului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XI-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 462)

„Invidia este învățătura șarpelui, născocirea demonilor, sămânța dușmanului, arvuna iadului, piedică evlaviei, cale spre gheenă, lipsire de împărăția cerurilor". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XI-a, V, în *PSB*, vol. 17, p. 463)

## Gravitatea

„Să nu urască frate pe frate din cauza invidiei și neștiutor să se ucidă cu propria sa sabie". (Sf. Ciprian, *Despre gelozie și invidie*, III, în *PSB*, vol. 3, p. 496)

„Este vierme al sufletului, boală a minții, rugină a inimii faptul de a invidia cineva pe altul din cauza virtuților și fericirii lui, adică de a urî la acesta meritele proprii sau darurile divine, de a transforma în rău propriu binele altuia, de a fi chinuit de prosperitatea celor mai norocoși, de a-și face sieși necaz din gloria altora, de a-și simți inima sfâșiată ca de cârligele călăului, de a face din propriile lui gânduri și simțiri un fel de instrumente de tortură, care să-i sfâșie inima, care să-l chinuie în toate măruntaiele. Cel cu sufletul bolnav de invidie nu găsește nicio plăcere nici în mâncare, nici în băutură, mereu suspină, geme și suferă, zi și noapte se chinuie și nu găsește alinare. Celelalte rele au un sfârșit și se termină odată cu consumarea lor. În adulter ticăloșia se încheie prin săvârșirea faptului, tâlharul ajunge la omucidere și se oprește aici, rapacitatea prădătorului se potolește prin luarea prăzii, falsificatorul are ca măsură îndeplinirea falsificării, numai invidia n-are limită, este un rău permanent, un păcat fără sfârșit și, cu cât cineva a avut un succes mai mare, cu atât invidiosul arde mai mult în flăcările propriei lui invidii.

Invidiosul are înfățișarea amenințătoare, privirea piezișă, fața palidă, buzele îi tremură, dinții îi scrâșnesc, cuvintele îi sunt furioase, ocările fără frâu, chiar fără pumnal e gata de violență și asasinat, fiind înarmat cu ura, care scoate din minți". (Sf. Ciprian, *Despre gelozie și invidie*, VII-VIII, în *PSB*, vol. 3, pp. 498-499)

„Este cu mult mai neînsemnat răul și cu mult mai mică primejdia când trupul e rănit de sabie, îngrijirea e ușoară când rana se vede și cu ajutorul doctoriilor se vindecă mai ușor. Rănile invidiei sunt adânci și ascunse și nu se lecuiesc cu medicamente, căci durerea lor este interioară în suflet. O, tu cel invidios și rău, dă-ți seama cât ești de rău, de dușmănos și de primejdios pentru cei pe care-i urăști. Cel pe care-l urmărești cu invidia ta va putea să fugă și să te evite, dar tu nu poți să fugi de tine însuți. Oriunde vei fi, potrivnicul tău e cu tine, căci porți dușmanul în inimă, ai flagelul în tine, ești legat în cătușe care nu se descuie, ești rob al invidiei și nicio mângâiere nu-ți va alina durerea. A prigoni pe cel ajutat de harul lui Dumnezeu este perseverare în rău". (Sf. Ciprian, *Despre gelozie și invidie*, IX, în *PSB*, vol. 3, p. 499)

„(...) omul invidios ajunge, ca să spun așa, rob și lucrează totul împotriva mântuirii lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LXI, II, *PSB*, vol. 22, p. 274)

## „Nu este păcat mai rău decât invidia"

„Nu este păcat mai rău decât invidia. Desfrânatul chiar dacă simte oarecare plăcere, săvârșește păcatul în scurtă vreme; invidiosul însă se chinuie și se pedepsește pe sine însuși înaintea celui invidiat, iar păcatul lui nu încetează niciodată, ci lucrează necontenit.

După cum porcul se bucură de mocirlă, iar diavolul de vătămarea noastră, tot așa și invidiosul se bucură de răul semenului său. Atunci se liniștește și răsuflă ușurat, când peste semenul său a venit un necaz sau o rușine; socotește nenorocirile altora propriile sale bucurii, iar fericirea și bunăstarea altora, propria sa nenorocire. Nu urmărește să aibă el bucurie, ci semenul său să aibă necazuri și scârbe. Nu merită, oare, să lovești cu pietre și să stâlcești în bătăi pe acești oameni ca pe câinii turbați, ca pe diavolii afurisiți și ca pe iele?[1164] După cum unii gândaci se hrănesc cu murdărie omenească, tot așa și invidioșii se hrănesc cu nenorocirile altora: sunt dușmanii și vrăjmașii oamenilor. Celorlalți oameni le e milă când se junghie un animal; dar tu, invidiosule, devii fiară, tremuri, te îngălbenești la față când vezi că unui om îi merge bine". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XL, III, în *PSB*, vol. 23, pp. 486-487)

„Că invidia face din om diavol; face din om demon sălbatic. Invidia a săvârșit cel dintâi omor; invidia n-a mai cunoscut glasul sângelui (*Facerea* 4, 2-8); invidia a pângărit pământul; mai târziu invidia, deschizând gura pământului, a înghițit și a omorât pe Datan, Core și Abiron și pe tot poporul acela (*Numerii* 16, 1-35)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XL, III, în *PSB*, vol. 23, p. 487)

## Invidia – pierzătoare pentru cel ce o întreține și pricinuitoare de har și strălucire pentru cei invidiați

„Singurul lucru vrednic de laudă în această patimă este că invidia ajunge cu atât mai împovărătoare pentru invidios cu cât este cultivată mai mult. După cum

1164. Ielele erau considerate acele zâne rele, în număr de trei, care paralizează pe oameni; ele erau considerate stăpânele vânturilor ce joacă noaptea în vârtejul văzduhului, unde răpesc pe muritori; luat din iele, paralizat (cf. Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*, Ed. Scrisul românesc, Craiova, [6]1929, p. 302). (n.n.)

săgețile aruncate cu putere se întorc asupra celui care le-a aruncat, dacă se izbesc de ceva tare și rezistent, tot așa și pornirile invidiei nu supără deloc pe cel invidiat, ci sunt răni tocmai pentru invidios. Care om a micșorat cu ceva prin invidie calitățile și bunurile aproapelui său? Invidiosul se pierde pe el însuși, topindu-se de întristare". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, omilia a XI-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 462)

„(...) după cum viermele născut de lemn mănâncă mai întâi lemnul care l-a născut, tot așa și invidia strică mai întâi sufletul celui care a născut-o și aduce peste cel invidiat cu totul altceva decât dorește. Nu mi te uita, iubite, ce se întâmplă celor invidiați la început, ci privește sfârșitul. Gândește-te că răutatea celor ce invidiază aduce mai mare strălucire celor invidiați. Cei invidiați atrag pe Dumnezeu în ajutor și se bucură de harul Cel de sus, iar invidiosul, lipsit de acest har, cade ușor în mâna tuturora și, înainte de a fi biruit de dușmani, e biruit de propria lui patimă, pentru că, mâncat ca de niște fălci nevăzute, ajunge, ca să spun așa, de se îneacă. Cunoscând, dar, acestea, să fugim, vă rog, de vătămarea acestei patimi, să o izgonim cu toată puterea din sufletul nostru. Este mai pierzătoare decât toate patimile; ne vatămă însăși mântuirea noastră. Diavolul este izvoditorul ei". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia XLVI, IV, în *PSB*, vol. 22, p. 144)

„Cumplită patimă este invidia! Când pune stăpânire pe suflet, nu-l lasă până ce nu-l înnebunește desăvârșit pe om. Invidia vatămă chiar sufletul în care s-a născut pentru că invidiosul reușește să facă celui invidiat tocmai contrariul decât ceea ce voiește: îl face pe cel invidiat mai strălucit, mai slăvit, mai vestit; iar lucrul acesta este iarăși altă rană și mai adâncă în sufletul invidiosului". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia LXI, I, în *PSB*, vol. 22, p. 272)

„(...) gândește-te și la aceea că tu, cu invidia ta, nu faci rău celui pe care-l invidiezi, ci îți înfigi sabia în tine însuți". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XL, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 488)

„Cu cât invidiezi mai mult, cu atât îi faci mai mare bine celui invidiat. Dumnezeu rânduiește așa lucrurile. Când vede pe cel nevinovat nedreptățit, îl înalță și mai mult, îl face și mai strălucitor, iar pe tine te pedepsește. Dacă Dumnezeu nu lasă nepedepsiți pe cei care se bucură de nenorocirile dușmanilor – *Nu te bucura de căderea dușmanilor tăi,* zice Scriptura, *ca nu cumva să te vadă Dumnezeu și să nu-I placi Lui* (*Proverbele lui Solomon* 24, 17-18) –, cu atât mai mult pe cei care invidiază pe cei care nu le-au făcut niciun rău. Să tăiem deci fiara cea cu multe capete. Că invidia are multe chipuri. Dacă cel care iubește pe cel care-l iubește nu face nimic mai mult decât vameșul, unde se va găsi cel care urăște pe cel care nu i-a făcut niciun rău? Cum va scăpa de iad când este mai rău decât păgânii? De aceea mă doare cumplit inima, că noi, care am primit poruncă să imităm pe îngeri, dar, mai bine spus, pe Stăpânul îngerilor, imităm pe diavol". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XL, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 488)

„Așa e invidia! Uneltește totdeauna împotriva propriului ei bine; roade pe cel invidios și-l aruncă în nenumărate necazuri". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXII, V, în *PSB*, vol. 23, p. 724)

## Urmările distrugătoare ale invidiei

„Că așa este scris: *Şi după câteva zile a adus Cain din rodurile pământului jertfă lui Dumnezeu; și a adus și Avel din cele întâi născute ale oilor sale și din grăsimea lor. Şi a căutat Dumnezeu spre Avel și spre darurile sale, iar spre Cain și jertfele lui n-a privit. Şi s-a întristat Cain foarte și s-a mâniat fața lui. Şi a zis Dumnezeu lui Cain: «De ce te-ai întristat și de ce s-a mâhnit fața ta? Dacă ai fi adus drept și ai fi împărțit drept, n-ai fi păcătuit. Taci! Spre tine întoarcerea jertfei și tu îl vei stăpâni». Şi a zis Cain către Avel, fratele lui: «Să mergem la câmp». Şi a fost când ei erau la câmp, s-a sculat Cain asupra lui Avel, fratele lui, și l-a omorât* (*Facerea* 4, 3-8). Vedeți, fraților? Invidia și pizma au săvârșit ucidere de frate. Din pricina invidiei, părintele nostru Iacov a fugit din fața lui Isav, fratele lui (*Facerea* 27, 41 *sq*). Invidia a făcut ca Iosif să fie prigonit până la moarte și dus în robie (*Facerea* 37, 1-36). Invidia l-a silit pe Moisi să fugă din fața lui Faraon, împăratul Egiptului, când a auzit de la cel de același neam cu el: *Cine te-a pus pe tine judecător peste noi? Nu cumva vrei să mă omori și pe mine, cum ai ucis ieri pe egiptean?* (*Ieșirea* 2, 14; *Faptele Apostolilor* 7, 27). Din pricina invidiei Aaron și Mariam au locuit în afara taberei (*Numerii* 12, 14-15). Invidia a coborât în iad de vii pe Datan și Aviron, pentru că se răsculaseră împotriva robului lui Dumnezeu, Moisi (*Numerii* 16, 1-35). Din pricina invidiei, David a fost pizmuit nu numai de cei de alt neam, ci a fost prigonit și de Saul, împăratul lui Israil.

Dar să punem capăt exemplelor vechi și să venim la atleții credinței, care sunt aproape de noi. Să luăm pilda de vitejie din generația noastră. Din invidie și pizmă au fost prigoniți cei mai mari și mai drepți stâlpi ai Bisericii (*Galateni* 2, 9), luptând până la moarte. Să punem înaintea ochilor noștri pe bunii Apostoli: pe Petru, care, din pricina invidiei nedrepte, n-a suferit una, nici două, ci mai multe munci; și îndurând așa mucenicia, a plecat la locul de slavă cuvenit lui. Din pricina invidiei și a dușmăniei, Pavel a primit premiul răbdării, purtând de șapte ori lanțuri, fiind izgonit și lovit cu pietre (*2 Corinteni* 11, 24-25); fiind propovăduitor atât în răsărit cât și în apus, a primit slava strălucită a credinței lui; învățând dreptatea în toată lumea și ajungând până la marginile Apusului, a suferit mucenicia sub împărați (*Faptele Apostolilor* 24-26). Şi așa, s-a despărțit de lumea aceasta și s-a dus în locul cel sfânt, fiind cea mai mare pildă de răbdare.

Acestor bărbați, care au viețuit cu cuvioșie, li s-a adăugat o mare mulțime de oameni aleși, care, suferind, din pricina invidiei, multe munci și chinuri, au fost printre noi minunată pildă". (Sf. CLEMENT ROMANUL, *Epistola către corinteni (I)*, cap. IV-VI, în *PSB*, vol. 1, pp. 52-53)

„Invidia și dușmănia au dărâmat cetăți mari și au nimicit din rădăcină popoare mari". (Sf. CLEMENT ROMANUL, *Epistola către corinteni (I)*, cap. VI, în *PSB*, vol. 1, p. 54)

„Din cauza invidiei, chiar de la începutul lumii, diavolul, el cel dintâi, a pierdut împărăția cerească și s-a prăbușit din cer. Având măreție îngerească și fiind drag lui Dumnezeu, când a văzut pe om făcut după chipul lui Dumnezeu, din invidie răuvoitoare, a căzut în păcatul urii. Din cauza invidiei a căzut înainte de a doborî el pe altul, prins înainte de a prinde, pierdut înainte de a pierde, stimulat de rivalitate a răpit omului nemurirea, dar a pierdut și el ceea ce fusese înainte. Din cauza acestei crime, preaiubiți frați, îngerul a căzut din cer, a fost împresurat și răsturnat din acea înălțime

sublimă în care el se găsea la început, el, care a înșelat, dar s-a înșelat. De la el invidia este pe pământ și de invidie va pieri cel ce se pune în slujba începătorului invidiei, căci invidiosul pe diavolul imită". (Sf. CIPRIAN, *Despre gelozie și invidie*, IV, în *PSB*, vol. 3, pp. 496-497)

„Să nu creadă cineva că acest rău are o singură formă de manifestare, că e închis în limite strâmte și în hotare înguste. Primejdia invidiei este foarte întinsă și de multe feluri. Ea este rădăcina tuturor relelor, izvorul dezastrelor, sămânța delictelor, cauza crimelor. De aici se ridică ura, de aici pornește animozitatea. Invidia aprinde lăcomia când cineva nu poate fi mulțumit cu al său, văzând pe altul mai bogat decât el. Invidia ațâță ambiția, când cineva află că altul s-a ridicat într-o funcție mai înaltă. Ori de câte ori invidia orbește sufletele și pune stăpânire pe tainițele minții, teama de Dumnezeu este disprețuită, învățătura lui Hristos e neglijată, ziua judecății este uitată. Trufia umflă, sălbăticia îndârjește, perfidia uneltește, nerăbdarea izbește, discordia înfurie, mânia clocotește și nu se poate stăpâni sau conduce cel ce a intrat sub putere străină. De aceea se rupe lanțul păcii între cei mari, de aceea este călcată în picioare dragostea frățească". (Sf. CIPRIAN, *Despre gelozie și invidie*, VI, în *PSB*, vol. 3, pp. 497-498)

„Să ne păzim, deci, fraților, de patima invidiei, ca nu cumva să ajungem părtași faptelor celui potrivnic și să fim osândiți odată cu el. Dacă cel mândru suferă aceeași osândă ca și diavolul, cum va scăpa invidiosul de pedeapsa pregătită diavolului?

Nu se naște în sufletele oamenilor o patimă mai pierzătoare decât invidia; supără foarte puțin pe cei din jur, dar pricinuiește în primul loc un rău personal celui stăpânit de această patimă. După cum rugina mănâncă fierul, tot așa și invidia roade sufletul invidiosului". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XI-a, I, în *PSB*, vol. 17, p. 458)

„După cum viperele, potrivit spuselor oamenilor, mănâncă, la nașterea lor, pântecele care le-a zămislit, tot așa și invidia obișnuiește să sfâșie sufletele care au odrăslit-o". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XI-a, I, în *PSB*, vol. 17, p. 458)

„Și cu această singură armă, începând de la facerea lumii și până la sfârșitul veacului, pe toți îi rănește și pe toți îi doboară diavolul, distrugătorul vieții noastre, el, care se bucură de pierderea noastră, el, care a căzut prin invidie și vrea să ne doboare și pe noi împreună cu el prin același păcat". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XI-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 462)

„(...) de pe urma invidiei curg fără încetare peste noi, ca dintr-un izvor, moartea, pierderea adevăratelor bunătăți, înstrăinarea de Dumnezeu, turburarea legilor și în același timp răsturnarea tuturor bunurilor din viață". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XI-a, VI, în *PSB*, vol. 17, p. 466)

„(...) invidie, tovarășa uciderii". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mici*, Î. 63, în *PSB*, vol. 18, p. 343)

„Invidia e rădăcina crimei. Așa s-a întâmplat la început cu Cain și cu Abel. Cain nu putea aduce fratelui său vreo vină, mare sau mică! Dar când a văzut că Stăpânul

universului primește cu plăcere darurile aduse de fratele său ca jertfă, iar pe ale sale nu le primește din pricina trândăviei sale, îndată i s-a deșteptat invidia în suflet, iar în minte i-a încolțit rădăcina uciderii, invidia a dat rodul acela aducător de moarte; și uciderea a fost înfăptuită". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LIV, II, în *PSB*, vol. 22, p. 205)

„Mare rău e invidia. Te aruncă în brațele nebuniei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LV, IV, în *PSB*, vol. 22, p. 227)

## Manifestarea acestei patimi

„A rodit mult țarina vecinului? Este plină casa vecinului de tot ce-i trebuie pentru viață? Nu-l părăsește veselia? Ei bine, toate acestea întrețin boala și măresc durerea invidiosului[1165]. Așa că se aseamănă cu un om gol, săgetat din toate părțile. Este cineva voinic, sănătos? Starea lui îl rănește pe invidios! Este altul mai frumos la chip? Altă rană pentru invidios! Cutare depășește pe mulți prin talentele sale? Este cineva cinstit și admirat pentru înțelepciunea și darul vorbirii? Este un altul bogat, îi place nespus să dăruiască și să împărtășească cu averea sa pe cei săraci și este lăudat mult de cei cărora le face bine? Ei bine, toate acestea sunt lovituri și răni care-l lovesc drept în inimă. Și grozăvia bolii stă în aceea că nu poate să și-o mărturisească; dimpotrivă, privește sub sprâncene, e trist, abătut, plângăreț, mistuit de răutate. Dacă-l întreabă cineva de ce suferă, îi este rușine să-și mărturisească chinul sufletului și să spună: Sunt un invidios și un amărât; mă roade fericirea prietenului meu; bunăstarea fratelui meu mă face să plâng de durere; nu pot suferi să văd faptele bune ale altora; orice prosperitate a altui om mă face nenorocit! Așa ar grăi, dacă ar vrea să spună adevărul. Dar nu vrea să mărturisească nimic din toate chinurile lui; ține boala în adâncul sufletului și boala îi roade încetul cu încetul măruntaiele și-l topește". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XI-a, I, în *PSB*, vol. 17, pp. 458-459)

„Nici nu caută doctor pentru boala lui, dar nici nu poate să descopere un leac care să-l vindece, deși sunt pline Scripturile de astfel de leacuri. Așteaptă o singură ușurare a bolii lui: să vadă căderea unuia dintre cei invidiați. Ura i se termină numai când vede pe cel invidiat nefericit din fericit cum era; când vede ajuns vrednic de milă pe cel admirat de toată lumea. Numai atunci se împacă cu el, numai atunci îi este prieten, când îl vede lăcrimând, când îl vede jelind. Nu se bucură cu cel vesel, dar plânge cu cel îndurerat. Îl căinează că i s-a schimbat soarta, că a căzut într-o stare atât de jalnică; ridică în slava cerului, prin cuvinte, starea lui fericită de mai înainte, nu din dragoste de om nici din simpatie, ci pentru a-i face și mai grea nenorocirea. Pe copil îl laudă după ce a murit și-l slăvește cu nenumărate elogii, că era frumos la chip, că era deștept, că era destoinic în toate; dacă ar trăi, n-ar întrebuința un limbaj atât de elogios. De vede, însă, că și alții îl încarcă cu laude, se schimbă iarăși și pizmuiește pe cel mort. Invidiosul admiră bogăția altuia după ce a pierdut-o; laudă și ridică în slava cerului frumusețea, vigoarea și sănătatea cuiva după ce s-a îmbolnăvit. Și pe scurt, invidiosul este dușman al celor prezente, dar prieten al celor pierdute". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XI-a, II, în *PSB*, vol. 17, p. 459)

---

1165. Într-adevăr, „invidia se hrănește cu succesele celor din jur" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, VI, 12, *PG* XLVIII, 688). (n.n.)

„(...) binefacerile îmblânzesc pe dușman; pe invidios, însă, și pe răutăcios, binefacerea făcută lui îl întărâtă și mai mult. Și cu cât i se face mai mult bine, cu atât se revoltă mai mult, se supără și se arată mai nemulțumit. Și este mai mare durerea pricinuită de faptul că binefăcătorul are putința să-i facă bine, decât mulțumirea de pe urma binefacerilor primite.

Pe care fiară n-o depășesc invidioșii prin răutatea lor? Pe care animal neîmblânzit nu-l întrec în sălbăticie? Câinii se îmblânzesc, dacă le dai de mâncare; leii se domesticesc, dacă sunt îngrijiți; invidioșii, însă, se sălbăticesc și mai mult, dacă sunt îngrijiți". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, omilia a XI-a, III, în *PSB*, vol. 17, p. 461)

„Invidioșii se cunosc oarecum după față. Privirea le este uscată și lipsită de strălucire, obrazul posomorât, sprâncenele încruntate, sufletul turburat de patimă, fără putință de a judeca adevărat lucrurile. Pentru ei fapta virtuoasă nu este vrednică de laudă, talentul oratoric nu-i împodobit cu bună credință și eleganță retorică; pentru ei nimic nu este vrednic de urmat și de slăvit. Și după cum vulturii se îndreaptă spre locurile rău mirositoare, trecând în zborul lor peste multe livezi și peste multe locuri încântătoare și bine mirositoare; și după cum muștele trec pe lângă lucrurile sănătoase și se grăbesc spre răni, tot așa și invidioșii nu dau nicio atenție faptelor strălucitoare și mărețe din viață, ci se opresc asupra celor putrede". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, omilia a XI-a, V, în *PSB*, vol. 17, p. 463)

„Pe cel curajos îl numesc obraznic, iar pe cel cuminte și înfrânat, nesimțitor; pe cel drept îl numesc om fără inimă, iar pe cel chibzuit, viclean. Pe cel mărinimos îl bârfesc ca pe un om de prost gust, iar pe cel cu inima largă, ca pe un risipitor; și dimpotrivă, pe cel econom îl numesc zgârcit. Pe scurt, invidiosul nu se sfiește de a da oricărui fel de virtute numele viciului potrivnic virtuții". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, omilia a XI-a, V, în *PSB*, vol. 17, pp. 463-464)

„Așa e invidia! Invidiosul nu poate suferi în liniște fericirea altora; socotește fericirea altora propria-i nenorocire; îl macină binele vecinului". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia LII, I, în *PSB*, vol. 22, p. 186)

„Cele ascunse ale patimii se cunosc însă și până ce ea pare să se ascundă, prin niște semne arătate pe față. Iar semnele pizmei care topește sunt adeseori asemenea semnelor de moarte ale celor disperați: ochii uscați, înfundați în pleoapele secate, sprâncenele căzute, oasele ieșite prin carne.

Iar pricina bolii care este? Viața netulburată a fratelui, sau a semenului său, sau a vecinului. O, nedreptăți noi: a socoti vinovat pe cineva pentru că nu e nefericit, a simți durere pentru faptele lui bune, a-L osândi ca nedrept nu pentru faptele prin care ai suferit vreun rău, ci pentru cele prin care acela, nesăvârșind nicio nedreptate, trăiește mulțumit!" (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Fericiri*, Cuvântul VII, în *PSB*, vol. 29, p. 392)

„Ce ai, nenorocitule? Ia spune: pentru ce te usuci privind la fericirea vecinului cu ochi amărâți? Ce vină îi găsești? Pentru că e sănătos la trup? Pentru că e destoinic în cuvinte frumoase? Pentru că e de neam mai bun? Pentru că, luând un post de conducător, se arată strălucind în dregătoria lui? Pentru că a ajuns la o bunăstare materială? Pentru că e cuviincios în cuvinte din pricina înțelepciunii? Pentru că se bucură de

copii? Pentru că se veselește cu soția lui? Pentru că strălucește pentru veniturile casei? Pentru ce ți se înfig acestea în inimă ca niște săgeți ascuțite? Îți strângi palmele, îți împletești degetele, ești tulburat în gânduri, scoți suspine adânci și dureroase, n-ai nicio plăcere de veniturile tale, îți e masa amară, îți e vatra tristă, urechea ți-e gata să asculte bârfirea celui căruia îi merge bine, iar de se spune ceva bun de el ți se scârbește urechea de cuvânt". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul VII, în *PSB*, vol. 29, pp. 392-393)

## Remedii și eliberarea din robia ei

„De aceea Domnul, preafericiți frați, gândindu-se la acest pericol, ca nu cumva din invidie cineva să întindă fratelui său lațul morții, când discipolii l-au întrebat care dintre ei este mai mare, el a răspuns: *Cine va fi cel mai mic, printre voi toți va fi mare* (*Luca* 9, 48). Prin răspunsul său a retezat orice rivalitate, a scos din rădăcină și a aruncat orice cauză sau prilej în care invidia să-și arate colții. Discipolul lui Hristos n-are voie să fie invidios și rău. La noi nu e permisă lupta pentru a trece înaintea altuia. Umilința ne înalță, căci știm cui să plăcem". (Sf. Ciprian, *Despre gelozie și invidie*, X, în *PSB*, vol. 3, p. 499)

„De ce să te prăbușești în întunecimile invidiei, de ce să te acoperi cu norul răutății, de ce cu orbirea pizmei să stingi orice lumină a păcii și a dragostei, de ce să te întorci la diavolul după ce te-ai despărțit de el, de ce să fii asemenea lui Cain? Căci despre faptul că este împins la omucidere cel ce pizmuiește, și-și urăște fratele, vorbește apostolul Ioan într-o epistolă a sa zicând: *Cine-și urăște fratele este un ucigaș. Și știți că niciun ucigaș n-are viață veșnică, întunericul rămânând în el* (*1 Ioan* 3, 15)". (Sf. Ciprian, *Despre gelozie și invidie*, XI, în *PSB*, vol. 3, p. 500)

„Eu nu știu ce-i invidia, pentru că nu prin dorința de rivalitate, nici prin mărire deșartă am venit la acest examen al cuvintelor inspirate, ci din dorința de a fi folositor fraților". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 8, VII, în *PSB*, vol. 12, p. 138)

„Pentru ce te întristezi, omule, odată ce n-ai suferit nicio nenorocire? Pentru ce porți război împotriva celui care are unele bunuri odată ce nu ți-a împuținat cu nimic bunurile tale?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XI-a, III, în *PSB*, vol. 17, p. 460)

„Cum vom proceda ca de la început să nu pună stăpânire pe noi această boală, sau dacă ne stăpânește să scăpăm de ea?

Mai întâi să nu socotim lucrul mare și extraordinar cele omenești: nici bogăția, pe care o au unii oameni, nici slava, care trece, nici bunăstarea trupului. Că noi nu numim bunuri lucrurile trecătoare; noi suntem chemați să ne împărtășim de bunurile cele veșnice și adevărate. Dacă vom cugeta așa, atunci bogătașul nu mai este de invidiat din pricina bogăției sale, înalții demnitari nu mai sunt de invidiat din pricina marii dregătorii, nici cel puternic, din pricina tăriei trupului lui și nici cel înțelept, din pricina superiorității lui intelectuale". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XI-a, V, în *PSB*, vol. 17, p. 464)

„Dar dacă dorești negreșit slava și vrei să te arăți mai presus de ceilalți oameni și nu suferi să fii al doilea – că și starea aceasta dă naștere la invidie – atunci mută-ți ambiția ta, ca pe un curent de apă spre dobândirea virtuții". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XI-a, V, în *PSB*, vol. 17, p. 465)

„Dacă te ridici cu mintea deasupra celor omenești și privești la binele real, la ceea ce merită să fie lăudat, atunci niciodată nu vei socoti vrednic de fericit și de invidiat vreunul dintre lucrurile cele pământești și pieritoare". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XI-a, V, în *PSB*, vol. 17, p. 465)

„(...) să izgonim invidia din sufletul nostru, ca să atragem asupra-ne bunăvoința lui Dumnezeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLVI, IV, în *PSB*, vol. 22, p. 145)

„Cum vom scăpa, dar, de acest păcat? Dacă ne vom gândi că, după cum desfrânatului nu-i este îngăduit să intre în biserică, tot așa nici invidiosului; ba cu mult mai mult acestuia decât aceluia. Acum însă noi nici nu socotim invidia păcat. De aceea nici nu ne sinchisim. Dacă însă am ajunge să ne dăm seama bine că invidia e un mare păcat, ne-am dezbrăca ușor de el. Plângi deci și suspină! Bocește și roagă pe Dumnezeu! Fii încredințat că ești stăpânit de un greu păcat și pocăiește-te! Dacă gândești așa, scapi repede de boală.

Dar cine nu știe că invidia este un păcat?

Toată lumea o știe! Dar nu toți au despre invidie aceeași părere proastă ca despre desfrânare și adulter. Pe cine l-a mustrat conștiința când a invidiat? Cine a rugat pe Dumnezeu pentru acest păcat, ca Dumnezeu să-i fie milostiv? Nimeni, niciodată! Dar dacă postește și dă săracului câțiva bănuți și e invidios, oricât de invidios ar fi, nu socotește că a făcut un mare păcat, deși este stăpânit de cea mai grozavă patimă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XL, III, în *PSB*, vol. 23, p. 487)

„Spune-mi, pentru ce invidiezi pe semenul tău? Pentru că-l vezi încărcat de onoruri și vorbit de bine? Dar nu te gândești cât rău aduc onorurile celor care nu sunt cu luare aminte asupra lor? Îi împing spre slava deșartă, spre mândrie, spre îngâmfare, spre dispreț; îi fac mai trândavi; pe lângă toate acestea, onorurile se veștejesc repede. Și ceea ce-i mai cumplit e că păcatele pe care le nasc onorurile rămân veșnice, pe când plăcerea apare și dispare. Spune-mi: pentru acestea îl invidiezi?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XL, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 488)

## ISOPUL

„Iar isopul e chipul Sfântului Duh care are lucrarea fierbinte, prin care ne facem *fierbinți cu duhul*, ștergând necurăția din măruntaie (*Romani* 12, 11). Căci isopul este o iarbă caldă prin fire și în stare să șteargă necurăția umflată și rece îngrămădită în măruntaie". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, Cartea întâi, în *PSB*, vol. 39, p. 387)

„Pentru că e caldă, precum am supus, iarba aceasta și închipuiește lucrarea Duhului". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, Cartea întâi, în *PSB*, vol. 39, p. 387)

# ISPITELE

## Dumnezeu îngăduie ispitele după măsura vârstei noastre duhovnicești, spre folosul nostru

„El nu îngăduie *să fim ispitiți mai mult decât putem* (*1 Corinteni* 10, 13), ba ne rezervă și calea de a ieși din ea (din ispită – n.n.), pentru ca să putem s-o îndurăm". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 139, II, în *PSB*, vol. 12, p. 325)

„(...) Hristos a făcut și a suferit totul pentru învățarea noastră; a primit să fie dus în pustie și să se lupte cu diavolul, ca fiecare om botezat să nu se tulbure dacă după botez suferă încercări și ispite mai mari la care nu se aştepta, ci să îndure totul cu curaj, știind că tot ce i se întâmplă e firesc să i se întâmple. De aceea ai luat arme, nu să trândăvești, ci să lupți! De aceea nici Dumnezeu nu oprește încercările care vin peste tine după ce te-ai botezat; în primul rând, ca să cunoști că prin botez ai ajuns cu mult mai puternic; în al doilea rând, ca să rămâi smerit și să nu te mândrești cu măreția darurilor primite la botez, pentru că încercările pot să-ți înfrângă cerbicia; în al treilea rând, ca vicleanul diavol, care pune încă la îndoială îndepărtarea ta de el, să se încredințeze, prin încercările la care te supune, că l-ai părăsit depărtându-te definitiv de el; în al patrulea rând, ca să ajungi, prin încercări, mai tare chiar decât fierul; în al cincilea rând, ca să capeți o dovadă evidentă a vistieriilor încredințate ție. Nici nu s-ar năpusti diavolul asupra ta, dacă nu te-ar vedea într-o mai mare cinste. De aceea, și la început s-a năpustit asupra lui Adam, tocmai pentru că-l văzuse bucurându-se de mare slavă; De aceea a pornit războiul cu Iov, pentru că-l văzuse încununat și lăudat de Dumnezeul universului.

Atunci pentru ce Hristos spune: *Rugați-vă, ca să nu intrați în ispită*? (*Matei* 26, 41), m-ar putea întreba cineva.

Tocmai pentru a ne arăta că Iisus nu S-a dus în pustie că a vrut să Se ducă, ci că a fost dus de Duhul potrivit unei rânduieli dumnezeiești, lăsându-ne să înțelegem să nu ne băgăm singuri în încercări, ci să le înfruntăm cu curaj atunci când suntem târâți în ele". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XIII, I, în *PSB*, vol. 23, pp. 153-154)

„Un organizator de jocuri atletice publice, dacă ar avea un prieten printre atleți, n-ar voi să-l încununeze numai pentru că este prieten cu el, ci și pentru ostenelile sale, pentru vrednicia lui; și aceasta mai cu seamă pentru că îl iubește. Tot așa și Hristos; pe aceia pe care-i iubește, pe aceia mai ales vrea să-i vadă biruitori și prin propriile lor puteri, nu numai prin ajutorul Lui". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LV, I, în *PSB*, vol. 23, p. 634)

„Asaltul lui (satan se îndreaptă) nu numai împotriva creștinilor, ci și împotriva idololatrilor și împotriva întregii lumi. Deci, dacă i s-ar fi îngăduit să ducă război precum vrea, pe toți i-ar fi nimicit, pentru că voia și fapta lui într-acolo duc. Însă, dacă olarul, punând vasele în cuptor, cu măsură le arde: nici prea mult, pentru că încălzite peste măsură (pot) să crape; nici prea puțin, pentru că nefiind îndeajuns arse (pot) să se sfarme; dacă, de asemenea, argintarul și aurarul folosesc cu măsură focul, pentru că dacă focul este prea mult topește, diluează și pierde aurul și argintul; și dacă mintea

omenească știe ce greutate să pună pe animalul (de povară), pe cămilă și pe oricare altul dintre dobitoace, cu cât mai mult Dumnezeu, Care cunoaște vasele (firea) omenească îngăduie în chip diferit (să vină asupra oamenilor) puterea celui potrivnic". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXVI, 3, în *PSB*, vol. 34, p. 205)

„După cum unul este pământul, dar (un loc) este pietros, altul este mâlos, unul este potrivit pentru cultivarea viei, altul pentru semănatul grâului și al orzului; la fel și inimile și voințele oamenilor, la fel și darurile care le vin de sus: unuia i s-a dat slujirea cuvântului, altuia distingerea (duhurilor), iar altuia darul vindecărilor, pentru că Dumnezeu știe cât poate fiecare să administreze (harul) și de aceea dă daruri (cu măsuri) diferite. Tot așa și în războiul (cel spiritual: Dumnezeu) îngăduie celui potrivnic (să se războiască cu omul) în măsura în care acesta poate să-i reziste". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXVI, 4, în *PSB*, vol. 34, p. 205)

„Însă zidire și rob al lui Dumnezeu fiind, diavolul nu ispitește și nici nu aduce necazuri (asupra omului) pe cât voiește, ci după cât îi îngăduie Dumnezeu, iar Dumnezeu, pe toate știindu-le, îngăduie diavolului să supună pe om la încercare atâta cât acesta poate (să-i reziste), după cum spune și Apostolul: *Credincios este Dumnezeu. El nu va îngădui să fiți ispitiți mai mult decât puteți (îndura); iar odată cu ispita va aduce și scăparea din ea ca să puteți răbda* (*1 Corinteni* 10, 13)". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre răbdare și discernământ", 7, în *PSB*, vol. 34, pp. 305-306)

„Se cuvine ca sufletul care vrea să placă lui Dumnezeu să arate în primul rând răbdare și speranță. Pentru că și acesta este un vicleșug al diavolului: să ne ducă la disperare ca să ne pierdem speranța în Domnul. (Noi știm, însă, că) Dumnezeu nu permite niciodată ca sufletul care crede în El să fie strivit de ispite și să se piardă. Pentru că, zice Apostolul: *Credincios este Dumnezeu; El nu va îngădui ca să fiți ispitiți mai mult decât puteți, ci odată cu ispita va aduce și scăparea din ea, ca să puteți răbda* (*1 Corinteni* 10, 13). Prin urmare, cel viclean nu întristează sufletele pe cât ar vrea, ci pe cât îi este îngăduit de Dumnezeu. Pentru că, dacă oamenii știu ce povară suportă un catâr, un asin și o cămilă și pun pe fiecare dintre aceștia cât trebuie; dacă olarul știe cât timp trebuie să țină oalele la foc, adică nici mai mult ca să nu crape, nici mai puțin, ca nefiind îndeajuns de arse, să nu fie nefolositoare; dacă atâtea lucruri știe mintea omenească, (nu crezi că) Dumnezeu știe la ce ispită poate fi supus fiecare suflet, pentru ca să devină apt pentru împărăția cerurilor?" (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 13, în *PSB*, vol. 34, pp. 341-342)

„Pentru că, după cum cânepa, dacă nu se bate mult timp, nu este bună pentru a se prelucra în fire subțiri – și cu cât se bate și se piaptănă mai mult, cu atât mai curată și mai bună se face; după cum vasul de curând făcut, numai dacă este copt la foc este folositor oamenilor; și după cum pruncul (până nu se maturizează), nu este în stare să săvârșească vreun lucru din această lume, adică nu poate să construiască, nici să semene, nici vreun alt lucru să facă; tot așa (se întâmplă) deseori și cu sufletul; el se poate împărtăși de har și de odihna Domnului, dar până nu dobândește bunătatea Domnului și nu este supus al diferite încercări de duhurile cele rele, nu poate fi încă

demn de împărăția cerurilor. Zice, în acest sens, dumnezeiescul Apostol: *Iar dacă sunteți fără certare, de care toți au parte, atunci sunteți fii nelegitimi și nu fii adevărați* (*Evrei* 12, 8). Încât ispitele și necazurile spre folosul omului se aduc, ca să facă sufletul mai încercat și mai tare; deci, cel ce rabdă toate acestea până la sfârșit, având speranță în Domnul, este imposibil (să nu dobândească) promisiunea Duhului și izbăvirea de patimile răutății". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 14, în *PSB*, vol. 34, p. 342)

„Că după cum martirii, fiind supuși la chinuri, și pe toate răbdându-le – ba chiar și moartea – s-au învrednicit de slavă și cununi; și cu cât mai multe și mai mari au fost ostenelile, cu atât mai mare slavă și îndrăzneală la Dumnezeu au dobândit; tot așa se întâmplă și cu sufletele supuse la diferite încercări, unele văzute, venite de la oameni, altele nevăzute, venite de la cugetele cele nebunești, iar altele de la boli, care prind sufletul. Dacă pe acestea le rabdă până la sfârșit, va dobândi aceleași cununi și aceeași îndrăzneală ca și martirii. Pentru că martiriul necazurilor, pe care aceia l-au îndurat de la oameni, îl îndură aceștia de la duhurile cele necurate care lucrează în ei. Deci, cu cât mai multe necazuri suferă aceștia de la cel rău, cu atât mai mare va fi slava și îndrăzneala, pe care se vor învrednici s-o primească de la Duhul cel bun, nu numai în viitor, ci și acum". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 15, în *PSB*, vol. 34, p. 342)

„Se știe că acea cale care duce la viață este strâmtă și plină de necazuri și că puțini sunt cei ce o străbat (până la capăt). De aceea, orice respingere a ispitei venită de la diavol – de dragul moștenirii care este în ceruri – trebuie susținută puternic de speranță. Pentru că oricâte necazuri am răbda, niciunul dintre ele nu echivalează cu bunurile promise sau cu mângâierea pe are o dă încă de aici Duhul cel bun sufletelor, izbăvindu-le din întunericul patimilor și al răutății și iertându-le mulțimea datoriilor și a păcatelor. Pentru că, zice (Apostolul): *Socotesc că pătimirile de acum nu sunt vrednice de mărirea care ni se va descoperi* (*Romani* 8, 18)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 13, 16, în *PSB*, vol. 34, pp. 342-343)

„Să nu spui în sinea ta: pentru ce n-a dăruit Dumnezeu sfinților ceea ce-i putea veseli? Dar aceasta ar fi însemnat să-i lase neexercitați (nedeprinși) și nu le-ar fi venit buna existență ca preț al virtuții, ca starea fericită și bogăția strălucită a darurilor. Ea le-ar fi fost mai degrabă un rod al pornirii unei voințe nesupuse încercărilor. Dar ei trebuiau să se arate mai degrabă probați și vrednici în fața lui Dumnezeu prin înseși faptele lor. Și să fie și celor de după ei pildă și chip clar a trebuinței de-a voi să fie foarte iubitori de fapte și riguroși în ele, spre a înțelege că celor ce trăiesc o viață fără greutăți și vrednică de dispreț, nu li se cuvine nicio răsplată, ci darurile cele mai deosebite le vin celor foarte iubitori de osteneală, care au prețuit mai mult dobândirea bunătăților, decât dulcețile vieții. Așa a spus careva dintre înțelepți: *Fiule, de te apropii să slujești Domnului, pregătește-ți sufletul de încercare, îndreaptă-ți inima ta și rabdă* (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 2, 1). Căci *răbdarea naște probare, iar probarea nădejdea, iar nădejdea nu rușinează*, după cum s-a scris". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a cincea, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 168)

„Dușmanul se opune înaintării noastre numai îndemnându-ne, și nu obligându-ne să înfăptuim cele rele. De altfel, niciun om n-ar putea să se ferească întru totul de păcatul cu care duhurile vrăjmașe vor să ne ardă sufletul, dacă aceștia vor avea putința de a ne împinge în păcat, așa cum o au pe aceea de a ni-l insufla. Diavolul poate într-adevăr să ne ispitească, dar în noi avem libertatea voinței, prin care primim sau respingem ispitele lui". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Prima convorbire cu părintele Serenus", Cap. VIII, 1-2, în *PSB*, vol. 57, p. 419)

„Trebuie să ținem seama și de faptul că nu toate duhurile au aceeași ferocitate și aceleași dorințe, nici aceeași putere de a face rău. Cei încă neîncercați și slabi se măsoară în luptă cu duhurile mai slabe și numai după ce duhurile acestea ale răului sunt învinse, atletul lui Hristos pornește la luptă treptat împotriva celor mai puternice, greutatea luptei sporește pe măsura puterilor și a succesului omenesc. În niciun chip un cuvios, oricare ar fi el, n-ar putea rezista răului atâtor dușmani, nici să le înfrunte viclenia, și nici să le suporte cruzimea și sălbăticia, dacă nu l-am avea în lupta noastră pe Hristos, ca pe cel mai blând arbitru și conducător, care cumpănește puterile luptătorilor, respingând pe cei mai primejdioși, înfrânându-le atacurile și făcând ca noi să putem opune rezistență.

Nu credem că demonii pot să dea această luptă fără osteneală. Căci au și ei neliniștea și tristețea lor, mai ales în fața unor adversari mai puternici, când adică li se împotrivesc bărbați cuvioși și desăvârșiți. Altfel, dacă n-ar întâmpina această împotrivire, n-ar fi o luptă sau un conflict, ci numai o îngăduință pentru ei de a ne amăgi în siguranță, ca să spun așa". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Prima convorbire cu părintele Serenus", Cap. XX-XXI, în *PSB*, vol. 57, p. 424)

„Nimeni, nu zic dintre tineri, pe care-i vedem mereu că-și duc viața în acest pustiu, dar nici măcar dintre cei desăvârșiți n-ar putea trăi vreunul singur în deșert între dușmani atât de mulți și de răi, dacă acești dușmani ar avea putința și libertatea de a vătăma și ispiti după voința lor. Aceasta se vede și mai bine din cuvintele pe care Domnul și Mântuitorul nostru ca om le-a spus cu umilință lui Pilat: *N-ai avea asupra Mea vreo putere, dacă nu ți-ar fi fost dată de Sus* (*Ioan* 19, 11).

Și din experiența noastră și din spusele celor mai bătrâni știm că demonii n-au acum aceeași putere pe care o aveau mai înainte, la începutul monahismului, când în pustiu întâlneai rar câte un anahoret. Răutatea lor era atât de mare, încât puțini și dintre cei mai înaintați în vârstă puteau să suporte viața în singurătate. Chiar în mănăstiri, unde se găseau opt sau zece, cruzimea demonilor era atât de mare, și atacurile lor se simțeau mereu atât de puternice, încât nu îndrăzneau să doarmă toți monahii în același timp noaptea, ci pe rând, unii gustând somnul, iar alții stând de veghe în citiri de psalmi și în rugăciuni. Și când trebuințele firii îi sileau să se odihnească, îi trezeau din somn pe cei adormiți, pentru ca aceștia să vegheze și să-i păzească pe cei ce urmau să meargă la culcare. Fără îndoială că acum trăim în siguranță și încredere nu numai noi, care se pare că suntem întrucâtva întăriți prin experiența bătrâneții, dar chiar cei mai tineri, ceea ce se explică printr-unul dintre următoarele două temeiuri: fie că puterea crucii, care a pătruns și în pustiu, făcând să se mute pretutindeni harul ei, a micșorat răutatea demonilor, fie că nepăsarea noastră le-a mai slăbit puterea de atac de odinioară, de vreme ce pregetă să se repeadă împotriva noastră cu aceeași forță pe care o foloseau atunci împotriva celor mai

încercaţi ostaşi ai lui Hristos. Dar, încetând cu ispitele văzute, ei uneltesc lucruri mai grave împotriva noastră. Astfel, vedem pe unii fraţi căzând într-o stare atât de călduţă, încât este nevoie ca ei să fie îndemnaţi prin sfaturi mai îngăduitoare măcar să nu-şi părăsească chiliile pentru a se rostogoli în nelinişti mai primejdioase şi, rătăcind fără rost încoace şi-ncolo, să cadă în păcate mai mari, ca să zic aşa". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, „Prima convorbire cu părintele Serenus", Cap. XXII, 2, Cap. XXIII, 1-3, în *PSB*, vol. 57, pp. 426-427)

„De ce ar trebui să fie ispitiţi cei pe care-i ştie slabi şi neputincioşi, care n-ar fi în stare să reziste prin puterile lor ispititorului? Dreptatea Domnului n-ar fi îngăduit ca ei să fie ispitiţi, dacă n-ar fi ştiut că există în ei o putere egală de a rezista, prin care să poată fi socotiţi vrednici de laudă, după o judecată dreaptă a meritelor şi într-un caz şi în celălalt. De aceea zice Apostolul: *Astfel, cel ce se socoteşte tare, să ia seama să nu cadă. Nu v-a cuprins ispită care să fi fost peste puterea omenească. Dar credincios este Dumnezeu, Care nu va îngădui ca să fiţi ispitiţi mai mult decât puteţi, ci odată cu ispita va aduce şi scăparea din ea, ca să puteţi răbda* (*1 Corinteni* 10, 12-13). Când zice: *Cel tare să ia seama să nu cadă*, arată puterea voinţei libere, pe care harul primit o ştie că poate să stea în picioare prin sârguinţă, sau să cadă din nepăsare. Iar când spune: *Nu v-a cuprins ispită care să fi fost peste puterea omenească*, El le înfierează slăbiciunea şi nestatornicia minţii lor, prin care încă nu puteau fi până aici răsturnaţi de puterile duhurile rele, împotriva cărora ştia că luptă zilnic şi el şi cei desăvârşiţi, despre care spune către efeseni: *De acum lupta noastră nu este împotriva trupului şi a sângelui, ci împotriva domnilor, a stăpânirilor, împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii, răspândite în văzduhuri* (*Efeseni* 6, 12). Iar când adaugă: *Dar credincios este Dumnezeu, care nu va îngădui să fiţi ispitiţi mai mult decât puteţi*, nu doreşte ca Domnul să nu îngăduie ca ei să fie ispitiţi, ci ca să nu fie ispitiţi mai mult decât pot rezista". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, „A treia convorbire cu părintele Cheremon", Cap. XIV, 6-7, în *PSB*, vol. 57, pp. 545-546)

„N-ar fi de lăudat, (...) vitejia unui bărbat drept, dacă ar învinge fără să fie pus la încercare, fiindcă victoria nu poate avea loc fără luptă". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, „Convorbirea cu părintele Piamun", Cap. XIII, 4, în *PSB*, vol. 57, p. 636)

„Mai mare şi mai bună răsplată ne aduce harul Domnului dacă luptăm împotriva ispitelor, decât dacă ne-ar fi ferit de orice astfel de luptă. Este dovadă de virtute mai înaltă şi mai strălucită faptul de a rămâne întărit şi nemişcat în prigoane şi necazuri, de a îndura toate în linişte, cu credinţă în ajutorul lui Dumnezeu, a triumfa împotriva atacurilor omeneşti cu răbdare, încins cu armele virtuţii nebiruite, şi a câştiga în chip glorios din slăbiciune puterea, fiindcă *puterea se desăvârşeşte în slăbiciune* (*2 Corinteni* 12, 9)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, „Convorbirea părintelui Avraam", cap. XXV, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 741)

## Ispitirea Domnului Hristos

„Domnul nostru Iisus Hristos a fost ispitit, cum spune apostolul *în toate după asemănarea noastră*, dar *în afară de păcat*, adică fără să fi fost atins de vreo patimă,

neîncercat deci de acele pofte carnale, de care suntem noi înțepați fără să știm, sau fără să vrem, fiindcă El nu avea nicio asemănare cu noi în ceea ce privește zămislirea, fiind zămislit prin vestirea arhanghelului: *Duhul Sfânt va veni asupra ta și puterea Cel Preaînalt te va umbri; de aceea și Sfântul care se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema* (*Luca* 1, 35)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Comunicarea părintelui Serapion", Cap. V, 1, în *PSB*, vol. 57, pp. 379-380)

„Deși era în El trup adevărat, fiindcă de bună seamă mânca, bea, dormea și chiar a fost străpuns de cuie, totuși, păcatul trupului nu l-a avut decât prin putința înfrângerii. El n-a fost înțepat de boldurile de foc ale poftei trupești, care se naște în noi în chip firesc, chiar și fără voia noastră, ci L-a încercat numai aparența păcatului, prin asemănarea trupească cu noi. Fiindcă îndeplinea într-adevăr cele ale noastre și purta în El toate slăbiciunile omenești, s-a putut crede că El este supus și patimilor, că purta în trupul Său și slăbiciunea viciului și a păcatului. Diavolul L-a încercat numai cu acele vicii cu care-L înșelase pe primul, crezând că și Acesta poate fi dus și în celelalte în chip asemănător ca om, așa cum îl câștigase pe cel dintâi. Dar n-a putut să-L aducă și în a doua boală, care ia naștere din primul viciu, fiindcă a fost respins din prima luptă". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Comunicarea părintelui Serapion", Cap. VI, 3-5, în *PSB*, vol. 57, pp. 380-381)

## Cauzele ispitelor

„Puterile, de care am vorbit mai înainte, prezintă sufletelor ușor de sedus frumuseți, slavă, desfrânări, plăceri și alte închipuiri de felul acestora, la fel cu cei care fac animalele să meargă, punându-le înainte iarbă verde; apoi, înșelând cu vicleniile lor pe cei care nu pot deosebi plăcerea adevărată de plăcerea falsă, nici frumusețea trecătoare și de disprețuit de frumusețea sfântă, îi fac pe aceștia sclavi. Fiecare din aceste imagini înșelătoare, intrând necontenit în suflet, imprimă în suflet imaginea înșelăciunii; iar sufletul, fără să-și dea seama, poartă cu el pretutindeni imaginea pasiunii; și aceasta și din pricină că am fost înșelați, și din pricină că noi ne-am dat consimțământul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XX, 111.3-111.4, în *PSB*, vol. 5, p. 168)

„Diavolul ne ispitește, pentru că știe ce suntem, dar nu știe dacă putem îndura. Vrea să ne zdruncine credința noastră și încearcă să ne supună lui. Și numai acest lucru i s-a îngăduit diavolului!" (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XII, 85.1, în *PSB*, vol. 5, p. 272)

„Că de aceea vin ispite, ca să se vădească ce suntem și pentru ca să se cunoască ascunzișurile inimii noastre, lucru dovedit de ceea ce spune Domnul în cărțile *Iov* și *Deuteronomul*, care sună astfel: Crezi tu că mi-am făcut de lucru cu tine în alt scop, decât ca să te arăți că ești drept?[1166] Iar în *Deuteronomul* este scris astfel: *Te-a smerit, te-a pedepsit cu foamea și te-a hrănit cu mană* (*Deuteronomul* 8, 3) apoi te-a condus prin pustiu, unde sunt șerpi care mușcă și scorpioni și locuri fără de apă, ca să cunoască ce se ascunde în inima ta (*Deuteronomul* 8, 15)". (Origen, *Despre rugăciune*, XXIX, 17, în *PSB*, vol. 7, p. 280)

1166. Nota Pr. Teodor Bodogae: „Textul nu se întâlnește în *Iov*, doar ideea". (nota 413, p. 280)

„*Nu dați loc diavolului* (*Efeseni* 4, 27), vrând să arate prin aceasta că anumite fapte și anumită nepăsare a sufletului dau câștig de cauză diavolului, care, odată intrat în noi, pune stăpânire pe noi sau cel puțin, dacă nu se poate face cu totul stăpân pe el, ne spurcă sufletul aruncând în noi *săgeți aprinse* (*Efeseni* 6, 16) care, fie că produc răni, care merg până la adâncimi, fie că vâră în noi scântei fierbinți, pe care numai arareori se întâmplă să le mai stingem chiar dacă urma rănii lor fierbinți cu greu o mai găsim și aceasta are loc numai când suntem ocrotiți ca printr-o *ancoră tare folositoare* prin scutul credinței". (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, IV, 2, în *PSB*, vol. 8, p. 223)

„La Corint lupta trebuia dusă împotriva trupului și a sângelui, deoarece corintenii nu erau supuși ispitei diavolului, ci unei ispite omenești". (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, IV, 2, în *PSB*, vol. 8, p. 223)

„(...) primiți-o și pe aceasta spre întărirea și scăparea voastră de teamă. Și credeți mie. Căci nu mint. A bătut odată cineva la ușa mea, în lăcașul singuratic. Și ieșind am văzut pe cineva mare și înalt la arătare. Și întrebând eu: Cine ești?, a zis: Eu sunt satana. Apoi zicând eu: De ce ai venit aci?, acela a răspuns: Pentru ce mă ocărăsc în deșert monahii și toți ceilalți creștini? De ce mă blestemă în fiecare ceas? Iar eu zicând: Pentru ce îi stingherești pe ei?, a răspuns: Nu eu sunt cel ce-i stingheresc pe ei, ci ei se tulbură între ei. Căci eu am slăbit. N-au citit că: *Vrăjmașului i-au lipsit săbiile de tot și cetățile i-au sfărâmat* (Psalmii 9, 7)? Nu mai am deci loc, nici săgeată, nici cetate. Pretutindeni s-au făcut creștini. În sfârșit s-a umplut și pustia de călugări. Să-și vadă de ei înșiși și să nu mă blesteme în zadar. Atunci minunându-mă eu de harul Domnului, am zis către el: Deși ești pururea mincinos și niciodată nu spui adevărul, ceea ce-ai zis acum fără să vrei, e adevărat. Căci Hristos, venind, te-a slăbit și doborându-te te-a dezgolit. Acela, auzind numele Mântuitorului și nerăbdând arsura lui, s-a făcut nevăzut". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XL, în *PSB*, vol. 16, p. 217)

„*Întrebarea 75*: Dacă este potrivit să spunem că satana este pricinuitorul oricărui păcat, fie cu gândul, fie cu cuvântul, fie cu fapta.

*Răspuns*: Cred că în general satana însuși de la sine nu poate să fie pricinuitorul vreunui păcat, dar încearcă să inducă în eroare pe cei neatenți față de neputințele lor, folosind uneori dorințele lor firești, iar alteori patimile oprite. Dorințele firești le folosește așa cum a încercat să facă cu Domnul, când Îl simțise pe El că era flămând, zicându-I: *De ești Fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pâini* (*Matei* 4, 3). Dar folosește și patimile oprite, ca în cazul lui Iuda, pentru că, atunci când s-a încredințat că acesta are boala iubirii de arginți, i-a exploatat această patimă și a aruncat pe iubitorul de arginți în crima trădării pentru treizeci de arginți.

Dar că și cele rele provin de la noi înșine ne-o arată clar Domnul, pentru că zice: *din inimă ies gândurile cele rele* (*Matei* 15, 19). Aceasta se întâmplă însă celor care din lege lasă nelucrate semințele naturale ale bunătăților, așa cum se relatează și în *Pildele lui Solomon*: *Bărbatul neînțelept este ca un teren agricol, și omul fără de minte, ca o vie. Dacă-l lași pe el, se va înțeleni și se va îmburuiena tot și devine părăsit* (*Pildele lui Solomon* 24, 30-31). Deci în sufletul care a fost lăsat nelucrat și a fost părăsit dintr-o astfel de nepurtare de grijă, ca urmare, în mod necesar, răsar spini și ciulini". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 75, în *PSB*, vol. 18, pp. 349-350)

„Oamenii înșiși își sunt lor cauză a relelor, atunci când nu urmează harului și, prin aceasta, alunecă spre cele rele. Pentru că omul poate să alunece, mânat de cugetele sale, să devină neglijent, disprețuitor și trufaș. Iată ce spune Apostolul Pavel în acest sens: *Pentru ca să nu mă trufesc (cu măreția descoperirilor) datu-mi-s-a mie un ghimpe în trup, un înger al satanei, să mă bată peste obraz, ca să nu mă trufesc* (*2 Corinteni* 12, 7). Iată, deci, că și cei ce au ajuns pe culmea virtuților, nu sunt în siguranță desăvârșită. Trebuie însă, spus că, de nu i-ar da omul ocazie lui satan, acesta nu l-ar stăpâni cu forța. De aceea, fapta săvârșită nu se atribuie nici lui Hristos, nici celui potrivnic (ci omului)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre răbdare și discernământ", 12, în *PSB*, vol. 34, p. 308)

„(Să știi că) de la călcarea poruncii a intrat în lume răutatea și de atunci vorbește în fiecare moment sufletului, precum vorbește un om către alt om și-i sugerează lucruri nebunești". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 2, în *PSB*, vol. 34, p. 337)

„Aceasta se poate întâmpla din ușurință sufletească, din slăbiciune a bunelor deprinderi, fiindcă frământăm în noi griji deșarte, ne ocupăm de lucruri fără niciun preț". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a XXXVII-a, 33, în *PSB*, vol. 53, p. 178)

## Scopul ispitelor

„În timp ce ne pricinuiesc tot felul de pagube, de primejdii, de certuri și de acuze, intenția puterilor vrăjmașe care ne tulbură nu este numai de a ne face să suferim, ci ca să ne ațâțe mari mânii, tristeți peste măsură, uneori până la marginea deznădejdii, și ceea ce e și mai grav, să ne împingă – mânați de oboseală și biruiți de dezgust – să cârtim împotriva lui Dumnezeu spunând că – chipurile – n-ar conduce drept și corect viața oamenilor, scopul lor fiind să ne slăbească credința, să ne pierdem nădejdea, să ne silească să părăsim adevărul învățăturilor noastre și să vâre în cugetele noastre păreri necuviincioase despre Dumnezeu[1167]". (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, VI, 2, în *PSB*, vol. 8, p. 225)

„Pentru aceasta sunt puse ispitele, ca să se arate cine iubește cu adevărat pe Stăpânul". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre răbdare și discernământ", 27, în *PSB*, vol. 34, p. 314)

„Vedeți că diavolului i se îngăduie să ispitească, pentru ca să fie puși la încercare cei buni". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a XX-a, 15, în *PSB*, vol. 53, p. 110)

## Mulțimea ispitelor

„Suntem încercați de aceste ispitiri în fiecare zi, Doamne, fără de încetare suntem ispitiți". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXXVII, (60), în *PSB*, vol. 64, p. 235)

---

1167. Nota Pr. T. Bodogae: „Îndemnându-ne să cădem în fatalism, în epicureism, în gnosticism, sau să credem în astrologie". (nota 1093, p. 225)

## Felurile ispitelor

„Unele păcate nu provin peste tot de la puterile vrăjmașe, ci izvorăsc în chip firesc din impulsurile noastre trupești, după cum ne-o spune foarte deschis Apostolul Pavel (*Galateni* 5, 17): *căci trupul poftește împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului, căci acestea se împotrivesc unul altuia, ca să nu faceți ceea ce ați voi.* Dacă într-adevăr trupul vostru poftește împotriva duhului și duhul împotriva trupului, însemnează că adăpostim în noi o luptă împotriva trupului și a sângelui și aceasta, atâta vreme cât suntem oameni și trăim după trup și cât timp nu suntem în stare să încercăm ispite mai tari decât sunt încercările omenești, după cum stă scris despre noi: *Nu v-a cuprins ispită care să fi fost peste puterea omenească! Dar credincios este Dumnezeu, Care nu va îngădui ca să fiți ispitiți mai mult decât puteți*[1168]. Cei ce conduc jocurile nu îngăduie celor care vin la întrecere să se ia la harță între ei pentru vreun motiv oarecare, fie el chiar și întâmplător, ci după un examen atent al condiției lor fizice și a vârstei lor, făcând comparația cea mai echitabilă între ei, îi asociază unul cu altul pe cei doi concurenți punând alături, de pildă, juniori cu juniori, bărbați cu bărbați, ca să corespundă unii cu alții atât după vârstă, cât și după forță[1169]. În același fel trebuie să ne gândim că rânduiește și providența dumnezeiască: pe toți cei ce au coborât în arena alergărilor duhovnicești îi îndrumă în atotdreapta Sa purtare de grijă după măsura virtuții fiecăruia, pe care o cunoaște numai Cel care cunoaște inimile oamenilor. Astfel, unul se războiește împotriva cutărui trup, altul împotriva altuia, unul pentru un anume răstimp de vreme, pe când altul pentru un alt răstimp, un bărbat va fi lăsat să îndure cutare ispită trupească, altul alta, iar dintre puterile vrăjmașe unul va fi chemat să le reziste unora, altul altora, unul dând lupta acum cu câte trei deodată, iar apoi numai cu câte unul, acum din nou numai cu câte unul și altădată iarăși cu mai mulți alții, iar altul după ce a isprăvit anumite lupte va trebui să ducă lupta împotriva altora. Căci poate despre așa ceva vorbește Apostolul atunci când zice: *Credincios este Dumnezeu, Care nu va îngădui ca să fiți ispitiți mai mult decât puteți* (*1 Corinteni* 10, 13), ceea ce însemnează că fiecare e pus la încercare după gradul și după puterile virtuții lui.

Am spus, așadar, că, potrivit dreptei judecăți a lui Dumnezeu, fiecare om e ispitit după gradul său de virtute, dar pentru aceasta nu trebuie să credem că e numaidecât obligatoriu ca cel ispitit să iasă biruitor; oricât s-ar fi avut grija să i se dea un adversar de forță egală, s-ar putea ca să nu iasă numaidecât învingător. Într-adevăr, dacă forța luptătorilor n-ar fi fost egală, cununa de lauri a învingătorului n-ar fi fost câștigată pe drept și tot așa ar trebui spus și despre pierderea învinsului: acesta-i motivul pentru care îngăduie Dumnezeu să fim puși la încercare, în schimb, nu îngăduie ca să fim puși la încercări care întrec puterile noastre. Cu toate acestea nu stă scris că Dumnezeu va lucra în așa fel încât să reușim să suportăm ispita, ci cel mult ca să putem s-o îndurăm, cu alte cuvinte El ne dă puterea s-o suportăm. De aceea, stă în firea noastră[1170] să folosim cu râvnă ori cu

---

1168. Nota Pr. T. Bodogae: „*1 Corinteni* 10, 13. Numai în situații deosebit de grele – dar și atunci, numai cu învoirea lui Dumnezeu (ca în cazul lui Iov) – ispitele îngăduite de Dumnezeu pot depăși uneori puterile noastre. Dar și în astfel de cazuri puterea Binelui biruie până la urmă chiar dacă fizicește acest lucru nu ar părea evident (ca în cazul martirilor)". (nota 1055, p. 219)

1169. Nota Pr. T. Bodogae: „Comparația cu lupta sportivilor din arenă este frecventă în acea vreme". (nota 1056, p. 219)

1170. Nota Pr. T. Bodogae: „Cu alte cuvinte, ajutorul lui Dumnezeu nu vrea să însemneze biruință automată, ci însemnează în primul rând încredere în El și încurajare pentru lupta pe care trebuie s-o ducem". (nota 1057, p. 220)

nepăsare puterea pe care ne-a dat-o El însuşi. Şi nu-i nici cea mai mică îndoială că avem puterea de a birui orice ispită, dacă, bineînțeles, ne folosim după cuviință de puterea dată. Şi nu ți se dă în acelaşi fel posibilitatea de a birui şi a birui oricum, după cum atât de grijuliu ne-o arată însuşi Pavel în aceste cuvinte: *odată cu ispita va aduce și scăparea din ea, ca să puteți răbda* (*1 Corinteni* 10, 13), dar nu zice: ca să răbdați. Căci mulți nu rabdă, ci se lasă înfrânți de ispită. Cu alte cuvinte, Dumnezeu ne lasă nu să răbdăm, ci ne dă putința de a răbda, altfel parcă n-ar mai fi luptă. Iar această posibilitate ce ni se dă de a putea birui potrivit folosirii liberului nostru arbitru noi sau o întrebuințăm cu silință și atunci biruim, sau ne arătăm nepăsători față de ea și atunci suntem înfrânți. Dacă ni s-ar fi dat totul încât am fi biruit din capul locului, adică s-ar fi exclus în orice chip posibilitatea de a putea fi și biruiți, atunci ce rost ar mai avea să te lupți cu cineva care nu poate fi biruit? Ar mai avea vreo valoare cununa, când se exclude adversarului posibilitatea de a putea birui? Şi invers: dacă ni se asigură tuturora posibilitatea de a fi biruitori, în schimb, modul în care folosim această posibilitate stă în puterea noastră, după cum depunem în acest scop silință ori indiferență, atunci pe bună dreptate greșeala va fi atribuită celui învins, iar cununa, celui învingător. Drept concluzie a celor discutate după câte ne-au stat în putere, a reieşit limpede că facem greşeli şi atunci când nu ne silesc puterile vrăjmaşe ori altele ațâțate de ele și când ne îndeamnă anumite greşeli sau atitudini nesocotite". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea a III-a, III, 2, în *PSB*, vol. 8, pp. 219-221)

„Pe cei cu o viață superioară îi pândesc greşeli tot mai mari, pentru că cel rău duşmăneşte mai mult pe cel cu adevărat bun, decât pe cel mediocru". (METODIU DE OLIMP, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul XI: Virtutea, *PSB*, vol. 10, p. 114)

„Zicând Apostolul: *Știu că binele nu locuiește în trupul meu* (*Romani* 7, 18) vrea să indice păcatul care locuieşte în noi prin (intermediul) poftelor, de la călcarea poruncii, că gândurile noastre pline de poftă sunt ca nişte mlădițe și lăstari ai lui. Pentru că de două feluri sunt cugetele noastre: unele inspirate de pofta care sălăşluieşte în trupul nostru, care – precum am spus – s-au născut din inspirația duhului celui material, iar altele sunt inspirate de porunca Legii pe care o avem ca lege naturală, înnăscută, care îndreaptă şi îndeamnă cugetul nostru spre ceea ce este bine. Prin urmare, slujim Legii lui Dumnezeu cu mintea – căci acesta este *omul nostru cel lăuntric* (*Romani* 7, 22) –, iar legii diavolului, cu pofta care locuieşte în trupul nostru. Legea care se împotriveşte Legii lui Dumnezeu, adică impulsului și dorinței minții de a săvârși ceea ce este bine, este cea care dă naştere celor pătimaşi, celor înclinați spre cele materiale, care atrage în tot felul către plăceri.

Mi se pare că Pavel indică aici clar trei feluri de legi: una bună, înnăscută în noi, pe care a denumit-o clar *legea minții*; alta care se naşte din provocarea diavolului, care conduce sufletul către închipuiri păcătoase, despre care a zis Apostolul că se împotriveşte legii minții; şi alta care este dictată de păcat, de pofta păcătoasă ce domneşte în trupul nostru, pe care a numit-o *legea păcatului, care locuiește în mădularele mele* (*Romani* 7, 23), la care apelând cel rău, adesea ne ispitește să săvârşim faptele cele rele". (METODIU DE OLIMP, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul al doilea, VI-VII, *PSB*, vol. 10, p. 174)

„De aceea, frate, să fii mai întâi răbdător la orice ispite. Căci prin câte feluri de ispite nu-i încercat cel credincios: pagube lumești, învinuiri, minciuni, nesupuneri,

clevetiri, prigoniri? Prin acestea şi prin altele de felul lor e pus la încercare cel credincios". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 42, II, în *PSB*, vol. 12, p. 192)

„Dar nici Antonie n-a rămas fără griji şi n-a dispreţuit pe demon, şi nici vrăjmaşul, odată biruit, n-a încetat să uneltească. Căci umbla iarăşi împrejur ca un leu căutând un prilej împotriva lui (*1 Petru* 5, 8). Iar Antonie, cunoscând din Scripturi că multe sunt meşteşugurile vrăjmaşului, se folosea cu încordare de nevoinţă, socotind că şi acela n-a reuşit să-i înşele inima prin plăcerea trupului, va încerca, fără îndoială, să-l prindă în cursă prin vreun alt meşteşug. Căci demonul e mult iubitor de păcat". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, VII, în *PSB*, vol. 16, p. 196)

„Antonie a plecat la mormintele ce se aflau departe de sat și, rugând pe un cunoscut să-i aducă la mai multe zile pâinea trebuitoare, a intrat într-unul dintre morminte și închizând ușa lui, a rămas singur înăuntru. Nerăbdând aceasta vrăjmașul, ba și temându-se ca nu cumva Antonie să ia pe încetul în stăpânire pustiul cu nevoinţa lui, venind într-o noapte cu o mulțime de draci, atâta l-a umplut de răni prin lovituri, încât l-a lăsat zăcând jos din pricina chinurilor. Și zicea că atât de cumplite i-au fost durerile încât nu puteau fi pricinuite de răni de la oameni. Dar purtarea de grijă a lui Dumnezeu (căci nu trece Domnul cu vederea pe cei ce își pun nădejdea în El) a făcut ca a doua zi să vină cunoscutul să-i aducă pâinile. Acesta deschizând ușa și văzându-l jos ca mort, luându-l pe spate l-a dus la biserica din sat și l-a pus pe pământ. Și multe din rudenii și din oamenii din sat ședeau lângă Antonie ca lângă un mort. Dar pe la miezul nopții venindu-și în sine și ridicându-se puțin, când i-a văzut pe toți dormind și numai pe acel cunoscut priveghind, făcându-i semn să vină la el, l-a rugat să-l ia iarăși pe spate și să-l ducă la morminte, fără să trezească din somn pe nimeni.

Fiind dus de acela acolo și închizând acela ușa după obicei, a rămas iarăși singur înăuntru. Și neputând să stea în picioare din pricina rănilor, se ruga zăcând întins. Și după rugăciune zicea strigând: *Sunt aici eu, Antonie! Nu fug de rănile voastre. Căci chiar de-mi veți pricinui mai multe, nimic nu mă va despărți de dragostea lui Hristos* (*Romani* 8, 35). Apoi rostea din Psalmi: *De se va rândui în jurul meu tabără, nu se va înfricoșa inima mea* (*Psalmii* 26, 5)". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, VIII-IX, în *PSB*, vol. 16, p. 198)

„Dar vrăjmașul binelui mirându-se că a îndrăznit să vină aici și după rănile primite, chemându-și câinii, le-a zis plin de furie: Vedeți că nu l-am biruit nici prin duhul curviei, nici prin răni. Ba s-a umplut și de îndrăzneală împotriva noastră. Să-l atacăm și altfel. Căci e ușor diavolului să născocească și alte feluri de răutăți. Deci făcură în acea noapte prin lovituri un astfel de zgomot, încât părea că tot locul se cutremură. Și parcă desfăcând cei patru pereți ai micii încăperi, demonii intrau prin ei prefăcuți în năluci de fiare și șerpi. Și locul întreg era plin de năluciri de lei, de urși, de leoparzi, de tauri, de șerpi, de aspide, de scorpioni și lupi. Și fiecare dintre aceștia se mișca în felul său. Leul mugea, voind să intre fără să poată, taurul părea să ia în coarne, șarpele se târa și nu ajungea și lupul repezindu-se era ținut pe loc. Și zgomotele tuturor erau înspăimântătoare și furiile lor, cumplite. Iar Antonie, lovit și înțepat de ei, simțea un și mai mare chin în trup. Dar rămânea fără să tremure și priveghind și mai mult cu sufletul. Gemea de durerea trupului, dar veghea cu mintea. Și bătându-și joc de ei,

zicea: Dacă ați avea vreo putere în voi, ar fi fost destul să vină numai unul dintre voi. Dar fiindcă v-a slăbit Domnul, încercați să mă speriați prin mulțime. E un semn al neputinței voastre că luați chipurile animalelor. Și îndrăznind iarăși zicea: De sunteți tari și ați luat putere împotriva mea, nu zăboviți, ci năvăliți. Iar de nu puteți, pentru ce vă tulburați în zadar? Nouă ne este pecete și zid de apărare credința în Domnul nostru. Dar aceia, încercând multe, scrâșneau din dinți, încât se făceau mai degrabă pe ei de râs, decât pe el.

Căci Domnul n-a uitat nici acum de nevoința lui Antonie, ci a venit în ajutorul lui. Fiindcă privind el în sus, a văzut acoperișul ca deschizându-se și o rază de lumină coborând spre el. Și dracii s-au făcut dintr-odată nevăzuți. Iar durerea trupului îndată a încetat și casa s-a luminat întreagă. Iar Antonie, simțind ajutorul și răsuflând mai bine, ușurat de dureri, se ruga vedeniei arătate, zicând: Unde erai? Pentru ce nu Te-ai arătat de la început, ca să-mi oprești durerile? Și s-a făcut glas către el: Antonie, eram aci, dar am așteptat să văd lupta ta. Deci fiindcă ai răbdat și nu te-ai lăsat biruit, îți voi fi pururea ajutor șu voi face numele tău cunoscut pretutindeni. Auzind acestea, s-a sculat la rugăciune. Și s-a întărit atât de mult, că a simțit că are mai multă putere în trup, decât a avut înainte. Și era atunci aproape de treizeci și cinci de ani". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, IX-X, în *PSB*, vol. 16, pp. 198-199)

„A doua zi, dornic de o viețuire și mai plină de râvnă, a mers la acel bătrân (...), rugându-l să locuiască cu el în pustie. Dar acela neprimind din pricina vârstei și pentru că nu avea un astfel de obicei, Antonie a pornit îndată singur spre munte. Dar vrăjmașul iarăși, văzându-i sârguința și vrând s-o împiedice, i-a pricinuit pe cale nălucirea unui mare disc de argint. Antonie înțelegând uneltirea urâtorului de bine, s-a oprit și privind la disc a dat pe față pe diavolul din el, zicând: De unde poate fi un disc în pustie? Calea aceasta nu e bătătorită și nu e pe ea vreo urmă de oameni care să umble pe aici. Și dacă ar fi căzut, nu s-ar fi putut ascunde, fiind foarte mare. Deci cel ce l-ar fi pierdut, întorcându-se și căutându-l l-ar fi putut afla, pentru că locul e pustiu. Aceasta e o meșteșugire a diavolului. Nu-mi vei împiedica prin aceasta râvna, diavole! Aceasta va fi spre pieirea ta. Și spunând Antonie aceasta, discul s-a mistuit ca fumul de fața focului.

Apoi plecând, iarăși a văzut nu o nălucire, ci aur adevărat aruncat în drum. De l-a arătat vrăjmașul, sau cineva cu o putere mai mare spre a întări pe nevoitor și a-i arăta diavolului că nu dă atenție nici aurului adevărat, n-a spus-o nici el și n-am aflat nici noi. Știm numai că ceea ce s-a arătat a fost aur adevărat. Antonie minunându-se de mulțimea lui, dar sărind peste el ca peste foc, l-a trecut fără să se întoarcă, măcar să privească. Ba s-a grăbit așa de mult că nu a mai văzut locul". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XI-XII, în *PSB*, vol. 16, pp. 199-200)

„Deci aceștia (diavolii – n.n.), când văd pe oricare creștin, dar mai ales pe monahi, ostenindu-se și înaintând, încearcă întâi să-l ispitească, ridicând multe sminteli în cale. Iar smintelile sunt gândurile rele. Dar nu trebuie să ne temem de momelile lor. Căci acelea sunt doborâte îndată prin rugăciuni și postiri și prin credința în Domnul. Dar nici doborâți ei nu încetează, ci vin îndată iarăși cu viclenie și meșteșugire. Căci când nu pot să înșele inima pe față cu o plăcere murdară, vin iarăși în alt chip și se silesc să sperie pricinuind alte năluciri, prefăcându-se și imitând femei, fiare, reptile, trupuri de uriași și mulțime de ostași. Dar nu trebuie să ne temem nici de nălucirile acestea.

Căci nu sunt nimic, ci se mistuiesc îndată, mai ales dacă omul se întăreşte cu credinţa şi se împrejmuieşte cu semnul crucii. Dar sunt plini de îndrăzneală şi de neruşinare. Căci de sunt biruiţi, ne atacă, iarăşi, în alt chip. Se prefac că ghicesc şi că ne spun de mai înainte ceea ce va veni după multe zile, se arată înalţi ajungând până la acoperiş şi groşi, ca pe cei ce nu i-au putut amăgi prin gânduri să-i răpească prin astfel de năluciri. Iar de vor afla sufletul şi astfel neclătinat în credinţă şi în cugetarea nădejdii, aduc pe căpetenia lor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXIII, în *PSB*, vol. 16, p. 207)

„Iar de acela (de satana – n.n.) zicea (Cuviosul Antonie – n.n.) că de multe ori apare aşa cum l-a descris Domnul pe diavolul lui Iov, zicând: *Ochii lui chip de luceafăr. Din gura lui pornesc ca nişte făclii aprinse, ce scapără ca nişte săgeţi de foc. Din nările lui iese ca un fum de cuptor arzând de focul unor cărbuni aprinşi. Sufletul lui, cărbuni aprinşi. Din gura lui iese o flacără* (*Iov* 41, 9-11). Aşa apărând căpetenia dracilor, înspăimântă, precum am spus înainte, grăind vicleanul lucruri mari, cum iarăşi l-a dat pe faţă Domnul, spunând lui Iov: *Socoteşte fierul ca paiele şi arama ca lemnul putred. Marea o socoteşte ca un vas de unsoare şi pe portarul adâncului ca pe un rob. Socoteşte adâncul ca un loc de plimbare* (*Iov* 41, 17-22). Iar prin prorocul a spus: *Zis-a vrăjmaşul: gonind îi voi prinde* (*Ieşirea* 15, 9); şi iarăşi prin altul: *Toată lumea o voi lua în mână ca pe un cuib şi ca pe nişte ouă părăsite le voi ridica* (*Isaia* 10, 14). Şi încearcă să se fălească cu unele ca acestea şi le vesteşte acestea, ca să amăgească pe cinstitorii de Dumnezeu. Dar noi credincioşii nu trebuie să ne speriem nici de nălucirile acestea, nici să luăm aminte la cuvintele lui. Fiindcă minte şi nu spune nimic adevărat. Căci grăind cu îndrăzneală acestea şi atâtea altele, balaurul a fost atras ca într-o undiţă de Mântuitorul şi ca o vită a primit căpăstrul în jurul botului; şi ca unui cal i-au fost prinse nările în belciug şi buzele i-au fost găurite cu o sulă. Şi a fost legat de Domnul ca o vrabie ca să ne putem bate joc de el (*Iov* 40, 19-24). Atât el cât şi demonii cei împreună cu el au fost doborâţi la pământ ca nişte scorpii şi şerpi, spre a fi călcaţi în picioare de noi, creştinii. Şi dovada acestui fapt e că noi vieţuim potrivnic lui. Căci cel ce se lăuda să sece marea şi să cuprindă lumea, iată că nu poate să împiedice acum nevoinţa voastră şi nici pe mine să grăiesc împotriva lui[1171]. Să nu luăm deci seama la cele ce le spune, căci minte, nici să nu ne speriem de nălucirile lui, fiind şi acestea mincinoase. Căci nu e lumină adevărată cea care se arată în ele, ci mai degrabă acestea poartă în ele începuturile şi chipurile focului gătit lor, în care vor arde. Cu ele încearcă să înspăimânte pe oameni. Ele apar, dar se şi mistuiesc de la sine, nevătămând pe niciunul dintre credincioşi, ci purtând asemănarea focului viitor ce-i va primi pe aceia. De aceea, credincioşii nu se cuvine să se înfricoşeze. Căci toate meşteşugirile lor sunt nimic în faţa harului lui Hristos". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXIV, în *PSB*, vol. 16, pp. 207-208)

---

1171. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Lumea duhurilor poate să devină transparentă celor ce printr-o asceză accentuată s-au desprins total de lumea văzută şi stăruie în această despărţire printr-un mare efort spiritual, de care noi nu ne-am apropiat. Ei provoacă la o luptă mai îndârjită pe demoni, luptă de care nu au nevoie pentru cei ce le stau în braţe ca o pradă uşoară prin viaţa stăpânită de patimi. Acestora le lasă impresia că sunt stăpâni pe ei înşişi, că nu fac nimic rău, sau că răul în care se complac e opera lor. Deci apariţiile ce se arată celor ce stăruie într-o nevoinţă încordată au şi ceva real în ele: mirosurile, fierbinţelile, chipurile animalice ce li se arată ca forme ispititoare ale patimilor urâte, în noroiul cărora se scaldă demonii, care sunt şi nişte chinuri pentru ei şi pentru cei ce se molipsesc de ele, având să ia proporţii înfricoşătoare în iadul definitiv, în care vor fi şi demonii şi cei ce le-au urmat pilda prin lipsa lor de credinţă şi prin vieţuirea lor". (nota 23, p. 208)

„Sunt vicleni și gata să se prefacă și să se preschimbe în toate înfățișările. Adeseori se prefac chiar a cânta psalmi, măcar că nu se arată amintindu-și de cuvintele din Scripturi. Se întâmplă că și când citim noi, să rostească adeseori îndată, ca pe un ecou, cele ce au fost citite. Ba dormind noi, ne scoală la rugăciuni. Și aceasta o fac des, aproape neîngăduindu-ne nici să dormim. Se mai întâmplă uneori să ia și chipuri de călugări, prefăcându-se că vorbesc ca niște oameni evlavioși, ca să amăgească prin asemănarea înfățișării și să atragă pe cei amăgiți de ei unde voiesc. Dar nu trebuie să fie luați în seamă chiar dacă ne scoală la rugăciune, chiar dacă ne sfătuiesc să nu mâncăm deloc, chiar dacă se prefac că ne părăsc și ne osândesc de cele la care ne-au îndemnat odată. Căci nu o fac aceasta din evlavie și de dragul adevărului, ci ca să ducă pe cei simpli la deznădejde și să le spună că nevoința nu le este de folos și să facă pe oameni să simtă că viața monahală este împovărătoare și foarte grea și să se plictisească de ea și să-i împiedice să viețuiască fiind potrivnic lor[1172]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXIV-XXV, în *PSB*, vol. 16, pp. 208-209)

„Diavolul, precum cântă David (*Psalmii* 34, 16), se uita la Antonie și scrâșnea din dinți. Dar Antonie era mângâiat de Mântuitorul, rămânând nevătămat de viclenia și uneltirea de multe feluri a aceluia. Căci în vremea privegherii lui de noapte acela slobozea tunete. Și aproape toate hienele din pustiul acela ieșind din vizuinele lor îl înconjurau, iar el se afla singur în mijlocul lor. Și cum fiecare amenința să-l sfâșie, el, pricepând meșteșugul vrăjmașului, le zicea tuturor: Dacă ați luat putere împotriva mea sunt gata să mă las mâncat de voi; dar dacă ați fost trimise de demoni, nu mai zăboviți, ci plecați. Căci sunt robul lui Hristos. Iar spunând acestea Antonie, acelea fugeau ca alungate de biciul cuvântului[1173]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LI, în *PSB*, vol. 16, p. 222)

„Suntem ispitiți în două chipuri: sau prin necazurile care încearcă inimile noastre, ca pe aur în cuptor, vădind prin răbdarea în suferințe, tăria inimilor noastre, sau adeseori chiar prin buna stare materială, care pentru mulți este o încercare a tăriei inimilor noastre. Că-i la fel de greu să-ți păstrezi sufletul neînfrânt, când ești în necazuri, ca și să nu te mândrești, umilind pe alții, când ești bogat și ai de toate". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Omilia a VI-a, I, în *PSB*, vol. 17, p. 399)

„– Dar care sunt săgețile diavolului?
– Poftele cele rele, gândurile cele necurate, patimile cele pierzătoare, mânia, invidia, gelozia, urgia, ura, pofta de bani, și toate celelalte păcate". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia III, V, în *PSB*, vol. 21, p. 54)

---

1172. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Se prețuiește în toate scrierile duhovnicești din Răsărit, începând cu aceasta, dreapta măsură sau cumpăna. Nu trebuie să fim nici nepăsători față de păcatele trecute, dar nici să ne lăsăm cuprinși de deznădejde, care poate duce uneori tot la nepăsarea pricinuită de sentimentul neputinței și al resemnării. Să ne căim de cele rele săvârșite în trecut și să ne oprim de la repetarea lor, dar să nu disperăm uitând de mila lui Dumnezeu. Și chiar dacă nu putem duce o viață cu totul curată de păcat, să nu părăsim orice efort. Ci să ne silim să facem mereu atâta cât putem. Căci prin aceasta înaintăm treptat spre o stare mai bună". (nota 24, p. 209)

1173. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Într-un fel oarecare animalele prind simțirea condusă de un gând sau altul al omului, mai ales când ea devine mai accentuată prin cuvintele proprii prin care li se adresează în mod direct. Și dacă simt în ea puterea spirituală a celui ce le grăiește, se supun. Dar, puterea cea mare iradiază din om, când în ea e prezentă puterea lui Dumnezeu. Astfel omul e prin spirit, în deosebi când acesta e unit cu puterea spirituală a lui Hristos, stăpânul animalelor. Așa se explică îmblânzirea unora din ele de către om. Dacă ar fi în om mai multă putere spirituală prin prezența puterii lui Hristos în el, toate animalele ar putea fi îmblânzite". (nota 35, p. 222)

„Atâtea și atâtea căi de pierzare a croit diavolul celor ce vor să-i slujească!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XIII, II, în *PSB*, vol. 21, p. 149)

„Pentru că primul om, prin ascultarea de diavol, a păcătuit față de Dumnezeu și a călcat legea, Hristos te învață cu prisosință să nu asculți de diavol nici când îți poruncește să faci o faptă de poruncă. Dar pentru ce vorbesc de călcare de lege? Chiar dacă ți-ar spune demonii să faci ceva folositor, nu le da ascultare! De pildă, Hristos a închis gura acelor demoni care-L predicau Fiu al lui Dumnezeu (*Luca* 4, 41). Pavel, iarăși, la fel a certat pe demonii care strigau, deși spusele lor erau cuvinte de folos; ci, mustrându-i cumplit și oprind viclenia lor, i-a alungat, cu toate că predicau învățături mântuitoare, închizându-le gurile și poruncindu-le să tacă (*Faptele Apostolilor* 16, 16-18).

Pentru aceasta nici în pustie Hristos n-a dat ascultare spuselor diavolului.

– Ce i-a spus?

– *Nu numai cu pâine va trăi omul!*

Cuvintele Sale au acest înțeles: Dumnezeu poate și cu cuvântul hrăni pe cel flămând. Prin aceste cuvinte, Hristos îi aduce mărturie din Vechiul Testament (*Deuteronomul* 8, 3), iar pe noi ne învață să nu ne depărtăm niciodată de Stăpân, fie de flămânzim, fie de suferim un alt necaz". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIII, II, în *PSB*, vol. 23, p. 156)

„Că dușman de moarte ne este diavolul și a pornit împotriva noastră război neîmpăcat. Nu ne sârguim noi atât pentru mântuirea noastră, cât se sârguiește el pentru pierderea noastră.

Să-l urâm, deci, de moarte, nu numai cu cuvintele, ci și cu faptele; nu numai cu mintea, ci și cu lucrurile și să nu facem nimic din cele ce ne poruncește el, că așa vom face pe acelea ce ni le poruncește Dumnezeu. Diavolul, da, făgăduiește multe, nu ca să ne dea, ci ca să ne ia. Ne făgăduiește bunuri din furtișaguri și răpiri, ca să ne răpească împărăția și dreptatea: pune înaintea noastră comorile cele de pe pământ ca niște curse și lațuri ca să ne lipsească și de acestea și de comorile cele din ceruri; voiește să ne îmbogățim aici ca să nu ne îmbogățim dincolo. Dacă nu poate cu bogăția să ne scoată din moștenirea cea cerească, atunci apucă altă cale, calea sărăciei. Cum a făcut cu Iov. Când a văzut că bogăția cu nimic nu l-a vătămat, împletește cu sărăcia curse, nădăjduind să-l biruie prin ea. Poate fi, oare, ceva mai fără de judecată? Nu! Că cel ce poate îndura cu cumințenie bogăția, cu mult mai mult îndură cu bărbăție sărăcia; cel ce nu dorește averile când le are, nu le caută nici când îi lipsesc, așa precum nici atunci fericitul acela, ci prin sărăcie a ajuns din nou mai strălucit". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIII, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 160)

„Pe lângă altele, diavolul a făcut-o și pe aceasta că nu ne mai dăm seama de rele că alungă rușinea cu mulțimea celor ce săvârșesc răul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXI, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 921)

„Cumplit lucru, cumplit lucru este când faci loc în suflet patimilor rele. De aceea trebuie să le îndepărtăm prin orice mijloc și să nu le lăsăm intrare liberă; când ajung de pun stăpânire pe suflet și-l biruie, dau naștere la mare vâlvătaie, ca și focul ce cade pe lucruri care se aprind ușor. Vă rog deci să faceți totul ca să le opriți intrarea. Să nu băgați în sufletul vostru orice păcat, mângâindu-vă cu acest gând fără de folos,

spunând: Ce lucru mare e fapta aceasta, ce mare lucru cealaltă? De aici se nasc mii și mii de rele. Că diavolul, ticălos fiind, pentru a pierde pe oameni se folosește de multă viclenie, de multă stăruință, de mult pogorământ. Își începe atacul cu lucruri mici". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXXVI, III, în *PSB*, vol. 23, p. 969)

„Se spune despre un comediant ambulant din Alexandria Egiptului că a îmblânzit și a dresat o maimuță să se miște și să danseze atât de frumos, încât imita exact persoana care o însoțea, mai ales că era îmbrăcată ca pentru dans, iar când i-au mai adăugat și acompaniamentul muzical, mlădierea maimuței urma așa de bine ritmul melodiei, încât prin toate mișcările pe care le făcea și le schița, dovedea că le-ar executa în chip *firesc*, parcă ar fi fost un om adevărat. Văzând cât e de captivat publicul de noutatea priveliștii, câțiva tineri mai obraznici au strigat către cei care priveau țintă la spectacol: că *Maimuța-i tot maimuță!* De aceea, în timp ce lumea striga și aplauda mișcările atât de cadențate ale acesteia – oricât de legate de tact și de melodie ar fi fost ele – ei au aruncat asupra orchestrei și a cântăreților tot felul de momeli, scoțând întruna sunete care trezesc și ațâță instinctul acestui soi de animal. Și ce să vezi? Fără să mai aștepte nimic, când a văzut alunele și nucile împrăștiate pe jos, înaintea orchestrei, uitând de dans, de aplauze și de podoabele hainei, maimuța s-a aruncat pe ele și a adunat cu labele tot ce găsea, iar ca să n-o mai împiedice nimic în împlinirea poftei ei, și-a dat jos masca de pe bot, aruncându-și de-o parte dresajul, zdrobindu-și cojile și mâncând fructele, cum numai maimuțele obișnuiesc. În loc de aplauze și admirație, s-a pornit atunci o adevărată explozie de râs între spectatori din pricina hidoșeniei și caraghioslâcului în care apărea animalul dintre zdrențele măștii sale[1174].

După cum, deci, nu i-a fost de ajuns maimuței masca, pe care și-a pus-o spre a fi crezută că-i om, recăpătându-și firea când a auzit răcnet de sălbăticiune, tot așa și cei ce nu și-au îmbunătățit deplin firea lor prin credință, la momelile diavolului repede dovedesc că sunt altceva decât ceea ce par. Căci în locul smochinei, al alunei ori a altor ispite de acest fel, diavolul momește pe om cu măriri deșarte, cu fuga după ranguri, cu dor după câștig, după plăceri, și câte altele de felul lor, oferindu-le ca pe niște zbierete celor cu suflete de maimuță și care simulează creștinismul printr-o imitație falsă, dar care, în vremuri de încercare, dovedesc în loc de înțelepciune, de blândețe ori de alte virtuți, numai o mască a lor". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre înțelesul numelui de creștin*, în *PSB*, vol. 30, pp. 437-438)

„Că două sunt ordinele demonilor: unul, care introduce plăcerile în trup și altul care insuflă rătăcirile în suflet. Acesta (din) urmă este greu de supus. Pe unii ca aceștia îi trimite satan vrăjitorilor, rătăciților, ereticilor și celor asemenea lor". (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul*, în *PSB*, vol. 34, p. 48)

„Dușmanul nu încetează a duce război cu fiecare; satan este neîndurător și urăște pe oameni. El nu pregetă să ducă război împotriva tuturor oamenilor; dar nu în aceeași măsură se năpustește asupra lor". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XV, 18, în *PSB*, vol. 34, p. 158)

---

1174. Nota Pr. T. Bodogae: „Temă împrumutată din scriitorul profan LUCIAN (120-184), *Pescarul*, cap. 36, trad. Radu Hâncu, 1959, p. 376". (nota 2, p. 438)

„(Sunt unii) care afirmă că răul nu este oploşit şi nu creşte odată cu omul; (într-adevăr, mulţi dintre ei) nu se îngrijesc de ziua de mâine, nici n-au vreo poftă trupească. La un timp, răul încetează să-i mai tulbure şi nu le mai trezeşte vreo poftă, încât pot să asigure cu jurământ că în ei nu se mai nasc patimi. Dar, peste puţin timp, ard de pofte şi se arată sperjuri. Pentru că, după cum apa trece prin canal, la fel trece păcatul prin inimă şi prin cugete. În cele din urmă, păcatul triumfă asupra celor ce tăgăduiesc acest fapt, iar ei sunt daţi de ruşine. Pentru că răul se străduieşte să nu se arate şi să fie ascuns în inima omului". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 21, în *PSB*, vol. 34, p. 159)

„Se întâmplă, de exemplu, ca un om să se împărtăşească de har, ca răutatea, deşi există, să cedeze de bună voie, şi să nu se mai arate în el, iar omul acela să creadă că mintea lui s-a curăţat. Dar, pe când se crede creştin desăvârşit, pe când crede că este liber şi nu mai poartă nicio grijă, atunci răutatea, întocmai ca un tâlhar, vine asupra lui, îi pune curse, îl ispiteşte, şi îl coboară întru cele mai de jos ale pământului. Căci dacă oamenii, aflându-se (în postura de) răufăcători sau de ostaşi, ştiu să pună curse duşmanilor, să se strecoare în spatele lor, să-i înconjoare şi să-i ucidă, răutatea care este de mii de ori mai puternică decât aceştia, pentru a pierde atâtea suflete ştie să pună curse în inimă, uneori chiar să nu se arate, pentru a face sufletul să creadă că este desăvârşit". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, „Cuvânt despre paza inimii", 9, în *PSB*, vol. 34, p. 286)

„Pe orice lucru bun făcut de om, cel viclean vrea să-l întineze, prin amestecarea (lui) cu germenii săi, adică cu slava deşartă, cu înfumurarea, cu murmurul şi cu oricare altul dintre acestea; face aceasta pentru că binele realizat să nu fie făcut doar de dragul lui Dumnezeu sau din pornire proprie". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, „Cuvânt despre desăvârşirea în duh", 17, în *PSB*, vol. 34, p. 297)

„Duşmanul însuşi răvăşeşte sufletul care nu este născut de la Dumnezeu, cu pofte şi plăceri diferite, şi-l agită, precum agită (agricultorul) grâul în ciur". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, „Cuvânt despre răbdare şi discernământ", 20, în *PSB*, vol. 34, p. 311)

„Trebuie, însă, să ştim că răutatea, aşa cum s-a spus mai înainte, cuibărită înlăuntrul nostru lucrează cu viclenie, că uneori de bună voie se retrage şi nu săvârşeşte pe cele ale sale. (În astfel de situaţie) ea face pe om să creadă că mintea i s-a curăţit şi că, deja, este desăvârşită. Apoi, prin mijloace tâlhăreşti îl atacă până ce îl pune la pământ. Oamenii, care au trăit (să zicem) douăzeci de ani printre soldaţi şi tâlhari, ştiu că aceia cunosc multe vicleşuguri împotriva duşmanilor: aceia se fac că se retrag, abat atenţia în altă parte, şi după ce îi înconjoară pe aceştia, îi ucid fără milă. (Deci, dacă aceştia cunosc astfel de vicleşuguri) cu cât mai multe curse trebuie să cunoască cel ce este vechi de mii de ani şi are ca scop pierderea sufletelor (oamenilor); acesta ştie să pună curse în adâncul inimii şi înadins uneori nu face lucrarea lui, pentru ca omul să creadă că este desăvârşit. Prin urmare, grija cea mare a creştinului să fie ca – oricâte lucruri bune ar săvârşi – să nu se mulţumească cu ele, să nu se încreadă în ele, nici să creadă că a săvârşit ceva deosebit. Iar dacă se împărtăşeşte din har, să nu creadă că l-a dobândit (pe tot), ci să flămânzească (după desăvârşire), să se întristeze, să plângă şi

să-și zdrobească inima cu totul". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre iubire", 30, în *PSB*, vol. 34, p. 335)

„Trebuie să fim foarte atenți la vicleșugurile celui rău, care ne vin de pretutindeni. Pentru că, după cum Duhul Sfânt, spune (Apostolul) Pavel, *pe toate le face, ca pe toți să-i câștige* (*1 Corinteni* 9, 22), tot așa și (duhul) răutății pe toate le face ca pe toți să-i dea pierzării: Cu cei ce se roagă, se preface că se roagă, pentru a-i rătăci și a-i face să se înfumureze; cu cei ce postesc, postește, pentru a-i înșela cu mândria; față de cei ce se ocupă cu studiul Scripturii se arată ca făcând același lucru, pentru ca sub acest pretext să-i abată de la calea cea dreaptă; iar față de cei ce s-au învrednicit să aibă descoperiri, spune că are și el la fel. De altfel, spune (Apostolul) Pavel: *Satan se schimbă în înger al luminii* (*1 Corinteni* 11, 14), ca să înșele (pe oameni) cu strălucirea luminii și să-i atragă la sine. Într-un cuvânt, în orice se schimbă (satan), pentru ca prin mijlocul potrivit să ducă pe oameni la pierzare". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 7, în *PSB*, vol. 34, pp. 338-339)

„Sunt multe piedicile care ne opresc a fi bineplăcuți lui Dumnezeu. Nu numai sărăcia și lipsa de prețuire, ci și bogăția și cinstea (de oameni) sunt ispite pentru suflet. Într-o măsură oarecare devine ispită și piedică (în calea desăvârșirii) însăși mângâierea și relaxarea produsă în suflet de har, dacă sufletul care s-a învrednicit de acestea nu uzează de ele, cu măsură și prudență. Pentru că, sub pretextul că sufletul are drept pavăză harul, (cel viclean) îi slăbește încrederea și-i sugerează moliciunea și toropeala. De aceea, sufletul care primește harul este dator să arate evlavie și prudență, pentru a arăta respectul cuvenit față de darul primit și pentru a da roade vrednice de el. Prin urmare, nu numai necazurile, ci și bucuriile pot deveni piatră de încercare; prin amândouă Creatorul pune la încercare pe oameni, ca să se arate acela care îl iubește dezinteresat, ca pe Unul care singur este vrednic de multă cinste și iubire. Prin urmare, sunt piedică pentru dobândirea vieții veșnice pentru cel sărac în credință și cu cuget copilăresc, în primul rând (momentele și lucrurile) dureroase, ca sărăcia și lipsa de prețuire, iar (în rândul al doilea) lucrurile plăcute ca: bogăția, slava și laudele de la oameni. Pentru că și în cazul al doilea, cel viclean poartă războiul, însă pe ascuns. Dar nu totdeauna aceste lucruri conduc către un sfârșit trist. Ele nu numai că nu vatămă, ba chiar și ajută pe cel credincios, înțelept și vigilent, să dobândească împărăția lui Dumnezeu". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 20, în *PSB*, vol. 34, p. 345)

„Călcând porunca lui Dumnezeu și îndepărtat fiind din paradis, omul este ca și legat cu două lanțuri: cu unul, cel al lucrurilor care întrețin această viață și plăcerile trupești, (adică) cu cel al bogăției, al slavei (deșarte), al prieteniei, al soției, al copiilor, al rudelor și, într-un cuvânt, al tuturor celor văzute de care cuvântul lui Dumnezeu ne poruncește să ne depărtăm; cu altul cel cu care sufletul a fost înlănțuit de duhurile cele rele. De aceea, nu poate nici să iubească pe Dumnezeu, precum dorește. Împotrivirea tuturor (față de om), atât în (domeniul) celor văzute, cât și în domeniul celor nevăzute, s-a născut, deci, odată cu încălcarea poruncii lui Dumnezeu de către primul om, iar (această împotrivire) a trecut de la el la noi toți". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 29, în *PSB*, vol. 34, p. 349)

„Încercând să ne despartă de iubirea lui Hristos, protivnicul se folosește de nenumărate vicleșuguri: fie că prin intermediul duhurilor celor rele, ne strecoară în suflet tristețe, fie că dezgroapă păcate vechi, fie că stârnește cugete necurate și nelegiuite, fie că încearcă să ne ducă în stare de lâncezeală și toropeală, ca să nu ne putem mântui. El, însă, (nu se arată pe față), ci stă ascuns, vrând să arate că astfel de cugete sunt opera sufletului și nu a unui duh străin. Deci, fie că face aceste lucruri, fie că aduce dureri trupești asupra noastră, fie că ne aduce insulte și necazuri din partea oamenilor, cu cât mai multe săgeți înflăcărate slobozește asupra noastră, cu atât mai mult se cade să arătăm nădejde în Dumnezeu, bine știind că aceasta este voia Lui. Pentru că iubirea adevărată a lui Dumnezeu se arată în moment de încercare". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 31, în *PSB*, vol. 34, p. 350)

„Iar slava și bogăția demonilor necurați și a satanei însuși s-a socotit și este împrăștierea noastră deșartă și ostenelile pentru trup și străduința îndreptată spre cele pământești". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea întâi, 3, în *PSB*, vol. 39, p. 260)

„Scopul duhurilor necurate și al diavolului e să împingă pe cei de pe pământ să se silească să asude în griji deșarte și să împlinească muncile trupului, ca să nu aibă mintea golită și liberă spre a se închide tainic în cele de sus, spre a cunoaște pe Dumnezeul tuturor; și prin aceasta să se îndrepte spre cele ce plac Lui și să lepede jugul robiei diavolești". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea întâi, în *PSB*, vol. 39, p. 277)

„(...) căzând în ispite care ne încearcă, suntem mișcați uneori spre amintirea poftelor trupești, apoi pofta, atrăgându-ne foarte mult, ne strigăm de multe ori plictiseala, deși Legea dumnezeiască ne-a chemat spre libertate. Și, flămânzi de plăcerile cele vechi și obișnuite și slăbiți de oboselile înfrânării, nu mai vedem ca rea robia din lume. Căci voia trupului e în stare să ne atragă mintea spre toată descurajarea în cele bune". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a treia, Cap. 6, în *PSB*, vol. 41, p. 358)

„Căci calea spre pierzanie e foarte lunecoasă, atrăgând nu numai mintea slabă, ci și pe cea care socotește că stă în siguranță. Căci păcatul e lucru primejdios și de multe feluri, vrăjind mintea omenească cu multe feluri de plăceri și cu pofte foarte dulci, atrăgând-o spre cele ce nu se cuvin". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 4, în *PSB*, vol. 41, p. 447)

„Există însă și stăpâniri ale văzduhului și puteri ale lumii care caută ori să ne azvârle din cetățuia sufletului, ori, când pășim pe calea dreaptă, să ne împiedice, ori, când tindem spre înălțimi, să ne oprească și să ne recheme la cele pământești". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre binefacerile morții*, VI. 22, în *PSB*, vol. 52, p. 479)

„Dar de ce vorbesc numai despre cursele din afară? De propriile noastre curse trebuie să ne ferim. Chiar și în trupul acesta al nostru ne sunt puse din plin capcane, pe care trebuie să le ocolim. Să nu dăm crezare trupului, să nu amestecăm cu el sufletul! *Cu prietenul* – zice – *unește inima ta, nu cu dușmanul* (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 6, 13).

Or, să știi că trupul nu-ți este prieten, pentru că se împotrivește minții tale, căci datorită lui există dușmănii, neînțelegeri, tulburări şi discuții.

Nu-ți uni cu el sufletul tău, ca să nu le pierzi pe amândouă. Căci, dacă se unește, carnea – care este inferioară – poate deveni mai puternică decât sufletul, care îi este superior, fiindcă sufletul transmite corpului viața, iar carnea îi transmite sufletului moartea. Se tulbură, prin urmare, felul de a acționa al amândurora; se tulbură aproape până și firea amândurora. Așadar sufletul își însușește lipsa de sensibilitate a corpului mort, iar corpul se folosește de toate calitățile sufletului". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre binefacerile morții*, VII. 26, în *PSB*, vol. 52, p. 482)

„Căci știm că mai grele sunt încercările care vin prin femei. Prin Eva a pierdut Adam raiul (*Facerea* 3, 6) și aceasta s-a întâmplat fiindcă s-a abătut de la poruncile cerești". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a XX-a, 17, în *PSB*, vol. 53, p. 110)

„Sub pretextul virtuților, el (diavolul - n.n.) ne duce în păcat; atrăgându-ne fie prin posturi nemăsurate și în afara celor rânduite, fie prin veghe prea îndelungată, prin rugăciuni nelalocul lor, sau prin citiri nepotrivite, ne împinge la fapte cu urmări rele. El ne îndeamnă să ieșim în lume și să facem vizite la rude și prieteni, ca să ne scoată din singurătatea mânăstirii și din liniștea prietenească pe care ea ne-o oferă; ne împinge să ne îngrijim de unele femei credincioase și părăsite, ca prin cursa de acest fel să-l țină pe monah înlănțuit definitiv, orbit grijilor și ocupațiilor primejdioase. El ne instigă să dorim funcții sfinte clericale, sub pretext că în felul acesta avem activitate rodnică și dragoste de cele duhovnicești, îndepărtându-ne astfel de umilința și curăția sufletească pe care ne-am propus-o. Toate acestea (...) îi înșală pe cei naivi și nepricepuți, fiindcă le sunt prezentate sub vălul milei religioase". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise", Cap. XX, 4-6, în *PSB*, vol. 57, p. 323)

„Dacă dușmanul l-a atacat pe el[1175] cu atâta putere, iar pe tine te-a disprețuit, este datorită faptului că-i vedea virtutea înnăscută în suflet și se grăbea să i-o nimicească mai dinainte, cu săgețile lui aprinse, pizmuindu-i izbânda viitoare. A înțeles, fără îndoială, că e mai puternic decât tine și de aceea a socotit că trebuie să-l atace cu atâta furie". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „A doua convorbire cu părintele Moise", Cap. XIII, 10, în *PSB*, vol. 57, p. 338)

„Trebuie să știm însă că nu toți demonii insuflă orice patimă la oameni, ci fiecare viciu își are duhurile sale. Astfel că unora le place mai mult murdăria poftelor, altora hula, altora mânia și furia, alții sunt hrăniți din tristețe, pe alții îi mângâie gloria deșartă și trufia. Fiecare strecoară în inimile omenești păcatul care le place, dar nu toate la fel, ci pe rând, după timpul, locul și omul pe care prilejul le-au oferit". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Prima convorbire cu părintele Serenus", Cap. XVII, în *PSB*, vol. 57, pp. 422-423)

„Că este necesar ca ele (duhurile rele – n.n.) să-și arate ațâțările lor prin ispite neschimbate, prin păcate sigure și-n anumite momente, se vede limpede din aceea că

1175. E vorba de un bătrân din părțile Siriei. Un frate și-a dat pe față prin simplă mărturisire gândurile sale către bătrân, iar acesta mai târziu într-un moment de supărare le-a amintit cu răutate. (n.n.)

niciunul nu poate fi totodată stăpânit de deşertăciunea gloriei şi ars de pofta desfrânării, nu poate să se înalțe îngâmfat de mândrie, care este ceva sufletesc și să se umilească sub jugul trupesc al lăcomiei. Nu poate cineva în acelaşi timp să se dezlănțuie într-un râs prostesc şi să fie ațâțat de înțepăturile mâniei, sau să fie cuprins de tristețea care macină sufletul, ci în mod necesar fiecare duh necurat îşi are rândul său în asaltarea minții şi, dacă s-a retras învins, îi dă altui duh rândul să atace şi mai puternic, iar dacă ai ieşit victorios la fel îl încredințează altuia pentru a-l hărțui.

Trebuie să ținem seama şi de faptul că nu toate duhurile au aceeaşi ferocitate şi aceleaşi dorințe, nici aceeaşi putere de a face rău. Cei încă nepătați şi slabi se măsoară în luptă cu duhurile mai slabe şi numai după ce duhurile acestea ale răului sunt învinse, atletul lui Hristos porneşte la luptă treptat împotriva celor mai puternice, greutatea luptei sporește pe măsura puterilor şi a succesului omenesc. În niciun chip un cuvios, oricare ar fi el, n-ar putea rezista răului atâtor duşmani, nici să le înfrunte viclenia, şi nici să le suporte cruzimea şi sălbăticia, dacă nu l-am avea în lupta noastră pe Hristos, ca pe cel mai blând arbitru şi conducător, care cumpăneşte puterile luptătorilor, respingând pe cei mai primejdioşi, înfrânându-le atacurile şi făcând ca noi să putem opune rezistență.

Nu credem că demonii pot să dea această luptă fără osteneală. Căci au şi ei neliniştea şi tristețea lor, mai ales în fața unor adversari mai puternici, când adică li se împotrivesc bărbați cuvioşi şi desăvârşiți. Altfel, dacă n-ar întâmpina această împotrivire, n-ar fi o luptă sau un conflict, ci numai o îngăduință pentru ei de a ne amăgi în siguranță, ca să spun aşa". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, „Prima convorbire cu părintele Serenus", Cap. XIX, 2-3, Cap. XX, Cap. XXI, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 424)

„Dar cu mult mai grav şi mai puternic sunt loviți cei stăpâniți mai mult sufleteşte decât trupeşte de demoni, prin păcatele şi poftele lor. Precum spune apostolul, *cel învins devine robul învingătorului*. Suferința lor este cu atât mai fără nădejde de scăpare, cu cât, devenind robii demonilor, ei nu-şi dau seama cine sunt stăpânii lor". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, „Prima convorbire cu părintele Serenus", Cap. XXV, 1, în *PSB*, vol. 57, p. 428)

„Ne încearcă duhurile rele cu şiretenie pe fiecare dintre noi, amăgindu-ne mai ales în acele simțăminte ale sufletului, pe care le ştiu că sunt bolnave". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, „Convorbirea părintelui Avraam", Cap. XVII, 3, în *PSB*, vol. 57, p. 735)

## „Ne-am propus să venim la voi, dar ne-a împiedicat satana"[1176]

„*Întrebarea 275*: Dacă poate să împiedice satana hotărârea unui sfânt, pentru că s-a scris: *cu Pavel mi-am propus să vin şi o dată şi de două ori, dar ne-a împiedicat pe noi satana* (*1 Tesaloniceni* 2, 18).

*Răspuns*: Dintre realizările în Domnul, unele se împlinesc la gândul şi cu aprobarea sufletului, iar altele se realizează de trup, fie cu râvnă, fie cu răbdare. Deci, câte se află în gândul şi aprobarea sufletului, pe acestea nu-i este cu putință satanei să le împiedice în niciun chip; dar în realizările prin lucrare trupească de multe ori Însuşi Dumnezeu

1176. *1 Tesaloniceni* 2, 18.

îngăduie să se facă împiedicare, spre încercarea și probarea celui ce se împiedică, pentru ca să se vădească, fie schimbându-se din intenția bună, ca aceia semănați pe piatră, care au primit cuvântul cu bucurie, dar, la puțină vreme, făcându-se oarecare supărare, s-au îndepărtat (*Luca* 8, 13), fie rămânând statornic în cele bune ca să se arate cu râvna faptelor bune, ca însuși Apostolul care, de multe ori, propunându-și să meargă la romani, a fost împiedicat, cum însuși a mărturisit (*Romani* 1, 13), dar n-a încetat să dorească, până când nu a împlinit ceea ce-și propusese; și cu răbdare, ca Iov care, atâtea pătimind de la diavolul, care îl constrângea să grăiască ceva hulă sau să nu mulțumească lui Dumnezeu, și până la cele mai din urmă nenorociri (calamități), nu s-a îndepărtat de judecata pioasă și de a gândi drept despre Dumnezeu. Căci despre el Scriptura spune: *în toate acestea Iov n-a greșit nimic cu buzele sale înaintea lui Dumnezeu și n-a consimțit să hulească (împotriva) lui Dumnezeu* (*Iov* 1, 22)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 275, în *PSB*, vol. 18, pp. 438-439)

## Ferirea de ispite și respingerea atacului ispitelor

„Nu trebuie să ne închipuim că ceea ce ne trimit ei (îngerii buni sau îngerii răi – n.n) în inimi (fie că-i vorba de gânduri bune, fie, rele) ar produce în noi altceva decât o emoție sau un stimulent, care ne îndeamnă spre bine sau spre rău. Căci stă doar în puterea noastră, atunci când un duh rău își propune să ne îndemne la rău, să îndepărtăm de la noi cu hotărâre aceste gânduri rele, să ne împotrivim ademenirilor lor pierzătoare și să nu săvârșim nicio faptă rea, după cum tot așa simțim că nu suntem siliți să urmăm în chip forțat nici puterea dumnezeiască atunci când ea ne cheamă să săvârșim mai-binele, căci puterea liberului arbitru rămâne întreagă și într-un caz și în altul". (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, IV, 2, în *PSB*, vol. 8, p. 222)

„Să nu te încrezi în gândul fals care îți vâră în minte că nu există scandal, ci din marea experiență a celor care au căzut și care, înfățișându-ți acestea în mod clar, te încredințează că însuși gândul este scandal". (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic (I)*, Cap. V, în *PSB*, vol. 18, p. 66)

„(...) să nu mergem în întâmpinarea încercărilor, ci să fugim de ele și să le evităm". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIV, I, în *PSB*, vol. 23, p. 165)

„Cele de care ne temem să le îngăduim în văzul altora, nici chiar în vreun gând fugar să nu admitem să ia ființă înăuntrul nostru și să nu ne pângărim prin vreun acord nici chiar tacit cu cele de care ne-am rușina să fie cunoscute de oameni. Chiar de s-ar putea să nu ajungă la cunoștința oamenilor asemenea lucruri, totuși nu vor putea scăpa cunoașterii sfinților îngeri și Însuși atotputernicului Dumnezeu, cărora nu există secret să le rămână neștiut". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VI-a, Cap. 9, în *PSB*, vol. 57, p. 191)

„(...) Dușmanul se opune înaintării noastre numai îndemnându-ne, și nu obligându-ne să înfăptuim cele rele. De altfel, niciun om n-ar putea să se ferească întru totul de păcatul cu care duhurile vrăjmașe vor să ne ardă sufletul, dacă aceștia vor avea putința de a ne împinge în păcat, așa cum o au pe aceea de a ni-l insufla. Diavolul poate într-adevăr să ne ispitească, dar în noi avem libertatea voinței, prin care primim

sau respingem ispitele lui". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Prima convorbire cu părintele Serenus", Cap. VIII, 1-2, în *PSB*, vol. 57, p. 419)

„Un fapt destul de pilduitor s-a petrecut și în zilele noastre cu părintele Pavel, sau cu Moise, care trăia într-un loc al acestei singurătăți numit Calamus. Cel dintâi a locuit în pustiul din apropierea cetății Panephysis, pustiu, din câte știm, produs de curând de inundația apei foarte sărate. Ori de câte ori suflă crivățul, apa mânată din mlaștini acoperă suprafața întregii regiuni, făcând să pară ca niște insule satele de aici, părăsite de locuitori din pricina inundației. În acest ținut, așadar, trăia părintele Pavel într-o atât de mare curăție a sufletului, în liniștea și singurătatea pustiului, încât nu suporta să vadă, n-aș spune un chip femeiesc, dar nici măcar o îmbrăcăminte de femeie. Într-o zi, însă, pe când se ducea la chilia unui bătrân împreună cu părintele Archebius, care locuia în același pustiu, din întâmplare o femeie le-a ieșit în cale. Izbit de întâlnirea cu aceasta, renunțând deodată la vizita pioasă pe care ar fi urmat s-o facă, a luat-o la fugă înapoi spre mănăstirea sa, alergând așa de repede, de parcă ar fi văzut un leu, sau un balaur uriaș și nebăgând în seamă strigătul părintelui Archebius, care-l chema să continue cu el drumul pentru a face vizita plănuită. Deși a făcut aceasta din zelul pentru neprihană și din ardoarea pentru puritate, totuși, fiindcă a depășit măsura învățăturii și a dreptei înfrânări (crezând că trebuie să disprețuiască atât apropierea vinovată de femei, cât și chipul acestora), pedeapsa i-a venit de îndată. Corpul i-a paralizat în întregime, încât nu numai mâinile și picioarele nu le mai putea mișca, dar nici limba și urechile nu-i mai foloseau la nimic, căci pierduse orice simțire și nu-i mai rămăsese din ceea ce este omenesc decât înfățișarea. În starea lui niciun bărbat nu-l putea ajuta cu ceva și îngrijirea sa cerea neapărat asistență femeiască. A fost dus într-o mănăstire de fecioare, iar mâncarea și băutura, pe care nici măcar prin gesturi nu putea să le ceară, precum și alte nevoi, i-au fost asigurate de călugărițe. A trăit în starea aceasta aproape patru ani, până ce a încetat din viață. Dar deși paralizia îi era atât de puternică, încât își pierduse complet simțirea și nu se putea mișca în niciun chip, de părea mai mult un cadavru, datorită virtuților sale și setei de desăvârșire, uleiul cu care era uns a căpătat însușirea minunată de a vindeca pe bolnavii care se atingeau de el, oricare le era suferința. Datorită acestui fapt a devenit limpede chiar pentru necredincioși că paralizia i-o pricinuise preamarea lui dragoste de Domnul și că harul vindecării i-a fost dat de Sfântul Duh, ca mărturie și recunoaștere a virtuților și meritelor lui". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Prima convorbire cu părintele Serenus", Cap. XXVI, 2-6, în *PSB*, vol. 57, pp. 428-429)

## Lupta cu ispitele

„Ispitele, care descoperă din marea grămadă a credincioșilor că unii sunt pleavă, iar alții grâu. Căci, câtă vreme sufletul vostru este lăsat să fie stăpânit de vreo ispită, nu ispita este cea care se schimbă în grâu, ci pentru că voi erați din pleavă, adică ușuratici și fără credință, ispita este cea care a descoperit firea voastră cea ascunsă. Dimpotrivă, când înfruntați curajos ispita, nu ea este cea care vă face evlavioși și răbdători, ci ea va fi cea care descoperă în ziua cea mare virtuțile răbdării și ale puterii, care de fapt existau în voi, dar într-un mod ascuns". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca*, omilia a XXVI-a, IV, în *PSB*, vol. 7, p. 118)

„Toată viața omului pe pământ este un lanț de ispitiri. De aceea se și cade să ne rugăm să nu cădem în ispită. Aceasta, desigur, nu în înțelesul ca să nu fim puși la încercări ori la ispitiri – lucru care este cu neputință, atâta vreme cât suntem pe pământ – ci ca să nu ne lăsăm biruiți când suntem ispitiți. După părerea mea cel care cedează ispitei e biruit, pentru că se lasă prins în lațul ei". (ORIGEN, *Despre rugăciune*, XXIX, 9, în *PSB*, vol. 7, p. 275)

„Cunoașteți pe demonii uneltitori, cunoașteți cât de sălbatici sunt (spunea Cuviosul Antonie – n.n.), dar și cât de slabi în putere. Nu vă temeți deci de ei, ci mai degrabă respirați pe Hristos și credeți Lui". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XC, în *PSB*, vol. 16, p. 243)

„După cum agricultorii experimentați, atunci când este belșug, nu devin absolut fără nicio grijă, ci ei se gândesc și la (o eventuală) foamete și strâmtorare; și nici atunci când vine peste ei foametea și strâmtorarea, nu cad în disperare, știind că lucrurile se schimbă; la fel (stau lucrurile) și în (viața) cea duhovnicească. Atunci când sufletul cade în felurite ispite, nu le privește cu uimire, nici nu cade în disperare, pentru că știe că (cele ce se întâmplă cu el), când este încercat și lovit de răutate, se fac cu îngăduința (lui Dumnezeu). Nici când se află în mare belșug și odihnă, nu este fără de grijă, pentru că nu exclude schimbarea (situației)". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XVI, 3, în *PSB*, vol. 34, p. 173)

„Să presupunem că este (de față) un corp de armată persan și altul roman și că din rândurile lor ies doi tineri, la fel de puternici, care se iau la luptă; la fel stau față în față, cu puteri egale, puterea potrivnică și mintea; puterea pe care o are satan de a linguși sufletul și de a-l momi de partea sa este egală cu aceea pe care pe care o are sufletul în a nu i se supune și a nu-i ceda întru nimic. Ambele puteri îndeamnă, fie la bine, fie la rău, dar nu constrâng". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXVII, 22, în *PSB*, vol. 34, p. 223)

„Pe drept ni se va zice cu dojană de către Apostol: *Nu v-a cuprins nicio ispită, care să fi fost mai presus de puterea omenească* (*1 Corinteni* 10, 13)". (Sf. IOAN CASIAN, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a V-a, Cap. 19, în *PSB*, vol. 57, p. 175)

## Ajutorul lui Dumnezeu în lupta cu ispitele

„Să ne pregătim să înfruntăm tot ce ni s-ar putea întâmpla, pentru ca orice s-ar întâmpla, să nu fim dovediți ca nepregătiți, ci să ne arătăm că suntem înarmați cu cea mai mare acuratețe. Iar ceea ce ne va lipsi din cauza slăbiciunii omenești, după ce vom fi făcut totul ce depinde de noi, va desăvârși Dumnezeu, Care pentru cei ce-L iubesc toate le lucrează spre bine[1177] celor pe care-i știe mai dinainte cum se vor purta". (ORIGEN, *Despre rugăciune*, XXIX, 19, în *PSB*, vol. 7, p. 281)

„Să-I cerem dar, dacă suntem duși în ispită, să nu fim totuși dați morții, iar dacă suntem loviți de săgețile aprinse ale diavolului, totuși să nu luăm foc". (ORIGEN, *Despre rugăciune*, XXX, 3, în *PSB*, vol. 7, p. 283)

---

1177. Nota Pr. Teodor Bodogae: „Expresia (συνεργεῖ ο Θεος) trebuie luată în sens larg, nu de colaborare, ci de ajutorare din iubire". (nota 420a, p. 281)

„Căci întrucât a pătimit, fiind El (Hristos - n.n.) însuși ispitit, poate să ajute celor ce se ispitesc[1178]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al doilea împotriva arienilor, VIII, în *PSB*, vol. 15, p. 239)

„Să socotim ostenelile ca un exercițiu spre virtute dar să nu cugetăm altfel, ci că Dumnezeu este Cel ce ne mântuiește și ne dăruiește puterea de a lupta împotriva celor ce ni se opun, chiar dacă ar trebui să ne împotrivim unor forțe cu mult mai mari ca ale noastre". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a cincea, în *PSB*, vol. 38, p. 174)

„*După ce au vâslit deci ca la douăzeci și cinci de stadii,*
*Îl văd pe Iisus umblând pe mare și apropiindu-Se de corabie.*
*Și au strigat. Iar El le spune: Eu sunt, nu vă temeți* (*Ioan* 6, 19)

Despărțiți prin mari distanțe de uscat și suferind de teama că nu vor putea fi izbăviți, având între ei și uscat marea, li Se arată deodată de trei ori doritul Iisus Hristos. Astfel mântuirea le venea ca un foarte mare dar celor aflați într-o astfel de primejdie, cărora frica le tăiase orice nădejde de-a mai viețui. Li se arată deci în chip minunat. Acest fapt li se dăruia spre cel mai mare folos. Și sunt speriați văzându-L pe Iisus venind spre ei prin mijlocul mării, căci li se adaugă la temere minunea. Dar Hristos îi scapă îndată de aceste greutăți, zicând: *Eu sunt, nu vă temeți!* Căci cei cărora le era de față Hristos trebuiau să scape de toată tulburarea, să se vadă mai presus de orice primejdie. Vom ști deci și prin aceasta că trebuie să avem în ispite o cugetare curajoasă și tinerească, să ne întărim cu o răbdare puternică, ajutați de nădejdea în Hristos, de nădejdea că vom fi izbăviți din toate, chiar dacă suntem învăluiți, prin încercare, de multe temeri. Căci observă că nu îndată după ce au plecat, nici la începutul primejdiilor le apare Hristos celor din corabie, ci după ce s-au depărtat la multe stadii de uscat. Căci harul Celui ce ne izbăvește nu vine îndată ce începe împrejurarea care ne tulbură, ci, când crește frica, când se arată puternic pericolul și ne aflăm, ca să spun așa, în mijlocul valurilor necazurilor; atunci apare în mod neașteptat Hristos și le oprește transformând cu putere negrăită împrejurările amenințătoare în seninătate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a treia, Cap. IV, în *PSB*, vol. 41, pp. 333-334)

## Folosul răbdării ispitelor

„Despre folosul ispitelor spunem următoarele: calitățile pe care le-a primit sufletul nu le cunosc nici alții, nici chiar noi înșine, ci numai Dumnezeu. Luăm în schimb cunoștință de ele când suntem puși la încercări și aceasta cu scopul ca să nu ignorăm, ci pentru ca după ce ne cunoaștem să ne vedem din proprie voință greșelile și să mulțumim pentru binele care ni se arată prin ispitire". (Origen, *Despre rugăciune*, XXIX, 17, în *PSB*, vol. 7, p. 280)

„*Euboulion*: Încă ceva: Care luptător se arată a fi mai bun în luptă: cel care are adversari puternici și niciodată nu este învins de ei sau cel care n-are adversari?

---

1178. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cine nu e ispitit de foame, de sete, biruind ispita prin rațiune, nu poate da tărie celor ce se ispitesc, ca să o învingă și ei". (nota 14, p. 239)

*Grigorie*: Este clar că cel ce are (adversari puternici).
*Euboulion*: Așadar, atletul adevărat (este cel care se luptă și are adversari?)
*Grigorie*: Este.
*Euboulion*: Ei bine, atunci și sufletul care se luptă cu asalturile pasiunilor și nu este doborât de ele, ba din contră, le înfrânge, pare să fie mai puternic decât cel neîncercat de dorințe?
*Grigorie*: Într-adevăr.
*Euboulion*: Apoi, nu crezi tu, Grigorie, că pentru înfruntarea asalturilor poftelor celor rele se cuvine să aibă cineva multă bărbăție?
*Grigorie*: Fără îndoială.
*Euboulion*: Această bărbăție nu este rod al virtuții?
*Grigorie*: Evident.
*Euboulion*: Deci, dacă răbdarea este rod al virtuții, atunci sufletul care este hărțuit, dar se împotrivește poftelor, acela este mai puternic decât cel nehărțuit?
*Grigorie*: Da.
*Euboulion*: Iar dacă este mai puternic, este și mai bun?
*Grigorie*: Da.
*Euboulion*: Prin urmare, sufletul care este încercat de pofte dar rămâne cast este mai bun decât cel ce nu este încercat de dorințe și rămâne cast". (METODIU DE OLIMP, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul XI: Virtutea, *PSB*, vol. 10, p. 120)

„După cum pe luptători nevoințele alergării îi duc la răsplăți, tot așa și pe noi creștinii încercarea ispitelor ne îndrumă spre desăvârșire, dacă primim cele rânduite de Dumnezeu cu răbdarea cuvenită și cu toată bucuria". (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 101, în *PSB*, vol. 12, p. 282)

„Omul tare, cu grijă de el și treaz, ajunge prin aceste ispite mai puternic; și cu cât se prelungesc necazurile, pe atât îi crește și bărbăția; pe când omul trândav și nepăsător se clatină și cade îndată, de-ar veni doar o boare trecătoare de ispită; cade, nu din pricina naturii ispitelor, ci din pricina slăbiciunii voinței". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia II, V, în *PSB*, vol. 21, p. 45)

„Acel demon viclean i-a putut răpi (lui Iov – n.n.) averile, dar nu i-a putut răpi dragostea cea către Dumnezeu, ci chiar mai puternic l-a făcut; și încercându-l cu tot felul de necazuri, l-a făcut să se împodobească cu și mai multe bunuri. De aceea diavolul era în încurcătură mare; cu cât îi dădea mai multe lovituri, cu atât îl vedea că ajunge mai puternic". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XIII, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 160)

„Diavolul chiar când vede că n-o poate scoate la capăt cu noi ne părăsește de teamă ca nu cumva el însuși să ne dea prilejul să dobândim mai multe cununi". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XV, VIII, în *PSB*, vol. 23, p. 189)

„Cu cât mai mare a fost primejdia în război cu atât mai mare este bucuria în biruință". (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a VIII-a, III, (7), în *PSB*, vol. 64, p. 172)

## Remedii ispitelor

„Să avem în mâini cărțile sfinte iar în inimi gândurile Domnului, rugăciunea noastră să nu înceteze niciodată, să perseverăm în lucrurile mântuitoare, să fim ocupați întotdeauna cu activități spirituale, pentru ca ori de câte ori va veni dușmanul, ori de câte ori va încerca să intre în inima noastră, s-o găsească închisă și înarmată împotriva lui". (Sf. CIPRIAN, *Despre gelozie și invidie*, XVI, în *PSB*, vol. 3, p. 503)

„Sunt arși de ele toți cei ale căror inimi, după cum spune unul dintre cei 12 proroci, ard ca văpaia focului[1179]. Nu sunt arși însă cei care, datorită pavăzei credinței, reușesc să stingă săgețile aprinse ale diavolului, căci într-adevăr au în ei râuri de apă care curg pentru viața de veci și care nu lasă să prindă putere săgețile celui rău, ci le sting cu ușurință prin revărsarea cugetărilor dumnezeiești și mântuitoare, care se întipăresc în sufletul celui înduhovnicit prin contemplarea adevărului". (ORIGEN, *Despre rugăciune*, XXX, 3, în *PSB*, vol. 7, p. 283)

„Căci nu-mi pot închipui că dacă s-ar mărgini numai la ea singură, firea omenească ar fi în stare să se lupte împotriva îngerilor, a înălțimilor și a adâncurilor, precum și împotriva celorlalte făpturi, ci doar atunci când ar simți că Însuși Mântuitorul vine s-o ajute și să Se sălășluiască în ea și să poată spune atunci, adânc încrezătoare în ajutorul dumnezeiesc: *Domnul este luminarea mea și mântuitorul meu, de cine mă voi teme? Domnul este apărătorul vieții mele, de cine mă voi înfricoșa? Când se vor apropia de mine cei ce îmi fac rău, ca să mănânce trupul meu; cei ce mă necăjesc și vrăjmașii mei, aceia au slăbit și au căzut. De s-ar rândui împotriva mea oștire, nu se va înfricoșa inima mea; de s-ar ridica împotriva mea război, eu în El nădăjduiesc* (*Psalmii* 26, 1-6).

Iată de ce cred că poate niciodată omul nu va fi în stare să biruiască el singur o putere vrăjmașă (atât de mare) dacă n-ar primi ajutorul dumnezeiesc". (ORIGEN, *Despre principii*, Cartea a III-a, V, 2, în *PSB*, vol. 8, p. 224)

„Pentru că nu depinde de noi faptul de a gândi sau nu cele rele, ci acela de a le împlini sau nu. Pentru că nu putem să împiedicăm cugetele ce se formează în noi, inspirate din afară pentru încercarea noastră, dar putem a nu le da atenție și a nu le împlini". (METODIU DE OLIMP, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul al doilea, III, *PSB*, vol. 10, p. 171)

„(...) am un scut nu tocmai neînsemnat, de care mă folosesc ca de o pavăză împotriva a tot veninul trimis împotriva mea de cel viclean: anume, cunoașterea lucrurilor plăcute lui Dumnezeu". (EUSEBIU DE CEZAREEA, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea V, 11.2, în *PSB*, vol. 14, p. 265)

„Acela (diavolul – n.n.) arunca în el[1180] gânduri spurcate, iar acesta le alunga prin rugăciuni. Acela încerca să trezească în trup furnicări, acesta rușinându-se ridica în

---

1179. Nota Pr. Teodor Bodogae: „*Osea* 7, 6. Un adevărat cuptor încins este sufletul căzut pradă patimilor. Origen se exprimă în mod viu, existențialist. Așa o va face și Sfântul Ioan Hrisostomul: pocăința = topitoarea chinurilor (*Cuvântări Despre pocăință*)". (nota 428, p. 283)

1180. Se face referire la Sfântul Cuvios Antonie cel Mare. (n.n.)

fața trupului zidurile credinței, ale rugăciunilor și posturilor. Diavolul stăruia, ticălosul, și noaptea lua chipul femeii și o imita în tot felul, numai ca să-l înșele pe Antonie. Iar acesta gândind la Hristos și la curăția insuflată de El și, cugetând la sufletul nematerial, stingea jarul aceluia. Vrăjmașul făcea să apară iarăși în el dulceața plăcerii, iar el se mânia și se supăra gândindu-se la amenințarea focului și la mușcătura viermelui. Și opunându-i-le acestea, trecea nevătămat peste acelea. Și toate acestea se făceau spre rușinarea vrăjmașului. Și așa cel ce a socotit să se facă asemenea lui Dumnezeu era făcut de râs de către un tânăr. Și cel ce se lăuda cu puterea sa împotriva trupului și sângelui era surpat de un om purtător de trup. Căci îi era împreună-lucrător Domnul, Care a purtat trup pentru noi și a dat trupului biruința împotriva diavolului[1181], încât fiecare dintre cei ce luptă cu adevărat poate zice: *Nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine* (*1 Corinteni* 15, 10)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, V, în *PSB*, vol. 16, p. 192)

„Mi s-a arătat odată un demon foarte înalt în scornirea nălucirii și a îndrăznit să spună: *Eu sunt puterea lui Dumnezeu* și: *Eu sunt providența. Ce dorești să-ți dăruiesc?* Iar eu am suflat și mai mult împotriva lui, chemând numele lui Hristos și am încercat să-l lovesc. Și mi s-a părut că l-am lovit și îndată acesta, cât era de mare, a dispărut cu toți dracii lui, întru numele lui Hristos. Și a venit altă dată vicleanul, când posteam, cu înfățișare de monah, aducând nălucirea unor pâini. Și mă sfătuia zicând: Mănâncă și oprește-te din multele osteneli. Ești om și tu; și vei slăbi. Iar eu pricepând uneltirea lui, m-am sculat să mă rog. Iar acela n-a putut răbda. Ci s-a mistuit și a dispărut ieșind prin ușă ca un fum. De câte ori nu mi s-a arătat în pustie nălucirea aurului, cerându-mi doar să-l ating și să văd. Dar eu rosteam împotriva lui un cuvânt din psalmi și el se topea. De multe ori mă loveau pricinuindu-mi răni, iar eu ziceam: *Nimic nu mă va despărți de dragostea lui Hristos* (*Romani* 8, 35). Și ei, după aceea, se loveau mai mult între ei. Nu eu eram cel ce îi oprea pe ei și îi alunga, ci Domnul, Care zice: *Am văzut pe satana ca un fulger din cer căzând* (*Luca* 10, 18). Iar eu, fiilor, amintindu-mi de spusa Apostolului, le înscriam acestea în mine, ca să învățați că nu trebuie să slăbiți întru nevoință, nici să vă temeți de nălucirile diavolului și ale dracilor lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXXIX, în *PSB*, vol. 16, p. 216)

„Și diavolul însuși mărturisește că nu poate nimic, se cuvine să-l disprețuim cu totul pe el și pe dracii lui. Vrăjmașul și câinii lui sunt în stare de aceste uneltiri. Dar noi, cunoscând slăbiciunea lui, putem să-i disprețuim. De aceea să nu cădem de mai înainte cu mintea, nici să nu ne lăsăm sufletul înfricat și nici să ne pricinuim nouă temere, ci să zicem: *Să nu vină demonul să mă surpe, să nu mă doboare aruncându-mă, sau apărând deodată să mă tulbure.* Să nu gândim nicidecum la unele ca

---

1181. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos a fost cel dintâi care a făcut din trupul nostru mijloc de biruire asupra diavolului. Dumnezeu poate lucra prin trupul nostru slab. Aceasta justifică pe Dumnezeu pentru crearea trupului. Trupul nu e rău prin sine, ca în platonism, ca în parsism, ca în maniheism și în origenism. Materia și trupul sunt create și ele de Dumnezeu. Și nimic din cele create de Dumnezeu nu e rău. Poate fi biruită chiar și ființa pur spirituală a diavolului de către omul purtător de trup. Întruparea Domnului a pus în lumină valoarea veșnică a trupului și capacitatea lui de a fi făcut mijloc de biruință asupra răului. Și nu un mijloc pasiv, ci un participant activ la lupta împotriva spiritului netrupesc, devenit rău. Vedem cum Sfântul Atanasie unește învățătura despre mântuirea în Hristos cu cea despre rostul nevoinței împotriva păcatului. Chiar împotriva spiritului propriu poate lupta omul când cu o altă parte a lui hotărâtă pentru bine luptă prin trup pentru a curăți și partea din spirit înclinată spre rău". (nota 4, p. 195)

acestea, nici să nu ne întristăm ca unii ce pierim. Ci mai degrabă să îndrăznim şi să ne bucurăm pururea ca unii ce ne mântuim. Şi să cugetăm în suflet că Domnul, Care i-a biruit şi le-a luat puterea, e cu noi. Şi să înţelegem şi să gândim că fiind Domnul cu noi, nimic nu ne vor putea face vrăjmaşii. Căci venind, aşa cum ne vor afla, aşa se vor face şi ei faţă de noi şi-şi vor potrivi nălucirile pe potriva gândurilor ce le vor afla la noi. De ne vor afla fricoşi şi tulburaţi, îndată, ca nişte furi, aflând locul nestrăjuit, vor năvăli în el. Şi ceea ce gândim despre noi, aceasta o sporeşte cu un adaos. Dacă ne văd pe noi înfricaţi şi temători ne fac mai mare frica prin nălucirile ameninţătoare pricinuite de ei. Prin acestea e chinuit nenorocitul de suflet. Iar dacă ne află bucurându-ne în Domnul şi cugetând la bunătăţile viitoare şi gândind la cele ale Domnului şi înţelegând că toate sunt în mâna Domnului şi că demonul nu poate face nimic împotriva creştinului, nu au peste tot nicio putere împotriva noastră, ci văzând sufletul întărit prin astfel de gânduri, se întorc ruşinaţi. Văzându-l vrăjmaşul pe Iov înconjurat de astfel de întărituri, a plecat de la el. Dar pe Iuda văzându-l gol de acestea, l-a făcut prizonier al său. Deci de voim să dispreţuim pe vrăjmaş, să gândim pururea la cele ale Domnului şi sufletul să ni se bucure pururea prin nădejde. Şi vom vedea cursele dracilor risipindu-se ca un fum şi pe ei mai degrabă fugind decât prigonindu-ne. Căci sunt, precum am spus înainte, foarte fricoşi, aşteptând pururea focul gătit lor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XLI, în *PSB*, vol. 16, pp. 217-218)

„Să nu se întâmple ca timpul liber pe care îl avem să facă intrarea vrăjmaşului, ci să avem casa noastră lăuntrică ocupată, căutând, prin Duhul Sfânt, să locuiască mai dinainte în noi Hristos". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLV, VIII, în *PSB*, vol. 17, p. 307)

„Atunci când sufletul, precum îl stimulează inteligenţa lui, care a fost sădită în el în mod natural de Sfânta Treime când l-a creat, reflectă la cele bineplăcute şi necesare, atunci îndată se eliberează de influenţele păgubitoare ale trupului; după cum, presimţind şi înfrânând pornirile dezordonate ale trupului, redobândeşte liniştea ce i se cuvine şi, fără nicio piedică, se ataşează gândurilor conforme cu natura ei, căci, potrivit puterii care există în ea, contemplează cu intensitate Sfânta şi adorata Treime şi reflectă la inaccesibilitatea măririi dumnezeieşti, din cauza extraordinarei ei străluciri, la curăţenia fericirii, la infinitatea înţelepciunii, la constanţa şi plăcerea liniştii, la natura nepăsătoare şi de neclătinat". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, Cap. II, I, în *PSB*, vol. 18, p. 478)

„Când suntem tulburaţi de patimi sau de pofte rele sau de ură sau de mânie sau de invidie, să ne gândim la Cel ce locuieşte în noi şi să alungăm departe de noi nişte gânduri ca acestea. Să ne ruşinăm de covârşitorul har dat nouă de Dumnezeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia VIII, VI, în *PSB*, vol. 21, p. 106)

„Prin multă cugetare asupra dumnezeieştilor Scripturi, să oprim orice atac al vicleanului demon. Când ne vede că studiem mult cărţile duhovniceşti, nu numai că nu ne atacă, dar nici nu îndrăzneşte să cate la noi, pentru că ştie că încercarea lui e zadarnică şi că îndrăzneala se întoarce pe capul lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXXVII, I, în *PSB*, vol. 22, p. 41)

„Și uită-te unde L-a dus Duhul! Nu L-a dus în oraș sau în piață, ci în pustie, pentru că Duhul voia ca diavolul să-L ispitească pe Iisus nu numai prin foame, ci voia ca și pustietatea locului să-i dea diavolului prilej de ispită. Că atunci mai cu seamă ne atacă diavolul când ne vede singuri, cu noi înșine. Așa a ispitit-o pe femeie la început, când era singură și nu era cu ea bărbatul. Dimpotrivă, când diavolul vede că suntem cu alții și adunați mai mulți la un loc nu are atâta cutezanță și nici nu ne atacă. Mai cu seamă pentru aceasta trebuie să venim cât mai des la biserică, ca să nu fim prinși ușor de diavol". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIII, I, în *PSB*, vol. 23, p. 154)

„(...) *demonul nu găsește odihnă*, ca să arate că demonii cu uneltirile lor pun negreșit mâna pe omul care nu se cuminţește. Și ar trebui să se cuminţească pentru două pricini: prima, că a suferit mai înainte; a doua, pentru că a scăpat. Dar, mai bine spus, mai este și o a treia pricină: amenințarea că are să sufere ceva și mai rău". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLIII, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 514)

„Când în munte a fost ispitit de diavol, Hristos l-a biruit și l-a doborât la pământ, deși încă nu știa (diavolul – n.n.) că era Hristos. Cu aceste cuvinte însă l-a prins în plasă: prin blândețe l-a doborât, prin bunătate l-a biruit. Fă și tu la fel! Dacă vezi că un om ajunge diavol și se apropie de tine, biruie-l și tu tot ca Hristos. Ți-a dat Hristos putere să fii ca El după puterea ta. Nu te spăimânta când auzi aceste cuvinte. Atunci spăimântează-te, că nu ești ca El". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXVIII, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 893)

„Dacă deci te ferești de sălășluirea fiarei în tine, păzește capul ei, adică prima momeală a răului. La aceasta te îndeamnă ghicitura poruncii Domnului: *El va privi la călcâiul tău și tu vei privi la capul lui* (*Facerea* 3, 15). Nu da șarpelui cale de trecere când se târăște spre lăuntrul tău și aduce de la cel dintâi început tot ce trage după el". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuvântul IV, în *PSB*, vol. 29, p. 438)

„Căci una este straja și tămăduirea sufletului: a-și aminti cu dor de Dumnezeu și a se păstra în gânduri bune. De aceea să nu ne oprim de la o astfel de sârguință nici când mâncăm, nici când bem, nici când ne odihnim nici când facem sau spunem ceva, ca toate cele ale noastre să se săvârșească spre slava lui Dumnezeu și nu a noastră, nici să aibă viața noastră vreo pată sau vreo întinăciune de pe urma uneltirii celui rău". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieții) și despre nevoința cea adevărată*, în *PSB*, vol. 29, p. 475)

„(...) cea dintâi grijă a omului este să se ferească de orice prilej care ne poate duce la rău. A doua ne cere să dovedim de la început că suntem strâns lipiți de Domnul prin mijlocirea trupului Lui, arătând, prin fapte, că numai în El ne putem găsi fericirea. În al treilea rând, să nu uităm din capul locului că vrăjmașul diavol necontenit stă să năpădească asupra noastră, dar că suntem unși pentru împărăția lui Dumnezeu, prin credință și oricât de mult ar manevra diavolul, Domnul nu mai îngăduie să fie scos dintr-o atât de mare vrednicie, cel care deja împărătește împreună cu Sine. Căci de la altcineva vrăjmașul nu mai poate primi putere împotriva noastră și nici de altcineva nu mai putem fi scoși din cinstea pe care o avem, decât doar dacă ne facem pe noi

înșine drept slujitori ai răului". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea a II-a, cap. XI, în *PSB*, vol. 30, p. 167)

„(...) precum șarpele nu poate fi tras de coadă, pentru că solzii de pe gât se opun celor care vor să-l tragă afară, tot așa nu se poate începe de la sfârșit alungarea plăcerii din casa sufletului. Iată de ce învățătorul virtuții ne poruncește să *pândim capul șarpelui* (*Facerea* 3, 15). Iar *cap* numește el începutul răutății. Dacă nu primim în suflet acest început, atunci și urmarea rămâne nelucrătoare. Căci cine este cu totul vrăjmaș al plăcerii nu va fi înfrânt nici de momelile parțiale ale patimii; dar dacă cineva a primit în suflet începutul patimii, odată cu aceasta a primit în sine și sălbăticiunea întreagă". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia IV, în *PSB*, vol. 30, pp. 231-232)

„Căci, după cum nu se poate ca cel ce stă în lumină să vadă întunericul, tot așa nu-i cu putință ca cel ce-și are privirea ațintită spre Hristos să se mai lase atras spre vreo deșertăciune oarecare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia V, în *PSB*, vol. 30, p. 236)

„(...) dacă ochii mei vor fi pururi îndreptați spre Domul, atunci nelucrătoare vor fi uneltirile vrăjmașului, prin care acesta urzește lanțuri periculoase pentru suflet". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VII, în *PSB*, vol. 30, p. 262)

„Se cuvine, deci, să priveghem și să ne păzim din toate părțile de dușmani, pentru ca, în cazul în care în nerușinarea lui, aruncă vreo săgeată, să fie respinsă, înainte de a atinge sufletul". (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul – Epistola Sfântului Macarie Egipteanul*, în *PSB*, vol. 34, p. 79)

„Satan poate să se ridice, să se războiască și să doboare și pe cei ce au ajuns la un înalt grad (de desăvârșire), pe cei care au cunoscut pe Dumnezeu în har și putere. Se cuvine, deci, să ne luptăm și să ne păzim (de uneltirile celui viclean) și cu toată înțelepciunea și frica *să lucrăm mântuirea noastră* (*Filipeni* 2, 12), precum s-a scris. (Voi toți) câți v-ați făcut părtași ai Duhului lui Hristos, să nu vă arătați disprețuitori (față de El) în niciun lucru, fie mic, fie mare, și să nu insultați harul Duhului, pentru ca să nu pierdeți viața, ai cărei părtași deja v-ați făcut". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XV, 4, în *PSB*, vol. 34, p. 154)

„De cele mai multe ori satan, cu pretextul bunelor intenții, spunând sufletului: *Cu acest lucru te vei face bine plăcut lui Dumnezeu*, îl îndeamnă la gânduri ușuratice, dar în aparență bune. Sufletul, astfel înșelat, nu știe să le deosebească și cade în cursa și în pierzania diavolului. De aceea, arma cea mai puternică a atletului și a luptătorului aceasta este: să intre în inima sa, să lupte împotriva lui satan, să se urască pe sine și să se lepede de sufletul său (cel păcătos), să se mânie împotriva sa și să se dojenească, să se împotrivească poftelor celor dinăuntru, să se opună gândurilor (celor rele; într-un cuvânt) să se lupte cu sine însuși". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXVI, 12, în *PSB*, vol. 34, p. 208)

„Și, după cum, aurul și argintul, aruncat în foc, devine mai curat și mai limpede și nimic nu poate să-l schimbe, fie că este vorba de lemn sau iarbă – pentru că devenind

foc, pe toate câte intră în contact cu el, le consumă – tot așa și sufletul, care petrece în focul Duhului și în lumina divină nu suferă niciun rău din partea duhurilor celor viclene. Chiar dacă se apropie ceva de ele, este consumat de focul cel ceresc al Duhului.

Și, după cum o pasăre, avântându-se spre înălțimi este fără de grijă și nu se teme de nimic, nici de vânător, nici de animalele sălbatice, și de acolo de sus râde de toți, așa și sufletul, care primește aripile Duhului și se avântă spre înălțimile cerului este deasupra tuturor și râde de toate". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXX, 6, în *PSB*, vol. 34, p. 231)

„Atunci când mintea este preocupată continuu de iubirea și amintirea lui Dumnezeu, atunci are loc moartea celui viclean, și aș zice, spânzurarea lui". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre desăvârșirea în duh", 13, în *PSB*, vol. 34, p. 296)

„Se cuvine să ne păzim inima cu toată grija și să cerem de la Dumnezeu înțelepciune, ca să putem descoperi cursele celui rău. Se cuvine, de asemeni, să ne exercităm mereu mintea și cugetul cu înțelepciunea și să le orientăm după voia lui Dumnezeu". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 7, în *PSB*, vol. 34, p. 339)

„Dacă vrem să suportăm ușor tot necazul și toate ispitele, să dorim moartea pentru Hristos și s-o avem totdeauna înaintea ochilor; de altfel, avem și poruncă de a ne lua crucea și de a-L urma, or aceasta înseamnă să fim totdeauna gata să murim (pentru El); deci, dacă vom avea o astfel de dispoziție, vom suporta ușor, după cum s-a spus, tot necazul cel văzut și nevăzut. Cel ce este dispus să moară pentru Hristos nu-i pasă de momentele triste și dureroase. De aceea, zicem, necazurile sunt greu de suportat pentru cei ce nu iubesc moartea pentru Hristos și nu au totdeauna gândul îndreptat spre El. Deci, cel ce dorește să moștenească pe Hristos și aprobă patimile Lui, trebuie să-și dorească același lucru, iar cei ce zic că iubesc pe Domnul, întru aceasta să se facă cunoscuți, adică prin faptul că suportă orice necaz care vine asupra lor, nu numai cu curaj, ci și cu voie bună, având nădejde în El". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 17, în *PSB*, vol. 34, p. 343)

„Dar precum briciul nu scoate cu totul din rădăcină însuși părul ce crește din noi, ci-l taie îndată ce răsare, așa și cuvântul lui Dumnezeu nu smulge din rădăcină mișcarea înnăscută a poftei (căci sfințenia desăvârșită ne e rezervată pentru veacul viitor), ci mai degrabă o mortifică când odrăslește și se întărește în noi și potolește legea din mădularele trupului, când devine sălbatecă". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a unsprezecea, în *PSB*, vol. 38, p. 407)

„*Căci armele noastre nu sunt trupești*, cum s-a scris (*2 Corinteni* 10, 4). Căci nu suntem loviți în trup, ci primim poftele în minte și în inimă și cădem în patimile iubirii de trup. Deci trebuie să ne învățăm cu toate armele duhovnicești și să ne îmbrăcăm cu harul de sus și să ne înălțăm mintea, pe cât se poate dincolo de orice săgeată spirituală. Astfel vom birui pe toți potrivnicii și ridicându-ne dincolo de orice patimă, ne vom păstra frumusețea sufletului neștirbită pentru Dumnezeu". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la a doua Lege*, în *PSB*, vol. 39, p. 450)

„Și dacă este în noi puterea de-a împiedica, să ne grăbim îndată a pedepsi ceea ce se ridică în noi și să nu-i îngăduim să se înrădăcineze, din neglijență, în mintea noastră, ci să căutăm să o tăiem ca pe un început al răutății și să facem ca mintea să lucreze neîmpiedicată, sau să cunoască limpede că va birui repede pe satana care ne lingușește, cunoscând îndată ceea ce spune Psalmistul: *Mai înainte de a fi umilit, am păcătuit* (*Psalmii* 118, 67). Căci, înainte de a pătimi deplin păcatul, greșim prin aprobarea gândurilor păcătoase, prețuindu-le, primindu-le și făcând prin aceasta loc de intrare satanei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a noua, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 809)

„Iar dacă-i adaugi (sufletului) virtuțile, neprihana, cumpătarea, înfrânarea, poate să-și înfrâneze ușor atacurile fără măsură ale patimilor ușoare, să-și impună un hotar în desfrâu și dorințe, să deosebească dreptatea de nedreptate, să-și potolească îndoielile prin liniște sufletească și, împăcându-și toate neînțelegerile dintre trup și suflet, ca un bun judecător să păstreze neștirbită unirea dintre omul lăuntric și cel din afară, îmbunându-i în sine însuși, pentru ca, dacă este nevoie, niciun rău sfătuitor să nu-l întoarcă de la cununa pătimirii". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a XLIII-a, 12, în *PSB*, vol. 53, p. 207)

„Dacă-n noapte un demon înșelător
Ne-aruncă-n genunea greșelilor,
Pe-acela Cerescule să-l risipești,
Cu Tăria slavei să ne mântuiești". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Imnuri*, VII – Imn de dimineață (altă lectură), în *PSB*, vol. 53, p. 363)

„Brăzdând în fiecare ceas și moment pământul inimii noastre cu plugul Evangheliei, care este amintirea permanentă de crucea Domnului, vom putea nimici culcușul fiarelor sau ascunzișul șerpilor veninoși din noi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise", Cap. XXII, 2, în *PSB*, vol. 57, p. 325)

„*Luați*, spune apostolul, *pavăza credinței, prin care puteți să nimiciți toate săgețile aprinse ale duhului vrăjmaș*. Așadar credința este cea care, înfruntând săgețile încinse ale poftelor, le nimicește prin teama de judecată viitoare și prin credința în împărăția cerurilor. Apostolul poruncește să luăm *și platoșa dragostei*. Aceasta este cea care, înconjurându-ne și întărindu-ne pieptul, ni-l ferește de loviturile vrăjmașe, de tulburările pricinuitoare de răni ucigașe, și nu permite să pătrundă săgețile dușmanului în omul nostru lăuntric. Căci: *toate le suferă, toate le rabdă, toate le înfruntă; și coif îi este nădejdea mântuirii*. Coiful este oblăduitorul capului. Capul nostru este Hristos și pe acesta trebuie să-L avem neîncetat în toate ispitele și urmările, ca pe o platoșă de nepătruns, în nădejdea bunurilor viitoare, iar credința în El s-o păzim întreagă și nevătămată. Chiar dacă i se taie cuiva membrele celelalte, el poate trăi fără ele, dar fără cap nu poate nimeni trăi nici câteva clipe. *Sabia Duhului este cuvântul lui Dumnezeu*. Căci *ea este mai ascuțită decât orice sabie cu două tăișuri și pătrunde în adâncurile sufletului și ale duhului, ale încheieturilor și ale măduvei, și deosebește cugetările și pornirile inimii*, tăind, fără îndoială, și despărțind tot ce găsește în noi pământesc și trupesc. Cel încins cu aceste arme este apărat întotdeauna de atacurile

și de armele dușmanilor; el nu va fi legat și dus în lanțurile jefuitorilor ca rob și supus pe pământul cugetărilor dușmane și nu va auzi aceste cuvinte ale profetului: *De ce ai îmbătrânit pe pământ străin?*, ci va rămâne ca un biruitor în acea regiune de gânduri pe care a voit-o". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Prima convorbire cu părintele Serenus", Cap. V, 5-8, în *PSB*, vol. 57, pp. 417-418)

„Dacă ne temem de puterea și de imboldurile vrăjmașului, să cerem ajutorul și oblăduirea lui Dumnezeu, despre care este spus: *Cel ce este în noi este mai mare decât cel ce este în această lume.* Ajutorul Lui pentru noi este cu mult mai mare decât mulțimea acelora care luptă împotriva noastră". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Prima convorbire cu părintele Serenus", Cap. VIII, 2, în *PSB*, vol. 57, p. 419)

„Să-L rugăm pe Dumnezeu să rămână în noi neschimbată teama de El și dragostea care nu știe să cadă, care ne va face înțelepți în toate și ne va păzi întotdeauna nerăniți de săgețile diavolului. Cu aceste străji nu se poate să intre cineva în lanțurile morții". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „A doua convorbire cu părintele Serenus", Cap. XXV, 6, în *PSB*, vol. 57, p. 452)

„(...) prin râvna sinceră a bunurilor dumnezeiești omoară cugetul egiptean al trupului și-l așază sub nisip, adică sub deprinderea neroditoare de rele, în care, chiar dacă se seamănă de dușman neghina răutății, nu răsare pentru sărăcia lăuntrică cu duhul care naște și păzește nepătimirea". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, partea a doua, 35, în *PSB*, vol. 80, p. 146)

## ISRAEL

„Israel înseamnă: mintea care vede pe Dumnezeu". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XLVII, 5, în *PSB*, vol. 34, p. 271)

## ISTEȚIMEA

### Cum întrebuințăm istețimea?

„Fii (...) atent la cuvântul istețime și cunoaște că este o facultate sufletească, care poate fi întrebuințată în două direcții; dacă un om o folosește cu gând curat, spre folosul lui și al altora, este lăudat; dar dacă o întrebuințează spre paguba celor din jurul lui este de osândit, pentru că îi dă prilej să se folosească de ea spre propria sa pierdere". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări*, Omilia a XII-a, XI, în *PSB*, vol. 17, p. 480)

## IUBIREA

### Definiția

„Căci iubirea nu-i decât legătura lăuntrică cu obiectul doririi". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Dialogul Despre suflet și înviere*, Preliminarii, în *PSB*, vol. 30, p. 381)

## Iubirea – culme a virtuților

„Cea mai mare virtute este dragostea, bunătatea, milostenia. Aceste virtuți depășesc chiar virtutea fecioriei. Deci, dacă vrei să fii egal cu apostolii, nimic nu te împiedică! E de ajuns numai să săvârșești virtutea dragostei și nu ești întru nimic mai mic decât apostolii". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia XLVI, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 543)

„(...) Dumnezeu pune dragostea mai presus de toate". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXIX, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 902)

## Iubirea – forță de unificare a omului și de egalizare între oameni

„(...) puterea iubirii care adună cele divizate, și face pe om iarăși o singură rațiune și un singur mod de viețuire și aduce la egalitate și netezește toată inegalitatea și deosebirea, susținută în toți prin socotințe proprii[1182]. Mai mult, ea mișcă în chip cuvenit spre o inegalitate lăudabilă, întrucât fiecare atrage cu voia pe aproapele la sine (în locul său) așa de mult și-l cinstește cu atât mai mult pe acela ca pe sine, cu cât mai înainte îl respingea și râvnea să fie el înaintea aceluia. Și se desface pe sine pentru el, prin despărțirea de rațiunile înțelese individual prin proprie socotință, și de cele ce-i sunt proprii lui prin socotința sa și se adună în unica simplitate și identitate, prin care nimeni nu este prin nimic despărțit de ceea ce e comun, ci fiecare e al fiecăruia și toți ai tuturor și mai degrabă ai lui Dumnezeu decât unii ai altora. Și ca atare toți s-au făcut unul, având în ei rațiunea cea una a existenței, arătată ca atotuna prin fire și prin voia lor liberă, și pe Dumnezeu Cel înțeles în ea, cu Care se contemplă împreună, odată cu înălțarea la El, în calitate de Cauzator și Făcător al existenței celor ce sunt (creaturilor)[1183]. Această rațiune poate fi păzită de noi neștirbită și nepătată prin atenția deplină și prin străduința înțeleaptă arătată în virtuți și prin ostenelile ce țin

---

1182. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Precum se vede, Sf. Maxim înțelege iubirea ca o mare forță de unificare a omului și de egalizare între oameni. *Omul plin de iubire manifestă un mare echilibru în gânduri, simțiri și fapte.* Nu sare de la o extremă la alta. Nu trece de la cuvinte jignitoare, la cuvinte afectuoase; nu e împins de unele în altele. E în toate atent, delicat, înfrânat de la porniri necugetate. Rațiunea lui, aceeași în toate manifestările, nu judecă acum așa, acum altfel, comportarea lui e inspirată de aceeași înțelegere a vieții și a semenilor. Iubirea e marea forță unificatoare în el. Ea îi dă o uimitoare stăpânire de sine. Dar ea îi unifică și pe oamenii care sunt însuflețiți de ea. Îi unifică pentru a-i ajuta să se egalizeze între ei prin respect reciproc. Prin aceasta iubirea îi readuce la egalitatea proprie oamenilor prin fire, dar nimicită prin socotința deosebită a fiecăruia, sau prin voința altfel determinată". (nota 53, pp. 31-32)

1183. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Toți sunt, cugetă, lucrează conform rațiunii comune firii lor, datorită iubirii de Dumnezeu, care-i unește pe toți prin puterea iubirii Lui față de ei. Iar în această rațiune comună a lor se străvede odată cu Dumnezeu, Cuvântul personal, ca Cel ce-i are adunați în El, fără să-i confunde. Iubirea îi unește pe toți în aceeași înțelegere, îi unește ca o unică rațiune a firii purtată de toți între ei și cu Cuvântul întrupat, Care Și-a însușit rațiunea noastră, căreia i-a redat conformitatea cu firea dumnezeiască și în care ne poate uni, cu voia noastră, pe toți. Căci rațiunea Lui umană e purtată de Rațiunea personală creatoare. Cu Ea ne întâlnim, adunându-ne în rațiunea cea una a firii omenești. Căci aceasta are ca izvor și suport clar al ei Rațiunea personală, sau Cuvântul ipostatic. El Se vede prin toate actele Lui omenești. Hristologia Părinților este hristologia Logosului unificator al tuturor prin rațiune și iubire. Aceasta dă o explicație și asumării firii umane raționale și capabile de unire prin rațiune și iubire cu Cuvântul dumnezeiesc și între oameni". (nota 54, p. 32)

de acestea. Prin ele se curăță de patimile ce se răzvrătesc împotriva ei". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 2, în *PSB*, vol. 81, pp. 31-32)

## Iubirea – cale spre desăvârșire

„Iubirea este o cale spre desăvârșire, așa ne-a arătat-o și Dumnezeu și tot așa trebuie să fie și între oameni". (Origen, *Omilii la Cartea Cântarea Cântărilor*, Omilia II, Cap. VII, în *PSB*, vol. 6, p. 333)

## Iubirea – calea care le întrece pe toate[1184]

„Față de starea și cu măsura minții fiecăruia, Scriptura dumnezeiască ne cheamă la diferite grade de desăvârșire după libertatea noastră de alegere. Ea nu putea să propună tuturor aceeași comoară a desăvârșirii, fiindcă n-au toți la fel virtutea, voința sau înflăcărarea, și de aceea cuvântul dumnezeiesc a instituit oarecum felurite trepte și măsuri. Că așa este o arată limpede și fericirile din Evanghelie, care sunt mai multe, nu una. Deși sunt numiți fericiți cei care vor avea împărăția cerurilor, fericiți cei ce vor stăpâni pământul, fericiți cei ce vor primi mângâierea, fericiți cei ce se vor sătura, totuși credem că este mare deosebire între locuirea în împărăția cerurilor și stăpânirea pământului, oricare este el, între primirea mângâierii și între săturarea deplină de dreptate, între cei care dobândesc mila și cei care vor merita să se bucure de vederea preaslăvitului Dumnezeu. *Alta*, spune Apostolul, *este strălucirea soarelui, alta strălucirea lunii și alta strălucirea stelelor; căci stea de stea se deosebește în strălucire. Așa este și învierea morților.* Astfel, deși Scriptura dumnezeiască aproape în același mod îi laudă pe cei ce se tem de Dumnezeu și zice: *Fericiți toți cei ce se tem de Domnul*, și prin aceasta le făgăduiește fericire deplină, totuși zice iarăși: *În dragoste nu este teamă, dar dragostea desăvârșită alungă teama, fiindcă teama își are pedeapsă, iar cel ce se teme nu este desăvârșit în dragoste.* (...) Vedeți, așadar, că există diferite grade de desăvârșire și că suntem chemați de Dumnezeu de la cele înalte la cele mai înalte; cel ce este fericit și desăvârșit în teama de Dumnezeu, mergând, cum spune Scriptura *din virtute în virtute*, și urcându-se prin căldura minții de la o desăvârșire la altă desăvârșire, adică de la teamă la speranță, este invitat la o stare și mai fericită, care este dragostea, și cel ce a fost *slugă bună și credincioasă*, trece în tovărășia prieteniei și adopțiunea între fii. Deci în acest sens trebuie înțeleasă și afirmația noastră. Nu spun că sunt fără niciun preț gândurile la acea pedeapsă veșnică, sau la fericita răsplată care este făgăduită celor sfinți, ci că, deși folositoare, pentru că-i introduc în începuturile fericirii pe cei ce le urmează, totuși dragostea, în care este încredere deplină și bucurie veșnică, de la teama lor de robi, și de la speranța de plată a argaților, îi înalță până la dragostea de Dumnezeu și până la adopțiunea între fiii Lui, făcându-i oarecum din desăvârșiți mai desăvârșiți". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „Prima convorbire cu părintele Cheremon", Cap. XII, 1-3, 5-6, în *PSB*, vol. 57, pp. 509-510)

1184. *1 Corinteni* 12, 31.

„Fericitul Apostol, punând dragostea mai presus nu numai de teamă şi de speranţă, ci chiar de toate harismele, care sunt socotite mari şi minunate, ne arată şi calea către ea. Căci după ce a catalogat toate darurile duhovniceşti, a spus aşa despre virtuţile acesteia: *Şi acum vă arăt o cale care le întrece pe toate. De-aş vorbi în limbile oamenilor şi ale îngerilor, şi de-aş avea darul profeţiilor şi tainele toate le-aş cunoaşte şi toată ştiinţa, şi de-aş avea atâta credinţă, încât să mut şi munţii, şi aş împărţi toate bogăţiile mele hrană săracilor şi trupul meu l-aş da să fie ars, iar dragostea nu am, nimic nu-mi foloseşte.* Vedeţi aşadar, că nu se găseşte nimic mai preţios, nimic mai desăvârşit, nimic mai înalt, şi, ca să spun aşa, nimic mai netrecător. *Profeţiile se vor desfiinţa, limbile vor înceta, ştiinţa se va sfârşi, dar dragostea niciodată nu va cădea.* Fără ea nu numai acele feluri foarte înalte de harisme, ci chiar slava martiriului însuşi va pieri". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, „Prima convorbire cu părintele Cheremon", Cap. XII, 7-8, în *PSB*, vol. 57, p. 510)

## Iubirea cuprinde în sine toate virtuţile, fiind cauza a tot binele şi sfârşitul tuturor bunătăţilor

„Fiindcă nimic nu e atât de mult în chipul dumnezeiesc ca dumnezeiasca iubire, nici atât de tainic şi de înalt lucrător spre îndumnezeirea oamenilor. Căci cuprinde în sine toate bunătăţile câte le prezintă cuvântul adevărului în chipul virtuţii şi e despărţită şi ruptă de toate câte se cuprind în chipul răutăţii (al păcatului) ca plinirea legii şi a prorocilor (*Romani* 13, 10). Căci lor le urmează taina iubirii care ne face pe noi, din oameni, dumnezei[1185], şi-i adună pe cei împărţiţi în raţiunea generală a poruncilor[1186] şi, cuprinzându-i pe toţi în chip unitar prin bunăvoire, e puterea din care pornesc toţi în purtările lor diferite prin iconomie.

1185. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Iubirea cuprinde toate virtuţile şi e contrară tuturor păcatelor.* Ea e sursa tuturor formelor de bine. Cel ce o are e omul fără nicio ciuntire, e omul realizat deplin, în comunicare neîmpiedicată şi în apropiere maximă de Dumnezeu. E omul îndumnezeit. Iubirea e fluidul spiritual care curge de la Dumnezeu la om ca să se întoarcă de la om la Dumnezeu. Iubirea e înrudirea omului cu Dumnezeu. Ea uneşte la maximum persoanele umane fără să le confunde. Ea trece peste şanţul care ţine pe Dumnezeu despărţit de om, închis în transcendenţa Lui. Iubirea merge până acolo că prin ea Fiul lui Dumnezeu Se poate face om, trezind toată iubirea umanului faţă de ipostasul Lui dumnezeiesc. Iubirea e plenitudinea de putere prin care Dumnezeu ne conduce pe drumul desăvârşirii până la El. În iubire se arată plenitudinea existenţei. Ipostasul Tatălui este iubirea fără început în starea de sine, iubire care se dăruieşte ca să ia o altă existenţă de Sine în Fiul. Chiar în om, iubirea ca stare de sine dăruitoare poartă în sine, dacă nu infinitatea, setea de infinitate. Ipostasul e stare de sine a omului, dar nu de la sine, ci stare creată, deci nu e fluid emanat din Dumnezeu; totuşi nu poate exista decât ca opera lui Dumnezeu. Prin iubire, Dumnezeu Se uneşte cu omul până a Se face om şi omul tinde să se unească cu Dumnezeu până a se face dumnezeu după har. Iubirea îi uneşte fără să-i confunde. Dumnezeu îl îmbrăţişează şi îl înalţă pe om ca om şi omul Îl îmbrăţişează pe Dumnezeu ca Dumnezeu. În om iubirea neavând starea de sine (calitatea de ipostas) prin sine, îşi are starea de sine prin Dumnezeu. Acest fapt îşi atinge punctul culminant în Hristos, în care Însuşi Fiul lui Dumnezeu Se face suportul iubirii umane". (nota 42, p. 28)

1186. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cei parţiali împlinind aceleaşi porunci se adună în acordul între ei. Sau cel ce împlineşte toate poruncile devine omul general, omul raţiunii generale care e ramificată în poruncile parţiale şi prin aceasta ajunge în acord cu fiecare om care face la fel. Dar pe lângă aceste două înţelesuri, această propoziţie mai are şi un al treilea înţeles: în poruncile diferite sunt manifestate voirile parţiale ale Logosului dumnezeiesc. Cel ce le împlineşte pe toate, realizând iubirea, se uneşte cu ipostasul Cuvântului din care pornesc toate poruncile. Acest înţeles e pus în relief în propoziţie în continuare. Ei sunt adunaţi în Dumnezeu-Cuvântul prin buna lor voire de împlinire a poruncilor sau voilor Cuvântului. Dar fiecare le împlineşte în modul său, după cum a fost creat şi inspirat de Dumnezeu, prin şi după capacitatea în care se află prin iconomia lui Dumnezeu, Care voieşte ca fiecare persoană să-şi păstreze unicitatea". (nota 43, p. 28)

Căci ce chip al bunătăților nu are iubirea? Nu dă ea credința ca temelia cea dintâi, care încredințează pe cel ce o are despre existența lui Dumnezeu și a celor dumnezeiești și dăruiește mai mult decât ochiul, care privește la cele ce se arată simțurilor, cunoștința despre acelea celor ce le contemplă? Nu dă nădejdea, care face să subziste pentru ea binele care subzistă ca existență adevărată și prinde mai mult decât prinde mâna grosimea materiei ce cade sub pipăitul ei[1187]? Nu procură ea gustarea celor crezute și nădăjduite, având prin ea însăși cele viitoare ca prezente prin simțire? Nu dă smerenia, cea dintâi temelie a păzirii virtuților, prin care putem să ne cunoaștem pe noi înșine și să dezumflăm bășica goală a îngâmfării? Nu ne dă ea blândețea, prin care lovim ocările și laudele și potolim tulburarea ce ne-o pricinuiesc relele opuse, adică slava și lipsa de slavă? Nu ne dă ea liniștea, datorită căreia chiar pătimind rămânem neschimbați față de cei ce ne fac rele, nelăsându-ne în dispoziție dușmănoasă? Nu naște ea în noi mila, prin care ne însușim cu voia nenorocirile altora și ea nu ne lasă să uităm pe cel înrudit și de același neam? Nu susține în noi înfrânarea, răbdarea, îndelunga răbdare, bunătatea, pacea și bucuria, prin care potolim cu ușurință iuțimea și pofta și arderea fierbinte și înfocată a lor? Și, ca să spun simplu și pe scurt, iubirea este sfârșitul tuturor bunătăților (virtuților), ca cea care duce *la* și apropie *de* Dumnezeu, Cel mai înalt vârf al bunătăților și cauza a tot binele, pe cei ce umblă în ea, ca una ce este ea însăși credincioasă și nu cade și rămâne (*1 Corinteni* 13, 8)[1188].

Căci credința este temelie celor de după ea, adică a nădejdii și a iubirii, dând subzistență sigură adevărului[1189]. Iar nădejdea este puterea care leagă extremele, adică credința și iubirea. Ea arată prin sine ceea ce e crezut totodată ca vrednic de iubit și ne învață să străbatem prin ea calea spre aceea[1190]. În sfârșit, iubirea este împlinirea acelora, cuprinzând întreg ultimul conținut vrednic de dorit și dându-le acelora (credinței și nădejdii) odihna mișcării în El, întrucât în locul credinței că este și al nădejdii că va veni, dă bucuria de El ca prezent[1191]. Ea singură, propriu-zis, arată pe om ca chipul lui

1187. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nădejdea le aduce în mine pe cele ce există obiectiv în afară de mine". (nota 44, p. 28)

1188. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Dragostea are în ea însăși credința și nădejdea și toate viruțile.* Căci altfel n-ar putea fi dragoste. De aceea ea este și cauza acelora, dar și cea care se revelează deplin prin ele, ca vârf al lor. Lucrul din urmă îl spune Sf. Maxim în cele următoare. Între calitatea de cauză și cea de vârf a virtuților, afirmate amândouă de Sf. Maxim, nu-i o contrazicere". (nota 46, p. 29)

1189. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă credința își are temelia în iubire, ultima temelie a existenței este iubirea. Dar credința pune în relief deosebit adevărul existenței. *Sunt pentru că iubesc*, spunea Patriarhul Calist în sec. XIV. Dar această experiență e afirmată prin credință. Ea explicitează felul existenței adevărate, deosebindu-l de cea înșelătoare". (nota 47, p. 29)

1190. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Din credință iese puterea nădejdii, prezentând cele crezute ca bunătăți viitoare pe seama omului. Deci în credință este implicată și tăria nădejdii și a iubirii. Aceasta face pe om să se alipească cu bucurie de cele crezute și să le aștepte ca vrednice de iubire. Deci nădejdea ne prezintă cele crezute ca viitoare bunătăți ale noastre vrednice de iubire, sau iubirea care este esența celor crezute ne face să ne alipim de ele și mai mult, dându-ne nădejdea că vor deveni și ale noastre. Pornind de la credință, înaintăm prin nădejde spre posesiunea lor, când ne vom uni deplin cu ele prin iubire. În fond iubirea pornind din credință ne duce prin nădejde spre unirea cu cele crezute din iubire. Până însă nu avem unirea deplină cu cele cunoscute prin credință ca vrednice de iubire, avem nădejdea. Prin nădejde știm că vom avea cele ce ni se făgăduiesc prin credință și le iubim prin ea". (nota 48, p. 29)

1191. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Credința ne asigură că Dumnezeu este, dar e încă în afară de noi; nădejdea ne asigură că Dumnezeu e pe drum spre noi și noi pe drum spre El; iubirea e unirea deplină cu Dumnezeu, Care este și Care a venit la noi, dar pe Care am început să-L iubim prin credință înainte de a fi venit la noi". (nota 49, p. 29)

Dumnezeu, supunând cu înțelepciune rațiunii ceea ce depinde de noi (de socotința noastră), iar rațiunea nesupunând-o la ceea ce depinde de noi (liberului nostru arbitru)". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 2, în *PSB*, vol. 81, pp. 27-29)

## Iubirea face ca Dumnezeu să ia chip de om, iar omul să se îndumnezeiască

„Fiindcă lucrul cel mai desăvârșit al iubirii și ținta ultimă spre care tinde lucrarea ei este să le pregătească și să le potrivească aceleași însușiri și numiri prin comunicare afectuoasă reciprocă[1192]. Ea face pe om dumnezeu, iar pe Dumnezeu să fie și să Se arate om pentru una și aceeași nediferențiată lucrare voită și pentru una și aceeași mișcare a ambilor, cum vedem la Avraam și la sfinți. Și aceasta este poate ceea ce s-a spus ca din partea lui Dumnezeu: *În mâna prorocilor M-am asemănat* (*Osea* 12, 10), ceea ce înseamnă că Dumnezeu Își dă din iubire de oameni un chip potrivit fiecăruia după faptele virtuții imprimate în fiecare. Căci mâna fiecărui drept sunt faptele virtuții lui, în care și prin care Dumnezeu primește asemănarea cu oamenii[1193].

Deci mare bine este iubirea. Este binele cel dintâi și prin excelență dintre toate cele bune, ca una ce unește prin sine pe Dumnezeu și pe oameni în jurul celui ce o are și ca una ce face pe Făcătorul oamenilor să Se arate ca om prin asemănare deplină a celui îndumnezeit cu Dumnezeu prin binele care devine propriu omului atât cât îi este cu putință lui. Ea, pe cât înțeleg, face pe om să iubească pe Domnul Dumnezeu din toată inima și din tot sufletul și din toată puterea și pe aproapele ca pe sine însuși (*Deuteronomul* 6, 5). Iar aceasta înseamnă, ca să o spun ca printr-o definiție, afecțiunea față de primul bine, pe care o are prin întreaga Providență înnăscută întregul neam după fire[1194]. Mai sus de ea nu e nimic la care să urce omul iubitor de Dumnezeu, toate modurile de viețuire binecredincioase fiind depășite de ea. Pe aceasta o știm și o numim iubire. Și nu o împărțim ca pe alta și alta între Dumnezeu și aproapele, ci una și aceeași se îndreaptă întreagă spre Dumnezeu ca datorată Lui și-i unește pe oameni întreolaltă. Căci este o lucrare și o dovadă clară a iubirii față de Dumnezeu simțirea plină de bunăvoință față de aproapele. *Căci cel ce nu iubește pe fratele pe care-l vede* – spune dumnezeiescul Apostol Ioan – *nu poate să iubească pe Dumnezeu, pe care nu-L vede* (*1 Ioan* 4, 20).

---

1192. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iubirea unește atât de mult persoanele, încât ele poartă ca persoane neconfundate un conținut comun prin comuniune reciprocă. Cei ce se iubesc sunt o unitate, dar purtată de doi. Dar face și pe Dumnezeu să ia chipul (modelul) fiecăruia dintre cei doi. (...) Însăși existența este iubirea ca persoană. *Dumnezeu este iubire* (*1 Ioan* 4, 10). Numai iubirea explică cinstea negrăită ce i-a dat-o Dumnezeu omului, făcându-l în așa fel că El Însuși poate lua conținutul de viață omenesc și forma omului, umplând-o de iubirea Lui și actualizând în ea resursele unei iubiri, care nu vrea să știe de vreo margine și de vreun sfârșit". (nota 60, p. 34)

1193. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aceasta se poate înțelege în sensul că Dumnezeu Însuși e Cel ce a luat chipul omului care lucrează virtutea, sau că Dumnezeu Însuși lucrează prin acel om. Dar poate însemna și că omul acesta a dat chip concret lui Dumnezeu. Omul s-a făcut chipul lui Dumnezeu și Dumnezeu S-a făcut chipul omului". (nota 61, pp. 34-35)

1194. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Înțelesul pare să fie acesta: omul are în sine afecțiunea față de Dumnezeu ca primul bine, sădită în tot neamul omenesc de pronia dumnezeiască pentru a-l menține în unitate. Iubind toți pe Dumnezeu, se mențin toți în unitate". (nota 62, p. 35)

Ea este calea adevărului, cum S-a numit pe Sine Însuși Cuvântul lui Dumnezeu[1195]. Ca atare îi înfățișează pe cei ce umblă pe această cale (în El, cu El) lui Dumnezeu ajunși curățiți de toate felurile de patimi[1196]. Ea este ușa prin care cel ce intră ajunge în Sfintele Sfinților și se face vrednic să fie văzător al neapropiatei frumuseți a Sfintei și Împărăteștii Treimi. Ea este vița adevărată în care cel ce se altoiește cu toată tăria se învrednicește să se facă părtaș al calității dumnezeiești. Prin ea este și s-a dat toată învățătura legii, a prorocilor și a Evangheliei, ca, însușindu-ne dorința bunătăților negrăite, să ne dovedim dorul de ele prin purtările noastre, cinstind atât de mult făptura pentru Făcătorul dorit, încât să se poată înfățișa Făcătorului cât o cere rațiunea firii, care dă ca lege deopotriva cinstire și taie de la fire orice inegalitate apărută în fiecare prin prejudecată și îi adună pe toți în ea ca prin puterea cea una a identității[1197]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 2, în *PSB*, vol. 81, pp. 34-36)

„(...) El face arătată calea preaslăvită a iubirii, cu adevărat dumnezeiască și îndumnezeitoare și călăuzitoare spre Dumnezeu, de care se poate spune că e și Dumnezeu[1198] și pe care la început au acoperit-o spinii, dar pe care El prin patimile pentru noi, purtate întâi de El și care închipuiesc acei spini, a dăruit-o tuturor curățită de patimi[1199]. Căci a dat în lături pietrele de pe ea prin ucenicii Săi, cum a prezis El Însuși prin proroci, spunând: *Și dați pietrele din cale* (*Proverbele lui Solomon* 24, 31; *Isaia* 62, 10). Și ne-a convins cum se cuvine să ne alipim la ea atât de mult, pe cât El ne-a arătat-o mai înainte prin Sine, răbdând să pătimească pentru noi.

Pentru aceasta (pentru iubire) toți sfinții s-au împotrivit totdeauna păcatului, nedând niciun preț pe viața aceasta, și au răbdat multele feluri ale morții ca să se adune în ei înșiși și în Dumnezeu din lume, și să înlăture sfâșierile firii în ei înșiși. Ea este adevărata și neprihănita înțelepciune dumnezeiască a credincioșilor, al cărei capăt final este binele și adevărul, dacă binele este iubirea de oameni, iar adevărul, iubirea de Dumnezeu arătată în credință, amândouă fiind dovezi ale iubirii, întrucât aceasta unește pe oameni cu Dumnezeu și întreolaltă și de aceea are stăruința

---

1195. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Persoana Cuvântului este iubire, Care ca om S-a făcut calea iubirii către Dumnezeu". (nota 63, p. 35)

1196. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Omul devine ipostas al iubirii sau iubire personificată prin curățirea de patimi, care pe de o parte îl închid în el însuși, pe de alta îl fac robul lor lipsit de libertate. În iubire trăiește omul zborul liber spre Dumnezeu și spre semenii săi, scăpat de lanțurile în care s-a ferecat cu voia sa, sau și-a ferecat chiar voia sa". (nota 64, p. 35)

1197. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă se înlătură inegalitățile apărute în fire prin lipsa iubirii, aceasta se poate înfățișa lui Dumnezeu fiind plină de iubirea care o unește nu numai în ea însăși, ci și cu Dumnezeu". (nota 66, p. 36)

1198. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „*Dumnezeu este iubirea* (*1 Ioan* 4, 8). În același timp El este *Cel ce este*. Dumnezeu este iubirea existentă de Sine din veci, deci existența ipostatică sau interipostatică. Nu este existență deplină, deci ipostatică, care să nu fie iubire și nu e iubire care să nu fie Persoană în relație cu altă Persoană". (nota 68, p. 36)

1199. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Spinii au acoperit pe Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, sau iubirea față de noi, sau vița, în care a primit să altoiască firea noastră. Aceasta a făcut dificilă recunoașterea Lui ca iubire, sau ca viță dătătoare de viață. Dar de fapt tocmai în purtarea acestor spini s-a manifestat iubirea Lui. Prin aceasta Și-a făcut arătată Dumnezeirea Lui iubitoare și de viață dătătoare, biruind patimile și moartea care se imprimaseră în firea omenească în urma păcatului, sau a depărtării ei de Dumnezeu. Acoperind firea noastră de spini, a curățit-o de ei". (nota 69, p. 36)

neclintită în bunătăți (în virtuți)". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 2, în *PSB*, vol. 81, p. 36)

## Imnul iubirii

„*Întrebare:* Cum (poate) spune Apostolul: *Dacă aș avea toată cunoașterea și toată profeția și dacă aș vorbi în toate limbile îngerilor, nimic nu sunt* (*1 Corinteni* 13, 2).

*Răspuns:* Nu trebuie să înțelegem (aceste cuvinte) în sensul că Apostolul nu este nimic; (el vrea să spună că) în comparație cu iubirea, care este perfectă, aceste (daruri) sunt nimica toată, că acela care a ajuns la aceste trepte (de desăvârșire, poate) să cadă pe când cel care are iubirea, nu cade". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXVII, 14, în *PSB*, vol. 34, p. 220)

„După cum o tânără, logodită cu un bărbat, oricâte daruri ar primi (de la el) înainte de însoțire – fie ele bijuterii, haine sau odoare prețioase – nu-și găsește mulțumirea până ce vine vremea nunții și a însoțirii, tot așa și sufletul, logodindu-se Mirelui ceresc și primind de la El arvuna Duhului, adică darul vindecărilor, al cunoașterii și descoperirii (celor ascunse), nu-și găsește mulțumirea până ce nu obține comuniunea deplină, adică iubirea, care, neschimbătoare fiind și netrecătoare, face nepătimași și statornici pe cei care o doresc". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XLV, 7, în *PSB*, vol. 34, p. 267)

„*Iubirea pe toate le suferă* (...) pe *toate le rabdă, iubirea nu cade niciodată* (*1 Corinteni* 13, 7-8). Cuvântul: *Niciodată nu cade* aceasta înseamnă: Cei ce dobândesc darurile mai înainte pomenite ale Duhului, dar nu se eliberează definitiv, prin iubire, de patimi, n-au ajuns la (limanul) cel sigur, ci se află în pericol și se tem de duhurile cele viclene. Numai aceasta nu cade, pentru că nu mai este pândită de patimi. Celelalte harisme, însă, ca limbile îngerilor, profeția, cunoștința toată și darurile vindecărilor, comparate cu ea, sunt ca nimic.

Prin aceste (cuvinte) ne-a indicat scopul, măsura desăvârșirii (spre care să tindem)". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre desăvârșirea în duh", 6-7, în *PSB*, vol. 34, pp. 294-295)

## Diferite moduri de manifestare a iubirii

„Căci pe Dumnezeu trebuie să-L iubești din toată inima și din tot sufletul și din toată puterea și simțirea; pe aproapele ca pe tine însuți; pe femeie, dacă ai un suflet mai curat, ca Hristos, Biserica, iar de ești mai împătimit, ca trupul propriu. Pentru că așa poruncește orânduitorul acestora, Pavel. În sfârșit, pe dușman se cuvine a-l iubi prin a nu-i răsplăti răul cu rău, ci a-i da în schimbul nedreptății binefaceri. Dar acum se poate vedea la mulți o iubire amestecată și fără rânduială, arătată în chip rătăcit printr-o nepotrivire necuvenită. Căci sunt unii care, alipiți fierbinte de avuții, de onoruri și de femei, le iubesc pe acestea din tot sufletul și puterea, încât ar voi să-și pună și viața pentru ele; pe Dumnezeu, atât cât să pară că-L iubesc; aproapelui abia îi arată

iubirea rânduită dușmanilor; iar celor ce-i urăsc voiesc să le plătească pentru supărarea lor de mai înainte cu un și mai mare rău". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, Omilia IV, în *PSB*, vol. 29, p. 167)

„Însă această afecțiune este de multe feluri. Într-un fel sunt iubiți părinții, în altul soțiile, în alt fel frații, în alt fel fiii, și chiar în aceste afecțiuni există mari deosebiri. Dragostea față de copii, bunăoară, nu se arată într-un singur chip. Aceasta se vede și din exemplul patriarhului Iacob care, fiind tată a doisprezece copii, deși-i iubea pe toți cu dragoste părintească, totuși a înclinat prin afecțiunea sa către Iosif, precum arată Scriptura: *Îl urau frații săi, pentru că-l iubea tatăl său*. Nu înseamnă că acel bărbat drept ca tată nu-și iubea foarte mult și pe ceilalți copii, ci fiindcă Iosif purta în sine chipul Domnului avea pentru el o afecțiune mai dulce și mai deosebită. Citim că printr-o astfel de afecțiune era însemnat și Ioan evanghelistul, despre care se spune: *Acel ucenic, pe care-l iubea Hristos*. Și pe ceilalți unsprezece i-a iubit atât de mult, încât El însuși spune în Evanghelii: *Precum Eu v-am iubit pe voi, așa iubiți-vă și voi unul pe altul*. Despre aceștia se spune și în alt loc: *Iubind pe ai Săi, care sunt în lume, până la sfârșit i-a iubit*. Dar această dragoste față de unul nu arată o stare călduță față de ceilalți discipoli, ci un mai mare belșug de dragoste, pe care i-o impunea starea de castitate și de nestricăciune trupească a acestuia. Aceasta este însemnată în chip deosebit ca mai sublimă, fiindcă o înalță nu comparația cu ura, ci un mai mare har al dragostei celei mai puternice. Ceva asemănător citim în *Cântarea Cântărilor* exprimat de persoana care reprezintă pe logodnică: *Porunciți în mine dragostea*. Aceasta este într-adevăr dragostea poruncită care, neurând pe nimeni, iubește mai mult pe unii prin dreptul meritelor și care, deși iubește pe toți în general, alege totuși din ei pe cei pe care trebuie să-i iubească cu deosebită afecțiune, între cei ce sunt în cea mai înaltă și mai deosebită atenție păstrând pe câțiva, care se înalță mai mult decât ceilalți în afecțiunea sa". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, „Prima convorbire cu părintele Iosif", Cap. XIV, 1-4, în *PSB*, vol. 57, p. 583)

## Iubirea de Dumnezeu

„Nimic să nu iubiți în afară de Hristos". (Sf. IGNATIE TEOFORUL, *Epistole*, „Către efeseni", cap. XI, în *PSB*, vol. 1, p. 193)

„Și iubește pe Hristos Iisus cel care face voia Lui și-I păzește poruncile Lui (*Ioan* 14, 15, 23)". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Care bogat se va mântui?*, 29.5, în *PSB*, vol. 4, p. 54)

„Să fim oameni plini de zel spre cele bune, oameni iubitori de Dumnezeu! Să dobândim cele mai mari bunătăți: pe Dumnezeu și viața! Cuvântul ne vine în ajutor. Să avem încredere în El. Niciodată să nu ne cuprindă atâta dor de argint, de aur sau de slavă, cât dor de Însuși Cuvântul adevărului". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, Cap. XII, 121.2, în *PSB*, vol. 4, p. 161)

„Ştiind că suntem cea mai frumoasă avere din toate averile Sale, să ne dăm pe noi înşine lui Dumnezeu, iubind pe Domnul Dumnezeu şi socotind dragostea noastră de Dumnezeu ca cea mai frumoasă faptă din întreaga noastră viaţă". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, Cap. XII, 122.2, în *PSB*, vol. 4, p. 161)

„Mântuitorul nostru, însă, depăşeşte toată firea omenească. Este frumos, aşa că El singur merită să fie iubit de noi, care dorim frumuseţea cea adevărată, că El *era Lumina cea adevărată* (*Ioan* 1, 9). Este arătat *împărat* şi de nenumăraţi copii (*Luca* 13, 38), încă şi de iudeii care nu credeau în El şi nu-L cunoşteau; şi este predicat împărat chiar de profeţi (*Zaharia* 9, 9). Este bogat în aşa măsură, încât a dispreţuit tot pământul şi aurul de pe pământ şi de sub pământ, împreună cu toată slava, bogăţii date Lui de cel potrivnic (*Matei* 4, 8-10; *Luca* 4, 5-8). Pentru ce trebuie să mai spun că El este singurul Arhiereu, singurul Care cunoaşte slujirea lui Dumnezeu, că El este *Melchisedec, împăratul păcii* (*Evrei* 7, 2), cel mai destoinic dintre toţi să conducă neamul omenesc? Este legislator, pentru că, dând legea Sa în gura profeţilor, porunceşte şi învaţă cele ce trebuie făcute şi cele ce nu trebuie făcute. Cine este mai nobil decât El, al Cărui Tată este Unicul Dumnezeu?" (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. V, 21.1-21.5, 22.1, în *PSB*, vol. 5, p. 124)

„Să nu ai o iubire dezorganizată, nu iubi mai întâi pe tatăl tău şi pe mama ta şi apoi să Mă iubeşti pe Mine. Nu fi mai ataşat prin fapta îndurării, de fiul tău şi de fiica ta şi apoi de Mine: *Cel ce iubeşte pe tată ori pe mamă mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine, cel ce iubeşte pe fiu ori pe fiică mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine* (*Matei* 10, 37). Păstrează în conştiinţa ta devotamentul pe care-l ai faţă de tatăl tău, de mama ta şi de fratele tău, dar dăruieşte-te cu dragoste Cuvântului lui Dumnezeu şi lui Iisus. Poate că recunoşti tu însuţi, că iubeşti mai mult pe fiul şi pe fiica ta decât pe Cuvântul cel dumnezeiesc şi pe părinţii tăi mai mult decât pe Hristos. Ce crezi, care dintre noi a ajuns la o aşa desăvârşire încât să aibă, în mod principal şi-n primul rând, dragoste faţă de Cuvântul lui Dumnezeu şi să-i pună pe copiii săi pe planul al doilea?

Tot aşa să iubeşti şi pe soţia ta. *Nimeni nu şi-a urât trupul său* (*Efeseni* 5, 29), ci îl iubeşte ca şi carnea lui. Se zice: *ei sunt doi dar un trup* (*Efeseni* 5, 31). Iubeşte pe Dumnezeu, nu însă cum îţi iubeşti trupul şi sângele, ci cu duhul: *Cel ce se lipeşte de Domnul este un singur Duh cu El* (*1 Corinteni* 6, 17)". (ORIGEN, *Omilii la Cartea Cântarea Cântărilor*, Omilia II, Cap. VII, în *PSB*, vol. 6, pp. 332-333)

„Singurul nostru rost este să iubim pe Dumnezeu – căci iubirea este puterea care ne face una cu El". (ORIGEN, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, Omilia V, Cap. II, în *PSB*, vol. 6, p. 378)

„Se spune de mulţi câini că s-au lăsat să moară peste stăpânii lor ucişi în pustie. Unii câini, din dragostea lor fierbinte pentru stăpâni, au fost conducătorii celor care căutau pe ucigaşi şi au făcut ca răufăcătorii să fie osândiţi.

Ce vor spune cei care nu numai că nu-L iubesc pe Domnul, Care i-a făcut și îi hrănește, dar se împrietenesc cu *cei care grăiesc împotriva lui Dumnezeu nedreptate* (*Psalmii* 74, 5), care se așază la aceeași masă cu ei și chiar în timp ce mănâncă suferă să fie hulit Cel care-i hrănește?" (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a IX-a, IV, în *PSB*, vol. 17, p. 175)

„Spune Domnul: *Să iubești pe Domnul Dumnezeul Tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și din tot cugetul tău* (*Matei* 22, 37). Cuvintele *din tot* nu suferă împărțire. Câtă dragoste vei cheltui pentru cele de jos, pe atâta îți va lipsi neapărat din întregul dragostei". (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLIV, II, în *PSB*, vol. 17, p. 285)

„Iubirea de Dumnezeu nu se poate învăța. Căci nici să ne bucurăm de lumină și să râvnim după viață n-am învățat de la altul, nici să iubim pe cei care ne-au născut sau ne-au hrănit nu ne-a învățat altul. Astfel, deci, cu mult mai mult învățarea iubirii de Dumnezeu nu vine din afară; ci deodată cu întocmirea vieții, adică a omului, ni s-a implântat oarecare rațiune ca sământă, care are de la sine înclinarea (facultatea) de a-și însuși iubirea. Această sământă de rațiune au primit-o și cei care învață poruncile lui Dumnezeu și prin harul lui Dumnezeu devin capabili s-o cultive cu sârguință, s-o dezvolte cu înțelepciune și s-o ducă la desăvârșire". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 2, R. 1, în *PSB*, vol. 18, p. 220)

„Trebuie să știm că iubirea de Dumnezeu, deși este o singură simplă virtute, prin puterea ei se împlinește și se cuprinde orice altă poruncă. *Căci cel care Mă iubește pe Mine* – zice Domnul – *va păzi poruncile Mele* (*Ioan* 14, 23), și *În aceste două porunci se cuprind toată legea și prorocii* (*Matei* 22, 40)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 2, R. 1, în *PSB*, vol. 18, p. 220)

„Deci, din moment ce am primit porunca să iubim pe Dumnezeu, avem implântată și puterea iubirii, din momentul primei creări a noastre; iar dovada acestui lucru nu există în afară de om, ci fiecare poate s-o învețe de la sine însuși și în sine însuși. Căci noi din natură suntem doritori de ceea ce este bun și frumos, chiar dacă de cele mai multe ori fiecăruia îi pare bun și frumos altceva; și, fără s-o fi învățat, noi avem afecțiune pentru cei ai casei și pentru rudele noastre și arătăm spontan bună dispoziție în fiecare zi, față de binefăcătorii noștri. Deci, ce este mai de admirat decât frumusețea dumnezeiască? Ce cugetare este mai plăcută decât măreția lui Dumnezeu? Ce dar al sufletului este atât de arzător și de nesuportat ca dorul ce vine de la Dumnezeu în sufletul acela care a fost curățit de orice răutate și spune din trăire adevărată: *Sunt rănit de dragoste* (*Cântarea Cântărilor* 2, 5). Cu totul de neexprimat și de nedescris sunt luminile frumuseții dumnezeiești; cuvântul nu le poate arăta, urechea nu le poate prinde. Chiar dacă ai arăta splendoarea luceafărului, strălucirea lunii și lumina soarelui, toate sunt fără valoare, ca să exprime măreția lui Dumnezeu, iar în comparație cu lumina cea adevărată, ele rămân mai în urmă cum rămâne o noapte adâncă și întunecoasă lipsită de lună,

în comparație cu o după-amiază strălucitoare. Această frumusețe a măreției lui Dumnezeu nu se poate vedea cu ochii trupești, ci se poate pricepe numai de către suflet și de minte; la sfinții pe care i-a luminat a lăsat în ei îndemnul de nesuportat al iubirii, încât, disperând de această viață, ziceau: *vai mie, că exilul meu s-a prelungit* (*Psalmii* 119, 5); *când voi ajunge să mă arăt înaintea feței lui Dumnezeu?* (*Psalmii* 41, 2); *este cu mult mai bine să mă desfac de trup și să fiu cu Hristos* (*Filipeni* 1, 23); și iarăși: *Însetat-a sufletul meu spre Dumnezeu Cel tare și Cel viu* (*Psalmii* 41, 2). (...) Tulburați de această viață ca de o temniță, erau nemângâiați în zbuciumările lor aceia ale căror suflete le atinsese iubirea dumnezeiască. Nesăturați, deci, de privirea frumuseții dumnezeiești, aceștia făceau rugăciune ca să se extindă la toată viața veșnică contemplarea dulceții Domnului. Astfel, deci, oamenii din natura lor doresc cele bune. În general, bun și vrednic de iubit este ceea ce este bun; iar bun este Dumnezeu; toate doresc binele; așadar toate doresc pe Dumnezeu.

Deci ceea ce facem bine, de bună voie, se află chiar din natură în noi, aceia, cel puțin, care n-am fost pervertiți, în cugetele noastre, de răutate. De aceea iubirea de Dumnezeu se cere de la noi ca o datorie indispensabilă; iar lipsa ei este pentru suflet cel mai insuportabil dintre toate relele". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 2, R. 1-2, în *PSB*, vol. 18, pp. 221-222)

„*Întrebarea 211*: Care este măsura dragostei către Dumnezeu?

*Răspuns*: Lupta neîntreruptă a sufletului peste puterile lui, ca să facă voia lui Dumnezeu, cu scopul și dorința slavei Lui". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mici*, Î. 211, în *PSB*, vol. 18, p. 407)

„*Întrebarea 212*: Cum se dobândește dragostea către Dumnezeu?

*Răspuns*: Dacă cu bună știință și cu recunoștință am ajuns să ne încredințăm de binefacerile primite de la El, lucru care există și la necuvântătoare. Căci vedem câinii iubind numai pe cel care le dă pâine; dar aceasta o învățăm și din cele spuse sub formă de acuzare către Isaia profetul, astfel: *Fii am născut și am crescut, dar ei m-au părăsit; boul cunoaște pe proprietarul lui și asinul ieslea stăpânului său; dar Israil nu M-a cunoscut pe Mine și poporul nu M-a înțeles* (*Isaia* 1, 2-3). Pentru că, așa cum boului și asinului din binefacerea din partea celui care-i hrănește i se creează de la sine dragostea față de acesta, la fel și noi, dacă vom primi binefacerile cu sensibilitate și cu recunoștință, cum să nu iubim pe Dumnezeu, binefăcătorul unor atât de multe și atât de mari (binefaceri); în mod natural, ca să zic așa, și fără învățătură ia naștere în sufletul sănătos o asemenea bună dispoziție sufletească". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mici*, Î. 212, în *PSB*, vol. 18, p. 407)

„*Întrebarea 213*: Care sunt semnele distinctive ale dragostei față de Dumnezeu?

*Răspuns*: Însuși Domnul ne-a învățat pe noi, zicând: *De Mă iubiți pe Mine, păziți poruncile Mele* (*Ioan* 14, 15)". (Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile mici*, Î. 213, în *PSB*, vol. 18, p. 408)

„Pavel nu s-a purtat așa de nerecunoscător ca noi! Pavel ardea atât de tare cu duhul, era atât de înflăcărat de dragostea de Dumnezeu, încât a rostit, a strigat și

a grăit acele cuvinte vrednice de sufletul lui: *Cine ne va despărți?* Ce poate, oare să mă despartă, spune el, de dragostea lui Dumnezeu? Ceva din cele ce se văd? Ceva din cele nevăzute? Nu!

Apoi voind să enumere amănunțit pe toate și să ne arate tuturora dragostea lui puternică pentru Stăpânul său, a adăugat: *Necazul sau strâmtorarea, sau foametea, sau prigonirea, sau goliciunea, sau primejdia, sau sabia*? (*Romani* 8, 35). O, suflet înnebunit de o nebunie, care are maică înțelepciunea! Care din necazurile ce vin asupra mea, spune Pavel, va putea să mă despartă de dragostea de Dumnezeu? Necazurile cele din fiecare zi? Nicidecum! Strâmtorările? Nici astea! Poate prigoana? Deloc! Foametea? Nici ea! Primejdiile? Dar pentru ce vorbesc eu de foamete, de goliciune și de primejdii? Poate sabia? Însăși moartea, strigă Pavel, nu va reuși să mă despartă de dragostea lui Hristos! E cu neputință, cu totul cu neputință!

Nimeni altul n-a fost învrednicit să iubească atâta pe Stăpân ca acest fericit suflet! Grăia ca și cum ar fi fost fără de trup, ca și cum ar fi trăit, ca să spun așa, în sferele cele de sus, ca și cum ar fi socotit că nici nu calcă pe pământ. Dorul lui de Dumnezeu, dragostea lui înflăcărată i-a mutat mintea de la cele materiale la cele spirituale, de la cele prezente la cele viitoare, de la cele ce se văd la cele ce nu se văd. Așa e credința, așa e dragostea de Dumnezeu!

Şi ca să cunoşti sufletul mare a lui Pavel, iată că cel care iubea atâta pe Stăpânul, că cel care ardea de dorul Lui este prigonit, urmărit și biciuit, iată că îndură nenumărate rele, spunând: *În osteneli mai mult, în bătăi peste măsură, la moarte adeseori; de la iudei am primit de cinci ori câte patruzeci de lovituri fără una; de trei ori am fost bătut cu toiege; o dată am fost bătut cu pietre; o noapte și o zi am petrecut în adânc; în călătorii adeseori, în primejdii pe râuri, în primejdii între frații cei mincinoși, în osteneală și în trudă* (*2 Corinteni* 11, 23–27). A suferit atâtea și totuși se bucura și se veselea. Știa și era încredințat că ostenelile de aici îi sunt pricina celor mai mari răsplăți, că primejdiile dau naștere cununilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LV, I-III, în *PSB*, vol. 22, pp. 216-217)

„Dai, oare, Stăpânului atât cât primești? Cât cheltuiești tu pentru Dumnezeu? Și totuși și pentru această sărmană cheltuială, care trece odată cu lumea aceasta, primești răsplăți nemuritoare și bunătăți nespuse!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LXV, IV, în *PSB*, vol. 22, p. 321)

„Că de asta dragostea noastră de Hristos este mai slabă, pentru că ne irosim toată puterea dragostei noastre în dragostea de cele lumești; răpim, ne lăcomim, suntem robi slavei deșarte. Poate fi, oare, ceva mai de plâns?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia IV, IX, în *PSB*, vol. 23, p. 61)

„(...) sufletul care privește spre strălucirea negrăită a frumuseții dumnezeiești trebuie să aibă atâta dragoste, față de aceea, câtă dragoste are trupul față de ceea ce-i este înrudit și de aceeași fire, dar mutând pasiunea spre nepătimire, căci stingându-se toată simțirea trupească, mintea arde numai cu duhul din puterea

dragostei, încălzită fiind de focul acela pe care a venit Domnul să-l arunce pe pământ[1200]". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, Omilia I, în *PSB*, vol. 29, p. 124)

„(...) aflându-se în voi dragostea lui Dumnezeu, numaidecât îi urmează și cele proprii ei: iubirea de frați, blândețea, nefățărnicia, stăruirea și sârguința în rugăciune și, simplu, toată virtutea". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieții) și despre nevoința cea adevărată*, în *PSB*, vol. 29, p. 475)

„Prilej pentru a iubi pe Dumnezeu avem la îndemână toată viața". (Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VIII, în *PSB*, vol. 30, pp. 272-273)

„Iubirea față de Dumnezeu nu se naște în noi așa, deodată, ci este nevoie de multă osteneală, de stăruință și de ajutorul lui Hristos, după cum se spune în (Cartea) *Înțelepciunii*: *De o vei căuta întocmai ca pe o comoară, atunci vei pricepe temerea de Domnul și vei dobândi cunoașterea lui Dumnezeu* (*Pildele lui Solomon* 2, 4-5). Aflând cunoașterea lui Dumnezeu și pricepând teama de El, ușor vei reuși să împlinești pe cele ce urmează, adică iubirea de aproapele. Pentru că lucrul cel dintâi și mare făcându-l, pe cel de al doilea și mai mic, fără greutate îl realizezi. Cel dintâi neexistând, nici cel de al doilea nu se împlinește precum trebuie: *Cel ce nu iubește pe Dumnezeu din tot* (*sufletul*) *și din toată inima lui, cum poate să arate iubire de frați?*" (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul - Epistola Sfântului Macarie Egipteanul*, în *PSB*, vol. 34, pp. 77-78)

„Pentru cei ce iubesc pe Dumnezeu, ușoară și plăcută este osteneala (împlinirii) poruncilor, ușoară și de dorit lupta care îi aduce la iubirea Lui. De aceea și cel viclean se luptă în tot chipul să alunge din sufletele noastre frica de Domnul și să nimicească iubirea față de El, prin plăceri nelegiuite și prin tot felul de momeli; vrea să ne lipsească de armele spirituale și să facă fără de folos ostenelile noastre; să ne întunece mintea și să înlocuiască slava cerească cu cea pământească, cele cu adevărat frumoase cu cele ce par frumoase". (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul - Epistola Sfântului Macarie Egipteanul*, în *PSB*, vol. 34, p. 79)

„După cum fierul sau plumbul, aurul sau argintul, atunci când este pus în foc se topește și din tare devine moale, iar dacă stă mai mult timp în foc se topește și-și pierde duritatea sa naturală, din cauza acțiunii căldurii focului, tot așa (se întâmplă) și cu sufletul, care se leapădă de lume și-și dorește numai pe Domnul, care-L caută cu multă râvnă, osteneală și luptă, și arată în El credință și nădejde neclintită, care primește acel foc ceresc al dumnezeirii și al dragostei Duhului: (un astfel de suflet)

1200. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pasiunea iubirii de Dumnezeu e o pasiune unită în chip paradoxal cu nepătimirea; în ea mintea e încălzită de focul dumnezeiesc, dar numai pentru că s-a stins în ea tot focul simțirii trupești. Un foc curat a stins un foc necurat, o nepătimire trupească a aprins focul pasiunii spirituale a iubirii de Dumnezeu, duhul suprem. În iubirea curată nu e nimic care ne robește cum ne robesc patimile trupești. În ea duhul nostru și-a găsit zborul liber de tot ce-l atrage spre cele de jos". (nota 25, p. 124)

se descătușează cu adevărat de iubirea lumii, se eliberează de răutatea patimilor, se leapădă de toate, își schimbă firea cea învârtoșată de păcat, pe toate le socotește de prisos și numai către Mirele cel ceresc, pe care L-a primit (privește), odihnindu-se în iubirea Lui cea fierbinte și de negrăit.

Îți spun, însă, ție că (un astfel de suflet) chiar și pe frații cei riubiți (de el), pe care-i are înaintea ochilor, dacă-l împiedică de la acea dragoste, îi îndepărtează, să zic așa – de la sine". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia IV, 14, în *PSB*, vol. 34, p. 104)

„(Cei care s-au învrednicit să se împărtășească, cu adevărat, de Duhul Sfânt – n.n.), copleșiți de dorința cerească de a se uni cu El, toate celelalte li se vor părea de prisos. De aceea, pe El Îl doresc, la El se gândesc, după poruncile Lui trăiesc, cu El se întrețin mereu cugetele lor, stăpâniți de o dragoste divină și cerească și de un dor duhovnicesc". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia IV, 15, în *PSB*, vol. 34, p. 104)

„(...) dacă oamenii cei trupești, întru atâta doresc (sa vadă) slava împăratului pământesc, cu atât mai mult aceia, în care Duhul Sfânt a pus o picătură din viața divinității și le-a rănit inima cu dragostea divină pentru Hristos, Împăratul cel ceresc, sunt atrași de acea frumusețe și slavă de negrăit, de podoaba cea nestricăcioasă și de bogăția cea de nedescris a lui Hristos, adevăratul și veșnicul Împărat, sunt robiți de dragostea Lui și doresc să dobândească acele bunuri de nedescris, la care privesc prin mijlocirea Duhului. Din această pricină, ei disprețuiesc toate frumusețile de pe pământ; podoabele, slava, cinstea și bogăția împăraților și a prinților, pentru că au fost răniți de frumusețea divină și viața nemuririi cerești a fost picurată în sufletele lor. De aceea doresc ei cu multă ardoare acea dragoste a Împăratului ceresc și numai pe El Îl au înaintea ochilor; de dragul Lui se dezleagă de toată dragostea lumii și aruncă orice legătură omenească, pentru ca să poată avea întotdeauna numai acea dragoste întru inimile lor și să nu-L amestece cu nimic altceva". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia V, 6, în *PSB*, vol. 34, p. 113)

„Iar dacă vrei să cunoști din Scripturile de Dumnezeu inspirate, adevărata iubire față de Domnul, gândește-te la Iov. Acesta s-a dezbrăcat să zic așa de toate cele ce avea: de copii, averi, servitori și de toate celelalte, a fugit și s-a salvat. Și scoțându-și haina i-a aruncat-o lui satan, fără să blesteme cu cuvântul sau cu inima, fără să ajungă pe buzele sale vreun cuvânt împotriva Domnului, ci binecuvântând pe Domnul zicea: *Domnul a dat, Domnul a luat; cum a plăcut Domnului, așa s-a întâmplat; fie numele Domnului binecuvântat* (*Iov* 1, 21). Deși socotea că are multe lucruri, fiind încercat de Domnul, i s-a arătat că nu are nimic în afară de Dumnezeu. La fel s-a întâmplat și cu Avraam: poruncindu-i Domnul să iasă din pământul, din familia, și din casa tatălui său, s-a dezbrăcat, să zic așa, de toate: de patrie, pământ, rude, părinți și a urmat cuvântul Domnului. Apoi au venit peste el multe încercări și ispite: i s-a luat soția și a suferit multe nedreptăți, pe când trecea

în țară străină, dar în toate momentele a arătat că iubește pe Dumnezeu mai presus de orice. În cele din urmă, dobândind fiu, așa cum i s-a promis, la adânci bătrâneți și cerându-i-se să-l aducă jertfă, numaidecât s-a dezbrăcat și lepădat de sine. Vrând să aducă (jertfă) pe fiul său cel unul-născut, el a arătat că nimic altceva nu iubește mai mult decât pe Dumnezeu. Pentru că dacă pe acela l-ar fi dat cu plăcere, cu cât mai mult, dacă i s-ar fi poruncit să împartă bunurile sale săracilor, ar fi fost gata să împlinească porunca. Vezi care este adevărata iubire față de Domnul ce izvorăște din voința liberă? Tot așa și cei care voiesc să devină moștenitori ai bunurilor cerești, se cuvine să nu iubească nimic mai presus de Dumnezeu, pentru ca atunci când sunt puși la încercare, să fie tari și să-și păstreze iubirea desăvârșită față de Domnul. Unii ca aceștia iubind pe Dumnezeu mai presus de orice și dezlegându-se de iubirea oricărui lucru din lumea aceasta, vor putea duce lupta până la capăt. Însă sunt foarte puțini aceia care au o astfel de iubire, care se leapădă de toate plăcerile din lume și care îndură cu bărbăție atacurile și ispitele celui rău". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia V, 6, în *PSB*, vol. 34, pp. 116-117)

„Când iubește cineva pe Dumnezeu și Dumnezeu își arată iubirea față de el. Odată ce îl află credincios, Dumnezeu îi adaugă credința cea cerească, iar acesta se face de două ori om". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XV, 22, în *PSB*, vol. 34, p. 160)

„*Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta* (*Deuteronomul* 6, 5). Să iubești pe Domnul nu doar când mergi spre locul de rugăciune, ci să-ți amintești de Dumnezeu și să-L iubești, chiar și când te plimbi, când vorbești și când mănânci, pentru că El a zis: *Că acolo unde este comoara ta, acolo este și inima ta* (*Matei* 6, 21). Lucrul, deci de care inima cuiva se leagă și către care îl împinge dorința sa, acela este dumnezeul lui". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XLIII, 3, în *PSB*, vol. 34, pp. 257-258)

„(Arătând) multă stăruință, osteneală, grijă și luptă, putem prin harul și darul lui Hristos, care prinde chip în noi, să dobândim iubirea față de Dumnezeu". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre desăvârșirea în duh", 11, în *PSB*, vol. 34, p. 296)

„La iubirea de Dumnezeu nu se poate ajunge, după cum s-a spus, decât prin multă luptă și trudă a minții, prin cugete curate și prin grija continuă de a săvârși cele bune; de bună seamă potrivnicul împiedică mintea noastră și nu-i permite, ca amintindu-și de faptele bune, să ajungă la iubirea divină, și (mai mult decât atât) îmbie simțirea cu pofte pământești". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre desăvârșirea în duh", 13, în *PSB*, vol. 34, p. 296)

„Din prima și singura poruncă a iubirii de Dumnezeu, izvorăște iubirea sinceră de frați, simplitatea cea adevărată, blândețea, rugăciunea, și oricare dintre virtuțile

cele minunate". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre desăvârșirea în duh", 13, în *PSB*, vol. 34, p. 296)

„Iubirea dintre frați poate fi foarte mare, dar și aceasta este uitată de sufletul consumat de iubirea Duhului, atunci când vine împotriva ei. Iubirea (ce se înfiripă între soți având la bază) comunicarea lor trupească, desparte (pe soți) de tată, de mamă și de frați; dacă cineva iubește, totuși, pe cineva dintre aceștia, îl iubește superficial, pentru că toată iubirea lui către soțul său se îndreaptă. Deci, dacă iubirea trupului în așa chip dezleagă (pe om) de orice altă iubire a lumii, oare, cei răniți de acea iubire curată (a Duhului), de iubirea cărui lucru din această lume pot să fie reținuți?" (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Despre înălțarea minții", 9, în *PSB*, vol. 34, p. 318)

„Sufletele care iubesc adevărul și pe Dumnezeu, nu suportă nici cea mai mică slăbire a iubirii față de Domnul; ele își au continuu ațintită privirea la crucea Lui și simt, astfel, cum progresează duhovnicește. Rănite, să zic așa, de dorința de a fi împreună cu El, însetate după virtuți și strălucind de luminarea Duhului celui bun, chiar dacă se învrednicesc să cunoască tainele divine, chiar dacă se împărtășesc de bucuria cerească și de har, nu au nicio încredere în ele și nici nu cred că sunt ceva. Cu cât mai mult se învrednicesc de daruri duhovnicești, cu atât mai mult nesaț caută (bunurile) cerești. Cu cât mai mult simt că progresează duhovnicește, cu atât mai mult doresc să se apropie de desăvârșire. Cu cât mai mult se îmbogățesc duhovnicește, cu atât mai mult se consideră sărace". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre iubire", 25, în *PSB*, vol. 34, p. 333)

„Cei ce iubesc cu adevărat pe Dumnezeu, nu fac aceasta de dragul moștenirii împărăției Lui, (cum iubesc negustorii o lucrare) de dragul unui câștig; nici pentru că se tem de iadul care a fost tocmit pentru pedepsirea celor păcătoși, ci Îl iubesc pentru faptul că Dumnezeu este Creatorul lor și pentru că împlinesc o rânduială firească, așa cum sclavii arată supunere față de stăpânul lor și (creaturile iubesc) pe Creatorul lor. Aceștia arată multă prudență față de lucrurile înconjurătoare (ca nu cumva vreunul dintre ele să-i facă urâți de Dumnezeu)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 20, în *PSB*, vol. 34, p. 345)

„Și cel mai bine arată iubirea față de Dumnezeu și virtutea vie și adevărată păzirea poruncilor. Această iubire nu e arătată numai ca o umbră, prin cuvintele limbii, ci luminează (...) prin culorile strălucitoare ale faptelor văzute. Aceasta ne-a arătat-o limpede Domnul nostru Iisus Hristos, când a zis: *Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu celui din ceruri* (*Matei* 7, 21)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a noua, Capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 877)

„Dar, chiar dacă ne-ar amenința unele greutăți, nici atunci n-ar trebui să ne depărtăm de Hristos. De ce n-am răbda de dragul Lui și lucruri nedrepte și crude?

Doar tocmai de aceea trebuie să existe în noi dragoste, ca să nu ne depărtăm de Hristos în fața niciunei primejdii. Căci așa s-a scris: *Nici marea nu poate stinge dragostea, nici râurile s-o potolească*[1201], pentru că dragostea Celui ce ne iubește nu se teme să treacă nici prin *valuri înspăimântătoare* (*Psalmii* 123, 5). Niciun fel de furtună, nicio primejdie, oricât de grea, nicio frică de moarte sau de pedeapsă n-a micșorat puterea dragostei Lui. Tocmai în primejdii e pusă la încercare viața noastră, în ele constă viața cea fericită, chiar dacă ar copleși-o oricâte greutăți.

Un înțelept nu cade frânt în fața suferințelor trupești și nici nu se neliniștește în mijlocul strâmtorărilor, ci rămâne tare chiar și în fața nenorocirilor; nici nu reușesc neputințele trupești să-i reducă dorul după o viață cu adevărat fericită, ori să-i întunece cu ceva seninătatea, pentru că fericirea vieții nu constă în plăcerile trupești, ci în conștiința curată de orice întinăciune a păcatului și în cugetul care-și dă seama că numai binele fericește, chiar dacă el are și durități, pe când ceea ce-i necuviincios, chiar dacă ar fi atrăgător, totuși nu mulțumește". (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre Iacob și despre viața cea fericită*, Cartea întâi, 27-28, în *PSB*, vol. 52, p. 259)

„Când acea iubire desăvârșită, prin care *Mai întâi El ne-a iubit*, va trece și în adâncul inimii noastre împlinită prin această domnească rugăciune, care credem că în niciun chip nu poate fi nimicită. Aceasta se va face astfel, când toată dragostea, toată dorința, toată râvna, toată strădania, tot cugetul nostru, tot ce trăim, ce vorbim, ce respirăm va fi Dumnezeu și când acea unitate care există acum între Tatăl și Fiul și între Fiul și Tatăl va trece și în simțirea și în mintea noastră. Așa cum El ne iubește cu dragostea sinceră, curată și nestricăcioasă, așa să ne adăugăm și noi Lui prin devotament veșnic și inseparabil, pentru ca orice respirăm, orice înțelegem, orice vorbim să fie Dumnezeu. Să ajungem, zic, în Cel pe care ni l-am propus ca scop, pe care tot Domnul rugându-l îl dorește îndeplinit în noi: *Ca toți să fie una, cum Noi suntem Una, Eu în ei și Tu în Mine* (...), și de asemenea: *Părinte, cei pe care Mi i-ai dat vreau ca unde sunt Eu să fie și ei cu Mine.* Aceasta trebuie să fie năzuința pustnicului, aceasta toată strădania, ca să merite a avea în acest corp, chipul fericirii viitoare și să înceapă să guste dinainte din începutul vieții și măririi cerești". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „A doua convorbire cu părintele Isaac", Cap. VII, 1-3, în *PSB*, vol. 57, p. 480)

„Cine-mi va da să mă odihnesc în Tine? Cine-mi va da ca să vii în inima mea și s-o îmbeți, ca să uit de relele mele și ca să îmbrățișez singurul meu bun, pe Tine? Ce ești pentru mine? Milostivește-Te de mine, ca să vorbesc. Cine sunt eu însumi pentru Tine, ca să poruncesc să Te iubesc? (...) Oare ar fi mică suferința dacă nu Te-aș iubi? Vai mie!" (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea I, V, (5), în *PSB*, vol. 64, p. 65)

„Dar ce iubesc eu, când Te iubesc pe Tine? Eu nu iubesc nici frumusețea trupului, nici podoaba timpului, nici strălucirea luminii, care este prietenă acestor ochi, nici

1201. *Cântarea Cântărilor* 8, 7; FILON, *De fuga et inventione*, J. Pouilloux (ed.), Paris, 1964, p. 106.

dulcile melodii ale cântecelor de toate felurile, nici mireasma suavă a florilor și gătelilor și aromatelor, nu mana și mierea, nici membrele potrivite pentru îmbrățișările trupului, nu acestea iubesc eu când iubesc pe Dumnezeul meu. Și totuși iubesc o oarecare voce și o oarecare inimă și o oarecare mireasmă și o oarecare mâncare și o oarecare îmbrățișare, când iubesc pe Dumnezeul meu, anume lumina, vocea, mireasma, mâncarea, îmbrățișarea omului meu lăuntric, unde fulgeră sufletului meu o lumină pe care n-o cuprinde spațiul și unde sună o melodie pe care nu o răpește timpul, și unde miroase un parfum pe care nu-l împrăștie suflarea vântului, și unde se simte gustul unei mâncări pe care nu o micșorează lăcomia, și unde sunt îmbrățișări pe care săturarea nu le desprinde. Iată ceea ce iubesc când iubesc pe Dumnezeul meu". (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones - Mărturisiri*, Cartea a X-a, VI, (8), în *PSB*, vol. 64, pp. 208-209)

„Căci Te iubește mai puțin acela care nu iubește împreună cu Tine, iubește un lucru pe care nu-l iubește pentru Tine. O, Dragoste care arzi mereu și niciodată nu Te stingi, Dragoste, Dumnezeul meu, aprinde-mă!" (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones - Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXIX, (40), în *PSB*, vol. 64, p. 225)

„Dăruiește-Te mie, Dumnezeul meu, și încredințează-mă pe mine Ție, iată, Te iubesc, dacă este puțin, fă să Te iubesc mai tare. Nu pot să măsor, ca să știu câtă dragoste îmi lipsește spre ceea ce este destul, pentru ca viața mea să alerge în îmbrățișarea Ta și să nu se îndepărteze, până când să se ascundă *în acoperământul feței Tale* (*Psalmii* 30, 20). Eu numai atâta știu că sunt nefericit afară de Tine, nu numai în afară de mine, dar chiar în mine însumi și tot belșugul meu, care nu este Dumnezeu, este sărăcie". (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones - Mărturisiri*, Cartea a XIII-a, VIII, (9), în *PSB*, vol. 64, p. 291)

„Grăitorul de Dumnezeu și marele sfânt Dionisie Areopagitul (...) spune: *De ce teologii numesc Dumnezeirea când dragoste (ἔρως), când iubire (ἀγάπη), când drag și iubit?* Și încheie cuvântul spunând: *Fiindcă pe de o parte se mișcă, pe de alta mișcă* (*De div. nom.*, cap. 4). Sau ca să spun mai clar: ca dragoste și iubire dumnezeirea se mișcă, iar ca dragă și iubită mișcă spre sine toate cele capabile de dragoste și iubire. Și ca să spun și mai clar: se mișcă întrucât sădește afecțiunea lăuntrică a dragostei și a iubirii în cei capabili de acestea și mișcă întrucât atrage prin fire dorința celor ce se mișcă prin ea. Și iarăși: mișcă și se mișcă, pentru că însetează după însetarea de ea și îi este drag să fie dragă și iubește să fie iubită[1202]". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, partea a doua, 85, în *PSB*, vol. 80, p. 229)

1202. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nedespărțirea între mișcarea făpturii, produsă de Dumnezeu, și puterea lui Dumnezeu ca producătoare a mișcării în făpturi o face și mai evidentă Dionisie Areopagitul când spune că Dumnezeu pe de o parte Se mișcă, pe de alta, mișcă. Se mișcă întrucât iubește liber și mișcă făptura întrucât e vrednic de iubit și mișcă dorința făpturii spre iubirea Lui; sau mișcă întrucât făptura e însetată după El și Se mișcă întrucât nu rămâne pasiv față de această mișcare, ci e însetat și El, de bunăvoie, de însetarea făpturii după El. Dumnezeu e prin fire producător de mișcare în făpturile odată create cu voia Lui, întrucât e vrednic de iubit. Dar n-ar fi vrednic de iubit, dacă n-ar iubi și El. Deosebirea cea mare e că Dumnezeu nu înaintează prin mișcare spre ceva mai presus de Sine, ci mișcarea Lui e mișcarea iubirii coborâtoare și atrăgătoare spre El, e mișcarea în arc sau în cerc". (nota 300, p. 229)

## Iubirea de aproapele

„Pe unii să-i mustri, pe alții să-i miluiești, pentru alții să te rogi, iar pe alții să-i iubești mai mult decât sufletul tău". (*Învățătură a celor doisprezece Apostoli*, cap. II, 6, în *PSB*, vol. 1, p. 27)

„Să iubești pe aproapele tău mai mult decât sufletul tău". (Barnaba, *Epistola*, cap. XIX, 5, în *PSB*, vol. 1, p. 162)

„Asemănându-vă, dar, toți în purtări cu Dumnezeu, respectați-vă unul pe altul; nimeni să nu se uite trupește la semenul său, ci totdeauna să vă iubiți unul pe altul în Iisus Hristos. Să nu fie nimic între voi care să vă poată dezbina". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către magnezieni", Cap. VI, 2, în *PSB*, vol. 1, p. 200)

„Iar cel ce iubește pe aproapele ca pe sine însuși, bunurile pe care și le-ar voi lui i le va voi și aceluia; căci nimeni nu-și voiește lui cele rele. Deci, cel ce iubește pe aproapele va dori și va lucra în așa fel, ca să se întâmple și aproapelui aceleași lucruri, ca și lui însuși. Cât privește aproapele omului, acesta nu este nimeni altul decât ființa rațională care simte deopotrivă cu el, cu alte cuvinte, omul". (Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea a doua, XCIII, în *PSB*, vol. 2, p. 268)

„Ce a spus Domnul mai des discipolilor Săi, ce a recomandat să fie mai mult păzit și respectat dintre învățăturile mântuitoare și preceptele cerești, decât ca să ne iubim unii pe alții cu aceeași dragoste cu care El și-a iubit discipolii?" (Sf. Ciprian, *Despre gelozie și invidie*, XII, în *PSB*, vol. 3, p. 501)

„După cuvântul lui Dumnezeu, cea mai aleasă dintre virtuți este iubirea aproapelui". (Origen, *Despre rugăciune*, Introducere, XI, 2, în *PSB*, vol. 7, p. 222)

„Oare nu declară însuși Hristos că în fiecare creștin slab este și El însuși slab, că în aceeași măsură este El în temniță, gol, străin, flămând, însetat? Căci cine dintre cei care citesc Evanghelia nu știe că Hristos pe toate cele ce se întâmplă credincioșilor le referă la El însuși și așa le socotește ca și când I s-ar fi întâmplat Lui? (*Matei* 25, 35-36)". (Origen, *Despre rugăciune*, Introducere, XI, 2, în *PSB*, vol. 7, p. 222)

„Mai presus de toate, cinstiți iubirea; căci numai ea singură respectă datoria iubirii frățești și se supune legii lui Dumnezeu. Căci prin fratele cel văzut se cinstește Dumnezeu cel nevăzut (*Ioan* 4, 20)". (*Actele martirice*, „Testamentul sfinților și slăviților patruzeci de martiri ai lui Hristos care s-au săvârșit în Sevastia", II, 4, în *PSB*, vol. 11, p. 290)

„(...) într-adevăr, dacă nu ne iubim unii pe alții, cu toată porunca Mântuitorului, noi nu mai avem altă însușire după care ne-ar cunoaște cineva (*Ioan* 13, 35)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 56, în *PSB*, vol. 12, p. 224)

„Te socotesc încărcat cu o datorie onorabilă: ți-am făcut un împrumut, dragostea, și trebuie să o dau cu dobândă, întrucât nici Domnul nostru nu renunță la acest soi de dobânzi". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 118, în *PSB*, vol. 12, p. 298)

„De altfel nici eu n-aș putea crede că fără dragoste reciprocă și fără ca să fac tot ce-i cu putință pentru a trăi în pace cu toți, m-aș putea socoti slujitor vrednic al lui Iisus Hristos". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 203, I, în *PSB*, vol. 12, p. 412)

„Dumnezeu a despărțit insulele de continent prin mări, dar a unit prin dragoste pe locuitorii din insule cu cei de pe continent". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 203, III, în *PSB*, vol. 12, p. 414)

„Drept urmare a seminței pe care Dumnezeu a pus-o în noi, El cere și fructele, când zice: *Poruncă nouă vă dau vouă: să vă iubiți unul pe altul* (*Ioan* 13, 34). Și fiindcă a voit să îndemne sufletul nostru spre împlinirea acestei porunci, n-a cerut (ucenicilor) semne și puteri paradoxale ca dovadă că sunt ucenicii Lui (cu toate că și acestora le dăduse puterea prin Duhul Sfânt); iată ce spune: *Din aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste între voi* (*Ioan* 13, 35). Și pretutindeni în așa fel leagă (Domnul) aceste porunci, încât binefacerea față de aproapele o referă la Sine. Căci: *flămând am fost* – zice El – *și Mi-ați dat să mănânc* (...) și celelalte (*Matei* 25, 35) și apoi adaugă: *întrucât ați făcut aceasta unuia dintre acești frați mai mici ai Mei, Mie Mi-ați făcut* (*Matei* 25, 40)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 3, R. 1, în *PSB*, vol. 18, p. 225)

„*Întrebarea 175*: Cum se vădește cel care iubește pe fratele după porunca Domnului și cum se arată cel care nu iubește astfel?

*Răspuns*: Există două caracteristici principale ale dragostei: mâhnirea și teama pentru acelea din cauza cărora se vatămă cel ce se iubește, și bucuria și nevoința pentru folosul lui. Așadar, fericit este cel care plânge pentru cel care greșește, a cărui primejdie este înfricoșată (*Matei* 5, 4); și cel care se bucură pentru cel care se îndreptează, al cărui câștig este neasemănat, precum s-a scris". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 175, în *PSB*, vol. 18, p. 391)

„*Întrebarea 242*: Ce înseamnă aceasta: *Cu iubire frățească iubiți-vă unii pe alții* (*Romani* 12, 10).

*Răspuns*: Iubirea se poate exprima după intensitatea dragostei, când cel care iubește dorește pe cel iubit și are față de el sentimente călduroase. Așadar, pentru ca iubirea să nu fie superficială, ci lăuntrică și înfocată, s-a zis aceasta: *Iubitori cu iubire de frați unul față de altul*". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 242, în *PSB*, vol. 18, p. 420)

„Dacă Dumnezeu este iubire (*1 Ioan* 4, 8), cel care nu are iubire este lipsit de harul dumnezeiesc". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituțiile ascetice*, Cap. XXXIV, I, în *PSB*, vol. 18, p. 525)

„Vă rog, să nu fim fără inimă, ci să îmblânzim cugetul nostru și mai întâi să ne învățăm să întrecem în dragoste pe aproapele nostru; și, după cum spune fericitul Pavel, să socotim pe ceilalți a fi mai de cinste decât noi (*Filipeni* 2, 3); să nu suferim a-i iubi mai puțin decât ne iubesc ei, ci să-i întrecem în dragoste, să nu ne lăsăm întrecuți, să le arătăm o dragoste mai mare și mai fierbinte. Dragostea mai cu seamă ține și susține viața noastră și prin asta ne deosebim de animale și de fiare; prin putința noastră – și asta atârnă de voința noastră – de a păstra rânduiala cuvenită nouă și de a ne uni strâns cu semenii noștri". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia IV, VIII, în *PSB*, vol. 21, p. 66)

„Stăpânul ne poruncește ca nu numai să îndurăm cu curaj nedreptățile ce ni le fac alții, ci să-i și miluim pe cei ce ne fac rău. *Cel care vrea să se judece cu tine*, spune El, *și să-ți ia haina, lasă-i și cămașa* (*Matei* 5, 40). Noi, dimpotrivă, adeseori chiar încercăm să facem rău aproapelui sau chiar să ne răzbunăm pe cel ce ne-a făcut rău, deși ni s-a poruncit să iubim nu numai pe cei ce ne iubesc, *că aceasta o fac și vameșii* (*Matei* 5, 46), ci să iubim și pe cei ce ne urăsc; noi, însă, nu iubim cu dragoste egală nici pe cei ce ne iubesc". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIV, VIII, în *PSB*, vol. 21, p. 299)

„Păcatul s-a întins acum atât de mult, că sunt rari chiar cei care iubesc pe cei care îi iubesc. De unde să mai avem nădejde de mântuire, când suntem mai răi ca vameșii, așa precum spune Hristos: *Dacă iubiți pe cei care vă iubesc pe voi, ce lucru mare faceți? Nu și vameșii fac la fel?* (*Matei* 5, 46). Hristos, vrând să ne ridice pe culmea virtuții, vrea să fim mai buni decât vameșii; noi, însă, ne silim să fim mai prejos ca ei. Și pentru ce vorbesc eu de vameși? Suntem mai răi decât hoții, decât jefuitorii de morminte, decât ucigașii. Fiecare dintre aceștia iubește pe cel care îl iubește și de multe ori își primejduiește și viața pentru prietenul lui. Pot fi oare oameni mai de plâns ca noi, care, după ce am fost învredniciți de iubirea cea mare a lui Dumnezeu, suntem mai răi decât cei ce săvârșesc nenumărate fărădelegi?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LII, V, în *PSB*, vol. 22, pp. 191-192)

„Că pentru Hristos dragostea valorează totul. Ea este mama tuturor bunătăților, semnul de recunoaștere al ucenicilor Lui (*Ioan* 13, 35), ține strâns legate pe toate cele ale noastre, este trebuincioasă tuturor. Pe bună dreptate, deci, Hristos taie cu multă tărie rădăcinile și izvoarele urii, că ele vatămă dragostea. Nu socoti, deci, o exagerare cuvintele lui Hristos, ci gândește-te la faptele mari săvârșite prin îndeplinirea acestor porunci și minunează-te de blândețea acestor legi! Nimic nu-I este atât de drag lui Hristos ca unirea și legătura în dragoste a unora cu alții. De aceea și El însuși și prin ucenicii Lui – și prin cei din Noul Testament și prin cei din Vechiul Testament – vorbește foarte mult de porunca dragostei, răzbunând și pedepsind aspru pe cei ce o disprețuiesc. Desființează dragostea și ai adus și înrădăcinat în lume păcatul. De aceea și spunea Hristos: *Când se va înmulți fărădelegea, se va răci dragostea multora* (*Matei* 24, 12). Așa a ajuns Cain ucigaș de frate, așa Isav, așa frații lui Iosif! Așa au năvălit pe lume o mulțime de nenorociri! Pentru că s-a

răcit dragostea! De aceea și Hristos taie din rădăcină, cu foarte multă grijă, tot ce o vatămă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVI, VIII, în *PSB*, vol. 23, pp. 211-212)

„Majoritatea oamenilor au cu totul alte temeiuri de dragoste și prietenie. Unul iubește pentru că e iubit; altul, pentru că este cinstit; altul, pentru că cutare i-a fost de folos la o nevoie sau la o afacere oarecare; altul, pentru altă pricină asemănătoare. Cu greu vei găsi pe cineva care, pentru dragostea de Hristos, să iubească pe aproapele său cu adevărat și așa cum trebuie să-l iubească. Pe cei mai mulți dintre oameni îi leagă unii de alții afacerile și treburile lumești. Pavel n-a iubit așa, ci pentru Hristos. Din pricina aceasta la Pavel, chiar când nu era iubit așa cum iubea el, dragostea lui nu se stingea, pentru că-i pusese rădăcină puternică dragostea de Hristos". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LX, III, în *PSB*, vol. 23, p. 702)

„Ce poți să spui? Că te ocărăște cel pe care l-ai cinstit? Că a vrut să te junghie cel căruia i-ai făcut bine? Dar dacă-l iubești de dragul lui Hristos, atunci această dragoste te face să-l iubești și mai mult. Pricinile care duc în celelalte feluri de dragoste la răcirea dragostei tocmai acelea duc aici la sporirea ei. Mai întâi, că un om care-ți răspunde la dragoste cu ură este pentru tine pricină de răsplată; în al doilea rând, că omul acesta care-ți răspunde la dragoste cu ură are nevoie de mai mult ajutor, de mai mare îngrijire. De aceea pe omul care iubește pe oameni de dragul lui Hristos nu-l interesează din ce familie e cutare, din ce țară, dacă e bogat, dacă îi răspunde la dragoste cu dragoste sau altceva asemănător, ci fie că-l urăște, fie că-l ocărăște, fie că-l ucide, el continuă să-l iubească, pentru că are îndestulătoare pricină de iubire pe Hristos; de aceea și stă neclintit, tare și nemișcat în dragostea sa, că se uită la Hristos. Că și Hristos tot așa a iubit pe dușmani, pe cei nerecunoscători, pe ocărâtori, pe hulitori, pe cei ce-L urau, pe cei ce nici nu voiau să-L vadă, pe cei care preferau lemnele și pietrele în locul Lui. I-a iubit cu cea mai înaltă dragoste, față de care alta la fel nu poți găsi. *Mai mare dragoste ca aceasta nu are nimeni,* spune Hristos, *ca să-și pună cineva sufletul lui pentru prietenul lui* (*Ioan* 15, 13). Uită-te cum continuă să-i iubească pe cei care L-au răstignit, pe cei care L-au batjocorit! Vorbește și Tatălui despre ei, spunând: *Iartă-le lor, că nu știu ce fac!* (*Luca* 23, 34), iar după înviere a trimis și pe ucenicii Lui la ei.

Să căutăm, dar, și noi această dragoste, să năzuim spre ea, ca să ajungem imitatorii lui Hristos". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LX, III, în *PSB*, vol. 23, pp. 702-703)

„Punând față în față iubirea ta de oameni cu iubirea Lui, să cunoști că chiar dacă ai ierta de șaptezeci de ori câte șapte, chiar dacă ai ierta necontenit pe toți cei ce-ți greșesc, iubirea ta de oameni față de bunătatea lui Dumnezeu cea nemărginită – de care ai să ai atâta nevoie când ai să fii judecat și ai să dai seamă de faptele tale – e ca o picătură de apă față de un ocean nemărginit; dar, mai bine spus, chiar cu mult mai mult. De aceea a și adăugat zicând:

*Asemănatu-s-a împărăția cerurilor cu un împărat care a vrut să se socotească cu slugile sale. Și începând să se socotească cu ele, i s-a adus un datornic cu zece mii de talanți. Neavând el cu ce să plătească, a poruncit să-l vândă pe el, pe femeia lui, pe copiii lui și toate câte avea* (*Matei* 18, 23-25).

Acest datornic însă, după ce s-a bucurat de iubirea de oameni a stăpânului său, s-a dus și a sugrumat pe tovarășul lui care-i datora o sută de dinari. Stăpânul, mâniat, a poruncit să-l bage iarăși la închisoare până ce va plăti tot.

Ai văzut cât de mare este deosebirea dintre păcatele ce le facem față de oameni și cele pe care le facem față de Dumnezeu? Este atâta deosebire câtă este între zece mii de talanți și o sută de dinari; dar, mai bine spus, chiar cu mult mai mult". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXI, I, în *PSB*, vol. 23, pp. 704-705)

„*Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău. Aceasta este cea dintâi și cea mai mare poruncă, iar a doua, asemenea acesteia: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți* (*Matei* 29, 37-39).

– Pentru ce a spus: *Asemenea acesteia?*

– Pentru că porunca aceasta, a doua, deschide drum celei dintâi și este și ea la rândul ei întărită de aceasta". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXI, I, în *PSB*, vol. 23, p. 811)

„A spus, iarăși, avva Petru: Pe când avva Macarie arăta bunătate față de toți frații, i-au zis unii: de ce faci așa ceva? El, însă, a răspuns: Doisprezece ani am slujit Stăpânului meu ca să-mi dăruiască acest har, iar voi mă sfătuiți ca să-l lepăd?" (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul*, III, 9, în *PSB*, vol. 34, p. 59)

„Pentru că, de ce s-a scris: *Facă-se voia Ta, precum în cer, așa și pe pământ* (*Matei* 6, 10), dacă nu ca frații să fie între ei asemenea îngerilor din cer, care trăiesc laolaltă în armonie, pace și iubire și nu cunosc mândria și invidia, ci-și arată reciproc iubire sinceră". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, Omilia a III-a, 1, în *PSB*, vol. 34, p. 96)

„Se poate îmbrăca cineva în bunul acestei virtuți și ajunge la atâta întărire în ea, încât dobândind cea mai frumoasă slavă, să umble cu Dumnezeu și cu oamenii, ca dumnezeiescul Samuil (*1 Regi* 2, 26)[1203]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a șaptea, în *PSB*, vol. 38, p. 221)

„A împlini iubirea față de frați e lucrul cel mai plăcut lui Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a opta, în *PSB*, vol. 38, p. 266)

„Legea voiește să înaintăm până la atâta bunătate și iubire întreolaltă, încât să nu socotim nimic egal cu iubirea față de frați. Și să suportăm cu atâta tărie

---

1203. „Iar copilul Samuel creștea mereu cu vârsta și era iubit și de Dumnezeu și de oameni" (*1 Regi* 2, 26). (n.n.)

supărările de la ei, încât să ne arătăm mai presus de mânie, chiar dacă ei nu sunt și nu se arată față de noi cum trebuie, ci voiesc să ne supere prin lipsa de iubire". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a opta, în *PSB*, vol. 38, p. 274)

„*Cel ce iubește pe fratele său rămâne în lumină* (*1 Ioan* 2, 10). Iubirea aduce celor creați cele pe care nu le au, adică Lumina[1204]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, Cap. 8, în *PSB*, vol. 41, p. 88)

„*Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unul pentru altul* (*Ioan* 13, 35)

Semnul sigur și neîndoielnic, zice, al faptului de-a fi învățat de la Mine va fi să fie înscrisă în cugetele voastre obișnuința de-a vă grăbi să mergeți, pe cât e cu putință firii voastre și măsurilor umanului, pe urmele viețuirii Mele, adică de-a avea legătura nedespărțită a iubirii întreolaltă și de-a vă însuși, potrivit rațiunii acestei iubiri, frumusețea neasemănată a mângâierii reciproce. Căci aceasta va întipări în voi în mod exact slava învățătorului vostru. Dar socotesc că cineva va întreba, față de aceasta: De ce iubirea este un semn al ucenicilor lui Hristos și modelul tuturor virtuților ce s-au arătat în El, nefiind dobândită prin străduință, precum nici prin rațiune și atenție, ci izvorâtă din firea Lui proprie? Cele ce sunt proprii firii dumnezeiești, ca cele ce sunt mai presus de orice minune, aparțin în mod propriu și cu adevărat ei[1205].

De fapt, vom spune și noi cu toată dreptatea, continuând cuvântul despre acestea: sunt rod al ființei supreme cele ce-i aparțin în mod special și îi sunt proprii. Dar cel experimentat poate vedea că tot felul de virtuți aduc o completare a iubirii și tot ce apare cuiva ca bine dobândit are o legătură cu ea și tinde spre ea. De aceea, porunca primă și cea mai înaltă în Lege este a iubi pe Dumnezeu din tot sufletul și din toată inima și din tot cugetul. Iar a doua, soră și vecină cu ea, este iubirea de aproapele, care are în ea toată plinătatea Legii. De fapt, dumnezeiescul Pavel, recapitulând în aceasta toată porunca, zice: *Pentru că poruncile: Să nu desfrânezi, să nu ucizi, să nu furi, să nu juri strâmb (...) și orice altă poruncă ar mai fi se cuprind în acest cuvânt: «Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți (...) iubirea este deci*

---

1204. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iubirea te deschide altora, dar îi și face pe aceia să te iubească, și prin aceasta să-și comunice conținutul lor. Prin iubire vezi în ei ceea ce nu vezi când îți lipsește iubirea. Și ei înșiși îți arată atunci ceea ce nu-ți arată când nu-i iubești. Iubirea e cheia care îți descuie în sinceritate adâncurile altora, sau inima lor. De aceea, ea te luminează". (nota 156, p. 88)

1205. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „La baza întrebării stătea ideea că această iubire perfectă nu se poate învăța de către om de la Hristos, căci ea aparține prin fire exclusiv lui Dumnezeu. Sfântul Chiril răspunde în cele ce urmează că toate virtuțile, care sunt forme ale iubirii, deși sunt perfecte în Dumnezeu, le poate învăța și omul, ca cel creat după chipul Lui. Dar iubirea și toate virtuțile care o compun au în om multe grade, căci omul nu are în sine nemărginirea. El trebuie să crească. Dar i se cere să crească prin puterea lui Dumnezeu spre nemărginirea Lui. Omul are nemărginirea ca tensiune, ca dorință. Dumnezeu are prin Sine iubirea infinită, pentru că are viața infinită, și e Izvorul ei. El n-are pe cineva superior, de la care să învețe iubirea. Că oamenii pot învăța de la Hristos iubirea rezultă și din faptul că Hristos e Dumnezeu Care S-a făcut om și ne-a arătat practic, în relațiile cu oamenii, iubirea supremă pe care o are ca Dumnezeu. Dar adversarii Dumnezeirii lui Hristos deduceau de aici și faptul că însuși Hristos n-a putut avea în mod real însușirea iubirii desăvârșite". (nota 1554, p. 823)

*împlinirea legii»* (*Romani* 13, 9-10). Iar faptul că tot felul virtuții se cuprinde în hotarele iubirii, ceea ce o face să cuprindă în brațele ei toate virtuțile, îl mărturisește iarăși preaînțeleptul Pavel, zicând: *Iubirea nu pizmuiește, nu se trufește, nu se poartă urât, nu caută ale sale,* și cele unite cu acestea (*1 Corinteni* 13, 4-5)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a noua, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 822-823)

„Căci măsura iubirii este mare. În acest fel e propriu celor ce s-au hotărât să iubească să se facă cunoscuți oriunde și prin toate că sunt ucenicii lui Hristos: prin împodobirea cu cununa iubirii și prin purtarea ca pe un semn al acestui fapt al iubirii întreolaltă. Și aceasta o voi arăta pe scurt. Căci dacă este vreunul dintre noi lucrător în lucruri de aramă, sau în țesături, nu s-ar socoti, și încă foarte clar, că a fost ucenic al unui meșter în acestea? Și cine e meșter în clădiri nu va arăta, oare, prin faptul că poate clădi frumos, că a avut un învățător în cele ale clădirii? În același fel, socotesc, cei ce au în ei împlinită puterea iubirii față de Dumnezeu, fac cunoscut fără greutate că au fost ucenicii Iubirii, sau ai lui Hristos, Care are în El iubirea supremă. Căci a iubit atât de mult, încât Și-a dat pentru ea însăși viața Sa (*1 Ioan* 4, 10) și a răbdat sălbăticia îndrăznelilor iudaice. Și va mărturisi despre aceasta El însuși, zicând către ucenicii Săi: *Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi* (*Ioan* 15, 13)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a noua, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 823-824)

„Deoarece toată virtutea se cuprinde și se impune în chipul și modul iubirii, să nu cugete cineva dintre noi că, prin post și prin culcare pe jos, sau alte osteneli nevoitoare, face ceva mare dacă nu salvează iubirea față de aproapele[1206]. Căci cel ce nu duce corabia spre țintă, asemenea celor nepricepuți în cârmuirea ei, rătăcește ca un cârmaci care are cârma corăbiei, dar, din nepricepere, nu știe să o conducă spre ținta propusă. De aceea, cel ce a îndrăznit să spună: *De căutați o dovadă a Lui, Care grăiește în mine*, vorbesc despre dumnezeiescul Pavel, nu se laudă numai pentru îndrumare, ci și pentru ținta ce o urmărea prin aceasta. Căci cel ce se laudă pentru ostenelile trupești cade din bunătățile cele mai de frunte și mai necesare, adică nu urmărește ținta adevărată. Iar el știa că aceasta este iubirea, care e ca o cunună pusă peste toate virtuțile, cum spune spre învățătură: *De aș împărți toată avuția și de aș da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi folosește* (*1 Corinteni* 13, 3). Strălucirea iubirii este în noi chipul Mântuitorului Hristos[1207]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a noua, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 825)

---

1206. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Deși înainte a spus că iubirea se arată în toate felurile de virtuți, aici arată putința de-a practica unele virtuți care, fiind lipsite de iubire, n-au o prea mare valoare. Acesta e cazul când, în practicarea acelor virtuți, se uită de iubirea semenului nostru. Se arată aici cât de mult ne realizăm unul prin altul, cât de mult, pe măsură ce uit de mine în grija față de altul, mă realizez cu adevărat pe mine". (nota 1557, p. 825)

1207. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos, fiind Iubirea supremă, sau Izvorul personificat al iubirii – căci iubirea nu este fără persoană, ci, unde este ea, este și persoana, în mod deosebit Persoana lui Hristos –, când avem în noi iubirea, avem pe Hristos sau strălucirea Lui". (nota 1558, p. 825)

„Și ce este ceea ce ni s-a poruncit să rămână în noi (ceea ce este de la început) ca să fim în Dumnezeu, ne lămurește el însuși, zicând: *Aceasta este vestea ce ați auzit-o de la început, ca să ne iubim unul pe altul* (*1 Ioan* 3, 11). Auzi cum suntem în Dumnezeu: practicând iubirea unii față de alții și silindu-ne să mergem pe urmele virtuții lui Hristos, pe cât ne este cu putință. Iar prin virtute înțeleg nu puterea de-a crea cerurile și de-a face pe îngeri, de-a întemeia pământul, sau de-a întinde marea, nici ceea ce a făcut El printr-o putere negrăită și fără greutate, potolind vânturile cu cuvântul, înviind morții, dăruind orbilor vederea, curățind pe leproși prin porunca plină de putere, ci ceea ce se potrivește măsurilor omenești[1208]. Și-L vom afla pe El în spusa lui Petru (*1 Petru* 2, 23): ocărât de iudeii neevlavioși, El nu îi ocărăște, ci pătimește, nu îi amenință, ci îi lasă mai degrabă Celui ce judecă drept. Îl vom afla pe El zicând iarăși: *Învățați de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre* (*Matei* 11, 29)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a noua, Capitol unic, în *PSB*, vol. 41, p. 870)

„Îndreptându-vă privirile către Dumnezeu (spunea împăratul Constantin – n.n.), iubiți-vă unii pe alții!" (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea I, 27, 1, în *PSB*, vol. 44, p. 74)

„(...) vei aduce lui Dumnezeu, împreună cu celelalte bunuri, sau mai bine-zis, înaintea lor, și acest bun, adică iubirea de oameni, ca dar cinstit și mai sfânt decât orice jertfă. Căci El este slăvit în cer și pe pământ de toată zidirea și nu cere de la noi decât unica jertfă a iubirii dintre noi". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 182, în *PSB*, vol. 80, p. 353)

## Iubirea de Dumnezeu și iubirea de aproapele

„(...) principiul oricărei dreptăți fiind dublu: Dumnezeu și oamenii, Cuvântul spune că numai acela care iubește pe Dumnezeu din toată inima și din toată puterea lui și pe aproapele ca pe sine însuși este cu adevărat drept". (Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea a doua, XCIII, în *PSB*, vol. 2, p. 268)

„(...) m-am bucurat când am aflat că nu te arăți cu lenevie față de *cel dintâi și cel mai mare din bunuri: iubirea față de Dumnezeu și iubirea față de aproapele* (*Matei* 22, 38). Ca semn al celei de-a doua, socot prietenia ce mi-o arăți, iar pentru cea dintâi, râvna pe care o ai pentru dobândirea cunoștinței celei dumnezeiești. Că totul se cuprinde în aceste două feluri de iubiri e un lucru cunoscut de orice ucenic al lui Hristos". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 9, I, în *PSB*, vol. 12, p. 142)

---

1208. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeu ne-a dat puterea, dar ne-a și poruncit, întrucât depinde și de noi să ne iubim unii pe alții. Aceasta e o putere a Lui, prin care vrea să dezvoltăm unitatea și armonia în care a creat lumea. În ea e puterea și porunca de-a ne iubi. Prin aceasta rămânem și înaintăm în Dumnezeu, dar Dumnezeu-Cuvântul nu este în Tatăl și Tatăl în El prin puterea dată Lui prin actul creației, ci prin unitatea Lor de ființă. Din această unitate de ființă a Tatălui cu Fiul vine puterea dată creației de a fi în armonie, și fápturilor conștiente, puterea de-a se iubi. Prin aceasta rămân în legătură cu Dumnezeu, sau în Dumnezeu, și Dumnezeu în ele". (nota 1657, p. 870)

„Așadar, prin porunca întâia o poate împlini cineva și pe a doua; dar cu a doua ne întoarcem îndată la prima: și cel care iubește pe Domnul iubește ca o consecință și pe aproapele. Căci *cel care Mă iubește pe Mine* – spune Domnul – *va păzi poruncile Mele* (*Ioan* 14, 23). *Dar aceasta este porunca Mea: să vă iubiți unul pe altul, precum v-am iubit Eu pe voi* (*Ioan* 15, 12). Și iarăși, cel care iubește pe aproapele împlinește și iubirea față de Dumnezeu, Care ia binefacerea ca și cum I-ar fi fost făcută Lui însuși. De aceea, credinciosul serv al lui Dumnezeu, Moise, a arătat atât de mare dragoste către frații săi, încât a preferat să-i fie șters numele din cartea lui Dumnezeu, în care era scris, decât să nu-i ierte poporului păcatul (*Ieșirea* 32, 32). Iar Pavel a îndrăznit să roage să fie anatema (lepădat) de la Hristos pentru frații săi, care-i erau rude după trup; căci el voia, după exemplul Domnului, să se aducă pe sine ca preț de răscumpărare pentru mântuirea tuturor (*Romani* 9, 3); dar în același timp știa că este cu neputință să se înstrăineze de Dumnezeu cel care jertfește (refuză) grația lui Dumnezeu din dragostea față de El și ca să îndeplinească pe cea mai mare dintre porunci și că pentru aceasta va trebui să primească mult mai mult decât a dat. Din cele spuse până aici s-a dovedit îndeajuns de clar că sfinții au ajuns până la această măsură a iubirii față de aproapele". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 3, R. 2, în *PSB*, vol. 18, p. 225)

„Aceasta-i capul virtuților, aceasta-i temelia tuturor poruncilor lui Dumnezeu. Dragostea de Dumnezeu merge mână-n mână cu dragostea de aproapele. Cel ce iubește pe Dumnezeu nu va nesocoti pe aproapele său, nu va pune banii și averile mai presus de semenii săi; dimpotrivă, va fi larg la inimă și la pungă, aducându-și aminte de Cel ce a spus: *Cel ce a făcut unuia din acești frați mai mici ai Mei, Mie a făcut* (*Matei* 25, 40). Gândindu-se că prin ajutorul dat semenului său, Însuși Stăpânul universului este Cel ce-și împropriază ajutorul dat, va face pe toate cu multă tragere de inimă și va da milostenie cu brațele deschise. Nu se va uita la nevrednicia celui din fața lui, ci la măreția Celui care i-a făgăduit că-și împropriază cele date săracilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LV, III, în *PSB*, vol. 22, p. 217)

„Împlinind această poruncă (a iubirii lui Dumnezeu), ușor o putem împlini și pe cea de a doua, referitoare la iubirea față de aproapele.

Să ne sârguim îndeosebi față de prima poruncă, pentru că celei care vine după ea o va urma în chip firesc. Dacă cineva, neglijând porunca cea dintâi și cea mai mare, adică iubirea față de Dumnezeu, care este strâns legată de buna dispoziție interioară și de cugetele cele sănătoase față de Dumnezeu, vrea s-o împlinească pe cea de a doua, îi va fi cu neputință s-o îndeplinească cu adevărat și precum trebuie. Pentru că, găsind cugetul lipsit de iubire și de căutarea lui Dumnezeu, cel viclean face să i se pară grele poruncile divine, să iște în suflet murmurare, nemulțumiri și reproșuri împotriva slujirii fraților sau amăgindu-l cu gândul că este virtuos, îl face să se mândrească, să se considere cinstit, important și că împlinește poruncile în chip desăvârșit". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre desăvârșirea în duh", 11, în *PSB*, vol. 34, p. 296)

„Căci socotesc că se cuvine ca deodată cu iubirea de Dumnezeu să o cultivăm și pe cea de frați. Căci de lipsește una, lipsesc amândouă, după cuvintele lui Ioan, care a scris: *Iar de zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, și pe fratele lui urăște, mincinos este. Căci cel ce nu iubește pe fratele său pe care-l vede, cum poate să-L iubească pe Dumnezeu, pe Care nu-L vede? Și această poruncă o avem de la El, ca cel ce iubește pe Dumnezeu, să-l iubească și pe fratele său* (*1 Ioan* 4, 20-21). Căci amândouă se pierd împreună și se întăresc împreună. Pentru că sunt înjugate împreună și, ca o pereche nedespărțită, îl duc pe cel ce se străduiește să le conducă bine, la o singură și atotdesăvârșită frumusețe a evlaviei față de Dumnezeu[1209]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a șaptea, în *PSB*, vol. 38, p. 221)

„Strălucite sunt însușirile iubirii de Dumnezeu și de frați. Căci prin acestea două se împlinește legea. Și tot cel ce ajunge la o astfel de treaptă de slavă, este strălucitor și minunat. Și va fi numărat între cei mai buni slujitori. Căci Hristos strigă și zice: *Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincios, peste multe te voi pune. Intră întru bucuria Domnului tău* (*Matei* 25, 21). Pentru că va intra, foarte pregătit, în Ierusalimul ceresc, și va petrece în lăcașurile de sus, în bunătățile mai presus de minte și de cuvânt". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a noua, în *PSB*, vol. 38, p. 285)

„*Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot cugetul tău, și pe aproapele tău ca pe tine însuți* (*Deuteronomul* 6, 5; *Matei* 22, 37). Căci iată că a pus înaintea celorlalte, cum se cuvine, iubirea față de Dumnezeu, iar după ea a pus pe cea întreolaltă, unind cu cea față de Dumnezeu pe cea dintre noi, nefiind drept altfel, nici existând iubire reală față de Dumnezeu dacă acesteia nu-i urmează cea datorată aproapelui. Căci toți ne suntem unii altora frați[1210]. Preaînțeleptul Ioan, știind aceasta foarte bine, îi învață pe alții: *Cine iubește pe Dumnezeu să iubească și pe fratele său* (*1 Ioan* 4, 21). Deci cum e poruncă nouă cea dată prin Hristos, odată ce a fost dată și celor vechi? Dar ia seama la temelia acesteia, privește la explicație. Căci nu S-a mulțumit să spună: *Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul*, ci, arătând noutatea cuvântului și a poruncii Sale, ca una ce e cu mult mai mare decât vechea iubire a unuia față de altul, a adăugat îndată: *Precum Eu v-am iubit pe voi, să vă iubiți și voi unul pe altul.* Trebuie cercetat deci, pentru a înțelege limpede sensul celor spuse de El, adică pentru a înțelege cum ne-a iubit pe noi Hristos. Numai atunci vom înțelege sensul nou și schimbat al poruncii date acum. Deci, să ținem seama de spusa: *Fiind în chip, n-a socotit o știrbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflându-Se ca un om; S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte pe cruce* (*Filipeni* 2, 6-8). Dar și bogat fiind, a

1209. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Ca și perechea de boi înjugați, dacă îi conduci bine, te conduc la țintă. Dacă te silești să crești în putere, capeți putere. Dacă te silești să fii bun, te inundă bunătatea. Cât dai, atât dobândești. Te lași de carte, te lasă cartea. Te lași moale, te cuprinde moleșeala". (nota 242, p. 221)

1210. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Dumnezeu iubește pe toți oamenii și vrea să ne simțim uniți în El, ca frații între noi; cel ce iubește pe Dumnezeu nu poate să nu iubească și pe oameni". (nota 1552, p. 821)

sărăcit, cum ne-a mărturisit iarăși Pavel (*2 Corinteni* 8, 9). Vezi noutatea iubirii Lui față de noi? Legea îmi poruncea să iubesc pe fratele ca pe mine însumi. Dar Domnul nostru Iisus Hristos ne-a iubit pe noi mai mult decât pe Sine însuși. Căci, dacă n-ar fi fost în chipul și în egalitate cu Dumnezeu-Tatăl, nu S-ar fi pogorât la smerenia noastră, nici n-ar fi suportat pentru noi moartea atât de grea, nici n-ar fi răbdat pălmuiri iudaice, rușine și batjocură și toate celelalte, ca să nu mai înșirăm toate cele ce I s-au făcut, întinzând la nesfârșit cuvântul. Dar nici nu S-ar fi sărăcit, bogat fiind, dacă nu ne-ar fi iubit pe noi cu mult mai mult decât pe Sine. Deci este cu totul nouă măsura iubirii Lui. Așa ne poruncește să simțim și noi[1211], nepunând nimic înaintea iubirii față de frați: nici slavă, nici bogăție, nici șovăială în a coborî, de trebuie, până la moartea cu trupul. E ceea ce au și făcut fericiții ucenici ai Mântuitorului nostru și cei ce au pășit pe urmele lor, punând mai presus de viața lor mântuirea altora, suportând orice durere și osteneală, mergând până la ultimele suferințe, ca să mântuiască sufletele celor ce se pierdeau. De fapt, Pavel zice o dată: *În fiecare zi mor* (*1 Corinteni* 15, 31), iar altă dată: *Cine e slab și eu să nu fiu slab? Cine se smintește și eu să nu ard?* (*2 Corinteni* 11, 29).

Hristos ne-a poruncit deci să punem iubirea mai presus de Lege, ca rădăcină a desăvârșitei evlavii față de Dumnezeu, știind că în aceasta, și nu altfel, ne vom proba în fața lui Dumnezeu, mergând pe urmele iubirii Lui față de noi, însușindu-ne frumusețea ei în bunătăți mari și desăvârșite". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a noua, Introducere, în *PSB*, vol. 41, pp. 821-822)

## Iubirea manifestată de creștini în mod reciproc

„Iubiți-vă fiecare unul pe altul cu inimă neîmpărțită". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, „Către tralieni", cap. XIII, în *PSB*, vol. 1, p. 208)

## Iubirea desăvârșită

„Iubirea desăvârșită e cea care face pe cei ce o aleg să se predea cu totul lui Dumnezeu, să fie în Dumnezeu și pentru Dumnezeu, nu cea închinată lucrurilor pământești, care nu sunt vrednice de niciun preț". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a zecea, Capitolul al doilea, în *PSB*, vol. 41, p. 951)

---

1211. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Hristos nu ne-a iubit numai ca pe Sine, cum cerea Legea lui Moise, ci cu mult mai mult decât pe Sine, pogorând de la slava Sa dumnezeiască la starea noastră infinit de umilită față de a Sa. El ne cere deci să-I urmăm pilda, iubind pe ceilalți mai mult decât pe noi înșine. Dar niciodată nu vom putea coborî atât de mult de la noi la alții, neaflându-ne la o înălțime ca a Lui față de ei. Chiar dacă murim pentru alții, nu facem mare lucru, căci de fapt tot trebuie să murim. Și, în fond, ce suntem noi față de alții? Dar ce greu ne e să renunțăm la micile și înșelătoarele noastre avantaje față de alții, ca să nu li le arătăm, ci, în loc să le păstrăm, să renunțăm la ele! Și de fapt Hristos nu ne poate cere o astfel de pogorâre ca a Lui, dar ne cere măcar să simțim dorința unei astfel de pogorâri infinite". (nota 1553, p. 822)

## Iubirea duhovnicească

„Dar iubirea duhovnicească îi are pururea împreună prezenți spiritual pe cei uniți prin ea, chiar dacă se despart trupește unii de alții, neputând fi circumscrisă de timp sau de loc. Căci își are existența în minte, care nu se desparte niciodată împreună cu trupurile ce se despart sau se închid în ele.

Această iubire fiind învrednicit să o am de la început față de sfinția voastră, îmi pare că vă văd pururea de față și că vă simt convorbirea cu mine. Și nu este vreme sau loc care să mă poată despărți de amintirea voastră, care vă arată pururea prezent duhovnicește și alungă din mine toate gândurile rău mirositoare care nu suportă buna mireasmă a harului din voi. Dar sunt convins că amintirea sfinției voastre nu aduce în minte numai chipul vostru, ci vă simt cu adevărat prezent, această amintire producându-mi încredințarea faptului însuși al prezenței voastre.

(...) Și nu-i nicio mirare dacă Dumnezeul semnelor și al minunilor îi face pe cei absenți trupește să-și fie de față spiritual, precum singur El știe și cei ce le lucrează acestea în chip dumnezeiesc prin puterea Lui, chiar mai mult decât când trupurile sunt prezente spațial unele altora". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 8, în *PSB*, vol. 81, pp. 56-57)

„(...) cei legați unii cu alții în mod de nedesfăcut prin legătura iubirii celei după Dumnezeu, fie că sunt împreună, fie că sunt absenți, întăresc tot mai mult legătura ei. Aceasta fiindcă au în ei pe Dumnezeu, Care e iubire și poate să ofere și celor vrednici puterea de a se iubi. Și aceasta pe drept cuvânt. Căci odată cu lucrurile curgătoare prin fire, curge și simțirea celor ce sunt legați unii cu alții prin ele. Dar odată cu cele statornice și mereu aceleași, rămâne neclintit și neschimbată și simțirea celor legați unii cu alții prin ele, și dragostea dintre cei legați prin ele se prelungește atât de mult între ei la indefinit, pe cât de mult Dumnezeu, cauzatorul acestei afecțiuni, atrage spre Sine pe cei articulați între ei prin Duhul.

Iubindu-te deci pe tine, preaiubite, în acest mod, te am pentru totdeauna unit nedespărțit cu mine în suflet, întipărit prin Duh în adâncul lui. Și deși e mare lungimea timpului și distanța între locurile dintre noi, nu încetez niciodată să te văd și să te îmbrățișez cu gândul". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 26, în *PSB*, vol. 81, p. 166)

## Iubirea duhovnicească și trupească

„Există și o iubire trupească, ce vine de la satan, și o altă iubire, cea după duh, care-și are începutul ei în Dumnezeu. Nimeni nu poate fi stăpânit de două iubiri. Dacă iubești trupul, nu vei înțelege iubirea duhovnicească. Iar dacă nu iei în seamă toate cele ale trupului (și nu mă gândesc numai la carne și sânge, ci și la argint și la bogății, la toate cele ale pământului și chiar ale cerului căci toate acestea vor trece, și tu ai nesocotit toate acestea), cu alte cuvinte, dacă sufletul tău nu a păstrat nimic din cele trecătoare și dacă nu ai zăbovit la iubirea patimilor, abia atunci vei putea înțelege dragostea cea duhovnicească". (ORIGEN, *Omilii la Cartea Cântarea Cântărilor*, Omilia I, Cap. II, în *PSB*, vol. 6, pp. 312-313)

## Iubirea trupească

„Iubirea trupească se veştejeşte cu vremea, părăsindu-i pe cei despărţiţi parţial, care sunt legaţi unii cu alţii prin ea. Căci ea e susţinută prin simţuri şi de aceea nu poate lega pe cineva de cei ce nu sunt prezenţi". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 8, în *PSB*, vol. 81, p. 56)

„Cei ce sunt legaţi unii cu alţii printr-o iubire lumească au nevoie să-şi fie prezenţi trupeşte, pentru păstrarea ei. Căci din pricina uitării slăbeşte în mod natural orice iubire ce se îndreaptă numai spre trupuri, stingându-se odată cu ea amintirea celor ce sunt într-o astfel de legătură unii cu alţii. Ba câteodată chiar şi această prezenţă ce pare să întreţină afecţiunea lumească a unora faţă de alţii aduce o plictiseală care desfiinţează toată afecţiunea de mai înainte. Şi de multe ori lipsa vreuneia dintre împrejurările care o susţin, sau chiar un pretext ce se iveşte, aduce o prefacere rapidă a iubirii de felul acesta în ură". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 26, în *PSB*, vol. 81, p. 166)

## Jertfelnicia iubirii

„*Şi a slujit Iacov pentru Rahila şapte ani; şi erau înaintea lui ca nişte zile puţine, pentru că o iubea* (*Facerea* 29, 20). Când eşti rănit de dragoste nu mai ţii seamă de greutăţi; înduri totul cu uşurinţă, oricât de multe ar fi primejdiile, oricât de mari ar fi greutăţile; un singur lucru urmăreşti: să-ţi împlineşti dorul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LV, II, în *PSB*, vol. 22, p. 215)

## Iubirea „nu cade niciodată"[1212]

„Căci zice: *Prorociile se vor desfiinţa, darul limbilor va înceta, dar dragostea nu cade niciodată* (*1 Corinteni* 13, 8). Ceea ce înseamnă că ea rămâne mereu aceeaşi (iubire). Dar zicând că credinţa şi nădejdea dăinuiesc împreună cu iubirea, Apostolul a pus-o pe aceasta mai presus decât acelea. Că nădejdea durează cât timp nu avem obiect nădăjduit şi credinţa este asemenea unui sprijin pentru că nu avem siguranţa că cele nădăjduite se vor îndeplini. Pavel a şi definit-o zicând: *Iar credinţa este încredinţarea celor nădăjduite* (*Evrei* 11, 11). Când nădejdea s-a împlinit, rămâne numai lucrarea iubirii, care nu poate să fie înlocuită chiar dacă toate celelalte încetează. De aceea şi este iubirea cea dintâi dintre virtuţi şi dintre poruncile Legii. Sufletul o dată ajuns la această stare nu mai are nevoie de celelalte simţiri finale, a atins plinătatea existenţei şi pare că păstrează oarecum în sine tiparul fericirii dumnezeieşti". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, în *PSB*, vol. 30, pp. 381-382)

„De ce vă miraţi dacă acele ocupaţii arătate mai înainte sunt trecătoare, de vreme ce sfântul apostol spune că darurile cele mai înalte ale Duhului Sfânt vor

1212. *1 Corinteni* 13, 8

trece, pe când dragostea va rămâne fără sfârșit? El zice: *Profețiile se vor sfârși, limbile vor înceta, știința se va risipi, dar dragostea niciodată nu piere.* Toate darurile se împart după timp și trebuințe, încetând, fără îndoială, când nu mai sunt necesare; în schimb dragostea nu va înceta niciodată. Nu numai în lumea aceasta ea lucrează cu folos în noi, ci și în viitor. Când trebuințele trupești nu vor mai exista, ea va fi cu atât mai lucrătoare și mai desăvârșită, fiindcă nu va mai fi de nimic pătată, iar veșnica ei nestricăciune o va uni și mai înflăcărat și mai puternic cu Dumnezeu". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise", Cap. XI, 1-2, în *PSB*, vol. 57, p. 315)

## I se iartă mult celui ce iubește mult

„Fericiți suntem, iubiților, dacă facem poruncile lui Dumnezeu în unirea dragostei, ca pentru dragoste să ni se ierte păcatele noastre". (Sf. CLEMENT ROMANUL, *Epistola către corinteni (I)*, Cap. L, 5, în *PSB*, vol. 1, p. 82)

## Povara cea dulce a iubirii

„Greutatea mea este dragostea mea. De ea sunt purtat oriunde sunt purtat". (Fericitul AUGUSTIN, *Confessiones - Mărturisiri*, Cartea a XIII-a, IX, (10), în *PSB*, vol. 64, p. 292)

## Iubirea vrăjmașilor

„Domnul ne-a învățat, demult de tot, să nu ne bucurăm de nenorocirile dușmanilor noștri, pentru ca, deprinși cu aceste fapte, să ne învețe să ne rugăm pentru dușmani (*Matei* 5, 44; *Luca* 6, 28)". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a II-a, cap. XVIII, 90.1, în *PSB*, vol. 5, p. 158)

„Iar a iubi pe dușmani (*Matei* 5, 44; *Luca* 6, 27, 35) nu înseamnă a iubi răul, nici necredința sau desfrânarea sau hoția, ci înseamnă a iubi pe hoț, pe necredincios, pe desfrânat, nu pentru că păcătuiesc, că prin o astfel de faptă întinează numele de om, ci pentru că sunt oameni și făpturi ale lui Dumnezeu". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XIII, 93.3, în *PSB*, vol. 5, p. 276)

„Ce lucru mare este bunătatea! Domnul spune: *Iubiți pe dușmanii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, rugați-vă pentru cei ce vă necăjesc* (*Matei* 5, 44; *Luca* 6, 27-28) și cele asemenea. La acestea adaugă: *Ca să fiți fiii Tatălui vostru cel din ceruri* (*Matei* 5, 45); prin aceste cuvinte se arată acoperit asemănarea cu Dumnezeu". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XIV, 95.1, în *PSB*, vol. 5, p. 277)

„Învățătura dumnezeiască nu este neorânduială. Domnul nu cere imposibilul, nici nu zice: *Iubiți pe dușmanii voștri ca pe voi înșivă* (*Matei* 5, 24), ci numai: *iubiți pe vrăjmașii voștri.* E de-ajuns să înțelegem că trebuie să-i iubim și să nu le păstrăm

dușmănie". (Origen, *Omilii la Cartea Cântarea Cântărilor*, Omilia II, Cap. VII, în *PSB*, vol. 6, p. 333)

„Cel care iubește pe dușmanii lui și vrea să facă bine celor care îl urăsc se roagă pentru cei care îi fac rău; se roagă lui Dumnezeu să oprească și să pună hotar revărsării mai departe a păcatului, pentru ca păcatul să nu se întindă mai mult și să dea naștere cangrenei". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul VII, VI, în *PSB*, vol. 17, p. 201)

„Și animalele sălbatice, în mod natural, iubesc pe binefăcători. Ce binefacere mare ne produce prietenul, în comparație cu cea pe care ne-o procură vrăjmașii? Pentru că din pricina lor primim fericirea Domnului, Care a zis: *Fericiți veți fi, când vă vor prigoni și vă vor osândi pe voi și vor spune tot cuvântul rău împotriva voastră, mințind pentru Mine; bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră este multă în ceruri* (*Matei* 5, 11-12)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 176, în *PSB*, vol. 18, p. 392)

„Să iubim pe dușmani și să le facem bine. Dar pentru ce spun: Să le facem bine? Trebuie să ne rugăm pentru ei, să rugăm pe Stăpânul, să-I cerem să poarte de grijă de ei! Acest lucru, mai mult decât toate, ne va fi de ajutor în ziua cea înfricoșătoare și vom șterge cu totul păcatele noastre, dacă ne purtăm așa cu dușmanii noștri.

Da, porunca este mare și grea; dar dacă te gândești la răsplata ce se dă celor ce o îndeplinesc, nu ți se pare deloc grea, oricât ar fi de grea.

– Care e răsplata?

– *Dacă faceți aceasta*, spune Domnul, *veți fi asemenea Tatălui vostru Celui din ceruri* (*Matei* 5, 45).

Și ca să se facă mai lămurit cuvântul, a adăugat: *Că răsare soarele Lui peste răi și buni și plouă peste drepți și nedrepți* (*Matei* 5, 45)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia IV, VII, în *PSB*, vol. 21, p. 65)

„Imită, îți spune Domnul, pe Dumnezeu după puterile tale omenești! După cum Acela face să răsară soarele nu numai peste cei drepți, ci și peste cei ce fac rele, și după cum El nu dă ploi numai peste cei buni, ci și peste cei răi, tot așa și tu, dacă nu iubești numai pe cei ce te iubesc, ci și pe cei ce te dușmănesc, imiți, după puterea ta, pe Dumnezeu.

Ai văzut cum Hristos a urcat pe cea mai înaltă culme pe cel ce poate săvârși această virtute? Dar nu te gândi, iubite, numai la aceea că e grea porunca! Ci mai înainte de asta, gândește-te de ce mare cinste ai să fii învrednicit. Cinstea aceasta să-ți facă mai ușoară greutatea și povara. N-ar trebui, oare, să mulțumești că, făcând bine dușmanului, găsești prilej să ți se deschidă ușile îndrăznirii către Dumnezeu și să ți se șteargă păcatele?

Dar poate că dorești să te răzbuni pe dușmanul tău, să-i plătești la fel, ba poate chiar mai mult celui ce ți-a făcut rău. Și ce folos ai de aici, când pe lângă că nu ai niciun câștig cu răzbunarea ta, mai ai să fii și osândit pentru fapta asta înaintea înfricoșătorului județ pentru că ai falsificat legile date de El? Spune-mi, dacă un

împărat de pe pământ ar da o lege ca supuşii săi sau să iubească pe duşmani, sau să fie osândiţi la moarte, spune-mi, n-ar alerga toţi de frica morţii acesteia trupeşti să împlinească legea? De câtă osândă nu eşti vrednic, dar, dacă de frica morţii trupeşti, pe care şi fără asta o aduce negreşit asupra noastră legea firii, primeşti să faci orice, iar de frica morţii celei veşnice nici nu-ţi pasă, dispreţuind legea dată de Stăpânul tuturor?

Dacă fără să-mi dau seama spun aceste lucruri unor oameni care nu iubesc la fel nici pe cei care îi iubesc pe ei, cine ne va scăpa, oare, de osânda aceea, când nu numai că stăm departe de porunca iubirii de vrăjmași, dar nici nu facem ce fac vameșii? *Dacă iubiți pe cei ce vă iubesc*, spune Hristos, *ce lucru mare faceți? Nu și vameșii fac așa?* (*Matei* 5, 46). Ce nădejde de mântuire mai avem, când nici asta nu o facem?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia IV, VII-VIII, în *PSB*, vol. 21, pp. 65-66)

„Gândește-te, iubite, cât e de mare virtutea aceasta a iubirii de dușmani din răsplățile pe care le-a făgăduit Dumnezeul universului celor care săvârșesc această virtute. După ce a spus: *Iubiți pe dușmanii voștri, binecuvântați pe cei ce vă prigonesc, rugați-vă pentru cei ce vă supără* (*Matei* 5, 44), a adăugat, pentru că poruncile atingeau chiar cea mai înaltă culme a virtuții: *Ca să fiți asemenea Tatălui vostru celui din ceruri, că răsare soarele Lui peste răi și buni și plouă peste drepți și nedrepți* (*Matei* 5, 45). Ai văzut cu cine se aseamănă, după puterile omenești, cel care nu numai că nu se răzbună pe dușmani, dar chiar se străduiește să se roage pentru ei? Să nu ne lipsim, dar, din pricina trândăviei noastre, de niște daruri ca acestea și niște răsplăți care depășesc orice cuvânt, ci în tot chipul să căutăm să săvârșim virtutea aceasta, silind și învățând cugetul nostru să se plece poruncii lui Dumnezeu. De aceea și eu am făcut acest îndemn, am vorbit de pilda aceasta, am arătat cât de mare e această virtute și cât câștig avem de pe urma ei, tocmai pentru ca, atât cât mai este încă vreme, fiecare dintre noi să-și dea toată silința, dacă are vreun dușman, să se împace cu el, arătându-i multă dragoste. Să nu-mi spui mie că l-ai rugat o dată și de două ori și n-a vrut să se împace. Dacă facem lucrul acesta din toată inima, apoi nu vom înceta până ce nu-l vom birui cu stăruința noastră mare, până nu-l vom atrage și până ce nu-i vom face să lase ura ce ne-o poartă. Crezi că îi faci cu asta aceluia vreun bine? Nu! Nouă ne facem bine! Cu fapta aceasta atragem bunăvoința lui Dumnezeu asupra noastră, dobândim mai dinainte iertare de păcate și dobândim multă îndrăznire înaintea lui Dumnezeu. Dacă ne vom împăca cu dușmanii noștri, vom putea să ne apropiem cu conștiință curată de această sfântă și înfricoșătoare masă și să rostim cu îndrăznire cuvintele acelea cuprinse în rugăciunea ce o spunem când ne împărtășim". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, VIII, în *PSB*, vol. 21, pp. 347-348)

„Plecând, dar, de aici, fiecare să se împace cu dușmanii săi, să se grăbească tare ca spre o mare comoară, să nu zăbovească deloc. Dacă trebuie să se ostenească, dacă trebuie să-l caute pe dușmanul său, dacă trebuie să facă cale îndepărtată, dacă sunt greutăți, să caute să ridice din cale toate aceste obstacole. Un singur lucru să

urmărim: cum putem împlini porunca aceasta a Stăpânului, ca să primim răsplata ascultării. Credeți că nu știu ce greu și anevoios este să te duci la dușmanul tău, să-i stai în față și să-i vorbești? Dar dacă te gândești la vrednicia acestei porunci, la măreția răsplății, dacă te gândești că ție-ți faci bine, nu dușmanului, atunci toate îți vor părea lesnicioase și ușoare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, VIII, în *PSB*, vol. 21, p. 349)

„Să nu ne supărăm pe cei care ne fac rău, chiar dacă aceștia sunt dintre cei cărora le-am făcut noi bine – aceasta este cea mai înaltă filosofie – nici să ne înfuriem pe cei care ne ocărăsc, chiar dacă sunt mai prejos de noi cei care ne insultă, ci cu bunătate și blândețe să le potolim mânia lor. Că nu este purtare mai frumoasă și cu rezultate mai bune ca aceasta! O astfel de purtare aduce pace statornică în sufletul nostru, ne face să stăm ca într-un port, este temeiul liniștei noastre". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXXIV, I, în *PSB*, vol. 22, p. 5)

„Gândindu-ne, dar, la pedeapsa grozavă ce ne așteaptă dincolo și la rușinea cumplită de aici, să ne ducem odată, rogu-vă, cu mintea la noblețea firii omenești, să ascultăm de învățătura lui Hristos și să iubim din inimă nu numai pe cei ce ne iubesc, ci, smulgând din sufletele noastre orice invidie și ură, să ne străduim să iubim și pe cei care ne dușmănesc. Nu-i cu putință să ne mântuim altfel decât mergând pe această cale. Să ne străduim să iubim mai mult pe cei care ne urăsc decât pe cei care ne iubesc, pentru că dragostea de vrăjmași ne aduce mii și mii de bunătăți. Așa vom putea afla iertarea păcatelor noastre și ne vom putea ruga lui Dumnezeu cu inima înfrântă și suflet zdrobit. Când sufletul nu urăște pe nimeni, are cugetul cu întemeiere liniștit, atunci cheamă cu mintea trează pe Stăpân și atrage asupra-i mare ajutor de sus". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LII, V, în *PSB*, vol. 22, p. 192)

„Dacă îndurăm cu blândețe și cu liniște nedreptățile oricărui om, atunci ne bucurăm de mai mare și bogat ajutor de sus. Să nu ne împotrivim, deci, celor ce vor să ne facă rău, ci să îndurăm răul cu curaj, știind că Stăpânul universului nu ne va trece cu vederea. Numai să ne purtăm cu inima curată. Că spune Scriptura: *A Mea este răzbunarea; Eu voi răsplăti, zice Domnul*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LVII, III, în *PSB*, vol. 22, p. 235)

„Într-adevăr, este cea mai mare virtute, nu când căutăm să iubim și să slujim cu orice chip pe cei ce se poartă bine cu noi, ci când atragem spre noi cu marea noastră blândețe pe cei ce vor să ne facă rău". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LVIII, V, în *PSB*, vol. 22, p. 254)

„Hristos n-a poruncit numai să iubești pe dușmani, ci să te și rogi pentru ei. Ai văzut pe câte trepte ne-a urcat și că ne-a dus pe culmea virtuții? Uită-te, numărând treptele de jos în sus! Prima treaptă: să nu începi să faci rău; a doua: după ce răul a fost săvârșit, să nu răsplătești răul cu rău; a treia: să nu faci celui ce te-a supărat ceea

ce ai suferit tu, ci să fii liniştit; a patra: lasă să ţi se facă rău; a cincea: lasă să ţi se facă mai mult rău decât vrea cel ce-ţi face rău; a şasea: nu urî pe cel ce ţi-a făcut asta; a şaptea: iubeşte-l; a opta: fă-i chiar bine; a noua: roagă-te lui Dumnezeu pentru el.

Ai văzut ce înaltă filosofie? De aceea are și răsplată strălucită! Pentru că porunca aceasta este mare şi are nevoie de un suflet tânăr şi de multă străduinţă, de aceea îi pune și o atât de strălucită răsplată, cum n-a pus niciunei alte porunci de mai înainte. Aici nu mai pomeneşte de pământ, ca acelora blânzi, nici de mângâiere, nici de milă, ca acelora ce plâng și celor milostivi, nici de împărăția cerurilor, ci de ceva mai măreţ decât toate acestea: de asemănarea cu Dumnezeu, atât cât este cu putinţă omului, că zice: *Ca să fiţi asemenea Tatălui vostru Celui din ceruri*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVIII, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 237)

„(...) *Care răsare soarele Lui peste cei răi și peste cei buni și plouă peste cei drepți și peste cei nedrepți.* Că şi Dumnezeu, ne spune Hristos, nu numai că nu urăşte, dar face şi bine celor care-L ocărăsc. Te face asemenea cu Dumnezeu, deşi nu este vreo egalitate între tine şi El, nu numai din pricina covârşitoarei Lui bunătăţi, ci şi din pricina nespusei Lui vrednicii. Tu eşti dispreţuit de un om ca şi tine; Dumnezeu este dispreţuit de un rob, căruia i-a făcut nenumărate binefaceri; tu, când te rogi pentru duşmanul tău, nu dai decât cuvinte; Dumnezeu dă duşmanilor Lui lucruri foarte mari şi minunate: le dă tuturora soare şi ploaie la vreme; şi totuşi te face asemenea cu El, atât cât este cu putinţă unui om.

Nu urî, deci, pe cel ce-ți face rău, când el e pricinuitorul unor bunătăți ca acestea și te urcă la o atât de mare cinste! Nu blestema pe cel ce te prigonește! Altfel suferi și prigoana și ești lipsit și de rod; suferi și paguba și pierzi și răsplata! Dar ar fi cea mai mare prostie să rabzi ce-i mai greu şi să nu înduri ce-i mai uşor!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVIII, IV, în *PSB*, vol. 23, pp. 237-238)

„De socoteşti grele poruncile acestea, atunci gândeşte-te că pentru aceasta a venit Hristos, ca să le sădească în sufletul nostru, ca să ne facă folositori şi duşmanilor şi prietenilor noştri; pentru aceasta a poruncit să avem grijă şi de unii şi de alţii: de fraţi, când spune: *De-ţi aduci darul tău* (*Matei* 5, 23); de duşmani, când legiuieşte să-i iubim şi să ne rugăm pentru ei. Hristos caută să ne convingă să-i iubim și să ne rugăm pentru duşmanii noştri, nu numai dându-ne ca pildă pe Dumnezeu, ci dându-ne ca pildă chiar pe păcătoși. Că spune:

*Dacă iubiţi pe cei ce vă iubesc pe voi, ce plată aveţi? Nu și vameșii fac același lucru?* (*Matei* 5, 46).

Aceasta o spune şi Pavel: *încă nu v-aţi împotrivit până la sânge luptând cu păcatul* (*Evrei* 12, 4).

Dacă iubeşti pe vrăjmaşi, eşti alături de Dumnezeu; dacă părăseşti această poruncă, eşti alături de vameşi. Ai văzut că nu este atât de mare deosebire între porunci cât de mare este deosebirea între persoane? Să nu ne gândim, dar, că este grea porunca, ci să ne gândim şi la răsplată, să ne gândim cu cine ne asemănăm dacă o îndeplinim şi cu cine suntem egali dacă o călcăm. Domnul ne porunceşte să ne împăcăm cu fratele nostru şi să nu încetăm până ce n-am stârpit duşmănia;

urmărim: cum putem împlini porunca aceasta a Stăpânului, ca să primim răsplata ascultării. Credeți că nu știu ce greu și anevoios este să te duci la dușmanul tău, să-i stai în față și să-i vorbești? Dar dacă te gândești la vrednicia acestei porunci, la măreția răsplății, dacă te gândești că ție-ți faci bine, nu dușmanului, atunci toate îți vor părea lesnicioase și ușoare". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, VIII, în *PSB*, vol. 21, p. 349)

„Să nu ne supărăm pe cei care ne fac rău, chiar dacă aceștia sunt dintre cei cărora le-am făcut noi bine – aceasta este cea mai înaltă filosofie – nici să ne înfuriem pe cei care ne ocărăsc, chiar dacă sunt mai prejos de noi cei care ne insultă, ci cu bunătate și blândețe să le potolim mânia lor. Că nu este purtare mai frumoasă și cu rezultate mai bune ca aceasta! O astfel de purtare aduce pace statornică în sufletul nostru, ne face să stăm ca într-un port, este temeiul liniștei noastre". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia XXXIV, I, în *PSB*, vol. 22, p. 5)

„Gândindu-ne, dar, la pedeapsa grozavă ce ne așteaptă dincolo și la rușinea cumplită de aici, să ne ducem odată, rogu-vă, cu mintea la noblețea firii omenești, să ascultăm de învățătura lui Hristos și să iubim din inimă nu numai pe cei ce ne iubesc, ci, smulgând din sufletele noastre orice invidie și ură, să ne străduim să iubim și pe cei care ne dușmănesc. Nu-i cu putință să ne mântuim altfel decât mergând pe această cale. Să ne străduim să iubim mai mult pe cei care ne urăsc decât pe cei care ne iubesc, pentru că dragostea de vrăjmași ne aduce mii și mii de bunătăți. Așa vom putea afla iertarea păcatelor noastre și ne vom putea ruga lui Dumnezeu cu inima înfrântă și suflet zdrobit. Când sufletul nu urăște pe nimeni, are cugetul cu întemeiere liniștit, atunci cheamă cu mintea trează pe Stăpân și atrage asupra-i mare ajutor de sus". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia LII, V, în *PSB*, vol. 22, p. 192)

„Dacă îndurăm cu blândețe și cu liniște nedreptățile oricărui om, atunci ne bucurăm de mai mare și bogat ajutor de sus. Să nu ne împotrivim, deci, celor ce vor să ne facă rău, ci să îndurăm răul cu curaj, știind că Stăpânul universului nu ne va trece cu vederea. Numai să ne purtăm cu inima curată. Că spune Scriptura: *A Mea este răzbunarea; Eu voi răsplăti, zice Domnul*". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia LVII, III, în *PSB*, vol. 22, p. 235)

„Într-adevăr, este cea mai mare virtute, nu când căutăm să iubim și să slujim cu orice chip pe cei ce se poartă bine cu noi, ci când atragem spre noi cu marea noastră blândețe pe cei ce vor să ne facă rău". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia LVIII, V, în *PSB*, vol. 22, p. 254)

„Hristos n-a poruncit numai să iubești pe dușmani, ci să te și rogi pentru ei. Ai văzut pe câte trepte ne-a urcat și că ne-a dus pe culmea virtuții? Uită-te, numărând treptele de jos în sus! Prima treaptă: să nu începi să faci rău; a doua: după ce răul a fost săvârșit, să nu răsplătești răul cu rău; a treia: să nu faci celui ce te-a supărat ceea

ce ai suferit tu, ci să fii liniştit; a patra: lasă să ți se facă rău; a cincea: lasă să ți se facă mai mult rău decât vrea cel ce-ți face rău; a șasea: nu urî pe cel ce ți-a făcut asta; a șaptea: iubește-l; a opta: fă-i chiar bine; a noua: roagă-te lui Dumnezeu pentru el.

Ai văzut ce înaltă filosofie? De aceea are şi răsplată strălucită! Pentru că porunca aceasta este mare și are nevoie de un suflet tânăr și de multă străduință, de aceea îi pune și o atât de strălucită răsplată, cum n-a pus niciunei alte porunci de mai înainte. Aici nu mai pomenește de pământ, ca acelora blânzi, nici de mângâiere, nici de milă, ca acelora ce plâng și celor milostivi, nici de împărăția cerurilor, ci de ceva mai măreț decât toate acestea: de asemănarea cu Dumnezeu, atât cât este cu putință omului, că zice: *Ca să fiți asemenea Tatălui vostru Celui din ceruri*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVIII, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 237)

„(...) *Care răsare soarele Lui peste cei răi și peste cei buni și plouă peste cei drepți și peste cei nedrepți.* Că și Dumnezeu, ne spune Hristos, nu numai că nu urăște, dar face și bine celor care-L ocărăsc. Te face asemenea cu Dumnezeu, deşi nu este vreo egalitate între tine și El, nu numai din pricina covârşitoarei Lui bunătăți, ci şi din pricina nespusei Lui vrednicii. Tu ești disprețuit de un om ca și tine; Dumnezeu este disprețuit de un rob, căruia i-a făcut nenumărate binefaceri; tu, când te rogi pentru duşmanul tău, nu dai decât cuvinte; Dumnezeu dă dușmanilor Lui lucruri foarte mari și minunate: le dă tuturora soare şi ploaie la vreme; și totuși te face asemenea cu El, atât cât este cu putință unui om.

Nu urî, deci, pe cel ce-ți face rău, când el e pricinuitorul unor bunătăți ca acestea și te urcă la o atât de mare cinste! Nu blestema pe cel ce te prigonește! Altfel suferi și prigoana și ești lipsit și de rod; suferi și paguba și pierzi și răsplata! Dar ar fi cea mai mare prostie să rabzi ce-i mai greu și să nu înduri ce-i mai ușor!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVIII, IV, în *PSB*, vol. 23, pp. 237-238)

„De socotești grele poruncile acestea, atunci gândește-te că pentru aceasta a venit Hristos, ca să le sădească în sufletul nostru, ca să ne facă folositori și dușmanilor și prietenilor noștri; pentru aceasta a poruncit să avem grijă și de unii și de alții: de frați, când spune: *De-ți aduci darul tău* (*Matei* 5, 23); de dușmani, când legiuiește să-i iubim și să ne rugăm pentru ei. Hristos caută să ne convingă să-i iubim și să ne rugăm pentru dușmanii noștri, nu numai dându-ne ca pildă pe Dumnezeu, ci dându-ne ca pildă chiar pe păcătoși. Că spune:

*Dacă iubiți pe cei ce vă iubesc pe voi, ce plată aveți? Nu și vameșii fac același lucru?* (*Matei* 5, 46).

Aceasta o spune și Pavel: *încă nu v-ați împotrivit până la sânge luptând cu păcatul* (*Evrei* 12, 4).

Dacă iubești pe vrăjmași, ești alături de Dumnezeu; dacă părăsești această poruncă, ești alături de vameși. Ai văzut că nu este atât de mare deosebire între porunci cât de mare este deosebirea între persoane? Să nu ne gândim, dar, că este grea porunca, ci să ne gândim și la răsplată, să ne gândim cu cine ne asemănăm dacă o îndeplinim și cu cine suntem egali dacă o călcăm. Domnul ne poruncește să ne împăcăm cu fratele nostru și să nu încetăm până ce n-am stârpit dușmănia;

dar când vorbește de toți, nu ne supune la această nevoie, ci ne cere numai atât cât depinde de noi, făcându-ne și prin aceasta ușoară legea. Pentru că Hristos spusese mai înainte ucenicilor: *Au prigonit pe profeții cei mai dinainte de voi* (*Matei* 5, 12), de aceea, ca nu cumva din pricina acestor cuvinte să se poarte dușmănos cu iudeii, le poruncește nu numai să îndure pe prigonitori, dar să-i și iubească". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVIII, V, în *PSB*, vol. 23, p. 239)

„În sfârșit, aduce și cununa strălucitoare a acestor porunci, zicând: *Rugați-vă pentru dușmanii voștri* (*Matei* 5, 44). Ne urcă pe cea mai înaltă culme a filosofiei! Că după cum este mai mult să fii pălmuit decât să fii blând, să-ți dai și cămașa odată cu haina decât să fii milostiv, să fii nedreptățit decât să fii drept, să urmezi pe cel ce te lovește și te silește decât să fii făcător de pace, tot așa este mai bine să binecuvântezi pe cei ce te prigonesc decât să fii prigonit. Vezi că Domnul ne urcă încetul cu încetul până la bolțile cerului?

De ce am fi vrednici, oare, noi, care am primit porunca să fim asemenea lui Dumnezeu, când nu suntem egali nici vameșilor? Că vameșii, păcătoșii și păgânii iubesc pe cei ce-i iubesc; când nu facem nici aceasta – că n-o facem odată ce pizmuim bunul nume al fraților noștri! – ce pedeapsă nu vom suferi stând mai jos decât păgânii, deși ni s-a poruncit să depășim pe cărturari? Spune-mi, cum vom vedea împărăția cerurilor, cum vom păși pragurile acelea sfinte, când nu suntem mai buni nici decât vameșii? Aceasta a vrut să spună Hristos prin cuvintele: *Nu și vameșii fac același lucru?*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVIII, VI, în *PSB*, vol. 23, pp. 240-241)

„Că atunci veți primi și mai mare răsplată când veți arăta o dragoste atât de mare chiar față de cei pe care-i socotiți nevrednici. Nu vă spun cuvintele mele; iar voi n-aveți alt învățător pe pământ; și eu vă dau ceea ce am primit; dându-vă, nu cer nimic mai mult de la voi decât numai dragostea voastră. Iar dacă sunt nevrednic și de aceasta, voi fi totuși îndată vrednic de ea, pentru că vă iubesc; că mi s-a poruncit să iubesc nu numai pe cei ce mă iubesc, ci și pe dușmani. Cine ar fi, dar, atât de crud, cine atât de sălbatic, încât, după ce a primit o lege ca aceasta, chiar de-ar fi plin de nenumărate păcate, ar mai putea să întoarcă spatele și să urască pe cei care-l iubesc? Ne-am împărtășit din masa cea duhovnicească, să ne împărtășim și din dragostea cea duhovnicească! Dacă tâlharii de drumul mare își uită sălbăticia când stau la masă unii cu alții, ce cuvânt de apărare mai putem avea noi, care ne împărtășim mereu cu trupul Domnului, dar nici blândețea acelora n-o imităm? Pentru mulți oameni, îndestulătoare pricină de iubire a fost nu numai masa, ci și orașul în care locuiau. Noi, însă, care trăim despărțiți unii de alții, de ce iertare mai suntem vrednici când avem și același oraș și aceeași casă și aceeași masă și aceeași cale și aceeași ușă și aceeași rădăcină și aceeași viață și același Păstor și același împărat și același învățător și același Judecător și același Creator și același Tată și când toate ne sunt comune?!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXXII, VII, în *PSB*, vol. 23, pp. 403-404)

„Nu vă spun să murim pentru dușmanii noștri, deși ar trebui s-o facem; dar, pentru că suntem mai slabi, spun deocamdată numai atât: cel puțin să nu dușmănim pe prietenii noștri, să nu invidiem pe cei ce ne fac bine. Nu spun deocamdată să facem bine celor ce ne fac rău; doresc și asta; dar pentru că sunteți legați mult de cele pământești, vă spun atât: căutați să nu vă răzbunați! Sunt, oare, credința și învățătura noastră teatru, sunt fățărie? Pentru ce atunci faceți lucruri cu totul potrivnice credinței și învățăturii noastre? Nu s-au scris în zadar toate câte a făcut Domnul în timpul răstignirii și care puteau să-i întoarcă pe iudei la credință. Nu s-au scris în zadar, ci ca tu să imiți bunătatea lui Hristos, să râvnești iubirea Lui de oameni. Pe cei care au venit la El să-L prindă i-a făcut să se dea înapoi și să cadă la pământ (*Ioan* 18, 6), a vindecat urechea slugii arhiereului (*Luca* 22, 51), și celor ce au venit să-L prindă le-a vorbit cu blândețe (*Ioan* 18, 1-8). Când era sus pe cruce a făcut mari minuni: a întunecat soarele, a despicat pietrele, a înviat morți (*Matei* 27, 51-52), a înfricoșat în vis femeia judecătorului (*Matei* 27, 19). Chiar când era judecat, S-a purtat cu multă blândețe; iar blândețea Lui, nu mai puțin ca minunile, putea să-i atragă pe iudei la credință; a făcut nenumărate profeții în timpul judecății; iar când era pe cruce a strigat: *Părinte, iartă-le lor păcatul!* (*Luca* 23, 34). Când era în mormânt, câte n-a făcut pentru mântuirea iudeilor! Dar după înviere nu i-a chemat, oare, îndată pe iudei, nu le-a iertat păcatele, nu le-a pus înainte mii și mii de bunătăți? Poate fi, oare, ceva mai minunat ca aceasta? Cei care L-au răstignit și L-au ucis au ajuns după răstignire fii ai lui Dumnezeu. Ce purtare de grijă o poate egala pe aceasta?

Când auzim acestea să ne acoperim fețele de rușine că stăm atât de departe de Acela care ne-a poruncit să-L imităm. Să căutăm să vedem cât de departe stăm de El, ca să ne osândim pe noi înșine, pentru că ducem război acelora pentru care Hristos Și-a dat sufletul Său, pentru că nu voim să ne împăcăm cu aceia pentru care, pentru ca să-i împace cu Dumnezeu, Hristos nu S-a dat înapoi nici de la junghiere". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXIX, III, în *PSB*, vol. 23, pp. 901-902)

„(...) cei care o plineau (legea – n.n.) în chip spiritual și, prin urmare, se împărtășeau de har, iubeau nu numai pe cei ce le făceau bine, ci și pe cei ce-i insultau și-i prigoneau și primeau iubirea spirituală drept răsplată pentru faptele lor bune. Vorbesc despre faptele lor bune pentru că ei nu (s-au mărginit) să ierte nedreptățile (ce li s-au făcut), ci au făcut chiar bine sufletelor celor ce i-au nedreptățit. Pentru că îi prezentau pe aceștia lui Dumnezeu ca pe unii datorită cărora au dobândit fericirea, după cum este scris: *Fericiți veți fi când vă vor ocărî pe voi și vă vor prigoni și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră mințind pentru Mine* (*Matei* 5, 11).

Din legea cea spirituală învățaseră să cugete așa. Dar pe când răbdau ei și arătau blândețe, Domnul, văzând răbdarea inimii lor care – deși pusă la încercare – nu înceta să iubească, *a surpat zidul cel din mijloc* (*Efeseni* 2, 14); atunci ei au lepădat cu desăvârșire ura și au păstrat iubirea, nu cu sila (impusă de Lege), ci cu ajutorul (lui Dumnezeu)". (Sf. MACARIE EGIPTEANUL, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXXVII, 4-5, în *PSB*, vol. 34, p. 246)

„Este o faptă a iubirii a nu ne opune celor ce ne voiesc răul, nici a ne folosi de puterea noastră de pătimire, ca să ascuțim mânia lor fie și numai prin prezența noastră, noi, cei urâți de ei[1213], arătându-ne inferiori puterii lor.

*Căci iubirea*, cum zice Pavel, *nu caută ale sale* (*1 Corinteni* 13, 5). E ceea ce era vădit în Hristos". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a treia, Cap. IV, în *PSB*, vol. 41, p. 311)

# IUBIREA TRUPEASCĂ DE SINE[1214]

## Nașterea, urmările și recunoașterea acesteia

„Iubitor de sine este acela care, adică, se iubește pe sine; dar se cunoaște pe sine, dacă, ceea ce face, face pentru sine, chiar dacă ceea ce face ar fi potrivit unei porunci. Căci dacă din comoditate personală ar lăsa ceva din cele de care are trebuință fratele, fie sufletește, fie trupește, este clar că și în altele are răutatea iubirii de sine, al cărei sfârșit este pierzarea". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 54, în *PSB*, vol. 18, p. 339)

„Căci din neștiință răsare iubirea de sine". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 2, în *PSB*, vol. 81, p. 30)

„(...) din aceasta răsare tirania față de cel înrudit (după natură)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 2, în *PSB*, vol. 81, p. 30)

„Căci cel eliberat de ea (filavtie) nu mai știe de mândrie, trăsătură a îngâmfării, contrară lui Dumnezeu, patima mult compusă și cu totul deosebită. Nu mai cunoaște slava pieritoare, care surpă împreună cu ea pe cei umflați de ea. Veștejește pizma, care veștejește cea dintâi pe cei ce o au, împrietenind prin bunăvoință nesilită pe cei de aceeași fire. Dezrădăcinează iuțimea, cugetul ucigaș, mânia, viclenia, fățărnicia, ironia, răzbunarea, lăcomia și toate cele în care s-a sfâșiat omul cel unul. Căci (...) odată cu iubirea egoistă de sine, ca printr-o obârșie și maică a patimilor, smulge toate cele ce răsar din ea și după ea. Fiindcă nemaifiind aceasta, nu mai poate subzista niciun fel sau urmă de patimă". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 2, în *PSB*, vol. 81, p. 31)

---

1213. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iisus Își arată iubirea față de dușmanii Săi și prin faptul că nu vrea să le ațâțe mânia demonstrându-le că e superior lor, fie și numai prin răbdarea Lui. E și acesta un mod de-a potoli mânia acelora: dându-le satisfacția că Îi este frică de ei, fiindcă e mai slab decât ei, că nu mai sunt periclitați în superioritatea lor. Poate după aceea vor putea fi duși și la o treaptă în care nu se vor mai lăsa stăpâniți de ură, dându-și seama că e o mai mare superioritate în blândețe". (nota 561, p. 311)

1214. Sf. Maxim Mărturisitorul precizează că cel cuprins de această patimă a iubirii pătimașe și egoiste de sine însuși „este prieten cu el împotriva sa însuși" (*Questiones ad Thalassium*, *PG* XC, 257B). Același dumnezeiesc Părinte numește patima aceasta ca fiind „maica patimilor" (*Capete despre dragoste*, suta a II-a, cap. 8, în *Filocalia*, vol. II, Ed. Humanitas, București, 1999, p. 69). (n.n.)

„(...) iubirii de sine, care ne-a rupt la început prin plăcere în chip înșelător de la Dumnezeu și unii de alții și, în loc de un singur Dumnezeu, învățându-ne să socotim că sunt mulți sau niciunul, a sfâșiat puterea rațiunii din noi, atrăgând-o spre trup, și a tăiat în multe părți firea cea una". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 26, în *PSB*, vol. 81, p. 167)

## IUBIREA LUCRURILOR PĂMÂNTEȘTI ȘI TRECĂTOARE

„Îndeosebi iubirea față de cele pământești și trupești este folosită de cel rău și devine pentru (om) un lanț, o legătură și o povară grea, care-l afundă și îneacă în veacul răutății, neîngăduindu-i să se ridice și să se înalțe către Dumnezeu. Orice ar iubi cineva din lumea aceasta, îi îngreuiază mintea, i-o stăpânește și nu-i îngăduie să se ridice. În acest cântar și în această balanță este atârnat și este încercat tot neamul omenesc, adică al creștinilor, fie că ei locuiesc în cetăți, în munți, în chilii, la țară sau în locuri pustii. Fiind atras de bună voie de ceva, omul se leagă cu iubirea de acel lucru, și nu o mai arată întreagă lui Dumnezeu. Astfel: unul iubește averile, dacă le are; altul (iubește) aurul și argintul; altul (iubește) înțelepciunea lumească pentru a fi slăvit de oameni, altul iubește puterea de stăpânire; altul (iubește) slava și onorurile oamenilor; altul (iubește) mânia și violența; – o iubește pentru că ușor îi cade pradă; altul (iubește) invidia; altul se trufește și este cuprins de moleșală ziua întreagă; altul este amăgit de calcule nebunești; altuia îi place să fie socotit dascăl și să fie lăudat de oameni; altuia îi place să trăiască în neglijență și trândăvie; altuia să se îmbrace în zdrențe, iar altuia să se dedice grijilor pământești; în sfârșit altul iubește somnul, gluma și vorbele murdare. Și așa, fiind cineva prins cu un lanț mare sau mic de lume, este stăpânit de ea și nu-i permite să se ridice. Pentru că patima, pe care cineva o iubește și împotriva căreia nu luptă cu bărbăție, îl stăpânește, îl îngreuiază și devine pentru el piedică și lanț, ca să nu-și poată ridica mintea către Dumnezeu, să-I placă Lui, și numai Lui slujind, să dobândească viața veșnică, în împărăția (lui Dumnezeu)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia V, 6, în *PSB*, vol. 34, pp. 114-115)

„Lucrul pe care-l iubește cineva, acela fie că-l ajută, fie că-l îngreuiază. Dacă iubește ceva din (această) lume, acel lucru devine pentru el lanț și povară care îl trage în jos, care nu-i permite să se înalțe către Dumnezeu". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia V, 6, în *PSB*, vol. 34, p. 115)

„Ca să arătăm cu exemple reale că mulți se pierd din cauza voinței lor, că se scufundă în mare, sau sunt duși în robie, să presupunem că o casă este cuprinsă de foc: cel ce vrea să se salveze, observând incendiul, fuge gol, și gândindu-se doar la viața sa, lasă totul și scapă. Altul, însă, vrând să ia ceva din casă: vase și alte lucruri, intră în ea și pe când face aceasta, casa este cuprinsă de foc, iar el este prins înăuntru și arde împreună cu ea.

Vezi cum, iubind cineva ceva, cu propria-i voință a fost pierdut în foc? La fel se întâmplă și pe mare, atunci când iscându-se furtună, (oamenii) naufragiază: unul

dezbrăcându-se, și aruncându-se gol în apă – vrând să se salveze doar pe sine – este luat de valuri și purtat deasupra lor, însă pentru că nimic nu-l împiedică, poate să străbată marea cea amară și să-și scape viața. Altul, însă, vrând să salveze și ceva din veșmintele sale – crezând că poate să înoate și să iasă cu ele – lucrurile pe care le ia îl îngreunează, îl afundă în mare și se pierde acesta, neputându-și salva viața, din cauza unui câștig neînsemnat. Vezi cum (și acesta) își pierde viața cu propria-i voință? (Să dăm un alt exemplu): Să presupunem că se aude de invazia celor de alt neam; unul, îndată ce aude aceasta, fuge numaidecât; el fuge dezbrăcat, fără să-și ia hainele. Altul, însă, nu dă crezare că vin dușmanii, sau vrând să ia ceva din lucrurile sale întârzie să fugă. Năvălind dușmanii îl prind, îl duc rob în țara lor și acolo este obligat să le slujească.

Vezi că și acesta a ajuns în robie, cu voia sa, din pricina zăbavei, a lipsei de bărbăție și a iubirii față de unele lucruri? Tot așa se întâmplă și cu cei care nu urmează poruncile Domnului, nu se leapădă de sine și nu iubesc mai presus de orice pe Domnul, ci de bunăvoie se lasă încătușați cu legături pământești. Când izbucnește focul cel veșnic, (în loc să-i) găsească prizonieri ai virtuților, îi află mai degrabă încătușați de dragostea față de lume. De aceea ei se afundă în marea cea amară a răutății și sunt luați în robie de cei din alt neam, adică de duhurile răutății și se pierd". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia V, 6, în *PSB*, vol. 34, pp. 115-116)

„Creștinii care cu adevărat au gustat din har și au în mintea și în inima lor semnul crucii, aceștia, de la împărați până la cerșetori, pe toate le socotesc gunoi și împuțiciune. Ei știu că toată lumea cea pământească, comorile împăratului, slava și vorbele înțelepte sunt ca o nălucire, n-au bază trainică, ci sunt trecătoare. Orice se află sub cer este disprețuit de ei.

Pentru ce? Pentru că au dobândit (acele bunuri) neobișnuite și minunate, care sunt mai presus de ceruri, care nu se află nici în comorile împăraților, nici în înțelepciunea cuvintelor, nici în slava lumească, nici în vrednicii sau bogăție, (pentru că) au în omul lor cel lăuntric pe Domnul și Creatorul tuturor, ca o avere ce nu se trece, ci care rămâne". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XV, 42-43, în *PSB*, vol. 34, p. 167)

„(Zicem) că toți aceia care vor să ducă drumul la capăt în siguranță, nu trebuie să pună alături de iubirea celor cerești iubirea altor lucruri". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre răbdare și discernământ", 21, în *PSB*, vol. 34, p. 312)

„Lucrul pe care-l iubește cineva în viața pământească, acela îi îngreunează mintea, îl copleșește, îl trage, oarecum, în jos și nu-l lasă să se ridice. Este, ca și când balanța inimii și a voinței ar depinde de el. Este ca un fior lăuntric care tulbură întregul neam omenesc, inclusiv al creștinilor, care locuiesc în orașe sau în munți, sau în mănăstiri, sau pe câmpii, sau în pustiu. Atras, deci, cineva, de lucrul pe care-l iubește, nu mai arată iubirea față de Dumnezeu. Să zicem, de exemplu,

că unul iubește moșiile, altul aurul, altul simte plăcerea să slujească pântecelui, altul să se dăruiască poftelor trupului, altul să fie conducător; unul se ocupă cu arta cuvântului frumos, așteptând onoruri de la oameni, altuia îi place să se lase antrenat în convorbirile contradictorii cu prietenii, ba chiar să se mânie; unuia îi place, pur și simplu să nu aibă nicio ocupație, să se complacă în toropeală și nepăsare, iar altuia să fie dascăl tot pentru a primi cinste de la oameni". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre răbdare și discernământ", 25, în *PSB*, vol. 34, p. 313)

„Cel ce iubește adevărul și pe Dumnezeu și a gustat din dulceața cea cerească, cel ce are în sufletul său harul și împlinește întru totul îndemnurile harului, disprețuiește toate lucrurile lumii acesteia. El pune mai presus decât orice din această lume (iubirea lui Dumnezeu, adică) mai presus decât aurul, decât argintul, decât onorurile, decât slava, decât felicitările și decât laudele (primite de la oameni). Nimic dintre acestea nu poate să-l atragă, pentru că el cunoaște o altă bogăție, o altă cinste și slavă și-și hrănește sufletul și simțirea cu altă plăcere, (cu o plăcere) nestricăcioasă mijlocită de comuniunea cu Duhul". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre iubire", 22, în *PSB*, vol. 34, p. 332)

„Pentru că acela care iubește un lucru din lumea aceasta, se leagă de acel lucru și îl preferă în schimbul împărăției cerurilor. Dar, ceea ce este și mai grav este faptul că face din acel lucru dumnezeul său, după cum se spune undeva: (*Acelui lucru*) *de care este învins cineva, aceluia îi și slujește* (*2 Petru* 2, 19). Se cuvine, deci, ca omul să alerge cu tot sufletul său către Domnul, să se alipească de El, să se răstignească (împreună cu El) cu trupul și cu sufletul și să împlinească toate sfintele Lui porunci". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, „Cuvânt despre libertatea minții", 32, în *PSB*, vol. 34, pp. 350-351)

„(...) cel ce și-a legat din necunoașterea Celui bun, prin propria alegere a sufletului, dragostea de cele materiale, care sunt schimbătoare și modificabile prin fire și nu pot stărui deloc în nimic, e schimbăcios în mod necesar și pătimaș și repede modificabil și el, având dispoziția sufletului pătimind împreună mișcare cu cele ce se mișcă prin fire[1215]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 1, în *PSB*, vol. 81, p. 10)

1215. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Aici Sf. Maxim dezvoltă respingerea teoriei origeniste despre căderea sufletului din esența superioară. Nu orice suflet pătimește căderea de la Dumnezeu, ci numai cel ce se leagă de cele mărginite, schimbătoare și ele prin fire. Cel ce a înaintat mult în iubirea de Dumnezeu nu mai poate cădea din El, pentru că existența Lui supremă e una cu binele suprem. Nu e un bine mai sus de El. Și din binele suprem nu se poate cădea. Răul, fiind un minus în existență, e un minus în bine, sau ca o lipsă a binelui. Binele arătat de el cu pretenția de bine integral e o amăgire. De aceea în rău omul nu poate rămâne statornic. Cade din amăgire și slăbiciune într-un rău tot mai mare; Dumnezeu nu Se mișcă, pentru că este supremul bine. Nu e bine mai presus de El și binele mai mic nu-L poate atrage. Numai creaturile se mișcă dincolo de ele pentru că nu sunt în existența supremă, adică în binele suprem. Ele se mișcă sau spre trepte mai înalte de bine, sau spre trepte mai mici, sau spre rău, ca un bine aparent". (nota 3, p. 10)

# IUBIREA DE ARGINȚI

## Definiția

„Da, *rădăcina tuturor relelor este iubirea de argint* (*1 Timotei* 6, 10). (...) Culmea păcatelor, acropola păcatelor, ca să spun așa, este goana nebună după bani". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XX, V, în *PSB*, vol. 21, p. 242)

## Nașterea iubirii de arginți

„Nimic nu ne face să iubim atât de mult banii ca dragostea de slavă! Pentru dragostea de slavă oamenii au în jurul lor turme de robi, roiuri de eunuci, cai îmbrăcați în aur, mese de argint și celelalte pe care le născocesc mai de batjocură decât acestea! Că nu le născocesc ca să împlinească o lipsă, nici ca să le facă plăcere, ci ca să le arate altora!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XX, II, în *PSB*, vol. 23, pp. 263-264)

„Dacă nu poți disprețui averile, cum crezi că ai să poți birui altă patimă? Cum ai să poți birui pofta, dorința de slavă, mânia, furia? Nu te crede nimeni de-ai spune asta! Se spune că pofta trupului, mânia și furia i se datoresc felului cum este alcătuit trupul fiecărui om; doctorii atribuie tot alcătuirii trupului patimile mari; ei susțin că oamenii mai focoși sunt mai desfrânați, pe când cei cu temperament rece sunt înclinați spre mânie și furie; dar nimeni n-a auzit vreodată pe cineva spunând că este cineva zgârcit din pricina alcătuirii trupului lui. Deci, iubirea de argint se datorește numai trândăviei și este o boală a unui suflet nesimțitor la durerea altuia". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXI, V, în *PSB*, vol. 23, p. 923)

„Este un război străin de natura noastră, care la monah pornește din lâncezeala unei minți bolnave și amorțite, ori, de cele mai multe ori, dintr-o hotărâre greșită de a renunța la lume, ori în fine, dintr-o dragoste căldicică față de Dumnezeu. Căci celelalte vicii, altoite naturii omenești, par să aibă începutul în noi, parcă născându-ne cu ele. Foarte strâns legate de carnea noastră, și mai de aceeași vârstă cu ea, apar în ființa noastră înainte de a fi în măsură să facem deosebire între bine și rău, și, deși chiar de la început pun stăpânire pe om, totuși, după o lungă osteneală, pot fi biruite.

Această boală, însă, vine asupra noastră mai târziu și din afară și cu cât mai ușor poate fi evitată și respinsă, cu atât devine mai primejdioasă decât toate și mai greu de alungat; dacă, neluată în seamă la început, a și pătruns în inimă, ea ajunge rădăcina tuturor relelor din care ies lăstarii multor alte vicii (*2 Timotei* 6, 10)". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 1-2, în *PSB*, vol. 57, p. 198)

„Se vede limpede că arghirofilia este din afara noastră, fiindcă nu se dovedește a avea în noi prima obârșie și nu ia naștere din ceva natural în atingerea cu corpul

și sufletul nostru, sau cu nevoile noastre de viață. Căci este sigur că nimic n-ajunge la folosul și trebuința naturii comune, în afară de mâncarea zilnică și de băutură. Toate celelalte lucruri, ori cu câtă râvnă și dragoste ar fi păstrate, sunt totuși străine de nevoile omenești și de trebuințele vieții, (...) acest lucru existând oarecum în afara naturii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Comunicarea părintelui Serapion", Cap. VIII, 1-2, în *PSB*, vol. 57, p. 382)

## Felurile ei

„Trei sunt felurile arghirofiliei. Primul, care nu-i lasă pe (monahii – n.n.) cei ce renunță la cele lumești să se lipsească de averile și bunurile lor. Al doilea, care ne îndeamnă să luăm înapoi cu și mai mare lăcomie ceea ce am împrăștiat sau am dat săracilor. Al treilea, care ne împinge să dorim și să dobândim lucruri pe care înainte nu le-am avut". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Comunicarea părintelui Serapion", Cap. XI, 6, în *PSB*, vol. 57, p. 385)

## Manifestarea acestei patimi

„Dragostea de bani se așază în mintea bogaților ca într-o cetățuie și, de acolo de sus, le dă în fiecare zi porunci pline de toată fărădelegea; și niciun bogat nu i se împotrivește!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXI, I, în *PSB*, vol. 23, pp. 273-274)

„Să-l întrebăm pe iubitorul de avuții dacă nu-i trec prin minte niște gânduri ca acestea, dacă nu omoară cu gândul pe toți, pe prieteni, pe rude și chiar pe părinți. Dar iarăși, nici nu-i nevoie să-l întrebăm pe el! Că toți cei stăpâniți de boala aceasta știu că părinții le sunt povară. Socoate împovărător și greu ce e dulce și plăcut tuturora, copiii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXVIII, V, în *PSB*, vol. 23, p. 360)

„Nu este, nu este o mai mare nebunie decât nebunia celui robit de avuții. Pare că stăpânește, dar e stăpânit; pare că este domn, dar e rob; are lanțuri împrejurul lui și se bucură; face mai sălbatică fiara și se veselește; ajunge rob și se bucură și saltă; vede cum câinele cel turbat se repede la sufletul lui – și ar trebui să-l lege și să-l lase să piară de foame –, dar el îi dă mâncare din belșug, ca să se repeadă și mai mult la el și să ajungă și mai furios.

Gândindu-ne, dar, la toate acestea, să dezlegăm lanțurile, să ucidem fiara, să alungăm boala, să scoatem din sufletul nostru nebunia aceasta, ca să ne bucurăm de liniște, de sănătate înfloritoare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LI, VI, în *PSB*, vol. 23, p. 598)

„Un iubitor de argint nu-i bun de nicio treabă, fie că e căpetenie de oști, fie că stă în fruntea popoarelor; dar, mai bine spus, nu-i bun de nicio treabă nu numai în treburile cele de obște, dar nici în treburile lui proprii. De vrea să se însoare, nu-și

ia femeie virtuoasă, ci pe cea mai rea dintre toate; de vrea să-și cumpere casă, nu cumpără o casă pe măsura unui om liber ci una să-i aducă cât mai mult venit; de vrea să-și ia o slugă, apoi o ia pe cea mai rea. Dar pentru ce vorbesc eu de comanda unei oști, de conducerea unui popor, de chivernisirea casei? De este împărat, este mai ticălos decât toți ticăloșii, este o ciumă a omenirii, este mai sărac decât toți săracii pământului. Răpește averile tuturora, dar socoate că are mai puțin decât toți. Măsurând pe cele ce are cu dorința de a avea pe cele pe care nu le are încă, le socoate pe cele ce le are o nimica față de cele pe care vrea să le aibă.

De aceea și spune cineva: *Nimic nu-i mai nelegiuit ca iubitorul de argint.* Iubitorul de argint este dușmanul lui însuși și dușman de obște al întregii lumi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXX, III, în *PSB*, vol. 23, pp. 911-912)

„Pofta e așa făcută, că nu se stinge când îi dai mai mult, ci, dimpotrivă, se prinde și mai tare cu cât îi dai mai mult; întocmai ca focul: cu cât pui mai multe lemne pe el cu atât ajunge mai puternic și mai sălbatic; și pofta de bani atunci mai cu seamă crește, când îi dai mai mult aur. Deci dacă dorința de mai mult e semn de sărăcie, iar dacă bogatul are această dorință, atunci el este cel sărac. Vezi că atunci sărăcește sufletul, când omul este bogat și că atunci se îmbogățește, când omul este sărac? Iar dacă vrei, să-ți dau un exemplu. Să ne închipuim doi oameni: unul care are o mie de talanți, iar altul zece; să luăm și unuia și altuia talanții. Care din ei va suferi mai mult? Negreșit cel care a pierdut o mie de talanți. Și n-ar fi suferit mai mult dacă nu i-ar fi iubit mai mult; iar dacă-i iubește mai mult înseamnă că-i dorește mai mult, înseamnă că el este mai sărac. Dorim mai cu seamă ceea ce nu avem; că pofta se naște din lipsă; unde-i sațiu nu-i poftă; că atunci mai cu seamă însetăm, când nu avem apă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXX, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 913)

„Dar, o, iubire de arginți! Prefaci totul în bani! Din pricina aceasta s-au întors toate pe dos. De fericești pe cineva, îl fericești pentru că are bani; de-l vaiți pe cineva, îl vaiți pentru că n-are bani. Toți nu vorbesc de altceva decât de bani: cum s-a îmbogățit cutare, cum a sărăcit cutare. Dacă pleacă cineva în armată, dacă se însoară, dacă învață vreo meserie, dacă se apucă de orice altceva, nu pune mâna pe lucru până nu află mai întâi dacă poate ajunge ușor bogat". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XC, III, în *PSB*, vol. 23, p. 1003)

„Ce să mai vorbesc despre lăcomie, despre pofta nesătulă după avere și despre un fel de patimă pentru bani, care, cu cât va pune mâna pe mai mulți, cu atât mai mulți crede că-i lipsesc? Invidioasă pe toți, zgârcită cu sine însăși, lipsită în mijlocul celor mai mari bogații, pierde din dragoste pe măsură ce câștigă avere. Nu există nicio măsură în jaf, acolo unde nu este nicio margine în pofta de câștig. Așa aprinde firea, așa întreține cu focul ei firea omenească, încât doar prin aceasta se deosebește de prima, că prima e o întunecare a frumuseții, aceasta, a pământului. Zdruncină elementele, despică marea, străpunge pământul, obosește cerul prin rugăciuni, nemulțumită nici de vremea senină, nici de cea înnourată, învinuiește roadele

anului și acuză bogățiile pământului. Aceasta e un soi de boală a sufletului, nu mai e sănătate. De aceea, Ecclesiastul spune: *Este o răutate cumplită pe care am văzut-o sub soare: bogății puse la o parte de stăpânul lor pentru a lui nenorocire* (*Ecclesiastul* 5, 12). Iar mai sus: *Cine iubește banii nu se va sătura de bani* (*Ecclesiastul* 5, 9) și: *(...) a căror fugă după câștig e fără sfârșit* (*Baruh* 3, 17)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Cain și Abel*, Cartea întâi, V, 21, în *PSB*, vol. 52, p. 131)

„În momentul când această patimă va pătrunde în sufletul slab în credință al vreunui monah, mai întâi ademenindu-l spre o sumă mică, îi zugrăvește sub motive oarecum juste și raționale necesitatea de a-și pune deoparte sau de a-și agonisi ceva bani. Căci, se plânge el, cele ce i se oferă în mănăstire nu sunt îndestulătoare și abia pot fi îndurate de un trup sănătos și robust. Ce trebuie să facă, dacă se ivește vreo boală și n-are puși deoparte ceva bani, cu care să-și aline suferința? Ce-i dă mănăstirea este prea neînsemnat și e foarte mare nepăsarea față de bolnavi. Dacă n-a strâns niciun ban, pe care să-l folosească pentru nevoile trupului, va trebui să moară în mizerie. Pe urmă, nici îmbrăcămintea, câtă i se dă, nu-i de ajuns, dacă nu se va fi preocupat să aibă, cu ce să-și poată asigura o alta. În sfârșit, nu se poate sta prea mult într-un loc, sau în mănăstire, iar dacă nu-și va fi strâns bani pentru costul călătoriei, sau pentru corabie, nu va putea pleca atunci când va voi și, strâmtorat de lipsuri, va îndura necontenit, fără niciun folos, o viață de muncă și de mizerii. Lipsit de mijloace de trai și tot timpul ducând-o în sărăcie, va trebui să facă apel la ajutorul altuia, nu fără jigniri.

Și astfel, cu mintea prinsă în plasa unor asemenea gânduri, își face socoteala, cum să poată câștiga măcar un dinar. Apoi își frământă mintea aprig să afle o muncă specială, pe care s-o facă fără știrea stareţului. Vânzându-și pe ascuns munca, și ajungând în sfârșit în stăpânirea banului râvnit, se chinuie mai amarnic și mai înverșunat cum să-l sporească, neliniștit unde să-l ascundă și cui să-l încredințeze. Este apăsat apoi de o mai strivitoare grijă, ce să cumpere cu el, sau prin ce negoț ar putea să-și dubleze câștigul. Când și acest lucru i-a reușit după dorință, o mai lacomă foame de aur i se trezește în inimă, și-l ațâță cu atât mai înverșunat cu cât acum pune deoparte un mai mare câștig. Căci, odată cu sporirea banilor, se dezlănțuie o sălbatică lăcomie în el. Atunci, în sfârșit, își făgăduiește o viață lungă, bătrâneți gârbovite, beteșuguri multe și felurite, care n-ar putea fi suportate la bătrânețe fără o sumă mai mare de bani, strânsă la tinerețe.

Așa este prins în încolăcirea de șarpe bietul suflet. În timp ce arde de dorința de a-și spori cu o și mai ticăloasă grabă această avuție, rău strânsă, el se aprinde înlăuntrul lui de o boală ce-l sfâșie mai cumplit. Stăpânit numai de dorința de câștig, văzul inimii lui nu-i îndreptat spre nimic altceva, decât de unde ar putea să câștige bani, cu care să-și poată lua cât mai iute zborul de sub disciplina mânăstirii. Nicio credință nu i se mai vede în clipa când i-a zâmbit vreo speranță de câștig.

De acum nu se mai înfioară de nicio minciună, de niciun jurământ, de niciun furt; nu mai șovăie să-și calce cuvântul dat, să răbufnească în vijelia unei mânii pierzătoare, dacă din vina cuiva a pierdut vreun câștig sperat, și nu stă în cumpănă să treacă peste măsura, la care-l obligă cinstea și umilința. Aurul și speranța de câștig

ajung să țină loc de Dumnezeu pentru el în toate momentele". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 7, în *PSB*, vol. 57, pp. 200-201)

„Coborând astfel treaptă cu treaptă, se cufundă într-o stare din ce în ce mai ticăloasă, încât, nestrăduindu-se de aici încolo să mai păstreze, nu voi zice, vreuna dintre virtuțile umilinței, dragostei, sau supunerii, dar nici măcar umbra lor, se mânie de orice, murmură și oftează la fiecare muncă, și, nemaipăstrând respect pentru nimeni, este dus spre prăpastie, ca un cal sălbatic nesupus frâului. Nemulțumit nici cu mâncarea zilnică, nici cu veșmântul obișnuit, amenință că n-o să mai rabde mult timp asta. Dumnezeu, declară el, nu se află numai aici, și mântuirea sa nu este legată numai de acest loc. Dacă nu va pleca mai grabnic undeva, va pieri îndată, geme el.

Având deci drept resurse ale nestatorniciei lui banii, cu ajutorul cărora și-a făurit un fel de aripi, gata acum să-și ia zborul, răspunde necuviincios la tot ce i se poruncește, și, purtându-se cu nepăsarea unui oaspete sau străin, nu ia în seamă, sau privește cu dispreț cele ce, chiar după propria lui constatare, au nevoie de îndreptare în persoana lui. Și, măcar că dispune de bani puși pe ascuns la păstrare, se plânge că nici chiar încălțăminte și îmbrăcăminte n-are și e indignat că i se dă prea târziu. Dacă, după socotința bătrânului, i se aprobă vreunul dintre obiectele acestea mai întâi altuia, care e cunoscut că n-are absolut nimic, se aprinde de o mai înverșunată mânie, socotindu-se disprețuit ca un străin. Nemulțumit de a fi silit să-și pună mâna la vreo muncă, cârtește împotriva tuturor treburilor, pe care le impun nevoile mânăstirii. Apoi cercetează cu grijă, dacă trebuie să se supere sau să se mânie la anumite prilejuri, ca nu cumva să pară că, aprinzându-se ușor, urmărește să iasă de sub disciplina mânăstirii. Totuși, nici singur nu-i mulțumit să plece, ca să nu se creadă că s-a lăsat târât de patima lui, de aceea nu încetează să ticăloșească prin șușoteli ascunse pe cât mai mulți poate. Dacă vremea vitregă i-a împiedicat plecarea pe uscat sau pe mare, în tot acest timp stând cu inima la gură de neliniște, nu încetează să-și alimenteze și să-și ascută tristețile. El crede că nu va găsi o altă satisfacție a plecării și o motivare a ușurătății lui, decât numai aruncând blamul și dezonoarea asupra mânăstirii.

Monahul se aprinde astfel din ce în ce mai mult de flăcările banilor lui, a căror stăpânire nu-i mai dă pace de acum nici să rămână în mănăstire, și nici să trăiască sub rânduiala acestui așezământ. Ca o fiară sălbatică, patima îl desparte de turmă și, răpit din obște, face din el o victimă bună de pradă și ușor de sfâșiat. El, care mai înainte nu se îndupleca să facă munci ușoare în mănăstire, este împins acum să muncească zi și noapte fără răgaz, în speranța unui câștig. Nu-i mai îngăduie să respecte nici ceasurile de rugăciune, nici măsura posturilor, nici regula veghilor, nu-l lasă să-și îndeplinească nici îndatoririle unor activități oneste, numai să-și poată sătura apriga patimă de ban, sau să-și satisfacă trebuințele zilnice. Crezând că-și stinge dogoarea patimii câștigând, și-o aprinde și mai mult". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 8-10, în *PSB*, vol. 57, pp. 201-202)

„Unii, alunecând de aici spre adâncul prăpastiei, sunt duși într-o prăvălire fără oprire spre moarte, și, nemulțumiți să stăpânească ei singuri banii, pe care ori că

nu-i avuseseră mai înainte, ori că la nefericita intrare în mănăstire, îi pusese deoparte, se însoțesc cu femei care vor trebui să păstreze cele rău agonisite sau păstrate de ei. În atât de vătămătoare și nimicitoare îndeletniciri se pierd, încât se rostogolesc până în fundul iadului". (Sf. IOAN CASIAN, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 11, în *PSB*, vol. 57, p. 202)

„Cunosc pe unul, care se pretinde a fi monah și, ceea ce este mai rău, se măgulește cu desăvârșirea. La primirea în mănăstire, starețul său îl sfătui să nu se mai reîntoarcă la bunurile, de care se lepădase, și să se libereze de iubirea de argint, rădăcina tuturor relelor, și de toate legăturile pământești. Dacă vrea să se curețe de patimile de mai înainte, de care-l vedea copleșit, să înceteze de a mai râvni spre cele ce nici mai înainte nu le avusese, căci, prins de legăturile acestora, negreșit nu va putea ajunge la purificarea de patimile sale. Atunci, acesta, cu privirea furioasă, nu se stăpâni să nu-i răspundă: *Dacă tu ai cu ce întreține pe foarte mulți, de ce mă oprești să am la fel?*". (Sf. IOAN CASIAN, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 12, în *PSB*, vol. 57, p. 202)

„Această boală osândită de toți părinții noștri sub același blestem, se înfățișează sub trei chipuri. Unul este acela a cărui alunecare am zugrăvit-o mai sus, adică acela care amăgindu-i pe nenorociții monahi, îi înduplecă să adune avuții, pe care nici viețuind în lume nu le aveau; altul este acela care-i silește să redobândească și să îndrăgească din nou bunurile de care se lepădaseră la retragerea din lume; al treilea este cel care, târându-i de la început pe un drum rău și vătămător și pornind strâmb, nu-i lasă să se despoaie de toate bunurile lumești, pe monahii cu o spoială de credință și care se tem cumplit de sărăcie și de desconsiderare. Făcându-i să-și pună deoparte banii sau bunurile, de care ar fi trebuit să se lepede plecând din lume, nu le îngăduie să ajungă niciodată la desăvârșirea evanghelică.

Chiar din Sfânta Scriptură aflăm că au fost osândite nu cu o pedeapsă ușoară fiecare dintre aceste trei feluri de căderi. Ghiezi, vrând să dobândească cele ce nu avusese mai înainte, nu numai că nu s-a învrednicit să aibă harul profeției, pe care trebuia să-l primească drept dar de moștenire de la stăpânul său, ba dimpotrivă se acoperă chiar de lepră veșnică, în urma blestemului stăpânului său (*4 Regi* 5, 27). Iuda, pe de altă parte, voind să redobândească banii de care se lepădase mai înainte, urmându-L pe Hristos, ajunge a-L trăda pe Domnul și pierde astfel nu numai treapta de apostol, dar chiar viața, pe care, nevrednic s-o sfârșească printr-o moarte obișnuită, și-a încheiat-o punându-și capăt zilelor (*Matei* 27, 5). Iar Anania și Safira, păstrându-și o parte din cele ce avuseseră, sunt pedepsiți cu moartea, prin graiul Apostolului (*Faptele Apostolilor* 5, 5).

Celor ce spun că s-au lepădat de lume, dar biruiți din nou de necredință, se tem să se rupă de bunurile pământești, la fel li se recomandă în *Deuteronom*: *Dacă cineva este om fricos și puțin la suflet, să nu iasă la luptă, să plece și să se întoarcă acasă, ca să nu facă fricoase și inimile fraților, cum este și inima lui* (*Deuteronomul* 20, 8). Mă rog, ce poate fi mai limpede decât această mărturie?" (Sf. IOAN CASIAN, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 14-15, în *PSB*, vol. 57, pp. 203-204)

„Ca și cum Apostolul n-ar fi putut să trăiască la fel din averea lui de mai înainte, când chiar el mărturiseşte că, după rânduiala acestei lumi, n-a fost de neam de jos, ba, declară el, chiar de neam mai de sus, după demnitatea de cetățean roman prin naştere, dacă ar fi judecat că acest lucru era mai folositor pentru desăvârşire. La fel, cei din Ierusalim, fiindcă toți, care aveau țarini sau case, le vindeau pe toate, nepăstrând nimic pentru ei din acestea, *și aduceau prețul celor vândute și-l puneau la picioarele apostolilor* (*Faptele Apostolilor* 22, 28) – n-ar fi putut să-și asigure cele de trebuință trupului din propriile lor mijloace de trai, dacă s-ar fi judecat, de către Apostoli, mai bun acest lucru, sau ei înșiși l-ar fi dovedit mai de folos? Însă toți, lepădându-se împreună de toate bunurile lor, au preferat să trăiască din muncă proprie, sau din strângerile de bani de la neamuri". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 17, în *PSB*, vol. 57, p. 205)

„De aceea, dacă vrem să ascultăm de preceptul evanghelic și să fim imitatorii Apostolului și ai întregii Biserici primare, sau ai Părinților, care în vremile noastre sunt urmaşii virtuților și desăvârșirii acestora, să nu ne împăcăm nici noi cu propriile noastre judecăți, făgăduindu-ne desăvârşirea evanghelică după această călduță și nenorocită stare de credință. Dimpotrivă, mergând pe urmele acestora, să căutăm a nu ne mai amăgi singuri, ci să tindem spre o aşa disciplină și regulă de viețuire în mănăstire, încât, rupându-ne cu adevărat de această lume, să nu mai păstrăm, sub imboldul necredinței, nimic din cele ce am disprețuit. Hrana zilnică rămâne să ne-o agonisim prin munca noastră, nu cu banii puși deoparte.

Ne stau în față cuvintele Sfântului Vasile, episcopul Cezareei, spuse unui oarecare Syncletius, despre a cărui credință amorțită am mai vorbit. Deși el declara că a renunțat la această lume, totuși și-a păstrat o parte din bunurile sale, refuzând să se întrețină din munca brațelor și să ajungă la adevărata umilință prin sărăcie, prin istovirea trupului și supunere. *Și pe senatorul Syncletius l-ai pierdut, i-a zis el, și nici pe monah nu l-ai aflat*". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 18-19, în *PSB*, vol. 57, p. 207)

„Cel atras de o sumă, oricât de mică, odată ce lăcomia a prins rădăcini în inima lui, nu-i posibil să nu se aprindă mai departe de văpaia unei dorinți și mai mari". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 21, în *PSB*, vol. 57, p. 207)

„(...) trebuie evitate nu atât efectele lăcomiei de bani, cât mai ales stârpită din rădăcini patima de bani; nu ne va fi de niciun folos a nu avea bani, dacă dorința de a-i avea stăruie în noi.

Chiar fără a avea bani, poate suferi cineva de boala lăcomiei de avere și să nu-i aducă niciun folos sărăcia, dacă n-a fost în stare să-și stârpească această patimă, complăcându-se în lipsă, nu ca urmare a virtuții, ci constrângându-se cu durerea inimii să poarte povara la care e obligat. Aşa cum declară cuvântul evanghelic, că pot fi în păcatul desfrânării chiar cei cu trupul nepângărit, tot astfel, după simțământul și mintea lor, pot fi osândiți la un loc cu cei avari chiar cei foarte lipsiți de bani

(*Matei* 5, 29): căci le-a lipsit acestora prilejul de agonisire, nu şi pofta, a cărei alungare dă în mod obişnuit mai mult drept la cunună înaintea lui Dumnezeu, decât constrângerea. Deci să ne silim să nu se risipească în van câştigul ostenelilor noastre. Căci este un lucru dureros să înduri urmările sărăciei şi lipsurilor şi să pierzi roada atâtor strădanii din vina unei voințe bolnave". (Sf. IOAN CASIAN, *Aşezămintele mănăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 21-22, în *PSB*, vol. 57, p. 208)

„(Iuda – n.n.) este o pildă destul de clară şi înfricoşătoare a puterii tiranice, care, cum am mai spus, odată ce a robit sufletul cuiva, nu-i mai îngăduie să respecte nicio regulă a onestității şi nu se simte sătul cu niciun câştig, oricât de mult ar agonisi". (Sf. IOAN CASIAN, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 23-24, în *PSB*, vol. 57, p. 208)

„După ce Iuda a primit pungile destinate ajutorării săracilor, lăsate în seama lui, ca doar, săturându-se în fine de belşugul banilor, să-şi pună frâu patimii lui aprinse, atâta bănet i-a învăpăiat inima de o sete și mai arzătoare până într-atât, încât nu se mai mulțumi să sustragă pe ascuns pungile, ci ajunse să-L vândă pe Domnul. Acestei patimi dezlănțuite nu-i mai ajunge nici grămada tuturor bogățiilor". (Sf. IOAN CASIAN, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 24, în *PSB*, vol. 57, pp. 208-209)

## Gravitatea și urmările păgubitoare

„Nici iubitor de argint (să nu fii – n.n.), nici iubitor de slavă deşartă, că din toate acestea se nasc hoțiile". (*Învățătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. III, 5 în *PSB*, vol. 1, p. 28)

„De fiecare dată, pentru orice om, iubirea de sine este cauza tuturor păcatelor. De aceea nu trebuie să umblăm după slava de la oameni şi să fim iubitori de sine, ci să fim sfinți cu pricepere, iubind într-adevăr pe Dumnezeu". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. VII, 56.2, în *PSB*, vol. 5, p. 421)

„După cum bețivii cu cât beau mai mult cu atât ard mai mult de sete și aprind și mai cumplit cuptorul, tot așa și cei robiți de tirania poftei după bani nu-și potolesc niciodată pofta, ci, cu cât adună mai mult, cu atât li se mărește mai mult văpaia și aprind și mai cumplit cuptorul. Nu-i vedem, oare, pe cei dinaintea noastră, că după ce cuprinseseră, ca să spun așa, întreaga lume, au plecat de aici goi și sărmani, câștigând de pe urma ostenelilor lor atâta numai cât să dea socoteală și să fie osândiți pentru toate cele făcute de ei? Averile rămase de la ei le-au împărțit unii și alții, dar păcatele săvârșite cu strângerea averilor le-au luat cu ei, ca să sufere pedeapsa marii mânii dumnezeiești, negăsind de nicăieri nicio mângâiere". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, omilia XXXI, VII, în *PSB*, vol. 21, pp. 406-407)

„Nu vorbesc de aur, ci de pofta deşartă și nebună după aur! Pofta aceasta scoate picătură cu picătură sângele din oameni, ucide și-i mai cumplită ca o fiară, sfâșiind

pe cei ce-i cad în gheare; și ceea ce-i mai rău e că nu-i lasă pe cei sfâșiați să simtă sfâșierea. Ar trebui ca aceia care îndură niște suferințe ca acestea să întindă mâna la cei ce trec pe lângă ei și să-i cheme-n ajutor, dar ei dimpotrivă se bucură de aceste sfâșieri. Poate fi, oare, o ticăloșie mai mare ca aceasta?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia IX, VI, în *PSB*, vol. 23, p. 119)

„Totuși zidurile se dărâmă îndată și cad; și chiar dacă ar rămâne în picioare nu ne-ar fi de vreun folos, după cum nu ne sunt nici casele cele mari și strălucitoare. Casele acestea nu pot primi pe cetățeanul cerului; iar cel care are patria cea de sus nu suferă să stea în ele". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXIII, IX, în *PSB*, vol. 23, p. 307)

„Și după cum copiii sunt aspru bătuți când nu-și fac lecțiile și se iau cu joaca, tot așa și noi vom primi cea mai cruntă pedeapsă dacă acum ne cheltuim toata râvna cu clădiri de case și de acareturi, iar la Înfricoșătoarea Judecată nu vom putea să arătăm, prin fapte, lecțiile cele duhovnicești. Nimeni nu va fi exceptat: tată, frate, oricine. Toate casele și acareturile noastre vor pieri, dar osânda, strânsă de pe urma lor, rămâne veșnic, e nemuritoare. Așa se întâmplă și cu copiii: când tatăl le strică jucăriile, pentru că sunt leneși și nu-și caută de carte, copiii plâng necontenit!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXIII, IX, în *PSB*, vol. 23, pp. 307-308)

„Dacă un bolnav cu mare temperatură ar răpi de la cineva un vas cu apă și și-ar potoli cu ea pofta lui vătămătoare, cui am putea spune că a făcut rău? Celui căruia i s-a răpit vasul cu apă sau celui care l-a răpit? Negreșit celui care a răpit vasul, că și-a mărit febra și și-a înrăutățit boala. Tot așa gândește și de iubitorul de avuții și de iubitorul de argint. Că acesta este cuprins de niște friguri cu mult mai cumplite decât acela; jefuind, își aprinde și mai mult flacăra". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LI, VI, în *PSB*, vol. 23, p. 597)

„Tirania banilor este mare; dovada, tânărul acesta. De-am săvârși toate virtuțile, dragostea de bani le prihănește pe toate. Pe bună dreptate a spus Pavel că este rădăcina tuturor relelor: *Iubirea de argint este rădăcina tuturor relelor* (*1 Timotei* 6, 10)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXIII, I, în *PSB*, vol. 23, p. 726)

„Îmi vorbești de atâtea și atâtea hectare de pământ, de zece, de douăzeci sau chiar multe case, de tot atâtea băi, de mii de robi sau de două ori atâția, de trăsuri ferecate în aur și argint! Eu îți spun numai atât! Dacă fiecare dintre voi, bogaților, și-ar părăsi sărăcia lui – că bogăția voastră e sărăcie față de aceea de care vreau să vă vorbesc – și ajunge proprietarul întregii lumi; dacă fiecare dintre voi ar avea în stăpânirea lui atâția oameni câți sunt acum peste tot pe pământ și mare; dacă fiecare dintre voi ar stăpâni toate: lumea, pământul, marea, casele, orașele și neamurile; dacă pretutindeni toate izvoarele ar izvorî aur în loc de apă, ei bine, eu voi spune că un om atât de bogat nu face trei parale dacă pierde împărăția cerurilor! Dacă se chinuiesc cumplit cei care iubesc aceste bogății trecătoare, atunci când nu

le dobândesc, ce n-ar mângâia, oare, dacă și-ar da seama cât de mari sunt bogățiile cele negrăite de pe lumea cealaltă? Nimic. Nu-mi vorbi mie de bogăția averilor, ci gândește-te la paguba mare ce o suferă îndrăgostiții de averi din pricina averilor lor! Pierd cerul de dragul bogăției lor; pățesc la fel ca unul care pierzând onorurile cele mari din palatele împărătești, are numai o grămadă de băligar și se fudulește cu ea. Că întru nimic nu se deosebește mulțimea bogătașilor de o grămadă de băligar. Dar, mai bine spus, băligarul e mai bun decât averile; e de folos și pentru îngrășarea pământului și pentru încălzitul băilor și pentru multe alte treburi de acest fel; dar aurul îngropat, la nimic din acestea nu este de folos. Și de-ar fi numai nefolositor! Dar așa, dacă nu este întrebuințat cum trebuie, aurul aprinde multe cuptoare în sufletul stăpânului lui, dă naștere la nenumărate rele. Din pricina asta scriitorii păgâni au numit iubirea de argint acropolă a răutăților, iar fericitul Pavel a numit-o, cu mult mai bine și mai nimerit, rădăcină a tuturor relelor (*1 Timotei* 7, 10)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXIII, IV, în *PSB*, vol. 23, pp. 733-734)

„Domnul le-a grăit: *Ce vi se pare? Un om avea doi feciori; și a zis celui dintâi: Du-te astăzi și lucrează în via mea! Iar el răspunzând a zis: Nu vreau, dar mai pe urmă, căindu-se, s-a dus. Și mergând la al doilea i-a spus la fel; iar acela răspunzând, a zis: Eu, Doamne, voi merge și n-a mers. Care dintre acești doi a făcut voia tatălui? Iar ei au zis: Cel dintâi* (*Matei* 21, 28-31).

Îi mustră iarăși prin pilde! Arată în chip ascuns nerecunoștința iudeilor și ascultarea neamurilor, foarte mult osândite de ei. Cei doi feciori sunt aceste două popoare: iudeii și neamurile; și așa s-a întâmplat și cu neamurile și cu iudeii. Neamurile, deși n-au făgăduit să asculte, deși n-au auzit legea, au arătat, cu fapta, că ascultă; iudeii, deși au spus: *Toate câte va spune Dumnezeu vom face și vom asculta* (*Ieșirea* 19, 8), cu fapta n-au ascultat. Dar ca nu cumva iudeii să creadă că legea le va fi de folos, Hristos le arată că însăși legea îi va osândi. Același lucru îl spune și Pavel: *Nu auzitorii legii sunt drepți înaintea lui Dumnezeu, ci făcătorii legii se vor îndreptăți* (*Romani* 2, 13). Și pentru ca să-i facă pe iudei să se osândească singuri, îi pune pe ei să rostească hotărârea de osândire, așa cum a făcut în pilda următoare, cu lucrătorii cei răi trimiși să lucreze în vie (*Matei* 21, 33-41)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXVII, II, în *PSB*, vol. 23, pp. 773-774)

„Iubirea de arginți l-a făcut pe Iuda și vânzător și jefuitor de cele sfinte.

Ascultați toți iubitorii de argint, toți câți sunteți bolnavi de boala lui Iuda! Ascultați și feriți-vă de boala aceasta! Dacă Iuda, care a fost împreună cu Hristos, Care a săvârșit atâtea minuni, care s-a bucurat de atâtea învățături, s-a scufundat într-o prăpastie atâta de mare, pentru că nu s-a desprins de boala aceasta, cu mult mai mult voi, care nici nu ascultați Scripturile și care sunteți și mereu prinși de grijile lumii acesteia, cu mult mai mult voi veți fi mai ușor doborâți de patima aceasta dacă nu veți avea grijă necontenit de voi înșivă. În fiecare zi era Iuda cu Acela care nu avea unde să-și plece capul (*Matei* 8, 20), în fiecare zi îl învăța, cu cuvântul și cu fapta să nu aibă nici aur, nici argint, nici două haine (*Matei* 10, 9-10), și totuși nu s-a înțelepțit. Și cum nădăjduiești tu să scapi de boala iubirii de arginți, când nu te

îngrijeşti deloc şi nici nu-ţi dai multă silinţă?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXX, III, în *PSB*, vol. 23, p. 910)

„Din toate patimile, patima aceasta este cea mai cumplită. Din pricina ei, jefuirea mormintelor, din pricina ei, crimele, din pricina ei, războaiele şi luptele, din pricina ei, orice rău. Un iubitor de argint nu-i bun de nicio treabă, fie că e căpetenie de oşti, fie că stă în fruntea popoarelor; dar, mai bine spus, nu-i bun de nicio treabă nu numai în treburile cele de obşte, dar nici în treburile lui proprii. De vrea să se însoare, nu-şi ia femeie virtuoasă, ci pe cea mai rea din toate; de vrea să-şi cumpere casă, nu cumpără o casă pe măsura unui om liber ci una să-i aducă cât mai mult venit; de vrea să-şi ia o slugă, apoi o ia pe cea mai rea. Dar pentru ce vorbesc eu de comanda unei oşti, de conducerea unui popor, de chivernisirea casei? De este împărat, este mai ticălos decât toţi ticăloşii, este o ciumă a omenirii, este mai sărac decât toţi săracii pământului. Răpeşte averile tuturora, dar socoate că are mai puţin decât toţi. Măsurând pe cele ce are cu dorinţa de a avea pe cele pe care nu le are încă, le socoate pe cele ce le are o nimica faţă de cele pe care vrea să le aibă.

De aceea şi spune cineva: *Nimic nu-i mai nelegiuit ca iubitorul de argint*. Iubitorul de argint este duşmanul lui însuşi şi duşman de obşte al întregii lumi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXX, III, în *PSB*, vol. 23, pp. 911-912)

„Să vedem acum şi cât de rău îşi fac loruşi iubitorii de argint. Merg goi prin oraş, că nu au pe ei haina virtuţii. Iar dacă nu li se pare ruşinos lucrul acesta, apoi şi asta se datoreşte cumplitei lor nebunii, că nici nu-şi dau seama de neruşinarea lor. Le este ruşine când sunt cu trupul gol, dar se laudă când umblă cu sufletul gol. Iar dacă vreţi, vă voi spune şi pricina nesimţirii lor.

– Care-i pricina?

– Pentru că sunt goi între mulţi goi; de aceea nu se ruşinează, după cum nici noi, la baie nu ne ruşinăm unii de alţii. Dacă ar fi mulţi oameni îmbrăcaţi cu haina virtuţii, atunci ruşinea le-ar sări mai bine în ochi. Dar aşa, asta merită mai cu seamă multe lacrimi că, fiind mulţi răi, faptele rele nu mai sunt o ruşine". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXI, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 921)

„Ce este un mormânt? O piatră sub care stă un trup mort. Este, oare, vreo deosebire între trupurile iubitorilor de arginţi şi pietrele mormintelor? Nu! Dar, mai bine spus, sunt chiar mai de plâns decât mormintele. Că trupul lor nu este o piatră, care are sub ea un trup mort, ci un trup mai nesimţitor decât pietrele, un trup care poartă de colo-colo un suflet mort". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXI, IV, în *PSB*, vol. 23, p. 922)

„Lacomii se tem să nu iasă pe drept din casa lor ceea ce a intrat pe nedrept; tremură de frică să nu vină peste ei cele mai cumplite necazuri; se mânie, se înfurie şi pe ai lor şi pe străini. Vin peste ei unele peste altele: când tristeţea, când frica şi mânia; şi, ca şi cum ar trece din prăpastie în prăpastie, întind capul în fiecare zi după averile care n-au intrat încă în stăpânirea lor. De aceea nici nu se bucură

de averile pe care le au; asta și pentru că se tem să nu li se ia, dar și pentru că nu se gândesc la altceva decât la averile pe care încă n-au pus mâna. Şi după cum cel veșnic însetat, chiar dacă ar bea apa a mii și mii de izvoare, tot nu simte bucurie, pentru că nu se satură, tot așa și iubitorii de argint, nu că nu se bucură, dar se mai și chinuie – oricât de multe averi ar avea în jurul lor – pentru că nu cunosc sfârşitul unei astfel de pofte. Așa pătimesc iubitorii de argint aici pe pământ. Dar să vorbim și de ziua viitoare. Chiar dacă ei nu vor lua aminte la ce spun, totuși e de neapărată nevoie să o spunem. În ziua cea viitoare îi vei vedea pe unii ca aceştia osândiţi şi chinuiţi. Pe ei îi osândește Domnul când spune: *Am flămânzit și nu Mi-ați dat să mănânc; am însetat și nu Mi-ați dat să beau* (*Matei* 25, 42); iar când spune: *Duceți-vă în focul cel veșnic, care a fost gătit diavolului* (*Matei* 25, 41), îi trimite acolo pe cei care s-au îmbogățit în chip necinstit și rău. Din ceata iubitorilor de argint face parte sluga cea rea, care n-a dat tovarășilor săi averile stăpânului său (*Matei* 24, 48-51); din ceata lor face parte și cel care a ascuns talantul în pământ (*Matei* 25, 24-30), ca și cele cinci fecioare nebune (*Matei* 25, 8-12). Oriunde te-ai duce, vei vedea pedepsiți pe iubitorii de argint. Vor auzi când: *Prăpastie între noi și voi* (*Luca* 16, 26), când: *Duceți-vă de la Mine în focul care a fost gătit diavolului* (*Matei* 25, 41); când vor fi tăiați în două, vor pleca acolo unde este scrâșnirea dinților (*Matei* 24, 51). Îi vei vedea alungați de pretutindeni; nu-și vor găsi loc nicăieri, ci numai în iad". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXI, IV, în *PSB*, vol. 23, pp. 922-923)

„(...) omul se acoperă cu iubirea de bani. Acesteia îi urmează neînfrânarea, cea din urmă și mai josnică parte a prefacerii omului în fiară, prin plăcere". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia IV, în *PSB*, vol. 30, p. 231)

„(...) căci silința de a avea mereu mai mult mistuie nu numai bucurându-te de câte ai, ci mai ales întristând-o pentru câte îți lipsesc, așa încât zi și noapte te sfâșie această durere, chinuindu-te fiecare dintre ele pe rând, ziua mistuindu-te în osteneli, noaptea grijile alungându-ți somnul. Și-atunci, pentru cel care observă aceste lucruri, cine nu va recunoaște că o astfel de alergătură nu-i decât o deșertăciune?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia IV, în *PSB*, vol. 30, p. 243)

„Pentru aceasta nimănui să nu i se pară neînsemnată și de disprețuit această boală, care, așa cum foarte ușor poate fi ocolită, pe atât de greu poate fi lepădată, când a apucat să pună stăpânire pe cineva. Căci ea este izvorul și rădăcina tuturor viciilor, și devine vatră încinsă, de nestins, a ticăloșiei, cum spune Apostolul: *Căci iubirea de arginți*, adică dragostea de bani, *este rădăcina tuturor relelor* (*1 Timotei* 6, 10)". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 6, în *PSB*, vol. 57, p. 199)

„Vrei să afli cât de primejdioase și nimicitoare lăstare dă această patimă, spre pieirea cui le-a lăsat să răsară, și cum se dezvoltă într-un frunziș de tot felul de vicii, dacă nu va fi stârpită din rădăcini? Uită-te la Iuda, cel socotit în numărul

apostolilor, cum l-a dus la pierzanie cu otrava lui acest șarpe, al cărui cap n-a vrut să-l strivească la vreme. Prins în plasa lăcomiei, într-o cât de adâncă prăpastie l-a împins, de l-a convins să vândă pe Răscumpărătorul lumii și Mântuitorul neamului omenesc, cu treizeci de arginți! Acesta n-ar fi alunecat niciodată până la o atât de josnică trădare, dacă nu s-ar fi molipsit de boala patimii de bani, și nu s-ar fi obișnuit să-și însușească pungile încredințate lui (*Ioan* 12, 61).

Este o pildă destul de clară și înfricoșătoare a puterii tiranice, care, cum am mai spus, odată ce a robit sufletul cuiva, nu-i mai îngăduie să respecte nicio regulă a onestității și nu se simte sătul cu niciun câștig, oricât de mult ar agonisi". (Sf. IOAN CASIAN, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 23-24, în *PSB*, vol. 57, p. 208)

„(...) cel dintâi dintre Apostoli, lămurit de aceste pilde și știind, că, cel ce posedă ceva, nu-și poate pune frâu lăcomiei de a avea mai mult, iar înăbușirea acesteia nu depinde de o sumă mai mică sau mai mare, ci numai de virtutea sărăciei, pedepsește cu moartea pe Anania și Safira, (...) fiindcă își puseseră deoparte ceva din avutul lor. Iuda s-a dat morții de bună voie, pentru păcatul trădării Domnului, iar aceștia au primit moartea pentru minciună, izvorâtă tot din lăcomie. Și în această privință, câtă asemănare între vinovăție și pedeapsă! Lăcomia îl duce la trădare pe primul și la înșelăciune pe ceilalți. Acolo este trădat adevărul, aici se sădește crima minciunii. Deși urmările faptelor lor par în adevăr deosebite, totuși, în ambele cazuri, sfârșitul este același. Primul, fugind de sărăcie, dorea să câștige ceea ce lepădase, ceilalți, din frica tot a sărăciei, încearcă să rețină ceva din ce trebuiau să dea cu credință Apostolilor, sau să împartă în întregime fraților: în ambele cazuri, urmează osândirea la moarte, amândouă odrăslind din aceeași crimă: lăcomia de bani.

De aceea, dacă împotriva unora care, nestăpâniți de dorința de agoniseală, n-au umblat după bunurile altora, ci, încercând să le cruțe pe cele proprii, au ascuns o parte din ele, s-a pronunțat o atât de aspră sentință, la ce trebuie să se aștepte cei ce doresc să strângă bani nemaiavuți nicicând, și, simulând sărăcie în fața oamenilor, prin înclinarea lor spre lăcomie, sunt găsiți bogați înaintea lui (de către – n.n.) Dumnezeu?" (Sf. IOAN CASIAN, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 25, în *PSB*, vol. 57, p. 209)

„Aceștia, asemănându-se cu Ghiezi (*4 Regi* 5, 27), sunt aflați leproși la duh și minte, ca cei care, poftind după banii fără valoare ai acestei lumi, s-au molipsit de boala necurată a leprei. Această pildă clară ne arată că, orice suflet atins de patima lăcomiei de bani, se acoperă de lepra spirituală a viciilor și este socotit întinat în fața lui Dumnezeu printr-un veșnic blestem". (Sf. IOAN CASIAN, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 26, în *PSB*, vol. 57, p. 209)

„Ai fost pregătit astfel să alergi mai slobod spre El, nefiind împiedicat de lanțurile niciunei bogății". (Sf. IOAN CASIAN, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 27, în *PSB*, vol. 57, p. 210)

„(...) Din arghirofilie (se nasc – n.n.) minciuna, înșelăciunea, furturile, jurămintele strâmbe, dorința de câștiguri murdare, mărturiile false, violențele, neomenia, rapacitatea". (Sf. IOAN CASIAN, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, „Comunicarea părintelui Serapion", Cap. XVI, 5, în *PSB*, vol. 57, p. 390)

„(...) prin dorința aurului, au închis intrările lui Dumnezeu spre ei". (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epistole*, Partea întâi, Ep. 3, în *PSB*, vol. 81, p. 39)

## Fuga de această patimă

„(...) fugi de aur, ca de un vrăjmaș al sufletului, tată al păcatului și slujitorul diavolului. Nu cumva vrând să ajuți pe săraci să te faci vinovat și iubitor de avuții, iar dacă cineva îți va aduce bani pentru săraci și dacă cunoști cine sunt cei mai lipsiți, atunci sfătuiește pe cel care a adus banii să se ducă el însuși să-i dea nevoiașilor, ca nu cumva primind tu banii să-ți pângărești cugetul"[1216]. (Sf. VASILE CEL MARE, *Epistole*, epist. 42, III, în *PSB*, vol. 12, p. 193)

## Lupta împotriva iubirii de arginți

„Cea dintâi biruință a curăției morale constă în a-ți birui dorința de înavuțire. Fiindcă stăpânirea dorințelor este dovadă a puterii de caracter". (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Scrisori*, scrisoarea a XVIII-a, 12, în *PSB*, vol. 53, p. 95)

## Remedii

„Epicur spune deschis: *Cea mai mare bogăție dintre toate este să te mulțumești cu ceea ce ai*[1217]". (CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. II, 24.7, în *PSB*, vol. 5, p. 405)

„Dacă am voi să o biruim, nimic nu ne mai împiedică să scăpăm de această nebunie și odată cu ea să smulgem din suflet și să tăiem toate patimile pierzătoare. Să nu socoți că este lucru greu și împovărător să disprețuiți banii! Când mă gândesc că mulți oameni, pentru o ambiție goală și fără de folos, cheltuiesc mulți talanți de aur pe ceea ce nu trebuie, ci ca să culeagă laude de la oameni, de la niște oameni care-și pierd vremea în piață, de la oameni de trei parale, ca să culeagă laude care se sfârșesc înainte de lăsatul serii, iar de cele mai multe ori nu țin nici până înserează, ba, chiar înainte de sfârșitul zilei, îi cuprind mii de amărăciuni de banii cheltuiți; când mă gândesc iarăși la alții, prinși de rătăcirea filosofiei grecești, dar îndrăgostiți și ei de laudele oamenilor, pentru dobândirea cărora se străduiesc cât pot, se despart

1216. Nota Pr. T. Bodogae: „Părinții veacului al IV-lea osândesc aspru arghirofilia și mai ales pe cămătari. Așa se face că Sfinții Vasile, cei doi Grigorie (de Nazianz și de Nyssa) ca și Ioan Gură de Aur ne-au dat cele mai avântate cuvântări despre aceste probleme. Idealul întâlnit la toți este comuniunea perfectă din epoca apostolică – *Faptele Apostolilor* 2, 44-46 și 4, 34-35". (nota 26, p. 193)

1217. EPICUR, *Fragm. 476*.

de toate averile lor, își păstrează pentru ei numai toiagul și mantaua de filosof și așa o duc toată viața, preferând să îndure orice oboseală și orice necaz numai ca să fie lăudați de oameni; deci, când mă gândesc la toți aceștia, nu știu ce cuvânt de apărare sau ce iertare mai putem noi avea când nu vrem să ne despărțim nici de cea mai mică parte din averile noastre pentru porunca dată nouă de Dumnezeu și pentru slava cea nemuritoare și fără de sfârșit, ci suntem mai răi decât aceia și nici nu ne gândim cât de mare este deosebirea între noi și ei; nu ne gândim că aceia se despart de atâtea averi pentru laudele nefolositoare ale oamenilor, ale celor de aceeași fire cu ei, pe când noi de multe ori nu vrem să dăm celor din nevoi cât de puțin pentru Stăpânul nostru Care ne-a dat și averile noastre și ne-a făgăduit și acele nespuse daruri". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XX, V, în *PSB*, vol. 21, p. 242)

„Nu căuta, dar, să faci totul dintr-odată; ci, dacă ți se pare greu să te lepezi dintr-odată de averi, pășește pe scara aceasta, care te duce la cer, încetul cu încetul, treaptă cu treaptă. După cum celor bolnavi de friguri, cărora li se varsă fierea în ei, nu numai că nu li se stinge setea dacă mănâncă și beau, ci li se aprinde și mai mult arșița, tot așa și cu iubitorii de averi; aceștia aprind și mai mult pofta aceasta rea – mai amară chiar decât fierea – dacă o hrănesc cu averi. Atunci o sting, când scot din sufletul lor pofta de câștig, după cum mâncarea puțină și golirea stomacului scapă pe om de boala de fiere.

– Dar cum ajungi să-ți scoți din suflet pofta de câștig?

– Dacă te gândești că nu-ți va înceta pofta de câștig atâta vreme cât ești bogat, atâta vreme cât te topești de dorința de a avea mai mult. Odată scăpat de averi, vei pune capăt și acestei boli. Nu umbla, dar, după cât mai multe averi, ca să nu umbli după lucruri ce nu le poți atinge, ca să nu te îmbolnăvești de o boală fără leac, ca să nu ajungi un om vrednic de milă, înnebunit după averi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXIII, III, în *PSB*, vol. 23, p. 731)

„Așadar, ca să nu ne chinuim zadarnic sufletul, să părăsim dragostea de averi, care ne supără necontenit și niciodată nu poate să tacă, și să ne îndreptăm spre o altă dragoste, care ne face fericiți și are multă ușurință. Să dorim comorile cele de sus! Nici oboseala nu-i atât de mare, iar câștigul, nespus. E cu neputință să nu izbutești când priveghezi cât de cât, când ești cu mintea trează, când disprețuiești averile, după cum neapărat trebuie să pierzi comorile cele de sus când ești robit de averi și înlănțuit de ele". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXIII, III, în *PSB*, vol. 23, p. 732)

„– Cum se poate vindeca rana aceasta grea?

– Dacă te gândești ce fac din sufletul tău bogățiile; dacă te gândești cât îl întunecă, cât îl pustiesc, cât îl fac de nerușinat, cât îl urâțesc. Dacă te gândești câte rele ai săvârșit ca să aduni atâtea averi; dacă te gândești cu câte oboseli și cu câte primejdii îți păstrezi bogățiile. Dar, mai bine spus, nici nu le poți păstra până la sfârșit, ci tocmai când ai înlăturat toate primejdiile, atunci vine moartea și de multe ori aruncă toate bogățiile tale în mâinile dușmanilor tăi, iar pe tine te duce cu mâinile

goale, fără poți lua ceva din toate averile tale, ci numai rănile și buboaiele ce le-ai căpătat din pricina lor. Așa pleacă sufletul tău de pe lumea aceasta!

Când vezi, dar, pe cineva strălucind pe dinafară din pricina hainelor și din pricina suitei lui numeroase, cercetează-i cu de-amănuntul conștiința lui și vei găsi înăuntru numai pânză de păinjen, vei vedea mult praf". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXIII, IV, în *PSB*, vol. 23, pp. 732-733)

„Să presupunem că iubitorilor de avuții le e dat să câștige, nu câte o drahmă, câte o mină, sau un talant, ci toate de-a valma să li se prefacă în aur. Pământul, deșerturile, munții, șesurile, văile, să presupunem că toate se prefac în aur.

Cu ce se va îmbunătăți prin aceasta spre fericire viața omenească? Dacă vezi peste tot locul, răspândit un lucru, care acum este foarte rar și nu se află decât în unele locuri, cu ce se va îmbunătăți prin această avuție, sufletul sau trupul tău? Oare, este vreo nădejde ca unul care a trăit în mijlocul unei asemenea grămezi de aur, să se facă, prin mijlocirea aurului, înțelept, inteligent, contemplativ, savant, prieten al lui Dumnezeu, cumpătat, nepătimaș și nereceptiv față de orice atracție spre păcat? Acest lucru nu poate să fie. Dar, oare, este posibil, prin lăcomia după aur, să-și facă trupul plăcerea și să-și prelungească viața pe mai multe veacuri fără să îmbătrânească, fără să se îmbolnăvească și fără să sufere, având la îndemână tot ce-și doresc oamenii pentru viața lor în trup?

Nimeni nu-i atât de ușuratic, nici atât de necunoscător încât să poată crede că ar fi posibil acest lucru pentru neamul omenesc, chiar dacă cineva ar avea râuri de avere la dispoziția sa". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia IV, în *PSB*, vol. 30, p. 227)

„Nu numai că trebuie să ne ferim de agonisirea banilor, dar chiar dorirea lor trebuie stârpită din rădăcini". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a V-a, cap. 10, în *PSB*, vol. 57, p. 169)

„Nu prin bogății, ci prin sărăcie, i se pune capăt acestei patimi dezlănțuite". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 24, în *PSB*, vol. 57, p. 208)

„Deci, biruința desăvârșită asupra patimii de bani este a nu îngădui să stăruie în inima noastră nici cea mai slabă flăcăruie pentru o oricât de neînsemnată para, știind neîndoios că mai târziu nu vom fi în stare să stingem focul stârnit în noi nici de cea mai mică scânteie". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, Cap. 28, în *PSB*, vol. 57, p. 210)

„Păstrând deci vie în noi (monahii – n.n.) amintirea condamnării lui Anania și a Safirei (*Faptele Apostolilor* 5, 5), să ne înfricoșăm a mai păstra ceva din ce-am făgăduit să părăsim cu totul la plecarea din lume. Să ne temem și de întâmplarea lui Ghiezi (*4 Regi* 5, 27), care pentru lăcomia de bani este pedepsit cu chinul necurmat al leprei, ferindu-ne să agonisim banii pe care, de altfel, nici mai înainte nu-i aveam.

La fel, îngrozindu-ne de pedeapsa și sfârșitul lui Iuda (*Matei* 27, 5), să ne păzim din răsputeri de a mai recâștiga banii de care ne-am lepădat odată. Pentru toate acestea, gândindu-ne la condiția naturii noastre fragile și trecătoare, să fim cu mintea trează, ca nu cumva ziua Domnului venind pe neașteptate, *ca un fur* (*2 Tesaloniceni* 5, 4), să găsească conștiința noastră pătată chiar de un singur obol". (Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, Cartea a VII-a, cap. 30, în *PSB*, vol. 57, p. 210)

## IUDEII

### Despre cei ce au prigonit pe profeți și au răstignit pe Domnul

„Israel, însă, nu este niciodată curat, chiar dacă și-ar spăla zilnic tot corpul. Mâinile lui vor fi cu siguranță întotdeauna murdare, pe veci pătate de sângele Profeților și al Domnului Însuși[1218]". (Tertulian, *Despre rugăciune*, XIV, în *PSB*, vol. 3, p. 237)

„Pe bună dreptate i-a numit Ioan și pui de viperă! Se spune că puiul de viperă iese la lumină omorând pe aceea care i-a dat naștere, mâncându-i pântecele. Așa au făcut și saducheii și fariseii; și-au ucis părinții, iar dascălii lor i-au sfâșiat cu mâinile lor[1219]." (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XI, II, în *PSB*, vol. 23, p. 133)

### Pentru ce creștinii nu cinstesc pe Dumnezeu la fel ca iudeii

„Socotesc, apoi, că dorești să auzi mai ales pentru ce creștinii nu cinstesc pe Dumnezeu la fel cu iudeii.

Într-adevăr, iudeii, chiar dacă se depărtează de slujirea lui Dumnezeu, de care am vorbit mai înainte, și pretind că ei cred într-un singur Dumnezeu și-L cinstesc cu înțelepciune ca pe un Stăpân al tuturora, totuși greșesc când Îi aduc Lui același cult ca și păgânii, de care am vorbit.

Păgânii dau pildă de lipsă de judecată, atunci când aduc jertfe unor zei nesimțitori și surzi; iudeii, însă, când aduc acele jertfe, socotind că Dumnezeu are nevoie de ele, jertfele lor pot fi socotite mai degrabă nebunie, și nu cinstire de Dumnezeu.

Căci *Cel care a făcut cerul și pământul și toate câte sunt în ele* și ne dă nouă pe toate cele de care avem nevoie, nu are nevoie de nimic din acelea pe care le dă celor ce socotesc că I le dau Lui.

Iar cei care-I aduc jertfe de sânge, de grăsime și olocauste și socotesc că prin aceste ceremonii Îl cinstesc, mi se pare că nu se deosebesc întru nimic de cei care arată aceeași cinstire zeilor surzi, care nu pot lua parte la această cinstire. Ei socotesc că dau ceva Celui ce n-are nevoie de nimic". (*Epistola către Diognet*, Cap. III, 1-5, în *PSB*, vol. 1, p. 411)

---

1218. Nota prof. N. Chițescu: „Vina de a fi ucis pe Profeți și pe Domnul". (nota 47, p. 237)

1219. În cele din urmă, L-au ucis pe Hristos, Binefăcătorul lor și al întregii lumi. Nici după ce a înviat nu au crezut în El, ci au uneltit vicleșuguri pentru a ascunde adevărul Învierii, prigonindu-L pe El și pe urmașii Lui, izbind mai departe cu piciorul în țepușă, neînțelegând, în nebunia și învârtoșarea inimii lor, că nu te poți împotrivi lui Dumnezeu fără să te rănești. (n.n.)

„Dar dacă vor chema pe Dumnezeu strigând către El în cursul timpului, vor fi miluiți în mod sigur. Căci va deschide ochii înțelegerii lor și vor vedea și ei izvorul apei vii, adică pe Hristos, și bând din El, vor fi vii în El". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire la Facere*, Cartea a treia, 8, în *PSB*, vol. 39, p. 89)

## Unii dintre iudei Îl tăgăduiesc pe Mântuitorul Iisus Hristos

„E drept că noi, creștinii, credem că în persoana lui Iisus s-a arătat într-adevăr cel prescris de proroci. În schimb, cei mai mulți dintre iudei sunt atât de departe de a crede în El, încât cei care au trăit pe vremea aceea au năzuit într-un Iisus de după viața pământească, iar iudeii de azi încuviințează ocările pe care părinții lor le-au adus împotriva lui Iisus". (ORIGEN, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. I, în *PSB*, vol. 9, p. 168)

„Căci, când a încetat prorocul sau vedenia din Israel, dacă nu acum, când a venit Hristos, Sfântul sfinților? Și un semn și o dovadă însemnată a venirii lui Dumnezeu-Cuvântul e că nu mai stă în picioare Ierusalimul, nici nu s-a mai ridicat proroc, nici nu se mai descoperă vreo vedere între ei. Și e firesc să fie așa. Căci, venind Cel prezis, ce nevoie mai e de cei ce-L prezic? Și fiind prezent Adevărul, ce nevoie mai e de umbră? De aceea, au prorocit până a venit Dreptatea însăși și Cel ce a răscumpărat păcatele tuturor. Pentru aceea și Ierusalimul a durat atâta timp cât cei din el se ocupau cu chipurile adevărului. Iar odată ce Sfântul sfinților e de față, pe drept cuvânt s-a pecetluit și vederea și prorocia, iar împărăția Ierusalimului a încetat. Li s-au uns lor regi, până ce s-a uns Sfântul sfinților. Căci și Iacov prorocește, zicând că împărăția iudeilor va sta până la Acela: *Nu va lipsi conducător din Iuda și căpetenie din coapsele lui, până va veni Cel căruia îi sunt rânduite și El este așteptarea neamurilor* (*Facerea* 49, 10). De aceea și Mântuitorul strigă zicând: *Legea și prorocii au prorocit până la Ioan* (*Matei* 11, 33).

Dacă ar mai fi deci la iudei împărăție, sau prorocie, sau vedere, ar avea drept să tăgăduiască pe Hristos care a venit. Dar dacă nu mai este nici rege, nici vedere, și s-a pecetluit toată prorocia, iar cetatea și templul s-au ruinat, pentru ce mai stăruie în atâta necredință și neascultare, încât cele ce au fost le văd, iar pe Cel ce le-a săvârșit acestea îl tăgăduiesc? Pentru ce, când văd pe cei din neamuri părăsind idolii și punându-și nădejdea în Dumnezeul lui Israel prin Hristos, tăgăduiesc pe Hristos, Cel din rădăcina lui Iesei după trup, și că El a venit și împărătește de acum? Dacă neamurile ar crede în alt dumnezeu și n-ar mărturisi pe Dumnezeul lui Avraam și Isaac și Iacov și Moise, ar avea dreptate să spună că n-a venit Dumnezeu. Dar dacă neamurile se închină lui Dumnezeu care a dat legea prin Moise și făgăduința lui Avraam și al Cărui cuvânt l-au defăimat iudeii, pentru ce nu recunosc, mai binezis, pentru ce trec de bunăvoie cu vederea că Domnul cel prorocit de Scripturi a strălucit lumii și S-a arătat ei trupește, precum zice Scriptura: *Domnul S-a arătat nouă* (*Psalmii* 117, 27); și iarăși: *A trimis pe Fiul Său și i-a vindecat pe ei* (*Psalmii* 106, 20); și iarăși: *Nu sol, nu înger, ci însuși Domnul i-a mântuit pe ei* (*Isaia* 63, 9)?

Ei pătimesc ceva asemănător cu cel stricat la minte care vede pământul luminat de soare, dar tăgăduiește soarele care luminează pământul. Ce ar avea să facă mai mult Cel așteptat de ei, odată ce a venit? Să cheme neamurile? Dar le-a chemat. Să facă să înceteze proorocia și domnia și vedenia? Dar a făcut și aceasta. Să dea pe față necredința idolească? Dar a fost dată pe față și osândită. Să nimicească moartea? Dar a fost nimicită. Ce deci nu s-a făcut dintre cele ce trebuia să le facă Hristos? Sau ce mai lipsește, ce nu s-a împlinit, ca să se bucure iudeii, care totuși nu cred? Dacă deci, precum vedem, nu mai e la ei nici rege, nici proroc, nici Ierusalimul, nici jertfe, nici vedenie, ba s-a și umplut tot pământul de cunoștința lui Dumnezeu, și cei din neamuri, părăsind necredința, aleargă la Dumnezeul lui Avraam prin Cuvântul și Domnul nostru Iisus Hristos, e vădit și pentru cei lipsiți cu totul de rușine că a venit Hristos și a umplut pe toți de lumina Lui și a adus învățătura adevărată și dumnezeiască despre Tatăl Său. Din acestea și din multe altele din Sfintele Scripturi, poate cineva respinge cum se cuvine pe iudei". (Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. V, XL, în *PSB*, vol. 15, pp. 134-135)

„Căci ce iertare mai pot avea cei care au văzut puterea Lui strălucind pretutindeni și cuprinzând în scurtă vreme întreaga lume, dar ei stăruiesc încă în încăpățânarea lor? Că a fost propovăduită atunci Evanghelia pretutindeni, ascultă ce zice Pavel: *Evanghelia fiind propovăduită la toată făptura cea de sub cer* (*Coloseni* 1, 23). Acesta este și cel mai mare semn al puterii lui Hristos, că în douăzeci sau treizeci de ani cuvântul Evangheliei a ajuns până la marginile lumii". (Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, omilia LXXV, II, în *PSB*, vol. 23, p. 852)

„Pentru iudeii care nu vor să creadă în Hristos, faptul trecerii Lui pe pământ reiese în mod limpede și din următoarele: până a nu se fi arătat mărirea dumnezeiască a Fiului, iudeii vedeau strălucind în Ierusalim jilțul regilor lor în templul lor vestit în toată lumea[1220] și unde an de an jertfele se aduceau regulat. Tot ceea ce le spusese Legea până atunci în chip învăluit, mințile care puteau pricepe graiul prorocilor au putut vedea că toate li s-au împlinit, exact după rânduielile fixate de la început în Legea lor. Când însă au văzut în carne și oase pe Acela pe care-L așteptau și despre care le vorbiseră Legea și Prorocii, și când, în loc să creadă descoperirii noi pe care le-o aducea, au preferat să rămână și pe mai departe în vechile lor rătăciri și să păstreze, interpretând-o greșit, slova legii lui Moise – legându-se și de ea în chip slugarnic mai mult din obișnuință, decât de spiritul ei –, atunci ei n-au putut să primească harul ce s-a arătat, de aceea din toate ceremoniile lor sacre nu le-au mai rămas decât niște povestiri: din templu n-au rămas nici urme, din orașul strălucitor de altădată azi nu mai sunt decât ruine, iar din vechile prescripții ale Legii, iudeii n-au mai păstrat nimic, ba chiar și vizitarea locului, pe care altădată

1220. Nota Pr. T. Bodogae: „Templul din Ierusalim, una dintre cele șapte minuni ale lumii vechi". (nota 34, p. 315)

l-au cinstit atât, le-au interzis-o decretele împăraților[1221]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 18, în *PSB*, vol. 30, p. 315)

„*S-a luptat cu Iacob Omul până dimineața și a văzut că nu-L poate birui*. Auzi că lupta a fost noaptea? Era respins și cădea și era biruit, pentru că voia cele mai presus de puterea lui hotărându-se să lupte cu Dumnezeu și să-L biruiască pe Dumnezeu Care toate le poate[1222]. Aceasta este, socotesc, ceea ce a spus cântând și dumnezeiescul David despre cei din Israel, că au cugetat lucruri cumplite împotriva capului lor, ca să nu spun împotriva lui Hristos. *Că au cugetat un sfat pe care nu-l putea face să rămână* (*Psalmii* 20, 12).

S-a luptat deci Israil cu Hristos, aflându-se în întuneric, adică neavând mintea în lumină, nici ziua în strălucire, nici luceafărul care răsare spiritual în inimile celor credincioși. Căci a rămas neascultător și cum spune prorocul: *Așteptând ei lumină, li s-a făcut lor întuneric; așteptând strălucirea, au umblat în nevedere* (*Isaia* 59, 9)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a cincea, 3, în *PSB*, vol. 39, p. 180)

„(...) L-au și supărat cu două lovituri. Căci au omorât pe Dătătorul vieții. În al doilea rând, au adaus la cea dintâi lovitură o a doua, voind să convingă lumea că a rămas între morți[1223]. Dar Hristos a înviat, călcând moartea (*1 Corinteni* 15, 57). De aceea venind și spunând-o aceasta ostașii care au fost și puși de ei ca paznici ai mormântului, le-au poruncit să spună cu îndrăzneală că L-au luat, furându-L, ucenicii Lui, defăimând și taina minunată a învierii. Așadar lovitura a fost îndoită". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea a treia, 2, în *PSB*, vol. 39, p. 341)

„Domnul nostru Iisus Hristos adresându-se noroadelor iudeilor care nu primeau răscumpărarea prin credință, ci disprețuiau folosul învățăturilor Lui, socotind că le ajunge legea dată prin Moise și că e singura care le poate asigura familiaritatea cu Dumnezeu, le-a spus: *Nimenea nu vine la Tatăl fără numai prin Mine* (*Ioan* 14, 6)[1224]. Și iarăși: *Eu sunt calea și Eu sunt ușa* (*Ioan* 10, 9; 14, 6). Spunând acestea, a

---

1221. Nota Pr. T. Bodogae: „Despre aceste evenimente Sfântul Grigorie trimite pe cititori la *Istoria bisericească* a lui Eusebiu de Cezareea (IV, 6). De altfel, ca unul care a călătorit de mai multe ori prin Ierusalim, Sfântul Grigorie ne putea da știri mai bogate". (nota 35, p. 315)

1222. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Israel a socotit că nu trebuie să se supună lui Hristos, Care S-a arătat ca om. A crezut că Dumnezeu nu se poate arăta ca om. N-a văzut înălțimea lui Dumnezeu în îmbrăcarea Lui ca om pentru veci. Va trebui să facă toată noaptea istoriei experiența că acest Om nu poate fi biruit, deci nu e numai om. Israel a fost obișnuit de legea de pe Sinai să nu se supună omului, să creadă că Dumnezeu nu se poate face un om în care se arată mai mult măreția Lui, decât în distanța și superioritatea înfricoșătoare ce a trebuit să și-o manifeste atâta timp cât oamenii trebuiau dezvățați să confunde pe Dumnezeu cu forțele naturii, sau chiar cu omul. Numai la sfârșitul nopții istoriei, după ce va vedea că nu poate birui pe Omul-Hristos și după ce va înțelege că umanitatea poate fi ridicată la înălțimea de-a fi mediu al lui Dumnezeu Cel mai presus de toate, îl va accepta pe Hristos și-I va cere binecuvântarea. Până atunci *va fi tare cu Dumnezeu*, nelăsându-se biruit de Hristos". (nota 300, p. 180)

1223. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „A doua lovitură dată lui Hristos de poporul evreu e chiar mai mare decât prima, negând învierea Lui. Căci aceasta l-a făcut să nu primească pe Hristos cum L-au primit toate celelalte popoare din lumea cunoscută până în timpurile mai noi". (nota 605, p. 341)

1224. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dumnezeul adevărat nu e decât Cel ce e Tată al unui Fiu Unul-Născut. Căci numai acesta e un Dumnezeu al iubirii, fără de care nu se poate cugeta un Dumnezeu. Dar de acest Dumnezeu-Tată nu Se poate apropia cineva decât prin Fiul, însușindu-și și el calitatea de fiu. Iar Fiul ni S-a

spus adevărul, pentru că este Adevărul. Și Dumnezeu și Tatăl nu ne este altfel apropiabil decât numai prin Fiul Lui după fire. Căci cel care-L cunoaște pe El, cunoaște numaidecât și pe Tatăl din Care s-a născut[1225]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea a treia, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 342)

„Iar dacă moartea era osânda pentru cel ce nesocotea umbra și disprețuia chipul adevărului, care va fi pedeapsa celor ce păcătuiesc împotriva adevărului, adică a lui Hristos? Iar aceasta au făcut Iudeii neprimind credința în El, necinstindu-L în zeci de mii de feluri, deși le-a spus lămurit: *Eu sunt adevărul* (*Ioan* 14, 6), adică plinirea chipurilor (tipurilor) din lege. Căci Hristos este sfârșitul legii și al prorocilor (*Romani* 10, 4). Așa scrie învățatul în ale legii și atotsfințitul Pavel". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, Cartea întâi, 1, în *PSB*, vol. 39, p. 400)

„Deci nu vor fi liberi de învinuire iudeii care L-au tăgăduit pe Hristos prin îndelungata necredință. (...) Deoarece au respins îndemnurile Lui și au socotit ca nimic învățătura Lui dumnezeiască și cerească, pe motiv că trebuie să păzească neîntrerupt poruncile lui Moise, cum se arată spunând deschis: *Noi știm că Dumnezeu a vorbit lui Moise, dar pe Acesta nu-L știm de unde este* (*Ioan* 9, 29), în mod necesar îi vădește ca pe unii ce au greșit și față de Moise cu care s-au lăudat, și de aceea nu vor avea nevoie de alt învinuitor, ci le va ajunge doar Legea dată prin acela, pentru a fi învinuiți pentru cele în care n-au ascultat de el, chiar dacă glasul Judecătorului, adică al lui Hristos, va tăcea[1226].

*Căci dacă ați crede în Moise, ați crede și în Mine, fiindcă despre Mine a grăit acela* (*Ioan* 5, 46).

---

făcut apropiat și ne-a dat putința de-a ne însuși calitatea de fii ai Tatălui, făcându-Se și om. El S-a făcut prin aceasta Fiu și ca om și a înfrățit cu Sine pe oamenii făcându-i împreună fii. Acesta este Hristos. Cine nu primește pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu făcut om, nu se poate apropia de Dumnezeu, ca un fiu de Tatăl. Legea veche nu dădea putința apropierii de Dumnezeu ca Tatăl, deci în niciun fel. La fel nu dau putința religiile panteiste în care Dumnezeu se confundă cu natura. Nu o dau nici sectele neoprotestante, care nu cunosc pe Iisus ca Dumnezeu". (nota 607, p. 342)

1225. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Nu numai că cine nu recunoaște pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu nu-L poate cunoaște pe Dumnezeu, care nu poate să nu fie Tată din veci, ci cel ce recunoaște pe Hristos ca Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu, cunoaște în mod necesar pe Dumnezeu ca Tată, deci ca Dumnezeu adevărat. Acela primește în sine afecțiunea filială supremă îndreptată spre Dumnezeu ca Tatăl. În Fiul se unesc paradoxal aceste două calități spirituale: de Fiu, deci ca Născut, dar de Fiu independent de tot ce e creat, de absolută libertate în absolută filiație. Cel ce e Fiul Tatălui suprem, e superior tuturor împreună cu Tatăl al cărui Moștenitor în toate este. Acestea două le trăim apropiindu-ne de Hristos. Căci ni le comunică într-un fel și nouă: suntem fii ai Tatălui suprem și liberi de toate". (nota 608, p. 342)

1226. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cei ce n-au primit pe Hristos au păcătuit chiar față de Moise, pe care se lăudau că l-au ascultat. Căci Moise le-a vorbit despre Hristos, Care va veni, ca împlinire a chipurilor și umbrelor, a căror respectare le-a cerut-o el. Deci la Judecata din urmă nu va fi necesar ca Hristos să-i învinuiască pentru neprimirea Lui. Moise însuși, pe care s-au lăudat că-l ascultă neprimind pe Hristos, îi va acuza de neprimirea Acestuia. Hristos îi va acuza doar întrucât nu va interveni să-i apere de învinuirea ce le-o va aduce Moise pentru neîmplinirea sensului adevărat al Legii date prin el. Hristos îl arată pe Moise slujindu-i Lui și osândindu-i pe ei că nu L-au primit pe El, pentru Care i-a pregătit acela.În aceasta va consta lepădarea lui Hristos de ei, ca urmare a lepădării lor de El. Nu pot să se aștepte să fie recunoscuți de Cel pe care nu L-a recunoscut și să fie îmbrățișați de Cel de care n-au voit să fie îmbrățișați, sau a Cărui îmbrățișare au refuzat-o. Iubirea nu se poate face acceptată cu sila, sau nu poate face să i se răspundă cu sila. O iubire impusă cuiva cu sila și smulsă ca răspuns asemenea de la cel căruia i se dăruiește, nu e iubire. Iubirea e dialog al libertății. O iubire în care nu vorbește decât unul, nu se realizează ca fericire și pentru cel ce nu răspunde". (nota 550, p. 304)

După ce-a spus că iudeii vor fi învinuiți de preaînțeleptul Moise și că vor avea de suportat urmările necredinței în El, Mântuitorul adaugă cu folos și faptul că nu îi mustră degeaba, și că se reține de la voința de a-i lepăda El însuși. Și, spunând acest lucru, nu minte. Chiar dacă respingeți, zice, cuvintele Mele și nu Mă ascultați, vă voi răbda. Primiți pe Moise al vostru. Dați-i credința celui admirat de voi, și veți afla toți că disprețuiți pe Cel pe care nu-L cunoașteți. Părăsiți chipurile din care se naște adevărul. Căci Eu sunt prezent în umbra cărților lui. Deci și Moise însuși vă va învinui când vă va vedea că n-ați crezut cărților lui[1227]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a treia, Cap. II, în *PSB*, vol. 41, pp. 303-304)

„(...) *Ca să trăiești mulți ani și să te ducă pe tine Domnul Dumnezeul tău în pământul pe care S-a jurat să-l dea părinților tăi* (*Deuteronomul* 5, 16)[1228]. Dar fiindcă la cele spuse a adăugat: *Și pe omul care nu va asculta câte va grăi Prorocul acela în numele Meu, Mă voi răzbuna pentru El*, prin aceasta a prezis că iudeii, care vor rămâne lipsiți de învățătură și-și vor înăspri mintea până la ultima neascultare, vor vedea cum își pricinuiesc ei înșiși pieirea capetelor. Căci vor fi sub mânie, luându-și ca plată a neprimirii lui Hristos păgubirea deplină de bunătățile Lui. Căci, dacă ar fi crezut în Moise, ar fi crezut în Hristos. Fiindcă despre El a scris acela". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a treia, Cap. III, în *PSB*, vol. 41, p. 308)

„*Și a zis Moise către ei: Nimeni să nu lase din aceasta (din mană – n.n.) până dimineața. Și n-au ascultat de Moise, ci au lăsat unii din ea până dimineața și a făcut viermi și s-a împuțit. Și s-a mâhnit Moise* (*Ieșirea* 16, 19-20). Dimineața înseamnă iarăși timpul strălucitor și foarte străveziu al venirii lui Hristos, când, încetând umbra Legii și ceata diavolească din neamuri, ne-a răsărit ca o lumină Unul-Născut și a apărut dimineața duhovnicească. Deci poruncește fericitul Moise să nu se lase mana ca chip pentru dimineața. Căci, răsărindu-ne timpul amintit adineauri, sunt de prisos și cu totul nefolositoare umbrele Legii din cauza adevărului prezent. Strălucind Hristos, dreptatea Legii este un lucru cu totul netrebuincios, cum a arătat Pavel, zicând despre El: *Pentru El m-am păgubit de toate*, adică de laudele din Lege, *și le privesc drept gunoaie, ca să-L dobândesc pe Hristos și să mă aflu în El, neavând dreptatea mea cea*

---

1227. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Pe de o parte le anulează scuza că nu cred că El e Fiul lui Dumnezeu pentru că țin cu hotărâre la Moise; pe de alta, le dă o șansă de-a crede în El, ca și când le-ar spune: Să credeți cu adevărat în Moise, căci, dacă faceți așa, veți crede și în Mine. Nu trebuie să vă lăsați de Moise ca să credeți în Mine. Căci el însuși v-a vorbit despre Mine. Omenirea trebuie să înainteze prin chipuri spre realitatea spirituală. Acesta este rostul istoriei. Această înaintare este totodată o înaintare de la viața în straturile mai opace spre o subțiere a lor, spre transparentizarea, sau spre *schimbarea la față* a lor. La sfârșitul istoriei, transparența sau schimbarea lor va fi deplină. În Legea lui Moise se afla Evanghelia acoperită, sau latentă, sau potențială". (nota 551, p. 304)

1228. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Moise e și călăuzitor prin Legea dată prin el, dar e și călăuzit; căci arată spre Hristos, Care-l îndrumă spre pământul făgăduinței, la care n-a ajuns. Iar iudeii ce au afirmat că rămân numai la Legea prin care nu vedeau pe Hristos spre Care îndruma ea, și-au pricinuit pieirea. Deci Moise nu i-a dus la mântuire pe cei ce pretindeau că rămân lângă el și nu vedeau că el îi îndrumă spre Hristos, spre care era îndrumat el însuși". (nota 558, p. 308)

*din Lege, ci pe cea prin credința în Iisus Hristos* (*Filipeni* 3, 8-9). Observă cum, înțelept, s-a poruncit să nu lase din aceea pentru dimineață. Iar cei ce au păstrat mană pentru dimineață sunt chipul mulțimii iudaice, care nu va asculta de Hristos, ci voiește cu tărie să păstreze litera legii, care va fi pricină de gunoi și de viermi. Și ai auzit cum s-a supărat legiuitorul pe ei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a treia, Cap. 6, în *PSB*, vol. 41, p. 362)

„Căci auzind ei înșiși învățăturile Mântuitorului și neaflându-le de la vreun altul dintre sfinți, ci fiind introduși în taina lor mai degrabă prin glasul Stăpânului tuturor, dar văzându-L pe El și cu ochii trupești, s-au îngroșat prin necumințenia lor și, închizând ochiul înțelegerii, s-au întors de la Soarele dreptății, neprimind luminarea învățăturii evanghelice[1229]. Fiindcă erau vicleni și vinovați de multe păcate trecute". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a patra, Cap. 3, în *PSB*, vol. 41, pp. 429-430)

„Socotesc că trebuie să se spună și că iudeii, aflându-se în mare avantaj prin Lege, crezând că ea li s-a dat de către Dumnezeu, nu au primit cuvintele Mântuitorului și nu au preschimbat în slujire duhovnicească cele poruncite lor odinioară[1230]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a noua, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 788)

*„De n-aș fi venit și nu le-aș fi vorbit, păcat nu ar avea; dar acum n-au cuvânt de dezvinovățire pentru păcatul lor* (*Ioan* 15, 22)

Ceea ce se spune are un înțeles îndoit. Dacă ar socoti cineva că acest cuvânt s-a spus către elini și iudei, am spune că, dacă n-ar fi fost propovăduirea dumnezeiască și cerească, adică evanghelică, către toți cei de pe pământ, arătând fiecăruia calea mântuirii și luminând faptele dreptății, ar fi fost justificat refuzul fiecăruia dintre cei slab lucrători ai virtuții, ca semn al loialei lor necunoașteri de cele plăcute lui Dumnezeu.

---

1229. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Iudeii contemporani cu Hristos au avut, pe de o parte, un avantaj față de părinții lor, căci L-au auzit pe Dumnezeu însuși, nu pe vreun proroc sau altul, dar, pe de alta, aceasta li s-a făcut spre dezavantaj, căci, văzând pe Dumnezeu în trup, s-au smintit, îndoindu-se că Dumnezeu poate să Se arate în trup. Deci, tocmai văzându-L, nu L-au văzut. Le trebuia pentru a-L vedea și deschiderea cu voia spre Duhul dumnezeiesc. Trebuia să vadă Duhul Care face transparentă și simțită dumnezeirea Lui. Dar arătarea lui Dumnezeu în trup nu li s-a făcut necunoscută numai iudeilor contemporani ai vieții pământești a lui Hristos, ci și multora dintre pretinșii învățați de după aceea, până azi, care nu văd în viața în trup a lui Hristos puterea prezentă a Duhului. Prezența Duhului aduce în cineva și comunică și altora un alt plan de viață, sau Viața adevărată, superioară celei naturale, sesizată prin *știința* și *filosofia* care vor să reducă totul la planul natural. Dar trebuie să existe, peste planul vieții naturale, pline de insuficiențe, de mizerii, de moarte, și un alt plan: planul vieții spirituale, lipsite de toate aceste mizerii. E planul vieții dumnezeiești, care se arată oamenilor care voiesc, sau forma de viață duhovnicească". (nota 790, pp. 429-430)

1230. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Două lucruri i-au împiedicat pe iudei să primească pe Hristos ca Dumnezeu: faptul că era numit și El în Lege de Dumnezeu însuși Proroc și faptul că S-a arătat în trup. Dar Iisus a fost și Proroc tocmai pentru că a luat trup și a vorbit cele dumnezeiești prin cuvinte omenești. Dar ei n-au voit să admită că Dumnezeu însuși grăia în El omenește cele dumnezeiești. Tocmai faptul că Dumnezeu însuși a luat trup L-a făcut să fie nu numai Proroc, ci și Dumnezeu. Vorbirea Lui, deși e în formă omenească, e a lui Dumnezeu însuși. Dacă Dumnezeu binevoiește să intre în legătură prin proroci cu oamenii, de ce n-ar merge până la capăt, făcându-Se El însuși Prorocul Său? De ce nu ar duce la capăt dialogul Său cu oamenii? Aceasta conduce la o înțelegere mai duhovnicească a celor spuse lor de către proroci". (nota 1502, p. 788)

Prin aceasta li s-ar fi putut aduce învrednicirea de iertare. Dar, deoarece cuvântul tâlcuitor s-a făcut către toți, ce ar putea motiva refuzul, sau de ce scuze s-ar putea folosi cineva față de Judecătorul, odată ce e vrednic de cele mai grele pedepse pentru cunoștința ce a primit-o? Iar când Domnul grăia numai despre iudei, învățând adeseori pe ascultători, ia aminte ce zicea: învățătura voastră nu o vor suporta, ci vă vor pricinui încercări și prigoniri, vor născoci tot felul de tulburări și se vor aprinde de ură nedreaptă din pizmă, neputând să vă găsească niciun păcat, ci învinuindu-vă numai de iubirea față de Mine. Susținându-și cruzimea pizmei lor și stăruind în urâciunea patimii, ei au luat ca temei pe Moise și cele ale lui Moise, prefăcându-se că apără legile părintești. Dacă n-ar fi trecut prin cele bune ale poruncii lui Moise și nu i-aș fi lămurit prin multe cuvinte că e vremea să părăsească tipurile și umbrele și că a venit ceasul când luminează adevărul, dacă nu le-aș fi arătat și din Lege, spunând clar: *Dacă ați crede lui Moise, ați crede Mie, căci acela despre Mine a scris*, dacă n-aș fi arătat că e în acord cuvântul Meu cu mărturiile Prorocilor și n-ar fi avut în ele prezicerea și propovăduirea venirii Mele, ar fi justificată dușmănia împotriva Mea și a voastră. Dar, deoarece nimic n-a lipsit în ele, ci s-a spus totul, cât era necesar să se spună, cuvântul lor care născocește acuza împotriva Mea este deșert și este urmarea unui păcat vădit". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a zecea, Capitolul al doilea, în *PSB*, vol. 41, p. 968)

„(...) *Cu ură nedreaptă M-au urât* (*Psalmii* 24, 20). Căci cum nu L-au urât cu ură nedreaptă? Și cum nu L-au urât degeaba cei ce s-au înverșunat atât de mult în ură? Dacă ar fi luat în seamă cele făcute lor, ar fi trebuit să se silească mai degrabă să-L iubească mai presus de toate și să-L urmeze. Căci, să spună cel ce ar vrea să apere necredința iudaică, ce pricină ar avea cineva să-L urască? Prin care din faptele săvârșite ar fi vrednic Hristos de ură sau de necredință, odată ce ne-a scăpat de moarte și de stricăciune, ne-a izbăvit de stăpânirea diavolească, a desființat tirania păcatului și a trecut pe rob la calitatea de fiu al lui Dumnezeu, odată ce din iubire de oameni și iertare i-a declarat drepți pe cei omorâți prin păcat și i-a arătat părtași ai Duhului Sfânt și ai firii dumnezeiești (*2 Petru* 1, 4), odată ce ne-a introdus în lăcașul sfinților îngeri și a arătat oamenilor cerul ca loc de viețuire? Cum ar fi drept să fie urât Cel ce ne-a procurat acestea și ne-a călăuzit spre ele și cum să nu fie mai degrabă lăudat de noi cu glasuri și proslăviri negrăite și cu mulțumiri nesfârșite? Dar nimic n-a strămutat pe iudeul învârtoșat la voința de-a cugeta cele ce trebuiau cugetate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a zecea, Capitolul al doilea, în *PSB*, vol. 41, pp. 971-972)

„Dar, va zice poate cineva, opunându-se nepriceperii iudeilor: să spunem că e drept că nu e Hristosul adevărat, și n-a adus cu învoirea lui Dumnezeu-Tatăl învățătura despre viețuirea evanghelică, arătând că nu e folositoare, spre desăvârșirea în evlavie, porunca Legii. Căci îl acuzați că a desființat sâmbăta și, dacă a lucrat unele minuni la voi, spuneți cu necredință că obișnuia să facă aceasta cu puterea lui Beelzebut, stăpânitorul demonilor (*Matei* 12, 24). Dar atunci, cum S-a înălțat la cer? Cum L-a primit Tatăl ca împreună-șezător pe tron, după ce îngerii și-au

ridicat porțile de sus, pe Cel ce, după voi, a lucrat contrar adevărului Lui și a dat o învățătură neaprobată de Împăratul tuturor? Oare, S-a înălțat pe ascuns? Nu era prezentă o mulțime mare[1231], către care a zis îngerul dumnezeiesc și ceresc: *Bărbați galileeni, de ce stați privind la cer? Acest Iisus care S-a înălțat de la voi la cer, astfel va și veni, precum L-ați văzut mergând la cer* (*Faptele Apostolilor* 1, 11)?

Deci ce spui, iudee, iarăși? Oare nu vei cinsti cu credința nici cuvântul îngerului? Oare nu vei primi martor, deși au fost mulți cei ce au văzut? Oare nu asculți nici de Lege, care zice: *Orice pricină să se dovedească prin spusa a doi sau trei martori* (*Deuteronomul* 19, 15)? Deci, cum s-ar arunca ocara de proroc mincinos asupra Celui ce S-a întors la stăpânirea ce-o are împreună cu Tatăl în ceruri, și nu ați primi, mai degrabă, pe temeiul dovezii clare a faptei, să credeți neîndoielnic că este Dumnezeu, adică din Tatăl, și nu e altul decât Cel pe care și Legea însăși și Prorocii L-au vestit?

Deci spune că a venit în această lume și a plecat iarăși din lume la Tatăl, nici pe Tatăl părăsindu-L când S-a făcut om, nici pe cei de pe pământ, când a plecat cu trupul la Tatăl. Căci este Dumnezeu adevărat, toate umplându-le cu putere negrăită și nepărăsind niciuna dintre cele ce sunt". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a unsprezecea, Cap. 2, în *PSB*, vol. 41, pp. 1003-1004)

„Precum celor cu vederea bolnavă lumina soarelui nu le este de vreun bine, neaducându-le niciun folos, boala împiedicându-i în aceasta, iar celor cu stomacul bolnav mâncărurile sănătoase par să le fie mai mult nefolositoare, deși pot să le aducă sănătatea dorită, așa și iudeilor Domnul le părea ca nefiind de niciun folos, deși era Călăuzitorul spre mântuire. Dar ei refuzau mântuirea". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a unsprezecea, cap. 12, în *PSB*, vol. 41, p. 1082)

„Aici oare nu trebuia mai întâi să se folosească de o cercetare exactă pentru a cunoaște cine și de unde este Hristos? Și dacă ar fi fost aflat că minte, să-L fi învinuit cu toată dreptatea, iar dacă spunea adevărul, să I se închine. Pentru ce, părăsind cercetarea Sfintelor Scripturi, coborâți numai la contrazicere și ați făcut din adevăr un pretext, pentru a acuza? Căci trebuia ca, spunând lui Pilat că S-a făcut Fiul lui Dumnezeu, să-l acuzați și de lucrurile Dumnezeirii și să condamnați și marile și minunatele Lui fapte[1232]. Mai trebuia să spuneți că un mort de patru zile a fost readus la viață numai prin cuvântul Mântuitorului (*Ioan* 11, 1 ș.u.). Trebuia să amintiți și de unicul fiu al văduvei și de copila căpeteniei Sinagogii. Trebuia să amintiți și de acel cuvânt foarte potrivit Dumnezeirii spus către fiul văduvei: *Tinere, ție îți zic, scoală!* (*Luca* 7, 14), iar către copilă: *Copilă, scoală-te!* (*Luca* 8,

1231. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Din înălțarea la cer în văzul unei mari mulțimi, Iisus a făcut o altă dovadă a Dumnezeirii Lui, o dovadă că Se întoarce de unde a venit, cum spune în cuvintele de la începutul acestui paragraf. El își dovedise învierea prin arătarea c-a înviat de mai multe ori înaintea ucenicilor Săi și a altor credincioși. Acum Se înalță în fața galileenilor care credeau în El, nu a iudeilor care nu credeau și puteau interpreta în cine știe ce mod fapta înălțării". (nota 1892, p. 1003)

1232. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Dacă Hristos a mințit că e Fiul lui Dumnezeu și L-a necinstit pe Dumnezeu, atunci și faptele Lui minunate sunt mincinoase și necinstesc pe Dumnezeu. Nu se poate afirma o contradiție între persoană și faptele ei". (nota 2092, p. 1109)

54). Trebuia să-i spuneți lui Pilat că a dăruit orbilor vederea și leproșilor curățirea, și, pe lângă acestea, că, printr-un singur cuvânt de certare, a potolit sălbatica mișcare a mării și vânturile furioase, și toate celelalte pe care le-a făcut Hristos. Dar pe acestea toate le acoperă în chip nemulțumitor cu tăcerea și, trecând cu viclenie peste cele prin care putea fi văzut ca Dumnezeu, se folosesc numai de unele declarații mincinoase. Netrebnicii strigă către un om de alt neam, care nu cunoștea dumnezeiasca Scriptură și vedea pe Iisus ca om: *S-a făcut pe Sine Fiul lui Dumnezeu.* Deși de Dumnezeu insuflata Scriptură vestea odinioară că Dumnezeu va veni în lume în chip de om: *Iată, Fecioara va lua în pântece, și va naște Fiu și vor chema numele lui Emanuel, care se tâlcuiește: Cu noi este Dumnezeu* (*Isaia* 7, 14). Iar Cel născut din Fecioară ce putea fi altceva decât om ca noi, în ce privește forma și firea trupului? Dar, pe lângă faptul că era Om, era și Dumnezeu cu adevărat[1233]". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a douăsprezecea, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1109)

„I-a certat pe ei Dumnezeu, zicând și odinioară prin glasul lui Ieremia: *Mergeți în insulele Chitim și să vedeți; trimiteți în Chedar și cercetați cu de-amănuntul și aflați (...) schimbatu-și-a oare vreun popor dumnezeii săi, deși aceia nu sunt dumnezei? Poporul Meu însă și-a schimbat slava* (*Ieremia* 2, 10-11). Și iarăși: *Spăimântatu-s-a cerul de aceasta și s-a cutremurat mult, zice Domnul, că două rele a făcut poporul Meu: M-au părăsit pe Mine, izvorul apei celei vii, și și-au săpat lor fântâni surpate, care nu pot ține apa* (*Ieremia* 2, 12-13). Celelalte neamuri, risipite în toată lumea, ținând strâns la rătăcirea lor și iubind cu tărie pe cei pe care-i socoteau dumnezei, nu erau ușor de strămutat spre despărțirea de aceștia, nici nu se mutau ușor la alte forme de credință, pe când Israel, sărind îndată, s-a predat autorității cezarului și s-a desprins de legea lui Dumnezeu. De aceea s-a și dat în mâinile Cezarului, a cărui stăpânire primind-o de la început s-a pierdut în chip rău și a suferit alungarea din țară, pătimirile provocate de război și nenorocirile legate de el". (Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a douăsprezecea, Introducere, în *PSB*, vol. 41, p. 1116)

„Iudeul, însă, fiind în literă, nu în duh, este în robie; fiindcă n-are credință, n-are libertatea duhului. Iar unde nu e nicio libertate, nu e niciun har; unde nu e nici har, nu e nicio înfiere; unde nu e nicio înfiere, nu e nicio moștenire. Ca și cum i-ar fi închis tablele legii, vede moștenirea, dar n-o are. Cum poate zice *Tatăl nostru* (*Matei* 6, 9) cine tăgăduiește pe adevăratul Fiu al lui Dumnezeu, prin care capătă înfierea? Cum pretinde testamentul cel ce tăgăduiește moartea Celui ce a făcut testamentul? Cum vrea libertatea cel ce tăgăduiește sângele cu care a fost răscumpărat?" (Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Scrisori*, scrisoarea a LXXV-a, 5-6, în *PSB*, vol. 53, p. 301)

1233. Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: „Cei ce contestau că Iisus S-a născut din Fecioară, nu credeau că e Dumnezeu, Care și-a luat firea omenească fără de păcat din ea, ci un om conceput prin actul plăcerii, deci cu păcat. În acest caz, El a murit pe cruce pentru păcatul Său, nu pentru ale noastre. De aceea, grupările neoprotestante, refuzând să creadă că a fost născut din Fecioară, nu recunosc nici importanța crucii. Toată mântuirea noastră depinde de nașterea lui Iisus din Fecioară". (nota 2093, p. 1109)

## CUPRINS


CUVÂNT ÎNAINTE
† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române ..... 5

ABREVIERI ..... 7

LISTA CĂRȚILOR UTILIZATE LA ALCĂTUIREA ANTOLOGIEI ... 7

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI ..... 11
Taina Sfintei Treimi. Generalități ..... 11
Expunere de credință în Sfânta Treime ..... 13
Treimea cea de o ființă și în trei Ipostasuri ..... 13
Sfânta Treime – Taina perfectei unități a Persoanelor distincte ..... 22
Arătarea Sfintei Treimi la stejarul Mamvri ..... 25
Ființa divină ..... 26
Ipostasul ..... 27
Ființă și Ipostasuri în Sfânta Treime ..... 30
Deoființimea Fiului cu Tatăl ..... 32
Deoființimea Persoanelor Sfintei Treimi ..... 42
În Hristos are loc o unire a trupului cu Sfânta Treime ..... 43
Egalitatea Fiului cu Tatăl ..... 43
Hristos – „Tatăl este mai mare decât Mine" ..... 49
Egalitatea Persoanelor Sfintei Treimi ..... 50
Lipsirea uneia dintre Persoanele Sfintei Treimi
de cinstire și respect – gravitatea ..... 51
Fiecărei Persoane a Sfintei Treimi Îi sunt interioare Celelalte două ..... 54
„Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine" ..... 61
Împreună-lucrarea Persoanelor Sfintei Treimi ..... 61
Apropierea ..... 66
Relațiile interpersonale ..... 68
Însușirile, calitățile și proprietățile Persoanelor ..... 71
Nașterea Fiului din Tatăl ..... 73
Nașterea Fiului din Tatăl din veșnicie ..... 76
Nașterea Fiului din Tatăl – analogii cu lucrurile din lume ..... 89
Tatăl – izvorul Fiului și al Duhului Sfânt ..... 89

Duhul Sfânt purcede din Tatăl și strălucește din Fiul ..... 90
Duhul Sfânt curge din Tatăl prin Fiul ..... 90
Duhul Sfânt de la Tatăl purcede ..... 91
„Luați Duh Sfânt" ..... 92
Trimiterea Duhului Sfânt în lume de către Fiul ..... 93
Creația adusă „dintru neființă la ființă" de Sfânta Treime ..... 96
Sălășluirea Sfintei Treimi în noi ..... 96
DUMNEZEU TATĂL ..... 99
DUMNEZEU FIUL ..... 100
Numele „Iisus" ..... 100
Numele „Hristos" ..... 100
Puterea numelui „Hristos" ..... 101
Întruparea – „Taina cea ascunsă din timpuri veșnice" ..... 103
Întruparea „la plinirea vremii" ..... 103
Întruparea – rațiunea tainică pentru care nu S-a întrupat altă Persoană a Sfintei Treimi ..... 105
Întruparea – cauzele și scopul Întrupării ..... 105
Întruparea Domnului Hristos ..... 132
Întruparea Domnului Hristos – eveniment uimitor și neasemuit pentru umanitate ..... 146
Întruparea – roadele Întrupării Domnului Hristos ..... 146
Întruparea – efectele Întrupării asupra creației ..... 159
Chipul strălucitor și frumos al Domnului Hristos ..... 160
Chenoza lui Hristos ..... 161
Nașterea din Fecioară ..... 167
Despre steaua care s-a arătat la nașterea Pruncului Iisus ..... 172
Unirea celor două firi în Hristos ..... 174
„Iisus înainta în înțelepciune și har" ..... 196
Iisus „sporea cu înțelepciunea și cu vârsta" ..... 196
„Copilul creștea și se întărea cu duhul, umplându-se de înțelepciune" ..... 198
Două voințe în Hristos ..... 198
Lucrarea dumnezeiască și cea omenească în Hristos ..... 203
„Și a lăcrimat Iisus" ..... 209
Dumnezeirea lui Hristos ..... 209
Hristos – Cuvântul lui Dumnezeu ..... 219
Fiul – chipul ipostasului Tatălui ..... 221
Hristos – Dumnezeu adevărat și Om adevărat ..... 222
„La început era Cuvântul" ..... 230
Hristos nu e simplă creatură ..... 232
„Nu pot face de la Mine nimic" ..... 256

Domnul Hristos – și vestiții înțelepți, eroi și împărați ai lumii .......... 257
Despre minunile săvârșite de Mântuitorul Hristos .......................... 262
Prorociile Domnului Hristos .......................................................... 264
Propovăduirea Domnului Hristos .................................................. 265
Domnul Hristos îi alungă cu biciul pe cei
ce fac negustorie în templu .......................................................... 265
Hristos – Răscumpărătorul nostru .................................................. 265
Iisus în fața Arhiereului Anna ........................................................ 313
„Acesta este împăratul iudeilor" .................................................... 314
Pătimirile și răstignirea lui Hristos pe cruce ................................... 314
„Părinte, de este cu putință, să treacă de la Mine acest pahar,
dar nu precum Eu voiesc, ci precum voiești Tu" ............................. 320
Moartea pe cruce ........................................................................... 323
Motivele acceptării morții Sale pe cruce ........................................ 323
Hristos – Biruitorul morții ............................................................. 328
Pogorârea Domnului Hristos la iad ................................................. 333
„În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul" ...................................... 336
Învierea Domnului Hristos din morți .............................................. 337
Învierea Domnului Hristos din morți – argumente și mărturii .......... 342
Trupul Domnului Hristos ............................................................... 348
Trupul Domnului Hristos după Înviere ............................................ 349
Învierea și Înălțarea la cer .............................................................. 349
Înălțarea Domnului Hristos la cer ................................................... 349
Hristos – cununa întregii Biserici .................................................... 354
Hristos – „ieri și azi și în veci este același" ..................................... 354
„De la El, prin El și în El sunt toate" ............................................... 354
Lucrarea Lui neîntreruptă în viața lumii și a oamenilor .................... 355
„Fără Mine nu puteți face nimic" .................................................... 357
Hristos – Tămăduitorul nostru ........................................................ 357
Hristos Se roagă pentru noi ............................................................ 358
Hristos – viața noastră ................................................................... 359
Stăpânitor asupra vieții și a morții este Hristos .............................. 361
Eternitatea lui Dumnezeu-Cuvântul ................................................ 361
Hristos va fi cu noi până la sfârșitul veacurilor ................................ 362
A Doua Venire a Domnului Hristos ................................................. 363
„Iar despre ziua și ceasul acela nimeni nu știe (...),
nici Fiul, ci numai Tatăl" ............................................................... 365
Hristos – conținutul credinței în El ................................................. 368
Mărturisire de credință referitoare la Domnul Hristos ..................... 368
Sălășluirea Domnului Hristos în noi ................................................ 370
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT ........................................................ 371
Despre Duhul Sfânt ....................................................................... 371

Dumnezeirea Duhului Sfânt ..... 372
Duhul Sfânt nu e simplă creatură ..... 373
Acceptarea și răspândirea ideilor greșite cu privire la Duhul Sfânt - urmările pierzătoare ..... 384
Inspirația Duhului Sfânt ..... 384
Darurile Duhului Sfânt ..... 385
Duhul Sfânt Proniatorul; Pronia dumnezeiască ..... 386
Duhul Sfânt - „Duhul înfierii” ..... 399
Duhul Sfânt în iconomia mântuirii ..... 400
Lucrarea Duhului Sfânt în creație ..... 401
Ubicuitatea Duhului Sfânt ..... 402
Veșnicia Duhului Sfânt ..... 402
Sălășluirea Duhului Sfânt în noi ..... 402
DUPLICITATEA ..... 404
Nașterea duplicității ..... 404
Ferirea de această patimă urâtă și demascarea ei ..... 404
DUȘMĂNIA ..... 405
Dușmănia pricinuiește rău mai ales celui ce o îmbrățișează ..... 405
Consecințele nimicitoare de suflet ale acesteia ..... 405
„Fă de rușine dușmănia!” ..... 405
EDUCAȚIA ..... 406
Educația copiilor ..... 406
Educația religioasă a copiilor ..... 408
EGALITATEA SEXELOR ..... 410
EPISTOLELE ȘI BUCURIA ADUSĂ PRIN INTERMEDIUL LOR ..... 410
EREDITATEA ..... 410
ERETICII ..... 411
Cine sunt ereticii? ..... 411
Ereticii au fost numiți după numele născocitorului ereziei pe care au îmbrățișat-o ..... 411
Ferirea de comuniunea ereticilor și schismaticilor ..... 412
Atitudinea noastră față de eretici ..... 417
Manifestarea ereticilor ..... 419
Ereticii „au râvnă pentru Dumnezeu, dar sunt fără cunoștință” ..... 422
Sfârșitul unor mari eretici ..... 422
EREZIILE ..... 424
Ce sunt ereziile? ..... 424
Diferite denumiri ce li s-au dat ereziilor ..... 425
Cauzele sau nașterea ereziilor ..... 425
Apariția, existența ereziilor și puterea ereziilor ..... 427
Felurile ereziilor ..... 430

Aderarea la secte a celor slabi în credință ........ 430
Aderarea la secte – urmările pierzătoare de suflet ........ 431
Fuga de învățăturile eretice, ucigătoare de suflet ........ 432
Gravitatea și urmările pierzătoare ale ereziilor ........ 432
Combaterea învățăturilor eretice ........ 439
Pentru a convinge un eretic a înviat un mort ........ 450
Revenirea de la erezie la dreapta credință ........ 450
ETERODOCȘII ........ 452
EUHARISTIA ........ 452
Euharistia – Trupul și Sângele lui Hristos ........ 452
Euharistia – jertfă nesângeroasă și binecuvântare ........ 453
Euharistia – sfânta mulțumire ........ 453
Euharistia – hrană și băutură duhovnicească ........ 453
Euharistia – doctoria nemuririi ........ 454
Euharistia – mijloc de mântuire ........ 461
„Acesta este trupul Meu" ........ 461
Despre pâinea și vinul euharistic ........ 462
Când săvârșim Sfânta Euharistie, vestim moartea și învierea Lui ........ 462
Aducerea Jertfei nesângeroase ........ 463
Caracterul sobornicesc al Euharistiei ........ 464
Epicleza euharistică ........ 464
Prefacerea Cinstitelor Daruri ........ 464
Hristos Se aduce jertfă și Se împarte credincioșilor ........ 466
Hristos nu Se împarte, ci este unul în întregime și în fiecare și în toți ........ 467
Vechimea și valoarea Sfintei Euharistii față de cultul sinagogii și mana cerească ........ 468
Săvârșitorii Sfintei Euharistii ........ 469
Necesitatea primirii Sfintei Împărtășanii ........ 469
Primirea Sfintei Euharistii ........ 469
Primirea Sfintei Împărtășanii – condiții ........ 471
Primirea ei de către cineva care a fost întinat în somn ........ 476
„Nicio fărâmă și nicio bucățică din comoara sfințită să nu fie pierdută" ........ 477
Primirea Sfintei Euharistii înainte de moarte ........ 478
Vedenie despre primirea Sfintei Euharistii ........ 478
Gravitatea primirii cu nevrednicie a Sfintei Împărtășanii ........ 478
Primirea Sfintei Împărtășanii – folosul ........ 479
Împărtășirea de Hristos în viața viitoare ........ 484
EVLAVIA ........ 485
Definiția ........ 485

Deprinderea ei – folosul ... 485
EXERCIŢIILE FIZICE ... 485
EXPLICAŢIILE ... 486
FALA ... 486
FAMILIARITATEA ŞI MODESTIA ... 486
FAPTELE ... 487
Starea sufletească, intenţia şi gândul cu care se săvârşesc faptele ... 487
Temei scripturistic pentru săvârşirea oricărei fapte a noastre ... 487
Săvârşirea faptelor bune ... 487
Efortul omului şi ajutorul lui Dumnezeu în săvârşirea faptelor bune 488
Răsplătirea faptelor bune ... 491
Tot ceea ce facem să fie după voia lui Dumnezeu ... 491
Silirea noastră spre săvârşirea faptelor bune ... 492
Săvârşirea faptelor de zi cu zi cu convingerea că avem asupra noastră ochiul lui Dumnezeu ... 492
Împlinirea faptelor noastre cu credinţa că Domnul locuieşte în noi .. 493
Faptele „spre slava lui Dumnezeu" ... 493
Săvârşirea faptelor bune cu smerenie, în ascuns şi fără a aştepta răsplata de la om ... 493
Scopul săvârşirii faptelor bune ... 494
Faptele bune – pilda faptelor bune ... 494
Faptele bune – folosul săvârşirii lor ... 494
Faptele de ochii lumii ... 495
Criteriile care ne arată dacă ţinta pe care o urmărim este bună ... 495
Faptele bune şi faptele rele ... 495
Neglijarea faptelor bune – gravitatea ... 496
Prin faptele rele îl defăimăm pe Dumnezeu ... 496
FARMECELE ... 496
Alungarea farmecelor ... 496
FĂGĂDUINŢA ... 496
Făgăduinţa dată e datorie curată ... 496
Despre încălcarea făgăduinţei rele şi pripite ... 497
FECIORIA ... 498
Fecioria – unealtă a nepătimirii ... 498
Elogiu fecioriei ... 498
Dobândirea harismei fecioriei ... 499
Păstrarea intactă a brâului castităţii cere multe osteneli ... 503
„Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată" ... 503
Fecioria lăuntrică a sufletului ... 504
Treptele neprihănirii ... 505
Păzitorul fecioriei este Dumnezeu ... 506

Adevărata castitate ... 506
Despre adevărații eunuci ... 508
Fecioria face pe om asemenea îngerilor ... 508
Răsplata fecioriei primită de la Hristos ... 508
Pierderea fecioriei ... 509
Pângărirea fecioriei ... 509
Fecioria și căsătoria ... 509
FEMEIA ... 511
Îndatoririle femeilor ... 511
Purtarea femeilor ... 511
„Bărbatul tău te va stăpâni” ... 512
Purtarea vălului ... 512
FERICIREA ... 512
Definiția ... 512
Dobândirea fericirii ... 513
În ce constă fericirea? ... 518
Fericirea celui virtuos și iubitor de Dumnezeu ... 518
„Fericiți sunt cei...” ... 519
„Fericiți cei săraci cu duhul...” ... 520
„Fericiți făcătorii de pace” ... 521
Fericirea „întâmplătoare” ... 521
„Masca fericirii” ... 521
„Soarta” nefericită ... 522
FILOSOFIA ... 522
Ce este filosofia și de ce a fost trimisă oamenilor? ... 522
Filosofia – exercițiu intelectual pentru primirea credinței ... 524
Filosofia – instrucție preliminară pentru cunoașterea adevărului ... 524
Filosofia i-a condus pe elini la Hristos, așa cum Legea i-a condus pe evrei ... 525
Înrudirea cu filosofia ... 529
Scopul filosofiei ... 529
Adevărul și începutul filosofiei ... 529
Filosofia a înflorit din vechime la barbari și a strălucit printre neamuri ... 530
Cine s-a temut de filosofie? ... 530
Înțelepții greci au trăit mai târziu de Moise ... 531
Filosofia cea bună este de la Dumnezeu cu rostul de a face bine ... 533
Împotriva celor ce spun că diavolul este descoperitorul filosofiei ... 533
Folosul filosofiei ... 534
Extragerea din filosofie a ceea ce este folositor ... 534
Filosoful poate culege de pretutindeni ceea ce-i este de folos ... 535

Despre purtarea adevăraților filosofi ........ 535
Filosofia ajunge mai de preț ocupându-se cu cinstirea și cunoașterea lui Dumnezeu ........ 535
Filosofii și puterea cea dumnezeiască ........ 536
„Dacă trebuie să filosofezi, atunci trebuie să filosofezi" ........ 536
Filosofia se împarte în patru părți ........ 536
Blamarea comportamentului filosofilor răi ........ 537
Filosofia „a tăiat în bucăți veșnicul adevăr" ........ 537
Sofistica e „o adevărată înșelăciune și o artă rea și flecară" ........ 538
„Noi nu primim toată filosofia fără de nicio socoteală" ........ 539
Înțelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu ........ 539
*Philosophia antiqua – philosophia christiana* ........ 539
FRAȚII ........ 546
Oamenii toți sunt frați prin dreptul naturii ........ 546
Frați în Hristos – Fratele nostru ........ 547
FRICA ........ 547
Felurile fricii ........ 547
Frica de Dumnezeu ........ 548
Frica de Dumnezeu și dragostea de Dumnezeu ........ 551
Frica vrăjmașă ........ 552
Fricosul răspândește frica, aducând și asupra altora nenorociri ........ 552
Remedii ale fricii ........ 552
FRUMUSEȚEA ........ 553
Definiția ........ 553
Frumusețea femeii ........ 553
„Fii împăratul frumuseții, nu tiranul ei!" ........ 553
Frumusețea cea adevărată ........ 553
FUNCȚIILE ÎNALTE ........ 554
Responsabilitatea și riscurile funcțiilor înalte ........ 554
Iubirea de onoruri și funcții lumești ........ 554
FURTUL ........ 555
Furtul „scuzabil" ........ 555
Lecții de bunătate ale viețuitorilor pustiei predate celor aplecați spre furt ........ 555
GÂNDURILE ........ 557
Dumnezeu cunoaște gândurile noastre ........ 557
Obârșia gândurilor ........ 557
Gândul la Dumnezeu ........ 557
Gândul care nu duce către Hristos, duce la potrivnicul Său ........ 558
Gândurile curate ........ 558
Gândurile bune și gândurile dușmane ........ 559

Paza gândurilor ..... 559
Deosebirea gândurilor ..... 561
Mărturisirea gândurilor ..... 561
Gândurile rele ..... 562
Gândurile rele - nașterea lor ..... 563
GENEALOGIA ..... 563
GESTURILE ..... 564
GHICIREA VIITORULUI ..... 564
GLUMELE ..... 573
GNOSTICUL ..... 573
Definiția gnozei ..... 574
GRIJILE ..... 574
Îngrijirea de cele cuvenite lui Dumnezeu și de cele omenești pentru El ..... 574
Grijile lumești înrobitoare ..... 574
Definiția ..... 574
Gravitatea ..... 575
Manifestarea ..... 575
E propriu celor ce nu au nădejdea bunurilor viitoare să se alipească de bunurile prezente ..... 576
Despre cei ce nu se lasă copleșiți de griji ..... 576
Remedii ..... 576
HRANA ..... 581
Cum să ne împărtășim din bucate ..... 581
Cumpătarea în mâncări și folosirea hranei după trebuințele firii ..... 581
Consumul cărnii ..... 583
Consumul cărnii de porc ..... 584
HULA ..... 584
Naşterea hulei ..... 584
Hula împotriva lui Dumnezeu ..... 584
Hula împotriva Duhului Sfânt ..... 585
IADUL ..... 587
Iadul - moarte veşnică ..... 587
Iadul este orice păcat ..... 588
Domnul ne-a amenințat cu iadul ca să ne scape de iad ..... 588
Frica de iadul cel înfricoșător ..... 588
Iadul - „regiune a lumii subpământene" ..... 589
Iadul - loc sau stare? ..... 589
„Hristos umple cerurile și pământul, până la iad" ..... 590
Întristare mare se face pentru un suflet care se pierde ..... 590
Osândirea păcătoșilor la iad ..... 590

Atunci, de pe urma lacrimilor, nimeni nu va câștiga nimic ............... 592
„Tu, de bunăvoia ta, ți-ai pierdut sufletul" ............... 592
Păcătoșii înșiși nu suportă și nu îndură să vadă strălucirea luminii dumnezeiești din rai ............... 594
Păcătoșii sunt autorii înșiși ai chinurilor lor ............... 594
„Duceți-vă (...) în focul cel pregătit diavolului!" ............... 599
Chinurile păcătoșilor din iad ............... 600
Mult mai amară decât chinul este pierderea Împărăției ............... 604
„A supăra pe Hristos e mai groaznic decât orice" ............... 605
Stăpânitorului iadului îi place numai dreptatea ............... 605
Plângerea și scrâșnirea dinților ............... 605
Focul iadului ............... 606
Viermele cel neadormit ............... 607
Rușinea fără de sfârșit a conștiinței ............... 608
Tăcerea atotgrea ............... 609
Nu toți păcătoșii sunt pedepsiți la fel ............... 609
Întunericul cel mai dinafară și temnița iadului ............... 610
Veșnicia chinurilor iadului ............... 611
„Chiar de vor veni Noe, Iov și Daniil, nu vor mântui pe fiii și fiicele lor" ............... 612
Prăpastia dintre rai și iad ............... 612
Gândul la iad ............... 613
ICOANELE ............... 613
IDOLATRIA ASTĂZI ............... 614
IERTAREA APROAPELUI ............... 614
IMAGINAȚIA ............... 632
IMPRUDENȚA ............... 632
INIMA ............... 632
Inima – templu sfânt pentru Domnul ............... 632
Inima – altar de rugăciune ............... 633
Inima – Împărăția lui Dumnezeu sau împărăția păcatului? ............... 633
Rostul inimii ............... 633
Hristos – Domnul și Stăpânul cel bun al inimii ............... 633
Dorul inimii după Dumnezeu ............... 633
Domnia harului în inimă ............... 634
Lumina din inimi ............... 634
Mărimea și lărgimea inimii ............... 634
Adâncul inimii ............... 634
Paza inimii ............... 635
Curățirea inimii ............... 635
Curăția inimii ............... 637

„Fericiți cei curați cu inima” ... 638
Războiul duhovnicesc din inimă ... 638
Inima învârtoșată ... 638
INJURIILE ... 638
INSULTELE ADUSE APROAPELUI ... 638
Când ești ispitit să insulți pe cineva ... 638
Nu este nimic mai greu de suferit ca insulta ... 639
Răbdarea insultelor ... 639
INTENȚIILE BUNE ... 640
INVIDIA ... 641
Definiția ... 641
Gravitatea ... 641
„Nu este păcat mai rău decât invidia” ... 642
Invidia – pierzătoare pentru cel ce o întreține și pricinuitoare de har și strălucire pentru cei invidiați ... 642
Urmările distrugătoare ale invidiei ... 644
Manifestarea acestei patimi ... 646
Remedii și eliberarea din robia ei ... 648
ISOPUL ... 649
ISPITELE ... 650
Dumnezeu îngăduie ispitele după măsura vârstei noastre duhovnicești, spre folosul nostru ... 650
Ispitirea Domnului Hristos ... 654
Cauzele ispitelor ... 655
Scopul ispitelor ... 657
Mulțimea ispitelor ... 657
Felurile ispitelor ... 658
„Ne-am propus să venim la voi, dar ne-a împiedicat satana” ... 670
Ferirea de ispite și respingerea atacului ispitelor ... 671
Lupta cu ispitele ... 672
Ajutorul lui Dumnezeu în lupta cu ispitele ... 673
Folosul răbdării ispitelor ... 674
Remedii ispitelor ... 676
ISRAEL ... 683
ISTEȚIMEA ... 683
Cum întrebuințăm istețimea? ... 683
IUBIREA ... 683
Definiția ... 683
Iubirea – culme a virtuților ... 684
Iubirea – forță de unificare a omului și de egalizare între oameni ... 684
Iubirea – cale spre desăvârșire ... 685

Iubirea – calea care le întrece pe toate ........ 685
Iubirea cuprinde în sine toate virtuțile, fiind cauza a tot binele și sfârșitul tuturor bunătăților ........ 686
Iubirea face ca Dumnezeu să ia chip de om, iar omul să se îndumnezeiască ........ 688
Imnul iubirii ........ 690
Diferite moduri de manifestare a iubirii ........ 690
Iubirea de Dumnezeu ........ 691
Iubirea de aproapele ........ 702
Iubirea de Dumnezeu și iubirea de aproapele ........ 709
Iubirea manifestată de creștini în mod reciproc ........ 712
Iubirea desăvârșită ........ 712
Iubirea duhovnicească ........ 713
Iubirea duhovnicească și trupească ........ 713
Iubirea trupească ........ 714
Jertfelnicia iubirii ........ 714
Iubirea „nu cade niciodată" ........ 714
I se iartă mult celui ce iubește mult ........ 715
Povara cea dulce a iubirii ........ 715
Iubirea vrăjmașilor ........ 715
IUBIREA TRUPEASCĂ DE SINE – nașterea, urmările și recunoașterea acesteia ........ 722
IUBIREA LUCRURILOR PĂMÂNTEȘTI ȘI TRECĂTOARE ........ 723
IUBIREA DE ARGINȚI ........ 726
Definiția ........ 726
Nașterea iubirii de arginți ........ 726
Felurile ei ........ 727
Manifestarea acestei patimi ........ 727
Gravitatea și urmările păgubitoare ........ 733
Fuga de această patimă ........ 739
Lupta împotriva iubirii de arginți ........ 739
Remedii ........ 739
IUDEII ........ 742
Despre cei ce au prigonit pe profeți și au răstignit pe Domnul ........ 742
Pentru ce creștinii nu cinstesc pe Dumnezeu la fel ca iudeii ........ 742
Unii dintre iudei Îl tăgăduiesc pe Mântuitorul Iisus Hristos ........ 743